

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ
Ο
ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΗΣ

- 1. ΠΕΡΙ ΘΕΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ**
- 2. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΟΥΡΑΝΙΑΣ ΙΕΡΑΡΧΙΑΣ**
- 3. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ**
- 4. ΠΕΡΙ ΜΥΣΤΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ**
- 5. ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ**

Ε Π Ε

ΕΙΣΑΓΩΓΗ-ΚΕΙΜΕΝΟ-ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ-ΣΧΟΛΙΑ

Ἄπο τόν

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ

Καθηγητή Πανεπιστημίου

Φ Ι Λ Ο Κ Α Λ Ι Α

Τ Ω Ν

Ν Η Π Τ Ι Κ Ω Ν Κ Α Ι Α Σ Κ Η Τ Ι Κ Ω Ν

3

Ἐπόπτης Ἐκδόσεως

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Καθηγητῆς Πανεπιστημίου

Ἐπιμελητῆς Ἐκδόσεως

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Πτυχιούχος Θεολογίας

ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ»

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1986

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ
Ο
ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΗΣ

Έκδίδονται

Άπο τις ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ

πούλου 30 – Θεσσαλονίκη – Τηλ. 200 621

ΔΙΟΝΥΙΟΣ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΤΑ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ

1. Τὰ Σωζόμενα ἔργα

Στὴ διάσκεψι πού συγκροτήθηκε τὸ 533 στὴν Κωνσταντινούπολι μεταξὺ Ὁρθοδόξων καὶ Μονοφυσιτῶν παρουσιάσθηκε γιὰ πρώτη φορὰ μιὰ συλλογὴ ἀγνώστων ἕως τότε συγγραμμάτων ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Διονυσίου Ἀρεοπαγίτη τεσσάρων πραγματειῶν καὶ δέκα ἐπιστολῶν. Γραμμένα σὲ γλῶσσα ἰδιόρρυθμη μὲ ἀτελειώτους γλωσσικούς νεολογισμούς καὶ σὲ ὕφος τελετουργικὸ καὶ συμβολικόν, συνιστοῦν μιὰ κλίμακα πνευματικῆς πορείας, στὴν ὁποία κατέρχονται καὶ ἀνέρχονται ἀντιστοίχως οἱ θεῖες πρόνοιες καὶ οἱ λογικοὶ νόες. Ἡ ἔκφρασις των εἶναι φιλοσοφική.

Οἱ πραγματεῖες κατὰ τὴ σειρά συντάξεώς των, ὅπως προκύπτει ἀπὸ ἐσωτερικὲς μαρτυρίες, εἶναι οἱ κατωτέρω.

Περὶ Θεῶν Ὀνομάτων. Ἐκτενὴς πραγματεία, διαιρουμένη σὲ 13 κεφάλαια, ἀναφέρεται στὰ ὀνόματα, στὶς ιδιότητες τῆς θεότητος. Ὁ συγγραφεὺς ὁμολογεῖ ὅτι εἶναι ἀνεπίτρεπτο νὰ τολμήσωμε νὰ εἰποῦμε ἢ ἔστω νὰ σκεφθοῦμε κάτι διάφορο ἀπὸ ὅσα μᾶς ἀπεκάλυψαν τὰ ἱερὰ Λόγια, ἡ Γραφή, γιὰ τὴν ὑπερούσια καὶ κρύφια θεότητα. Φυσικὰ δὲν ἐπιδιώκει νὰ περιγράψῃ

τὴν ὑπερουσιότητα. «Τὰ ἄρρητα σώφρονα σιγῇ τιμῶντες, ἐπὶ τὰς ἐλλαμπούσας ἡμῖν ἐν τοῖς ἱεροῖς Λογίοις αὐγάς ἀνατεινόμεθα»¹. Περιορίζεται ἐδῶ στὶς θεωνυμίες ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὶς πρόνοιες τοῦ Θεοῦ, ποὺ εἶναι οἱ ἀλλοιῶς λεγόμενες θετικές θεωνυμίες ποὺ ἀντιστοιχοῦν στὰ ὅμοια σύμβολα. Ἐπειτα ἀπὸ σύντομη ἀνάπτυξι τῶν ἐνώσεων καὶ διακρίσεων, τῶν ὁποίων οἱ πρῶτες ἀνήκουν στὴ σύνολη θεότητα, στὴν Τριάδα, κι οἱ δευτερες στὶς ἐπὶ μέρους ὑποστάσεις, ἀρχίζει μὲ τὴν ἐξέτασι τῶν ὀνομάτων ἀγαθός, φῶς, καλό, ἔρος. Τὸ κεφάλαιο, στὸ ὁποῖο περιέχεται ἡ ἔκθεσις γι' αὐτὲς τὶς θεωνυμίες, περιλαμβάνει καὶ μιὰ ἔκθεσι περὶ τῆς φύσεως τοῦ κακοῦ, ἡ ὁποία σὲ πολλὰ σημεῖα ταυτίζεται μὲ τὸ περιεχόμενο τῆς πραγματείας τοῦ Πρόκλου περὶ τοῦ κακοῦ, ποὺ σώζεται σὲ λατινικὴ μετάφρασι. Πρέπει ὅμως νὰ σημειωθῇ ὅτι οἱ κύριες γραμμὲς τῆς ἐκθέσεως περιέχονται καὶ στὴ θεολογία τῶν Καππαδοκῶν. Συνεχίζεται ἔπειτα ἡ διαπραγματεύσις τῶν θεωνυμιῶν, μὲ τὰ ὀνόματα ὄν, ζωὴ, σοφία καὶ τὰ ὅμοια, γιὰ νὰ ὀλοκληρωθῇ μὲ τὴν ἔκθεσι περὶ τοῦ τελείου καὶ τοῦ ἐνός.

Ὁ συγγραφεὺς παραλείπει τὴν ἐξέτασι τῶν ὀνομάτων ποὺ προέρχονται ἀπὸ φάσματα καὶ αἰσθητὰ στοιχεῖα, διότι εἶχε προγραμματίσει τὴν ἐξέτασι αὐτῶν τῶν ὀνομάτων, ποὺ ἀντιστοιχοῦν στὰ ἀνόμοια σύμβολα, στὴν πραγματεία περὶ *Συμβολικῆς Θεολογίας*, στὴν ὁποία μεταβαίνει, ὅπως λέγει στὶς τελευταῖες λέξεις.

Περὶ Οὐρανίας Ἱεραρχίας. Κατὰ τὸν συγγραφέα ἱεραρχία εἶναι μιὰ ἱερὰ τάξις ποὺ κατὰ τὸ δυνατὸ ἀφομοιώνεται πρὸς τὴ θεοείδεια. Αὐτὴ ἡ διαδικασία ἔχει ἀφετηρία τὶς θεῖες ἐλλάμψεις πρὸς τὰ ἀντικείμενα προνοίας, οἱ ὁποῖες μένουν ἐνιαῖες, ἀλλὰ καὶ ἐνοποιοῦν τὰ ἐλλαμπόμενα. Τὰ ὀνόματα τῶν οὐρανίων νόων, καὶ περισσότερο ἐκεῖνα ποὺ προκύπτουν ἀπὸ χαμηλὰ αἰσθητὰ στοιχεῖα, ποὺ ἀντιστοιχοῦν δηλαδὴ στὰ ἀνόμοια σύμβολα, συντελοῦν στὴ φανέρωσί τους. Στὴ συνέχεια ὁ συγγραφεὺς

1. Κεφ. 1, 3.

ἐξετάζει τὴν οὐράνια ἱεραρχία ταξινομημένη σὲ τρεῖς διακοσμήσεις ἀπὸ τρεῖς τάξεις τὴν καθεμίᾳ. Ἄφοῦ δὲ ἐξετάση καὶ μερικὰ ἰδιαίτερα ζητήματα, στὸ 15ο κεφάλαιο, ποῦ εἶναι καὶ τὸ τελευταῖο, περιγράφει τὶς περὶ ἀγγέλων παραστάσεις τῶν ἱερῶν κειμένων μὲ τρόπο ποῦ ταιριάζει στὶς ζωγραφικὲς εἰκόνες.

Περὶ Ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας. Ἐκκλησιαστικὴ ἱεραρχία εἶναι μία κοινωνία, «πραγματεία» ὅπως λέγεται, ὅπου ὁ θεῖος ἱεράρχης ὡς φορεὺς τῆς κινεῖται στὰ ἱερά της μυστήρια καὶ ἀποκτᾶ τὴ μέθεξι ὅλων τῶν ἱερωτάτων πραγμάτων, τὴν ὁποία μεταδίδει καὶ στοὺς κατωτέρους. Τὰ σύμβολα ἀντιμετωπίζονται ἐδῶ ὄχι ὡς τρόπος ἐκφράσεως περὶ τῆς θείας πραγματικότητος, ἀλλὰ ὡς οὐσιώδη στοιχεῖα τῆς. Ἡ ἐξέτασις γίνεται ἄλλοτε μὲ βάσι τὶς τελετουργίες, τὰ μυστήρια δηλαδή, καὶ ἄλλοτε μὲ βάσι τοὺς τελουμένους. Ἀρχικὰ ἐξετάζονται τὰ τρία θεμελιώδη μυστήρια σὲ χωριστὸ τὸ καθένα κεφάλαιο· βάπτισμα ἢ φωτισμὸς, εὐχαριστία ἢ σὺναξις ἢ τελείωσις, καὶ μύρο. Ἐπειτα ἡ ἐξέτασις ἔρχεται στὶς τρεῖς ἱερατικὲς τάξεις, τοῦ ἱεράρχη, τοῦ ἱερέως, τοῦ λειτουργοῦ, ποῦ συμπεριλαμβάνονται σὲ ἐνιαία ἔκθεσι. Προχωρεῖ στὶς τρεῖς τάξεις τῶν ἁγιαζομένων μὲ ἀντίστροφη ἀπὸ τὰ κάτω περιγραφή. Εἶναι πρῶτα οἱ καθαιρόμενοι (κατηχούμενοι, μετανοοῦντες, ἐνεργούμενοι), οἱ πιστοὶ καὶ οἱ μοναχοὶ ἢ θεραπευταί. Ἡ βαρύτης δίνεται στὴν τελευταία τάξι, στὴν ὁποία ἀναφέρεται καὶ ἡ περιγραφομένη τελεσιουργία. Τὸ ἔβδομο καὶ τελευταῖο κεφάλαιο ἀφιερώνεται στὸ μυστήριον τῶν κεκοιμημένων.

Τὰ κεφάλαια, πλὴν τοῦ πρώτου, εἶναι τριμερῆ. Τὸ πρῶτο μέρος τῶν ἀποτελεῖ εἰσαγωγὴν στὸ θέμα τοῦ κεφαλαίου, τὸ δεύτερον περιγράφει τὴν τελεσιουργία συντόμως, τὸ τρίτον δίνει τὴ θεωρία, δηλαδή τὴν ἐξήγησιν τῆς τελεσιουργίας.

Περὶ Μυστικῆς Θεολογίας. Ἀρχίζει μὲ μιὰ ἐπιβλητικὴ εὐχὴ πρὸς τὴν Τριάδα. «Τριάς ὑπερούσιε καὶ ὑπέρθεε καὶ ὑπεράγαθε, τῆς Χριστιανῶν ἔφορε θεοσοφίας, ἴθυνον ἡμᾶς ἐπὶ τὴν τῶν μυστικῶν Λογίων ὑπεράγνωστον καὶ ὑπερφαῆ καὶ ἀκροτάτην κορυφήν, ἔνθα τὰ ἅπλᾳ καὶ ἀπόλυτα καὶ ἄτρεπτα τῆς θεο-

λογίας μυστήρια κατὰ τὸν ὑπέρτατον ἐγκεκάλυπται τῆς κρυφιο-
 μύστου σιγῆς γνόφον». Ἡ θεολογία εἶναι κατὰ τὸν συγγραφέα
 πλατειᾶ, ἀλλὰ καὶ σύντομη, καὶ ὅσο προχωρεῖ πρὸς τὰ ἐπάνω,
 πρὸς τὸ θεῖο, γίνεται σιωπηλότερη. Γι' αὐτὸ αὐτὴ ἡ τελευταία
 πραγματεία εἶναι πολὺ σύντομη· ἀποτελεῖται ἀπὸ πέντε βραχύ-
 τατα κεφάλαια. Ὁ θεῖος γνόφος εἶναι τὸ σκοτάδι ὅπου κρύβεται
 ὁ Θεός· ἀνεβαίνοντας στὸν ὑπέρφωτο γνόφο, βλέπομε καὶ
 γνωρίζομε τὸν ὑπερούσιο. Ἐπειδὴ δὲ ὁ συγγραφεὺς εἶχε ἐκθέ-
 σει τὴν καταφατικὴ θεολογία σὲ ἄλλες πραγματεῖες, ἐδῶ ἀσχο-
 λεῖται ἀποκλειστικῶς μὲ τὴν ἀποφατικὴ θεολογία. Ἔτσι παρα-
 θέτει μίαν σειράν ἀπὸ ἀρνήσεις ποὺ δείχνουν τί δὲν εἶναι ὁ Θεός.
 Καὶ καταλήγει μὲ τὴν ὑπερβατικὴ θεολογία, γιὰ νὰ εἰπῇ ὅτι ὁ
 Θεός εἶναι «ὑπὲρ πᾶσαν θέσιν καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ἀφαίρεσιν».

Ἐπιστολές. Οἱ ἐπιστολές ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸν ἴδιο
 συγγραφέα εἶναι δέκα, ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ αὐτὲς σώζονται μὲ τὸ
 ὄνομα τοῦ Διονυσίου κι ἄλλες τρεῖς σὲ μεταφράσεις· μίαν πρὸς
 τὸν Ἀπολλοφάνη λατινικά, μίαν πρὸς τὸν Τιμόθεο λατινικά καὶ
 μίαν πρὸς τὸν Τίτο ἀρμενικά. Δὲν προέρχονται ὅμως αὐτὲς ἀπὸ
 τὸν ἴδιο συγγραφέα.

Ἡ ἐπιστολὴ 1 πρὸς τὸν θεραπευτὴ Γάϊο ἀναφέρεται στὴ
 γνῶσι καὶ τὴν ἀγνωσία τοῦ Θεοῦ.

Ἡ ἐπιστολὴ 2 πρὸς τὸν ἴδιο θεραπευτὴ (μοναχὸ) τονίζει
 ὅτι ὁ Θεός ὡς ἐπέκεινα πάντων εἶναι καὶ ὑπεράνω τῆς θεαρχίας
 καὶ τῆς ἀγαθαρχίας.

Ἡ ἐπιστολὴ 3 πρὸς τὸν ἴδιο θεραπευτὴ, ἀπαντώντας σὲ
 σχετικὸ ἐρώτημα, λέγει ὅτι ὁ ὑπερούσιος ἐμφανίσθηκε μὲν
 ἕξαιρέτως, ἀλλὰ παραμένει κρύφιος καὶ μετὰ τὴ φανέρωσι.

Ἡ ἐπιστολὴ 4 πρὸς τὸν ἴδιο θεραπευτὴ ὁμιλεῖ περὶ τῆς
 ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ, τονίζει ὅτι ὁ ὑπερούσιος ἦταν
 ἀληθινὸς ἄνθρωπος, οὐσιωμένος ὑπεράνω τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ ἐπιστολὴ 5 πρὸς τὸν λειτουργὸ Δωρόθεο κάμει λόγο
 γιὰ τὸν θεῖο γνόφο ὅπου κατοικεῖ ὁ Θεός.

Ἡ ἐπιστολὴ 6 πρὸς τὸν ἱερέα Σωσίπατρο συνιστᾷ τὴν
 ἀποφυγὴ τῶν θρησκευτικῶν ἐρίδων.

Ἡ ἐπιστολὴ 7 πρὸς τὸν ἱεράρχη Πολύκαρπο, προφανῶς ἐπίσκοπο τῆς Σμύρνης, ἀναφέρεται σὲ κατηγορία τοῦ ἐθνικοῦ Ἀπολλοφάνη, πού ἔλεγε ὅτι ὁ Διονύσιος χρησιμοποιοεῖ τὰ λόγια τῶν Ἐθνικῶν ἐναντίον τῶν Ἐθνικῶν, καὶ τὴν ἀντικρούει.

Ἡ ἐπιστολὴ 8 πρὸς τὸν θεραπευτὴ Δημόφιλο εἶναι ἡ ἐκτενέστερη ἀπὸ ὅλες. Ὁ μοναχὸς Δημόφιλος εἶχε αὐτοδικήσει ἀπέναντι στὸν ἱερέα τοῦ τόπου του, τὸν ὁποῖο ἐθεωροῦσε πολὺ ἐπιεικῆ ἀπέναντι σὲ κάποιον ἀσεβῆ, καὶ τὸν εἶχε ἀπομακρύνει ἀπὸ τὶς ἀρμοδιότητες του. Ὁ Διονύσιος συνιστᾷ νὰ γίνωνται ὅλα κατὰ τὴν τάξι τους καὶ μέσα στὴν τάξι τους.

Ἡ ἐπιστολὴ 9 πρὸς τὸν ἱεράρχη Τίτο, προφανῶς ἐπίσκοπο τῆς Κρήτης, ἐξηγεῖ ὠρισμένα σύμβολα κατόπιν αἰτήσεως, ὅπως εἶναι ὁ οἶκος σοφίας, ὁ κρατήρ, τὰ βρώματα, καὶ τὰ πόματα τῆς σοφίας.

Ἡ δὲ ἐπιστολὴ 10, ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν εὐαγγελιστὴ Ἰωάννη, περιορισμένο στὴ νῆσο Πάτμο τότε, ἐκφράζει τὴ συμπαράστασι διὰ τὰ παθήματα καὶ διατυπώνει τὴν πρόβλεψι ὅτι ὁ Ἰωάννης θὰ ἐλευθερωθῆ προσεχῶς καὶ θὰ ἐπανέλθῃ στὴν ἀσιατικὴ γῆ, ὅπου θὰ ἐνεργήσῃ μιμήματα τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ.

2. Τὰ μὴ Σωζόμενα κείμενα

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ συγγράμματα πού ἐξετάσαμε προηγουμένως ἀναφέρονται καὶ ἄλλα ἔργα τοῦ Διονυσίου ἀπὸ τὸν ἴδιο· ἀλλ' αὐτὰ οὔτε ἔχουν διασωθῆ οὔτε μαρτυροῦνται ἀπὸ ἄλλες πηγές καὶ δὲν φαίνεται νὰ εἶχαν ἀναγνωσθῆ ἀπὸ κανένα, σύμφωνα μὲ τὰ γνωστὰ μας δεδομένα. Αὐτὰ ὅμως δὲν σημαίνουν ὅτι δὲν εἶχαν γραφῆ, ἀφοῦ σὲ μερικὰ σημεῖα γίνεται ἀπολύτως σαφές ὅτι τὰ κείμενα αὐτὰ εἶναι ἐμπρὸς στὸν συγγραφέα πού παραπέμπει σ' αὐτά. Εἶναι τὰ ἐξῆς.

*Θεολογικαὶ Ὑποτυπώσεις*¹. Σ' αὐτὸ τὸ ἔργο ὁ Διονύσιος

1. *Θείων Ὄνομάτων* 11,5. Μυστ. Θεολογία 3.

βεβαιώνει ὅτι ὕμνησε ἢ περιέγραψε τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς καταφατικῆς θεολογίας· δηλαδή πῶς ἡ θεία Ἐνάς λέγεται ἐνική καὶ τριαδική, μὲ ποιόν τρόπο ὑφίσταται ἢ πατρότης, ἢ υἰότης καὶ ἡ ὑπόστασις τοῦ Πνεύματος, πῶς ἐφύτρωσαν τὰ φῶτα τῆς ἀγαθότητος, πῶς ἐνανθρώπησε ὁ Ἰησοῦς καὶ πῶς ἔσωσε τὸ ἀνθρώπινο γένος.

*Συμβολικὴ Θεολογία*². Τὸ ἔργο τοῦτο, πού σύμφωνα μὲ τὴ διαβεβαίωσι τοῦ συγγραφέως ἐστάλθηκε στὸν Τίτο, ἀσχολεῖται μὲ τὰ φασματικὰ σύμβολα, τὰ ἀνόμοια, μὲ τὶς παραστάσεις δηλαδή πού διὰ μέσου αἰσθητῶν πραγμάτων δηλώνουν τὴ Θεότητα· μὲ τὶς μετωνυμίες ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ στὰ θεῖα, τὰ σχήματα, τὰ μέρη καὶ τὰ ὄργανα πού ἀποδίδονται στὰ θεῖα, καθὼς καὶ τοὺς τόπους. Ὅπως συνάγεται ἀπὸ τὰ λεγόμενα τοῦ συγγραφέως ἦταν πολὺ ἐκτενὲς ἔργο.

*Περὶ τῶν Θείων Ὑμνων*³. Πρόκειται περὶ κειμένου πού περιλάμβανε πραγματικὲς ὕμνολογίες τῶν θείων νόων πρὸς τὸν Θεὸ μὲ τὴν ἐρμηνεία τους.

*Περὶ τῶν ἀγγελικῶν Ἰδιοτήτων καὶ Τάξεων*⁴. Φαίνεται ὅτι εἶναι διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ ἔργο *Περὶ Οὐρανίου Ἱεραρχίας*, ἀφοῦ μάλιστα ἀναφέρεται παράλληλα μὲ αὐτό. Ἐξέθετε τὶς γενικὲς ἀρχὲς περὶ τῶν ἐνώσεων καὶ διακρίσεων τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων, τὶς ἀναγωγὲς τῶν κατωτέρων πρὸς τὶς ἀνώτερες τάξεις, τὶς πρόνοιες τῶν πρεσβυτέρων πρὸς τὶς νεώτερες, τὶς συνελίξεις πρὸς ἑαυτές.

*Περὶ νοητῶν καὶ αἰσθητῶν*⁵. Παρουσιάζει τὰ ἱερῶς αἰσθη-

2. *Θείων Ὀνομάτων* 1,8. 9,5. *Ἐκκλ. Ἱεραρχία* 15,6. *Μυστικὴ Θεολογία* 3.

3. *Οὐράνιος Ἱεραρχία* 7,4.

4. *Θείων Ὀνομάτων* 4,2.

5. *Ἐκκλ. Ἱεραρχία* 2γ,2. 1,2.

τὰ ὡς ἀπεικονίσματα τῶν νοητῶν καὶ ὡς χειραγωγία πρὸς αὐτά· τὰ δὲ νοητὰ ὡς ἀρχὴ τῶν κατ' αἴσθησι ἱεραρχικῶν.

*Περὶ ψυχῆς*⁶. Παρουσιάζει τὶς ψυχὲς σὰν νοερὲς ὑπάρξεις, ποὺ ἔχουν τὴν οὐσιώδη ζωὴ ἀνώλεθρη καὶ διὰ τῶν ἀγγελικῶν ζωῶν ὡς καθηγεμόνων ἀνυψώνονται πρὸς τὴν ἀγαθαρχία ὄλων τῶν ἀγαθῶν.

*Περὶ Δικαίου καὶ Θείου Δικαστηρίου*⁷. Ἀναφέρεται στὴν τιμωρία τῆς ἀμαρτίας καὶ τῇ δικαίᾳ ἀνταμοιβῇ τῆς ἀρετῆς.

Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ

Τὰ συγγράμματα τοῦ Διονυσίου κατέλαβαν σπουδαία θέσι στὴν ἀνάπτυξι τῆς θεολογίας Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ τῆς ἐμφανίσεώς τους μέχρι καὶ τοῦ τέλους τῶν μέσων χρόνων. Ὄταν ἐμφανίσθηκαν στὴ διάσκεψι τοῦ 533, ὁ Σεβῆρος πρέπει ἤδη νὰ τὰ εἶχε χρησιμοιοήσει, ἀλλὰ πάντως μόνις προσφάτως. Παρὰ τὶς ἀντιρρήσεις τῶν Ὑπατίου Ἐφέσου ἔπειτα ἀπὸ λίγα χρόνια τὰ ὑπεμνημάτισε ὁ Ἰωάννης Σκυθοπόλεως ὁ Σχολαστικός, κι ἔπειτα ἀπὸ ἓνα αἰῶνα ἐπανάλαβε τὸ ἐγχείρημα ὁ Μάξιμος Ὁμολογητής⁸. Ὁ Μάξιμος ὁμως προέβηκε σ' εὐρύτερη ἐπεξεργασία· στὴν ἀνασύνθεσι τῆς διδασκαλίας τοῦ Διονυσίου καὶ τὴν ἀπαλλαγὴ τῆς ἀπὸ ὠρισμένα ἄβολα γιὰ τὴ χριστιανικὴ πίστι στοιχεῖα ποὺ ἐνήργησε, χωρὶς νὰ πειράξῃ καθόλου τὰ κείμενα, στὸ περίφημο ἔργο τοῦ *Περὶ Ἀποριῶν* καὶ στὰ *Σχόλια*. Μετὰ τὴν ἐγχείρισι τοῦ Μαξίμου δὲν ἀπέμενε πλέον ἀμφιβολία περὶ τῆς γνησιότητος τῶν συγγραμμάτων τοῦ-

6. *Θείων Ὀνομάτων* 4,2.

7. *Θείων Ὀνομάτων* 4,35.

8. Τὰ σχόλια τοῦ πρώτου ἔχουν ἀναμιχθῆ με τοῦ δευτέρου στὴ χειρόγραφη παράδοσι. Μποροῦν νὰ διαχωρισθοῦν με τὴ βοήθεια συριακῆς μεταφράσεως ποὺ προηγήθηκε.

των. Ὁ Νικήτας Στηθαῖτος ἐπεξεργάσθηκε τὸ θέμα τῶν δύο ἱεραρχιῶν σὲ συνάρτησι, στενῶς ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὸν Διονύσιον, ὁ δὲ Γεώργιος Παχυμέρης ὑπεμνημάτισε ἐκ νέου τὰ ἔργα τὸν 13ο αἰῶνα, ὅπως καὶ ἄλλοι λόγιοι. Στὴν ἡσυχαστικὴ ἔριδα τὸ ὄνομά του ἀκούοταν συχνότερα ἀπὸ ὁποιουδήποτε ἄλλου ἐκκλησιαστικοῦ συγγραφέως καὶ οἱ ἀντίπαλοι ἀντλοῦσαν ἐπιχειρήματα ἀπὸ τὰ ἔργα του, δίνοντας τῇ σύμφωνη μὲ τις ἀπόψεις τους ἐρμηνεία στὰ χρησιμοποιούμενα χωρία.

Ὁ ἐπίσκοπος Θεοδοσιουπόλεως (Reshaina) Σέργιος, ἄλλοτε μονοφυσίτης ἀλλὰ τελικῶς ὀρθόδοξος, τὰ μετέφρασε στὴ συριακὴ γλῶσσα εὐθὺς μετὰ τὴν ἐμφάνισί τους, ἀφοῦ ἀπέθανε ὄχι πολὺ ἀργότερα, τὸ 536.

Στὴ Δύσι ἐνεθρόνισαν τὸν Διονύσιον σὲ ὑψηλὴ ἔδρα ὁ Ἴλδουῖνος καὶ ὁ Ἐρίγενας. Τὰ συγγράμματά του εἶχαν σταλῆ τὸ 757 ἀπὸ τὸν πάπα Παῦλον στὴ Γαλλικανικὴ Ἐκκλησία, τῆς ὁποίας ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγάλους ἐπισκόπους καὶ ἁγίους ὀνομαζόταν Διονύσιος, ἀλλ' ἐπειδὴ ἦταν στὸ ἐλληνικὸ πρωτότυπο κανένας δὲν μπορούσε νὰ τὰ διαβάσῃ πλέον σ' αὐτὸν τὸν τόπο. Μετὰ ἑβδομήντα ἔτη, τὸ 827, ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ ὁ Τραυλὸς ἔστειλε ἄλλο ἀντίγραφόν τους πρὸς τὸν φράγκον βασιλέα Λουδοβῖκο· αὐτὸς δέ, νομίζοντας ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ ἔργα τοῦ πολιούχου τῶν Παρισίων, διέταξε τὸν ἀββᾶ τῆς μονῆς Ἀγίου Διονυσίου Ἴλδουῖνον νὰ τὰ μεταφράσῃ στὴ λατινικὴ, φροντίζοντας ὥστε ἡ παράδοσις τῆς μεταφράσεως νὰ συμπέσῃ μὲ τὴν ἑορτὴ τοῦ ἁγίου. Ὁ ἀββᾶς τὰ ἐδέχθηκε σὰν θεῖον δῶρον καὶ γράφει ὅτι τὴν ἴδια νύκτα συνέβηκαν δεκαεννέα θαύματα⁹. Ἡ μετάφρασις ὁμως ἐκείνη δὲν ἱκανοποίησε, ἀφοῦ ἄλλωστε πραγματικὰ ἡ μετάφρασις τῶν ἔργων τοῦ Διονυσίου εἶναι ἀπὸ τὰ δυσχερέστερα ἐγχειρήματα. Γι' αὐτὸ ἔπειτα ἀπὸ μερικὲς δεκαετίες κατ' ἐντολὴν τοῦ βασιλέως Καρόλου τοῦ Φαλακροῦ ἐφιλοτεχνήθηκε νέα μετάφρασις ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Σκῶτον Ἐρίγεναν, ὁ ὁποῖος καὶ ἀναχώνευσε τις ιδέες του στὴν πραγματεία του *De Divisione Na-*

τθραε. Ἄλλες λατινικὲς μεταφράσεις ἔγιναν ἀργότερα, ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Sarazin περὶ τὸ 1167, ἀπὸ τὸν Ροβέρτο Grosseteste περὶ τὸ 1240, ἀπὸ τὸν Ἀμβρόσιο Traversari περὶ τὸ 1435 καὶ ἀπὸ τὸν Μαρσίλιο Ficcino τὸ 1490.

Ὁ Θωμᾶς Ἀκινᾶτος παραπέμπει στὰ ἔργα του 1700 φορές, περισσότερες δηλαδὴ ἀπὸ κάθε ἄλλου συγγραφέως μετὰ τὴν Ἀγία Γραφή, καὶ τοῦ δίνει ὑψηλότερη θέσι ἀκόμη καὶ ἀπὸ τοῦ Αὐγουστίνου, ἐνῶ ὁ Ἀλγκιέρε Dante τὸν τοποθετεῖ ἀνάμεσα στοὺς μεγάλους θεολόγους τῆς Ἐκκλησίας στὸν οὐρανὸ τοῦ ἡλίου, διότι ζώντας ἀκόμη στὴ σάρκα εἶχε κατορθώσει νὰ διεισδύσῃ βαθειὰ στὴ φύσι τῆς διακονίας τῶν ἀγγέλων¹⁰. Τὰ ἴχνη τῶν ιδεῶν τοῦ Διονυσίου εἶναι ἔντονα στὴ δομὴ τῆς σκέψεως τοῦ Dante. Ὁ Διονύσιος ἐπηρέασε ἴσως περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον τὴν πορεία τῆς δυτικῆς θεολογίας κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους.

Ἡ ἀπόδοσις αὐτῶν τῶν τιμῶν ὀφειλόταν στὴν ἀξία τῶν συγγραμμάτων καθ' ἑαυτά. Ἐπειδὴ οἱ περισσότεροι ἐρευνηταὶ φρονοῦν ὅτι οἱ τιμὲς ὀφείλονται καὶ στὴν αὐθεντία τοῦ ὑποτιθεμένου ὡς συγγραφέως των, πρέπει νὰ τονίσωμε ὅτι ὁ μαθητῆς αὐτὸς τοῦ Παύλου Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης¹² δὲν ἀκούεται καθόλου πρὶν ἀπὸ τὴν παρουσίαν τῶν ἔργων τούτων, τὰ ὅποια ἀντιστρόφως τοῦ ἔδωσαν θεολογικὴ αὐθεντία. Ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεὺς αὐτοαποκαλεῖται Διονύσιος¹³ καὶ παρουσιάζεται ὡς ὁ ἀρεοπαγίτης μαθητῆς τοῦ Παύλου¹⁴. Στέλλει ἐπιστολὴν στὸν εὐαγγελιστὴ Ἰωάννη, ὅταν αὐτὸς ἦταν ἐξόριστος στὴν Πάτμο, κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1ου αἰῶνος μ.Χ., καὶ ἄλλα κείμενά του σὲ ἀποστολικοὺς ἄνδρες, τὸν Τίτο, τὸν Τιμόθεο, τὸν Γάϊο, τὸν Σωσίπατρο· περιγράφει τὴν κατὰ τὸν θάνατο τοῦ Χριστοῦ γενομένη ἔκλειψι τοῦ ἡλίου, τὴν ὅποια εἶδε ὁ ἴδιος εὕρισκόμενος τότε

11. Παράδεισος X, 115–117.

12. Πράξ. 17,34.

13. Ἐπιστολὴ 7,3.

14. Θείων Ὀνομάτων 2,11. 3,2.

στήν Ἡλιούπολι τῆς Αἰγύπτου¹⁵· καὶ δηλώνει ὅτι παρέστη στήν ταφή τῆς Θεοτόκου μαζί μὲ τὸν ἀπόστολο Πέτρο καὶ τὸν Ἀδελφόθεο Ἰάκωβο¹⁶. Παριστάνει ἐπίσης τὸν ἑαυτό του ὡς μαθητὴ τοῦ Ἱεροθέου, μαθητοῦ καὶ αὐτοῦ τῶν Ἀποστόλων, πού ἀπὸ πολὺ μεταγενέστερη παράδοσι φέρεται ὡς ἐπίσκοπος Ἀθηνῶν, στὸν ὁποῖο ἀποδίδει δύο συγγράμματα, τὶς *Θεολογικὲς Στοιχειώσεις* καὶ τοὺς *Ἐρωτικὸς Ὑμνους*, καὶ παραθέτει ἀπὸ αὐτὰ χωρία¹⁷. Ἱστορικῶς ὅμως δὲν μαρτυρεῖται τίποτε γιὰ τὸν Ἱερόθεο.

Ὁ μεταγενέστερος μῦθος περιέπλεξε τὰ πράγματα περισσότερο. Ὁ Ἰλδουῖνος ἀναγόρευσε τὸν συγγραφέα μαθητὴ τοῦ Λυκείου, μύστη τῶν μυστηριακῶν θρησκειῶν καὶ μάρτυρα¹⁸. Παλαιὲς διηγήσεις φέρουν τὸν ἐπίσκοπο Παρισίων Διονύσιο νὰ ἔχει μαρτυρήσει ἐπὶ Δεκίου στὰ μέσα τοῦ 3ου αἰῶνος· ἀλλ' ὅμως ἡ μεταγενέστερη παράδοσις ἐταύτισε τοὺς δύο ἄνδρες, τὸν Ἀθηναῖο ἐπίσκοπο πού πρέπει νὰ ἔζησε τὸν 1ο αἰῶνα καὶ τὸν Παρισινὸ ἐπίσκοπο πού ἔζησε τὸν 3ο αἰῶνα. Ἐπίσης ἡ μεταγενέστερη παράδοσις ἐταύτισε τὸν Ἀρεοπαγίτη μὲ τὸ Διονύσιο Κορίνθου, ἄνδρα τοῦ 2ου αἰῶνος, καὶ μὲ τὸ Διονύσιο Ἀλεξανδρείας, ἄνδρα τοῦ 3ου αἰῶνος. Ἔτσι λοιπὸν τέσσερις διακεκριμένοι ἄνδρες, πού ἔζησαν κατὰ διαφόρους χρόνους καὶ σὲ διαφόρους τόπους, ἐταυτίσθηκαν στὸ πρόσωπο ἑνὸς πέμπτου τοῦ ἀγνώστου κατὰ τὰ ἄλλα συγγραφέως τῶν ἐδῶ ἐκδιδομένων ἔργων πού ἔζησε πολὺ ἀργότερα ἀπὸ ὅλους.

Ὡς πρὸς τὸ σημεῖο τοῦτο τὰ πράγματα ἔχουν ξεκαθαρισθῆ εὐκόλα ἀπὸ πολὺν καιρό. Ὁ συγγραφεὺς Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης εἶναι διάφορος ἀπὸ τοὺς παραπάνω ἀναφερομένους ὁμωνύμους ἄνδρες. Ἀλλὰ τὸ πρόβλημα τοῦ συγγραφέως τῶν παρόντων ἔργων παραμένει ἄλυτο. Τὰ ἔργα τοῦτα ἐμφανίσθηκαν δημοσίᾳ γιὰ πρώτη φορά, ὅπως σημειώθηκε προηγουμέ-

15. Ἐπιστολὴ 7,2.

16. *Θείων Ὀνομάτων* 3,2.

17. *Θείων Ὀνομάτων* 2,9 ἐ. 3,2. 4,14 ἐέ.

18. *Passio Sanctissimi Dionysii*, PL 106,23–50.

νωσ, στὴ θεολογικὴ διασκεψὶ τοῦ 533, κατὰ τὴν ὁποία οἱ Μονοφυσῖτες ἐπεκαλέσθησαν μαρτυρία ἀπὸ αὐτὰ ὑπὲρ τῶν ἀπόψεών τους. Ἐπειδὴ ἕως τότε παρέμεναν ἄγνωστα, εὐλόγως ἢ γνησιότης των ἀμφισβητήθηκε ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμῇ. Ὁ Ὑπάτιος Ἐφέσου, ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς γύρω ἀπὸ τὸν Σεβῆρο Ἀντιοχειανούς, εἶπε¹⁹. «Ποῦ στηρίζετε τὴν ἀθεντία αὐτῶν τῶν μαρτυριῶν; Πῶς ἐξηγεῖτε τὴ σιωπὴ τοῦ ἱεροῦ Κυρίλλου; Τί λέγω; Ἐὰν ὁ Ἀθανάσιος ὁ ἴδιος τὰ ἐθεωροῦσε ἀθεντικά, θὰ τὰ εἶχε ἐπικαλεσθῆ στὴ σύνοδο τῆς Νικαίας γιὰ τὴν κατοχύρωσι τῆς τριαδικῆς ὁμοουσιότητος ἐναντίον τῶν βλασφημιῶν τῶν Ἀρειανῶν ποὺ ὑποστηρίζουν τὴ διαφορὰ στὶς οὐσίες. Ἄλλ' ὅμως κανένας ἀρχαῖος συγγραφεὺς δὲν τὰ ἐπικαλέσθηκε. Ποῦ λοιπὸν στηρίζετε τὶς ἀποδείξεις σας;» Ἀλλὰ ἦσαν τόσο ἀξιόλογα, ὥστε πολὺ σύντομα ἀναγνωρίσθησαν ὡς γνήσια ἀπὸ προσωπικότητες, σὰν τὸν Ἰωάννη Σκυθοπόλεως καὶ τὸν Μάξιμο Ὁμολογητῆ, καὶ ἀπετέλεσαν ἐντρύφημα τῶν φιλοσόφων, τῶν θεολόγων καὶ τῶν μορφωμένων μοναχῶν.

Βέβαια ὁ Φῶτιος τηρεῖ ἐπ' αὐτῶν χαρακτηριστικὴ σιωπὴ ἴσως ἀντιλαμβανόταν τῆς δυσκολίας τῆς ἀποδόσεώς των στὸν Ἀρεοπαγίτη, ἀλλὰ δὲν ἤθελε νὰ τὸ εἰπῆ. Νέες ἀμφιβολίες διατυπώθηκαν μόλις τὸν 15ο αἰῶνα ἀπὸ τὸν Λαυρέντιο Valla κι ἀργότερα ἀπὸ τὸν Ἑρασμο καὶ ἀπὸ πολλοὺς διαμαρτυρομένους θεολόγους. Συστηματικὴ ἔρευνα ποὺ ἄρχισε στὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ συνεχίσθηκε ἕως τὰ μέσα τοῦ παρόντος αἰῶνος, ἀπὸ τὸν Koch, τὸν Stiglmayr καὶ ἄλλους, ἀπέδειξε ὅτι τὰ ἔργα δὲν μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν γνήσια γιὰ πολλοὺς λόγους. Δὲν μνημονεύονται καθόλου ἐπὶ πέντε αἰῶνες ἕως τὸ 533, πρᾶγμα ἀδιανόητο γιὰ τέτοιας ἀξίας συγγράμματα· προϋποθέτουν ὀργάνωσι καὶ ὀρολογία τοῦ μοναχικοῦ βίου ποὺ γιὰ πρώτη φορὰ ἐμφανίσθηκε μόλις τὸν 4ο αἰῶνα· χρησιμοποιοῦν νεοχαλκηδονικὴ θεολογικὴ ὀρολογία· παρατίθεται στὸ *Περὶ Θεῶν Ὀνομάτων* σύγγραμμα, ποὺ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Τιμόθεο, χωρὶ ἐπιστολῆς

19. Mansi, *Sacr. Concil. Collectio VII*, 820C. Το κείμενο σὲ μετάφρασι.

τοῦ Ἰγνατίου, πού γράφηκε μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Τιμοθέου· λειτουργικὲς μαρτυρίες, ὅπως εἶναι ἡ περὶ ἀπαγγελίας τοῦ συμβόλου πίστεως κατὰ τὴ λειτουργία, προϋποθέτουν στάδια λειτουργικῆς ἀναπτύξεως τοῦ τέλους τοῦ 5ου αἰῶνος· περικλείουν ἴχνη ἐξωχριστιανικῶν ἀντιλήψεων πού προέρχονται ἀπὸ τὸ σύστημα τοῦ νεοπλατωνικοῦ Πρόκλου, ὁ ὁποῖος ἐπέθανε τὸ 484. Ὅλα αὐτὰ ἐξηγοῦνται, ἂν δεχθοῦμε ὅτι ὁ συγγραφεὺς μας ἔζησε μετὰ τὸ 500.

Πολλοὶ ἐρευνηταὶ ἔχουν ἐπιδοθῆ στὴν ἀναζήτησι τοῦ πραγματικοῦ συγγραφέως, εἴτε λαμβάνοντας ὑπ' ὄψιν τὸ παραπάνω χρονικὸ ὄριο εἴτε ὄχι. Ὁ Elorduy τὸν ἐταύτισε μὲ τὸν Ἀμμώνιο Σακκά πού ἔζησε γύρω στὸ 200, ὁ Ἀθηναγόρας Παραμυθίας μὲ τὸν Διονύσιο Ἀλεξανδρείας γύρω στὰ 250, ὁ Pera τὸν ἀναζήτησε στὸ περιβάλλον τοῦ Μεγάλου Βασιλείου καὶ ὁ Ivanka στὸ περιβάλλον τοῦ Γρηγορίου Νύσσης. Ὁ Honigman τὸν ἐταύτισε μὲ τὸν Πέτρο τὸν Ἰβηρα, μονοφυσίτη μοναστικὸ ἡγέτη καὶ ἐπίσκοπο Μαΐουμᾶ κατὰ τὸ δεύτερο ἥμισυ τοῦ 5ου αἰῶνος. Εἶναι εὐλογο νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν καὶ οἱ ἄνθρωποι πού πρῶτοι ἔδειξαν ἐνδιαφέρον γι' αὐτὰ τὴν τέταρτη δεκαετία τοῦ 6ου αἰῶνος. Ὁ Stiglmayr τὸν ἐταύτισε μὲ τὸν Σεβῆρο Ἀντιοχείας πού πρῶτος φέρεται ὅτι ἐγνώριζε τὰ ἔργα αὐτὰ, ἄλλοι δὲ ἐκινήθηκαν πρὸς τὴν κατεύθυνσι Ἰωάννη τοῦ Σκυθοπολίτη πρῶτου σχολιαστοῦ τῶν ἔργων καὶ τοῦ Σεργίου Θεοδοσιουπόλεως πρῶτου μεταφραστοῦ των στὴ συριακῆ.

Ὁ συγγραφεὺς θὰ παραμείνη πιθανῶς διαπαντὸς ἄγνωστος. Ὑπάρχει ὅπωςδῆποτε κάποια σκηνοθεσία. Μπορεῖ νὰ τὴν ἔκαμαν ἄλλοι. Ἀφοῦ συνέγραψε τὸ σύνολο τῶν ἔργων του τὸ ἕνα κατόπιν τοῦ ἄλλου ὁ συγγραφεὺς, καὶ ἀπέθανε, πρὶν τὰ κυκλοφορήσῃ εὐρέως, ἦλθαν στὰ χέρια κάποιας μονοφυσιτικῆς ομάδος, τῆς ὁποίας τὰ μέλη εὐρῆκαν σ' αὐτὰ μερικὲς ἀγαπητὲς των ἐκφράσεις κι ἐθεώρησαν χρήσιμη γιὰ τὶς ἀπόψεις τους τὴ διδασκαλία γιὰ τὴν ἔνωσι μὲ τὸν Θεὸ καὶ τὴ θέωσι. Ἄν ὑποθέσωμε ὅτι ἔφεραν ἐπικεφαλῆς τὸ ὄνομα ἐνὸς ἐπισκόπου Διονυσίου, θὰ ἐσκέφθησαν ὅτι ἦταν δυνατὸ ἢ χρήσιμο ν' ἀνήκουν

στό Διονύσιο Ἀρεοπαγίτη· ἀλλὰ γιὰ νὰ καταστῆ τοῦτο πιστευτό, ἐχρειαζόταν κάποια διασκευή, στήν ὁποία καί προέβηκαν, τοποθετώντας στοὺς προλόγους ὀνόματα ἀποστολικῶν ἀνδρῶν ὡς παραληπτῶν καί προσθέτοντας ὀλίγες φράσεις ἐδῶ κι ἐκεῖ μὲ τὸ δικό του ὕφος. Βέβαια τὰ συγγράμματα δὲν ἔγιναν ποτὲ μονοφυσιτικά, ἀλλὰ ὁ Σεβῆρος καί οἱ ἀνήκοντες στήν ομάδα τους ἐπίστευαν ὅτι μπορούσαν νὰ τὰ ἐκμεταλλευθοῦν. Τὸ ὅτι δὲν τοὺς ἱκανοποιούσαν πλήρως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ἐγκατέλειψαν τὴν προσπάθεια οἰκειοποιήσεώς των.

Τὸ πιθανώτερο ὅμως εἶναι ὅτι τὴ σκηνοθεσία ἔκαμε ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεὺς κατὰ ἓνα τρόπο πού ἦταν καί τότε ἐπιτρεπτός καί εἶναι ἀκόμη καί σήμερα. Σ' ἓνα ἔργο, πού δὲν ἐπιδιώκει τὴν παροχὴ ἱστορικῶν γεγονότων καί εἰδήσεων, μπορεῖ κάλλιστα νὰ χρησιμοποιηθεῖ κάποιο σκηνικό, γιὰ τὴν καλύτερη ὑποδοχὴ του. Ἔθεσε λοιπὸν ὁ συγγραφεὺς τὶς σκέψεις στὴ γραφίδα ἑνὸς προσώπου πού τότε δὲν ἦταν πολὺ γνωστὸ εὐρύτερα, ἀλλ' ἦταν σ' αὐτὸν ἀξιοσέβαστο· τὸ ἔκαμε ὥστε νὰ τιμᾶται γι' αὐτὲς ἐκεῖνο τὸ παλαιὸ πρόσωπο καί ὄχι αὐτὸς ὁ ἴδιος.

Τὸ πρῶτο ἐρώτημα πού ἀνακύπτει ἀπὸ αὐτὸ εἶναι· γιατί ἐδιάλεξε τὸ ὄνομα τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου; Πῶς ἓνας Ἀντιοχειανὸς συγγραφεὺς —ὅπως τείνουν νὰ πιστεύσουν οἱ νεώτεροι ἐρευνηταὶ— ἐσκέφθηκε νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸ λησμονημένο ὄνομα ἑνὸς ἀθηναίου Χριστιανοῦ πού παρέμενε ἀγνωστος ἐπὶ 500 ἔτη. Ὁ Ἀρεοπαγίτης, πλὴν τοῦ χωρίου τῶν Πράξεων πού παραπέμφθηκε προηγουμένως²⁰, δὲν μνημονεύεται ἀπὸ καμμιά ἱστορικὴ πηγὴ οὔτε ὡς συγγραφεὺς οὔτε ὡς ἐπίσκοπος οὔτε ὡς μάρτυς οὔτε ὡς ἀπλὸ πρόσωπο²¹. Κατὰ τί ἐπρόκειτο νὰ ὠφεληθοῦν τὰ ἔργα ἑνὸς μεγαλοφυοῦς συγγραφέως παίρνοντας τὸ ὄνομα τοῦ μακρινοῦ αὐτοῦ Διονυσίου καί ὄχι ἑνὸς ἄλλου προσώπου τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς πού νὰ συνέδεεται μὲ τὴ Συρία ἢ τὴν Παλαιστίνη;

20. Πράξ. 17,34.

21. Ἐορτάζεται βέβαια στὶς 3 Ὀκτωβρίου.

Γιὰ νὰ ἔχη διαλέξει λοιπὸν αὐτὸ τὸ ὄνομα ὁ συγγραφεὺς πρέπει νὰ εἶχε προσωπικὸ σύνδεσμο μὲ τὰς Ἀθήνας. Κι ἔτσι πρέπει νὰ δεχθοῦμε ὅτι στὰς Ἀθήνας ἐγράφηκαν τὰ ἔργα αὐτὰ καὶ ὄχι ἀλλοῦ. Ὁ γεωγραφικὸς καὶ προσωπογραφικὸς χῶρος στὸν ὁποῖο κινεῖται εἶναι οἱ ἀκτὲς τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Τὰ πρόσωπα μὲ τὰ ὁποῖα ἀλληλογραφεῖ ἢ συναναστρέφεται εὐρίσκονται στὰς Ἀθήνας (Ἱερόθεος), στὴ Θεσσαλονίκη (Γάϊος), στὴ Βέροια (Σωσίπατρος), στὴν Κρήτη (Τίτος), στὴν Πάτμο (Ἰωάννης ὁ Θεολόγος), στὴν Ἔφεσο (Τιμόθεος), στὴ Σμύρνη (Πολύκαρπος)· καὶ ἡ Ἡλιούπολις τῆς Αἰγύπτου εἶναι μακρινὴ ἀνάμνησις. Εἶναι ἐξ ἄλλου πολὺ δεμένος μὲ τὸν Ἄεριο Πάγο, διὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ Παύλου. Στὸν ἐκεῖ λόγος τοῦ ὁ Παῦλος βεβαιώνει ὅτι στὰς Ἀθήνας εὐρῆκε «βωμόν, ἐν ᾧ ἐπεγέγραπτο Ἀγνώστῳ Θεῷ· ὃν οὖν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν»²². Καὶ ὁ Διονύσιος κηρύττει τὸν Θεὸ πού εὐρίσκεται στὸν γνόφο, μεταξὺ ἀγνωσίας καὶ γνώσεως. Παραπέρα ὁ Παῦλος λέγει ὅτι πρέπει νὰ ζητοῦμε τὸν Κύριο, μήπως τὸν ψηλαφήσωμε καὶ τὸν εὐροῦμε, ἂν καὶ δὲν εἶναι μακριὰ ἀπὸ τὸν καθένα μας²³. Κι ὁ Διονύσιος δὲν κάμνει τίποτε ἄλλο παρὰ ν' ἀναζητῇ τὸν Θεὸ πού δὲν εἶναι πουθενὰ καὶ εἶναι παντοῦ, ὄχι μόνο γιὰ νὰ τὸν ψηλαφήσῃ, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ ἐνωθῇ μαζί του.

Ἐπειτα ὁ Διονύσιος εἶναι ἐξοικειωμένος μὲ τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια καὶ χρησιμοποιεῖ μιά ὀρολογία πού εἶναι οἰκεία σ' αὐτὰ τὰ μυστήρια. Τέτοια γλῶσσα χρησιμοποιεῖ κι ἓνας ἄλλος Ἀθηναῖος, ὁ Κλήμης ὁ λεγόμενος Ἀλεξανδρεὺς.

Τέλος ὁ Πρόκλος, τοῦ ὁποίου ἐπιδράσεις ἐπισημαίνονται στὰ ἔργα τοῦ Διονυσίου, ἦταν διδάσκαλος στὰς Ἀθήνας, ἐπὶ πενήντα περίπου ἔτη, ἀπὸ τὸ 438 ἕως τὸ θάνατό του, τὸ 485· κι ὁ Διονύσιος, σύμφωνα μὲ τὶς ἐγκυρῶτερες ἀπόψεις γιὰ τὸ χρόνο ἀκμῆς του, πρέπει νὰ εἶχε ἡλικία φοιτητοῦ κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τοῦ Πρόκλου.

22. Πράξ. 17,23.

23. Πράξ, 17,27 ἔ.

Ἴδου λοιπὸν ἡ εἰκόνα ποὺ παρουσιάζεται ἐμπρὸς μας. Ἐνας εἰδωλολάτρης τελειώνει τὶς σπουδές του κοντὰ στὸν Πρόκλο κι ἔπειτα διδάσκει φιλοσοφία στὴ σχολὴ τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὸ ἴδιο σύστημα· δηλαδὴ θεολογικὴ φιλοσοφία, ποὺ θέλει νὰ εἶναι ἀντίθετη μὲ τὴ χριστιανικὴ θεολογία, ἀλλὰ διαρκῶς τὴν πλησιάζει. Κάποια στιγμή στρέφεται πρὸς τὸν Χριστιανισμό, γίνεται μέλος τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀναθεωρεῖ πλέον τὸ σύστημα σύμφωνα μὲ τὶς νέες χριστιανικὲς ἀπόψεις του. Τὸ σύστημα ὅμως δὲν χρειάζεται ν' ἀναθεωρηθῆ σὲ ὅλα τὰ σημεῖα· διατηρεῖ τὴ φιλοσοφικὴ του δομὴ καὶ μερικὰ στοιχεῖα ποὺ αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ ἔχουν χριστιανικὴ χροιά, ὅπως εἶναι ἡ τριαδικὴ συγκρότησις τῶν ἱεραρχιῶν.

Εὐκόλα μπορούμε νὰ δεχθοῦμε ὅτι κατὰ τὴ βάπτισί του ἐπῆρε τὸ ὄνομα τοῦ Διονυσίου, τοῦ πρώτου Χριστιανοῦ τῶν Ἀθηναίων. Ἄν τώρα αἰσθανόταν ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ προκαλέσῃ τὰ σχόλια τῶν παλαιῶν συναδέλφων καὶ μαθητῶν του μὲ τὴν συγγραφικὴ του ἐμφάνισι στὸ ἀντίπαλο στρατόπεδο, μπορούσε νὰ θέσῃ τὰ ἔργα του ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀρεοπαγίτου ὡς ἀφιέρωμα. Ἐδειχνε ἔτσι ὅτι οἱ γραμμὲς τῆς ἀναζητήσεως τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Ἐνὸς εἶχαν διαγραφῆ πολὺ πρὸ τοῦ Πρόκλου καὶ τοῦ Πλωτίνου ἀπὸ τὸν Διονύσιο Ἀρεοπαγίτη.

ΘΕΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ

1. Ἐπιδιώξεις τοῦ Διονυσίου

Τὸ θεολογικὸ σύστημα τοῦ Διονυσίου, περιοριζόμενο στὰ θεμελιώδη σημεῖα τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας, ἔχει ἀποτελεσθῆ διὰ συνθέσεως καὶ ὀργανικῆς συγχωνεύσεως στοιχείων ποὺ ἀπὸ μιὰ ἄποψι φαίνονται ἕτερογενῆ. Ἡ τάσις γιὰ τὸν καθαρὸ παραμερισμὸ τῶν ὑλικῶν στοιχείων καὶ ἡ ἀπόδοσις ἱεραρχικῆς καὶ τριαδικῆς συγκροτήσεως στὰ μέρη τοῦ σύμπαντος, νεοπλατωνικῆς καὶ εἰδικῶς προκλείου προελεύσεως, δένονται ἀδιασπᾶστως μὲ τὴ χριστιανικὴ διδασκαλία περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν καὶ μὲ τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Εἶναι ἐντελῶς ἀπίθανο ὅτι ὁ Διονύσιος ἐπιθυμεῖ νὰ κατασκευάσῃ ἓνα συγκρητιστικὸ σύστημα, διότι διαφαίνεται παντοῦ ἡ προσπάθειά του νὰ παραμείνῃ Χριστιανός, καὶ μάλιστα ὀρθόδοξος. Εἶχε, ὅπως ἐθεωρήσαμε πιθανό, προσωπικοὺς λόγους ν' ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς Νεοπλατωνικοὺς μὲ μιὰ ιδιόρρυθμη ἀπολογητικὴ γλῶσσα, ἡ ὁποία θέλει ν' ἀποδείξῃ ὅτι τὸ πραγματικὰ μυστήριον κι' ἡ πραγματικὴ θεὰ τοῦ Θεοῦ εἶναι κτῆμα τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Τὸ θεμέλιον τῆς γνώσεως τῶν πραγμάτων ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο ἀποτελοῦν οἱ ἅγιες Γραφές, τὶς ὁποῖες ὁ Διονύσιος ἀποκαλεῖ χωρὶς παρέκκλιση Λόγια. Αὐτὰ εἶναι ἡ οὐσία τῆς Ἐκκλησίας: «οὐσία γὰρ τῆς καθ' ἡμᾶς ἱεραρχίας ἐστὶ τὰ θεοπαράδοτα Λόγια»²⁴. Οἱ ἱεροὶ συγγραφεῖς φέρονται νὰ εἶναι σὲ μιὰ ἀνώτερη

24. Ἐκκλ. Ἱεραρχία 1,4.

θεογνωστική κατηγορία, να έχουν ακριβέστερη γνώσι τῶν θείων ἀληθειῶν, ἀπὸ τὴν ὁποία προσφέρουν μέρος στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Ἀλλὰ τὴν προσφέρουν μὲ εἰκόνες, μὲ παραστάσεις καὶ σύμβολα, πὸν χρειάζονται διασάφησι· αὐτὴ εἶναι πὸν κάμει ὁ Διονύσιος. Προσφέρει ὁμως καὶ τὸ σύμπαν βοήθεια γιὰ τὴν γνώσι. Ὅλα τὰ πράγματα εὐρίσκονται σὲ τέτοια ἀλληλοσύνδεσι μεταξύ τους, ὥστε ν' ἀποτελοῦν μέρη μιᾶς ἀλήθειας καὶ νὰ ἀλληλοβοηθοῦνται στὴ σύλληψι αὐτῆς τῆς ἀλήθειας.

Ἡ μέθοδος ὁμως τοῦ Διονυσίου εἶναι φιλοσοφική. Βεβαιώνει ὁ ἴδιος ὅτι κατηγορεῖτο ὡς πατροκτόνος, γιὰ τὸ λόγο ὅτι χρησιμοποιοῦσε τὰ φιλοσοφικὰ καὶ λογικὰ μέσα τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων, δηλαδή τῶν εἰδωλολατρῶν. «Σὺ δὲ φῆς λοιδορεῖσθαι μοι τὸν σοφιστὴν Ἀπολλοφάνη καὶ πατραλοίαν ἀποκαλεῖν, ὡς τοῖς Ἑλλησιν ἐπὶ τοὺς Ἑλληνας οὐχ ὀσίως χρωμένω»²⁵. Καὶ ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἐρμηνεύει τὴν οὐσία τοῦ Χριστιανισμοῦ μὲ τρόπο πὸν θὰ μπορούσε νὰ κλονίσῃ ἐντονώτερα τὸ νεοπλατωνικὸ οἰκοδόμημα τοῦ τέλους τοῦ 5ου καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 6ου αἰῶνος, πὸν ἦταν ἰσχυρὰ δεμένο.

Σκοπὸς αὐτῶν τῶν πραγματειῶν εἶναι νὰ προσφέρουν μιὰ «θεολογία», ἓνα λόγο περὶ τοῦ Θεοῦ. Περιγράφουν τὴν κάθοδο τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν κόσμον μ' ἓνα ἀκατάσχετο ρεῦμα καὶ τὴν ἄνοδο τῶν νόων πρὸς τὸ Θεὸ σ' ἓνα ἀντίστροφο καὶ παράλληλο ρεῦμα· μὲ ἄλλα λόγια περιγράφουν τὴν ἀποκάλυψι τοῦ Θεοῦ μὲ τὰ σύμβολα καὶ τὴν γνώσι τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὴν ἐρμηνεία τῶν συμβόλων.

2. Ἀρχὲς λειτουργίας τοῦ παντὸς

Στὸ σύστημα τοῦ Διονυσίου ὑφίστανται δύο σφαῖρες

25. Ἐπιστολὴ 7,2.

υπάρξεως, ἡ θεία καὶ ἡ ἐγκόσμια· εἶναι αὐστηρῶς διακεκριμένες μεταξύ τους, ἀλλὰ εὐρίσκονται σὲ κάποια ἀλληλεξάρτησι. Οἱ ἀρχές πού διέπουν τὶς σχέσεις τους εἶναι οἱ παρακάτω.

Ἀρχὴ τῆς ἐνώσεως. Ἡ ἔξαρσις τῆς ἐνώσεως εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγάλους στόχους τοῦ Διονυσίου. Ἀποτελεῖ τρόπο ἐκφράσεώς του: ἡ ψυχὴ «ὡς ἐνοειδῆ γενομένην ἐνοῦσαν ταῖς ἐνιαίως ἠνωμέναις δυνάμεσιν»²⁶. Τέσσαρες φορές ἀπαντᾶται ἡ λέξις ἐνο —σὲ μιὰ σύντομη φράσι. Ὁ Θεὸς εἶναι τὸ Ἔνα πού μὲ τὶς ἐξόδους του πρὸς τὸν κόσμον πληθύνεται. Ὁ κόσμος εἶναι τὰ πολλά· τὰ πολλὰ πρέπει νὰ τείνουν παντοτινὰ πρὸς τὴν ἔνωσι μεταξύ τους καὶ μὲ τὸν Ἔνα, τὸν Θεό.

Ἀρχὴ τῆς κινήσεως. Ὅλα τὰ ὄντα εὐρίσκονται σὲ κίνησι, ἀκόμα καὶ τὸ Ἔνα: εὐθεῖα, ἐλικοειδῆ, κυκλική. Στὸν Θεὸ «τὸ μὲν εὐθὺ τὸ ἀκλινὲς νοητέον καὶ τὴν ἀπαρέγκλιτον πρόοδον τῶν ἐνεργειῶν καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ τῶν ὄλων γένεσιν· τὸ δὲ ἐλλικοειδὲς τὴν σταθερὰν πρόοδον καὶ τὴν γόνιμον στάσιν· τὸ δὲ κατὰ κύκλον τὸ ταυτὸν καὶ τὸ τὰ μέσα καὶ ἄκρα περιέχοντα καὶ περιεχόμενα συνέχειν καὶ τὴν εἰς αὐτὸν τῶν ἀπ' αὐτοῦ προεληλυθότων ἐπιστροφὴν»²⁷. Παρόμοια κίνησι ὑφίσταται καὶ στὰ χαμηλότερα ἐπίπεδα, ἀνάμεσα στοὺς ἀγγέλους καὶ ἀνάμεσα στὶς ἀνθρώπινες ψυχές²⁸.

Ἀρχὴ τῆς συγγενείας καὶ τῆς τάξεως. Κάθε διακόσμησις πού εὐρίσκεται γύρω στὸ Θεὸ εἶναι θεοειδέστερη ἀπὸ κάποια πού εἶναι πολὺ ἀπομακρυσμένη ἀπὸ αὐτὸν κι' ἐκεῖνες πού εἶναι πλησιέστερα στὸ ἀληθινὸ φῶς εἶναι φωτεινότερες καὶ φωτιστικώτερες²⁹. Σ' ὅλες τὶς ἱεραρχίες τῶν ὄντων ἀπὸ τὴ δικαιοτάτη πρόνοια ἀπονέμονται τὰ ἄξια πρὸς τὰ δεύτερα διὰ μέσων τῶν πρώτων· καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν οἰκεία τάξι δὲν εἶναι ἐπιτρεπτὸ νὰ ἐπιδιώκωμε οὔτε τὰ δίκαια ἀκόμη³⁰.

26. *Θείων Ὀνομάτων* 4,9.

27. *Θείων Ὀνομάτων* 9,9.

28. Ἀντιστοιχῶς *Θείων Ὀνομάτων* 4,8. 8,9.

29. *Ἐπιστολὴ* 8,2.

30. *Ἐπιστολὴ* 8,1 ἐέ.

3. Ὁ Θεός

Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ περιγραφῆ τί ὑπάρχει στὸ χῶρο τοῦ Θεοῦ. Διότι, καθὼς συγχέεται ἐκεῖ τὸ φῶς μὲ τὸν γνόφο, εἶναι ἀδύνατο νὰ διαπεράσῃ ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ νὰ συλλάβῃ τὰ ὑπάρχοντα. Ἐπειδὴ ἡ σφαῖρα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀπολύτως διάφορη ἀπὸ τὴν ἐγκόσμια, τὸ πρῶτο ποὺ μπορεῖ νὰ λεχθῆ γι' αὐτὸν εἶναι ὅτι δὲν ἔχει κανένα γνώρισμα τῶν αἰσθητῶν ὄντων, οὔτε σχῆμα οὔτε εἶδος οὔτε ποσότητα· καὶ τὸ δεύτερο, ὅτι αὐτὸς δὲν ἔχει οὔτε τῶν νοητῶν κανένα γνώρισμα³¹. Βέβαια ἐκφράζεται μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ὁ Διονύσιος γιὰ ν' ἀπορρίψῃ κᾶθε ἀνθρωπομορφικὴ καὶ κοσμοκρατικὴ παράστασι τοῦ Θεοῦ. Δὲν τὸν θεωρεῖ ὅμως ἀκοινώνητο. Ἀρνούμενος κᾶθε θέσι καὶ κᾶθε ἀφαίρεσι, τοῦ ἀποδίδει κάτι θετικό· διότι θέσις εἶναι ἡ βεβαίωσι τοῦ ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι «ἐπέκεινα τῶν ὄλων» καὶ ἰδίως ὁ χαρακτηρισμὸς ὅτι εἶναι «παντελὴς καὶ ἐνιαία τῶν πάντων αἰτία»³².

Τὸν Θεὸ ἐκλαμβάνει τριαδολογικῶς μὲ ἀπόλυτη σαφήνεια. Ἀρχίζει τὴν διαπραγματέυσι τῆς *Μυστικῆς Θεολογίας* μὲ τὴν προσευχὴ πρὸς τὴν Τριάδα· «Τριάς ὑπερούσιε καὶ ὑπέρθεε, τῆς τῶν Χριστιανῶν ἔφορε θεοσοφίας, ἴθυνον ἡμᾶς ἐπὶ τὴν τῶν μυστικῶν Λογίων ὑπεράγνωστον καὶ ὑπερφυῆ καὶ ἀκροτάτην κορυφήν»³², καὶ ἀφιερώνει στὸ θέμα τῆς Τριάδος ὀλίγα μὲν ἀλλὰ χαρακτηριστικὰ χωρία. Τονίζει ἐν τούτοις ὅτι ὁ Θεὸς Πατὴρ εἶναι «θεογόνος μονώτατος», ἡ μοναδικὴ ἀρχὴ τῆς θεότητος³³.

Βέβαια ὁ Θεὸς εἶναι Ἕνας, εἶναι τὸ Ἕνα· τοῦτο ὅμως ἐξέρχεται καὶ διαπλώνεται πρὸς τὰ πολλά. Περικλείει μιὰ δύνα-

31. *Μυστ. Θεολογία* 4 ἐ.

32. *Μυστικὴ Θεολογία* 5.

32. *Μυστικὴ Θεολογία* 1.

33. *Θείων Ὀνουάτων* 2,7.

μι πού τόν κινεῖ σέ ἐκδίπλωσι· εἶναι ὁ ἔρωσ. Ὁ ἔρωσ τοῦ Θεοῦ εἶναι «ἐκστατικός», τόν φέρει σέ ἔκστασι, κατὰ τὴν παράδοξη ὀρολογία τοῦ Διονυσίου. «Δι' ὑπερβολὴν ἐρωτικῆς ἀγαθότητος ἔξω ἑαυτοῦ γίνεται» ὁ Θεός³⁴. Εἶναι τὸ κίνητρο πού ὠδήγησε στὴ δημιουργία καὶ καθιστᾷ τὸν Θεὸ μεταδοτικὸν ἀγαθῶν. Ἡ πρὸς τὰ ἔξω κινήσεις τοῦ Θεοῦ ὀνομάζεται ἐδῶ «πρόοδος» καὶ τὸ σύνολο τῶν σχετικῶν μὲ αὐτὴν ἐνεργειῶν «πρόοδου».

Ἔτσι ὁ Θεὸς ὑφίσταται ταυτοχρόνως σέ ἕν-ωσι καὶ σέ διάκρισι. Ἡ θεότης «δωρουμένη πᾶσι τοῖς οὐσι καὶ ὑπερχέουσα τὰς τῶν ὄλων ἀγαθῶν μετουσίᾳς, ἡνωμένως μὲν διακρίνεται, πληθύνεται δὲ ἐνικῶς καὶ πολλαπλασιάζεται ἐκ τοῦ ἐνὸς ἀνεκφοιτήτως· οἶον, ἐπειδὴ ὄν ἐστὶν ὁ Θεὸς ὑπερουσίως, δωρεῖται δὲ τὸ εἶναι τοῖς οὐσι καὶ παράγει τὰς ἄλλας οὐσίᾳς, πολλαπλασιάζεσθαι λέγεται τὸ ἐν ὄν ἐκεῖνο τῇ ἐξ αὐτοῦ παραγωγῇ τῶν πολλῶν ὄντων, μένοντος δὲ οὐδὲν ἥττον ἐκεῖνου καὶ ἐνὸς ἐν τῷ πληθυσμῷ καὶ ἡνωμένου κατὰ τὴν πρόοδον καὶ πλήρους ἐν τῇ διακρίσει, τῷ πάντων εἶναι τῶν ὄντων ὑπερουσίως ἐξηρητημένου καὶ τῇ ἐνιαίᾳ τῶν ὄντων προσαγωγῇ καὶ τῇ ἀνελαττώτῳ χύσει τῶν ἀμειώτων αὐτοῦ μεταδόσεων»³⁵.

Ὡς ὑπερκείμενο ὄλης τῆς κτίσεως τὸ Θεῖο, εὐρίσκεται σέ ἀπειρη ἀπόστασι ἀπὸ ὄλη τὴν κτίσι. Στὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα ὑπάρχει ἡ δυνατότης νὰ σχηματισθῇ μιὰ ἀτελείωτη σειρά ὀνομάτων καὶ ρημάτων διὰ τῆς χρήσεως τῶν προθέσεων *ὑπέρ* καὶ *ἐκ* ἐκ τοῦ στερητικοῦ *ἄλφα*, πού ἐπιδεικνύουν ἐμφαντικῶς τὸ μέγεθος τῶν δύο φύσεων. Ὁ Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης δὲν διστάζει νὰ φθάσῃ σέ μιὰ κουραστικὴ κατάχρησι αὐτῶν τῶν προθέσεων, διότι ἀντιλαμβάνεται ὅτι μόνο μὲ αὐτὴν ἐπιτυγχάνεται τὸ ἐπιθυμητὸ ἐκφραστικὸ ἀποτελέσμα. Ἀρχίζει τὸν μεγαλειώδη ὕμνο του πρὸς τὴν Τριάδα μὲ λέξεις πού ἠχοῦν σὰν φθόγγος ὑπερουρανίας φωνῆς.

Τριάς ὑπερούσιε καὶ ὑπέρθεε καὶ ὑπεράγαθε... ἴθουνον
ἡμᾶς ἐπὶ τὴν τῶν μυστικῶν λογίων ὑπεράγνωστον

34. *Θείων ὀνομάτων* 4,13.

35. *Θείων ὀνομάτων* 2,11.

καὶ ὑπερφαῖ καὶ ἀκροτάτην κορυφήν, ἔνθα τὰ... ἄτρεπτα τῆς θεολογίας μυστήρια, κατὰ τὸν ὑπέρφωτον ἐγκεκάλυπται γνόφον, ἐν τῷ σκοτεινοτάτῳ τὸ ὑπερφανεστάτον ὑπερλάμποντα, καὶ ἐν τῷ πάμπαν ἀναφεῖ καὶ ἀοράτῳ τῶν ὑπερκάλων ἀγλαϊῶν ὑπερπληροῦντα τοὺς ἀνομμάτους νόας»³⁶.

Ἡσυχία καὶ σιωπὴ περιβάλλουν τὸ θεῖο σ' ἐκεῖνη τὴν ἀδιερεύνητη καὶ ἀπόκρυφη κατάστασι, «κρυφιόμυστος σιγῆ»³⁷. Ἄλλ' ἐπίσης ἡ κατάστασις αὐτὴ χαρακτηρίζεται ὡς γνόφος, ὡς θεῖο σκότος, ὡς ἀκινήσια καὶ ὡς θεῖος ὕπνος³⁸.

Ἐν τούτοις ὁμοῦ κατὰ τὴν πρόοδόν του πρὸς τὰ ἔξω ὁ Θεὸς φανερώνεται στοὺς ἀνθρώπους, ἂν καὶ αὐτοὶ οὔτε τότε δὲν γνωρίζουν τίποτε ἄλλο παρὰ τὶς δυνάμεις ποὺ ἐκχύνονται πρὸς τὰ ἔξω καὶ μετέχονται. «Οὐδὲν ἕτερον νοοῦμεν ἢ τὰς εἰς ἡμᾶς ἐξ αὐτῆς (τῆς κρυφιοτήτος) προαγουμένας δυνάμεις, ἐκθεωτικὰς ἢ οὐσιοποιοῦς ἢ ζωογόνους ἢ σοφοδώρους»³⁹. «Πάντα γὰρ τὰ θεῖα... ταῖς μετοχαῖς μόναις γινώσκονται»⁴⁰. Πῶς γινώσκονται, θὰ σημειωθῆ κατωτέρω.

4. Τὸ Σύμπαν

Ὁ κόσμος τοῦ Διονυσίου δὲν εἶναι βέβαια ἀυθυπόστατος, ἀλλὰ εὐρίσκεται σὲ συνάρτησι πρὸς τὸ θεῖο. Ὅμως ὁ συγγραφεύς, ἀποκρούοντας τὴν δυαρχία, δὲν φθάνει στὸν ἐνισμὸ τῶν Νεοπλατωνικῶν, διότι ἀπορρίπτει τὴν ἀπορροήν τοῦ κόσμου ἀπὸ τὸ Ἐνα. Ὁ ἔρωσ ποὺ εἶναι ἡ δύναμις τῆς ἐξόδου τοῦ Θεοῦ, εἶναι κατὰ πρῶτον ἡ δύναμις τῆς δημιουργίας. «Αὐτὸς γὰρ ὁ ἀγαθοεργὸς τῶν ὄντων ἔρωσ, ἐν τ' ἀγαθῷ καθ' ὑπερβολὴν ὑπάρχων, οὐκ εἶασεν αὐτὸν ἄγονον ἐν ἑαυτῷ μένειν, ἐκίνησε δὲ αὐ-

36. *Μυστ. Θεολογία* 1.

37. Αὐτόθι.

38. *Ἐπιστολὴ* 9,6.

39. *Θείων Ὄνομάτων* 2,7.

40. Αὐτόθι.

τόν εἰς τὸ πρακτικεύεσθαι κατὰ τὴν ἀπάντων γενητικὴν ὑπερβολήν»⁴¹. Καὶ βέβαια αὐτὸς εἶναι τὸ κίνητρο ποῦ τὸν καθιστᾶ μεταδοτικὸ ἀγαθῶν, καὶ κυρίως μεταδοτικὸ τοῦ φωτός του σὲ κάθε ὄν⁴².

Ὁ Θεὸς ἔχει συλ-λάβει καὶ προ-λάβει μέσα του τὸ πᾶν. Ὅλα τὰ πράγματα εὐρίσκονται στὴ θεία αὐτοζωὴ καὶ αὐτοουσία ὡς αἷτια καὶ ὡς παραδείγματα· ὡς οὐσιοποιοὶ λόγοι. «Παραδείγματα δὲ φαμεν εἶναι τοὺς ἐν τῷ Θεῷ τῶν ὄντων οὐσιοποιούς καὶ ἐνιαίους προῦφεστῶτας λόγους, οὓς ἡ θεολογία προορισμούς καλεῖ καὶ θεῖα καὶ ἀγαθὰ θελήματα, τῶν ὄντων ἀφοριστικὰ καὶ ποιητικὰ, καθ' οὓς ὁ ὑπερούσιος τὰ ὄντα πάντα καὶ προῶρισε καὶ παρήγαγεν»⁴³.

Τὸ κοσμικὸ σύμπαν ἀποτελεῖ ὀργανικὸ σύνολο μὲ ἀρμονικὴ τάξι, ἀνάλογη πρὸς τὸ ἀρμονικὸ σύμπαν, ὅπως τὸ παρουσιάζει ἡ κλασικὴ καὶ μετακλασικὴ φιλοσοφία, ἀλλὰ καὶ μέρος τῆς χριστιανικῆς ἀπολογητικῆς. «Τὰ ὄντα πάντα.. πάσης ἀρμονίας ἐνθέου καὶ ἱερᾶς εὐπρεπείας ἐστὶν ἀνάπλεα»⁴⁴.

Σ' αὐτὸν τὸν κόσμον, ὅπου τὸ ἀγαθὸ κυκλοφορεῖ ἐλεύθερα ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ πρὸς τὸν Θεὸ, δὲν ὑπάρχει χῶρος γιὰ τὸ κακὸ ὡς ἰδιαίτερη ὄντοτητα. Τὸ κακὸ δὲν εἶναι οὔτε ὄν οὔτε κἂν μὴ ὄν, οὔτε ὑπόστασις· εἶναι «παρυπόστατο»⁴⁵, ἓνα εἶδος παρασίτου. Καὶ δὲν εἶναι οὔτε στοὺς δαίμονες μέσα οὔτε στοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' εἶναι ἔλλειψις καὶ ἀπουσία τῆς τελειότητος τῶν ἀγαθῶν⁴⁶. Εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο διατάραξις τῆς τάξεως τοῦ σύμπαντος. Μόνο ὁ Θεὸς μὲ τὶς προόδους καὶ τὶς ἐλλάμψεις διασπᾶ ὁμαλῶς τὶς τάξεις καὶ διαπερᾶ ὅλες τὶς βαθμίδες τοῦ σύμπαντος καὶ τὶς διέπει ἀγαθοεργῶς.

Ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ σύμπαντος ἴσταται ὁ ἐνσαρκωθεὶς Λό-

41. *Θείων Ὀνομάτων* 4,10.

42. *Οὐράνιος Ἱεραρχία* 3,1.

43. *Θείων Ὀνομάτων* 5,8.

44. *Θείων Ὀνομάτων* 1,4.

45. *Θείων Ὀνομάτων* 4,31.

46. *Θείων Ὀνομάτων* 4,24.

γος, ὁ ὁποῖος κινεῖ καὶ τὴν ἀνθρωπίνη διάνοια· «ἡγεῖται δὲ τοῦ Λόγου Χριστός... ὁ ἐμός»⁴⁷. Εἶναι τὸ πατρικὸ φῶς, διὰ μέσου τοῦ ὁποῖου ἐπιτεύχθηκε ἡ προσαγωγή τῶν ἀνθρώπων στὸν ἀρχίφωτο Πατέρα⁴⁸. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς χριστολογικοὺς ὄρους πού χρησιμοποιεῖ ὁ Διονύσιος ἐμφανίζουν ἐλαφρὰ μονοφυσικὴ ἀπόχρωσι· ὁμιλεῖ περὶ «θεοπλαστίας»⁴⁹ καὶ περὶ μιᾶς «θεανδρικής ἐνεργείας»⁵⁰. Ὁ τελευταῖος μάλιστα ὄρος, τὸν ὁποῖο ἐπικαλέσθηκαν καὶ ὁ Σεβῆρος καὶ οἱ Μονοφυσῖτες γενικώτερα, καταδικάσθηκε μαζί μὲ ἄλλους στὶς συνόδους τοῦ Λατερανοῦ (649) καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως (680). Αὐτὲς ὅμως οἱ ἐκφράσεις, πού ἐντάσσονται φυσικὰ στὸ σύστημα τοῦ Διονυσίου, δὲν εἶναι μονοφυσικές, διότι αὐτὸς ὁμιλεῖ ἄλλοῦ σαφῶς μὲ χαλκηδονίους ὄρους περὶ ἀμετάβολης· καὶ ἀσύγχυτης ἐνώσεως τοῦ θείου καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου στοιχείου στὸν Χριστό. Ταιριάζουν περισσότερο πρὸς τὴν νεοχαλκηδονικὴ νοοτροπία τῶν πρώτων δεκαετιῶν τοῦ 6ου αἰῶνος. Πρέπει ὅμως νὰ δεχθοῦμε ὅτι τὸ ἔργο τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Χριστοῦ δὲν ἔχει καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἔχη σπουδαία θέσι στὸ σύστημα τοῦτο.

Ὁ νοερὸς καὶ λογικὸς κόσμος εἶναι αὐστηρῶς ἱεραρχημένος σὲ δυὸ ἐπίπεδα, σὲ δυὸ ἱεραρχίες. Γενικῶς ἱεραρχία εἶναι μιὰ συντεταγμένη ὁμὰς νόων ἢ ψυχῶν, πού μὲ τὴν ἐπιστήμη καὶ ἐνέργειά τους τείνουν νὰ ἀφομοιωθοῦν κατὰ τὸ ἐφικτὸ πρὸς τὸ θεοειδὲς καὶ νὰ ἀναχθοῦν πρὸς τὶς ἐλλάμψεις πού τοὺς προσφέρονται ἀπὸ τὸν Θεό⁵¹.

Τὰ ἱεραρχικὰ στρώματα εἶναι δύο, τὸ ἀγγελικὸ καὶ τὸ ἀνθρώπινο· ἔχομε λοιπὸν δύο ἱεραρχίες, τὴν οὐράνια καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴ.

Ἡ διάρθρωσίς τους εἶναι τριαδική, ὄχι μόνο κατὰ τὴν τάξι, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἐνέργεια. Ἡ θεία μακαριότης συναρτᾶ-

47. Οὐράνιος Ἱεραρχία 2,5.

48. Οὐράνιος Ἱεραρχία 1,2.

49. Θείων Ὀνομάτων 2,9.

50. Ἐπιστολὴ 4.

51. Οὐράνιος Ἱεραρχία 3,1.

ται μὲ τριπλῆ πνευματικὴ διεργασία· τὴν κάθαρσι, τὸν φωτισμό, τὴν τελείωσι. Αὐτὸ τὸ τριπλὸ σχῆμα δὲν ἰσχύει μόνο γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱεραρχία, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν οὐράνια· καὶ στοὺς ἀγγέλους ὑπάρχει κάθαρσις, ἀλλ' εἶναι διαφορετικῆς ὑφῆς. Σὲ κάθε κλιμάκιο πάλι ὑπάρχουν πρῶτες καὶ μεσαῖες καὶ τελευταῖες τάξεις· οἱ θειότεροι νόες εἶναι μυσταγωγοὶ τῶν κατωτέρων. Ἔτσι σὲ κάθε τάξι ὑφίστανται οἱ καθαρτικοί, οἱ φωτιστικοί καὶ τελειωτικοί· ἄλλοι καθαίρουν καὶ ἄλλοι καθαίρονται, ἄλλοι φωτίζουν καὶ ἄλλοι φωτίζονται, ἄλλοι τελειώνουν καὶ ἄλλοι τελειώνονται. Ἀλλὰ ἡ ἴδια τάξις ἔχει διπλῆ ἀποστολή· ἐκεῖνοι ποὺ τελειώνονται ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρους, τελειώνουν τοὺς κατωτέρους των. Ὅλα εἶναι ἀλληλένδετα.

Οὐράνια Ἱεραρχία. Στὴν οὐράνια ἱεραρχία διακρίνονται ἐννέα χαροὶ νόων ταξινομημένοι σὲ τρεῖς τριάδες· ἢ μὲ τὴ δική του διατύπωσι ὑπάρχουν τρεῖς διακοσμήσεις καὶ σὲ κάθε διακόσμησι τρεῖς τάξεις νόων.

Θρόνοι

Χερουβιμ

Σεραφίμ

Κυριότητες

Δυνάμεις

Ἐξουσίες

Ἄρχαι

Ἀρχάγγελοι

Ἄγγελοι

Οἱ κατὰ ομάδες διακρίσεις εἶχαν γίνεαι καὶ ἐνωρίτερα, σύμφωνα μὲ τὰ ἀπὸ τὸν Παῦλο λεγόμενα· ὁ Κύριλλος Ἱεροσολύμων μάλιστα εἶχε φθάσει ἀκριβῶς στὸν ἀριθμὸ ἐννέα, χωρὶς ὅμως νὰ καταλήξῃ στὴν τριαδικὴ ταξινόμησι⁵². Ἡ μεγαλύτερη ἔκτασι τῆς εἰδικῆς γι' αὐτὴν τὴν ἱεραρχία πραγματείας καταλαμβάνεται ἀπὸ τὴν «κάθαρσι» τῶν οὐρανίων νόων ἀπὸ τὰ ἀνόμοια σύμβολα ποὺ τοὺς συνοδεύουν. Ἡ ὑψηλότερη τριάς ὑπηρετεῖ μόνο τὸν Θεὸ καὶ μυσταγωγεῖ τὴν ἐπόμενη τριάδα, καὶ δὲν ἔχει καμμιά ἐπαφή μὲ τοὺς ἀνθρώπους. Τὴ γνώμη αὐτῆ, ποὺ ἀποκρούεται ἀπὸ τὴν πλειονότητα τῶν θεολόγων, ἐπανελάβε ὁ Θωμᾶς ὁ Ἀκινᾶτος. Εἶναι ὅμως ἀλήθεια ὅτι καὶ ὁ Δονύσιος συζητεῖ τὸ ἐνδεχόμενον τῆς διασπάσεως τῆς τάξεως ὡς πρὸς τὸ

52. Κατήχησις 23,6.

σημεῖο τοῦτο⁵³, ἀφοῦ καὶ γενικώτερα οἱ θεῖες ἐλλάμψεις διαπεροῦν ὅλη τὴν κλίμακα τῶν ἱεραρχιῶν. Οἱ παλαιότερη θεολόγοι ἀπέδιδαν στοὺς ἀγγέλους αἰθέρια σώματα, ἀλλὰ τώρα ὁ Διονύσιος διακηρύσσει τὴν ἄυλη κατάστασί τους, πρᾶγμα ποὺ ἐδέχθησαν ἀργότερα ὁ Γρηγόριος ὁ Μέγας καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός.

Ἐκκλησιαστικὴ Ἱεραρχία. Τὴν ἱεραρχία αὐτὴ τὴ βλέπει ὁ Διονύσιος πρῶτα ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τῶν τελετῶν κι' ἔπειτα ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τῶν τελούντων. Ὡς ἀπεικόνις τοῦ οὐρανίου κόσμου, ἡ Ἐκκλησία εἶναι τριαδικῶς στρωματωμένη. Τὰ μέσα μεταδόσεως τῆς χάριτος, τὰ μυστήρια δηλαδή, εἶναι βασικῶς τρία: βάπτισμα, σύναξις, μύρο. Καὶ ἀνοίγουν τρεῖς φάσεις ἀνόδου πρὸς τὸν Θεό, τῆς καθάρσεως, τοῦ φωτισμοῦ, τῆς τελειώσεως. Αὐτὰ εἶναι ὁ στοιχειωδέστερος τρόπος προσεγγίσεως τοῦ Θεοῦ.

Οἱ ἱερατικοὶ πάλι βαθμοὶ εἶναι τρεῖς: ἱεράρχης, ἱερεὺς, λειτουργός. Ἀκόμη καὶ καθ' ἑαυτὴν ἡ προτίμησις τούτων τῶν μυστηριακῶν ὀνομάτων τῶν κληρικῶν ἀντὶ τῶν παλαιωτάτων ὀργανωτικῶν (ἐπίσκοπος, πρεσβύτερος, διάκονος), δεικνύει τὶς τάσεις του. Ἐξ ἄλλου καὶ τῶν λαϊκῶν οἱ τάξεις εἶναι τρεῖς, ποὺ ἀντιστοιχοῦν στὶς βαθμίδες τοῦ χριστιανικοῦ βίου: οἱ κατηχούμενοι μαζί μὲ τοὺς ἀκοινωνήτους, οἱ λαϊκοί, οἱ θεραπευταὶ (μοναχοί). Κάθε τάξις ἔχει ἰδιαίτερες ἀρμοδιότητες καὶ ἰκανότητες, καθωρισμένες ἀπὸ τὸν Θεό, ἔχει τὴν ἀναλογία καὶ συμμετρία της: «ἐν εὐκοσμῖα καὶ τάξει καὶ ἀναλογίᾳ τῆς ἐκάστου πρὸς τὰ ἱερά συμμετρίας»⁵⁴. Στὴν ἐπιστολὴ 8 πρὸς τὸν μοναχὸ Δημόφιλο ὁ Διονύσιος λαμβάνει θέσι στὸν ἀνταγωνισμό ποὺ κάπου κάπου παρετηρεῖτο μεταξὺ ἀκραίων τάσεων μοναχῶν καὶ κλήρου: ὁ μοναχὸς εἶχε ἀπομακρύνει ἱερέα ἀπὸ τὴ θέσι του, διότι τὸν ἐθεωροῦσε ἀσεβῆ, ἀλλὰ ὁ συγγραφεὺς μας τονίζει ὅτι τοῦτο ἀποτελεῖ ἀταξία: δὲν μπορεῖ ὁ μοναχὸς νὰ κρίνη κληρικό.

53. *Οὐράνιος Ἱεραρχία* 13,1ε.

54. *Ἐκκλ. Ἱεραρχία* 3,3.

5. Ἡ προσέγγισι τοῦ Θεοῦ

Ὁ Διονύσιος συναρτᾷ τὴν προσέγγισι καὶ γνῶσι τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν διασάφησι καὶ ἐρμηνεία τῶν συμβόλων· μὲ τὴν ἀπομύθευσί τους. Διακρίνονται δύο μέθοδοι γι' αὐτὴν τὴν πορεία· ἡ καταφατικὴ καὶ ἡ ἀποφατικὴ. Ἡ πρώτη εἶναι θετικὴ καὶ συνίσταται στὴν πρὸς τὰ κάτω ἀπὸ τὸν Θεὸ κάθοδο μὲ τὴν προσθήκη σ' αὐτὸν ιδιωμάτων, ὀνομάτων, συμβόλων, ὑψηλοτέρων ἀρχικά, κατωτέρων ἔπειτα· ἰδιάζει στοὺς ἀτελεῖς στοὺς ὁποίους ἡ περὶ Θεοῦ ἰδέα εἶναι ἀσαφὴς καὶ ἀνθρωπομορφικὴ. Ἡ ἀποφατικὴ εἶναι ἀρνητικὴ καὶ συνίσταται στὴν ἀνάβασι πρὸς τὰ ἄνω μὲ ἀφαίρεσι ιδιωμάτων, συμβόλων, ὀνομάτων κατωτέρων ἀρχικά, ὑψηλοτέρων ἔπειτα, ἕως ὅτου φθάσωμε στὸ θεῖο γνόφο, στὸ ἀδιαπέραστο σκότος τοῦ Θεοῦ.

Παρὰ τὴν προτίμησίν του πρὸς τὴν ἀποφατικὴ μέθοδο ὁ Διονύσιος δὲν ἀποκροῦει ἐντελῶς καὶ τὴν καταφατικὴ, ἀλλὰ διατηρεῖ καὶ τις δύο ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ἀντινομίας, τὴν ὁποία ἐνέχει τὸ γεγονός ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι συγχρόνως καὶ ἀκατάληπτος καὶ καταληπτὸς.

Ἡ καταφατικὴ μέθοδος ἀποτελεῖ τὴν πρώτη φάσι γνώσεως τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὴν ὁποία τὰ στοιχειᾶ λαμβάνονται ἀπὸ τὴν παρατήρησι τῆς φύσεως καὶ τῆς Γραφῆς. Μποροῦμε μὲ βᾶσι τὴ Γραφή νὰ λέγωμε ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἕνας, ἀγαθός, δίκαιος κ.τ.λ. Ἀλλὰ αὐτὲς οἱ λέξεις χρησιμοποιοῦνται ἐπίσης καὶ γιὰ τὰ ἐγκόσμια ὄντα καὶ δὲν μποροῦν νὰ ἔχουν παρὰ ἀνθρωπίνη ἔννοια. Ἄν λοιπὸν τὸ ὄνομα «ἕνας» σημαίνει ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἕνας κατὰ τὰ ἐγκόσμια αἰσθητὰ κριτήρια, τότε δὲν εἶναι πάντοτε ἕνας· διότι στὸν κόσμον τὸν ἕνα ἀκολουθοῦν καὶ δεῦτερος καὶ τρίτος ὅμοιοι.

Γι' αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη ν' ἀρνηθοῦμε τὰ ὀνόματα καὶ τὰ ιδιώματα, ὅποτε φθάνωμε στὴ δευτέρα, τὴν ἀποφατικὴ φάσι, τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὴν ὁποία δὲν λέγωμε τί εἶναι ὁ

Θεός, αλλά τί δὲν εἶναι ἢ μᾶλλον λέγομε ὅτι δὲν εἶναι τίποτε ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰ νοητὰ. Καὶ γι' αὐτὴν τὴ μέθοδο εὐρίσκομε στοιχεῖα στὴ Γραφή.

Πράγματι τὰ ἱερὰ Λόγια ἐχρησιμοποίησαν περὶ τῶν θείων σύμβολα καὶ εἰκόνες, ἀφοῦ ἡ ἐκτυφλωτικὴ θεία ἀκτῖνα ἦταν ἀδύνατο νὰ φθάσῃ στοὺς ἀνθρώπους χωρὶς παραπέτασμα. Προφανῶς οἱ ἱεροὶ συγγραφεῖς ἦσαν σὲ θέσι νὰ κατανοοῦν καλύτερα τὴ θεία πραγματικότητα κι' ἐφρόντισαν νὰ τὴν διασκευάσουν στὰ καθ' ἡμᾶς⁵⁵. Τὰ ἀγάλματα αὐτὰ ἔχουν θεοειδὲς κάλλος, ἀλλὰ πρέπει νὰ γυμνωθοῦν γιὰ νὰ ἀτενισθοῦν καθαρὰ, ἀφοῦ παραμείνει σ' αὐτὰ μόνο τὸ νοητὸ στοιχεῖο⁵⁶.

Τὰ σύμβολα, οἱ εἰκόνες, ἐπειδὴ εἶναι τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο παριστοῦν οἱ συγγραφεῖς τὸ θεῖο, γιὰ νὰ γίνῃ ἀντιληπτό, ὀνομάζονται καὶ μορφώματα καὶ σχήματα ἀπὸ τὸν Διονύσιο. Ὑπάρχουν σύμβολα ὁμοια, πὺ δεικνύουν ὁμοιότητα τοῦ Θεοῦ πρὸς τὰ ἐγκόσμια, ὅπως εἶναι ὁ λόγος, ὁ νοῦς, ἡ οὐσία, ἡ ζωὴ, τὸ φῶς, τὸ πνεῦμα· ὑπάρχουν ἐπίσης σύμβολα ἀνόμοια, πὺ δεικνύουν ἀνομοιότητα τοῦ Θεοῦ πρὸς τὰ ἐγκόσμια, ὅπως ἀόρατος, ἄπειρος, ἀχώρητος· θὰ τὰ ἐλέγαμε μὲ ἄλλους λόγους καταφατικὰ καὶ ἀποφατικὰ σύμβολα.

Οὔτε ἡ καταφατικὴ οὔτε ἡ ἀποφατικὴ θεολογία δὲν ἱκανοποιεῖ πλήρως τὸν Διονύσιο, διότι καμμιά ἀπο αὐτὲς δὲν διαλύει τὸν γύρω ἀπὸ τὸν Θεὸ γνόφο. Εἶναι κι' οἱ δυὸ κατὰ κάποιον τρόπο παίγνια τοῦ νοῦ. Τόνιζει «διττὴν εἶναι τὴν τῶν θεολόγων διάκρισιν, τὴν μὲν ἀπόρρητον καὶ μυστικὴν, τὴν δὲ ἐμφανῆ καὶ γνωριμωτέραν· καὶ τὴν μὲν συμβολικὴν καὶ τελεστικὴν, τὴν δὲ φιλόσοφον καὶ ἀποδεικτικὴν. Καὶ συμπλέκεται τῷ ρητῷ τὸ ἄρρητον, καὶ τὸ μὲν πείθει καὶ καταδεῖται τῶν λεγομένων τὴν ἀλήθειαν, τὸ δὲ δρᾷ καὶ ἐνιδρύει τῷ Θεῷ ταῖς ἀδιδάκτοις μυσταγωγίαις»⁵⁷. Μὲ αὐτοὺς τοὺς λόγους δὲν ἐννοεῖ διάκρισι ἀνάμεσα στὶς δυὸ μεθόδους, ἀλλὰ ἀνάμεσα στὴν κατὰ τὰ

55. *Οὐράνιος Ἱεραρχία* 1,2. 2,3.

56. *Ἐκκλ. Ἱεραρχία* 3γ,31.

57. *Ἐπιστολὴ* 9,1.

άνθρώπινα θεολόγησι ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ στὴ μυστικὴ ἐμπειρία ἀπὸ τὸ ἄλλο, πὺ δοκιμάζει ὁ Χριστιανὸς ὅταν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια. Εἶναι ἡ διάκρισις μεταξὺ ρητοῦ καὶ ἀρρήτου. Τὸ ἄρρητο ἐγκαθιδρύει τὸν πιστὸ στὸ Θεὸ μὲ ἀδίδακτες μυσταγωγίες· πρῶτα μὲ τὰ μυστήρια κι' ἔπειτα μὲ τὶς ἄλλες μυστικὲς ἐμπειρίες. Ἔχομε ἔτσι μιὰ τρίτη μέθοδο θεολογίας, τὴν ὑπερβατικὴν.

Ἐπάρχει ἓνα ρεῦμα ἀντίστροφο πρὸς τὸ κατερχόμενο θεῖο ρεῦμα· τὸ ἀνερχόμενο ἀνθρώπινο ρεῦμα. Ὡθησι πρὸς τὸν Θεὸ παρέχει ὁ ἔρωσ —ἀκτινοβολία τοῦ ἔρωτος τοῦ Θεοῦ—, ὁ ὁποῖος κάμνει τὸν ἄνθρωπο νὰ ἐπιδιώκει «οὐ τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν ἀλλὰ τὴν τοῦ ἐραστοῦ ὡς σφόδρα ἀγαπητήν»⁵⁸. Ὁ Διονύσιος χρησιμοποιεῖ συχνὰ καὶ τὶς λέξεις ἀγάπη καὶ ἀγάπησις, ἀλλὰ προτιμᾷ τὴ λέξι ἔρωσ· «θειότερον γάρ, λέγει, τὸ τοῦ ἔρωτος ὄνομα τοῦ τῆς ἀγάπης»⁵⁹, ἂν καὶ γνωρίζει τὴν ἀντίδρασι πὺ εὑρισκε ἡ λέξις. Διὰ τοῦ ἔρωτος ἀρχίζει μιὰ ἀναβατικὴ πορεία.

Ὁ Διονύσιος, ἀρχίζοντας τὴ διαπραγμάτευσι τῶν θεμάτων τοῦ συνήθως μὲ προσευχὴ, δίδει μεγάλη σημασία σ' αὐτήν, ἂν καὶ σπανίως διερευνᾷ τὴν ἔννοιάν της. Στὴν πραγματικότητα ὅλη ἡ πνευματικὴ πορεία τοῦ ἀνθρώπου τελεῖται μὲ προσευχὴ καὶ σὲ προσευχὴ. Δὲν κατέρχεται ὁ Θεὸς πρὸς ἡμᾶς κατὰ τὴν προσευχὴν. Ἄν ριφθῆ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ μιὰ ἀλυσίδα κι' ἀρχίσωμε τὴν ἀνάβασι, μᾶς φαίνεται ὅτι κατέρχεται ὁ οὐρανός, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα ἀνεβαίνομε ἡμεῖς. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὴν προσευχὴ· ἡμεῖς ἀνεβαίνομε πρὸς συνάντησι τοῦ Θεοῦ⁶⁰.

Σπουδαῖο μέρος αὐτῆς τῆς προσπαθείας εἶναι ἡ συγκέντρωσις τῆς ψυχῆς στὸν ἑαυτὸ της, ἡ συνέλιξις τοῦ νοῦ, «ἡ ἐνοειδῆς συνέλιξις» τῶν νοερῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς⁶¹. Ὁ νοῦς πρέπει νὰ συγκεντρωθῆ στὸν ἑαυτὸ του ἀπὸ τὰ ἔξω καὶ νὰ ἐπα-

58. *Θείων Ὀνομάτων* 4,13.

59. *Θείων Ὀνομάτων* 4,12.

60. *Θείων Ὀνομάτων* 3,1.

61. *Θείων Ὀνομάτων* 4,9.

νέλθη στο ένα από τα πολλά όπου έχει έκχυθῆ⁶². Αυτό είναι ἡ κυκλική κίνηση τοῦ νοῦ, ἡ κυκλοειδής ὁδός. Ὅπως ὁμιλεῖ περὶ ἐκστάσεως τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκδηλώσεώς του ὁ Διονύσιος, ἔτσι ὁμιλεῖ καὶ περὶ ἐκστάσεως τοῦ ἀνθρώπου· μὲ τὴ διαφορά ὅτι ἡ ἔκστασις τούτου δὲν εἶναι ἐκδίπλωσις, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετο, εἶναι συγκέντρωσις καὶ ὀλοκλήρωσις.

Ὁ νοῦς τότε ἐπανέρχεται στὸν ἑαυτό του καὶ φωτίζεται. Μαρμαρυγές περιαυγάζουν αὐτοὺς ποὺ ἔφθασαν στὸ σημεῖο ἐκεῖνο, ὅπως τοὺς μαθητὰς στὸ Θαβῶρ ἄλλοτε⁶³. Φωτοχυσίες καὶ ἐπιφοιτήσεις θείων ἐλλάμψεων διαλύουν τὴν ἄγνοια. Βεβαίως τὸ γύρω ἀπὸ τὸν Θεὸ σκότος δὲν ἔχει ἐκλείψει τελείως, ἀλλ' ἤδη ὁ Διονύσιος ἀναγκάζεται νὰ ὁμιλήσει περὶ «ὑπερφώτου γνώφου».

Ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς πορείας εἶναι ἡ θέωσις, ἡ ὁποία εἶναι «ἢ πρὸς Θεὸν ὡς ἐφικτὸν ἀφομοίωσις τε καὶ ἔνωσις»⁶⁴ καὶ «ἢ τῆς ἐνοειδοῦς τελέσεως ἐνθεος μέθεξις, αὐτοῦ τοῦ ἐνὸς ὡς ἐφικτόν»⁶⁵. Ὅσοι τὸ ἐπιτύχουν αὐτό, «μετὰ τοῦ Θεοῦ αἰεῖ ἔσσονται, τὸ πάντων ἀγαθὸν μέγιστον»⁶⁶.

6. Ἐπίδρασις

Κατὰ τὴν ἐξέτασι τοῦ θέματος τῆς ταυτότητος τοῦ συγγραφέως τῶν ἔργων ἀνωτέρω ἐσημειώθηκε ἡ εὐρεῖα διάδοσις των. Ἡ ἐπίδρασις των βεβαίως ἦταν οὐσιαστικὴ σὲ Ἀνατολή καὶ Δύσι. Πιστεύεται γενικῶς ὅτι στὴν Δύσι ἡ ἐπίδρασις των ὑπῆρξεν ἰσχυρότερη. Πράγματι ἐκεῖ, ἀφ' ὅτου μεταφράστηκαν στὴν λατινικὴ κατὰ τὸ 9ο αἰῶνα, δὲν ἔπαυσαν νὰ ἐπηρεάζουν

62. *Θείων Ὀνομάτων* 1,4.

63. *Θείων Ὀνομάτων* 1,4.

64. *Ἐκκλ. Ἱεραρχία* 1,3.

65. Αὐτόθι.

66. *Ἐπιστολή* 8,5.

τόσο τῆ θεολογικῆ σκέψι ὅσο καὶ τὴν πνευματικὴ ἔμπειρία, ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ ἐντονώτερα. Ἡ μυστικὴ θεολογία τῶν Δυτικῶν ἀπὸ τὸν 11ο ἕως τὸν 15ο αἰῶνα εἶναι στενὰ ἐξαρτημένη ἀπὸ τὴ θεολογία τοῦ Διονυσίου. Ἀλλὰ ἐπίσης καὶ ἡ σχολαστικὴ θεολογία ἔχει ἐπηρεασθῆ βαθύτατα ἀπὸ τὸν Διονύσιο παράλληλα μὲ τὴν ἐπίδρασι τοῦ Νεοπλατωνισμοῦ τὴν ὁποία αὐτὸς διευκόλυνε.

Δὲν εἶναι ὅμως ἀληθινὸ ὅτι ἡ ἐπίδρασις του στὴν Ἀνατολὴ ἦταν ἀσθενέστερη· ἦταν ἀπλῶς ἐπὶ διαφορετικῶν πεδίων. Ἡ ἀνατολικὴ θεολογία ἀποδέχθηκε τὴ διδασκαλία τοῦ Διονυσίου καθαρισμένη ἀπὸ τὰ παράξενα γιὰ τὸ Χριστιανισμὸ στοιχεῖα· ἐπομένως ὄχι αὐτούσια. Ἔτσι τὰ πρωτότυπα στοιχεῖα του παραμερίσθηκαν, ἐνῶ ἐκεῖνα ποὺ διατηρήθηκαν ἦταν μέσα στὰ πλαίσια τῆς κοινῆς θεολογήσεως τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ χρησιμοποίησις του στὶς ἡσυχαστικὲς συζητήσεις τοῦ 14ου αἰῶνος ἦταν ἐντελῶς τυπικὴ καὶ ἐπουσιώδης, ἂν καὶ ἐπίμονος κι' ἀπὸ τὶς δύο πλευρές.

Ἡ ἐπίδρασις ὅμως τῆς σκέψεώς του εἶναι ἀποτελεσματικὴ σὲ δύο ἄλλα σημεία. Ἀπὸ τὸν 6ο αἰῶνα κι' ἔπειτα τόσο ἡ λειτουργικὴ πράξις ὅσο καὶ ἡ ἐρμηνεία τῶν τελετῶν ἀκολουθεῖ πιστὰ τὴ γραμμὴ τοῦ Διονυσίου. Ὅλα πλέον γίνονται μυστικὰ κι' ἐρμηνεύονται συμβολικά· ἀκόμη καὶ ὁ ἀρχιτεκτονικὸς ρυθμὸς τῶν ναῶν παίρνει τὴ μορφή ποὺ προσαρμόζεται σ' αὐτὴν τὴ συμβολικὴ καὶ μυστικὴ.

Ἐξ ἄλλου ἡ αὐστηρὰ ἱεραρχικὴ στρωμάτωσις τοῦ κόσμου τῶν οὐρανίων νόων καὶ τῶν ἐπιγείων ψυχῶν, τὴν ὁποία προβάλλει ὁ Διονύσιος, ἀποτυπώθηκε καὶ στὴν ἱεράρχησι τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς τοῦ Βυζαντίου, ἡ ὁποία παρ' ὄλες τὶς ταλαντεύσεις, κυρίως ἀπὸ ἐξωτερικὲς ἐπιθέσεις, ἔμεινε ἀμετάβλητη ἐπὶ αἰῶνες.

Η ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

Ἡ μετάφρασις τῶν ἔργων ποὺ φέρουν τὸ ὄνομα τοῦ Διονυσίου Ἀρεοπαγίτη εἶναι ἀπὸ τὰ δυσκολώτερα ἐγχειρήματα. Ἄν τὸ κοινῶς λεγόμενον ὅτι κάθε μετάφρασις ἀποτελεῖ προδοσία τοῦ κειμένου ποὺ ἀποδίδει εἶναι σωστό, αὐτὸ ἰσχύει πολὺ περισσότερο γιὰ τὰ κείμενα ποὺ περιέχει ὁ παρῶν τόμος. Ὁ λόγος, γιὰ τὸν ὁποῖο στὴν παλαιὰ ἐποχὴ οἱ λατινικὲς μεταφράσεις διαδέχονταν ἢ μιὰ τὴν ἄλλη, εἶναι ὅτι καμμιά ἀπὸ τὶς προηγουμένες δὲν ἐκρινόταν ἰκανοποιητικῆ. Καὶ ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο σήμερα ἀποφεύγεται ἡ μετάφρασις των, παρὰ τὴν γενικὰ ἀγνωρισμένη ἀξία τους, εἶναι ἡ δυσκολία τους.

Γιὰ τὸν ἴδιο λόγο ἀποφεύγεται καὶ ἡ κριτικὴ ἔκδοσις τῶν ἔργων αὐτῶν· εἶναι δύσκολη ἡ γλωσσικὴ κατανόησις τῶν ἔργων τοῦ Διονυσίου, τῶν κατὰ τὰ ἄλλα χιλιοχρησιμοποιημένων. Τὸ κείμενο ποὺ περιέχει ἡ σειρὰ τοῦ Migne (PG. τ. 3) εἶναι πολὺ παλαιό, τοῦ Corderius (1634), καὶ βέβαια ὄχι ἰκανοποιητικό. Ἀπὸ τότε δὲν ἔγινε σοβαρὴ ἀπόπειρα νέας συνολικῆς ἐκδόσεως καὶ ὅπου ἔγινε κάποια μερικὴ προσπάθεια δὲν ἀπέδωσε πολὺ ὀριστικὰ ἀποτελέσματα, ἂν καὶ ἔδωσε βελτιωμένο κείμενο, ὅπως π.χ. στὴν περίπτωσι τῆς Οὐράνιας Ἱεραρχίας.

Ἐμεῖς χάριν αὐτῆς τῆς μεταφράσεως παραβάλαμε μιὰ σειρὰ ἀπὸ χειρόγραφα ποὺ διατηροῦμε σὲ μικροταινίες τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἰδρύματος. Δὲν εἶχαμε τὸν χρόνο νὰ τοῦ δώσουμε

τῆ μορφῇ κριτικῆς ἐκδόσεως, ἂν καὶ μία περισσότερο ἐπιμελημένη καὶ ἐπισταμένη ἐργασία δὲν φαίνεται ὅτι μπορεῖ ν' ἀποδώσῃ πολὺ καλῦτερα ἀποτελέσματα ἀπὸ ὅσα ἐπέτυχε τὸ κείμενό μας αὐτό.

Ὡς πρὸς τὴ μετάφρασι καθ' ἑαυτὴ θέλομε νὰ εἰποῦμε ὅτι ἔπρεπε πρῶτα ν' ἀποφύγωμε τὴν παραφραστικὴν ἀπόδοσι, διότι θ' ἀλλοίωνε τὴ σκέψι τοῦ Διονυσίου, κυρίως ὅμως θὰ κατέστρεφε τὸ ὕφος του, τὸ ἱεραρχικὸ καὶ σεβάσμιον. Ἐπειτα ὅτι ἔπρεπε νὰ κρατήσωμε μερικὰ στοιχεῖα τοῦ κειμένου ἀμετάβλητα, γιὰ νὰ μείνωμε ἀμετακίνητα στὸ κλίμα τοῦ συγγραφέως. Εὐκόλο ἦταν νὰ μεταφράσωμε τὸν ὄρο *λειτουργὸς* μὲ τὴ λέξι *διάκονος* καὶ τὸν ὄρο *θεραπευτῆς* μὲ τὴ λέξι *μοναχός*, ἀλλὰ τότε τὸ κείμενο δὲν θὰ ἦταν τοῦ Διονυσίου, θὰ ἦταν δικό μας. Ἐτσι ἀκόμη καὶ τὴν λέξι *Λόγια* ποὺ χρησιμοποιοῖ σταθερὰ καὶ ἀποκλειστικὰ ὁ Διονύσιος, γιὰ νὰ δηλώσῃ τὴν Ἁγία Γραφή, τὴν ἀφήσαμε ὅπως εἶναι.

Γενικὰ ὁ ἀναγνώστης πρέπει νὰ ἔχη ὑπ' ὄψι του ὅτι ὁ Διονύσιος χρησιμοποιοῖ τὶς λέξεις στὴν κυριολεξία τους. Γι' αὐτὸν τὸ ρῆμα *ὑπερέχει* δὲν σημαίνει ὑπερτερεῖ, ἀλλὰ ἔχει παραπάνω· *προσέχει* δὲν σημαίνει προηγεῖται, ἀλλὰ ἔχει ἀπὸ πρὶν. Φυσικὰ ὅταν χρειάζεται ν' ἀλλάξωμε τὸ λεξιλόγιο τὸ κάνομε ὅπωςδῆποτε. Συχνὰ δέ, ὅταν κάποιος ὄρος ποὺ μένει ἀνέπαφος, εἶναι δυσνόητος, σὲ ὑποσημείωσι δηλώνομε τὴν ἔννοιάν του. Ἀλλὰ ὁ ἀναγνώστης πρέπει νὰ προσέξῃ ὅτι δὲν θὰ ἐπαναλαμβάνεται ἡ ἔρμηνεία ἐνὸς ὄρου κάθε φορὰ ποὺ ἀπαντᾶται καὶ παρακάτω. Μὲ τὴν ἐπιμελημένη ἀνάγνωσι μερικῶν σελίδων θὰ ἐθισθῆ τόσο καλά, ὥστε θὰ προχωρῆ στὴν κατανόησι ἀνέτως.

Αὐτὴ ἡ μετάφρασι δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῆ σὰν κάτι τὸ τέλει· χρειάζεται βελτίωσι. Ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὴν ἐπίτομη εἰσαγωγὴ προσφέρει στὸ κοινὸ ὀλόκληρο τὸ μεγαλοπρεπές, ἀλλὰ δυσνόητο ἔργο τοῦ Διονυσίου, γιὰ πρώτη φορὰ⁶⁷.

67. Τὰ τελευταῖα χρόνια παρουσιάσθησαν μιὰ δυὸ προσπάθειες μεταφράσεως τῶν ἔργων στὴ νέα ἑλληνικὴ. Εἶχαν ἀξιοπρόσεκτα ἀποτελέσματα, ἀλλ' ἔμειναν ἡμιτελεῖς. Ἔχω ὑπ' ὄψι μου τὶς ἐργασίες τῶν Σωτ. Γουνελά καὶ Ἰγν. Σακαλῆ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ἐκ τῶν πλείστων τῶν μελετῶν ποῦ ἔχουν γραφῆ γιὰ τὸν Διονύσιον παραθέτομε μιὰ βιβλιογραφικὴ ἐπιλογὴ κάπως σύντομη κατὰ χρονολογικὴ σειρὰ ἐκδόσεως.

J. STIGLMAYR, *Das Aufkommen der Pseudo-Dionysischen Schriften und ihr Eindringen in die christliche Literatur bis zum Lateran Konzil 649*, Feldkirch 1895.

H. KOCH, *Pseudo-Dionysius Areopagita in seinen Beziehungen zum Neuplatonismus und Mysterienwesen*, Mainz 1900.

J. DURANTEL, *Saint Thomas et le Pseudo-Denys*, Paris 1919.

F. H. MÜLLER, *Dionysius, Proclus, Plotinus*, Münster 1926.

R. G. THERY, *Etudes Dionysiennes*, I-II, Paris, 1932, 1938.

ΑΘΗΝΑΓΟΡΑΣ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑΣ, Ὁ γνήσιος συγγραφεὺς τῶν εἰς Διονύσιον τὸν Ἄρεοπαγίτην ἀποδιδομένων συγγραμμάτων, Ἀθῆναι 1932.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, Διονύσιος ὁ Μέγας ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας ὁ ἀπὸ ρητόρων καὶ βουλευτῶν, ὁ συγγραφεὺς τῶν ἀρεοπαγιτικῶν συγγραμμάτων, Ἀλεξάνδρεια 1934.

G. DELLA VOLPE, *La dottrina del Areopagita e i suoi presupposti neoplatonici*, Roma 1941.

C. PERA, *In librum Beati Dionysii de divinis nominibus expositio*, Torino 1950.

R. ROQUES, *L' univers Dionysien, structure hierarchique du monde selon le Pseudo-Denys*, Paris 1954.

W. VÖLKER, *Kontemplation und Ekstase bei Pseudo-Dionysius Areopagita*, Wiesbaden 1958.

- E. ELORDUY, *Ammonio Sakkas I. La doctrina de la creación y del mal en Proclo y en Ps.-Areopagita*, Oña 1959.
- A. VANNESTE, *Le mystère de dieu*, Bruges 1959.
- J. PERIN, *Univers Dionysien et univers Augustinien, Aspects de la dialectique*, Raris 1959.
- M. SCHIAVONE, *Neoplatonismo e Cristianesimo nello Pseudo-Dionigi*, Milano 1963.
- E. C. ROLT, *Dionysius the Areopagite on the Divine Names and the Mystical Theology*, New York 1966.
- P. SCOZZOSO, *Ricerche suplo structura del linguaggio dello Pseudo-Dionigi Areopagita*, Milano 1967.
- ΧΡ. ΓΙΑΝΝΑΡΑΣ, *Ἡ θεολογία τῆς ἀπουσίας καὶ τῆς ἀγνωσίας τοῦ Θεοῦ με ἀναφορὰ στὶς ἀρεοπαγιτικὲς συγγραφὲς καὶ στὸν Martin Heidegger*, Ἀθῆναι 1967.
- N. ΜΑΤΣΟΥΚΑΣ, «Γνώσις καὶ ἀγνωσία Θεοῦ», *Κληρονομία* 2, 1970.
- N. X. ΚΛΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, *Ἡ γνώσις τοῦ Θεοῦ κατὰ Διονύσιον τὸν Ἀρεοπαγίτην*, Θεσσαλονίκη 1981.

ΠΕΡΙ
ΘΕΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ Ο ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ

ΤΩ

ΣΥΜΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ ΤΙΜΟΘΕΩ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

*Τίς ὁ τοῦ λόγου σκοπὸς
καὶ τίς ἡ περὶ θείων ὀνομάτων παράδοσις*

1 Νῦν δὴ, ὦ μακάριε, μετὰ τὰς Θεολογικὰς Ὑποτυ-
πώσεις ἐπὶ τὴν τῶν θείων ὀνομάτων ἀνάπτυξιν, ὡς ἐφι-
κτόν, μετελεύσομαι. Ἔστω δὲ καὶ νῦν ἡμῖν ὁ τῶν Λογίων θε-
σμὸς προδιωρισμένος, τὸ τὴν ἀλήθειαν ἡμᾶς καταδείξασθαι
5 τῶν περὶ Θεοῦ λεγομένων, «οὐκ ἐν πειθοῖς σοφίας ἀνθρωπίνης
λόγοις, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει τῆς πνευματοκινήτου τῶν θεολόγων
δυνάμεως», καθ' ἣν τοῖς ἀφθέγκτοις καὶ ἀγνώστοις ἀφθέγκτως
καὶ ἀγνώστως συναπτόμεθα, κατὰ τὴν κρείττονα τῆς καθ' ἡμᾶς
λογικῆς καὶ νοερᾶς δυνάμεως καὶ ἐνεργείας ἔνωσιν.

10 Καθόλου τοιγαροῦν οὐ τολμητέον εἰπεῖν οὔτε μὴν ἐννοῆ-
σαί τι περὶ τῆς ὑπερουσίου καὶ κρυφίας θεότητος παρὰ τὰ θειω-
δῶς ἡμῖν ἐκ τῶν ἱερῶν Λογίων ἐκπεφασμένα. Τῆς γὰρ ὑπὲρ
λόγον καὶ νοῦν καὶ οὐσίαν αὐτῆς ὑπερουσιότητος ἀγνωσίᾳ αὐτῇ
τὴν ὑπερούσιον ἐπιστήμην ἀναθετέον, τοσοῦτον ἐπὶ τὸ ἀναντες
15 ἀνανεύοντας, ὅσον ἑαυτὴν ἐνδίδωσιν ἢ τῶν θεαρχικῶν Λογίων

1. Σ' ὄλες τίς πραγματεῖες ἢ θεία Γραφή ὀνομάζεται Λόγια.

Ο ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ
ΠΡΟΣ
ΤΟΝ ΣΥΜΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΤΙΜΟΘΕΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Ποιός ὁ σκοπὸς τῆς πραγματείας καὶ
ποιὰ ἢ παράδοσις περὶ τῶν θείων ὀνομάτων

Τώρα λοιπόν, ὦ μακάριε, μετὰ τις Θεολογικὲς Ὑποτυπώσεις θὰ μεταβῶ κατὰ τὸ ἐφικτὸ στὴν ἀνάπτυξι τοῦ θέματος *Περὶ τῶν θείων Ὀνομάτων*. Θὰ εἶναι δὲ κι' ἐδῶ ὡσάν κανὼν τῆς διαπραγματεύσεως ἡ ἐντολὴ τῶν Λογίων¹ ν' ἀποδείξωμε τὴν ἀλήθεια τῶν περὶ Θεοῦ λόγων «ὄχι μὲ πειστικὰ ἐπιχειρήματα, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐπιβεβαίωσι τῆς πνευματοκίνητης δυνάμεως τῶν θεολόγων»². Μὲ αὐτὴν τὴ δύναμι συναπτόμαστε πρὸς τις ἄρρητες καὶ ἄγνωστες ἀλήθειες ἀρρήτως καὶ ἀγνώστως, σὲ μιὰ ἔνωσι πού εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὴ λογικὴ καὶ νοερὴ μας δύναμι καὶ ἐνέργεια.

Ἐπομένως εἶναι ἀνεπίτρεπτη ἡ τόλμη νὰ εἰποῦμε ἢ νὰ σκεφθοῦμε περὶ τῆς ὑπερούσιας καὶ κρυφῆς θεότητος κάτι πέρα ἀπὸ ἐκεῖνα πού μᾶς ἔχουν ἀποκαλύψει θειωδῶς τὰ ἱερὰ Λόγια. Διότι τὴν ὑπερούσια ἐπιστῆμη αὐτῆς τῆς ὑπερουσιότητος πού ξεπερνᾷ λόγο καὶ νοῦ καὶ οὐσία πρέπει νὰ τὴν ἀναθέσωμε στὴν ἴδια τὴν ἀγνωσία, κυττάζοντας πρὸς τὰ ὑψηλὰ τόσο,

2. Α'. Κορ. 2,4. μὲ κάποια διασκευή.

ἀκτίς, πρὸς τὰς ὑπερτέρας αὐγὰς τῆ περι τὰ θεῖα σωφροσύνη καὶ ὀσιότητι συστελλομένους. Καὶ γάρ, εἴ τι δεῖ τῆ πανσόφω καὶ ἀληθεστάτῃ θεολογίᾳ πείθεσθαι, κατὰ τὴν ἀναλογίαν ἐκάστου τῶν νόων ἀνακαλύπτεται τὰ θεῖα καὶ ἐποπτεύεται, τῆς θεαρχι-
 5 κῆς ἀγαθότητος ἐν σωστικῇ δικαιοσύνῃ τῶν ἐν μέτρῳ τὴν ἀμε-
 τρίαν θεοπρεπῶς, ὡς ἀχώρητον, ἀποδιαστελλούσης. Ὡσπερ
 γὰρ ἄληπτα καὶ ἀθεώρητα τοῖς αἰσθητοῖς ἐστὶ τὰ νοητά, καὶ
 τοῖς ἐν πλάσει καὶ τύπῳ τὰ ἀπλᾶ καὶ ἀτύπωτα, τοῖς τε κατὰ
 σωμάτων σχήματα μεμορφωμένοις ἢ τῶν ἀσωμάτων ἀναφῆς
 10 καὶ ἀσχημάτιστος ἀμορφία, κατὰ τὸν αὐτὸν τῆς ἀληθείας λόγον
 ὑπέρκειται τῶν οὐσιῶν ἢ ὑπερούσιος ἀοριστία καὶ τῶν νόων ἢ
 ὑπὲρ νοῦν ἐνότης· καὶ πάσαις διανοίαις ἀδιανόητόν ἐστὶ τὸ ὑπὲρ
 διάνοιαν ἐν, ἄρρητόν τε λόγῳ παντὶ τὸ ὑπὲρ λόγον ἀγαθόν, ἐνὰς
 ἐνοποιὸς ἀπάσης ἐνάδος καὶ ὑπερούσιος οὐσία καὶ νοῦς ἀνόητος
 15 καὶ λόγος ἄρρητος, ἀλογία καὶ ἀνοησία καὶ ἀωνυμία, κατὰ
 μηδὲν τῶν ὄντων οὔσα· καὶ αἴτιον μὲν τοῦ εἶναι πᾶσιν, αὐτὸ δὲ
 μὴ ὄν, ὡς πάσης οὐσίας ἐπέκεινα καὶ ὡς ἂν αὐτὸ περὶ ἑαυτοῦ
 κυρίως καὶ ἐπιστητῶς ἀποφαίνοιτο.

2 Περὶ ταύτης οὖν, ὡς εἴρηται, τῆς ὑπερουσίου καὶ κρυφίας
 20 θεότητος οὐ τολμητέον εἰπεῖν οὔτε μὴν ἐννοῆσαί τι, παρὰ τὰ
 θεοειδῶς ἡμῖν ἐκ τῶν ἱερῶν Λογίων ἐκπεφασμένα· καὶ γὰρ ὡς
 αὐτὴ περὶ ἑαυτῆς ἐν τοῖς Λογίοις ἀγαθοπρεπῶς παραδέδωκεν, ἢ
 μὲν αὐτῆς ὃ τι ποτέ ἐστὶν ἐπιστήμη καὶ θεωρία, πᾶσιν ἄβατός
 ἐστὶ τοῖς οὔσιν, ὡς πάντων ὑπερουσίως ἐξηρημένη. Καὶ πολ-
 25 λούς τῶν θεολόγων εὐρήσεις οὐ μόνον ὡς ἀόρατον αὐτὴν καὶ
 ἀπερίληπτον ὑμνηκότας, ἀλλὰ καὶ ἀνεξερεύνητον ἅμα καὶ ἀνεξι-
 χνίαστον, ὡς οὐκ ὄντος ἴχνους οὐδενὸς τῶν ἐπὶ τὴν κρυφίαν αὐ-

3. Τὸ μέρος τοῦ Θεοῦ ποῦ δὲν μετρεῖται καὶ δὲν νοεῖται ξεχωρίζεται ἀπὸ τὰ νοούμενα καὶ μετρούμενα.

4. Βλ. π.χ. Ἐξ. 6,3 «καὶ τὸ ὄνομά μου οὐκ εἶπον αὐτοῖς».

5. Βλ. π.χ. Ματθ. 11,11· «οὐδεὶς οἶδε τὸν Πατέρα εἰ μὴ ὁ Υἱός». Βλ. καὶ Ἰω. 1,18. Α'. Κορ. 2,11.

ὅσο παραχωρεῖ τὸν ἑαυτὸ της ἢ ἀκτῖνα τῶν θεαρχικῶν Λογίων, ἀποφεύγοντας νὰ ἐπεκταθοῦμε πρὸς ἀνώτερες αὐγές ἀπὸ σωφροσύνη καὶ εὐλάβεια ἀπέναντι στὰ θεῖα. Ἐν πράγματι πρέπει νὰ πεισθοῦμε σὲ ὅσα λέγει ἡ πάνσοφη καὶ ἀληθέστατη θεολογία, τὰ θεῖα φανερόνται καὶ ἐποπτεύονται ἀπὸ κάθε νοῦ ἀνάλογα μὲ τὴν ἰκανότητά του, καθ' ὅσον ἡ θεαρχικὴ ἀγαθότης μὲ σωτηριώδη δικαιοσύνη ἀποχωρίζει θεοπρεπῶς τὴν ἀμετρία της, ὡς ἀχώρητη, ἀπὸ τὰ μετρούμενα πράγματα³. Ὅπως δηλαδή εἶναι ἀκατάληπτα καὶ ἀθεώρητα τὰ νοητὰ ἀπὸ τὰ αἰσθητά, τὰ ἀπλᾶ καὶ ἀτύπωτα ἀπὸ τὰ ἐντεταγμένα στὴν πλάσι καὶ στὸν τύπο, καὶ τὰ εὐρισκόμενα σὲ ἄψαυστη καὶ ἀσχημάτιστη ἀμορφία ἀπὸ τὰ διαμορφωμένα σχήματα σωμάτων, κατὰ τὸν ἴδιο λόγο ἡ ὑπερούσια ἀοριστία ὑπέρκειται τῶν οὐσιῶν καὶ ἡ ὑπὲρ νοῦν ἐνότης ὑπέρκειται τῶν νόων· κατὰ τὸν ἴδιο ἐπίσης λόγο σὲ ὅλες τὶς διάνοιες εἶναι ἀκατανόητο τὸ ἐπάνω ἀπὸ τὴ διάνοια Ἐνα, καὶ ἄρρητο μὲ ὁποιοδήποτε λόγο τὸ ἐπάνω ἀπὸ λόγο ἀγαθό· εἶναι ἐνοποιὸς ἐνὰς κάθε ἐνάδος καὶ ὑπερούσια οὐσία, νοῦς ἀνόητος καὶ λόγος ἄρρητος, ἀλογία καὶ ἀνοησία καὶ ἀνωθυμία, πού δὲν παρουσιάζεται μὲ κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα· καὶ εἶναι μὲν αὐτὸ τὸ Ἐνα αἷτιο τῆς ὑπάρξεως σὲ ὅλα, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἴδιο εἶναι μὴ ὄν, διότι εἶναι ἐπέκεινα ἀπὸ κάθε οὐσία, ὅπως τὸ ἴδιο θ' ἀποφαινόταν περὶ ἑαυτοῦ μὲ ἐγκυρότητα καὶ ἐπίγνωσι⁴.

Γι' αὐτὴν λοιπὸν τὴν ὑπερούσια καὶ κρυφία θεότητα, ὅπως ἔχει λεχθῆ, εἶναι παράτολμο νὰ εἰποῦμε ἢ νὰ σκεφθοῦμε τίποτε διαφορετικὸ ἀπὸ ὅσα μᾶς ἔχουν θειωδῶς ἀποκαλύψει τὰ ἱερὰ Λόγια. Διότι, ὅπως ἡ ἴδια ἡ θεότης ἐδίδαξε ἀγαθοπρεπῶς περὶ ἑαυτῆς στὰ Λόγια⁵, ἡ ἐπιστήμη καὶ θεωρία της, ὅ,τι κι' ἂν εἶναι, εἶναι ἄβατη γιὰ ὅλα τὰ ὄντα, διότι ξεπερνᾷ ὑπερουσίως τὶς δυνατότητες ὄλων. Καὶ θὰ εὐρῆς πολλοὺς θεολόγους νὰ τὴν ἔχουν ἐξυμνήσει ὄχι μόνον ὡς ἀόρατη καὶ ἀσύλληπτη, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ὡς ἀνεξερεῦνητη καὶ ἀνεξιχνίαστη⁶, ὥστε νὰ μὴ

6. Βλ. π.χ. Ρωμ. 11,33, «ὡς ἀνεξερεῦνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ».

τῆς ἀπειρίαν διεληλυθότων. Οὐ μὴν ἀκοινώνητόν ἐστι καθόλου
 τάγαθόν οὐδενὶ τῶν ὄντων, ἀλλ' ἐφ' ἑαυτοῦ μονίμως τὴν ὑπε-
 ρούσιον ἰδρῦσαν ἀκτῖνα ταῖς ἐκάστου τῶν ὄντων ἀναλόγοις ἐλ-
 λάμψεσιν ἀγαθοπρεπῶς ἐπιφαίνεται καὶ πρὸς τὴν ἐφικτὴν αὐ-
 5 τοῦ θεωρίαν καὶ κοινωνίαν καὶ ὁμοίωσιν ἀνατείνει τοὺς ἱεροὺς
 νόας, τοὺς ὡς θεμιτὸν αὐτῷ καὶ ἱεροπρεπῶς ἐπιβάλλοντας καὶ
 μήτε πρὸς τὸ ὑπέρτερον τῆς ἐναρμονίως ἐνδιδομένης θεοφα-
 νείας ἀδυνάτως ἀπαυθαδιαζομένους μήτε πρὸς τὸ κάταντες ἐκ
 τῆς ἐπὶ τὸ χεῖρον ὑφέσεως ἀπολισθαίνοντας, ἀλλ' εὐσταθῶς τε
 10 καὶ ἀκλινῶς ἐπὶ τὴν ἀκτῖνα τὴν αὐτοῖς ἐπιλάμπουσαν ἀνατεινο-
 μένους καὶ τῷ συμμέτρῳ τῶν θεμιτῶν ἐλλάμψεων ἔρωτι μετ'
 εὐλαβείας ἱερᾶς σωφρόνως τε καὶ ὁσίως ἀναπτερουμένους.

3 Τούτοις ἐπόμενοι τοῖς θεαρχικοῖς ζυγοῖς, οἳ καὶ τὰς ὅλας
 διακυβερνῶσι τῶν ὑπερουρανίων τάξεων ἀγίας διακοσμήσεις,
 15 τὸ μὲν ὑπὲρ νοῦν καὶ οὐσίαν τῆς θεαρχίας κρύφιον ἀνεξερευνή-
 τοις καὶ ἱεραῖς νοῶς εὐλαβείαις, τὰ δὲ ἄρρητα σῶφροني σιγῇ τι-
 μῶντες, ἐπὶ τὰς ἐλλάμπουσας ἡμῖν ἐν τοῖς ἱεροῖς Λογίοις αὐγὰς
 ἀνατεινόμεθα καὶ πρὸς αὐτῶν φωταγωγούμεθα πρὸς τοὺς θεαρ-
 χικοὺς ὕμνους, ὑπ' αὐτῶν ὑπερκοσμίως φωτιζόμενοι καὶ πρὸς
 20 τὰς ἱερὰς ὕμνολογίας τυπούμενοι, πρὸς τὸν ὄρᾶν τὰ συμμέτρως
 ἡμῖν δι' αὐτῶν δωρούμενα θεαρχικὰ φῶτα καὶ τὴν ἀγαθοδότιν
 ἀρχὴν ἀπάσης ἱερᾶς φωτοφανείας ὕμνεῖν, ὡς αὐτῇ περὶ ἑαυτῆς
 ἐν τοῖς ἱεροῖς Λογίοις παραδέδωκεν· οἷον, ὅτι πάντων ἐστὶν αἰ-
 τία καὶ ἀρχὴ καὶ οὐσία καὶ ζωὴ, καὶ τῶν μὲν ἀποπιπτόντων αὐ-
 25 τῆς ἀνάκλησίς τε καὶ ἀνάστασις, τῶν δὲ πρὸς τὸ τοῦ θεοειδοῦς
 παραφθαρτικὸν ἀπολισθησάντων ἀνακαινισμὸς καὶ ἀναμόρφω-
 σις, τῶν δὲ κατὰ τινα σάλον ἀνίερων παρακινουμένων ἰδρυσις

7. Ἐννοεῖται ἀνάμεσα στὴν κρυφίότητα τῆς θεότητος καὶ στὴ φανέρωσί
 του.

ὑπάρχη κανένα ἴχνος ἀνθρώπων ποὺ ἔχουν περάσει πρὸς τὴν κρυφὴ ἀπειρία της. Ἐν τούτοις τὸ ἀγαθὸ δὲν εἶναι ἐντελῶς ἀκοινωνήτο σὲ ὅλα τὰ ὄντα, ἀλλὰ, ἀφοῦ ἐδραίωσε μονίμως ἐπάνω του τὴν ὑπερούσια ἀκτῖνα, φανερώνεται ἀγαθοπρεπῶς μὲ τὶς ἀνάλογες πρὸς κάθε ὄν ἐλλάμψεις καὶ ἀνυψώνει πρὸς τὴν ἐφικτὴ θεωρία καὶ κοινωνία καὶ ὁμοίωσί του τοὺς ἱεροὺς νόες, ποὺ τὸν πλησιάζουν ἱεροπρεπῶς ὅσο εἶναι θεμιτό. Ἀνυψώνει τοὺς νόες ποὺ δὲν κινοῦνται αὐθαδῶς πρὸς πράγματα ὑπέρτερα ἀπὸ τὴν ἑναρμονίως παραχωρουμένη θεοφάνεια, ποὺ εἶναι ἀνέφικτα, οὔτε γλιστροῦν πρὸς τὸν κατήφορο ἀπὸ τὴν πρὸς τὸ κακὸ κλίσι, ἀλλὰ τείνουν τὰ βλέμματα σταθερῶς καὶ ἀκλινῶς πρὸς τὴν ἀκτῖνα ποὺ λάμπει ἐπάνω τους καὶ ἀπὸ τὸν σύμμετρο ἔρωτα πρὸς τὶς θεμιτὲς σ' αὐτοὺς ἐλλάμψεις ἀναπτερόνονται μὲ εὐλάβεια σωφρόνως καὶ ὁσίως.

3 Ἀκολουθῶντας αὐτὸ τὸ θεαρχικὸ ἰσοζύγιο⁷, ποὺ κυβερνᾷ ἐπίσης καὶ ὅλες τὶς ἁγίες διακοσμήσεις τῶν ὑπερουρανίων τάξεων, τιμοῦμε τὴν ἐπάνω ἀπὸ νοῦ καὶ οὐσία κρυφιότητα τῆς θεαρχίας μὲ ἀπερίεργη εὐλάβεια τοῦ νοῦ καὶ τὰ ἄρρητα μὲ σῶφρονα σιγῇ· ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἀνυψώνομε τὰ μάτια πρὸς τὶς αὐγές ποὺ μᾶς ἐλλάμπουν μέσα ἀπὸ τὰ ἱερὰ Λόγια καὶ φωταγωγούμαστε ἀπὸ αὐτὲς πρὸς τοὺς θεαρχικοὺς ὕμνους, φωτιζόμενοι ἀπὸ αὐτὲς ὑπερκοσμῶς καὶ ἀποτυπούμενοι πρὸς τὶς ἱερὲς ὕμνολογίες, μὲ τρόπο ὥστε νὰ βλέπωμε τὰ συμμέτρως δωριζόμενα σ' ἐμᾶς ἀπὸ αὐτὲς θεαρχικὰ φῶτα καὶ νὰ ὕμνοῦμε τὴν ἀγαθοδοτίδα ἀρχὴν κάθε ἱερῆς φωτοφανείας, ὅπως αὐτὴ ἢ ἴδια ἐδίδαξε γιὰ τὸν ἑαυτὸ της στὰ ἱερὰ Λόγια⁸. Ἐπὶ παραδείγματι, πρέπει νὰ τὴν ὕμνοῦμε ὅτι εἶναι τῶν ὄλων αἰτία καὶ ἀρχή, οὐσία καὶ ζωή, καὶ αὐτῶν μὲν ποὺ ξεπέφτουν ἀπὸ αὐτὴν ἀνάκλησις καὶ ἀνάστασις, αὐτῶν δὲ ποὺ ἐγλίστησαν πρὸς τὴν παραφθορὰ τοῦ θεοειδοῦς χαρακτῆρος ἀνακαινισμὸς καὶ ἀναμόρφωσις· ἐκείνων ποὺ κλονίζονται ἀπὸ ἀνίερη ταραχὴ ἱερὰ ἐδραίωσις κι'

8. Οἱ ἐπόμενοι χαρακτηρισμοί, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι αἰτία καὶ ἀρχή, οὐσία καὶ ζωή τῶν ὄντων, ἀνακαινισμὸς καὶ ἀναμόρφωσις, καὶ τὰ πρόμοια, ἀποτελοῦν σύνοψι τῆς διδασκαλίας τῆς Καινῆς Διαθήκης.

ἱερὰ καὶ τῶν ἐστηκότων ἀσφάλεια, καὶ τῶν ἐπ' αὐτὴν ἀναγομέ-
νων ἀνατατικὴ χειραγωγία καὶ τῶν φωτιζομένων ἔλλαμψις, καὶ
τῶν τελουμένων τελεταρχία καὶ τῶν θεουμένων θεαρχία, καὶ
τῶν ἀπλουμένων ἀπλότης καὶ τῶν ἐνιζομένων ἐνότης, ἀρχῆς
5 ἀπάσης ὑπερουσίως ὑπεράρχιος ἀρχὴ καὶ τοῦ κρυφίου κατὰ τὸ
θεμιτὸν ἀγαθὴ μεταδότις, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, ἡ τῶν ζώντων ζωὴ
καὶ τῶν ὄντων οὐσία, πάσης ζωῆς καὶ οὐσίας ἀρχὴ καὶ αἰτία,
διὰ τὴν αὐτῆς εἰς τὸ εἶναι τὰ ὄντα παρακτικὴν καὶ συνο-
χικὴν ἀγαθότητα.

4 Ταῦτα πρὸς τῶν θείων Λογίων μεμυήμεθα. Καὶ πᾶσαν, ὡς
εἰπεῖν, τὴν ἱερὰν τῶν θεολόγων ὑμνολογίαν εὐρήσεις πρὸς τὰς
ἀγαθουργοὺς τῆς θεαρχίας προόδους ἐκφαντορικῶς καὶ ὑμνητι-
κῶς τὰς θεωνυμίας διασκευάζουσαν. Ὅθεν ἐν πάσῃ σχεδὸν τῇ
θεολογικῇ πραγματείᾳ τὴν θεαρχίαν ὀρῶμεν ἱερῶς ὑμνουμένην·
15 ὡς μονάδα μὲν καὶ ἐνάδα, διὰ τὴν ἀπλότητα καὶ ἐνότητα τῆς
ὑπερφουοῦς ἀμερίας, ἐξ ἧς, ὡς ἐνοποιοῦ δυνάμεως, ἐνιζόμεθα
καὶ τῶν μεριστῶν ἡμῶν ἑτεροτήτων ὑπερκοσμῶς συμπτυσσο-
μένων εἰς θεοειδῆ μονάδα συναγόμεθα καὶ θεομίμητον ἔνωσιν·
ὡς Τριάδα δέ, διὰ τὴν τρισυπόστατον τῆς ὑπερουσίου γονιμότη-
20 τος ἐκφανσιν, ἐξ ἧς πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ἐστὶ καὶ
ὀνομάζεται· ὡς αἰτίαν δὲ τῶν ὄντων, ἐπειδὴ πάντα πρὸς τὸ εἶ-
ναι παρήχθη διὰ τὴν αὐτῆς οὐσιοποιὸν ἀγαθότητα· σοφὴν δὲ καὶ
καλὴν, ὅτι τὰ ὄντα πάντα τὰ τῆς οἰκείας φύσεως ἀπαράφθαρτα
διασώζοντα πάσης ἀρμονίας ἐνθέου καὶ ἱερᾶς εὐπρεπείας ἐστὶν
25 ἀνάπλεα· φιλάνθρωπον δὲ διαφερόντως, ὅτι τοῖς καθ' ἡμᾶς
πρὸς ἀλήθειαν ὀλικῶς ἐν μιᾷ τῶν αὐτῆς ὑποστάσεων ἐκοινώ-
νησεν, ἀνακαλουμένη πρὸς ἑαυτὴν καὶ ἄνω τιθεῖσα τὴν ἀνθρω-
πίνην ἐσχατιάν, ἐξ ἧς ἀρρήτως ὁ ἀπλοῦς Ἰησοῦς συνετέθη καὶ

9. Σταθερῶς ὁ Διονύσιος τὴν περιγραφὴν τῶν θείων χαρακτηρίζει ὡς ὑμνολογία, ὑμνεῖν κλπ.

10. Πρόοδοι εἶναι οἱ ἐξοδοὶ τῆς θεότητος, οἱ ἐνέργειαι, ὅπως θὰ ἔλεγον ἀργότερα οἱ Ἑσυχασταί.

ἐκείνων πού εἶναι σταθεροὶ ἀσφάλεια, ἐκείνων πού ἀνυψῶνονται πρὸς αὐτὴν ἀνυψωτικὴ χειραγώγησις κι' ἐκείνων πού φωτίζονται ἔλλαμψις, τῶν τελειουμένων τελεταρχία καὶ τῶν θεουμένων θεαρχία, τῶν ἀπλουμένων ἀπλότης καὶ τῶν ἐνιζομένων ἐνότης· κάθε ἀρχῆς ὑπερουσίας ὑπεράρχια ἀρχὴ καὶ τοῦ κρυφίου κατὰ τὸ θεμιτὸ μεταδότις, καὶ γενικά, ζωὴ τῶν ζώντων καὶ οὐσία τῶν ὄντων, ὅλης τῆς ζωῆς καὶ τῆς οὐσίας ἀρχὴ καὶ αἰτία, ἐξ αἰτίας τῆς ἀγαθότητός της πού παράγει καὶ συνέχει τὰ ὄντα, ὥστε νὰ ὑπάρχουν.

4 Αὐτὰ ἔχομε μνηθῆ ἀπὸ τὰ θεῖα Λόγια. Καὶ θὰ ἐλέγαμε ὅτι μπορεῖς νὰ εὐρῆς ὅλη τὴν ἱερὴ ὑμνολογία⁹ τῶν θεολόγων νὰ διαμαρφῶνῃ τις θεωνυμίες διακηρυκτικῶς καὶ ὑμνητικῶς σύμφωνα μὲ τις ἀγαθουργές προόδους τῆς θεαρχίας¹⁰. Γι' αὐτὸ σὲ ὅλη σχεδὸν τὴ θεολογικὴ γραμματεία βλέπομε τὴ θεαρχία νὰ ὑμνῆται ἱερῶς· ὡς μονὰς καὶ ἐνὰς γιὰ τὸν ἀπλὸ καὶ ἐνιαῖο χαρακτηριστῆρα τῆς ὑπερφυοῦς ἀμεριστίας, τῆς ὁποίας ἡ ἐνοποιὸς δύναμις ἐνίζει¹¹ κι' ἐμᾶς καί, καθῶς οἱ μεριστὲς ἑτερότητές μας συμπύσσονται ὑπερκοσμίως, μᾶς συνάγει σὲ θεοειδῆ μονάδα καὶ θεομίμητη ἔνωσι· ὡς Τριάς γιὰ τὴν τρισυπόστατη ἔκφανσι τῆς ὑπερούσιας γονιμότητος, ἀπὸ τὴν ὁποία ὀνομάζεται κάθε πατριὰ στὸν οὐρανὸ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς¹². ὡς αἰτία τῶν ὄντων, ἐπειδὴ ὅλα ἔχουν παραχθῆ σὲ ὑπαρξί ἀπὸ τὴν οὐσιοποιὸ ἀγαθότητά της· ὡς σοφὴ καὶ καλὴ, διότι ὅλα τὰ ὄντα, ἐφ' ὅσον διασώζουν ἀδιάφθορα ὅλα τὰ γνωρίσματα τῆς φύσεώς των, εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ ὅλη τὴν ἔνθεη ἀρμονία καὶ τὴν ἱερὴ εὐπρέπεια· ὡς ἐξαιρετικὰ φιλάνθρωπη, διότι διὰ τῆς μιᾶς ἀπὸ τις ὑποστάσεις της ἐκοινώνησε ἀληθινὰ καὶ ὀλικά μὲ τὴν ἀνθρωπίνη μας φύσι, ἀνακαλώντας τὴν πρὸς ἑαυτὴν καὶ ἀνεβάζοντάς τὴν ψηλὰ ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνη μικρότητα, ἀπὸ τὴν ὁποία συνετέθη ὁ ἀπλὸς Ἰη-

11. «Ἐνιζόμεθα» σημαίνει ὅτι παίρνομε τὸν χαρακτηριστῆρα τοῦ Ἐνός, τοῦ Θεοῦ.

12. Ἐφ. 3,15.

παράτασιν εἴληφε χρονικὴν ὁ αἰδιος καὶ εἶσω τῆς καθ' ἡμᾶς ἐγεγόνει φύσεως, ὁ πάσης τῆς κατὰ πᾶσαν φύσιν τάξεως ὑπερουσίως ἐκβεβηκῶς μετὰ τῆς ἀμεταβόλου καὶ ἀσυγχύτου τῶν οἰκείων ἰδρύσεως.

5 Καὶ ὅσα ἄλλα θεουργικὰ φῶτα τοῖς Λογίοις ἀκολουθῶς ἢ τῶν ἐνθέων ἡμῶν καθηγεμόνων κρυφία παράδοσις ἐκφαντορικῶς ἡμῖν ἐδωρῆσατο, ταῦτα καὶ ἡμεῖς μεμυήμεθα· νῦν μὲν ἀναλόγως ἡμῖν, διὰ τῶν ἱερῶν παραπετασμάτων τῆς τῶν λογίων καὶ τῶν ἱεραρχικῶν παραδόσεων φιλανθρωπίας, αἰσθητοῖς τὰ
10 νοητὰ καὶ τοῖς οὖσι τὰ ὑπερούσια περικαλυπτούσης καὶ μορφᾶς καὶ τύπους τοῖς ἀμορφώτοις τε καὶ ἀτυπώτοις περιτιθείσης καὶ τὴν ὑπερφυῆ καὶ ἀσχημάτιστον ἀπλότητα τῇ ποικιλίᾳ τῶν μεριστῶν συμβόλων πληθυνούσης τε καὶ διαπλαττούσης· τότε δέ, ὅταν ἀφθαρτοὶ καὶ ἀθάνατοι γενώμεθα καὶ τῆς χριστοειδοῦς καὶ
15 μακαριωτάτης ἐφικώμεθα λήξεως, «πάντοτε σὺν Κυρίῳ», κατὰ τὸ λόγιον, «ἐσόμεθα», τῆς μὲν ὄρατῆς αὐτοῦ θεοφανείας ἐν πανάγνοις θεωρίαις ἀποπληρούμενοι, φανοτάταις μαρμαρυγαῖς ἡμᾶς περιαιγουμένης, ὡς τοὺς μαθητὰς ἐν ἐκείνῃ τῇ θειοτάτῃ μεταμορφώσει, τῆς δὲ νοητῆς αὐτοῦ φωτοδοσίας ἐν ἀπαθειῇ καὶ
20 ἀδῶ τῷ νῶ μετέχοντες καὶ τῆς ὑπὲρ νοῦν ἐνώσεως ἐν ταῖς τῶν ὑπερφανῶν ἀκτίνων ἀγνώστοις καὶ μακαρίαις ἐπιβολαῖς, ἐν θειοτέρῳ μιμήσει τῶν ὑπερουρανίων νόων· «ἰσάγγελοι» γάρ, ὡς ἢ τῶν Λογίων ἀλήθειά φησιν, «ἐσόμεθα καὶ υἱοὶ Θεοῦ, τῆς ἀναστάσεως υἱοὶ ὄντες».

25 Νῦν δέ, ὡς ἡμῖν ἐφικτόν, οἰκείοις μὲν εἰς τὰ θεῖα συμβόλοις χρώμεθα, κάκ τούτων αὖθις ἐπὶ τὴν ἀπλῆν καὶ ἠνωμένην τῶν νοητῶν θεαμάτων ἀλήθειαν ἀναλόγως ἀνατεινόμεθα, καὶ μετὰ πᾶσαν τὴν καθ' ἡμᾶς τῶν θεοειδῶν νόησιν, ἀποπαύοντες

13. Βλ. τὸν ὄρο τῆς Συνόδου Χαλκηδόνος· «εἷς καὶ ὁ αὐτὸς Χριστὸς καὶ ἐν δύο φύσεσιν ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως, ἀχωρίστως, εἰς ἓν πρόσωπον καὶ μίαν ὑπόστασιν».

14. Α' Θεοσ. 4,17.

σοῦς με τρόπο ἄρρητο, ἐπῆρε χρονικὴ διάστασι ὁ αἰδιος καὶ εἰσῆλθε μέσα στὴ φύσι μας αὐτὸς ποὺ εἶναι ἔξω ἀπὸ ὅλην τὴν κάθε φυσικὴ τάξι ὑπερουσίως, ἐνῶ διατηρεῖ ἀμετάβλητη καὶ ἀσύγχυτη τὴ σύστασι τῶν στοιχείων του¹³.

Καὶ ὅσα ἄλλα ἐπίσης θεουργικὰ φῶτα, σύμφωνα με τὰ Λόγια, μᾶς ἐδώρισε ἀποκαλυπτικῶς ἢ κρυφία παράδοσις τῶν ἐνθέων ὁδηγητῶν μας, αὐτὰ τὰ ἔχομε μνηθῆ κι' ἐμεῖς· τώρα μὲν τὰ ἔχομε μνηθῆ, ἀναλόγως πρὸς τὶς ἰκανότητές μας, διὰ τῶν ἱερῶν παραπετασμάτων ποὺ ἡ θεία φιλανθρωπία μᾶς προσφέρει με τοὺς λόγους καὶ τὶς ἱερὲς παραδόσεις, καλύπτοντας τὰ νοητὰ με αἰσθητὰ καὶ τὰ ὑπερούσια με τὰ ὄντα, ἐπενδύοντας τὰ ἀμόρφωτα καὶ ἀτύπωτα με μορφές καὶ τύπους, πληθύνοντας καὶ παριστάνοντας τὴν ὑπερφυῆ καὶ ἀσχημάτιστη ἀπλότητα με τὴν ποικιλία τῶν μεριστῶν συμβόλων· τότε δέ, ὅταν γίνωμε ἄφθαρτοι καὶ ἀθάνατοι καὶ φθάσωμε στὴ χριστοειδῆ καὶ μακαριωτάτη κληρονομία, «θὰ εἶμαστε πάντοτε μαζί με τὸν Κύριο»¹⁴, σύμφωνα με τὸ λόγιο· μέσα στὶς πάναγνες θεωρίες θὰ εἶμαστε γεμᾶτοι ἀπὸ τὴν ὄρατὴ θεοφάνειά του, ποὺ μᾶς περιαυγάζει με λαμπερὲς μαρμαρυγές, ὅπως τοὺς μαθητὰς σ' ἐκείνη τὴ θειοτάτη μεταμόρφωσι¹⁵, καὶ θὰ μετέχωμε τῆς νοητῆς φωτοδοσίας του με ἀπαθῆ καὶ ἄυλον νοῦ καὶ τῆς ὑπεράνω τοῦ νοῦ ἐνώσεως με τὶς ἄγνωστες, μακάριες καὶ ὑπέρλαμπρες ἀκτινοβολίες, μιμούμενοι θειῶς τοὺς οὐρανίους νόες· διότι, ὅπως λέγει ἡ ἀλήθεια τῶν Λογίων, «θὰ εἶμαστε ἰσάγγελοι καὶ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ θὰ εἶμαστε υἱοὶ τῆς ἀναπαύσεως»¹⁶.

Ἔτι, ὅμως, ὅσο μᾶς εἶναι ἐφικτό, χρησιμοποιοῦμε γιὰ τὶς θεῖες ἀλήθειες οἰκεῖα μας σύμβολα, κι' αὐτὰ πάλι μᾶς ἀνατείνουν πρὸς τὴν ἀπλῆ κι' ἐνωμένη ἀλήθεια τῶν νοητῶν θεαμάτων, ἀνάλογα με τὴν ἰκανότητά μας· κι' ἀφοῦ κατὰ τὶς δυνάμεις μας νοήσωμε τὶς θεοειδεῖς πραγματικότητες, καταπαύοντας τῆς νοερῆς μας ἐνέργειας, ἐγγίζομε κατὰ τὸ θεμιτὸ τὴν ὑπερούσια

15. Ματθ. 17,1–8. καὶ παράλληλα.

16. Λουκᾶ 20, 36.

ἡμῶν τὰς νοερὰς ἐνεργείας, εἰς τὴν ὑπερούσιον ἀκτῖνα κατὰ τὸ θεμιτὸν ἐπιβάλλομεν, ἐν ἧ̄ πάντα τὰ πέρατα πασῶν τῶν γνώσεων ὑπερarrήτως προϋφέστηκεν, ἦν οὔτε ἐννοῆσαι δυνατὸν οὔτε εἰπεῖν οὔτε ὄλως πως θεωρῆσαι διὰ τὸ πάντων αὐτὴν ἐξηρημέ-
5 νην εἶναι καὶ ὑπεράγνωστον, καὶ πασῶν μὲν τῶν οὐσιωδῶν γνώσεων καὶ δυνάμεων τὰς ἀποπερατώσεις ἅμα καὶ πάσας ὑπερουσίως ἐν ἑαυτῇ προειληφύϊαν, πάντων δὲν ἀπεριλήπτω δυνάμει καὶ τῶν ὑπερουρανίων νόων ὑπεριδρυμένην. Εἰ γὰρ αἱ γνώσεις πᾶσαι τῶν ὄντων εἰσὶ καὶ εἰς τὰ ὄντα τὸ πέρασ ἔχουσιν,
10 ἡ πάσης οὐσίας ἐπέκεινα καὶ πάσης γνώσεώς ἐστὶν ἐξηρημένη.

5 Καὶ μὴν, εἰ κρείττων ἐστὶ παντὸς λόγου καὶ πάσης γνώσεως, καὶ ὑπὲρ νοῦν καθόλου καὶ οὐσίαν ἴδρυται, πάντων μὲν οὔσα περιληπτικὴ καὶ συναπτικὴ καὶ συλληπτικὴ καὶ προληπτικὴ, πᾶσι δὲ αὐτῶς καθόλου ἄληπτος, καὶ οὔτε αἴσθησις αὐτῆς
15 ἐστὶν οὔτε φαντασία οὔτε δόξα οὔτε ὄνομα οὔτε λόγος οὔτε ἐπαφή οὔτε ἐπιστήμη, πῶς ὁ περὶ θείων ὀνομάτων ἡμῖν διαπραγματευθήσεται λόγος, ἀκλήτου καὶ ὑπερωνύμου τῆς ὑπερουσίου θεότητος ἀποδεικνυμένης;

Ἄλλ' ὅπερ ἔφημεν, ἠνίκα τὰς Θεολογικὰς Ὑπο-
20 τυπώσεις ἐξετιθέμεθα, τὸ ἐν, τὸ ὑπεράγνωστον, τὸ ὑπερούσιον, αὐτοτάγαθον ὅπερ ἐστὶ, τὴν τριαδικὴν ἐνάδα φημί, τὴν ὁμόθεον καὶ ὁμοάγαθον, οὔτε εἰπεῖν, οὔτε ἐννοῆσαι δυνατόν· ἀλλὰ καὶ αἱ τῶν ἀγίων δυνάμεων ἀγγελοπρεπεῖς ἐνώσεις, ἃς εἴτε ἐπιβολὰς εἴτε παραδοχὰς χρὴ φάναι τῆς ὑπεραγνώστου καὶ
25 ὑπερφανοῦς ἀγαθότητος, ἄρρητοί τε εἰσὶ καὶ ἄγνωστοι, καὶ μόνους αὐτοῖς ἐνυπάρχουσι τοῖς ὑπὲρ γνῶσιν ἀγγελικὴν ἠξιωμένοις αὐτῶν ἀγγέλοις.

Ταύταις οἱ θεοειδεῖς ἀγγελομιμήτως, ὡς ἐφικτόν, ἐνούμενοι νόες (ἐπειδὴ κατὰ πάσης νοερᾶς ἐνεργείας ἀπόπαυσιν ἢ
30 τοιάδε γίννεται τῶν ἐκθεουμένων νόων πρὸς τὸ ὑπέρθεον φῶς ἐνωσις) ὑμνοῦσιν αὐτὸ κυριώτατα διὰ τῆς πάντων τῶν ὄντων

ἀκτῖνα, στήν ὁποία προϋφίστανται ὑπεραρρήτως ὅλα τὰ πέρατα ὄλων τῶν γνώσεων, τὴν ὁποία δὲν εἶναι δυνατὸ οὔτε νὰ ἐννοήσωμε οὔτε νὰ ἐκφράσωμε οὔτε γενικὰ κάπως νὰ θεωρήσωμε, διότι εἶναι ἐξαιρεμένη ἀπὸ ὅλα τὰ πράγματα καὶ ὑπεράγνωστη, διότι ἔχει ἀπὸ πρὶν συμπεριλάβει μέσα τῆς ὑπερουσίως ὅλα μαζί τὰ ὅρια ὄλων τῶν γνώσεων καὶ δυνάμεων ποὺ ἀναφέρονται στὶς οὐσίες καὶ διότι εἶναι ἐδραιωμένη ἐπάνω καὶ ἀπὸ τοὺς ὑπερουρανίους νόες μὲ ἀσύλληπτη δύναμι. Πράγματι, ἂν ὅλες οἱ γνῶσεις ἀνήκουν στὰ ὄντα καὶ τελειώνουν στὰ ὄντα, ἢ ἀκτῖνα ποὺ εἶναι ἐπέκεινα κάθε οὐσίας, εἶναι ἐπίσης ἐξαιρεμένη καὶ ἀπὸ κάθε γνῶσι.

5 Ἐξ ἄλλου, ἂν ἡ ὑπερούσια θεότης εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ κάθε λόγο καὶ γνῶσι, καὶ εἶναι ἐδραιωμένη ὑπεράνω νοῦ καὶ οὐσίας, ἂν εἶναι περιληπτικὴ καὶ συνοπτικὴ, συλληπτικὴ καὶ προληπτικὴ τῶν πάντων, ἀκατάληπτη δὲ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ἀπὸ ὅλα γενικῶς, καὶ δὲν ὑπάρχει γι' αὐτὴν λόγος οὔτε ἐπαφὴ οὔτε ἐπιστήμη, πῶς θὰ διαπραγματευθοῦμε τὸ θέμα περὶ τῶν θείων ὀνομάτων, ἀφοῦ ἡ ὑπερούσια θεότης ἀποδεικνύεται ἄκλητη καὶ ὑπερώνυμη;

Ἀλλά, ὅπως εἶπαμε ὅταν συντάσσαμε τὶς *Θεολογικὲς Ὑποτυπώσεις*, δὲν εἶναι δυνατὸ οὔτε νὰ ἐκφράσωμε οὔτε νὰ ἐννοήσωμε κατὰ τὴν οὐσία τοῦ τὸ ἓνα, τὸ ἄγνωστο, τὸ αὐτάγαθο, τὴν τριαδικὴ ἐνάδα, τὴν ὁμόθεη καὶ ὁμοάγαθη· ἀλλὰ καὶ οἱ ἀγγελοπρεπεῖς ἐνώσεις¹⁷ τῶν ἀγίων δυνάμεων, εἴτε ἀκτινοβολίες εἴτε δῶρο τῆς ὑπεράγνωστης καὶ ὑπερφώτεινης ἀγαθότητος ὀνομασθῶν, εἶναι ἄρρητες καὶ ἄγνωστες, καὶ ἐνυπάρχουν μόνο σ' αὐτοὺς τοὺς ἀγγέλους ποὺ ἔγιναν ἄξιοί τους ἐπάνω ἀπὸ ἀγγελικὴ γνῶσι.

Μὲ αὐτὲς τὶς ἐνώσεις ἐνούμενοι ἀγγελομιμήτως οἱ θεοειδεῖς νόες, ὅσο εἶναι ἐφικτὸ (ἐπειδὴ τέτοιου εἴδους ἐνώσεις τῶν θεουμένων νόων πρὸς τὸ ὑπέρθεο φῶς γίνεται κατὰ τὴν κατάπαυσι κάθε νοεράς ἐνέργειας), ἀφοῦ ἀφαιρέσουν ὅλα τὰ ὄντα,

17. Εἶναι οἱ ἀγγελικὲς ἐνέργειες ποὺ τείνουν πρὸς τὸ ἓνα.

ἀφαιρέσεως, τοῦτο ἀληθῶς καὶ ὑπερφυῶς ἐλλαμφθέντες ἐκ τῆς πρὸς αὐτὸ μακαριωτάτης ἐνώσεως, ὅτι πάντων μὲν ἐστὶ τῶν ὄντων αἴτιον, αὐτὸ δὲ οὐδέν, ὡς πάντων ὑπερουσίως ἐξηρημέ-
νον.

5 Τὴν μὲν οὖν ὑπερουσιότητα τὴν θεαρχικὴν, ὃ τι ποτέ ἐστὶν ἢ τῆς ὑπεραγαθότητος ὑπερύπαρξις, οὔτε ὡς λόγον ἢ δύναμιν, οὔτε ὡς νοῦν ἢ ζωὴν ἢ οὐσίαν ὑμνῆσαι θεμιτὸν οὐδενὶ τῶν ὅσοι τῆς ὑπὲρ πᾶσαν ἀληθείαν ἀληθείας εἰσὶν ἐρασταί· ἀλλ' ὡς πά-
σης ἐξεως, κινήσεως, ζωῆς, φαντασίας, δόξης, ὀνόματος, λό-
10 γου, διανοίας, νοήσεως, οὐσίας, στάσεως, ἰδρύσεως, ἐνώσεως, πέρατος, ἀπειρίας, ἀπάντων ὅσα ὄντα ἐστὶν, ὑπεροχικῶς ἀφη-
ρημένην. Ἐπειδὴ δὲ ὡς ἀγαθότητος ὑπαρξις αὐτῷ τῷ εἶναι πάντων ἐστὶ τῶν ὄντων αἰτία, τὴν ἀγαθαρχικὴν τῆς θεαρχίας πρόνοιαν ἐκ πάντων τῶν αἰτιατῶν ὑμνητέον· ἐπεὶ καὶ περὶ αὐ-
15 τὴν πάντα καὶ αὐτῆς ἔνεκα, καὶ αὐτὴ ἐστὶ πρὸ πάντων καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῇ συνέστηκε, καὶ τῷ εἶναι ταύτην, ἢ τῶν ὄλων πα-
ραγωγὴ καὶ ὑπόστασις, καὶ αὐτῆς πάντα ἐφίεται, τὰ μὲν νοερὰ καὶ λογικὰ γνωστικῶς, τὰ δὲ ὑφειμένα τούτων αἰσθητικῶς, καὶ τὰ ἄλλα κατὰ ζωτικὴν κίνησιν ἢ οὐσιώδη καὶ ἐκτικὴν ἐπιτη-
20 δειότητα.

6 Τοῦτο γοῦν εἰδότες οἱ θεολόγοι, καὶ ὡς ἀνώνυμον αὐτὴν ὑμνοῦσι καὶ ἐκ παντὸς ὀνόματος. Ἀνώνυμον μὲν ὡς ὅταν φασὶ τὴν θεαρχίαν αὐτὴν ἐν μιᾷ τῶν μυστικῶν τῆς συμβολικῆς θεο-
φανείας ὀράσεων ἐπιπλῆξαι τῷ φήσαντι, «τί τὸ ὄνομά σου;»
25 καὶ ὡσπερ ἀπὸ πάσης αὐτὸν θεωνυμικῆς γνώσεως ἀπάγουσαν, φάναι τό, «καὶ ἵνατί ἐρωτᾷς τὸ ὄνομά μου; καὶ τοῦτ' ἔστι θαυ-
μαστόν». Ἡ οὐχὶ τοῦτο ὄντως ἐστὶ τὸ θαυμαστόν ὄνομα, τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, τὸ ἀνώνυμον, τὸ «παντὸς ὑπεριδρυμένον ὀνό-

18. Δὲν πρέπει δηλαδὴ ν' ἀποδίδωμε θετικὰς ιδιότητες στὴ θεαρχία, ἀλλὰ ἀρνητικὰς· νὰ μὴ λέγωμε τί ἔχει ἡ θεαρχία, ἀλλὰ τί δὲν ἔχει. Τοῦτο ὅμως καὶ ἀρχὴν· διότι, ὅπως ἐξηγεῖται πρακᾶτω, ὑπὸ προϋποθέσεις ἐπιτρέπεται καὶ ἡ καταφατικὴ ἐξύμνησις.

ὕμνοῦν αὐτὸ τὸ φῶς καταλληλότατα, διότι φωτίζονται ἀληθῶς καὶ ὑπερφυῶς ἀπὸ τῆ μακάρια πρὸς αὐτὸ ἔνωσι καὶ διδάσκονται τοῦτο, ὅτι αὐτὸ μὲν εἶναι αἷτιο ὄλων τῶν ὄντων, τὸ ἴδιο ὅμως δὲν εἶναι ὄν, ἀφοῦ ὑπερβαίνει ὅλα τὰ ὄντα ὑπερουσίως.

Τὴν θεαρχικὴ λοιπὸν ὑπερουσιότητα, ὅ,τι κι' ἂν εἶναι ἡ ὑπερύπαρξις τῆς ὑπεραγαθότητος, δὲν εἶναι θεμιτὸ νὰ τὴν ὑμνήσῃ κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἐραστάς τῆς ἀλήθειας ποὺ εὐρίσκεται ἐπάνω ἀπὸ κάθε ἀλήθεια οὔτε ὡς λόγος ἢ δύναμις, οὔτε ὡς νοῦν ἢ ζωὴ ἢ οὐσία· ἀλλὰ πρέπει νὰ τὴν ὑμνοῦμε ὡς ὑπεροχικῶς στερημένη κάθε ἕξεως, κινήσεως, ζωῆς, φαντασίας, γνώμης, ὀνόματος, λόγου, διάνοιας, νοήσεως, οὐσίας, στάσεως, ἐδραιώσεως, ἐνώσεως, πέρατος, ἀπειρίας, ὄλων δηλαδὴ ὅσα εἶναι ὄντα¹⁸. Ἐπειδὴ δὲ ὡς ὑπόστασις τῆς ἀγαθότητος μὲ μόνη τὴν ὑπαρξί τῆς εἶναι ὄλων τῶν ὄντων αἷτια, πρέπει ἡ ἀγαθαρχικὴ πρόνοια τῆς θεαρχίας νὰ ὑμνῆται γιὰ ὅλα τὰ αἷτιατά· διότι καὶ γύρω τῆς καὶ ἐξ αἷτίας τῆς εἶναι τὰ πάντα, αὐτῇ εἶναι πρὶν ἀπὸ ὅλα καὶ ὅλα ὑφίστανται μέσα σ' αὐτήν, ἡ παραγωγὴ καὶ ὑπόστασις τῶν ὄλων ὀφείλεται στὸ ὅτι ὑπάρχει αὐτῇ, καὶ αὐτὴν ποθοῦν τὰ πάντα, τὰ μὲν νοερά καὶ λογικὰ γνωστικῶς, τὰ δὲ κατώτερα αὐτῶν αἰσθητικῶς, καὶ τὰ ἄλλα μὲ μιὰ ζωτικὴ κίνησι ἢ μὲ μιὰ ἐπιτηδειότητα ἐγγενῆ ἢ ἐπίκτητη.

6 Γνωρίζοντας λοιπὸν τοῦτο οἱ θεολόγοι¹⁹, τὴν ὑμνοῦν ἀφ' ἑνὸς μὲν ὡς ἀνώνυμη, ἀφ' ἑτέρου δὲ μὲ κάθε ὄνομα. Ὡς ἀνώνυμη τὴν ὑμνοῦν, ὅπως ὅταν λέγουν ὅτι ἡ ἴδια ἡ θεαρχία σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς μυστικὲς ὀράσεις τῆς συμβολικῆς θεοφανείας ἐπέπληξε τὸν ἐρωτήσαντα, «ποιὸ εἶναι τὸ ὄνομά σου;»²⁰, καὶ σὰν νὰ τὸν ἀπεμάκρυνε ἀπὸ κάθε θεωνυμικὴ γνῶσι, εἶπε, «γιατί ἐρωτᾷς γιὰ τὸ ὄνομά μου; Κι' αὐτὸ ἀκόμη εἶναι θαυμαστό»²¹. Ἡ μήπως ἀλήθεια δὲν εἶναι τοῦτο τὸ θαυμαστὸ ὄνομα, τὸ ἐπάνω ἀπὸ κάθε ὄνομα, τὸ ἀνώνυμο, τὸ «ἐδραιωμένο ἐπάνω ἀπὸ κάθε ὄνο-

19. Εἶναι οἱ συγγραφεῖς τῶν βιβλικῶν κειμένων.

20. Ἦταν ὁ Ἰακώβ, Γεν. 32,29.

21. Κριτ. 13,18. Γεν. 32,29

ματος ὀνομαζομένου, εἴτε ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, εἴτε ἐν τῷ μέλλοντι»; Πολυώνυμον δέ, ὡς ὅταν αὐθις αὐτὴν εἰσάγωσι φάσκουσιν, «ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν», ἡ ζωὴ, τὸ φῶς, ὁ Θεός, ἡ ἀλήθεια, καὶ ὅταν αὐτοὶ τὸν πάντων αἴτιον οἱ θεόσοφοι πολυωνύμως ἐκ 5 πάντων τῶν αἰτιατῶν ὑμνῶσιν, ὡς ἀγαθόν, ὡς καλόν, ὡς σοφόν, ὡς ἀγαπητόν, ὡς Θεὸν θεῶν, ὡς Κύριον κυρίων, ὡς Ἅγιον ἀγίων, ὡς αἰώνιον, ὡς ὄντα, καὶ ὡς αἰώνων αἴτιον· ὡς ζωῆς χορηγόν, ὡς σοφίαν, ὡς νοῦν, ὡς Λόγον, ὡς γνώστην, ὡς ὑπερέχοντα πάντα τοὺς θησαυροὺς ἀπάσης γνώσεως, ὡς δύνα- 10 μιν, ὡς δυνάστην, ὡς Βασιλέα τῶν βασιλευόντων, ὡς παλαιὸν ἡμερῶν, ὡς καὶ ἀγήρω καὶ ἀναλλοίωτον, ὡς σωτηρίαν, ὡς δικαιοσύνην, ὡς ἀγιασμόν, ὡς ἀπολύτρωσιν, ὡς ἐν μεγέθει πάντων ὑπερέχοντα, καὶ ὡς ἐν αὔρα λεπτῇ. Καί γε καὶ ἐν νόοις αὐτὸν εἶναί φασιν, καὶ ἐν ψυχαῖς καὶ ἐν σώμασι, καὶ ἐν οὐ- 15 ρανῶ καὶ ἐν γῆ, καὶ ἅμα ἐν ταύτῳ τὸν αὐτόν, ἐγκόσμιον, περικόσμιον, ὑπερκόσμιον, ὑπερουράνιον, ὑπερούσιον, ἥλιον, ἀστέρα, πῦρ, ὕδωρ, πνεῦμα, δρόσον, νεφέλην, αὐτόλιθον καὶ πέτραν, πάντα τὰ ὄντα καὶ οὐδὲν τῶν ὄντων.

7 Οὕτως οὖν τῇ πάντων αἰτία καὶ ὑπὲρ πάντα οἴση καὶ τὸ 20 ἀνώνυμον ἐφαρμόσει καὶ πάντα τὰ τῶν ὄντων ὀνόματα, ἵνα ἀκριβῶς ἦ τῶν ὅλων βασιλεία, καὶ περὶ αὐτὴν ἦ τὰ πάντα, καὶ αὐτῆς ὡς αἰτίας, ὡς ἀρχῆς, ὡς πέρατος, ἐξηρημένα, καὶ αὐτή, κατὰ τὸ λόγιον, «ἦ τὰ πάντα ἐν πᾶσι», καὶ ἀληθῶς ὑμνῆται πάντων ὑποστάτις, ἀρχικῆ καὶ τελειωτικῆ καὶ συνεκτικῆ φρου- 25 ρὰ καὶ ἐστία, καὶ πρὸς ἑαυτὴν ἐπιστρεπτικῆ, καὶ ταῦτα ἠνωμένως, ἀσχέτως, ἐξηρημένως, Οὐ γὰρ συνοχῆς ἢ ζωῆς ἢ τελειώσεως αἰτία μόνον ἐστίν, ἵνα ἀπὸ μόνης ταύτης ἢ τῆς ἐτέρας προνοίας ἢ ὑπερώνυμος ἀγαθότης ὀνομασθεῖ· πάντα δὲ ἀπλῶς καὶ ἀπεριορίστως ἐν ἑαυτῇ τὰ ὄντα προεἶληφε, ταῖς παντελέσι τῆς

22. Ἐφ. 1,21.

23. Ὅλα αὐτὰ τὰ ὀνόματα εἶναι παρμένα ἀπὸ τῆν Παλαιὰ καὶ κυρίως ἀπὸ τῆν Καινὴ Διαθήκη.

μα πού ἐκφέρεται εἴτε στὸν παρόντα εἴτε στὸν μέλλοντα αἰῶνα»²²; Ἔπειτα ὡς πολυώνυμη τὴν ὑμνοῦν, ὅπως ὅταν τὴν εἰσάγουν πάλι νὰ λέγη, «ἐγὼ εἶμαι ὁ Ὡν», ἡ ζωὴ, τὸ φῶς, ὁ Θεός, ἡ ἀλήθεια, καὶ ὅπως ὅταν οἱ ἴδιοι οἱ θεόσοφοι ὑμνοῦν τὸν αἴτιο τῶν πάντων πολυωνύμως μὲ βάσι ὅλα τὰ αἰτιατά, ὡς ἀγαθὸ, ὡς καλὸ, ὡς σοφὸ, ὡς ἀγαπητὸ, ὡς Θεὸ τῶν θεῶν, ὡς Κύριο τῶν κυρίων, ὡς ἅγιο τῶν ἀγίων, ὡς αἰώνιο, ὡς ὄντα καὶ ὡς αἴτιο τῶν αἰώνων· ὡς χορηγὸν ζωῆς, ὡς σοφία, ὡς νοῦ, ὡς Λόγο, ὡς γνώστη, ὡς ὑπερέχοντα ὅλους τοὺς θησαυροὺς ὅλης τῆς γνώσεως, ὡς δύναμι, ὡς δυνάστη, ὡς Βασιλέα τῶν βασιλευόντων, ὡς παλαιὸ τῶν ἡμερῶν, ὡς ἀγέραςτο καὶ ἀναλλοίωτο, ὡς σωτηρία, ὡς δικαιοσύνη, ὡς ἀγιασμό, ὡς ἀπολύτρωσι, ὡς ὑπερέχοντα ὅλων σὲ μέγεθος, ἀλλὰ καὶ ὡσὰν σὲ λεπτὴ αὔρα. Λέγουν ἐπίσης ὅτι αὐτὸς εἶναι καὶ μέσα στοὺς νόες, στὶς ψυχές καὶ στὰ σώματα, στὸν οὐρανὸ καὶ στὴ γῆ, καὶ μαζὶ ὁ ἴδιος εἶναι κατὰ τὸ ἴδιο, ἐγκόσμιος, περικόσμιος, ὑπερκόσμιος, ὑπερουράνιος, ὑπερούσιος, ἥλιος, ἀστέρας, πῦρ, ὕδωρ, πνεῦμα, δρόσος, νεφέλη, αὐτόλιθος καὶ πέτρα, ὅλα τὰ ὄντα καὶ κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα²³.

7 Ἔτσι λοιπὸν στὴν αἰτία τῶν πάντων, πού εὐρίσκεται ἐπάνω ἀπὸ τὰ πάντα, ταιριάζουν μαζὶ καὶ ἡ ἀνωθυμία καὶ ὅλα τὰ ὀνόματα τῶν ὄντων, γιὰ νὰ εἶναι ἀκριβῶς βασιλεία τῶν ὅλων καὶ γύρω της νὰ εἶναι τὰ πάντα, ἐξαρτημένα ἀπὸ αὐτὴν ὡς αἰτία, ὡς ἀρχή, ὡς πέρας, καὶ κατὰ τὸ λόγιο αὐτῆ «νὰ εἶναι τὰ πάντα μέσα στὰ πάντα»²⁴ καὶ νὰ ὑμνῆται ἀληθινὰ ὡς ὑποστάτις τῶν πάντων, ἀρχικὴ καὶ τελειωτικὴ καὶ συνεκτικὴ φρουρὰ καὶ ἐστία, καὶ ὡς ἐπιστρεπτικὴ πρὸς τὸν ἑαυτὸ της, καὶ μάλιστα ἠνωμένως, ἀσυγκρατήτως, ὑπερβατικῶς. Διότι δὲν εἶναι μόνον αἰτία συνοχῆς ἢ ζωῆς ἢ τελειώσεως, ὥστε μόνον ἀπὸ τῆ μιᾶ ἢ τὴν ἄλλη πρόνοια νὰ πάρη τὸ ὄνομα ἢ ὑπερώνυμη ἀγαθότης, ἀλλ' ἔχει ἀπὸ πρὶν περιλάβει ὅλα τὰ ὄντα ἀπλῶς καὶ ἀπεριορίστως μέσα της μὲ τίς παντέλειες ἀγαθότητες τῆς μιᾶς αὐτῆς καὶ

24. Α' Κορ. 15,28.

μιᾶς αὐτῆς καὶ παναιτίου προνοίας ἀγαθότησι, καὶ ἐκ τῶν ὄντων ἀπάντων ἐναρμονίως ὑμνεῖται καὶ ὀνομάζεται.

8 Καὶ γοῦν οὐ ταύτας μόνας οἱ θεολόγοι τὰς θεωνυμίας πρεσβεύουσι, τὰς ἀπὸ τῶν παντελῶν ἢ τῶν μερικῶν προνοιῶν ἢ
5 τῶν προνοουμένων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τινων ἔσθ' ὅτε θείων φασμάτων ἐν τοῖς ἱεροῖς ἀνακτόροις ἢ ἄλλοθί που τοὺς μύστας ἢ τοὺς προφήτας καταλαμψάντων, κατ' ἄλλας καὶ ἄλλας αἰτίας τε καὶ δυνάμεις, ὀνομάζουσι τὴν ὑπερφαῆ καὶ ὑπερώνυμον ἀγαθότητα, καὶ μορφὰς αὐτῆ καὶ τύπους ἀνθρωπικοὺς ἢ πυρίους ἢ ἠλεκτρί-
10 νους περιτιθέασι, καὶ ὀφθαλμοὺς αὐτῆς καὶ ὦτα καὶ πλοκάμους καὶ πρόσωπα καὶ χεῖρας καὶ μετάφρενα καὶ πτερὰ καὶ βραχίονας καὶ ὀπίσθια καὶ πόδας ὑμνοῦσι· στεφάνους τε καὶ θώκους καὶ ποτήρια καὶ κρατῆρας αὐτῆ καὶ ἄλλα ἄττα μυστικὰ περιπλάττουσι, περὶ ὧν ἐν τῇ Συμβολικῇ Θεολογίᾳ κατὰ δύ-
15 ναμιν ἐροῦμεν.

Νῦν δέ, ὅσα τῆς παρούσης ἐστὶ πραγματείας ἐκ τῶν Λογίων συναγαγόντες καὶ ὥσπερ τινὶ κανόνι τοῖς εἰρημένοις χρώμενοι καὶ πρὸς αὐτὰ σκοποῦντες, ἐπὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν νοητῶν θεωνυμιῶν προῖωμεν· καὶ ὅπερ ἀεὶ κατὰ πᾶσαν ἡμῖν
20 θεολογίαν ὁ ἱεραρχικὸς θεσμὸς ὑφηγεῖται, θεοπτικῇ διανοῇ τὰς θεοειδεῖς ἐποπτεύσωμεν, κυρίως εἰπεῖν, θεωρίας· καὶ ὦτα ἱερὰ ταῖς τῶν ἱερῶν θεωνυμιῶν ἀναπτύξεσι παραθώμεθα, τοῖς ἀγίοις τὰ ἅγια, κατὰ τὴν θείαν παράδοσιν, ἐνιδρύνοντες καὶ τῶν ἀμυήτων αὐτὰ γελώτων καὶ ἐμπαιγμῶν ἐξαιρούμενοι, μᾶλλον
25 δὲ αὐτοὺς ἐκείνους, εἴπερ ὅλως εἰσὶ τοιοῖδε τινὲς ἄνθρωποι, τῆς ἐπὶ τούτῳ θεομαχίας ἀπολυτρούμενοι.

Σοὶ μὲν οὖν ταῦτα φυλάξαι χρεῶν, ὧ καλὲ Τιμόθε, κατὰ τὴν ἱερωτάτην ὑφήγησιν, καὶ μήτε ρητὰ μήτε ἔκφορα τὰ θεῖα ποιεῖν εἰς τοὺς ἀμυήτους. Ἐμοὶ δὲ δῶη ὁ Θεὸς θεοπρεπῶς ὑμνῆ-

25. «Πρόνοιες» εἶναι οἱ εὐεργετικὲς θεῖες ἐνέργειες· «προνοούμενα» εἶναι τὰ ὄντα πού τις δέχονται.

26. Εἶναι ἀναφορὰ στὶς ὁράσεις τῶν προφητῶν Ἡσαΐα, Ἱερεμία, Ἰεζεκι-

παναίτιας προνοίας, καὶ ὑμνεῖται ἑναρμονίως καὶ ὀνομάζεται με βάσι ὅλα τὰ ὄντα.

8 Ἐξ ἄλλου οἱ θεολόγοι δὲν παραδέχονται μόνο αὐτὲς τὶς θεωνυμίες, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὶς γενικὲς ἢ μερικὲς πρόνοιες, ἢ ἀπὸ τὰ προνοούμενα²⁵, ἀλλὰ μερικὲς φορές ὀνομάζουν τὴν ὑπέρφωτη καὶ ὑπερώνυμη ἀγαθότητα με βάσι θεῖα φάσματα, ποὺ κατέλαμψαν τοὺς μύστες ἢ τοὺς προφήτες μέσα στοὺς ἱεροὺς ναοὺς ἢ κάπου ἄλλοῦ²⁶, κατὰ πολλὰς καὶ διάφορες αἰτίες καὶ δυνάμεις τῆς· τὴν περιβάλλουν με μορφὲς καὶ τύπους ἀνθρωπινούς ἢ πυροειδεῖς ἢ ἠλεκτροειδεῖς, καὶ τῆς ἀποδίδουν ὀφθαλμοὺς καὶ αὐτιά, μαλλιά καὶ πρόσωπα, χέρια καὶ πλάτες, πτερὰ καὶ βραχίονες, ὀπίσθια καὶ πόδια· τῆς κατασκευάζουν σταφάνια καὶ θώκους, ποτήρια καὶ οἰνοδοχεῖα καὶ μερικὰ ἄλλα σύμβολα²⁷, περὶ τῶν ὁποίων θὰ πραγματευθοῦμε κατὰ δύναμι στὴ *Συμβολικὴ Θεολογία*.

Τώρα ὁμως, συλλέγοντας ἀπὸ τὰ Λόγια ὅσα ἀνήκουν στὸ παρὸν θέμα, χρησιμοποιοῦντας σὰν κανόνα τὰ λεγόμενα σ' αὐτὰ καὶ στοχεύοντας πρὸς αὐτὰ, ἃς προχωρήσωμε στὴν ἀνάπτυξι τῶν νοητῶν θεωνυμιῶν καί, ὅπως μᾶς διδάσκει πάντοτε σὲ ὅλη τὴ θεολογία ὁ ἱεραχικὸς νόμος, ἃς ἐποπτεύσωμε κατὰ κυριολεξία τὶς θεοδειδεῖς θεωρίες με θεοπτικὴ διάνοια κι' ἃς προσφέρωμε ἄγνὰ τ' αὐτιά μας στὶς ἐξηγήσεις τῶν ἱερῶν θεωνυμιῶν, τοποθετώντας τὰ ἅγια στοὺς ἀγίους χώρους κατὰ τὴ θεῖα παράδοσι καὶ προφυλάσσοντάς τα ἀπὸ τὰ γέλοια καὶ τοὺς ἐμπαιγμοὺς τῶν ἀμυήτων, μᾶλλον δὲ ἀπαλλάσσοντας αὐτοὺς τοὺς ἴδιους, ἂν ὑπάρχουν καθόλου τέτοιοι ἄνθρωποι, ἀπὸ αὐτὴ τὴ θεομαχία.

Ἐσὺ λοιπόν, ὦ καλὲ Τιμόθεε, ἔχεις χρέος νὰ φυλάξης αὐτὲς τὶς ἐντολὲς σύμφωνα με τὴν ἱερωτάτη διδαχὴ²⁸· οὔτε νὰ ἐκφράξης οὔτε νὰ παρουσιάξης τὰ θεῖα στοὺς ἀμυήτους. Σ' ἐμένα

ἦλ, Δανιὴλ κᾶ.

27. Αὐτὰ εὐρίσκονται στὴν Γραφή, καὶ κυρίως στὴν Παλαιὰ Διαθήκη.

28. Α' Τιμ. 6,20.

σαι τὰς τῆς ἀκλήτου καὶ ἀκατανομάστου θεότητος ἀγαθουργικὰς θεωνυμίας καὶ μὴ περιέλοι λόγον ἀληθείας ἀπὸ τοῦ στόματός μου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Περὶ ἠνωμένης καὶ διακεκριμένης θεολογίας, καὶ τίς ἡ θεία ἔνωσις καὶ διάκρισις

1 Τὴν θεαρχικὴν ὄλην ὑπαρξιν ὃ τι ποτέ ἐστὶν ἡ αὐτοαγαθό-
5 τῆς ἀφορίζουσα καὶ ἐκφαίνουσα πρὸς τῶν Λογίων ὕμνηται. Καὶ
τί γὰρ ἄλλο μαθεῖν ἔστιν ἐκ τῆς ἱεράς θεολογίας, ὅποταν φησὶ
τὴν θεαρχίαν αὐτὴν ὑφηγουμένην εἰπεῖν, «τί με ἐρωτᾶς περὶ τοῦ
ἀγαθοῦ; οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ ὁ μόνος ὁ Θεός»; Τοῦτο μὲν οὖν καὶ
ἐν ἄλλοις ἐξετασθὲν ἡμῖν ἀποδέδεικται, τὸ πάσας ἀεὶ τὰς θεο-
10 πρεπεῖς θεωνυμίας οὐ μερικῶς, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ὄλης καὶ παντε-
λοῦς καὶ ὀλοκλήρου καὶ πλήρους θεότητος ὑπὸ τῶν Λογίων
ὑμεῖσθαι, καὶ πάσας αὐτάς, ἀμερῶς, ἀπολύτως, ἀπαρατηρήτως,
ὀλικῶς, ἀπάσῃ τῇ ὀλότητι τῆς ὀλοτελοῦς καὶ πάσης θεότητος
ἀνατίθεσθαι.

15 Καὶ γοῦν, ὡς ἐν ταῖς Θεολογικαῖς Ὑποτυπώ-
σεσιν ὑπεμνήσαμεν, εἰ μὴ περὶ τῆς ὄλης θεότητος φαίη τις
τοῦτο εἰρῆσθαι, βλασφημεῖ καὶ ἀποσχίζειν ἀθέσμως τολμᾷ τὴν
ὑπερηνωμένην ἐνάδα. Ρητέον οὖν, ὡς ἐπὶ πάσης θεότητος αὐτὸ
ἐκλήπτειν· καὶ γὰρ αὐτός τε ὁ ἀγαθοφυῆς ἔφη Λόγος, «ἐγὼ
20 ἀγαθός εἰμι», καὶ τις τῶν θεολήπτων προφητῶν ὕμνεῖ τὸ Πνεῦ-
μα τὸ ἀγαθόν. Καὶ αὐθις τὸ «ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν», εἰ μὴ καθ' ὄλης
φήσουσι τῆς θεότητος ὑμνεῖσθαι, καθ' ἓν δὲ μέρος αὐτὸ περι-
γράψαι βιάσαιντο, πῶς ἀκούσονται τοῦ «τάδε λέγει ὁ ὢν, ὃς ἦν,

1. Ἡ ἀγαθότης καθ' ἑαυτήν, ἡ ἀπόλυτη ἀγαθότης, ἡ ἰδέα τῆς ἀγαθότη-
τος.

2. Ματθ. 19,17.

δέ, εἴθε νὰ δώσῃ ὁ Θεὸς νὰ ὑμνήσω θεοπρεπῶς τὶς ἀγαθουργικὲς θεωνυμίες τῆς ἄκλητης καὶ ἀκατανόμαστης θεότητος καὶ νὰ μὴ ἀφαιρέσῃ τὸ λόγο τῆς ἀλήθειας ἀπὸ τὸ στόμα μου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Περὶ ἠνωμένης καὶ διακεκριμένης θεολογίας καὶ περὶ τοῦ ποιά εἶναι ἡ θεία ἔνωσις καὶ διάκρισις

1 Ἡ αὐτοαγαθότης¹ ὑμνεῖται ἀπὸ τὰ Λόγια ὅτι ὀρίζει καὶ ἀποκαλύπτει τί εἶναι στὴν ὁλότητα τῆς ἡθεαρχικῆς ὑπαρξίς. Τί ἄλλο εἶναι δυνατὸ νὰ μάθῃς ἀπὸ τὴν ἱερὴ θεολογία, ὅταν λέγῃ ὅτι ἡ ἴδια ἡθεαρχία ἐδίδαξε, «τί μ' ἐρωτᾷς περὶ τοῦ ἀγαθοῦ; κανένας δὲν εἶναι ἀγαθὸς παρά μόνο ὁ Θεός»². Τοῦτο βέβαια ἔχει ἐξετασθῆ καὶ σὲ ἄλλο ἔργο μας κι' ἔχει ἀποδειχθῆ ἐκεῖ ὅτι ὅλες οἱ θεοπρεπεῖς θεωνυμίες ὑμνοῦνται ἀπὸ τὰ Λόγια πάντοτε ὄχι ξεχωριστὰ κατὰ ὑποστάσεις ἀλλὰ γιὰ ὅλη τὴ θεότητα, τελεία καὶ ὁλόκληρη καὶ πλήρη, καὶ ὅτι ὅλες αὐτὲς οἱ θεωνυμίες ἀποδίδονται ἀμερίστως, ἀπολύτως, ἀδιακρίτως, ὁλοκληρωτικῶς, σὲ ὅλη τὴν ὁλότητα τῆς ὀλοτελοῦς καὶ πλήρους θεότητος.

Ὅπως πράγματι ἐδηλώσαμε στὶς *Θεολογικὲς Ὑποτυπώσεις*, ὅποιος δὲν δέχεται ὅτι τὸ πρᾶγμα τοῦτο ἔχει λεχθῆ γιὰ ὅλη τὴ θεότητα, βλασφημεῖ καὶ τολμᾷ νὰ ξεσχίσῃ τὴν ὑπερηνωμένη ἐνάδα. Θὰ τονίσωμε λοιπὸν ὅτι τοῦτο πρέπει νὰ ἐκληφθῆ γιὰ τὸ σύνολο τῆς θεότητος· διότι ὁ ἴδιος ὁ ἀγαθοφυῆς Λόγος εἶπε, «ἐγὼ εἶμαι ἀγαθός»³, καὶ κάποιος ἀπὸ τοὺς θεολόπτους προφῆτες ὑμνεῖ τὸ ἀγαθὸ Πνεῦμα⁴. Ἐπίσης τὸ «ἐγὼ εἶμαι ὁ ὼν»⁵, ἂν δὲν δεχθῆ κανεὶς ὅτι ἀποδίδεται σὲ ὅλη τὴ θεότητα, ἀλλὰ τὸ ἐκβιάσῃ νὰ περιγράψῃ ἓνα μέρος τῆς, πῶς θὰ ἐν-

3. Ματθ. 20,15.

4. Ψαλμ. 142,10.

5. Ἐξ. 3,14.

ὁ ἐρχόμενος, ὁ παντοκράτωρ» καὶ «σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ» καὶ τὸ «Πνεῦμα τῆς ἀληθείας τὸ ὄν, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται»; Καὶ εἰ μὴ ὄλην εἶναι φασὶ τὴν θεαρχικὴν ζωὴν, πῶς ἀληθῆς ὁ φήσας ἱερὸς λόγος, «ὥσπερ ὁ Πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ 5 ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς οὗς θέλει ζωοποιεῖ» καὶ «ὅτι τὸ Πνεῦμά ἐστι τὸ ζωοποιούν»; "Ὅτι δὲ καὶ τὴν κυρείαν ἔχει τῶν ὄλων ἢ ὄλη θεότης, περὶ μὲν τῆς θεογόνου θεότητος, ἢ τῆς υἱοκῆς οὐδὲ εἰπεῖν ἔστιν, ὡς οἴμαι, ποσαχῆ τῆς θεολογίας ἐπὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ διαθρυλλεῖται τὸ Κύριος· ἀλλὰ καὶ Κύριος τὸ 10 Πνεῦμά ἐστι.

Καὶ τὸ καλὸν δὲ καὶ τὸ σοφὸν ἐπὶ τῆς ὄλης θεότητος ὑμνεῖται, καὶ τὸ φῶς καὶ τὸ θεοποιὸν καὶ τὸ αἴτιον καὶ πάντα ὄσα τῆς ὄλης θεαρχίας ἐστίν, εἰς πᾶσαν ἀνάγει τὰ Λόγια τὴν θεαρχικὴν ὑμνωδίαν· περιληπτικῶς μὲν, ὡς ὅταν φαίη «τὰ πάντα 15 ἐκ τοῦ Θεοῦ», διεξοδικῶς δέ, ὡς ὅταν φαίη, «τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται», καὶ «τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε» καὶ «ἔξαποστελεῖς τὸ Πνεῦμα σου, καὶ κτισθήσονται». Καὶ ἵνα συλλήβδην φαίη τις, αὐτὸς ὁ θεαρχικὸς ἔφη Λόγος «ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἔσμεν» καί, «πάντα ὄσα ἔχει ὁ Πατὴρ, ἐμά ἐστι» καί, 20 «πάντα τὰ ἐμά σὰ ἐστι, καὶ τὰ σὰ ἐμά». Καὶ αὐθις, ὄσα ἐστὶ τοῦ Πατρὸς καὶ αὐτοῦ, τῷ θεαρχικῷ Πνεύματι κοινωνικῶς καὶ ἠνωμένως ἀνατίθησι, τὰς θεουργίας, τὸ σέβας, τὴν πηγαίαν καὶ ἀνέκλειπτον αἰτίαν καὶ διανομὴν τῶν ἀγαθοπρεπῶν δώρων.

Καὶ οὐδένα τῶν ἐν τοῖς θείοις Λογίοις ἀδιαστρόφοις ἐν- 25 νοίαις ἐντεθραμμένων, οἴμαι πρὸς τοῦτο ἀντερεῖν, ὅτι τὰ θεοπρεπῆ πάντα τῇ ὄλη θεαρχίᾳ πρόσεστι κατὰ τὸν θεοτελεῖ λόγον.

6. Ἀποκ. 1,4.

7. Ψαλμ. 101,28.

8. Ἰω. 15,26.

9. Ἰω. 5,21.

10. Ἰω. 6,64.

11. Β' Κορ. 2,17.

12. Α' Κορ. 11,12.

13. Ἰω. 6,3.

14. Ρωμ. 11,36.

15. Ψαλμ. 103,30.

16. Ἰω. 10,30.

17. Ἰω. 16,15.

18. Ἰω. 17,10.

νοήση τό, «τάδε λέγει ὁ ὢν, αὐτὸς ποὺ ἦταν, ὁ ἐρχόμενος, ὁ παντοκράτωρ»⁶, καὶ «ἐσὺ εἶσαι ὁ ἴδιος»⁷ καὶ «τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, τὸ ὄν, τὸ ὁποῖο ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα»⁸; Καὶ ἂν δὲν δέχεται ὅτι ἡ θεαρχικὴ ζωὴ εἶναι ἐνιαῖο σύνολο, πῶς θὰ εἶναι ἀληθινὸς ὁ ἱερὸς λόγος ποὺ εἶπε, «ὅπως ὁ Πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς ὅποιους θέλει τοὺς ζωοποιεῖ»⁹ καὶ «ὅτι τὸ Πνεῦμα εἶναι αὐτὸ ποὺ ζωοποιεῖ»¹⁰; Ἐξ ἄλλου ὅτι καὶ τὴν κυριότητα τῶν ὄλων ἔχει ἡ σύνολη θεότης εἶναι ἐντελῶς σαφές γιὰ τὴν πατρικὴ καὶ υἱικὴ θεότητα· διότι τὸ ὄνομα Κύριος ἀποδίδεται στὸν Πατέρα καὶ στὸν Υἱὸ σὲ τόσα σημεῖα τῆς θεολογίας, ὥστε, νομίζω, δὲν εἶναι δυνατὸ οὔτε νὰ τὰ ἀναφέρῃ κανεὶς· ἀλλὰ λέγεται ἐπίσης ὅτι «ὁ Κύριος τὸ Πνεῦμά ἐστιν»¹¹.

Καὶ τὸ καλὸ ὅμως καὶ τὸ σοφὸ, ἀποδίδεται σὲ ὀλόκληρη τῇ θεότητι, ἐνῶ ἐπίσης καὶ τὸ φῶς καὶ τὸ θεοποιὸ καὶ τὸ αἷτιο, καὶ ὅλα ὅσα ἀνήκουν στὴν ὀλικὴ θεαρχία, ἀπὸ τὰ Λόγια μεταφέρονται σὲ ὅλη τὴ θεαρχικὴ ὑμνωδία, περιληπτικῶς μὲν, ὅπως ὅταν λέγῃ «τὰ πάντα προέρχονται ἀπὸ τὸν Θεό»¹², διεξοδικῶς δέ, ὅπως ὅταν λέγῃ «τὰ πάντα ἔχουν κτισθῆ δι' αὐτοῦ καὶ σ' αὐτόν»¹³ καὶ «τὰ πάντα ὑφίστανται σ' αὐτόν»¹⁴ καὶ «θὰ ἐξαποστείλης τὸ Πνεῦμα σου καὶ θὰ κτισθοῦν»¹⁵. Καί, γιὰ νὰ διατυπώσουμε τὰ πράγματα συνοπτικά, ὁ θεαρχικὸς Λόγος εἶπε, «ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ εἴμαστε ἕνα»¹⁶ καὶ «ὅλα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ εἶναι δικά μου»¹⁷ καὶ «ὅλα τὰ δικά μου εἶναι δικά σου, καὶ τὰ δικά σου δικά μου»¹⁸. Καὶ πάλι ὅσα εἶναι τοῦ Πατρὸς καὶ δικά του τὰ ἀποδίδει καὶ στὸ θεαρχικὸ Πνεῦμα κοινωνικὰ καὶ ἠνωμένα, δηλαδὴ τὶς θεῖες ἐνέργειες, τὸν σεβάσμιο χαρακτήρα, τὴν πηγαία καὶ ἀνέκλειπτη αἰτία καὶ διανομὴ τῶν ἀγαθοπρεπῶν δώρων.

Καὶ νομίζω ὅτι κανεὶς ἀπὸ ὅσους ἔχουν ἀνατραφῆ στὰ θεῖα Λόγια μὲ ἀδιάστροφα νοήματα δὲν θὰ ἀντεῖπη σ' αὐτό, ὅτι δηλαδὴ ὅλα τὰ θεοπρεπῆ πράγματα ἀνήκουν στὴ σύνολη θεαρχία κατὰ τὸν θεοτελεῖ λόγος¹⁹. Ἀφοῦ λοιπὸν αὐτὲς οἱ ἀλήθειες

19. Θεοτελεῖς λόγος εἶναι ὁ λόγος τῆς θείας τελειότητος.

Τούτων οὖν ἡμῖν βραχέως μὲν ἐν τούτοις καὶ μερικῶς, ἐν ἄλλοις δὲ ἰκανῶς ἐκ τῶν Λογίων ἀποδεδειγμένων τε καὶ διωρισμένων, ὅποιαν ἀναπτύξαι θεωνομίαν ὀλικὴν ἐχειρήσομεν ἐπὶ τῆς ὄλης αὐτῆν θεότητος ἐκκληπέον.

2 Εἰ δέ τις φαίη σύγχυσιν ἡμᾶς ἐν τούτῳ κατὰ τῆς θεοπροποῦς διαιρέσεως εἰσάγειν, τὸν τοιόνδε λόγον ἡμεῖς οὐδὲ αὐτὸν οἴομεθα πείθειν ἰκανόν, ὡς ἔστιν ἀληθῆς. Εἰ μὲν γὰρ ἐστὶ τις ὄλως ὁ τοῖς Λογίοις ἀντιστάμενος, πόρρω που πάντως ἔσται καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς φιλοσοφίας, καὶ εἰ μὴ τῆς ἐκ τῶν Λογίων
10 αὐτῷ θεοσοφίας μέλει, πῶς ἂν ἡμῖν μελήσει τῆς ἐπὶ τὴν θεολογικὴν ἐπιστήμην αὐτοῦ χειραγωγίας; Εἰ δὲ εἰς τὴν τῶν Λογίων ἀλήθειαν ἀποσκοπεῖ, τούτῳ καὶ ἡμεῖς κανόνι καὶ φωτὶ χρώμενοι πρὸς τὴν ἀπολογία, ὡς οἰοί τε ἔσμεν, ἀκλινῶς βαδιούμεθα, φᾶσκοντες, ὡς ἡ θεολογία τὰ μὲν ἠνωμένως παραδίδωσι, τὰ δὲ
15 διακεκριμένως, καὶ οὔτε τὰ ἠνωμένα διαιρεῖν θεμιτὸν οὔτε τὰ διακεκριμένα συγχεῖν, ἀλλ' ἐπομένους αὐτῇ κατὰ δύναμιν, ἐπὶ τὰς θείας μαρμαρυγὰς ἀνανεύειν· καὶ γὰρ ἐκεῖθεν τὰς θείας ἐκφαντορίας παραλαβόντες ὥσπερ τινὰ κανόνα κάλλιστον ἀληθείας, τὰ ἐκεῖ κείμενα φρουρεῖν ἐν ἑαυτοῖς ἀπλήθοντα καὶ
20 ἀμείωτα καὶ ἀπαράτρεπτα σπεύδομεν, ἐν τῇ φρουρᾷ τῶν Λογίων φρουρούμενοι καὶ πρὸς αὐτῶν εἰς τὸ φρουροῦντας αὐτὰ φρουρεῖσθαι δυναμούμενοι.

3 Τὰ μὲν οὖν ἠνωμένα τῆς ὄλης θεότητός ἐστιν, ὡς ἐν ταῖς Θεολογικαῖς Ὑποτυπώσεσι διὰ πλειόνων ἐκ τῶν
25 Λογίων ἀπεδείξαμεν, τὸ υπεράγαθον, τὸ υπέρθεον, τὸ υπερούσιον, τὸ υπέρζων, τὸ υπέρσοφον, καὶ ὅσα τῆς υπεροχικῆς ἐστὶν ἀφαιρέσεως, μεθ' ὧν καὶ τὰ αἰτιολογικὰ πάντα, τὸ ἀγαθόν, τὸ

20. Ἐννοεῖται τὸ ἔργο Θεολογικῆς Ὑποτυπώσεως ποῦ ἀναφέρθηκε ἀνωτέρω.

21. Κάνει διάκρισι μεταξὺ τῆς δικῆς του ἀνθρώπινης φιλοσοφίας καὶ τῆς θεοσοφίας τῶν Γραφῶν.

22. Ἠνωμένη θεολογία (ὀνόματα) εἶναι αὐτὴ ποῦ ἀναφέρεται στὴν Ἐνάδα, στὸν ἕνα Θεό, διακεκριμένη εἶναι αὐτὴ ποῦ ἀναφέρεται στὴν Τριάδα.

23. Ἐννοεῖται πάντοτε ἡ θεολογία τῶν Γραφῶν.

ἔχουν ἀποδειχθῆ καὶ ὀρισθῆ μὲ βάσι τὰ Λόγια σ' αὐτὸ μὲν τὸ ἔργο συντόμως καὶ μερικῶς, σὲ ἄλλο δὲ ἐκτενῶς²⁰, πρέπει ὀλόκληρη τῇ θεωνυμία πού ἐπιχειροῦμε νὰ ἐξηγήσωμε νὰ τὴν ἀποδώσωμε σὲ ὀλόκληρη τῇ θεότητι.

2 Ἐὰν δὲ εἰπῆ κανεὶς ὅτι μὲ αὐτὰ τὰ λόγια εἰσάγομε σύγχυσι σὲ βάρος τῆς θεοπρεποῦς διαιρέσεως, ἡμεῖς νομίζομε ὅτι τέτοιος λόγος δὲν εἶναι ἰκανὸς νὰ πείσῃ οὔτε τὸν ἴδιο ὅτι εἶναι σωστός. Διότι ἂν ἀντιτίθεται κανεὶς κατ' ἀρχὴν στὰ Λόγια, αὐτὸς εἶναι ὀπωσδήποτε μακριὰ καὶ ἀπὸ τῆ δικῆ μας φιλοσοφία²¹. Κι' ἀφοῦ αὐτὸς δὲν νοιάζεται γιὰ τὴ θεοσοφία τῶν Λογίων, πῶς ἡμεῖς θὰ νοιασθοῦμε γιὰ τὴ χειραγώγησί του στὴ θεολογικὴ ἐπιστήμη; Ἐὰν ὅμως ἀποσκοπῆ στὴν ἀλήθεια τῶν Λογίων, τέτοιον σκοπὸ θὰ χρησιμοποιοῦμε κι' ἡμεῖς σὰν κανόνα καὶ φῶς, γιὰ νὰ προχωρήσωμε πρὸς τὴν ἀπάντησι χωρὶς παρέκκλισι, ὅσο μᾶς εἶναι δυνατό, λέγοντας ὅτι ἡ θεολογία ἄλλα μὲν ὀνόματα τὰ παραδίδει ἡνωμένα κι' ἄλλα διακεκριμένα²². Δὲν εἶναι λοιπὸν ἐπιτρεπτὸ οὔτε τὰ ἡνωμένα νὰ διαιροῦμε οὔτε τὰ διακεκριμένα νὰ συγχέωμε, ἀλλὰ ἀκολουθώντας τὴ θεολογία²³ κατὰ τὴ δύναμί μας νὰ κυττάζωμε ψηλὰ πρὸς τὶς θεῖες μαρμαρυγές· διότι, ἀφοῦ παρελάβαμε ἀπὸ ἐκεῖ τὶς θεῖες ἀποκαλύψεις, σὰν τὸν κάλλιστο κανόνα ἀληθείας, σπεύδομε νὰ περιφρουρήσωμε μέσα μας τὰ ἐκεῖ κείμενα ἀναύξητα, ἀμείωτα καὶ ἀμετάτρεπτα, φρουρούμενοι στὸ ὄχυρὸ τῶν Λογίων καὶ φρουρώντας τα νὰ παίρνωμε ἀπὸ αὐτὰ δύναμι γιὰ νὰ φρουρηθοῦμε.

3 Τὰ ἐνωτικὰ λοιπὸν ὀνόματα ἀνήκουν στὴν ὄλη θεότητι, ὅπως ἀπεδείξαμε ἐκτενέστερα στὶς Θεολογικὲς Ὑποτυπώσεις μὲ βάσι τὰ Λόγια, ὅπως τὸ ὑπεράγαθο, τὸ ὑπέρθεο, τὸ ὑπερούσιο, τὸ ὑπέρζωο, καθὼς καὶ ὅσα ὑπάγονται στὴν κατηγορία τῆς ὑπεροχικῆς ἀφαιρέσεως²⁴, ἀλλὰ μαζὶ μὲ αὐτὰ καὶ ὅλα τὰ αἰτιολογικὰ, τὸ ἀγαθὸ, τὸ καλὸ, τὸ ὄν, τὸ ζωογόνο, τὸ σοφὸ, καὶ ὅσα ὀνόματα παίρνει ἡ αἰτία ὄλων τῶν ἀγαθῶν ἀπὸ τὶς ἀγαθοπρε-

24. Δύο εἰδῶν ἐνωτικὰ τοῦ Θεοῦ ὀνόματα ὑπάρχουν· τὰ ὑπερβατικά, πού συνήθως φέρονται μὲ τὸ πρόθεμα *ὑπέρ*, καὶ τὰ αἰτιολογικὰ πού σχηματίζονται κατὰ τὶς δημιουργικὲς ἐνέργειες· ἀνάμεσα σ' αὐτὰ εἶναι τὰ ὑπεροχικῶς ἀφαιρετικά, πού σχηματίζονται μὲ τὸ στερητικὸ ἄλφα (ἄ-κτιστο ἄ-θάνατο κλπ).

καλόν, τὸ ὄν, τὸ ζωογόνον, τὸ σοφόν, καὶ ὅσα ἐκ τῶν ἀγαθο-
 πρεπῶν αὐτῆς δωρεῶν, ἢ πάντων ἀγαθῶν αἰτία κατονομάζεται·
 τὰ δὲ διακεκριμένα, τὸ Πατὴρ ὑπερούσιον ὄνομα καὶ χρῆμα καὶ
 Υἱοῦ καὶ Πνεύματος, οὐδεμιᾶς ἐν τούτοις ἀντιστροφῆς ἢ ὅλως
 5 κοινότητος ἐπεισαγομένης. Ἔστι δὲ αὐθις πρὸς τούτῳ διακε-
 κριμένον ἢ καθ' ἡμᾶς Ἰησοῦ παντελῆς καὶ ἀναλλοίωτος ὕπαρξις
 καὶ ὅσα τῆς καθ' αὐτὴν ἐστὶ φιλανθρωπίας οὐσιώδη μυστήρια.

4 Χρῆ δέ, ὡς οἶμαι, μᾶλλον ἀναλαβόντας ἡμᾶς τὸν παντελῆ
 τῆς θείας ἐνώσεώς τε καὶ διακρίσεως ἐκθέσθαι τρόπον, ὅπως
 10 ἂν ἡμῖν εὐσύνοπτος ὁ πᾶς ἐγγένηται λόγος, τὸ μὲν ποικίλον
 ἅπαν καὶ ἀσαφὲς ἀπαναινόμενος, εὐδιακρίτως δὲ καὶ σαφῶς καὶ
 εὐτάκτως τὰ οἰκεία κατὰ δύναμιν ὀροθετῶν. Καλοῦσι γάρ, ὅπερ
 καὶ ἐν ἐτέροις ἔφην, οἱ τῆς καθ' ἡμᾶς θεολογικῆς παραδόσεως
 ἱερομύσται τὰς μὲν ἐνώσεις τὰς θείας, τὰς τῆς ὑπεραρρήτου καὶ
 15 ὑπεραγνώστου μονιμότητος κρυφίας καὶ ἀνακφοιτήτους ὑπερι-
 δρύσεις· τὰς διακρίσεις δὲ τὰς ἀγαθοπρεπεῖς τῆς θεαρχίας προό-
 δους τε καὶ ἐκφάνσεις, καὶ φασὶ, τοῖς ἱεροῖς Λογίοις ἐπόμενοι,
 καὶ τῆς εἰρημένης ἐνώσεως ἴδια καὶ αὐθις τῆς διακρίσεως εἶναι
 τινὰς ἰδικὰς καὶ ἐνώσεις καὶ διακρίσεις· οἷον ἐπὶ τῆς ἐνώσεως
 20 τῆς θείας ἦτοι τῆς ὑπερουσιότητος, ἠνωμένον μὲν ἔστι τῆ ἐναρ-
 χικῆ Τριάδι καὶ κοινὸν ἢ ὑπερούσιος ὕπαρξις, ἢ ὑπέρθεος θεό-
 της, ἢ ὑπεράγαθος ἀγαθότης, ἢ πάντων ἐπέκεινα τῆς ἐπέκεινα
 πάντων ὅλης ἰδιότητος ταυτότης, ἢ ὑπερ ἐναρχίαν ἐνότης, τὸ
 ἄφθεγκτον, τὸ πολύφωνον, ἢ ἀγνωσία, τὸ παννόητον, ἢ πάντων
 25 θέσις, ἢ πάντων ἀφαίρεσις, τὸ ὑπὲρ πᾶσαν καὶ θέσιν καὶ ἀφαί-
 ρεσιν, ἢ ἐν ἀλλήλαις, εἰ οὕτω χρῆ φάναι, τῶν ἐναρχικῶν ὑπο-
 στάσεων μονὴ καὶ ἴδρυσις, ὀλικῶς ὑπερηνωμένη καὶ οὐδενὶ μέ-
 ρει συγκεχυμένη.

Καθάπερ φῶτα λαμπτήρων (ἵνα αἰσθητοῖς καὶ οἰκείοις
 30 χρήσωμαι παραδείγμασιν), ὄντα ἐν οἴκῳ ἐνί, καὶ ὅλα ἐν ἀλλή-
 λοις ὅλα ἐστίν, ἀκραιφνῆ καὶ ἀκριβῆ τὴν ἀπ' ἀλλήλων ἰδικῶς

25. Π.χ. τὸ ὅτι ὁ Πατὴρ εἶναι Θεὸς δὲν μπορεῖ νν ἀντιστραφεῖ, ὥστε νὰ
 λεχθῆ ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι Πατὴρ.

πεῖς δωρεές της. Τὰ δὲ διακεκριμένα ὀνόματα εἶναι τὸ ὑπερούσιο ὄνομα καὶ πρᾶγμα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος, στὰ ὁποῖα δὲν χωρεῖ καμμιά ἀντιστροφή²⁵ ἢ ὁποιουδήποτε εἶδους κοινότης. Εἶναι δὲ ἐπίσης διακεκριμένο πρᾶγμα, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτό, καὶ ἡ κατὰ τὰ ἀνθρώπινα τελεία καὶ ἀναλλοίωτη ὑπόστασις τοῦ Ἰησοῦ, ὅπως καὶ τὰ οὐσιώδη μυστήρια ποὺ συνδέονται μὲ τὴ φιλανθρωπία τοῦ ἐνανθρωπήσαντος.

Πρέπει ὁμως μᾶλλον νὰ πάρουμε τὰ πράγματα ἀπὸ τὴν ἀρχή, γιὰ νὰ ἐκθέσωμε ὀλόκληρο τὸν τρόπο τῆς θείας ἐνώσεως καὶ διακρίσεως, ὥστε ὅλη ἡ ἔκθεσίς μας νὰ γίνῃ εὐσύννοπη· ν' ἀποφύγῃ τὴν παραλλαγή καὶ τὴν ἀσάφεια, καὶ νὰ καθαρῖσῃ κατὰ δύναμι σαφῶς καὶ εὐτάκτως τὰ θέματα της. Ὅπως πραγματικὰ εἶπα καὶ ἄλλοῦ, οἱ ἱερομύστες τῆς θεολογικῆς παραδόσεώς μας θεῖες μὲν ἐνώσεις καλοῦν τὶς ἀπόκρυφες καὶ ἀκοινωνητες, τὶς ὑπερβατικὲς θέσεις τῆς ὑπεράρρητης καὶ ὑπεράγνωστης μονιμότητος· διακρίσεις δὲ καλοῦν τὶς ἀγαθοπρεπεῖς ἐνέργειες καὶ φανερώσεις τῆς θεαρχίας. Καὶ λέγουν, ἀκολουθώντας τὰ ἱερὰ Λόγια, ὅτι τῆς ἀναφερομένης ἐνώσεως, καθὼς ἐπίσης καὶ τῆς διακρίσεως, ὑπάρχουν ὡς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα εἰδικὲς ἐνώσεις καὶ διακρίσεις. Ἔτσι παραδείγματος χάριν, ἐπὶ τῆς θείας ἐνώσεως, δηλαδὴ τῆς ὑπερουσιότητος, ἡνωμένο καὶ κοινὸ τῆς ἐναρχικῆς Τριάδος εἶναι ἡ ὑπερούσια ὕπαρξις, ἡ ὑπέρθεη θεότης, ἡ ὑπεράγαθη ἀγαθότης, ἡ ἐπέκεινα ὅλων ταυτότης τῆς ἐπέκεινα ὀλικῆς ιδιότητος τοῦ Θεοῦ, ἡ ὑπεράνω ἐναρχίας ἐνότης, τὸ ἄφθεγκτο, τὸ πολύφωνο, ἡ ἀγνωσία, τὸ παννόητο²⁶, ἡ ὀλικῆ θέσις, ἡ διαμονὴ καὶ μεταξύ των ἐδραίωσις τῶν ἐναρχικῶν ὑποστάσεων, ὀλικῶς ὑπερηνωμένη καὶ σὲ κανένα μέρος συγκεχυμένη.

Συμβαίνει ὅ,τι μὲ τὰ φῶτα λαμπτήρων, γιὰ νὰ χρησιμοποιήσω αἰσθητὰ καὶ οἰκεῖα παραδείγματα, ποὺ εὐρίσκονται μέσα σ' ἓνα οἶκο· εἶναι ὅλα τὸ ἓνα μέσα στὰ ἄλλα κι' ἔχουν ἀκραιφνῆ καὶ ἀκριβῆ τὴν μεταξύ τους ὑφισταμένη ἰδιαίτερη διάκρισι,

26. Ἀγνωσία τῆς Τριάδος ὑπάρχει κατὰ τὴν ἀπλότητα τοῦ Θεοῦ, παννόησις ὑπάρχει κατὰ τὶς πρόνοιές του.

ύφισταμένην ἔχει διάκρισιν, ἠνωμένα τῇ διακρίσει καὶ τῇ ἐνώσει διακεκριμένα· καὶ γοῦν ὀρῶμεν, ἐν οἴκῳ πολλῶν ἐνότων λαμπτήρων, πρὸς ἓν τι φῶς ἐνούμενα τὰ πάντων φῶτα, καὶ μίαν αἴγλην ἀδιάκριτον ἀναλάμποντα, καὶ οὐκ ἄν τις, ὡς οἶμαι, 5 δύναίτο τοῦδε τοῦ λαμπτήρος τὸ φῶς ἀπὸ τῶν ἄλλων ἐκ τοῦ πάντα τὰ φῶτα περιέχοντος ἀέρος διακρίναι καὶ ἰδεῖν ἄνευ θατέρου θάτερον, ὄλων ἐν ὄλοις ἀμιγῶς συγκεκραμένων.

Ἄλλὰ καὶ εἰ τὸν ἓνα τις τῶν πυρσῶν ὑπεξαγάγοι τοῦ δωματίου, συνεξελεύσεται καὶ τὸ οἰκεῖον ἅπαν φῶς οὐδὲν τι 10 τῶν ἐτέρων φώτων ἐν ἑαυτῷ συνεπισπώμενον ἢ τοῦ ἑαυτοῦ τοῖς ἐτέροις καταλεῖπον· ἦν γὰρ αὐτῶν, ὅπερ ἔφην, ἡ ὄλων πρὸς ὄλα παντελῆς ἐνωσις ἀμιγῆς καθόλου καὶ οὐδενὶ μέρει συμπεφυρμένη. Καὶ ταῦτα ὄντος ἐν σώματι τῷ ἀέρι καὶ ἐξ ἐνύλου τοῦ πυρὸς ἠρτημένου τοῦ φωτός· ὅπου γε καὶ τὴν ὑπερούσιον ἐνω- 15 σιν ὑπεριδρῦσθαί φαμεν, οὐ τῶν ἐν σώμασι μόνων ἐνώσεων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν ψυχαῖς αὐταῖς καὶ ἐν αὐτοῖς νόοις, ἃς ἔχουσιν ἀμιγῶς καὶ ὑπερκοσμίως δι' ὄλων ὄλα τὰ θεοειδῆ καὶ ὑπερουράνια φῶτα κατὰ μέθεξιν ἀνάλογον τοῖς μετέχουσι τῆς πάντων ὑπερηρμένης ἐνώσεως.

5 Ἔστι δὲ καὶ διάκρισις ἐν ταῖς ὑπερουσίαις θεολογίαις, οὐχ ἦν ἔφην μόνον, ὅτι κατ' αὐτὴν τὴν ἐνωσιν ἀμιγῶς ἰδρυται καὶ ἀσυγχύτως ἐκάστη τῶν ἐναρχικῶν ὑποστάσεων· ἀλλ' ὅτι καὶ τὰ τῆς ὑπερουσίου θεογονίας οὐκ ἀντιστρέφει πρὸς ἄλληλα, μόνη δὲ πηγὴ τῆς ὑπερουσίου θεότητος ὁ Πατὴρ, οὐκ ὄντος Υἱοῦ τοῦ 25 Πατρός, οὐδὲ Πατρὸς τοῦ Υἱοῦ, φυλαττόντων δὲ τὰ οἰκεῖα τῶν ὕμνων εὐαγῶς ἐκάστη τῶν θεαρχικῶν ὑποστάσεων.

Αὗται μὲν αἰ κατὰ τὴν ἀφθεγκτον ἐνωσιν τε καὶ ὑπαρξιν ἐνώσεις τε καὶ διακρίσεις. Εἰ δὲ καὶ θεία διάκρισις ἐστὶν ἡ ἀγαθοπρεπῆς πρόοδος τῆς ἐνώσεως τῆς θείας ὑπερηρμένως ἑαυ- 30 τὴν ἀγαθότητι πληθουούσης τε καὶ πολλαπλασιαζούσης, ἠνωμέ-

27. Οἱ διατυπώσεις περὶ Θεοῦ, οἱ λόγοι περὶ Θεοῦ.

28. Πρόοδος τῆς θείας ἐνώσεως εἶναι ἡ πορεία τοῦ Ἐνός, τοῦ θείου, πρὸς τὴν ἀποκάλυψιν, τὴ δημιουργία καὶ τὴν πρόνοια.

ήνωμένα κατὰ τὴ διάκρισι καὶ διακεκριμμένα κατὰ τὴν ἔνωσι· πραγματικὰ λοιπὸν σ' ἓνα οἶκο, ὅπου ὑπάρχουν πολλοὶ λαμπτήρες βλέπομε ὅλων αὐτῶν τὰ φῶτα νὰ ἐνώνωνται σὲ ἐνιαῖο φῶς καὶ ν' ἀναλάμπουν μιὰ χωρὶς διάκρισι αἴγλη, καί, ὅπως νομίζω, κανεὶς δὲν θὰ μποροῦσε νὰ διακρίνη στὸν ἀέρα πού περιέχει ὅλα τὰ φῶτα τὸ φῶς τοῦ ἐνὸς λαμπτήρος ἀπὸ τὸ φῶς τῶν ἄλλων καὶ νὰ ἰδῆ τὸ ἓνα φῶς χωρὶς τὸ ἄλλο, ἐφ' ὅσον ὅλα εἶναι ἀχώριστα συγκεκραμένα μὲ ὅλα.

Ἄλλὰ κι' ἂν βγάλη κανεὶς τὸν ἓνα πυρσὸ ἀπὸ τὸ δωμάτιο, θὰ βγῆ μαζὶ καὶ ὅλο τὸ δικό του φῶς, χωρὶς νὰ συμπαρασύρη τίποτε ἀπὸ τὰ ἄλλα φῶτα ἢ ν' ἀφήσῃ κάτι ἀπὸ τὸ δικό του στὰ ἄλλα· διότι, ὅπως εἶπα, ἡ τελεία ἔνωσις ὅλων πρὸς ὅλα ἦταν γενικῶς ἀμιγῆς καὶ σὲ κανένα μέρος δὲν ἦταν συγκεχυμένη. Κι' αὐτὰ συμβαίνουν, ὅταν τὸ φῶς εἶναι σὲ σῶμα δηλαδὴ στὸν ἀέρα καὶ συνδέεται μὲ ὑλικὸ στοιχεῖο δηλαδὴ τὸ πῦρ. Ἔτσι ἰσχυριζόμαστε ὅτι ἔχει ὑπερεδραιωθῆ καὶ ἡ ὑπερούσια ἔνωσις· εἶναι ὄχι μόνο ἐπάνω ἀπὸ τὶς σωματικὰς ἐνώσεις, ἀλλὰ καὶ ἐπάνω ἀπὸ τὶς ἀνάμεσα στὶς ψυχὰς καὶ στοὺς νόες ἐνώσεις, τὶς ἐνώσεις πού ἔχουν ἀμιγεῖς καὶ ὑπερκοσμίως ὅλα τὰ θεοειδῆ καὶ ὑπερουράνια φῶτα κατὰ μέθεξι τῆς ὑπερκειμένης τῶν ὅλων ἐνώσεως, ἀνάλογη μὲ τὴν ἰκανότητα τῶν μετεχόντων.

5 Στὶς θεολογίαις ὅμως περὶ τῆς ὑπερουσιότητος ἢ διάκρισις δὲν συνίσταται μόνο σ' αὐτὸ πού ἀνέφερα, ὅτι δηλαδὴ ἡ καθεμιά ἀπὸ τὶς ἐναρχικὰς ὑποστάσεις ἔχει ἐδραιωθῆ ἀμιγῶς καὶ ἀσυγχύτως μέσα στὴν ἴδια τὴν ἔνωσι, ἀλλὰ καὶ στὸ ὅτι οἱ ιδιότητες τῆς θεογονίας δὲν ἀντιστρέφονται μεταξὺ τους, μοναδικὴ δὲ πηγὴ τῆς ὑπερούσιας θεότητος εἶναι ὁ Πατήρ, ἐνῶ ὁ Πατήρ δὲν εἶναι Υἱὸς οὔτε ὁ Υἱὸς εἶναι Πατήρ· οἱ ὕμνοι²⁷ φυλάττουν εὐλαβῶς τὰ οἰκειὰ ιδιώματα γιὰ καθεμιά χωριστὰ ἀπὸ τὶς θεαρχικὰς ὑποστάσεις.

Αὐτὲς λοιπὸν εἶναι οἱ ἐνώσεις καὶ διακρίσεις πού ἀντιστοιχοῦν στὴν ἀφθεγκτὴ ἔνωσι καὶ ὑπόστασι. Ἄν ὅμως εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἡ ἀγαθοπρεπὴς πρόοδος²⁸ τῆς θείας ἐνώσεως εἶναι θεία διάκρισις, καθὼς ἀπὸ ἀγαθότητα πληθύνεται καὶ πολλα-

ναι μὲν εἰσι κατὰ τὴν θείαν διάκρισιν αἱ ἄσχετοι μεταδόσεις, αἱ οὐσιώσεις, αἱ ζωώσεις, αἱ σοφοποιήσεις, αἱ ἄλλαι δωρεαὶ τῆς πάντων αἰτίας ἀγαθότητος, καθ' ἧς ἐκ τῶν μετοχῶν καὶ τῶν μετεχόντων ὑμνεῖται τὰ ἀμεθέκτως μετεχόμενα. Καὶ τοῦτο κοι-
 5 νὸν καὶ ἠνωμένον καὶ ἓν ἐστὶ τῇ ὅλῃ θεότητι, τὸ πᾶσαν αὐτὴν ὅλην ὑφ' ἐκάστου τῶν μετεχόντων μετέχεσθαι καὶ ὑπ' οὐδενὸς οὐδενὶ μέρει, καθάπερ σημεῖον ἐν μέσῳ κύκλου πρὸς πασῶν τῶν ἐν τῷ κύκλῳ περικειμένων εὐθειῶν, καὶ ὡσπερ σφραγίδος ἐκτυπώματα πολλὰ μετέχει τῆς ἀρχετύπου σφραγίδος καὶ ἐν
 10 ἐκάστῳ τῶν ἐκτυπωμάτων ὅλης καὶ ταύτης οὐδενὶ κατ' οὐδὲν μέρος. Ὑπέρκειται δὲ καὶ τούτων ἢ τῆς παναιτίου θεότητος ἀμεθεξία τῷ μῆτε ἐπαφὴν αὐτῆς εἶναι μῆτε ἄλλην τινὰ πρὸς τὰ μετέχοντα συμμιγῆ κοινωνίαν.

6 Καίτοι φαίη τις, οὐκ ἔστιν ἡ σφραγὶς ἐν ὅλοις τοῖς ἐκμα-
 15 γείοις ὅλη καὶ ταύτῃ. Τούτου δὲ οὐχ ἡ σφραγὶς αἰτία, πᾶσαν γὰρ ἑαυτὴν ἐκείνη καὶ ταύτην ἐκάστῳ ἐπιδίδωσιν, ἢ δὲ τῶν μετεχόντων διαφορότης ἀνόμοια ποιεῖ τὰ ἀπομόργματα τῆς μιᾶς καὶ ὅλης καὶ ταύτης ἀρχετυπίας· οἷον, εἰ μὲν ἀπαλὰ καὶ εὐτύπωτα ἦ, καὶ λεῖα καὶ ἀχάρακτα καὶ μῆτε ἀντίτυπα καὶ σκληρά, μῆτε εὐ-
 20 διάχυτα καὶ ἀσύστατα, καθαρὸν ἔξει καὶ σαφῆ καὶ ἐναπομένον-ται τὸν τύπον· εἰ δέ τι τῆς εἰρημένης ἐπιτηδειότητος ἐλλείποι, τοῦτο αἴτιον ἔσται τοῦ ἀμεθέκτου καὶ ἀτυπώτου καὶ τοῦ ἀσαφοῦς, καὶ τῶν ἄλλων ὅσα ἀνεπιτηδειότητι μετοχῆς γίνεται.

Διακέκριται δὲ τῆς ἀγαθοπρεποῦς εἰς ἡμᾶς θεουργίας, τὸ
 25 καθ' ἡμᾶς ἐξ ἡμῶν ὀλικῶς καὶ ἀληθῶς οὐσιωθῆναι τὸν ὑπερούσιον Λόγον, καὶ δρᾶσαι καὶ παθεῖν ὅσα τῆς ἀνθρωπικῆς αὐτοῦ θεουργίας ἐστὶν ἔκκριτα καὶ ἐξαιρέτα. Τούτοις γὰρ ὁ Πατὴρ καὶ τὸ Πνεῦμα κατ' οὐδένα κεκοινωνήκε λόγον, εἰ μὴ πού τις

29. Ἀμεθέκτως μετεχόμενα εἶναι τὰ θεῖα, μετέχοντες εἶναι οἱ νόες καὶ οἱ ψυχές, μετοχές εἶναι οἱ δωρεές, οἱ ἐνέργειες.

30. Δηλαδή τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως.

πλασιάζεται ὑπερηνωμένως, πάντως οἱ ἀκατάσχετες μεταδόσεις εἶναι ἠνωμένες κατὰ τὴ θεία διάκρισι· οἱ οὐσιώσεις δηλαδή, οἱ ζώσεις, οἱ σοφοποιήσεις καὶ οἱ ἄλλες δωρεές τῆς ἀγαθότητος ποὺ εἶναι αἰτία τῶν ὄλων, κατὰ τὶς ὁποῖες, ξεκινώντας ἀπὸ τὶς μετοχές καὶ τοὺς μετέχοντες, ὑμνοῦνται τὰ ἀμεθέκτως μετεχόμενα²⁹ ἀγαθὰ. Ἐξ ἄλλου καὶ τοῦτο εἶναι κοινὸ κι' ἠνωμένο καὶ ἓνα σὲ ὅλη τὴ θεότητα, τὸ ὅτι ὅλη τῆς μετέχεται ἀπὸ τὸν καθένα μέτοχο ὀλόκληρη καὶ συγχρόνως ἀπὸ κανένα σὲ κανένα μέρος· ὅπως συμβαίνει μ' ἓνα σημεῖο ποὺ εἶναι στὴ μέση ἑνὸς κύκλου καὶ μετέχεται ἀπὸ ὅλες τὶς εὐθεῖες ποὺ ξεκινοῦν ἀπὸ τὴν περιφέρεια τοῦ κύκλου, καὶ ὅπως συμβαίνει μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἐντυπωμάτων μιᾶς σφραγίδος ποὺ μετέχουν ὅλα τῆς ἀρχετυπῆς σφραγίδος, ἀλλὰ κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν περιλαμβάνει ὀλόκληρη καὶ αὐτούσια τὴ σφραγίδα κατὰ κανένα μέρος τῆς. Ὑπέρεται δὲ καὶ αὐτῶν ἡ ἀμεθεξία τῆς παναίτιας θεότητος, κατὰ τὸ ὅτι δὲν ὑφίσταται μὲ αὐτὴν οὔτε ἐπαφή οὔτε καμμιά ἄλλη κοινωνία ποὺ προκαλεῖ μῖξι.

6 Θὰ μπορούσε ὅμως νὰ εἰπῆ κανεῖς, ὅτι ἡ σφραγὶς δὲν εἶναι σὲ ὅλα τὰ ἐκμαγεῖα ὅλη καὶ ταυτὴ. Τούτου ὅμως αἰτία δὲν εἶναι ἡ σφραγὶς, διότι ἐκείνη προσφέρει στὸ καθένα ὄλον καὶ ταυτὸν τὸν ἑαυτὸ τῆς, ἀλλὰ ἡ διαφορότης τῶν μετεχόντων ποὺ καθιστᾷ ἀνόμοια τὰ ἐκτυπώματα τῆς μιᾶς καὶ ὀλικῆς καὶ ταυτῆς ἀρχετυπίας. Γιὰ παράδειγμα, ἂν αὐτὰ εἶναι ἀπαλὰ καὶ καλοτύπωτα, λεῖα καὶ ἀχάρακτα, καὶ οὔτε ἐλαστικὰ καὶ σκληρά, οὔτε εὐδιάχυτα καὶ ρευστά, θὰ ἔχουν καθαρὸ, σαφές καὶ μόνιμο τύπωμα· ἂν ὅμως λείπη κάτι ἀπὸ τὶς ιδιότητες ποὺ ἀναφέραμε, τοῦτο θὰ εἶναι αἷτιο τοῦ ἀμεθέκτου καὶ ἀτυπώτου καὶ τοῦ ἀσαφοῦς τῆς σφραγίδος καὶ ὄλων τῶν ἄλλων ἀτελειῶν ποὺ προκαλοῦνται ἀπὸ τὴν ἀκαταλληλότητα τῆς μετοχῆς.

Εἶναι διακεκριμένο στοιχεῖο τῆς ἀγαθοπρεποῦς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ πρὸς ἐμᾶς³⁰ τὸ ὅτι ὁ ὑπερούσιος Λόγος οὐσιώθηκε κατὰ τὴ φύσι μας ἀπὸ μᾶς ὀλοκληρωτικῶς καὶ ἀληθῶς, καὶ ἔδρασε καὶ ἔπαθε τὰ θαυμαστὰ καὶ ἐξαιρέτα πράγματα τῆς ἀνθρωπικῆς θεουργίας του. Πράγματι ὁ Πατὴρ καὶ τὸ Πνεῦμα δὲν

φαίη κατὰ τὴν ἀγαθοπρεπῆ καὶ φιλάνθρωπον βούλησιν καὶ κατὰ πᾶσαν τὴν ὑπερκειμένην καὶ ἄρρητον θεουργίαν, ἣν δέ-
 δρακε καθ' ἡμᾶς γεγονώς ὁ ἀναλλοίωτος, ἧ Θεὸς καὶ Θεοῦ Λό-
 γος. Οὕτω καὶ ἡμεῖς τὰ θεῖα καὶ ἔνοῦν τῷ λόγῳ καὶ διακρίνειν
 5 σπεύδομεν, ὡς αὐτὰ τὰ θεῖα καὶ ἦνῶται καὶ διακέκρται.

7 Ἀλλὰ τούτων μὲν τῶν ἐνώσεών τε καὶ διακρίσεων ὅσας
 ἐν τοῖς Λογίοις θεοπρεπεῖς αἰτίας εὐρήκαμεν, ἐν ταῖς Θεολο-
 γικαῖς Ὑποτυπώσεσιν, ἰδίᾳ περὶ ἑκάστου διαλαβόν-
 τες, ὡς ἐφικτόν, ἐξεθέμεθα, τὰ μὲν ἀνελίζαντες τῷ ἀληθεῖ λόγῳ
 10 καὶ ἀναπτύξαντες, καὶ τὸν ἱερὸν καὶ τὸν ἀνεπιθόλωτον νοῦν ἐπὶ
 τὰ φανὰ τῶν Λογίων θεάματα προσαγαγόντες, τοῖς δέ, ὡς μυ-
 στικοῖς, κατὰ τὴν θεῖαν παράδοσιν ὑπὲρ νοερὰν ἐνέργειαν ἐπι-
 βαλόντες. Πάντα γὰρ τὰ θεῖα, καὶ ὅσα ἡμῖν ἐκπέφανται, ταῖς με-
 τοχαῖς μόναις γινώσκειται· αὐτὰ δέ, ὅποιά ποτέ ἐστι κατὰ τὴν οἰ-
 15 κείαν ἀρχὴν καὶ ἴδρυσιν, ὑπὲρ νοῦν ἐστι καὶ πᾶσαν οὐσίαν καὶ
 γνῶσιν. Οἶον, εἰ τὴν ὑπερούσιον κρυφίότητα Θεὸν ἢ ζῶην ἢ οὐ-
 σίαν ἢ φῶς ἢ λόγον ὀνομάσαιμεν, οὐδὲν ἕτερον νοοῦμεν, ἢ τὰς
 εἰς ἡμᾶς ἐξ αὐτῆς προαγομένης δυνάμεις, ἐκθεωτικὰς ἢ οὐσιο-
 ποιοῦς ἢ ζωογόνους ἢ σοφοδῶρους· αὐτῇ δὲ κατὰ τὴν πασῶν
 20 τῶν νοερῶν ἐνεργειῶν ἀπόλυσιν ἐπιβάλλομεν, οὐδεμίαν ὄρῶν-
 τες θέωσιν ἢ ζῶην ἢ οὐσίαν, ἣτις ἀκριβῶς ἐμφορῆς ἐστι τῇ
 πάντων ἐξηρημένη κατὰ πᾶσαν ὑπεροχὴν αἰτία. Πάλιν, ὅτι μὲν
 ἐστι πηγαία θεότης ὁ Πατήρ, ὁ δὲ Ἰησοῦς καὶ τὸ Πνεῦμα, τῆς
 θεογόνου θεότητος, εἰ οὕτω χρῆ φάναι, βλαστοὶ θεόφυτοι καὶ
 25 οἶον ἄνθη καὶ ὑπερούσια φῶτα, πρὸς τῶν ἱερῶν Λογίων παρει-
 λήφασιν· ὅπως δὲ ταῦτά ἐστιν, οὔτε εἰπεῖν οὔτε ἐννοῆσαι δυνα-
 τόν.

8 Ἀλλὰ μέχρι τούτου πᾶσα τῆς καθ' ἡμᾶς νοερᾶς ἐνεργείας ἢ
 δύναμεις, ὅτι πᾶσα θεῖα πατριὰ καὶ υἰότης ἐκ τῆς πάντων ἐξηρη-
 30 μένης πατριαρχίας καὶ υἰαρχίας δεδώρηται καὶ ἡμῖν καὶ ταῖς

31. Πρόκειται πάλι γιὰ τὴ διπλῆ προσέγγισι, τὴν καταφατικὴ καὶ τὴν ἀποφατικὴ, τὴ λογικὴ καὶ τὴ μυστικὴ.

32. Μόνον ὁ Πατήρ εἶναι πηγὴ τῆς θεότητος, «θεογόνος μονώτατος».

μετεῖχαν σ' αὐτὰ κατὰ κανένα τρόπο, ἐκτὸς ἂν κανεῖς ἐκλάβῃ τὰ πράγματα ἀπὸ τὴν ἄποψι ὅτι ὁ ἀναλλοίωτος μὲ τὴν ἐνανθρώπησί του ἐνήργησε ὡς Θεὸς καὶ ὡς Λόγος Θεοῦ σύμφωνα μὲ τὴν ἀγαθοπρεπῆ καὶ φιλάνθρωπη βούλησι καὶ συγχρόνως σύμφωνα μὲ τὴν ὑπερκειμένη καὶ ἄρρητη ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι κι' ἐμεῖς σπεύδομε καὶ νὰ ἐνώσωμε καὶ νὰ διακρίνωμε τὰ θεῖα μὲ τὸ λόγο, ὅπως τὰ ἴδια τὰ θεῖα καὶ ἠνωμένα εἶναι καὶ διακεκριμένα.

7 Ἀλλὰ τίς θεοπρεπεῖς αἰτίες, πὺ εὐρήκαμε στὰ Λόγια γι' αὐτὲς τίς ἐνώσεις καὶ διακρίσεις, τίς ἐκθέσαμε στὶς Θεολογικὲς Ὑποτυπώσεις, ὅπου πραγματευθήκαμε γιὰ τὸ καθένα χωριστά. Ἐκεῖ ἄλλα μὲν τὰ ἐξετάσαμε καὶ τὰ ἐξηγήσαμε κατὰ τὸν ἀληθινὸ λόγο, πλησιάζοντας τὰ λαμπερὰ θεάματα τῶν Λογίων μὲ ἀγνὸ καὶ ἀθόλωτο νοῦ, ἄλλα δέ, ὡς μυστικά, τὰ προσεγγίσαμε κατὰ τὴ θεῖα παράδοσι μὲ τρόπο ἐπάνω ἀπὸ κάθε νοερὴ ἐνέργεια³¹. Διότι ὅλα τὰ θεῖα, ὅσα μᾶς φανερώνονται, μόνο μὲ τίς μετοχὲς γνωρίζονται· ποιά ὅμως εἶναι τὰ θεῖα καθ' ἑαυτὰ κατὰ τὴν ἀρχὴ καὶ ἴδρυσί τους, εἶναι ὑπεράνω τοῦ νοῦ καὶ κάθε οὐσίας καὶ γνώσεως. Ἐπὶ παραδείγματι, ἂν ὀνομάσωμε τὴν ὑπερούσια κρυφίότητα Θεὸ ἢ ζωὴ ἢ οὐσία ἢ φῶς ἢ λόγο, δὲν ἐννοοῦμε τίποτε ἄλλο παρὰ τίς δυνάμεις πὺ προβάλλονται ἀπὸ αὐτὴν πρὸς ἐμᾶς, τίς θεοτικές, ἢ οὐσιοποιῆς ἢ ζωογόνες ἢ σοφώδωρες· τὴν ἴδια ὅμως τὴν ὑπερούσια κρυφίότητα προσεγγίζομε μὲ τὴν ἀπαλλαγὴ μας ἀπὸ ὅλες τίς νοερὲς ἐνέργειες, χωρὶς νὰ βλέπωμε καμμιά θέωσι ἢ ζωὴ ἢ οὐσία ἰκανὴ νὰ ἐξισωθῇ μὲ τὴν αἰτία πὺ εἶναι ἀπομακρυσμένη ἀπὸ ὅλα ὑπερβατικώτατα. Ἐπίσης ἀπὸ τὰ ἱερὰ Λόγια παρελάβαμε ὅτι ὁ Πατὴρ εἶναι πηγαία θεότης³², ὁ δὲ Ἰησοῦς καὶ τὸ Πνεῦμα εἶναι θεόφυτοι βλαστοί, ἂν ἐπιτρέπεται νὰ εἰποῦμε ἔτσι, τῆς θεογόνου θεότητος, ἓνα εἶδος ὑπερούσια ἄνθη καὶ φῶτα τῆς. Πῶς ὅμως γίνονται αὐτά, δὲν εἶναι δυνατὸ οὔτε νὰ τὸ εἰποῦμε οὔτε νὰ τὸ ἐννοήσωμε.

8 Ἀλλὰ ὅλη ἡ δύναμις τῆς νοερῆς ἐνεργείας μας φθάνει μόνο ἕως τὸ σημεῖο νὰ κατανοῆ, ὅτι ὅλη ἡ θεῖα πατρότης καὶ υἰότης ἔχει δοθῇ καὶ σ' ἐμᾶς καὶ στὶς ὑπερουράνιες δυνάμεις

ὑπεροῦρανίαις δυνάμεσιν, ἐξ ἧς καὶ θεοὶ καὶ θεῶν υἱοὶ καὶ θεῶν
 πατέρες οἱ θεοειδεῖς γίνονται καὶ ὀνομάζονται νόες, πνευματι-
 κῶς δηλαδὴ τῆς τοιαύτου πατρότητος καὶ υἰότητος ἐκτελουμέ-
 νης, τοῦτ' ἔστιν ἀσωμάτως, ἀϋλως, νοητῶς, τοῦ θεαρχικοῦ
 5 Πνεύματος ὑπὲρ πᾶσαν νοητὴν ἀϋλίαν καὶ θέωσιν ὑπερίδρυμέ-
 νου καὶ τοῦ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ πάσης πατριᾶς καὶ υἰότητος θείας
 ὑπεροχικῶς ἐξηρημένων. Οὐδὲ γὰρ ἔστιν ἀκριβῆς ἐμφέρεια τοῖς
 αἰτιατοῖς καὶ τοῖς αἰτίοις· ἀλλ' ἔχει μὲν τὰ αἰτιατὰ τὰς τῶν αἰ-
 τίων ἐνδεχομένης εἰκόνας, αὐτὰ δὲ τὰ αἷτια τῶν αἰτιατῶν ἐξ-
 10 ἤρηται καὶ ὑπερίδρυνται, κατὰ τὸν τῆς οἰκειᾶς ἀρχῆς λόγον. Καὶ
 ἵνα τοῖς καθ' ἡμᾶς χρήσωμαι παραδείγμασιν, ἡδοναὶ καὶ λῦπαι
 λέγονται ποιητικαὶ τοῦ ἡδεσθαι καὶ λυπεῖσθαι, αὐταὶ δὲ οὔτε
 ἡδονται οὔτε λυποῦνται· καὶ τὸ πῦρ θερμαῖνον καὶ καῖον οὐ λέγε-
 ται καίεσθαι καὶ θερμαίνεσθαι. Καὶ ζῆν εἴ τις φαίη τὴν αὐτοζωὴν
 15 ἢ φωτίζεσθαι τὸ αὐτόφως, οὐκ ὀρθῶς ἐρεῖ κατὰ τὸν ἐμὸν λόγον,
 εἰ μὴ που καθ' ἕτερον ταῦτα εἴποι τρόπον, ὅτι περισσῶς καὶ οὐ-
 σιωδῶς προένεστι τὰ τῶν αἰτιατῶν τοῖς αἰτίοις,
 9 Ἀλλὰ καὶ τὸ πάσης θεολογίας ἐκφανέστατον, ἢ καθ' ἡμᾶς
 Ἰησοῦ θεοπλαστία, καὶ ἄρρητός ἐστι λόγῳ παντὶ καὶ ἄγνωστος
 20 νῶ παντὶ καὶ αὐτῶ τῶ πρωτίστῳ τῶν πρεσβυτάτων ἀγγέλων.
 Καὶ τὸ μὲν ἀνδρικῶς αὐτὸν οὐσιωθῆναι μυστικῶς παρειλήφα-
 μεν· ἀγνοοῦμεν δὲ ὅπως ἐκ παρθενικῶν αἱμάτων ἐτέρῳ παρὰ
 τὴν φύσιν θεσμῶ διεπλάττετο καὶ ὅπως ἀβρόχοις ποσὶ σωματι-
 κὸν ὄγκον ἔχουσι καὶ ὕλης βᾶρος ἐπεπόρευτο τὴν ὑγρὰν καὶ
 25 ἄστατον οὐσίαν· καὶ τὰ ἄλλα ὅσα τῆς ὑπερφουδῆς ἐστὶν Ἰησοῦ
 φυσιολογίας. Ταῦτα δὲ ἡμῖν τε ἐν ἄλλοις ἰκανῶς εἴρηται, καὶ τῶ
 κλεινῶ καθηγεμόνι κατὰ τὰς Θεολογικὰς αὐτοῦ Στοι-
 χεῖώσεις ὑμνηται λίαν ὑπερφουδῶς, ἄπερ ἐκεῖνος, εἴτε πρὸς
 τῶν ἱερῶν θεολόγων παρείληφεν, εἴτε καὶ ἐκ τῆς ἐπιστημονικῆς
 30 τῶν Λογίων ἐρεῦνης συνεώρακεν ἐκ πολλῆς τῆς περὶ αὐτὰ γυ-

33. Οἱ ιδιότητες τῶν δημιουργημάτων προϋπάρχουν ἐν σπέρματι στὰ αἰ-
 τιά τους.

33α. Δηλαδὴ ἢ ἐνανθρώπησις.

34. Ὁ διδάσκαλος τοῦ Διονυσίου ἐπίσκοπος Ἱερόθεος.

ἀπὸ τὴν ὑπερβατικὴ τῶν ὄλων πατριαρχία καὶ υἰαρχία· κι' ἀπὸ αὐτὴν οἱ θεοειδεῖς νόες καθίστανται καὶ ὀνομάζονται θεοὶ καὶ υἱοὶ θεῶν καὶ πατέρες θεῶν, μὲ τὴν ἔννοια ὅτι ἡ πατρότης καὶ υἰότης τοῦ εἴδους τούτου συντελεῖται πνευματικῶς, δηλαδὴ ἀσωμάτως, ἀύλως, νοητῶς, ἐφ' ὅσον τὸ θεαρχικὸ Πνεῦμα εἶναι ὑπερεδραιωμένο ἐπάνω ἀπὸ κάθε αὐλία καὶ θέωσι, ὁ δὲ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς ξεπερνοῦν ὑπεροχικῶς κάθε θεία πατρότητα καὶ υἰότητα. Διότι δὲν ὑπάρχει ἀκριβῆς ὁμοιότης ἀνάμεσα στὰ αἰτιατὰ καὶ στὰ αἷτια· ἀλλὰ ἔχουν μὲν τὰ αἰτιατὰ τὶς ὀποιεσδήποτε εἰκόνες τῶν αἰτίων, τὰ ἴδια ὅμως τὰ αἷτια εἶναι ἀπομακρυσμένα καὶ ἐδραιωμένα ἐπάνω ἀπὸ τὰ αἰτιατὰ κατὰ τὸ λόγο τῆς ἀρχῆς των. Καί, γιὰ νὰ χρησιμοποιοῦσιν παραδείγματα δικά μας, ἡδονὲς καὶ λύπες λέγονται ὅτι εἶναι δημιουργικὲς τοῦ ἡδεσθαι καὶ τοῦ λυπεῖσθαι, οἱ ἴδιες ὅμως οὔτε ἡδονται οὔτε λυποῦνται· καὶ τὸ πῦρ, πού θερμαίνει καὶ καίει, δὲν λέγεται ὅτι καίεται καὶ θερμαίνεται. Κι' ἂν κανεὶς ἔλεγε ὅτι ἡ αὐτοζωὴ ζῆ καὶ τὸ αὐτόφως φωτίζεται, δὲν θὰ ἐκφραζόταν σωστὰ κατὰ τὴν ἄποψί μου, ἐκτὸς ἂν τὰ εἶπῃ κατὰ διαφορετικὸ τρόπο, ὅτι δηλαδὴ τὰ στοιχεῖα τῶν αἰτιατῶν προϋπάρχουν στὰ αἷτια ὑπερβατικῶς καὶ οὐσιωδῶς³³.

- 9 Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπιφανέστατο γεγονός ὅλης τῆς θεολογίας, ἡ κατὰ τὰ ἀνθρώπινα θεοπλαστία^{33α} τοῦ Ἰησοῦ δηλαδὴ, εἶναι μὲ κάθε λόγο ἄρρητη καὶ σὲ κάθε νοῦ ἄγνωστη, ἀκόμη καὶ στὸν πρῶτο ἀπὸ τοὺς ἀνωτάτους ἀγγέλους. Καὶ τὸ μὲν ὅτι αὐτὸς οὐσιώθηκε ἀνθρωπικῶς, αὐτὸ τὸ παρελάβαμε μὲ μυστικὸ τρόπο· ἀγνοοῦμε ὅμως, πῶς διαπλάσθηκε ἀπὸ παρθενικὰ αἷματα μὲ διαφορετικὸ ἀπὸ τὸν κατὰ φύσι νόμο καὶ πῶς ἐπέρασε ἀβρόχως τὴν ὑγρὴ καὶ ρευστὴ οὐσία μὲ πόδια πού ἔχουν σωματικὸ ὄγκο καὶ ὑλικὸ βάρος, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα πού ἀνήκουν στὴν ὑπερφυσίολογία τοῦ Ἰησοῦ. Αὐτὰ τὰ πράγματα κι' ἐμεῖς τὰ διαπραγματευθήκαμε ἀλλοῦ καὶ ὁ κλεινός μας καθηγητῆς³⁴ τὰ ὑμνησε πολὺ ὑπερφυσίως στὶς *Θεολογικὲς Στοιχειώσεις* του, ὁ ὁποῖος εἶτε ἀπὸ ἄλλους ἱεροῦς θεολόγους τὰ παρέλαβε εἶτε μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα τῶν Λογίων τὰ συνέλαβε ἔπειτα ἀπὸ πολλή

μνασίας τε καὶ τριβῆς, εἴτε καὶ ἔκ τινος ἐμνήθη θειοτέρας ἐπι-
 πνοίας, οὐ μόνον μαθῶν, ἀλλὰ καὶ παθῶν τὰ θεῖα κάκ τῆς πρὸς
 αὐτὰ συμπαθείας, εἰ οὕτω χρή φάναι, πρὸς τὴν ἀδίδακτον αὐ-
 τῶν καὶ μυστικὴν ἀποτελεσθεὶς ἔνωσιν καὶ πίστιν. Καὶ ἵνα τὰ
 5 πολλὰ καὶ μακάρια θεάματα τῆς κρατίστης ἐκείνου διανοίας ἐν
 ἐλαχίστοις παραθώμεθα, τάδε περὶ τοῦ Ἰησοῦ φησιν ἐν ταῖς συν-
 ηγμέναις αὐτῷ Θεολογικαῖς Στοιχειώσεσι.

10 Τοῦ ἀγιωτάτου Ἱεροθέου ἐκ τῶν Θεο-
 λογικῶν Στοιχειώσεων. Ἡ πάντων αἰτία καὶ ἀποπλη-
 10 ρωτική, τοῦ Ἰησοῦ θεότης, ἢ τὰ μέρη τῆ ὁλότητι σύμφωνα δια-
 σώζουσα καὶ οὔτε μέρος οὔτε ὅλον οὔσα, καὶ ὅλον καὶ μέρος,
 ὡς πᾶν καὶ μέρος καὶ ὅλον ἐν ἑαυτῇ συνειληφυῖα καὶ ὑπερέχου-
 σα καὶ προέχουσα, τελεία μὲν ἐστὶν ἐν τοῖς ἀτελέσιν ὡς τελε-
 τάρχης, ἀτελής δὲ ἐν τοῖς τελείοις ὡς ὑπερτελής καὶ προτέλειος,
 15 εἶδος εἰδοποιὸν ἐν τοῖς ἀνειδέοις ὡς ἰδεάρχης, ἀνειδέος ἐν τοῖς
 εἶδεσιν ὡς ὑπὲρ εἶδος, οὐσία ταῖς ὄλαις οὐσίαις ἀχράντως ἐπι-
 βατεύουσα καὶ ὑπερούσιος, ἀπάσης οὐσίας ἐξηρημένη, τὰς ὄλας
 ἀρχὰς καὶ τάξεις ἀφορίζουσα, καὶ πάσης ἀρχῆς καὶ τάξεως ὑπε-
 ριδρυμένη· καὶ μέτρον ἐστὶ τῶν ὄντων καὶ αἰῶν καὶ ὑπὲρ αἰῶνα
 20 καὶ πρὸ αἰῶνος, πλήρης ἐν τοῖς ἐνδεέσιν, ὑπερπλήρης ἐν τοῖς
 πλήρεσιν, ἄρρητος, ἄφθεγκτος, ὑπὲρ νοῦν, ὑπὲρ ζωὴν, ὑπὲρ οὐ-
 σίαν, ὑπερφυῶς ἔχει τὸ ὑπερφυές, ὑπερουσίως τὸ ὑπερούσιον.
 Ὅθεν ἐπειδὴ καὶ ἕως φύσεως ἡμῶν ὑπὸ φιλανθρωπίας ἐλήλυ-
 θε καὶ ἀληθῶς οὐσιώθη καὶ ἀνὴρ ὁ ὑπέρθεος ἐχρημάτισεν
 25 (ἴλεω δὲ εἶη πρὸς ἡμῶν τὰ ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον ὑμνούμενα)·
 κάκ τούτοις ἔχει τὸ ὑπερφυές καὶ ὑπερούσιον, οὐ μόνον ἢ ἀναλ-
 λοιώτως ἡμῖν καὶ ἀσυγχύτως κεκοινώνηκε, μηδὲν πεπονθῶς
 εἰς τὸ ὑπερπλήρες αὐτοῦ πρὸς τῆς ἀφθέγκτου κενώσεως, ἀλλ' ὅ-
 τι καὶ τὸ πάντων καινῶν καινότατον, ἐν τοῖς φυσικοῖς ἡμῶν

35. Ἡ πίστις μαθαίνεται, ἡ ἔνωσις παθαίνεται· καὶ τὰ δύο ὁμοῦς ὁ Ἱερόθεος τὰ ἀπέκτησε μὲ τρόπο μυστικὸ καὶ ἀδίδακτο.

36. Ἡ ἐπομένη παράγραφος εἶναι παράθεμα ἀπὸ τῆς Θεολογικῆς Στοιχειώ-

ἄσκησι γύρω ἀπὸ αὐτὰ εἴτε τὰ ἐμυήθηκε μὲ κάποια θεϊότερη ἔμπνευσι, ἀφοῦ ὄχι μόνο ἔμαθε ἀλλὰ κι' ἔπαθε τὰ θεῖα καὶ ἀπὸ τὴν πρὸς αὐτὰ συμπάθειά του, ἂν ἔτσι πρέπει νὰ εἰποῦμε, ἐτελειώθηκε στὴν ἀδίδακτῆ καὶ μυστικῆ τους ἔνωσι καὶ πίστι³⁵. Καὶ γιὰ νὰ παραθέσωμε συντομώτατα τὰ πολλὰ καὶ μακάρια θεάματα τῆς ἀρίστης ἐκείνης διανοίας, τὰ ἐξῆς λέγει περὶ τοῦ Ἰησοῦ στὸ σύγγραμμά του *Θεολογικὲς Στοιχειώσεις*³⁶.

- 10 *Τοῦ ἀγιωτάτου Ἱεροθέου ἀπὸ τὶς Θεολογικὲς στοιχειώσεις.* Ἡ θεότης τοῦ Ἰησοῦ, αἰτία καὶ πλήρης ἀποτελείωσις τῶν πάντων ποὺ διατηρεῖ τὰ μέρη σὲ ἄρμονία μὲ τὴν ὁλότητα καὶ δὲν εἶναι οὔτε μέρος οὔτε ὄλο, ἀλλὰ εἶναι καὶ ὄλο καὶ μέρος, ἀφοῦ περικλείει μέσα της καὶ ὑπερέχει καὶ προέχει τὸ πᾶν, καὶ τὸ ὄλο καὶ τὸ μέρος, εἶναι στὰ μὲν ἀτελῆ τελεία ὡς τελετάρχης, στὰ τέλεια ἀτελής ὡς ὑπερτελής καὶ προτέλεια, στὰ ἀνείδη εἰδοποιὸ εἶδος ὡς εἰδεάρχης, στὰ εἶδη ἀνείδη ὡς ὑπεράνω εἶδους, οὐσία ὑπερούσια ποὺ ἐπιβατεύει ἀχράντως ὅλες τὶς οὐσίες, ποὺ ξεπερνᾷ κάθε οὐσία, ποὺ ὀρίζει ὅλες τὶς ἀρχές καὶ τάξεις καὶ εἶναι ἐδραιωμένη ἐπάνω ἀπὸ κάθε ἀρχὴ καὶ τάξι· εἶναι ἐπίσης μέτρο τῶν ὄντων, αἰῶν καὶ ἐπάνω ἀπὸ τὸν αἰῶνα καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν αἰῶνα, πλήρης στὰ ἐλλιπῆ, ὑπερπλήρης στὰ πλήρη, ἄρρητη, ἄφθεγκτη, ὑπὲρ νοῦ, ὑπὲρ ζωῆ, ὑπὲρ οὐσία, ἔχει ὑπερφυῶς τὸ ὑπερφυές, ὑπερουσίως τὸ ὑπερούσιο. Γι' αὐτὸ, ὅταν ἀπὸ φιλανθρωπία ἦλθε ἕως τῆ φύσι μας καὶ οὐσιώθηκε ἀληθινὰ καὶ κατέστη ἄνθρωπος ὑπέρθεος (εἶθε νὰ μᾶς φανοῦν ἑλεήμονα τὰ ὑμνούμενα ἀπὸ μᾶς ὑπεράνω νοῦ καὶ λόγου μυστήρια), καὶ πάλι σ' αὐτὴ τὴν κατάστασι διατηρεῖ τὸ ὑπερφυές καὶ ὑπερούσιο, ὄχι μόνο καθ' ὃ μέρος ἔχει κοινωνήσει μαζί μας ἀναλλοιώτως καὶ ἀσυγχύτως, χωρὶς ἀπὸ τὴν ἄφθεγκτη κένωσι³⁷ νὰ ἔχη πάθει τίποτε στὴν ὑπερπληρότητά του, ἀλλὰ καί, τὸ παραδοξότατο ὄλων τῶν πραγμάτων, μέσα στὴ φύσι μας

σεις ποὺ φέρονται ὡς ἔργο τοῦ Ἱεροθέου, ἀλλ' εἶναι ἄγνωστο ἀπὸ ἀλλοῦ. Ὁ τίτλος «τοῦ ἀγιωτάτου Ἱεροθέου ἐκ τῶν Θεολογικῶν Στοιχειώσεων» κατὰ τὴν ῥοὴ τῆς χειρόγραφης παραδόσεως ἀπὸ τὸ περιθώριο μεταφέρθηκε στὸ κείμενο.

37. Φιλ. 2,7· «ἐκένωσεν ἑαυτὸν μορφὴν δούλου λαβών».

ὑπερφυῆς ἦν, ἐν τοῖς κατ' οὐσίαν ὑπερούσιος, πάντα τὰ ἡμῶν ἐξ ἡμῶν ὑπὲρ ἡμᾶς ὑπερέχων.

11 Τούτων μὲν οὖν ἄλις. Ἐπὶ δὲ τὸν τοῦ λόγου σκοπὸν προῖωμεν, τὰ κοινὰ καὶ ἠνωμένα τῆς διακρίσεως τῆς θείας ὀνό-
5 ματα, κατὰ τὸ ἡμῖν ἐφικτόν, ἀνελίττοντες. Καὶ ἵνα σαφῶς περὶ πάντων ἐξῆς προδιορισώμεθα, διάκρισιν θείαν φαμέν, ὡς εἴρη-
ται, τὰς ἀγαθοπρεπεῖς τῆς θεαρχίας προόδους. Δωρουμένη γὰρ πάσι τοῖς οὐσι καὶ ὑπερχέουσα τὰς τῶν ὄλων ἀγαθῶν μετου-
σίας, ἠνωμένως μὲν διακρίνεται, πληθύεται δὲ ἐνικῶς καὶ πολ-
10 λαπλασιάζεται ἐκ τοῦ ἐνὸς ἀνεκφοιτήτως· οἷον, ἐπειδὴ ὢν ἐστὶν ὁ Θεὸς ὑπερουσίως, δωρεῖται δὲ τὸ εἶναι τοῖς οὐσι καὶ παράγει τὰς ὄλας οὐσίας, πολλαπλασιάζεσθαι λέγεται τὸ ἐν ὄν ἐκεῖνο τῇ ἐξ αὐτοῦ παραγωγῇ τῶν πολλῶν ὄντων, μένοντος δὲ οὐδὲν ἤττον ἐκείνου καὶ ἐνὸς ἐν τῷ πληθυσμῷ καὶ ἠνωμένου κατὰ
15 τὴν πρόοδον καὶ πλήρους ἐν τῇ διακρίσει, τῷ πάντων εἶναι τῶν ὄντων ὑπερουσίως ἐξηρημένον καὶ τῇ ἐνιαίᾳ τῶν ὄλων παραγωγῇ καὶ τῇ ἀνελαττώτῳ χύσει τῶν ἀμειώτων αὐτοῦ μεταδόσεων. Ἀλλὰ καὶ ἐν ὢν, καὶ παντί, μέρει καὶ ὄλω, καὶ ἐνὶ καὶ πλήθει, τοῦ ἐνὸς μεταδιδούς, ἐν ἐστὶν ὡσαύτως ὑπερουσίως,
20 οὔτε μέρος ὢν τοῦ πλήθους οὔτε ἐκ μερῶν ὄλον, καὶ οὔτως οὔτε ἐν ἐστὶν οὔτε ἐνὸς μετέχει, οὐδὲ τὸ ἐν ἔχει· πόρρω δὲ τούτων ἐν ἐστὶν, ὑπὲρ τὸ ἐν τοῖς οὐσιν ἐν καὶ πλῆθος ἀμερές, ἀπλήρωτον ὑπερπλήρες, πᾶν ἐν καὶ πλῆθος παράγον καὶ τελειοῦν καὶ συνέχον.

25 Πάλιν, τῇ ἐξ αὐτοῦ θεώσει τῷ κατὰ δύναμιν ἐκάστου θεοειδεῖ θεῶν πολλῶν γιγνομένων, δοκεῖ μὲν εἶναι καὶ λέγεται τοῦ ἐνὸς Θεοῦ διάκρισις καὶ πολλαπλασιασμός, ἔστι δὲ οὐδὲν ἤττον ὁ ἀρχίθεος καὶ ὑπέρθεος ὑπερουσίως εἷς Θεός, ἀμέριστος ἐν τοῖς μεριστοῖς, ἠνωμένος ἑαυτῷ, καὶ τοῖς πολλοῖς ἀμιγῆς καὶ
30 ἀπλήθυντος. Καὶ τοῦτο ὑπερφυῶς ἐννοήσας ὁ κοινὸς ἡμῶν καὶ τοῦ καθηγεμόνος ἐπὶ τὴν θείαν φωτοδοσίαν χειραγωγός, ὁ πο-

ἦταν ὑπερφυῆς καὶ μέσα στὴν οὐσία μας ἦταν ὑπερούσιος, παραέχοντας ὅλα τὰ δικά μας ἀπὸ μᾶς ἐπάνω ἀπὸ μᾶς.

Αὐτὰ λοιπὸν εἶναι ἀρκετά. Ἄς προχωρήσωμε τώρα στὸ σκοπὸ τῆς πραγματείας, ἀναπτύσσοντας κατὰ τῆ δύναμί μας τὰ κοινὰ καὶ ἠνωμένα ὀνόματα τῆς θείας δικρίσεως. Καὶ γιὰ νὰ δώσωμε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ σαφεῖς ὀρισμοὺς γιὰ ὅλα στὴ σειρά, θεία διάκρισι ἀποκαλοῦμε, ὅπως ἔχει λεχθῆ, τὶς ἀγαθοπρεπεῖς προόδους τῆς θεαρχίας. Ἡ Μονὰς δωρίζοντας σὲ ὅλα τὰ ὄντα καὶ ἐκχύνοντας τὶς μετουσίες ὅλων τῶν ἀγαθῶν, διακρίνεται ἠνωμένως, πληθύνεται ἐνικῶς καὶ πολλαπλασιάζεται ἀμεταδότως ἀπὸ τὸ ἓνα. Ἔτσι λοιπὸν, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶναι ὑπερουσίως ὢν, ἐνῶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος δωρίζει τὴν ὑπαρξὶ στὰ ὄντα καὶ παράγει ὅλες τὶς οὐσίες, λέγεται ὅτι τὸ ἓνα ἐκεῖνο ὄν πολλαπλασιάζεται μὲ τὴν ἀπὸ αὐτὸ παραγωγὴ τῶν πολλῶν ὄντων, ἐνῶ αὐτὸ παραμένει ἓνα κατὰ τὸν πληθυσμὸ, ἠνωμένο κατὰ τὴν πρόοδο καὶ πλήρες κατὰ τὴ διάκρισι, ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι εἶναι ὑπερουσίως ἀπομακρυσμένο ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ ἐνιαίου τοῦ τρόπου παραγωγῆς τῶν ὅλων καὶ τῆς ἀμειώτης ἐκχύσεως τῶν ἀμειώτων μεταδόσεων του. Ἀλλὰ, ἐνῶ εἶναι ἓνα, ὅταν μεταδίδη ἀπὸ τὸ ἓνα στὸ πᾶν, στὸ μέρος καὶ στὸ ὅλο, στὸ ἓνα καὶ στὸ πλῆθος, ἓνα εἶναι ἐπίσης ὑπερουσίως χωρὶς νὰ εἶναι οὔτε μέρος ἀπὸ πλῆθος οὔτε ὅλο ἀπὸ μέρη, κι' ἔτσι οὔτε ἓνα μακριὰ ἀπ' αὐτά, ἐπάνω ἀπὸ τὰ ἀνάμεσα στὰ ὄντα ἓνα, καὶ πλῆθος ἀμέριστο, ὑπερπλήρες ἀπλήρωτο, πὺ παράγει καὶ τελιώνει καὶ συνέχει τὸ πᾶν, ἓνα καὶ πλῆθος.

Ἐπίσης, ἐπειδὴ διὰ τῆς θεώσεως πὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτὸν μὲ βάσι τῆ θεοείδεια πὺ ἔχει ὁ καθένας κατὰ δύναμι γίνονται πολλοὶ θεοί, φαίνεται μὲν ὅτι ὑπάρχει καὶ ἀναφέρεται διάκρισις καὶ πολλαπλασιασμὸς τοῦ ἐνὸς Θεοῦ, ἀλλ' ὅμως δὲν εἶναι λιγώτερο ἓνας Θεὸς ὑπερουσίως ὁ ἀρχίθεος καὶ ὑπέρθεος, ἀμέριστος ἀνάμεσα στὰ μεριστά, ἠνωμένος στὸν ἑαυτὸ του, ἀμιγῆς καὶ ἀπλήθυντος στὰ πολλά. Ὁ κοινὸς χειραγωγὸς ἐμοῦ καὶ τοῦ καθηγητοῦ μου πρὸς τὴ θεία φωτοδοσία, ὁ πολὺς στὰ

λὺς τὰ θεῖα, τὸ φῶς τοῦ κόσμου, τάδε φησὶν ἐνθεαστικῶς ἐν τοῖς ἱεροῖς αὐτοῦ γράμμασι. «Καὶ γὰρ εἶπερ εἰσὶ λεγόμενοι θεοί, εἴτε ἐν οὐρανῷ εἴτε ἐπὶ γῆς (ὡσπεροῦν εἰσὶ θεοὶ πολλοὶ καὶ κύριοι πολλοί), ἀλλ' ἡμῖν εἷς Θεὸς ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ 5 ἡμεῖς εἰς αὐτόν· καὶ εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ». Καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν θείων αἱ ἐνώσεις τῶν διακρίσεων ἐπικρατοῦσι καὶ προκατάρχουσι καὶ οὐδὲν ἧττόν ἐστιν ἠνωμέναι καὶ μετὰ τὴν τοῦ ἐνὸς ἀνακφοίτητον καὶ ἐνιαίαν διάκρισιν.

10 Ταύτας ἡμεῖς τὰς κοινὰς καὶ ἠνωμένας τῆς ὅλης θεότητος διακρίσεις, εἴτ' οὖν ἀγαθοπρεπεῖς προόδους, ἐκ τῶν ἐμφαινουσῶν αὐτὰς ἐν τοῖς Λογίοις θεωνυμιῶν ὑμῆσαι κατὰ τὸ δυνατὸν πειρασόμεθα, τούτου καθάπερ εἴρηται προδιεγνωσμένου, τοῦ πᾶσαν ἀγαθουργικὴν θεωνυμίαν, ἐφ' ἧπερ ἂν κέηται τῶν θεαρ-
15 χικῶν ὑποστάσεων, ἐπὶ τῆς ὅλης αὐτὴν ἐκκληφθῆναι θεαρχικῆς ὀλότητος ἀπαρατηρήτως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

**Τίς ἡ τῆς εὐχῆς δύναμις, καὶ περὶ τοῦ μακαρίου Ἱεροθέου,
καὶ περὶ εὐλαβείας καὶ συγγραφῆς θεολογικῆς**

1 Καὶ πρώτην, εἰ δοκεῖ, τὴν παντελῆ καὶ τῶν ὄλων τοῦ Θεοῦ προόδων ἐκφαντορικὴν ἀγαθωνυμίαν ἐπισκεψώμεθα, τὴν ἀγαθαρχικὴν καὶ ὑπεράγαθον ἐπικαλεσάμενοι Τριάδα, τὴν ἐκ-
20 φαντικὴν τῶν ὄλων ἐαυτῆς ἀγαθωτάτων προνοιῶν. Χρὴ γὰρ ἡμᾶς ταῖς εὐχαῖς πρῶτον ἐπ' αὐτήν, ὡς ἀγαθαρχίαν, προσανάγε-

38. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἦταν διδάσκαλος τοῦ Ἱεροθέου καὶ τοῦ Διονυσίου.

39. Α' Κορ. 8,5.

θεῖα, τὸ φῶς τοῦ κόσμου³⁸, κατανοώντας καὶ τοῦτο ὑπερφυῶς, λέγει ἐνθέως τὰ ἐπόμενα στὰ ἱερά του γράμματα. «Διότι, ἂν ὑπάρχουν οἱ λεγόμενοι θεοί, εἴτε στὸν οὐρανὸ εἴτε ἐπὶ τῆς γῆς (ὅπως βέβαια ὑπάρχουν πολλοὶ θεοὶ καὶ κύριοι πολλοί), ἀλλὰ γιὰ μᾶς ἓνας Θεὸς ὑπάρχει, ὁ Πατήρ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο προέρχονται τὰ πάντα καὶ στὸν ὁποῖο ὀφείλομε ἐμεῖς τὴν ὕπαρξί μας»³⁹. Διότι στὰ θεῖα πράγματα οἱ ἐνώσεις ἐπικρατοῦν τῶν διακρίσεων καὶ προηγούνται ἀπὸ αὐτές, καὶ παρ' ὅλα αὐτὰ μένουν ἠνωμένες καὶ μετὰ τὴν ἀμετάδοτη καὶ ἐνιαία διάκρισι τοῦ ἐνός.

Αὐτὲς τὶς κοινὲς καὶ ἠνωμένες διακρίσεις τῆς σύνολης θεότητος, δηλαδή τὶς ἀγαθοπρεπεῖς προόδους, θὰ προσπαθήσωμε νὰ ὑμνήσωμε κατὰ τὸ δυνατὸ μὲ βάσι τὶς θεωνυμίες πού τὶς ἀποκαλύπτουν στὰ Λόγια, ἀφοῦ, ὅπως εἶπαμε, ἔχει ἀποσαφηνισθῆ ἀπὸ πρὶν τοῦτο, ὅτι κάθε ἀγαθουργικὴ θεωνυμία, σὲ ὅποια ἀπὸ τὶς θεαρχικὲς ὑποστάσεις κι' ἂν ἀναφέρεται, θὰ ἐκκληφθῆ ἀδιακρίτως γιὰ ὅλη τὴ θεαρχικὴ ὁλότητα⁴⁰.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Ποιά εἶναι ἡ δύναμις τῆς προσευχῆς

καὶ περὶ τοῦ μακαρίου Ἱεροθέου

καὶ περὶ τῆς εὐλαβείας καὶ τῆς θεολογικῆς συγγραφῆς του

- 1 Ἐάν τὴν τῶρα τὸ θεωρῆς σωστό, ἃς ἐξετάσωμε πρώτη τὴν ἀγαθωνυμία πὸ ἐκφράζει τέλεια καὶ ἀποκαλυπτικὰ ὅλες τὶς προόδους τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ἐπικαλεσθοῦμε τὴν ἀγαθαρχικὴ καὶ ὑπεράγαθη Τριάδα πὸ ἀποκαλύπτει ὅλες τὶς ἀγαθὲς πρόνοιές της. Διότι σ' αὐτὴν πρέπει ν' ἀνεβαίνωμε πρῶτα μὲ τὶς εὐχές, ὡς ἀγαθαρχία πὸ εἶναι, καὶ πλησιάζοντάς τὴν περισσότερο, νὰ μου-

40. Τὰ ἰδιώματα τῶν τριαδικῶν ὑποστάσεων εἶναι κοινά, ὁμοίως καὶ οἱ ἐνέργειες.

σθαι, καὶ μᾶλλον αὐτῇ πλησιάζοντας, ἐν τούτῳ μνεῖσθαι τὰ πανάγαθα δῶρα τὰ περὶ αὐτὴν ἰδρυμένα· καὶ γὰρ αὕτη μὲν ἅπασιν πάρεστιν, οὐ πάντα δὲ αὐτῇ πάρεστι. Τότε δέ, ὅταν αὐτὴν ἐπικαλώμεθα, πανάγνοις μὲν εὐχαῖς, ἀνεπιθολώτῳ δὲ νῶ καὶ τῇ
5 πρὸς θεῖαν ἔνωσιν ἐπιτηδειότητι, τότε καὶ ἡμεῖς αὐτῇ πάρεσμεν· αὐτὴ γὰρ οὔτε ἐν τόπῳ ἐστίν, ἵνα καὶ ἀπῆ τίνος ἢ ἐξ ἐτέρων εἰς ἕτερα μεταβῆ. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν πᾶσι τοῖς οὖσιν αὐτὴν εἶναι λέγειν ἀπολείπεται τῆς ὑπὲρ πάντα καὶ πάντων περιληπτικῆς ἀπειρίας.

Ἡμᾶς οὖν αὐτοὺς ταῖς εὐχαῖς ἀνατείνωμεν ἐπὶ τὴν τῶν
10 θεῶν καὶ ἀγαθῶν ἀκτίνων ὑψηλοτέραν ἀνάνευσιν ὡσπερ εἰ πολυφώτου σειρᾶς ἐκ τῆς οὐρανίας ἀκρότητος ἠρτημένης, εἰς δεῦρο δὲ καθηκούσης, καὶ ἀεὶ αὐτῆς ἐπὶ τὸ πρόσω χερσὶν ἀμοιβαίαις δραττόμενοι, καθέλκειν μὲν αὐτὴν ἐδοκοῦμεν, τῶ ὄντι δὲ οὐ κατῆγομεν ἐκείνην, ἄνω τε καὶ κάτω παροῦσαν, ἀλλ' αὐτοὶ
15 ἡμεῖς ἀνηγόμεθα πρὸς τὰς ὑψηλοτέρας τῶν πολυφώτων ἀκτίνων μαρμαρυγᾶς. Ἡ ὡσπερ εἰς ναῦν ἐμβεβηκότες, καὶ ἀντεχόμενοι τῶν ἐκ τίνος πέτρας εἰς ἡμᾶς ἐκτεινομένων πεισμάτων καὶ οἶον ἡμῖν εἰς ἀντίληψιν ἐκδιδομένων, οὐκ ἐφ' ἡμᾶς τὴν πέτραν, ἀλλ' ἡμᾶς αὐτοὺς τῶ ἀληθεῖ καὶ τὴν ναῦν ἐπὶ τὴν πέτραν
20 προσῆγομεν. Ὡσπερ καὶ τὸ ἔμπαλιν, εἴ τις τὴν παραλίαν πέτραν ἐστῶς ἐπὶ τῆς νηὸς ἀπώσεται, δράσει μὲν οὐδὲν εἰς τὴν ἐστῶσαν καὶ ἀκίνητον πέτραν, ἑαυτὸν δὲ ἐκείνης ἀποχωρίσει, καὶ ὄσῳ μᾶλλον αὐτὴν ἀπώσεται, μᾶλλον αὐτῆς ἀκοντισθῆσεται. Διὸ καὶ πρὸ παντός, καὶ μᾶλλον θεολογίας, εὐχῆς ἀπάρχε-
25 σθαι χρεῶν, οὐχ ὡς ἐφελκομένους τὴν ἀπανταχῇ παροῦσαν καὶ οὐδαμῇ δύναμιν, ἀλλ' ὡς ταῖς θεαῖς μνεῖαις καὶ ἐπικλήσεσιν ἡμᾶς αὐτοὺς ἐγχειρίζοντας αὐτῇ καὶ ἐνοῦντας.

2 Καὶ τοῦτο δὲ ἴσως ἀπολογίας ἄξιον, ὅτι τοῦ κλεινοῦ καθηγεμόνος ἡμῶν Ἱεροθέου τὰς Θεολογικὰς Στοιχειώ-

1. Ὅπως λέγεται στὸ τέλος αὐτῆς τῆς παραγράφου, ἡ προσευχὴ ἀνεβάξει ἡμᾶς στὸ Θεό, δὲν καταβάξει τὸ Θεὸ σ' ἡμᾶς.

μαστε στὰ πανάγαθα δῶρα πού εἶναι τοποθετημένα γύρω της· διότι αὐτὴ μὲν εἶναι παροῦσα σὲ ὅλα, δὲν εἶναι ὁμως ὅλα παρόντα σ' αὐτήν. Ὅταν ὁμως τὴν ἐπικαλούμαστε μὲ πάναγνες εὐχές, μὲ ἀθόλωτο νοῦ καὶ μὲ κατάλληλη γιὰ τὴ θεία ἔνωση διάθεσι, τότε εἴμαστε κι' ἐμεῖς παρόντες σ' αὐτήν¹. διότι ἡ ἀγαθότης δὲν εὐρίσκεται κἂν σὲ τόπο, ὥστε ν' ἀπουσιάσῃ ἀπὸ κάποιον ἢ νὰ μεταβῆ ἀπὸ ἄλλους σὲ ἄλλους. Ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ εἰποῦμε ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὅτι ἡ ἀγαθότης εὐρίσκεται μέσα σὲ ὅλα τὰ ὄντα, αὐτὸ ἀπέχει ἀπὸ τὴν ἀπειρία πού εἶναι ἐπάνω ἀπὸ ὅλα καὶ περιλαμβάνει ὅλα.

Ἄς προσπαθήσωμε λοιπὸν ν' ἀνυψωθοῦμε μὲ τὶς εὐχές πρὸς τὴν ὑψηλότερη κορυφὴ τῶν θείων καὶ ἀγαθῶν αἰτίων. Τότε θὰ συμβῆ ὅ,τι συμβαίνει στὴν περίπτωσι μιᾶς πολύφωτης ἀλυσίδας πού εἶναι κρεμασμένη ἀπὸ τὴν οὐράνια κορυφὴ καὶ κατεβαίνει ἔως ἐδῶ· ἐμεῖς, πιάνοντάς τὴν μὲ τὰ χέρια, τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο πρὸς τὰ ἐμπρός, θὰ ἐνομίζαμε ὅτι κατεβάζομε ἐκείνη, πού εἶναι παροῦσα καὶ ἄνω καὶ κάτω, ἀλλ' ἀνεβαίνομε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι πρὸς τὶς ὑψηλότερες μαρμαρυγὲς τῶν πολυφώτων ἀκτίνων. Ἡ ὅ,τι συμβαίνει στὴν περίπτωσι πού θὰ ἐμβαίναμε σὲ πλοῖο· κρατώντας τὰ παλαμάρια πού δεμένα ἀπὸ κάποια πέτρα ἐκτείνονται ἔως ἐμᾶς καὶ προσφέρονται σὰν σὲ βοήθειά μας, δὲν φέρομε τὴν πέτρα κοντὰ μας, ἀλλὰ στὴν πραγματικότητα φέρομε ἐμᾶς τοὺς ἰδίους καὶ τὸ πλοῖο κοντὰ στὴν πέτρα. Ἡ πάλι ὅ,τι συμβαίνει μὲ κάποιον πού στέκεται ἐπάνω στὸ πλοῖο· ἂν ἀπωθήσῃ τὴν παραλιακὴ πέτρα, δὲν θὰ προκαλέσῃ τίποτε στὴ στερεωμένη καὶ ἀκίνητη πέτρα, ἀλλὰ θὰ ἀποχωρίσῃ τὸν ἑαυτὸ του ἀπὸ ἐκείνην καὶ ὅσο περισσότερο τὴν ἀπωθήσῃ, τόσο περισσότερο θὰ ἐξακοντισθῇ ἀπ' αὐτήν. Γι' αὐτὸ καὶ πρὶν ἀπὸ κάθε πρᾶγμα, περισσότερο δὲ πρὶν ἀπὸ τὴ θεολογία, πρέπει νὰ ξεκινοῦμε μὲ εὐχή, ὄχι γιὰ νὰ ἐλκύσωμε τὴν δύναμι, τὴν παροῦσα πανταχοῦ καὶ πουθενά, ἀλλὰ γιὰ νὰ παραδώσωμε τοὺς ἑαυτοὺς μας σ' αὐτήν καὶ νὰ τοὺς ἐνώσωμε πρὸς αὐτήν μὲ τὶς θεῖες μνημονεύσεις καὶ ἐπικλήσεις.

2 Εἶναι ἴσως καὶ τοῦτο ἄξιο ἀπολογίας ἐκ μέρους μας· ὅτι ἐνῶ ὁ ἐξαίρετος καθοδηγητὴς μας Ἱερόθεος συνέταξε ὑπερφυῶς τὶς *Θεολογικὲς Στοιχειώσεις*, ἐμεῖς, σὰν νὰ μὴ ἦσαν ἀρκετὲς ἐκεῖ-

σ ει ς ὑπερφυῶς συναγαγόντος, ἡμεῖς ὡς οὐχ ἱκανῶν ἐκεῖνων, ἄλλας τε καὶ τὴν παροῦσαν θεολογίαν συνεγραψάμεθα. Καίτοι γε, εἰ μὲν ἐκεῖνος ἐξῆς διαπραγματεύσασθαι πάσας τὰς θεολογικὰς πραγματείας ἤξιώσε καὶ μερικαῖς ἀνελίξεσι διῆλθεν ἅπασης 5 θεολογίας κεφάλαιον, οὐκ ἂν ἡμεῖς ἐπὶ τοσοῦτον ἢ μανίας ἢ σκαιότητος ἐληλύθειμεν, ὡς ἢ ὀπτικώτερον ἐκεῖνου καὶ θειότερον οἰηθῆναι ταῖς θεολογίαις ἐπιβαλεῖν ἢ δις τὰ αὐτὰ περιττῶς λέγοντας εἰκαιολογῆσαι, προσέτι καὶ ἀδικῆσαι καὶ διδάσκαλον καὶ φίλον ὄντα, καὶ ἡμᾶς τοὺς μετὰ Παῦλον τὸν θεῖον ἐκ τῶν 10 ἐκεῖνου λογίων στοιχειωθέντας τὴν κλεινοτάτην αὐτοῦ καὶ θεωρίαν καὶ ἔκφρασιν ἑαυτοῖς ὑφαρπάζοντας. Ἄλλ' ἐπειδὴ τῷ ὄντι τὰ θεῖα πρεσβυτικῶς ὑφηγούμενος ἐκεῖνος, συνοπτικοὺς ἡμῖν ὄρους ἐξέθετο καὶ ἐν ἐνὶ πολλὰ περιειληφότας, ὡς οἶον ἡμῖν, καὶ ὅσοι καθ' ἡμᾶς διδάσκαλοι τῶν νεοτελῶν ψυχῶν, ἐγκλεισ- 15 μενος ἀναπτύξαι καὶ διακρίναι τῷ ἡμῖν συμμέτρῳ λόγῳ τὰς συνοπτικὰς καὶ ἐνιαίας τῆς νοερωτάτης τάνδρὸς ἐκεῖνου δυνάμεως συνελίξεις, καὶ πολλάκις ἡμᾶς καὶ αὐτὸς εἰς τοῦτο προέτρεψας καὶ τὴν γε βίβλον αὐτὴν ὡς ὑπεραίρουσαν ἀνταπέσταλκας· ταύτη τοι καὶ ἡμεῖς τὸν μὲν ὡς τελείων καὶ πρεσβυτικῶν δια- 20 νοιῶν διδάσκαλον τοῖς ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς ἀφορίζομεν, ὥσπερ τινὰ δεύτερα Λόγια καὶ τῶν θεοχρίστων ἀκόλουθα, τοῖς καθ' ἡμᾶς δὲ ἡμεῖς ἀναλόγως ἡμῖν τὰ θεῖα παραδώσομεν. Εἰ γὰρ τελείων ἐστὶν ἢ στερεὰ τροφή, τὸ ταύτην ἐστιᾶν ἑτέρους ὀπόσης ἂν εἶη τελειότητος;

25 Ὅρθῶς οὖν ἡμῖν καὶ τοῦτο εἴρηται, τὸ τὴν μὲν αὐτοπτικὴν τῶν νοητῶν λογίων θεᾶν καὶ τὴν συνοπτικὴν αὐτῶν διδασκαλίαν πρεσβυτικῆς δεῖσθαι δυνάμεως· τὴν δὲ τῶν εἰς τοῦτο φε-

2. Σύμφωνα μὲ αὐτὴ τὴ μαρτυρία τὸ παρὸν *Περὶ θεῶν Ὄνομάτων* ἔργο τοῦ Διονυσίου, δὲν εἶναι τὸ πρῶτο, ἀλλὰ πρηγήθησαν ἀπὸ αὐτὸ καὶ ἄλλα, περισσότερα μάλιστα τοῦ ἐνός.

3. Γιὰ τὸ λόγο τοῦτο τὸ βιβλίον τοῦ Ἱεροθέου ἔχει τὸν τίτλον *Στοιχειώσεις*· περιλαμβάνει στοιχειώδη πράγματα ποὺ χρειάζεται νὰ ἀναλυθοῦν καὶ ἀναπτυχθοῦν.

4. Ὁ Ἱερόθεος φέρεται ἀπὸ τὸν συγγραφέα μας ν' ἀνήκη στὴν τάξι τῶν

νες, συγγράψαμε κι' ἄλλες θεολογικὲς πραγματεῖες καὶ τὴν παροῦσα². Ἀσφαλῶς, ἂν ἐκεῖνος ἀπεφάσιζε νὰ διαπραγματευθῆ ὅλα τὰ θεολογικὰ θέματα καὶ ἂν εἶχε ἀναπτύξει λεπτομερῶς τὸ σύνολο τῆς θεολογίας, δὲν θὰ ἐφθάναμε ἐμεῖς σὲ τέτοιο σημεῖο μανίας ἢ ἀγενείας, ὥστε νὰ νομίσωμε ὅτι μπορούμε νὰ διεισδύσωμε θεωρητικώτερα καὶ θειότερα ἀπὸ ἐκεῖνον στὶς θεολογίες ἢ νὰ ματαιοπονήσωμε ἐπαναλαμβάνοντας τὰ ἴδια πράγματα, κι' ἐπὶ πλέον ν' ἀδικήσωμε τὸν διδάσκαλο καὶ φίλο, ἐμεῖς πού μετὰ τὸν Παῦλο ἀπὸ τὰ δικά του λόγια ἐδίδαχθήκαμε, ὑποκλέπτοντας γιὰ τὸν ἑαυτό μας τὴν ἔνδοξη θεωρία καὶ ἐρμηνεία. Στὴν πραγματικότητα, ἐκεῖνος, διδάσκοντας αὐθεντικῶς τὰ θεῖα, μᾶς παρέδωσε συντόμους ὅρους πού περιελάμβαναν πολλὲς ἔννοιες ὁ καθένας³, παραγγέλλοντας σ' ἐμᾶς καὶ σὲ ἄλλους σὰν ἐμᾶς διδασκάλους τῶν μαθητευομένων ψυχῶν, ὅσο εἶναι δυνατὸ, ν' ἀναπτύξωμε καὶ ἀναλύσωμε κατὰ τὸ μέτρο τοῦ λόγου μας τὶς συνοπτικὲς καὶ ἐνιαῖες διατυπώσεις τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου. Ἄλλωστε καὶ σὺ ὁ ἴδιος πολλὰς φορὲς μᾶς προέτρεψες σ' αὐτὸ τὸ ἐγχείρημα, ἀφοῦ μάλιστα μᾶς ἔστειλες καὶ τὸ βιβλίον τοῦ Ἱεροθέου μὲ τὴ γνώμη ὅτι εἶναι ἐξαιρετικῆς ἀξίας. Γι' αὐτὸν κι' ἐμεῖς τὸ λόγο ὡς διδάσκαλο τελείων καὶ ὠρίμων διανοιῶν τὸν ξεχωρίζομε γιὰ τὴν ἱκανοποίησιν ἐκείνων πού στέκουν ἐπάνω ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, θεωρώντας τὰ γραπτὰ του σὰν δευτέρες Γραφές, κατάλληλες γιὰ τοὺς θεοχρίστους· στοὺς ἀνθρώπους τῆς δικῆς μας σειρᾶς ὅμως θὰ διδάξωμε τὰ θεῖα ἐμεῖς ἀνάλογα μὲ τὴν ἱκανότητά μας. Διότι, ἂν ἡ στερεὰ τροφή εἶναι κατάλληλη γιὰ τοὺς τελείους, τὸ νὰ τρέφωμε ἐμεῖς ἄλλους μὲ τέτοια τροφή πόση τελειότητα δὲν φανερώνει;

Ὅρθῶς λοιπὸν ἰσχυρισθήκαμε καὶ τοῦτο, ὅτι ἡ μὲν ἄμεση θέα τῶν νοητῶν λογίων καὶ ἡ εὐσύννοπτη διδασκαλία τοὺς χρειάζεται πρεσβυτικὴ δύναμις⁴, ἡ δὲ γνώσις καὶ μάθησις τῶν λόγων ποῦ ὀδηγοῦν σ' αὐτὸ τὸ ὕψος ἀρμόζει στοὺς κατωτέρους καθηγητὰς καὶ σπουδαστάς. Ἐμεῖς μάλιστα ἔχομε τηρήσει μὲ πολλὴ ἐπιμέλεια καὶ τοῦτο· ὅσα δηλαδὴ ἔχουν διευκρινισθῆ σαφῶς ἀπὸ

γερόντων πρεσβυτέρων τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας πού κατὰ τὸν Εἰρηναῖο τοποθετεῖται ἀνάμεσα στοὺς Ἀποστόλους καὶ τοὺς ἐπισκόπους.

ρόντων λόγων ἐπιστήμην καὶ ἐκμάθησιν τοῖς ὑφειμένοις καθιερωταῖς καὶ ἱερωμένοις ἀρμόζειν. Καίτοι καὶ τοῦτο ἡμῖν ἐπιτετηρηται λίαν ἐμμελῶς· ὥστε τοῖς αὐτῶ τῷ θείῳ καθηγεμόνι κατὰ ἔκφρασιν σαφῆ διηυκρινομένοις, μηδ' ὄλως ἐγκεχειρηκέναι
 5 ποτὲ πρὸς ταῦτολογίαν εἰς τὴν αὐτὴν τοῦ προτεθέντος αὐτῶ λόγιου διασάφησιν· ἐπεὶ καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς θεολήπτοις ἡμῶν ἱεράρχαις, ἠνίκα καὶ ἡμεῖς, ὡς οἶσθα, καὶ αὐτὸς καὶ πολλοὶ τῶν ἱερῶν ἡμῶν ἀδελφῶν, ἐπὶ τὴν θεάν τοῦ ζωαρχικοῦ καὶ θεοδόχου σώματος συνεληλύθαμεν, παρῆν δὲ καὶ ὁ ἀδελφόςθεος Ἰά-
 10 κωβος καὶ Πέτρος, ἡ κορυφαία καὶ πρεσβυτάτη τῶν θεολόγων ἀκρότης, εἶτα ἐδόκει μετὰ τὴν θεάν ὑμνῆσαι τοὺς ἱεράρχας ἅπαντας, ὡς ἕκαστος ἦν ἱκανός, τὴν ἀπειροδύναμον ἀγαθότητα τῆς θεαρχικῆς ἀσθενείας, πάντων ἐκράτει μετὰ τοὺς θεολόγους, ὡς οἶσθα, τῶν ἄλλων ἱερομυστῶν, ὄλος ἐκδημῶν, ὄλος ἐξιστά-
 15 μενος ἑαυτοῦ, καὶ τὴν πρὸς τὰ ὑμνούμενα κοινωνίαν πάσχων, καὶ πρὸς πάντων ὧν ἠκούετο καὶ ἐωρᾶτο, καὶ ἐγιγνώσκετο καὶ οὐκ ἐγιγνώσκετο, θεόληπτος εἶναι καὶ θεῖος ὑμνολόγος κρινόμενος. Καὶ τί ἂν σοι περὶ τῶν ἐκεῖ θεολογηθέντων λέγοιμι; Καὶ γὰρ εἰ μὴ καὶ ἑμαυτοῦ ἐπιλέλησμαι, πολλάκις οἶδα παρὰ σοῦ καὶ
 20 μέρη τινὰ τῶν ἐνθεαστικῶν ἐκείνων ὑμνωδιῶν ἐπακούσας· οὕτω σοι σπουδῆ μὴ ἐκ παρέργου τὰ θεῖα μεταδιώκειν.

3 Ἄλλ' ἵνα τὰ ἐκεῖ μυστικά, καὶ ὡς τοῖς πολλοῖς ἄρρητα καὶ ὡς ἐγνωσμένα σοι, παραλείψωμεν, ὅτε τοῖς πολλοῖς ἐχρῆν κοινωνῆσαι καὶ ὅσους δυνατὸν ἐπὶ τὴν καθ' ἡμᾶς ἱερογνωσίαν
 25 προσαγαγεῖν, ὅπως ὑπερεῖχε τοὺς πολλοὺς τῶν ἱερῶν διδασκάλων, καὶ χρόνου τριβῆ καὶ νοῦ καθαρότητι καὶ ἀποδείξεων ἀκριβεῖα καὶ ταῖς λοιπαῖς ἱερολογίαις, ὥστε οὐκ ἂν ποτε πρὸς οὕτω μέγαν ἥλιον ἀντωπεῖν ἐνεχειρήσαμεν. Οὕτω γὰρ ἡμεῖς ἑαυτῶν συνησθήμεθα καὶ ἴσμεν, ὡς οὔτε ἱκανῶς νοῆσαι τὰ νοη-

5. Ὁ συγγραφεὺς ἐννοεῖ τὸ σῶμα τῆς Θεοτόκου κατὰ τὴν κοίμησιν. Ἡ ὑμνολογία τῆς ἐορτῆς τῆς κοιμήσεως εἶναι ἐπηρεασμένη ἀπὸ τῆ φρασεολογία τοῦ Διονυσίου.

τὸν ἴδιο τὸν θεῖο καθοδηγητὴ μας, νὰ μὴ τὰ ἐξετάσωμε, νὰ μὴ ἐπιχειρήσωμε κἂν νὰ ταυτολογήσωμε διασαφώντας πάλι κάποιο γραφικὸ χωρίο ποῦ ἐρμήνευσε ἐκεῖνος. Ἄλλωστε αὐτὸς διακρίθηκε καὶ ἀνάμεσα στοὺς θεοπνεύστους ἱεράρχες μας, ὅταν, ὅπως γνωρίζεις, κι' ἐμεῖς καὶ σὺ καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς ἀδελφούς μας συναχθήκαμε γιὰ τὴν θέα τοῦ ζωαρχικοῦ καὶ θεοδόχου σώματος⁵, ἦταν δὲ παρῶν κι' ὁ ἀδελφόθεος Ἰάκωβος καὶ ὁ Πέτρος, ἡ κορυφαία καὶ πρεσβυτάτη ἀκρότης τῶν θεολόγων. Ὅταν μετὰ τὴν θέα ἐκρίθηκε ἐπιβεβλημένο νὰ ὑμνήσουν ὅλοι οἱ ἱεράρχες, κατὰ τὴν δυνάμιν τοῦ ὁ καθένας, τὴν ἀπειροδύναμη ἀγαθότητα τῆς θεαρχικῆς ἀσθενείας ποῦ ἐκδηλώθηκε μὲ τὴν συγκατάβασιν τοῦ Λόγου, ὁ Ἰερόθεος ὑπερέβαλε ὅλους τοὺς ἄλλους ἱερομύστες, μετὰ τοὺς ἀποστολικοὺς θεολόγους, τελείως ἐκδημώντας, τελείως ἐξιστάμενος ἀπὸ τὸν ἑαυτό του καὶ βιώνοντας τὴν κοινωνία μὲ τὰ ὑμνούμενα πράγματα. Ὅλοι ὅσοι τὸν ἄκουαν καὶ τὸν ἔβλεπαν, τὸν ἐγνώριζαν ἢ δὲν τὸν ἐγνώριζαν, ἐθεώρησαν ὅτι εἶναι θεόληπτος καὶ θεῖος ὑμνολόγος. Τί χρειάζεσαι νὰ σοῦ διηγηθῶ τὰ ἐκεῖ θεολογηθέντα; Διότι, ἂν δὲν ἔχω ἀποξεχασθῆ, θυμοῦμαι ὅτι πολλὰς φορὰς ἄκουσα ἀπὸ σένα νὰ ἐπαναλαμβάνης μερικὰ μέρη τῶν ἐνθέων ἐκείνων ὑμνωδιῶν⁶. Τόση εἶναι ἡ φροντίδα σου νὰ μὴ ἀσχολῆσαι παρέργως μὲ τὰ θεῖα.

3 Ἀλλὰ ἄς παραλείψωμε τὰ μυστήρια ποῦ παρατηρήθηκαν ἐκεῖ, διότι εἶναι ἄρρητα γιὰ τοὺς πολλοὺς καὶ γνωστὰ σ' ἐσένα, γιὰ νὰ εἰποῦμε τοῦτο· ὅταν ἐχρειαζόταν νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τοὺς πολλοὺς καὶ νὰ φέρῃ ὅσους ἦταν δυνατὸ στὴν ἱερογνωσία μας⁷, πόσο δὲν ὑπερεῖχε τοὺς πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς διδασκάλους κατὰ τὴν ἐμπειρία ἀπὸ τὸ χρόνο, κατὰ τὴν καθαρότητα στοῦ νοῦ, κατὰ τὴν ἀρκίβεια τῶν ἀποδείξεων καὶ κατὰ τὰ ἄλλα διδακτικὰ προσόντα, ὥστε νὰ μὴ ἐπιχειρήσωμε ποτὲ ν' ἀντικρύσωμε κατὰ πρόσωπο ἓνα τόσο μεγάλο ἥλιο; Ἐμεῖς πάντως ἔχοντας συναίσθησι τοῦ ἑαυτοῦ μας γνωρίζομε ὅτι δὲν εἴμαστε ἱκανοὶ νὰ

6. Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ἡ λέξις «ὑμνωδία» ἔχει μελωδικὴ σημασία καὶ ἀναφέρεται σὲ ὕμνους πρὸς τὴν Θεοτόκον.

7. Δηλαδὴ στὴν χριστιανικὴ πίστι.

τὰ τῶν θείων χωροῦμεν, οὔτε ὅσα τὰ ρητὰ τῆς θεογνωσίας ἐξεί-
 πειν καὶ φράσαι. Πόρρω δὲ ὄντες, ἀπολειπόμεθα τῆς τῶν θείων
 ἀνδρῶν εἰς θεολογικὴν ἀλήθειαν ἐπιστήμης, ὅτι πάντως ἂν εἰς
 τοῦτο διὰ περισσὴν εὐλάβειαν ἐληλύθαμεν, εἰς τὸ μηδόλως
 5 ἀκούειν ἢ λέγειν τι περὶ τῆς θείας φιλοσοφίας, εἰ μὴ κατὰ νοῦν
 εἰλήφαμεν, ὡς οὐ χρὴ τῆς ἐνδεχομένης τῶν θείων γνώσεως
 ἀμελεῖν.

Καὶ τοῦτο ἡμᾶς ἐπεισαν οὐ μόνον αἱ κατὰ φύσιν ἐφέσεις
 τῶν νόων, ἐρωτικῶς αἰεὶ γλιχόμεναι τῆς ἐγχωρούσης τῶν ὑπερ-
 10 φυῶν θεωρίας, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ τῶν θείων θεσμῶν ἡ ἀρίστη διά-
 ταξις, τὰ μὲν ὑπὲρ ἡμᾶς ἀποφάσκουσα πολυπραγμονεῖν, καὶ ὡς
 ὑπὲρ ἀξίαν καὶ ὡς ἀνέφικτα, πάντα δὲ ὅσα ἐν ἡμῖν ἐφίεται καὶ
 δεδώρηται μανθάνειν προσεχῶς ἐγκελενομένη καὶ ἑτέροις ἀγα-
 θοειδῶς μεταδιδόναί. Τούτοις οὖν καὶ ἡμεῖς πειθόμενοι καὶ
 15 πρὸς τὴν ἐφικτὴν τῶν θείων εἵρεσιν μὴ ἀποκαμόντες ἢ ἀποδει-
 λιάσαντες, ἀλλὰ καὶ τοὺς μὴ δυναμένους εἰς τὰ ἡμῶν κρείττονα
 θεωρεῖν ἀβοηθήτους καταλιπεῖν οὐ καρτεροῦντες, ἐπὶ τὸ συγ-
 γράφειν ἑαυτοὺς καθήκαμεν, καινὸν μὲν οὐδὲν εἰσηγεῖσθαι τολ-
 μῶντες, λεπτοτέραις δὲ καὶ ταῖς κατὰ μέρος ἕκαστον ἐξετάσει
 20 τὰ συνοπτικῶς εἰρημένα τῶ ὄντως Ἱεροθέῳ διακρίνοντες καὶ
 ἐκφαίνοντες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

**Περὶ ἀγαθοῦ, φωτός, καλοῦ, ἔρωτος, ἐκστάσεως, ζήλου·
 καὶ ὅτι τὸ κακὸν οὔτε ὄν οὔτε ἐξ ὄντος οὔτε ἐν τοῖς οὐσι**

1 Εἶεν δὴ οὖν. Ἐπ' αὐτὴν ἤδη τῶ λόγῳ τὴν ἀγαθωνυμίαν

έννοήσωμε ἔπαρκῶς ὅσα εἶναι νοητὰ ἀπὸ τὶς θεῖες ἀλήθειες οὔτε νὰ ἐκφέρωμε καὶ νὰ ἐκφράσωμε ὅσα ἀπὸ τὴ θεογνωσία εἶναι ρητά. Ἐπειδὴ δὲ εἴμαστε μακριά, ὑστεροῦμε στὴ γνῶσι τῆς θεολογικῆς ἀλήθειας ἀπέναντι στοὺς θεῖους ἄνδρες, ὥστε ἀπὸ περισσὴ εὐλάβεια θὰ ἐφθάνουμε καὶ σὲ τοῦτο τὸ σημεῖο ἀκόμη, δηλαδή νὰ μὴ ἀκούωμε καὶ νὰ μὴ λέγωμε τίποτε περὶ τῆς θείας φιλοσοφίας, ἂν δὲν εἴχαμε τὴ γνώμη ὅτι δὲν πρέπει νὰ παραμελοῦμε τὴν γνῶσι τῶν θείων ποὺ εἶναι στὴ διάθεσί μας.

Καὶ σ' αὐτὸ μᾶς ἔπεισαν ὄχι μόνον οἱ φυσικὲς ἐφέσεις τῶν νόων μας, ποὺ πάντοτε ποθοῦν ἐρωτικῶς τὴν θεμιτὴ θεωρία τῶν ὑπερφυῶν πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ ἡ ἴδια ἡ ἄριστη ἐντολὴ τῶν θείων θεσμῶν, ποὺ μᾶς ἀποτρέπει μὲν ἀπὸ τὸ νὰ πολυεξετάζωμε τὰ εὐρισκόμενα ἐπάνω ἀπὸ μᾶς, ὡς ἀνώτερα ἀπὸ τὴν ἀξία μας καὶ ὡς ἀνέφικτα, μᾶς παραγγέλλει ὁμως νὰ μαθαίνωμε συνεχῶς ὅσα μᾶς ἔχει παραχωρήσει καὶ δωρίσει, καὶ νὰ τὰ μεταδίδωμε ἀγαθοεργῶς καὶ σὲ ἄλλους. Αὐτὲς λοιπὸν τὶς παρακινήσεις ἀκολουθώντας κι' ἐμεῖς, καὶ μὴ ἀποκάμοντας οὔτε δειλιάζοντας ἐμπρὸς στὴν προσπάθεια γιὰ τὴν κατὰ τὸ δυνατὸ εὕρεσι τῶν θείων, ἀλλὰ καὶ μὴ δεχόμενοι ν' ἀφήσωμε ἀβοηθήτως ἐκείνους ποὺ δὲν μποροῦν νὰ ἐποπτεύσουν τὰ θεάματα ποὺ εἶναι ἀνώτερα ἀπὸ μᾶς, ἐπιδοθήκαμε στὴ συγγραφὴ. Δὲν τολμοῦμε βέβαια νὰ εἰσηγηθοῦμε τίποτε νέο, ἀλλὰ ἐξηγοῦμε καὶ ἀποσαφηνίζουμε μὲ λεπτότερες ἀναλύσεις αὐτὰ ποὺ ἔχουν λεχθῆ συνοπτικῶς ἀπὸ τὸν ὄντως Ἱερόθεο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Περὶ ἀγαθοῦ, φωτός, καλοῦ, ἔρωτος, ἐκστάσεως, ζήλου
καὶ περὶ τοῦ ὅτι τὸ κακὸ δὲν εἶναι
οὔτε ὄν οὔτε ἀπὸ τὸ ὄν οὔτε μέσα στὰ ὄντα

1 Ἄς εἶναι λοιπόν. Θὰ προχωρήσωμε τώρα στὴν ἐξέτασι

χωρῶμεν, ἦν ἐξηρημένως οἱ θεολόγοι τῇ ὑπερθέῳ θεότητι καὶ ἀπὸ πάντων ἀφορίζουσιν, αὐτὴν, ὡς οἶμαι, τὴν θεαρχικὴν ὕπαρξιν ἀγαθότητα λέγοντες καὶ ὅτι τῷ εἶναι τὸ ἀγαθόν, ὡς οὐσιῶδες ἀγαθόν, εἰς πάντα τὰ ὄντα διατείνει τὴν ἀγαθότητα. Καὶ γὰρ 5 ὡσπερ ὁ καθ' ἡμᾶς ἥλιος, οὐ λογιζόμενος ἢ προαιρούμενος, ἀλλ' αὐτῷ τῷ εἶναι φωτίζει πάντα τὰ μετέχειν τοῦ φωτὸς αὐτοῦ κατὰ τὸν οἰκεῖον δυνάμενα λόγον· οὕτω δὴ καὶ τὰγαθὸν ὑπὲρ ἥλιον, ὡς ὑπὲρ ἀμυδρὰν εἰκόνα, τὸ ἐξηρημένως ἀρχέτυπον, αὐτῇ τῇ ὑπάρξει πᾶσι τοῖς οὖσιν ἀναλόγως ἐφήσι τὰς τῆς ὄλης 10 ἀγαθότητος ἀκτῖνας. Διὰ ταύτας ὑπέστησαν αἱ νοηταὶ καὶ νοεραὶ πᾶσαι καὶ οὐσίαι, καὶ δυνάμεις καὶ ἐνέργειαι, διὰ ταύτας εἰσὶ καὶ ζῶν ἔχουσι τὴν ἀνέκλειπτον καὶ ἐμείωτον, ἀπάσης φθορᾶς καὶ θανάτου καὶ ὕλης καὶ γενέσεως καθαρεύουσαι, καὶ τῆς ἀστάτου καὶ ρευστῆς καὶ ἄλλοτε ἄλλως φερομένης ἀλλοιώσεως ἀνωκι- 15 σμέναι, καὶ ὡς ἀσώματοι καὶ ἄϋλοι νοοῦνται καὶ ὡς νόες ὑπερκοσμίως νοοῦσι καὶ τοὺς τῶν ὄντων οἰκειῶς ἐλλάμπονται λόγους καὶ αὐθις εἰς τὰ συγγενῆ, τὰ οἰκεῖα διαπορθμεύουσι. Καὶ τὴν μονὴν ἐκ τῆς ἀγαθότητος ἔχουσι, καὶ ἴδρυσις αὐταῖς ἐκεῖθεν ἐστὶ καὶ συνοχὴ καὶ φρουρὰ καὶ ἐστία τῶν ἀγαθῶν, καὶ αὐτῆς 20 ἐφιεμένοι καὶ τὸ εἶναι καὶ τὸ εὔ εἶναι ἔχουσι, καὶ πρὸς αὐτὴν ὡς ἐφικτὸν ἀποτυπούμενοι καὶ ἀγαθοειδεῖς εἰσὶ καὶ ταῖς μετ' αὐτὰς κοινωνοῦσιν ὡς ὁ θεῖος θεσμὸς ὑφηγεῖται, τῶν εἰς αὐτὰς ἐκ τὰγαθοῦ διαφοιτησάντων δώρων.

2 Ἐκεῖθεν αὐταῖς αἱ ὑπερκόσμιοι τάξεις, αἱ πρὸς ἑαυτὰς 25 ἐνώσεις, αἱ ἐν ἀλλήλαις χωρήσεις, αἱ ἀσύγχυτοι διακρίσεις, αἱ πρὸς τὰς κρείττους ἀναγωγικαὶ τῶν ὑφειμένων δυνάμεις, αἱ περὶ τὰ δεύτερα πρόνοιαι τῶν πρεσβυτέρων, αἱ τῶν οἰκειῶν ἐκάστης δυνάμεως φρουραί, οἱ περὶ ἑαυτὰς ἀμετάπτωτοι συνε-

1. Σύμφωνα με τὸν προοριστικὸ λόγον τῶν ὄντων.

αὐτῆς τῆς ἀγαθωνυμίας, τὴν ὁποία οἱ θεολόγοι ἀποδίδουν κατ' ἐξοχὴν στὴν ὑπέρθεη θεότητα καὶ ξεχωρίζουν ἀπὸ ὅλα, ὀνομάζοντας τὴν ἴδια τὴ θεαρχικὴ ὑπαρξὶ ἀγαθότητα καὶ βεβαιώνοντας ὅτι μὲ τὸ νὰ ὑπάρχει τὸ ἀγαθό, ὡς οὐσιῶδες ἀγαθό, ἐπεκτείνει τὴν ἀγαθότητα σὲ ὅλα τὰ ὄντα. Διότι, ὅπως ὁ δικός μας ἥλιος, χωρὶς νὰ διαλογίζεται οὔτε νὰ ἔχη προαίρεσι, ἀλλὰ μὲ μόνη τὴν ὑπαρξί του φωτίζει ὅλα τὰ δυνάμενα νὰ μετέχουν τοῦ φωτός του σύμφωνα μὲ τὸ λόγο ποὺ περικλείουν¹, ἔτσι καὶ τὸ ἀγαθό, τὸ ὑπερβατικὸ ἀρχέτυπο, ποὺ εὐρίσκεται πάνω ἀπὸ τὸν ἥλιο, σὰν ἐπάνω ἀπὸ ἀμυδρὴ εἰκόνα μὲ μόνη τὴν ὑπαρξί του ἐμβάλλει σὲ ὅλα τὰ ὄντα τὶς ἀκτῖνες τῆς ὀλικῆς ἀγαθότητας ἀνάλογα μὲ τὴ δύναμί τους. Ἀπ' αὐτὲς ἔλαβαν ὑπόστασι ὅλες οἱ νοητὲς καὶ νοερὲς οὐσίαι², καὶ δυνάμεις καὶ ἐνέργειες, γι' αὐτὲς ὑπάρχουν κι' ἔχουν ζωὴ ἀτελείωτη καὶ ἀμείωτη, καθαρὲς ἀπὸ κάθε φθορὰ καὶ θάνατο, ὕλη καὶ γένεσι, κι' ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἄστατη καὶ ρευστὴ καὶ κάθε φορὰ διαφορετικὰ φερόμενη ἀλλοίωσι, καὶ νοοῦνται ὡς ἀσώματες καὶ ἄυλες, καὶ ὡς νόες νοοῦν ὑπερκοσμίως καὶ ἐλλάμπονται καταλλήλως τοὺς λόγους τῶν ὄντων κι' ἐπίσης διαπορθμεῦουν τὰ ἰδιώματά τους στὰ συγγενῆ ὄντα. Κι' ἔχουν τὴ διαμονή τους ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἐπίσης ἔχουν τὴν ἔδρα τους καὶ τὴ συνοχή, τὴ φρούρησι καὶ τὴν ἐστία τῶν ἀγαθῶν. Κι' αὐτὴν ποθώντας ἔχουν καὶ τὸ εἶναι καὶ τὸ εὔ εἶναι, καὶ πρὸς αὐτὴν ἀποτυπούμενες, ὅσο εἶναι ἐφικτό, εἶναι ἀγαθοειδεῖς καὶ σύμφωνα μὲ ὅσα διδάσκει ὁ θεῖος θεσμὸς μεταδίδουν τὰ δῶρα ποὺ παρέλαβαν ἀπὸ τὸ ἀγαθό.

Ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀγαθότητα προέρχονται οἱ ὑπερκόσμιες τάξεις τους, οἱ μεταξὺ τους ἐνώσεις καὶ περιχωρήσεις, οἱ ἀσύγχυτες διακρίσεις, οἱ ἀναγωγικὲς δυνάμεις τῶν κατωτέρων πρὸς τὶς ἀνώτερες, οἱ πρὸς τὰ δεύτερα πρόνοιες τῶν πρεσβυτέρων, ἡ φρούρησις τῶν δυνάμεων καθεμιᾶς τους, οἱ ἀμετάβλητες συμ-

2. Οἱ νοητὲς εἶναι ὑψηλότερες ἀπὸ τὶς νοερὲς οὐσίαι· οἱ πρῶτες εἶναι οἱ οὐράνιοι νόες, οἱ δεύτερες εἶναι οἱ ἐπίγειοι.

λίξεις, αἱ περὶ τὴν ἔφεσιν τάγαθοῦ ταυτότητες καὶ ἀκρότητες, καὶ ὅσα ἄλλα εἴρηται πρὸς ἡμῶν ἐν τῷ Περὶ τῶν ἀγγελικῶν ἰδιοτήτων καὶ τάξεων, ἀλλὰ καὶ ὅσα τῆς Οὐρανίας ἱεραρχίας ἐστίν, αἱ ἀγγελοπρεπεῖς καθάρσεις, αἱ ὑπεκρόσμοι φωταγωγίαι, καὶ τὰ τελεσιουργὰ τῆς ὅλης ἀγγελικῆς τελειότητος, ἐκ τῆς παναιτίου καὶ πηγαίας ἐστὶν ἀγαθότητος, ἐξ ἧς καὶ τὸ ἀγαθοειδὲς αὐταῖς ἐδωρήθη καὶ τὸ ἐκφαίνειν ἐν ἑαυταῖς τὴν κρυφίαν ἀγαθότητα καὶ εἶναι ἀγγέλους ὡσπερ ἐξαγγελτικὰς τῆς θείας σιγῆς καὶ οἷον φῶτα φανὰ τοῦ ἐν 10 ἀδύτοις ὄντος ἐρμηνευτικὰ προβεβλημένας. Ἀλλὰ καὶ μετ' ἐκείνους τοὺς ἱεροὺς καὶ ἀγίους νόας, αἱ ψυχὰι καὶ ὅσα ψυχῶν ἀγαθά, διὰ τὴν ὑπεράγαθόν ἐστὶν ἀγαθότητα· τὸ νοεράς αὐτὰς εἶναι, τὸ ἔχειν τὴν οὐσιώδη ζωὴν ἀνώλεθρον, αὐτὸ τὸ εἶναι, καὶ δύνασθαι πρὸς τὰς ἀγγελικὰς ἀνατεινομένας ζωάς, δι' αὐτῶν ὡς 15 ἀγαθῶν καθηγεμόνων ἐπὶ τὴν πάντων ἀγαθῶν ἀγαθαρχίαν ἀνάγεσθαι καὶ τῶν ἐκεῖθεν ἐκβλυζομένων ἐλλάμψεων ἐν μετουσίᾳ γίνεσθαι κατὰ τὴν σφῶν ἀναλογίαν, καὶ τῆς τοῦ ἀγαθοειδοῦς δωρεᾶς ὅση δύναμις μετέχειν καὶ ὅσα ἄλλα πρὸς ἡμῶν ἐν τοῖς Περὶ ψυχῆς ἀπηρίθμηται.

20 Ἀλλὰ καὶ περὶ αὐτῶν, εἰ χρὴ φάναι, τῶν ἀλόγων ψυχῶν ἢ ζώων, ὅσα τὸν ἀέρα τέμνει καὶ ὅσα ἐπὶ γῆς βαίνει καὶ ὅσα εἰς γῆν ἐκτέταται καὶ τὸ ἐν ὕδασι τὴν ζωὴν ἢ ἀμφιβίως λαχόντα καὶ ὅσα ὑπὸ γῆν ἐγκεκαλυμμένα ζῆ καὶ ἐγκεχωσμένα καὶ ἀπλῶς ὅσα τὴν αἰσθητικὴν ἔχει ψυχὴν ἢ ζωὴν, καὶ ταῦτα πάντα διὰ τἀγαθὸν ἐψύχεται καὶ ἐζώεται. Καὶ φυτὰ δὲ πάντα τὴν θρεπτικὴν καὶ κινητικὴν ἔχει ζωὴν ἐκ τάγαθοῦ· καὶ ὅση ἄψυχος καὶ 25 ἄζωος οὐσία, διὰ τἀγαθόν ἐστι καὶ δι' αὐτὸ τῆς οὐσιώδους ἔξεως ἔλαχεν.

3 Εἰ δὲ καὶ ὑπὲρ πάντα τὰ ὄντα ἐστὶν (ὡσπερ οὖν ἐστι) τάγα-

3. Φαίνεται ὅτι τὸ ἔργο τοῦτο εἶναι διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ Περὶ Οὐρανίας Ἱεραρχίας.

πτύξεις γύρω ἀπὸ ἑαυτές, οἱ ταυτότητες καὶ ἀκρότητες γύρω ἀπὸ τὴν ἔφεσι τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ὅσα ἄλλα εἶπαμε ἐμεῖς στὸ ἔργο *Περὶ τῶν ἀγγελικῶν ἰδιοτήτων καὶ τάξεων*³, ἀλλὰ καὶ ὅσα ἀνήκουν στὴν *Οὐράνια Ἱεραρχία*, οἱ ἀγγελοπρεπεῖς δηλαδὴ καθάρσεις, οἱ ὑπερκόσμιες φωταγωγίες, καὶ τὰ τελεσιουργὰ αἷτια ὅλης τῆς ἀγγελικῆς τελειότητος. Ὅλα αὐτὰ προέρχονται ἀπὸ τὴν παναίτια καὶ πηγαία ἀγαθότητα, ἀπὸ τὴν ὁποία ἐδωρίσθηκε σ' αὐτὲς καὶ ὁ ἀγαθοειδὴς χαρακτήρ καὶ ἡ ἰκανότης ν' ἀποκαλύπτουν δι' ἑαυτῶν τὴν κρυφία ἀγαθότητα καὶ νὰ εἶναι οἱ ἄγγελοι σὰν ἐξαγγελικὲς τῆς θείας σιγῆς δυνάμεις, οἱ ὁποῖες προβάλλουν περίπου φῶτα λαμπερὰ πού ἐρμηνεύουν τὸ εὐρισκόμενον στὰ ἄδυτα φῶς. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἔπειτα ἀπὸ ἐκείνους τοὺς ἱερούς καὶ ἀγίους νόες, οἱ ψυχὲς καὶ τ' ἀγαθὰ τῶν ψυχῶν, ὑπάρχουν ἐξ αἰτίας τῆς ὑπεράγαθης ἀγαθότητος· τὸ νὰ εἶναι νοερές, τὸ νὰ ἔχουν ἀνώλεθρη τὴν οὐσιώδη ζωὴ, τὴν ἴδια τὴν ὕπαρξι, καὶ νὰ μποροῦν, ἀνατεινόμενες πρὸς τὶς ἀγγελικὲς ζωές, ν' ἀνάγωνται δι' αὐτῶν ὡς ἀγαθῶν ὁδηγητῶν πρὸς τὴν ἀγαθαρχία ὅλων τῶν ἀγαθῶν καὶ νὰ ἔρχονται σὲ μετουσία τῶν ἀπὸ ἐκεῖ ἐκπεμπομένων ἐλλάμψεων κατὰ τὴν ἰκανότητά τους καὶ νὰ μετέχουν μὲ κάθε δύναμι τῆς δωρεᾶς τοῦ ἀγαθοειδοῦς, καὶ ὅσα ἄλλα ἔχομε ἀπαριθμῆσει στὴν πραγματεία *Περὶ ψυχῆς*⁴.

Ἀλλά, ἂν χρειασθῆ νὰ ἐπεκταθοῦμε καὶ στὶς ἄλογες ἀκόμη ψυχὲς ἢ στὰ ζῶα, θὰ εἰποῦμε ὅτι ὅσα διασχίζουν τὸν ἀέρα, ὅσα βαδίζουν ἐπάνω στὴ γῆ καὶ ὅσα σύρονται στὴ γῆ, ἐκεῖνα πού ζοῦν στὰ ὕδατα ἢ εἶναι ἀμφίβια, ὅσα ζοῦν σκεπασμένα καὶ χωσμένα κάτω ἀπὸ τὴ γῆ, καὶ ὅσα γενικὰ ἔχουν ψυχὴ καὶ ζωὴ, κι' αὐτὰ ὅλα ἔχουν ψυχωθῆ καὶ ζωωθῆ ἀπὸ τὸ ἀγαθό. Καὶ τὰ φυτὰ ἐπίσης ἔχουν ὅλα τὴ θρεπτικὴ καὶ κινητικὴ ζωὴ ἀπὸ τὸ ἀγαθό· καὶ κάθε ἄψυχη καὶ ἄζωη οὐσία ἀπὸ τὸ ἀγαθὸ ὑπάρχει κι' ἀπὸ αὐτὸ ἀπέκτησε τὴν οὐσιώδη κατάστασί της.

3 Ἐὰν δὲ τὸ ἀγαθὸ εἶναι κι' ἐπάνω ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα (ὅπως βέ-

4. Αὕτῃ εἶναι μιὰ ἄλλη πραγματεία πού δὲν διατηρεῖται .

θόν, καὶ τὸ ἀνείδεον εἰδοποιεῖ, καὶ ἐν αὐτῷ μόνῳ καὶ τὸ ἀνούσιον οὐσίας ὑπερβολὴ καὶ τὸ ἄζωον ὑπερέχουσα ζωὴ καὶ τὸ ἄνουον ὑπερέχουσα σοφία, καὶ ὅσα ἐν τάγαθῷ τῆς τῶν ἀνειδέων ἐστὶν ὑπεροχικῆς εἰδοποιίας· καὶ εἰ θεμιτὸν φάναι, τάγαθοῦ τοῦ
5 ὑπὲρ πάντα τὰ ὄντα καὶ αὐτὸ τὸ μὴ ὄν ἐφίεται καὶ φιλονεικεῖ πως ἐν τάγαθῷ καὶ αὐτὸ εἶναι, τῷ ὄντως ὑπερουσίῳ κατὰ τὴν πάντων ἀφαιρέσιν.

4 Ἄλλ' ὅπερ ἡμᾶς ἐν μέσῳ παραδραμὸν διαπέφευγε, καὶ τῶν οὐρανίων ἀρχῶν καὶ ὑποπερατώσεων αἰτία τάγαθόν, τῆς ἀ-
10 ναυξοῦς καὶ ἀμειώτου καὶ ὅλως ἀναλλοιώτου ταύτης οὐσίας, καὶ τῶν ἀψόφων, εἰ οὕτω χρὴ φάναι, τῆς παμμεγέθους οὐρανοπορίας κινήσεων, καὶ τῶν ἀστρώων τάξεων καὶ εὐπρεπειῶν καὶ φώτων καὶ ἰδρύσεων καὶ τῆς ἐνίων ἀστέρων μεταβατικῆς πολυκινησίας, καὶ τῆς τῶν δύο φωστήρων, οὗς τὰ Λόγια καλεῖ
15 μεγάλους, ἀπὸ τῶν αὐτῶν εἰς τὰ αὐτὰ περιοδικῆς ἀποκαταστάσεως, καθ' ἃς αἱ παρ' ἡμῖν ἡμέραι καὶ νύκτες ὀριζόμεναι, καὶ μῆνες καὶ ἐνιαυτοὶ μετρούμενοι, τὰς τοῦ χρόνου καὶ τῶν ἐν χρόνῳ κυκλικᾶς κινήσεις ἀφορίζουσι καὶ ἀριθμοῦσι καὶ τάττουσι καὶ συνέχουσι. Τί δ' ἂν τις φαίη περὶ αὐτῆς καθ' αὐτὴν τῆς
20 ἡλιακῆς ἀκτῖνος; Ἐκ τάγαθοῦ γὰρ τὸ φῶς καὶ εἰκὼν τῆς ἀγαθότητος· διὸ καὶ φωτωνυμικῶς ὑμνεῖται τάγαθόν, ὡς ἐν εἰκόνι τὸ ἀρχέτυπον ἐκφαινόμενον.

Ὡς γὰρ ἡ τῆς πάντων ἐπέκεινα θεότητος ἀγαθότης ἀπὸ τῶν ἀνωτάτων καὶ πρεσβυτάτων οὐσιῶν ἄχρι τῶν ἐσχάτων δι-
25 ἠκει καὶ ἔτι ὑπὲρ πάσας ἐστὶ, μήτε τῶν ἄνω φθανουσῶν αὐτῆς τὴν ὑπεροχὴν μήτε τῶν κάτω τὴν περιοχὴν διαβαινουσῶν, ἀλλὰ καὶ φωτίζει τὰ δυνάμενα πάντα καὶ δημιουργεῖ καὶ ζωοῖ καὶ συν-

5. Στὸ ὑπέρτατο ἀγαθόν, στὸ Θεόν, ἡ στέρησις τῆς ἐγκόσμιας οὐσίας ἀποτελεῖ ὑπερβολὴ οὐσίας. Τὸ στερητικὸ ἀ- συμπίπτει ἔτσι καὶ μὲ τὸ ὑπερβατικὸ ὑπέρ.

6. Ἐπομένως τὸ μὴ ὄν ἔχει κάποια ὄντοτητα, ἂν καὶ αὐτὴ βέβαια εἶναι ἀρνητικὴ.

βαια εἶναι), τότε αὐτὸ εἶναι ἡ δύναμις ποὺ μορφοποιεῖ τὸ ἄμορφο, καὶ σ' αὐτὸ μόνον καὶ τὸ ἀνούσιο εἶναι ὑπερβολὴ οὐσίας καὶ τὸ ἄζωον εἶναι περισσὴ ζωὴ καὶ τὸ ἄνοον εἶναι περισσὴ σοφία, καὶ ὅσα ἄλλα ὑπάρχουν στὸ ἀγαθὸ προέρχονται ἀπὸ τὴν ὑπεροχικὴ μορφοποιία τῶν ἀμόρφων⁵. Κι' ἂν ἐπιτρέπεται νὰ εἰποῦμε, καὶ τὸ μὴ ὄν ἐφίεται τοῦ ὑπὲρ πάντα τὰ ὄντα ἀγαθοῦ καὶ ἐπιδιώκει νὰ μείνῃ κάπως καὶ αὐτὸ μέσα στὸ ἀγαθὸ ποὺ μὲ τὴν ἀφαίρεσι τῶν ὄλων εἶναι ὄντως ὑπερούσιο⁶.

Ἄλλὰ κάτι διέφυγε τὴν προσοχὴ μας στὸ μεταξὺ· τὸ ἀγαθὸ εἶναι αἰτία καὶ τῶν οὐρανίων ἀρχῶν καὶ τερμάτων⁷, αὐτῆς τῆς οὐσίας ποὺ εἶναι ἀναύξητη καὶ ἀμείωτη, καὶ ἐντελῶς ἀναλλοίωτη, καὶ τῶν ἀθορύβων, ἂν μπορούμε νὰ εἰποῦμε ἔτσι, κινήσεων τῆς παμμέγιστης οὐρανοπορίας, τῶν τάξεων τῶν ἀστέρων, τῆς καλλονῆς, τῶν φώτων, καὶ τῆς ἔδρας των, τῆς μεταβατικῆς πολυκινησίας τῶν πλανητῶν ἀστέρων καὶ τῆς περιοδικῆς ἀποκαταστάσεως στὴν ἴδια τους θέσι τῶν δύο φωστήρων τοὺς ὁποίους τὰ Λόγια καλοῦν μεγάλους⁸· εἶναι οἱ κινήσεις κατὰ τις ὁποῖες διακρίνονται οἱ ἡμέρες καὶ οἱ νύκτες μας, καὶ μετροῦνται οἱ μῆνες καὶ τὰ ἔτη, ὥστε νὰ καθορίζουν τις κυκλικὲς κινήσεις τοῦ χρόνου καὶ τῶν ἐντὸς τοῦ χρόνου, νὰ τὰ ἀριθμοῦν, νὰ τὰ συντάσσουν καὶ νὰ τὰ συνέχουν. Καὶ τί θὰ μπορούσε νὰ εἰπῆ κανεὶς γι' αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν τὴν ἡλιακὴ ἀκτῖνα; Διότι τὸ φῶς εἶναι ἀπὸ τὸ ἀγαθὸ καὶ εἰκὼν τῆς ἀγαθότητος· γι' αὐτὸ τὸ ἀγαθὸ ὑμνεῖται φωτωνυμικῶς, διότι εἶναι τὸ ἀρχέτυπο ἀποκαλυπτόμενο σὲ εἰκόνα⁹.

Ὅπως δηλαδὴ ἡ ἀγαθότης τῆς ἐπέκεινα τῶν ὄλων θεότητος διήκει ἀπὸ τις ἀνώτατες καὶ πρεσβύτατες οὐσίες μέχρι τῶν ἐσχάτων, καὶ παρ' ὅλα αὐτὰ εἶναι ἐπάνω ἀπὸ ὅλες, διότι οὔτε οἱ ἐπάνω οὐσίες φθάνουν τὴν ὑπεροχὴ τῆς οὔτε οἱ κάτω διαβαίνουν τὰ ὄρια, ἀλλὰ καὶ φωτίζει ὅλα τὰ δυνάμενα νὰ φωτισθοῦν καὶ δημιουργεῖ, ζώνει καὶ συνέχει, τελεσιουργεῖ καὶ εἶναι μέτρο

7. Τῶν κοσμικῶν διαστάσεων δηλαδή.

8. Γεν. 1,16.

9. Τὸ ἀγαθὸ ὑμνεῖται μὲ τὸ ὄνομα τοῦ φωτὸς ποὺ εἶναι παράγωγό του· τὸ ἀρχέτυπο παρουσιάζεται μὲ εἶδος εἰκόνας.

έχει καὶ τελεσιουργεῖ καὶ μέτρον ἐστὶ τῶν ὄντων καὶ αἰῶν καὶ ἀριθμὸς καὶ τάξις καὶ περιοχὴ καὶ αἰτία καὶ τέλος· οὕτω δὴ καὶ ἡ τῆς θείας ἀγαθότητος ἐμφανῆς εἰκῶν, ὁ μέγας οὗτος καὶ ὀλο-
λαμπῆς καὶ ἀείφωτος ἥλιος, κατὰ πολλοστὸν ἀπήχημα τὰγαθοῦ,
5 καὶ πάντα ὅσα μετέχειν αὐτοῦ δύναται φωτίζει καὶ ὑπερηπλω-
μένον ἔχει τὸ φῶς, εἰς πάντα ἐξαπλῶν τὸν ὀρατὸν κόσμον, ἄνω
τε καὶ κάτω, τὰς τῶν οἰκείων ἀκτίνων ἀγᾶς· καὶ εἴ τι αὐτῶν
οὐ μετέχει, τοῦτο οὐ τῆς ἀδρανείας ἢ τῆς βραχύτητός ἐστι τῆς
φωτιστικῆς αὐτοῦ διαδόσεως, ἀλλὰ τῶν διὰ φωτοληψίας ἀνεπι-
10 τηδειότητα μὴ ἀναπλουμένων εἰς τὴν φωτὸς μετουσίαν.

Ἄμελει πολλὰ τῶν οὕτως ἐχόντων ἢ ἀκτὶς διαβαίνουσα,
τὰ μετ' ἐκεῖνα φωτίζει, καὶ οὐδέν ἐστι τῶν ὀρατῶν οὐ μὴ ἐφι-
κνεῖται κατὰ τὸ τῆς οἰκείας αἴγλης ὑπερβάλλον μέγεθος. Ἄλλὰ
καὶ πρὸς τὴν γένεσιν τῶν αἰσθητῶν σωμάτων συμβάλλεται καὶ
15 πρὸς ζωὴν αὐτὰ κινεῖ καὶ τρέφει καὶ αὔξει, καὶ τελειοῖ καὶ κα-
θαίρει καὶ ἀνανεοῖ· καὶ μέτρον ἐστὶ καὶ ἀριθμὸς ὥρῶν, ἡμερῶν,
καὶ παντὸς τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου τὸ φῶς· αὐτὸ γάρ ἐστι τὸ φῶς,
εἰ καὶ τότε ἀσχημάτιστον ἦν, ὅπερ ὁ θεῖος ἔφη Μωυσεῖς, καὶ αὐ-
τὴν ἐκείνην ὀρίσαι τὴν πρώτην τῶν καθ' ἡμᾶς ἡμερῶν τριάδα.

20 Καὶ ὡσπερ πάντα πρὸς ἑαυτὴν ἢ ἀγαθότης ἐπιστρέφει καὶ
ἀρχισυνάγωγός ἐστι τῶν ἐσκεδασμένων ὡς ἐναρχικὴ καὶ ἐνο-
ποιὸς θεότης, καὶ πάντα αὐτῆς ὡς ἀρχῆς, ὡς συνοχῆς, ὡς τέ-
λους ἐφίεται, καὶ τὰγαθόν ἐστιν, ὡς τὰ Λόγια φησιν, ἐξ οὗ τὰ
πάντα ὑπέστη καὶ ἔστιν, ὡς ἐξ αἰτίας παντελοῦς παρηγμένα, καὶ
25 ἐν ᾧ τὰ πάντα συνέστηκεν, ὡς ἐν παντοκρατορικῷ πυθμένι
φρουρούμενα καὶ διακρατούμενα, καὶ εἰς ὃ τὰ πάντα ἐπιστρέφε-
ται, καθάπερ εἰς οἰκεῖον ἐκάστῳ πέρας, καὶ οὐ ἐφίεται πάντα,
τὰ μὲν νοερὰ καὶ λογικὰ γνωστικῶς, τὰ δὲ αἰσθητικὰ αἰσθητι-
κῶς, τὰ δὲ αἰσθήσεως ἄμοιρα τῇ ἐμφύτῳ κινήσει τῆς ζωτικῆς
30 ἐφέσεως, τὰ δὲ ἄζωα καὶ μόνον ὄντα τῇ πρὸς μόνην τὴν οὐσιώ-

τῶν ὄντων, αἰὼν καὶ ἀριθμὸς, τάξις καὶ περίβολος, αἰτία καὶ τέλος· ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ἡ ἀποκαλυπτικὴ εἰκὼν τῆς θείας ἀγαθότητος, αὐτὸς ὁ μέγας καὶ ὀλόλαμπρος καὶ ἀείφωτος ἥλιος, σὰν πολλοστὸ ἀπήχημα τοῦ ἀγαθοῦ, φωτίζει ὅλα ὅσα μποροῦν νὰ μετὰσχουν σ' αὐτὸν κι' ἔχει πλουσιώτατο φῶς, ἐξαπλώνοντας σ' ὅλον τὸν ὀρατὸ κόσμον, ἄνω καὶ κάτω, τὶς αὐγὰς τῶν ἀκτίνων του. Κι' ἂν κάποιο πρᾶγμα δὲν μετέχει αὐτῶν τῶν λάμπσεων, τοῦτο δὲν ὀφείλεται στὴν ἀδράνεια ἢ βραχύτητα τῆς φωτιστικῆς του διαδόσεως, ἀλλὰ στὸ ὅτι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἀνήκει σ' ἐκεῖνα ποὺ ἀπὸ ἀνικανότητα φωτοληψίας δὲν διανοίγονται γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν μετουσία τοῦ φωτός.

Καὶ πράγματι ἡ ἀκτίς, διαβαίνοντας ἀπὸ πολλὰ ἀντικείμενα τοῦ εἴδους αὐτοῦ, φωτίζει τὰ ἔπειτα ἀπὸ ἐκεῖνα καὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε ἀπὸ τὰ ὀρατὰ ποὺ νὰ μὴ τὸ φθάνη μὲ τὸ ὑπερβολικὸ μέγεθος τῆς αἴγλης της. Ἀλλὰ τὸ φῶς συμβάλλει καὶ στὴ γένεσι τῶν αἰσθητῶν σωμάτων καὶ τὰ κινεῖ πρὸς τὴ ζωὴ, τὰ τρέφει καὶ τ' αὐξάνει, τὰ τελειώνει καὶ τὰ καθαρίζει καὶ τὰ ἀνανεώνει, καὶ εἶναι μέτρο καὶ ἀριθμὸς ὥρῶν, ἡμερῶν καὶ ὅλου τοῦ χρόνου μας· διότι αὐτὸ εἶναι τὸ φῶς, ἂν καὶ ἦταν ἀκόμη ἀσχημάτιστο τότε, ποὺ εἶπε ὁ θεῖος Μωϋσῆς ὅτι ὠρίσε κι' ἐκείνη τὴν πρώτην τριάδα ἡμερῶν τοῦ κόσμου¹⁰.

Ἡ ἀγαθότης στρέφει τὰ πάντα πρὸς τὸν ἑαυτὸ της καὶ εἶναι ἀρχισυνάγωγος τῶν διεσπασμένων ὡς ἐναρχικὴ καὶ θεοποιὸς θεότης· ὅλα τὴν ποθοῦν ὡς ἀρχή, ὡς συνέχεια, ὡς τέλος, καί, ὅπως λέγουν τὰ Λόγια, τὸ ἀγαθὸ εἶναι ἐκεῖνο ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἐπήρσαν ὑπόστασι τὰ πάντα καὶ ὑπάρχουν, σὰν νὰ παρήχθησαν ἀπὸ τελεία αἰτία, καὶ στὸ ὁποῖο εἶναι συνταγμένα τὰ πάντα, φρουρούμενα καὶ συγκρατούμενα σὰν σὲ ἓνα παντοκρατορικὸ πυθμένα· στὸ ὁποῖο ἐπιστρέφουν τὰ πάντα, σὰν σὲ δικό του τὸ καθένα τέλος, καὶ τὸ ὁποῖο ποθοῦν τὰ πάντα, τὰ νοερὰ καὶ λογικὰ γνωστικῶς, τὰ αἰσθητικὰ αἰσθητῶς, τὰ δὲ ἄμοιρα αἰσθήσεως μὲ τὴν ἔμ-

10. Γεν. 1,14. Τὰ ἄστρα ἐδημιουργήθησαν τὴν τετάρτην ἡμέραν, ἀλλὰ τὸ φῶς, ὡς προῖον τῆς θείας ἐνεργείας, ὑπῆρξε ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέραν, Γεν. 1,3.

δη μέθεξιν ἐπιτηδειότητι· κατὰ τὸν αὐτὸν τῆς ἐμφανοῦς εἰκόνοσ λόγον καὶ τὸ φῶσ συνάγει καὶ ἐπιστρέφει πρὸς ἑαυτὸ πάντα τὰ ὄντα, τὰ ὀρῶντα, τὰ κινούμενα, τὰ φωτιζόμενα, τὰ θερμαινόμενα, τὰ ὄλως ὑπὸ τῶν αὐτοῦ μαρμαρυγῶν συνεχόμενα· διὸ καὶ 5 ἥλιος, ὅτι πάντα ἀολλῆ ποιεῖ καὶ συνάγει τὰ διεσκεδασμένα.

Καὶ πάντα αὐτοῦ τὰ αἰσθητὰ ἐφίεται, ἥ ὡς τοῦ ὀρᾶν ἢ ὡς τοῦ κινεῖσθαι καὶ φωτίζεσθαι καὶ θερμαίνεσθαι καὶ ὄλως συνέχεσθαι πρὸς τοῦ φωτὸς ἐφιέμενα. Καὶ οὐ δήπου φημι κατὰ τὸν τῆς παλαιότητος λόγον, ὅτι θεὸς ὢν ὁ ἥλιος καὶ δημιουργὸς τοῦ- 10 δε τοῦ παντὸς ἰδίως ἐπιτροπεύει τὸν ἐμφανῆ κόσμον, ἀλλ' ὅτι «τὰ ἀόρατα τοῦ Θεοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἢ τε αἰδῖος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης».

5 Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ἐν τῇ Συμβολικῇ Θεολογίᾳ. Νῦν δὲ τὴν νοητὴν τάγαθοῦ φωτωνυμίαν ἡμῖν ὑμνητέον, καὶ ρητέον, 15 ὅτι φῶσ νοητὸν ὁ ἀγαθὸς λέγεται διὰ τὸ πάντα μὲν ὑπερουράνιον νοῦν ἐμπιμπλάναι νοητοῦ φωτὸς, πᾶσαν δὲ ἄγνοιαν καὶ πλάνην ἐλαύνειν ἐκ πασῶν, αἷς ἂν ἐγγένηται ψυχαῖς, καὶ πάσαις αὐταῖς φωτὸς ἱεροῦ μεταδιδόναι, καὶ τοὺς νοεροὺς αὐτῶν ὀφθαλμοὺς ἀνακαθαίρειν τῆς περικειμένης αὐταῖς ἐκ τῆς 20 ἀγνοίας ἀχλύος καὶ ἀνακινεῖν καὶ ἀναπτύσσειν τῷ πολλῷ βάρει τοῦ σκότους συμμεμυκώτας καὶ μεταδιδόναι πρῶτα μὲν αἰγλης μετρίας, εἶτα ἐκείνων ὥσπερ ἀπογευομένων φωτὸς καὶ μᾶλλον ἐφιεμένων, μᾶλλον ἑαυτὴν ἐνδιδόναι καὶ περισσῶς ἐπιλάμπειν, ὅτι ἠγάπησαν πολὺ, καὶ ἀεὶ ἀνατείνειν αὐτὰς ἐπὶ τὰ πρόσω, 25 κατὰ τὴν σφῶν εἰς ἀνάνευσιν ἀναλογίαν.

6 Φῶσ οὖν νοητὸν λέγεται τὸ ὑπὲρ πᾶν φῶσ ἀγαθόν, ὡς ἀκτὶς πηγαία καὶ ὑπερβλύζουσα φωτοχυσία, πάντα τὸν ὑπερκό-

11. Δηλαδή αὐτὰ ποὺ ἀπλῶς εἶναι ἀλλὰ δὲν ἔχουν ζωὴ, κυρίως ἡ ἀνόργανη ὕλη.

12. Ὁρατὴ εἰκῶν εἶναι ὁ ἥλιος

13. «Ἀολλῆ» σημαίνει «ὄλα μαζί». Ὁ Διονύσιος ἐτυμολογεῖ τὸν ἥλιον ἀπὸ τὸ ἀολλῆ κατὰ τὸ ἀφελὲς προηγούμενο τοῦ Πλάτωνος στὸν Κρατύλο.

φυτη κίνησι τῆς ζωτικῆς ἐφέσεως, καὶ τὰ ἄζωα καὶ ἀπλῶς ὄντα¹¹ μὲ τὴν ἐπιτηδειότητα πρὸς τὴ μέθεξι τῆς ὑπάρξεως μόνης. Κατὰ τὸν ἴδιο λόγο τὸ φῶς τῆς ἀποκαλυπτικῆς εἰκόνοσ¹² συνάζει καὶ ἐπαναφέρει πρὸς τὸν ἑαυτὸ του ὄλα τὰ ὄντα, τὰ ὀρῶντα, τὰ κινούμενα, τὰ φωτιζόμενα, τὰ θερμαινόμενα, τὰ πλήρως συγκρατούμενα ἀπὸ τὶς μαρμαρυγές του· γι' αὐτὸ καὶ λέγεται ἥλιος, διότι καθιστᾷ τὰ πάντα ἀολλῆ¹³, συναθροίζει τὰ πάντα καὶ συνάζει τὰ διασκοπρισμένα.

Καὶ ὄλα τὰ αἰσθητὰ τὸν ποθοῦν, γιὰ νὰ βλέπουν, νὰ κινουῦνται, νὰ φωτίζονται καὶ νὰ θερμαίνωνται, καὶ γενικῶς γιὰ νὰ συγκρατοῦνται ἀπὸ τὸ φῶς. Καὶ δὲν ὀμιλῶ κατὰ τὶς ἀντιλήψεις τῆς ἀρχαιότητος¹⁴, ὅτι ὁ ἥλιος ὡς θεὸς καὶ δημιουργὸς τοῦ σύμπαντος τούτου ἐπιτροπεύει ἀρμοδίως τὸν φαινόμενο κόσμο, ἀλλὰ ἀναφέρομαι στὴ χριστιανικὴ ἄποψι ὅτι «τὰ ἀόρατα τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου συλλαμβάνονται νοούμενα διὰ μέσου τῶν κτισμάτων, ἢ αἴδια δύναμις καὶ θεότης του»¹⁵.

5 Αὐτὰ λεπτομερέστερα στὴ *Συμβολικὴ Θεολογία*. Τώρα ὀμως πρέπει νὰ ὑμνήσωμε τὴ νοητὴ φωτωνυμία τοῦ ἀγαθοῦ καὶ νὰ εἰποῦμε ὅτι φῶς νοητὸ λέγεται ὁ ἀγαθός, διότι γεμίζει κάθε ὑπερουράνιο νοῦ μὲ νοητὸ φῶς, ἀπομακρύνει κάθε ἄγνοια καὶ πλάνη ἀπὸ ὄλεσ τὶς ψυχές στίς ὀποῖες θὰ ἔλθη καὶ μεταδίδει ἱερὸ φῶς σὲ ὄλεσ τους, καθαρίζει τοὺς νοερούς ὀφθαλμούς των ἀπὸ τὴν ἀχλὺ πού τοὺς σκεπάζει ἐξ αἰτίας τῆς ἄγνοιας, τοὺς ἀνακινεῖ καὶ τοὺς διανοίγει, ὅταν ἔχουν κλεισθῆ ἀπὸ τὸ πολὺ βάρος τοῦ σκότους καὶ τοὺς μεταδίδει πρῶτα μετρία αἴγλη, ἔπειτα, ἀφοῦ ἐκεῖνοι σὰν νὰ ἐγεύθησαν λίγο φῶς κι' ἐπιθυμοῦν περισσότερο, τοὺς προσφέρει περισσότερο τὸν ἑαυτὸ του¹⁶ καὶ τοὺς ἐπιλάμπει περισσῶς, διότι ἀγάπησαν πολὺ¹⁷ καὶ τοὺς κατευθύνει πάντοτε πρὸς τὰ ἐμπρὸς κατὰ τὴν ἱκανότητά τους πρὸς ἄνοδο.

6 Φῶς λοιπὸν νοητὸ λέγεται τὸ ἐπάνω ἀπὸ κάθε φῶς ἀγαθό, σὰν πηγαία ἀκτίς καὶ ὑπερβλύζουσα φωτοχυσία, πού καταλάμπει

14. Ἡ εἰδωλολατρία ἦταν ἤδη ἀρχαία θρησκεία.

15. Ρωμ. 1,20.

16. Στὸ κείμενο ἢ σύνταξις μεταβάλλεται σὲ θηλυκό: ὁ ἀγαθός, ἢ ἀγαθότης.

17. Λουκᾶ 7,47.

σμιον καὶ περικόσμιον καὶ ἐγκόσμιον νοῦν ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτῆς καταλάμπουσα καὶ τὰς νοερὰς αὐτῶν ὄλας ἀνανεάζουσα δυνάμεις καὶ πάντα περιέχουσα τῷ ὑπερτετάσθαι καὶ πάντων ὑπερέχουσα τῷ ὑπερκεῖσθαι· καὶ ἄπλῶς πᾶσαν τῆς φωτιστικῆς
 5 δυνάμεως τὴν κυρείαν ὡς ἀρχίφωτος καὶ ὑπέρφωτος ἐν ἑαυτῇ συλλαβοῦσα καὶ ὑπερέχουσα καὶ προέχουσα καὶ τὰ νοερὰ καὶ τὰ λογικὰ πάντα συνάγουσα καὶ ἀολλῆ ποιοῦσα. Καὶ γὰρ ὥσπερ ἡ ἄγνοια διαιρετικὴ τῶν πεπλανημένων ἐστίν, οὕτως ἡ τοῦ νοη- τοῦ φωτὸς παρουσία, συναγωγὸς καὶ ἐνωτικὴ τῶν φωτιζομέ-
 10 νων ἐστὶ καὶ τελειωτικὴ καὶ ἔτι ἐπιστρεπτικὴ πρὸς τὸ ὄντως ὄν, ἀπὸ τῶν πολλῶν δοξασμάτων ἐπιστρέφουσα καὶ τὰς ποικίλας ὄψεις, ἢ κυριώτερον εἰπεῖν, φαντασίας, εἰς μίαν ἀληθῆ καὶ καθαράν καὶ μονοειδῆ συνάγουσα γινῶσιν, καὶ ἐνὸς καὶ ἐνωτικοῦ φωτὸς ἐμπιπλῶσα.

7 Τοῦτο τάγαθὸν ὑμνεῖται πρὸς τῶν ἱερῶν θεολόγων καὶ ὡς καλὸν καὶ ὡς κάλλος καὶ ὡς ἀγάπη καὶ ὡς ἀγαπητὸν καὶ ὅσαι ἄλλαι εὐπρεπεῖς εἰσι τῆς καλοποιοῦ καὶ κεχαριτωμένης ὠραιότητος θεωνυμίας. Τὸ δὲ καλὸν καὶ κάλλος οὐ διαιρετέον ἐπὶ τῆς ἐν ἐνὶ τὰ ὄλα συνειληφυίας αἰτίας· ταῦτα γὰρ ἐπὶ μὲν τῶν ὄντων
 20 ἀπάντων εἰς μετοχὰς καὶ μετέχοντας διαιροῦντες, καλὸν μὲν εἶναι λέγομεν τὸ κάλλους μετέχον, κάλλος δὲ τὴν μετοχὴν τῆς καλλοποιοῦ τῶν ὄλων καλῶν αἰτίας.

Τὸ δὲ ὑπερούσιον καλὸν κάλλος μὲν λέγεται, διὰ τὴν ἀπ' αὐτοῦ πᾶσι τοῖς οὔσι μεταδιδομένην οἰκείως ἐκάστῳ καλλονήν,
 25 καὶ ὡς τῆς πάντων εὐαρμοστίας καὶ ἀγλαΐας αἴτιον, δίκην φωτὸς ἐναστράπτου ἀπασὶ τὰς καλλοιοποιὸς τῆς πηγαίας ἀκτῖνος αὐτοῦ μεταδόσεις, καὶ ὡς πάντα πρὸς ἑαυτὸ καλοῦν (ὅθεν καὶ κάλλος λέγεται) καὶ ὡς ὄλα ἐν ὄλοις εἰς ταῦτὸ συνάγον. Καλὸν δὲ ὡς πάγκαλον ἅμα καὶ ὑπέρκαλον καὶ ἀεὶ ὄν κατὰ τὰ

18. Καλὸ εἶναι αὐτὸ ποῦ μετέχει τοῦ κάλλους· κάλλος εἶναι τὸ μετεχόμε- νο ἀγαθό. Στὴν αἰτία τῶν ὄλων, τὸν Θεό, αὐτὰ τὰ δύο δὲν χωρίζονται.

ἀπὸ τὸ πλήρωμά της ὅλον τὸν ὑπερκόσμιο καὶ περικόσμιο καὶ ἐγκόσμιο νοῦ, ἀνανεώνει ὅλες τις νοερές τους δυνάμεις, μὲ τὴν ὑπέρβασί της περικλείει ὅλους τοὺς νόες καὶ ὑπερέχει ὅλων μὲ τὴν ὑπερβατικότητά της· καὶ γενικῶς ὡς ἀρχίφωτη καὶ ὑπέρφωτη φωτοχυσία συνέλαβε μέσα της ὅλη τὴν ἐξουσία τῆς φωτιστικῆς δυνάμεως, τὴν ὑπέρ-ἔχει καὶ τὴν πρὸ-ἔχει, καὶ ὅλα τὰ νοερά καὶ λογικά τὰ συνάγει καὶ τὰ συναθροίζει. Διότι, ὅπως ἡ ἄγνοια εἶναι διαιρετικὴ τῶν πλανημένων, ἔτσι ἡ παρουσία τοῦ νοητοῦ φωτὸς εἶναι συνακτικὴ καὶ ἐνωτικὴ τῶν φωτιζομένων, ἀλλὰ καὶ τελειωτικὴ καὶ ἐπίσης ἐπιστρεπτικὴ πρὸς τὸ ὄντως ὄν, διότι τοὺς ἐπαναφέρει ἀπὸ τις πολλαπλές δοξασίες, συνάγει τις ποικίλες ὄψεις, ἢ κυριολεκτικώτερα φαντασίες, σὲ μιὰ ἀληθινὴ καὶ καθαρὴ καὶ μονοειδῆ γνῶσι καὶ τοὺς γεμίζει μ' ἓνα καὶ ἐνωτικὸ φῶς.

7 Τοῦτο τὸ ἀγαθὸ ὑμνεῖται ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς θεολόγους ὡς καλὸ καὶ ὡς κάλλος, ὡς ἀγάπη καὶ ὡς ἀγαπητὸ καὶ μὲ ὅλες τις ἄλλες ὠραῖες θεωνυμίες ποὺ ταιριάζουν στὴν καλοποιὸ καὶ χαριτωμένη ὠραιότητα. Τὸ καλὸ καὶ τὸ κάλλος¹⁸ δὲν πρέπει νὰ διαιροῦνται στὴν περίπτωσι τῆς αἰτίας ποὺ ἔχει συμπεριλάβει τὰ πάντα μέσα σ' ἓνα. Διότι διαιρῶντας αὐτὰ τὰ δυὸ στὴν περίπτωσι τῶν ὄντων σὲ μετοχές καὶ μετέχοντα, καλὸ ὀνομάζομε ἐκεῖνο ποὺ μετέχει τοῦ κάλλους, κάλλος δὲ τὴ μετοχὴ τῆς καλλοποιοῦ αἰτίας ὅλων τῶν καλῶν.

Τὸ ὑπερούσιο ὁμῶς καλὸ λέγεται κάλλος, ἐξ αἰτίας τῆς ἀπ' αὐτὸ μεταδιδομένης σὲ ὅλα τὰ ὄντα καλλονῆς, κατὰ τὴν ἰκανότητα τοῦ καθενός, καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι αὐτὸ εἶναι αἷτιο τῆς ἀρμονίας καὶ ἀγλαΐας τῶν ὅλων, ποὺ σὰν φῶς ἀστράπτει σὲ ὅλα τις καλλοποιοὺς μεταδόσεις τῆς πηγαίας ἀκτίνος του, διότι καλεῖ τὰ πάντα πρὸς τὸν ἑαυτὸ του (γι' αὐτὸ καὶ λέγεται κάλλος¹⁹) καὶ συνάγει ὅλα σὲ ὅλα ἐπὶ τὸ αὐτό. Καλὸ δὲ λέγεται τὸ ὑπερούσιο ἀγαθὸ ὡς πάγκαλο συγχρόνως καὶ ὑπέρκαλο, ὡς πάντοτε κατὰ τὰ ἴδια καὶ ὡσαύτως καλό, ποὺ οὔτε γίνεται οὔτε χάνεται οὔτε

19. Παρετυμολογία τοῦ κάλλους ἀπὸ τὸ καλεῖν.

αὐτὰ καὶ ὡσαύτως καλόν, καὶ οὔτε γιγνόμενον, οὔτε ἀπολλύμε-
 νον οὔτε αὐξανόμενον οὔτε φθίνον, οὐδὲ πῆ μὲν καλόν, πῆ δὲ αἰ-
 σχρόν, οὐδὲ ποτὲ μὲν ναί, ποτὲ δὲ οὐ, οὐδὲ πρὸς μὲν τό, καλόν,
 πρὸς δὲ τό, αἰσχρόν· οὔτε ἔνθα μὲν ναί, ἔνθα δὲ οὐ· οὐχ ὡς τισι
 5 μὲν ὄν καλόν, τισὶ δὲ οὐ καλόν, ἀλλ' ὡς αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ μεθ'
 ἑαυτοῦ μονοειδὲς αἰεὶ ὄν καλόν καὶ ὡς παντὸς καλοῦ τὴν
 πηγαίαν καλλονὴν ὑπεροχικῶς ἐν ἑαυτῷ προέχον. Τῇ γὰρ ἀπλῆ
 καὶ ὑπερφυεῖ τῶν ὄλων καλῶν φύσει πᾶσα καλλονὴ καὶ πᾶν
 καλὸν ἐνοειδῶς κατ' αἰτίαν προῦφέστηκεν. Ἐκ τοῦ καλοῦ τού-
 10 του πᾶσι τοῖς οὔσι τὸ εἶναι, κατὰ τὸν οἰκεῖον λόγον ἕκαστα
 καλά, καὶ διὰ τὸ καλὸν αἰ πάντων ἐφαρμογαὶ καὶ φιλῖαι καὶ κοι-
 νωνίαι· καὶ τῷ καλῷ τὰ πάντα ἡνῶται· καὶ ἀρχὴ πάντων τὸ κα-
 λόν, [ὡς ποιητικὸν αἴτιον καὶ κινουὺν τὰ ὅλα καὶ συνέχον τῷ τῆς
 οἰκειᾶς καλλονῆς ἔρωτι,] καὶ πέρας πάντων καὶ ἀγαπητόν, ὡς
 15 τελικὸν αἴτιον, τοῦ καλοῦ γὰρ ἔνεκα πάντα γίγνεται, καὶ παρα-
 δειγματικόν, ὅτι κατ' αὐτὸ πάντα ἀφορίζεται· διὸ καὶ ταυτόν
 ἐστὶ τάγαθῷ τὸ καλόν, ὅτι τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ κατὰ πᾶσαν
 αἰτίαν πάντα ἐφίεται καὶ οὐκ ἔστι τι τῶν ὄντων, ὃ μὴ μετέχει
 τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ.

20 Τολμήσει δὲ καὶ τοῦτο εἰπεῖν ὁ λόγος, ὅτι καὶ τὸ μὴ ὄν με-
 τέχει τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ, τότε γὰρ καὶ αὐτὸ καλὸν καὶ ἀγα-
 θόν, ὅταν ἐν Θεῷ κατὰ τὴν πάντων ἀφαίρεσιν ὑπερουσίως
 ὑμνῆται. Τοῦτο τὸ ἐν ἀγαθὸν καὶ καλὸν ἐνικῶς ἐστὶ πάντων
 τῶν πολλῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν αἴτιον. Ἐκ τούτου πᾶσαι τῶν
 25 ὄντων αἰ οὐσιώδεις ὑπάρξεις, αἰ ἐνώσεις, αἰ διακρίσεις, αἰ ταύ-
 τότητες, αἰ ἑτερότητες, αἰ ὁμοιότητες, αἰ ἀνομοιότητες, αἰ κοι-
 νωνίαι τῶν ἐναντίων, αἰ ἀσυμμιξίαι τῶν ἡνωμένων, αἰ πρόνοιαι
 τῶν ὑπερτέρων, αἰ ἀλληλουχίαι τῶν ὁμοστοίχων, αἰ ἐπιστροφαι
 τῶν καταδεεστέρων, αἰ πάντων ἑαυτῶν φρουρητικαὶ καὶ ἀεμ-
 30 τακίνητοι μοναὶ καὶ ἰδρύσεις. Καὶ αὖθις αἰ πάντων ἐν πᾶσιν οἰ-

αὐξάνει οὔτε φθίνει· οὔτε εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο καλὸ καὶ κατὰ κάποιον ἄσχημο, οὔτε ἄλλοτε ναὶ καὶ ἄλλοτε ὄχι, οὔτε σχετικὰ μὲ τὸ ἓνα καλὸ καὶ σχετικὰ μὲ τὸ ἄλλο ἄσχημο, οὔτε ἐδῶ ναὶ κι' ἄλλοῦ ὄχι. Καλὸ λέγεται ὄχι μὲ τὴν ἔννοια ὅτι σὲ μερικὸς εἶναι καλὸ καὶ σὲ ἄλλους μὴ καλὸ, ἀλλὰ μὲ τὴν ἔννοια ὅτι εἶναι αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ μαζὶ μὲ ἑαυτὸ μονοειδές καλὸ πάντοτε καὶ ὅτι ἔχει μέσα του τὴν πηγαία καλλονή, πρὶν καὶ παραπάνω ἀπὸ κάθε ἄλλο. Διότι κάθε καλλονή καὶ κάθε καλὸ προϋφίσταται κατὰ τὴν αἰτία ἐνοειδῶς στὴν ἀπλή καὶ ὑπερφυῆ φύσι ὄλων τῶν καλῶν. Ἀπὸ αὐτὸ τὸ καλὸ παρέρχεται τὸ εἶναι σὲ ὅλα τὰ ὄντα, κατὰ τὸν λόγον ποὺ ἔχουν μέσα τους εἶναι τὰ ἐπὶ μέρους πράγματα καλὰ καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ καλοῦ ὑπάρχουν οἱ σύνδεσμοι ὄλων, οἱ φιλίες καὶ οἱ κοινωνίες, καὶ διὰ τοῦ καλοῦ ἐνώνονται τὰ πάντα· καὶ ἀρχὴ ὄλων εἶναι τὸ καλόν, ὡς ποιητικὸ αἶτιον ποὺ κινεῖ τὰ πάντα καὶ τὰ συνέχει μὲ τὸν ἔρωτα τῆς καλλονῆς των, ἀλλ' εἶναι ἐπίσης τέλος ὄλων, ἀγαπητὸ ὡς τελικὸ αἶτιον, διότι ὅλα γίνονται ἐξ αἰτίας τοῦ καλοῦ, καὶ παραδειγματικόν, διότι ὅλα καθορίζονται σύμφωνα μὲ αὐτό· γι' αὐτὸ τὸ ἀγαθὸ εἶναι ταυτὸ μὲ τὸ καλόν, διότι ὅλα ποθοῦν μὲ κάθε τρόπο τὸ καλόν κι' ἀγαθόν καὶ δὲν ὑπάρχει κενά ὄν ποὺ δὲν μετέχει τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ.

Θὰ τολμήσῃ δὲ νὰ εἰπῇ καὶ τοῦτο ὁ λόγος, ὅτι καὶ τὸ μὴ ὄν μετέχει τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ, διότι τότε εἶναι καὶ αὐτὸ καλόν καὶ ἀγαθόν, ὅταν ὑμνῆται ὑπερουσίως ἐν Θεῷ κατὰ τὴν ἀφαίρεσι τῶν ὄλων²⁰. Τοῦτο τὸ ἓνα ἀγαθόν καὶ καλόν εἶναι ἐνικῶς αἶτιον ὄλων τῶν ἐπὶ μέρους καλῶν καὶ ἀγαθῶν. Ἀπὸ αὐτὸ προκαλοῦνται ὅλες οἱ οὐσιώδεις ὑπάρξεις τῶν ὄντων, οἱ ἐνώσεις, οἱ διακρίσεις, οἱ ταυτότητες, οἱ διαφορότητες, οἱ ὁμοιότητες, οἱ ἀνομοιότητες, οἱ κοινωνίες τῶν ἀντιθέσεων, οἱ ἀσυμμιξίες τῶν ἠνωμένων πραγμάτων, οἱ πρόνοιες τῶν ἀνωτέρων, οἱ ἀλληλουχίες τῶν ὁμοστοίχων, οἱ ἐπιστροφές τῶν κατωτέρων, οἱ φρουρητικὲς καὶ ἀμετακίνητες μονές καὶ ἐδραιώσεις τῶν ὄλων. Καὶ πάλι ἀπὸ αὐτὸ προ-

20. «Μὴ ὄν» εἶναι κατ' ἀρχὴν τὸ ἐγκόσμιο. Ἀλλ' ἐπίσης «μὴ ὄν» εἶναι τὸ Θεῖον, ὅταν ἀπαλλάσσεται ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα. Τὸ ἐγκόσμιο μὴ ὄν εἶναι κατὰ κάποιον τρόπον ἀπήχημα τοῦ Θεοῦ ὡς μὴ ὄντος.

κείως ἐκάστω κοινωνίαι καὶ ἐφαρμογαὶ καὶ ἀσύγχυτοι φιλίαι καὶ ἀρμονίαι τοῦ παντός, αἱ ἐν τῷ παντὶ συγκράσεις καὶ αἱ ἀδιάλυτοι συνοχαὶ τῶν ὄντων, αἱ ἀνέκλειπτοι διαδοχαὶ τῶν γινομένων, αἱ στάσεις πᾶσαι καὶ αἱ κινήσεις, αἱ τῶν νόων, αἱ τῶν ψυχῶν, αἱ τῶν σωμάτων· στάσις γάρ ἐστι πᾶσι καὶ κινήσις τὸ ὑπὲρ πᾶσαν στάσιν καὶ πᾶσαν κίνησιν ἐνιδρύον ἕκαστον ἐν τῷ ἑαυτοῦ λόγῳ, καὶ κινουῖν ἐπὶ τὴν οἰκείαν κίνησιν.

8 Καὶ κινεῖσθαι μὲν οἱ θεῖοι λέγονται νόες, κυκλικῶς μὲν ἐνούμενοι ταῖς ἀνάρχοις καὶ ἀτελευτήτοις ἐλλάμψεσι τοῦ καλοῦ
10 καὶ ἀγαθοῦ, κατ' εὐθειᾶν δέ, ὁπότεν προῖωσιν εἰς τὴν τῶν ὑφειμένων πρόνοιαν εὐθείᾳ τὰ πάντα περαίνοντες, ἐλικοειδῶς δέ, ὅτι καὶ προνοοῦντες τῶν καταδεεστέρων ἀνεκφοιτήτως μένουσιν ἐν ταυτότητι περὶ τὸ τῆς ταυτότητος αἴτιον καλὸν καὶ ἀγαθὸν ἀκαταλήκτως περιχορευόντες.

9 Ψυχῆς δὲ κινήσις ἐστι, κυκλικὴ μὲν εἰς ἑαυτὴν εἴσοδος ἀπὸ τῶν ἔξω καὶ τῶν νοερῶν αὐτῆς δυνάμεων ἢ ἐνοειδῆς συνέλεξις, ὡσπερ ἐν τινὶ κύκλῳ τὸ ἀπλανὲς αὐτῇ δωρουμένη, καὶ ἀπὸ τῶν πολλῶν τῶν ἔξωθεν αὐτὴν ἐπιστρέφουσα καὶ συνάγουσα πρῶτον εἰς ἑαυτήν, εἶτα ὡς ἐνοειδῆ γενομένην ἐνοῦσα ταῖς
20 ἐνιαίως ἠνωμέναις δυνάμεσι, καὶ οὕτως ἐπὶ τὸ καλὸν καὶ ἀγαθὸν χειραγωγοῦσα, τὸ ὑπὲρ πάντα τὰ ὄντα, καὶ ἐν καὶ ταυτόν, καὶ ἀναρχον καὶ ἀτελεύτητον. Ἐλικοειδῶς δὲ ἡ ψυχὴ κινεῖται καθ' ὅσον οἰκείως ἑαυτῇ τὰς θείας ἐλλάμπεται γνῶσεις, οὐ νοερῶς καὶ ἐνιαίως, ἀλλὰ λογικῶς καὶ διεξοδικῶς, καὶ οἷον συμμί-
25 κτοις καὶ μεταβατικαῖς ἐνεργείαις. Τὴν κατ' εὐθειᾶν δέ, ὅταν οὐκ εἰς ἑαυτὴν εἰσιοῦσα καὶ ἐνικῆ νοερότητι κινουμένη (τοῦτο γάρ, ὡς ἔφην, ἐστὶ τὸ κατα κύκλον), ἀλλὰ πρὸς τὰ περὶ ἑαυτὴν προῖοῦσα, καὶ ἀπὸ τῶν ἔξωθεν, ὡσπερ ἀπὸ τινῶν συμβόλων πεποικιλμένων καὶ πεπληθυσμένων, ἐπὶ τὰς ἀπλᾶς καὶ ἠνωμέ-
30 νας ἀνάγεται θεωρίας.

10 Τούτων οὖν, καὶ τῶν αἰσθητῶν ἐν τῷδε τῷ παντὶ τριῶν

21. Ἡ τριπλῆ κίνησις (κυκλική, εὐθεῖα, ἐλικοειδῆς) ὑφίσταται σὲ δλα τὰ

έρχονται οί κοινωνίες ὄλων σὲ ὄλα, σύμφωνα μὲ τὴ θέσι τοῦ καθενός, οί συνδέσεις, οί ἀσύγχυτες φιλίες καὶ ἀρμονίες τοῦ συμπαντος, οί συγκράσεις στὸ σύμπαν καὶ οί στάσεις καὶ οί κινήσεις, τῶν νόων, τῶν ψυχῶν, τῶν σωμάτων· διότι στάσις καὶ κίνησις σὲ ὄλα εἶναι ἐκεῖνο πού ὑπεράνω κάθε στάσεως καὶ κινήσεως τοποθετεῖ τὸ καθένα μέσα στὸ λόγο του καὶ τὸ κινεῖ μὲ τὴν κίνησί του.

8 Λέγεται ὅτι οί θεῖοι νόες κινουῦνται κατὰ τρεῖς τρόπους²¹· κυκλικῶς ὅταν ἐνώνονται μὲ τίς ἀναρχες καὶ ἀτελεύτητες ἐλλάμψεις τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ, κατ' εὐθειᾶν ὅταν προχωροῦν πρὸς τὴν πρόνοια γιὰ τὰ κατώτερα τελειώνοντάς τα μὲ εὐθεῖα, καὶ ἐλικοειδῶς, ὅταν προνοοῦν γιὰ τὰ κατώτερα, ἀλλὰ μένουν ἀμετάδοτοι στὴν ταυτότητά τους, χορευόντας ἀτελείωτα γύρω ἀπὸ τὸ καλὸ καὶ ἀγαθὸ αἴτιο τῆς ταυτότητος.

9 Τῆς ψυχῆς κυκλικὴ κίνησις εἶναι ἡ ἀπ' ἐξω εἴσοδος στὸν ἑαυτὸ της καὶ ἡ ἐνοειδῆς συνέλιξις τῶν νοερῶν της δυνάμεων, πού τῆς προσφέρει τὸ ἀπλάνευτο σὰν μέσα σ' ἕναν κύκλο καὶ τὴν ἐπαναφέρει ἀπὸ τὰ πολλὰ πού εἶναι ἐξω, καὶ πρῶτα τὴν συνάγει στὸν ἑαυτὸ της, ἔπειτα, ἀφοῦ γίνῃ ἐνοειδῆς, τὴν ἐνώνει μὲ τίς ἐνιαίως ἐνωμένες δυνάμεις, κι' ἔτσι τὴν χειραγωγεῖ πρὸς τὸ καλὸ καὶ ἀγαθὸ, τὸ ἐπάνω ἀπὸ ὄλα τὰ ὄντα, τὸ ἕνα καὶ ταυτό, τὸ ἄναρχο καὶ ἀτελεύτητο. Ἐλικοειδῶς δὲ κινεῖται ἡ ψυχὴ, ἐφ' ὅσον ἐλλάμπεται τίς θεῖες γνώσεις σύμφωνα μὲ τὴν ἀξία της, ὅχι νοερῶς καὶ ἐνιαίως, ἀλλὰ λογικῶς καὶ διεξοδικῶς²² καὶ κατὰ κάποιον τρόπο μὲ ἀνάμικτες καὶ νοερὲς ἐνέργειες. Τὴν κατ' εὐθειᾶν δὲ κίνησις ἔχει, ὅταν, χωρὶς νὰ εἰσέρχεται στὸν ἑαυτὸ της καὶ νὰ κινῆται μὲ ἐνικὴ νοερότητα (διότι, ὅπως εἶπα, τοῦτο ἀνήκει στὴν κυκλική), ἀλλὰ προχωρώντας πρὸς τὰ γύρω της πράγματα, ἀπὸ τὰ ἐξωτερικά, σὰν ἀπὸ σύμβολα ποικίλα καὶ πολυάριθμα, ἀνάγεται στὶς ἀπλὲς καὶ ἠνωμένες θεωρίες.

10 Τούτων λοιπὸν τῶν τριῶν κινήσεων πού εἶναι αἰσθητὲς σ'

ὄντα· στοὺς θεῖους νόες, στὶς ψυχές, στὰ αἰσθητά, ἀλλ' ἐπίσης καὶ στὸ Θεό.

22. Ἡ ἔκφρασις «λογικῶς» καὶ «διεξοδικῶς» σημαίνει τὸ ἀντίθετο πρὸς τὸ νοερῶς καὶ ἐνιαίως· σημαίνουν μὲ λόγο καὶ καταμερισμό.

κινήσεων, καὶ πολλῶ πρότερον τῶν ἐκάστου μονῶν καὶ στάσεων καὶ ἰδρύσεων, αἰτιόν ἐστι καὶ συνοχικὸν καὶ πέρας τὸ καλὸν καὶ ἀγαθόν, τὸ ὑπὲρ πᾶσαν στάσιν καὶ κίνησιν· δι' οὗ πᾶσα στάσις καὶ κινήσις καὶ ἐξ οὗ καὶ ἐν ᾧ καὶ εἰς ὃ καὶ οὗ ἔνεκα. Καὶ 5 γὰρ ἐξ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ καὶ οὐσία καὶ ζωὴ πᾶσα καὶ νοῦ καὶ ψυχῆς καὶ πάσης φύσεως αἱ σμικρότητες, αἱ ἰσότητες, αἱ μεγαλειότητες, τὰ μέτρα πάντα, καὶ αἱ τῶν ὄντων ἀναλογίαι καὶ ἀρμονίαι, καὶ κράσεις, αἱ ὀλότητες, τὰ μέρη, πᾶν ἐν καὶ πλῆθος, αἱ συνδέσεις τῶν μερῶν, αἱ παντὸς πλήθους ἐνώσεις, αἱ τελειότη-
10 τες τῶν ὀλοτήτων, τὸ ποιόν, τὸ ποσόν, τὸ πηλίκον, τὸ ἄπειρον, αἱ συγκρίσεις, αἱ διακρίσεις, πᾶσα ἀπειρία, πᾶν πέρας, οἱ ὄροι πάντες, αἱ τάξεις, αἱ ὑπεροχαί, τὰ στοιχεῖα, τὰ εἶδη, πᾶσα οὐσία, πᾶσα δύναμις, πᾶσα ἐνέργεια, πᾶσα ἔξις, πᾶσα αἴσθησις, πᾶς λόγος, πᾶσα νόησις, πᾶσα ἐπαφή, πᾶσα ἐπιστήμη, πᾶσα ἐνώσις·
15 καὶ ἀπλῶς, πᾶν ὄν ἐκ τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ, καὶ ἐν τῷ καλῷ καὶ ἀγαθῷ ἐστι καὶ εἰς τὸ καλὸν καὶ ἀγαθὸν ἐπιστρέφεται· καὶ πάντα ὅσα ἐστὶ καὶ γίνεται, διὰ τὸ καλὸν καὶ ἀγαθόν ἐστι καὶ γίνεται καὶ πρὸς αὐτὸ πάντα ὀρᾷ καὶ ὑπ' αὐτοῦ κινεῖται καὶ συνέχεται, καὶ αὐτοῦ ἔνεκα καὶ δι' αὐτὸ καὶ ἐν αὐτῷ πᾶσα ἀρχὴ πα-
20 ραδειγματική, τελική, ποιητική, εἰδική, στοιχειώδης, καὶ ἀπλῶς πᾶσα ἀρχή, πᾶσα συνοχή, πᾶν πέρας· ἢ ἵνα συλλαβὸν εἶπω, πάντα τὰ ὄντα ἐκ τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ καὶ πάντα τὰ οὐκ ὄντα, ὑπερουσίως ἐν τῷ καλῷ καὶ ἀγαθῷ· καὶ ἔστι πάντων ἀρχὴ καὶ πέρας ὑπεράρχιον καὶ ὑπερτελές· «ὅτι ἐξ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ
25 καὶ ἐν αὐτῷ καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα», ὡς φησιν ὁ ἱερός λόγος.

Πᾶσιν οὖν ἐστι τὸ καλὸν καὶ ἀγαθὸν ἐφετὸν καὶ ἐραστὸν καὶ ἀγαπητόν· καὶ δι' αὐτὸ καὶ αὐτοῦ ἔνεκα καὶ τὰ ἡττω τῶν κρείττωνων ἐπιστρεπτικῶς ἐρῶσι καὶ κοινωνικῶς τὰ ὁμόστοιχα τῶν ὁμοταγῶν, καὶ τὰ κρείττω τῶν ἡττόνων προνοητικῶς

αὐτὸ τὸ σύμπαν, καὶ πολὺ προηγουμένως τῶν μονῶν καὶ στάσεων καὶ ἐδρῶν τοῦ καθενός, αἴτιο καὶ συνοχή καὶ τέλος εἶναι τὸ καλὸ καὶ ἀγαθόν, τὸ ὁποῖο εὐρίσκεται ἐπάνω ἀπὸ κάθε στάσι καὶ κίνησι· δι' αὐτοῦ ἔρχεται κάθε στάσις καὶ κίνησις, καὶ ἀπὸ αὐτὸ καὶ σ' αὐτὸ καὶ πρὸς αὐτὸ καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ. Διότι ἀπὸ αὐτὸ καὶ δι' αὐτοῦ ὑπάρχουν οὐσία καὶ ζωὴ τοῦ νοῦ καὶ τῆς ψυχῆς, ὅλες οἱ μικρότητες τῆς φύσεως, οἱ ἰσότητες, οἱ μεγαλειότητες, ὅλα τὰ μέτρα καὶ οἱ ἀναλογίαι τῶν ὄντων, οἱ ἀρμονίαι καὶ οἱ κράσεις, οἱ ὀλότητες, τὰ μέρη, ὅλα μαζὶ ἓνα καὶ πλῆθος, οἱ συνθέσεις τῶν μερῶν, οἱ ἐνώσεις κάθε πλῆθους, οἱ τελειότητες τῶν ὀλοτήτων, τὸ ποιόν, τὸ ποσόν, τὸ πηλίκον, τὸ ἄπειρον, οἱ συγκρίσεις, οἱ διακρίσεις, κάθε ἀπειρία καὶ κάθε πέρας, ὅλα τὰ ὄρια, οἱ τάξεις, οἱ ὑπεροχές, τὰ στοιχεῖα, τὰ εἶδη, κάθε οὐσία, κάθε δύναμις, κάθε ἐνέργεια, κάθε ἔξις, κάθε αἴσθησις, κάθε λόγος, κάθε νόησις, κάθε ἐπαφή, κάθε ἐπιστήμη, κάθε ἐνωσις· καὶ γενικῶς κάθε ὄν προέρχεται ἀπὸ τὸ καλὸ καὶ ἀγαθόν, εὐρίσκεται μέσα στὸ καλὸ καὶ ἀγαθόν, στρέφεται πρὸς τὸ καλὸ καὶ ἀγαθόν· καὶ ὅλα ὅσα ὑπάρχουν καὶ γίνονται, ἐξ αἰτίας τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ ὑπάρχουν καὶ γίνονται, καὶ ὅλα πρὸς αὐτὸ ἀποβλέπουν καὶ ἀπὸ αὐτὸ κινουῦνται καὶ συνέχονται· ἐξ αἰτίας αὐτοῦ καὶ γι' αὐτὸ καὶ μέσα σ' αὐτὸ ὑπάρχει κάθε ἀρχὴ παραδειγματική, τελικὴ, ποιητικὴ, εἰδική, στοιχειώδης²³, καὶ γενικῶς κάθε ἀρχή, κάθε συνέχεια, κάθε τέλος· ἢ, γιὰ νὰ συντομεύσω, ὅλα τὰ ὄντα εἶναι ἀπὸ τὸ καλὸ καὶ ἀγαθόν, κι' αὐτὸ εἶναι ἀρχὴ τῶν ὄλων καὶ τέλος ὑπεράρχιο καὶ ὑπερτελές· «διότι ἀπὸ αὐτὸν καὶ δι' αὐτοῦ καὶ σ' αὐτὸν καὶ πρὸς αὐτὸν εἶναι τὰ πάντα»²⁴, ὅπως λέγει ὁ ἱερὸς λόγος.

Σὲ ὅλα λοιπὸν τὸ καλὸ καὶ ἀγαθὸ εἶναι ἐφετὸ καὶ ἐραστὸ καὶ ἀγαπητό· καὶ γι' αὐτὸ καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τὰ ὄντα αἰσθάνονται μεταξύ τους ἔρωτα, πού ἐκδηλώνεται μὲ τὴν στροφὴ τῶν κατωτέρων πρὸς τὰ ἀνώτερα, μὲ τὴν κοινωνία τῶν ὁμοστοίχων πρὸς τὰ ὁμοταγῆ, μὲ τὴν πρόνοια τῶν ἀνωτέρων πρὸς τὰ κατώτε-

23. Εἶναι δηλαδὴ ἀρχὴ πού ἔχει μέσα της τὰ παραδείγματα, τὰ σπέρματα ὄλων τῶν πραγμάτων· εἶναι ποιητικὸ αἴτιο, τελικὸ αἴτιο.

24. Ρωμ. 11.36.

καὶ αὐτὰ ἑαυτῶν ἕκαστα συνεκτικῶς, καὶ πάντα τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ ἐφιέμενα, ποιεῖ καὶ βούλεται πάντα ὅσα ποιεῖ καὶ βούλεται. Παρρησιάζεται δὲ καὶ τοῦτο εἰπεῖν ὁ ἀληθῆς λόγος, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ πάντων αἷτιος δι' ἀγαθότητος ὑπερβολὴν πάντων ἐρᾷ, 5 πάντα ποιεῖ, πάντα τελειοῖ, πάντα συνέχει, πάντα ἐπιστρέφει καὶ ἔστι καὶ ὁ θεῖος ἔρως ἀγαθὸς ἀγαθοῦ διὰ τὸ ἀγαθόν. Αὐτὸς γὰρ ὁ ἀγαθοεργὸς τῶν ὄντων ἔρως, ἐν τάγαθῳ καθ' ὑπερβολὴν προϋπάρχων, οὐκ εἴασεν αὐτὸν ἄγονον ἐν ἑαυτῷ μένειν, ἐκίνησε δὲ αὐτὸν εἰς τὸ πρακτικεῦσθαι κατὰ τὴν ἀπάντων γενητικὴν 10 ὑπερβολήν.

11 Καὶ μὴ τις ἡμᾶς οἰέσθω παρὰ τὰ Λόγια τὴν τοῦ ἔρωτος ἐπωνυμίαν πρεσβεύειν. Ἔστι μὲν γὰρ ἄλογον, ὡς οἶμαι, καὶ σκαιὸν τὸ μὴ τῇ δυνάμει τοῦ σκοποῦ προσέχειν, ἀλλὰ ταῖς λέξεσι καὶ τοῦτο οὐκ ἔστι τῶν τὰ θεῖα νοεῖν ἐθελόντων ἴδιον, ἀλλὰ 15 τῶν ἤχους ψιλοῦς εἰσδεχομένων, καὶ τούτους ἄχρι τῶν ὠτων, ἀδιαβάτους ἔξωθεν συνεχόντων καὶ οὐκ ἐθελόντων εἰδέναί, τί μὲν ἢ τοιάδε λέξεις σημαίνει, πῶς δὲ αὐτὴν χρῆ καὶ δι' ἐτέρων ὁμοδυνάμων καὶ ἐκφαντικωτέρων λέξεων διασαφῆσαι, προσ- πασχόντων δὲ στοιχείοις καὶ γραμμαῖς ἀνοήτοις καὶ συλλαβαῖς 20 καὶ λέξεσιν ἀγνώστοις, μὴ διαβαινούσαις εἰς τὸ τῆς ψυχῆς αὐτῶν νοερόν, ἀλλ' ἔξω περὶ τὰ χεῖλη καὶ τὰς ἀκοὰς αὐτῶν δια- βομβουμέναις, ὥσπερ οὐκ ἔξόν τὸν τέσσαρα ἀριθμὸν διὰ τοῦ δις δύο σημαίνει ἢ τὰ εὐθύγραμμα διὰ τῶν ὀρθογράμμων ἢ τὴν μητρίδα διὰ τῆς πατρίδος ἢ ἕτερόν τι τῶν πολλοῖς τοῦ λόγου μέ- 25 ρεσι ταῦτὸ σημαινόντων· δεόν εἰδέναί κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, ὅτι στοιχείοις καὶ συλλαβαῖς, καὶ λέξεσι καὶ γραφαῖς καὶ λόγοις χρώμεθα διὰ τὰς αἰσθήσεις, ὡς ὅταν ἡμῶν ἡ ψυχὴ ταῖς νοεραῖς ἐνεργείαις ἐπὶ τὰ νοητὰ κινεῖται περιτταὶ μετὰ τῶν αἰσθητῶν αἰ αἰσθήσεις, ὥσπερ καὶ αἰ νοεραὶ δυνάμεις, ὅταν ἡ ψυχὴ θεοειδῆς 30 γινομένη δι' ἐνώσεως ἀγνώστου ταῖς τοῦ ἀπροσίτου φωτὸς

25. Δύναμις τοῦ σκοποῦ εἶναι τὸ βαθύτερο νόημα τῶν ὄρων.

ρα, με τὴν συγκράτησι ἀπὸ τὸ καθένα τῶν δικῶν του· καὶ ὅλα πράττουν καὶ θέλουν ὅσα πράττουν καὶ θέλουν ποθῶντας τὸ καλὸ καὶ τὸ ἀγαθόν. Θαρρεῦει δὲ νὰ εἰπῆ καὶ τοῦτο ὁ ἀληθινὸς λόγος, ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ αἴτιος τῶν πάντων ἀγαπᾷ τὰ πάντα ἀπὸ ὑπερβολικὴ ἀγαθότητα, πράττει τὰ πάντα, τελειοποιεῖ τὰ πάντα, συνέχει τὰ πάντα, ἐπιστρέφει τὰ πάντα πρὸς τὸν ἑαυτὸ του· ὁ δὲ θεῖος ἔρωσ εἶναι ἀγαθός, ἀνήκει στὸν ἀγαθὸ καὶ ἀποβλέπει στὸ ἀγαθόν. Διότι ὁ ἴδιος ὁ ἔρωσ, πού παρήγαγε τὰ ὄντα ἀγάθοεργῶς, προϋπάρχοντας στὸν ἀγαθὸ μὲ περίσσεια, δὲν τὸν ἄφησε νὰ μένη στὸν ἑαυτὸ του ἄγονος, ἀλλὰ τὸν ἐκίνησε σὲ δραστηριότητα με τὴν ὑπερβολικὴ δύναμι τῆς γενέσεως ὅλων τῶν πραγμάτων.

Καὶ νὰ μὴ νομίση κανεὶς ὅτι δεχόμενοι τὸ ὄνομα τοῦ ἔρωτος ἐρχόμαστε σὲ ἀντίθεσι μὲ τὰ Λόγια. Διότι εἶναι παράλογο καὶ ἀγροῖκο νὰ μὴ προσέχωμε στὴ δύναμι τοῦ σκοποῦ²⁵ ἀλλὰ στὶς λέξεις, κι' αὐτὸ δὲν εἶναι γνώρισμα ἐκείνων πού θέλουν νὰ κατανοοῦν τὰ θεῖα, ἀλλ' ἐκείνων πού δέχονται γυμνοὺς ἤχους, κι' αὐτοὺς τοὺς κρατοῦν ἕως τ' αὐτιά ἀδιαβάτους ἀπὸ τὰ ἔξω πρὸς τὰ μέσα καὶ δὲν θέλουν νὰ γνωρίζουν τί σημαίνει ἡ τάδε λέξις καὶ πῶς πρέπει νὰ τὴ διασαφήσουν μὲ ἄλλες ὁμοδύναμες καὶ δηλωτικώτερες. Εἶναι γνώρισμα ἐκείνων πού ἐπὶ πλέον ταλαιπωροῦνται μὲ ἀνόητα στοιχεῖα καὶ γραμμές, μὲ ἄγνωστες συλλαβές καὶ λέξεις, πού δὲν διαβαίνουν στὸ νοερὸ τῆς ψυχῆς των, ἀλλὰ περιηχοῦν γύρω στὰ χεῖλη καὶ τ' αὐτιά τους, σὰν νὰ μὴ εἶναι δυνατὸ ὁ ἀριθμὸς τέσσερα νὰ δηλωθῆ μὲ τὸ δυὸ φορές δυὸ ἢ τὰ εὐθύγραμμα διὰ τῶν ὀρθογράμμων ἢ ἡ μητρίδα διὰ τῆς πατρίδος ἢ κάτι ἄλλο διὰ λέξεων πού σὲ πολλὰ μέρη τοῦ λόγου σημαίνουν τὸ ἴδιο· ἐνῶ ἔπρεπε νὰ γνωρίζουν ὅτι κατὰ τὸν ὀρθὸ λόγον στοιχεῖα καὶ συλλαβές, λέξεις καὶ γραφές καὶ λόγους χρησιμοποιοῦμε γιὰ τὶς αἰσθήσεις, διότι ὅταν ἡ ψυχὴ μας κινῆται πρὸς τὰ νοητὰ μὲ τὶς νοερὰς ἐνέργειες, οἱ αἰσθήσεις μαζὶ μὲ τὰ αἰσθητὰ εἶναι περιττές, ὅπως οἱ νοερὰς δυνάμεις εἶναι περιττές ὅταν ἡ ψυχὴ γίνεται θεοειδῆς μὲ κάποια ἄγνωστη ἔνωσι καὶ ρίπτει ἀνόμματα βολές στὶς ἀκτῖνες τοῦ ἀπροσίτου φωτός. "Ὅταν λοι-

ἀκτῖσιν ἐπιβάλλη ταῖς ἀνομμάτοις ἐπιβολαῖς. Ὅταν δὴ ὁ νοῦς διὰ τῶν αἰσθητῶν ἀνακινεῖσθαι σπεύδῃ πρὸς θεωρητικὰς νοήσεις, τιμιώτεροι πάντως εἰσὶν αἱ ἐπιδηλότεροι τῶν αἰσθήσεων διαπορθμεύσεις, οἱ σαφέστεροι λόγοι, τὰ τρανέστερα τῶν ὀρα-
5 τῶν, ὡς ὅταν ἀτράνωτα ἢ τὰ παρακείμενα ταῖς αἰσθήσεσιν, οὐδὲ αὐταὶ τῷ νῷ παραστῆσαι τὰ αἰσθητὰ καλῶς δυνήσονται.

12 Πλὴν ἵνα μὴ ταῦτα εἰπεῖν δοκῶμεν, ὡς τὰ θεῖα Λόγια παρακινουῦντες, ἀκουέτωσαν αὐτῶν οἱ τὴν ἔρωτος ἐπωνυμίαν διαβάλλοντες. «Ἐράσθητι αὐτῆς», φησί, «καὶ τηρήσει σε· περιχα-
10 ράκωσον αὐτήν, καὶ ὑψώσει σε· τίμησον αὐτήν, ἵνα σε περιλάβῃ», καὶ ὅσα ἄλλα κατὰ τὰς ἱερωτικὰς θεολογίας ὑμνεῖται. Καίτοι ἔδοξέ τισι τῶν καθ' ἡμᾶς ἱερολόγων καὶ θειότερον εἶναι τὸ τοῦ ἔρωτος ὄνομα τοῦ τῆς ἀγάπης. Γράφει δὲ καὶ ὁ θεῖος Ἰγνάτιος· «ὁ ἐμὸς ἔρωτος ἐσταύρωται». Καὶ ἐν ταῖς προεισαγω-
15 γαῖς τῶν λογίων εὐρήσεις τινὰ λέγοντα περὶ τῆς θείας Σοφίας, «ἐραστής ἐγενόμην τοῦ κάλλους αὐτῆς». Ὡστε τοῦτο δὴ τὸ τοῦ ἔρωτος ὄνομα μὴ φοβηθῶμεν, μηδέ τις ἡμᾶς θορυβεῖτω λόγος περὶ τούτου δεδιττόμενος.

Ἐμοὶ γὰρ δοκοῦσιν οἱ θεολόγοι κοινὸν μὲν ἠγεῖσθαι τὸ τῆς
20 ἀγάπης καὶ τὸ τοῦ ἔρωτος ὄνομα, διὰ τοῦτο δὲ τοῖς θείοις μᾶλλον ἀναθεῖναι τὸν ὄντως ἔρωτα, διὰ τὴν ἄτοπον τῶν τοιούτων ἀνδρῶν πρόληψιν. Θεοπρεπῶς γὰρ τοῦ ὄντως ἔρωτος, οὐχ ὑφ' ἡμῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τῶν Λογίων αὐτῶν ὑμνουμένου, τὰ πλήθη μὴ χωρήσαντα τὸ ἐνοειδὲς τῆς ἐρωτικῆς θεωνυμίας, οἰ-
25 κείως ἑαυτοῖς ἐπὶ τὸν μεριστὸν καὶ σωματοπρεπῆ καὶ διηρημένον ἐξωλίσθησαν, ὅς οὐκ ἔστιν ἀληθὴς ἔρωτος, ἀλλ' εἶδωλον ἢ μᾶλλον ἔκπτωσις τοῦ ὄντως ἔρωτος· ἀχώρητον γὰρ ἔστι τῷ πλήθει τὸ ἐνιαῖον τοῦ θεοῦ καὶ ἐνὸς ἔρωτος. Διὸ καὶ ὡς δυσχερέστερον ὄνομα τοῖς πολλοῖς δοκοῦν ἐπὶ τῆς θείας σοφίας τάτ-

26. Προφανῶς ὑπῆρχε σοβαρὴ ἀντίρρησης στὴ χρῆσι τοῦ ὄρου «ἔρωτος» μεθρησκευτικῆ ἔννοια.

27. Παροιμ. 4,6·8.

πὸν ὁ νοῦς σπεύδῃ νὰ κινηθῆ ἑπάνω πρὸς τὴ θεωρία τῶν νοήσεων διὰ τῶν αἰσθητῶν, τότε εἶναι ὅπωςδήποτε προτιμότερες οἱ φανερότερες διαβιβάσεις τῶν αἰσθήσεων, οἱ σαφέστεροι λόγοι, τὰ τρανώτερα θεάματα· διότι ἂν εἶναι δυσδιάκριτα τὰ ὑποκείμενα στὶς αἰσθήσεις, τότε κι' οἱ ἴδιες οἱ αἰσθήσεις δὲν μποροῦν νὰ παραστήσουν καλὰ στὸ νοῦ τὰ αἰσθητά.

- 12 Ὅμως, γὰ νὰ μὴ φανῆ ὅτι λέγοντας αὐτὰ τὰ πράγματα παραβαίνομε τὰ θεῖα Λόγια, ἄς τὰ ἀκούσουν ὅσοι διαβάλλουν τὸν ὄρο ἔρωτος²⁶. Λέγει, «νὰ τὴν ἐρασθῆς, καὶ θὰ σὲ φυλάξῃ· περίβαλέ τὴν καὶ θὰ σὲ σηκώσῃ· τίμησέ τὴν γὰ νὰ σὲ περιπτυχθῆ»²⁷. Μερικοὶ μάλιστα ἀπὸ τοὺς ἱερολόγους μας ἐνόμισαν ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ ἔρωτος εἶναι θεϊότερο ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς ἀγάπης. Γράφει ὁ θεῖος Ἰγνάτιος· «ὁ δικός μου ἔρωτος ἔχει σταυρωθῆ»²⁸. Ἀλλὰ καὶ στὰ κείμενα ποὺ εἰσάγουν στὰ Λόγια θὰ εὔρης λόγους ποὺ λέγουν τὰ ἐξῆς περὶ τῆς θείας Σοφίας· «ἔγινα ἐραστής τοῦ κάλλους τῆς»²⁹. Ὡστε λοιπὸν νὰ μὴ φοβηθοῦμε αὐτὴ τὴ λέξι τοῦ ἔρωτος οὔτε νὰ μᾶς θορυβήσῃ κανένας λόγος φοβίζοντάς μας γι' αὐτόν.

Ἐγὼ πραγματικὰ νομίζω ὅτι οἱ θεολόγοι θεωροῦν ταυτόσημες τὶς λέξεις τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ ἔρωτος· γι' αὐτὸ μάλιστα στὰ θεῖα ἀναφέρουν περισσότερο τὸν ὄντως ἔρωτα, ἐξ αἰτίας τῆς ἄτοπης ἀντιλήψεως ἐκείνων τῶν ἀνθρώπων. Ἐνῶ δηλαδὴ ὁ ὄντως ἔρωτος ὑμνεῖται, ὄχι μόνον ἀπὸ μᾶς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ Λόγια, θεοπρεπῶς, τὰ πλήθη μὴ μπορώντας νὰ χωρέσουν τὸ ἐνοειδὲς τῆς ἐρωτικῆς θεωνυμίας ἐγλίστησαν ὅπως τοὺς ἐταίριαζε πρὸς τὸν μεριστὸ καὶ σωματοπρεπῆ καὶ διηρημένο ἔρωτα, ποὺ δὲν εἶναι ἀληθινὸς ἔρωτος, ἀλλὰ εἶδωλο ἢ ἐκπτώσις τοῦ ὄντως ἔρωτος³⁰ διότι τὸ ἐνιαῖο τοῦ ἐνὸς θείου ἔρωτος εἶναι ἀχώρητο στὸ νοῦ τοῦ πλήθους. Γι' αὐτὸ τὸ ὄνομα τοῦτο τοῦ ἔρωτος, ἂν καὶ θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ὡς ἀπρεπέστερο, χρησιμοποιεῖται

28. Ἐπιστολὴ πρὸς Ρωμαίους 7,3.

29. Σοφ. Σολ. 8,2. Τὸ βιβλίον τῆς Σοφίας Σολομῶντος θεωρεῖται προεισαγωγικὸ στὰ Λόγια ποὺ ἐδῶ ἴσως σημαίνουν μόνον τὴν Καινὴ Διαθήκη.

30. Ὁ σωματικὸς διεσπασμένος ἔρωτος εἶναι κατάπτωσις τοῦ ἐνοειδοῦς θείου ἔρωτος.

τεται πρὸς ἀναγωγὴν αὐτῶν καὶ ἀνάστασιν εἰς τὴν τοῦ ὄντως ἔρωτος γνῶσιν καὶ ὥστε ἀπολυθῆναι τῆς ἐπ' αὐτῷ δυσχερείας· ἐφ' ἡμῶν δὲ αὐθις, ἔνθα καὶ ἄτοπόν τι πολλάκις ἦν οἰηθῆναι τοὺς χαμαιζήλους, κατὰ τὸ δοκοῦν εὐφημότερον, «ἐπέπεσε», τίς 5 φησιν, «ἡ ἀγάπησίς σου ἐπ' ἐμὲ ὡς ἡ ἀγάπησις τῶν γυναικῶν»· ἐπεὶ τοῖς ὀρθῶς τῶν θείων ἀκροωμένοις ἐπὶ τῆς αὐτῆς δυνάμεως τάττεται πρὸς τῶν ἱερῶν θεολόγων τὸ τῆς ἀγάπης καὶ τὸ τοῦ ἔρωτος ὄνομα κατὰ τὰς θείας ἐκφαντορίας. Καὶ ἔστι τοῦτο δυνάμεως ἐνοποιοῦ καὶ συνδετικῆς καὶ διαφερόντως συγκρατι- 10 κῆς ἐν τῷ καλῷ καὶ ἀγαθῷ, διὰ τὸ καλὸν καὶ ἀγαθὸν προῦφεστῶσης καὶ ἐκ τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ διὰ τὸ καλὸν καὶ ἀγαθὸν ἐκδιδομένης καὶ συνεχούσης μὲν τὰ ὁμοταγῆ κατὰ τὴν κοινωνικὴν ἀλληλουχίαν, κινούσης δὲ τὰ πρῶτα πρὸς τὴν τῶν ὑφειμένων πρόνοιαν καὶ ἐνιδρυούσης τὰ καταδεέστερα τῇ ἐπιστροφῇ 15 τοῖς ὑπερτέροις.

13 Ἔστι δὲ καὶ ἐκστατικὸς ὁ θεῖος ἔρωτος, οὐκ ἐὼν ἑαυτῶν εἶναι τοὺς ἐραστάς, ἀλλὰ τῶν ἐρωμένων. Καὶ δηλοῦσι, τὰ μὲν ὑπέρτερα τῆς προνοίας γιγνόμενα τῶν καταδεεστέρων καὶ τὰ ὁμόστοιχα τῆς ἀλλήλων συνοχῆς καὶ τὰ ὑφειμένα τῆς πρὸς τὰ 20 πρῶτα θειοτέρας ἐπιστροφῆς. Διὸ καὶ Παῦλος ὁ μέγας, ἐν κατοχῇ τοῦ θείου γεγονῶς ἔρωτος καὶ τῆς ἐκστατικῆς αὐτοῦ δυνάμεως μετεिल्φῶς, ἐνθέῳ στόματι, «ζῶ ἐγώ», φησίν, «οὐκ ἔτι, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός», ὡς ἀληθῆς ἐραστῆς καὶ ἐξεστηκῶς, ὡς αὐτός φησι, τῷ Θεῷ καὶ οὐ τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν, ἀλλὰ τὴν τοῦ ἐρα- 25 στοῦ ζῶν ὡς σφόδρα ἀγαπητήν.

Τολμητέον δὲ καὶ τοῦτο ὑπὲρ ἀληθείας εἰπεῖν, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ πάντων αἷτιος τῷ καλῷ καὶ ἀγαθῷ τῶν πάντων ἔρωτι δι' ὑπερβολὴν τῆς ἐρωτικῆς ἀγαθότητος, ἔξω ἑαυτοῦ γίνεται, ταῖς εἰς τὰ μὴ ὄντα πάντα προνοίαις καὶ οἷον ἀγαθότητι καὶ ἀγαπήσει 30 καὶ ἔρωτι θέλγεται· καὶ ἐκ τοῦ ὑπὲρ πάντα καὶ πάντων ἐξηρη-

ἐπὶ τῆς θείας σοφίας, γὰρ ν' ἀνυψωθοῦν κί' ἀναστηθοῦν στή γνῶσι τοῦ ἔρωτος κί' ἔτσι ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν ἀντιπάθεια πρὸς αὐτό. Ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου πεδίου ὅμως, ὅπου οἱ χαμερπεῖς πολλὲ φορές θὰ μπορούσαν νὰ σκεφθοῦν καὶ κάτι τὸ ἄτοπο, λέγει κάποιος μὲ μιὰ λέξι πού φαίνεται εὐφημότερη, «ἡ ἀγάπη σου ἔπεσε ἐπάνω μου σὰν ἡ ἀγάπη γυναικῶν»³¹. Διότι, γὰρ ὅσους καταλαβαίνουν τὰ θεῖα σωστά, τὸ ὄνομα τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ ἔρωτος ἀπὸ τοὺς ἱερούς θεολόγους φέρεται ἰσοδύναμο σύμφωνα μὲ τις θεῖες ἀποκαλύψεις. Καὶ εἶναι αὐτὸ τὸ ὄνομα δηλωτικὸ τῆς ἐνοποιοῦ καὶ συνδετικῆς καὶ ἐξόχως συναπτικῆς δυνάμεως στὸ καλὸ καὶ ἀγαθό, πού προϋφίσταται ἐξ αἰτίας τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ καὶ ἐκχέεται ἀπὸ τὸ καλὸ καὶ ἀγαθὸ γιὰ τὸ καλὸ καὶ ἀγαθό, πού συνέχει τὰ ὁμοταγῆ κατὰ τὴν κοινωνικὴ τους ἀλληλουχία, κινεῖ δὲ τὰ προηγούμενα πρὸς τὴν πρόνοια τῶν κατωτέρων καὶ ἐπιστροφικῶς ἐδράζει τὰ ὑποδεέστερα στὰ ὑπέρτερα.

- 13 Εἶναι δὲ καὶ ἐκστατικὸς ὁ θεῖος ἔρωτος, διότι δὲν ἀφήνει τοὺς ἐραστὰς ν' ἀνήκουν στὸν ἑαυτό τους, ἀλλὰ στοὺς ἐρωμένους. Κί' αὐτὸ τὸ φανερῶνει τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ μὲν ὑπέρτερα μὲ τὴν πρόνοια γίνονται τῶν ὑποδεεστέρων, τὰ ὁμόστοιχα μὲ τὴ συνοχή γίνονται τὸ ἓνα τοῦ ἄλλου καὶ τὰ κατώτερα μὲ τὴ θεϊότερη πρὸς αὐτὰ ἐπιστροφή γίνονται τῶν πρώτων. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ μέγας Παῦλος, ὅταν κατέκτησε τὸν θεῖο ἔρωτα καὶ μετέλαβε ἀπὸ τὴν ἐκστατικὴ του δύναμι, λέγει μὲ ἔνθεο στόμα, «δὲν ζῶ πλέον ἐγώ, ἀλλὰ ζῆ μέσα μου ὁ Χριστός»³², ὡς ἀληθινὸς ἐραστής πού εἶναι σὲ ἐκστασι πρὸς τὸν Θεό, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος, καὶ ζῆ ὄχι τὴ δικὴ του ζωὴ, ἀλλὰ τὴ ζωὴ τοῦ ἐραστοῦ, ὡς πολὺ ἀγαπητή.

Πρέπει δὲ νὰ τολμήσωμε νὰ εἰποῦμε καὶ τοῦτο ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, ὅτι κί' αὐτὸς ὁ αἴτιος τῶν πάντων, διὰ τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ ἔρωτος ἀπὸ ὑπερβολικὴ ἀγαθότητα, ἔρχεται ἐκτὸς ἑαυτοῦ, κατὰ τις πρόνοιες πρὸς ὅλα τὰ ὄντα, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο θέλγεται ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν ἀγάπησι καὶ τὸν ἔρωτα· καὶ ἀπὸ τὸν χῶρο τῆς ὑπερβάσεως τῶν πάντων καὶ τῆς ἐξαιρέσεως τῶν πάντων κατέρχεται στὸ χῶρο τῶν πάντων κατὰ τὴν ἐκστατι-

32. Γαλ. 2,20.

μένου πρὸς τὸ ἐν πᾶσι κατάγεται κατ' ἐκστατικὴν ὑπερούσιον δύναμιν ἀνεκφοίτητον ἑαυτοῦ. Διὸ καὶ ζηλωτὴν αὐτὸν οἱ τὰ θεῖα δεινοὶ προσαγορεύουσιν, ὡς πολλὸν τὸν εἰς τὰ ὄντα ἀγαθὸν ἔρωτα καὶ ὡς πρὸς ζῆλον ἐγερτικὸν τῆς ἐφέσεως αὐτοῦ τῆς ἐρωτικῆς καὶ ὡς ζηλωτὴν ἑαυτὸν ἀποδεικνύοντα, ὡς καὶ τὰ ἐφιέμενα ζηλωτὰ καὶ ὡς τῶν προνοουμένων ὄντων αὐτῷ ζηλωτῶν. Καὶ ὅλως τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ ἐστὶ τὸ ἐραστὸν καὶ ὁ ἔρωσ, καὶ ἐν τῷ καλῷ καὶ ἀγαθῷ προῖδρυται, καὶ διὰ τὸ καλὸν καὶ ἀγαθὸν ἐστὶ καὶ γίνεται.

14 Τί δὲ ὅλως ὁ θεολόγοι βουλόμενοι, ποτὲ μὲν ἔρωτα καὶ ἀγάπην αὐτὸν φασί, ποτὲ δὲ ἐραστὸν καὶ ἀγαπητὸν (τοῦ μὲν γὰρ αἴτιος καὶ ὡσπερ προβολεὺς καὶ ἀπογεννήτωρ, τὸ δὲ αὐτός ἐστι· καὶ τῷ μὲν κινεῖται, τῷ δὲ κινεῖ), ἢ ὅτι αὐτὸς ἑαυτοῦ καὶ ἑαυτῷ ἐστὶ προαγωγικός καὶ κινητικός; Ταύτη δὲ ἀγαπητὸν μὲν
15 καὶ ἐραστὸν αὐτὸν καλοῦσιν, ὡς καλὸν καὶ ἀγαθόν· ἔρωτα δὲ αὔθις καὶ ἀγάπην, καὶ κινητικὴν ἅμα καὶ ὡς ἀναγωγὸν δύναμιν ὄντα ἐφ' ἑαυτόν, τὸν μόνον αὐτὸ δι' ἑαυτὸ καλὸν καὶ ἀγαθόν, καὶ ὡσπερ ἔκφρασις ὄντα ἑαυτοῦ δι' ἑαυτοῦ, καὶ τῆς ἐξηρημένης ἐνώσεως ἀγαθὴν πρόοδον καὶ ἐρωτικὴν κίνησιν, ἀπλῆν, αὐτο-
20 κίνητον, αὐτενέργητον, προοῦσαν ἐν τάγαθῷ καὶ ἐκ τάγαθοῦ τοῖς οὖσιν ἐκβλυζομένην καὶ αὔθις εἰς τάγαθόν ἐπιστρεφομένην. Ἐν ᾧ καὶ τὸ ἀτελεύτητον ἑαυτοῦ καὶ ἄναρχον ὁ θεῖος ἔρωσ ἐνδείκνυται διαφερόντως, ὡσπερ τις αἰδῖος κύκλος, διὰ τάγαθόν, ἐκ τάγαθοῦ καὶ ἐν τάγαθῷ καὶ εἰς τάγαθόν, ἐν ἀπλανεῖ συνελίξει
25 περιπορευόμενος καὶ ἐν ταύτῳ καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ καὶ προῖων ἀεὶ καὶ μένων καὶ ἀποκαθιστάμενος.

Ταῦτα καὶ ὁ κλεινὸς ἡμῶν ἱεροτελεστής ἐνθέως ὑφηγήσατο κατὰ τοὺς ἐρωτικούς ὕμνους· ὧν οὐκ ἄτοπον ἐπιμνησθῆναι καὶ οἷον ἱεράν τινα κεφαλὴν ἐπιθεῖναι τῷ περὶ ἔρωτος ἡμῶν
30 λόγῳ.

κῆ ὑπερούσια δύναμί του χωρὶς νὰ φεύγη ἀπὸ τὸν ἑαυτό του. Γι' αὐτό οἱ δυνατοὶ ἐρμηνευταὶ τῶν θείων τὸν αἴτιο τῶν πάντων τὸν καλοῦν ἐπίσης ζηλωτῆ, διότι παρέχει ἐφθόνως τὸν ἀγαθὸ ἔρωτα στὰ ὄντα, διεγείρει σὲ ζῆλο τὴν ἐρωτικὴ του ἔφεσι κι' ἀποδεικνύει τὸν ἑαυτό του ζηλωτῆ, ὥστε καὶ τὰ ἐφιέμενα αὐτὸν καὶ τὰ προνοούμενα ἀπὸ αὐτὸν ὄντα νὰ εἶναι ἄξια τοῦ ζήλου. Τὸ ἐραστὸ καὶ ὁ ἔρωσ ἀνήκουν ὀλοτελα στὸ καλὸ καὶ ἀγαθὸ, εἶναι θεμελιωμένα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ στὸ καλὸ καὶ ἀγαθὸ, ὑπάρχουν καὶ γίνονται γιὰ τὸ καλὸ καὶ ἀγαθὸ.

14 Τί ὅμως θέλουν γενικὰ νὰ εἰποῦν οἱ θεολόγοι, ὅταν ὀνομάζουν τὸ Θεὸ ἄλλοτε ἔρωτα καὶ ἀγάπη, ἄλλοτε ἐραστὸ καὶ ἀγαπητὸ (διότι τοῦ μὲν πρώτου ὁ Θεὸς εἶναι αἴτιος, σὰν προβολεὺς καὶ γεννήτωρ, τὸ δὲ δεύτερο εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος³³· μὲ τὸ πρῶτο κινεῖται ν' ἀγαπᾷ τὰ ἄλλα, μὲ τὸ δεύτερο κινεῖ τὰ ἄλλα νὰ τὸν ἀγαποῦν), παρὰ μόνο ὅτι αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶναι προωθητικὸς καὶ κινητικὸς ἑαυτοῦ πρὸς ἑαυτόν; Γι' αὐτὸν τὸν λόγο τὸν καλοῦν ἀγαπητὸ καὶ ἐραστὸ, σὰν καλὸ καὶ ἀγαθὸ, ἔρωτα δὲ πάλι καὶ ἀγάπη σὰν κινητικὴ καὶ συγχρόνως ἀναγωγικὴ πρὸς τὸν ἑαυτό του δύναμι, τὸ μόνο αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ καλὸ καὶ ἀγαθὸ, καὶ σὰν ἀποκάλυψι ἑαυτοῦ δι' ἑαυτοῦ, ἀγαθὴ πρόοδο τῆς ὑπερβατικῆς ἐνώσεως, ἐρωτικὴ κίνησι ἀπλῆ, αὐτοκίνητη, αὐτενέργετη, προϋπάρχουσα στὸ ἀγαθὸ, ἀναβλυζομένη ἀπὸ τὸ ἀγαθὸ στὰ ὄντα καὶ πάλι ἐπιστρεφομένη πρὸς τὸ ἀγαθὸ. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ὁ θεῖος ἔρωσ δεικνύει κατ' ἐξοχὴν τὸν ἀτελεύτητο καὶ ἄναρχο χαρακτῆρα του, σὰν αἰδῖος κύκλος, γιὰ τὸ ἀγαθὸ, ἀπὸ τὸ ἀγαθὸ, στὸ ἀγαθὸ καὶ πρὸς τὸ ἀγαθὸ, τριγυρίζοντας μὲ ἀπλάνευτη συνέλιξι, προχωρώντας πάντοτε καὶ μένοντας καὶ ἐπιστρέφοντας στὸ αὐτὸ καὶ κατὰ τὸ αὐτό.

Αὐτὰ ἐδίδαξε ἐνθέως καὶ ὁ ἐνδοξος ἱεροτελεστής μας³⁴ στοὺς *Ἐρωτικούς Ὑμνους*, τοὺς ὁποίους δὲν εἶναι ἄτοπο νὰ θυμηθοῦμε καὶ νὰ τοποθετήσωμε σὰν ἱερὴ κορυφὴ στὸν περὶ ἔρωτος λόγο μας.

33. «Ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν», Ἰω. 4,16.

34. Ὁ Ἱερόθεος.

15 *Ἰεροθέου τοῦ ἀγιωτάτου ἐκ τῶν ἐρωτικῶν ὕμνων. Τὸν ἔρωτα, εἴτε θεῖον εἴτε ἀγγελικὸν εἴτε νοερὸν εἴτε ψυχικὸν εἴτε φυσικὸν εἴπομεν, ἐνωτικὴν τινα καὶ συγκρατικὴν ἐννοήσωμεν δύναμιν, τὰ μὲν ὑπέρτερα κινουῦσαν ἐπὶ 5 πρόνοιαν τῶν καταδεεστέρων, τὰ δὲ ὁμόστοιχα πάλιν εἰς κοινωνικὴν ἀλληλουχίαν, καὶ ἐπ' ἐσχάτων τὰ ὑφειμένα πρὸς τὴν τῶν κρειττόνων καὶ ὑπερκειμένων ἐπιστροφὴν.*

16 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῶν αὐτῶν ἐρωτικῶν ὕμνων. Ἐπειδὴ τοὺς ἐκ τοῦ ἐνὸς πολλοὺς ἔρωτας διετάξα- 10 μεν, ἐξῆς εἰρηκότες, οἷαι μὲν αἱ τῶν ἐγκοσμίων τε καὶ ὑπερκοσμίων ἐρώτων γνώσεις τε καὶ δυνάμεις, ὧν ὑπερέχουσι κατὰ τὸν ἀποδοθέντα τοῦ λόγου σκοπὸν αἱ τῶν νοερῶν τε καὶ νοητῶν ἐρώτων τάξεις τε καὶ διακοσμήσεις, μεθ' οὗς οἱ αὐτονόητοι καὶ θεῖοι τῶν ὄντως ἐκεῖ καλῶν ἐρώτων ὑπερεστᾶσι, καὶ ἡμῖν 15 οἰκείως ὕμνηται· νῦν αὖθις ἀναλαμβάνοντες ἅπαντας εἰς τὸν ἕνα καὶ συνεπτυγμένον ἔρωτα καὶ πάντων αὐτῶν πατέρα συνελίξωμεν ἅμα καὶ συναγάγωμεν ἀπὸ τῶν πολλῶν, πρῶτον εἰς δύο συναιροῦντες αὐτῶν τὰς ἐρωτικὰς καθόλου δυνάμεις, ὧν ἐπικρατεῖ καὶ προκατάρχει πάντως ἢ ἐκ τοῦ πάντων ἐπέκεινα παντὸς 20 ἔρωτος ἄσχετος αἰτία, καὶ πρὸς ἣν ἀνατείνεται συμφυῶς ἐκάστω τῶν ὄντων ὁ ἐκ τῶν ὄντων ἀπάντων ὀλικὸς ἔρωτος.*

17 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῶν αὐτῶν ἐρωτικῶν ὕμνων. Ἄγε δὴ καὶ ταύτας πάλιν εἰς ἓν συναγαγόντες, εἴπομεν, ὅτι μία τίς ἐστὶν ἀπλῆ δύναμις ἢ αὐτοκινητικὴ πρὸς ἐνωτι- 25 κὴν τινα κρᾶσιν ἐκ τάγαθοῦ μέχρι τοῦ τῶν ὄντων ἐσχάτου, καὶ ἀπ' ἐκείνου πάλιν ἐξῆς διὰ πάντων εἰς τάγαθὸν ἐξ ἑαυτῆς καὶ δι' ἑαυτῆς, καὶ ἐφ' ἑαυτὴν ἀνακυκλοῦσα, καὶ εἰς ἑαυτὴν ἀεὶ ταύτως ἀνελιττομένη.*

35. Τὰ κκ. 15–17 κατὰ τὴν βεβαίωσι τοῦ συγγραφέως προέρχονται ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Ἰεροθέου καὶ φέρουν τὸν τίτλο, ἐπαναλαμβανόμενο καὶ στὰ τρία, «Ἰεροθέου τοῦ ἀγιωτάτου ἐκ τῶν Ἐρωτικῶν Ὑμνων» (τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῶν αὐτῶν).

- 15 Τοῦ ἀγιωτάτου Ἱεροθέου ἀπὸ τοὺς Ἐρωτικούς Ὑμνους. Τὸν ἔρωτα³⁵, εἴτε θεῖο εἴτε ἀγγελικό, εἴτε νοερὸ εἴτε ψυχικὸ εἴτε φυσικὸ τὸν εἰποῦμε, θὰ τὸν ἐννοήσωμε ὡς ἐνωτικὴ καὶ συναπτικὴ δύναμι, πὺ κινεῖ τὰ μὲν ὑπέρτερα πρὸς τὴν πρόνοια γιὰ τὰ ὑποδεέστερα, τὰ ὁμόστοιχα πάλι σὲ κοινωνικὴ ἀλληλουχία καὶ τέλος τὰ κατώτερα σ' ἐπιστροφή πρὸς τὰ ἀνώτερα καὶ ὑπερκείμενα.
- 16 Ἐταξινομήσαμε τοὺς πολλοὺς ἔρωτες πὺ προέρχονται ἀπὸ τὸν ἕνα ἔρωτα τοῦ Θεοῦ, ἐκθέτοντας μὲ τὴ σειρά ποιῆς εἶναι οἱ γνώσεις καὶ δυνάμεις τῶν ἐγκοσμίων καὶ ὑπερκοσμίων ἐρώτων, τῶν ὁποίων κατὰ τὸν καθορισθέντα σκοπὸ τοῦ λόγου ὑπερέχουν οἱ τάξεις καὶ διακοσμήσεις τῶν νοερῶν καὶ νοητῶν ἐρώτων, ἐπάνω ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶναι στερεωμένοι οἱ αὐτόνοητοι καὶ θεῖοι ἀπὸ τοὺς πραγματικὰ καλοὺς ἔρωτες καὶ ὑμνοῦνται ἀπὸ μᾶς ὅπως τοὺς πρέπει. Τώρα ξεκινώντας πάλι ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἄς συνελίξωμε ὅλους τοὺς ἔρωτες καὶ ἄς τοὺς συνάξωμε ἀπὸ τὴν πολλαπλότητα στὸν ἕνα συνεπτυγμένο ἔρωτα, πὺ εἶναι ὁ πατέρας ὅλων τους. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸν πρῶτα θὰ συμπτύξωμε γενικῶς τὶς ἐρωτικὲς δυνάμεις των σὲ δυό, τῶν ὁποίων ὅπωςδῆποτε ἐπικρατεῖ καὶ προάρχει ἢ πεῖρα ἀπὸ ὅλα ἀσύλληπτη αἰτία παντὸς ἔρωτος· πρὸς αὐτὴν τὴν αἰτία ἀνατείνεται ταιριαστὰ γιὰ τὸ καθένα ἀπὸ τὰ ὄντα ὁ ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα συναγόμενος ὀλικὸς ἔρωτος.
- 17 Τοῦ ἰδίου ἀπὸ τοὺς ἰδίους Ἐρωτικούς Ὑμνους. Ἄς συναγάγωμε λοιπὸν κι' αὐτὲς τὶς δυνάμεις κι' ἄς εἰποῦμε, ὅτι μιὰ εἶναι ἢ ἀπλῆ δύναμις πὺ αὐτοκινεῖται πρὸς κάποια ἐνωτικὴ κρᾶσι ἀπὸ τὸ ἀγαθὸ ἕως τὸ τελευταῖο ὄν καὶ ἀπὸ ἐκεῖνο πάλι ἀνακυκλώνει ἐαυτὴν στὴ συνέχεια διὰ μέσου ὅλων στὸ ἀγαθὸ, ἀπὸ ἐαυτὴν, δι' ἐαυτῆς καὶ ἐπὶ ἐαυτὴν, καὶ ἀνατυλίσσεται πάντοτε στὸν ἑαυτὸ της κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο³⁶.

36. Ἐδῶ τελειώνουν τὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸν Ἱερόθεο.

(ΠΕΡΙ ΚΑΚΟΥ)

18 Καίτοι φαίη τις· εἰ πᾶσιν ἐστὶ τὸ καλὸν καὶ ἀγαθὸν ἐραστὸν καὶ ἐφετὸν καὶ ἀγαπητὸν (ἐφίεται γὰρ αὐτοῦ καὶ τὸ μὴ ὄν, ὡς εἴρηται, καὶ φιλονεικεῖ πως ἐν αὐτῷ εἶναι, καὶ αὐτό ἐστι τὸ εἰδοποιὸν καὶ τῶν ἀνειδέων καὶ ἐπ' αὐτοῦ καὶ τὸ μὴ ὄν ὑπερου-
5 σίως λέγεται καὶ ἔστι), πῶς ἢ δαιμονία πληθὺς οὐκ ἐφίεται τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ, πρόσυλος δὲ οὔσα καὶ τῆς ἀγγελικῆς περὶ τὴν ἔφεισιν τάγαθοῦ ταυτότητος ἀποπεπτωκυῖα, κακῶν ἀπάντων αἰτία καὶ ἑαυτῇ καὶ τοῖς ἄλλοις γίνεται, ὅσα κακύνεσθαι λέγεται; πῶς δὲ ὄλως ἐκ τάγαθοῦ παραχθὲν τὸ δαιμόνιον φῦλον,
10 οὐκ ἔστιν ἀγαθοειδές; ἢ πῶς, ἀγαθὸν ἐκ τάγαθοῦ γεγονός, ἠλλοιώθη; καὶ τί τὸ κακῶναν αὐτό, καὶ ὄλως τί τὸ κακόν ἐστι; καὶ ἐκ τίνος ἀρχῆς ὑπέστη, καὶ ἐν τίνι τῶν ὄντων ἐστὶ; καὶ πῶς ὁ ἀγαθὸς αὐτὸ παραγαγεῖν ἠβουλήθη; πῶς δὲ βουληθεὶς ἠδυνήθη; Καὶ εἰ ἐξ ἄλλης αἰτίας τὸ κακόν, τίς ἕτερα τοῖς οὔσι παρὰ
15 τάγαθον αἰτία; πῶς δέ, καὶ προνοίας οὔσης, ἔστι τὸ κακόν, ἢ γινόμενον ὄλως ἢ μὴ ἀναιρούμενον; καὶ πῶς ἐφίεται τι τῶν ὄντων αὐτοῦ παρὰ τάγαθόν;

19 Ταῦτα μὲν οὖν ἴσως ἐρεῖ τοιόσδε ἀπορῶν λόγος· ἡμεῖς δὲ ἀξιόσομεν αὐτὸν εἰς τὴν τῶν πραγμάτων ἀλήθειαν ἀποβλέπειν,
20 καὶ πρῶτόν γε τοῦτο εἰπεῖν παρρησιασόμεθα· τὸ κακόν οὐκ ἔστιν ἐκ τάγαθοῦ, καὶ εἰ ἐκ τάγαθοῦ ἔστιν, οὐ κακόν· οὐδὲ γὰρ πυρὸς τὸ ψύχειν, οὔτε ἀγαθοῦ τὸ μὴ τάγαθὰ παράγειν. Καὶ εἰ τὰ ὄντα πάντα ἐκ τάγαθοῦ (φύσις γὰρ τῷ ἀγαθῷ τὸ παράγει καὶ σώζειν, τῷ δὲ κακῷ τὸ φθείρειν καὶ ἀπολύειν), οὐδέν ἐστι τῶν
25 ὄντων ἐκ τοῦ κακοῦ· καὶ οὐδὲ αὐτὸ ἔσται τὸ κακόν, εἴπερ καὶ

37. Ἡ μορφοποιὸς δύναμις τῶν ἀμορφώτων.

38. Αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα δέχονται παρακάτω ἀπαντήσεις ποῦ συνθέτουν μιὰ ἐκθεσι περὶ τοῦ κακοῦ ποῦ καταλαμβάνει τὶς παραγράφους 19–35.

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΑΚΟΥ]

18 Καὶ ὁμῶς θὰ μπορούσε νὰ ἐρωτήσῃ κανεὶς· ἂν τὸ καλὸ καὶ ἀγαθὸ εἶναι ἐραστὸ καὶ ἐφετὸ καὶ ἀγαπητὸ (διότι, ὅπως ἔχει λεχθῆ, ἐφίεται αὐτοῦ καὶ τὸ μὴ ὄν καὶ ἀγωνίζεται νὰ εἶναι σ' αὐτό· καὶ αὐτὸ τὸ ἀγαθὸ εἶναι τὸ εἰδοποιὸ στοιχεῖο τῶν ἀνειδέων³⁷ κι' ἐπάνω σ' αὐτὸ λέγεται καὶ εἶναι ὑπερουσίως καὶ τὸ μὴ ὄν ἀκόμη), πῶς τὸ πλῆθος τῶν δαιμόνων δὲν ποθεῖ τὸ καλὸ καὶ ἀγαθὸ, ἀλλὰ ἀντιθέτως, εὐρισκόμενον κοντὰ στὴν ὕλη καὶ ξεπεσμένο ἀπὸ τὴν ἀγγελικὴν στάσι ἀπέναντι στὸ ἀγαθὸ, γίνεται αἰτία ὄλων τῶν κακῶν στὸν ἑαυτὸ του καὶ στὰ ἄλλα ὄντα, ποὺ λέγεται ὅτι εἶναι διεφθαρμένα; Καὶ γενικά, πῶς τὸ δαιμονικὸ φύλο, ἀφοῦ παράχθηκε ἀπὸ τὸ ἀγαθὸ, δὲν εἶναι ἀγαθοειδές; Ἡ πῶς, ἐνῶ αὐτὸ ἔγινε ἀγαθὸ ἀπὸ τὸ ἀγαθὸ, ἀλλοιώθηκε; Καὶ τί εἶναι αὐτὸ ποὺ τὸ ἔκαμε κακό, καὶ τί γενικά εἶναι τὸ κακό; Κι' ἀπὸ ποιά ἀρχὴ συστάθηκε καὶ μέσα σὲ ποιὸ ἀπὸ τὰ ὄντα ὑπάρχει; Καὶ πῶς ὁ ἀγαθὸς ἀπεφάσισε νὰ τὸ παραγάγῃ; Κι' ἂν τὸ κακὸ εἶναι ἀπὸ ἄλλη αἰτία, ποιά ἄλλη αἰτία ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἀγαθὸ ὑπάρχει στὰ ὄντα; Πῶς δέ, ἀφοῦ ὑπάρχει πρόνοια, ὑπάρχει τὸ κακό; Πῶς κατ' ἀρχὴν γίνεται καί, ἀφοῦ γίνεῖ, δὲν ἀναιρεῖται; Καὶ πῶς κάποια ἀπὸ τὰ ὄντα μπορεῖ νὰ ποθῆ αὐτὸ ἀντὶ τοῦ ἀγαθοῦ;³⁸

19 Αὐτὰ ἴσως τὰ πράγματα μπορεῖ νὰ εἰπῆ τέτοιος λόγος ἀπὸ ἀπορία. Ἐμεῖς δὲ θὰ τοῦ ἀπαντήσωμε νὰ προσέξῃ τὴν ἀλήθεια τῶν πραγμάτων. Καὶ πρῶτα θὰ τολμήσωμε νὰ εἰποῦμε τοῦτο· τὸ κακὸ δὲν εἶναι ἀπὸ τὸ ἀγαθὸ, διότι ἂν εἶναι ἀπὸ τὸ ἀγαθὸ, δὲν εἶναι κακό· δὲν εἶναι γνῶρισμα οὔτε τῆς φωτιᾶς νὰ ψυχραίνῃ οὔτε τοῦ ἀγαθοῦ νὰ μὴ παράγῃ τὰ ἀγαθὰ. Κι' ἂν ὅλα τὰ ὄντα εἶναι ἀπὸ τὸ ἀγαθὸ (ἐφ' ὅσον φύσις τοῦ ἀγαθοῦ εἶναι νὰ παράγῃ καὶ νὰ σώζῃ, τοῦ δὲ κακοῦ νὰ φθείρῃ καὶ νὰ καταστρέφῃ), κανένα ὄν δὲν εἶναι ἀπὸ τὸ κακό· κι' οὔτε τὸ ἴδιο τὸ κακὸ δὲν θὰ

ἑαυτῷ κακὸν εἶη. Καὶ εἰ μὴ τοῦτο, οὐ πάντῃ κακὸν τὸ κακόν, ἀλλ' ἔχει τινὰ τάγαθοῦ, καθ' ἣν ὄλως ἐστὶ, μοῖραν.

Καὶ εἰ τὰ ὄντα τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ ἐφίεται καὶ πάντα ὅσα ποιεῖ διὰ τὸ δοκοῦν ἀγαθὸν ποιεῖ καὶ πᾶς ὁ τῶν ὄντων σκο-
5 πὸς ἀρχὴν ἔχει καὶ τέλος τάγαθόν (οὐδὲν γάρ, εἰς τὴν τοῦ κακοῦ φύσιν ἀποβλέπον, ποιεῖ ἢ ποιεῖ), πῶς ἔσται τὸ κακὸν ἐν τοῖς οὐ-
σιν, ἢ ὄλως ὄν τῆς τοιαύτης ἀγαθῆς ὀρέξεως παρηρημένον; Καὶ
εἰ τὰ ὄντα πάντα ἐκ τάγαθοῦ καὶ τάγαθόν ἐπέκεινα τῶν ὄντων,
ἔστι μὲν ἐν τάγαθῷ καὶ τὸ μὴ ὄν, ὄν, το δὲ κακὸν οὔτε ὄν ἐστίν,
10 εἰ δὲ μὴ, οὐ πάντῃ κακόν, οὔτε μὴ ὄν· οὐδὲν γάρ ἔσται τὸ καθό-
λου μὴ ὄν, εἰ μὴ ἐν τάγαθῷ κατὰ τὸ ὑπερούσιον λέγοιτο. Τὸ μὲν
ὄν ἀγαθὸν ἔσται καὶ τοῦ ἀπλῶς ὄντος καὶ τοῦ μὴ ὄντος πολλῶ
πρότερον ὑπεριδρυμένον. Τὸ δὲ κακὸν οὔτε ἐν τοῖς οὐσιν, οὔτε
ἐν τοῖς μὴ οὐσιν, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ μὴ ὄντος μᾶλλον ἀπέχον
15 τάγαθοῦ, ἀλλότριον καὶ ἀνουσιώτερον.

Πόθεν οὖν ἐστὶ τὸ κακόν; εἴποι τις. Εἰ γὰρ μὴ ἔστι τὸ κα-
κόν, ἀρετὴ καὶ κακία ταυτόν, καὶ ἡ πᾶσα τῇ ὄλῃ καὶ ἡ ἐν μέρει
τῇ ἀναλόγῳ· ἢ οὐδὲ τὸ τῇ ἀρετῇ μαχόμενον ἔσται κακόν. Καίτοι
ἐναντία σωφροσύνη καὶ ἀκολασία, καὶ δικαιοσύνη καὶ ἀδικία.
20 Καὶ οὐ δήπου κατὰ τὸν δίκαιον καὶ τὸν ἄδικόν φημι, καὶ τὸν
σώφρονα καὶ τὸν ἀκόλαστον· ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς ἕξω φαινομένης
τοῦ ἐναρέτου πρὸς τὸν ἀντικείμενον διαστάσεως ἐν αὐτῇ πολλῶ
πρότερον τῇ ψυχῇ καθόλου διεστήκασιν τῶν ἀρετῶν αἱ κακίαι
ἀνάγκη δοῦναί τι τῷ ἀγαθῷ κακὸν ἐναντίον. Οὐ γὰρ ἑαυτῷ τά-
25 γαθὸν ἐναντίον, ἀλλ' ὡς ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς καὶ ἐνὸς ἔκγονον αἰ-
τίου, κοινωνία καὶ ἐνότητι καὶ φιλία χαίρει. Καὶ οὐδὲ τὸ ἔλαττον
ἀγαθὸν τῷ μείζονι ἐναντίον· οὔτε γὰρ τὸ ἥττον θερμὸν ἢ ψυχρὸν

39. Ἐδῶ ὑπάρχει τετραπλῆ διάκρισις: 1) τὸ ἀγαθόν, 2) τὸ ὄν, 3) τὸ μὴ ὄν, 4) τὸ κακόν.

39α. Ἀντίρρησις τῶν Δυναρχικῶν.

ὕπῃρχε, ἂν ἦταν καὶ καθ' ἑαυτὸ κακό. Κι' ἂν δὲν συμβαίῃ τοῦτο, τὸ κακὸ δὲν εἶναι ἐντελῶς κακό, ἀλλὰ ἔχει κάποια μοῖρα τοῦ ἀγαθοῦ, κατὰ τὴν ὁποία γενικῶς ὑπάρχει.

Ἄν τώρα τὰ ὄντα ποθοῦν τὸ καλὸ καὶ ἀγαθὸ, ἂν ὅλα ὅσα πράττουν τὰ πράττουν γιὰ τὸ ἀγαθὸ καὶ ὅλος ὁ σκοπὸς τῶν ὄντων ἔχει ἀρχὴ καὶ τέλος τὸ ἀγαθὸ (διότι δὲν ὑπάρχει τίποτε πού πράττει ὅσα πράττει ἀποβλέποντας στὴ φύσι τοῦ κακοῦ), πῶς θὰ εἶναι τὸ κακὸ μέσα στὰ ὄντα ἢ πῶς κατ' ἀρχὴν θὰ ὑπάρχη ὄν στερούμενο αὐτῆς τῆς ὀρέξεως πρὸς τὸ ἀγαθὸ; Ἀκόμη καὶ ἂν ὅλα τὰ ὄντα εἶναι ἀπὸ τὸ ἀγαθὸ καὶ τὸ ἀγαθὸ εἶναι πέρα ἀπὸ τὰ ὄντα, τότε μέσα στὸ ἀγαθὸ θὰ εἶναι καὶ τὸ μὴ ὄν, ἀφοῦ εἶναι ὄν, ἐνῶ τὸ κακὸ δὲν εἶναι οὔτε ὄν, εἰδεμὴ δὲν θὰ εἶναι ἐντελῶς μὴ ὄν, ἂν δὲν ἐκλαμβανόταν κατὰ κάποιον ὑπερούσιο τρόπο ὅτι εἶναι στὸ ἀγαθὸ. Τὸ ἀγαθὸ λοιπὸν εἶναι ὑπερεδραιωμένο πολὺ πρὶν κι' ἀπὸ τὸ ἀπλῶς ὄν καὶ ἀπὸ τὸ μὴ ὄν. Τὸ δὲ κακό, καθὼς δὲν εἶναι οὔτε στὰ ὄντα οὔτε στὰ μὴ ὄντα, ἀλλὰ καὶ ἀπέχει ἀπὸ τὸ ἀγαθὸ περισσότερο ἀπὸ ὅσο τὸ μὴ ὄν, εἶναι ξένο καὶ ἀνουσιώτερο³⁹.

Ἀπὸ ποῦ ὅμως προέρχεται τὸ κακό; Θὰ μπορούσε νὰ ἐρωτήση κανεὶς^{39α}. Διότι, ἂν δὲν ὑπάρχη τὸ κακό, ἀρετὴ καὶ κακία θὰ εἶναι τὸ ἴδιο, τόσο ἡ ὀλική, ὅσο καὶ ἡ μερικὴ στὴν ἀνάλογη, κι' ἐπομένως οὔτε αὐτὸ πού μάχεται τὴν ἀρετὴ δὲν θὰ εἶναι κακό. Καὶ ὅμως ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ ἀκολασία, ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀδικία εἶναι μεταξύ τους ἐνάντια. Καὶ τὸ ὅτι εἶναι ἐνάντια, δὲν τὸ συνάγω ἀπὸ τὴν παρατήρησι τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἀδίκου, τοῦ σώφρονος καὶ τοῦ ἀκολάστου· ἀλλὰ καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐκδηλωμένη πρὸς τὰ ἔξω διάστασι μεταξύ τοῦ ἐναρέτου καὶ τοῦ ἀντιθέτου οἱ κακίαι εἶναι γενικῶς ἀποξενωμένες ἀπὸ τὶς ἀρετὰς μέσα στὴν ἴδια τὴν ψυχὴ, ὅπως εἶναι ἀποξενωμένα καὶ τὰ πάθη ἀπὸ τὸ λόγο, κι' ἔτσι εἶναι ἀνάγκη νὰ δώσωμε στὸ ἀγαθὸ κάτι κακὸ ὡς ἐνάντιο. Διότι τὸ ἀγαθὸ δὲν εἶναι ἐνάντιο στὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ ὡς προῖον μιᾶς ἀρχῆς καὶ ἐνὸς αἰτίου χαίρεται μὲ τὴν κοινωνία καὶ τὴν ἐνότητα καὶ τὴν φιλία. Κι' οὔτε τὸ λιγώτερο ἀγαθὸ εἶναι ἐνάντιο στὸ μεγαλύτερο ἀγαθὸ, διότι δὲν εἶναι οὔτε τὸ λιγώτερο θερμὸ ἢ ψυχρὸ ἐνάντιο στὸ περισσότε-

τῷ πλείονι ἐναντίον. Ἔστιν οὖν ἐν τοῖς οὖσι καὶ ὄν ἐστι καὶ ἀντιτέθεται καὶ ἠναντίωται τάγαθῷ τὸ κακόν. Καὶ εἰ φθορά ἐστι τῶν ὄντων, οὐκ ἐκβάλλει τοῦτο τοῦ εἶναι τὸ κακόν, ἀλλ' ἔσται καὶ αὐτὸ ὄν καὶ ὄντων γενεσιουργόν. Ἡ οὐχὶ πολλάκις ἢ τοῦδε φθορὰ γίνεταί γένεσις; Καὶ ἔσται τὸ κακόν εἰς τὴν τοῦ παντὸς συμπλήρωσιν συντελοῦν, καὶ τῷ ὄλω τὸ μὴ ἀτελὲς εἶναι δι' ἑαυτὸ παρεχόμενον.

20 Ἐρεῖ δὲ πρὸς ταῦτα ὁ ἀληθὴς λόγος, ὅτι τὸ κακὸν ἢ κακὸν οὐδεμίαν οὐσίαν ἢ γένεσιν ποιεῖ, μόνον δὲ κακύνει καὶ φθείρει
10 τὸ ἐπ' αὐτῷ τὴν τῶν ὄντων ὑπόστασιν. Εἰ δὲ γενεσιουργόν τις αὐτὸ εἶναι λέγει καὶ τῇ τούτου φθορᾷ τῷ ἐτέρῳ δίδοναι γένεσιν, ἀποκριτέον ἀληθῶς, οὐχ ἢ φθορὰ δίδωσι γένεσιν, ἀλλ' ἢ μὲν φθορὰ καὶ κακὸν φθείρει καὶ κακύνει μόνον, γένεσις δὲ καὶ οὐσία διὰ τὸ ἀγαθὸν γίνεταί, καὶ ἔσται τὸ κακὸν τὸ φθορὰ μὲν δι'
15 ἑαυτό, γενεσιουργόν δὲ διὰ τὸ ἀγαθόν· καὶ ἢ μὲν καὶ κακὸν οὔτε ὄν οὔτε ὄντων ποιητικόν, διὰ δὲ τὸ ἀγαθὸν καὶ ὄν καὶ ἀγαθὸν ὄν καὶ ἀγαθῶν ποιητικόν. Μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἄρα ἔσται τὸ αὐτὸ κατὰ τὸ αὐτὸ καὶ ἀγαθὸν καὶ κακόν, οὐδὲ τοῦ αὐτοῦ φθορὰ καὶ γένεσις ἢ αὐτὴ κατὰ τὸ αὐτὸ δύναμις, οὔτε ἀτοδύναμις ἢ αὐτοφθο-
20 ρά· τὸ μὲν αὐτόκακον οὔτε ὄν οὔτε ἀγαθὸν οὔτε γενεσιουργόν οὔτε ὄντων καὶ ἀγαθῶν ποιητικόν· τὸ δὲ ἀγαθόν, ἐν οἷς μὲν ἂν τελέως ἐγγένηται, τέλεια ποιεῖ καὶ ἀμιγῆ καὶ ὀλόκληρα ἀγαθὰ, τὰ δὲ ἥττον αὐτοῦ μετέχοντα καὶ ἀτελῆ ἐστὶν ἀγαθὰ καὶ μεμιγμένα διὰ τὴν ἔλλειψιν τοῦ ἀγαθοῦ.

25 Καὶ οὐκ ἔστι καθόλου τὸ κακὸν οὔτε ἀγαθὸν οὔτε ἀγαθοποιόν, ἀλλὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον τῷ ἀγαθῷ πλησιάζον ἀναλόγως ἔσται ἀγαθόν· ἐπεὶπερ ἢ διὰ πάντων φοιτῶσα παντελὴς ἀγαθότης οὐ μέχρι μόνον χωρεῖ τῶν περὶ αὐτὴν παναγάθων οὐσιῶν, ἐκτείνεται δὲ ἄχρι τῶν ἐσχάτων, ταῖς μὲν ὀλικῶς παροῦσα, ταῖς

40. Τελεώνει στὸ σημεῖο τοῦτο ἡ ἀντίρρησις τῶν Δυναρχικῶν, ποὺ θεωροῦν τὸ κακὸ ὡς ὄν μὲ ἰδιαίτερη ὑπόστασι.

ρο. Τὸ κακὸν λοιπὸν εἶναι ἀνάμεσα στὰ ὄντα καὶ εἶναι ὄν, ἀντιτίθεται καὶ ἐναντιώνεται στὸ ἀγαθόν. Κι' ἂν τοῦτο εἶναι φθορὰ τῶν ὄντων, αὐτὸ δὲν ἐκβάλλει τὸ κακὸν ἀπὸ τὴν ὑπαρξί, ἀλλὰ θὰ εἶναι κι' αὐτὸ ὄν καὶ γενεσιουργὸ ὄντων. Ἡ μήπως πολλὰ φορὰς ἢ φθορὰ τοῦ ἐνὸς γίνεται γένεσις τοῦ ἄλλου; Θὰ εἶναι λοιπὸν τότε τὸ κακὸν ἓνα ὄργανο ποὺ συντελεῖ στὴν συμπλήρωσι τοῦ σύμπαντος καὶ παρέχει ἀφ' ἑαυτοῦ του τὸ μέσο νὰ μὴ εἶναι ἀτελές⁴⁰.

20 Ὁ ἀληθινὸς ὁμῶς λόγος θὰ εἰπῆ πρὸς αὐτὰ ὅτι τὸ κακόν, ὡς κακόν, δὲν κατασκευάζει καμμιά οὐσία ἢ γένεσι, ἀλλὰ μόνο κακύνει καὶ φθείρει, ὅσο περνᾷ ἀπὸ τὴ δύναμί του, τὴν ὑπόστασι τῶν ὄντων. Ἄν δὲ εἰπῆ κανεὶς ὅτι εἶναι γενεσιουργὸ καὶ ὅτι μὲ τὴ φθορὰ τοῦ ἐνὸς δίδει τὴ γένεσι στὸ ἄλλο, πρέπει ν' ἀποκριθοῦμε ἀληθινὰ ὅτι δὲν δίδει γένεσι ὡς φθορὰ, ἀλλὰ ὡς φθορὰ μὲν καὶ ὡς κακὸν ἀπλῶς φθείρει καὶ κακύνει, γένεσις δὲ καὶ οὐσία συντελεῖται ἐξ αἰτίας τοῦ ἀγαθοῦ, ὁπότε τὸ κακὸν εἶναι φθορὰ μὲν ἐξ αἰτίας ἑαυτοῦ, γενεσιουργία δὲ ἐξ αἰτίας τοῦ ἀγαθοῦ. Ὡς κακὸν βέβαια δὲν εἶναι οὔτε ὄν οὔτε ποιητικὸ ὄντων, ἐξ αἰτίας ὁμῶς τοῦ ἀγαθοῦ εἶναι καὶ ὄν καὶ ἀγαθὸ ὄν καὶ ποιητικὸ ἀγαθῶν. Καλύτερα θὰ ἐλέγαμε ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι τὸ ἴδιο πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ καὶ κακόν, οὔτε νὰ εἶναι ἢ ἴδια δύναμις καθ' ἑαυτὴν φθορὰ καὶ γένεσις τοῦ ἰδίου πράγματος οὔτε αὐτοδύναμις οὔτε αὐτοφθορὰ. Τὸ μὲν αὐτόκακον δὲν εἶναι οὔτε ὄν οὔτε ἀγαθὸ οὔτε γενεσιουργὸ οὔτε ποιητικὸ ὄντων καὶ ἀγαθῶν· τὸ δὲ ἀγαθὸν σὲ ὅσα μὲν ἐμφυτευθῆ τελείως, τὰ καθιστᾷ τέλεια καὶ ἀμιγῆ καὶ ἐντελῶς ἀγαθὰ, ἐνῶ ὅσα μετέχουν αὐτοῦ σὲ μικρότερο βαθμὸν, εἶναι καὶ ἀτελεῖ ἀγαθὰ καὶ ἀνάμικτα ἀπὸ τὴν ἔλλειψι τοῦ ἀγαθοῦ.

Τὸ κακὸν κατ' ἀρχὴν δὲν εἶναι οὔτε ἀγαθὸ οὔτε ἀγαθοποιόν, ἀλλὰ κάθε πρᾶγμα ποὺ πλησιάζει περισσότερο ἢ λιγώτερο στὸ ἀγαθὸν εἶναι σὲ ἀντίστοιχο βαθμὸν ἀγαθόν, ἐπειδὴ βέβαια ἢ τελεία ἀγαθότης ποὺ διῆκει διὰ μέσου ὄλων τῶν πραγμάτων δὲν προχωρεῖ μόνο ἕως τὴ γύρω τῆς πανάγαθης οὐσίας, ἀλλὰ ἐκτείνεται ἕως τὰ ἔσχατα, σὲ ἄλλες παροῦσα ὀλόκληρη, σὲ ἄλλες

δὲ ὑφειμένως, ἀλλαίς δὲ ἐσχάτως, ὡς ἕκαστον αὐτῆς μετέχειν δύναται τῶν ὄντων. Καὶ τὰ μὲν πάντα τοῦ ἀγαθοῦ μετέχει, τὰ δὲ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐστερῆται, τὰ δὲ ἀμυδροτέραν ἔχει τοῦ ἀγαθοῦ μετουσίαν, καὶ ἄλλοις κατὰ ἔσχατον ἀπήχημα πάρεστι τάγαθόν.
 5 Εἰ γὰρ μὴ ἀναλόγως ἐκάστῳ τάγαθόν παρῆν, ἦν ἂν τὰ θειότατα καὶ πρεσβύτατα τὴν τῶν ἐσχάτων ἔχοντα τάξιν. Πῶς δὲ καὶ ἦν δυνατὸν μονοειδῶς πάντα μετέχειν τοῦ ἀγαθοῦ, μὴ πάντα ὄντα ταύτῳ εἰς τὴν ὀλικὴν αὐτοῦ μέθεξιν ἐπιτήδεια;

Νῦν δὲ τοῦτό ἐστι τῆς τοῦ ἀγαθοῦ δυνάμεως τὸ ὑπερβάλ-
 10 λον μέγεθος, ὅτι καὶ τὰ ἐστερημένα καὶ τὴν ἑαυτοῦ στέρησιν δυναμοῖ, κατὰ τὸ ὅλως αὐτοῦ μετέχειν. Καὶ εἰ χρὴ παρρησιασάμενον εἰπεῖν τάληθῆ, καὶ τὰ μαχόμενα αὐτῷ τῇ αὐτοῦ δυνάμει καὶ ἔστι καὶ μάχεσθαι δύναται· μᾶλλον δέ, ἵνα συλλαβῶν εἶπω, τὰ ὄντα πάντα, καθ' ὅσον ἔστι, καὶ ἀγαθὰ ἔστι καὶ ἐκ τάγαθοῦ,
 15 καθ' ὅσον δὲ ἐστερῆται τοῦ ἀγαθοῦ, οὔτε ἀγαθὰ, οὔτε ὄντα ἐστίν. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων ἕξεων, οἷον θερμότητος ἢ ψυχρότητος, ἔστι τὰ θερμανθέντα καὶ ἀπολειπούσης αὐτὰ τῆς θερμότητος, καὶ ζωῆς καὶ νοῦ πολλὰ τῶν ὄντων ἄμοιρα, καὶ οὐσίας ὁ Θεὸς ἐξήρηται καὶ ἔστιν ὑπερουσίως. Καὶ ἀπλῶς, ἐπὶ μὲν τῶν
 20 ἄλλων πάντων, καὶ ἀπελθούσης ἢ μηδὲ ἐγγενομένης πάντῃ τῆς ἕξεως, ἔστι τὰ ὄντα καὶ ὑφίστασθαι δύναται· τὸ δὲ κατὰ πάντα τρόπον τοῦ ἀγαθοῦ ἐστερημένον, οὐδαμῆ οὐδαμῶς οὔτε ἦν οὔτε ἐστὶν οὔτε ἔσται οὔτε εἶναι δύναται.

Οἷον ὁ ἀκόλαστος, εἰ καὶ ἐστερῆται τάγαθοῦ κατὰ τὴν
 25 ἄλογον ἐπιθυμίαν, ἐν τούτῳ μὲν οὔτε ἐστὶν οὔτε ὄντων ἐπιθυμεῖ, μετέχει δὲ ὁμοῦς τάγαθοῦ κατ' αὐτὸ τὸ τῆς ἐνώσεως καὶ φιλίας ἀμυδρὸν ἀπήχημα. Καὶ ὁ θυμὸς δὲ μετέχει τάγαθοῦ κατ' αὐτὸ τὸ κινεῖσθαι καὶ ἐφίεσθαι τὰ δοκοῦντα κακὰ πρὸς τὸ δοκοῦν καλὸν ἀνορθοῦν καὶ ἐπιστρέφειν. Καὶ αὐτὸς ὁ τῆς χειρίστης ζωῆς

41. Εἶναι ἡ νεοπλατωνικὴ ἀποψις, ὅτι ὅσο ἓνα πράγμα ἀπέχει ἀπὸ τὸ ἀγαθὸ τόσο περισσότερο κακὸ εἶναι. Στὸν Νεοπλατωνισμό ὁμοῦς ἢ ἀπομάκρυνσις συντελεῖται διὰ τῆς ἐπεκτεινομένης ἀπορροῆς.

ἐλλιπῶς καὶ σὲ ἄλλες ἐλάχιστα, ὥστε καθένα ἀπὸ τὰ ὄντα νὰ μπορῆ νὰ μετέχη αὐτῆς τῆς ἀγαθότητος. Τὰ πρῶτα μετέχουν τοῦ ἀγαθοῦ πλήρως, ἄλλα λίγο πολὺ τὸ στεροῦνται, ἄλλα ἔχουν ἀμυδρὴ μετουσία τοῦ ἀγαθοῦ καὶ σὲ ἄλλα τὸ ἀγαθὸ ὑπάρχει σὰν ἔσχατο ἀπήχημα⁴¹. Ἄν δὲν ὑπῆρχε τὸ ἀγαθὸ στὸ καθένα κατὰ τὴν ἀναλογία τῆς ἰκανότητός του, τότε τὰ θειότερα καὶ σεβασμιώτερα θὰ μπορούσαν νὰ εἶχαν τὴν τάξι τῶν ἐσχάτων. Πῶς ἄλλωστε θὰ ἦταν δυνατό νὰ μετέχουν ὅλα μονοειδῶς τοῦ ἀγαθοῦ, ἀφοῦ δὲν εἶναι ὅλα κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ἐπιτήδεια στὴν ὀλοκληρωτικὴ του μέθεξι;

Τώρα βέβαια τὸ ὑπερβολικὸ μέγεθος τῆς δυνάμεως τοῦ ἀγαθοῦ εἶναι τοῦτο· ὅτι δυναμώνει καὶ τὰ στερημένα καὶ τὴ στέρησί μας μὲ τὸ ὅτι ἀπλῶς μετέχουν αὐτοῦ. Κι' ἂν χρειάζεται νὰ ἐκφράσω τὴν ἀλήθεια θαρραλέα, κι' αὐτὰ πού μάχονται ἐναντίον του ὑπάρχουν καὶ μποροῦν νὰ μάχωνται μὲ τὴ δική του δύναμι· μᾶλλον δέ, γιὰ νὰ συνοψίσω, μὲ τὸ ὅτι ὑπάρχουν εἶναι ἀγαθὰ καὶ ἀπὸ τὸ ἀγαθόν, μὲ τὸ ὅτι στεροῦνται τοῦ ἀγαθοῦ δὲν εἶναι οὔτε ἀγαθὰ οὔτε ὄντα. Στὴν περίπτωσι τῶν ἄλλων ἕξεων, ὅπως ἡ θερμότης καὶ ἡ ψυχρότης, τὰ θερμανθέντα παραμένουν καὶ ὅταν τὰ ἐγκαταλείψῃ ἡ θερμότης· ἐξ ἄλλου πολλὰ ἀπὸ τὰ ὄντα εἶναι ἄμοιρα ζωῆς καὶ νοῦ, ὁ δὲ Θεὸς ὑπερβαίνει τὴν οὐσία καὶ ὑπερέχει ὑπερουσίως. Καὶ γενικῶς, στὴν περίπτωσι ὄλων τῶν ἄλλων, ἀκόμη καὶ ὅταν ἡ ἕξις ἔχη ἀπομακρυνθῆ ἢ δὲν ἔχη γεννηθῆ, τὰ ὄντα ὑπάρχουν καὶ μποροῦν νὰ ὑφίστανται· ἐκεῖνο ὅμως, πού μὲ κάθε τρόπο στερεῖται τοῦ ἀγαθοῦ, οὔτε ἦταν πουθενὰ καθόλου οὔτε εἶναι οὔτε θὰ εἶναι οὔτε μπορεῖ νὰ εἶναι.

Παράδειγμα ἄς εἶναι ὁ ἀκόλαστος, ὁ ὁποῖος, ἂν καὶ στερεῖται τοῦ ἀγαθοῦ κατὰ τὴν ἄλογη ἐπιθυμία του, δὲν εἶναι μὲν μέσα σ' αὐτὸ οὔτε ἐπιθυμεῖ τὰ ὄντα, μετέχει ὅμως τοῦ ἀγαθοῦ κατὰ τὸ ἀμυδρὸ ἀπήχημα τῆς ἐνώσεως καὶ φιλίας. Καὶ ὁ θυμὸς μετέχει τοῦ ἀγαθοῦ μὲ μόνον τὸ ὅτι κινεῖται καὶ ἐπιθυμεῖ ν' ἀνορθώσῃ τὰ θεωρούμενα κακὰ καὶ νὰ τὰ ἐπαναφέρῃ σὲ ὅ,τι νομίζει καλόν. Κι' αὐτὸς πού ποθεῖ τὴ χειρίστη ζωὴ, ἐφ' ὅσον

ἐφιέμενος, ὡς ὄλως ζωῆς ἐφιέμενος, καὶ τῆς ἀρίστης αὐτῷ δοκούσης, κατ' αὐτὸ τὸ ἐφίεσθαι καὶ ζωῆς ἐφίεσθαι καὶ πρὸς ἀρίστην ζωὴν ἀποσκοπεῖν, μετέχει τάγαθοῦ. Καὶ εἰ πάντη τάγαθὸν ἀνέλης, οὔτε οὐσία ἔσται οὔτε ζωὴ οὔτε ἔφεσις οὔτε κίνησις οὔτε ἄλλο οὐδέν.

Ὅστε καὶ τὸ γίνεσθαι ἐκ φθορᾶς γένεσιν οὐκ ἔστι κακοῦ δύναμις, ἀλλ' ἥττονος ἀγαθοῦ παρουσία, καθ' ὅσον καὶ νόσος ἔλλειψίς ἐστι τάξεως, οὐ πάσης· εἰ γὰρ τοῦτο γένηται, οὔτε ἡ νόσος αὐτῇ ὑποστήσεται, μένει δὲ καὶ ἔστιν ἡ νόσος, οὐσίαν ἔχουσα τὴν ἐλαχίστην τάξιν καὶ ἐν αὐτῇ παρυφισταμένη. Τὸ γὰρ πάντη ἄμοιρον τοῦ ἀγαθοῦ οὔτε ὄν, οὔτε ἐν τοῖς οὖσι· τὸ δὲ μικτὸν διὰ τὸ ἀγαθὸν ἐν τοῖς οὖσι, καὶ κατὰ τοῦτο ἐν τοῖς οὖσι καὶ ὄν, καθ' ὅσον τοῦ ἀγαθοῦ μετέχει. Μᾶλλον δὲ τὰ ὄντα πάντα κατὰ τοσοῦτον ἔσται μᾶλλον καὶ ἥττον, καθ' ὅσον τοῦ ἀγαθοῦ μετέχει. Καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοεῖναι τὸ μηδαμῆ μηδαμῶς ὄν οὐκ ἔσται. Τὸ δὲ πῆ μὲν ὄν, πῆ δὲ μὴ ὄν, καθ' ὅσον μὲν ἀποπέπτωκε τοῦ αἰεὶ ὄντος, οὐκ ἔστι, καθ' ὅσον δὲ τοῦ εἶναι μετείληφε, κατὰ τοσοῦτον ἔστι καὶ τὸ ὄλως εἶναι καὶ τὸ μὴ ὄν αὐτοῦ διακρατεῖται καὶ διασώζεται. Καὶ τὸ κακόν, τὸ μὲν πάντη τοῦ ἀγαθοῦ ἀποπεπτωκὸς οὔτε ἐν τοῖς μᾶλλον, οὔτε ἐν τοῖς ἥττον ἀγαθὸν ἔσται. Τὸ δὲ πῆ μὲν ἀγαθόν, πῆ δὲ οὐκ ἀγαθόν, μάχεται μὲν ἀγαθῷ τινι, οὐχ ὄλως δὲ τάγαθῷ· κρατεῖται δὲ καὶ αὐτὸ τῆ τοῦ ἀγαθοῦ μετουσίᾳ καὶ οὐσιοῖ καὶ τὴν ἑαυτοῦ στέρησιν τὸ ἀγαθὸν τῆ ὄλως αὐτοῦ μεθέξει· πάντη γὰρ ἀπελθόντος τοῦ ἀγαθοῦ, οὔτε καθόλου τι ἔσται ἀγαθὸν οὔτε μικτὸν οὔτε αὐτόκακον. Εἰ γὰρ τὸ κακὸν ἀτελές ἐστὶν ἀγαθόν, ἀπουσία παντελεῖ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τὸ ἀτελές καὶ τὸ τέλειον ἀγαθὸν ἀπέσται· καὶ τότε μόνον ἔσται καὶ ὀφθήσεται τὸ κακόν, ἡνίκα τοῖς μὲν ἔστι κακόν,

42. Ὅτι ἐπιθυμεῖ τῆ ζωῆ – πού εἶναι ἀγαθὸν – ἔστω κι' ἂν εἶναι ἡ χειρότερη ζωὴ, μετέχει τῶν ἀγαθῶν.

43. Γράφομε «αὐτοεῖναι» ἀντὶ «αὐτὸ εἶναι», διότι ἄλλως ἡ πρότασις δὲν λαμβάνει νόημα.

44. Μῖγμα ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ.

κατ' ἀρχὴν ἐπιθυμεῖ τὴ ζωὴ, καὶ μάλιστα τὴν φαινομένη σ' αὐτὸν ἀρίστη, μὲ μόνο τὸ γεγονὸς ὅτι ἐπιθυμεῖ καὶ μάλιστα ἐπιθυμεῖ ζωὴ κι' ἐπιδιώκει τὴν ἀρίστη ζωὴ, μετέχει τοῦ ἀγαθοῦ⁴². Κι' ἂν ἀφαιρέσης τὸ ἀγαθὸ πλήρως, οὔτε οὐσία θὰ ὑπάρχη οὔτε ζωὴ οὔτε ἔφεις οὔτε τίποτε ἄλλο.

Ὡστε καὶ τὸ ὅτι ἀπὸ τῆ φθορὰ προκαλεῖται γένεσις, αὐτὸ δὲν σημαίνει δύναμι τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ παρουσία ὀλιγωτέρου ἀγαθοῦ, ὅπως καὶ ἡ νόσος εἶναι ἔλλειψις τάξεως, ἀλλ' ὄχι ὀλοκληρησ τῆς τάξεως· ἂν λείψῃ ὅλη ἡ τάξις, δὲν θὰ ὑφίσταται οὔτε ἡ ἴδια ἡ νόσος, μένει δὲ καὶ ὑπάρχει νόσος, ὅταν ἔχη οὐσία τὴν ἐλαχίστη τάξι μέσα στὴν ὁποία παρυφίσταται. Διότι τὸ ἐντελῶς ἄμοιρο τοῦ ἀγαθοῦ οὔτε ὄν εἶναι οὔτε μέσα στὰ ὄντα· τὸ δὲ μικτὸ εἶναι στὰ ὄντα ἐξ αἰτίας τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ ὑπάρχει στὰ ὄντα καὶ εἶναι ὄν κατὰ τοῦτο, ὅτι μετέχει τοῦ ἀγαθοῦ. Γιὰ νὰ τὸ ἐκφράσωμε καλύτερα, ὅλα τὰ ὄντα ὑπάρχουν περισσότερο καὶ λιγώτερο, κατὰ τὸ βαθμὸ πὸ μετέχουν τοῦ ἀγαθοῦ. Διότι τὸ μὴ ὄν κατὰ κανένα καθόλου τρόπο δὲν θὰ ὑπάρχη οὔτε στὴν περίπτωσι τοῦ αὐτοεἶναι⁴³. Ὅτι ὅμως μερικῶς εἶναι καὶ μερικῶς δὲν εἶναι, ὅσο ἔχει ἀποπέσει ἀπὸ τὸ αἰεὶ ὄν, δὲν ὑπάρχει, ὅσο ὅμως μετέχει τοῦ εἶναι, ὑπάρχει καὶ συγκρατεῖται καὶ διασώζεται γενικῶς καὶ τὸ εἶναι καὶ τὸ μὴ ὄν αὐτοῦ. Καὶ τὸ κακό, ἐκεῖνο μὲν πὸ εἶναι ἐντελῶς ξεπεσμένο ἀπὸ τὸ ἀγαθὸ δὲν εἶναι ἀγαθὸ οὔτε ἀνάμεσα στὰ κατὰ τὸ μᾶλλον οὔτε ἀνάμεσα στὰ κατὰ τὸ ἥττον· ἐκεῖνο ὅμως πὸ εἶναι κατὰ τὸ ἓνα μέρος, ἀγαθὸ καὶ κατὰ τὸ ἄλλο μὴ ἀγαθὸ, μάχεται πρὸς κάποιον ἀγαθόν, ἀλλὰ ὄχι πρὸς ὅλο τὸ ἀγαθόν· συγκρατεῖται μάλιστα κι' αὐτὸ μὲ τὴ μετουσία τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τὸ ἀγαθὸ οὐσιώνει ἀκόμα καὶ τὴ στέρησί του μὲ τὴν ὀλοκληρωτικὴ μέθεξι του. Διότι ἂν τὸ ἀγαθὸ φύγη τελείως, τὸ ὑπόλοιπο δὲν θὰ εἶναι καθόλου ἀγαθόν, οὔτε μικτὸ⁴⁴ οὔτε αὐτόκακο. Ἄν τὸ κακό εἶναι ἀτελὲς ἀγαθόν, μὲ τὴν πλήρη ἀπουσία τοῦ ἀγαθοῦ θ' ἀπομακρυνθῇ καὶ τὸ ἀτελὲς καὶ τὸ τέλειο ἀγαθόν· καὶ τότε μόνο θὰ ὑπάρχη καὶ θὰ φανῇ τὸ κακό, ὅταν σὲ ἄλλους μὲν, δηλαδὴ σ' αὐτοὺς πὸ ἐναντιώνεται, εἶναι κακό, ἀπὸ ἄλλους δέ, δηλαδὴ τοὺς ἀγαθοὺς, εἶναι

οἷς ἠναντίωται, τῶν δὲ ὡς ἀγαθῶν ἐξήρηται. Μάχεσθαι γὰρ ἀλλήλοις τὰ αὐτὰ κατὰ τὰ αὐτὰ ἐν πᾶσιν ἀδύνατον. Οὐκ ἄρα ὄν τὸ κακόν.

21 Ἄλλα οὐδὲ ἐν τοῖς οὖσιν ἐστὶ τὸ κακόν. Εἰ γὰρ πάντα τὰ ὄντα ἐκ τάγαθοῦ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς οὖσι καὶ πάντα περιέχει τάγαθόν, ἢ οὐκ ἔσται τὸ κακόν ἐν τοῖς οὖσιν ἢ ἐν τάγαθῷ ἔσται· καὶ μὴν ἐν τάγαθῷ οὐκ ἔσται, καὶ γὰρ οὐδὲ ἐν πυρὶ τὸ ψυχρόν· οὐδὲ τὸ κακύνεσθαι τῷ καὶ τὸ κακὸν ἀγαθύνοντι. Εἰ δὲ ἔσται, πῶς ἔσται ἐν τάγαθῷ τὸ κακόν; Εἰ μὲν ἐξ αὐτοῦ, ἄτοπον καὶ ἀδύνατον· «οὐ δύναται», γάρ, ὡς ἡ τῶν Λογίων ἀλήθειά φησι, «δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς πονηροὺς ποιεῖν», οὐδὲ μὴν τὸ ἀνάπαλιν. Εἰ δὲ οὐκ ἐξ αὐτοῦ, ἐξ ἄλλης δηλονότι ἀρχῆς καὶ αἰτίας· καὶ γὰρ ἢ τὸ κακὸν ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ ἔσται ἢ τὸ ἀγαθὸν ἐκ τοῦ κακοῦ· ἢ εἰ μὴ τοῦτο δυνατόν, ἐξ ἄλλης ἀρχῆς καὶ αἰτίας ἔσται καὶ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν. Πᾶσα γὰρ δυὰς οὐκ ἀρχή, μονὰς δὲ ἔσται πάσης δυάδος ἀρχή. Καίτοι ἄτοπον, ἐξ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ δύο παντελῶς ἐναντία προιέναι καὶ εἶναι, καὶ αὐτὴν τὴν ἀρχὴν οὐχ ἀπλῆν καὶ ἐνιαίαν, ἀλλὰ μεριστὴν καὶ δυοειδῆ καὶ ἐναντίαν ἑαυτῇ καὶ ἡλλοιωμένην.

20 Καὶ μὴν οὔτε δύο τῶν ὄντων ἐναντίας ἀρχὰς δυνατόν εἶναι, καὶ ταύτας ἐν ἀλλήλαις καὶ ἐν τῷ παντὶ καὶ μαχομένας· εἰ γὰρ τοῦτο δοθείη, ἔσται καὶ ὁ Θεὸς οὐκ ἀπήμων οὐδὲ ἐκτὸς δυσχερείας, εἴπερ εἶη τι καὶ αὐτῷ τὸ ἐνοχλοῦν. Ἐπειτα ἔσται πάντα ἄτακτα καὶ ἀεὶ μαχόμενα· καίτοι φιλίας πᾶσι τοῖς οὖσι τὸ ἀγαθὸν μεταδίδωσι καὶ αὐτοειρήνη καὶ εἰρηνόδωρος ὑμνεῖται πρὸς τῶν ἱερῶν θεολόγων. Διὸ καὶ φίλα τάγαθὰ καὶ ἐναρμόνια πάντα καὶ μιᾶς ζωῆς ἔκγονα καὶ πρὸς ἐν ἀγαθὸν συντεταγμένα καὶ προσηνῆ καὶ ὁμοια καὶ προσήγορα ἀλλήλοις. Ὡστε οὐκ ἐν Θεῷ τὸ κακὸν καὶ τὸ κακὸν οὐκ ἔνθεον· ἀλλ' οὐδὲ ἐκ Θεοῦ τὸ

45. Ματθ. 7,18.

46. Ἰω. 12,27.

ἀπομακρυσμένο. Διότι εἶναι τελείως ἀδύνατο νὰ μάχωνται μεταξύ τους τὰ ἴδια κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο. Ἐπειὰ τὸ κακὸ δὲν εἶναι ὄν.

Ἄλλὰ τὸ κακὸ δὲν ἐνυπάρχει οὔτε μέσα στὰ ὄντα. Διότι, ἂν ὅλα τὰ ὄντα εἶναι ἀπὸ τὸ ἀγαθὸ καὶ τὸ ἀγαθὸ εἶναι σὲ ὅλα τὰ ὄντα καὶ περιέχει τὰ πάντα, τὸ κακὸ ἢ δὲν θὰ ἐνυπάρχει μέσα στὰ ὄντα ἢ θὰ εἶναι στὸ ἀγαθόν. Καὶ ὅμως δὲν θὰ μπορούσε νὰ εἶναι στὸ ἀγαθόν, ὅπως τὸ ψυχρὸ δὲν μπορεί νὰ ἐνυπάρχη στὸ πῦρ καὶ ἡ κακότης δὲν μπορεί νὰ ἐνυπάρχη σ' αὐτὸν ποῦ καὶ τὸ κακὸ ἀγαθύνει. Ἐάν ὅμως μπορούσε νὰ εἶναι, πῶς θὰ εἶναι τὸ κακὸ στὸ ἀγαθόν; Ἐάν μὲν προέρχεται ἀπὸ αὐτό, εἶναι ἄτοπο ἢ ἀδύνατο· διότι ἡ ἀλήθεια τῶν Λογίων λέγει, «δὲν μπορεί ἀγαθὸ δένδρο νὰ παράγῃ πονηροὺς καρπούς»⁴⁵, οὔτε τὸ ἀντίστροφο. Ἐάν ὅμως δὲν προέρχεται ἀπὸ αὐτό, τότε προφανῶς θὰ εἶναι ἀπὸ ἄλλη ἀρχὴ καὶ αἰτία· διότι ἢ τὸ κακὸ θὰ εἶναι ἀπὸ τὸ ἀγαθὸ ἢ τὸ ἀγαθὸ θὰ εἶναι ἀπὸ τὸ κακὸ ἢ, ἂν τοῦτο δὲν εἶναι δυνατό, καὶ τὸ ἀγαθὸ καὶ τὸ κακὸ θὰ εἶναι ἀπὸ ἄλλη ἀρχὴ καὶ αἰτία. Καμμία δυὰς δὲν εἶναι ἀρχή, ἐνῶ ἡ μονὰς εἶναι ἀρχὴ κάθε δυάδος. Καὶ ὅμως εἶναι ἄτοπο ἀπὸ ἓνα καὶ τὸ ἴδιο πρᾶγμα νὰ προέρχονται καὶ νὰ ὑπάρχουν δύο ἐντελῶς ἀντίθετα πρᾶγματα, διότι τότε καὶ ἡ ἴδια ἢ ἀρχὴ δὲν θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ἀπλή καὶ ἐνιαία, ἀλλὰ θὰ ἦταν μεριστὴ καὶ δίμορφη, ἐνάντια στὸν ἑαυτὸ της καὶ ἐναλλασσομένη.

Ἄλλὰ βέβαια δὲν εἶναι δυνατό νὰ ὑπάρχουν δύο ἀρχές τῶν ὄντων ἐνάντιες ποῦ μάχονται μεταξύ τους στὸ σύμπαν· διότι, ἂν τοῦτο γίνῃ δεκτό, τότε καὶ ὁ Θεὸς δὲν θὰ εἶναι ἀπαθὴς καὶ ἀτάραχος, ἐφ' ὅσον θὰ ὑπάρχη καὶ γι' αὐτὸν κάποια ἀρχὴ ποῦ θὰ τὸν ἐνοχλῇ. Ἐπειὰ ὅλα θὰ εἶναι ἄτακτα καὶ αἰωνίως ἀλληλομαχόμενα· καὶ ὅμως τὸ ἀγαθὸ μεταδίδει φιλία σὲ ὅλα τὰ ὄντα καὶ ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς θεολόγους ὑμνεῖται ὡς αὐτοειρήνη καὶ ὡς εἰρηνόδωρος⁴⁶. Γι' αὐτὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ εἶναι φιλικὰ μεταξύ τους καὶ ἀρμονικά, προϊόντα μιᾶς μόνο ζωῆς καὶ τείνοντα πρὸς ἓνα ἀγαθόν, εὐγενῆ καὶ ὅμοια καὶ εὐχάριστα μεταξύ τους. Ὡστε τὸ κακὸ δὲν ἐδρεύει στὸ Θεὸ οὔτε εἶναι ἔνθεο. Ἄλλὰ

κακόν· ἢ γὰρ οὐκ ἀγαθός, ἢ ἀγαθοποιεῖ καὶ ἀγαθὰ παράγει· καὶ οὐ ποτὲ μὲν καὶ τινα, ποτὲ δὲ οὐ καὶ οὐ πάντα· μεταβολὴν γὰρ ἐν τούτῳ πείσεται καὶ ἀλλοίωσιν, καὶ περὶ αὐτὸ τὸ πάντων θειότατον, τὴν αἰτίαν. Εἰ δὲ ἐν Θεῷ τάγαθόν ὑπαρξίς ἐστίν, 5 ἔσται ὁ μεταβάλλων ἐκ τάγαθοῦ Θεὸς ποτὲ μὲν ὦν, ποτὲ δὲ οὐκ ὦν. Εἰ δὲ μεθέξει τὸ ἀγαθὸν ἔχει, καὶ ἐξ ἑτέρου ἔξει, καὶ ποτὲ μὲν ἔξει, ποτὲ δὲ οὐχ ἔξει. Οὐκ ἄρα ἐκ Θεοῦ τὸ κακὸν οὔτε ἐν Θεῷ, οὔτε ἁπλῶς οὔτε κατὰ χρόνον.

22 Ἄλλ' οὔτε ἐν ἀγγέλοις ἐστὶ τὸ κακόν. Εἰ γὰρ ἐξαγγέλλει 10 τὴν ἀγαθότητα τὴν θείαν ὁ ἀγαθοειδὴς ἄγγελος, ἐκεῖνο ὦν κατὰ μέθεξιν δευτέρως, ὅπερ κατ' αἰτίαν τὸ ἀγγελλόμενον πρώτως, εἰκὼν ἐστὶ τοῦ Θεοῦ ὁ ἄγγελος, φανέρωσις τοῦ ἀφανοῦς φωτός, ἔσοπτρον ἀκραιφνές, διειδέστατον, ἀλώβητον, ἄχραντον, ἀκηλίδωτον, εἰσδεχόμενον ὅλην, εἰ θέμις εἰπεῖν, τὴν ὠραιότητα τῆς 15 ἀγαθοτύπου θεοειδείας, καὶ ἀμιγῶς ἀναλάμπων ἐν ἑαυτῷ καθάπερ οἶόν τέ ἐστὶ, τὴν ἀγαθότητα τῆς ἐν ἀδύτοις σιγῆς. Οὐκ ἄρα οὐδὲ ἐν ἀγγέλοις ἐστὶ τὸ κακόν. Ἄλλὰ τῷ κολάζειν τοὺς ἀμαρτάνοντάς εἰσι κακοί; Τούτῳ γοῦν τῷ λόγῳ καὶ οἱ σωφρονισταὶ τῶν πλημμελούντων κακοὶ καὶ τῶν ἱερέων οἱ τὸν βέβηλον τῶν 20 θείων μυστηρίων ἀπείργοντες. Καίτοι οὐδὲ τὸ κολάζεσθαι κακόν, ἀλλὰ τὸ ἄξιον γενέσθαι κολάσεως, οὐδὲ τὸ κατ' ἀξίαν ἀπείργεσθαι τῶν ἱερῶν, ἀλλὰ τὸ ἐναγῆ καὶ ἀνίερρον γενέσθαι καὶ τῶν ἀχράντων ἀνεπιτήδειον.

23 Ἄλλ' οὔτε οἱ δαίμονες φύσει κακοί· καὶ γὰρ εἰ φύσει κακοί, 25 οὔτε ἐκ τάγαθοῦ οὔτε ἐν τοῖς οὔσιν, οὔτε μὴν ἐξ ἀγαθῶν μετέβαλον, φύσει καὶ ἀεὶ κακοὶ ὄντες. Ἐπειτα ἑαυτοῖς εἰσι κακοὶ ἢ ἑτέροις; Εἰ μὲν ἑαυτοῖς, καὶ φθείρουσιν ἑαυτούς· εἰ δὲ ἄλλοις,

οὔτε ἀπὸ τὸν Θεὸ εἶναι τὸ κακόν· διότι ὁ Θεὸς ἢ δὲν θὰ εἶναι ἀγαθὸς ἢ θὰ ἀγαθοποιῇ καὶ θὰ παράγῃ ἀγαθὰ, καὶ ὄχι ἄλλοτε μὲν ναὶ καὶ μερικά, ἄλλοτε δὲ ὄχι καὶ ὄχι ὅλα, ὅποτε θὰ ὑπόκειται σὲ μεταβολὴ καὶ ἀλλοίωσι, καὶ μάλιστα στὴ θειότατη ιδιότητά του, στὴν αἰτία. Ἐὰν δὲ στὸ Θεὸ τὸ ἀγαθὸ εἶναι ὑπαρξίς, τότε ὁ Θεός, μεταβαλλόμενος μὲ παρέκκλισι ἀπὸ τὸ ἀγαθὸ ἄλλοτε θὰ εἶναι καὶ ἄλλοτε δὲν θὰ εἶναι. Ἐὰν πάλι ὁ Θεὸς ἔχη τὸ ἀγαθὸ κατὰ μέθεξι, θὰ τὸ ἔχη παίρνοντάς το ἀπὸ κάποιον ἄλλο, καὶ ἄλλοτε θὰ τὸ ἔχη, ἄλλοτε ὄχι. Ἄρα τὸ κακὸ δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεὸ οὔτε εὐρίσκεται στὸν Θεόν, οὔτε ἀπολύτως οὔτε προσκαίρως.

22 Ἄλλὰ τὸ κακὸ δὲν εἶναι οὔτε μέσα στοὺς ἀγγέλους. Διότι, ἂν ὁ ἀγαθοειδὴς ἄγγελος ἐξαγγέλλῃ τὴ θεία ἀγαθότητα, ὄντας κατὰ μέθεξι καὶ δευτερογενῶς ὅ,τι εἶναι τὸ ἐξαγγελλλόμενον κατὰ αἰτία καὶ πρωτογενῶς, εἶναι εἰκὼν τοῦ Θεοῦ αὐτὸς ὁ ἄγγελος, φανέρωσις τοῦ ἀφανοῦς φωτός, ἔσοπτρο καθαρὸ διειδέστατο, ἀκέραιο, ἄχραντο, ἀκηλίδωτο, πὺ εἰσδέχεται ὀλόκληρη, ἂν ἐπιτρέπεται νὰ λεχθῇ, τὴν ὠραιότητα τῆς ἀγαθότυπης θεοειδείας κι' ἀντανακλᾷ κατὰ τὸ δυνατὸ καθαρὰ ἀπὸ μέσα του τὴν ἀγαθότητα τῆς σιγῆς πὺ εἶναι στὰ ἄδυτα. Ἐπομένως τὸ κακὸ δὲν εἶναι οὔτε μέσα στοὺς ἀγγέλους. Ἄλλὰ μήπως οἱ ἄγγελοι εἶναι κακοί, διότι τιμωροῦν τοὺς ἁμαρτωλούς; Μὲ αὐτὴν ὁμως τὴ λογικὴ καὶ οἱ σωφρονισταὶ τῶν ἐνόχων εἶναι κακοί, ὅπως ἐπίσης καὶ οἱ ἱερεῖς πὺ ἐμποδίζουν τὸν βέβηλο ἀπὸ τὰ θεῖα μυστήρια. Καὶ ὁμως οὔτε ἡ τιμωρία εἶναι κακόν, ἀλλὰ κακὸ εἶναι τὸ νὰ γίνῃ κανεὶς ἄξιος τιμωρίας· οὔτε τὸ νὰ ἐμποδίζεται κανεὶς ἀξίως ἀπὸ τὰ μυστήρια εἶναι κακόν, ἀλλὰ κακὸ εἶναι τὸ νὰ γίνῃ κανεὶς ἀνόσιος καὶ ἀνίερος καὶ ἀνάξιος τῶν ἀχράντων.

23 Ἄλλ' οὔτε οἱ δαίμονες εἶναι ἀπὸ φύσι τους κακοί· διότι, ἂν ἦσαν ἀπὸ φύσι κακοί, τότε δὲν θὰ μπορούσαν νὰ προέρχωνται ἀπὸ τὸ ἀγαθὸ οὔτε νὰ εἶναι ἀνάμεσα στὰ ὄντα, οὔτε βέβαια θὰ εἶχαν μεταβληθῇ ἀπὸ ἀγαθοῦς σὲ κακοῦς, ἀφοῦ εἶναι φύσει καὶ πάντοτε κακοί. Ἐπειτα, σὲ ποιούς εἶναι κακοί, στοὺς ἑαυτούς των ἢ σὲ ἄλλους; Ἄν εἶναι στοὺς ἑαυτούς των, ἀσφαλῶς

πῶς; φθείροντες ἢ τί φθείροντες; οὐσίαν ἢ δύναμιν ἢ ἐνέργειαν; Εἰ μὲν οὐσίαν, πρῶτον μὲν οὐ παρὰ φύσιν, τὰ γὰρ φύσει ἄφθαρτα οὐ φθείρουσιν, ἀλλὰ τὰ δεκτικὰ φθορᾶς. Ἐπειτα οὐδὲ τοῦτο παντὶ καὶ πάντῃ κακόν· ἀλλ' οὐδὲ φθείρεται τι τῶν ὄντων, καθ' 5 ὃ οὐσία καὶ φύσις, ἀλλὰ τῇ ἐλλείψει τῆς κατὰ φύσιν τάξεως ὁ τῆς ἀρμονίας καὶ τῆς συμμετρίας λόγος ἀσθενεῖ μένειν ὡσαύτως ἔχων. Ἡ δὲ ἀσθένεια οὐ παντελής· εἰ γὰρ παντελής, καὶ τὴν φθορὰν καὶ τὸ ὑποκείμενον ἀνεῖλε, καὶ ἔσται ἡ τοιαύτη φθορὰ καὶ ἑαυτῆς φθορά. Ὡστε τὸ τοιοῦτον οὐ κακόν, ἀλλ' ἐλλίπες 10 ἀγαθόν· τὸ γὰρ πάντῃ ἄμοιρον τοῦ ἀγαθοῦ, οὔτε ἐν τοῖς οὖσιν ἔσται. Καὶ περὶ τῆς εἰς δύναμιν καὶ ἐνέργειαν φθορᾶς ὁ αὐτὸς λόγος.

Εἴτα, πῶς οἱ ἐκ Θεοῦ γενόμενοι δαίμονές εἰσι κακοί; Τὸ γὰρ ἀγαθὸν ἀγαθὰ παράγει καὶ ὑφίστησι. Καίτοι, λέγονται κα- 15 κοί, φαίη τις ἂν· ἀλλ' οὐ καθ' ὃ εἰσιν (ἐκ τάγαθοῦ γὰρ εἰσι καὶ ἀγαθὴν ἔλαχον οὐσίαν), ἀλλὰ καθ' ὃ οὐκ εἰσίν, «ἀσθενήσαντες», ὡς τὰ Λόγια φησι, «τηρῆσαι τὴν ἑαυτῶν ἀρχήν». Ἐν τίνι γάρ, εἶπέ μοι, κακύνεσθαί φαμεν τοὺς δαίμονας, εἰ μὴ ἐν τῇ παύσει τῆς τῶν θείων ἀγαθῶν ἔξεως καὶ ἐνεργείας; Ἄλλως τε, εἰ φύ- 20 σει κακοὶ οἱ δαίμονες, αἰεὶ κακοί· καίτοι τὸ κακὸν ἄστατόν ἐστι.

Οὐκοῦν, εἰ αἰεὶ ὡσαύτως ἔχουσιν, οὐ κακοί· τὸ γὰρ αἰεὶ ταῦτόν τοῦ ἀγαθοῦ ἴδιον. Εἰ δὲ οὐκ αἰεὶ κακοί, οὐ φύσει κακοί, ἀλλ' ἐνδεία τῶν ἀγγελικῶν ἀγαθῶν. Καὶ οὐ πάντῃ ἄμοιροι τοῦ ἀγαθοῦ, καθ' ὃ καὶ εἰσὶ καὶ ζῶσι καὶ νοοῦσι καὶ ὄλως ἐστὶ τις 25 ἐν αὐτοῖς ἐφέσεως κίνησις· κακοὶ δὲ εἶναι λέγονται διὰ τὸ ἀσθενεῖν περὶ τὴν κατὰ φύσιν ἐνέργειαν. Παρατροπὴ οὖν ἐστὶν αὐτοῖς τὸ κακὸν καὶ τῶν προσηκόντων αὐτοῖς ἐκβασίς καὶ ἀτευξία καὶ

47. Ἡ φθορά, συνέπεια τοῦ κακοῦ, δὲν εἶναι ἀπολύτως κακό.

48. Ἰούδα 6.

φθείρουν τοὺς ἑαυτοὺς των· ἂν δὲ σὲ ἄλλους, πῶς; φθείροντας, ἢ τί φθείροντας; οὐσία ἢ δύναμι ἢ ἐνέργεια; Ἐάν φθείρουν τὴν οὐσία, τότε πρῶτα δὲν γίνεται τίποτε παρὰ φύσι, διότι δὲν φθείρουν τὰ ἀπὸ φύσι ἄφθαρτα, ἀλλὰ τὰ δεκτικὰ φθορᾶς. Ἐπειτα, οὔτε τοῦτο δὲν εἶναι σὲ ὅλα⁴⁷ καὶ ἐντελῶς κακό, ἀλλὰ οὔτε φθείρεται τίποτε ἀπὸ τὰ ὄντα κατὰ τὴν οὐσία καὶ φύσι του, ἀλλὰ ἀπλῶς ἀπὸ ἔλλειψι τῆς φυσικῆς τάξεως ὁ λόγος τῆς ἁρμονίας καὶ τῆς συμμετρίας ἀδυνατεῖ νὰ μείνη στήν ταυτότητά του. Ἡ ἀσθένεια ὅμως δὲν εἶναι ὀλική· ἂν ἦταν ὀλική, θὰ κατέστρεφε καὶ τὴ φθορὰ καὶ τὸ ὑποκείμενο συγχρόνως, κι' ἡ τέτοια φθορὰ θὰ ἦταν καὶ τοῦ ἑαυτοῦ της φθορά. Ὡστε τέτοιο πρᾶγμα δὲν εἶναι κακό, ἀλλ' ἐλλειπὲς ἀγαθό· διότι αὐτὸ ποῦ θὰ εἶναι ἐντελῶς ἄμοιρο τοῦ ἀγαθοῦ, δὲν μπορεῖ νὰ εὐρίσκεται ἀνάμεσα στὰ ὄντα. Τὸ ἴδιο συμβαίνει μὲ τὴ φθορὰ τῆς δυνάμεως καὶ ἐνεργείας.

Ἐπειτα, πῶς οἱ ἀπὸ τὸν Θεὸ γινόμενοι δαίμονες μποροῦν νὰ εἶναι κακοί; Διότι τὸ ἀγαθὸ παράγει καὶ ὑποστασιοποιεῖ ἀγαθά. Καὶ ὅμως, θὰ μπορούσε νὰ εἰπῆ κανεὶς, λέγονται κακοί· λέγονται βέβαια κακοί, ὄχι ὅμως καθ' ὅτι εἶναι (διότι ἀπὸ τὸ ἀγαθὸ προέρχονται καὶ ἀγαθὴ οὐσία ἔλαβαν), ἀλλὰ καθ' ὅτι δὲν εἶναι, ἀφοῦ, ὅπως λέγουν τὰ Λόγια, «ἀδυνάτησαν νὰ φυλάξουν τὴν ἀρχὴ τους»⁴⁸. Διότι, εἶπέ μου, σὲ τί ἰσχυρίζομαστε ὅτι κακύνονται οἱ δαίμονες, παρὰ στήν κατάπαυσι τῆς ἕξεως καὶ ἐνεργείας τῶν θείων ἀγαθῶν; Ἀλλοιῶς, ἂν οἱ δαίμονες εἶναι φύσει κακοί, εἶναι πάντοτε κακοί· ἀλλ' ὅμως τὸ κακὸ εἶναι ἄστατο.

Ἐπομένως, ἂν εἶναι πάντοτε παρομοίως, δὲν εἶναι κακοί· διότι τὸ νὰ εἶναι πάντοτε ταυτό, εἶναι γνώρισμα τοῦ ἀγαθοῦ. Ἐάν δὲ δὲν εἶναι πάντοτε κακοί, δὲν εἶναι ἀπὸ φύσι κακοί, ἀλλὰ ἀπὸ στέρησι τῶν ἀγγελικῶν ἀγαθῶν. Καὶ δὲν εἶναι ἐντελῶς ἄμοιροι τοῦ ἀγαθοῦ, ἐφ' ὅσον καὶ ὑπάρχουν καὶ ζοῦν καὶ σκέπτονται, κι' ἐφ' ὅσον γενικῶς ὑπάρχει σ' αὐτοὺς κάποια κίνησις ἐφέσεως· λέγεται δὲ ὅτι εἶναι κακοί, διότι εἶναι ἀσθενεῖς στήν κατὰ φύσι ἐνέργεια. Εἶναι λοιπὸν γι' αὐτοὺς τὸ κακὸ παρεκτροπὴ καὶ ἕξοδος ἀπὸ τὰ καθήκοντα, ἀποτυχία καὶ ἀτέλεια, ἀδυνα-

ἀτέλεια καὶ ἀδυναμία καὶ τῆς σωζούσης τὴν ἐν αὐτοῖς τελειότη-
 τα δυνάμεως ἀσθένεια καὶ ἀποφυγὴ καὶ ἀπόπτωσις. Ἴλλως τε,
 [τί τὸ ἐν δαίμοσι κακόν; Θυμὸς ἄλογος, ἄνους ἐπιθυμία, φαντα-
 σία προπετής.] Ἴλλὰ ταῦτα, εἰ καὶ ἐν δαίμοσιν εἰσίν, οὐ πάντη,
 5 οὐδὲ ἐπὶ πάντων, οὐδὲ αὐτὰ καθ' αὐτὰ κακά. Καὶ γὰρ ἐφ' ἐτέ-
 ρων ζώων οὐχ ἡ σχέσις τούτων, ἀλλ' ἡ ἀναίρεσίς ἐστι καὶ φθο-
 ρὰ τῷ ζώῳ καὶ κακόν· ἡ δὲ σχέσις σώζει καὶ εἶναι ποιεῖ τὴν
 ταῦτα ἔχουσαν τοῦ ζώου φύσιν.

Οὐκ ἄρα κακὸν τὸ δαιμόνιον φῶλον, ἡ ἔστι κατὰ φύσιν,
 10 ἀλλ' ἡ οὐκ ἔστι. Καὶ οὐκ ἠλλοιώθη τὸ δοθὲν αὐτοῖς ὄλον ἀγα-
 θόν, ἀλλ' αὐτοὶ τοῦ δοθέντος ἀποπεπτώκασιν ὄλου ἀγαθοῦ. Καὶ
 τὰς δοθείσας αὐτοῖς ἀγγελικὰς δωρεάς, οὐ μήποτε αὐτὰς
 ἠλλοιωῦσθαί φαμεν· ἀλλ' εἰσὶ, καὶ ὀλόκληροι καὶ παμφαεῖς εἰσι,
 κἂν αὐτοὶ μὴ ὀρῶσιν, ἀπομύσαντες αὐτῶν τὰς ἀγαθοπτικὰς δυ-
 15 νάμεις. Ὡστε ὁ εἰσι, καὶ ἐκ τάγαθοῦ εἰσι καὶ ἀγαθοί, καὶ τοῦ
 καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ ἐφίενται, τοῦ εἶναι καὶ ζῆν καὶ νοεῖν, τῶν ὄν-
 των, ἐφιεμένοι· καὶ τῇ στερήσει καὶ ἀποφυγῇ καὶ ἀποπτώσει
 τῶν προσηκόντων αὐτοῖς ἀγαθῶν λέγονται κακοί· καὶ εἰσὶ κα-
 κοί, καθ' ὃ οὐκ εἰσὶ καλοὶ καὶ τοῦ μὴ ὄντος ἐφιεμένοι, τοῦ κα-
 20 κοῦ ἐφίενται.

24 Ἴλλὰ ψυχὰς τις εἶναι λέγει κακάς; Εἰ μὲν, ὅτι συγγίνονται
 κακοῖς προνοητικῶς τε καὶ σωστικῶς, τοῦτο οὐ κακόν, ἀλλ'
 ἀγαθὸν καὶ ἐκ τάγαθοῦ, τοῦ καὶ τὸ κακὸν ἀγαθύνοντος. Εἰ δὲ τὸ
 κακύνεσθαι ψυχὰς φῶμεν, ἐν τίνι κακύνονται, εἰ μὴ ἐν τῇ τῶν
 25 ἀγαθῶν ἔξεων καὶ ἐνεργειῶν ἐλλείψει, καὶ δι' οἰκείαν ἀσθέ-
 νειαν ἀτευξία καὶ ἀπολισθήσει; Καὶ γὰρ καὶ τὸν ἀέρα τὸν περὶ
 ἡμᾶς ἐσκοτῶσθαί φαμεν ἐλλείψει καὶ ἀπουσίᾳ φωτός· αὐτὸ δὲ
 τὸ φῶς ἀεὶ φῶς ἐστι τὸ καὶ τὸ σκότος φωτίζον. Οὐκ ἄρα οὔτε

μία καὶ ἐξασθένησις, φυγὴ καὶ πτώσις ἀπὸ τῆ δύναμι πού περισώζει τὴν μέσα τους ὑπάρχουσα τελειότητα. Ἀλλοιῶς, τί εἶναι στοὺς διάμονες τὸ κακό; Ἄλογος θυμός, ἀνόητη ἐπιθυμία, ἀυθάδης φαντασία. Ἄλλ' αὐτὰ τὰ πράγματα, ἂν καὶ ὑπάρχουν στοὺς δαίμονες, δὲν εἶναι ἐντελῶς οὔτε σὲ ὄλους κακά, οὔτε εἶναι αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ κακά. Διότι ὑπάρχουν ἄλλα ζῶα, στὰ ὁποῖα φθορὰ καὶ κακό δὲν εἶναι ἢ κατοχὴ ἀλλὰ ἢ ἀφαίρεισις τούτων· ἢ δὲ κατοχὴ τους σώζει καὶ διατηρεῖ στὴν ὑπαρξί τῆ φύσι τοῦ ζώου πού τὰ ἔχει.

Δὲν εἶναι λοιπὸν κακὸ τὸ φύλο τῶν δαιμόνων καθ' ὅσο συμμορφώνεται μὲ τῆ φύσι του, ἀλλὰ καθ' ὅσο δὲν συμμορφώνεται. Καὶ δὲν ἀλλοιώθηκε τὸ ὀλικὸ ἀγαθὸ πού τοὺς ἐδόθηκε, ἀλλ' αὐτοὶ ἔχουν ἐκπέσει ἀπὸ τὸ ὀλικὸ ἀγαθὸ πού τοὺς ἐδόθηκε. Καὶ γιὰ τὶς ἀγγελικὲς δωρεὲς πού τοὺς ἐδόθηκαν⁴⁹ δὲν ἰσχυρίζομαστε ὅτι κάποτε ἀλλοιώθηκαν· ἀλλὰ ὑπάρχουν, καὶ μάλιστα ὀλόκληρες καὶ φωτεινές, ἔστω καὶ ἂν αὐτοὶ δὲν βλέπουν, ἐπειδὴ ἔκλεισαν τὶς ἀγαθοοπτικὲς τοὺς δυνάμεις. Ὡστε ὅ,τι εἶναι αὐτοί, εἶναι ἀπὸ τὸ ἀγαθὸ καὶ ἀγαθοί, καὶ ἔχουν ἔφεσι πρὸς τὸ καλὸ καὶ ἀγαθὸ, ἐφιέμενοι τοῦ εἶναι καὶ ζῆν καὶ νοεῖν, πραγμάτων πού ὑπάρχουν· ἀπλῶς δὲ μὲ τῆ στέρησι καὶ ἀποφυγῆ καὶ ἔκπτωσι τῶν ἀγαθῶν πού τοὺς ἀναλογοῦν λέγονται κακοὶ καὶ εἶναι κακοί, καθ' ὅσον δὲν εἶναι καλοί, κι' ἐπειδὴ ἐπιθυμοῦν τὸ μὴ ὄν, ἐπιθυμοῦν τὸ κακό.

24 Ἄλλὰ, θὰ εἰπῆ κανεὶς ὅτι ὑπάρχουν κακὲς ψυχές; Ἐὰν μὲ τοῦτο ἐννοεῖ ὅτι οἱ ψυχές αὐτὲς συνδέονται μὲ κακὰ γιὰ σκοπὸ προνοητικὸ καὶ σωστικὸ, τοῦτο δὲν εἶναι κακό, ἀλλὰ ἀγαθὸ, καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀγαθὸ πού ἀγαθύνει καὶ τὸ κακό. Ὅταν ὁμως ἰσχυρίζομαστε ὅτι οἱ ψυχές κακύνονται, μὲ τί κακύνονται, ἂν ὄχι μὲ τὴν ἔλλειψι ἀγαθῶν ἔξεων καὶ ἐνεργειῶν, καὶ μὲ τὴν ἀστοχία καὶ τὴν διολίσθησι πού προκαλοῦνται ἀπὸ τὴν ἀσθένειά τους; Διότι καὶ γιὰ τὸν γύρω μας ἀέρα λέγομε ὅτι σκοτεινιάζει ἀπὸ ἔλλειψι καὶ ἀπουσία φωτός· τὸ ἴδιο ὁμως τὸ φῶς εἶναι πάντοτε φῶς πού φωτίζει ἀκόμη καὶ τὸ σκότος. Ἐπομένως τὸ κακό δὲν εὐρίσκεται οὔτε στοὺς δαίμονες οὔτε μέσα

ἐν δαίμοσιν οὔτε ἐν ἡμῖν τὸ κακὸν ὡς ὄν κακόν, ἀλλ' ὡς ἔλλειψις καὶ ἐρημία τῆς τῶν οἰκείων ἀγαθῶν τελειότητος.

25 Ἄλλ' οὐδὲ ἐν ζώοις ἀλόγοις ἐστὶ τὸ κακόν. Εἰ γὰρ ἀνέλῃς θυμὸν καὶ ἐπιθυμίαν καὶ τᾶλλα, ὅσα λέγεται, καὶ οὐκ ἔστιν
5 ἀπλῶς τῇ ἑαυτῶν φύσει κακά· τὸ μὲν ἄδρὸν καὶ γαῦρον ὁ λέων ἀπολέσας, οὐδὲ λέων ἔσται· προσηνῆς δὲ πᾶσι γενόμενος ὁ κύων, οὐκ ἔσται κύων, εἶπερ κυνὸς τὸ φυλακτικὸν καὶ τὸ προσ-
10 μίεσθαι μὲν τὸ οἰκεῖον, ἀπελαύνειν δὲ τὸ ἀλλότριον. Ὡστε τὸ μὴ φθειρεσθαι τὴν φύσιν οὐ κακόν, φθορὰ δὲ φύσεως ἀσθένεια
καὶ ἔλλειψις τῶν φυσικῶν ἔξεων καὶ ἐνεργειῶν καὶ δυνάμεων. Καὶ εἰ πάντα τὰ διὰ γενέσεως ἐν χρόνῳ ἔχει τὸ τέλειον, οὐδὲ τὸ ἀτελὲς πάντη παρὰ πᾶσαν τὴν φύσιν.

26 Ἄλλ' οὐδὲ ἐν τῇ ὄλῃ φύσει τὸ κακόν. Εἰ γὰρ οἱ πάντες φυσικοὶ λόγοι παρὰ τῆς καθόλου φύσεως, οὐδέν ἐστιν αὐτῇ τὸ
15 ἐναντίον· τῇ καθ' ἕκαστον δέ, τὸ μὲν κατὰ φύσιν ἔσται, τὸ δὲ οὐ κατὰ φύσιν. Ἄλλη γὰρ ἄλλο παρὰ φύσιν· καὶ τὸ τῇ μὲν κατὰ φύσιν, τῇ δὲ παρὰ φύσιν. Φύσεως δὲ κακία τὸ παρὰ φύσιν, ἢ στέρησις τῶν τῆς φύσεως. Ὡστε οὐκ ἔστι κακὴ φύσις, ἀλλὰ τοῦτο τῇ φύσει κακόν, τὸ ἀδυνατεῖν τὰ τῆς οἰκειᾶς φύσεως
20 ἐκτελεῖν.

27 Ἄλλ' οὐδὲ ἐν σώμασι τὸ κακόν. Αἴσχος γὰρ καὶ νόσος ἔλλειψις εἰδούς καὶ στέρησις τάξεως· τοῦτο δὲ οὐ πάντη κακόν, ἀλλ' ἤττον καλόν· εἰ γὰρ παντελῆς γένοιτο λύσις κάλους καὶ εἰδούς καὶ τάξεως, οἰχῆσεται καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα. Ὅτι δὲ οὐδὲ κα-
25 κίας αἴτιον τῇ ψυχῇ τὸ σῶμα, δῆλον ἐκ τοῦ δυνατὸν εἶναι καὶ ἄνευ σώματος παρυφίστασθαι κακίαν, ὥσπερ ἐν δαίμοσι· τοῦτο γὰρ ἐστὶ καὶ νοῖς καὶ ψυχαῖς καὶ σώμασι κακόν, ἢ τῆς ἔξεως τῶν οἰκείων ἀγαθῶν ἀσθένεια καὶ ἀπόπτωσις.

50. Οἱ σπερματικοὶ λόγοι τῶν ὄντων.

51. «Καθολικὴ φύσις» ἢ «ὄλη φύσις» εἶναι ὡς συνολικὴ ἰδέα ἢ βούλησις τοῦ Θεοῦ.

μας ὡς ὄν κακό, ἀλλὰ ὡς ἔλλειψις καὶ στέρησις τῆς τελειότητος τῶν οἰκείων ἀγαθῶν.

25 Ἄλλὰ τὸ κακὸ δὲν εἶναι οὔτε στὰ ἄλογα ζῶα. Διότι, ἂν τοὺς ἀφαιρέσης τὸ θυμὸ καὶ τὴν ἐπιθυμία καὶ ὅσα λέγονται κακὰ ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀπολύτως κατὰ τὴ φύσι τους κακά, τί πρόκειται νὰ συμβῆ; Ὁ λέων, ὅταν χάσῃ τὴ ζωηρότητα καὶ τὴν ὑπερηφάνεια, δὲν θὰ εἶναι κἂν λέων· καὶ ὁ σκύλος ποὺ θὰ γίνῃ πρὸς ὄλους εὐγενῆς, δὲν θὰ εἶναι σκύλος, ἂν γνώρισμα τοῦ σκύλου εἶναι ἡ φυλακτικὴ ιδιότης, ἡ φιλικὴ ὑποδοχὴ τῶν φίλων, καὶ ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν ξένων. Ὡστε τὸ νὰ μὴ φθείρεται ἡ φύσις δὲν εἶναι κακό, φθορὰ δὲ τῆς φύσεως εἶναι ἡ ἀσθένεια καὶ ἡ ἔλλειψις τῶν φυσικῶν ἕξεων, ἐνεργειῶν καὶ δυνάμεων. Κι' ἂν ὅλα τὰ ἐν χρόνῳ δημιουργήματα ἔχουν τὴν τελειότητα διὰ τῆς γενέσεως, δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ ἐντελῶς ἀτελὲς σ' ὀλόκληρη τὴ φύσι.

26 Ἄλλὰ οὔτε στὴν ὅλη φύσι δὲν ὑπάρχει τὸ κακό. Διότι, ἂν ὅλοι οἱ φυσικοὶ λόγοι⁵⁰ προέρχωνται ἀπὸ τὴν καθολικὴ φύσι⁵¹, δὲν ὑπάρχει σ' αὐτὴν τίποτε τὸ ἐνάντιο· στὴν ἐπὶ μέρους ὅμως φύσι ἄλλο εἶναι κατὰ φύσι καὶ ἄλλο ὄχι κατὰ φύσι. Στὴ μιὰ εἶναι τοῦτο παρὰ φύσι, στὴν ἄλλη τὸ ἄλλο· αὐτὸ ποὺ στὴ μιὰ εἶναι κατὰ φύσι, στὴν ἄλλη εἶναι παρὰ φύσι. Κακία δὲ τῆς φύσεως εἶναι τὸ παρὰ φύσι, ἡ στέρησις τῶν φυσικῶν προσόντων. Ὡστε δὲν ὑπάρχει κακὴ φύσις, ἀλλὰ κακὸ στὴ φύσι εἶναι τοῦτο, ἡ ἀδυναμία ἐκτελέσεως τῶν οἰκείων τῆς φύσεως.

27 Ἄλλ' οὔτε στὰ σώματα ὑπάρχει τὸ κακό. Διότι ἡ ἀσχήμια καὶ ἡ νόσος εἶναι ἔλλειψις μορφῆς καὶ στέρησις τάξεως· τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι ἐντελῶς κακό, ἀλλὰ λιγώτερο καλό. Ἄν συνέβαινε πλήρης κατάλυσις τοῦ κάλλους, τῆς μορφῆς καὶ τῆς τάξεως, θὰ ἐχανόταν καὶ τὸ ἴδιο τὸ σῶμα. Ὅτι δὲν εἶναι τὸ σῶμα αἴτιο οὔτε τῆς κακίας τῆς ψυχῆς, γίνεται φανερὸ ἀπὸ τὴ δυνατότητα νὰ ὑφίσταται κακία καὶ χωρὶς σῶμα, ὅπως στοὺς δαίμονες· διότι τοῦτο εἶναι κακὸ καὶ στοὺς νόες καὶ στίς ψυχῆς καὶ στὰ σώματα, ἡ ἀσθένεια καὶ ἐκπτώσις τῆς ἕξεως τῶν ἀγαθῶν τους.

- 28 Ἄλλ' οὐδὲ τὸ πολυθρύλλητον, «ἐν ὕλῃ τὸ κακόν», ὡς φασι, «καθ' ὃ ὕλη»· καὶ γὰρ καὶ αὐτὴ τοῦ κόσμου καὶ κάλλους καὶ εἶδους ἔχει μετουσίαν. Εἰ δὲ τούτων ἐκτὸς οὐσα ἢ ὕλη, καθ' ἑαυτὴν ἄποιός ἐστι καὶ ἀνείδεος, πῶς ποιεῖ τι ἢ ὕλη, ἢ μηδὲ τὸ 5 πάσχειν δύνασθαι καθ' ἑαυτὴν ἔχουσα; Ἄλλως τε, πῶς ἢ ὕλη κακόν; Εἰ μὲν γὰρ οὐδαμῆ οὐδαμῶς ἐστίν, οὔτε ἀγαθὸν οὔτε κακόν· εἰ δὲ πως ὄν, τὰ δὲ ὄντα πάντα ἐκ τάγαθοῦ, καὶ αὐτὴ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ ἂν εἶη, καὶ ἢ τὸ ἀγαθὸν τοῦ κακοῦ ποιητικὸν ἢ τὸ κακόν, ὡς ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ ὄν, ἀγαθόν· ἢ τὸ κακὸν τοῦ ἀγαθοῦ 10 ποιητικόν, ἢ καὶ τὸ ἀγαθόν, ὡς ἐκ τοῦ κακοῦ, κακόν. Ἡ δύο αὐθις ἀρχαί, καὶ αὗται ἄλλης μιᾶς ἐξημμέναι κορυφῆς. Εἰ δὲ ἀναγκαίαν φασὶ τὴν ὕλην πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ παντὸς κόσμου, πῶς ἢ ὕλη κακόν; ἄλλο γὰρ τὸ κακόν, καὶ ἄλλο τὸ ἀναγκαῖον. Πῶς δὲ ὁ ἀγαθὸς ἐκ τοῦ κακοῦ παράγει τινὰ πρὸς γένε- 15 σιν; ἢ πῶς κακὸν τὸ τοῦ ἀγαθοῦ δεόμενον; φεύγει γὰρ τὴν τοῦ ἀγαθοῦ φύσιν τὸ κακόν. Πῶς δὲ γεννᾷ καὶ τρέφει τὴν φύσιν ἢ ὕλη κακὴ οὐσα; τὸ γὰρ κακόν, ἢ κακόν, οὐδενός ἐστι γεννητικὸν ἢ θρεπτικόν, ἢ ὄλως ποιητικὸν ἢ σωστικόν. Εἰ δὲ φαῖεν, αὐτὴν μὲν οὐ ποιεῖν κακίαν ἐν ψυχαῖς, ἐφέλκεσθαι δὲ αὐτάς, πῶς 20 ἔσται τοῦτο ἀληθές; πολλαὶ γὰρ αὐτῶν εἰς τὸ ἀγαθὸν βλέπουσι. Καίτοι πῶς ἐγίνετο τοῦτο τῆς ὕλης πάντως αὐτάς εἰς τὸ κακὸν ἐφελκομένης; Ὡστε οὐκ ἐξ ὕλης ἐν ψυχαῖς τὸ κακόν, ἀλλ' ἐξ ἀτάκτου καὶ πλημμελοῦς κινήσεως. Εἰ δὲ καὶ τοῦτο φασὶ τῇ ὕλῃ πάντως ἔπεσθαι καὶ ἀναγκαία ἢ ἄστατος ὕλη τοῖς ἐφ' ἑαυτῶν 25 ἰδρῦσθαι μὴ δυναμένοις, πῶς τὸ κακὸν ἀναγκαῖον κακόν;
- 29 Ἄλλ' οὐδὲ τοῦτο, ὃ φάμεν, ἢ στέρησις κατὰ δύναμιν οἰκείαν μάχεται τῷ ἀγαθῷ· ἢ γὰρ παντελῆς στέρησις, καθόλου ἀδύναμος, ἢ δὲ μερική, οὐ καθ' ὃ στέρησις, ἔχει τὴν δύναμιν,

52. Ἀναφέρεται ἐδῶ στὰ δυαρχικὰ συστήματα, ποὺ εὑρισκαν τὸ κακὸ στὴν ὕλη, ὡς στοιχεῖο της.

53. Τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι ἢ ὕλη δέν εἶναι κακὴ κατ' ἀρχὴν.

28 Ούτε τὸ πολυθρύλητο πού λέγουν, «τὸ κακὸ εὐρίσκεται στὴν ὕλη ὡς ὕλη»⁵², ἔχει ἰσχὺ· διότι κι' αὐτὴ μετέχει τῆς διακοσμῆσεώς, τοῦ κάλλους καὶ τῆς μορφῆς. Ἐὰν ὅμως ἡ ὕλη εἶναι ἔξω ἀπὸ αὐτά, ὅποτε εἶναι καθ' ἑαυτὴν ἄποια καὶ ἄμορφη, πῶς μπορεῖ αὐτὴ ἢ ὕλη νὰ κάμη κάτι, ἀφοῦ καθ' ἑαυτὴν δὲν ἔχει οὔτε τὴ δυνατότητα νὰ πάσχη; Ἀλλοιῶς, πῶς ἡ ὕλη θὰ εἶναι κακό· Ἐὰν δὲν ὑπάρχη κατὰ κανένα τρόπο πουθενά, τότε δὲν εἶναι οὔτε ἀγαθὸ οὔτε κακό. Ἐὰν ὅμως ἡ ὕλη εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο ὄν, ὅλα δὲ τὰ ὄντα εἶναι ἀπὸ τὸ ἀγαθόν, κι' αὐτὴ θὰ εἶναι ἀπὸ τὸ ἀγαθόν, ὅποτε θὰ συμβαίνη ἓνα ἀπὸ τὰ δύο· ἢ τὸ ἀγαθὸ θὰ εἶναι ποιητικὸ τοῦ κακοῦ, τὸ δὲ κακὸ θὰ εἶναι ἀγαθόν, ὡς προερχόμενο ἀπὸ τὸ ἀγαθόν, ἢ τὸ κακὸ θὰ εἶναι ποιητικὸ τοῦ ἀγαθοῦ, τὸ δὲ ἀγαθὸ θὰ εἶναι κακό, ὡς προερχόμενο ἀπὸ τὸ κακό. Ἡ πάλι θὰ ὑπάρχουν δύο ἀρχές, κι' αὐτὲς ἐξαρτημένες ἀπὸ μιὰ ἄλλη κορυφή. Ἐὰν δὲν θεωροῦν ἀναγκαῖα τὴν ὕλη γιὰ τὴν ὀλοκλήρωσι τοῦ κόσμου, πῶς ἡ ὕλη θὰ εἶναι κάτι κακό; διότι ἄλλο εἶναι τὸ κακὸ καὶ ἄλλο τὸ ἀναγκαῖο. Πῶς δὲ ὁ ἀγαθὸς φέρει σὲ γένεσι πράγματα ἀπὸ τὸ κακό; Ἡ πῶς εἶναι κακὸ αὐτὸ πού χρειάζεται τὸ ἀγαθόν; Διότι τὸ κακὸ ἀποφεύγει τὴ φύσι τοῦ ἀγαθοῦ. Πῶς δὲ ἡ ὕλη γεννᾷ καὶ τρέφει τὴ φύσι, ἂν εἶναι κακὴ; Διότι τὸ κακό, ὡς κακό, δὲν εἶναι κανενὸς πράγματος γεννητικὸ ἢ θρεπτικόν, οὔτε γενικὰ ποιητικὸ ἢ σωστικόν. Ἐὰν δὲ εἰποῦν ὅτι αὐτὴ μὲν δὲν φέρει στίς ψυχὰς κακία, ἀλλὰ τίς ἐλκύει, πῶς αὐτὸ θὰ εἶναι ἀληθινόν; Διότι πολλὰς ψυχὰς κυττάζουν πρὸς τὸ ἀγαθόν· πῶς ὅμως θὰ συνέβαινε τοῦτο, ἂν ἡ ὕλη τίς ἔσυρε ὅπωςδήποτε πρὸς τὸ κακό; Ὡστε τὸ κακὸ δὲν εὐρίσκεται στίς ψυχὰς ἀπὸ τὴν ὕλη, ἀλλὰ ἀπὸ ἄτακτη καὶ πλημμελῆ κίνησι. Ἐὰν ὅμως λέγουν καὶ τοῦτο, ὅτι οἱ ψυχὰς ἀκολουθοῦν τὴν ὕλη καὶ ὅτι ἡ ἄστατη ὕλη εἶναι ἀναγκαῖα στὰ ὄντα ἐκεῖνα πού δὲν μποροῦν νὰ ἐδραιωθοῦν μόνονα τους, πῶς αὐτὴ ἢ κακὴ ὕλη θὰ ἦταν ἀναγκαῖα καὶ αὐτὴ ἢ ἀναγκαῖα ὕλη θὰ ἦταν κακὴ;⁵³

29 Ἄλλὰ δὲν ἰσχυριζόμαστε ἐπίσης ὅτι ἡ στέρησις μάχεται τὸ ἀγαθόν ὅσο μπορεῖ· διότι ἡ πλήρης στέρησις εἶναι ἐντελῶς ἀδύναμη, ἢ δὲ μερικὴ στέρησις διατηρεῖ δύναμι ὄχι κατὰ τὴ

ἀλλὰ καθ' ὃ οὐ παντελής ἐστι στέρησις. Στερήσεως γὰρ τοῦ ἀγαθοῦ μερικῆς οὐσσης, οὐπω κακόν· καὶ γενομένης, καὶ ἢ τοῦ κακοῦ φύσις ἀπελήλυθε.

- 30 Συνελόντι δὲ φάναι, τὸ ἀγαθὸν ἐκ τῆς μιᾶς καὶ τῆς ὅλης αἰτίας· τὸ δὲ κακὸν ἐκ πολλῶν καὶ μερικῶν ἐλλείψεων. Οἶδεν ὁ Θεὸς τὸ κακὸν ἢ ἀγαθόν, καὶ παρ' αὐτῷ αἱ αἰτίαι τῶν κακῶν δυνάμεις εἰσὶν ἀγαθοποιοί. Εἰ δὲ τὸ κακὸν αἶδιον καὶ δημιουργεῖ καὶ δύναται καὶ ἔστι καὶ δρᾶ, πόθεν αὐτῷ ταῦτα; Ἡ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ ἢ τῷ ἀγαθῷ ἐκ τοῦ κακοῦ ἢ ἀμφοῖν ἐξ ἄλλης αἰτίας.
- 10 Πᾶν τὸ κατὰ φύσιν ἐξ αἰτίας ὠρισμένης γεννᾶται· εἰ δὲ τὸ κακὸν ἀναίτιον καὶ ἀόριστον, οὐ κατὰ φύσιν· οὐδὲ γὰρ ἐν τῇ φύσει τὸ παρὰ φύσιν, οὐδὲ ἀτεχνίας ἐν τῇ τέχνῃ λόγος. Ἄρα ἢ ψυχὴ τῶν κακῶν αἰτία, καθάπερ τὸ πῦρ τοῦ θερμαίνειν, καὶ πάντα οἷς ἂν γειτνιάσῃ κακίας ἀναπίμπλησιν; Ἡ ἀγαθὴ μὲν ἢ τῆς ψυχῆς
- 15 φύσις, ταῖς δὲ ἐνεργείαις, ποτὲ μὲν οὕτως ἔχει, ποτὲ δὲ οὕτως; Εἰ μὲν φύσει, καὶ τὸ εἶναι αὐτῆς κακόν. Καὶ πόθεν αὐτῇ τὸ εἶναι, ἢ ἐκ τῆς δημιουργικῆς τῶν ὄλων ὄντων ἀγαθῆς αἰτίας; Ἄλλ' εἰ ἐκ ταύτης, πῶς κατ' οὐσίαν κακόν; ἀγαθὰ γὰρ πάντα ταύτης ἔκγονα. Εἰ δὲ ταῖς ἐνεργείαις, οὐδὲ τοῦτο ἀμετάβλητον· εἰ δὲ μὴ,
- 20 πόθεν αἱ ἀρεταί, μὴ καὶ ἀγαθοειδοῦς αὐτῆς γινομένης; Λείπεται ἄρα τὸ κακὸν ἀσθένεια καὶ ἔλλειψις τοῦ ἀγαθοῦ εἶναι.
- 31 Τῶν ἀγαθῶν τὸ αἴτιον ἓν. Εἰ τῷ ἀγαθῷ τὸ κακὸν ἐναντίον, τοῦ κακοῦ τὰ αἴτια πολλά· οὐ μὴν τὰ ποιητικὰ τῶν κακῶν λόγοι καὶ δυνάμεις, ἀλλ' ἀδυναμία καὶ ἀσθένεια καὶ μίξις τῶν
- 25 ἀνομοίων ἀσύμετρος. Οὔτε ἀκίνητα καὶ ἀεὶ ὡσαύτως ἔχοντα τὰ κακά, ἀλλ' ἄπειρα καὶ ἀόριστα καὶ ἐν ἄλλοις φερόμενα, καὶ τού-

54. Ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στὰ ὄντα καὶ στὸ κακὸ εἶναι ὅτι τῶν πρώτων αἰτιοὶ εἶναι οἱ λόγοι τους, οἱ ιδέες, οἱ δυνάμεις, τοῦ δευτέρου αἰτία εἶναι ἡ ἀδυναμία.

στέρησι, ἀλλὰ κατὰ τὸ ὅτι δὲν εἶναι πλήρης στέρησις. Ὅταν ἡ στέρησις τοῦ ἀγαθοῦ εἶναι μερική, τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι ἀκόμη κακό· κι' ἂν ἡ στέρησις ὀλοκληρωθῆ, τότε ἐξαφανίζεται καὶ ἡ φύσις τοῦ κακοῦ.

30 Μὲ λίγα λόγια, τὸ ἀγαθὸ προέρχεται ἀπὸ τὴ μοναδικὴ καὶ ὀλοκληρωτικὴ αἰτία· τὸ δὲ κακὸ προέρχεται ἀπὸ πλῆθος μερικῶν ἐλλείψεων. Ὁ Θεὸς γνωρίζει τὸ κακὸ ὡς ἀγαθὸ καὶ γι' αὐτὸν οἱ αἰτίες τῶν κακῶν εἶναι ἀγαθοποιῆς δυνάμεις. Ἐὰν ὅμως τὸ κακὸ εἶναι αἴτιον καὶ δημιουργεῖ καὶ δύναται καὶ ὑπάρχει καὶ δρᾷ, ἀπὸ ποῦ ἔχει αὐτὲς τὶς ἰκανότητες; Αὐτὲς οἱ δυνάμεις μποροῦν νὰ προέρχωνται ἢ ἀπὸ τὸ ἀγαθὸ στὸ κακό, ἢ ἀπὸ τὸ κακὸ στὸ ἀγαθὸ ἢ ἀπὸ ἄλλη αἰτία καὶ στὰ δύο. Κάθε τι ποῦ ὑπάρχει κατὰ φύσιν γεννᾶται ἀπὸ ὠρισμένη αἰτία· ἂν δὲ τὸ κακὸ εἶναι ἀναίτιον καὶ ἀόριστον δὲν εἶναι κατὰ φύσιν· διότι οὔτε στὴ φύσιν ὑπάρχει τὸ παρὰ φύσιν οὔτε στὴν τέχνη ὑπάρχει τὸ στοιχεῖο ἀτεχνίας. Ἐραγε ἡ ψυχὴ εἶναι αἰτία τῶν κακῶν, ὅπως τὸ πῦρ εἶναι αἰτία τῆς θερμότητος, καὶ ὅλα ὅσα πλησιάζει τὰ γεμίζει κακία; Ἡ εἶναι ἀγαθὴ ἡ φύσις τῆς ψυχῆς, κατὰ τὶς ἐνέργειές της ὅμως ἄλλοτε εἶναι ἔτσι κι' ἄλλοτε ἄλλοιῶς; Ἄν ἔχη τὸ κακὸ ἀπὸ τὴ φύσιν της, καὶ τὸ εἶναι της εἶναι κακό. Ἀπὸ ποῦ προέρχεται τὸ εἶναι της ὅμως, παρὰ ἀπὸ τὴ δημιουργικὴ ὄλων τῶν ὄντων ἀγαθὴ αἰτία; Ἄν ὅμως τὸ εἶναι τῆς ψυχῆς προέρχεται ἀπὸ αὐτὴν τὴν αἰτία, πῶς εἶναι κατὰ τῆς οὐσίας της κακό, ἀφοῦ ὅλα τὰ παράγωγα αὐτῆς τῆς ἀγαθῆς αἰτίας εἶναι ἀγαθὰ; Ἄν πάλι ἡ ψυχὴ ἔχη τὸ κακὸ ἀπὸ τὶς ἐνέργειες, ὅμως βλέπομε ὅτι οὔτε σ' αὐτὲς δὲν ὑπάρχει τὸ ἀμετάβλητον· ἄλλοιῶς ἀπὸ ποῦ γεννῶνται οἱ ἀρετές, ἂν ἡ ψυχὴ δὲν γίνεται καὶ ἀγαθοειδής; Ἀπομένει λοιπὸν ἡ ἄποψις ὅτι τὸ κακὸ εἶναι ἀσθένεια καὶ ἔλλειψις τοῦ ἀγαθοῦ.

31 Τὸ αἴτιον τῶν ἀγαθῶν εἶναι ἓνα. Ἄν τὸ κακὸ εἶναι ἐνάντιον στὸ ἀγαθόν, τοῦ κακοῦ τὰ αἴτια εἶναι πολλὰ. Τὰ ποιητικὰ ὅμως τῶν κακῶν αἴτια δὲν εἶναι λόγοι καὶ δυνάμεις, ἀλλὰ ἀδυναμία καὶ ἀσθένεια καὶ ἀσύμμετρη μίξις τῶν ἀνομοίων⁵⁴. Τὰ κακὰ δὲν εἶναι ἀκίνητα οὔτε διαπαντὸς ἀδιαφοροποίητα· εἶναι ἄπειρα καὶ ἀόριστα καὶ μεταφέρονται σὲ ἄλλα πράγματα ποῦ εἶναι κι' αὐτὰ

τοῖς ἀπείροις. Πάντων, καὶ τῶν κακῶν, ἀρχὴ καὶ τέλος ἔσται τὸ ἀγαθόν· τοῦ γὰρ ἀγαθοῦ ἕνεκα πάντα καὶ ὅσα ἀγαθὰ καὶ ὅσα ἐναντία· καὶ γὰρ καὶ ταῦτα· πράττομεν τὸ ἀγαθὸν ποθοῦντες (οὐδεὶς γὰρ εἰς τὸ κακὸν ἀποβλέπων ποιεῖ ἢ ποιεῖ)· διὸ οὔτε ὑπόστασιν ἔχει τὸ κακόν, ἀλλὰ παρυπόστασιν, τοῦ ἀγαθοῦ ἕνεκα καὶ οὐχ ἑαυτοῦ γινόμενον.

32 Τῷ κακῷ τὸ εἶναι θετέον κατὰ συμβεβηκὸς καὶ δι' ἄλλο, καὶ οὐκ ἐξ ἀρχῆς οἰκείας· ὥστε τὸ γινόμενον ὀρθὸν μὲν εἶναι δοκεῖν, ὅτι τοῦ ἀγαθοῦ ἕνεκα γίνεται, τῷ ὄντι δὲ οὐκ ὀρθὸν εἶ-
10 ναι, διότι τὸ μὴ ἀγαθὸν ἀγαθὸν οἰόμεθα. Δέδεικται ἄλλο τὸ ἐφε-
τὸν καὶ ἄλλο τὸ γινόμενον. Οὐκοῦν τὸ κακὸν παρὰ τὴν ὁδὸν καὶ
παρὰ τὸν σκοπὸν καὶ παρὰ τὴν φύσιν καὶ παρὰ τὴν αἰτίαν καὶ
παρὰ τὴν ἀρχὴν καὶ παρὰ τὸ τέλος καὶ παρὰ τὸν ὄρον καὶ παρὰ
τὴν βούλησιν καὶ παρὰ τὴν ὑπόστασιν. Στέρησις ἄρα ἐστὶ τὸ
15 κακὸν καὶ ἔλλειψις καὶ ἀσθένεια καὶ ἀσυμμετρία καὶ ἀμαρτία
καὶ ἄσκοπον καὶ ἀκαλλῆς καὶ ἄζωον καὶ ἄνουον καὶ ἄλογον καὶ
ἀτελῆς καὶ ἀνίδρυτον καὶ ἀναίτιον καὶ ἀόριστον καὶ ἄγονον καὶ
ἀργὸν καὶ ἀδρανῆς καὶ ἄτακτον καὶ ἀνόμοιον καὶ ἄπειρον καὶ
σκοτεινὸν καὶ ἀνούσιον καὶ αὐτὸ μηδαμῶς μηδαμῆ μηδὲν ὄν.
20 Πῶς ὅλως δύναται τι τὸ κακόν; Τῇ πρὸς τὸ ἀγαθὸν μίξει. Τὸ
γὰρ πάντῃ τοῦ ἀγαθοῦ ἴμοιρον οὔτε ἐστὶ τι οὔτε δύναται. Καὶ
γὰρ εἰ τὸ ἀγαθὸν καὶ ὄν ἐστὶ καὶ βουλευτὸν καὶ ἐνδύναμον καὶ
δραστήριον, πῶς δυνήσεται τι τὸ ἐναντίον τἀγαθῷ, τὸ οὐσίας
καὶ βουλήσεως καὶ δυνάμεως καὶ ἐνεργείας ἐστερημένον; Οὐ
25 πάντα πᾶσι καὶ πάντῃ τὰ αὐτὰ κατὰ τὸ αὐτὸ κακά. Δαίμονι κα-
κὸν τὸ παρὰ τὸν ἀγαθοειδῆ νοῦν εἶναι· ψυχῇ, τὸ παρὰ λόγον·
σῶματι, τὸ παρὰ φύσιν.

33 Πῶς ὅλως τὰ κακὰ προνοίας οὔσης; Οὐκ ἔστι τὸ κακόν, ἢ
κακόν, οὔτε ὄν, οὔτε ἐν τοῖς οὔσι. Καὶ οὐδὲν τῶν ὄντων ἐστὶν
30 ἀπρονόητον· οὐδὲ γὰρ ἐστὶ τὸ κακὸν ὄν, ἀμιγῆς ὑπάρχον τοῦ
ἀγαθοῦ. Καὶ εἰ μηδὲ τῶν ὄντων ἀμέτοχον τοῦ ἀγαθοῦ, κακὸν δὲ

ἄπειρα. Ὅλων τῶν πραγμάτων, ἀκόμη καὶ τῶν κακῶν, ἀρχὴ καὶ τέλος εἶναι τὸ ἀγαθόν· διότι ἐξ αἰτίας τοῦ ἀγαθοῦ ὑπάρχουν ὅλα, ἀγαθὰ καὶ ἀντίθετά τους, ἐφ' ὅσον καὶ τὰ δεύτερα τὰ πράττομε ποθώντας τὸ ἀγαθὸ (διότι κανένας δὲν πράττει ὅ,τι πράττει ἀποβλέποντας στὸ κακόν). Γι' αὐτὸ τὸ κακὸ δὲν ἔχει οὔτε ὑπόστασι, ἀλλὰ εἶναι παραῦπόστατο, γινόμενον ἀπὸ ἐπιδίωξι τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ὄχι ἀπὸ ἐπιδίωξι ἑαυτοῦ.

32 Πρέπει ν' ἀποδώσωμε στὸ κακὸ τὴν ὑπαρξί του κατὰ συμβεβηκὸς κι' ἀπὸ ξένη αἰτία, κι' ὄχι ἀπὸ δική του ἀρχή. Ὡστε τὸ γινόμενον φαίνεται μὲν νὰ εἶναι ὀρθόν, ἐφ' ὅσον γίνεται ἐξ αἰτίας τοῦ ἀγαθοῦ, στὴν πραγματικότητα ὅμως δὲν εἶναι ὀρθόν, διότι νομίζομε ἀγαθὸ τὸ μὴ ἀγαθόν. Ἐχει ἀποδειχθῆ ὅτι ἄλλο εἶναι τὸ ἐφετὸ καὶ ἄλλο τὸ γινόμενον. Ἐπομένως τὸ κακὸ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ δρόμον κι' ἀπὸ τὸ σκοπόν, ἔξω ἀπὸ τὴ φύσιν καὶ τὴν αἰτία, ἔξω ἀπὸ τὰ ὄρια καὶ τὴ βούλησιν, ἔξω ἀπὸ τὴν ὑπόστασιν. Ἄρα τὸ κακὸ εἶναι στέρησις καὶ ἔλλειψις, ἀσθένεια καὶ ἀσυμμετρία, ἀμαρτία καὶ ἀστοχία, ἄσχημον καὶ ἄζωον, ἀνόητον καὶ ἄλογον, ἀτελὲς καὶ ἀστερέωτον, ἀναίτιον καὶ ἀόριστον, ἄγονον καὶ ἀργόν, ἀδρανὲς καὶ ἄτακτον, ἀνόμοιον καὶ ἄπειρον, σκοτεινόν καὶ ἀνούσιον· δὲν εἶναι καθ' ἑαυτὸ κατὰ κανένα τρόπο πουθενὰ ὄν. Πῶς ὅμως τὸ κακὸ μπορεῖ νὰ πράξῃ κάτι γενικῶς; Μπορεῖ μὲ τὴν ἀνάμιξιν του μὲ τὸ ἀγαθόν. Διότι τὸ ἐντελῶς ἄμοιρον τοῦ ἀγαθοῦ οὔτε εἶναι κάτι οὔτε μπορεῖ νὰ κάμῃ κάτι. Διότι, ἂν τὸ ἀγαθὸ εἶναι ὄν μὲ θέλησιν, δύναμιν καὶ δραστηριότητα, πῶς αὐτὸ ποῦ στερεῖται οὐσία καὶ βούλησιν, δύναμιν καὶ ἐνέργειαν, θὰ μπορέσῃ νὰ κάμῃ κάτι ἐναντίον πρὸς τὸ ἀγαθόν; Δὲν εἶναι ὅλα σὲ ὅλα ἐντελῶς τὰ ἴδια καὶ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο κακά. Γιὰ τὸ δαίμονα κακὸ εἶναι τὸ νὰ εὐρίσκεται ἐκτὸς τοῦ ἀγαθοειδοῦς νοῦ· γιὰ τὴν ψυχὴν κακὸ εἶναι τὸ ἐκτὸς λόγου· γιὰ τὸ σῶμα εἶναι τὸ ἐκτὸς φύσεως.

33 Ἄλλὰ κατ' ἀρχὴν πῶς ὑπάρχουν τὰ κακά, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει πρόνοια; Τὸ κακὸ ὡς κακὸ δὲν εἶναι οὔτε ὄν οὔτε μέσα στὰ ὄντα. Καὶ κανένα ὄν δὲν εἶναι ἀπρονόητον, ἀφοῦ τὸ κακὸ δὲν εἶναι κἂν ὄν, ἂν εἶναι ἀμιγὲς τοῦ ἀγαθοῦ. Κι' ἂν κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα δὲν εἶναι ἀμέτοχον τοῦ ἀγαθοῦ, κακὸ δὲ εἶναι ἢ ἔλλειψις

ἢ ἔλλειψις τοῦ ἀγαθοῦ, οὐδὲν δὲ τῶν ὄντων ἐστέρηται καθόλου τοῦ ἀγαθοῦ, ἐν πᾶσι τοῖς οὖσιν ἢ θεία πρόνοια καὶ οὐδὲν τῶν ὄντων ἀπρονόητον· ἀλλὰ καὶ τοῖς γινομένοις κακοῖς ἀγαθοπρεπῶς ἢ πρόνοια κέχρηται, πρὸς τὴν αὐτῶν ἢ ἄλλων ἢ ἰδικὴν ἢ
 5 κοινὴν ὠφέλειαν, καὶ οἰκείως ἐκάστου τῶν ὄντων προνοεῖ. Διὸ καὶ τὸν εἰκαῖον τῶν πολλῶν οὐκ ἀποδεξόμεθα λόγον, οἱ χρῆναί φασι τὴν πρόνοιαν καὶ ἄκοντας ἡμᾶς ἐπὶ τὴν ἀρετὴν ἄγειν· τὸ γὰρ φθεῖραι φύσιν οὐκ ἔστι προνοίας. Ὅθεν ὡς πρόνοια τῆς ἐκάστου φύσεως σωστικὴ, τῶν αὐτοκινήτων ὡς αὐτοκινήτων
 10 προνοεῖ, καὶ τῶν ὄλων καὶ τῶν καθ' ἕκαστον, οἰκείως ὄλω καὶ ἐκάστῳ, καθ' ὅσον ἢ τῶν προνοουμένων φύσις ἐπιδέχεται τὰς τῆς ὄλης καὶ παντοδαπῆς προνοίας ἐκδιδομένας ἀναλόγως ἐκάστῳ προνοητικὰς ἀγαθότητας.

34 Οὐκ ἄρα ὄν τὸ κακὸν οὐδὲ ἐν τοῖς οὖσι τὸ κακόν. Οὐδαμοῦ
 15 γὰρ τὸ κακόν, ἢ κακόν· καὶ τὸ γίνεσθαι τὸ κακὸν οὐ κατὰ δύναμιν ἀλλὰ δι' ἀσθένειαν. Καὶ τοῖς δαίμοσιν, ὃ μὲν εἰσι, καὶ ἐκ τἀγαθοῦ καὶ ἀγαθόν· τὸ δὲ κακὸν αὐτοῖς ἐκ τῆς τῶν οἰκείων ἀγαθῶν ἀποπτώσεως, καὶ ἀλλοιώσεως ἢ περὶ τὴν ταυτότητα καὶ τὴν ἕξιν ἀσθένεια τῆς προσηκούσης αὐτοῖς ἀγγελοπρεποῦς τελειότητος. Καὶ ἐφίενται τοῦ ἀγαθοῦ, καθ' ὃ τοῦ εἶναι καὶ ζῆν καὶ νοεῖν ἐφίενται· καὶ καθὸ οὐκ ἐφίενται τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ μὴ ὄντος ἐφίενται· καὶ οὐκ ἔστι τοῦτο ἔφεσις, ἀλλὰ τῆς ὄντως ἐφέσεως ἀμαρτία.

35 Ἐν γνώσει δὲ ἀμαρτάνοντας καλεῖ τὰ Λόγια τοὺς περὶ τὴν
 25 ἄληστον τοῦ ἀγαθοῦ γνῶσιν ἢ τὴν ποιήσιν ἐξασθενοῦντας, καὶ τοὺς εἰδότας τὸ θέλημα καὶ μὴ ποιοῦντας, τοὺς ἀκηκοότας μὲν, ἀσθενοῦντας δὲ περὶ τὴν πίστιν ἢ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἀγαθοῦ· καὶ ἀβούλητόν τισι τὸ συνιέναι τοῦ ἀγαθῶναι κατὰ τὴν παρατροπὴν

55. Εἶναι ἢ θεωρία τοῦ ἀπολύτου προορισμοῦ, πού κατὰ τὴν ἐδῶ δήλωσι τοῦ Διονυσίου ἐδέχονταν «πολλοῦ». Κατ' ἐξοχὴν πρόμαχός της ἦταν ὁ Αὐγουστῖνος.

56. Ρωμ. 1,18–20.

τοῦ ἀγαθοῦ, ἐνῶ κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα δὲν στερεῖται γενικὰ τοῦ ἀγαθοῦ, τότε ἡ θεία πρόνοια εἶναι σὲ ὅλα τὰ ὄντα καὶ κανένα ὄν δὲν εἶναι ἀπρονόητο· ἀλλὰ καὶ ὅσα γίνονται κακὰ, ἡ πρόνοια τὰ χρησιμοποιοεῖ ἀγαθοπρεπῶς, γιὰ τὴν ὠφέλεια αὐτῶν τῶν ἰδίων ἢ ἄλλων, ἀτομικὴ ἢ κοινὴ, καὶ προνοεῖ κατὰ τὴν δεκτικότητα τοῦ καθενός. Γι' αὐτὸ ἐμεῖς δὲν θὰ δεχθοῦμε τὸν κενὸ λόγον τῶν πολλῶν ποὺ ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ πρόνοια πρέπει νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ στὴν ἀρετὴ, ἀκόμη καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλωμε⁵⁵. Διότι τὸ νὰ φθείρη τὴ φύσιν δὲν εἶναι ἔργο τῆς προνοίας. Ἐτσι ὡς πρόνοια φυλακτικὴ τῆς φύσεως τοῦ καθενός προνοεῖ γιὰ τὰ αὐτοκινούμενα ὄντα ὡς αὐτοκινούμενα, τόσο τὰ ὀλικά ὅσο καὶ τὰ ἀτομικά, ὅπως ταιριάζει στὸ ὅλο καὶ στὸ ἄτομο, σὲ ὅσο μέτρο ἡ φύσις τῶν προνοουμένων ὄντων ἐπιδέχεται τὶς προνοητικὲς εὐεργεσίες τῆς ὀλικῆς καὶ τῆς παντοειδοῦς προνοίας ποὺ παρέχονται ἀνάλογα μὲ τὴν ἰκανότητα τοῦ καθενός.

34 Δὲν εἶναι ὄν λοιπὸν τὸ κακὸ οὔτε εὐρίσκεται ἀνάμεσα στὰ ὄντα τὸ κακό. Διότι τὸ κακὸ δὲν ὑπάρχει πουθενὰ ὡς καθ' ἑαυτὸ κακό· καὶ τὸ νὰ γίνῃ κάποιο πρᾶγμα κακό, αὐτὸ δὲν συμβαίνει ἀπὸ δύναμι, ἀλλὰ ἀπὸ ἀσθένεια. Καὶ στοὺς δαίμονες, ὅ,τι εἶναι αὐτοί, προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀγαθὸ καὶ εἶναι ἀγαθό. Τὸ δὲ κακὸ συμβαίνει σ' αὐτοὺς ἐξ αἰτίας τῆς ἐκπτώσεως τῶν ἀγαθῶν τους, καὶ εἶναι ἀλλοίωσις ἢ ἀσθένεια σχετικὰ μὲ τὴν ταυτότητα καὶ τὴν ἔξι τῆς ἀγγελοπρεποῦς τελειότητος ποὺ τοὺς ταιριάζει. Καὶ ποθοῦν τὸ ἀγαθό, καθ' ὅσον ποθοῦν τὸ εἶναι καὶ ζῆν καὶ νοεῖν· καὶ καθ' ὅσο δὲν ποθοῦν τὸ ἀγαθό, ἐπιθυμοῦν τὸ μὴ ὄν τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι ἔφεσις ἀλλὰ ἀστοχία τῆς πραγματικῆς ἐφέσεως.

35 Ἐνσυνειδήτως δὲ ἀμαρτάνοντες τὰ Λόγια καλοῦν τοὺς ἀδυνάτους ἀπέναντι στὴν ἀλάθητη γνῶσι τοῦ ἀγαθοῦ ἢ στὴν ἐκτέλεσί του⁵⁶, αὐτοὺς ποὺ γνωρίζουν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ δὲν τὸ ἐκτελοῦν⁵⁷, αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἀκούσει τὴ διδαχὴ, ἀλλ' ἀσθενοῦν στὴν πίστι ἢ στὴν ἐνέργεια τοῦ ἀγαθοῦ⁵⁸, μερι-

57. Λουκᾶ 12,47.

58. Μάρκ. 4,18.

ἢ τὴν ἀσθένειαν τῆς βουλήσεως. Καὶ ὅλως τὸ κακόν, ὡς πολ-
λάκις εἰρήκαμεν, ἀσθένεια καὶ ἀδυναμία καὶ ἔλλειψις ἐστὶν ἢ
τῆς γνώσεως ἢ τῆς ἀλήστου γνώσεως ἢ τῆς πίστεως ἢ τῆς ἐφέ-
σεως ἢ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀγαθοῦ. Καίτοι φαίη τις· οὐ τιμωρη-
5 τὸν ἢ ἀσθένεια, τούναντίον δὲ συγγνωστόν· εἰ μὲν οὐκ ἐξῆν τὸ
δύνασθαι, καλῶς ἂν εἶχεν ὁ λόγος· εἰ δὲ ἐκ τἀγαθοῦ τὸ δύνα-
σθαι, τοῦ διδόντος, κατὰ τὰ Λόγια, τὰ προσήκοντα πᾶσιν
ἀπλῶς, οὐκ ἐπαινετὸν ἢ τῆς ἐκ τἀγαθοῦ τῶν οἰκείων ἀγαθῶν
ἐξεως ἀμαρτία καὶ παρατροπὴ καὶ ἀποφυγὴ καὶ ἀπόπτωσις.

10 Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ἡμῖν ἐν τοῖς Περὶ δικαίου καὶ
θείου δικαιοτηρίου κατὰ δύναμιν ἰκανῶς εἰρήσθω,
καθ' ἣν ἱερὰν πραγματείαν ἢ τῶν Λογίων ἀλήθεια τοὺς σοφιστι-
κοὺς καὶ ἀδικίαν καὶ ψεῦδος κατὰ τοῦ Θεοῦ λαλοῦντας ἀπερρά-
πισεν ὡς παράφρονες λόγους. Νῦν δέ, ὡς καθ' ἡμᾶς, ἀρκούν-
15 τως ὑμνηται τἀγαθόν, ὡς ὄντως ἀγαστόν, ὡς ἀρχὴ καὶ πέρας
πάντων, ὡς περιοχὴ τῶν ὄντων, ὡς εἶδοποιὸν τῶν οὐκ ὄντων,
ὡς πάντων ἀγαθῶν αἴτιον, ὡς τῶν κακῶν ἀναίτιον, ὡς πρό-
νοια καὶ ἀγαθότης παντελῆς καὶ ὑπερβάλλουσα τὰ ὄντα καὶ τὰ
οὐκ ὄντα, καὶ τὰ κακὰ καὶ τὴν ἑαυτῆς στέρησιν ἀγαθύνουσα,
20 πᾶσιν ἐφετὸν καὶ ἐραστὸν καὶ ἀγαπητόν, καὶ ὅσα ἄλλα ἐν τοῖς
ἐμπροσθεν ὁ ἀληθῆς ἀπέδειξεν, ὡς οἶμαι, λόγος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

Περὶ ὄντος, ἐν ᾧ καὶ περὶ παραδειγμάτων

1 Μετιτέον δὲ νῦν ἐπὶ τὴν ὄντως οὔσαν τοῦ ὄντως ὄντος θε-

59. Ἡ «ἀπλή γνώσις» εἶναι ἡ ἀνθρωπίνη καὶ κοσμική· «ἀληστή γνώσις», ἀληθινή καὶ ἀλάθητη, εἶναι ἡ θεία.

κοὶ μάλιστα δὲν ἔχουν τὴν διάθεσι νὰ κατανοήσουν τὴν ἀνάγκη τῆς ἀγαθοποιίας, ἀπὸ παρεκτροπὴ ἢ ἀσθένεια τῆς βουλήσεως. Καὶ γενικὰ τὸ κακὸ, ὅπως εἶπαμε πολλὰς φορές, εἶναι ἀσθένεια καὶ ἀδυναμία καὶ ἔλλειψις τῆς γνώσεως, ἢ τῆς ἀλάθητης γνώσεως⁵⁹ ἢ τῆς πίστεως ἢ τῆς ἐφέσεως ἢ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀγαθοῦ. Θὰ μπορούσε ὅμως νὰ εἰπῆ κανεὶς, ὅτι ἡ ἀσθένεια δὲν εἶναι τίποτε τὸ ἀξιοκατάκριτο, ἀλλ' ἀντιθέτως εἶναι κάτι συγγνωστό. Ἡ ἀπάντησις εἶναι ἂν δὲν ὑπῆρχε στὸν ἄνθρωπο καμμιὰ δυνατότης ἐνεργείας, αὐτὸς ὁ λόγος θὰ ἦταν σωστός· ἂν ὅμως ὁ ἄνθρωπος ἔχη τὴ δύναμι ἀπὸ τὸ ἀγαθὸ πὺ χορηγεῖ σὲ ὄλους γενικῶς τὰ προσήκοντα κατὰ τὰ Λόγια, τότε δὲν εἶναι ἄξια ἐπαίνου ἢ ἀστοχία καὶ ἡ ἐκτροπὴ, ἡ ἀπώλεια καὶ ἡ ἔκπτωσις τῆς κατοχῆς τῶν οἰκείων στὸν καθένα ἀγαθῶν πὺ προέρχονται ἀπὸ τὸ ἀγαθόν.

Αὐτὰ ὅμως τὰ ἔχομε ἀναπτύξει ἐπαρκῶς καὶ κατὰ τὴν ἰκανότητά μας στὴν ἱερὴ πραγματεία *Περὶ δικαίου καὶ θεοῦ δικαιοτηρίου*, ὅπου ἡ ἀλήθεια τῶν Λογίων ἀντέκρουσε ὡς παρανοϊκοὺς τοὺς σοφιστικοὺς λόγους πὺ ἀποδίδουν στὸν Θεὸ ἀδικία καὶ ψεῦδος. Τώρα ὅμως ὑμνήσαμε ἐπαρκῶς τὸ ἀγαθόν, ὅσο ἐπέτρεπαν οἱ δυνάμεις μας, ὡς πραγματικὰ ἀξιοθαύμαστο, ὡς ἀρχὴ καὶ τέλος ὄλων, ὡς περίβολο τῶν ὄντων, ὡς μορφοποιὸ τῶν μὴ ὄντων, ὡς αἷτιο ὄλων τῶν ἀγαθῶν, ὡς ἀναίτιο τῶν κακῶν, ὡς πρόνοια καὶ τελεία ἀγαθότητα πὺ ξεπερνᾷ τὰ ὄντα καὶ τὰ μὴ ὄντα, καὶ ἀγαθύνει τὰ κακὰ καὶ τὴ στέρησί της, σὲ ὄλα ποθητὸ καὶ ἐραστὸ καὶ ἀγαπητό, καὶ ὅσα ἄλλα ἀπέδειξε προηγουμένως, ὅπως νομίζω, ὁ ἀληθινὸς λόγος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5.

Περὶ ὄντος καὶ περὶ παραδειγμάτων

Ἄς μεταβοῦμε τώρα στὴ θεολογικὴ οὐσιωνυμία πὺ

ολογικὴν οὐσιωνυμίαν. Τοσοῦτον δὲ ὑπομνήσομεν, ὅτι τῷ λόγῳ σκοπὸς οὐ τὴν ὑπερούσιον οὐσίαν, ἢ ὑπερούσιος, ἐκφαίνειν (ἄρρητον γὰρ τοῦτο καὶ ἄγνωστόν ἐστι καὶ παντελῶς ἀνέκφαντον καὶ αὐτὴν ὑπεραῖρον τὴν ἔνωσιν), ἀλλὰ τὴν οὐσιοποιὸν εἰς τὰ
 5 ὄντα πάντα τῆς θεαρχικῆς οὐσιαρχίας πρόοδον ὑμνῆσαι. Καὶ γὰρ ἡ τάγαθοῦ θεωνυμία τὰς ὄλας τοῦ πάντων αἰτίου προόδους ἐκφαίνουσα, καὶ εἰς τὰ ὄντα καὶ εἰς τὰ οὐκ ὄντα ἐκτείνεται, καὶ ὑπὲρ τὰ ὄντα καὶ ὑπὲρ τὰ οὐκ ὄντα ἐστίν. Ἡ δὲ τοῦ ὄντος, εἰς πάντα τὰ ὄντα ἐκτείνεται καὶ ὑπὲρ τὰ ὄντα ἐστίν. Ἡ δὲ τῆς ζωῆς
 10 εἰς πάντα τὰ ζῶντα ἐκτείνεται καὶ ὑπὲρ τὰ ζῶντά ἐστίν. Ἡ δὲ τῆς σοφίας εἰς πάντα τὰ νοερά καὶ λογικά καὶ αἰσθητικά ἐκτείνεται καὶ ὑπὲρ πάντα ταῦτά ἐστι.

2 Ταύτας οὖν ὁ λόγος ὑμνῆσαι ποθεῖ τὰς τῆς προνοίας ἐκφαντορικὰς θεωνυμίας· οὐ γὰρ ἐκφράσαι τὴν αὐτοῦπερούσιον
 15 ἀγαθότητα καὶ οὐσίαν καὶ ζωὴν καὶ σοφίαν τῆς αὐτοῦπερουσίου θεότητος ἐπαγγέλλεται, τῆς ὑπὲρ πᾶσαν ἀγαθότητα καὶ θεότητα καὶ οὐσίαν καὶ σοφίαν καὶ ζωὴν, ἐν ἀποκρύφοις, ὡς τὰ Λογία φησιν, ὑπεριδρυμένης, ἀλλὰ τὴν ἐκπεφασμένην ἀγαθοποιὸν πρόνοιαν ὑπεροχικῶς ἀγαθότητα καὶ πάντων ἀγαθῶν αἰτία
 20 ὑμνεῖ καὶ ὄν καὶ ζωὴν καὶ σοφίαν, τὴν οὐσιοποιὸν καὶ ζωοποιὸν καὶ σοφοδότιν αἰτίαν τῶν οὐσίας καὶ ζωῆς καὶ νοῦ καὶ λόγου καὶ αἰσθήσεως μετειληφόντων. Οὐκ ἄλλο δὲ εἶναι τάγαθόν φησι καὶ ἄλλο τὸ ὄν καὶ ἄλλο τὴν ζωὴν ἢ τὴν σοφίαν, οὐδὲ πολλὰ τὰ αἰτία καὶ ἄλλων ἄλλας παρακτικὰς θεότητας, ὑπερεχούσας καὶ
 25 ὑφειμένας, ἀλλ' ἐνὸς Θεοῦ τὰς ὄλας ἀγαθὰς προόδους καὶ τὰς παρ' ἡμῶν ἐξυμνουμένας θεωνυμίας· καὶ τὴν μὲν εἶναι τῆς παντελοῦς τοῦ ἐνὸς Θεοῦ προνοίας ἐκφαντικὴν, τὰς δὲ τῶν ὀλικωτέρων τοῦ αὐτοῦ καὶ μερικωτέρων.

1. Εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ ὄντος, τὸ ὄντολογικὸ καὶ οὐσιωνυμικόν.

2. Ἡ ὑπερούσια οὐσία εἶναι κάτι ὑπερβατικώτερο ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἐνότητα τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὴν ἀπλότητά του ποῦ εἶναι ὁ ἀντίπους τῆς πολλαπλότητος τῶν ὄντων.

πραγματικὰ ἐκφράζει τὸ ὄντως ὄν¹. Θὰ ἐπισημάνωμε δὲ τοῦτο μόνο, ὅτι σκοπὸς τοῦ λόγου δὲν εἶναι νὰ φανερώσωμε τὴν ὑπερούσια οὐσία, ὡς ὑπερούσια (διότι τοῦτο εἶναι κάτι ἄγνωστο καὶ ἐντελῶς ἀφανέρωτο καὶ ὑπερβαίνει κι' αὐτὴν τὴν ἐνότητα τοῦ Θεοῦ²), ἀλλὰ νὰ ὑμνήσωμε τὴν οὐσιοποιὸ πρόοδο τῆς θεαρχικῆς οὐσιαρχίας σὲ ὅλα τὰ ὄντα. Πραγματικὰ ἡ θεωνυμία τῆς ἀγαθότητος, φανερώνοντας ὅλες τὶς ἐνέργειες³ τοῦ αἰτίου τῶν πάντων, ἐκτείνεται στὰ ὄντα καὶ στὰ μὴ ὄντα, καὶ εἶναι ἐπάνω ἀπὸ τὰ ὄντα καὶ τὰ μὴ ὄντα. Ἡ ὀνομασία τοῦ ὄντος ἐκτείνεται σὲ ὅλα τὰ ὄντα καὶ εἶναι ἐπάνω ἀπὸ τὰ ὄντα. Ἡ ὀνομασία τῆς ζωῆς ἐκτείνεται σὲ ὅλα τὰ ζῶντα καὶ εἶναι ἐπάνω ἀπὸ τὰ ζῶντα. Τέλος ἡ ὀνομασία τῆς σοφίας ἐκτείνεται σὲ ὅλα τὰ νοερά, λογικὰ καὶ αἰσθητικά, καὶ εἶναι ἐπάνω ἀπὸ ὅλα αὐτά.

2 Αὐτὲς λοιπὸν τὶς ἀποκαλυπτικὲς θεωνυμίες τῆς προνοίας ποθεῖ νὰ ὑμνήσῃ ὁ λόγος. Δὲν ὑπόσχεται νὰ ἐκφράσῃ τὴν αὐτοῦπερούσια ἀγαθότητα καὶ οὐσία καὶ ζωὴ καὶ σοφία τῆς αὐτοῦπερούσιας θεότητος, πὺ εἶναι ἐπάνω ἀπὸ κάθε ἀγαθότητα καὶ θεότητα, οὐσία καὶ σοφία καὶ ζωὴ, ἐδραιωμένη στὰ ἀπόκρυφα, ὅπως λέγουν τὰ Λόγια³, ἀλλ' ὑμνεῖ τὴ φανερωμένη ὑπεροχικὰ ἀγαθοποιὸ πρόνοια ὡς ἀγαθότητα καὶ αἰτία ὅλων τῶν ἀγαθῶν, ὡς ὄν καὶ ζωὴ καὶ σοφία, τὴν οὐσιοποιὸ καὶ ζωοποιὸ καὶ σοφοδοτίδα αἰτία ἐκείνων πὺ ἔχουν μεταλάβει οὐσία καὶ ζωὴ, νοῦ καὶ λόγο καὶ αἰσθησι. Δὲν ἰσχυρίζονται δὲ τὰ Λόγια ὅτι ἄλλο εἶναι τὸ ἀγαθὸ καὶ ἄλλο τὸ ὄν καὶ ἄλλο ἢ ζωὴ ἢ ἢ σοφία, οὔτε ὅτι τὰ αἰτία εἶναι πολλὰ καὶ ὅτι οἱ παραγωγικὲς θεότητες γιὰ τὰ ἐπὶ μέρος εἶναι διαφορετικὲς, ἀνώτερες καὶ κατώτερες, ἀλλὰ ὅτι ὅλες οἱ ἀγαθὲς ἐνέργειες καὶ οἱ ἐξυμνούμενες ἀπὸ μᾶς θεωνυμίες εἶναι τοῦ ἐνὸς Θεοῦ· καὶ ἡ μὲν μιά, ἡ τῆς ἀγαθότητος, εἶναι ἀποκαλυπτικὴ τῆς παντελοῦς προνοίας τοῦ ἐνὸς Θεοῦ, οἱ δὲ ἄλλες θεωνυμίες εἶναι ἀποκαλυπτικὲς τῶν ἄλλων προνοιῶν του, γενικωτέρων ἢ μερικωτέρων.

3. Μὲ τὴ λέξι «ἐνέργειες» ἀποδίδομε ἐδῶ τὴ λέξι πρόοδοι, ἐξοδοι τοῦ Θεοῦ.

3α. Βλ. Ψαλμ. 17,12, «ἔθετο σκότος, ἀποκρυφὴν αὐτοῦ».

3 Καίτοι φαίη τις· ἀνθ' ὄτου, τοῦ ὄντος τὴν ζωὴν καὶ τῆς
ζωῆς τὴν σοφίαν ὑπερεκτεινομένην, τῶν ὄντων μὲν τὰ ζῶντα,
τῶν δὲ ὅσα ζῆ καὶ αἰσθητικά, καὶ τούτων τὰ λογικά, καὶ τῶν
λογικῶν οἱ νόες ὑπερέχουσι καὶ περὶ Θεόν εἰσι καὶ μᾶλλον
5 αὐτῶ πλησιάζουσι; καίτοι ἔδει τὰ τῶν μειζόνων ἐκ Θεοῦ δωρε-
ῶν μετέχοντα καὶ κρείττονα εἶναι καὶ τῶν λοιπῶν ὑπερέχειν.
'Ἄλλ' εἰ μὲν ἀνούσια καὶ ἄζωά τις ὑπετίθετο τὰ νοερά, καλῶς ἂν
εἶχεν ὁ λόγος· εἰ δὲ καὶ εἰσιν οἱ θεῖοι νόες ὑπὲρ τὰ λοιπὰ ὄντα
καὶ ζῶσιν ὑπὲρ τὰ ἄλλα ζῶντα καὶ νοοῦσι καὶ γινώσκουσιν
10 ὑπὲρ αἴσθησιν καὶ λόγον καὶ παρὰ πάντα τὰ ὄντα τοῦ καλοῦ καὶ
ἀγαθοῦ ἐφίενται καὶ μετέχουσιν, αὐτοὶ μᾶλλον εἰσι περὶ τάγα-
θόν, οἱ περισσῶς αὐτοῦ μετέχοντες καὶ πλείους καὶ μείζους ἐξ
αὐτοῦ δωρεὰς εἰληφότες· ὥσπερ καὶ τὰ λογικὰ τῶν αἰσθητικῶν
ὑπερέχει, πλεονεκτοῦντα τῇ περισσειᾷ τοῦ λόγου, καὶ ταῦτα τῇ
15 αἰσθήσει, καὶ ἄλλα τῇ ζωῇ. Καὶ ἔστιν, ὡς οἶμαι, τοῦτο ἀληθές,
ὅτι τὰ μᾶλλον τοῦ ἐνὸς καὶ ἀπειροδώρου Θεοῦ μετέχοντα μᾶλ-
λόν εἰσιν αὐτῶ πλησιαιτέρα καὶ θειότερα τῶν ἀπολειπομένων.

4 Ἐπεὶ δὲ καὶ περὶ τούτων εἶπομεν, φέρε τάγαθόν ὡς ὄντως
ὄν καὶ τῶν ὄντων ἀπάντων οὐσιοποιὸν ἀνυμνήσωμεν. Ὁ ὢν
20 ὄλου τοῦ εἶναι κατὰ δύναμιν ὑπερούσιός ἐστιν ὑποστάτις αἰτία
καὶ δημιουργὸς ὄντος, ὑπάρξεως, ὑποστάσεως, οὐσίας, φύσεως·
ἀρχὴ καὶ μέτρον αἰώνων, καὶ χρόνων ὄντοτης καὶ αἰῶν τῶν ὄν-
των, χρόνος τῶν γινομένων, τὸ εἶναι τοῖς ὄπωσοῦν οὖσι, γένε-
σις τοῖς ὄπωσοῦν γινομένοις. Ἐκ τοῦ ὄντος, αἰὼν καὶ οὐσία καὶ
25 ὄν καὶ χρόνος καὶ γένεσις καὶ γινόμενον, τὰ ἐν τοῖς οὖσιν ὄντα
καὶ τὰ ὄπωσοῦν ὑπάρχοντα καὶ ὑφειστώτα. Καὶ γὰρ ὁ Θεὸς οὗ

4. Οἱ κατηγορίες τῆς ὑπάρξεως διακρίνονται ἐδῶ σὲ πέντε: ὄντα γενι-
κῶς, ζῶντα, αἰσθητικά, λογικά, οὐράνιοι νόες, πού ἀντιστοιχοῦν στὴν οὐσία, τῇ
ζωῇ, τὴν αἴσθησι, τὸν λόγο, τὸ νοῦ.

5. Οἱ ἄγγελοι ὑπερέχουν τῶν ἄλλων ὄντων, διότι περικλείουν ὅλες τις
κατηγορίες ὑπάρξεως: νοῦ, λόγο, αἴσθησι, ζωή, οὐσία.

6. Ἐξ. 3,14.

3 Θὰ μπορούσε ὁμως νὰ εἰπῆ κανεὶς. Γιὰ ποιό λόγο, ἐνῶ τὸ ὄνομα τοῦ ὄντος ἐκτείνεται πέρα τοῦ ὀνόματος τῆς ζωῆς καὶ τὸ ὄνομα τῆς ζωῆς ἐκτείνεται πέρα τοῦ ὀνόματος τῆς σοφίας, παρ' ὅλα αὐτὰ τὰ ζῶντα ὑπερέχουν τῶν ὄντων, τὰ αἰσθητικὰ ὑπερέχουν τῶν ζώντων, τὰ λογικὰ ὑπερέχουν τῶν αἰσθητικῶν, καὶ τῶν λογικῶν ὑπερέχουν οἱ οὐράνιοι νόες, πού εἶναι γύρω ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ πλησιάζουν σ' αὐτὸν περισσότερο⁴; Καὶ ὁμως ἔπρεπε ἐκεῖνα πού μετέχουν στίς μεγαλύτερες δωρεές τοῦ Θεοῦ νὰ εἶναι ἀνώτερα καὶ νὰ ὑπερέχουν τῶν ἄλλων. Ἄλλ' ἂν ἐθεωροῦσε κανεὶς τὰ νοερά ὡς ἀνούσια καὶ ἄζωα, ὁ λόγος θὰ ἦταν σωστός· ἂν ὁμως οἱ θεῖοι νόες εἶναι ἐπάνω ἀπὸ τὰ ἄλλα ὄντα καὶ ζοῦν ἐπάνω ἀπὸ τὰ ἄλλα ὄντα καὶ νοοῦν καὶ γνωρίζουν ἐπάνω ἀπὸ αἴσθησι καὶ λόγο καὶ ἐπιθυμοῦν περισσότερο ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα τὸ καλὸ καὶ ἀγαθὸ καὶ μετέχουν σ' αὐτό, τότε στενώτερα γύρω ἀπὸ τὸ ἀγαθὸ εἶναι αὐτοὶ πού μετέχουν σ' αὐτό μὲ περίσσεια κι' ἔλαβαν ἀπὸ αὐτὸ περισσότερες καὶ μεγαλύτερες δωρεές⁵. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ τὰ λογικὰ ὄντα ὑπερέχουν τῶν αἰσθητικῶν, διότι πλεονεκτοῦν κατὰ τὴν περίσσεια τοῦ λόγου, τὰ αἰσθητικὰ πάλι κατὰ τὴν αἴσθησι, καὶ ἄλλα κατὰ τὴν ζωὴ. Καί, νομίζω, εἶναι ἀληθινὸ τοῦτο, ὅτι τὰ ὄντα πού μετέχουν περισσότερο στὸν ἕνα ἀπειρόδωρο Θεὸ εἶναι πλησιέστερα σ' αὐτὸν καὶ θεϊότερα ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα.

4 Ἄφοῦ ἤδη ὠμίλησαμε καὶ γι' αὐτά, ἃς ἀνυμνήσωμε τὸ ἀγαθὸ ὡς ὄντως ὄν καὶ ὡς οὐσιοποιὸ ὅλων τῶν ὄντων. Ὁ Ὄν⁶ εἶναι ἐν δυνάμει ἢ ὑπερούσια ὑποστατικὴ αἰτία ὅλου τοῦ εἶναι, ὁ δημιουργὸς τοῦ ὄντος, τῆς ὑπάρξεως, τῆς ὑποστάσεως, τῆς οὐσίας, τῆς φύσεως, ἀρχὴ καὶ μέτρο τῶν αἰώνων, ὄντότης τῶν χρόνων καὶ αἰῶν τῶν ὄντων, χρόνος τῶν γινομένων, τὸ εἶναι τῶν κατὰ ὁποιοδήποτε τρόπο ὄντων, γένεσις τῶν κατὰ ὁποιοδήποτε τρόπο γινομένων. Ἀπὸ τὸν Ὄντα προέρχεται ὁ αἰὼν, ἢ οὐσία, τὸ ὄν, ὁ χρόνος, ἢ γένεσις, τὸ γινόμενο, τὰ ὄντα ἀνάμεσα στὰ ὄντα, τὰ κατὰ ὁποιοδήποτε τρόπο ὑπάρχοντα καὶ ὑφιστάμενα. Διότι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ὢν κατὰ κάποιον τρόπο, ἀλλὰ γενικῶς καὶ ἀπεριορίστως συλλαμβάνει καὶ πρὸ-λαμβάνει ὅλο

πώς ἐστὶν ὢν, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ ἀπεριορίστως, ὅλον ἐν ἑαυτῷ τὸ εἶναι συνειληφῶς καὶ προειληφῶς· διὸ καὶ βασιλεὺς λέγεται τῶν αἰώνων, ὡς ἐν αὐτῷ καὶ περὶ αὐτὸν παντὸς τοῦ εἶναι καὶ ὄντος καὶ ὑφεστηκότος, καὶ οὔτε ἦν οὔτε ἔσται οὔτε ἐγένετο
5 οὔτε γίνεται, οὔτε γενήσεται, μᾶλλον δὲ οὔτε ἐστίν, ἀλλ' αὐτὸς ἐστὶ τὸ εἶναι τῶν ὄντων, ἐκ τοῦ προαιωνίως ὄντος· αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ αἰὼν τῶν αἰώνων, ὁ ὑπάρχων πρὸ τῶν αἰώνων.

5 Ἀναλαβόντες οὖν εἴπωμεν, ὅτι πᾶσι τοῖς οὔσι καὶ τοῖς αἰῶσι τὸ εἶναι παρὰ τοῦ προόντος. Καὶ πᾶς μὲν αἰὼν καὶ χρόνος
10 ἐξ αὐτοῦ, παντὸς δὲ καὶ αἰῶνος καὶ χρόνου, καὶ παντὸς ὀπωσοῦν ὄντος, ὃ προὖν ἀρχῇ καὶ αἰτία· καὶ πάντα αὐτοῦ μετέχει καὶ οὐδενὸς τῶν ὄντων ἀποστατεῖ, καὶ αὐτὸς ἐστὶ πρὸ πάντων καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε, καὶ ἀπλῶς, εἴ τι ὀπωσοῦν ἐστὶν, ἐν τῷ προόντι καὶ ἔστι καὶ ἐπινοεῖται καὶ σώζεται. Καὶ
15 πρὸ τῶν ἄλλων αὐτοῦ μετοχῶν τὸ εἶναι προβέβληται· καὶ ἔστιν αὐτὸ καθ' αὐτὸ τὸ εἶναι πρεσβύτερον τοῦ αὐτοζωῆν εἶναι καὶ αὐτοσοφίαν εἶναι καὶ αὐτομοιότητα θεῖαν εἶναι, καὶ τὰ ἄλλα ὄσων τὰ ὄντα μετέχοντα πρὸ πάντων αὐτῶν τοῦ εἶναι μετέχει· μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὰ καθ' αὐτὰ πάντα, ὢν τὰ ὄντα μετέχει, τοῦ
20 αὐτὸ καθ' αὐτὸ εἶναι μετέχει, καὶ οὐδὲν ἐστὶν ὄν, οὐ μὴ ἔστιν οὐσία καὶ αἰὼν τὸ αὐτοεἶναι. Πάντων οὖν εἰκότως τῶν ἄλλων ἀρχηγικώτερον ὡς ὢν ὁ Θεὸς ἐκ τῆς πρεσβυτέρας τῶν ἄλλων αὐτοῦ δωρεῶν ὑμνεῖται· καὶ γὰρ τὸ προεἶναι καὶ ὑπερεἶναι προέχων καὶ ὑπερέχων, τὸ εἶναι πᾶν, αὐτὸ φημι καθ' αὐτὸ τὸ εἶναι,
25 προῦπεστήσατο καὶ τῷ εἶναι αὐτῷ πᾶν τὸ ὀπωσοῦν ὄν ὑπεστήσατο. Καὶ γοῦν αἱ ἀρχαὶ τῶν ὄντων πᾶσαι, τοῦ εἶναι μετέχουσαι, καὶ εἰσι καὶ ἀρχαὶ εἰσι καὶ πρῶτόν εἰσιν, ἔπειτα ἀρχαὶ εἰσι. Καὶ εἰ βούλει τῶν ζώντων ὡς ζώντων ἀρχὴν φάναι τὴν αὐτοζωῆν

7. Α' Τιμ. 1,17.

8. Ἡ αὐτοζωή, ἡ αὐτοσοφία καὶ τὰ λοιπὰ εἶναι ἡ ζωὴ καθ' ἑαυτήν, ἡ σοφία καθ' ἑαυτήν πρὶν ἀπὸ τὰ ἐπὶ μέρους πράγματα. Λοιπὸν τὸ εἶναι προηγεῖται ὄλων αὐτῶν.

τὸ εἶναι μέσα του· γι' αὐτὸ λέγεται καὶ βασιλεὺς τῶν αἰώνων⁷, καθ' ὅσον σ' αὐτὸν καὶ γύρω ἀπὸ αὐτὸν εἶναι καὶ ὑφίσταται ὄλο τὸ εἶναι καὶ οὔτε ἦταν οὔτε θὰ εἶναι οὔτε ἔγινε οὔτε γίνεται οὔτε θὰ γίνῃ, μᾶλλον δὲ οὔτε εἶναι, ἀλλ' αὐτὸς εἶναι τὸ εἶναι στὰ ὄντα, καὶ ὄχι μόνο τὰ ὄντα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ εἶναι τῶν ὄντων, προέρχονται ἀπὸ τὸν προαιωνίως ὄντα· διότι αὐτὸς εἶναι ὁ αἰὼν τῶν αἰώνων, πού ὑπάρχει πρὸ τῶν αἰώνων.

5 Ἐπαναλαμβάνοντας ὁμως, ἃς εἰποῦμε ὅτι ἡ ὑπαρξις ὄλων τῶν ὄντων καὶ τῶν αἰώνων προέρχεται ἀπὸ τὸν προόντα. Ἀπὸ αὐτὸν προέρχεται κάθε αἰὼν καὶ χρόνος, ὁ προὼν εἶναι ἀρχὴ καὶ αἰτία παντὸς αἰῶνος καὶ χρόνου καὶ παντὸς πράγματος πού ὑπάρχει κατὰ ὁποιοδήποτε τρόπο· ὅλα μετέχουν σ' αὐτόν, κι' αὐτὸς δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ κανένα ὄν, αὐτὸς εἶναι πρὶν ἀπὸ ὅλα καὶ ὅλα ἔχουν συσταθῆ σ' αὐτόν· μὲ λίγα λόγια, ὅ,τι ὑπάρχει κατὰ ὁποιοδήποτε τρόπο, εἶναι καὶ νοεῖται καὶ σώζεται μέσα στὸν προόντα. Τὸ εἶναι μάλιστα ἔχει προβληθῆ πρὶν ἀπὸ τις ἄλλες μετοχές του, καὶ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ εἶναι εἶναι πρεσβύτερο ἀπὸ τὴν ὑπαρξι τῆς αὐτοζωῆς καὶ τῆς αὐτοσοφίας καὶ τῆς θείας αὐτομοιότητος⁸· εἶναι ἐπίσης πρεσβύτερο ἀπὸ τὰ ἄλλα ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων μετέχοντας τὰ ὄντα, μετέχουν πρὶν ἀπὸ ὅλα αὐτὰ στὸ εἶναι· μᾶλλον δὲ αὐτὰ καθ' ἑαυτά, τῶν ὁποίων μετέχουν τὰ ὄντα, μετέχουν τοῦ αὐτοῦ καθ' ἑαυτὸ εἶναι, καὶ δὲν ὑπάρχει κανένα ὄν, τοῦ ὁποίου δὲν εἶναι οὐσία καὶ αἰὼν τὸ αὐτοεἶναι. Εὐλόγως λοιπὸν ὁ Θεός, ὡς ὢν, ὑμνεῖται ἀρχηγικώτερα ἀπὸ ὅσο ὅλα τὰ ἄλλα διὰ μέσου τῆς πρεσβύτερης ἀπὸ τις ἄλλες δωρεές του, δηλαδή διὰ τῆς ιδιότητος τοῦ εἶναι⁹· διότι, πρό-ἔχοντας καὶ ὑπέρ-ἔχοντας κατὰ τὸ προεἶναι καὶ ὑπερεῖναι, προϋπέστησε τὸ εἶναι στὸ σύνολό του, δηλαδή αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ εἶναι, καὶ μὲ τὸ ἴδιο τὸ εἶναι ὑπέστησε κάθε τι τὸ ὁπωσδήποτε ὄν. Ἐπομένως ὅλες οἱ ἀρχές τῶν ὄντων ὑπάρχουν καὶ εἶναι ἀρχές, ἐπειδὴ μετέχουν τοῦ εἶναι· καὶ μάλιστα πρῶτα ὑπάρχουν καὶ ἔπειτα εἶναι ἀρχές. Κι' ἂν θέλῃς νὰ χαρακτηρίσης

9. Ἡ ιδιότης τοῦ εἶναι περιγράφει τὸν Θεὸ ἀρχηγικώτερα ἀπὸ τις ἄλλες ιδιότητες, ὅπως εἶναι ἡ ζωὴ, ἡ σοφία κλπ.

καὶ τῶν ὁμοίων ὡς ὁμοίων τὴν αὐτομοιότητα καὶ τῶν ἠνωμένων ὡς ἠνωμένων τὴν αὐτοένωσιν, καὶ τῶν τεταγμένων ὡς τεταγμένων τὴν αὐτόταξιν καὶ τῶν ἄλλων ὅσα τοῦδε ἢ τοῦδε ἢ ἀμφοτέρων ἢ πολλῶν μετέχοντα τόδε ἢ τόδε ἢ ἀμφοτέρα ἢ πολλά
5 ἔστι, τὰς αὐτομετοχὰς εὐρήσεις τοῦ εἶναι πρῶτον αὐτὰς μετεχούσας καὶ τῷ εἶναι πρῶτον μενούσας, ἔπειτα τοῦδε ἢ τοῦδε ἀρχὰς οὖσας καὶ τῷ μετέχειν τοῦ εἶναι καὶ οὖσας καὶ μετεχομένας. Εἰ δὲ ταῦτα τῇ μετοχῇ τοῦ εἶναι ἔστι, πολλῶ γε μᾶλλον τὰ αὐτῶν μετέχοντα.

6 Πρώτην οὖν τὴν τοῦ αὐτοεἶναι δωρεὰν ἢ αὐτοὑπεραγαθότης προβαλλομένη, τῇ πρεσβυτέρᾳ πρώτῃ τῶν μετοχῶν ὑμνεῖται, καὶ ἔστιν ἐξ αὐτῆς καὶ ἐν αὐτῇ, καὶ αὐτὸ τὸ εἶναι, καὶ αἱ τῶν ὄντων ἀρχαὶ καὶ τὰ ὄντα πάντα καὶ τὰ ὀπωσοῦν τῷ εἶναι διακρατούμενα· καὶ τοῦτο ἀσχέτως καὶ συνειλημμένως καὶ
15 ἐνιαίως. Καὶ γὰρ ἐν μονάδι πᾶς ἀριθμὸς ἐνοειδῶς προὔφεστηκε, καὶ ἔχει πάντα ἀριθμὸν ἢ μονὰς ἐν ἑαυτῇ μοναχῶς καὶ πᾶς ἀριθμὸς ἠνωται μὲν ἐν τῇ μονάδι, καθ' ὅσον δὲ τῆς μονάδος πρόεισι, κατὰ τοσοῦτον διακρίνεται καὶ πληθύνεται. Καὶ ἐν κέντρῳ πᾶσαι αἱ τοῦ κύκλου γραμμαὶ κατὰ μίαν ἐνωσιν συνυ-
20 φεστήκασιν καὶ πάσας ἔχει τὸ σημεῖον ἐν ἑαυτῷ τὰς εὐθείας ἐνοειδῶς ἠνωμένας πρὸς τε ἀλλήλας καὶ πρὸς τὴν μίαν ἀρχὴν ἀφ' ἧς προῆλθον· καὶ ἐν αὐτῷ μὲν τῷ κέντρῳ παντελῶς ἠνωται, βραχὺ δὲ αὐτοῦ διαστᾶσαι, βραχὺ καὶ διακρίνονται, μᾶλλον δὲ ἀποστᾶσαι, μᾶλλον· καὶ ἀπλῶς, καθ' ὅσον τῷ κέντρῳ πλησιέ-
25 στεραὶ εἰσιν, κατὰ τοσοῦτον καὶ αὐτῷ καὶ ἀλλήλαις ἠνώνται, καὶ καθ' ὅσον αὐτοῦ, κατὰ τοσοῦτον καὶ ἀλλήλων διεστήκασιν.

7 Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ὄλῃ τῶν ὄλων φύσει πάντες οἱ τῆς καθ'

10. Ἡ ἐννοια τοῦ χωρίου εἶναι ὅτι ἀνάμεσα σὲ ὅλα τὰ ἄλλα ὄντα ὅποιο μετέχει π.χ. τῆς γνώσεως εἶναι γνωστικό, ὅποιο μετέχει καὶ στὰ δυὸ εἶναι συγχρόνως ζωντανὸ καὶ γνωστικό, ὅποιο μετέχει σὲ περισσότερες ἰδιότητες, εἶναι περισσότερα, ὅπως οἱ ἄγγελοι.

11. Ὁ Θεὸς εἶναι ὁ ὼν. Ἀπὸ αὐτὸν προέρχεται τὸ εἶναι, ἡ ζωὴ κλπ.

τὴν αὐτοζωὴ ἀρχὴ τῶν ζώντων ὡς ζώντων, τὴν ἀτομοιότητα ἀρχὴ τῶν ὁμοίων ὡς ὁμοίων, τὴν αὐτοένωσι ἀρχὴ τῶν ἠνωμένων ὡς ἠνωμένων καὶ τὴν αὐτοταξία ἀρχὴ τῶν τεταγμένων ὡς τεταγμένων, καὶ παρομοίως γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα πού μετέχοντας τοῦ ἐνός ἢ τοῦ ἄλλου ἢ ἀμφοτέρων ἢ πολλῶν, εἶναι τοῦτο ἢ τὸ ἄλλο ἢ ἀμφοτέρα ἢ πολλά¹⁰, θὰ εὔρης ὅτι οἱ ἴδιες οἱ αὐτομετοχές¹¹ πρῶτα μετέχουν τοῦ εἶναι καὶ πρῶτα διαμένουν στὸ εἶναι, καὶ ἔπειτα εἶναι ἀρχές τούτου ἢ τοῦ ἄλλου καὶ ὅτι μὲ τὴ μετοχὴ τοῦ εἶναι ὑπάρχουν καὶ μετέχονται. Ἄν δὲ αὐτὰ ὑπάρχουν μὲ τὴ μετοχὴ τοῦ εἶναι, πολὺ περισσότερο χρειάζονται τὴ μετοχὴ ἐκεῖνα πού μετέχουν αὐτῶν.

6 Ἡ αὐτοὑπεραγαθότης¹² λοιπόν, προβάλλοντας πρώτην τὴ δωρεὰ τοῦ αὐτοεἶναι, ὑμνεῖται πρῶτα μὲ τὴν πρεσβύτερη ἀπὸ τὶς μετοχές¹³ ἀπὸ αὐτὴν, τὴν αὐτοὑπεραγαθότητα, καὶ σ' αὐτὴν εὐρίσκονται τὸ αὐτοεἶναι καὶ οἱ ἀρχές τῶν ὄντων καὶ ὅλα τὰ ὄντα καὶ τὰ κατὰ ὅποιονδήποτε τρόπο συγκρατούμενα ἀπὸ τὸ εἶναι· καὶ τοῦτο ἀπολύτως συνημμένως καὶ ἐνιαίως. Διότι κάθε ἀριθμὸς προϋφίσταται στὴ μονάδα ἐνοειδῶς καὶ κάθε ἀριθμὸς εἶναι ἠνωμένος μὲ τὴ μονάδα, ὅσο δὲ ἐξέρχεται ἀπὸ τὴ μονάδα, τόσο διακρίνεται καὶ πληθύνεται. Καὶ ὅλες οἱ γραμμὲς τοῦ κύκλου συνυπάρχουν σ' ἓνα κέντρο κατὰ μοναδικὴ ἔνωσι καὶ τὸ σημεῖο αὐτὸ ἔχει μέσα του ὅλες τὶς εὐθεῖες ἐνοειδῶς ἠνωμένες μεταξύ τους καὶ μὲ τὴ μιὰ ἀρχὴ ἀπὸ τὴν ὁποία προῆλθαν· καὶ στὸ ἴδιο μὲν τὸ κέντρο εἶναι ἐντελῶς ἠνωμένες, ὅταν ὁμως ξεφύγουν λίγο ἀπὸ αὐτό, λίγο καὶ διακρίνονται, ὅταν δὲ ἀπομακρυνθοῦν περισσότερο, διακρίνονται περισσότερο· καὶ γενικῶς ὅσο πλησιέστερα στὸ κέντρο εἶναι, τόσο ἠνωμένες εἶναι καὶ μὲ αὐτὸ καὶ μεταξύ τους, καὶ ὅσο ἀπέχουν ἀπὸ αὐτὸ τόσο ἀπέχουν καὶ μεταξύ τους.

7 Ἄλλὰ καὶ σ' ὅλη τὴ φύσι τοῦ σύμπαντος οἱ λόγοι τῆς φύ-
 Πρώτη μορφή τους εἶναι τὸ αὐτοεἶναι, ἢ αὐτοζωὴ καὶ τὰ ὁμοια, δηλαδὴ ἢ ζωὴ καθ' ἑαυτὴν, τὸ εἶναι καθ' ἑαυτὸ καὶ τὰ ὁμοια. Αὐτὰ εἶναι αὐτομετοχές πού στὴ συνέχεια γίνονται μετοχές γιὰ τὰ ἄλλα ὄντα.

12. Αὐτοὑπεραγαθότης εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεός, ὁ ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα.

13. Πρώτη μετοχὴ εἶναι ἢ τοῦ ὄντος, τῆς ὑπάρξεως.

ἕκαστον φύσεως λόγοι συνειλημμένοι εἰσὶ κατὰ μίαν ἀσύγχυτον ἔνωσιν καὶ ἐν τῇ ψυχῇ μονοειδῶς αἱ τῶν κατὰ μέρος πάντων προνοητικαὶ τοῦ ὄλου σώματος δυνάμεις. Οὐδὲν οὖν ἄτοπον, ἐξ ἀμυδρῶν εἰκόνων ἐπὶ τὸ πάντων αἴτιον ἀναβάντας, ὑπερκο-
 5 σμίους ὀφθαλμοῖς θεωρῆσαι πάντα ἐν τῷ πάντων αἰτίῳ, καὶ τὰ ἀλλήλοις ἐναντία μονοειδῶς καὶ ἠνωμένως· ἀρχὴ γάρ ἐστι τῶν ὄντων, ἀφ' ἧς καὶ αὐτὸ τὸ εἶναι καὶ πάντα τὰ ὀπωσοῦν ὄντα, πᾶσα ἀρχή, πᾶν πέρας, πᾶσα ζωή, πᾶσα ἀθανασία, πᾶσα σοφία, πᾶσα τάξις, πᾶσα ἄρμονία, πᾶσα δύναμις, πᾶσα φρουρά, πᾶσα
 10 ἴδρυσις, πᾶσα διανομή, πᾶσα νόησις, πᾶς λόγος, πᾶσα αἴσθησις, πᾶσα ἔξις, πᾶσα στάσις, πᾶσα κίνησις, πᾶσα ἔνωσις, πᾶσα κρᾶσις, πᾶσα φιλία, πᾶσα ἐφαρμογῆ, πᾶσα διάκρισις, πᾶς ὄρος, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα, τῷ εἶναι ὄντα, τὰ ὄντα πάντα χαρακτηρίζει· καὶ ἐκ τῆς αὐτῆς πάντων αἰτίας αἱ νοηταὶ καὶ νοεραὶ τῶν θεοειδῶν ἀγ-
 15 γέλων οὐσίαι καὶ αἱ τῶν ψυχῶν καὶ αἱ τοῦ παντὸς κόσμου φύσεις καὶ τὰ ὀπωσοῦν ἢ ἐν ἑτέροις ὑπάρχειν ἢ κατ' ἐπίνοιαν εἶναι λεγόμενα.

8 Καὶ γοῦν αἱ πανάγιοι καὶ πρεσβύτατοι δυνάμεις, ὄντως οὐ-
 σαι καὶ οἷον ἐν προθύροις τῆς ὑπερουσίου Τριάδος ἰδρυμένοι,
 20 πρὸς αὐτῆς καὶ ἐν αὐτῇ καὶ τὸ εἶναι καὶ τὸ θεοειδῶς εἶναι ἔχου-
 σι· καὶ μετ' ἐκεῖνας αἱ ὑφειμμένοι τὸ ὑφειμένως καὶ αἱ ἔσχαται τὸ ἐσχάτως, ὡς πρὸς ἀγγέλους, ὡς πρὸς ἡμᾶς δὲ ὑπερκοσμίως. Καὶ αἱ ψυχαὶ καὶ τὰ ἄλλα πάντα ὄντα κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ τὸ εἶναι καὶ τὸ εὖ εἶναι ἔχει, καὶ ἔστι καὶ εὖ ἐστίν, ἐκ τοῦ προόν-
 25 τος τὸ εἶναι καὶ τὸ εὖ εἶναι ἔχοντα, καὶ ἐν αὐτῷ καὶ ὄντα καὶ εὖ ὄντα, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀρχόμενα καὶ ἐν αὐτῷ φρουρούμενα καὶ εἰς αὐτὸν περατούμενα.

Καὶ τὰ μὲν πρεσβεῖα τοῦ εἶναι νέμει ταῖς κρείττοσιν οὐ-
 σίαις, ἃς καὶ αἰωνίας καλεῖ τὰ Λόγια, τὸ δὲ εἶναι αὐτὸ τῶν ὄν-

14. Τὰ ἐπὶ μέρους ὄντα καὶ πράγματα τοῦ σύμπαντος μέσα στὸν αἴτιο τῶν πάντων, τὸν Θεὸ ὑπάρχουν ἠνωμένα καὶ μονοειδῆ ὡς λόγοι δημιουργικοί.

15. Εἶναι οἱ τρεῖς ἀγγελικὲς διακοσμήσεις.

σεως τῶν ἐπὶ μέρος εἶναι συνδεδεμένοι σὲ μιὰ ἀσύγχυτη ἔνωσι καὶ στήν ψυχὴ ὑπάρχουν μονοειδῶς ὅλες οἱ προνοητικὲς γιὰ ὅλα τὰ ἐπὶ μέρος πράγματα δυνάμεις ὅλου τοῦ σώματος. Δὲν εἶναι λοιπὸν καθόλου ἄτοπο, ὅτι, ἀνεβαίνοντας ἀπὸ ἀμυδρὲς εἰκόνες στὸν αἴτιο τῶν πάντων, θεωροῦμε μὲ ὑπερκοσμίους ὀφθαλμοὺς τὰ πάντα μέσα στὸν αἴτιο τῶν πάντων, ἀκόμη καὶ τὰ μεταξὺ τους ἐνάντια, μονοειδῶς καὶ ἠνωμένως¹⁴. Διότι αὐτὸ εἶναι ἡ ἀρχὴ τῶν ὄντων, ἀπὸ τὴν ὁποία προέρχεται τὸ αὐτοεἶναι καὶ ὅλα τὰ κατὰ ὁποιοδήποτε τρόπο ὄντα, κάθε ἀρχή, κάθε πέρας, κάθε ζωή, κάθε ἀθανασία, κάθε σοφία, κάθε τάξις, κάθε ἀρμονία, κάθε δύναμις, κάθε φρουρά, κάθε ἔδρα, κάθε διανομή, κάθε κίνησις, κάθε λόγος, κάθε αἴσθησις, κάθε ἔξις, κάθε στάσις, κάθε κίνησις, κάθε ἔνωσις, κάθε κράσις, κάθε φιλία, κάθε ἐφαρμογή, κάθε διάκρισις, κάθε ὄρος, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα, προερχόμενα ἀπὸ τὸ εἶναι, χαρακτηρίζουν ὅλα τὰ ὄντα. Καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια αἰτία τῶν ὄλων προέρχονται οἱ νοητῆς καὶ νοερῆς οὐσίης τῶν θεοειδῶν ἀγγέλων καὶ οἱ φύσεις τῶν ψυχῶν καὶ τοῦ συμπαντος κόσμου καὶ τὰ κατὰ ὁποιονδήποτε τρόπο λεγόμενα ὅτι ὑπάρχουν σὲ ἄλλα πράγματα εἴτε πραγματικὰ εἴτε κατ' ἐπινοίαν.

Οἱ πανάγιες λοιπὸν καὶ πρεσβύτατες δυνάμεις¹⁵, ὑπάρχοντας πραγματικὰ καὶ ἐδραιωμένες κατὰ κάποιον τρόπο στὰ πρόθυρα τῆς ὑπερουσίας Τριάδος, ἀπ' αὐτὴν καὶ σ' αὐτὴν ἔχουν καὶ τὸ εἶναι καὶ τὸ θεοειδῶς εἶναι, κι' ἔπειτα ἀπὸ ἐκεῖνες οἱ κατώτερες ἔχουν τὸ κατώτερο εἶναι καὶ οἱ ἔσχατες τὸ ἐσχάτως εἶναι ἐσχάτως βέβαια ὡς πρὸς ἀγγέλους, ὡς πρὸς ἐμᾶς ὅμως ὑπερκοσμίως. Καὶ οἱ ψυχῆς καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ὄντα κατὰ τὸν ἴδιο λόγο ἔχουν καὶ τὸ εἶναι καὶ τὸ εὖ εἶναι· αὐτὰ εἶναι καὶ εὖ εἶναι, διότι ἔχουν ἀπὸ τὸν προόντα τὸ εἶναι καὶ τὸ εὖ εἶναι, διότι μέσα σ' αὐτὸν εἶναι καὶ εὖ εἶναι, ἀπὸ αὐτὴν ξεκινοῦν, σ' αὐτὸν φυλάσσονται καὶ σ' αὐτὸν περατώνονται.

Καὶ τὰ μὲν πρεσβεῖα τοῦ εἶναι ἡ αἰτία τῶν ὄλων ἀπονέμει στὶς ἀνώτερες οὐσίης, τὶς ὁποῖες τὰ Λόγια ὀνομάζουν αἰώνιες¹⁶,

16. Βλ. π.χ. Ψαλμ. 23,7, «πύλαι αἰώνιαι».

των πάντων οὐδέποτε ἀπολείπεται· καὶ αὐτὸ δὲ τὸ εἶναι ἐκ τοῦ προόντος, καὶ αὐτοῦ ἐστὶ τὸ εἶναι καὶ οὐκ αὐτὸς τοῦ εἶναι, καὶ ἐν αὐτῷ ἐστὶ τὸ εἶναι καὶ οὐκ αὐτὸς ἐν τῷ εἶναι, καὶ αὐτὸν ἔχει τὸ εἶναι καὶ οὐκ αὐτὸς ἔχει τὸ εἶναι καὶ αὐτὸς ἐστὶ τοῦ εἶναι καὶ αἰῶν 5 καὶ ἀρχὴ καὶ μέτρον, πρὸ οὐσίας ὦν καὶ ὄντος καὶ αἰῶνος, καὶ πάντων οὐσιοποιὸς ἀρχὴ καὶ μεσότης καὶ τελευτή.

Καὶ διὰ τοῦτο πρὸς τῶν Λογίων ὁ ὄντως προὖν κατὰ πᾶσαν τῶν ὄντων ἐπίνοϊαν πολλαπλασιάζεται, καὶ τὸ ἦν ἐπ' αὐτοῦ καὶ τὸ ἔστι καὶ τὸ ἔσται καὶ τὸ ἐγένετο καὶ γίνεται καὶ γενήσεται 10 κυρίως ὑμνεῖται· ταῦτα γὰρ πάντα τοῖς θεοπρεπῶς νοοῦσι τὸ κατὰ πᾶσαν αὐτὸν ἐπίνοϊαν ὑπερουσίως εἶναι σημαίνει καὶ τῶν πανταχῶς ὄντων αἴτιον. Καὶ γὰρ οὐ τόδε μὲν ἔστι τόδε δὲ οὐκ ἔστιν, οὐδὲ πῆ μὲν ἔστι πῆ δὲ οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ πάντα ἐστίν, ὡς πάντων αἴτιος, καὶ ἐν αὐτῷ πάσας ἀρχάς, πάντα συμπεράσματα 15 πάντων τῶν ὄντων συνέχων καὶ προέχων· καὶ ὑπὲρ τὰ πάντα ἐστίν, ὡς πρὸ πάντων ὑπερουσίως ὑπερών. Διὸ καὶ πάντα αὐτοῦ καὶ ἅμα κατηγορεῖται καὶ οὐδέν ἐστὶ τῶν πάντων· πάνσχημος, πανείδεος, ἄμορφος, ἀκαλλής, ἀρχὰς καὶ μέσα καὶ τέλη τῶν ὄντων ἀσχέτως καὶ ἐξηρημένως ἐν ἑαυτῷ προειληφῶς καὶ 20 πᾶσι τὸ εἶναι κατὰ μίαν καὶ ὑπερηνωμένην αἰτίαν ἀχράντως ἐπιλάμπων.

Εἰ γὰρ ὁ καθ' ἡμᾶς ἥλιος τὰς τῶν αἰσθητῶν οὐσίας καὶ ποιότητας καίτοι πολλὰς καὶ διαφόρους οἴσας, ὁμοῦ αὐτὸς εἰς ὦν καὶ μονοειδὲς ἐπιλάμπων φῶς, ἀνανεοῖ καὶ τρέφει καὶ φρου- 25 ρεῖ καὶ τελειοῖ καὶ διακρίνει καὶ ἐνοῖ καὶ ἀναθάλλει καὶ γόνιμα εἶναι ποιεῖ καὶ αὔξει καὶ ἐξαλλάττει καὶ ἐνιδρύει καὶ ἐκφύει καὶ ἀνακινεῖ καὶ ζωοῖ πάντα καὶ τῶν ὄλων ἕκαστον οἰκείως ἑαυτῷ τοῦ ταύτου καὶ ἐνὸς ἡλίου μετέχει καὶ τὰς τῶν πολλῶν μετεχόν-

17. Ὁ προὖν, ὡς αἴτιος τῶν ὄλων, καθὼς νοεῖ τὰ ὄντα, πολλαπλασιάζεται σὲ ἀντίστοιχα μερικὰ αἴτια.

18. Βλ. Ἀποκ. 1,8. 4,8. 11,17.

ἀλλὰ τὸ αὐτοεῖναι δὲν ἐγκαταλείπει ποτὲ ὅλα τὰ ὄντα· καὶ τὸ ἴδιο τὸ εἶναι προέρχεται ἀπὸ τὸν προόντα καὶ αὐτοῦ εἶναι τὸ εἶναι κι ὄχι αὐτὸς τοῦ εἶναι, σ' αὐτὸν εἶναι τὸ εἶναι κι' ὄχι αὐτὸς στὸ εἶναι, αὐτὸν ἔχει τὸ εἶναι καὶ δὲν ἔχει αὐτὸς τὸ εἶναι, αὐτὸς εἶναι αἰὼν καὶ ἀρχὴ καὶ μέτρο τοῦ εἶναι, ἀφοῦ εἶναι πρὸ τῆς οὐσίας καὶ τοῦ ὄντος καὶ τοῦ αἰῶνος, αὐτὸς εἶναι οὐσιοποιὸς ἀρχὴ καὶ μεσότης καὶ τέλος τῶν πάντων.

Γι' αὐτό, σύμφωνα μὲ τὰ Λόγια, ὁ πραγματικὰ προὸν μὲ τὴν ὅλη σύλληψι τῶν ὄντων πολλαπλασιάζεται¹⁷ καὶ τότε ὑμνεῖται σ' αὐτὸν ἀξίως τὸ ἦταν καὶ τὸ εἶναι καὶ τὸ θὰ εἶναι¹⁸, τὸ ἐγινε καὶ τὸ γίνεται καὶ τὸ θὰ γίνη· διότι γιὰ τοὺς κατανοοῦντας τὰ πράγματα θεοπρεπῶς ὅλες τοῦτες οἱ ἐκφράσεις σημαίνουν ὅτι αὐτὸς ὑπάρχει ὑπερουσίως σύμφωνα μὲ τὴν ὅλη σύλληψι τῶν ὄντων καὶ ὅτι εἶναι αἷτιος τῶν κατὰ ὁποιοδήποτε τρόπο ὄντων. Δὲν πρέπει νὰ νομίσωμε ὅτι σ' αὐτὸν τοῦτο μὲν εἶναι, τὸ ἄλλο δὲ δὲν εἶναι, ἀλλ' αὐτὸς εἶναι τὰ πάντα ὡς αἷτιος τῶν πάντων πού σύν-ἔχει καὶ πρό-ἔχει μέσα του ὅλες τις ἀρχές, ὅλα τὰ συμπεράσματα ὄλων τῶν ὄντων· καὶ εἶναι ἐπάνω ἀπὸ ὅλα, διότι ὑπερεῖναι ὑπερουσίως ἐπάνω ἀπὸ ὅλα. Γι' αὐτό καὶ σ' αὐτὸν κατηγοροῦνται¹⁹ ὅλα μαζὶ συγχρόνως, ὁ ἴδιος δὲν εἶναι τίποτε ἀπὸ ὅλα. Εἶναι πάνσχημος, πανείδεος, ἄμορφος, ἀκαλλῆς· ἔχει ἀπὸ πρὶν μέσα του ἀπολύτως καὶ ὑπερβατικῶς τις ἀρχές καὶ τις μέσες καὶ τὰ τέλη τῶν ὄντων κι' ἐπιλάμπει σὲ ὅλα τὸ εἶναι γνησίως σὰν μιὰ ὑπερηνωμένη αἰτία.

Πραγματικὰ τις οὐσίες καὶ ποιότητες τῶν αἰσθητῶν, ἂν καὶ εἶναι πολλῆς καὶ διαφόρες, ὁ ἐγκόσμιος ἥλιος σὰν ἓνας πού εἶναι, τις ἐπιλάμπει μὲ φῶς μονοειδές· μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ἀνανεώνει καὶ τρέφει, φρουρεῖ καὶ τελειοποιεῖ, ξεχωρίζει καὶ ἐνώνει, θερμαίνει καὶ γονιμοποιεῖ, αὐξάνει καὶ ἀλλάσσει, στερεώνει καὶ ἐκφύει, ἀνακινεῖ καὶ ζωοποιεῖ τὰ πάντα· καὶ τὸ καθένα ἀπὸ τὰ ὅλα μετέχει τοῦ ἐνὸς καὶ ταυτοῦ ἡλίου μὲ τρόπο πού εἶναι κατάλληλος γιὰ τὸν ἑαυτό του, καὶ ὁ ἓνας ἥλιος ἔχει πρό-

19. Γίνονται κατηγορίες του ὅλα μαζὶ, τοῦ ἀποδίδονται.

των ὁ εἷς ἡλίος αἰτίας ἐν ἑαυτῷ μονοειδῶς προεἴληφε· πολλῶν γε μᾶλλον ἐπὶ τῆς καὶ αὐτοῦ καὶ πάντων αἰτίας, προῦφεστάναι τὰ πάντων τῶν ὄντων παραδείγματα κατὰ μίαν ὑπερούσιον ἔνωσιν συγχωρητέον· ἐπεὶ καὶ οὐσίας παράγει κατὰ τὴν ἀπὸ οὐ-
 5 σίας ἔκβασιν. [Παραδείγματα δέ φαμεν εἶναι τοὺς ἐν Θεῷ τῶν ὄντων οὐσιοποιούς καὶ ἐνιαίως προῦφεστῶτας λόγους, οὓς ἡ θεολογία προορισμοὺς καλεῖ καὶ θεῖα καὶ ἀγαθὰ θελήματα, τῶν ὄντων ἀφοριστικὰ καὶ ποιητικὰ, καθ' οὓς ὁ ὑπερούσιος τὰ ὄντα πάντα καὶ προώρισε καὶ παρήγαγεν.]

9 Εἰ δὲ ὁ φιλόσοφος ἀξιοῖ Κλήμης, καὶ πρὸς τι παραδείγματα λέγεσθαι τὰ ἐν τοῖς οὖσιν ἀρχηγικώτερα, πρόεισι μὲν οὐ διὰ κυρίων καὶ παντελῶν καὶ ἀπλῶν ὀνομάτων ὁ λόγος αὐτῶ· συγχωροῦντας δὲ καὶ τοῦτο ὀρθῶς λέγεσθαι, τῆς θεολογίας μνημονευτέον φασκούς, ὅτι οὐ παρέδειξά σοι αὐτὰ τοῦ πορεύεσθαι
 15 ὀπίσω αὐτῶν, ἀλλ' ἵνα διὰ τῆς τούτων ἀναλογικῆς γνώσεως ἐπὶ τὴν πάντων αἰτίαν, ὡς οἰοί τέ ἐσμεν, ἀναχθῶμεν. [Πάντα οὖν αὐτῇ τὰ ὄντα κατὰ μίαν τὴν πάντων ἐξηρημένην ἔνωσιν, ἀναθετέον· ἐπεὶ περ ἀπὸ τοῦ εἶναι, τῆς οὐσιοποιῦ προόδου καὶ ἀγαθότητος ἀρξαμένη καὶ διὰ πάντων φοιτῶσα καὶ [πάντα ἐξ ἑαυτῆς
 20 τοῦ εἶναι πλήροῦσα καὶ ἐπὶ πᾶσι τοῖς οὖσιν ἀγαλλομένη, πάντα μὲν ἐν ἑαυτῇ προέχει, κατὰ μίαν ἀπλότητος ὑπερβολὴν πᾶσαν διπλόην ἀπαναινομένη, πάντα δὲ ὡσαύτως περιέχει κατὰ τὴν ὑπερπληρωμένην αὐτῆς ἀπειρίαν καὶ πρὸς πάντων ἐνικῶς μετέχεται, καθάπερ καὶ φωνὴ μία οὖσα καὶ ἡ αὐτή, πρὸς πολλῶν
 25 ἀκοῶν ὡς μία μετέχεται.]

10 Πάντων οὖν [ἀρχὴ καὶ τελευτὴ τῶν ὄντων ὁ προῶν, ἀρχὴ

20. Τὰ πρότυπα, οἱ σπερματικοὶ λόγοι.

21. Ὁ Θεός, ὅταν ἐξέρχεται ἀπὸ τὴν ἐνότητα τῆς ὑπάρξεώς του καὶ ἀποκαλύπτεται παράγει οὐσίες, τὰ ὄντα.

22. Ρωμ. 8,30. Ἐφ. 1,5.

23. Προφανῶς ἐννοεῖ τὸν Κλήμεντα Ρώμης, ὁ ὁποῖος ἦταν περίπου σύγχρονος τοῦ Διονυσίου Ἀρεοπαγίτη, Φιλ. 4,3. Ἔχει ὑπ' ὄψει του τὴν Ἐπιστολὴν

–λάβει μέσα του μονοειδῶς τις αἰτίες τῶν πολλῶν. Πολὺ περισσότερο πρέπει νὰ δεχθοῦμε ὅτι στὴν περίπτωσι τῆς αἰτίας καὶ αὐτοῦ τοῦ κοσμικοῦ ἡλίου καὶ τῶν πάντων προϋφίστανται τὰ παραδείγματα²⁰ ὅλων τῶν ὄντων σὲ μιὰ ὑπερούσια ἔνωσι· γι' αὐτὸ καὶ παράγει οὐσίες κατὰ τὴν ἐξοδὸ τοῦ ἀπὸ τῆ δικῆ του οὐσία²¹. Παραδείγματα ἰσχυρίζομαστε ὅτι εἶναι οἱ οὐσιοποιοὶ λόγοι τῶν ὄντων ποὺ προϋφίστανται ἐνιαίως στὸν Θεό, τοὺς ὁποίους ἡ θεολογία καλεῖ προορισμούς²², καθὼς καὶ θεῖα καὶ ἀγαθὰ θελήματα, καθοριστικὰ καὶ ποιητικὰ τῶν ὄντων· προορισμούς δηλαδή, κατὰ τοὺς ὁποίους ὁ ὑπερούσιος προώρισε καὶ παρήγαγε ὅλα τὰ ὄντα.

9 Ἐάν δὲ ὁ φιλόσοφος Κλήμης θεωρῆ σκόπιμο νὰ χρησιμοποιοῦνται τὰ ἀρχεγονώτερα μεταξὺ τῶν ὄντων στοιχεῖα²³, ὅμως δὲν ἀναπτύσει τὸ θέμα μὲ κύρια, τέλεια καὶ ἀπλᾶ ὀνόματα. Πάντως ἐμεῖς, ἂν καὶ δεχώμαστε νὰ λέγεται καὶ τοῦτο, θὰ μνημονεύσωμε τὴ θεολογία²⁴ ποὺ λέγει, ὅτι δὲν σοῦ τὰ ὑπέδειξα αὐτὰ γιὰ νὰ προσκολληθῆς σ' αὐτά, ἀλλὰ γιὰ ν' ἀνυψωθοῦμε μὲ τὴν ἀναλογικὴ γνῶσι των ἐπάνω στὴν αἰτία τῶν ὅλων, ὅσο μᾶς εἶναι δυνατό. Ὅλα λοιπὸν τὰ ὄντα πρέπει νὰ τὰ ἀποδώσωμε σ' αὐτὴν τὴν αἰτία κατὰ τὴν μιὰ ὑπερβατικὴ ἀπὸ τὰ πάντα ἔνωσι. Πραγματικὰ ἡ αἰτία αὕτη ἀρχίζει τὴν δῆμιουργικὴ της πρόοδο καὶ ἀγαθότητα ἀπὸ τὸ εἶναι, προχωρεῖ διὰ μέσου ὅλων τῶν ὄντων, τὰ γεμίζει ὅλα μὲ τὸ εἶναι ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ της, ἀγάλλεται γιὰ ὅλα τὰ ὄντα²⁵. ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ πρό-ἔχει μέσα της μὲ μιὰ περίσσεια ἀπλότητος ποὺ ἀποκλείει κάθε διπλόη²⁶, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ περί-ἔχει ὅλα κατὰ τὴν ὑπεραπλωμένη ἀπειρία της μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ἀπὸ ὅλα μετέχεται ἐνικῶς, ὅπως καὶ ἡ φωνή, ὅταν εἶναι μιὰ, ὡς μιὰ μετέχεται ἀπὸ τις πολλὰς ἀκοές.

10 Ὅλων λοιπὸν τῶν ὄντων ἀρχὴ καὶ τέλος εἶναι ὁ προὐν τοῦ Κλήμεντος Α', ἰδιαίτερος τὸ κεφ. 20 («Οἱ οὐρανοί... ἡμέρα τε καὶ νύξ... ἡλιος τε καὶ σελήνη»).

24. Ἐξ. 25,40 καὶ γενικῶς κ. 25 κ.έ.

25. Γεν. 1,31.

26. Εἶναι ὠραία ἔκφρασις τῶν μυστικῶν γιὰ τὸ διχασμὸ. Ἐδῶ ὁ διχασμὸς ποὺ ἂν ἐκκεῖται εἶναι θεολογικός.

μὲν ὡς αἴτιος, τέλος δὲ ὡς τοῦ ἔνεκα, καὶ πέρας πάντων καὶ ἀπειρία πάσης ἀπειρίας καὶ πέρατος ὑπεροχικῶς τῶν ὡς ἀντικειμένων. Ἐν ἐνὶ γάρ, ὡς πολλάκις εἴρηται, τὰ ὄντα πάντα καὶ προέχει καὶ ὑπέστησε, παρῶν τοῖς πᾶσι καὶ πανταχοῦ, καὶ κατὰ 5 τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ πᾶν καὶ ἐπὶ πάντα προῖόν καὶ μένων ἐφ' ἑαυτοῦ,] καὶ ἐστῶς καὶ κινούμενος, καὶ οὔτε ἐστῶς οὔτε κινούμενος, οὔτε ἀρχὴν ἔχων ἢ μέσον ἢ τελευτήν, οὔτε ἐν τινι τῶν ὄντων, οὔδέ τι τῶν αἰωνίων ὄντων ἢ τῶν χρονικῶς ὑφισταμένων, ἀλλὰ καὶ χρόνου καὶ αἰῶνος καὶ τῶν ἐν 10 αἰῶνι καὶ τῶν ἐν χρόνῳ πάντων ἐξήρηται· διότι καὶ αὐτοαίων καὶ τὰ ὄντα καὶ τὰ μέτρα τῶν ὄντων καὶ τὰ μετρούμενα δι' αὐτοῦ καὶ ἀπ' αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

Περὶ ζωῆς

1 Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἐν ἄλλοις εὐκαιρότερον εἰρήσθω. Νῦν δὲ ὑμνητέον ἡμῖν τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, ἐξ ἧς ἢ αὐτοζωή 15 καὶ πᾶσα ζωή, καὶ ὑφ' ἧς εἰς πάντα τὰ ὅπως οὖν ζωῆς μετέχοντα τὸ ζῆν οἰκείως ἐκάστῳ διασπείρεται. Καὶ γοῦν ἢ τῶν ἀθανάτων ἀγγέλων ζωὴ καὶ ἢ ἀθανασία, καὶ τὸ ἀνώλεθρον αὐτὸ τῆς ἀγγελικῆς ἀεικινήσιας, ἐξ αὐτῆς καὶ δι' αὐτὴν καὶ ἔστι καὶ ὑφέστηκε· διὸ καὶ ζῶντες αἰεὶ καὶ ἀθάνατοι λέγονται, καὶ οὐκ ἀθά- 20 νατοι πάλιν, ὅτι μὴ παρ' ἑαυτῶν ἔχουσι τὸ ἀθάνατοι εἶναι καὶ αἰωνίως ζῆν, ἀλλ' ἐκ τῆς ζωοποιοῦ καὶ πάσης ζωῆς ποιητικῆς

1. Μὲ τὴν ἐννοια τοῦ αἰωνίως ζῶντος, τοῦ Θεοῦ.

ἀρχὴ μὲν ὡς αἴτιος, τέλος δὲ ὡς τελικὸ αἴτιο· εἶναι ἐπίσης πέρας ὄλων καὶ ἀπειρία κάθε ἀπειρίας καὶ πέρατος, διότι ὑπέρκειται αὐτῶν τῶν ἀντιθέσεων. Πραγματικά, ὅπως εἶπαμε πολλές φορές, πρό-ἔχει τὰ πάντα μέσα στὸ ἓνα καὶ τὰ ὑπέστησε μέσα στὸ ἓνα· διότι εἶναι παρῶν σὲ ὅλα καὶ παντοῦ, τόσο κατὰ τὸ ἓνα καθ' ἑαυτὸ ὅσο καὶ κατὰ τὸ πᾶν καθ' ἑαυτὸ, προχωρεῖ πρὸς τὰ πάντα καὶ μένει στὸν ἑαυτὸ του, στέκεται καὶ κινεῖται χωρὶς νὰ στέκεται καὶ νὰ κινῆται, δὲν ἔχει ἀρχὴ οὔτε μέση οὔτε τέλος, δὲν εὐρίσκεται σὲ κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα οὔτε εἶναι κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα. Δὲν ταιριάζει σ' αὐτὸν τίποτε ἀπὸ τὰ αἰωνίως ὑπάρχοντα ἢ ἀπὸ τὰ χρονικῶς ὑφιστάμενα, ἀλλὰ ὑπέρκειται καὶ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ αἰῶνος, καὶ ὄλων τῶν εὐρισκομένων στὸν αἰῶνα καὶ στὸ χρόνο· διότι εἶναι ὁ ἴδιος αὐτοαίων, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ ἀπὸ τὸν ὁποῖο ὑπάρχουν τὰ ὄντα, καθὼς καὶ τὰ μέτρα τῶν ὄντων καὶ τὰ μετρούμενα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Περὶ ζωῆς

1 Ἀλλὰ γι' αὐτὰ τὰ θέματα θὰ λεχθοῦν ὅσα χρειάζονται σὲ καταλληλότερη εὐκαιρία.

Τώρα ὁμως, ἄς ὑμνήσωμε τὴν αἰώνια ζωὴ, ἀπὸ τὴν ὁποία προέρχεται ἡ αὐτοζωὴ καὶ κάθε ζωὴ καὶ ἀπὸ τὴν ὁποία τὸ ζῆν διασπείρεται σὲ ὅλα ὅσα μετέχουν κάπως τῆς ζωῆς μὲ κατάλληλο στὸ καθένα τρόπο. Ἐπομένως ἡ ζωὴ τῶν ἀθανάτων ἀγγέλων καὶ ἡ ἀθανασία καὶ τὸ ἴδιο τὸ ἀνώλεθρο τῆς ἀγγελικῆς ἀεικινησίας ἀπὸ αὐτὴν τὴν αἰώνια ζωὴ¹ καὶ ἐξ αἰτίας αὐτῆς ὑπάρχουν καὶ ἔχουν ὑπόστασι. Γι' αὐτὸ λέγεται ὅτι ζοῦν πάντοτε καὶ εἶναι ἀθάνατοι, ἀλλὰ ἐπίσης ὅτι δὲν εἶναι ἀθάνατοι, διότι τὴν ιδιότητα νὰ εἶναι ἀθάνατοι καὶ νὰ ζοῦν αἰωνίως δὲν τὴν ἔχουν ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ ἀπὸ τῆ ζωοποιό, ποιητικὴ καὶ συνοχικὴ αἰτία

καὶ συνοχικῆς αἰτίας. Καὶ ὡσπερ ἐπὶ τοῦ ὄντος ἐλέγομεν, ὅτι καὶ τοῦ αὐτοεῖναι ἐστὶν αἰὼν, οὕτω καὶ ἐνθάδε πάλιν, ὅτι καὶ τῆς αὐτοζωῆς ἐστὶν ἢ ὑπὲρ ζωὴν θεία ζωὴ, ζωτικὴ καὶ ὑποστατικὴ καὶ πᾶσα ζωὴ καὶ ζωτικὴ κίνησις ἐκ τῆς ζωῆς, τῆς ὑπὲρ
5 πᾶσαν ζωὴν καὶ πᾶσαν ἀρχὴν πάσης ζωῆς. Ἐξ αὐτῆς καὶ αἱ ψυχαὶ τὸ ἀνώλεθρον ἔχουσι, καὶ ζῶα πάντα καὶ φυτὰ κατ' ἔσχατον ἀπήχημα τῆς ζωῆς ἔχουσι τὸ ζῆν. Ἦς ἀνταναιρουμένης, κατὰ τὸν Λόγιον, ἐκλείπει πᾶσα ζωὴ, καὶ πρὸς ἦν καὶ τὰ ἐκλελοιπότα τῇ πρὸς τὸ μετέχειν αὐτῆς ἀσθενεία, πάλιν ἐπι-
10 στρεφόμενα, πάλιν ζῶα γίνονται.

2 Καὶ δωρεῖται μὲν πρῶτα τῇ αὐτοζωῇ τὸ εἶναι ζωὴν καὶ πάση ζωῇ καὶ τῇ καθ' ἕκαστα τὸ εἶναι οἰκείως ἐκάστην ὃ εἶναι πέφυκε· καὶ ταῖς μὲν ὑπερουρανίοις ζωαῖς τὴν αὔλον καὶ θεοειδῆ καὶ ἀναλλοίωτον ἀθανασίαν καὶ τὴν ἀρρεπῆ καὶ ἀπαρέγκλι-
15 τον ἀεικινήσιαν, ὑπερεκτεινομένη διὰ περιουσίαν ἀγαθότητος καὶ εἰς τὴν δαιμονίαν ζωὴν (οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνη τὸ εἶναι παρ' ἄλλης αἰτίας, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς καὶ τὸ εἶναι ζωὴν καὶ τὴν διαμονὴν ἔχει), δωρουμένη δὲ καὶ ἀνδράσι τὴν ὡς συμμίκτοις ἐνδεχομένην ἀγγελοειδῆ ζωὴν, καὶ ὑπερβλύσει φιλανθρωπίας καὶ ἀποφοιτῶν-
20 τας ἡμᾶς εἰς ἑαυτὴν ἐπιστρέφουσα καὶ ἀνακαλουμένη. Καὶ τὸ δὴ θειότερον ὅτι καὶ ὄλους ἡμᾶς, ψυχὰς φημι καὶ τὰ συζυγῆ σώματα, πρὸς παντελῆ ζωὴν καὶ ἀθανασίαν ἐπήγγελται μεταθήσειν, πρᾶγμα τῇ παλαιότητι μὲν ἴσως παρὰ φύσιν δοκοῦν, ἐμοὶ δὲ καί σοι καὶ τῇ ἀληθείᾳ καὶ θεῖον καὶ ὑπὲρ φύσιν. Ὑπὲρ φύσιν δὲ τῇ
25 καθ' ἡμᾶς φημι, τὴν ὀρωμένην, οὐ τὴν πανσθενῆ τῆς θείας ζωῆς· αὐτῇ γὰρ ὡς πασῶν οὕση τῶν ζωῶν φύσει, καὶ μάλιστα τῶν θειοτέρων, οὐδεμία ζωὴ παρὰ φύσιν ἢ ὑπὲρ φύσιν. Ὡστε

2. Ἀναφέρεται στὸ προηγούμενο κεφάλαιο ποῦ εἶναι ἀφιερωμένο στὸ ὄν καὶ στὴν οὐσία.

3. Ὁ ὢν εἶναι ἢ αἰωνία ὑπόστασις τῆς αὐτοὑπάρξεως, τοῦ εἶναι καθ' ἑαυτόν.

4. Ψαλμ. 103,29, «ἀντανελεῖς τὸ πνεῦμα αὐτῶν καὶ ἐκλείψουσιν».

κάθε ζωῆς. Καί, ὅπως ἐλέγαμε στήν περίπτωσι τοῦ ὄντος², ὅτι αὐτός εἶναι αἰὼν καὶ τοῦ αὐτοεῖναι³, ἔτσι πάλι θὰ εἰποῦμε κι' ἐδῶ ὅτι ἡ ἐπάνω ἀπὸ τῆ ζωῆ θεία ζωῆ εἶναι καὶ τῆς αὐτοζωῆς ζωτικὴ καὶ ὑποστατικὴ αἰτία, καὶ κάθε ζωῆ καὶ ζωτικὴ κίνησις ἀπὸ τῆ ζωῆ προέρχεται, τὴν ἐπάνω ἀπὸ κάθε ζωῆ καὶ ἀπὸ κάθε ἀρχῆ κάθε ζωῆς. Ἀπὸ αὐτὴν ἔχουν τὸ ἀνώλεθρο καὶ οἱ ψυχές, καθὼς καὶ ἀπὸ αὐτὴν ὅλα τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτά, ἕως τὴν τελευταία βαθμίδα τῆς ζωῆς, ἔχουν τὸ ζῆν. Ὄταν, κατὰ τὰ Λόγια⁴, ἀφαιρεθῆ αὐτή, ἐκλείπει κάθε ζωῆ, καὶ ὅσα ἐξέλιπαν ἀπὸ ἀδυναμία νὰ μετέχουν σ' αὐτὴν, ὅταν ἐπιστρέψουν πάλι πρὸς αὐτὴν, γίνονται πάλι ζωντανά.

2 Ἡ θεία ζωῆ πρῶτα δωρίζει στήν αὐτοζωῆ τὸ νὰ εἶναι ζωῆ· ἐπίσης στήν ὀλικὴ ζωῆ καὶ στήν ζωῆ τῶν ἐπὶ μέρος ὄντων δωρίζει τὸ νὰ εἶναι τὸ καθένα ὅ,τι ταιριάζει στὴ φύσι του⁵. Στὶς ὑπερουράνιες ζωές δωρίζει τὴν ἄυλη, θεοειδῆ καὶ ἀναλλοίωτη ἀθανασία καὶ τὴ σταθερὴ καὶ ἀμετακίνητη ἀεικίνησις· ἀπὸ περισσὴ ὅμως ἀγαθότητα ὑπερεκτείνεται καὶ στὴ δαιμονία ζωῆ (διότι οὔτε ἐκείνη δὲν ἔχει τὸ εἶναι ἀπὸ ἄλλη αἰτία, ἀλλὰ ἀπ' αὐτὴν ἔχει τὴν ιδιότητα νὰ εἶναι ζωῆ καὶ νὰ διαμένῃ)· δωρίζει δὲ καὶ στοὺς ἀνθρώπους τὴν κατάλληλη ἀγγελοειδῆ ζωῆ, σὰν σύμμικτοι πού εἶναι, καὶ ἀπὸ ὑπερέκχυσι φιλανθρωπίας μᾶς ἐπαναφέρει καὶ μᾶς ἀνακαλεῖ κοντά της, ὅταν ἀπομακρυνθοῦμε. Τὸ θειότερο μάλιστα εἶναι ὅτι ὑποσχέθηκε νὰ μᾶς μεταθέσῃ στήν τελεία ζωῆ καὶ στήν ἀθανασία ὠλοκληρωμένους, καὶ τὶς ψυχές μας δηλαδὴ καὶ τὰ συνοδευτικὰ τους σώματα, πρᾶγμα πού κατὰ τὶς παλαιές ἀντιλήψεις⁶ φαίνεται παρὰ φύσι, σὲ μένα ὅμως καὶ σὲ σένα καὶ στήν ἀλήθεια φαίνεται θεῖο καὶ ὑπὲρ τῆ φύσι. Μὲ τὸν ὄρο ὑπὲρ φύσι ἐννοῶ τὴ δική μας τὴν βλεπόμενη φύσι, ὄχι τὴν παντοδύναμη φύσι τῆς θείας ζωῆς· διότι γι' αὐτὴν τὴν τελευταία, ἀφοῦ εἶναι ἡ φύσις ὅλων τῶν ζῶων, καὶ μάλιστα

5. Ἡ ἱεράρχησις τῆς ζωῆς (ὅπως καὶ τῶν ἄλλων κατηγοριῶν) εἶναι πρῶτα ἡ θεία ζωῆ, δηλαδὴ ὁ Θεός, ἔπειτα ἡ αὐτοζωῆ δηλαδὴ ἡ καθ' αὐτὸ ἐκτὸς τῶν ὄντων ζωῆ, τρίτο ἡ ὀλικὴ δηλαδὴ ἡ γενικὴ ζωῆ, καὶ τέταρτο ἡ ζωῆ τῶν ὄντων χωριστά.

6. Κατὰ τὶς ἀντιλήψεις τῶν ἐθνικῶν φιλοσόφων.

οὐκ ἐπεὶ τούτου τῆς παρανοίας Σίμωνος Ἀντιρρητικοὶ
 Λόγοι πόρρω θείου χοροῦ καὶ τῆς σῆς ἱερᾶς ψυχῆς ἀπελη-
 λάσθωσαν. Ἐλαθε γὰρ αὐτόν, ὡς οἶμαι, καὶ ταῦτα σοφὸν οἴο-
 μενον εἶναι, τὸ μὴ δεῖν τὸν εὖ φρονοῦντα τῷ προφανεῖ τῆς αἰ-
 5 σθήσεως λόγῳ συμμαχῶ χρῆσθαι κατὰ τῆς πάντων ἀφανοῦς
 αἰτίας. Καὶ τοῦτό ἐστι ρητέον αὐτῷ τὸ παρὰ φύσιν εἰπεῖν· αὐτῇ
 γὰρ οὐδὲν ἐναντίον.

Ἐξ αὐτῆς ζωοῦται καὶ περιθάλλεται καὶ ζῶα πάντα καὶ
 φυτά. Καὶ εἴτε νοερὰν εἰποῖς εἴτε λογικὴν εἴτε αἰσθητικὴν εἴτε
 10 θρεπτικὴν καὶ ἀψυχικὴν εἴτε ὁποῖαν ποτὲ ζωὴν ἢ ζωῆς ἀρχὴν
 ἢ ζωῆς οὐσίαν, ἐξ αὐτῆς καὶ ζῆ καὶ ζωοῖ τῆς ὑπὲρ πᾶσαν ζωὴν,
 καὶ ἐν αὐτῇ κατ' αἰτίαν ἐνοειδῶς προῦφέστηκεν. Ἡ γὰρ ὑπέρ-
 ζωος καὶ ζωαρχικὴ ζωὴ καὶ πάσης ζωῆς ἐστὶν αἰτία καὶ ζωο-
 γόνος καὶ ἀποπληρωτικὴ καὶ διαιρετικὴ ζωῆς, καὶ ἐκ πάσης
 15 ζωῆς ὑμνητέα, κατὰ τὴν πολυγονίαν τῶν πασῶν ζωῶν, ὡς
 παντοδαπὴ καὶ πᾶσα ζωὴ, θεωρουμένη καὶ ὑμνουμένη καὶ ὡς
 ἀνεκδοκὴς, μᾶλλον δὲ ὑπερπλήρης ζωῆς, ἢ αὐτόζωος, καὶ ὡς
 ὑπὲρ πᾶσαν ζωὴν ζωοποιὸς καὶ ὑπέρζωος, ἢ ὅπως ἂν τις τὴν
 ζωὴν τὴν ἀφθεγκτον ἀνθρωπικῶς ἀνυμνήσοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

Περὶ σοφίας, νοῦ, λόγου, ἀληθείας, πίστεως

1 Φέρε δέ, εἰ δοκεῖ, τὴν ἀγαθὴν καὶ αἰωνίαν ζωὴν καὶ ὡς
 σοφὴν καὶ ὡς αὐτοσοφίαν ὑμνοῦμεν, μᾶλλον δὲ ὡς πάσης σο-
 φίας ὑποστατικὴν καὶ ὑπὲρ πᾶσαν σοφίαν καὶ σύνεσιν ὑπεροῦ-
 σαν. Οὐ γὰρ μόνον ὁ Θεὸς ὑπερπλήρης ἐστὶ σοφίας καὶ τῆς συ-

7. Τὸ νόημα τῆς προτάσεως εἶναι· ν' ἀπορριφθῆ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία ἢ

τῶν θειοτέρων, καμμιὰ ζωὴ δὲν εἶναι παρὰ φύσι καὶ ὑπὲρ φύσι. Ὡστε οἱ Ἀντιρρητικοὶ Λόγοι, πού ἀφιέρωσε ἡ παραφροσύνη τοῦ Σίμωνος σ' αὐτὸ τὸ θέμα, πρέπει ν' ἀπορριφθοῦν ἀπὸ τὸν θεῖο χορὸ καὶ ἀπὸ τὴν ἱερῆ σου ψυχῇ⁷. Ἄν καὶ πιστεύῃ ὅτι εἶναι σοφός, τοῦ διέφυγε, νομίζω ὅτι ὁ συνετὸς δὲν πρέπει νὰ χρησιμοποιῇ τὰ ἀποδεικτικὰ ἐπιχειρήματα πού ταιριάζουν στὶς αἰσθήσεις ὡς σύμμαχο ἐναντίον τῆς ἀφανοῦς αἰτίας τῶν ὄλων. Καὶ πρέπει νὰ λεχθῇ σ' αὐτὸν ὅτι τοῦτο εἶναι λόγος παρὰ φύσι, ἡ ἀντίρρησίς του· διότι στὴν θεία ζωὴ τίποτε δὲν εἶναι ἐνάντιο.

3 Ἀπὸ αὐτὴν ζωοποιοῦνται καὶ περιθάλλονται ὅλα τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτᾶ. Κι' ὅ,τι νὰ σκεφθῆς, εἴτε νοερὴ ζωὴ εἶναι εἴτε λογικὴ εἴτε αἰσθητικὴ εἴτε θρεπτικὴ εἴτε ἀξητικὴ εἴτε ὁποιαδήποτε ἄλλη ζωὴ ἢ ἀρχὴ ζωῆς ἢ οὐσία ζωῆς, ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὑπεράνω κάθε ζωῆς ζῆ καὶ ζωοποιεῖ, καὶ σ' αὐτὴν κατὰ τὴν αἰτία προϋφίσταται ἐνοειδῶς. Διότι ἡ ὑπέρζωη καὶ ζωαρχικὴ ζωὴ εἶναι αἰτία κάθε ζωῆς, εἶναι ζωογόνος καὶ συμπληρωτικὴ καὶ διαιρετικὴ τῆς ζωῆς· πρέπει νὰ ὑμνῆται μὲ ἀφετηρία κάθε ζωῆ, καθὼς γεννᾶ μὲ ἀφθονία πλῆθος ζῶων· νὰ θεωρῆται καὶ νὰ ὑμνῆται ἡ αὐτόζωη συγχρόνως ὡς παντοειδῆς καὶ ὀλικὴ ζωῆ, ἐπίσης δὲ καὶ ὡς ἀνενδεής, μᾶλλον δὲ ὡς ὑπερπλήρης ζωῆς, ὡς ζωοποιὸς καὶ ὑπέρζωη ἐπάνω ἀπὸ κάθε ζωῆ, ἢ ὅπως ἀλλοιῶς θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ὑμνήσῃ τὴν ἄρρητη ζωὴ ἀνθρώπινα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Περὶ Σοφίας, Νοῦ, Λόγου, Ἀληθείας, Πίστεως

1 Τώρα λοιπὸν ἐμπρός· ἂν ἐπιθυμῆς, ἅς ὑμνήσωμε τὴν ἀγαθὴ καὶ αἰώνια ζωὴ ἐπίσης ὡς σοφὴ καὶ ὡς αὐτοσοφία, μᾶλλον δὲ ὡς ὑποστατικὴ τῆς ὅλης σοφίας καὶ ὡς εὕρισκομένη ἐπάνω ἀπὸ κάθε σοφία καὶ σύνεσι. Διότι ὁ Θεὸς ὄχι μόνο εἶναι ὑπερ-

ἄρνησις τοῦ δόγματος τῆς ἀναστάσεως τοῦ σώματος πού προβάλλει ὁ Σίμων.

νέσεως αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς, ἀλλὰ καὶ παντὸς λόγου καὶ
 νοῦ καὶ σοφίας ὑπερίδρυσται. Καὶ τοῦτο ὑπερφυῶς ἐννοήσας ὁ
 θεῖος ὄντως ἀνὴρ, ὁ κοινὸς ἡμῶν καὶ τοῦ καθηγεμόνος ἥλιος,
 «τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων», φησὶν, οὐ
 5 μόνον ὅτι πᾶσα ἀνθρωπίνη διάνοια πλάνη τίς ἐστι, κρινομένη
 πρὸς τὸ σταθερὸν καὶ μόνιμον τῶν θείων καὶ τελειοτάτων νοή-
 σεων, ἀλλ' ὅτι καὶ σύνηθές ἐστι τοῖς θεολόγοις, ἀντιπεπονθό-
 τως ἐπὶ Θεοῦ τὰ τῆς στερήσεως ἀποφάσκειν. Οὕτω καὶ ἀόρα-
 τόν φησι τὰ Λόγια τὸ παμφαῆς φῶς, καὶ τὸν πολυῦμνητον καὶ
 10 πολυώνυμον, ἄρρητον καὶ ἀνώνυμον, καὶ τὸν πᾶσι παρόντα καὶ
 ἐκ πάντων εὐρισκόμενον, ἀκατάληπτον καὶ ἀνεξιχνίαστον.
 Τούτῳ δὴ τῷ τρόπῳ καὶ νῦν ὁ θεῖος Ἀπόστολος ὑμνῆσαι λέγε-
 ται μωρίαν Θεοῦ, τὸ φαινόμενον ἐν αὐτῇ παράλογον καὶ ἄτοπον,
 εἰς τὴν ἄρρητον καὶ πρὸ λόγου παντὸς ἀναγαγὼν ἀλήθειαν.
 15 Ἀλλὰ, ὅπερ ἐν ἄλλοις ἔφην, οἰκείως ἡμῖν τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς παρα-
 λαμβάνοντες καὶ τῷ συντρόφῳ τῶν αἰσθήσεων ἐνειλούμενοι
 καὶ τοῖς καθ' ἡμᾶς τὰ θεῖα παραβάλλοντες, ἀπατώμεθα κατὰ τὸ
 φαινόμενον τὸν θεῖον καὶ ἀπόρρητον λόγον μεταδιώκοντες· δέον
 εἰδέναί τὸν καθ' ἡμᾶς νοῦν, ἔχειν τὴν μὲν δύναμιν εἰς τὸ νοεῖν,
 20 δι' ἧς τὰ νοητὰ βλέπει, τὴν δὲ ἔνωσιν ὑπεραίρουσαν τὴν τοῦ νοῦ
 φύσιν, δι' ἧς συνάπτεται πρὸς τὰ ἐπέκεινα ἑαυτοῦ. Κατὰ ταύτην
 οὖν τὰ θεῖα νοητέον, οὐ καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' ὅλους ἑαυτοὺς ὅλων
 ἑαυτῶν ἐξισταμένους, καὶ ὅλους Θεοῦ γιγνομένους. Κρεῖττον
 γὰρ εἶναι Θεοῦ, καὶ μὴ ἑαυτῶν· οὕτω γὰρ ἔσται τὰ θεῖα δοτὰ
 25 τοῖς μετὰ Θεοῦ γινομένοις. Ταύτην οὖν τὴν ἄλογον καὶ ἄνουν
 καὶ μωρὰν σοφίαν ὑπεροχικῶς ὑμνοῦντες, εἴπωμεν, ὅτι παντός
 ἐστι νοῦ καὶ λόγου καὶ πάσης σοφίας καὶ συνέσεως αἰτία· καὶ
 αὐτῆς ἐστι πᾶσα βουλή καὶ παρ' αὐτῆς πᾶσα γνῶσις καὶ σύνεσις

1. Ψαλμ. 146,5.

2. Α' Κορ. 1,25.

πλήρης σοφίας «καὶ τῆς συνέσεώς του δὲν ὑπάρχει μέτρο»¹, ἀλλὰ καὶ εἶναι ἐγκατεστημένος ἐπάνω ἀπὸ κάθε λόγο, νοῦ καὶ σοφία. Αὐτὸ εἶναι ποὺ κατανοοῦσε ὑπερφυῶς ὁ θεῖος πραγματικά ἄνδρας, ὁ κοινὸς ἐμοῦ καὶ τοῦ διδασκάλου Ἱεροθέου ἥλιος ὅταν ἔλεγε «τὸ μωρὸ τοῦ Θεοῦ εἶναι σοφώτερο τῶν ἀνθρώπων»², ὄχι μόνο διότι κάθε ἀνθρωπίνη σκέψις εἶναι πλάνη, ὅταν συγκρίνεται πρὸς τὴ σταθερότητα καὶ μόνιμότητα τῶν θείων καὶ τελειοτάτων νοήσεων, ἀλλὰ καὶ διότι εἶναι σύνηθες στοὺς θεολόγους νὰ ἀποφάσκουν ἰδιώματα τοῦ Θεοῦ κατὰ ἓνα τρόπο ἀντιθετικό. Γιὰ παράδειγμα, τὰ Λόγια χαρακτηρίζουν ἀόρατο τὸ πάμφωτο φῶς, ἄρρητο καὶ ἀνόνημο τὸν πολυῦμνητο καὶ πολυώνυμο, ἀκατάληπτο καὶ ἀνεξιχνίαστο τὸν παρόντα σὲ ὅλα καὶ εὐρισκόμενο διὰ μέσου ὄλων. Κατὰ τὸν ἴδιο λοιπὸν τρόπο καὶ ὁ θεῖος ἀπόστολος ὕμνησε τώρα τὴ μωρία τοῦ Θεοῦ μὲ τὸ λόγο, ἀνάγοντας τὸ φαινομενικὰ παράλογο καὶ ἄτοπο τοῦ χαρακτηρισμοῦ στὴν ἄρρητη καὶ πέρα ἀπὸ κάθε λόγο ἀλήθεια. Ἄλλὰ θὰ ἐπαναλάβω κάτι πὸ εἶπα σὲ ἄλλη πραγματεία. Ἐκλαμβάνομε τὰ ἐπάνω ἀπὸ μᾶς πράγματα κατὰ τὶς δικές μας ἰκανότητες, τὰ περιτυλίγομε μὲ τὶς συντροφικές μας αἰσθήσεις καὶ παραβάλλομε τὰ θεῖα μὲ τὰ ἀνθρώπινα· ἔτσι παραπλανώμαστε σὲ σημεῖο ὥστε νὰ ἐπιδιώκωμε σύμφωνα μὲ τὰ φαινόμενα τὸν θεῖο καὶ ἀπόρητο λόγο, ἐνῶ πρέπει νὰ γνωρίζωμε ὅτι ὁ νοῦς μας ἔχει τὴν μὲν δύναμι γιὰ νὰ νοῆ καὶ νὰ βλέπη τὰ νοητά, τὴν δὲ ἔνωσι γιὰ νὰ ξεπερνᾷ τὴ φύσι τοῦ νοῦ καὶ νὰ συνάπτεται πρὸς τὸ πέρα ἀπὸ τὸν ἑαυτό του. Πρέπει λοιπὸν νὰ κατανοοῦμε τὰ θεῖα μὲ βάσι αὐτὴ τὴν ἔνωσι· ὄχι κατὰ τὸν ἀνθρώπινο τρόπο, ἀλλὰ κατὰ τὴν πλήρη ἔκστασί μας ἀπὸ ὅλη τὴν ὑπαρξί μας καὶ τὴν ὀλοκληρωτικὴ παράδοσί μας στὸ Θεό. Εἶναι δὲ προτιμότερο νὰ εἴμαστε τοῦ Θεοῦ παρὰ τῶν ἑαυτῶν μας· διότι ἔτσι θὰ δοθοῦν τὰ θεῖα σ' ἐκείνους ποὺ φθάνουν στὴν κοινωνία μὲ τὸν Θεό. Ὑμνώντας λοιπὸν αὐτὴν τὴν ἄλογη καὶ ἀνόνητη καὶ μωρὴ σοφία ὑπεροχικῶς, ἃς εἰποῦμε ὅτι εἶναι αἰτία κάθε νοήσεως καὶ λόγου, κάθε σοφίας καὶ συνέσεως· ὅτι δική της εἶναι κάθε βουλή καὶ ἀπ' αὐτὴν προέρχεται κάθε γνῶσις καὶ σύνεσις καὶ σ' αὐτὴν

καὶ ἐν αὐτῇ πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεώς εἰ-
σιν ἀπόκρυφοι. Καὶ γὰρ ἐπομένως τοῖς ἤδη προειρημένοις ἢ
ὑπέρσοφος καὶ πάνσοφος αἰτία καὶ τῆς αὐτοσοφίας καὶ τῆς ὄλης
καὶ τῆς καθ' ἕκαστόν ἐστιν ὑποστάτις.

2 Ἐξ αὐτῆς αἰ νοηταὶ καὶ νοεραὶ τῶν ἀγγελικῶν νόων δυνά-
μεις τὰς ἀπλᾶς καὶ μακαρίας ἔχουσι νοήσεις, οὐκ ἐν μεριστοῖς ἢ
ἀπὸ μεριστῶν, ἢ αἰσθήσεων ἢ λόγων διεξοδικῶν, συνάγουσαι
τὴν θεϊαν γνῶσιν, οὐδὲ ὑπὸ τινος κοινοῦ πρὸς ταῦτα συμπερι-
χόμεναι, παντὸς δὲ ὑλικοῦ καὶ πλήθους καθαρεύουσαι, νοερῶς,
10 ἀδῶς, ἐνοειδῶς, τὰ νοητὰ τῶν θείων νοοῦσι· καὶ ἔστιν αὐταῖς
ἢ νοερὰ δύναμις καὶ ἐνέργεια, τῇ ἀμιγεῖ καὶ ἀχράντῳ καθαρότη-
τι κατηγλαῖσμένη καὶ συνοπτικῇ τῶν θείων νοήσεων ἀμερεῖα
καὶ ἀϋλία καὶ τῷ θεοειδῶς ἐνιαίῳ πρὸς τὸν θεῖον καὶ ὑπέρσο-
φον καὶ νοῦν καὶ λόγον, ὡς ἐφικτόν, ἀποτυπουμένη διὰ τὴν
15 θεϊαν σοφίαν.

Καὶ ψυχὰι τὸ λογικὸν ἔχουσι διεξοδικῶς μὲν καὶ κύκλῳ
περὶ τὴν τῶν ὄντων ἀλήθειαν περιπορευόμεναι, καὶ τῷ μεριστῷ
καὶ τῷ παντοδαπῷ τῆς ποικιλίας ἀπολειπόμεναι τῶν ἐνιαίων
νόων· τῇ δὲ τῶν πολλῶν εἰς τὸ ἐν συνελίξει, καὶ τῶν ἰσαγγέλων
20 νοήσεων, ἐφ' ὅσον ψυχαις οἰκεῖον καὶ ἐφικτόν, ἀξιούμεναι.

Ἄλλᾳ καὶ τὰς αἰσθήσεις αὐτάς, οὐκ ἂν τις ἀμάρτοι σκο-
ποῦ, τῆς σοφίας ἀπήχημα φήσας· καίτοι καὶ ὁ δαιμόνιος νοῦς, ἢ
νοῦς, ἐξ αὐτῆς ἐστι· καθ' ὅσον δὲ νοῦς ἐστιν ἠλογημένος, τυχεῖν,
οὐ ἐφίεται, μὴ εἰδῶς, μήτε βουλόμενος ἔκπτωσιν σοφίας κυριώ-
25 τερον αὐτὸν προσρητέον.

Ἄλλ' ὅτι μὲν σοφίας αὐτῆς καὶ πάσης, καὶ νοῦ παντός, καὶ
λόγου καὶ αἰσθήσεως πάσης ἢ θεία σοφία, καὶ ἀρχὴ καὶ αἰτία
καὶ ὑπόστασις καὶ τελείωσις καὶ φρουρὰ καὶ πέρας, εἴρηται·
πῶς δὲ αὐτὸς ὁ Θεὸς ὁ ὑπέρσοφος σοφία καὶ νοῦς καὶ λόγος καὶ

εἶναι ὅλοι οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι³. Ἐπομένως, σύμφωνα μὲ τὰ ἤδη λεχθέντα ἢ ὑπέρσοφη καὶ πάνσοφη αἰτία εἶναι ὑποστάτις τῆς αὐτοσοφίας, τῆς ὀλικῆς σοφίας καὶ τῆς σοφίας τῶν ἐπὶ μέρους⁴.

Ἀπὸ αὐτὴν ἔχουν οἱ νοητὲς καὶ νοερὲς δυνάμεις τῶν ἀγγελικῶν νόων τὶς ἀπλὲς καὶ μακάριες νοήσεις· δὲν συνάγουν τὴ θεία γνώσι μὲ μεριστὰ ἢ ἀπὸ μεριστὰ νοήματα ὅτε ἀπὸ ἀνάλυσι τῶν αἰσθήσεων καὶ τῶν συλλογισμῶν. Καθαρὲς ἀπὸ κάθε ὑλικὸ καὶ συνθετικὸ στοιχεῖο αὐτὲς οἱ δυνάμεις, συλλαμβάνουν τὰ νοητὰ σημεῖα τῶν θείων πραγμάτων νοερῶς, αὐλως, ἐνοειδῶς. Ἡ νοερὴ τους δύναμις καὶ ἐνέργεια εἶναι ὀλόλαμπρη ἀπὸ τὴν γνήσια καὶ ἄχραντη καθαρότητα καὶ διορατικὴ τῶν θείων νοήσεων λόγῳ τοῦ ἀδιασπάστου καὶ τοῦ αὐλοῦ χαρακτῆρος τῆς· διὰ τῆς δυνάμεως τῆς θείας σοφίας ἀποτυπώνεται, ὅσο εἶναι ἐφικτό, πρὸς τὸν θεῖο καὶ ὑπέρσοφο νοῦ καὶ λόγο σὲ μιὰ θεοειδῆ ἐνότητα.

Ἀπ' αὐτὴν ἐπίσης λαμβάνουν οἱ ψυχὲς τὴ λογικὴ ἰκανότητα, οἱ ὁποῖες, ἐπειδὴ περιφέρονται διαλεκτικῶς καὶ κυκλικῶς γύρω ἀπὸ τὴν ἀλήθεια τῶν ὄντων καί, λόγῳ τῆς διασπάσεως καὶ τῆς παντοειδοῦς ποικιλίας των, ὑπολείπονται τῶν ἐνιαίων νόων, ἀλλὰ μὲ τὴ συνέλιξι τῶν πολλῶν στὸ ἓνα γίνονται ἄξιες τῶν ἰσαγγέλων νοήσεων, ὅσο τοῦτο εἶναι οἰκεῖο καὶ ἐφικτό στὶς ψυχὲς.

Ἀλλὰ καὶ τὶς αἰσθήσεις ἂν εἰπῆ κανεὶς ἀπήχημα τῆς σοφίας, δὲν θ' ἀστοχῆση· μάλιστα καὶ ὁ δαιμονικὸς νοῦς, ἀπὸ αὐτὴν προέρχεται, μόνο πού, ἐπειδὴ σὰν ἄλογος νοῦς δὲν γνωρίζει οὔτε θέλει νὰ ἐπιτύχη ὅ,τι ποθεῖ, πρέπει κυριολεκτικώτερα νὰ τὸν ὀνομάσωμε ἔκπτωσι σοφίας.

Ἀλλὰ ὅτι ἡ θεία σοφία εἶναι ἀρχὴ καὶ αἰτία, ὑποστάτις καὶ τελείωσις καὶ φρουρὰ τῆς αὐτοσοφίας καὶ τῆς ὀλικῆς σοφίας, ὅλου τοῦ νοῦ καὶ τοῦ λόγου, καθὼς καὶ ὅλης τῆς αἰσθήσεως, ἔχει ἤδη λεχθῆ. Πῶς ὁμως μπορεῖ νὰ ὑμνῆται ὁ ἴδιος ὁ

4. Ἔχομε κι' ἐδῶ τὴ διάκρισι πού εἶδαμε παραπάνω· θεία σοφία, αὐτοσοφία, ὀλικὴ σοφία, σοφία τῶν ἐπὶ μέρους.

γνωσῖς ὑμνεῖται; πῶς γὰρ νοήσει τι τῶν νοητῶν, οὐκ ἔχων νοε-
 ρὰς ἐνεργείας; ἢ πῶς γνώσεται τὸ αἰσθητὰ, πάσης αἰσθήσεως
 ὑπεριδρυμένος; Καίτοι πάντα αὐτὸν εἰδέναι φησὶ τὰ Λόγια καὶ
 οὐδὲν διαφεύγειν τὴν θεῖαν γνώσιν· ἀλλὰ, ὅπερ ἔφην πολλάκις,
 5 τὰ θεῖα θεοπρεπῶς νοητέον. Τὸ γὰρ ἄνουν καὶ ἀναίσθητον καθ'
 ὑπεροχὴν, οὐ κατ' ἔλλειψιν ἐπὶ Θεοῦ τακτέον, ὥσπερ καὶ τὸ
 ἄλογον ἀνατίθεμεν τῷ ὑπὲρ λόγον καὶ τὴν ἀτέλειαν τῷ ὑπερτε-
 λεῖ καὶ προτελείῳ, καὶ τὸν ἀναφῆ καὶ ἀόρατον γνώφον τῷ φωτὶ
 τῷ ἀπροσίτῳ, καθ' ὑπεροχὴν τοῦ ὄρατοῦ φωτός. Ὡστε ὁ θεῖος
 10 νοῦς πάντα συνέχει τῇ πάντων ἐξηρημένη γνώσει, κατὰ τὴν
 πάντων αἰτίαν ἐν ἑαυτῷ τὴν πάντων εἶδησιν προειληφώς, πρὶν
 ἀγγέλους γενέσθαι εἰδῶς καὶ παράγων ἀγγέλους, καὶ πάντα τὰ
 ἄλλα ἐνδοθεν καὶ ἀπ' αὐτῆς, ἴν' οὕτως εἶπω, τῆς ἀρχῆς εἰδῶς,
 καὶ εἰς οὐσίαν ἄγων· καὶ τοῦτο οἶμαι παραδιδόναι τὸ Λόγιον,
 15 ὅποταν φησὶν, «ὁ εἰδῶς τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν». Οὐ
 γὰρ ἐκ τῶν ὄντων τὰ ὄντα μαθάνων, οἶδεν ὁ θεῖος νοῦς, ἀλλ'
 ἐξ αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ κατ' αἰτίαν τὴν πάντων εἶδησιν καὶ
 γνώσιν καὶ οὐσίαν προέχει καὶ προσυνείληφεν, οὐ κατ' ἰδίαν
 ἐκάστοις ἐπιβάλλων, ἀλλὰ κατὰ μίαν τῆς αἰτίας περιοχὴν τὰ
 20 πάντα εἰδῶς καὶ συνέχων· ὥσπερ καὶ τὸ φῶς κατ' αἰτίαν ἐν
 ἑαυτῷ τὴν εἶδησιν τοῦ σκότους προείληφεν, οὐκ ἄλλοθεν εἰδῶς
 τὸ σκότος ἢ ἀπὸ τοῦ φωτός.

Ἐαυτὴν οὖν ἡ θεῖα σοφία γινώσκουσα, γνώσεται πάντα,
 ἀδῶς τὰ ὑλικά καὶ ἀμερίστως τὰ μεριστὰ καὶ τὰ πολλὰ
 25 ἐνιαίως, αὐτῷ τῷ ἐνὶ τὰ πάντα καὶ γινώσκουσα καὶ παράγουσα·
 καὶ γὰρ εἰ κατὰ μίαν αἰτίαν ὁ Θεὸς πᾶσι τοῖς οὐσί τοῦ εἶναι μετα-
 δίδωσι, κατὰ τὴν αὐτὴν ἐνικὴν αἰτίαν εἴσεται πάντα ὡς ἐξ ἑαυ-
 τοῦ ὄντα καὶ ἐν ἑαυτῷ προῦφεστηκότα, καὶ οὐκ ἐκ τῶν ὄντων

5. Ἰω. 3,20. 21,17.

6. Δηλαδή ὁ Θεὸς δὲν στερεῖται νοήσεως καὶ αἰσθήσεως, ἀλλ' ὑπερβαίνει τὴ νόησι καὶ τὴν αἰσθησι.

7. Δαν. 13,42.

ὑπέρσοφος Θεὸς ὡς σοφία καὶ νοῦς καὶ ὡς λόγος καὶ γνῶσις; Πῶς μπορεῖ νὰ γνωρίσῃ τὰ αἰσθητά, ἀφοῦ εἶναι ἐδραιωμένος ἐπάνω ἀπὸ κάθε αἴσθησι; Καὶ ὅμως τὰ Λόγια λέγουν ὅτι γνωρίζει τὰ πάντα καὶ ὅτι τίποτε δὲν διαφεύγει τῆ θεῖα γνῶσι⁵. Ἀλλά, ὅπως εἶπα πολλές φορές, πρέπει νὰ ἐννοήσωμε τὰ θεῖα θεοπρεπῶς. Διότι τὸ ἄνοο καὶ ἀναίσθητο στὴν περίπτωσι τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ τὸ ἐννοήσωμε ὑπεροχικὰ καὶ ὄχι ἐλλειπτικὰ⁶· κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ἀποδίδομε τὴν ἀλογία στὸν ὑπέρλογο, τὴν ἀτέλεια στὸν ὑπερτέλειο καὶ προτέλειο, τὸν ἀνέγγικτο καὶ ἀόρατο γνόφο στὸ ἀπρόσιτο φῶς πού ξεπερνᾷ τὸ ὄρατὸ φῶς. Ὡστε ὁ θεῖος νοῦς τὰ συνέχει ὅλα μὲ τῆ γνῶσι, ἢ ὁποῖα τὰ ὑπερβαίνει ὅλα, διότι κατὰ τὴν αἰτία τῶν πάντων περικλείει ἀπὸ πρὶν μέσα του τῆ γνῶσι τῶν πάντων, γνωρίζοντας καὶ παράγοντας τοὺς ἀγγέλους πρὶν ὑπάρξουν ἄγγελοι, γνωρίζοντας ἐπίσης ὅλα τὰ ἄλλα πράγματα ἀπὸ μέσα καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια τῆ ρίζα τους, θὰ ἔλεγα, καὶ ὀδηγώντας τα στὴν οὐσιοποίησι· κι' αὐτὸ εἶναι πού διδάσκει τὸ Λόγιο, νομίζω, ὅταν λέγῃ, «αὐτὸς πού γνωρίζει τὰ πάντα πρὶν ἀπὸ τῆ γένεσί τους»⁷. Ὁ θεῖος νοῦς δὲν γνωρίζει τὰ ὄντα μαθαίνοντάς τα ἀπὸ τὰ ὄντα, ἀλλ' ἔχει ἀπὸ πρὶν καὶ συνέλαβε ἀπὸ πρὶν τὴν εἶδησι καὶ γνῶσι καὶ οὐσία τῶν πάντων ἀπὸ τὸν ἑαυτό του καὶ μέσα στὸν ἑαυτό του σὰν αἰτία τους. Δὲν χρειάζεται δηλαδὴ νὰ προσεγγίσῃ τὸ καθένα ἰδιαιτέρως, διότι γνωρίζει καὶ συγκρατεῖ τὰ πάντα ὡς αἰτία σὲ μιὰ μοναδικὴ σύλληψι κατὰ τὸν τρόπο πού τὸ φῶς σὰν αἰτία περιλαμβάνει ἀπὸ πρὶν μέσα του τῆ γνῶσι τοῦ σκότους, μὴ γνωρίζοντας τὸ σκότος ἀπὸ ἄλλοῦ παρὰ ἀπὸ τὸ φῶς.

Ἄν λοιπὸν ἡ θεῖα σοφία γνωρίσῃ τὸν ἑαυτό της, θὰ γνωρίσῃ τὰ πάντα, τὰ ὑλικά ἀϋλως, τὰ μεριστὰ ἀμερίστως, τὰ πολλὰ ἐνιαίως· διότι γνωρίζει καὶ παράγει τὰ πάντα μὲ τὸ αὐτό-ένα. Ἄν ὁ Θεὸς μεταδώσῃ σὲ ὅλα τὰ ὄντα ἀπὸ τὸ εἶναι ὡσὰν μοναδικὴ αἰτία, κατὰ τὴν ἴδια ἐνικὴ αἰτία θὰ γνωρίσῃ ὅλα τὰ πράγματα, ἀφοῦ εἶναι ἀπὸ τὸν ἑαυτό του καὶ προϋπῆρχαν στὸν ἑαυτό του, καὶ δὲν πρόκειται νὰ λάβῃ τῆ γνῶσι τους ἀπὸ τὰ ὄντα, ἀλλ' ἀντιθέτως θὰ εἶναι χορηγὸς στὰ ἐπὶ μέρους ὄντα τῆς

λήψεται τὴν αὐτῶν γνώσιν, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς ἐκάστοις τῆς αὐτῶν καὶ ἄλλοις τῆς ἄλλων γνώσεως ἔσται χορηγός.

Οὐκ ἄρα ὁ Θεὸς ἰδίαν ἔχει τὴν ἑαυτοῦ γνώσιν, ἐτέραν δὲ τὴν κοινῇ τὰ ὄντα πάντα συλλαμβάνουσαν· αὐτῇ γὰρ ἑαυτὴν ἢ
5 πάντων αἰτία γινώσκουσα, σχολῇ που τὰ ἀπ' αὐτῆς καὶ ὧν ἔστιν αἰτία ἀγνοήσει. Ταύτη γοῦν ὁ Θεὸς τὰ ὄντα γινώσκει, οὐ τῇ ἐπιστήμῃ τῶν ὄντων, ἀλλὰ τῇ ἑαυτοῦ· καὶ γὰρ καὶ τοὺς ἀγγέλους εἰδένας, φησὶ τὰ Λόγια, τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, οὐ κατ' οἰκείαν δὲ τοῦ θεοειδοῦς νοῦ δύναμιν καὶ φύσιν.

3 Ἐπὶ δὲ τούτοις ζητῆσαι χρὴ, πῶς ἡμεῖς Θεὸν γινώσκομεν, οὐδὲ νοητόν, οὐδὲ αἰσθητόν, οὐδέ τι καθόλου τῶν ὄντων ὄντα. Μήποτε οὖν ἀληθὲς εἰπεῖν ὅτι Θεὸν γινώσκομεν οὐκ ἐκ τῆς αὐτοῦ φύσεως (ἄγνωστον γὰρ τοῦτο, καὶ πάντα λόγον καὶ νοῦν ὑπεραιῖρον), ἀλλ' ἐκ τῆς πάντων τῶν ὄντων διατάξεως, ὡς ἐξ
15 αὐτοῦ προβεβλημένης καὶ εἰκόνας τινὰς καὶ ὁμοιώματα τῶν θείων αὐτοῦ παραδειγμάτων ἐχούσης, εἰς τὸ ἐπέκεινα πάντων ὁδοῦ καὶ τάξει κατὰ δύναμιν ἀνειμεν ἐν τῇ πάντων ἀφαιρέσει καὶ ὑπεροχῇ καὶ ἐν τῇ πάντων αἰτία; Διὸ καὶ ἐν πᾶσι ὁ Θεὸς γινώσκεται καὶ χωρὶς πάντων· καὶ διὰ γνώσεως ὁ Θεὸς γινώ-
20 σκεται καὶ διὰ ἀγνωσίας, καὶ ἔστιν αὐτοῦ καὶ νόησις καὶ λόγος καὶ ἐπιστήμη καὶ ἐπαφή καὶ αἰσθησις καὶ δόξα καὶ φαντασία καὶ ὄνομα καὶ τὰ ἄλλα πάντα καὶ οὔτε νοεῖται οὔτε λέγεται οὔτε ὀνομάζεται· καὶ οὐκ ἔστι τι τῶν ὄντων, οὐδὲ ἐν τινι τῶν ὄντων γινώσκεται· καὶ ἐν πᾶσι πάντα ἐστὶ καὶ ἐν οὐδενὶ οὐδὲν καὶ ἐκ
25 πάντων πᾶσι γινώσκεται καὶ ἐξ οὐδενὸς οὐδενί· καὶ γὰρ καὶ ταῦτα ὀρθῶς περὶ Θεοῦ λέγομεν καὶ ἐκ τῶν ὄντων ἀπάντων ὑμνεῖται κατὰ τὴν πάντων ἀναλογίαν ὧν ἔστιν αἴτιος.

Καὶ ἔστιν αὐθις ἡ θειοτάτη τοῦ Θεοῦ γνώσις, ἢ δι' ἀγνω-

8. Π.χ. κατὰ τὴ διακονία τους στὸ ἔργο τῆς σωτηρίας τοῦ κόσμου διαθέ-
τουν γνώσι ὑψηλότερη τῆς ἀνθρωπίνης, Ματθ. 1,19 ἐέ. Ἰω. 5,4.

γνώσεως ἑαυτῶν καὶ κατὰ περιπτώσεις τῆς γνώσεως τῶν ἄλλων.

Ἐπομένως ὁ Θεὸς δὲν ἔχει ἄλλη γνῶσι γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ ἄλλη γιὰ τὴ γενικὴ σύλληψι ὄλων τῶν ὄντων· διότι ἡ αἰτία τῶν πάντων, ποὺ γνωρίζει τὸν ἑαυτό της, δύσκολα θ' ἀγνοῇ τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα ἔγιναν ἀπὸ αὐτὴν καὶ ἔχουν αἰτία αὐτὴν. Μὲ αὐτὴν λοιπὸν τὴ γνῶσι γνωρίζει τὰ ὄντα ὁ Θεός· ὄχι μὲ τὴν ἐπιστήμη τῶν ὄντων, ἀλλὰ μὲ τὴ δική του. Διότι τὰ Λόγια λέγουν ὅτι καὶ οἱ ἄγγελοι γνωρίζουν τὰ ὄντα ποὺ εἶναι ἐπάνω στὴ γῆ, γνωρίζοντάς τα ὄχι μὲ αἰσθήσεις σὰν αἰσθητὰ ποὺ εἶναι, ἀλλὰ μὲ δύναμι καὶ φύσι ταιριαστὴ στὸν θεοειδῆ νοῦ⁸.

3 Χρειάζεται ὁμως ἔπειτα ἀπὸ αὐτὰ νὰ ἐξετάσωμε, πῶς ἐμεῖς γνωρίζομε τὸν Θεὸ ποὺ δὲν εἶναι οὔτε νοητὸς οὔτε αἰσθητὸς οὔτε τίποτε ἀπὸ τὰ ὄντα γενικῶς. Μήπως λοιπὸν εἶναι σωστὸ νὰ εἰποῦμε ὅτι δὲν γνωρίζομε τὸν Θεὸ ἀπὸ τὴ φύσι του (διότι αὐτὴ εἶναι ἄγνωστη καὶ ὑπερβαίνει κάθε λόγο καὶ νοῦ), ἀλλ' ὅτι ἀνεβαίνομε στὸν ἐπέκεινα ὄλων τῶν ὄντων μὲ μέθοδο καὶ τάξι, ξεκινώντας ἀπὸ τὴ διάταξι τοῦ συνόλου τῶν ὄντων, ἢ ὁποῖα ἀπὸ αὐτὸν εἶναι προβεβλημένη καὶ τῶν δικῶν του παραδειγμάτων ἔχει εἰκόνες καὶ ὁμοιώματα, καὶ προχωρώντας κατὰ τὴ δύναμί μας μὲ τὴν ἀφαίρεσι καὶ ὑπέρβασι ὄλων τῶν πραγμάτων ἕως τὴν αἰτία τῶν ὄλων; Γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς γνωρίζεται καὶ μέσα στὰ πάντα καὶ χωρὶς τὰ πάντα· γνωρίζεται καὶ διὰ τῆς γνώσεως καὶ διὰ τῆς ἀγνωσίας, εἶναι ἀντικείμενο νοήσεως καὶ λόγου καὶ ἐπιστήμης, ἐπαφῆς καὶ αἰσθήσεως καὶ δόξας, φαντασίας καὶ ὄνοματος καὶ ὄλων τῶν ἄλλων, καὶ συγχρόνως οὔτε νοεῖται οὔτε λέγεται οὔτε ὀνομάζεται· δὲν εἶναι τίποτε ἀπὸ τὰ ὄντα οὔτε γνωρίζεται μέσα σὲ κάποιο ἀπὸ τὰ ὄντα· εἶναι ὅλα μέσα σὲ ὅλα καὶ δὲν εἶναι τίποτε μέσα σὲ κανένα, γνωρίζεται ἀπὸ ὅλα μέσα σὲ ὅλα καὶ ἀπὸ κανένα σὲ τίποτε. Σωστὰ λοιπὸν ἀποδίδομε στὸ Θεὸ αὐτὲς τὶς ἀρνήσεις, ἀλλὰ καὶ σωστὰ τὸν ὑμνοῦμε μὲ ἀφετηρία ὅλα τὰ ὄντα κατὰ τὴν ἀναλογία ὄλων τῶν ἔργων τὰ ὁποῖα ὡς αἷτιος παρήγαγε.

Ἐξ ἄλλου ἡ θειοτάτη μορφή γνώσεως τοῦ Θεοῦ εἶναι

σίας γινωσκομένη, κατὰ τὴν ὑπὲρ νοῦν ἔνωσιν, ὅταν ὁ νοῦς, τῶν ὄντων πάντων ἀποστάς, ἔπειτα καὶ ἑαυτὸν ἀφείς, ἐνωθῆται ὑπερφαέσιν ἀκτῖσιν, ἐκεῖθεν καὶ ἐκεῖ τῷ ἀνεξερευνητῷ βάθει τῆς σοφίας καταλαμπόμενος. Καίτοι καὶ ἐκ πάντων, ὅπερ 5 ἔφην, αὐτὴν γνωστόν· αὕτη γὰρ ἐστὶ κατὰ τὸ Λόγιον ἢ πάντων ποιητικὴ καὶ ἀεὶ πάντα ἀρμόζουσα, καὶ τῆς ἀλύτου τῶν πάντων ἐφαρμογῆς καὶ τάξεως αἰτία, καὶ ἀεὶ τὰ τέλη τῶν προτέρων συνάπτουσα ταῖς ἀρχαῖς τῶν δευτέρων καὶ τὴν μίαν τοῦ παντὸς σύμπνοϊαν καὶ ἀρμονίαν καλλιεργοῦσα.

4 Λόγος δὲ ὁ Θεὸς ὑμνεῖται πρὸς τῶν ἱερῶν Λογίων, οὐ μόνον ὅτι καὶ λόγου καὶ νοῦ καὶ σοφίας ἐστὶ χορηγός, ἀλλ' ὅτι καὶ τὰς πάντων αἰτίας ἐν ἑαυτῷ μονοειδῶς προεἶληφε, καὶ ὅτι διὰ πάντων χωρεῖ δικνούμενος, ὡς τὰ Λόγια φησιν, ἄχρι τοῦ πάντων τέλους· καὶ πρό γε τούτων, ὅτι πάσης ἀπλότητος ὁ 15 θεῖος ὑπερήπλωται λόγος, καὶ πάντων ἐστὶν ὑπὲρ πάντα κατὰ τὸ ὑπερούσιον ἀπολελυμένος. Οὗτος ὁ λόγος ἐστὶν ἢ ἀπλῆ καὶ ὄντως οὐσα ἀλήθεια, περὶ ἣν, ὡς καθαρὰν καὶ ἀπλανῆ τῶν ὄλων γνῶσιν, ἢ θεία πίστις ἐστὶν ἢ μόνιμος τῶν πεπεισμένων ἰδρυσις, ἢ τούτους ἐνιδρύουσα τῇ ἀληθείᾳ, καὶ αὐτοῖς τὴν ἀλη- 20 θειαν, ἀμεταπίστῳ ταυτότητι τὴν ἀπλῆν τῆς ἀληθείας γνῶσιν ἐχόντων τῶν πεπεισμένων.

Εἰ γὰρ ἢ γνῶσις ἐνωτικὴ τῶν ἐγνωκότων καὶ ἐγνωσμένων, ἢ δὲ ἄγνοια μεταβολῆς ἀεὶ καὶ τῆς ἐξ ἑαυτοῦ τῷ ἀγνοοῦντι διαιρέσεως αἰτία, τὸν ἐν ἀληθείᾳ πιστεύσαντα, κατὰ τὸν ἱερὸν 25 λόγον, οὐδὲν ἀποκινήσει τῆς κατὰ τὴν ἀληθῆ πίστιν ἐστίας, ἐφ' ἣ τὸ μόνιμον ἔξει τῆς ἀκινήτου καὶ ἀμεταβόλου ταυτότητος. Εὖ γὰρ οἶδεν ὁ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐνωθεὶς, ὅτι εὖ ἔχει, κἂν οἱ πολλοὶ νουθετοῖεν αὐτὸν ὡς ἐξεστηκότα· λανθάνει μὲν γάρ, ὡς εἰ-

9: Βλ. Ρωμ. 11,33.

10. Ψαλμ. 103,24.

11. Παροιμ. 8,22 ἐ.

12. Ἰω. 1,1.

ἐκείνη πού γνωρίζεται δι' ἀγνωσίας κατὰ τὴν ἔνωσι πού ὑπερβαίνει κάθε νοῦ, ὅταν ὁ νοῦς, ἀφοῦ πρῶτα ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα καὶ τελικῶς ἐγκαταλείψῃ τὸν ἑαυτό του, ἐνωθῆ μετὶς ὑπέρφωτες ἀκτῖνες, καταλαμπόμενος ἀπὸ αὐτὲς ἐκεῖ μέσα στὸ ἀνεξερεύνητο βάθος τῆς σοφίας⁹. Ὅπως εἶπα ὁμως, αὐτὴ πρέπει νὰ γνωσθῆ ἀπὸ τὰ πάντα· διότι αὐτὴ κατὰ τὸ Λόγιο εἶναι ἡ ποιητικὴ αἰτία τῶν ὄλων¹⁰, πού συναρμόζει πάντοτε τὰ πάντα¹¹, ἢ αἰτία τῆς συναρμογῆς καὶ τάξεως τῶν πάντων πού συνάπτει τὰ τέλη τῶν προηγουμένων μετὶς ἀρχῆς τῶν ἐπομένων καὶ καλλιεργεῖ τὴν σύμπνοια καὶ ἀρμονία τοῦ σύμπαντος.

4 Ὡς Λόγος δὲ ὑμνεῖται ἀπὸ τὰ ἱερὰ Λόγια¹² ὁ Θεός, ὄχι μόνο διότι εἶναι χορηγὸς λόγου καὶ νοῦ καὶ σοφίας, ἀλλὰ καὶ διότι περιέχει ἀπὸ πρὶν μέσα του μονοειδῶς τὶς αἰτίες ὄλων τῶν πραγμάτων καὶ διότι, προχωρώντας διὰ μέσου ὄλων, φθάνει ὅπως λέγουν τὰ Λόγια, ἕως τὸ τέλος τῶν πάντων¹³. πρὶν δὲ ἀπὸ αὐτὰ ὑμνεῖται ὁ θεῖος Λόγος, διότι ἔχει ὑπεραπλωθῆ ἐπάνω ἀπὸ κάθε ἀπλότητα καὶ εἶναι κατὰ τὴν ὑπερουσιότητά του ἐλεύθερος ἀπὸ ὅλα, διότι εὐρίσκεται ἐπάνω ἀπὸ ὅλα. Αὐτὸς ὁ λόγος εἶναι ἡ ἀπλῆ καὶ ὄντως ὑπάρχουσα ἀλήθεια, γύρω ἀπὸ τὴν ὁποία, σὰν καθαρὴ καὶ ἀπλάνευτη γνῶσι τῶν ὄντων, ὑπάρχει ἡ θεία πίστις, δηλαδή ἡ μόνιμη ἐδραίωσις τῶν πιστῶν, ἡ ὁποία τοποθετεῖ αὐτοὺς μέσα στὴν ἀλήθεια καὶ τὴν ἀλήθεια μέσα σ' αὐτούς, ὥστε οἱ πιστοὶ νὰ ἔχουν ἀμετάβλητη τὴν ἀπλῆ γνῶσι τῆς ἀληθείας.

Πραγματικά, ἂν ἡ γνῶσις ἐνώνει τοὺς γνωρίζοντας μετὰ τὰ γνωριζόμενα, ἡ δὲ ἄγνοια προκαλεῖ πάντοτε στὸν ἀγνοοῦντα μεταβολὴ καὶ διάσπασι μέσα του, τὸν ἀληθινὰ πιστεύσαντα, κατὰ τὸν ἱερὸ Λόγο¹⁴, τίποτε δὲν θὰ τὸν μετακινήσῃ ἀπὸ τὴν ἐστία του στὴν ἀληθινὴ πίστι, ἐπάνω στὴν ὁποία θὰ ἔχη τοποθετημένη τὴν ταυτότητά του μονίμως ἀκίνητη καὶ ἀμετάβλητη. Διότι ὁ ἐνωθεὶς μετὰ τὴν ἀλήθεια γνωρίζει καλὰ ὅτι εὐρίσκεται σὲ καλὴ κατάστασι, ἔστω καὶ ἂν οἱ πολλοὶ τὸν νοουθετοῦν διότι τάχα παρεξέκλινε· ὅπως εἶναι εὐλόγο, τοὺς διαφεύγει ὅτι διὰ

13. Ψαλμ. 138,8 ἐέ. Σοφία Σολ. 8,1.

14. Ἐφ. 4,13.

κός, αὐτοὺς ἐκ πλάνης τῆ ἀληθείᾳ διὰ τῆς ὄντως πίστεως ἐξε-
 στηκώς· αὐτὸς δὲ ἀληθῶς οἶδεν ἑαυτόν, οὐχ, ὃ φασιν ἐκεῖνοι,
 μαινόμενον, ἀλλὰ τῆς ἀστάτου καὶ ἀλλοιωτικῆς περὶ τὴν παντο-
 5 δαπῆ τῆς πλάνης ποικιλίαν φορᾶς διὰ τῆς ἀπλῆς καὶ ἀεὶ κατὰ
 τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἐχούσης ἀληθείας ἡλευθερωμένον. Οὕτω
 γοῦν οἱ τῆς καθ' ἡμᾶς θεοσοφίας ἀρχηγικοὶ καθηγεμόνες ὑπὲρ
 ἀληθείας ἀποθνήσκουσι πᾶσαν ἡμέραν, μαρτυροῦντες, ὡς εἰ-
 κός, καὶ λόγῳ παντὶ καὶ ἔργῳ τῆ ἐνιαίᾳ τῶν Χριστιανῶν ἀλη-
 θογνωσία, τὸ πασῶν αὐτὴν εἶναι καὶ ἀπλουστέραν καὶ θειοτέ-
 10 ραν, μᾶλλον δὲ τὸ αὐτὴν εἶναι τὴν μόνην ἀληθῆ καὶ μίαν καὶ
 ἀπλῆν θεογνωσίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

**Περὶ δυνάμεως, δικαιοσύνης, σωτηρίας, ἀπολυτρώσεως,
 ἐν ᾧ καὶ περὶ ἀνισότητος**

1 Ἄλλ' ἐπειδὴ τὴν θεῖαν ἀληθότητα καὶ ὑπέρσοφον σοφίαν
 καὶ ὡς δύναμιν ὑμνοῦσι καὶ ὡς δικαιοσύνην οἱ θεολόγοι, καὶ
 σωτηρίαν αὐτὴν ἀποκαλοῦσι καὶ ἀπολύτρωσιν, φέρε καὶ ταύ-
 15 τας, ὡς ἐφικτὸν ἡμῖν· τὰς θεωνυμίας ἀναπτύξωμεν. Καὶ ὅτι μὲν
 ἡ θεαρχία πάσης ἐξήρηται καὶ ὑπερέχει τῆς ὅπως ποτὲ καὶ οὐ-
 σης καὶ ἐπινοουμένης δυνάμεως, οὐκ οἶμαι τίνα τῶν ἐν τοῖς
 θείοις Λογίοις ἐντεθραμμένων ἀγνοεῖν· πολλαχοῦ γὰρ ἡ θεολο-
 γία καὶ τὴν κυρείαν αὐτῆ καὶ αὐτῶν τῶν ὑπερουρανίων δυνάμε-
 20 ων ἀφορίζουσα παραδέδωκε. Πῶς οὖν αὐτὴν οἱ θεολόγοι καὶ
 ὡς δύναμιν ὑμνοῦσι τὴν πάσης ἐξηρημένην δυνάμεως; Ἡ πῶς
 ἐπ' αὐτῆ τὴν δυναμωνυμίαν ἐκλάβοιμεν;

τῆς ἀληθινῆς πίστεως ἔχει ξεφύγει ἀπὸ τὴν πλάνη πρὸς τὴν ἀλήθεια. Αὐτὸς ὁμως γνωρίζει ἀληθινὰ τὸν ἑαυτό του· γνωρίζει ὄχι ὅτι εἶναι παράφρων, ὅπως ἰσχυρίζονται ἐκεῖνοι, ἀλλὰ ὅτι διὰ τῆς ἀπλῆς καὶ πάντοτε ὁμοίως ταυτῆς ἀληθείας ἔχει ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τὴν ἄστατη καὶ εὐμετάβλητη περιφορὰ γύρω ἀπὸ τὴν παντοειδῆ ποικιλία τῆς πλάνης. Ἔτσι λοιπὸν οἱ ἡγέτες καὶ διδάσκαλοι τῆς θεοσοφίας μας¹⁵ ἀποθαίνουν καθημερινὰ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, μαρτυρώντας, ὅπως εἶναι φυσικό, μὲ ὅλα τὰ λόγια καὶ τὰ ἔργα τους ὅτι ἡ μοναδικὴ ἀληθογνωσία τῶν Χριστιανῶν εἶναι ἡ ἀπλούστερη καὶ θειότερη ἀπὸ ὅλες τὶς ἄλλες, μᾶλλον δὲ ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη ἀληθινή, ἐνιαία καὶ ἀπλῆ θεογνωσία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

Περὶ δυνάμεως, δικαιοσύνης, σωτηρίας, ἀπολυτρώσεως, καθὼς καὶ περὶ ἀνισότητος

Ἐπειδὴ ὁμως οἱ θεολόγοι ὑμνοῦν τὴ θεία ἀληθινότητα καὶ τὴν ὑπέρσοφη σοφία ἐπίσης ὡς δύναμι καὶ ὡς δικαιοσύνη, ἐνῶ τὴν ἀποκαλοῦν καὶ σωτηρία καὶ ἀπολύτρωσι, ἃς ἀναπτύξωμε λοιπὸν κι' αὐτὲς τὶς θεωνυμίες, ὅσο μποροῦμε. Ὅτι βέβαια ἡ θεαρχία ὑπερβαίνει καὶ ὑπερέχει κάθε δύναμι, μὲ ὅποιον τρόπο καὶ ἂν ὑπάρχη καὶ νοῆται αὐτῇ, δὲν νομίζω νὰ εἶναι κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀναθρεμμένους μὲ τὰ θεῖα Λόγια πού νὰ τὸ ἀγνοῇ· διότι σὲ πολλὰ σημεία ἡ θεολογία σ' αὐτὴν ἀπέδωσε τὴν κυριότητα, ξεχωρίζοντάς τὴν ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὶς ἐπουράνιες δυνάμεις¹. Πῶς λοιπὸν οἱ θεολόγοι τὴν ὑμνοῦν καὶ ὡς δύναμι, ἀφοῦ αὐτὴ ὑπερέχει κάθε δυνάμεως; Πῶς θὰ μπορούσαμε νὰ ἐκλάβωμε τὴ δυναμωνυμία σ' αὐτήν;

1. Τὴν ἐξουσία. Ὁ Θεὸς εἶναι «Κύριος τῶν δυνάμεων», Ψαλμ. 23,10.

2 Λέγομεν τοίνυν, ὅτι δύναμις ἐστὶν ὁ Θεός, ὡς πᾶσαν δύναμιν ἐν ἑαυτῷ προέχων καὶ ὑπερέχων, καὶ ὡς πάσης δυνάμεως αἷτιος καὶ πάντα κατὰ δύναμιν ἄκλιτον καὶ ἀπεριόριστον παράγων καὶ ὡς αὐτοῦ τοῦ εἶναι δύναμιν, ἢ τὴν ὄλην ἢ τὴν καθ' ἕκα-
 5 στον, αἷτιος ὢν· καὶ ὡς ἀπειροδύναμος, οὐ μόνον τῷ πᾶσαν δύναμιν παράγειν, ἀλλὰ καὶ τῷ ὑπὲρ πᾶσαν καὶ τὴν αὐτοδύναμιν εἶναι καὶ τῷ ὑπερδύνασθαι καὶ ἀπειράκις ἀπείρους τῶν οὐσῶν δυνάμεων ἐτέρας παραγαγεῖν· καὶ τῷ μὴ ἂν ποτε δυνηθῆναι τὰς ἀπείρους καὶ ἐπ' ἀπειρον παραγομένας δυνάμεις τὴν ὑπεράπει-
 10 ρον αὐτοῦ τῆς δυναμοποιουῦ δυνάμεως ἀμβλῦναι ποιήσιν· καὶ τῷ ἀφθέγκτω καὶ ἀγνώστῳ καὶ ἀνεπινοήτῳ τῆς πάντα ὑπερεχούσης αὐτοῦ δυνάμεως, ἢ διὰ περιουσίαν τοῦ δυνατοῦ καὶ τὴν ἀσθένειαν δυναμοῖ καὶ τὰ ἔσχατα τῶν ἀπηχημάτων αὐτῆς συνέχει καὶ διακρατεῖ, καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν κατ' αἰσθησιν δυνατῶν
 15 ὁρῶμεν, ὅτι τὰ ὑπέρλαμπρα φῶτα καὶ μέχρι τῶν ἀμβλειῶν ὀράσεων φθάνει καὶ τοὺς μεγάλους φασὶ τῶν ψόφων καὶ εἰς τὰς μὴ λίαν εὐκόλως τῶν ἤχων ἀντιλαμβανομένας ἀκοὰς εἰσδύεσθαι. Τὸ γὰρ πάντῃ ἀνήκοον οὐδὲ ἀκοή· καὶ τὸ καθόλου μὴ βλέπον οὐδὲ δρασις.

3 Αὕτη δ' οὖν ἡ ἀπειροδύναμος τοῦ Θεοῦ διάδοσις εἰς πάντα τὰ ὄντα χωρεῖ, καὶ οὐδέν ἐστὶ τῶν ὄντων ὃ παντελῶς ἀφήρηται τὸ ἔχειν τινὰ δύναμιν, ἀλλ' ἢ νοερὰν ἢ λογικὴν ἢ αἰσθητικὴν ἢ ζωτικὴν ἢ οὐσιώδη δύναμιν ἔχει· καὶ αὐτὸ δέ, εἰ θέμις εἰπεῖν, τὸ εἶναι δύναμιν εἰς τὸ εἶναι ἔχει παρὰ τῆς ὑπερουσίου δυνάμεως.

4 Ἐξ αὐτῆς εἰσὶν αἱ θεοειδεῖς τῶν ἀγγελικῶν διακόσμων δυνάμεις· ἐξ αὐτῆς καὶ τὸ εἶναι ἀμεταπτώτως ἔχουσι, καὶ πᾶσας αὐτῶν τὰς νοεράς καὶ ἀθανάτους ἀεικινησίας καὶ τὸ ἀρρεπὲς αὐτὸ καὶ τὴν ἀνελάττωτον ἔφεσιν τοῦ ἀγαθοῦ πρὸς τῆς ἀπειραγάθου δυνάμεως εἰλήφασιν, αὐτῆς ἐφειείσης αὐτοῖς τὸ δύνασθαι

2. Ἡ τετράς: θεία δύναμις, ἡ αὐτοδύναμις, ἡ ὀλικὴ δύναμις, ἡ δύναμις

2 Λέγομε λοιπὸν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι δύναμις², διότι μέσα του πρό-ἔχει καὶ ὑπέρ-ἔχει κάθε δύναμι, διότι εἶναι αἷτιος κάθε δυνάμεως καὶ παράγει τὰ πάντα μὲ ἀμείωτη καὶ ἀπεριόριστη δύναμι καὶ διότι εἶναι αἷτιος τῆς αὐτοδυνάμεως, τῆς ὀλικῆς δυνάμεως καὶ τῆς δυνάμεως τῶν ἐπὶ μέρους· καὶ διότι εἶναι ἀπειροδύναμος, ὄχι μόνο καθ' ὅσον παράγει κάθε δύναμι, ἀλλὰ καὶ καθ' ὅσον εἶναι ἐπάνω ἀπὸ τὴν ὀλικὴ δύναμι καὶ τὴν αὐτοδύναμι, ἐπίσης δὲ καθ' ὅσον ὑπέρ-δύναται νὰ παραγάγῃ ἀπείρως ἄπειρες δυνάμεις σὲ σύγκρισι μὲ αὐτὲς ποὺ ὑπάρχουν καὶ καθ' ὅσον οἱ ἄπειρες καὶ ἐπ' ἄπειρον παραγόμενες δυνάμεις δὲν θὰ μπορέσουν ποτὲ νὰ ἀμβλύνουν τὴν ὑπεράπειρη ποίησι τῆς δυναμοποιοῦ δυνάμεως. Λέγομε ἐπίσης ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι δύναμις, λόγῳ τῆς ἀφραστῆς καὶ ἄγνωστῆς καὶ ἀκατάληπτης ιδιότητος τῆς δυνάμεώς του, ἡ ὁποία ὑπερέχει τὰ πάντα καὶ ἀπὸ περισσεια ἰσχύος ἐνδυναμώνει ἀκόμη καὶ τὴν ἀσθένεια καὶ συνέχει καὶ συγκρατεῖ τὰ ἔσχατα ἀπηχήματα, ὅπως βλέπομε καὶ στὰ κατὰ τὴν αἴσθησι δυνατὰ πράγματα, ὅτι δηλαδὴ τὰ ὑπέρλαμπρα φῶτα φθάνουν ἕως καὶ τὶς ἀμβλεῖες ὀράσεις καὶ ὅτι, καθὼς λέγουν, οἱ μεγάλοι κρότοι εἰσδύουν καὶ στὶς ἀκοῆς ποὺ δὲν ἀντιλαμβάνονται εὐκόλα τοὺς ἤχους. Διότι τὸ ἐντελῶς ἀνήκοο δὲν εἶναι κἄν ἀκοή, καὶ τὸ καθόλου ἀόμματο δὲν εἶναι κἄν ὄρασις.

3 Αὐτὴ λοιπὸν ἡ ἀπειροδύναμη διάδοσις τοῦ Θεοῦ προχωρεῖ σὲ ὅλα τὰ ὄντα καὶ δὲν ὑπάρχει κανένα ὄν ποὺ στερεῖται ἐντελῶς τοῦ νὰ ἔχῃ κάποια δύναμι, ἀλλὰ ὅλα ἔχουν δύναμι νοερῆ ἢ λογικὴ ἢ αἰσθητικὴ ἢ ζωτικὴ ἢ οὐσιώδη· καὶ τὸ ἴδιο τὸ εἶναι, ἂν ἐπιτρέπεται νὰ λεχθῆ, τὴν δύναμι τοῦ νὰ εἶναι τὴν ἔχει ἀπὸ τὴν ὑπερούσια δύναμι.

4 Ἀπὸ αὐτὴν προέρχονται οἱ θεοειδεῖς δυνάμεις τῶν ἀγγελικῶν διακόσμων· ἀπὸ αὐτὴν ἔχουν τὴν ἀμεταπτοσία τους· καὶ ὅλες τὶς νοερὲς καὶ ἀθάνατες ἀεικινήσιες των, τὴν ἀμεταστροφία καὶ τὴν ἀμείωτη ἔφεσι τοῦ ἀγαθοῦ, τὰ ἐπῆραν ἀπὸ τὴν ἀπειράγαθη δύναμι, ἡ ὁποία παρέχει σ' αὐτὲς τὴν ἰκανότητα καὶ νὰ εἶναι τέτοια πράγματα καὶ νὰ ἐπιθυμοῦν τὸ πάντοτε εἶναι· ἢ

καὶ τὸ εἶναι ταῦτα καὶ ἐφίεσθαι ἀεὶ εἶναι καὶ αὐτὸ τὸ δύνασθαι ἐφίεσθαι τοῦ ἀεὶ δύνασθαι.

5 Πρόεισι δὲ τὰ τῆς ἀνεκλείπτου δυνάμεως καὶ εἰς ἀνθρώ-
 5 πους καὶ ζῶα καὶ φυτὰ καὶ τὴν ὅλην τοῦ παντὸς φύσιν· καὶ δυ-
 ναμοῖ τὰ ἠνωμένα πρὸς τὴν ἀλλήλων φιλίαν καὶ κοινωνίαν, καὶ
 τὰ διακεκριμένα πρὸς τὸ εἶναι κατὰ τὸν οἰκεῖον ἕκαστα λόγον
 καὶ ὄρον ἀσύγχυτα καὶ ἀσύμφυρτα· καὶ τὰς τοῦ παντὸς τάξεις
 καὶ εὐθημοσύνας εἰς τὸ οἰκεῖον ἀγαθὸν διασώζει καὶ τὰς ἀθανά-
 10 τούς τῶν ἀγγελικῶν ἐνάδων ζωᾶς ἀλωβήτους διαφυλάττει, καὶ
 τὰς οὐρανίας καὶ φωστηριακᾶς καὶ ἀστρώους οὐσίας καὶ τάξεις
 ἀναλλοιώτους, καὶ τὸν αἰῶνα δύνασθαι εἶναι ποιεῖ· καὶ τὰς τοῦ
 χρόνου περιελίξεις διακρίνει μὲν ταῖς προόδοις, συνάγει δὲ ταῖς
 ἀποκαταστάσεσι· καὶ τὰς τοῦ πυρὸς δυνάμεις ἀσβέστους ποιεῖ
 καὶ τὰς τοῦ ὕδατος ἐπιρροᾶς ἀνεκλείπτους, καὶ τὴν ἀερίαν χύσιν
 15 ὀρίζει, καὶ τὴν γῆν ἐπ' οὐδενὸς ἰδρύει καὶ τὰς ζωογόνους αὐτῆς
 ὠδῖνας ἀδιαφθόρους φυλάττει· καὶ τὴν ἐν ἀλλήλοις τῶν στοι-
 χείων ἀρμονίαν καὶ κρᾶσιν ἀσύγχυτον καὶ ἀδιαίρετον ἀποσώζει,
 καὶ τὴν ψυχῆς καὶ σώματος σύνδεσιν συνέχει, καὶ τὰς τῶν φυ-
 τῶν θρεπτικὰς καὶ ἀύξητικὰς δυνάμεις ἀνακινεῖ· καὶ διακρατεῖ
 20 τὰς οὐσιώδεις τῶν ὄλων δυνάμεις καὶ τὴν τοῦ παντὸς ἀδιάλυτον
 μονὴν ἀσφαλίζεται καὶ τὴν θέωσιν αὐτὴν δωρεῖται, δύναμιν εἰς
 τοῦτο τοῖς ἐκθεουμένοις παρέχουσα· καὶ ὅλως οὐδὲν ἐστὶ καθό-
 λου τῶν ὄντων, τὴν παγκρατορικὴν ἀσφάλειαν καὶ περιοχὴν τῆς
 θείας δυνάμεως ἀφηρημένον. Τὸ γὰρ καθόλου μηδεμίαν δύναμιν
 25 ἔχον οὔτε ἐστὶν οὔτε τί ἐστὶν οὔτε ἐστὶ· τις αὐτοῦ παντελῶς θέ-
 σις.

6 Καίτοι φησὶν Ἐλύμας ὁ μάγος· 'εἰ παντοδύναμός ἐστὶν ὁ
 Θεός, πῶς λέγεταιί τι μὴ δύνασθαι πρὸς τοῦ καθ' ὑμᾶς θεολό-
 γου;' Λοιδορεῖται δὲ τῷ θεῷ Παύλῳ φήσαντι, μὴ δύνασθαι τὸν

3. Ἐννοεῖται ἡ γονιμότης τῆς γῆς.

4. Θέσις ἐδῶ νοεῖται ἡ θετικότης, ἡ ὑπαρξίς, σὲ ἀντίθεσι μὲ τὴν ἄρνησι.

ὅποια παρέχει σ' αὐτὲς καὶ τὴν ἰκανότητα νὰ ἐπιθυμοῦν τὸ πάντοτε δύνασθαι.

Προχωροῦν δὲ οἱ ἐπιδράσεις τῆς ἀνέκλειπτης δυνάμεως καὶ στοὺς ἀνθρώπους καὶ στὰ ζῶα, στὰ φυτὰ καὶ σ' ὅλη τὴ φύσι τοῦ σύμπαντος· αὐτὴ ἡ δύναμις ἰκανώνει τὰ ἠνωμένα νὰ ζοῦν μὲ φιλία καὶ κοινωνία μεταξύ τους, καὶ τὰ διακεκριμένα νὰ εἶναι μεταξύ τους ἀσύγχυτα καὶ ἀσύμφυρτα, τὸ καθένα κατὰ τὸν δικό του λόγο καὶ ὄρο· διασώζει τὶς τάξεις καὶ διαρρυθμίσεις τοῦ σύμπαντος στὴ θέσι τους καὶ διαφυλάττει τὶς ἀθάνατες ζωὲς τῶν ἀγγελικῶν ἐνάδων ἀκέραιες, διατηρεῖ τὶς οὐράνιες καὶ φωστηρικὲς καὶ ἀστρικές οὐσίες καὶ τάξεις ἀναλλοίωτες, κάμνει τὸν αἰῶνα νὰ μπορῇ νὰ ὑπάρχη· διακρίνει τὶς ἐκτυλίξεις τοῦ χρόνου μὲ τὶς ἀστρικές κινήσεις καὶ τὶς συνάγει μὲ τὶς ἐπιναφορὲς στὶς θέσεις των. Κάμνει τὶς δυνάμεις τοῦ πυρὸς ἄσβεστες καὶ τὶς πτώσεις τοῦ ὕδατος ἀσταμάτητες, ὀρίζει τὴν ἔκχυσι τοῦ ἀέρος, στερεώνει τὴ γῆ ἐπάνω στὸ κενὸ καὶ φυλάττει τὶς ζωογόνες ὠδῖνες τῆς ἄφθαρτες³. Διασώζει τὴν μεταξύ τους ἁρμονία καὶ σύγκρασι τῶν στοιχείων ἀσύγχυτη καὶ ἀδιαίρετη, συγκρατεῖ τὴ σύνδεσι ψυχῆς καὶ σώματος καὶ δραστηριοποιεῖ τὶς θρεπτικὲς καὶ αὐξητικὲς δυνάμεις τῶν φυτῶν· κρατεῖ τὶς οὐσιώδεις δυνάμεις τῶν ὄλων, ἀσφαλίζει τὴν ἀδιάλυτη διαμονὴ τοῦ σύμπαντος καὶ δωρίζει τὴ θέωσι παρέχοντας γιὰ τὸ σκοπὸ τοῦτο τὴ δύναμι στοὺς ἐκθεουμένους. Καὶ γενικὰ δὲν ὑπάρχει κανένα ἀπολύτως ὄν ποὺ νὰ στερῆται τὴν παντοκρατορικὴ ἀσφάλεια καὶ κατοχύρωσι. Διότι ἐκεῖνο ποὺ δὲν ἔχει καμμιά δύναμι καθόλου οὔτε ὑπάρχει οὔτε εἶναι κάτι οὔτε ἔχει ὅποια-δήποτε θέσι⁴.

6 Καὶ ὅμως ὁ Ἑλύμας ὁ Μάγος λέγει⁵· «ἂν ὁ Θεὸς εἶναι παντοδύναμος, πῶς ὁ θεολόγος σας ἰσχυρίζεται ὅτι ὑπάρχει κάτι ποὺ δὲν τὸ καταφέρνει;». Λοιδορεῖ ἔτσι τὸν θεῖο Παῦλο, ποὺ εἶπε ὅτι ὁ Θεὸς δὲν μπορεῖ νὰ ἀρνηθῆ τὸν ἑαυτό του⁶. Πα-

5. Βλ. Πράξ. 13,6-12.

6. Β' Τιμ. 2,13.

Θεὸν ἑαυτὸν ἀρνήσασθαι. Προσθεῖς δὲ τοῦτο, λίαν ὀρρωδῶ μὴ
καὶ ἀνοίας ὀφλήσω γέλωτα, παίδων ἀθυρόντων οἰκοδομήματα
καὶ ἐπὶ ψάμμου καὶ ἀσθενῆ καταλύειν ἐπιχειρῶν, καὶ ὡσπερ πι-
νὸς ἀνεφίκτου σκοποῦ καταστοχάζεσθαι σπεύδων τῆς περὶ τοῦ-
5 του θεολογικῆς διανοίας· ἡ γὰρ ἑαυτοῦ ἀρνησις ἔκπτωσις ἀλη-
θείας ἐστίν, ἡ δὲ ἀλήθεια ὃν ἐστὶ, καὶ ἡ τῆς ἀληθείας ἔκπτωσις
τοῦ ὄντος ἔκπτωσις. Εἰ τοίνυν ἡ ἀλήθεια ὃν ἐστίν, ἡ δὲ ἀρνησις
τῆς ἀληθείας τοῦ ὄντος ἔκπτωσις, ἐκ τοῦ ὄντος ἐκπεσεῖν ὁ Θεὸς
οὐ δύναται καὶ τὸ μὴ εἶναι οὐκ ἔστιν, ὡς ἂν τις φεῖται τὸ μὴ δύ-
10 νασθαι οὐ δύναται καὶ τὸ μὴ εἰδέναί κατα στέρησιν οἷον εἶδεν.
Ὅπερ ὁ σοφὸς οὐκ ἐννοήσας, μιμεῖται τοὺς τῶν ἀθλητῶν ἀπει-
ρονίκας, οἳ, πολλάκις ἀσθενεῖς εἶναι τοὺς ἀνταγωνιστὰς ὑποθέ-
μενοι, κατὰ τὸ δοκοῦν ἑαυτοῖς, καὶ πρὸς ἀπόντας αὐτοὺς ἀν-
δρείως σκιαμαχοῦντες καὶ τὸν ἀέρα διακένοις πληγαῖς εὐθαρ-
15 σῶς καταπαίοντες, οἴονται τῶν ἀντιπάλων αὐτῶν κεκρατηκέ-
ναι καὶ ἀνακηρύττουσιν ἑαυτούς, οὔτε εἰδότες τὴν ἐκείνων δύνα-
μιν.

Ἡμεῖς δὲ τοῦ θεολόγου κατὰ τὸ ἐφικτὸν στοχαζόμενοι,
τὸν ὑπερδύναμον Θεὸν ὑμνοῦμεν, ὡς παντοδύναμον, ὡς μακά-
20 ριον καὶ μόνον δυνάστην, ὡς δεσπόζοντα ἐν τῇ δυναστείᾳ αὐτοῦ
τοῦ αἰῶνος, ὡς κατ' οὐδὲν τῶν ὄντων ἐκπεπτωκότα, μᾶλλον δὲ
καὶ ὑπερέχοντα καὶ προέχοντα πάντα τὰ ὄντα κατὰ δύναμιν ὑπε-
ρούσιον, καὶ πᾶσι τοῖς οὔσι τὸ δύνασθαι εἶναι, καὶ τόδε εἶναι,
κατὰ περιουσίαν ὑπερβαλλούσης δυνάμεως ἀφθόνῳ χύσει δε-
25 δωρημένον.

7 Δικαιοσύνη δὲ αὐθις ὁ Θεός, ὡς πᾶσι τὰ κατ' ἀξίαν ἀπονέ-
μων ὑμνεῖται, καὶ εὐμετρίαν καὶ κάλλος καὶ εὐταξίαν καὶ διακό-
σμησιν καὶ πάσας διανομὰς καὶ τάξεις ἀφορίζων ἐκάστῳ κατὰ
τὸν ὄντως ὄντα δικαιοτάτον ὄρον, καὶ πᾶσι τῆς αὐτῶν ἐκάστῳ
30 αὐτοπραγίας αἴτιος ὢν. Πάντα γὰρ ἡ θεία δικαιοσύνη τάττει καὶ
ὀροθετεῖ καί, πάντα ἀπὸ πάντων ἀμιγῆ καὶ ἀσύμφορτα διασώ-

ραθέτοντας τοῦτο, φοβοῦμαι πολὺ μήπως προκαλέσω τὰ γέλοια μὲ τὴν ἀνοησία μου ποὺ ἐπιχειρῶ νὰ καταλύσω ἀσθενικὰ οἰκοδομήματα παιδιοῦ ἐπάνω στὴν ἄμμο καὶ ποὺ σπεύδω νὰ θεωρήσω σὰν ἄλυτο πρόβλημα τὴ θεολογικὴ ἔννοια αὐτοῦ τοῦ χωρίου· στὴν πραγματικότητα ἡ ἄρνησις ἐαυτοῦ εἶναι ἔκπτωσις ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, ἡ δὲ ἀλήθεια εἶναι ὄν καὶ ἐπομένως ἡ ἔκπτωσις ἀπὸ τὴν ἀλήθεια εἶναι ἔκπτωσις ἀπὸ τὸ ὄν. Ἐὰν λοιπὸν ἡ ἀλήθεια εἶναι ὄν, ἡ δὲ ἄρνησις τῆς ἀληθείας ἔκπτωσις ἀπὸ τὸ ὄν, ὁ Θεὸς δὲν δύναται νὰ ἐκπέση ἀπὸ τὸ ὄν καὶ δὲν δύναται νὰ μὴ ὑπάρχη, μὲ ἄλλα λόγια δὲν δύναται νὰ μὴ δύναται καὶ δὲν γνωρίζει νὰ μὴ γνωρίζῃ κατὰ στέρησι. Δὲν τὸ ἐκατάλαβε αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ὁ σοφὸς Ἑλύμας, κι ἔτσι μιμεῖται τοὺς ἀδόκιμους ἀθλητὰς ποὺ πολλὰς φορές φαντάζονται ὅτι οἱ ἀνταγωνισταὶ τοὺς εἶναι ἀσθενεῖς καί, σκιαμαχώντας ἀνδρείως ἐν ἀπουσία τοὺς καὶ κτυπώντας τὸν ἀέρα στὸ κενὸ θαρραλέα, νομίζουν ὅτι ἔχουν νικήσει τοὺς ἀντιπάλους των καὶ αὐτοανακηρύσσονται νικηταί, χωρὶς νὰ γνωρίζουν κἂν τὴ δύναμι ἐκείνων.

Ἐμεῖς ὁμως ἔχοντας κατὰ τὸ ἐφικτὸ στὸ νοῦ μας τὸν θεολόγο⁷, ὑμνοῦμε τὸν ὑπερδύναμο Θεὸ ὡς παντοδύναμο, ὡς μακάριο καὶ μόνο δυνάστη, ὡς δεσπότη ποὺ κυριαρχεῖ τοῦ αἰῶνος, ὡς μὴ ἐκπεσόντα ἀπὸ τὰ ὄντα κατὰ τίποτε, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς ὑπέρ-ἔχοντα καὶ πρό-ἔχοντα ὅλα τὰ ὄντα μὲ ὑπερούσια δύναμι, ὡς προσφέροντα τὴ δυνατότητα νὰ ὑπάρχουν, καὶ μάλιστα νὰ εἶναι ὅ,τι εἶναι μὲ ἀφθονη ἔκχυσι ἀπὸ περίσσεια ὑπερβολικῆς δυνάμεως.

7 Ἐπίσης ὁ Θεὸς ὑμνεῖται ὡς δικαιοσύνη, διότι ἀπονέμει σὲ ὅλα τὰ ὄντα κατὰ τὴν ἀξία τοὺς ἀρμονία, κάλλος, εὐταξία καὶ εὐρυθμία, ὀρίζει ὅλες τὶς δωρεές καὶ τὶς θέσεις ὅπως ταιριάζει στὸ καθένα κατὰ τὸν ἀπολύτως δίκαιο κανόνα κι' εἶναι σὲ ὅλα αἴτιος τῆς αὐτενεργείας των. Διότι ἡ θεία δικαιοσύνη εἶναι ποὺ ταξινομεῖ καὶ ὀρίζει τὰ πάντα, καὶ διατηρώντας τὰ πάντα ἄμικτα

7. Τὸν ἀπόστολο Παῦλο.

ζουσα, τὰ ἐκάστω προσήκοντα πᾶσι τοῖς οὖσι δωρεῖται κατὰ τὴν ἐκάστω τῶν ὄντων ἐπιβάλλουσαν ἀξίαν. Καὶ εἰ ταῦτα ὀρθῶς φαμεν, ὅσοι τῇ θεῖα διαλοιδороῦνται δικαιοσύνη, λανθάνουσιν ἑαυτῶν ἀδικίαν ἐναργῆ καταψηφιζόμενοι· φασὶ γὰρ ὀφεί-
 5 λειν ἐνεῖναι τοῖς θνητοῖς τὴν ἀθανασίαν καὶ τοῖς ἀτελέσι τὸ τέλειον καὶ τοῖς αὐτοκινήτοις τὴν ἑτεροκίνητον ἀνάγκην καὶ τοῖς ἀλλοιωτοῖς τὴν ταυτότητα καὶ τὰ τελειοδύναμα τοῖς ἀσθενέσι, καὶ αἰδία εἶναι τὰ ἔγχρονα καὶ ἀμετάβολα τὰ φύσει κινούμενα, καὶ τὰς ἐπικαίρους ἡδονὰς αἰωνίας, καὶ ὅλως τὰ ἄλλων ἄλλοις
 10 ἀποδιδόασιν· δέον εἰδέναι, τὴν θεῖαν δικαιοσύνην ἐν τούτῳ ὄντως οὖσαν ἀληθῆ δικαιοσύνην, ὅτι πᾶσιν ἀπονέμει τὰ ὀκεῖα κατὰ τὴν ἐκάστου τῶν ὄντων ἀξίαν καὶ τὴν ἐκάστου φύσιν ἐπὶ τῆς οἰκείας διασώζει τάξεως καὶ δυνάμεως.

8 Ἄλλ' εἶποι ἄν τις· οὐκ ἔστι δικαιοσύνης ἄνδρας ὀσίους ἔᾶν
 15 ἀβοηθήτους ὑπὸ τῶν φαύλων ἐκτροχόμενους. Πρὸς ὃν ρητέον ὡς, εἰ μὲν ἀγαπῶσιν οὖς φῆς ὀσίους τὰ ἐπὶ γῆς ὑπὸ τῶν προσύλων ζηλούμενα, τοῦ θείου πάντως ἐκπεπτώκασιν ἔρωτος. Καὶ οὐκ οἶδ' ὅπως ὅσοι κληθεῖεν ἄν, ἀδικοῦντες τὰ ὄντως ἐραστὰ καὶ θεῖα, τοῖς ἀζηλώτοις καὶ ἀνεράστοις ὑπ' αὐτῶν οὐκ εὐαγῶς
 20 παρευδοκιμούμενα. Εἰ δὲ τῶν ὄντως ὄντων ἐρῶσι, εὐφραίνεσθαι χρῆ τοὺς τινῶν ἐφιεμένους, ἠνίκα τῶν ἐφετῶν τυγχάνωσιν. Ἦ οὐχὶ τότε μᾶλλον πλησιάζουσι ταῖς ἀγγελικαῖς ἀρεταῖς, ὅταν, ὡς δυνατόν, ἐφέσει τῶν θείων ἀναχωρῶσι τῆς τῶν ὑλικῶν προσπαθείας, ἐγγυμναζόμενοι πρὸς τοῦτο λίαν ἀνδρικῶς ἐν ταῖς
 25 ὑπὲρ τοῦ καλοῦ περιστάσεσιν; Ὡστε ἀληθὲς εἰπεῖν, ὅτι τοῦτο μᾶλλον ἔστι τῆς θεῖας δικαιοσύνης ἴδιον, τὸ μὴ θέλγειν καὶ ἀπολλύειν τῶν ἀρίστων τὴν ἀρρενότητα ταῖς τῶν ὑλικῶν διαδόσεσι, μηδέ, εἰ τις ἐπιχειροίη τοῦτο ποιεῖν, ἔᾶν ἀβοηθήτους.

καὶ ἀσύμφυρτα ἀπὸ ὅλα, δωρίζει σὲ ὅλα τὰ ὄντα ὅσα ταιριάζουν στὸ καθένα κατὰ τὴν ἰδιαίτερη ἀξία του. Κι' ἂν αὐτοὶ οἱ ἰσχυρισμοὶ μας εἶναι ὀρθοί, ὅσοι λοιδοροῦν τὴ θεία δικαιοσύνη, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουν αὐτοκαταδικάζονται γιὰ ἄδικη πρᾶξι. Πραγματικὰ αὐτοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι στοὺς θνητοὺς ὀφείλει νὰ ἐνυπάρχει ἡ ἀθανασία, στοὺς ἀτελεῖς ἡ τελειότης, στὰ αὐτοκίνητα ἡ ἑτεροκίνητη ἀνάγκη, στὰ ἀλλοιωτικὰ ἡ ταυτότης, στὰ ἀσθενῆ ἡ τελειοποιητικὴ δύναμις· ἰσχυρίζονται ὅτι τὰ ἔγχρονα πρέπει νὰ εἶναι αἶδια, τὰ φύσει κινούμενα νὰ εἶναι ἀμετάβλητα, οἱ πρόσκαιρες ἡδονὲς νὰ εἶναι αἰώνιες, καὶ ἀποδίδουν γενικῶς τὶς ιδιότητες ἄλλων σὲ ἄλλα· ἐνῶ ἔπρεπε νὰ γνωρίζουν ὅτι ἡ θεία δικαιοσύνη εἶναι ἀληθινὴ δικαιοσύνη κατὰ τοῦτο, ὅτι ἀπονέμει σὲ ὅλα τὰ οἰκεῖα πράγματα σύμφωνα μὲ τὴν ἀξία καθενὸς ἀπὸ τὰ ὄντα καὶ διατηρεῖ τὴ φύσι τοῦ καθενὸς στὴ δική του δύναμι καὶ τάξι.

8 Ἄλλὰ θὰ μπορούσε νὰ εἰπῆ κανεὶς, ὅτι δὲν εἶναι γνώρισμα τῆς δικαιοσύνης ν' ἀφήνῃ χωρὶς βοήθεια ἀγίους ἀνθρώπους ποὺ βασανίζονται ἀπὸ τοὺς φαύλους. Πρὸς αὐτὸν πρέπει νὰ λεχθῆ ὅτι, ἂν οἱ ἅγιοι ποὺ ἀναφέρεις ἀγαποῦν τὰ ἐπίγεια ποὺ ζηλεύουν οἱ ὑλισταί, ἔχουν ἐκπέσει ὅπωςδὴποτε ἀπὸ τὸν θεῖο ἔρωτα. Καὶ δὲν γνωρίζω πῶς θὰ μπορούσαν αὐτοὶ νὰ κληθοῦν ἅγιοι, ἀφοῦ ἀδικοῦν τὰ ὄντως ἀγαπητὰ καὶ θεῖα πράγματα, κακῶς ὑποτιμώντας τα ἀπέναντι στὰ ἀζήλευτα καὶ ἀνέραστα. Ἄν ὁμως αὐτοὶ ἀγαποῦν τὰ ὄντως ὄντα, ἐκεῖνοι ποὺ κάτι ποθοῦν πρέπει νὰ εὐφραίνωνται ὅταν ἐπιτύχουν τὸ ποθούμενο. Ἡ μήπως δὲν πλησιάζουν περισσότερο τότε τὶς ἀγγελικὲς ἀρετές, ὅταν ἀπὸ ἔφеси τῶν θείων ἀπομακρύνονται κατὰ τὸ δυνατὸ ἀπὸ τὴ συμπάθεια πρὸς τὰ ὑλικά, γυμναζόμενοι γι' αὐτὸν τὸ σκοπὸ πολὺ γενναῖα κατὰ τὶς περιπέτειες ὑπὲρ τοῦ καλοῦ; Ὡστε εἶναι ἀληθινὸ νὰ εἰποῦμε ὅτι τοῦτο εἶναι τὸ χαρακτηριστικώτερο ἰδίωμα τῆς θείας δικαιοσύνης, τὸ νὰ μὴ παραλύῃ καὶ καταστρέφῃ τὴν ἀνδρεία τῶν ἀρίστων μὲ τὶς ὑλικὲς δωρεές, καί, ἂν κανεὶς ἐπιχειρῆ νὰ πράξῃ τοῦτο, νὰ μὴ τοὺς ἀφήνῃ ἀβοηθήτους, ἀλλὰ νὰ

ἀλλ' ἐνιδρύειν αὐτοὺς ἐν τῇ καλῇ καὶ ἀμειλίκτῳ στάσει καὶ ἀπονέμειν αὐτοῖς τοιοῦτοις οὕσι τὰ κατ' ἀξίαν.

9 Αὕτη γοῦν ἡ θεία δικαιοσύνη καὶ σωτηρία τῶν ὄλων ὑμνεῖται, τὴν ἰδίαν ἐκάστου καὶ καθαρὰν ἀπὸ τῶν ἄλλων οὐσίαν
5 καὶ τάξιν ἀποσώζουσα καὶ φυλάττουσα, καὶ αἰτία καθαρῶς οὕσα τῆς ἐν τοῖς ὄλοις ἰδιοπραγίας. Εἰ δέ τις τὴν σωτηρίαν ὑμνοίῃ, καὶ ὡς ἐκ τῶν χειρόνων τὰ ὅλα σωστικῶς ἀναρπάζουσαν, πάντως που καὶ τοῦτον ἡμεῖς τὸν ὑμνωδὸν τῆς παντοδαπῆς
10 σωτηρίας ἀποδεξόμεθα καὶ ταύτην δὲ καὶ πρώτην σωτηρίαν τῶν ὄλων ἀξιόσομεν αὐτὸν ὀρίζεσθαι, τὴν πάντα ἐφ' ἑαυτῶν ἀμετάβλητα καὶ ἀστασίαστα καὶ ἀρρεπῆ πρὸς τὰ χεῖρω διασώζουσαν, καὶ πάντα φρουροῦσαν ἄμαχα καὶ ἀπολέμητα, τοῖς ἑαυτῶν ἕκαστα λόγοις διακοσμούμενα, καὶ πᾶσαν ἀνισότητα καὶ ἀλλοτριπραγίαν ἐκ τῶν ὄλων ἐξορίζουσαν, καὶ τὰς ἀναλογίας
15 ἐκάστου συνιστάνουσαν ἀμεταπτώτους εἰς τὰ ἐναντία καὶ ἀμεταχωρήτους. Ἐπεὶ καὶ ταύτην τὴν σωτηρίαν οὐκ ἀπὸ σκοποῦ τις ὑμνήσοι τῆς ἱερᾶς θεολογίας, ὡς πάντα τὰ ὄντα τῇ σωστικῇ τῶν ἀπάντων ἀγαθότητι τῆς τῶν οἰκείων ἀγαθῶν ἀποπτώσεως ἀπολυτρομένην, καθ' ὅσον ἢ ἐκάστου τῶν σωζομένων ἐπιδέ-
20 χεται φύσις· διὸ καὶ ἀπολύτρωσιν αὐτὴν ὀνομάζουσιν οἱ θεολόγοι, καὶ καθ' ὅσον οὐκ ἔῃ τὰ ὄντως ὄντα πρὸς τὸ μὴ εἶναι διαπεσεῖν, καὶ καθ' ὅσον, εἰ καὶ τι πρὸς τὸ πλημμελὲς καὶ ἄτακτον ἀποσφαλεῖν καὶ μείωσιν τινα πάθοι τῆς τῶν οἰκείων ἀγαθῶν τελειότητος, καὶ τοῦτο τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀδρανείας καὶ τῆς
25 στερήσεως ἀπολυτροῦται, πληροῦσα τὸ ἐνδεὲς καὶ πατρικῶς τὴν ἀτονίαν ὑπερείδουσα καὶ ἀνιστῶσα τοῦ κακοῦ, μᾶλλον δὲ ἰστῶσα ἐν τῷ καλῷ καὶ τὸ ὑπεκρυέν ἀγαθὸν ἀναπληροῦσα καὶ τάττουσα καὶ κοσμοῦσα τὴν ἀταξίαν αὐτοῦ καὶ ἀκοσμίαν καὶ ὀλόκληρον ἀποτελοῦσα καὶ πάντων ἀπολύουσα τῶν λελωβημέ-
30 νων.

τούς στηρίζη στήν καλή καὶ ἀδιάσειστη διάθεσι καὶ νὰ τοὺς ἀπονέμη, ἀφοῦ εἶναι τέτοιοι, τὰ ἀγαθὰ πού τοὺς ἀξίζουν.

Αὐτὴ λοιπὸν ἡ θεία δικαιοσύνη καὶ σωτηρία τῶν ὄλων ὑμνεῖται, διότι συντηρεῖ καὶ φυλάττει τὴν ἰδιαίτερη οὐσία καὶ τάξι τοῦ καθενὸς καθαρὴ ἀπὸ τοὺς ἄλλους κι' εἶναι καθαρῶς αἰτία τῆς αὐτενεργείας πού ὑπάρχει σὲ ὅλα τὰ ὄντα⁸. Ἄν βέβαια κάποιος ὑμνῆ τὴ σωτηρία γιὰ τὸ λόγο ὅτι ἀναρπάζει ὅλα τὰ πράγματα ἀπὸ τὴν κατάπτωσι σωστικῶς, ἀσφαλῶς ἑμεῖς θ' ἀποδεχθοῦμε καὶ τοῦτον τὸν ὑμνωδὸ τῆς παντοειδοῦς σωτηρίας. Θὰ τοῦ ζητήσωμε ὅμως νὰ ὀρίση ὡς πρώτη σωτηρία τῶν ὄλων αὐτὴν πού διασώζει τὰ πάντα καθ' ἑαυτὰ ἀμετάβλητα καὶ ἀστασίαστα καὶ ἀμετάστροφα πρὸς τὰ χειρότερα, πού φυλάττει τὰ πάντα ἀκαταμάχητα καὶ ἀπολέμητα, διακοσμούμενα τὸ καθένα μὲ τοὺς λόγους του, πού ἐξορίζει ἀπὸ ὅλα κάθε ἀνισότητα καὶ ξενοπραγία καὶ συγκρατεῖ τις ἀναλογίες τοῦ καθενὸς ἀμετάπτωτες καὶ ἀμεταχώρητες πρὸς τὰ ἀντίθετα. Διότι καὶ αὐτὴν τὴ σωτηρία δὲν θὰ μπορούσε νὰ τὴν ὑμνήσῃ κανεὶς ἔξω ἀπὸ τὰ πλαίσια τῆς ἱερᾶς θεολογίας, ἐφ' ὅσον μὲ τὴ σωστικὴ γιὰ ὅλα ἀγαθότητά της ἀπολυτρώνει ὅλα τὰ ὄντα ἀπὸ τὴν ἔκπτωσι τῶν ἀγαθῶν τους, ὅσο ἐπιδέχεται ἡ φύσις καθενὸς ἀπὸ τὰ σωζόμενα. Γι' αὐτὸ οἱ θεολόγοι τὴν ὀνομάζουν ἀπολύτρωσι⁹, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι δὲν ἀφήνει τὰ ὄντως ὄντα νὰ πέσουν πρὸς τὴν ἀνυπαρξία, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι, καὶ ἂν κάτι παραπέσῃ πρὸς τὸ πλημμελὲς καὶ ἄτακτο καὶ ὑποστῆ κάποια μείωσι τῆς τελειότητος τῶν ἀγαθῶν του, αὐτὴ λυτρώνει κι' αὐτὸ ἀπὸ τὸ πάθος καὶ τὴν ἀδράνεια καὶ τὴ στέρησι· ἀναπληρώνει τις ἐλλείψεις του, ἀποκαθιστᾷ πατρικῶς τὴν ἀτονία του, τὸ σηκώνει ἀπὸ τὸ κακό, μᾶλλον δὲ τὸ στήνει στὸ καλό, ἀναπληρώνει τὸ ἀγαθὸ πού ἐξέρρευσε, τακτοποιεῖ καὶ ἑναρμονίζει τὴν ἀταξία καὶ δυσαρμονία του, τὸ ὀλοκληρώνει καὶ τὸ ἀπαλλάσσει ἀπὸ ὅλα τὰ ἐπιβλαβῆ.

8. Ἡ λέξις «αὐτενεργεῖα» ἀποδίδει ἱκανοποιητικῶς τὸν ὄρο «ἰδιοπραγία» ἂν καὶ ὄχι πλήρως.

9. Βέβαια κυρίως ὁ Παῦλος τὴν ὀνομάζει ἔτσι.

Ἄλλὰ περὶ μὲν τούτων καὶ περὶ δικαιοσύνης εἴρηται, καθ' ἣν ἡ πάντων ἰσότης μετρεῖται καὶ ὀρίζεται καὶ πᾶσα ἀνισότης ἡ κατὰ στέρησιν τῆς ἐν αὐτοῖς ἐκάστοις ἰσότητος ἐξορίζεται· τὴν γὰρ ἀνισότητα εἴ τις ἐκλάβοι τὰς ἐν τῷ ὄλω τῶν ὄλων πρὸς ὅλα 5 διαφοράς, καὶ ταύτης ἡ δικαιοσύνη φρουρητική, μὴ συγχωροῦσα συμμιγῆ τὰ ὅλα ἐν ὄλοις γενόμενα διαταραχθῆναι, φυλάττουσα δὲ τὰ ὄντα πάντα κατ' εἶδος ἕκαστον, ἐν ᾧ ἕκαστον εἶναι πέφυκε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

Περὶ μεγάλου, μικροῦ, ταύτου, ἑτέρου, ὁμοίου, ἀνομοίου, στάσεως, κινήσεως, ἰσότητος

1 Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ μέγα καὶ τὸ μικρὸν ἀνατέθειται τῷ πάν-
10 των αἰτίῳ, καὶ τὸ ταῦτόν καὶ τὸ ἕτερον, καὶ τὸ ὁμοιον καὶ τὸ ἀνόμοιον, καὶ ἡ στάσις καὶ ἡ κίνησις, φέρε καὶ τούτων τῶν θεωνυμικῶν ἀγαλμάτων, ὅσα ἡμῖν ἐμφανῆ, θεωρήσωμεν. Μέγας μὲν οὖν ὁ Θεὸς ἐν τοῖς Λογίοις ὑμνεῖται καὶ ἐν μεγέθει καὶ ἐν ἀβρα λεπτῇ τὴν θείαν ἐμφαινούση σμικρότητα· καὶ ταῦτός, ὅταν
15 φῆ τὰ Λόγια, «σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ», καὶ ἕτερος, ἠνίκα ὡς πολύσχημος καὶ πολυειδῆς ὑπὸ τῶν αὐτῶν Λογίων διαπλάττεται· καὶ ὁμοιος, ὡς ὁμοίων καὶ ὁμοιότητος ὑποστάτης, καὶ ἀνόμοιος πᾶσι, ὡς οὐκ ὄντος αὐτῷ τοῦ ὁμοίου· καὶ ἐστὼς καὶ ἀκίνητος καὶ καθῆμενος εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ κινούμενος, ὡς ἐπὶ πάντα πο-
20 ρευόμενος· καὶ ὅσαι ἄλλαι ταύταις ὁμοδύναμοι θεωνυμῖαι πρὸς τῶν Λογίων ὑμνοῦνται.

Μέγας μὲν οὖν ὁ Θεὸς ὀνομάζεται, κατὰ τὸ ἰδίως αὐτοῦ

1. Ψαλμ. 146,5.

2. Γ' Βασ. 19,12.

3. Ψαλμ. 101,28.

4. Ἰεζ. 1,26 ἐ.

5. Βλ. Ἦσ. 40,25.

6. Βασ. 3,3.

Ἄλλὰ γι' αὐτά, καθὼς καὶ γιὰ τὴ δικαιοσύνη, ἔχουν λεχθῆ ἄρκετά· ἰδιαιτέρως γιὰ τὴ δικαιοσύνη κατὰ τὴν ὁποία μετρεῖται καὶ ὀρίζεται ἡ ἰσότης τῶν πάντων καὶ ἐξορίζεται κάθε ἀνισότης πὺ προκαλεῖται ἀπὸ στέρησι τῆς οἰκείας στὸ καθένα ἰσότητος. Διότι, ἂν κανεῖς ὡς ἀνισότητα ἐκλάβῃ τις διαφορὲς τῶν ὄλων πρὸς ὄλα μέσα στὸ σύνολο, ἡ δικαιοσύνη εἶναι γι' αὐτὴν φρουρητική, ἀφοῦ δὲν ἐπιτρέπει νὰ διαταραχθοῦν τὰ ὄλα, ἀναμιγνύομενα μὲ ὄλα, ἀλλὰ φυλάσσει ὄλα τὰ ὄντα, τὸ καθένα κατὰ τὸ εἶδος του, στὴ θέσι πὺ ἀπὸ τὴ φύσι του ἀνήκει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

Περὶ μεγάλου, μικροῦ, ταυτοῦ, ἄλλου, ὁμοίου, ἀνομοίου, στάσεως, κινήσεως, ἰσότητος

1 Ἐπειδὴ στὸν αἴτιο τῶν πάντων ἀποδίδονται καὶ τὸ μεγάλο καὶ τὸ μικρό, καθὼς ἐπίσης τὸ ταυτὸ καὶ τὸ ἄλλο, τὸ ὁμοιο καὶ τὸ ἀνόμοιο, ἡ στάσις καὶ ἡ κίνησις, ἃς ἐξετάσωμε ὅσα μᾶς φανερώνονται κι' ἀπὸ αὐτὲς τις θεωνυμικὲς εἰκόνες. Ὁ Θεὸς λοιπὸν ὑμνεῖται στὰ Λόγια ὡς μέγας¹, ὡς εὕρισκόμενος σὲ μέγεθος, καθὼς καὶ ὡς εὕρισκόμενος σὲ λεπτὴ αὔρα², πὺ δηλῶνει τὴ θεία μικρότητα· ὡς ταυτὸς δὲ ὑμνεῖται ὅταν τὰ Λόγια λέγουν «σὺ εἶσαι ὁ ἴδιος»³, καὶ ὡς ἄλλος ὅταν ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ Λόγια παριστάνεται ὡς πολύσχημος καὶ πολυειδής⁴· ὡς ὁμοιος σὰν ὑποστάτης τῶν ὁμοίων καὶ τῆς ὁμοιότητος καὶ ὡς ἀνόμοιος πρὸς ὄλα, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχει ὁμοιος μὲ αὐτόν⁵, ὡς αἰωνίως ἐστὼς καὶ ἀκίνητος καὶ καθήμενος⁶, καὶ συγχρόνως ὡς κινούμενος, ἐφ' ὅσον μεταβαίνει σὲ ὄλα. Ὑμνεῖται ἐπίσης ἀπὸ τὰ Λόγια μὲ ὄσες ἄλλες θεωνυμίες εἶναι ἰσοδύναμες πρὸς αὐτὲς.

2 Μέγας λοιπὸν ὀνομάζεται ὁ Θεὸς λόγῳ τοῦ ιδιώματος τῆς μεγαλειότητός του, ἡ ὁποία μεταδίδεται σὲ ὄλα τὰ μεγάλα ὄντα, ξεχειλίζει καὶ ὑπερεκτείνεται ἔξω ἀπὸ κάθε μέγεθος, πε-

μέγα, τὸ πᾶσι τοῖς μεγάλοις ἑαυτοῦ μεταδίδουν, καὶ παντὸς μεγέθους ἔξωθεν ὑπερχεόμενον καὶ ὑπερεκτεινόμενον, πάντα τόπον περιέχον, πάντα ἀριθμὸν ὑπερβάλλον, πᾶσαν ἀπειρίαν διαβαῖνον· καὶ κατὰ τὸ ὑπερπλήρες αὐτοῦ καὶ μεγαουργὸν καὶ τὰς πηγαίας αὐτοῦ δωρεάς, καθ' ὅσον αὐταὶ πρὸς πάντων μετεχόμεναι κατὰ ἀπειρόδωρον χύσιν ἀμείωτοι παντελῶς εἰσι καὶ τὴν αὐτὴν ἔχουσιν ὑπερπληρότητα καὶ οὐκ ἐλαττοῦνται ταῖς μετοχαῖς, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ὑπερβλύζουσι. Τὸ μέγεθος τοῦτο καὶ ἀπειρόν ἐστι καὶ ἄποσον καὶ ἀνάριθμον· καὶ τοῦτό ἐστιν ἡ ὑπεροχὴ κατὰ τὴν ἀπόλυτον καὶ ὑπερτεταμένην τῆς ἀπεριλήπτου μεγαλειότητος χύσιν.

Σμικρὸν δὲ ἦτοι λεπτὸν ἐπ' αὐτοῦ λέγεται τὸ παντὸς ὄγκου καὶ διαστήματος ἐκβεβηκὸς καὶ τὸ διὰ πάντων ἀκωλύτως χωροῦν. Καίτοι καὶ πάντων στοιχειωτικὸν αἷτιόν ἐστι τὸ σμικρὸν· οὐδαμῆ γὰρ εὐρήσεις τὴν τοῦ σμικροῦ ιδέαν ἀμέθεκτον. Οὕτως οὖν ἐπὶ Θεοῦ τὸ σμικρὸν ἐκκληπτέον, ὡς ἐπὶ πάντα καὶ διὰ πάντων ἀνεμποδίστως χωροῦν καὶ ἐνεργοῦν, «καὶ διικνούμενον ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς τε καὶ πνεύματος, ἀρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ κριτικὸν ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας», μᾶλλον δὲ τῶν ὄντων ἀπάντων· «οὐ γάρ ἐστι κτίσις ἀφανῆς ἐνώπιον αὐτοῦ». Τοῦτο τὸ σμικρὸν ἄποσόν ἐστι καὶ ἀπήλικον, ἀκρατές, ἀπειρον, ἀόριστον, περιληπτικὸν πάντων, αὐτὸ δὲ ἀπερίληπτον.

Τὸ δὲ ταῦτόν ὑπερουσίως αἰδῖον, ἄτρεπτον, ἐφ' ἑαυτοῦ μένον ἀεὶ, κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχον, πᾶσιν ὡσαύτως παρόν, καὶ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἐφ' ἑαυτοῦ σταθερῶς καὶ ἀχράντως ἐν τοῖς καλλίστοις πέρασι τῆς ὑπερουσίου ταυτότητος ἰδρυμένον, ἀμετάβλητον, ἀμετάπτωτον, ἀρρεπές, ἀναλλοίωτον, ἀμιγές, ἄυλον, ἀπλούστατον, ἀπροσδεές, ἀναυξές, ἀμείωτον, ἀγέννητον, οὐχ ὡς μήπω γενόμενον ἢ ἀτελείωτον, ἢ ὑπὸ τοῦδε ἢ τόδε μὴ γενόμενον, οὐδ' ὡς μηδαμῆ μηδαμῶς ὄν, ἀλλ' ὡσπερ παναγέννητον καὶ ἀπολύτως ἀγέννητον καὶ ἀεὶ ὄν καὶ αὐτοτελές ὄν καὶ

ριέχει κάθε τόπο, ὑπερβάλλει κάθε ἀριθμό, ξεπερνᾷ κάθε ἀπειρία. Ὀνομάζεται ἐπίσης μέγας κατὰ τὴν ὑπερπληρότητα του, τὴ μεγαλουργία του καὶ τὶς πηγαῖες δωρεές του, οἱ ὁποῖες, μετεχόμενες ἀπὸ ὅλους μὲ ἀπειρόδωρη ἔκχυσι, εἶναι ἐντελῶς ἀμείωτες καὶ ἔχουν τὴν ἴδια ὑπερπληρότητα καὶ δὲν ἐλαττώνονται λόγῳ τῶν μετοχῶν, ἀλλὰ ὑπερβλύζουν περισσότερο. Τοῦτο τὸ μέγεθος εἶναι ἄπειρο καὶ ἄποσο καὶ ἀνάριθμο· εἶναι ὑπεροχὴ πὺ ἐκδηλώνεται μὲ τὴν ἀπόλυτη καὶ ἄφθονη ἔκχυσι τῆς ἀκατάληπτης μεγαλειότητος.

3 Μικρὸ πάλι ἢ λεπτὸ καθ' ἑαυτὸ λέγεται κάτι πὺ εἶναι ἔξω ἀπὸ κάθε ὄγκο καὶ διάστημα, πὺ χωρεῖ ἀνεμπόδιστα διὰ μέσου ὄλων τῶν πραγμάτων. Τὸ μικρὸ μάλιστα εἶναι συστατικὸ αἴτιο καὶ ὄλων τῶν ὄντων, διότι πουθενὰ δὲν θὰ εὔρης ἀμέθεκτη τὴν ἰδέα τοῦ μικροῦ. Ἐπὶ τοῦ Θεοῦ λοιπὸν ἡ μικρότης πρέπει νὰ ἐκληφθῆ μὲ τὴν ἔννοια ὅτι προχωρεῖ καὶ ἐνεργεῖ σὲ ὄλα καὶ διὰ μέσου ὄλων καὶ εἰσχωρεῖ βαθειὰ ἕως τὸ διαχωριστικὸ ἀνάμεσα στὴν ψυχὴ καὶ στὸ Πνεῦμα, στοὺς ἀρμούς καὶ στὸν μυελό, καὶ κρίνει τοὺς λογισμοὺς καὶ τὶς σκέψεις τῆς καρδιᾶς»⁷, μᾶλλον δὲ ὄλων τῶν ὄντων· «διότι ἐνώπιόν του δὲν ὑπάρχει ἀφανὴς κτίσις»⁸. Αὐτὸ τὸ μικρὸ εἶναι ἄποσο καὶ ἄποιο, ἄμικτο, ἄπειρο, ἀόριστο, περιληπτικὸ ὄλων, αὐτὸ τὸ ἴδιο ὁμως ἀπερίληπτο.

4 Τὸ αὐτὸ ἐξ ἄλλου εἶναι ὑπερουσίως αἴδιο, ἄτρεπτο, μένει πάντοτε στὸν ἑαυτὸ του, εἶναι κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ὁμοίως, εἶναι παρὸν κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο σὲ ὄλα καὶ εἶναι σταθερῶς καὶ καθαρῶς καθ' ἑαυτὸ ἐφ' ἑαυτοῦ μέσα στὰ καλύτερα ὄρια τῆς ὑπερούσιας ταυτότητος, ἀμετάβλητο, ἀμετάπτωτο, ἀκλινές, ἀναλλοίωτο, ἄμικτο, ἄυλο, ἀπλούστατο, ἀπροσδεές, ἀναύξητο, ἀμείωτο, ἀγένητο, ὄχι ὡς ἀκόμη μὴ γενόμενο ἢ ἀτελείωτο, οὔτε ὡς μὴ γενόμενο ἀπὸ τοῦτο ἢ τοῦτο οὔτε ὡς μὴ ὄν κατὰ κανένα τρόπο πουθενὰ, ἀλλὰ ὡς παναγένητο καὶ ἀπολύτως ἀγένητο καὶ πάντοτε ὄν καὶ αὐτοτελές ὄν καὶ ταυτὸ ὄν καθ' ἑαυτὸ· ὀρίζεται

7. Ἐβρ. 4,12.

8. Ἐβρ. 4,13.

ταυτόν ὄν καθ' ἑαυτό· καὶ ὑφ' ἑαυτοῦ μονοειδῶς καὶ ταυτοειδῶς ἀφοριζόμενον καὶ τὸ ταυτόν ἐξ ἑαυτοῦ πᾶσι τοῖς μετέχειν ἐπιτηδείοις ἐπιλάμπον καὶ τὰ ἕτερα τοῖς ἑτέροις συντάττον, περιουσία καὶ αἰτία ταυτότητος ἐν ἑαυτῷ καὶ τὰ ἐναντία ταυτῶς προέχον
5 κατὰ τὴν μίαν καὶ ἐνικὴν τῆς ὅλης ταυτότητος ὑπερέχουσαν αἰτίαν.

5 Τὸ δὲ ἕτερον, ἐπειδὴ πᾶσι προνοητικῶς ὁ Θεὸς παρέστι καὶ πάντα ἐν πᾶσι διὰ τὴν πάντων σωτηρίαν γίννεται, μένον ἐφ' ἑαυτοῦ καὶ τῆς οἰκείας ταυτότητος ἀνεκφοιτήτως, κατ' ἐνέργειαν μίαν καὶ ἄπαυστον ἐστηκῶς καὶ ἑαυτὸν ἐπιδιδούς ἀκλίτῳ
10 δυνάμει πρὸς ἐκθέωσιν τῶν ἐπεστραμμένων. Καὶ τὴν ἑτερότητα τῶν ποικίλων τοῦ Θεοῦ κατὰ τὰς πολυειδεῖς ὁράσεις σχημάτων ἕτερα τίνα τοῖς φαινομένοις παρ' ὃ φαίνονται σημαίνειν οἰητέον. Ὡς γάρ, εἰ τὴν ψυχὴν αὐτὴν σωματοειδῶς ὁ λόγος διέπλαττε
15 καὶ μέρη σωματικὰ τῇ ἀμερεῖ περιέπλαττεν, ἑτέρως ἐνοοῦμεν ἐπ' αὐτῇ τὰ περιτιθέμενα μέρη, τῇ ἀμερεῖα τῇ κατὰ ψυχὴν οἰκείως καὶ κεφαλὴν μὲν τὸν νοῦν, ἀρχένα δὲ τὴν δόξαν (ὡς ἐν μέσῳ λόγου καὶ ἀλογίας), στῆθος δὲ θυμόν, γαστέρα δὲ τὴν ἐπιθυμίαν, σκέλη δὲ καὶ πόδας τὴν φύσιν ἐλέγομεν, τοῖς τῶν με-
20 ρῶν ὀνόμασι τῶν δυνάμεων συμβόλοις χρώμενοι· πολλῶ γε μᾶλλον ἐπὶ τοῦ πάντων ἐπέκεινα τὴν ἑτερότητα τῶν μορφῶν καὶ τῶν σχημάτων ἱεραῖς καὶ θεοπρεπέσι καὶ μυστικαῖς ἀναπτύξεσιν ἀνακαθαίρεσθαι χρή. Καὶ εἰ βούλει τὰ τριττὰ τῶν σωμάτων σχήματα τῷ ἀναφεῖ καὶ ἀσχηματίστῳ Θεῷ περιάψαι,
25 πλάτος μὲν θεῖον ρητέον τὴν ὑπερευρεῖαν ἐπὶ πάντα τοῦ Θεοῦ πρόοδον, μῆκος δὲ τὴν ὑπερεκτεινομένην τὰ ὅλα δύναμιν, βάθος δὲ τὴν πᾶσι τοῖς οὖσιν ἀπερίληπτον κρυφιότητα καὶ ἀγνωσίαν. Ἄλλ' ὅπως μὴ λάθωμεν ἑαυτοὺς ἐκ τῆς τῶν ἑτεροίων σχημάτων καὶ μορφῶν ἀναπτύξεως, τὰς ἀσωμάτους θεωνυμίας ταῖς
30 διὰ συμβόλων αἰσθητῶν συμφύροντες, διὸ περὶ μὲν τούτων ἐν

9. Τὰ ὀνόματα τοῦ Θεοῦ ποὺ στηρίζονται στὶς ἐνέργειές του εἶναι ἀσώ-

ἀπὸ ἑαυτὸ μονοειδῶς καὶ ταυτοειδῶς, ἐπιλάμπει τὴν ταυτότητά του σὲ ὅλα ὅσα εἶναι ἐπιτήδεια νὰ μετέχουν αὐτῆς, συντάσσει τὰ ἑτερογενῆ μεταξύ τους, ἀπὸ περίσσεια καὶ αἰτιότητα ταυτότητος ἔχει ἀπὸ πρὶν μέσα του ταυτῶς καὶ τὰ ἀντίθετα κατὰ τὴ μοναδικὴ καὶ ἐνικὴ αἰτία ποῦ ἔχει μὲ τὸ παραπάνω τὴν ὀλικὴ ταυτότητα.

5 Τὸ ἄλλο δὲ εἶναι, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς παρευρίσκεται προνοητικῶς σὲ ὅλα καὶ γίνεται ὅλα σὲ ὅλα γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ὄλων· μένει στὸν ἑαυτὸ του καὶ στὴν ταυτότητά του χωρὶς ἐκφοίτησι, στέκεται μὲ μιὰ ἀσταμάτητη ἐνέργεια, ἐπιδίδεται μὲ ἀμείωτη δύναμι στὴν ἐκθέωσι ἐκείνων ποῦ ἔχουν ἐπιστρέψει σ' αὐτήν. Πρέπει δὲ νὰ δεχθοῦμε ὅτι καὶ ἡ παραλλαγή τῶν ποικίλων σχημάτων τοῦ Θεοῦ, ἀντίστοιχα μὲ τὶς πολυειδεῖς ὁράσεις του, δηλώνει μὲ τὰ φαινόμενα κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ ὅ,τι αὐτὰ παρουσιάζονται. Συμβαίνει δηλαδὴ ὅπως, ἂν ὁ λόγος παρίστανε τὴν ψυχὴ σωματοειδῶς καὶ γύρω ἀπὸ τὴν ἀμερῆ ψυχὴ ἔπλαττε μέρη σωματικά, ὅποτε διαφορετικὰ θὰ ἐννοοῦσαμε σ' αὐτήν τὰ περιτιθέμενα μέρη, ἀντίστοιχα μὲ τὴν ἀμέρεια τῆς ψυχῆς· θὰ ἐλέγαμε δηλαδὴ κεφαλὴ τὸ νοῦ, αὐχένα τὴ γνώμη (σὰν κάτι μεταξὺ λόγου καὶ ἀλογίας), στῆθος τὸ θυμό, κοιλιά τὴν ἐπιθυμία, σκέλη καὶ πόδια τὴ φύσι, χρησιμοποιώντας τὰ ὀνόματα τῶν μερῶν ὡς σύμβολα τῶν δυνάμεων. Πολὺ περισσότερο βέβαια στὴν περίπτωσι τοῦ ἐπέκεινα τῶν πάντων πρέπει νὰ διασαφοῦμε τὴν παραλλαγή τῶν μορφῶν καὶ τῶν σχημάτων μὲ ἐξηγήσεις ἱερές, θεοπρεπεῖς καὶ μυστικές. Κι' ἂν θέλης ν' ἀποδώσης στὸν ἀνέγγικτο καὶ ἀσχημάτιστο Θεὸ τὶς τρεῖς διαστάσεις τῶν σωμάτων, θεῖο πλάτος πρέπει νὰ εἰπῆς τὴν ὑπερευρεῖα πορεία τοῦ Θεοῦ πρὸς τὰ πάντα, μῆκος τὴν ἐπάνω ἀπὸ ὅλα ὑπερεκτεινομένη δύναμι, βάθος τὴν ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα ἀσύλληπτη κρυφίτητα καὶ ἀγνωσία. Ἀλλά, γιὰ νὰ μὴ ἀνακατεύσωμε ἀσυναισθῆτως τὶς ἀσώματες θεωνυμίες μὲ τὶς διὰ τῶν αἰσθητῶν συμβόλων⁹, καθὼς ἐξηγοῦμε τὰ διαφορετικὰ σχήματα καὶ τὶς διαφορετικὰς μορφάς, γιὰ τὸ λόγο τοῦτο αὐτὰ τὰ θέματα τὰ ἀναπτύξα-

τῆ Συμβολικῆ θεολογία εἴρηται νῦν δὲ αὐτὸ τὴν θείαν ἑτερότητα, μὴ ἀλλοίωσίν τινα τῆς ὑπερατρέπτου ταυτότητος ὑποπτεύσωμεν, ἀλλὰ τὸν ἐνιαῖον αὐτοῦ πολυπλασιασμόν καὶ τὰς μονοειδεῖς τῆς ἐπὶ πάντα πολυγονίας προόδους.

Ὅμοιον δὲ τὸν Θεὸν εἰ μὲν ὡς ταῦτὸν εἶποι τις, ὡς ὄλον διόλου ἑαυτῷ μονίμως καὶ ἀμερίστως ὄντα ὅμοιον, οὐκ ἀτιμαστέον ἡμῖν τὴν τοῦ ὁμοίου θεωνομίαν. Οἱ δὲ θεολόγοι τὸν ὑπὲρ πάντα Θεόν, ἢ αὐτός, οὐδενὶ φασιν εἶναι ὅμοιον, αὐτὸν δὲ ὁμοιότητα θείαν δωρεῖσθαι τοῖς ἐπ' αὐτὸν ἐπιστρεφομένοις, τῇ κατὰ δύναμιν μιμήσει τῶν ὑπὲρ πάντα καὶ ὄρον καὶ λόγον. Καὶ ἔστιν ἡ τῆς θείας ὁμοιότητος δύναμις ἢ τὰ παραγόμενα πάντα πρὸς τὸ αἴτιον ἐπιστρέφουσα. Ταῦτα γοῦν ρητέον ὅμοια τῷ Θεῷ καὶ κατὰ θείαν εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν· οὐδὲ γὰρ αὐτοῖς τὸν Θεὸν ὅμοιον, ὅτι μὴδὲ ἄνθρωπος τῇ ἰδίᾳ εἰκόνι ὅμοιος. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ὁμοταγῶν δυνατὸν καὶ ὅμοια αὐτὰ ἀλλήλοις εἶναι καὶ ἀντιστρέφειν ἐφ' ἑκάτερα τὴν ὁμοιότητα καὶ εἶναι ἄμφω ἀλλήλοις ὅμοια κατὰ προηγούμενον ὁμοίου εἶδος· ἐπὶ δὲ τοῦ αἰτίου καὶ τῶν αἰτιατῶν οὐκ ἀποδεξόμεθα τὴν ἀντιστροφὴν. Οὐ γὰρ μόνοις τοῖσδε ἢ τοῖσδε τὸ ὁμοίως εἶναι δωρεῖται, πᾶσι δὲ τοῖς ὁμοιότητος μετέχουσι τοῦ εἶναι ὁμοίοις ὁ Θεὸς αἴτιος γίγνεται καὶ ἔστι καὶ αὐτῆς τῆς αὐτοομοιότητος ὑποστάτης· καὶ τὸ ἐν πᾶσιν ὅμοιον ἵχνει τινὲ τῆς θείας ὁμοιότητος ὁμοιόν ἐστι, καὶ τὴν ἔνωσιν αὐτῶν συμπληροῖ.

Καὶ τί δεῖ περὶ τοῦ ἀνομίου λέγειν; Αὐτὴ γὰρ ἡ θεολογία τὸ ἀνόμοιον αὐτὸν εἶναι πρεσβεύει καὶ τοῖς πᾶσιν ἀσύντακτον, ὡς καὶ πάντων ἕτερον, καὶ τὸ δὴ παραδοξότερον, ὅτι μὴδὲ εἶναί τι ὅμοιον αὐτῷ φησι. Καίτοι οὐκ ἐναντίος ὁ λόγος τῇ πρὸς αὐτὸν ὁμοιότητι· τὰ γὰρ αὐτὰ καὶ ὅμοια Θεῷ καὶ ἀνόμοια, τὸ μὲν κατὰ

με στή *Συμβολοκὴ Θεολογία*. Τώρα ὁμως περιοριζόμαστε μόνο σ' αὐτό· νὰ μὴ ἐκλάβωμε τὴ θεία ἑτερότητα ὡς ἀλλοίωσι τῆς ὑπεράτρεπτης ταυτότητος, ἀλλὰ νὰ τὴν ἐκλάβωμε ὡς τὸν ἐνιαῖο πολλαπλασιασμό του καὶ τὶς μονοειδεῖς ἐκπορεύσεις τῆς πολυγονίας του ποὺ παράγει τὰ πάντα.

6 Ἄν εἰπῆ κανεὶς τὸν Θεὸ ὁμοιο ὡς ταυτόν, δηλαδὴ ὡς ὀλωσδιόλου ὄντα μονίμως καὶ ἀμερίστως ὁμοιον, δὲν πρέπει ν' ἀπορρίψωμε τὴ θεωνυμία τοῦ ὁμοίου. Οἱ θεολόγοι ὁμως λέγουν ὅτι ὁ ὑπεράνω ὄλων Θεὸς καθ' ἑαυτὸν δὲν εἶναι ὁμοιος μὲ τίποτε ἀλλ' εἶναι αὐτὸς ποὺ δωρίζει θεία ὁμοιότητα στοὺς στρεφόμενους πρὸς αὐτὸν μὲ τὴν κατὰ δύναμι μίμησι τῶν θείων, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐπάνω ἀπὸ κάθε ὄρο καὶ λόγο. Καὶ ἡ δύναμις τῆς θείας ὁμοιότητος εἶναι αὐτὴ ποὺ ἐπιστρέφει ὅλα τὰ παραγόμενα πρὸς τὸ αἷτιο. Αὐτὰ εἶναι λοιπὸν ποὺ πρέπει νὰ λεχθοῦν ὁμοια μὲ τὸ Θεό, ἀλλὰ μόνο κατὰ θεία εἰκόνα καὶ ὁμοίωσι· διότι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ὁμοιος μὲ αὐτά, ὅπως οὔτε ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ὁμοιος μὲ τὴν εἰκόνα του. Πράγματι τὰ μὲν ὁμοταγῆ ὄντα εἶναι δυνατὸ νὰ εἶναι μεταξύ τους ὁμοια καὶ νὰ ἀντιστρέφουν τὴν ὁμοιότητα τὸ ἓνα πρὸς τὸ ἄλλο, καὶ νὰ εἶναι ἀμφοτέρα μεταξύ τους ὁμοια σύμφωνα μ' ἓνα πρότυπο εἶδος ὁμοίου ποὺ προϋφίσταται· στὴν περίπτωσι ὁμως τοῦ αἰτίου καὶ τῶν αἰτιατῶν δὲν θ' ἀποδεχθοῦμε τὴν ἀντιστροφή. Διότι ὁ Θεὸς δὲν δωρίζει τὴν ιδιότητα τῆς ὁμοιότητος μόνο σ' αὐτὰ ἢ σ' ἐκεῖνα, ἀλλὰ δωρίζει τὴ δυνατότητα νὰ εἶναι ὁμοια σὲ ὅλα ὅσα μετέχουν τῆς ὁμοιότητος καὶ εἶναι ὑποστάτης καὶ αὐτῆς τῆς αὐτοομοιότητος· καὶ τὸ καθ' ὅλα ὁμοια εἶναι ὁμοιο κατὰ κάποιο ἴχνος τῆς θείας ὁμοιότητος, κι' αὐτὴ ἡ ὁμοιότης ὀλοκληρῶνει τὴν ἔνωσι τῶν ὄντων.

7 Ἄλλὰ τί πρέπει νὰ εἰποῦμε γιὰ τὸ ἀνόμοιο. Ἡ ἴδια ἡ θεολογία δέχεται ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀνόμοιος καὶ ἀσύγκριτος μὲ ὅλα, ὥστε νὰ εἶναι τὸ ἄλλο ἀπὸ ὅλα· καὶ τὸ παραδοξότερο βέβαια εἶναι ὅτι λέγει ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτε ὁμοιο μὲ αὐτόν. Καὶ ὁμως τοῦτος ὁ λόγος δὲν εἶναι ἐνάντιος πρὸς τὴν ὁμοιότητα μὲ αὐτόν· διότι τὰ ἴδια πράγματα εἶναι καὶ ὁμοια καὶ ἀνόμοια μὲ

τὴν ἐνδεχομένην τοῦ ἀμιμήτου μίμησιν, τὸ δὲ κατὰ τὸ ἀποδέον τῶν αἰτιατῶν τοῦ αἰτίου καὶ μέτροις ἀπείροις καὶ ἀσυγκρίτοις ἀπολιμπανόμενον.

Τί δὲ καὶ περὶ τῆς θείας στάσεως, ἦτοι καθέδρας, φαμέν; Τί δὲ ἄλλο γε, παρὰ τὸ μένειν αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ τὸν Θεὸν καὶ ἐν ἀκινήτῳ ταυτότητι μονίμως πεπηγένοι καὶ ἀραρότως ὑπεριδρῦσθαι καὶ τὸ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ περὶ τὸ αὐτὸ καὶ ὡσαύτως ἐνεργεῖν καὶ κατὰ τὸ ἀμετάστατον αὐτὸν ἐξ ἑαυτοῦ πάντως ὑπάρχειν, καὶ κατὰ τὸ ἀμετακίνητον αὐτὸ καὶ ὀλικῶς ἀκίνητον, καὶ ταῦτα ὑπερουσίως· αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ τῆς πάντων στάσεως καὶ ἔδρας αἴτιος, ὁ ὑπὲρ πᾶσαν ἔδραν καὶ στάσιν, καὶ ἐν αὐτῷ πάντα συνέστηκεν, ἐκ τῆς τῶν οἰκείων ἀγαθῶν στάσεως ἀσάλευτα διαφυλαττόμενα.

Τί δέ, καὶ ὅταν αὖθις οἱ θεολόγοι καὶ ἐπὶ πάντα προϊόντα καὶ κινούμενόν φασὶ τὸν ἀκίνητον, οὐ θεοπρεπῶς καὶ τοῦτο νοητέον; Κινεῖσθαι γὰρ αὐτὸν εὐσεβῶς οἰητέον, οὐ κατὰ φορὰν ἢ ἀλλοίωσιν, ἢ ἑτεροίωσιν ἢ τροπὴν ἢ τοπικὴν κίνησιν, οὐ τὴν εὐθειᾶν, οὐ τὴν κυκλοφορικὴν, οὐ τὴν ἐξ ἀμφοῖν, οὐ τὴν νοητὴν, οὐ τὴν ψυχικὴν, οὐ τὴν φυσικὴν, ἀλλὰ τῷ εἰς οὐσίαν ἄγειν τὸν Θεὸν καὶ συνέχειν τὰ πάντα καὶ παντοίως πάντων προνοεῖν καὶ τῷ παρεῖναι πᾶσι τῇ πάντων ἀσχέτῳ περιοχῇ καὶ ταῖς ἐπὶ τὰ ὄντα πάντα προνοητικαῖς προόδοις καὶ ἐνεργείαις. Ἀλλὰ καὶ κινήσεις Θεοῦ τοῦ ἀκινήτου θεοπρεπῶς τῷ λόγῳ συγχωρητέον ὑμνήσαι. Καὶ τὸ μὲν εὐθὺ τὸ ἀκλινὲς νοητέον καὶ τὴν ἀπαρέγκλιτον πρόοδον τῶν ἐνεργειῶν καὶ τὴν ἐξ αὐτοῦ τῶν ὄλων γένεσιν· τὸ δὲ ἐλικοειδὲς τὴν σταθερὰν πρόοδον καὶ τὴν γόνιμον στάσιν· τὸ δὲ κατὰ κύκλον τὸ ταῦτὸν καὶ τὸ τὰ μέσα καὶ ἄκρα περιέχοντα καὶ περιεχόμενα συνέχειν καὶ τὴν εἰς αὐτὸν τῶν ἀπ' αὐτοῦ προεληλυθότων ἐπιστροφὴν.

τὸν Θεό, τὸ μὲν πρῶτο λόγῳ τῆς κατὰ τὸ δυνατὸ μιμήσεως τοῦ ἀμιμήτου, τὸ δεύτερο λόγῳ τῆς ὑστερήσεως τῶν αἰτιατῶν ἀπέναντι στὸ αἴτιο καὶ τῆς κατὰ ἄπειρα καὶ ἀσύγκριτα μέτρα ἀποστάσεώς των ἀπὸ αὐτό.

8 Τί ἰσχυριζόμαστε ἐπίσης γιὰ τὴ θεία στάσι ἢ καθέδρα; Τί ἄλλο παρὰ ὅτι ὁ Θεὸς μένει ὁ ἴδιος στὸν ἑαυτό του, ὅτι εἶναι μονίμως στερεωμένος καὶ ἀκλονήτως ὑπερεδραιωμένος σὲ ἀκίνητη ταυτότητα, ὅτι ἐνεργεῖ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ γύρω ἀπὸ τὸ αὐτὸ καὶ ὡσαύτως, ὅτι ὑπάρχει ὅπωςδῆποτε κατὰ τρόπο ἀμετάστατο ἀπὸ τὸν ἑαυτό του κι' ἐντελῶς ἀμετακίνητο, καὶ μάλιστα ὑπερουσίως· διότι αὐτὸς εἶναι ὁ αἴτιος τῆς στάσεως καὶ τῆς ἕδρας τῶν πάντων, ὁ ἐπάνω ἀπὸ κάθε ἕδρα καὶ στάσι, καὶ ὅλα συνίστανται μέσα σ' αὐτόν, φυλασσόμενα ἀσάλευτα μὲ τὴ στάσι τῶν οἰκειῶν ἀγαθῶν.

9 Ἐξ ἄλλου τί συμβαίνει μὲ αὐτὸ ποὺ λέγουν οἱ θεολόγοι ὅτι ὁ ἀκίνητος προσχωρεῖ καὶ κινεῖται πρὸς ὅλα τὰ πράγματα; Δὲν πρέπει νὰ τὸ ἐννοήσωμε κι' αὐτὸ θεοπρεπῶς; Πράγματι ἢ εὐσέβεια ἀπαιτεῖ νὰ δεχθοῦμε ὅτι ὁ Θεὸς δὲν κινεῖται μὲ φορὰ ἢ ἀλλοίωσι ἢ ἑτεροίωσι ἢ τροφή ἢ κατὰ τοπικὴ κίνησι, εἴτε τὴν εὐθεῖα εἴτε τὴν κυκλικὴ εἴτε καὶ τὶς δύο, εἴτε τὴ νοητὴ εἴτε τὴν ψυχικὴ εἴτε τὴ φυσικὴ· ἀλλ' ἀπαιτεῖ νὰ δεχθοῦμε ὅτι ὁ Θεὸς κινεῖται κατὰ τὸ ὅτι ὁδηγεῖ τὰ πάντα σὲ οὐσία καὶ συνέχει τὰ πάντα καὶ προνοεῖ τῶν πάντων παντοιοτρόπως, κατὰ τὸ ὅτι εἶναι παρῶν σὲ ὅλα μὲ τὴν ἀσύλληπτη συμπερίληψι τῶν πάντων, καὶ κατὰ τὶς προνοητικὲς προόδους καὶ ἐνέργειες πρὸς ὅλα τὰ ὄντα. Ἀλλὰ ἄς ἐπιτραπῇ καὶ τὶς κινήσεις τοῦ ἀκινήτου Θεοῦ νὰ ὑμνήσωμε μὲ τὸ λόγῳ θεοπρεπῶς. Μὲ τὴν εὐθεῖα κίνησι πρέπει νὰ ἐννοήσωμε τὴν ἀκλισία καὶ τὴν ἀπαρέγκλιτη πρόοδο τῶν ἐνεργειῶν καὶ τὴν ἀπὸ αὐτόν γένεσι τῶν ὄλων· μὲ τὴν ἑλικοειδῆ κίνησι πρέπει νὰ ἐννοήσωμε τὴ σταθερὴ πρόοδο καὶ τὴ γενικὴ στάσι· μὲ τὴν κυκλικὴ δὲ κίνησι πρέπει νὰ ἐννοήσωμε τὴν ταυτότητα καὶ τὴν ιδιότητα νὰ συνέχη τὰ μέσα καὶ τὰ ἄκρα, τὰ περιέχοντα καὶ τὰ περιεχόμενα καὶ τὴν ἐπιστροφή σ' αὐτόν τῶν ὄντων ποὺ προήλθαν ἀπὸ αὐτόν.

10 *Εἰ δέ τις τὴν τοῦ αὐτοῦ τῶν Λογίων ἢ τὴν τῆς δικαιοσύνης θεωνυμίαν ἐπὶ τοῦ ἴσου λαμβάνοι, ρητέον ἴσον τὸν Θεόν, οὐ μόνον ὡς ἀμερῆ καὶ ἀπαρέγκλιτον, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐπὶ πάντα καὶ διὰ πάντων ἐπίσης διαφοιτῶντα καὶ ὡς τῆς αὐτοῖσότητος ὑποστά-
5 τὴν, καθ' ἣν ἰσουργεῖ τὴν δι' ἀλλήλων ἀπάντων ὁμοίαν χώρησιν καὶ τὴν τῶν μεταλαμβανόντων ἐπ' ἴσης μετοχὴν, κατὰ τὴν ἐκάστων ἐπιτηδειότητα καὶ τὴν ἴσιν κατ' ἀξίαν ἐπὶ πάντα νενεμη-
μένην δόσιν καὶ κατὰ τὸ πᾶσαν ἰσότητα, νοητὴν, νοεράν, λογι-
κὴν, αἰσθητικὴν, οὐσιώδη, φυσικὴν, θελητὴν ἐξηρημένως καὶ
10 ἐνιαίως ἐν ἑαυτῷ προειληφέναι, κατὰ τὴν ὑπὲρ πάντα πάσης ἰσότητος ποιητικὴν δύναμιν.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'

*Περὶ παντοκράτορος καὶ παλαιοῦ ἡμερῶν·
ἐν ᾧ καὶ περὶ αἰῶνος καὶ χρόνου*

1 *Ὡρα δὴ τῷ λόγῳ τὸν πολυώνυμον Θεὸν ὡς παντοκράτο-
ρα καὶ ὡς παλαιὸν ἡμερῶν ὑμῆσαι. Τὸ μὲν γὰρ λέγεται διὰ τὸ
πάντων αὐτὸν εἶναι παντοκρατορικὴν ἔδραν, συνέχουσιν καὶ
15 περιέχουσιν τὰ ὅλα καὶ ἐνιδρύουσιν καὶ θεμελιοῦσιν καὶ περι-
σφίγγουσιν καὶ ἀρραγῆς ἐν ἑαυτῇ τὸ πᾶν ἀποτελοῦσιν καὶ ἐξ
αὐτῆς τὰ ὅλα, καθάπερ ἐκ ρίζης παντοκρατορικῆς, προάγουσιν
καὶ εἰς ἑαυτὴν τὰ πάντα, καθάπερ εἰς πυθμένα παντοκρατορι-
κόν, ἐπιστρέφουσιν καὶ συνέχουσιν αὐτὰ ὡς πάντων ἔδραν
20 παγκρατῆ, τὰ συνεχόμενα πάντα κατὰ μίαν ὑπερέχουσιν πάντα
συνοχὴν ἀσφαλιζομένην καὶ οὐκ ἐῶσαν αὐτὰ διεκπεσόντα ἑαυ-
τῆς, ὡς ἐκ παντελοῦς ἐστίας κινούμενα, παραπολέσθαι. Λέγεται
δὲ παντοκράτωρ ἢ θεαρχία καὶ ὡς πάντων κρατοῦσα καὶ ἀμι-
γῶς τοῖς διοικουμένοις ἐπάρχουσα καὶ ὡς πᾶσιν ἐφετὴ καὶ ἐπέ-*

10 Ἐξ ἄλλου, ἂν κάποιος τὴν ὀνομασία τῶν Λογίων περὶ τῆς ταυτότητος καὶ περὶ τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ μεταφέρῃ ἐπὶ τῆς ἰσότητος, πρέπει νὰ εἰποῦμε ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἴσος, ὄχι μόνο διότι εἶναι ἀμέριστος καὶ ἀπαρέγκλιτος, ἀλλὰ καὶ διότι φθάνει ἐξ ἴσου σὲ ὅλα καὶ διὰ μέσου ὄλων καὶ εἶναι ὑποστάτης τῆς αὐτοῖσότητος. Κατὰ τὴν ιδιότητα αὕτῃ ὁ Θεὸς ἰσουργεῖ τὴν μεταξὺ τους ὁμοταγῆ περιχώρησι ὄλων τῶν πραγμάτων καὶ τὴν ἴση συμμετοχὴ τῶν μεταλαμβανόντων, σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιτηδειότητα τοῦ καθενὸς καὶ σύμφωνα μὲ τὴν παρεχομένη ἴση σὲ ὅλα δόσι τῶν ἀγαθῶν κατὰ τὴν ἀξία τους· διότι περιέλαβε ἐκ τῶν προτέρων μέσα του ὑπερβατικῶς καὶ ἐνιαίως ὅλη τὴν ἰσότητα, νοητὴ, νοερά, λογικὴ, αἰσθητικὴ, οὐσιώδη, φυσικὴ, θελητὴ, σύμφωνα μὲ τὴν ὑπεράνω ὄλων ποιητικὴ δύναμι πού παράγει κάθε ἰσότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

Περὶ παντοκράτορος καὶ παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν,
καθὼς καὶ περὶ αἰῶνος καὶ χρόνου

1 Εἶναι πλέον ὦρα νὰ ὑμνήσωμε μὲ τὸ λόγο τὸν πολυώνυμο Θεὸ ὡς παντοκράτορα καὶ ὡς παλαιὸ τῶν ἡμερῶν. Τὸ πρῶτο ὄνομα λέγεται διότι αὐτὸς εἶναι παντοκρατορικὴ ἔδρα τῶν πάντων, πού συνέχει καὶ περιέχει τὰ ὅλα, πού ἐδραιώνει, θεμελιώνει καὶ περισφίγγει τὰ ὅλα, πού συγκροτεῖ μέσα της τὸ σύμπαν ἀδιάσπαστο, πού παράγει ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ της τὰ ὅλα, σὰν ἀπὸ παντοκρατορικὴ ρίζα, κι' ἐπαναφέρει στὸν ἑαυτὸ της τὰ πάντα, σὰν σὲ παντοκρατορικὸ πυθμένα, πού τὰ συνέχει ὡς παντοδύναμη τῶν ὄλων ἔδρα, πού ἀσφαλιζει ὅλα τὰ συνεχόμενα μὲ μιὰ συνοχὴ ὑπερέχουσα τὰ πάντα καὶ δὲν τ' ἀφήνει νὰ πέσουν ἀπὸ αὐτὴν καὶ νὰ καταστραφοῦν, σὰν νὰ κινοῦνται ἀπὸ μιὰ τέλεια ἐστία. Λέγεται ἐπίσης παντοκράτωρ ἢ θεαρχία καὶ γιὰ τὸ λόγο ὅτι κρατεῖ τὰ πάντα ἐξουσιαστικῶς καὶ κυβερνᾷ τὰ διοικούμενα

ραστος οὐσα, καὶ ἐπιβάλλουσα πᾶσι τοὺς ἐθελουσίους ζυγοὺς καὶ τὰς γλυκείας ὠδῖνας τοῦ θείου καὶ παντοκρατορικοῦ καὶ ἀλύτου τῆς ἀγαθότητος αὐτῆς ἔρωτος.

2 Ἡμερῶν δὲ παλαιὸς ὁ Θεὸς ὑμνεῖται διὰ τὸ πάντων αὐτὸν
5 εἶναι καὶ αἰῶνα καὶ χρόνον καὶ πρὸ ἡμερῶν καὶ πρὸ αἰῶνος καὶ
χρόνου. Καίτοι καὶ χρόνον καὶ ἡμέραν καὶ καιρὸν καὶ αἰῶνα θε-
οπρεπῶς αὐτὸν προσρητέον, ὡς ὄντα κατὰ πᾶσαν κίνησιν ἀμε-
τάβλητον καὶ ἀκίνητον καὶ ἐν τῷ αἰεὶ κινεῖσθαι μένοντα ἐφ'
ἑαυτοῦ, καὶ ὡς αἰῶνος καὶ χρόνου καὶ ἡμερῶν αἴτιον. Διὸ καὶ ἐν
10 ταῖς ἱεραῖς τῶν μυστικῶν ὁράσεων θεοφανείαις καὶ πολιὸς καὶ
νέος πλάττεται· τοῦ μὲν πρεσβυτέρου τὸν ἀρχαῖον καὶ ὄντα ἀπ'
ἀρχῆς, τοῦ νεωτέρου δὲ τὸν ἀγήρω σημαίνοντος, ἢ ἀμφοῖν τὸ ἐξ
ἀρχῆς διὰ πάντων ἄχρι τέλους αὐτὸν προῖέναι διδασκόντων ἢ,
ὡς ὁ θεῖος ἡμῶν ἱεροτελεστής φησι, τοῦ ἑκατέρου τὴν ἀρχαιό-
15 τητα τὴν θείαν ὑποδηλοῦντος, τοῦ μὲν πρεσβυτέρου τὸ πρῶτον
ἐν χρόνῳ, τοῦ νεωτέρου δὲ τὸ κατὰ ἀριθμὸν ἀρχαιότερον ἔχον-
τος· ἐπεὶπερ ἢ μονὰς καὶ τὰ περὶ μονάδα τῶν ἐπὶ πολὺ προελη-
λυθότων ἀριθμῶν ἀρχηγικώτερα.

3 Χρῆ δέ, ὡς οἶμαι, καὶ χρόνου καὶ αἰῶνος φύσιν ἐκ τῶν
20 Λογίων εἰδέναι· καὶ γὰρ οὐ τὰ πάντα καὶ ἀπολύτως ἀγέννητα καὶ
· ὄντως αἰδία πανταχοῦ φησιν αἰώνια, καὶ τὰ ἄφθαρτα δὲ καὶ
ἀθάνατα καὶ ἀναλλοίωτα καὶ ὄντα ὡσαύτως· ὡς ὅταν λέγῃ τό,
«ἐπάρθητε, πύλαι αἰώνιοι», καὶ τὰ ὅμοια. Πολλάκις δὲ καὶ τὰ
ἀρχαιότατα τῆ τοῦ αἰῶνος ἐπωνυμία χαρακτηρίζει, καὶ τὴν ὅλην
25 δὲ αὐθις ἔσθ' ὅτε τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου παράτασιν αἰῶνα προσ-
αγορεύει, καθ' ὅσον καὶ ἰδιότης αἰῶνός ἐστι τὸ ἀρχαῖον καὶ

1. Ἡ παράστασις τοῦ παντοκράτορος στὸ θόλο τῶν ναῶν, καθὼς καὶ τοῦ παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἔχει τὴ ρίζα τῆς σ' αὐτὴν ἐδῶ τὴν ἐκθεσι.

2. Δαν. 7,22.

3. Στοὺς πατριάρχες καὶ προφῆτες τῆς Π. Διαθήκης.

4. Δαν. 7,9.

5. Γεν. 18,3.

6. Ὁ διδάσκαλος τοῦ Διονυσίου Ἱερόθεος.

ὄντα χωρὶς ἀνάμειξι μὲ αὐτά, ὅτι εἶναι ποθητὴ καὶ ἀξιέραστη σὲ ὅλα τὰ ὄντα καὶ ὅτι ἐπιβάλλει σὲ ὅλους τοὺς ἐθελοντικούς ζυγούς καὶ τὶς γλυκειᾶς ὠδῖνες τοῦ θεοῦ καὶ παντοκρατορικοῦ καὶ ἀκαταλύτου ἔρωτος τῆς ἰδίας τῆς ἀγαθότητος¹.

2 Ὡς παλαιὸς τῶν ἡμερῶν ὑμνεῖται² ὁ Θεός, διότι εἶναι αἰὼν ὅλων τῶν αἰώνων καὶ χρόνος ὅλων τῶν ἐγχρόνων, καὶ συγχρόνως εἶναι πρὸ ἡμερῶν καὶ πρὸ αἰῶνος καὶ πρὸ χρόνου. Πρέπει ὁμως νὰ τὸν ἀποκαλοῦμε θεοπρεπῶς χρόνο καὶ ἡμέρα, καιρὸ καὶ αἰῶνα, μὲ τὴν ἔννοια ὅτι σὲ ὅλη τὴν κίνησί του εἶναι ἀμετάβλητος καὶ ἀκίνητος, ὅτι κατὰ τὴν ἀεικίνησία του μένει στὸν ἑαυτὸ του καὶ ὅτι εἶναι αἴτιος καὶ τοῦ αἰῶνος καὶ τοῦ χρόνου καὶ τῶν ἡμερῶν. Γι' αὐτὸ κατὰ τὶς θεοφάνειες τῶν μυστικῶν ὁράσεων³ παριστάνεται ἄλλοτε ὡς γέρον⁴ καὶ ἄλλοτε ὡς νέος⁵. ὅποτε ὁ πρεσβύτερος σημαίνει τὸν ἀρχαῖο πού εἶναι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ ὁ νεώτερος σημαίνει τὸν ἀγέραςτο, ἢ καὶ τὰ δυὸ ὀνόματα διδάσκουν ὅτι αὐτὸς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ προχωρεῖ διὰ μέσου ὅλων μέχρι τέλους ἢ, σύμφωνα μὲ ὅσα λέγει ὁ θεῖος ἱεροτελεστής μας⁶, τὸ καθένα ὑποδηλώνει τὴ θεία ἀρχαιότητα, ὁ πρεσβύτερος τὴν πρώτη θέσι χρονικά, ὁ νεώτερος τὴν ἀρχαιότητα σὲ ἀριθμὸ, ἀφοῦ ἡ μονὰς καὶ τὰ γύρω ἀπὸ τὴ μονάδα εἶναι ἀρχικώτερα τῶν πολὺ προχωρημένων ἀριθμῶν⁷.

3 Πρέπει, ὅπως νομίζω, νὰ διδαχθοῦμε ἀπὸ τὰ Λόγια καὶ τὴ φύσι τοῦ χρόνου καὶ τοῦ αἰῶνος. Τὰ Λόγια δὲν καλοῦν παντοῦ αἰώνια μόνο τὰ ἐντελῶς καὶ ἀπολύτως ἀγέννητα, τὰ ὄντως αἴδια, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀφθαρτα καὶ τὰ ἀθάνατα, τὰ ἀναλλοίωτα καὶ τὰ ὡσαύτως ὄντα· ὅπως, ὅταν λέγη, «σηκωθῆτε, αἰώνιες πύλες»⁸, καὶ τὰ ὅμοια. Πολλὲς μάλιστα φορὲς μὲ τὴν ἐπωνυμία τοῦ αἰῶνος χαρακτηρίζουν καὶ τὰ ἀρχαιότατα καὶ μερικὲς πάλι φορὲς ὀνομάζουν αἰῶνα καὶ τὴν παράτασι τοῦ ἐγκοσμίου χρόνου, διότι ἰδιότης τοῦ χρόνου εἶναι τὸ ἀρχαῖο, τὸ ἀναλλοίωτο, τὸ νὰ μετρῆ τὸ εἶναι ὡς σύνολο. Ἀντιθέτως χρόνο καλοῦν αὐτὸν πού εἶ-

7. Ἡ ἔννοια εἶναι ὅτι ἡ μονὰς εἶναι ὁ ἀριθμὸς ἓνα πού προηγεῖται κάθε ἄλλου ἀριθμοῦ στὴ σειρά.

8. Ψαλμ. 23,7·9.

ἀναλλοίωτον καὶ τὸ καθ' ὅλον τὸ εἶναι μετρεῖν. Χρόνον δὲ καλεῖ τὸν ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ καὶ ἀλλοιώσει καὶ ἄλλοτε ἄλλως ἔχοντα· διὸ καὶ ἡμᾶς ἐνθάδε κατὰ χρόνον ὀριζομένους αἰῶνος μεθέξειν ἢ θεολογία φησὶν, ἠνίκα τοῦ ἀφθάρτου καὶ ἀεὶ ὡσαύ-
 5 τως ἔχοντος αἰῶνος ἐφικώμεθα. Τοῖς Λογίοις δὲ ἔσθ' ὅτε καὶ ἔγχρονος αἰὼν δοξάζεται καὶ αἰώνιος χρόνος· εἰ καὶ μᾶλλον ἴσμεν αὐτοῖς καὶ κυριώτερον τὰ ὄντα τῷ αἰῶνι καὶ τὰ ἐν γενέσει τῷ χρόνῳ καὶ λεγόμενα καὶ δηλούμενα. Χρῆ τοιγαροῦν οὐχ ἀπλῶς συναῖδια Θεῷ τῷ πρὸ αἰῶνος οἶεσθαι τὰ αἰώνια λεγόμε-
 10 να, τοῖς σεπτοτάτοις δὲ Λογίοις ἀπαρατρέπτως συνεπομένους, αἰώνια μὲν καὶ ἔγχρονα κατὰ τοὺς συνεγνωσμένους αὐτοῖς προσυπακούειν τρόπους, μέσα δὲ ὄντων καὶ γιγνομένων, ὅσα πῆ μὲν αἰῶνος, πῆ δὲ χρόνου μετέχει· τὸν δὲ Θεὸν καὶ ὡς αἰῶνα καὶ ὡς χρόνον ὑμνεῖν, ὡς χρόνου παντὸς καὶ αἰῶνος αἴτιον, καὶ
 15 παλαιὸν ἡμερῶν, ὡς πρὸ χρόνου καὶ ὑπὲρ χρόνον καὶ ἀλλοιοῦν-
 τα καιροὺς καὶ χρόνους, καὶ αὔθις πρὸ αἰώνων ὑπάρχοντα, καθ' ὅσον καὶ πρὸ αἰῶνος ἐστὶ καὶ ὑπὲρ αἰῶνα, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ βασιλεία πάντων τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'

Περὶ εἰρήνης,

καὶ τί βούλεται αὐτὸ τὸ αὐτοεῖναι, τίς ἡ αὐτοζωή,
 καὶ τίς ἡ αὐτοδύναμις καὶ τὰ οὕτω λεγόμενα

1 Ἄγε δὴ τὴν θεῖαν καὶ ἀρχισυνάγωγον εἰρήνην ὕμνοις εἰρη-
 20 ναίοις ἀνευφημήσωμεν· αὕτη γάρ ἐστὶν ἡ πάντων ἐνωτικὴ καὶ
 τῆς ἀπάντων ὁμονοίας τε καὶ συμφυῖας γεννητικὴ καὶ ἀπεργα-

ναι στή γένεσι, στή φθορά και στήν ἀλλοίωσι και κάθε φορά εἶναι ἀλλαγμένος. Γι' αὐτὸ ἡ θεολογία λέγει ὅτι ἐμεῖς πού εἴμαστε ἐδῶ περιορισμένοι ἀπὸ τὸ χρόνο θὰ μετάσχουμε τοῦ αἰῶνος ὅταν φθάσωμε στὸν ἀφθαρτο αἰῶνα, πού εἶναι πάντοτε στήν κατάστασι τοῦ ὡσαύτως⁹. Μερικὲς μάλιστα φορές τὰ Λόγια ὁμιλοῦν και γιὰ ἔγχρονα αἰῶνα και γιὰ αἰώνιο χρόνο, ἂν και γνωρίζομε ἀπὸ αὐτὰ ὅτι κυριολεκτικώτερα λέγονται και δηλώνονται μὲ τὸν αἰῶνα μὲν τὰ ὄντα, μὲ τὸ χρόνο δὲ τὰ κτιστά. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ δεχώμαστε ὅτι ὅσα λέγονται αἰώνια εἶναι γενικῶς συναΐδια μὲ τὸ Θεὸ τὸν προαιώνιο, ἀλλά, ἀκολουθώντας τὰ Λόγια χωρὶς παρέκκλισι, νὰ ἐκλαμβάνωμε τὰ αἰώνια και τὰ ἔγχρονα κατὰ τοὺς ἀναγνωρισμένους γι' αὐτὰ τρόπους, ὡς μέσα δὲ μεταξὺ τῶν ὄντων και τῶν κτισμάτων νὰ δεχώμαστε ἐκεῖνα πού μετέχουν μερικῶς μὲν τοῦ αἰῶνος, μερικῶς δὲ τοῦ χρόνου· τὸν Θεὸ δὲ πρέπει νὰ τὸν ὑμνοῦμε και ὡς αἰῶνα και ὡς χρόνο, διότι εἶναι αἴτιος κάθε χρόνου και αἰῶνος, και ὡς παλαιὸ τῶν ἡμερῶν, διότι εἶναι πρὶν ἀπὸ τὸ χρόνο και ἐπάνω ἀπὸ τὸ χρόνο και ἀλλοιώνει καιροὺς και χρόνους, και πάλι διότι ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες, διότι εἶναι πρὸ τοῦ αἰῶνος και ἐπάνω ἀπὸ τὸν αἰῶνα¹⁰, και ἡ βασιλεία του εἶναι βασιλεία ὄλων τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11

Περὶ εἰρήνης

και περὶ τῆς σημασίας τοῦ αὐτοεἶναι, τῆς αὐτοζωῆς,
τῆς αὐτοδυναμείας και τῶν ὁμοίων

1 Ἐμπρὸς λοιπὸν, ἃς ἀνευφημήσωμε τῇ θεῖα και ἀρχιενωτική εἰρήνη μὲ εἰρηνικοὺς ὕμνους· διότι αὐτὴ εἶναι ἡ ἐνωτικὴ δύναμις τῶν ὄλων, ἡ γεννητικὴ και συντελεστικὴ τῆς ὁμοιοῦσας

9. Τοῦ ἀμεταβλήτου καθ' ὅλα.

στική· διὸ καὶ πάντα αὐτῆς ἐφίεται τὸ μεριστὸν αὐτῶν πλῆθος ἐπιστρεφούσης εἰς τὴν ὄλην ἐνότητα καὶ τὸν ἐμφύλιον τοῦ παντὸς πόλεμον ἐνούσης εἰς ὁμοειδῆ συνοικίαν τῇ μετοχῇ τῆς θείας εἰρήνης. Αἱ γοῦν πρεσβύτεραι τῶν συναγωγῶν δυνάμεων αὐταί 5 τε πρὸς ἑαυτὰς καὶ πρὸς ἀλλήλας ἐνοῦνται καὶ πρὸς τὴν μίαν τῶν ὄλων εἰρηναρχίαν καὶ τὰ ὑφ' ἑαυτὰς ἐνοῦσιν αὐτά τε πρὸς ἑαυτὰ καὶ πρὸς ἀλλήλα, καὶ πρὸν τὴν μίαν καὶ παντελῆ τῆς πάντων εἰρήνης ἀρχὴν καὶ αἰτίαν, ἣτις, ἀμερῶς ἐπιβεβηκυῖα τοῖς ὄλοις, ὥσπερ τισὶ κλείθροις τῶν διηρημένων συμπτυκτικοῖς, τὰ 10 πάντα ὀρίζει καὶ περατοῖ καὶ ἀσφαλίζεται, καὶ οὐκ ἐᾷ διαιρεθέντα χυθῆναι πρὸς τὸ ἄπειρον καὶ ἀόριστον, ἄτακτα καὶ ἀνίδρυτα καὶ ἔρημα Θεοῦ γιγνόμενα καὶ τῆς ἑαυτῶν ἐνώσεως ἐξίοντα καὶ ἐν ἀλλήλοις παμμιγῶς συμφυρόμενα.

Περὶ μὲν οὖν αὐτῆς, ὃ τι ποτέ ἐστὶ, τῆς θείας εἰρήνης καὶ 15 ἡσυχίας, ἣν ὁ ἱερός Ἰουστός ἀφθεγξίαν καλεῖ καὶ ἐπὶ πᾶσαν γιγνωσκομένην πρόοδον ἀκινήσιαν, ὅπως τε ἡρεμεῖ καὶ ἡσυχίαν ἄγει καὶ ὅπως ἐν ἑαυτῇ καὶ εἴσω ἑαυτῆς ἐστὶ καὶ πρὸς αὐτὴν ὄλην ὄλη ὑπερήνωται, καὶ οὔτε εἰς ἑαυτὴν εἰσιουῖσα καὶ πολλαπλασιάζουσα ἑαυτὴν ἀπολείπει τὴν ἑαυτῆς ἐνωσιν, ἀλλὰ καὶ 20 πρόεισιν ἐπὶ πάντα ἔνδον ὄλη μένουσα δι' ὑπερβολὴν τῆς πάντα ὑπερεχούσης ἐνώσεως, οὔτε εἰπεῖν οὔτε ἐννοῆσαι τίτι τῶν ὄντων, οὔτε θεμιτὸν οὔτε ἐφικτόν. Ἄλλ' ὡς ἀφθεγκτον καὶ τοῦτο καὶ ἄγνωστον ἐπ' αὐτὴν ἀναθέντες, ὡς πάντων οὔσαν ἐπέκεινα, τὰς νοητὰς αὐτῆς καὶ ρητὰς μετουσίας, καὶ τοῦτο ὡς δυνατὸν 25 ἀνδράσι καὶ ἡμῖν πολλῶν ἀνδρῶν ἀγαθῶν ἀπολειπομένοις, ἐπισκοπήσωμεν.

2 Καὶ πρῶτόν γε τοῦτο ρητέον, ὅτι τῆς αὐτοειρηνης καὶ τῆς ὄλης καὶ τῆς καθ' ἕκαστόν ἐστὶν ὑποστάτις, καὶ ὅτι πάντα πρὸς

1. Προφανῶς ἐννοεῖται ὁ Ἰουστός τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων 1,23. Τούτου δὲν ὑπάρχει κείμενο.

2. Δηλαδή ἡ θεία ἀφθεγξία εἶναι ἀφθεγκτὴ καὶ ἄγνωστη.

καὶ τῆς συμφυΐας τῶν ὄλων. Γι' αὐτὸ καὶ τὴν ποθοῦν ὅλα τὰ ὄντα, διότι ἐπαναφέρει τὸ μεριστό τους πλῆθος στὴν ὀλικὴ ἐνότητα καὶ ἐνώνει τὶς μερίδες τοῦ ἐμφυλίου πολέμου τοῦ σύμπαντος σὲ εἰρηνικὴ συμβίωσι μὲ τὴ μετοχὴ τους στὴ θεία εἰρήνη. Οἱ πρεσβύτερες λοιπὸν συναγωγές δυνάμεις ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ἐνώνονται πρὸς τὸν ἑαυτὸ τους καὶ ἀναμεταξύ τους, καθὼς καὶ πρὸς τὴ μοναδικὴ εἰρηναρχία ὄλων τῶν ὄντων, ἀπὸ τὸ ἄλλο ἐνώνουν τὰ κατώτερα τους ὄντα πρὸς τὸν ἑαυτὸ τους καὶ ἀναμεταξύ τους καὶ πρὸς τὴ μοναδικὴ τελεία ἀρχὴ καὶ αἰτία τῆς εἰρήνης τῶν ὄλων. Αὐτὴ ἡ εἰρήνη, ἀφοῦ ἐπεκταθῆ σὲ ὅλα τὰ πράγματα, χωρὶς νὰ μερισθῆ, περικλείει τὰ πάντα σὰν μὲ κλειδαριές πού συνδέουν τὰ χωρισμένα θυρόφυλλα, τὰ ὀριοθετεῖ καὶ τὰ ἀσφαλίζει· ἐμποδίζει τὰ ὄντα νὰ διαιρεθοῦν καὶ νὰ χυθοῦν πρὸς τὸ ἄπειρο καὶ ἀόριστο, καὶ δὲν ἐπιτρέπει νὰ μείνουν ἄτακτα καὶ ἀστερέωτα καὶ ἔρημα ἀπὸ τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ, νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ τους ἐνότητα καὶ νὰ συμφυρθοῦν μεταξύ τους συγκεχυμένως.

Γιὰ τὴ θεία λοιπὸν εἰρήνη καὶ ἡσυχία δὲν εἶναι οὔτε θεμιτὸ οὔτε ἐφικτὸ νὰ εἰπῆ ἢ νὰ ἐννοήσῃ ὀποιοδῆποτε ὄν. Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ εἰπῆ ἢ νὰ ἐννοήσῃ κανεὶς τί τέλος πάντων εἶναι αὐτὴ τὴν ὀποία ὁ Ἰησοῦς¹ ὀνομάζει ἀφθεγξία καὶ ἀκίνησία πρὸς κάθε γνωστὴ πρόοδο, πῶς ἡρεμεῖ καὶ ἡσυχάζει, πῶς εἶναι καθ' ἑαυτὴν καὶ μέσα της, πῶς ἐνώνεται ὅλη πρὸς τὸν ἑαυτὸ της ὀλόκληρον καὶ δὲν ἐγκαταλείπει τὴν ἐνωσί της οὔτε ὅταν εἰσέρχεται στὸν ἑαυτὸ της οὔτε ὅταν πολλαπλασιάζῃ τὸν ἑαυτὸ της, ἀλλὰ καὶ προχωρεῖ πρὸς ὅλα, ἐνῶ μένει ὀλόκληρη μέσα της ἀπὸ ὑπερβολὴ τῆς ἐνώσεως πού ὑπερέχει τὰ πάντα. Ἀλλά, ἀφοῦ καὶ τοῦτο εἶναι ἀφθεγκτο καὶ ἄγνωστο², ἄς τὸ ἀφήσωμε σ' αὐτὴν τὴν ἴδια, ὡς εὐρισκομένη ἐπέκεινα ὄλων, καὶ ἄς ἐξετάσωμε τὶς κατανοητὲς καὶ ἐκφραστὲς μετουσίεις της, ὅσο εἶναι δυνατὸ σὲ ἀνθρώπους, καὶ μάλιστα ὅσο εἶναι δυνατὸ σ' ἐμᾶς πού ὑπολειπόμαστε πολλῶν ἐκλεκτῶν ἀνδρῶν.

2 Πρῶτο ἀπὸ ὅλα πρέπει νὰ λεχθῆ τοῦτο, ὅτι ἡ θεία εἰρήνη εἶναι ὑποστάτις τῆς αὐτοειρήνης, καθὼς καὶ τῆς ὀλικῆς καὶ τῆς

ἄλληλα συγκεράννουσι κατὰ τὴν ἀσύγχυτον αὐτῶν ἔνωσιν, καθ' ἣν ἀδιαιρέτως ἠνωμένα καὶ ἀδιαστάτως, ὁμως ἀκραιφνῆ κατὰ τὸ οἰκεῖον ἕκαστα εἶδος ἔστηκεν, οὐκ ἐπιθολούμενα διὰ τῆς πρὸς τὰ ἀντικείμενα κράσεως, οὐδὲ ἀπαμβλύνοντά τι τῆς ἐνωτικῆς ἀκριβείας καὶ καθαρότητος. Μίαν οὖν τινὰ καὶ ἀπλῆν τῆς εἰρηνικῆς ἐνώσεως θεωρήσωμεν φύσιν, ἐνοῦσαν ἅπαντα ἑαυτῇ καὶ ἑαυτοῖς καὶ ἀλλήλοις, καὶ διασώζουσαν πάντα ἐν ἀσυγχύτῳ πάντων συνοχῇ καὶ ἀμιγῇ καὶ συγκεκραμένα. Δι' ἣν οἱ θεῖοι νόες ἐνούμενοι ταῖς νοήσεσιν ἑαυτῶν ἐνοῦνται καὶ τοῖς νοουμένοις, καὶ αὐθις ἐπὶ τὴν ἄγνωστον ἀναβαίνουσι τῶν ὑπὲρ νοῦν ἰδρυμένων συναφῆν. Δι' ἣν αἱ ψυχαί, τοὺς παντοδαποὺς αὐτῶν λόγους ἐνοῦσαι καὶ πρὸς μίαν νοερὰν συνάγουσαι καθαρότητα, προβαίνουσιν οἰκείως ἑαυταῖς ὁδῶ καὶ τάξει διὰ τῆς ἀϋλου καὶ ἀμεροῦς νοήσεως ἐπὶ τὴν ὑπὲρ νόησιν ἔνωσιν. Δι' ἣν ἡ μία καὶ ἀδιάλυτος πάντων συμπλοκὴ κατὰ τὴν θεῖαν αὐτῆς ἀρμονίαν ὑφίσταται καὶ ἐναρμόζεται συμφωνίᾳ παντελεῖ καὶ ὁμονοίᾳ καὶ συμφυΐᾳ, συναγομένη τε ἀσυγχύτως, ἀδιαιρέτως τε συνεχομένη. Διήκει γὰρ ἡ τῆς παντελοῦς εἰρήνης ὁλότης ἐπὶ πάντα τὰ ὄντα, κατὰ τὴν ἀπλουστάτην αὐτῆς καὶ ἀμιγῆ τῆς ἐνοποιοῦ δυνάμεως παρουσίαν, ἐνοῦσα πάντα καὶ συνδέουσα τὰ ἄκρα διὰ τῶν μέσων τοῖς ἄκροις, κατὰ μίαν ὁμοφυῆ συζευγνύμενα φιλίαν· καὶ τὸ ἀπολαβεῖν αὐτῆς δωρουμένη καὶ ταῖς ἐσχάταις τοῦ παντὸς ἀποπερατώσεσι καὶ πάντα ὁμόγνια ποιοῦσα ταῖς ἐνότησι, ταῖς ταυτότησι, ταῖς ἐνώσεσι, ταῖς συναγωγαῖς, ἀδιαιρέτως δηλαδὴ τῆς θεῖας εἰρήνης ἐστῶσης καὶ ἐν ἐνὶ πάντα δεικνυούσης καὶ διὰ πάντων φοιτώσης, καὶ τῆς οἰκειᾶς ταυτότητος οὐκ ἐξισταμένης· πρόεισι γὰρ ἐπὶ πάντα καὶ μεταδίδωσι πᾶσιν οἰκείως αὐτοῖς ἑαυτῆς καὶ ὑπερβλύζει περιουσίᾳ τῆς εἰρηνικῆς γονιμότητος, καὶ μένει δι' ὑπεροχὴν ἐνώσεως ὅλη πρὸς ὅλην καὶ καθ' ὅλην ἑαυ-

30 τὴν ὑπερηνωμένη.

3 Πῶς δέ, φαίη τις, ἐφίεται πάντα εἰρήνης; πολλὰ γὰρ ἕτερο-

μερικῆς εἰρήνης, ὅτι ἀναμιγνύει τὰ πάντα μεταξύ των σὲ μιὰ ἀσύγχυτη ἔνωσι, κατὰ τὴν ὁποία, ἂν καὶ ὅλα τους εἶναι ἠνωμέ-
να ἀδιαιρέτως καὶ ἀδιαστάτως, ὅμως τὸ καθένα στέκεται ἀκέ-
ραιο στὴ μορφή του, χωρὶς νὰ θολώνωνται μὲ τὴν ἀνάμιξί τους
πρὸς τὰ ἀντίθετα οὔτε ν' ἀμβλύνουν σὲ κάτι τὴν ἐνωτικὴ ἀκρί-
βεια καὶ καθαρότητα. Ἄς δεχθοῦμε λοιπὸν μιὰ ἀπλῆ φύσι τῆς
εἰρηνικῆς ἐνώσεως, πού ἐνώνει ὅλα τὰ ὄντα πρὸς τὸν ἑαυτό
της, πρὸς τὸν ἑαυτό τους καὶ πρὸς ἄλληλα, πού διασώζει τὰ
πάντα σ' ἓνα ἀσύγχυτο σύνδεσμο, ἄμικτα καὶ ἀνάμικτα συγχρό-
ως. Ἄπ' αὐτὴ τὴ φύσι οἱ θεῖοι νόες καθὼς ἐνώνονται μὲ τὶς
νοήσεις των, ἐνώνονται καὶ μὲ τὰ νοοῦμενα, καὶ ἐπίσης ἀνεβαί-
νουν σὲ μιὰ συνάφεια μὲ τὰ πράγματα πού εἶναι τοποθετημένα
ἐπάνω ἀπὸ τὴ νόησι κατὰ τρόπο ἄγνωστο. Ἄπ' αὐτὸ οἱ ψυχές,
ἐνώνοντας τοὺς παντοειδεῖς λόγους των καὶ συνάζοντάς τους σὲ
μιὰ νοερὴ καθαρότητα, προχωροῦν μὲ τρόπο καὶ τάξι πού τοὺς
ταιριάζει, διὰ μέσου τῆς αὐλῆς καὶ ἀμέριστης νοήσεως, πρὸς
τὴν ἔνωσι πού ὑπερβαίνει κάθε νόησι. Ἄπ' αὐτὴν ἔχει τὴν ὑπό-
στασι ἢ μιὰ καὶ ἀδιάλυτη τῶν πάντων πλοκὴ μέσα στὴ θεία ἁρ-
μονία της κι' ἐναρμονίζεται σὲ μιὰ τελεία συμφωνία, ὁμόνοια
καὶ συμφυῖα· συνάπτεται ἀσυγχύτως καὶ συνέρχεται ἀδιαιρέ-
τως. Πράγματι ἡ ὁλότης τῆς τελείας εἰρήνης μεταβαίνει σὲ ὅλα
τὰ ὄντα χάρις στὴν ἀπλουστάτη καὶ καθαρωτάτη παρουσία τῆς
ἐνοποιοῦ δυνάμεως· ἐνώνει τὰ πάντα καὶ συνδέει τὰ ἄκρα μὲ τὰ
ἄκρα διὰ τῶν ἐνδιαμέσων, συνάπτοντάς τα σὲ μιὰ φιλία πού τὰ
καθιστᾷ ὁμοφυῆ· προσφέρει τὴν εὐκαιρία τῆς ἀπολαύσεώς της
ἕως τὰ ἔσχατα ὅρια τοῦ σύμπαντος καὶ καθιστᾷ τὰ πάντα συγ-
γενῆ μὲ τὶς ἐνότητες, τὶς ταυτότητες, τὶς ἐνώσεις, τὶς συναγω-
γές. Εἶναι φανερὸ ὅτι ἡ θεία εἰρήνη, ἐνῶ παραμένει ἀδιαίρετη,
μέσα στὸ ἓνα φανερώνει τὰ πάντα, κι' ἐνῶ μεταβαίνει σὲ ὅλα,
δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν ταυτότητά της. Πραγματικᾶ προχω-
ρεῖ πρὸς ὅλα, μεταδίδει ἀπὸ τὸν ἑαυτό της σὲ ὅλα καὶ τὶς ἰκανό-
τητές των, ἀλλὰ ἀπὸ ὑπερβολικὴ ἔνωσι μένει ὑπερνικωμένη
ὅλη πρὸς ὅλην καὶ καθ' ὅλον τὸν ἑαυτό της.

3 Θὰ μπορούσε βέβαια νὰ ἐρωτήση κανεὶς, πῶς τὰ πάντα

τητι καὶ διακρίσει χαίρει, καὶ οὐκ ἂν ποτε ἐκόντα ἠρεμεῖν ἐθελήσοι. Καὶ εἰ μὲν ἑτερότητα καὶ διάκρισιν ὁ ταῦτα λέγων φησὶ τὴν ἐκάστου τῶν ὄντων ιδιότητα, καὶ ὅτι ταύτην οὐδὲ ἐν τῶν ὄντων, ὃν ὅπερ ἐστίν, ἐθέλει ποτὲ ἀπολλύειν, οὐκ ἂν οὐδὲ ἡμεῖς πρὸς τοῦτο ἀντιφῆσομεν, ἀλλὰ καὶ ταύτην εἰρήνης ἔφεσιν ἀποφανόμεθα. Πάντα γὰρ ἀγαπᾷ πρὸς ἑαυτὰ εἰρηνεύειν τε καὶ ἠνῶσθαι, καὶ ἑαυτῶν καὶ τῶν ἑαυτῶν ἀκίνητα καὶ ἄπτωτα εἶναι. Καὶ ἐστὶ καὶ τῆς καθ' ἕκαστον ἀμιγυῶς ιδιότητος ἢ παντελῆς εἰρήνη φυλακτικῆ, ταῖς εἰρηνοδώροις αὐτῆς προνοίαις τὰ πάντα ἀστασίαστα καὶ ἀσύμφυρτα πρὸς τε ἑαυτὰ καὶ πρὸς ἀλλήλα διασώζουσα, καὶ πάντα ἐν σταθερᾷ καὶ ἀκλίτῳ δυνάμει πρὸς τὴν ἑαυτῶν εἰρήνην καὶ ἀκίνησίαν ἰστῶσα.

Καὶ εἰ τὰ κινούμενα πάντα μὴ ἠρεμεῖν, ἀλλὰ κινεῖσθαι αἰετὴν τὴν ἑαυτῶν κίνησιν ἐθέλοι, καὶ τοῦτο ἔφεσις ἐστὶ τῆς θείας τῶν ὄλων εἰρήνης, τῆς πάντα ἐφ' ἑαυτῶν ἀδιάπτωτα διασωζούσης καὶ τὴν πάντων τῶν κινουμένων ιδιότητα καὶ κινητικὴν ζωὴν ἀκίνητον καὶ ἄπτωτον φυλαττούσης, ἐν τῷ τὰ κινούμενα πρὸς ἑαυτὰ εἰρηνεύοντα καὶ ὡσαύτως ἔχοντα δρᾶν τὰ ἑαυτῶν.

Εἰ δέ, τὴν κατ' ἔκπτωσιν εἰρήνης ἑτερότητα λέγων, ἰσχυρίζεται μὴ πᾶσιν εἶναι ἐραστὴν τὴν εἰρήνην, μάλιστα μὲν οὐδὲν ἐστὶ τῶν ὄντων, ὃ πάσης παντελῶς ἐνώσεως ἀποπέπτωκε· τὸ γὰρ πάντῃ ἄστατον καὶ ἄπειρον καὶ ἀνίδρυτον καὶ ἀόριστον οὔτε ὄν ἐστὶν οὔτε ἐν τοῖς οὖσιν. Εἰ δὲ τούτους φησὶν εἰρήνη καὶ εἰρήνης ἀγαθοῖς ἀπεχθάνεσθαι, τοὺς ἔρισι καὶ θυμοῖς, καὶ ἀλλοιώσεσι καὶ ἀκαταστασίαις χαίροντας· καὶ οὗτοι ἀμαυροῖς εἰδώλοις εἰρηνικῆς ἐφέσεως διακρατοῦνται, πρὸς παθῶν ἐνοχλούμενοι πολυκινήτων καὶ ταῦτα ἰστᾶν ἀνεπιστημόνως ἐφιέμενοι καὶ οἰόμενοι τῇ ἀποπληρώσει τῶν αἰεὶ ἀπορρεόντων εἰρηνεύειν ἑαυτοὺς τῇ ἀτευξίᾳ τῶν κρατησασῶν ἡδονῶν ἐκταρασσομένους. Τί ἂν

ποθοῦν τὴν εἰρήνην; Διότι πολλὰ ὄντα προτιμοῦν τὴν ἑτερότητα καὶ τὴν διάκρισι· δὲν θὰ ἤθελαν λοιπὸν ποτὲ νὰ ἡρεμοῦν ἐκουσίως. Ἐὰν βέβαια αὐτὸς ποὺ λέγει αὐτὰ τὰ πράγματα μὲ τοὺς ὄρους ἑτερότητα καὶ διάκρισι ἐννοῇ τὴν ἰδιομορφία κάθε ὄντος, τὴν ὁποία κανένα ὄν, ὅποιο κι' ἂν εἶναι δὲν θέλει ποτὲ νὰ τὴ χάσῃ, οὔτε κι' ἐμεῖς θ' ἀντεῖπωμε σ' αὐτά, ἀλλὰ θὰ χαρακτηρίσωμε κι' αὐτὴν τὴ θέλησι ὡς ἔφεσι εἰρήνης. Διότι ὅλα τὰ ὄντα ἀγαποῦν νὰ εἰρηνεύουν καὶ νὰ εἶναι ἠνωμένα πρὸς ἑαυτά, νὰ διατηροῦνται ἀκίνητα καὶ ἄπτωτα ἀπὸ ἑαυτὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἀνήκοντα σ' αὐτά. Ἡ τελεία εἰρήνη φυλάσσει καθαρὴ τὴν ἰδιομορφία τοῦ καθενός, διατηρώντας μὲ τὶς εἰρηνόδωρες πρόνοιες τὰ πάντα ἀδιάσπαστα καὶ ἀσύμφυρτα πρὸς ἑαυτὰ καὶ πρὸς ἄλληλα καὶ στήνοντας τὰ πάντα μέσα στὴν εἰρήνη καὶ τὴν ἀκίνησιν αὐτῶν μὲ τὴν σταθερὴ καὶ ἀκλόνητη δύναμί της.

4 Κι' ἂν ὅλα τὰ κινούμενα δὲν θέλουν νὰ ἡρεμοῦν, ἀλλὰ νὰ κινουῦνται πάντοτε κατὰ τὴν οἰκεία τους κίνησι, κι' αὐτὸ ἔφεσις τῆς θείας εἰρήνης τῶν ὄλων εἶναι, ἡ ὁποία διασώζει ἀδιάπτωτα ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους καὶ φυλάττει ἀκίνητη καὶ ἄπτωτη τὴν ἰδιομορφία καὶ τὴν κινητικὴ ζωὴ, ὥστε τὰ κινούμενα νὰ πραγματοποιοῦν τὶς κινήσεις των εἰρηνεύοντας πρὸς ἑαυτὰ καὶ διατηρώντας τὴν ταυτότητά τους.

5 Ἐὰν ὁμως μὲ τὸν ὄρο ἑτερότητα ἐννοῇ τὴν ἑκπτώσι ἀπὸ τὴν εἰρήνην καὶ ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ εἰρήνη δὲν εἶναι ἀγαπητὴ ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα, πρέπει νὰ ἀπαντήσωμε ὅτι κανένα ὄν δὲν ὑπάρχει ποὺ νὰ ἔχη ἐκπέσει τελείως ἀπὸ ὅλη τὴν ἔνωσι· διότι τὸ ἐντελῶς ἄστατο καὶ ἄπειρο, ἀστερέωτο καὶ ἀόριστο, δὲν εἶναι οὔτε ἀνάμεσα στὰ ὄντα. Ἐὰν πάλι ἰσχυρίζεται ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ εὐχαριστιοῦνται στὶς ἔριδες καὶ στὶς ἐκρήξεις τοῦ θυμοῦ, στὶς ἀστάθειες καὶ στὶς ἀκαταστασίες, ἀπεχθάνονται τὴν εἰρήνην καὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης, λοιπὸν μπορούμε ν' ἀπαντήσωμε ὅτι κι' αὐτοὶ ἀκόμη κατέχονται ἀπὸ ἀμυδρὰ εἰδωλα εἰρηνικῆς ἐφέσεως, ἀλλὰ ἐνοχλοῦνται ἀπὸ πολυκίνητα πάθη κι' ἐπιθυμοῦν χωρὶς ἐπίγνωσι νὰ τὰ σταματήσουν καί, ἐπειδὴ ταρασσονται ἀπὸ τὴν ἀποτυχία τῶν ἡδονῶν ποὺ τοὺς κυριαρχοῦν, νομίζουν ὅτι θὰ εἰ-

τις εἶποι περὶ τῆς κατὰ Χριστὸν εἰρηνοχύτου φιλανθρωπίας; Καθ' ἣν οὐ μὴ μάθωμεν ἔτι πολεμεῖν, οὔτε ἑαυτοῖς οὔτε ἀλλήλοις οὔτε ἀγγέλοις, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς τὰ θεῖα κατὰ δύναμιν συνεργήσομεν, κατὰ πρόνοιαν Ἰησοῦ τοῦ τὰ πάντα ἐν πᾶσιν ἐνεργοῦν-
 5 τος καὶ ποιοῦντος εἰρήνην ἄρρητον καὶ ἐξ αἰῶνος προωρισμένη καὶ ἀποκαταλλάσσοντας ἡμᾶς ἑαυτῷ καὶ ἐν ἑαυτῷ τῷ Πατρὶ· περὶ ὧν ὑπερφυῶν δώρων ἐν ταῖς Θεολογικαῖς Ὑπο-
 τυπώσεσιν ἰκανῶς εἴρηται, προσεπιμαρτυρούντων ἡμῖν καὶ τῆς ἱερᾶς τῶν Λογίων ἐπιπνοίας.

6 Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ ἄλλοτέ μου δι' ἐπιστολῆς ἐπύθου, τί ποτε ἄρα φημι τὸ αὐτοεῖναι, τὴν αὐτοζωὴν, τὴν αὐτοσοφίαν, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἔφης διαπορῆσαι, πῶς τὸν Θεὸν ποτὲ μὲν αὐτοζωὴν φημι, ποτὲ δὲ τῆς αὐτοζωῆς ὑποστάτην· ἀναγκαῖον ὦήθη, ἱερὲ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπε, καὶ ταύτης σε τῆς ἐφ' ἡμῖν ἀπορίας ἀπολυ-
 15 σαι. Καὶ πρῶτον μὲν, ἵνα τὰ μυριόλεκτα καὶ νῦν ἀναλάβωμεν, οὐκ ἔστιν ἐναντίον αὐτοδύναμιν ἢ αὐτοζωὴν εἰπεῖν τὸν Θεόν, καὶ τῆς αὐτοζωῆς ἢ εἰρήνης ἢ δυνάμεως ὑποστάτην· τὰ μὲν γὰρ ἐκ τῶν ὄντων καὶ μάλιστα ἐκ τῶν πρῶτως ὄντων, ὡς αἴτιος πάντων τῶν ὄντων, λέγεται· τὰ δέ, ὡς ὑπὲρ πάντα καὶ τὰ
 20 πρῶτως ὄντα ὑπερῶν ὑπερουσίως.

Τί δὲ ὄλως, φῆς, τὸ αὐτοεῖναι λέγομεν ἢ τὴν αὐτοζωὴν, ἢ ὅσα ἀπολύτως καὶ ἀρχηγικῶς εἶναι καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ πρῶτως ὑφεστηκέναι τιθέμεθα; Τοῦτο δὲ φαμεν, οὐκ ἔστιν ἀγκύλον, ἀλλ' εὐθὺ καὶ ἀπλῆν τὴν διασάφησιν ἔχον. Οὐ γὰρ οὐσίαν τινὰ θεῖαν
 25 ἢ ἀγγελικὴν εἶναι φαμεν τὸ αὐτοεῖναι, τοῦ εἶναι τὰ ὄντα πάντα αἰτίαν (μόνον γὰρ τοῦ εἶναι πάντα τὰ ὄντα καὶ αὐτοῦ τοῦ εἶναι, ὑπερουσίος ἀρχὴ καὶ οὐσία καὶ αἴτιον), οὐδὲ ζωογόνον ἄλλην θεότητα παρὰ τὴν ὑπέρθεον πάντων ὅσα ζῆ καὶ τῆς αὐτοζωῆς

ρηνεύσουν χορταίνοντας με τὰ πράγματα πού ρέουν διαρκῶς. Τί θὰ μπορούσε νὰ εἰπῆ κανεὶς γιὰ ἐκείνη τὴ φιλανθρωπία τοῦ Χριστοῦ πού ἐκχύνει εἰρήνη; Ἀπὸ αὐτὴν μαθαίνομε νὰ μὴ πολεμοῦμε πλέον οὔτε πρὸς τοὺς ἑαυτοὺς μας οὔτε πρὸς ἀλλήλους οὔτε πρὸς ἀγγέλους³, ἀλλὰ καὶ με αὐτοὺς μαζί θὰ ἐνεργοῦμε τὰ θεῖα ἔργα κατὰ δύναμι, σύμφωνα με τὴν πρόνοια τοῦ Ἰησοῦ ὁ ὁποῖος ἐνεργεῖ τὰ πάντα σὲ ὄλους, ἐπιφέρει τὴν ἄρρητη εἰρήνη πού εἶναι προωρισμένη ἀπὸ τὸν αἰῶνα καὶ μᾶς συμφιλιώνει ἐμᾶς με τὸν ἴδιον καὶ διὰ μέσου αὐτοῦ με τὸν Πατέρα. Ἀλλὰ γι' αὐτὰ τὰ ὑπερφυῆ δῶρα ἔχομε ἐκθέσει ἀρκετὰ στὶς *Θεολογικὲς Ὑποτυπώσεις* με τὴ συμμαρτυρία καὶ τῶν θεοπνεύστων Λογίων.

6 Ἀλλά, ἐπειδὴ κάποτε μ' ἐρώτησες μ' ἐπιστολῇ τί ἐννοῶ με τοὺς ὄρους αὐτοεῖναι, αὐτοζωή, αὐτοσοφία, κι' εἶπες ὅτι διερωτᾶσαι, πῶς τὸν Θεὸ ἄλλοτε τὸν ἀποκαλῶ αὐτοζωὴ κι' ἄλλοτε ὑποστάτη τῆς αὐτοζωῆς, ἐθεώρησα ἀναγκαῖο, ἱερὲ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπε, νὰ σοῦ λύσω κι' αὐτὴν τὴν ἀπορία κατὰ τὸ δυνατό. Καὶ πρῶτα, γιὰ νὰ ἐπαναλάβωμε τώρα τὰ μυριόλεκτα, δὲν εἶναι ἀντιφατικὸ νὰ χαρακτηρίζωμε τὸν Θεὸ ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος αὐτοδύναμι ἢ αὐτοζωὴ κι' ἀπὸ τὸ ἄλλο δημιουργὸ τῆς αὐτοζωῆς ἢ αὐτοειρήνης ἢ αὐτοδυνάμεως. Διότι τοὺς προηγουμένους χαρακτηρισμοὺς παίρνει ὁ Θεὸς ἀπὸ τὰ ὄντα καὶ μάλιστα ἀπὸ τὰ ἀρχέγονα ὄντα, ὡς αἷτιος ὄλων τῶν ὄντων· τοὺς ἄλλους χαρακτηρισμοὺς παίρνει ὡς ὑπερῶν ὑπερουσίως ἐπάνω ἀπὸ ὄλα τὰ ὄντα, ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὰ ἀρχέγονα ὄντα.

Κατ' ἀρχὴν, τί νομίζεις ὅτι ἐννοοῦμε ὅταν λέγωμε αὐτοεῖναι ἢ αὐτοζωὴ ἢ ὅσα πράγματα δεχόμεστε ὅτι ὑπάρχουν ἀπολύτως καὶ ἀρχηγικῶς καὶ ὅτι ἔχουν πάρει πρῶτα τὴν ὑπόστασι ἀπὸ τὸν Θεὸ; Ἰσχυρίζομαστε λοιπὸν ὅτι τοῦτο δὲν εἶναι λοξό, ἀλλὰ εὐθὺ κι' ἔχει ἀπλῆ ἐξήγησι. Δὲν ἰσχυρίζομαστε ὅτι τὸ αὐτοεῖναι εἶναι οὐσία θεῖα ἢ ἀγγελικὴ, αἰτία τῆς ὑπάρξεως ὄλων τῶν ὄντων (διότι μόνο αἷτιο τῆς ὑπάρξεως ὄλων τῶν ὄντων καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ εἶναι, εἶναι ἢ ὑπερούσια ἀρχὴ καὶ οὐσία καὶ αἷτία), οὔτε δεχόμεστε ἄλλη θεότητα ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ὑπέρθη ζωὴ πού ζωογονεῖ ὄλα ὅσα ζοῦν καὶ εἶναι αἷτία τῆς αὐτοζωῆς· οὔτε

αίτιαν ζωὴν οὔτε, συνελθόντα εἰπεῖν, ἀρχικὰς τῶν ὄντων καὶ δημιουργικὰς οὐσίας καὶ ὑποστάσεις, ὡς τινες καὶ θεοὺς τῶν ὄντων καὶ δημιουργοὺς αὐτοσχεδιάσαντες ἀπεστομάτισαν, οὓς, ἀληθῶς καὶ κυρίως εἰπεῖν, οὔτε αὐτοὶ ἤδεσαν οὐκ ὄντας οὔτε οἱ
 5 πατέρες αὐτῶν· ἀλλ' αὐτοεῖναι καὶ αὐτοζωὴν καὶ αὐτοθεότητά φαμεν, ἀρχικῶς μὲν οὖν, θεϊκῶς καὶ αἰτιατικῶς, τὴν μίαν πάντων ὑπεράρχιον καὶ ὑπερούσιον ἀρχὴν καὶ αἰτίαν, μεθεκτῶς δὲ τὰς ἐκδιδόμενας ἐκ Θεοῦ τοῦ ἀμεθέκτου προνοητικὰς δυνάμεις, τὴν αὐτουουσίωσιν, αὐτοζώωσιν, αὐτοθέωσιν, ὧν τὰ ὄντα οἱ
 10 κείως ἑαυτοῖς μετέχοντα, καὶ ὄντα καὶ ζῶντα καὶ ἔνθεα, καὶ ἔστι καὶ λέγεται, καὶ τὰ ἄλλα ὡσαύτως. Διὸ καὶ τῶν πρώτων αὐτῶν ὁ ἀγαθὸς ὑποστάτης λέγεται εἶναι, εἶτα τῶν ὄλων αὐτῶν, εἶτα τῶν μερικῶν αὐτῶν· εἶτα τῶν ὄλως αὐτῶν μετεχόντων, εἶτα τῶν μερικῶς αὐτῶν μετεχόντων.

15 Καὶ τί δεῖ περὶ τούτων λέγειν; ὅπου γέ τινες τῶν θείων ἡμῶν ἱεροδιδασκάλων καὶ τῆς αὐτοαγαθότητος καὶ θεότητος ὑποστάτην φασὶ τὸν ὑπεράγαθον καὶ ὑπέρθεον, αὐτοαγαθότητα καὶ θεότητα λέγοντες εἶναι τὴν ἀγαθοποιὸν καὶ θεοποιὸν ἐκ Θεοῦ προεληλυθυῖαν δωρεάν, καὶ αὐτοκάλλος τὴν αὐτοκαλλο-
 20 ποιὸν χύσιν, καὶ ὄλον κάλλος καὶ μερικὸν κάλλος καὶ ὄλως καλὰ καὶ ἐν μέρει καλὰ· καὶ ὅσα ἄλλα κατὰ τὸν αὐτὸν εἴρηται καὶ εἰρήσεται τρόπον, δηλοῦντα προνοίας καὶ ἀγαθότητος μετεχομένης ὑπὸ τῶν ὄντων ἐκ Θεοῦ τοῦ ἀμεθέκτου προϊούσας ἀφθόνῳ χύσει καὶ ὑπερβλυζούσας, ἵνα ἀκριβῶς ὁ πάντων αἴτιος
 25 ἐπέκεινα ἢ πάντων καὶ τὸ ὑπερούσιον καὶ ὑπερφυῆς πάντη ὑπερέχη τῶν καθ' ὁποῖαν τινά ποτε οὐσίαν καὶ φύσιν.

4. Αὐτοεῖναι καὶ αὐτοζωὴ λοιπὸν εἶναι πρῶτα ἢ αἰτία τῆς ὑπάρξεως, δηλαδή ὁ Θεός, κι' ἔπειτα κατὰ μέθεξι ἢ ἐνέργεια τῆς ὑπάρξεως.

μὲ λίγα λόγια, δεχόμεστε ἄλλες ἀρχικὲς καὶ δημιουργικὲς οὐσίαι καὶ ὑποστάσεις τῶν ὄντων ὅπως ἐδίδαξαν μερικοὶ κατασκευάζοντας θεοὺς καὶ δημιουργοὺς τῶν ὄντων, τοὺς ὁποίους στήν πραγματικότητα δὲν ἐγνώριζαν οὔτε αὐτοὶ οὔτε οἱ πατέρες των, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχαν. Ἀλλὰ αὐτοεῖναι καὶ αὐτοζωὴ καὶ αὐτοθεότητα ὀνομάζομε ἀρχικῶς μὲν καὶ θεϊκῶς καὶ αἰτιατικῶς τὴν μιὰ ὑπεράρχια καὶ ὑπερούσια ἀρχὴ ὄλων τῶν ὄντων, μεθεκτῶς δὲ τὶς προνοητικὲς δυνάμεις, πού πηγάζουν ἀπὸ τὸν ἀμέθεκτο Θεό, τὴν αὐτουσίωσι, τὴν αὐτοζῶωσι, τὴν αὐτοθέωσι⁴. Τὰ ὄντα μετέχοντας σ' αὐτὲς τὶς δυνάμεις εἶναι καὶ λέγονται ὄντα καὶ ζῶντα καὶ ἔνθεα, καὶ τὰ ἄλλα παρομοίως. Γι' αὐτὸ ὁ ἀγαθὸς λέγεται ὅτι εἶναι ὑποστάτης πρῶτον αὐτῶν τῶν δυνάμεων, ἔπειτα τῶν ὀλικῶν δυνάμεων, ἔπειτα τῶν μερικῶν δυνάμεων· ἔπειτα τῶν μετεχόντων αὐτῶν ὀλικῶς, ἔπειτα τῶν μετεχόντων αὐτῶν μερικῶς.

Ἀλλὰ τί χρειάζεται νὰ ὁμιλοῦμε γι' αὐτά; Ἀκόμη καὶ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς θείους ἱεροδιδασκάλους μας τὸν ὑπεράγαθο καὶ τὸν ὑπέρθεο τὸν καλοῦν ὑποστάτη τῆς αὐτοαγαθότητος καὶ θεότητος, λέγοντας ὅτι αὐτοαγαθότης καὶ θεότης εἶναι ἡ ἀγαθοποιὸς καὶ θεοποιὸς δωρεὰ πού προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ ὅτι αὐτοκάλλος εἶναι ἡ αὐτοκαλλοποιὸς ἔκχυσις, ἀπὸ τὴν ὁποία διαμορφώνονται τὸ ὀλικὸ κάλλος καὶ τὸ μερικὸ κάλλος, τὰ ὀλικῶς καλὰ καὶ τὰ μερικῶς καλὰ⁵. τὸ ἴδιο καὶ ὅσα ἄλλα ἔχουν λεχθῆ καὶ θὰ λεχθοῦν κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, πού δηλώνουν πρόνοιες καὶ ἀγαθότητες, οἱ ὁποῖες μετέχονται ἀπὸ τὰ ὄντα, προβάλλονται ἀπὸ τὸν ἀμέθεκτο Θεὸ μὲ ἀφθονη ἔκχυσι καὶ ὑπερεκβλύζουν, ὥστε ἀκριβῶς ὁ αἴτιος τῶν πάντων νὰ εἶναι ἐπέκεινα τῶν πάντων καὶ τὸ ὑπερούσιο καὶ ὑπερφυῆς νὰ ὑπερέχη πλήρως ὁποιαδήποτε οὐσίας καὶ φύσεως.

5. Ἡ σειρά εἶναι: αὐτοκάλλος, ὀλικὸ κάλλος, μερικὸ κάλλος, ὀλικῶς καλὰ, μερικῶς καλὰ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'

Περὶ Ἁγίου ἀγίων, Βασιλέως βασιλέων,
Κυρίου κυρίων, Θεοῦ θεῶν

- 1 Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ περὶ τούτων ὅσα εἶπειν ἔδει τὸ προσῆ-
κον ἀπέιληφεν, ὡς οἶμαι, τέλος, ὑμνητέον ἡμῖν τὸν ἀπειρώνου-
μον, καὶ ὡς Ἁγιον ἀγίων καὶ Βασιλέα τῶν βασιλευόντων καὶ
βασιλεύοντα τὸν αἰῶνα καὶ ἐπ' αἰῶνα καὶ ἔτι, καὶ ὡς Κύριον
5 τῶν κυρίων, καὶ Θεὸν τῶν θεῶν. Καὶ πρῶτόν γε ρητέον, τί μὲν
αὐτοαγιότητα εἶναι οἴομεθα, τί δὲ βασιλείαν, τί δὲ κυριότητα, τί
δὲ θεότητα, καὶ τί βούλεται δηλοῦν τὰ Λόγια τῷ διπλασιασμῷ
τῶν ὀνομάτων.
- 2 Ἁγιότης μὲν οὖν ἐστίν, ὡς καθ' ἡμᾶς εἶπειν, ἡ παντὸς
10 ἄγους ἐλευθέρα καὶ παντελῆς καὶ πάντη ἄχραντος καθαρότης.
Βασιλεία δὲ ἡ παντὸς ὄρου καὶ κόσμου καὶ θεσμοῦ καὶ τάξεως
διανέμησις. Κυριότης δὲ οὐχ ἡ τῶν χειρόνων ὑπεροχὴ μόνον,
ἀλλὰ καὶ πᾶσα τῶν καλῶν τε καὶ ἀγαθῶν ἡ παντελῆς παγκτη-
σία καὶ ἀληθῆς καὶ ἀμετάπτωτος βεβαιότης· διὸ καὶ κυριότης
15 παρὰ τὸ κῶρος καὶ τὸ κύριον καὶ τὸ κυριεῶν. Θεότης δὲ ἡ πάν-
τα θεουμένη πρόνοια καὶ ἀγαθότητι παντελεῖ καὶ πάντα περιθέ-
ουσα καὶ συνέχουσα καὶ ἑαυτῆς ἀποπληροῦσα καὶ ὑπερέχουσα
πάντα τὰ τῆς προνοίας αὐτῆς ἀπολαύοντα.
- 3 Ταῦτα μὲν οὖν ἐπὶ τῆς πάντα ὑπερβαλλούσης αἰτίας ἀπο-
20 λύτως ὑμνητέον καὶ προσρητέον αὐτὴν ὑπερέχουσαν ἀγιότητα
καὶ κυριότητα καὶ βασιλείαν ὑπερκειμένην, καὶ ἀπλουστάτην
θεότητα· καὶ γὰρ ἐξ αὐτῆς ἐν ἐνὶ καὶ ἀθρώως ἐκπέφυκε καὶ δια-

1. Δαν. 9, 24.

2. Α' Τιμ. 6, 15.

3. Ἀποκ. 19, 16.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12

Περὶ Ἁγίου τῶν ἁγίων, Βασιλέως τῶν βασιλέων,
Κυρίου τῶν κυρίων, Θεοῦ τῶν θεῶν

- 1 Ἀλλά, ἀφοῦ ὅσα ἔπρεπε νὰ εἰποῦμε καὶ γι' αὐτὸ τὸ θέμα ἔλαβαν τὸ κατάλληλο, ὅπως νομίζω, τέλος, ἅς ὑμνήσωμε τὸν ἀπειρώνυμο καὶ ὡς Ἁγιο τῶν ἁγίων¹, ὡς Βασιλέα τῶν βασιλευόντων², βασιλεύοντα στὸν αἰῶνα καὶ ἐπὶ τὸν αἰῶνα, καὶ ἀκόμη παραπέρα, ὡς Κύριο τῶν κυρίων³ καὶ ὡς Θεὸ τῶν θεῶν⁴. Καὶ πρῶτα πρέπει νὰ λεχθῆ, τί νομίζομε ὅτι εἶναι αὐτοαγιότης, τί εἶναι βασιλεία, τί εἶναι κυριότης, τί εἶναι θεότης καὶ τί θέλουν νὰ δηλώσουν τὰ Λόγια μὲ τὸ διπλασιασμὸ τῶν ὀνομάτων.
- 2 Ἁγιότης λοιπὸν, ὅπως θὰ μπορούσαμε νὰ εἰποῦμε, εἶναι ἡ ἀπὸ κάθε ἄγος ἐλεύθερη καὶ ἐντελῶς ἄχραντη καθαρότης. Βασιλεία εἶναι ἡ ἐξουσία σὲ κάθε τόπο, κανονισμὸ, νόμο καὶ τάξι. Κυριότης εἶναι ὄχι μόνο ἡ ὑπεροχὴ ἀπέναντι στὰ κατώτερα, ἀλλὰ καὶ ὅλη ἡ πλήρης κτῆσις τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν, καθὼς καὶ ἡ ἀληθινὴ καὶ ἀμετάβλητη βεβαιότης· διότι ἡ κυριότης προέρχεται ἀπὸ τὸ κῦρος καὶ τὸ κύριον καὶ τὸ κυριεῦον. Θεότης δὲ εἶναι ἡ πρόνοια, ποὺ θεᾶται τὰ πάντα καὶ περιθέει⁵ τὰ πάντα μὲ τελεία ἀγαθότητα, ποὺ συνέχει τὰ πάντα καὶ τὰ πληρώνει μὲ τὸν ἑαυτὸ της, ποὺ ὑπερέχει ὅλα ὅσα ἀπολαύουν τῆς προνοίας της.
- 3 Μὲ αὐτὰ λοιπὸν τὰ ὀνόματα ἅς ὑμνήσωμε κατὰ τρόπο ἀπόλυτο τὴν αἰτία ποὺ ὑπερβάλλει τὰ πάντα· κι' ἐπὶ πλεον ἅς τὴν εἰποῦμε ὑπέροχη ἀγιότητα, ὑπερκειμένη κυριότητα καὶ βασιλεία, ἀπλουστάτη θεότητα. Διότι ἀπὸ αὐτὴν ἐφύτρωσε καὶ μεταδόθηκε μὲ μιὰ στιγμιαία πρᾶξι ὅλη ἡ διαυγῆς ἀκρίβεια

4. Ψαλμ. 49,1.

5. Περιτρέχει.

νενέμηται πᾶσα ἀμιγῆς ἀκρίβεια πάσης εἰλικρινοῦς καθαρότητος, πᾶσα ἢ τῶν ὄντων διάταξις τε καὶ διακόσμησις, ἀναρμοστίαν καὶ ἀνισότητα καὶ ἀσυμμετρίαν ἐξορίζουσα, καὶ εἰς τὴν εὐτακτον ταυτότητα καὶ ὀρθότητα γαννυμένη καὶ περιάγουσα τὰ μετέχειν αὐτῆς ἠξιωμένα· πᾶσα ἢ παντελῆς καὶ πάντων τῶν καλῶν παγκτησία, πᾶσα ἀγαθὴ πρόνοια, θεωρὸς καὶ συνοχικὴ τῶν προνοουμένων, ἑαυτὴν ἀγαθοπρεπῶς ἐπιδιδούσα πρὸς ἐκθέωσιν τῶν ἐπεστραμμένων.

Ἐπειδὴ δὲ ὑπερπλήρης πάντων ἐστὶν ὁ πάντων αἴτιος, κατὰ μίαν τὴν πάντων ὑπερέχουσαν ὑπερβολήν, Ἅγιος ἀγίων ὑμνεῖται, καὶ τὰ λοιπά, καθ' ὑπερβλύζουσαν αἰτίαν καὶ ἐξηρημένην ὑπεροχήν, ὡς ἂν τις φαίη. Καθ' ὅσον ὑπερέχουσι τῶν οὐκ ὄντων τὰ ὄντα, ἅγια ἢ θεῖα ἢ κύρια ἢ βασιλικά, καὶ αὐτῶν μετεχόντων αἱ αὐτομετοχαί, κατὰ τοσοῦτον ὑπερίδρυται πάντων τῶν ὄντων ὁ ὑπὲρ πάντα τὰ ὄντα καὶ πάντων τῶν μετεχόντων καὶ τῶν μετοχῶν ὁ ἀμέθεκτος αἴτιος. Ἁγίους δὲ καὶ βασιλεῖς καὶ κυρίους καὶ θεοὺς καλεῖ τὰ Λόγια τὰς ἐν ἐκάστοις ἀρχικωτέρας διακοσμήσεις, δι' ὧν αἱ δευτέραι τῶν ἐκ Θεοῦ δωρεῶν μεταλαμβάνουσαι τὴν τῆς ἐκείνων διαδόσεως ἀπλότητα περὶ τὰς ἑαυτῶν διαφορὰς πληθύνουσιν· ὧν αἱ πρῶτισται τὴν ποικιλίαν προνοητικῶς καὶ θεοειδῶς πρὸς τὴν ἐνότητα τὴν ἑαυτῶν συνάγουσι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'

Περὶ τελείου καὶ ἐνός

Τοσαῦτα καὶ περὶ τούτων. Ἐπ' αὐτὸ δὲ λοιπόν, εἰ δοκεῖ, τῷ λόγῳ τὸ καρτερώτατον χωρῶμεν· καὶ γὰρ ἡ θεολογία τοῦ

ὄλης τῆς γνησίας καθαρότητος, ὅλη ἢ τάξις καὶ διακόσμησις τῶν ὄντων, αὐτὴ ἀπομακρύνει τὴν ἀναρμοστία, τὴν ἀνισότητα καὶ τὴν ἀσυμμετρία, χαίρεται μὲ τὴν εὐτακτη ταυτότητα καὶ ὀρθότητα καὶ φέρει κοντὰ τῆς ὅσα εἶναι ἀξιωμένα νὰ μετέχουν αὐτῆς· αὐτὴ εἶναι ἡ τελεία κατοχὴ ὄλων τῶν καλῶν, ὅλη ἢ ἀγαθὴ πρόνοια, θεωρὸς καὶ συντηρητῆς ἐκείνων τὰ ὅποια δέχονται τὴν πρόνοια, πού προσφέρει τὸν ἑαυτὸ τῆς ἀγαθοπρεπῶς γιὰ τὴν ἐκθέωσι αὐτῶν πού ἐπιστρέφουν.

4 Ἐπειδὴ δὲ ὁ αἷτιος τῶν ὄλων εἶναι ὑπερπλήρης ἀπὸ ὅλα μὲ μιὰ ὑπερβολὴ πού ὑπερέχει ὄλων, ὑμνεῖται ὡς Ἅγιος τῶν ἀγίων καὶ τὰ ὑπόλοιπα, γιὰ τὴν ὑπερβλύζουσα αἰτιότητά του καὶ γιὰ τὴν ἐξαιρετὴ ὑπεροχὴ, θὰ μπορούσε νὰ εἰπῆ κανεῖς. Ὅσο ὑπερέχουν ἐκεῖνα πού εἶναι ἅγια ἢ θεῖα ἢ κύρια ἢ βασιλικά ἀπὸ ἐκεῖνα πού δὲν εἶναι τέτοια, καὶ ὅσο ὑπερέχουν οἱ αὐτομετοχὲς ἀπὸ ἐκεῖνα πού μετέχουν αὐτῶν, τόσο ὁ ὑπεράνω ὄλων τῶν ὄντων εἶναι ὑπερεδραιωμένος ἐπάνω ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα καὶ ὁ ἀμέθεκτος αἷτιος εἶναι τοποθετημένος ἐπάνω ἀπὸ ὅλα τὰ μετέχοντα καὶ τὶς μετοχὲς. Ἄγιους δὲ καὶ βασιλεῖς, κυρίους καὶ θεοὺς καλοῦν τὰ Λόγια⁶ τὶς ἀρχικώτερες σὲ κάθε ἱεραρχία διακοσμήσεις, διὰ μέσου τῶν ὁποίων οἱ δεύτερες διακοσμήσεις μεταλαμβάνουν τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὴ διαφοροποίησί τους διασποῦν σὲ πολλὰ τὴν ἀπλότητα ἐκείνων· ἐνῶ οἱ πρῶτες πρῶτες συνάγουν τὴν ποικιλία τῶν διαδόσεων στὴν ἐνότητα πού τοὺς ταιριάζει μὲ τρόπο προνοητικὸ καὶ θεοειδῆ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 13

Περὶ τοῦ τελείου καὶ τοῦ ἐνός

1 Ἄρκετὰ εἶναι αὐτὰ γιὰ τὸ θέμα τοῦτο. Ἄς προχωρήσωμε λοιπὸν τώρα μὲ τὸ λόγο, ἂν σοῦ ἀρέση, στὸ σπουδαιότερο σημεῖο. Πράγματι ἡ θεολογία ἀποδίδει στὸ αἷτιο τῶν πάντων

πάντων αἰτίου καὶ πάντα καὶ ἅμα πάντα κατηγορεῖ καὶ ὡς τέλειον καὶ ἐν ἀνυμνεῖ. Τέλειον μὲν οὖν ἐστὶν οὐ μόνον ὡς αὐτοτελὲς καὶ καθ' ἑαυτὸ ὑφ' ἑαυτοῦ μονοειδῶς ἀφοριζόμενον καὶ ὄλον δι' ὄλου τελειότατον, ἀλλὰ καὶ ὡς ὑπερτελὲς κατὰ τὸ πάντων ὑπερέχον· καὶ πᾶσαν μὲν ἀπειρίαν ὀρίζον, παντὸς δὲ πέρατος ὑπερηπλωμένον καὶ ὑπὸ μηδενὸς χωρούμενον ἢ καταλαμβανόμενον, ἀλλὰ διατεῖνον ἐπὶ πάντα ἅμα καὶ ὑπὲρ πάντα ταῖς ἀνεκλείπτους ἐπιδόσεις καὶ ἀτελευτήτοις ἐνεργείαις. Τέλειον δ' αὖ λέγεται καὶ ὡς ἀναυξὲς καὶ ἀεὶ τέλειον, καὶ ὡς ἀμείωτον, ὡς 10 πάντα ἐν ἑαυτῷ προέχον καὶ ὑπερβλύζον κατὰ μίαν τὴν ἄπαστον καὶ ταυτὴν καὶ ὑπερπλήρη καὶ ἀνελάττωτον χορηγίαν, καθ' ἣν τὰ τέλεια πάντα τελεσιουργεῖ καὶ τῆς οἰκείας ἀποπληροῦ τελειότητος.

2 Ἐν δέ, ὅτι πάντα ἐνιαίως ἐστὶ κατὰ μιᾶς ἐνότητος ὑπερο-
15 χήν, καὶ πάντων ἐστὶ τοῦ ἐνὸς ἀνεκφοιτήτως αἴτιον· οὐδὲν γάρ ἐστι τῶν ὄντων ἀμέτοχον τοῦ ἐνός, ἀλλ' ὥσπερ ἅπας ἀριθμὸς μονάδος μετέχει, καὶ μία δυὰς καὶ δεκάς λέγεται καὶ ἡμισυ ἐν, καὶ τρίτον καὶ δέκατον ἐν, οὕτω πάντα καὶ πᾶν τῶν πάντων μόριον τοῦ ἐνός μετέχει καὶ τῷ εἶναι τὸ ἐν πάντα ἐστὶ τὰ ὄντα. Καὶ 20 οὐκ ἐστὶ τὸ πάντων αἴτιον ἐν τῶν πολλῶν ἐν, ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἐνός καὶ πλήθους, καὶ παντὸς ἐνός καὶ πλήθους ὀριστικόν· οὐδὲ γάρ ἐστὶ πλήθος ἀμέτοχόν πη τοῦ ἐνός, ἀλλὰ τὸ μὲν πολλὰ τοῖς μέρεσιν ἐν τῷ ὄλω καὶ τὸ πολλὰ τοῖς συμβεβηκόσιν ἐν τῷ ὑποκειμένῳ καὶ τὸ πολλὰ τῷ ἀριθμῷ ἢ ταῖς δυνάμεσιν ἐν τῷ εἶδει 25 καὶ τὸ πολλὰ τοῖς εἶδεσιν ἐν τῷ γένει καὶ τὸ πολλὰ ταῖς περιόδοις ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ οὐδὲν ἐστὶ τῶν ὄντων, ὃ μὴ μετέχει πη τοῦ ἐνός, τοῦ ἐν τῷ κατὰ πάντα ἐνικῶ, πάντα καὶ ὅλα πάντα, καὶ τὰ ἀντικείμενα, καὶ ἐνιαίως προσυνειληφότος. Καὶ ἄνευ μὲν τοῦ ἐνός οὐκ ἔσται πλήθος, ἄνευ δὲ τοῦ πλήθους ἔσται τὸ ἐν, ὡς καὶ

ὅλα τὰ κατηγορήματα καὶ μάλιστα ὅλα μαζί, καὶ τὸν ὕμνεϊ ὡς τέλειον καὶ ὡς ἓνα¹. Τέλειο λοιπὸν εἶναι τοῦτο, ὄχι μόνο ὡς αὐτοτελές, ὡς καθοριζόμενο τὸ ἴδιο ὑφ' ἑαυτοῦ μονοειδῶς, ὡς ὀλοκληρωτικὰ τελειότατο, ἀλλὰ καὶ ὡς ὑπερτέλειο πού ὑπερέχει ὅλων τῶν πραγμάτων· διότι ὀρίζει κάθε ἀπειρία, ἀπλώνεται σ' ὅλα τὰ ὄρια, ἂν καὶ δὲν χωρεῖται καὶ δὲν περιλαμβάνεται σὲ κανένα, ἀλλὰ ἐπεκτείνεται σὲ ὅλα μαζί καὶ ἐπάνω ἀπὸ ὅλα μὲ τις ἀδιάκοπες παροχῆς καὶ τις ἀτελείωτες ἐνέργειες. Λέγεται ἐπίσης τέλειο καὶ ὡς ἀναύξητο καὶ διαπαντὸς τέλειο, ὡς ἀμείωτο, ὡς ἔχον ἐκ τῶν προτέρων μέσα του ὅλα τὰ ὄντα· καὶ ὡς ὑπερβλύζον ἀπὸ τελειότητα μέσα σὲ μιά, ἄπαυστη καὶ ταυτή, ὑπερπλήρη καὶ ἀνελάττωτη χορηγία, κατὰ τὴν ὁποία τελεσιουργεῖ ὅλα τὰ τέλεια καὶ τὰ γεμίζει μὲ τὴν τελειότητά του.

Ἐνα δὲ εἶναι τοῦτο, διότι περικλείει συλλογικῶς τὰ πάντα μέσα σὲ μιά ὑπερβατικὴ ἐνότητα, καὶ διότι εἶναι αἴτιο τῶν ὅλων χωρὶς νὰ ἐξέρχεται ἀπὸ τὴν ἐνότητά του. Πράγματι κανένα ὄν δὲν εἶναι ἀμέτοχο τοῦ ἐνός, ἀλλὰ, ὅπως κάθε ἀριθμὸς μετέχει τῆς μονάδος καὶ λέγεται μία δυάς, μία δεκάς, ἓνα δεύτερο, ἓνα τρίτο, ἓνα δέκατο, ἔτσι ὅλα τὰ πράγματα καὶ κάθε μόριο τῶν ὅλων μετέχουν τοῦ ἐνός, κι' ἐπειδὴ ὑπάρχει τὸ ἓνα, ὑπάρχουν ὅλα τὰ ὄντα. Τὸ ἓνα ὅμως αἴτιο τῶν πάντων δὲν εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ πολλά, ἀλλὰ εἶναι πρὶν ἀπὸ κάθε ἓνα καὶ ἀπὸ κάθε πλῆθος, καὶ ὀρίζει κάθε ἓνα καὶ κάθε πλῆθος· διότι δὲν ὑπάρχει πλῆθος πού κατὰ κάποιον τρόπο νὰ εἶναι ἀμέτοχο τοῦ ἐνός, ἀλλὰ ἐκεῖνο πού εἶναι πολλά κατὰ τὰ συμβεβηκότα εἶναι ἓνα κατὰ τὸ ὑποκείμενο, ἐκεῖνο πού εἶναι πολλά στὸν ἀριθμὸ ἢ στὶς δυνάμεις εἶναι ἓνα στὸ εἶδος, ἐκεῖνο πού εἶναι πολλά στὶς ἐνέργειες εἶναι ἓνα στὴν ἀρχή. Ἐπομένως δὲν ὑπάρχει κανένα ὄν πού δὲν μετέχει κατὰ κάποιον τρόπο τοῦ ἐνός, τὸ ὁποῖο μέσα στὴν ὀλοκληρωμένη ἐνότητα ἔχει συλλάβει ἀπὸ πρὶν ἐνιαίως τὰ πάντα, στὸ σύνολό τους τὰ πάντα, ἀκόμα καὶ τὰ ἐχθρικά. Ἐξ ἄλλου χωρὶς τὸ ἓνα δὲν ὑπάρχει πλῆθος, χωρὶς πλῆθος ὅμως ὑπάρχει τὸ ἓνα, ὅπως καὶ ἡ μονάδα ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ κάθε πολλαπλάσιο

1. Ἐφ. 1,23. Α' Τιμ. 2,5.

μονὰς πρὸ παντὸς ἀριθμοῦ πεπληθυσμένου· καὶ εἰ πᾶσι τὰ πάντα ἠνωμένα τις ὑποθοίτο, τὰ πάντα ἔσται τῷ ὄλω ἔν.

3 Ἄλλως τε καὶ τοῦτο ἰστέον, ὅτι κατὰ τὸ ἐνὸς ἐκάστου προεπινοούμενον εἶδος ἠνωσθαι λέγεται τὰ ἠνωμένα, καὶ πάντων ἐστὶ τὸ ἐν στοιχειωτικόν· καὶ εἰ ἀνέλῃς τὸ ἐν, οὔτε ὀλότης οὔτε μόριον οὔτε ἄλλο οὐδὲν τῶν ὄντων ἔσται· πάντα γὰρ ἐν ἑαυτῷ τὸ ἐν ἐνοειδῶς προεἴληφέ τε καὶ περιεἴληφε. Ταύτη γοῦν ἢ θεολογία τὴν ὄλην θεαρχίαν, ὡς πάντων αἰτίαν, ὑμνεῖ τῇ τοῦ ἐνὸς ἐπωνυμία, καὶ εἰς Θεὸς ὁ Πατὴρ καὶ εἰς Κύριος Ἰησοῦς
10 Χριστὸς καὶ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν τῆς ὄλης θεϊκῆς ἐνότητος ἀμέρειαν, ἐν ἣ πάντα ἐνικῶς συνῆκται καὶ ὑπερήνωται καὶ πρόσεστιν ὑπερουσίως. Διὸ καὶ πάντα ἐπ' αὐτὴν ἐνδίκως ἀναπέμπεται καὶ ἀνατίθεται, ὑφ' ἧς καὶ ἐν ἣ καὶ εἰς ἦν πάντα ἐστὶ καὶ συντέτακται καὶ μένει καὶ συνέχεται καὶ ἀπο-
15 πληροῦται καὶ ἐπιστρέφεται· καὶ οὐκ ἂν εὗροις τι τῶν ὄντων, ὃ μὴ τῷ ἐνί, καθ' ὃ πᾶσα ἢ θεότης ὑπερουσίως ὀνομάζεται, καὶ ἔστι τοῦθ' ὅπερ ἐστὶ καὶ τελειοῦται καὶ διασῶζεται.

Καὶ χρῆ καὶ ἡμᾶς, ἀπὸ τῶν πολλῶν ἐπὶ τὸ ἐν τῇ δυνάμει τῆς θεϊκῆς ἐνότητος ἐπιστρεφομένους, ἐνιαίως ὑμνεῖν τὴν ὄλην
20 καὶ μίαν Θεότητα, τὸ πάντων αἴτιον ἐν, τὸ πρὸ παντὸς ἐνὸς καὶ πλήθους, καὶ μέρους καὶ ὄλου, καὶ ὄρου καὶ ἀοριστίας, καὶ πέρατος καὶ ἀπειρίας, τὸ πάντα τὰ ὄντα καὶ αὐτὸ τὸ εἶναι ὀρίζον, καὶ πάντων καὶ ὑπὲρ πάντα καὶ ἐνικῶς αἴτιον, καὶ ὑπὲρ αὐτὸ τὸ ἐν ὄν καὶ αὐτὸ τὸ ἐν ὄν ὀρίζον, ἐπεὶπερ τὸ ὄν ἐν, τὸ ἐν τοῖς οὐ-
25 σιν, ἐνάριθμόν ἐστιν· ἀριθμὸς δὲ οὐσίας μετέχει. Τὸ δὲ ὑπερούσιον ἐν καὶ τὸ ὄν ἐν καὶ πάντα ἀριθμὸν ὀρίζει καὶ αὐτὸ ἐστὶ καὶ ἐνὸς καὶ ἀριθμοῦ καὶ παντὸς ὄντος ἀρχῆ καὶ αἰτία καὶ ἀριθμὸς καὶ τάξις.

Διὸ καὶ μονὰς ὑμνουμένη καὶ τριάς ἢ ὑπὲρ πάντα Θεότης,

2. Τὸ εἶδος ποῦ προὑπάρχει κ' ἀντιστοιχεῖ σὲ κάθε ἐπὶ μέρος πρᾶγμα.

3. Ἡ θεϊκὴ ἐνότης οὔτε μέρη ἔχει οὔτε μερίζεται.

ἀριθμό· κι' ἂν κανεῖς ὑποθέσῃ τὰ πάντα ἡνωμένα μετὰ τὰ πάντα, τότε τὰ πάντα θὰ ἀποτελοῦσαν ἓνα σύνολο.

Κατὰ τὰ ἄλλα πρέπει νὰ γνωρίζωμε καὶ τοῦτο, ὅτι τὰ ἡνωμένα πράγματα λέγονται ὅτι ἔχουν ἐνωθῆ σύμφωνα μετὰ τὸ προεπινοούμενο εἶδος τοῦ καθενός², καὶ σ' ὅλα τὰ πράγματα ἢ στοιχειώδης ἀρχὴ εἶναι τὸ ἓνα· κι' ἂν ἀφαιρέσῃς τὸ ἓνα, δὲν θὰ ὑπάρχῃ οὔτε ὀλότης οὔτε μόριο οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ ὄντα· διότι ὅλα ἔχουν πρό-λάβει καὶ περί-λάβει μέσα τους τὸ ἓνα ἐνοειδῶς. Μὲ αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ ἐνὸς ὑμνεῖ ἡ θεολογία ὅλη τὴν θεαρχίαν σὰν αἰτία ὄλων καὶ μετὰ αὐτὴν φέρεται ἓνας Θεὸς ὁ Πατὴρ καὶ ἓνας Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, ἐξ αἰτίας τῆς ὑπερβολικῆς ἀμέρειας τῆς θεϊκῆς ἐνότητος³, στὴν ὁποία ὅλα ἔχουν συναχθῆ ἐνωτικῶς, ἔχουν ὑπερενωθῆ καὶ συνυπάρχουν ὑπερουσίως. Γι' αὐτὸ δικαίως ἡ θεολογία ὅλα τὰ ἀναφέρει καὶ τὰ ἀποδίδει σ' αὐτὴν τὴν ἐνότητα, ἀπὸ τὴν ὁποία καὶ μέσα στὴν ὁποία καὶ πρὸς τὴν ὁποία ὑπάρχουν ὅλα καὶ εἶναι συντεταγμένα καὶ διαμένουν καὶ συνέχονται καὶ συμπληρώνονται κι' ἐπιστρέφουν· καὶ δὲν θὰ μπορούσες νὰ εὔρης κανένα ὄν πού δὲν ὀφείλει στὸ ἓνα, κατὰ τὸ ὁποῖο ὀνομάζεται ὅλη ἡ θεότης ὑπερουσίως, τὴν ἰκανότητα νὰ εἶναι ὅ,τι εἶναι, νὰ τελειώνεται καὶ νὰ διασώζεται.

Πρέπει λοιπὸν κι' ἐμεῖς μετὰ τὴ δύναμιν τῆς θεϊκῆς ἐνότητος νὰ ἐπιστρέφωμε ἀπὸ τὰ πολλὰ στὸ ἓνα, ὥστε νὰ ὑμνοῦμε ἐνιαίως τὴν ὀλικὴν καὶ μία θεότητα, τὸ ἓνα πού εἶναι αἴτιον τῶν ὄλων, πού ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ κάθε ἓνα καὶ ἀπὸ κάθε πλῆθος, ἀπὸ κάθε μέρος καὶ ὅλο, ἀπὸ κάθε ὄρο καὶ ἀοριστία, ἀπὸ κάθε πέρας καὶ ἀπειρία, πού ὀρίζει ὅλα τὰ ὄντα καὶ τὸ ἴδιο τὸ εἶναι, πού εἶναι ἐπάνω ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ ὄν ἓνα καὶ ὀρίζει τὸ ἴδιο τὸ ὄν ἓνα, ἐφ' ὅσον τὸ ὄν ἓνα, εὐρισκόμενον ἀνάμεσα στὰ ὄντα, εἶναι ἐνάριθμο· ὁ δὲ ἀριθμὸς μετέχει τῆς οὐσίας. Τὸ ὑπερούσιον λοιπὸν ἓνα ὀρίζει καὶ τὸ ὄν ἓνα καὶ κάθε ἀριθμό· αὐτὸ εἶναι ἀρχὴ καὶ αἰτία, ἀριθμὸς καὶ τάξις, καὶ τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ κάθε ὄντος.

Γι' αὐτὸ ἡ ὑπεράνω ὄλων θεότης, πού ὑμνεῖται ὡς μονὰς

οὐκ ἔστιν οὐδὲ μονάς, οὐδὲ τριάς, ἢ πρὸς ἡμῶν ἢ ἄλλου τινὸς τῶν ὄντων διεγνωσμένη· ἀλλὰ ἵνα καὶ τὸ ὑπερηνωμένον αὐτῆς καὶ τὸ θεογόνο ἀληθῶς ὑμνήσωμεν, τῇ τριαδικῇ καὶ ἐνιαίᾳ θεωνυμίᾳ τὴν ὑπερώνυμον ὀνομάζομεν, τοῖς οὖσι τὴν ὑπερούσιον.

5 Οὐδεμία δὲ μονὰς ἢ τριάς, οὐδὲ ἀριθμὸς οὔτε ἐνότης ἢ γονιμότης, οὐδὲ ἄλλο τι τῶν ὄντων ἢ τινι τῶν ὄντων συνεγνωσμένων, ἐξάγει τὴν ὑπὲρ πάντα καὶ λόγον καὶ νοῦν κρυφιώτητα τῆς ὑπὲρ πάντα ὑπερουσίως ὑπερούσης ὑπερθεότητος, οὐδὲ ὄνομα αὐτῆς ἔστιν, οὐδὲ λόγος, ἀλλ' ἐν ἀβάτοις ἐξήρηται. Καὶ οὐδὲ αὐτὸ τὸ

10 τῆς ἀγαθότητος ὡς ἐφαρμόζοντες αὐτῇ προσφέρομεν, ἀλλὰ πόθῳ τοῦ ἐννοεῖν τι καὶ λέγειν περὶ τῆς ἀρρήτου φύσεως ἐκείνης, τὸ τῶν ὀνομάτων σεπτότατον αὐτῇ πρώτως ἀφιεροῦμεν· καὶ συμφωνήσοιμεν ἂν κὰν τούτῳ τοῖς θεολόγοις, τῆς δὲ τῶν πραγμάτων ἀληθείας ἀπολειφθησόμεθα. Διὸ καὶ αὐτοὶ τὴν διὰ

15 τῶν ἀποφάσεων ἄνοδον προτετιμήκασιν, ὡς ἐξιστῶσαν τὴν ψυχὴν τῶν ἑαυτῇ συμφύλων καὶ διὰ πασῶν τῶν θείων νοήσεων ὀδεύουσιν, ὧν ἐξήρηται τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα καὶ πάντα λόγον καὶ γνῶσιν, ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν δλων αὐτῷ συνάπτουσιν, καθ' ὅσον καὶ ἡμῖν ἐκείνῳ συνάπτεσθαι δυνατόν.

4 Ταύτας ἡμεῖς τὰς νοητὰς θεωνυμίας συνηρηκότες, ὡς ἐφικτὸν ἀνεπτύξαμεν, οὐ μόνον αὐτῶν τῆς ἀκριβείας ἀπολειπόμενοι, τοῦτο γὰρ ἀληθῶς καὶ ἄγγελοι φαῖεν· οὐδὲ τῆς κατὰ ἀγγέλους αὐτῶν ὑμνωδίας, καὶ τῶν ἐσχάτων γὰρ ἀποδέουσιν οἱ κράτιστοι τῶν παρ' ἡμῖν θεολόγων· οὔτε μὴν αὐτῶν τῶν θεολό-

25 γων, οὐδὲ τῶν αὐτῶν ἀσκητῶν ἢ συνοπαδῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν

4. Τὸ θεογόνο ἰδίωμα ἀνήκει στὴν Τριάδα, ἢ ὑπερένωσις στὴ Μονάδα.

5. Ἐννοοῦνται οἱ βιβλικοὶ θεολόγοι.

6. Διὰ τῶν ἀρνήσεων καὶ στερήσεων δηλαδὴ, ἀντὶ τῶν καταφάσεων ποὺ εἶναι οἱ θέσεις.

καὶ Τριάς, δὲν ἐπιγινώσκειται οὔτε ὡς μονὰς οὔτε ὡς τριάς ἢ ἀπὸ ἐμᾶς ἢ ἀπὸ κάποιου ἄλλο ὄν. Γιὰ νὰ ὑμνήσωμε ὁμῶς ἀληθινὰ τόσο τὴν ὑπερηνωμένη ὅσο καὶ τὴ θεογόνο ιδιότητά της, ἀποδίδομε στὴν ὑπερώνυμη θεότητα συγχρόνως τὴν τριαδικὴ καὶ τὴν ἐνιαία θεωνυμία⁴, στὴν ὑπερούσια θεότητα τὰ ὀνόματα τῶν ὄντων. Καμμιά ὁμῶς μονὰς ἢ Τριάς, κανένας ἀριθμὸς ἢ ἐνότης ἢ γονιμότης, κανένα ὄνομα παρμένο ἀπὸ τὰ ὄντα, καμμιά ἔννοια καταληπτὴ ἀπὸ κάποιον ὄν, δὲν μπορεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἐπάνω ἀπὸ κάθε λόγο καὶ νοῦ κρυφίότητα τῆς θεότητος ποὺ ὑπέρκειται ὑπερουσίως ἐπάνω ἀπὸ ὅλα· οὔτε ὑπάρχει γι' αὐτὴν ὄνομα ἢ λόγος ἀλλ' εἶναι ἀπομακρυσμένη στὰ ἄβατα. Ἀκόμη καὶ τῆς ἀγαθότητος τὸ ὄνομα δὲν τῆς τὸ προσφέρομε διότι τῆς ταιριάζει, ἀλλὰ τῆς ἀφιερώνομε πρῶτον τὸ σεπτότατον αὐτὸ ὄνομα κινούμενοι ἀπὸ τὸν πόθον νὰ ἐννοήσωμε καὶ εἰποῦμε κάτι γιὰ ἐκείνη τὴν ἄρρητη φύσιν. Καὶ βέβαια, κάνοντας τοῦτο, θὰ συμφωνούσαμε μὲ τοὺς θεολόγους⁵, ἀλλὰ θὰ ἐμέναμε πίσω ἀπὸ τὴν ἀλήθεια τῶν πραγμάτων. Γιὰ τοῦτο κι' αὐτοὶ ἔχουν προτιμήσει τὴν ἄνοδον διὰ τῶν ἀποφάσεων⁶, μὲ τὴ βεβαιότητα ὅτι αὐτὴ ἡ ἄνοδος ἐξάγει τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὶς συνημμένες σ' αὐτὴν σωματικὲς αἰσθήσεις καὶ ἐπιθυμίες, βαδίζει ἔπειτα διὰ μέσου ὄλων τῶν θείων νοήσεων, τῶν ὁποίων ὑπέρκειται τὸ θεῖον, τὸ ἐπάνω ἀπὸ κάθε ὄνομα καὶ λόγο καὶ γνῶσιν· τέλος τὴν συνάπτει μὲ αὐτό, ὅσο εἶναι δυνατὸ νὰ συναφθοῦμε ἐμεῖς μ' ἐκεῖνο.

4 Αὐτὲς τὶς νοητὲς⁷ θεωνυμίες τὶς συναθροίσαμε καὶ τὶς ἀνεπτύξαμε, ὅσο εἶναι ἐφικτό. Βέβαια σ' αὐτὸ τὸ ἔργο ὑπολειπόμαστε ὄχι μόνο ἀπὸ τὴ δικὴ τους ἀκρίβεια, πρᾶγμα ποὺ θὰ μποροῦσαν νὰ εἰποῦν καὶ οἱ ἄγγελοι· οὔτε ὑπολειπόμαστε μόνο ἀπὸ τὴν ἐκ μέρους τῶν ἀγγέλων ὑμνωδία τους, διότι οἱ κράτιστοι τῶν θεολόγων μας ἀπέχουν καὶ ἀπὸ τοὺς τελευταίους ἀγγέλους· οὔτε ὑπολειπόμαστε ἀκόμη μόνο ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς θεολόγους ἢ ἀπὸ τοὺς μαθητὰς καὶ τοὺς ἀκολουθοῦσας των· ἀλλὰ συμβαίνει κάτι χειρότερον καὶ κατώτερον· ὑπολειπόμαστε ἀκόμη καὶ

7. Αὐτὲς οἱ θεωνυμίες εἶναι ἐν ἀντιπαραβολῇ πρὸς τὶς σωματικὲς ἢ αἰσθητὲς θεωνυμίες.

ἡμῖν ὁμοταγῶν, ἐσχάτως καὶ ὑφειμένως. Ὡστε, εἰ μὲν ὀρθῶς ἔχοι τὰ εἰρημένα καὶ ὡς καθ' ἡμᾶς ὄντως ἐφηψάμεθα τῇ διανοίᾳ τῆς θεωνομικῆς ἀναπτύξεως, ἐπὶ τὸν πάντων ἀγαθῶν αἴτιον τὸ πρᾶγμα ἀναθετέον, τὸν δωρούμενον πρῶτον αὐτὸ τὸ εἰ-
5 πειν, ἔπειτα τὸ εὖ εἰπεῖν. Καὶ εἴ τι τῶν ὁμοδυνάμων παραλέλειπται, κάκεῖνο ἡμᾶς κατὰ τὰς αὐτὰς μεθόδους προσυπακούειν δεήσει.

Εἰ δὲ ταῦτα ἢ οὐκ ὀρθῶς ἢ ἀτελῶς ἔχει, καὶ τῆς ἀληθείας ἢ ὀλικῶς ἢ μερικῶς ἀποπεπλανήμεθα, τῆς σῆς ἂν εἴη φιλαν-
10 θρωπίας ἐπανορθώσασθαι τὸν ἀκουσίως ἀγνοοῦντα καὶ μεταδοῦναι λόγου τῷ μαθεῖν δεομένῳ καὶ ἐπαμῦναι τῷ μὴ αὐτάρκη δύναμιν ἔχοντι, καὶ ἰάσασθαι τὸν οὐκ ἐθέλοντα ἀρρωστεῖν· καὶ τὰ μὲν παρ' ἑαυτοῦ, τὰ δὲ παρ' ἐτέρων ἐξευρίσκοντα, πάντα δὲ ἐκ τάγαθοῦ λαμβάνοντα, καὶ εἰς ἡμᾶς διαβιβάσαι. Μηδὲ ἀπο-
15 κάμης φίλον ἄνδρα εὐεργετῶν· ὀρᾶς γὰρ ὅτι καὶ ἡμεῖς οὐδένα τῶν παραδοθέντων ἡμῖν ἱεραρχικῶν λόγων εἰς ἑαυτοὺς συνεστείλαμεν, ἀλλὰ ἀνοθεύτους αὐτοὺς καὶ ὑμῖν καὶ ἐτέροις ἱεροῖς ἀνδράσι μεταδεδώκαμέν τε καὶ μεταδώσομεν· ὡς ἂν ἡμεῖς τε εἰπεῖν ἱκανοὶ καὶ οἷς λέγεται ἀκούειν, κατ' οὐδὲν τὴν παράδοσιν
20 ἀδικοῦντες, εἰ μὴ ἄρα πρὸς τὴν νόησιν ἢ τὴν ἔκφρασιν αὐτῶν ἀσθενήσομεν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ὅπη τῷ Θεῷ φίλον, ταύτη ἐχέτω τε καὶ λεγέσθω.

Καὶ ἔστω δὴ τοῦτο ταῖς νοηταῖς θεωνομίαις τὸ καθ' ἡμᾶς πέρας· ἐπὶ δὲ τὴν Συμβολικὴν Θεολογίαν, ἡγουμένου
25 Θεοῦ, μεταβήσομαι.

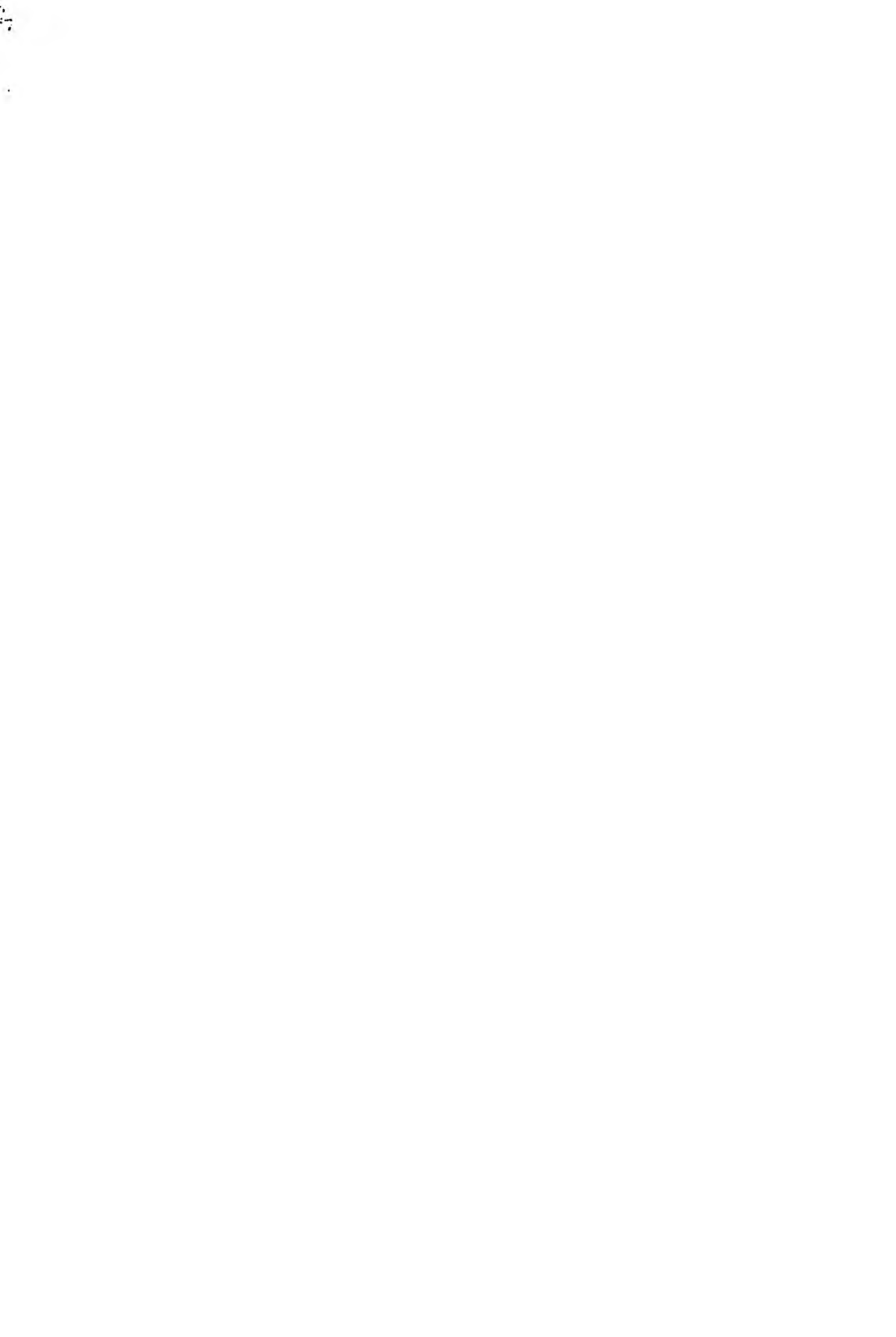
ἀπὸ τοὺς ὁμοταγεῖς μας. Ὡστε, ἂν μὲν τὰ λεχθέντα ἔχουν ὀρθῶς καὶ ἂν προσεγγίσαμε τὴν ἔννοια τῆς θεωνυμικῆς ἑρμηνείας, κατὰ τὴ δύναμί μας, ἃς ἀποδώσωμε αὐτὸ τὸ πρᾶγμα στὸν αἴτιο ὄλων τῶν ἀγαθῶν, ποὺ χαρίζει πρῶτα τὸ λέγειν κι' ἔπειτα τὸ εὖ λέγειν. Κι' ἂν ἔχη παραλειφθῆ κάποιο ἰσοδύναμο ὄνομα, κι' αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ ἐκλάβωμε κατὰ τὴν ἴδια μέθοδο.

Ἄν ὁμως αὐτὰ ποὺ ἀναπτύξαμε εἶναι ἐσφαλμένα ἢ ἀτελῆ κι' ἔχωμε ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια ὀλικῶς ἢ μερικῶς, θὰ εἶναι ἔργο τῆς φιλανθρωπίας σου⁸ νὰ διορθώσης τὸν ἀκουσίως ἀγνοοῦντα, νὰ μεταδώσης λόγο σ' ὅποιον ἔχει ἀνάγκη νὰ μάθῃ, νὰ ὑπερασπίσης ὅποιον στερεῖται αὐτάρκη δύναμι καὶ νὰ θεραπεύσης ὅποιον δὲν θέλει νὰ εἶναι ἄρρωστος. Ἔργο σου εἶναι, ἄλλα νὰ τὰ ἐξεύρης μόνος σου κι' ἄλλα ἀπὸ ἄλλους, καὶ ὅλα νὰ τὰ πάρῃς ἀπὸ τὸν ἀγαθόν· κι' ἔτσι νὰ τὰ μεταδώσης καὶ σ' ἐμᾶς. Καὶ νὰ μὴ ἀποκάμῃς νὰ εὐεργετῆς φίλον ἄνδρα· διότι βλέπεις ὅτι κι' ἐμεῖς δὲν ἐκρατήσαμε γιὰ τὸν ἑαυτό μας κανένα ἀπὸ τοὺς ἱεραρχικοὺς λόγους ποὺ μᾶς παραδόθηκαν, ἀλλὰ τοὺς μεταδώσαμε καὶ θὰ τοὺς μεταδίδωμε ἀνοθεύτως καὶ σὲ σᾶς καὶ σ' ἄλλους ἱερούς ἄνδρες, ὥστε κι' ἐμεῖς νὰ εἶμαστε ἱκανοὶ νὰ ὁμιλοῦμε καὶ ν' ἀκοῦμε τὰ λεγόμενα, χωρὶς ν' ἀδικοῦμε κατὰ τίποτε τὴν παράδοσι, παρὰ μόνον ἂν ἀσθενήσωμε εἴτε στὴν κατανόησι εἴτε στὴν ἔκφρασί τους. Ἄλλ' αὐτὰ βέβαια, ὅπως ἀγαπᾷ ὁ Θεός, ἔτσι ἃς εἶναι καὶ ἔτσι ἃς λέγωνται.

Αὐτὸ εἶναι τὸ τέλος τῆς πραγματείας μας περὶ τῶν νοητῶν θεωνυμιῶν. Τώρα ὁμως μέ τὴν καθοδήγησι τοῦ Θεοῦ θὰ μεταβῶ στὴ *Συμβολικὴ Θεολογία*⁹.

8. Ὑπενθυμίζομε ὅτι ἡ πραγματεία προσφωνεῖται στὸν Τιμόθεο.

9. Ἡ Συμβολικὴ θεολογία βέβαια θὰ περιελάμβανε τὴ διαπραγμάτευσι τῶν αἰσθητῶν θεωνυμιῶν, τὰ σύμβολα.

ΠΕΡΙ
ΤΗΣ ΟΥΡΑΝΙΑΣ ΙΕΡΑΡΧΙΑΣ
ΠΡΟΣ
ΤΙΜΟΘΕΟ ΕΠΙΣΚΟΠΟ

ΠΕΡΙ
ΤΗΣ ΟΥΡΑΝΙΑΣ ΙΕΡΑΡΧΙΑΣ
ΤΩΙ ΣΜΠΡΕΣΒΤΕΡΩΙ ΤΙΜΟΘΕΩΙ
ΔΙΟΝΣΙΟΣ Ο ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

**Ὅτι πᾶσα θεία ἔλλαμψις
κατὰ ἀγαθότητα ποικίλως εἰς τὰ προνοούμενα προϊούσα
μένει ἀπλή, ἀλλὰ καὶ ἐνοποιεῖ τὰ ἐλλαμπόμενα**

1 «Πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον ἄνωθέν ἐστι
καταβαίνων ἀπὸ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων». Ἀλλὰ καὶ πᾶσα πα-
τροκινήτου φωτοφανείας πρόοδος εἰς ἡμᾶς ἀγαθοδότης φοιτῶ-
σα πάλιν ὡς ἐνοποιὸς δύναμις ἀνατατικῶς ἡμᾶς ἀναπλοῖ καὶ
5 ἐπιστρέφει πρὸς τὴν τοῦ συναγωγῶ Πατρὸς ἐνότητα καὶ θεο-
ποιὸν ἀπλότητα. Καὶ γὰρ «ἐξ αὐτοῦ τὰ πάντα καὶ εἰς αὐτόν», ὡς
ὁ ἱερὸς ἔφη λόγος.

2 Οὐκοῦν Ἰησοῦν ἐπικαλεσάμενοι τὸ πατρικὸν φῶς, τὸ ὄν,
«τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κό-
10 σμον», δι' οὗ τὴν πρὸς τὸν ἀρχίφωτον Πατέρα προσαγωγὴν

1. Ἰακ. 1,17.

2. Ἐξοδος, ἐκπόρευσις ποῦ κινεῖται ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἐνέργεια.

3. Ρωμ. 11,36.

ΠΕΡΙ
ΟΥΡΑΝΙΑΣ ΙΕΡΑΡΧΙΑΣ
ΠΡΟΣ
ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟ ΤΙΜΟΘΕΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Περὶ τοῦ ὅτι κάθε ἔλλαμψις
ποῦ ἀπὸ ἀγαθότητα προχωρεῖ πρὸς τὰ ἀντικείμενα προνοίας,
μένει ἐνιαία, ἀλλὰ καὶ ἐνοποιεῖ τὰ ἐλλαμπόμενα

- 1 «Κάθε ἀγαθὴ προσφορὰ καὶ κάθε τέλειο δῶρημα κατεβαίνει ἄνωθεν ἀπὸ τὸν Πατέρα τῶν Φώτων»¹. Ἀλλὰ καὶ κάθε πρόοδος² πατροκίνητης θεοφανείας, ποῦ ἔρχεται σ' ἐμᾶς γενναιοδωρα, μᾶς ἀναδιπλώνει πάλι πρὸς τὰ ὕψη καὶ σὰν ἐνοποιητικὴ δύναμις μᾶς ξαναφέρει πρὸς τὴν ἐνότητα καὶ πρὸς τὴ θεοποιὸ ἀπλότητα τοῦ συναγωγοῦ Πατρὸς. Διότι «ἀπὸ αὐτὸν προέρχονται τὰ πάντα καὶ σ' αὐτὸν μεταβαίνουν τὰ πάντα»³, ὅπως εἶπε ὁ ἱερὸς λόγος.
- 2 Γι' αὐτὸ τὸ λόγῳ, ἀφοῦ ἐπικαλεσθοῦμε τὸν Ἰησοῦ, τὸ πατρικὸ φῶς, τὸ ὑπαρκτὸ, «τὸ ἀληθινὸ, τὸ ὁποῖο φωτίζει κάθε ἄνθρωπο ἐρχόμενο στὸν κόσμῳ»⁴ καὶ διὰ μέσου τοῦ ὁποῖου ἐπετύχαμε τὴν προσαγωγή πρὸς τὸν ἀρχίφωτο Πατέρα, ἃς κυττά-

4. Ἰω. 1,9.

ἐσχήκαμεν, ἐπὶ τὰς τῶν ἱερωτάτων Λογίων πατροπαραδότους
 ἐλλάμψεις ὡς ἐφικτὸν ἀνανεύσωμεν καὶ τὰς ὑπ' αὐτῶν συμβο-
 λικῶς ἡμῖν καὶ ἀναγωγικῶς ἐκφανθείσας τῶν οὐρανίων νόων
 ἱεραρχίας ὡς οἰοί τε ἔσμεν ἐποπτεύσωμεν καὶ τὴν ἀρχικὴν καὶ
 5 ὑπεράρχιον τοῦ θεαρχικοῦ Πατρὸς φωτοδοσίαν, ἣ τὰς τῶν ἀγ-
 γέλων ἡμῖν ἐν τυπωτικοῖς συμβόλοις ἐκφαίνει μακαριωτάτας
 ἱεραρχίας, ἀῦλοις καὶ ἀτρεμέσι νοῶς ὀφθαλμοῖς εἰσδεξάμενοι,
 πάλιν ἐξ αὐτῆς ἐπὶ τὴν ἀπλὴν αὐτῆς ἀναταθῶμεν ἀκτῖνα. Καὶ
 γὰρ οὐδὲ αὐτὴ πώποτε τῆς οἰκείας ἐνικῆς ἐνδότητος ἀπολείπε-
 10 ται, πρὸς ἀναγωγικὴν δὲ καὶ ἐνοποιὸν τῶν προνοουμένων σύγ-
 κρασιν ἀγαθοπρεπῶς πληθυνομένη καὶ προιοῦσα μένει τε ἔνδον
 ἑαυτῆς ἀραρότως ἐν ἀκινήτῳ ταυτότητι μονίμως πεπηγυῖα καὶ
 τοὺς ἐπ' αὐτὴν ὡς θεμιτὸν ἀνανεύοντας ἀναλόγως αὐτοῖς ἀνα-
 τείνει καὶ ἐνοποιεῖ κατὰ τὴν ἀπλωτικὴν αὐτῆς ἔνωσιν. Καὶ γὰρ
 15 οὐδὲ δυνατὸν ἐτέρως ἡμῖν ἐπιλάμψαι τὴν θεαρχικὴν ἀκτῖνα μὴ
 τῇ ποικιλίᾳ τῶν ἱερῶν παραπετασμάτων ἀναγωγικῶς περικε-
 καλυμμένην καὶ τοῖς καθ' ἡμᾶς προνοίᾳ πατρικῆ συμφυῶς καὶ
 οἰκείως διεσκευασμένην.

3 Διὸ καὶ τὴν ὀσιωτάτην ἡμῶν ἱεραρχίαν ἢ τελετάρχης ἱερο-
 20 θεσία, τῆς τῶν οὐρανίων ἱεραρχιῶν ὑπερκοσμίου μιμήσεως
 ἀξιώσασα καὶ τὰς εἰρημένας ἀῦλους ἱεραρχίας ὑλαίοις σχήμασι
 καὶ μορφωτικαῖς συνθέσεσι διαποικίλασα, παραδέδωκεν, ὅπως
 ἀναλόγως ἡμῖν αὐτοῖς ἀπὸ τῶν ἱερωτάτων πλάσεων ἐπὶ τὰς
 ἀπλᾶς καὶ ἀτυπώτους ἀναχθῶμεν ἀναγωγὰς καὶ ἀφομοιώσεις,
 25 ἐπεὶ μηδὲ δυνατὸν ἐστὶ τῷ καθ' ἡμᾶς νοῖ πρὸς τὴν αἴχλην ἐκεί-
 νην ἀναταθῆναι τῶν οὐρανίων ἱεραρχιῶν μίμησίν τε καὶ θεω-
 ρίαν, εἰ μὴ τῇ κατ' αὐτὸν ὑλαίᾳ χειραγωγίᾳ χρῆσαιτο, τὰς μὲν
 φαινόμενα κάλλη τῆς ἀφανοῦς εὐπρεπείας ἀπεικονίσματα λογι-

ξωμε ἐπάνω κατὰ τὸν οὐρανό, ὅσο εἶναι ἐφικτό, πρὸς τὶς πατροπαράδοτες ἐλλάμψεις πού μᾶς παρουσιάζουν τὰ ἱερώτατα Λόγια· ἃς ἐποπτεύσωμε ὅσο μπορούμε τὶς ἱεραρχίες τῶν οὐρανίων νόων πού μᾶς ἀποκαλύφθηκαν ἀπὸ αὐτὰ τὰ Λόγια συμβολικῶς γιὰ χάρι τῆς ἀναγωγῆς μας καί, ἀφοῦ μὲ τοὺς αὐλοὺς καὶ ἀτρόμους ὀφθαλμοὺς τοῦ νοῦ μας δεχθοῦμε τὴν ἀρχικὴ καὶ ὑπεράρχια φωτοδοσία τοῦ θεαρχικοῦ Πατρὸς, πού μὲ ἐκτυπωτικὰ σύμβολα μᾶς ἀποκαλύπτει τὶς μακαριώτατες ἱεραρχίες τῶν ἀγγέλων, ἃς ἀνυψωθοῦμε πάλι ἀπ' αὐτὴν τὴ φωτοχυσία πρὸς τὴν ἀπλῆ ἀκτῖνα τῆς. Δὲν χάνει βέβαια ποτέ τὴν μοναδική τῆς ἐσωτερικότητα αὐτὴ ἢ ἀκτῖνα, ἀντίθετα μάλιστα, ἐνῶ πληθύνεται καὶ προχωρεῖ ἀγαθοπρεπῶς, γιὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀναγωγικὴ καὶ ἐνοποιὸ σύγκρασι τῶν ὄντων γιὰ τὰ ὁποῖα προνοεῖ, μένει μέσα στὸν ἑαυτὸ τῆς κλειστή, ἐμπηγμένη μονίμως σὲ μιὰ ἀκίνητη ταυτότητα, κι' αὐτοὺς πού τείνουν πρὸς αὐτὴν ἐπάνω, ὅσο εἶναι θεμιτό, τοὺς ἀνυψώνει ἀνάλογα μὲ τὴν ἰκανότητά τους καὶ τοὺς ἐνοποιεῖ μὲ τὴν ἀπλωτικὴ καὶ ἐνωτικὴ τῆς δύναμι. Διότι δὲν θὰ ἐπιλάμψη σ' ἐμᾶς ἢ θεαρχικὴ ἀκτῖνα ἀλλοιῶς, ἂν δὲν εἶναι περικαλυμμένη μὲ τὴν ποικιλία τῶν ἱερῶν παραπετασμάτων, μὲ σκοπὸ ἀναγωγικό, καὶ προσαρμοσμένη ἀπὸ τὴν πρόνοια τοῦ Πατρὸς πρὸς τὴ δική μας ἀνθρωπίνη φύσι κατὰ τρόπο συμφυῆ καὶ οἰκεῖο.

3 Γιὰ τοῦτον τὸ λόγο οἱ ἱεροὶ θεσμοθέτες τῶν τελετῶν, ἀφοῦ ἀξίωσαν τὴν ὁσία ἱεραρχία μας νὰ ὀργανωθῆ μὲ πρότυπο τὶς ὑπερκόσμιες οὐράνιες ἱεραρχίες, μᾶς παρέδωσαν τὶς αὐλές ἱεραρχίες πού ἀναφέραμε ἐνδεδυμένες μὲ ὑλικά σχήματα καὶ σύνθετες μορφές, ἔτσι ὥστε ἀπὸ αὐτὰ τὰ πλασματικὰ ἱερὰ σύμβολα νὰ ἀναχθοῦμε, ἀνάλογα μὲ τὴν ἰκανότητά μας, ἐπάνω στὶς ἀπλές καὶ ἀτύπωτες ἀναγωγές καὶ ἀφομοιώσεις· διότι δὲν εἶναι δυνατὸ ὁ νοῦς μας ν' ἀνυψωθῆ ἀλλοιῶς πρὸς τὴν αὐλὴ ἐκείνη μίμησι καὶ θεωρία τῶν οὐρανίων ἱεραρχιῶν, ἂν δὲν χρησιμοποιήσῃ πρὸς τὸ σκοπὸ αὐτὸν τὴν κατάλληλη γι' αὐτὸν ὑλικὴ χειραγωγία. Πρέπει λοιπὸν ὁ νοῦς νὰ ἐκλαμβάνῃ τὰ μὲν φαινόμενα κάλλη ὡς ἀπεικονίσματα τῆς ἀφανοῦς ὠραιότητος, τὶς εὐωδιές

ζόμενος καὶ τὰς αἰσθητὰς εὐωδίας ἐκτυπώματα τῆς νοητῆς δια-
 δόσεως καὶ τῆς ἀϋλου φωτοδοσίας εἰκόνα τὰ ὑλικά φῶτα καὶ
 τῆς κατὰ νοῦν θεωρητικῆς ἀποπληρώσεως τὰς διεξοδικὰς ἱε-
 ρὰς μαθητείας καὶ τῆς ἑναρμονίου πρὸς τὰ θεῖα καὶ τεταγμένης
 5 ἕξεως τὰς τῶν ἐνθάδε διακοσμῆσεων τάξεις καὶ τῆς Ἰησοῦ με-
 τουσίας τὴν τῆς θειοτάτης εὐχαριστίας μετάληψιν, καὶ ὅσα ἄλλα
 ταῖς οὐρανίαις μὲν οὐσίαις ὑπερκοσμίως, ἡμῖν δὲ συμβολικῶς
 παραδέδοται.

Ταύτης οὖν ἔνεκα τῆς ἡμῶν ἀναλόγου θεώσεως ἡ φιλάν-
 10 θρωπος τελεταρχία, καὶ τὰς οὐρανίους ἱεραρχίας ἡμῖν ἀναφαί-
 νουσα καὶ συλλειτουργὸν αὐτῶν τελοῦσα τὴν καθ' ἡμᾶς ἱεραρ-
 χίαν τῇ πρὸς δύναμιν ἡμῶν ἀφομοιώσει τῆς θεοειδοῦς αὐτῶν
 ἱερώσεως, αἰσθηταῖς εἰκόσι τοὺς ὑπερουρανίους ἐνεγράφατο
 νόας ἐν ταῖς ἱερογραφικαῖς τῶν Λογίων συνθέσεσιν, ὅπως ἂν
 15 ἡμᾶς ἀναγάγοι διὰ τῶν αἰσθητῶν ἐπὶ τὰ νοητὰ κάκ τῶν ἱερο-
 πλάστων συμβόλων ἐπὶ τὰς ἀπλᾶς τῶν οὐρανίων ἱεραρχιῶν
 ἀκρότητας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

**Ὅτι, πρεπόντως τὰ θεῖα καὶ οὐράνια
 καὶ διὰ τῶν ἀνομοίων συμβόλων ἐκφαίνεται**

1 Χρὴ τοιγαροῦν ὡς οἶμαι πρῶτον ἐκθέσθαι τίνα μὲν εἶναι
 σκοπὸν ἀπάσης ἱεραρχίας οἰόμεθα καὶ τί τοὺς αὐτῆς ἐκάστη
 20 θιασώτας ὀνίνησιν, ἐξῆς δὲ τὰς οὐρανίους ἱεραρχίας ὑμνήσαι
 κατὰ τὴν αὐτῶν ἐν τοῖς Λογίοις ἐκφαντορίαν, ἐπομένως τε τού-
 τοις εἰπεῖν ὁποῖαις ἱεραῖς μορφώσεσι τὰς οὐρανίας σχηματίζου-

5. Οἱ φιλάνθρωποι τελετάρχες, οἱ μυσταγωγοί· ἐδῶ φυσικὰ εἶναι οἱ ἱεροὶ συγγραφεῖς τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

πὸ φθάνουν στὶς αἰσθήσεις ὡς ἐκτυπώματα τῆς νοητῆς διαχύσεως, τὰ ὑλικά φῶτα ὡς εἰκόνα τῆς ἄυλης φωτοδοσίας, τὶς συλλογιστικὲς ἱερὲς διδασκαλίαι ὡς ἔκφρασι τῆς ὠλοκληρωμένης θεωρίας τῶν νοήσεων, τὶς τάξεις τῶν ἐκκλησιαστικῶν διακοσμήσεων ὡς παράστασι τῆς ἀρμονικῆς πρὸς τὰ θεῖα καὶ εὐτακτικῆς ἕξεως, τὴ μετάληψι τῆς θειοτάτης εὐχαριστίας ὡς εἰκόνα τῆς μετουσίας τοῦ Ἰησοῦ· τὸ ἴδιο καὶ ὅσα ἄλλα ἔχουν παραδοθῆ στὶς μὲν οὐράνιαι οὐσίαι ὑπερκοσμίως, σ' ἐμᾶς δὲ συμβολικῶς.

Γιὰ χάρι αὐτῆς τῆς θεώσεώς μας λοιπὸν, τῆς ἀνάλογης μὲ τὶς ἰκανότητές μας, ἡ φιλάνθρωπη τελεταρχία⁵ μᾶς ἐφανέρωσε τὶς οὐράνιαι ἱεραρχίαι καὶ κατέστησε συλλειτουργό τους τὴ δικὴ μας ἱεραρχία, μὲ τὴν κατὰ τὴ δύναμί μας ἀφομοίωσι πρὸς τὴ θεοειδῆ ἱερατεία των. Ἔτσι λοιπὸν ἡ τελεταρχία ἐζωγράφησε τοὺς ὑπερουρανίους νόες στὶς ἱερογραφικὲς παραστάσεις τῶν Λογίων, ὥστε μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ νὰ μᾶς ἀνεβάσῃ ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ ἐπάνω στὰ νοητὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἱερόπλαστα σύμβολα ἐπάνω στὶς ἀπλὲς κορυφές τῶν οὐρανίων ἱεραρχιῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

**Περὶ τοῦ ὅτι τὰ θεῖα καὶ οὐράνια μυστήρια
μποροῦν ν' ἀποκαλυφθοῦν καταλλήλως καὶ μὲ τὰ ἀνόμοια σύμβολα**

- 1 Εἶναι, πιστεύω, πρέπον νὰ σημειώσωμε πρῶτα ποιός κατὰ τὴ γνώμη μας εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ὅλης ἱεραρχίας καὶ σὲ τί ὠφελεῖ τοὺς θιασῶτες της¹ ἢ καθεμία· στὴ συνέχεια εἶναι πρέπον νὰ ὑμνήσωμε τὶς οὐράνιαι ἱεραρχίαι κατὰ τὴ φανέρωσί τους στὰ Λόγια, κι' ἔπειτα ἀπ' αὐτὰ νὰ εἰποῦμε μὲ ποιῆς ἱερὲς εἰκόνας παριστάνουν τὶς οὐράνιαι διακοσμήσεις τὰ ἱερά κείμενα

1. Ἀφήνομε ἀμετάφραστη τὴ μυστηριακῆς προελεύσεως λέξι «θιασώτης», πὸ σημαίνει μέλος.

σι διακοσμήσεις αἱ τῶν Λογίων ἱερογραφίαι, καὶ πρὸς ποίαν
 χρῆ ἀναχθῆναι διὰ τῶν πλασμάτων ἀπλότητα, ὅπως μὴ καὶ
 ἡμεῖς ὡσαύτως τοῖς πολλοῖς ἀνιέρως οἰώμεθα τοὺς οὐρανίους
 καὶ θεοειδεῖς νόας πολύποδας εἶναι τινὰς καὶ πολυπροσώπους
 5 καὶ πρὸς βοῶν κτηνωδίαν ἢ πρὸς λεόντων θηριομορφίαν τετυ-
 πωμένους καὶ πρὸς ἀετῶν ἀγκυλόχειλον εἶδος ἢ πρὸς πτηνῶν
 τριχῶδη πτεροφυίαν διαπεπλασμένους καὶ τροχοὺς τινὰς πυρώ-
 δεις ὑπὲρ τὸν οὐρανὸν φανταζόμεθα καὶ θρόνους ὑλαίους τῇ θε-
 αρχίᾳ πρὸς ἀνάκλισιν ἐπιτηδεῖους καὶ ἵππους τινὰς πολυχρωμά-
 10 τούς καὶ δορυφόρους ἀρχιστρατήγους καὶ ὅσα ἄλλα πρὸς τῶν
 Λογίων ἡμῖν ἱεροπλάστως ἐν ποικιλίᾳ τῶν ἐκφαντορικῶν συμ-
 βόλων παραδέδοται. Καὶ γὰρ ἀτεχνῶς ἢ θεολογία ταῖς ποιητι-
 καῖς ἱεροπλαστίαις ἐπὶ τῶν ἀσχηματίστων νόων ἐχρήσατο τὸν
 καθ' ἡμᾶς ὡς εἴρηται νοῦν ἀνασκεψαμένη καὶ τῆς οἰκείας αὐτῷ
 15 καὶ συμφυοῦς ἀναγωγῆς προνοήσασα καὶ πρὸς αὐτὸν ἀναπλά-
 σασα τὰς ἀναγωγικὰς ἱερογραφίας.

2 Εἰ δέ τω δοκεῖ τὰς μὲν ἱεράς ἀποδέχεσθαι συνθέσεις ὡς
 τῶν ἀπλῶν ἐφ' ἑαυτῶν ἀγνώστων τε καὶ ἄθεωρήτων ἡμῖν
 ὑπαρχόντων, ἀπεμφαινούσας δὲ οἶεται τὰς τῶν ἀγίων νόων ἐν
 20 τοῖς Λογίοις εἰκονογραφίας καὶ πᾶσαν ὡς εἶπεῖν τὴν ἀπότομον
 ταύτην τῶν ἀγγελικῶν ὀνομάτων σκηνήν, καὶ χρῆναί φησι τοὺς
 θεολόγους ἐπὶ σωματοποιῆαν ὅλως τῶν ἀσωμάτων ἐληλυθότας
 οἰκείοις αὐτὰ καὶ ὡς δυνατὸν συγγενέσιν ἀναπλάττειν τε καὶ ἐκ-
 φαίνειν σχηματισμοῖς ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν τιμιωτάτων καὶ ἀδῶν
 25 ποσῶς καὶ ὑπερκειμένων οὐσιῶν καὶ μὴ ταῖς οὐρανίαις καὶ θε-
 οειδέσιν ἀπλότησιν τὰς ἐπὶ γῆς ἐσχάτας περιτιθέναι πολυμορ-
 φίας τὸ μὲν γὰρ ἡμῶν τε ἀναγωγικώτερον ἔμελλεν εἶναι καὶ τὰς
 ὑπερκοσμίως ἐκφαντορίας οὐ κατῆγεν εἰς τὰς ἀπεμφαινούσας

2. Ὁ Διονύσιος ἐννοεῖ τίς ἀλληγορικὲς παραστάσεις, ἀλλ' οἱ ἐκφράσεις
 του εἶναι κατα προτίμησι εἰκονικὲς καὶ πλαστικὲς.

3. Ὅλες οἱ εἰκόνες καὶ οἱ παραστάσεις εἶναι παρμένες ἀπὸ τῆ «θεολο-
 γία», δηλαδή τοὺς συγγραφεῖς τῆς Γραφῆς.

τῶν Λογίων καὶ πρὸς ποιά ἀπλότητα πρέπει ν' ἀνεβοῦμε διὰ μέσου τῶν παραστάσεων², ὥστε νὰ μὴ καταντήσωμε κι' ἐμεῖς σὰν τοὺς πολλοὺς, νὰ νομίζωμε ἀνιέρως ὅτι οἱ οὐράνιοι καὶ θεοειδεῖς νόες εἶναι πολύποδες καὶ πολυπρόσωποι, ὅτι εἶναι ἐκτυπωμένοι κατὰ τὴν κτηνωδία τῶν βοδιῶν ἢ κατὰ τὸ ἀγκυλόχειλο εἶδος τῶν ἀετῶν ἢ κατὰ τὴν τριχώδη πτεροφυῖα τῶν πτηνῶν ὥστε νὰ μὴ φθάσωμε στὸ σημεῖο νὰ φανταζώμαστε πυροειδεῖς τροχοὺς νὰ στρέφονται ἐπάνω ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ θρόνους αἰσθητοὺς ποὺ εἶναι κατάλληλοι γιὰ ν' ἀνακλίνεται ἡ θεαρχία, ἵππους πολυχρώμους, ἀρχιστρατήγους μὲ δόρατα, καὶ ὅλες τὶς ἄλλες ἱερὲς παραστάσεις ποὺ μᾶς ἔχουν παραδοθῆ μέσα σὲ μιὰ ποικιλία ἀποκαλυπτικῶν συμβόλων³. Διότι ἡ θεολογία πράγματι ἐχρησιμοποίησε τὶς ποιητικὲς ἱεροπλαστίες, γιὰ νὰ περιγράψῃ τοὺς ἀσχηματίστους νόες, λαμβάνοντας, ὅπως ἔχει λεχθῆ, ὑπ' ὄψιν τὸν ἀνθρωπῖνο χαρακτήρα τοῦ νοῦ μας, καὶ παίρνοντας φροντίδα γιὰ μιὰ κατάλληλη γι' αὐτὸν καὶ ταιριαστὴ ἀναγωγὴ ἔτσι διαμόρφωσε σύμφωνα μὲ τὴ φύσιν τοῦ νοῦ τὶς ἀναγωγικὲς ἱερογραφίες⁴.

2 Μπορεῖ κανεὶς ν' ἀποδέχεται τὶς ἱερὲς συνθέσεις ὡς σύμβολα τῶν ἀπλῶν πραγματικοτήτων ποὺ καθ' ἑαυτὲς μᾶς εἶναι ἄγνωστες καὶ ἀθεώρητες, νὰ νομίζῃ ὅμως ὅτι οἱ εἰκόνες τῶν ἁγίων νόων ποὺ ὑπάρχουν στὰ Λόγια εἶναι ἄτοπες, ὅπως ἐπίσης, θὰ ἐλέγαμε, καὶ ὅλη αὐτὴ ἡ ὁμαδικὴ παρουσίασις τῶν ἀγγελικῶν ὀνομάτων στὴ σκηνή· καὶ νὰ ἰσχυρίζεται γι' αὐτὸ ὅτι οἱ θεολόγοι, ὅταν γενικὰ φθάνουν στὴ φάσιν τῆς σωματοποιΐας τῶν ἀσωμάτων, πρέπει νὰ τὰ ἀναπλάσσουν καὶ νὰ τὰ φανερώσουν μὲ οἰκείους καὶ κατὰ τὸ δυνατὸ συγγενεῖς τῶν σχηματισμοῦς, παίρνοντας ὡς ἀφετηρία οὐσίες ποὺ μᾶς εἶναι πολύτιμες, κατὰ κάποιον τρόπο ἄυλες καὶ ὑπερκείμενες, καὶ νὰ μὴ περιβάλλουν τὶς οὐράνιες καὶ θεοειδεῖς ἀπλότητες μὲ τὶς ἔσχατες πολυμορφίες ποὺ ὑπάρχουν στὴ γῆ. Πραγματικὰ τὸ πρῶτο θὰ ἦταν ἀναγωγικώτερο γιὰ μᾶς καὶ δὲν θὰ ὑπεβίβαζε τὶς ὑπερκό-

4. Ἱερογραφίες εἶναι τὰ ἱερά κείμενα ποὺ προσαρμοσμένα στὸν χαρακτήρα τοῦ ἀνθρωπῖνου νοῦ τὸν ἀνεβάζουν ψηλά.

άνομοιότητας, τὸ δὲ καὶ εἰς τὰς θείας ἀθέσμως ἐξυβρίζει δυνά-
 μεις καὶ τὸν ἡμέτερον ἴσως ἀποπλανᾷ νοῦν εἰς τὰς ἀνιέρους αὐ-
 τὸν ἐνιζάνον συνθέσεις, καὶ τάχα καὶ οἰήσεται τὰ ὑπερουράνια
 λεοντείων τινῶν καὶ ἰππείων ἐσμῶν ἄποπεπληρῶσθαι καὶ μυ-
 5 κητικῆς ὑμνολογίας καὶ ὄρνιθείας ἀγελαρχίας καὶ ζώων ἄλλων
 καὶ ὑλῶν ἀτιμοτέρων, ὅσα πρὸς τὸ ἄτοπον καὶ νόθον καὶ ἐμπα-
 θὲς ἀποκλιθέντα διαγράφουσιν αἱ κατὰ πᾶν ἀνόμοιοι τῶν δῆθεν
 ἐκφαντορικῶν λογίων ὁμοιότητες· ἀλλ' ἢ τῆς ἀληθείας, ὡς οἶ-
 μαι, ζήτησις ἀποδείκνυσι τὴν τῶν λογίων ἱερωτάτην σοφίαν ἐν
 10 ταῖς τῶν οὐρανίων νόων μορφώσεσιν ἑκατέρου κομιδῆ προνοή-
 σασαν ὡς μήτε εἰς τὰς θείας, ὡς ἂν φαίη τις, ἐξυβρίσαι δυνά-
 μεις μήτε μὴν εἰς τὰς χαμαιζήλους ἡμᾶς ἐμπαθῶς ἐμπαγῆναι
 τῶν εἰκόνων ταπεινότητος.

Ὅτι μὲν γὰρ εἰκότως προβέβληνται τῶν ἀτυπώτων οἱ
 15 τύποι καὶ τὰ σχήματα τῶν ἀσχηματίστων, οὐ μόνην αἰτίαν φαίη
 τις εἶναι τὴν καθ' ἡμᾶς ἀναλογίαν ἀδυνατοῦσαν ἀμέσως ἐπὶ τὰς
 νοητὰς ἀνατείνεσθαι θεωρίας καὶ δεομένην οἰκείων καὶ συμφυ-
 ῶν ἀναγωγῶν, αἱ τὰς ἐφικτὰς ἡμῖν μορφώσεις προτείνουσι τῶν
 ἀμορφώτων καὶ ὑπερφυῶν θεαμάτων, ἀλλ' ὅτι καὶ τοῦτο τοῖς
 20 μυστικοῖς Λογίοις ἐστὶ πρεπωδέστατον, τὸ δι' ἀπορρήτων καὶ ἱε-
 ρῶν αἰνιγμάτων ἀποκρύπτεσθαι καὶ ἄβατον τοῖς πολλοῖς τιθέ-
 ναι τὴν ἱερὰν καὶ κρυφίαν τῶν ὑπερκοσμίων νόων ἀλήθειαν.
 Ἔστι γὰρ οὐ πᾶς ἱερός οὐδὲ πάντων, ὡς τὰ λόγια φησιν, ἢ
 γνῶσις.

25 Εἰ δὲ τὰς ἀπεμφαινούσας εἰκονογραφίας αἰτιάσαιτό τις αἰ-
 δεῖσθαι λέγων ἀνατιθέναι τὰ οὕτως αἰσχρὰ μορφώματα ταῖς θε-
 οειδέσι καὶ ἀγιωτάταις διακοσμῆσεσιν, ἀπόχρη πρὸς αὐτὸν εἰ-
 πεῖν ὡς διττός ἐστι τῆς ἱερᾶς ἐκφαντορίας ὁ τρόπος· ὁ μὲν ὡς
 εἰκὸς διὰ τῶν ὁμοίων προῖῶν ἱεροτύπων εἰκόνων, ὁ δὲ διὰ τῶν

σμιες ἀποκαλύψεις στὶς ἀκατάλληλες ἀνομοιότητες, ἐνῶ τὸ δεύτερο προσβάλλει ἀθέσμως τὶς θεῖες δυνάμεις καὶ ἐξ ἴσου ἀποπλανᾷ τὸ νοῦ μας, τοποθετώντας τον μέσα στὶς ἀνίερες συνθέσεις, ὥστε πιθανῶς καὶ νὰ νομίση ὅτι τὰ ὑπερουράνια εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ πλήθη λεόντων καὶ ἵππων, καθὼς ἐπίσης καὶ μὲ ὑμνολογικοὺς μηκυθμοὺς καὶ μὲ ὀρνιθώδεις ἀγέλες, καὶ μὲ ἄλλα ζῶα ἀτιμότερης ὕλης, δηλαδὴ μὲ ὅλα ὅσα οἱ τελείως ἀνόμοιες εἰκόνες τῶν δῆθεν ἀποκαλυπτικῶν λογίων περιγράφουν ὡς ἀποκλίνοντα πρὸς τὴν ἀτοπία, τὴ νοθεία καὶ τὴν ἐμπάθεια. Ἄλλὰ, ὅπως νομίζω, ἡ ζήτησις τῆς ἀληθείας ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἱερωτάτη σοφία τῶν Λογίων στὴν περίπτωσι τῆς ἐξεικονίσεως τῶν οὐρανίων νόων ἐπρονόησε πλήρως καὶ γιὰ τὰ δύο, ὥστε, θὰ μπορούσαμε νὰ εἰποῦμε, οὔτε τὶς θεῖες δυνάμεις νὰ ἐξυβρίσωμε οὔτε στὶς χαμερπεῖς ταπεινότητες τῶν εἰκόνων νὰ προσκολληθοῦμε ἔμπαθῶς.

Γιὰ τὸ ὅτι εὐλόγως δίδονται οἱ τύποι στὰ ἀτύπωτα καὶ τὰ σχήματα στὰ ἀσχημάτιστα, δὲν θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ εἰπῆ ὅτι μοναδικὴ αἰτία εἶναι ἡ ἀναλογία μας ποῦ ἀδυνατεῖ ν' ἀνεβῆ ἀμέσως ἐπάνω στὶς νοητὲς θεωρίες κι' ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ οἰκεῖες καὶ συγγενεῖς μεταφορές, ποῦ προσφέρουν τὶς ἐφικτὲς σ' ἐμᾶς μορφώσεις τῶν ἀμόρφων καὶ ὑπερφυῶν θεαμάτων· ὑπάρχει ἐπίσης κι' ἄλλη αἰτία, τὸ ὅτι στὰ μυστικὰ Λόγια εἶναι καὶ τοῦτο ταιριαστό, τὸ ν' ἀποκρύπτουν τὴν ἱερὴ καὶ κρύφια ἀλήθεια τῶν ὑπερκοσμίων νόων μὲ ἀπόρρητα καὶ ἱερὰ αἰνίγματα καὶ νὰ τὴν καθιστοῦν ἀπρόσιτη στοὺς πολλοὺς. Διότι, ὅπως βεβαιώνουν τὰ Λόγια, δὲν εἶναι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἱεροὶ καὶ δὲν ἔχουν ὅλοι γνῶσι⁵.

Καὶ ἂν κανεὶς κατηγορῇ τὸν ἄτοπο χαρακτῆρα τῶν εἰκόνων, λέγοντας ὅτι ἐντρέπεται ν' ἀποδώσῃ τὶς ἀπρεπεῖς αὐτὲς παραστάσεις στὶς θεοειδεῖς καὶ ἀγιώτατες διακοσμῆσεις, ἀρκεῖ νὰ τοῦ εἰπῆς ὅτι ὁ τρόπος τῆς ἱερᾶς ἀποκαλύψεως εἶναι διττός· ὁ ἕνας, ὅπως εἶναι φυσικό, προχωρεῖ στὴν παρουσίασι τῶν θείων πραγμάτων διὰ τῶν ὁμοίων ἱεροτύπων εἰκόνων, ὁ ἄλλος

5. Α' Κορ. 8,7.

ἀνομοίων μορφοποιωῶν εἰς τὸ παντελῶς ἀπεικὸς καὶ ἀπεμφαῖνον πλαττόμενος.

3 Ἀμέλει καὶ τὴν σεβασμίαν τῆς ὑπερουσίου θεαρχίας μακαριότητα τῶν ἐκφαντορικῶν Λογίων αἱ μυστικαὶ παραδόσεις
5 ποτὲ μὲν ὡς λόγον καὶ νοῦν καὶ οὐσίαν ὑμνοῦσι, τὴν θεοπρεπῆ λογιότητα καὶ σοφίαν αὐτῆς δηλοῦσαι καὶ ὄντως οὕσαν ὑπαρξιν καὶ τῆς τῶν ὄντων ὑπάρξεως αἰτίαν ἀληθινήν, καὶ ὡς φῶς αὐτὴν ἀναπλάττουσι καὶ ζωὴν ἀποκαλοῦσι, τῶν τοιούτων ἱερῶν ἀναπλασμάτων σεμνοτέρων μὲν ὄντων καὶ τῶν προσύλων μορ-
10 φώσεων ὑπερκεῖσθαι πῶς δοκούντων, ἀποδεόντων δὲ καὶ οὕτω τῆς θεαρχικῆς πρὸς ἀλήθειαν ἐμφερείας· ἔστι γὰρ ὑπὲρ πᾶσαν οὐσίαν καὶ ζωὴν, οὐδενὸς μὲν αὐτὴν φωτὸς χαρακτηρίζοντος, παντὸς δὲ λόγου καὶ νοῦ τῆς ὁμοιότητος αὐτῆς ἀσυγκρίτως ἀπολειπομένων· ποτὲ δὲ ταῖς ἀνομοίοις ἐκφαντορίαις ὑπὸ
15 τῶν αὐτῶν Λογίων ὑπερκοσμίως ὑμνεῖται, ἀόρατον αὐτὴν καὶ ἄπειρον καὶ ἀχώρητον ἀποκαλούντων καὶ τὰ ἄλλα ἐξ ὧν οὐ τί ἐστίν, ἀλλὰ τί οὐκ ἔστιν σημαίνεται. Τοῦτο γάρ, ὡς οἶμαι, καὶ κυριώτερόν ἐστιν ἐπ' αὐτῆς, ἐπεὶπερ, ὡς ἡ κρυφία καὶ ἱερατικὴ παράδοσις ὑφηγήσατο, τὸ μὲν οὐκ εἶναι κατὰ τι τῶν ὄντων αὐ-
20 τὴν ἀληθεύομεν, ἀγνοοῦμεν δὲ τὴν ὑπερούσιον αὐτῆς καὶ ἀνόητον καὶ ἄρρητον ἀοριστίαν.

Εἰ τοίνυν αἱ μὲν ἀποφάσεις ἐπὶ τῶν θείων ἀληθεῖς, αἱ δὲ καταφάσεις ἀνάρμοστοι τῇ κρυφίᾳ τῶν ἀπορρήτων, οἰκειότερα μᾶλλον ἐστὶ ἐπὶ τῶν ἀοράτων ἢ διὰ τῶν ἀνομοίων ἀνα-
25 πλάσεων ἐκφαντορία. Τιμῶσι τοιγαροῦν, οὐκ αἴσχους ἀποπληροῦσι τὰς οὐρανίους διακοσμήσεις αἱ τῶν Λογίων ἱερογραφίαι ταῖς ἀνομοίοις αὐτὰς μορφοποιαῖς ἐκφαίνουσαι, διὰ τούτων ἀποδεικνῦσαι τῶν ὑλικῶν ἀπάντων ὑπερκοσμίως ἐκβεβηκυίας·

6. Τὸ θεῖο (καὶ τὰ οὐράνια ὄντα) προσφέρεται στὴν ἀντίληψί μας κατὰ δύο τρόπους· ὡς ὁμοιο μὲ ὄλα, ἀφοῦ ὄλα περιέχονται σ' αὐτό, διαμέσου ὁμοίων συμβόλων, συμβόλων δηλαδή πού τοῦ ταιριαζοῦν (λόγος, φῶς, οὐσία, ζωή)· ὡς ἀνόμοιος μὲ ὄλα, ἀφοῦ αὐτὸ δὲν εἶναι τίποτε ἀπὸ ὄλα, μὲ ἀνόμοια σύμβολα, πού δείχνουν τί δὲν εἶναι ἀπολύτως.

διαπλάσσεται δι' άνομοίων παραστάσεων πού φθάνουν στο έντελῶς άταίριαστο και ἄτοπο⁶.

Βέβαια οί μυστικές παραδόσεις τῶν άποκαλυπτικῶν Λογίων ύμνουν πολλές φορές τή σεβασμία μακαριότητα τῆς ύπερούσιας θεαρχίας με τὰ όνόματα Λόγος και Νοῦς και Σοφία, για νά σημάνουν τή θεοπρεπῆ λογιότητα και σοφία της, καθῶς και τήν πραγματική ύπαρξι και ἀληθινή αίτια τῆς ύπάρξεως τῶν ὄντων, τήν παριστάνουν δέ επίσης ὡς φῶς και τήν άποκαλοῦν ζωή. Και εἶναι μὲν σεμνότερες αὐτές οί ιερές παραστάσεις και φαίνονται κατά κάποιον τρόπο νά υπέρκεινται τῶν ὑλικῶν σχημάτων, παρά ταῦτα ὅμως απέχουν ἀπό τήν πραγματικά θεαρχική όμοιότητα· διότι ἡ θεαρχία εἶναι ἐπάνω ἀπό κάθε οὐσία και ζωή, κανένα φῶς δέν μπορεί νά τήν χαρακτηρίση, και κάθε λόγος και νοῦς απέχει ἀσυγκρίτως ἀπό τήν όμοιότητα πρὸς αὐτήν. Ἄλλοτε πάλι ἀντιθέτως ἡ μακαριότης τῆς θεαρχίας ύμνεῖται ὑπερκοσμίως με τίς άνόμοιες ἐκφράσεις ἀπό τὰ ἴδια τὰ Λόγια, τὰ όποῖα τήν άποκαλοῦν άόρατη και ἄπειρη και άχώρητη και τὰ παρόμοια, τῆς δίνουν δηλαδή όνόματα με τὰ όποῖα σημαίνεται ὄχι τί εἶναι, ἀλλά τί δέν εἶναι. Αὐτή ἡ μέθοδος τῆς ταιριάζει, νομίζω, καλύτερα, ἐπειδὴ κατά τή διδασκαλία τῆς ἀπόκρυφης ιερατικῆς παραδόσεως, σωστά μὲν δεχόμεστε ὅτι ἡ θεαρχία δέν ὑπάρχει κατά τόν τρόπο τῶν ὄντων, ἀλλ' άγνοοῦμε τήν ὑπερούσια και ἀκατάληπτη και ἄρρητη άπειρία της.

Ἐάν λοιπόν οί μὲν ἀποφάσεις σέ ὅ,τι ἀφορᾶ στα θεῖα εἶναι ἀληθινές, οί δέ καταφάσεις⁷ εἶναι ἀνάρμοστες για τήν κρυφίότητα τῶν άπορρήτων, τότε ἡ διά τῶν άνομοίων παραστάσεων ἀποκάλυψις εἶναι μᾶλλον οικειότερη ἐπὶ τῶν άοράτων πραγματικοτήτων. Ἐπομένως οί ιερογραφίες τῶν Λογίων τιμοῦν, δέν καταισχύνουν τίς οὐράνιες διακοσμῆσεις, ὅταν τίς άποκαλύπτουν με τὰ άνόμοια σχήματα, διότι με αὐτὰ ἀποδεικνύουν ὅτι οί διακοσμῆσεις ἐκφεύγουν ὑπερκοσμίως ὅλα τὰ ὑλικά πράγμα-

7. Οί ὄροι, πού εἶναι θεμελιώδεις για τόν Διονύσιο, λαμβάνονται κυριολεκτικῶς. Ἐποφάσεις εἶναι οί ἀρνήσεις, καταφάσεις εἶναι οί ἀποδοχές, οί θέσεις. Ἀναφέρονται στήν ἀπόδοσι ἢ ἀρνησι ιδιωμάτων στο Θεό.

ὅτι δὲ καὶ τὸν ἡμέτερον νοῦν ἀνάγουσι μᾶλλον αἱ ἀπεμφαίνουσαι τῶν ὁμοιοτήτων, οὐκ οἶμαι τινα τῶν εὖ φρονούντων ἀντερειν· εἰς μὲν γὰρ τὰς τιμιωτέρας ἱεροπλαστίας εἰκός ἐστι καὶ πλανηθῆναι, χρυσοειδεῖς τινας οἰομένους εἶναι τὰς οὐρανίους οὐσίας 5 καὶ φωτοειδεῖς τινας ἄνδρας καὶ ἑξαστράπτοντας εὐπρεπῶς ἠμφιεσμένους ἐσθῆτα φανήν καὶ τὸ πυρῶδες ἀβλαβῶς ἀποστίλβοντας καὶ ὅσοις ἄλλοις ὁμοιοτυπώτοις κάλλεσιν ἢ θεολογία τοὺς οὐρανίους ἐσχημάτισε νόας.

Ἔπερ ἵνα μὴ πάθοιεν οἱ μηδὲν τῶν φαινομένων καλῶν 10 ὑψηλότερον ἐννενοηκότες, ἢ τῶν ὀσίων θεολόγων ἀνατατικὴ σοφία καὶ πρὸς τὰς ἀπεμφαινούσας ἀνομοιότητας ἱερῶς κατάγεται, μὴ συγχωροῦσα τὸ πρόσυλον ἡμῶν εἰς τὰς αἰσχρὰς εἰκόνας ἀπομένον ἐπαναπαύεσθαι, διανιστῶσα δὲ τὸ ἀνωφερὲς τῆς ψυχῆς καὶ ὑπονύπτουσα τῇ δυσμορφία τῶν συνθημάτων ὡς μῆτε 15 θεμιτοῦ μηδὲ ἀληθοῦς δοκοῦντος εἶναι μηδὲ τοῖς ἄγαν προσύλοις ὅτι τοῖς οὕτως αἰσχροῖς ἐμφορῇ πρὸς ἀλήθειάν ἐστι τὰ ὑπερουράνια καὶ θεῖα θεάματα. Ἄλλως τε καὶ τοῦτο ἐννοῆσαι χρῆ τὸ μηδὲ ἐν τῶν ὄντων εἶναι καθόλου τῆς τοῦ καλοῦ μετουσίας ἐστερημένον, εἴπερ ὡς ἢ τῶν Λογίων ἀλήθειά φησι «πάντα 20 καλὰ λίαν».

4 Ἔστιν οὖν ἐκ πάντων αὐτῶν ἐπινοῆσαι καλὰς θεωρίας καὶ τοῖς νοητοῖς τε καὶ νοεροῖς ἐκ τῶν ὑλαίων ἀναπλάσαι τὰς λεγομένας ἀνομοίους ὁμοιότητας, ἑτέρω τρόπῳ τῶν νοερῶν ἐχόντων ἃ τοῖς αἰσθητοῖς ἑτεροίως ἀπονενέμῃται. Καὶ γὰρ ὁ θυ- 25 μὸς τοῖς μὲν ἀλόγοις ἐξ ἐμπαθοῦς ὀρμῆς ἐγγίνεται καὶ πάσης ἀλογίας ἐστὶν ἀνάπλεως ἢ θυμοειδῆς αὐτῶν κίνησις, ἀλλ' ἐπὶ τῶν νοερῶν ἑτέρω τρόπῳ χρῆ τὸ θυμικὸν ἐννοῆσαι, δηλοῦν, ὡς οἶμαι, τὴν ἀρρενωπὸν αὐτῶν λογιότητα καὶ τὴν ἀμείλικτον ἕξιν ἐν ταῖς θεοειδέσι καὶ ἀμεταβόλοις ἰδρύσεσιν. Ὡσάτως ἐπιθυ-

8. Παραστάσεις ποὺ δὲν ὁμοιάζουν μὲ τὰ ἀντικείμενά τους, ξένες πρὸς αὐτά.

9. Γεν. 1,31.

τα. Δὲν νομίζω δὲ ὅτι ὑπάρχει συνετὸς ἄνθρωπος ποῦ θὰ ἀντεῖπη ὅτι οἱ ἄτοπες παρομοιώσεις ἀνεβάζουν περισσότερο καὶ τὸ δικό μας νοῦ. Στὴν περίπτωσι τῶν ὑψηλοτέρων ἱερῶν παραστάσεων εἶναι εὐλογο νὰ πλανηθοῦν μερικοί, διότι μπορεῖ νὰ παρασυρθοῦν ἀπὸ αὐτὲς γιὰ νὰ νομίσουν ὅτι οἱ οὐράνιες οὐσίες εἶναι χρυσοειδεῖς μορφές καὶ φωτοειδεῖς ἄνθρωποι, ποῦ ἐνδυμένοι μὲ ὠραία λαμπρὴ φορεσιὰ λάμπουν σὰν ἀστραπὲς καὶ ἀκτινοβολοῦν ἀβλαβὲς πῦρ, ἢ ὅτι εἶναι ὅλα τὰ ἄλλα παρόμοια κάλλη μὲ τὰ ὁποῖα ἡ θεολογία ἀναπαριστᾷ τοὺς οὐρανίους νόες.

Γιὰ νὰ μὴ πάθουν τέτοιο πρᾶγμα ὅσοι δὲν ἔχουν νοιώσει τίποτε ὑψηλότερο ἀπὸ τὶς φαινομενικὲς ὠραιότητες, ἢ ἀναγωγικὴ σοφία τῶν ὁσίων θεολόγων κατεβαίνει ἱερῶς καὶ πρὸς τὴ χρῆσι ἀτόπων ἀνομοιοτήτων⁸· μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο δὲν ἐπιτρέπει στὴν πρὸς τὰ ὑλικά τάσι μας ν' ἀναπαύεται παραμένοντας στὶς ἀταίριαστες εἰκόνες, ἀλλὰ ἀνασηκώνει τὸ ἀνωφερικὸ μέρος τῆς ψυχῆς πρὸς τὰ ἄνω καὶ τὸ παρακινεῖ μὲ τὴ δυσμορφία τῶν συμβόλων· διότι βέβαια οὔτε οἱ ἐξαιρετικὰ ὑλόφρονες δὲν θεωροῦν θεμιτὸ καὶ ἀληθινὸ ὅτι τὰ ὑπερουράνια καὶ θεῖα θεάματα εἶναι πράγματι παρόμοια μὲ αὐτὲς τὶς τόσο ἀχρεῖες παραστάσεις. Ἄλλωστε πρέπει νὰ καταλάβωμε καὶ τοῦτο, ὅτι κανένα ὄν δὲν εἶναι στερημένο, τῆς μετουσίας τοῦ καλοῦ, ἂν βέβαια «ὅλα εἶναι λίαν καλά», ὅπως λέγει ἡ ἀλήθεια τῶν Λογίων⁹.

4 Μὲ βάσι ὅλα αὐτὰ εἶναι δυνατὸ νὰ ἐπινοήσωμε καλὲς θεωρίες¹⁰ καὶ ἀπὸ τὰ ὑλικά πράγματα νὰ διαμορφώσωμε τὶς λεγόμενες ἀνόμοιες παρομοιώσεις γιὰ τὰ νοητὰ καὶ τὰ νοερὰ ὄντα, ἀφοῦ τὰ νοερὰ ἔχουν μὲ ἄλλον τρόπο τὶς ιδιότητες ποῦ ἔχουν διαφορετικὰ ἀπονεμηθῆ στὰ αἰσθητὰ. Γιὰ παράδειγμα, ὁ θυμὸς στὰ μὲν ἄλογα ὄντα προκαλεῖται ἀπὸ ἐμπαθῆ ὄρμη καὶ ἡ θυμοειδὴς κίνησις τῶν εἶναι γεμάτη παραλογισμό· στὰ νοερὰ ὄντα ὁμως πρέπει νὰ ἐννοήσωμε τὸ θυμικὸ μὲ ἄλλον τρόπο, ἀφοῦ, ὅπως νομίζω, τοῦτο δηλώνει τὴν ἀρρενωπὴ λογικότητα καὶ τὴν ἀλύγιστη ἐμμονὴ στὶς θεοειδεῖς καὶ ἀμετάβλητες ἔδρες. Ἴσχυ-

10. Θεωρήματα, θέες, διοράσεις.

μίαν μὲν εἶναί φαμεν ἐπὶ τῶν ἀλόγων ἀπερίσκεπτόν τινὰ καὶ
 πρόσυλον ἐξ ἐμφύτου κινήσεως ἢ συνηθείας ἐν τοῖς ἀλλοιωτοῖς
 ἀκρατῶς ἐγγινομένην προσπάθειαν καὶ τὴν ἄλογον τῆς σωματι-
 κῆς ὀρέξεως ἐπικράτειαν ἅπαν τὸ ζῶον ὠθούσης ἐπὶ τὸ κατ'
 5 αἴσθησιν ἐπιθυμητόν. Ὅταν δὲ τὰς ἀνομοίους ὁμοιότητας τοῖς
 νοεροῖς περιτιθέντες ἐπιθυμίαν αὐτοῖς περιπλάσωμεν, ἔρωτα
 θεῖον αὐτὴν ἐννοῆσαι χρὴ τῆς ὑπὲρ λόγον καὶ νοῦν αὐλίας καὶ
 τὴν ἀκλινῆ καὶ ἀνένδοτον ἔφασιν τῆς ὑπερουσίως ἀγνῆς καὶ
 ἀπαθοῦς θεωρίας καὶ τῆς πρὸς ἐκείνην τὴν καθαρὰν καὶ ἀκρο-
 10 τάτην διαύγειαν καὶ τὴν ἀφανῆ καὶ καλλοποιὸν εὐπρέπειαν αἰω-
 νίας ὄντως καὶ νοητῆς κοινωνίας. Καὶ τὸ ἀκρατὲς ἐκλάβοιμεν
 ἐπὶ τοῦ συντόνου καὶ ἀνεπιστρόφου καὶ πρὸς μηδενὸς ἐγκόπτε-
 σθαι δυναμένου διὰ τὸν ἀμιγῆ καὶ ἀναλλοίωτον τῆς θείας καλ-
 λονῆς ἔρωτα καὶ τὴν ὀλικὴν ἀπόκλισιν ἐπὶ τὸ ὄντως ἐφετόν.
 15 Ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἀλογίαν τε καὶ ἀναισθησίαν ἐπὶ μὲν τῶν
 ἀλόγων ζώων ἢ τῶν ἀψύχων ὑλῶν στέρησιν λόγου καὶ αἰσθή-
 σεως οἰκείως ἀποκαλοῦμεν, ἐπὶ δὲ τῶν αὐλῶν καὶ νοερῶν οὐ-
 σιῶν ἀγιοπρεπῶς τὸ ὑπερέχον αὐτῶν ὡς ὑπερκοσμίων ὁμολο-
 γοῦμεν τοῦ καθ' ἡμᾶς μεταβατικοῦ καὶ σωματικοῦ λόγου καὶ
 20 τῆς ὑλαίας καὶ ἀλλοτρίας τῶν ἀσωμάτων νόων αἰσθήσεως.

Ἔστι τοιγαροῦν οὐκ ἀπαδούσας ἀπαπλάσαι τοῖς οὐρα-
 νίοις μορφὰς κάκ τῶν ἀτιμοτάτων τῆς ὕλης μερῶν, ἐπεὶ καὶ
 αὐτὴ πρὸς τοῦ ὄντως καλοῦ τὴν ὑπαρξιν ἐσχηκυῖα κατὰ πᾶσαν
 αὐτῆς τὴν ὑλαίαν διακόσμησιν ἀπηχήματά τινα τῆς νοερᾶς εὐ-
 25 πρεπείας ἔχει καὶ δυνατόν ἐστι δι' αὐτῶν ἀνάγεσθαι πρὸς τὰς
 αὐλοὺς ἀρχετυπίας, ἀνομοίως ὡς εἴρηται τῶν ὁμοιοτήτων
 ἐκλαμβανομένων καὶ τῶν αὐτῶν οὐ ταύτῳ, ἐναρμονίως δὲ καὶ
 οἰκείως ἐπὶ τῶν νοερῶν τε καὶ αἰσθητῶν ἰδιοτήτων ὀριζομέ-
 νων.

5 Ταῦτα τοὺς μυστικοὺς θεολόγους εὐρήσομεν οὐ μόναις ταῖς

11. Ἐννοεῖ τὴν ἀκράτεια τῶν νοερῶν ὄντων πρὸς τὰ θεῖα, ὡς ἀρετὴ, τὸ ἀσυγκράτητο.

ριζόμαστε επίσης ὅτι στήν περίπτωσι τῶν ἀλόγων ὄντων ἐπιθυμία εἶναι μιὰ ἀπερίσκεπτη καὶ ὑλιστικὴ συμπάθεια ποὺ προκαλεῖται ἀκρατῶς στὰ ἀλλοιωτὰ ὄντα ἀπὸ ἔμφυτη κίνησι ἢ συνήθεια, μιὰ ἄλογη ἐπικράτησι τῆς σωματικῆς ὀρέξεως ποὺ ὠθεῖ ὀλόκληρο τὸ ζῶο πρὸς τὸ αἰσθητὰ ἐπιθυμητό. "Ὅταν ὁμως, ἐφαρμόζοντας τὶς ἀνόμοιες παρομοιώσεις στὰ νοερὰ ὄντα, τὰ ἐπαλείψωμε μὲ τὴν ἐπιθυμία, αὐτὴν πρέπει νὰ τὴν ἐννοήσωμε ὡς θεῖον ἔρωτα πρὸς τὴν ἐπάνω ἀπὸ λόγο καὶ νοῦ αὐλία, ὡς σταθερὴ καὶ ἀνένδοτη ἔφεσι τῆς ὑπερουσίως ἀγνῆς καὶ ἀπαθοῦς θεωρίας καὶ τῆς ἀληθινὰ αἰωνίας καὶ νοητῆς κοινωνίας πρὸς ἐκείνη τὴν καθαρὴ καὶ κορυφαία διαύγεια καὶ πρὸς τὴν ἀόρατη καλλοποιὸ λαμπρότητα. Καὶ τὴν ἀκράτεια¹¹ τῶν νοερῶν ὄντων θὰ μπορούσαμε νὰ τὴν ἐκλάβωμε σὰν κάτι τὸ ἔντονο καὶ ἀνεπίστροφο, ποὺ μὲ τίποτε δὲν μπορεῖ ν' ἀνακοπῆ ἐξ αἰτίας τοῦ γνησίου καὶ ἀναλλοιώτου ἔρωτος πρὸς τὴ θεία καλλονὴ καὶ τῆς ὀλοκληρωτικῆς κλίσεως πρὸς τὸ ὄντως ἐπιθυμητό. Ἀλλὰ στήν περίπτωσι τῶν ἀλόγων ζώων ἢ τῶν ἀψύχων ὑλῶν σωστὰ ἀποκαλοῦμε στέρησι λόγου καὶ αἰσθήσεως τὴν ἀλογία καὶ ἀναισθησία: στήν περίπτωσι ὁμως τῶν αὐλῶν καὶ νοερῶν οὐσιῶν ὁμολογοῦμε τὴν ὑπεροχὴ τους ἀγιοπρεπῶς ὡς ὑπερκοσμίων πραγματικοτήτων ἀπέναντι στὸν δικό μας μεταβατικὸ καὶ σωματικὸ λόγο καὶ στήν ὑλικὴ αἴσθησι ποὺ εἶναι ξένη πρὸς τὰ ἀσώματα.

Εἶναι λοιπὸν δυνατὸ κι' ἀπὸ τὰ ἀτιμότερα μέρη τῆς ὕλης νὰ πλάσωμε μορφές ποὺ δὲν εἶναι ἀνάρμοστες: διότι καὶ ἡ ὕλη, ἀφοῦ ἔλαβε τὴν ὕπαρξί της ἀπὸ τὸ ὄντως καλό, ἔχει διὰ μέσου ὅλης τῆς ὑλικῆς της συστάσεως κάποια ἀπηχήματα τῆς νοερῆς λαμπρότητος κι' εἶναι δυνατὸ κανεὶς διὰ μέσου αὐτῶν τῶν ἀπηχημάτων ν' ἀνάγεται πρὸς τὶς αὐλές ἀρχετυπίες μὲ τὴν προϋπόθεσι ὅτι, ὅπως ἔχει λεχθῆ, οἱ παρομοιώσεις θὰ ἐκλαμβάνωνται ἀνομοίως καὶ δὲν θὰ ὀρίζονται ταυτοσήμως: δηλαδὴ οἱ ιδιότητες θὰ ἐκλαμβάνωνται κατὰ τρόπο ἀρμονικὸ καὶ ταιριαστὸ ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος στὰ νοερὰ καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο στὰ αἰσθητὰ ὄντα.

5 Θὰ εὐροῦμε ὅτι ἡ μυστικοὶ θεολόγοι αὐτὲς τὶς ἱερὲς ἐρμη-

τῶν οὐρανίων διακόσμων ἐκφάνσεσιν ἱερῶς περιπλάττοντας, ἀλλὰ καὶ αὐταῖς ἔσθ' ὅτε ταῖς θεαρχικαῖς ἐκφαντορίαις. Καὶ ποτὲ μὲν αὐτὴν ἀπὸ τῶν φαινομένων τιμίων ὑμνοῦσιν ὡς ἥλιον δικαιοσύνης, ὡς ἀστέρα τὸν ἑῷον εἰς νοῦν ἱερῶς ἀνατέλλοντα
 5 καὶ ὡς φῶς ἀπερικαλύπτως καὶ νοητῶς καταυγάζον, ποτὲ δὲ ἀπὸ τῶν μέσων ὡς πῦρ ἀβλαβῶς φωτίζον, ὡς ὕδωρ ζωτικῆς ἀποπληρώσεως χορηγὸν καὶ συμβολικῶς εἰπεῖν εἰς γαστέρα διαδύμενον καὶ ποταμοὺς ἀναβλύζον ἀσχέτως ἀπορρέοντας, ποτὲ δὲ ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ὡς μύρον εὐῶδες, ὡς λίθον ἀκρο-
 10 γωνιαῖον. Ἀλλὰ καὶ θηριομορφίαν αὐτῇ περιτιθέασι καὶ λέοντος αὐτῇ καὶ πάνθηρος ἰδιότητα περιάπτουσι καὶ πάρδαλιν αὐτὴν ἔσεσθαι φασι καὶ ἄρκον ἀπορουμένην. Προσθήσω δὲ καὶ τὸ πάντων ἀτιμότερον εἶναι καὶ μᾶλλον ἀπεμφαίνειν δοκοῦν ὅτι καὶ σκῶληκος εἶδος αὐτὴν ἑαυτῇ περιπλάττουσαν οἱ τὰ θεῖα
 15 δεινοὶ παραδεδώκασιν. Οὕτω πάντες οἱ θεόσοφοι καὶ τῆς κρυφίας ἐπιπνοίας ὑποφῆται τῶν ἀτελέστων καὶ τῶν ἀνιέρων ἀχράντως ἀποδιαστέλλουσι τὰ Ἅγια τῶν ἀγίων καὶ τὴν ἀνόμοιον ἱεροπλαστίαν πρεσβεύουσιν ὡς μήτε τὰ θεῖα τοῖς βεβήλοις εὐχείρωτα εἶναι μήτε τοὺς τῶν θείων ἀγαλμάτων φιλοθεάμονας
 20 ὡς ἀληθέσιν ἐναπομεῖναι τοῖς τύποις καὶ ὥστε τὰ θεῖα τιμᾶσθαι ταῖς ἀληθέσιν ἀποφάσει καὶ ταῖς πρὸς τὰ ἔσχατα τῶν οἰκείων ἀπηχημάτων ἑτεροίαις ἀφομοιώσεσιν.

Οὐδὲν οὖν ἄτοπον, εἰ καὶ τὰς οὐρανίας οὐσίας ἐκ τῶν ἀπεμφαινουσῶν ἀνομοίων ὁμοιοτήτων ἀναπλάττουσι κατὰ τὰς
 25 εἰρημένας αἰτίας. Οὐ γὰρ ἂν ἴσως οὐδὲ ἡμεῖς εἰς ζήτησιν μὲν ἐξ ἀπορίας, εἰς ἀναγωγὴν δὲ διὰ τῆς ἀκριβοῦς τῶν ἱερῶν ἐρεῦνης ἐληλύθειμεν, εἰ μὴ τὸ δυσειδὲς ἡμᾶς ἐξετάραξε τῆς τῶν ἀγγέ-

12. Δηλαδή τις ἐφαρμόζουν καὶ στὴν ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ.

13. Μαλ. 3,20.

14. Ἐξ. 3,2.

15. Ἱερ. 2,13. Ἰω. 7,38.

16. Ἄσμα 1,3.

νεῖες δὲν τὶς ἐφαρμόζουν μόνο στὶς ἀποκαλύψεις τῶν οὐρανίων διακόσμων, ἀλλὰ μερικὲς φορές καὶ στὶς ἀποκαλύψεις τῆς ἴδιας τῆς θεαρχίας¹². Ἔτσι ἄλλοτε μὲν ὑμνοῦν τὴ θεαρχία μὲ πράγματα ποὺ φαίνονται πολύτιμα, σὰν ἥλιο τῆς δικαιοσύνης γιὰ παράδειγμα¹³, σὰν τὸν αὐγερινὸ ποὺ ἀνατέλλει στὸ νοῦ ἱερῶς καὶ σὰν φῶς ποὺ καταυγάζει νοητῶς χωρὶς περικαλύμματα, ἄλλοτε δὲ τὴν ὑμνοῦν μὲ τὶς μεσαῖες εἰκόνες σὰν πῦρ ποὺ φωτίζει ἀβλαβῶς¹⁴, σὰν ὕδωρ ποὺ χορηγεῖ ζωτικὸ πλήρωμα καί, γιὰ νὰ χρησιμοποιήσωμε συμβολικὴ γλῶσσα, διέρχεται ἀπὸ τὴ γαστέρα καὶ ἀναβλύζει ποταμοὺς ποὺ ρέουν ἀσταμάτητα¹⁵. ἄλλοτε τέλος τὴν ὑμνοῦν μὲ τὶς τελευταῖες χαμηλὲς εἰκόνες, σὰν εὐῶδες μύρο¹⁶, σὰν ἀκρογωνιαῖο λίθο¹⁷. Ἀλλὰ τῆς ἀποδίδουν καὶ θηριομορφία, προσάπτοντάς της ἰδιότητα λέοντος καὶ πάνθηρος, καὶ λέγοντας ὅτι εἶναι πάρδαλις καὶ ἀρκουῖδα ἐξαγριωμένη¹⁸. Θὰ προσθέσω ἐπίσης κι' ἐκεῖνο ποὺ φαίνεται ἐξευτελιστικώτερο καὶ ἀτοπώτερο ἀπὸ ὅλα, ὅτι οἱ δυνατοὶ στὰ θεῖα παρέδωσαν ὅτι ἡ ἴδια ἡ θεαρχία κατασκευάζει γιὰ τὸν ἑαυτὸ της καὶ εἶδος σκώληκος¹⁹. Ἔτσι ὅλοι οἱ θεόσοφοι καὶ οἱ ἐρμηνευταὶ τῆς κρυφίας ἐμπνεύσεως χωρίζουν ἀχράντως τὰ ἅγια τῶν ἀγίων ἀπὸ τὰ ἀτέλεστα καὶ ἀνίερα πράγματα· καὶ δέχονται τὴν ἀνόμοια ἱεροπλαστία, ὥστε οὔτε τὰ θεῖα νὰ εἶναι εὐπρόσιτα στοὺς βεβήλους οὔτε οἱ φιλοθεάμενες τῶν θείων ἀγαλμάτων νὰ σταθοῦν στοὺς τύπους σὰν ἀληθινούς, καὶ ὥστε τὰ θεῖα νὰ τιμοῦνται μὲ τὶς ἀληθινὲς ἀρνήσεις καὶ μὲ τὶς ἀπόμακρες παρομοιώσεις ποὺ παράγονται ἀπὸ τὰ ἔσχατα ἀπηχῆματα τῆς θεαρχίας.

Ἄν λοιπὸν οἱ θεόσοφοι παριστάνουν καὶ τὶς οὐράνιες οὐσίαι μὲ τὶς ἀταίριαστες ἀνόμοιες εἰκόνες, γιὰ λόγους ποὺ ἔχουν ἀναφερθῆ, δὲν εἶναι καθόλου ἄτοπο. Ἴσως κι' ἐμεῖς δὲν θὰ ἐφθάναμε ἀπὸ ἀπορία μὲν στὴν ἀναζητήση, ἀπὸ ἀκριβῆ δὲ ἔρευνα τῶν ἱερῶν κειμένων στὴν ἀναγωγικὴ ἐρμηνεία, ἂν δὲν μᾶς συνετάρασε ὁ δύσμορφος χαρακτήρ τῆς ἐξεικονίσεως τῶν ἀγγέλων. Αὐτὴ ἡ δυσμορφία ὄχι μόνο δὲν ἀφήνει τὸ νοῦ μας νὰ

17. Ἦσ. 28,16.

18. Ὦσ. 5,14. 13,7 ἔ.

19. Ψαλμ. 21,7.

λων έκφαντικῆς ἀναπλάσεως, οὐκ ἐὼν ἡμῶν τὸν νοῦν ἐναπο-
μεῖναι ταῖς ἀπαρδούσαις μορφοποιίαις, ἀλλ' ἐρεθίζον ἀπαναίνε-
σθαι τὰς ὑλικὰς προσπαθείας καὶ προσεθίζον ἱερῶς ἀνατείνε-
σθαι διὰ τῶν φαινομένων ἐπὶ τὰς ὑπερκοσμίους ἀναγωγάς.

5 Τοσαῦτα μὲν ἡμῖν εἰρήσθω διὰ τὰς ὑλικὰς καὶ ἀπεμφαι-
νούσας τῶν ἱερῶν Λογίων ἀγγελοειδεῖς εἰκονογραφίας, ἐξῆς δὲ
ἀφορίσασθαι χρὴ τί μὲν αὐτὴν εἶναι τὴν ἱεραρχίαν οἰόμεθα, τί δὲ
πρὸς αὐτῆς τῆς ἱεραρχίας ὀνίνασθαι τοὺς ἱεραρχίαν κεκληρωμέ-
νους.

10 Ἠγήσοιτο δὲ τοῦ λόγου Χριστός, εἶπερ ἐμοὶ θέμις εἶπεῖν ὁ
ἐμός, ἢ πάσης ἱεραρχικῆς έκφαντορίας ἐπίπνοια. Σὺ δέ, ὦ παῖ,
κατὰ τὴν ὀσίαν τῆς καθ' ἡμᾶς ἱεραρχικῆς παραδόσεως θεσμο-
θεσίαν αὐτός τε ἱεροπρεπῶς ἄκουε τῶν ἱερῶς λεγομένων ἔνθε-
ος ἐνθέων ἐν μῆσει γινόμενος καὶ τῇ κατὰ νοῦν κρυφίῳ τῆ
15 ἅγια περιστείλας ἐκ τῆς ἀνιέρου πληθύος ὡς ἐνοειδῆ διαφύλα-
ξον. Οὐ γὰρ θεμιτόν, ὡς τὰ Λογία φησιν, εἰς ὕας ἀπορρίψαι τὴν
τῶν νοητῶν μαργαριτῶν ἀμιγῆ καὶ φωτοειδῆ καὶ καλλοποιῶν
εὐκοσμίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Τί ἐστὶν ἱεραρχία καὶ τίς ἡ κατὰ ἱεραρχίαν ὄνησις

1 Ἔστι με ἱεραρχία κατ' ἐμὲ τάξις ἱερὰ καὶ ἐπιστήμη καὶ
20 ἐνέργεια πρὸς τὸ θεοειδὲς ὡς ἐφικτὸν ἀφομοιουμένη καὶ πρὸς
τὰς ἐνδιδόμενας αὐτῇ θεόθεν ἐλλάμπεις ἀναλόγως ἐπὶ τὸ θεομί-
μητον ἀναγομένη· τὸ δὲ θεοπρεπὲς κάλλος, ὡς ἀπλοῦν, ὡς ἀγα-

20. Σύμφωνα μὲ τις ἐνδείξεις τοῦ βιβλίου τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων
ὁ Τιμόθεος πρέπει νὰ ἦταν πολὺ νεώτερος τοῦ Διονυσίου.

21. Μαθθ. 7,6.

ἐπαναπαυθῆ στίς ἀταίριαστες παραστάσεις, ἀλλὰ τὸν ἐρεθίζει ν' ἀποφεύγη τίς συμπάθειες πρὸς τὰ ὑλικά καὶ τὸν συνηθίζει ἱερῶς ἀπὸ τὰ φαινόμενα ν' ἀνυψώνεται πρὸς τίς ὑπερκόσμιες πνευματικὲς καταστάσεις.

Ἄρκετὰ εἶναι αὐτὰ ποὺ εἶπαμε γιὰ τίς ὑλικὲς καὶ ἀταίριαστες ἀπεικονίσεις τῶν ἀγγέλων ποὺ παραδίδουν τὰ ἱερὰ Λόγια. Στὴ συνέχεια χρειάζεται νὰ ὀρίσωμε τί κατὰ τὴ γνώμη μας εἶναι αὐτὴ ἡ ἱεραρχία καὶ τί μποροῦν νὰ ὠφεληθοῦν ἀπ' αὐτὴ τὴν ἱεραρχία ὅσοι μετέχουν σ' αὐτήν.

Ἄς καθοδηγήσῃ τὸ λόγο μου ὁ Χριστός, ὁ δικός μου, ἄν μοῦ ἐπιτρέπεται νὰ τὸ εἰπῶ, ὁ ἐμπνευστὴς κάθε ἱεραρχικῆς ἀποκαλύψεως. Ἐσὺ δέ, παιδί μου²⁰, σύμφωνα μὲ τὴν ἱερὴ διάταξι τῆς ἱεραρχικῆς μας παραδόσεως, ἄκουε ἱεροπρεπῶς τὰ ἱερὰ λόγια, μὲ τὴ μῦθσι στὰ θεῖα γινόμενος ἔνθεος, καὶ διαφύλαξε τὰ ἅγια μυστήρια ἀπὸ τὸ ἀνίερο πλῆθος κρύβοντάς τα ὡς ἐνοειδῆ μέσα στὰ βάθη τοῦ νοῦ σου. Διότι, ὅπως λέγουν τὰ Λόγια, δὲν εἶναι θεμιτὸ νὰ ρίψωμε στοὺς χοίρους τὴν ἀγνή, φωτεινὴ καὶ λαμπρὴ ὁμορφιά τῶν νοητῶν μαργαριταριῶν²¹.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Τί εἶναι ἱεραρχία καὶ ποιά εἶναι ἡ ὠφέλεια τῆς ἱεραρχίας

1 Κατὰ τὴν ἄποψί μου¹ ἱεραρχία εἶναι ἱερὴ τάξις καὶ ἀγωγή καὶ ἐνέργεια ποὺ εἶναι κατὰ τὸ δυνατὸ ἀφωμοιωμένη πρὸς τὴ θεοείδεια καὶ ἀνάγεται πρὸς τὴ θεομιμησία ἀνάλογα μὲ τίς δίδόμενες σ' αὐτήν ἀπὸ τὸ Θεὸ ἐλλάμψεις. Τὸ θεοπρεπὲς κάλλος, μὲ τὴν ἀπλότητα, τὴν ἀγαθότητα, τὴν τελεταρχικότητά του, εἶ-

1. Στὸ σημεῖο τοῦτο ὁ Διονύσιος ἐκφράζει προσωπικὴ του γνώμη, ὄχι ἀποκάλυψι.

θόν, ὡς τελεταρχικὸν ἀμιγῆς μὲν ἐστὶ καθόλου πάσης ἀνομοιότητος, μεταδοτικὸν δὲ κατ' ἀξίαν ἐκάστῳ τοῦ οἰκείου φωτὸς καὶ τελειωτικὸν ἐν τελετῇ θειοτάτῃ κατὰ τὴν πρὸς αὐτὸ τῶν τελουμένων ἐναρμονίως ἀπαράλλακτον μὸρφωσιν.

2 Σκοπὸς οὖν ἱεραρχίας ἐστὶν ἢ πρὸς τὸν Θεὸν ὡς ἐφικτὸν ἀφομοιώσις τε καὶ ἔνωσις, αὐτὸν ἔχουσα πάσης ἱερᾶς ἐπιστήμης τε καὶ ἐνεργείας καθηγεμόνα...

...Καὶ πρὸς τὴν αὐτοῦ θειοτάτην εὐπρέπειαν ἀκλινῶς μὲν ὄρων, ὡς δυνατὸν δὲ ἀποτυπούμενος καὶ τοὺς ἑαυτοῦ θιασώτας
10 ἀγάλματα θεῖα τελῶν, ἔσοπτρα διειδέστατα καὶ ἀκηλίδωτα δεκτικὰ τῆς ἀρχιφώτου καὶ θεαρχικῆς ἀκτῖνος καὶ τῆς μὲν ἐνδιδομένης αἴγλης ἱερῶς ἀποπληρούμενα, ταύτην δὲ αὐθις ἀφθόνως εἰς τὰ ἐξῆς ἀναλάμποντα κατὰ τοὺς θεαρχικοὺς θεσμούς. Οὐ γὰρ θεμιτὸν ἐστὶ τοῖς τῶν ἱερῶν τελεσταῖς ἢ τοῖς ἱερῶς τελου-
15 μένοις ἐνεργῆσαι τι καθόλου παρὰ τὰς τῆς οἰκείας τελεταρχίας ἱερᾶς διατάξεις ἀλλ' οὐδὲ ὑπάρχειν ἑτέρως, εἰ τῆς θεωτικῆς αὐτῆς ἀγλαΐας ἐφίενται καὶ πρὸς αὐτὴν ἱεροπρεπῶς ἀποσκοποῦσι καὶ ἀποτυποῦνται κατὰ τὴν ἐκάστου τῶν ἱερῶν νόων ἀναλογίαν.

20 Οὐκοῦν ἱεραρχίαν ὁ λέγων ἱεράν τινα καθόλου δηλοῖ διακόσμησιν, εἰκόνα τῆς θεαρχικῆς ὠραιότητος, ἐν τάξεσι καὶ ἐπιστήμαις ἱεραρχικαῖς τὰ τῆς οἰκείας ἐλλάμπσεως ἱερουργοῦσαν μυστήρια καὶ πρὸς τὴν οἰκείαν ἀρχὴν ὡς θεμιτὸν ἀφομοιουμένην· ἐστὶ γὰρ ἐκάστῳ τῶν ἱεραρχίαν κεκληρωμένων ἢ τελειώ-
25 σις τὸ κατ' οἰκείαν ἀναλογίαν ἐπὶ τὸ θεομίμητον ἀναχθῆναι καὶ τὸ δὴ πάντων θειότερον, ὡς τὰ Λόγια φησι, «Θεοῦ συνεργὸν» γενέσθαι καὶ δεῖξαι τὴν θείαν ἐνέργειαν ἐν ἑαυτῷ κατὰ τὸ δυνατόν ἀναφαινομένην. Οἶον, ἐπειδὴ τάξις ἱεραρχίας ἐστὶ τὸ τοὺς μὲν καθαίρεσθαι, τοὺς δὲ καθαίρειν, καὶ τοὺς μὲν φωτίζεσθαι,

2. ΠΛΑΤΩΝΟΣ, Θεαίτητος 176αβ, «ὁμοιώσις Θεῶ κατὰ τὸ δυνατόν».

3. Ἡ ἀλλαγή συντάξεως ἀπὸ θηλυκὸ σὲ ἀρσενικὸ, ἀλλὰ καὶ νοήματος ὁδηγεῖ στὸ συμπέρασμα ὅτι ἐδῶ ὑπάρχει κάποια πολὺ παλαιὰ φθορὰ τοῦ κειμέ-

ναι έντελῶς καθαρὸ ἀπὸ κάθε ἀνομοιότητα, μεταδίδει ἀπὸ τὸ φῶς του σὲ κάθε ὄν κατὰ τὴν ἀξία του καὶ μὲ μιὰ θειότατη μύησι τελειώνει μορφώνοντας τοὺς μουμένους ἁρμονικὰ πρὸς ἑαυτὸ κατὰ τρόπο ἀπαράλλακτο.

2 Σκοπὸς λοιπὸν τῆς ἱεραχίας εἶναι ἡ κατὰ τὸ δυνατὸ ἀφομοίωσις καὶ ἔνωσις πρὸς τὸ Θεό², τὸν ὁποῖο ἔχει ὁδηγὸ σὲ ὅλη τὴν ἱερὰ ἐπιστήμη καὶ ἐνέργεια...³

...Ὁ τελεστής κυττάζει σταθερὰ πρὸς τὴ θειοτάτη ὠμορφιά του, παίρνει κατὰ τὸ δυνατὸ τὴ σφραγίδα του καὶ καθιστᾷ τοὺς θιασῶτες του θεῖα ἀγάλματα, πεντακάθαρους καὶ ἀκηλίδωτους καθρέπτες, δεκτικούς τῆς ἀρχίφωτης καὶ θεαρχικῆς ἀκτίνας· πὺ γεμίζουν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἀπὸ τὴν ἱερὴ αἴγλη πὺ τοὺς δίδεται καὶ τὴν ἀντανაკλοῦν ἀφθόνως στοὺς ἐπομένους σύμφωνα μὲ τοὺς θεαρχικοὺς θεσμούς. Διότι δὲν εἶναι θεμιτὸ οἱ τελεσταῖ τῶν μυστηρίων καὶ οἱ ἱερεῖς μουμένοι νὰ ἐνεργοῦν κάτι ἀντίθετο ἀπὸ τὶς ἱερὲς διατάξεις τῆς τελεταρχίας τους, ἀλλ' οὔτε νὰ φέρωνται κατὰ διαφορετικὸ τρόπο, ἂν πάγματι ποθοῦν τὴ θεωτικὴ αὐτὴ λάμψη, ἂν ἀτενίζουν πρὸς αὐτὴν ἱεροπρεπῶς κι' ἂν παίρνουν ἀπὸ αὐτὴν τὸ ἀποτύπωμα οἱ ἱεροὶ νόες κατὰ τὴν ἱκανότητά του ὁ καθένας.

Ἐπομένως αὐτὸς πὺ χρησιμοποιεῖ τὴ λέξι ἱεραρχία ἐννοεῖ γενικὰ κάποια ἱερὰ διακόσμησι, μιὰ εἰκόνα τῆς θεαρχικῆς ὠραιότητος, πὺ τελεῖ τὰ μυστήρια τῆς ἐλλάμψεώς της μὲ ἱεραρχικὲς τάξεις καὶ ἀσκήσεις⁴ καὶ ὅσο εἶναι θεμιτὸ ἀφομοιώνεται μὲ τὴν ἀρχὴ της. Διότι γιὰ κάθε πρόσωπο πὺ ἀνήκει σὲ μιὰ ἱεραρχία τελείωσις εἶναι ἡ κατὰ τὴ δύναμί του ἀναγωγὴ πρὸς τὴ μίμησι τοῦ Θεοῦ καὶ –πρᾶγμα πὺ εἶναι τὸ θειότερο ἀπὸ ὅλα– τὸ νὰ γίνῃ συνεργὸς τοῦ Θεοῦ»⁵, ὅπως λέγουν τὰ Λόγια, καὶ νὰ δείξῃ κατὰ τὸ δυνατὸ τὴ φανέρωσι τῆς θείας ἐνεργείας στὸν ἑαυτό του. Ἔτσι, ἐπειδὴ ἡ τάξις τῆς ἱεραρχίας ἀπαιτεῖ ἄλλοι μὲν νὰ καθαρίζωνται κι' ἄλλοι νὰ καθαρίζουν, ἄλλοι νὰ φωτίζου.

4. Στὴν ἐκκλησιαστικὴ γλῶσσα ἡ λέξις «ἐπιστήμη» ἐκτὸς ἀπὸ γνῶσι σημαίνει καὶ ἀσκησι.

5. Α' Κορ. 3,9. Γ' Ἰω. 8.

τοὺς δὲ φωτίζειν, καὶ τοὺς μὲν τελεῖσθαι, τοὺς δὲ τελεσιουργεῖν, ἐκάστω τὸ θεομίμητον ἀρμόσει κατὰ τόνδε τὸν τρόπον· ἡ θεία μακαριότης ὡς ἐν ἀνθρώποις εἰπεῖν ἀμιγῆς μὲν ἐστὶν ἀπάσης ἀνομοιότητος, πλήρης δὲ φωτὸς αἰδίου, τελεία καὶ ἀνενδεῆς
5 ἀπάσης τελειότητος, καθαίρουσα καὶ φωτίζουσα καὶ τελεσιουργοῦσα, μᾶλλον δὲ κάθαρσις αὐτὴ καὶ φωτισμὸς καὶ τελείωσις, ὑπὲρ κάθαρσιν, ὑπὲρ φῶς, προτέλειος αὐτοτελεταρχία καὶ πάσης μὲν ἱεραρχίας αἰτία, παντὸς δὲ ἱεροῦ κατὰ τὸ ὑπερέχον ἐξηρημένη.

3 Χρῆ τοιγαροῦν, ὡς οἶμαι, τοὺς μὲν καθαιρομένους ἀμιγεῖς ἀποτελεῖσθαι καθόλου καὶ πάσης ἐλευθεροῦσθαι τῆς ἀνομοίου συμφύρσεως, τοὺς δὲ φωτιζομένους ἀποπληροῦσθαι τοῦ θείου φωτὸς πρὸς θεωρητικὴν ἔξιν καὶ δύναμιν ἐν πανάγνοις νοὸς ὀφθαλμοῖς ἀναγομένους, τοὺς δὲ τελουμένους ἐκ τοῦ ἀτελοῦς
15 μεταταττομένους μετόχους γίνεσθαι τῆς τῶν ἐποπτευθέντων ἱερῶν τελειωτικῆς ἐπιστήμης, τοὺς δὲ καθαρτικούς περιουσία καθάρσεως ἑτέροις μεταδιδόναι τῆς οἰκείας ἀγνότητος, τοὺς δὲ φωτιστικούς ὡς διειδεστέρους νόας καὶ πρὸς μετοχὴν φωτὸς καὶ μετάδοσιν οἰκείως ἔχοντας καὶ πανολβίως τῆς ἱερᾶς ἀπο-
20 πληρουμένους αἰγλης τὸ κατὰ πᾶν αὐτῶν ὑπερχεόμενον φῶς εἰς τοὺς ἀξίους φωτὸς ἐποχτετεύειν, τοὺς δὲ τελεσιουργοὺς ὡς ἐπιστημονικούς τῆς τελεστικῆς μεταδόσεως τελεῖν τοὺς τελουμένους τῇ πανιέρῳ μνήσει τῆς τῶν ἐποπτευθέντων ἱερῶν ἐπιστήμης. Οὐκοῦν ἐκάστη τῆς ἱεραρχικῆς διακοσμήσεως τάξις κατὰ
25 τὴν οἰκείαν ἀναλογίαν ἀνάγεται πρὸς τὴν θείαν συνεργίαν, ἐκεῖνα τελοῦσα χάριτι καὶ θεοδότην δυνάμει τὰ τῇ θεαρχίᾳ φυσικῶς καὶ ὑπερφυῶς ἐνόητα καὶ πρὸς αὐτῆς ὑπερουσίως δρώμενα καὶ πρὸς τὴν ἐφικτὴν τῶν φιλοθέων νόων μίμησιν ἱεραρχικῶς ἐκφαινόμενα.

6. Εὐρίσκομε ἐδῶ τὰ τρία στάδια τῆς τελειώσεως· κάθαρσις, φωτισμὸς, τελείωσις.

ζωνται κι' ἄλλοι νὰ φωτίζουν, ἄλλοι νὰ τελειώνωνται κι' ἄλλοι νὰ τελειώνουν, στὸν καθένα θὰ πραγματοποιηθῆ ἡ θεομιμησία κατὰ τὸν τρόπο του. Γιὰ νὰ ἐκφρασθοῦμε κατὰ τὰ ἀνθρώπινα, ἡ θεία μακαριότης εἶναι καθαρὴ ἀπὸ κάθε ἀνομοιότητα, γεμάτη αἶδιο φῶς, τελεία καὶ πλήρης ἀπὸ κάθε τελειότητα· καθαρίζει, φωτίζει καὶ τελεσιουργεῖ, μᾶλλον δὲ εἶναι ἡ ἴδια κάθαρσις, φωτισμὸς καὶ τελείωσις, ὑπεράνω φωτός, ὑπερτελεία αὐτοτελε-
ταρχία· εἶναι αἰτία κάθε ἱεραρχίας καὶ ὑπερβαίνει σὲ μεγάλο βαθμὸ κάθε ἱερό.

3 Νομίζω λοιπὸν ὅτι πρέπει οἱ μὲν καθαριζόμενοι νὰ γίνωνται ἐντελῶς καθαροί⁶, νὰ ἐλευθερώνωνται ἀπὸ κάθε ἀνόμοια μῖξι, οἱ δὲ φωτιζόμενοι νὰ γεμίζουν θεῖο φῶς, ὥστε μὲ τοὺς πανάγνους ὀφθαλμοὺς τοῦ νοῦ ν' ἀνυψώνωνται πρὸς τὴν κατοχὴ καὶ τὴ δύναμι τῆς θεωρίας, οἱ δὲ τελειοποιούμενοι, μετατασσόμενοι ἀπὸ τὴ μερίδα τοῦ ἀτελοῦς, νὰ γίνωνται μέτοχοι τῆς τελειωτικῆς ἐπιστήμης τῶν μυστηρίων ποὺ ἐπώπτευσαν. Πρέπει ἐπίσης οἱ μὲν καθαρτικοὶ ἀπὸ περίσσεια καθάρσεως νὰ μεταδίδουν καὶ σ' ἄλλους τὴν ἀγνότητά τους, οἱ δὲ φωτιστικοί, ποὺ ὡς καθαρῶτεροι νόες εἶναι ἱκανοὶ νὰ μετέχουν καὶ νὰ μεταδίδουν φῶς καὶ πλούσια ὑπερπληρωμένοι ἱερὴ αἴγλη, νὰ διοχετεύουν στοὺς ἀξιόους φωτὸς τὸ φῶς ποὺ ξεχειλίζει ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη· κι' οἱ τελεσιουργοὶ ὡς γνῶστες τῆς τελεστικῆς μεταδόσεως νὰ μυοῦν τοὺς τελειωμένους στὴν πανίερη μύησι τῆς ἐπιστήμης τῶν ἐποπτευθέντων ἱερῶν μυστηρίων. Ἔτσι λοιπὸν κάθε τάξις τῆς ἱεραρχικῆς διακοσμήσεως ἀνάγεται πρὸς τὴ θεία συνεργία, σύμφωνα μὲ τὴν ἀναλογία τῆς δυνάμεώς της⁷, ἐπιτελώντας μὲ τὴ χάρι καὶ τὴ δύναμι τοῦ Θεοῦ ἐκεῖνα τὰ ἔργα ποὺ φυσικῶς καὶ ὑπερφυῶς ἀνήκουν στὴ θεαρχία, καὶ ἀπ' αὐτὴν ἐνεργοῦνται ὑπερουσίως καὶ ἀποκαλύπτονται γιὰ νὰ ἐπιτύχουν οἱ φιλόθεοι νόες τὴν μίμησι κατὰ τὸ ἐφικτό.

7. Κάθε ἀγγελικὴ τάξις καὶ κάθε ἀγγελικὸ ὄν χωριστὰ μετέχει καὶ στίς τρεῖς ἐνέργειες (κάθαρσις, φωτισμὸς, τελείωσις) μὲ τρόπο ἄνισο καὶ ἀνάλογο πρὸς τὴ θέωσί τους. Βλ. τὸ ἴδιο θέμα παρακάτω, 9,3. Τὸ ἴδιο λέγεται καὶ γιὰ τίς τάξεις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Τί σημαίνει ἡ τῶν ἀγγέλων ἐπωνυμία

1 Τῆς τοίνυν ἱεραρχίας αὐτῆς ὃ τι ποτέ ἐστίν, ὡς οἶμαι, καλῶς ἡμῖν ὀρισθείσης, τὴν ἀγγελικὴν ἱεραρχίαν ἐξῆς ὑμνητέον καὶ τὰς ἱεράς αὐτῆς ἐν τοῖς Λογίοις μορφοποιίας ὑπερκοσμίοις ὀφθαλμοῖς ἐποπτευτέον, ὅπως ἀναχθῶμεν ἐπὶ τὴν θεοειδεστά-
5 τὴν αὐτῶν ἀπλότητα διὰ τῶν μυστικῶν ἀναπλάσεων, καὶ τὴν ἀπάσης ἱεραρχικῆς ἐπιστήμης ἀρχὴν ὑμνήσωμεν ἐν θεοπρεπεῖ σεβασμιότητι καὶ τελεταρχικαῖς εὐχαριστίαις. Πρῶτον δ' ἀπάντων ἐκεῖνο εἰπεῖν ἀληθές, ὡς ἀγαθότητι πάσας ἢ ὑπερούσιος θεαρχία τὰς τῶν ὄντων οὐσίας ὑποστήσασα πρὸς τὸ εἶναι παρή-
10 γαγεν. "Ἔστι γὰρ τοῦτο τῆς πάντων αἰτίας καὶ ὑπὲρ πάντα ἀγαθότητος ἴδιον, τὸ πρὸς κοινωνίαν ἑαυτῆς τὰ ὄντα καλεῖν, ὡς ἐκάστῳ τῶν ὄντων ὄρισται πρὸς τῆς οἰκείας ἀναλογίας. Πάντα μὲν οὖν τὰ ὄντα μετέχει προνοίας ἐκ τῆς ὑπερουσίου καὶ παναιτίου θεότητος ἐκβλυζομένης· οὐ γὰρ ἂν ἦν εἰ μὴ τῆς τῶν ὄντων
15 οὐσίας καὶ ἀρχῆς μετειλήφει. Τὰ μὲν οὖν ἄζωα πάντα τῷ εἶναι αὐτῆς μετέχει (τὸ γὰρ εἶναι πάντων ἐστίν ἢ ὑπὲρ τὸ εἶναι θεότης), τὰ δὲ ζῶντα τῆς αὐτῆς ὑπὲρ πᾶσαν ζωὴν ζωοποιῶ δυνάμεως τὰ δὲ λογικὰ καὶ νοερά τῆς αὐτῆς ὑπὲρ πάντα καὶ λόγον καὶ νοῦν αὐτοτελοῦς καὶ προτελείου σοφίας. Δῆλον δὲ ὅτι περὶ
20 αὐτὴν ἐκεῖναι τῶν οὐσιῶν εἰσὶν ὅσαι πολλαχῶς αὐτῆς μετειλήφασιν.

2 Αἱ γοῦν ἅγαι τῶν οὐρανίων οὐσιῶν διακοσμήσεις ὑπὲρ τὰ

1. Δηλαδή τὴν ἱεραρχία γενικά, οὐρανία καὶ ἐπίγεια.

2. Ὑπερούσια ἀγαθότης καὶ ἀρχὴ τῶν ὄντων εἶναι βέβαια ὁ Θεός.

3. Δηλαδή τῆς ἀπολύτως τελείας καὶ ἀρχεγόνως τελείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Τί σημαίνει ἡ ἐπωνυμία τῶν ἀγγέλων

1 Ἄφοῦ λοιπὸν ὠρίσαμε καλὰ τὴν ἔννοια τῆς ἱεραρχίας καθ' ἑαυτήν¹, ἃς ὑμνήσωμε τῶρα τὴν ἀγγελικὴ ἱεραρχία κι' ἃς ἐποπεύσωμε μὲ ὑπερκοσμίους ὀφθαλμοὺς τὶς ἱερεῖς εἰκόνες, ποὺ περιέχονται στὰ Λόγια, γιὰ ν' ἀνυψωθοῦμε ἐπάνω στὴ θεοειδέστατη ἀπλότητά της διὰ μέσου τῶν μυστικῶν παραστάσεων καὶ νὰ ὑμνήσωμε τὴν ἀρχὴ ὅλης τῆς ἱεραρχικῆς ἐπιστήμης μὲ θεοπρεπῆ σεβασμιότητα καὶ τελεταρχικὲς εὐχαριστίες. Καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλα πρέπει νὰ διακηρύξωμε ἐκείνη τὴν ἀλήθεια, ὅτι δηλαδή ἡ ὑπερούσια θεαρχία ἔφερε σὲ ὕπαρξι τὶς οὐσίες τῶν ὄντων, δίδοντάς τους ὑπόστασι. Ἰδιαίτερο γνῶρισμα τῆς αἰτίας τῶν ὄλων καὶ τῆς ἐπάνω ἀπὸ ὅλα ἀγαθότητος εἶναι τοῦτο, τὸ νὰ καλῆ τὰ ὄντα, γιὰ νὰ κοινωνοῦν μὲ αὐτήν, ὅπως ἔχει ὀρισθῆ ἀνάλογα μὲ τὴν ἰκανότητά τους. Ὅλα λοιπὸν τὰ ὄντα μετέχουν τῆς προνοίας ποὺ ξεχύνεται ἀπὸ τὴν ὑπερούσια καὶ παναίτια ἀγαθότητα· διότι, ἂν δὲν μετελάμβαναν τῆς οὐσίας καὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ὄντων, δὲν θὰ ὑπῆρχαν². Τὰ ἄζωα λοιπὸν μετέχουν ὅλα στὸ εἶναι της (διότι ἡ ὑπεράνω τοῦ εἶναι θεότης εἶναι τὸ εἶναι τῶν πάντων), τὰ ζῶντα μετέχουν τῆς ζωοποιῦ δυνάμεως ποὺ εἶναι ὑπεράνω κάθε ζωῆς, τὰ δὲ λογικὰ καὶ νοερὰ μετέχουν τῆς αὐτοτελοῦς καὶ προτέλειας³ σοφίας ποὺ εἶναι ὑπεράνω κάθε λόγου καὶ νοῦ. Εἶναι δὲ φανερὸ ὅτι ἐκεῖνες οἱ οὐσίες ποὺ ἔχουν μεταλάβει ἀπὸ τὴ θεότητα μὲ πολλοὺς τρόπους εὐρίσκονται ἐντελῶς γύρω ἀπὸ αὐτήν^{3α}.

2 Οἱ ἅγιες λοιπὸν διακοσμήσεις τῶν οὐρανίων οὐσιῶν μετέ-

3α. Τέτοιες κατηγορίες ὄντων ὑπάρχουν: τὰ ἄζωα ποὺ μετέχουν μόνο στὸ εἶναι· τὰ ζῶντα ποὺ μετέχουν τοῦ εἶναι καὶ τῆς ζωῆς· τὰ λογικὰ ποὺ μετέχουν τοῦ εἶναι, τῆς ζωῆς καὶ τοῦ λόγου· τὰ νοερὰ ποὺ μετέχουν τοῦ εἶναι, τῆς ζωῆς, τοῦ λόγου καὶ τοῦ νοῦ.

μόνον ὄντα καὶ ἀλόγως ζῶντα καὶ τὰ καθ' ἡμᾶς λογικὰ τῆς
 θεαρχικῆς μεταδόσεως ἐν μετουσίᾳ γεγόνασιν. Νοητῶς γὰρ ἐπὶ
 τὸ θεομίμητον ἑαυτὰς ἀποτυποῦσαι καὶ πρὸς τὴν θεαρχικὴν ἐμ-
 φέρειαν ὑπερκοσμίως ὀρῶσαι καὶ μορφοῦν ἐφιέμεναι τὸ νοερὸν
 5 αὐτῶν εἶδος, ἀφθονωτέρας εἰκότως ἔχουσι τὰς πρὸς αὐτὴν κοι-
 νωνίας, προσεχεῖς μὲν οὔσαι καὶ αἰεὶ πρὸς τὸ ἄναντες ὡς θεμι-
 τὸν ἐν συντονίᾳ τοῦ θείου καὶ ἀκλινοῦς ἔρωτος ἀνατεινόμεναι
 καὶ τὰς ἀρχικὰς ἐλλάμπεις ἀῦλως καὶ ἀμιγῶς εἰσδεχόμεναι καὶ
 πρὸς αὐτὰς ταπτόμεναι καὶ νοερὰν ἔχουσαι τὴν πᾶσαν ζωὴν.
 10 Αὗται γοῦν εἰσιν αἱ πρῶτως καὶ πολλαχῶς ἐν μετουσίᾳ τοῦ
 θείου γινόμεναι καὶ πρῶτως καὶ πολλαχῶς ἐκφαντορικαὶ τῆς
 θεαρχικῆς κρυφιοῦτος, διὸ καὶ παρὰ πάντα τῆς ἀγγελικῆς
 ἐπωνυμίας ἐκκρίτως ἠξίωονται, διὰ τὸ πρῶτως εἰς αὐτὰς ἐγγίνε-
 σθαι τὴν θεαρχικὴν ἔλλαμψιν καὶ δι' αὐτῶν εἰς ἡμᾶς διαπορ-
 15 θμεύεσθαι τὰς ὑπὲρ ἡμᾶς ἐκφαντορίας.

Οὕτω γοῦν ὁ νόμος, ὡς ἡ θεολογία φησί, δι' ἀγγέλων ἡμῖν
 ἐδωρήθη καὶ τοὺς κλεινοὺς δὲ πρὸ νόμου καὶ μετὰ νόμον ἡμῶν
 πατέρας ἄγγελοι πρὸς τὸ θεῖον ἀνῆγον ἢ τὸ πρακτέον εἰσηγού-
 μενοι καὶ πρὸς εὐθεϊαν ἀληθείας ὁδὸν ἐκ πλάνης καὶ ζωῆς ἀνιέ-
 20 ρου μετάγοντες ἢ τάξεις ἱερὰς ἢ μυστηρίων ὑπερκοσμίων κρυ-
 φίας ὀράσεις ἢ θείας τινὰς προαναρρήσεις ὑποφητικῶς ἀναφαί-
 νοντες.

3 Εἰ δέ τις φαίη καὶ αὐτόθεν ἀμέσως ἐγγενέσθαι τισὶ τῶν
 ἀγίων θεοφανείας, μανθανέτω καὶ τοῦτο σαφῶς ἐκ τῶν ἱερῶ-
 25 τάτων Λογίων ὡς αὐτὸ μὲν ὃ τι ποτέ ἐστὶ τὸ τοῦ Θεοῦ κρύφιον
 οὐδεὶς ἐώρακεν οὐδὲ ὄψεται, θεοφάνειαι δὲ τοῖς ὁσίοις γεγόνασι
 κατὰ τὰς πρεπούσας Θεῶ διὰ δὴ τινῶν ἱερῶν καὶ τοῖς ὀρῶσιν

4. Γαλ. 3,19.

5. Πράξ. 7,53.

6. Πράξ. 10,3

χουν τῆς θεραρχικῆς μεταδόσεως παραπάνω ἀπὸ τὰ ἀπλῶς ὄντα, ἀπὸ τὰ ἀλόγως ζῶντα καὶ ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα λογικὰ ὄντα. Πράγματι, ἐφ' ὅσον ἀποτυπώνονται νοητῶς πρὸς τὴ θεομιμησία, ἐφ' ὅσον ἀποβλέπουν ὑπερκοσμίως πρὸς τὴ θεαρχικὴ ὁμοίωσι κι' ἐπιθυμοῦν νὰ διαμορφώσουν τὸ νοερὸ εἶδος τους, εἶναι εὐ-λογο νὰ ἔχουν ἀφθονώτερη κοινωνία μὲ τὴ θεαρχία· διότι εἶναι συνημμένες μὲ τὴ θεαρχία, τείνουν πρὸς τὰ ἐπάνω ψηλά μὲ δυνατὸ καὶ σταθερὸ θεῖο ἔρωτα, ὅσο εἶναι θεμιτό, εἰσδέχονται τὶς θεαρχικὲς ἐλλάμψεις αὐλως καὶ καθαρῶς, στοιχοῦνται μαζὶ μὲ αὐτὲς τὶς ἐλλάμψεις καὶ ζοῦν σὲ μιὰ ἐντελῶς νοερὴ ζωῆ. Αὐτὲς λοιπὸν εἶναι οἱ οὐσίαι ποῦ ἔφθασαν πρῶτες καὶ μὲ πολλοὺς τρόπους στὴ μετουσία τοῦ θεοῦ καὶ ποῦ ἔγιναν πρῶτες καὶ μὲ πολλοὺς τρόπους ἀποκαλυπτικὲς τῆς θεαρχικῆς κρυφίότητος πρὸς τοὺς ἄλλους. Γι' αὐτὸ κατὰ προτίμησι ἀπὸ ὅλες τὶς ἄλλες αὐτὲς ἀξιώθηκαν τῆς ἀγγελικῆς ἐπωνυμίας, διότι σ' αὐτὲς ἔρχονται πρῶτα ἡ θεαρχικὴ ἔλλαμψις καὶ δι' αὐτῶν μεταδίδονται σ' ἐμᾶς οἱ ἐπάνω ἀπὸ μᾶς ἀποκαλύψεις.

Ἔτσι λοιπὸν, ὅπως διδάσκει ἡ θεολογία⁴, δι' ἀγγέλων μᾶς ἐδόθηκε ὁ νόμος καὶ ἄγγελοι ἀνέβαζαν πρὸς τὸ θεῖο τοὺς ἐνδόξους πατέρες μας⁵, πρὶν ἀπὸ τὸ νόμο καὶ μετὰ ἀπὸ τὸ νόμο, εἴτε εἰσηγούμενοι κανόνες διαγωγῆς καὶ μεταφέροντάς τους ἀπὸ τὴν πλάνη καὶ τὴν ἀνίερη ζωὴ στὴν εὐθεῖα ὁδὸ τῆς ἀληθείας⁶ εἴτε ἀποκαλύπτοντάς τους προφητικῶς ἱερὰ παραγγέλματα ἢ ἀπόκρυφα ὀράματα ὑπερκοσμίων μυστηρίων ἢ τέλος θεῖες προρρήσεις.

3 Ἄν ὅμως ἰσχυρισθῆ κανεὶς ὅτι σὲ μερικοὺς ἀγίους ἔγιναν θεοφάνειες αὐτομάτως χωρὶς μεσάζοντες, ἃς μάθη καὶ τοῦτο σαφῶς ἀπὸ τὰ ἱερώτατα Λόγια· τὸ μυστικὸ τοῦ Θεοῦ, ὅ,τι εἶναι καθ' ἑαυτὸ ἀκριβῶς, κανεὶς δὲν τὸ εἶδε οὔτε πρόκειται νὰ τὸ ἰδῆ⁷, ἀλλ' ἀπλῶς ἔγιναν θεοφάνειες στοὺς ὀσίους μὲ ἀποκαλύψεις ταιριαστὲς στὸ Θεὸ διὰ μέσου ὀράσεων ἱερῶν καὶ ἀναλό-

7. Ἐξ. 33,20. Ἰω. 1,18. Α' Ἰω. 4,12. Α' Τιμ. 6,16.

ἀναλόγων ὀράσεων ἐκφαντορίας. Ἡ γοῦν πάνσοφος θεολογία τὴν δρασιν ἐκείνην, ἣτις ἐν ἑαυτῇ διαγεγραμμένην ἀνέφαινε τὴν θεϊαν ὡς ἐν μορφώσει τῶν ἀμορφώτων ὁμοίωσιν, ἐκ τῆς τῶν ὀρώντων ἐπὶ τὸ θεῖον ἀναγωγῆς εἰκότως καλεῖ θεοφάνειαν ὡς
5 δι' αὐτῆς τοῖς ὀρῶσι θείας ἐγγινομένης ἐλλάμψεως καὶ τι τῶν θείων αὐτῶν ἱερῶς μυουμένων.

Ταύτας δὲ τὰς θείας ὀράσεις οἱ κλεινοὶ πατέρες ἡμῶν ἐμυοῦντο διὰ μέσων τῶν οὐρανίων δυνάμεων. Ἡ οὐχὶ καὶ τὴν ἱερὰν τοῦ νόμου θεσμοθεσίαν ἢ τῶν Λογίων παράδοσις ὡς αὐ-
10 τόθεν μὲν φησιν ἐκ Θεοῦ τῷ Μωυσῆ δεδωρημένην, ὅπως ἂν ἡμᾶς ἀληθῶς μνήσῃ τὸ θείας αὐτὴν εἶναι καὶ ἱερᾶς ὑποτυπώσεις; Διδάσκει δὲ καὶ τοῦτο σοφῶς ἡ θεολογία, τὸ δι' ἀγγέλων αὐτὴν εἰς ἡμᾶς προελθεῖν, ὡς τῆς θεονομικῆς τάξεως ἐκεῖνο θε-
σμοθετούσης, τὸ διὰ τῶν πρώτων τὰ δεύτερα πρὸς τὸ θεῖον
15 ἀνάγεσθαι. Καὶ γὰρ οὐ μόνον ἐπὶ τῶν ὑπερκειμένων τε καὶ ὑφειμένων νόων, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὁμοταγέσιν οὗτος ὁ θεσμὸς ὄριστα παρὰ τῆς πάντων ὑπερουσίου ταξιαρχίας, τὸ καθ' ἐκάστην ἱεραρχίαν πρώτας καὶ μέσας καὶ τελευταίας εἶναι τάξεις τε καὶ δυνάμεις καὶ τῶν ἡττόνων εἶναι τοὺς θειοτέρους μύστας καὶ
20 χειραγωγοὺς ἐπὶ τὴν θεϊαν προσαγωγὴν καὶ ἔλλαμψιν καὶ κοινωνίαν.

4 Ὅρῳ δὲ ὅτι καὶ τὸ θεῖον τῆς Ἰησοῦ φιλανθρωπίας μυστήριον ἄγγελοι πρῶτον ἐμυήθησαν, εἶτα δι' αὐτῶν εἰς ἡμᾶς ἢ τῆς γνώσεως χάρις διέβαινεν. Οὕτω γοῦν ὁ θειότατος Γαβριὴλ Ζα-
25 χαρίαν μὲν τὸν ἱεράρχην ἐμυσταγῶγει τὸ προφήτην ἔσεσθαι τὸν ἐξ αὐτοῦ παρ' ἐλπίδα χάριτι θεία γεννησόμενον παῖδα τῆς ἀγαθεοπρεπῶς καὶ σωτηρίως τῷ κόσμῳ ἐπιφανησομένης ἀνδρικῆς τοῦ Ἰησοῦ θεουργίας, τὴν δὲ Μαριὰμ ὅπως ἐν αὐτῇ γενήσεται τὸ

8. Συνώνυμες ἐκφράσεις θὰ ἦταν «στὴν ἐξεικόνισι τῶν ἀνεικονίστων», «στὴ σχηματοποίησι τῶν ἀσχηματίστων» καὶ τὰ παρόμοια.

9. Βλ. π.χ. τέτοιες θεοφάνειες στὸ Μωυσῆ, Ἐξ. 3,2 ἐέ., στὸν Ἰεζεκιὴλ 1,4 ἐέ. καὶ ἄλλοῦ.

γων πρὸς τοὺς βλέποντας. Ἡ πάνσοφη λοιπὸν θεολογία θεοφάνεια καλεῖ ἐκείνη τὴν ὄρασι πού δείχνει ζωγραφισμένη μέσα τῆς τῆ θεία εἰκόνα κατὰ τρόπο πού ταιριάζει στὴν μόρφωση τῶν ἀμορφώτων⁸, καὶ εὐλόγως τὴν καλεῖ ἔτσι ἀπὸ τὴν ἀναγωγή τῶν ὁρώντων πρὸς τὸ θεῖο· διότι δι' αὐτῆς προκαλεῖται θεία ἔλλαμψις στοὺς βλέποντας, οἱ ὁποῖοι κατὰ κάποιον τρόπο μυοῦνται στὰ θεῖα ἱερῶς⁹.

Οἱ ἐνδοξοὶ πατέρες μας ὅμως ἐμυοῦνταν σ' αὐτές τὶς θεῖες ὁράσεις μόνο διὰ μέσου τῶν οὐρανίων δυνάμεων. Ἡ μήπως ἡ παράδοσις τῶν Λογίων δὲν λέγει ὅτι καὶ ἡ ἱερὴ νομοθεσία ἐδόθηκε στὸν Μῶσῃ ἀμέσως ἀπὸ τὸ Θεὸ γι' αὐτὸν τὸ σκοπὸ, γιὰ νὰ μᾶς βεβαιώσῃ ὅτι οἱ ἐντολές τῆς νομοθεσίας αὐτῆς εἶναι ἱερές ἐξεικονίσεις; Διδάσκει δὲ ἡ θεολογία σοφῶς καὶ τοῦτο, ὅτι ἡ νομοθεσία κατέβηκε σ' ἐμᾶς δι' ἀγγέλων¹⁰, γιὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι ἡ θεονομικὴ τάξις θεσμοθετεῖ τὸν κανόνα ἐκεῖνον, ὅτι δηλαδὴ τὰ δευτέρα ἀνάγονται πρὸς τὸ θεῖο διὰ τῶν πρώτων. Πράγματι ἡ ὑπερούσια ταξιαρχία¹¹ ὅλων τῶν εὐταξιῶν ἔχει ὀρίσει, ὄχι μόνο μεταξὺ τῶν ὑπερκειμένων καὶ τῶν ὑφειμένων νόων, ἀλλὰ μέσα στοὺς ὁμοταγεῖς μεταξὺ τους, τοῦτον τὸν κανόνα· νὰ ὑπάρχουν δηλαδὴ σὲ κάθε ἱεραρχία πρῶτες καὶ μεσαῖες καὶ τελευταῖες τάξεις καὶ δυνάμεις, καὶ οἱ θεϊότεροι νόες νὰ εἶναι μυσταγωγοὶ καὶ χειραγωγοὶ τῶν κατωτέρων γιὰ τὴν προσέγγισι, τὴν ἔλλαμψι καὶ τὴν κοινωνία τοῦ θεοῦ.

4 Παρατηρῶ μάλιστα ὅτι καὶ τὸ μυστήριον τῆς θείας φιλανθρωπίας τοῦ Ἰησοῦ πρῶτοι οἱ ἄγγελοι τὸ ἐμυήθησαν κι' ἔπειτα ἡ χάρις τῆς γνώσεως ἐπέρασε σ' ἐμᾶς διὰ μέσου αὐτῶν. Ἐτσι λοιπὸν ὁ θειότατος Γαβριήλ, τὸν μὲν ἱεράρχη Ζαχαρία διεφώτισε ὅτι τὸ παιδί, πού ἐπρόκειτο νὰ γεννηθῆ ἀπ' αὐτὸν ἀνεπίστως κατὰ θεία χάρι, θὰ γίνῃ προφήτης τοῦ θεανθρώπινου ἔργου τοῦ Ἰησοῦ πού θὰ ἐφανερωνόταν στὸν κόσμον ἀγαθοπρεπῶς καὶ σωτηρίως¹², τὴν δὲ Μαρία διεφώτισε στὸ πῶς ἐπρόκειτο νὰ πραγματοποιηθῆ μέσα τῆς τὸ θεαρχικὸ μυστήριον τῆς ἄρρητης

10. Ἐβρ. 2,2.

11. Ἡ ἀρχὴ τῆς τάξεως, ὁ Θεός.

12. Λουκᾶ 1,11.

θεαρχικὸν τῆς ἀφθέγκτου θεοπλασίας μυστήριον. Ἴτερος δὲ τῶν ἀγγέλων τὸν Ἰωσήφ ἐξεπαίδευεν ὅπως ἀληθῶς ἐκπεπλήρωται τὰ θειωδῶς ἐπηγγελμένα τῷ προγόνῳ Δαυίδ, ἄλλος δὲ τοὺς ποιμένας ὡς τῇ τῶν πολλῶν ἀναχωρήσει καὶ ἡσυχία κε-
5 καθαρμένους εὐηγγελίζετο καὶ σὺν αὐτῷ πλῆθος στρατιᾶς οὐρα-
νίου τὴν πολυύμνητον ἐκείνην παρεδίδου τοῖς ἐπὶ γῆς δοξολο-
γίαν.

Ἄνανεύσω δὲ καὶ πρὸς τὰς ὑπερτάτας τῶν Λογίων φωτο-
φανείας. Ὅρῳ γὰρ ὅτι καὶ αὐτὸς Ἰησοῦς, ἡ τῶν ὑπερουρανίων
10 οὐσιῶν ὑπερούσιος αἰτία, πρὸς τὸ καθ' ἡμᾶς ἀμεταβόλως ἐλη-
λυθῶς οὐκ ἀποπηδᾷ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ταχθείσης τε καὶ αἰρεθείσης
ἀνθρωποπρεποῦς εὐταξίας, ἀλλ' εὐπειθῶς ὑποτάττεται ταῖς τοῦ
Πατρὸς καὶ Θεοῦ δι' ἀγγέλων διατυπώσειςιν καὶ διὰ μέσων αὐ-
τῶν ἀγγέλλεται τῷ Ἰωσήφ ἡ πρὸς τοῦ Πατρὸς οἰκονομηθεῖσα
15 τοῦ υἱοῦ πρὸς Αἴγυπτον ἀναχώρησις καὶ αὐθις ἡ πρὸς τὴν Ἰου-
δαίαν ἐξ Αἰγύπτου μεταγωγὴ καὶ δι' ἀγγέλων αὐτὸν ὀρῶμεν ὑπὸ
ταῖς πατρικαῖς θεσμοθεσίαις ταττόμενον. Ἐῷ γὰρ εἰπεῖν ὡς εἶ-
δότι τὰ ταῖς ἱερατικαῖς ἡμῶν παραδόσειςιν ἐκπεφασμένα καὶ
περὶ τοῦ ἀγγέλου τοῦ τὸν Ἰησοῦν ἐνισχύσαντος ἢ ὅτι καὶ αὐτὸς
20 Ἰησοῦς κατὰ τὴν ἡμῶν σωστικὴν ἀγαθουργίαν εἰς ἐκφαντορι-
κὴν ἐληλυθῶς τάξιν Ἄγγελος μεγάλης βουλῆς ἀνηγόρευται.
Καὶ γὰρ ὡς αὐτὸς ἀγγελοπρεπῶς φησιν, ὅσα ἤκουσε παρὰ τοῦ
Πατρὸς ἀνήγγειλεν ἡμῖν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

*Διατί πᾶσαι αἱ οὐραῖναι οὐσίαι
κατὰ κοινού ἄγγελοι λέγονται*

1 Αὕτη μὲν οὖν ἐστὶν ὡς καθ' ἡμᾶς ἡ αἰτία τῆς ἀγγελικῆς ἐν

13. Λουκᾶ 1,26.

14. Ματθ. 1,20.

15. Λουκᾶ 2,8-14.

ένανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ¹³. Ἄλλος πάλι ἄγγελος ἐδίδαξε τὸν Ἰωσήφ, πῶς ἐπραγματοποιήθηκαν οἱ ὑποσχέσεις ποὺ εἶχαν δοθῆ θειωδῶς στὸν πρόγονο Δαβίδ¹⁴, ἄλλος ἔφερε τὴν καλὴ ἀγγελία στοὺς ποιμένες, οἱ ὅποιοι λόγῳ τῆς ἀπομακρύνσεώς τους ἀπὸ τὰ πλήθη καὶ τῆς ἡσυχίας ἦσαν κεκαθαρμένοι, καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸν πλῆθος οὐρανίας στρατιᾶς παρέδωσαν στοὺς ἐπὶ γῆς τὴν πολυῦμνητη ἐκείνη δοξολογία¹⁵.

Ἄλλὰ θ' ἀτενίσω καὶ τὶς ὑπέρτατες φωτοφάνειες τῶν Λογίων. Διότι βλέπω ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς, ἡ ὑπερούσια αἰτία τῶν ὑπερουρανίων ὄντων, ἀφοῦ κατέβηκε χωρὶς νὰ μεταβληθῆ στὸ ἐπίπεδό μας, δὲν ξεφεύγει ἀπὸ τὴν ἀνθρωποπρεπῆ εὐταξία, τὴν ὁποία αὐτὸς καθώρισε καὶ ἐξέλεξε, ἀλλὰ ὑποτάσσεται στὶς ἐντολὰς τοῦ Πατρὸς καὶ Θεοῦ ποὺ διαβιβάζονται δι' ἀγγέλων εὐπειθῶς· διὰ μέσου αὐτῶν ἀναγγέλλεται στὸν Ἰωσήφ ἡ ἀπὸ τὸν Πατέρα καθωρισμένη ἀναχώρησις τοῦ Υἱοῦ στὴν Αἴγυπτο καὶ ἡ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο ἐπιστροφή στὴν Ἰουδαία¹⁶ καὶ παρατηροῦμε ὅτι ὁ Ἰησοῦς δι' ἀγγέλων ὑποτάσσεται στὶς πατρικὲς παραγγελίες. Παραλείπω ὅσα ἔχουν ἀποκαλυφθῆ ἀπὸ τὶς ἱερατικὲς μας παραδόσεις, διότι τὰ γνωρίζεις· τὰ σχετικὰ μὲ τὸν ἄγγελο ποὺ ἐνίσχυσε τὸν Ἰησοῦ¹⁷, καθὼς καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς ὠνομάσθηκε Ἄγγελος μεγάλης βουλῆς¹⁸ σχετικὰ μὲ τὴ συμμετοχὴ του στὴν ἀποκαλυπτικὴ τάξι κατὰ τὸ φιλανθρωπικὸ ἔργο του χάριν τῆς σωτηρίας μας. Διότι σύμφωνα μὲ ὅσα ὁ ἴδιος λέγει ἀγγελοπρεπῶς μᾶς ἀνήγγειλε ἁπλῶς ὅσα ἄκουσε ἀπὸ τὸν Πατέρα²⁰.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Γιὰ ποιό λόγο ὅλες οἱ οὐράνιες οὐσίαι
λέγονται γενικῶς ἄγγελοι

Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι κατὰ τὴν ἄποψί μας ἡ αἰτία τῆς ἀγγελι-

16. Ματθ. 2,13-15. 17. Λουκᾶ 22,43. 18. Ἦσ. 9,6. 19. Ἰω. 15,15.

τοῖς Λογίοις ἐπωνυμίας. Ἐρευνῆσαι δέ, ὡς οἶμαι, χρῆ δι' ἦν αἰ-
 τίαν οἱ θεολόγοι πάσας μὲν ἅμα τὰς οὐρανίους οὐσίας ἀγγέλους
 καλοῦσι, πρὸς δὲ τὴν ἐκφαντορίαν ἐρχόμενοι τῶν ὑπερκοσμίων
 αὐτῶν διακοσμῆσεων τάξιν ἀγγελικὴν ἰδίως ὀνομάζουσι τὴν
 5 συμπληρωτικῶς ἀποπερατοῦσαν τὰ θεῖα καὶ οὐράνια τάγματα·
 πρὸ ταύτης δὲ ὑπερκειμένως τάττουσι τοὺς ἀρχαγγελικοὺς δια-
 κόσμους, τὰς τε ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας καὶ τὰς δυνάμεις ὄσας
 τε τούτων ὑπερβεβηκυίας οὐσίας αἱ τῶν Λογίων ἴσασιν ἐκφαν-
 τορικαὶ παραδόσεις. Φαμὲν δὲ ὅτι κατὰ πᾶσαν ἱερὰν διακόσμη-
 10 σιν αἱ μὲν ὑπερβεβηκυῖαι τάξεις ἔχουσι καὶ τὰς τῶν ὑφειμένων
 διακοσμῆσεων ἐλλάμπεις καὶ δυνάμεις, ἀμέθεκτοι δὲ τῶν αὐτὰς
 ὑπερκειμένων εἰσὶν αἱ τελευταῖαι.

Τὰ μὲν οὖν ἀγιώτατα τῶν ὑπερτάτων οὐσιῶν τάγματα καὶ
 ἀγγέλους καλοῦσιν οἱ θεολόγοι (καὶ γὰρ εἰσιν ἐκφαντορικὰ καὶ
 15 αὐτὰ τῆς θεαρχικῆς ἐλλάμπεως), τὴν τάξιν δὲ τὴν τῶν οὐρα-
 νίων νόων τελευταίαν οὐκ ἔχει λόγον ἀρχὰς ἢ θρόνους ἢ σερα-
 φιμ ὀνομάζειν· οὐδὲ γὰρ ἐστὶν ἐν μετουσίᾳ τῶν ὑπερτάτων ду-
 νάμεων· ἀλλ', ὡσπερ αὐτὴ τοὺς καθ' ἡμᾶς ἐνθέους ἱεράρχας
 ἀνάγει πρὸς τὰς ἐγνωσμένας αὐτῇ τῆς θεαρχίας αὐγὰς, οὕτω καὶ
 20 τῶν πρὸ αὐτῆς οὐσιῶν αἱ πανίεροι δυνάμεις ἀναγωγικαὶ πρὸς
 τὸ Θεῖον εἰσι τῆς ἀποπληροῦσης τὰς ἀγγελικὰς ἱεραρχίας διακο-
 σμῆσεως, εἰ μὴ ἄρα τις καὶ τοῦτο φαίη, τὸ κοινὰς εἶναι πάσας
 τὰς ἀγγελικὰς ὀνομασίας κατὰ τὴν πασῶν τῶν οὐρανίων δυνά-
 μεων εἰς τὸ θεοειδὲς καὶ τὴν ἐκ Θεοῦ φωτοδοσίαν ὑφειμένην
 25 καὶ προὔχουσαν κοινωνίαν. Ἄλλ' ἵνα μᾶλλον ἡμῖν ὁ λόγος διευ-
 κρινηθεῖ, κατίδωμεν ἱερῶς τὰς ἐν τοῖς Λογίοις ἐκπεφασμένας
 ἀγιοπρεπεῖς ιδιότητας ἐκάστης οὐρανίας διακοσμῆσεως.

κῆς ἐπωνυμίας μέσα στὰ Λόγια. Ὅπως νομίζω ὁμως, χρειάζεται νὰ ἐρευνήσωμε γιὰ ποιά αἰτία οἱ θεολόγοι καλοῦν ἀγγέλους ὄλα γενικῶς τὰ οὐράνια ὄντα, ἐνῶ ὅταν φθάνουν στήν ἀποκαλυπτική ἀποστολή τῶν ὑπερκοσμίων αὐτῶν διακοσμήσεων, ὀνομάζουν ἰδιαιτέρως ἀγγελική τάξι αὐτήν πού ὀλοκληρώνει καὶ ἀποπερατώνει τὰ οὐράνια τάγματα, πρὶν δὲ ἀπὸ αὐτὴν τάσσουν ὑψηλότερα τοὺς ἀρχαγγελικοὺς διακόσμους, τὶς Ἄρχές καὶ τὶς Ἐξουσίες καὶ τὶς Δυνάμεις, καθὼς καὶ ὅσες ἄλλες οὐσίες οἱ ἀποκαλυπτικὲς παραδόσεις τῶν Λογίων ἀναγνωρίζουν ἐπάνω ἀπὸ αὐτές. Ἐξ ἄλλου φρονοῦμε ὅτι σὲ κάθε ἱερὰ διακόσμησι οἱ μὲν ἀνώτερες τάξεις διαθέτουν τὶς ἐλλάμψεις καὶ τὶς δυνάμεις καὶ τῶν ὑφειμένων διακοσμήσεων, ἐνῶ οἱ τελευταῖες εἶναι ἄμοιρες τῶν πλεονεκτημάτων τῶν ἀνωτέρων ἀπὸ αὐτές διακοσμήσεων.

Τὰ ἀγιώτατα λοιπὸν τάγματα τῶν ὑπερτάτων οὐσιῶν τὰ ὀνομάζουν οἱ θεολόγοι καὶ ἀγγέλους, διότι εἶναι καὶ αὐτὰ ἀποκαλυπτικὰ τῆς θεαρχικῆς ἐλλάμψεως, δὲν εἶναι ὁμως εὐλογο νὰ ὀνομάζουν Ἄρχές ἢ Θρόνους ἢ Σεραφεῖμ τὴν τελευταία τάξι τῶν οὐρανίων νόων· διότι αὐτὴ ἢ τάξι δὲν μετέχει τῶν ὑπερτάτων δυνάμεων. Ἀλλά, ὅπως αὐτὴ ἀνυψώνει τοὺς ἐνθέους ἱεράρχες μας πρὸς τὶς γνώριμὲς τῆς αὐγῆς τῆς θεαρχίας, ἔτσι καὶ οἱ πανίερες δυνάμεις τῶν οὐσιῶν πού εἶναι πρὶν ἀπὸ αὐτὴν ἐπιτελοῦν τὴν πρὸς τὸ θεῖο ἀνύψωσι τῆς διακοσμήσεως πού ὀλοκληρώνει τὶς ἀγγελικὲς ἱεραρχίες· ἐκτὸς ἂν προτιμῆση κανεὶς νὰ εἰπῆ καὶ τοῦτο, ὅτι ὅλες οἱ ἀγγελικὲς ὀνομασίες εἶναι κοινὲς στὶς οὐράνιες δυνάμεις, γιὰ τὸ λόγο ὅτι ὅλες αὐτὲς μετέχουν ἀπὸ κοινοῦ στὴ θεοεΐδεια καὶ στήν ἀπὸ τὸ Θεὸ φωτοδοσία, ἄλλες ἀσθενέστερα καὶ ἄλλες ἐντονώτερα. Ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀποσαφηνισθῆ καλύτερα ὁ λόγος μας, ἄς ἐξετάσωμε μὲ εὐλάβεια τὶς ἀγιοπρεπεῖς ιδιότητες καθεμιᾶς ἀπὸ τὶς οὐράνιες διακοσμήσεις, ὅπως ἀποκαλύπτονται στὰ Λόγια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

Τίς ἡ πρώτη τῶν οὐρανίων οὐσιῶν
διακόσμησις

1 Ὅσοι μὲν εἰσι καὶ οἷοι τῶν ὑπερουρανίων οὐσιῶν οἱ διά-
κοσμοὶ καὶ ὅπως αἱ κατ' αὐτοὺς ἱεραρχίαι τελοῦνται, μόνην
ἀκριβῶς εἰδέναί φημι τὴν θεωτικὴν αὐτῶν τελεταρχίαν, προσέ-
τι καὶ αὐτοὺς ἐγνωκέναι τὰς οἰκείας δυνάμεις τε καὶ ἐλλάμψεις
5 καὶ τὴν ἱερὰν αὐτῶν καὶ ὑπερκόσμιον εὐταξίαν· ἀδύνατον γὰρ
ἡμᾶς εἰδέναί τὰ τῶν ὑπερουρανίων νόων μυστήρια καὶ τὰς
ἀγιωτάτας αὐτῶν τελειώσεις, εἰ μὴ που φαίη τις ὅσα δι' αὐτῶν
ἡμᾶς ὡς τὰ οἰκεῖα καλῶς εἰδόντων ἢ θεαρχία μεμυσταγώγηκεν.
Οὐκοῦν ἡμεῖς μὲν οὐδὲν αὐτοκινήτως ἐροῦμεν· ὅσα δὲ τῶν ἀγ-
10 γελικῶν θεαμάτων ὑπὸ τῶν ἱερῶν θεολόγων ἐθεωρήθη, ταῦτα
μυηθέντες ἡμεῖς ὡς οἰοί τε ἔσμεν ἐκθησόμεθα.

2 Πάσας ἡ θεολογία τὰς οὐρανίους οὐσίας ἐννέα κέκληκεν
ἐκφαντορικαῖς ἐπωνυμίαις· ταύτας ὁ θεῖος ἡμῶν ἱεροτελεστής
εἰς τρεῖς ἀφορίζει τριαδικὰς διακοσμήσεις. Καὶ πρώτην μὲν εἰ-
15 ναί φησι τὴν περὶ Θεὸν οὔσαν ἀεὶ καὶ προσεχῶς αὐτῷ καὶ πρὸ
τῶν ἄλλων ἀμέσως ἠνῶσθαι παραδεδομένην. Τούς τε γὰρ
ἀγιωτάτους θρόνους καὶ τὰ πολυόμματα καὶ πολύπτερα τάγμα-
τα Χερουβὶμ Ἑβραίων φωνῆ καὶ Σεραφὶμ ὠνομασμένα κατὰ
τὴν πάντων ὑπερκειμένην ἐγγύτητα περὶ Θεὸν ἀμέσως ἰδρῶσθαι
20 φησι παραδιδόναι τὴν τῶν ἱερῶν Λογίων ἐκφαντορίαν. Τὸν
τριαδικὸν οὖν τοῦτον διάκοσμον ὡς ἓνα καὶ ὁμοταγῆ καὶ ὄντως

1. Μὲ τὴν ἐννοια τῆς μυστηριακῆς τελειώσεως.

2. Ὁ Θεὸς ὡς γενικὸς τελετάρχης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Ποιά είναι ἡ πρώτη διακόσμησις
τῶν οὐρανίων οὐσιῶν

1 Τὸ πόσοι καὶ ποιοὶ εἶναι οἱ διάκοσμοι τῶν ὑπερουρανίων οὐσιῶν καὶ πῶς τελειώνονται οἱ ἱεραρχίες των¹, αὐτὸ φρονῶ ὅτι μόνο ἡ θεωτικὴ τους τελεταρχία² τὸ γνωρίζει ἀκριβῶς· ἀλλὰ φρονῶ ἐπίσης ὅτι αὐτοὶ γνωρίζουν καὶ τὶς δυνάμεις καὶ τὶς ἐλλάμψεις τους, καθὼς καὶ τὴν ἱερὰ καὶ ὑπερκόσμια εὐταξία τους. Ἐμεῖς ὅμως εἶναι ἀδύνατο νὰ γνωρίζωμε τὰ μυστικὰ τῶν ὑπερουρανίων νόων καὶ τὶς ἱερὲς τελειώσεις των, ἐκτὸς ἐκείνων στὰ ὁποῖα μᾶς ἔχει μυσταγωγῆσει ἡ θεαρχία δι' αὐτῶν τῶν ἰδίων πού γνωρίζουν καλὰ τὰ δικά τους. Ἐπομένως ἐμεῖς μὲν δὲν θὰ εἰποῦμε τίποτε μὲ δική μας πρωτοβουλία· ἀλλὰ θὰ ἐκθέσωμε κατὰ δύναμι ἐκεῖνα τὰ ἀγγελικὰ θεάματα τὰ ὁποῖα ἐθεωρήθησαν ἀπὸ τοὺς θεολόγους καὶ στὰ ὁποῖα ἐμνηθήκαμε ἐμεῖς ἀπ' αὐτούς.

2 Ἡ θεολογία χαρακτηρίζει ὅλες τὶς οὐράνιες οὐσίες μὲ ἐννέα ἀποκαλυπτικὲς ὀνομασίες. Τὶς οὐσίες αὐτὲς ὁ θεῖος ἱεροτελεστής μας³ τὶς διαιρεῖ σὲ τρεῖς τριαδικὲς διακοσμήσεις. Ἰσχυρίζεται ὅτι πρώτη διακόσμησις εἶναι αὐτὴ πού εὐρίσκεται γύρω ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ εἶναι συνημμένη μὲ αὐτὸν· κατὰ τὴν παράδοσι ἔχει ἐνωθῆ ἀμέσως μὲ αὐτὸν πρὶν ἀπὸ τὶς ἄλλες. Λέγει δηλαδὴ ὁ ἱεροτελεστής μας ὅτι ἡ ἀποκάλυψις τῶν ἱερῶν Λογίων διδάσκει ὅτι τόσο οἱ ἀγιώτατοι θρόνοι, ὅσο καὶ τὰ πολύομματα καὶ πολύπτερα τάγματα, πού στὴν ἐβραϊκὴ γλῶσσα ὀνομάζονται Χερουβὶμ καὶ Σεραφίμ, εἶναι ἐδραιωμένοι ἀμέσως γύρω ἀπὸ τὸ Θεὸ σὲ μιὰ ἐγγύτητα πού ξεπερνᾷ ὅλων τῶν ἄλλων. Ὁ ἐνδοξος λοιπὸν καθοδηγητὴς μας ἐχαρακτήρισεν αὐτὸν τὸν τριαδικὸ

3. Ἐννοεῖ τὸν Ἱερόθεο, ἀλλὰ καὶ ἀπότερα τὸν ἀπόστολο Παῦλο πού εἶχε ἀρπαχθῆ στὸν παράδεισο.

πρώτην ἱεραρχίαν ὁ κλεινὸς ἡμῶν ἔφη καθηγεμῶν, ἧς οὐκ ἔστιν ἑτέρα θεοειδεστέρα καὶ ταῖς πρωτουργοῖς τῆς θεαρχίας ἐλλάμψεσιν ἀμέσως προσεχεστέρα. Δευτέρα δ' εἶναι φησιν τὴν ὑπὸ τῶν ἐξουσιῶν καὶ κυριοτήτων καὶ δυνάμεων συμπληρου-
5 μένην καὶ τρίτην ἐπ' ἐσχάτων τῶν οὐρανίων ἱεραρχιῶν τὴν τῶν ἀγγέλων τε καὶ ἀρχαγγέλων καὶ ἀρχῶν διακόσμησιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

*Περὶ τῶν Σεραφεῖμ καὶ τῶν Χερουβὶμ καὶ τῶν Θρόνων
καὶ περὶ τῆς πρώτης αὐτῶν ἱεραρχίας*

1 Ταύτην ἡμεῖς ἀποδεχόμενοι τὴν τῶν ἀγίων ἱεραρχιῶν τάξιν φαμὲν ὅτι πᾶσα τῶν οὐρανίων νόων ἐπωνυμία δῆλωσιν ἔχει τῆς ἐκάστου θεοειδοῦς ιδιότητος. Καὶ τὴν μὲν ἀγίαν τῶν Σερα-
10 φιμ ὀνομασίαν φασὶν οἱ τὰ Ἑβραίων εἰδότες ἢ τὸ ἐμπρηστὰς ἐμφαίνειν ἢ τὸ θερμαίνοντας, τὴν δὲ τῶν Χερουβὶμ πλῆθος γνώσεως ἢ χύσιν σοφίας. Εἰκότος οὖν ἢ πρώτη τῶν οὐρανίων ἱεραρχιῶν πρὸς τῶν ὑπερτάτων οὐσιῶν ἱερουργεῖται τάξιν ἔχουσα τὴν πασῶν ὑψηλοτέραν τῶ περι Θεὸν ἀμέσως ἰδρῦσθαι καὶ τὰς
15 πρωτουργοὺς θεοφανείας καὶ τελειώσεις εἰς αὐτὴν ὡς ἐγγυτάτην ἀρχικωτέρως διαπορθμεύεσθαι.

Θερμαίνοντες γοῦν ὀνομάζονται καὶ θρόνοι καὶ χύσις σοφίας ἐκφαντορικῶ τῶν θεοειδῶν αὐτῶν ἕξεων ὀνόματι. Τὸ μὲν γὰρ ἀεικίνητον αὐτῶν περὶ τὰ θεῖα καὶ ἀκατάληκτον καὶ τὸ θερ-
20 μὸν καὶ ὄξυ καὶ ὑπερζέον τῆς προσεχοῦς καὶ ἀνευδότου καὶ ἀκλινοῦς ἀεικινήσιας καὶ τὸ τῶν ὑποβεβηκότων ἀναγωγικῶς καὶ δραστηρίως ἀφομοιωτικὸν ὡς ἀναζέον ἐκεῖνα καὶ ἀναζω-
πυροῦν ἐπὶ τὴν ὁμοίαν θερμότητα, καὶ τὸ πρηστηρίως καὶ ὀλοκαύτως καθαρτικὸν καὶ τὴν ἀπερικάλυπτον καὶ ἄσβεστον ἔχου-

διάκοσμο ὡς ἓνα καὶ ὁμοταγῆ, ὡς πραγματικὰ πρώτη ἱεραρχία, ἀπέναντι στήν ὁποία καμμιά ἄλλη δὲν εἶναι θειότερη καὶ ἀμέσως πλησιέστερη πρὸς τὶς πρωταρχικὲς ἐλλάμψεις τῆς θεαρχίας. Δευτέρα, λέγει, εἶναι ἡ ἀποτελουμένη ἀπὸ τὶς Ἐξουσίες, τὶς Κυριότητες καὶ τὶς Δυνάμεις, τρίτη δὲ καὶ τελευταία τῶν οὐρανίων ἱεραρχιῶν εἶναι ἡ διακόσμησις τῶν Ἀγγέλων, τῶν Ἀρχαγγέλων καὶ τῶν Ἀρχῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Περὶ τῶν Σεραφίμ, τῶν Χερουβίμ, τῶν Θρόνων καὶ περὶ τῆς πρώτης ἱεραρχίας των

Ὅσο γιὰ μᾶς, ἀποδεχόμενοι αὐτὴ τὴν τάξι τῶν ἁγίων ἱεραρχιῶν, λέγομε ὅτι κάθε ἐπωνυμία τῶν οὐρανίων νόων δηλώνει τὴ θεοειδῆ ιδιότητα τοῦ καθενὸς ἀπ' αὐτοῦς. Οἱ εἰδήμονες τῆς ἑβραϊκῆς γλώσσης δηλώνουν ὅτι ἡ ὀνομασία τῶν Σεραφίμ σημαίνει πλῆθος γνώσεων ἢ ἔκχυσι σοφίας. Εὐλόγως λοιπὸν ἡ πρώτη ἀπὸ τὶς οὐράνιες ἱεραρχίες ἀποτελεῖται ἀπὸ τὶς ὑπέρτατες οὐσίες, διότι ἔχει τὴν ὑψηλότερη ἀπὸ ὅλες τάξι· εἶναι ἐδραιωμένη ἀμέσως γύρω ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ πρὸς αὐτὴν ὡς πλησιέστερη διαβιβάζονται οἱ πρωταρχικὲς θεοφάνειες καὶ οἱ ὑψηλότερες τελειώσεις.

Ὀνομάζονται λοιπὸν θερμασται καὶ θρόνοι καὶ ἔκχυσις σοφίας μὲ ὀνόματα ποὺ ἀποκαλύπτουν τὶς θεοειδεῖς ιδιότητές των. Πράγματι ἡ ἐπωνυμία τῶν Σεραφίμ διδάσκει τὴν ἀδιάκοπη ἀεικινησία τους γύρω ἀπὸ τὰ θεῖα μυστήρια, τὴ θερμότητα, τὴν ὀξύτητα, τὴ ζωηρότητα τῆς συνεχοῦς καὶ ἀνυποχώρητης καὶ ἀπαρέγκλιτης ἀεικινησίας, τὴν ἀναγωγικὴ καὶ δραστικὴ ἰκανότητα ν' ἀφομοιώνουν τὰ κατώτερα, ἀφοῦ τὰ ἀναθερμάνουν καὶ τὰ ἀναζωπυρῶσουν σὲ θερμότητα ὅμοια μὲ αὐτά· διδάσκει ἐπίσης τὴν καθαρτικὴ δύναμι μὲ τὴ φλόγα καὶ τὴ φωτιά, τὴν ἀκάλυπτη καὶ ἄσβεστη ἰκανότητα νὰ διατηροῦν σταθερὴ τὴ φωτο-

σαν ὡσαύτως ἀεὶ φωτοειδῆ καὶ φωτιστικὴν ιδιότητα, πάσης ἀλαμποῦς σκοτοποίας ἐλάτειραν οὕσαν καὶ ἀφανιστικὴν ἢ τῶν Σεραφίμ ἐπωνυμία ἐκφαντορικῶς διδάσκει, ἢ δὲ τῶν Χερουβιμ τὸ γνωστικὸν αὐτῶν καὶ θεοπτικὸν καὶ τῆς ὑπερτάτης φωτοδο-
 5 σίας δεκτικὸν καὶ θεωρητικὸν ἐν πρωτουργῶ δυνάμει τῆς θεαρ-
 χικῆς εὐπρεπείας καὶ τῆς σοφοποιῶ μεταδόσεως ἀναπεπλη-
 σμένον καὶ κοινωνίαν ἀφθόνως πρὸς τὰ δεύτερα τῇ χύσει τῆς
 δωρησθείσης σοφίας, ἢ δὲ τῶν ὑψηλοτάτων καὶ ἐπηρμένων
 θρόνων καὶ τὸ πάσης ἐσχατιᾶς ἀρρεπῶς ἀνωκισμένον καὶ περὶ
 10 τὸν ὄντως ὑψιστον ὀλικάϊς δυνάμεσιν ἀκατασείστως καὶ εὐστα-
 θῶς ἰδρυμένον καὶ τῆς θεαρχικῆς ἐπιφοιτήσεως ἐν ἀπαθείᾳ
 πάση καὶ ἀϋλία δεκτικὸν καὶ τὸ θεοφόρον καὶ θεραπευτικῶς
 ἐπὶ τὰς θείας ὑποδοχὰς ἀναπεπταμένον.

2 Αὕτη μὲν ἢ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν ὡς καθ' ἡμᾶς ἐκφαντο-
 15 ρία· λεκτέον δὲ τίνα τὴν ἱεραρχίαν αὐτῶν οἰόμεθα. Τὸ μὲν γὰρ
 ἀπάσης ἱεραρχίας σκοπὸν τῆς θεομιμήτου θεοειδείας ἐξηρητημέ-
 νον ἀρρεπῶς εἶναι καὶ τὸ διαιρεῖσθαι πᾶσαν ἱεραρχικὴν πρα-
 γματείαν εἰς μετοχὴν ἱερὰν καὶ μετάδοσιν καθάρσεως ἀμιγοῦς
 καὶ θεοῦ φωτὸς καὶ τελεστικῆς ἐπιστήμης ἀρκούντως ἤδη
 20 πρὸς ἡμῶν εἰρῆσθαι νομίζω. Νῦν δὲ εἰπεῖν ἀξίως εὐχομαι τῶν
 ὑπερτάτων νόων πῶς ἢ κατ' αὐτοὺς ἱεραρχία διὰ τῶν Λογίων
 ἐκφαίνεται.

Ταῖς πρώταις οὐσίαις, αἱ μετὰ τὴν οὐσιοποιὸν αὐτῶν θε-
 αρχίαν ἰδρυμέναι καὶ οἷον ἐν προθύροις αὐτῆς τεταγμέναι πάσης
 25 εἰσὶν ἀοράτου καὶ ὄρατῆς ὑπερβεβηκυῖαι γεγонуίας δυνάμεως,
 ὡς οἰκείαν οἰητέον εἶναι καὶ κατὰ πᾶν ὁμοειδῆ τὴν ἱεραρχίαν.
 Καθαρὰς μὲν οὖν αὐτὰς ἡγητέον οὐχ ὡς ἀνιέρων κηλίδων καὶ
 μολυσμῶν ἡλευθερωμένας οὐδ' ὡς προσύλων ἀνεπιδέκτους
 φαντασιῶν, ἀλλ' ὡς πάσης ὑφέσεως ἀμιγῶς ὑψηλοτέρας καὶ

ειδῆ καὶ φωτιστικὴ ιδιότητα, πού ἀπομακρύνει καὶ ἐξαφανίζει κάθε σκοταδιστικὸ στοιχεῖο. Ἐπειτα ἡ ἐπωνυμία τῶν Χερουβὶμ φανερῶνει τὴν ἱκανότητα νὰ γνωρίζουν καὶ νὰ θεῶνται τὸν Θεό, νὰ δέχωνται τὴν ὑπέρτατη φωτοδοσία καὶ νὰ θεωροῦν τὴν θεαρχικὴ λαμπρότητα στὴ πρωταρχικὴ τῆς δύναμι· νὰ εἶναι γεμάτοι ἀπὸ σοφοποιὰ δῶρα καὶ νὰ χύνουν ἄφθονη τῆ βοήθεια πού τοὺς ἐδωρήθηκε πρὸς τὰ δεύτερα πνεύματα. Τέλος ἡ ἐπωνυμία τῶν ὑψηλῶν καὶ ἐπηρμένων Θρόνων, διδάσκει ὅτι εἶναι ἀπολύτως ξένοι πρὸς κάθε χαμέρπεια, ὅτι τείνουν ἄνω πρὸς τὰ ὑπερκόσμια, τὰ σταθερὰ ἀνυψωμένα ἐπάνω ἀπὸ κάθε κατωτερότητα, ὅτι εἶναι ἐγκατεστημένοι ἀδιάσειστα καὶ σταθερὰ μὲ ὅλες τὶς δυνάμεις τῶν γύρω ἀπὸ τὸν ὄντως Ὑψιστο, ὅτι ἔχουν τὴν ἱκανότητα νὰ δέχωνται τὴ θεαρχικὴ ἐπιφοίτησι μὲ πλήρη ἀπάθεια καὶ ἀυλία, ὅτι εἶναι θεοφόροι καὶ ἀνοικτοὶ στὸ νὰ δέχωνται πρόθυμα τὰ θεῖα δῶρα.

Αὐτὰ τὰ πράγματα ἀποκαλύπτουν τὰ ὀνόματα τοῦτα, ὅσο μπορούμε νὰ τὸ συλλάβωμε ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι. Στὴ συνέχεια ὁμως πρέπει νὰ εἰποῦμε, ποιά εἶναι κατὰ τὴ γνώμη μας ἡ ἱεραρχία τῶν οὐρανίων νόων. Νομίζω βέβαια ὅτι ἀρκετὰ εἶπαμε γιὰ τὸ θέμα, ὅτι σκοπὸς ὅλης τῆς ἱεραρχίας εἶναι ἡ ἀταλάντευτη ἐπίδοσι στὴ μίμησι τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν ἀπόκτησι τῆς θεοειδείας καὶ ὅτι ὅλη ἡ ἱεραρχικὴ λειτουργία συνίσταται στὴν ἱερὴ συμμετοχὴ καὶ στὴ μετάδοσι γνησίας καθάρσεως, θείου φωτὸς καὶ τελειωτικῆς γνώσεως. Τώρα εὐχομαι νὰ ἐκθέσω ἀνταξίως πρὸς τοὺς ὑπερτάτους νόες, πῶς ἀποκαλύπτεται ἀπὸ τὰ Λόγια ἡ ἱεραρχία τους.

Πρέπει νὰ δεχθοῦμε ὅτι οἱ πρῶτες οὐσίες, πού εἶναι ἐδραιωμένες μετὰ τὴν θεαρχία, ἡ ὁποία τὶς οὐσιοποίησε, καὶ τοποθετημένες στὰ πρόθυρά της, θὰ ἐλέγαμε, καὶ ξεπερνοῦν κάθε κτιστὴ δύναμι, ἀόρατη καὶ ὄρατὴ, ἀποτελοῦν μιὰ συγγενῆ καὶ καθ' ὅλα ὁμοειδῆ ἱεραρχία. Πρέπει λοιπὸν νὰ τὶς θεωρήσωμε καθαρές, ὄχι διότι εἶναι ἀπαλλαγμένες ἀπὸ ἀκάθαρτες κηλίδες καὶ ἀπὸ μολυσμοὺς οὔτε διότι εἶναι ἀνεπίδεκτες ὑλιστικῶν φαντασιῶν, ἀλλὰ διότι εἶναι ἀπολύτως ὑψηλότερες ἀπὸ κάθε

παντὸς ὑποβεβηκότος ἱεροῦ κατὰ τὴν ὑπερτάτην ἀγνότητα πά-
 σαις ταῖς θεοειδεστάταις δυνάμεσιν ὑπεριδρυμένας καὶ τῆς οἰ-
 κείας ἀεικινήτου καὶ αὐτοκινήτου κατὰ τὸ φιλοθέως ἄτρεπτον
 τάξεως ἀρρεπῶς ἀντεχομένας καὶ τὴν ἐπὶ τὰ χεῖρω κατὰ τι
 5 μείωσιν οὐδ' ὅλως εἰδυίας ἀλλ' ἄπτωτον ἀεὶ καὶ ἀμετακίνητον
 ἐχούσας τὴν τῆς οἰκείας θεοδειδοῦς ιδιότητος ἀμιγεστάτην ἴδρυ-
 σιν· θεωρητικὰς δὲ αὐθις οὐχ ὡς αἰσθητῶν συμβόλων ἢ νοε-
 ρῶν θεωροῦς οὐδὲ ὡς τῇ ποικιλίᾳ τῆς ἱερογραφικῆς θεωρίας
 ἐπὶ τὸ θεῖον ἀναγομένας, ἀλλ' ὡς πάσης ἀῦλου γνώσεως ὑψη-
 10 λότερου φωτὸς ἀποπληρουμένας καὶ τῆς τοῦ καλλοποιοῦ καὶ
 ἀρχικοῦ κάλλους ὑπερουσίου καὶ τριφανοῦς θεωρίας ὡς θεμιτὸν
 ἀναπιμπλαμένας, τῆς δὲ Ἰησοῦ κοινωνίας ὡσαύτως ἠξιομένας
 οὐκ ἐν εἰκόσιν ἱεροπλάστοις μορφωτικῶς ἀποτυποῦσι τὴν θε-
 ουργικὴν ὁμοίωσιν, ἀλλ' ὡς ἀληθῶς αὐτῷ πλησιαζούσας ἐν
 15 πρώτη μετουσίᾳ τῆς γνώσεως τῶν θεουργικῶν αὐτοῦ φώτων·
 καὶ μὴν ὅτι τὸ θεομίμητον αὐταῖς ὑπερτάτως δεδώρηται καὶ
 κοινωνοῦσι κατὰ τὸ αὐταῖς ἐφικτὸν ἐν πρωτουργῷ δυνάμει ταῖς
 θεουργικαῖς αὐτοῦ καὶ φιλανθρώποις ἀρεταῖς· τετελεσμένας δὲ
 ὡσαύτως οὐχ ὡς ποικιλίας ἱερᾶς ἀναλυτικὴν ἐπιστήμην ἐλλαμ-
 20 πομένας, ἀλλ' ὡς πρώτης καὶ ὑπερεχούσης θεώσεως ἀποπλη-
 ρουμένας κατὰ τὴν ὑπερτάτην ὡς ἐν ἀγγέλοις τῶν θεουργιῶν
 ἐπιστήμην.

Οὐ γὰρ οἱ δι' ἄλλων ἀγίων οὐσιῶν, ἀλλὰ πρὸς αὐτῆς τῆς
 θεαρχίας ἱεραρχούμεναι τῷ ἐπ' αὐτὴν ἀμέσως ἀνατείνεσθαι τῇ
 25 πάντων ὑπερεχούσῃ δυνάμει καὶ τάξει, καὶ πρὸς τὸ πάναγνον
 καὶ κατὰ πᾶν ἀρρεπὲς ἰδρύνονται· καὶ πρὸς τὴν ἄῦλον καὶ νοητὴν
 εὐπρέπειαν ὡς θεμιτὸν εἰς θεωρίαν προσάγονται καὶ τοὺς τῶν
 θεουργιῶν ἐπιστημονικοὺς λόγους ὡς πρῶται καὶ περὶ Θεὸν

1. Τῆς ἀλληγορικῆς παρουσιάσεως στὴ Γραφή.

2. Ἡ σύνταξις, θηλυκοῦ οὐσιαστικοῦ μὲ ἀρσενικὴ μετοχὴ εἶναι ἀνακό-

χαμέρπεια καὶ μὲ τὴν ὑπέρτερη ἀγνότητα ποὺ διακρίνει ὅλες τὶς θεοειδέστατες δυνάμεις, εἶναι ἐδραιωμένες ἐπάνω ἀπὸ κάθε κατώτερο βαθμὸ ἱερότητος· εἶναι συνημμένες ἀκλόνητα πρὸς τὸν ἀεικίνητο καὶ ταυτοκίνητο ρυθμὸ τους μὲ ἀμετάβλητη φιλοθεΐα, δὲν γνωρίζουν καθόλου ὁποιαδήποτε μείωσι πρὸς τὰ χειρότερα κι' ἔχουν ἄπτωτη κι' ἀμετακίνητη τὴν καθαρῶτατη σύστασι τῆς θεοειδοῦς ιδιότητός των. Πρέπει ἐπίσης νὰ ἐκλάβωμε τὶς πρῶτες οὐσίες ὡς θεωρητικές, ὄχι διότι εἶναι θεωροὶ αἰσθητῶν ἢ νοερῶν συμβόλων οὔτε διότι ἀνάγονται πρὸς τὸ θεῖο διὰ τῆς ποικιλίας τῆς ἀγιογραφικῆς θεωρίας¹, ἀλλὰ διότι εἶναι γεμᾶτες μὲ ὅλη τὴν ἄυλη γνῶσι τοῦ ὑψηλοτέρου φωτὸς καί, ὅσο εἶναι ἐπιτρεπτό, ὑπερπληρωμένες μὲ τὴν ὑπερούσια καὶ τριφανῆ θεωρία τοῦ ἀγαθοποιοῦ κάλλους· ἐπίσης δὲ διότι εἶναι ἀξιωμένες τῆς κοινωνίας μὲ τὸν Ἰησοῦ, ὄχι μὲ ἱερόπλαστες εἰκόνες ποὺ ἀποτυπώνουν σχηματικῶς² τὴν ὁμοίωσι τῆς θείας ἐνεργείας, ἀλλὰ μὲ τὸ ἀληθινὸ πλησίασμά του σὲ μιὰ πρῶτη μετουσία τῶν θεουργικῶν φώτων του· καὶ ἰδιαίτερος διότι ἔχει δωρηθῆ σ' αὐτὲς ὑπερτάτως ἢ ἱκανότης τῆς θεομιμησίας, ὥστε νὰ κοινωνοῦν κατὰ τὸ ἐφικτὸ πρὸς τὶς θεουργικὲς καὶ φιλάνθρωπες ἀρετὲς του μὲ πρωταρχικὴ δύναμι. Πρέπει τέλος νὰ τὶς θεωρήσωμε τελειωμένες, ὄχι διότι ἐλλάμπονται μὲ τὴ γνῶσι ποὺ μπορεῖ ν' ἀναλύσῃ τὴν ποικιλία τῶν ἱερῶν παραδόσεων, ἀλλὰ διότι εἶναι γεμᾶτες ἀπὸ μιὰ ἀρχέγονη καὶ ὑπεροχικὴ θέωσι σύμφωνα μὲ τὴν ὑπέρτατη γνῶσι τῶν θείων ἐνεργειῶν, ὅσο εἶναι δυνατὸ σὲ ἀγγέλους.

Οἱ πρῶτες οὐσίες δὲν δέχονται ἀπὸ ἄλλες ἅγιες οὐσίες τὴν ἱεραρχικὴ ἔνταξι, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ θεαρχία, ἐπειδὴ μὲ τὴ δύναμι καὶ τάξι ποὺ ὑπερέχει ὅλων τῶν ὄντων τείνουν ἀμέσως πρὸς αὐτήν. Ἐδράζονται ἐπάνω στὴν παναγνότητα μὲ ἀπόλυτη ἀμετακίνησια, προσάγονται κατὰ τὸ ἐπιτρεπτό πρὸς τὴ θεωρία τῆς ἄυλης καὶ νοητῆς λαμπρότητος καὶ μυοῦνται τοὺς ἐπισημονικοὺς λόγους τῶν θεουργιῶν, διότι εἶναι πρῶτες καὶ εὐ-

λουθη: «ἐν εἰκόσι ἱεροπλάστοις ἀποτυποῦσιν». Ὁ Μάξιμος στὰ σχόλιά του (PG 4,69A) τὸ δικαιολογεῖ ὡς ἀττικισμὸ.

οὔσαι μυοῦνται πρὸς αὐτῆς τῆς τελεταρχίας ὑπερτάτως ἱεραρχούμεναι.

3 Τοῦτο γοῦν οἱ θεολόγοι σαφῶς δηλοῦσι, τὸ τὰς μὲν ὑφειμένας τῶν οὐρανίων οὐσιῶν διακοσμήσεις πρὸς τῶν ὑπερβεβη-
5 κτιῶν εὐκόσμως ἐκδιδάσκεσθαι τὰς θεουργικὰς ἐπιστήμας, τὰς δὲ πασῶν ὑψηλοτέρας ὑπ' αὐτῆς τῆς θεαρχίας ὡς θεμιτὸν τὰς μυήσεις ἐλλάμπεσθαι. Τινὰς μὲν γὰρ αὐτῶν εἰσάγουσι πρὸς τῶν προτέρων ἱερῶς μυομένης τὸ Κύριον εἶναι τῶν οὐρανίων δυνάμεων καὶ Βασιλέα τῆς δόξης τὸν εἰς οὐρανοὺς ἀνθρωποπρε-
10 πῶς ἀναληφθέντα, τινὰς δὲ πρὸς αὐτὸν Ἰησοῦν διαπορούσας καὶ τῆς ὑπὲρ ἡμῶν αὐτοῦ θεουργίας τὴν ἐπιστήμην μαθητιώσας καὶ ταύτας αὐτὸν Ἰησοῦν ἀμέσως μυοῦντα καὶ πρωτοδότως αὐταῖς ἐκφαίνοντα τὴν αὐτοῦ φιλάνθρωπον ἀγαθοουργίαν. «Ἐγὼ», γάρ φησι, «διαλέγομαι δικαιοσύνην καὶ κρίσιν σωτηρίου». Θαυ-
15 μάζω δὲ ὅτι καὶ τῶν ἐπουρανίων οὐσιῶν αἱ πρῶται καὶ τόσον ἀπάσας ὑπερκείμεναι τῶν θεαρχικῶν ἐλλάμψεων ὡς μεσοπετεῖς εὐλαβῶς ἐφίενται. Καὶ γὰρ οὐκ αὐτόθεν ἐρωτῶσι, «διὰ τί σου ἐρυθρὰ τὰ ἱμάτια;», πρὸς ἑαυτὰς δὲ διαποροῦσι πρότερον, ἐνδεικνύμεναι μὲν ὅτι μαθητιῶσι καὶ τῆς θεουργικῆς γνώσεως
20 ἐφίενται, μὴ προπηδῶσαι δὲ τῆς κατὰ θεῖαν πρόοδον ἐνδιδομένης ἐλλάμψεως.

Οὐκοῦν ἡ πρώτη τῶν οὐρανίων νόων ἱεραρχία πρὸς αὐτῆς τῆς τελεταρχίας ἱεραρχουμένη, τῷ ἐπ' αὐτὴν ἀμέσως ἀνατείνεσθαι, τῆς παναγεστάτης καθάρσεως, τοῦ ἀπλέτου φωτός,
25 τῆς προτελείου τελεσιουργίας ἀναλόγως αὐτῇ πληρουμένη, καθαίρεται καὶ φωτίζεται καὶ τελεσιουργεῖται, πάσης μὲν ὑφέσεως ἀμιγῆς, πρώτου δὲ φωτὸς πλήρης καὶ πρωτοδότου γνώσεως καὶ ἐπιστήμης μέτοχος ἀποτελουμένη. Συνελὼν δὲ καὶ τοῦτο φαίην

3. Ψαλμ. 23,10.

4. Μ' ἓνα ἀρχέγονο φωτισμό.

ρίσκονται γύρω ἀπὸ τὸν Θεὸ τελειωμένες σὲ ὑπέρτατο βαθμὸ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν τελεταρχία.

3 Ἐκεῖνο λοιπὸν ποὺ δηλώνουν σαφῶς οἱ θεολόγοι εἶναι τοῦτο, ὅτι οἱ μὲν κατώτερες διακοσμήσεις τῶν οὐρανίων οὐσιῶν διδάσκονται καταλλήλως τὶς θεουργικὲς ἐπιστῆμες ἀπὸ τὶς ἀνώτερες, οἱ δὲ ὑψηλότερες ἀπὸ ὅλες λαμβάνουν τὶς μυητικὲς ἐλλάμψεις ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ θεαρχία, ὅσο εἶναι ἐπιτρεπτό. Πράγματι οἱ θεολόγοι διδάσκουν ὅτι μερικὲς ἀπὸ αὐτὲς τὶς οὐσίαις μυοῦνται ἱερῶς ἀπὸ τὶς προηγούμενές των οὐσίαις, ὅτι ὁ ἀναληφθεὶς στοὺς οὐρανοὺς ἀνθρωποπρεπῶς εἶναι ὁ Κύριος τῶν οὐρανίων δυνάμεων καὶ βασιλεὺς τῆς δόξης³, μερικὲς ὁμῶς οὐσίαις ποὺ ἀμφιβάλλουν γιὰ τὴ φύσι τοῦ ἴδιου τοῦ Ἰησοῦ καὶ θέλουν νὰ μάθουν τὴν ἐπιστῆμη τῆς γιὰ χάρι μας θεουργίας, τὶς μυεῖ ἀμέσως ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς ποὺ μὲ μιὰ πρωταρχικὴ δωρεὰ⁴ ἀποκαλύπτει σ' αὐτὲς τὴ φιλόανθρωπη ἀγαθοεργία του. Διότι λέγει, «ἐγὼ ἐπαγγέλλομαι δικαιοσύνη καὶ κρίσι τῆς σωτηρίας»⁵. Θαυμάζω δὲ διότι κι' οἱ πρῶτες οὐράνιαι οὐσίαις, ποὺ τόσο πολὺ ὑπέρκεινται ὅλων τῶν ἄλλων, ποθοῦν τὶς θεαρχικὲς ἐλλάμψεις μὲ εὐλάβεια, ὅπως κι' οἱ μεσαῖες. Διότι δὲν ἐρωτοῦν εὐθέως, «γιατί εἶναι κόκκινα τὰ ἱμάτιά σου;», ἀλλὰ διερωτῶνται προηγουμένως μέσα τους· φανερώνουν ἔτσι ὅτι θέλουν νὰ μάθουν καὶ ὅτι ἐπιθυμοῦν τὴ θεουργικὴ γνῶσι, χωρὶς νὰ προτρέχουν τῆς ἐλλάμψεως ποὺ τοὺς δίδεται ἀπὸ τὴ θεία ἐνέργεια.

Ἐπομένως ἡ πρώτη ἱεραρχία τῶν οὐρανίων νόων ποὺ μυεῖται ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν τελεταρχία, ἐπειδὴ ἔχει τὴν ἰκανότητα νὰ τεῖνη ἀμέσως πρὸς αὐτὴν ἐπάνω, ἀποκτᾶ ἀνάλογα μὲ τὶς δυνάμεις τῆς τὸ πλήρωμα τῆς πάναγνης καθάρσεως, τοῦ ἀπλέτου φωτός, τῆς τελείας τελεσιουργίας· ἔτσι λοιπὸν καθαίρεται, φωτίζεται, τελεσιουργεῖται, καὶ καθίσταται καθαρῶν χωρὶς κανένα ψεγάδι, γεμάτη πρῶτο φῶς, μέτοχη πρωτόδοτης γνῶσεως καὶ ἐπιστῆμης. Μὲ λίγα μάλιστα λόγια θὰ ἔλεγα σχετικὰ καὶ

5. Ἦσ. 63,1. Ὁ Διονύσιος ὑποθέτει ὅτι οἱ ἄγγελοι διερωτῶνται γιὰ τὸ πρόσωπο ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὴν Ἐδώμ μὲ λαμπρὴ στολή. Κι' αὐτὸς ὁ ἴδιος ἀπαντᾷ ὅτι εἶναι ἐκεῖνος ποὺ θὰ φέρῃ τὴ σωτηρία.

ἂν οὐκ ἀπεικότως, ὅτι καὶ κάθαρσίς ἐστι καὶ φωτισμὸς καὶ τελείωσις ἢ τῆς θεαρχικῆς ἐπιστήμης μετάληψις, ἀγνοίας μὲν οἶον ἀποκαθαίρουσα τῇ κατὰ τάξιν ἐνδιδομένη γνώσει τῶν τελειότερων μυήσεων, φωτίζουσα δὲ αὐτῇ τῇ θείᾳ γνώσει δι' ἧς καὶ κα-
5 θαίρει τὴν οὐ πρότερον ἐποπτεύουσαν ὅσα νῦν ἐκφαίνεται διὰ τῆς ὑψηλοτέρας ἐλλάμπσεως, καὶ τελειοῦσα πάλιν αὐτῷ τῷ φωτὶ τῇ καθ' ἕξιν ἐπιστήμῃ τῶν φανοτάτων μυήσεων.

4 Ἀὕτη μὲν οὖν ἐστὶν ὡς κατ' ἐμὴν ἐπιστήμην ἢ πρώτη τῶν οὐρανίων οὐσιῶν διακόσμησις, ἢ κύκλω Θεοῦ καὶ περὶ Θεὸν
10 ἀμέσως ἐστηκυῖα καὶ ἀπλῶς καὶ ἀκαταλήκτως περιχορεύουσα τὴν αἰώνιον αὐτοῦ γνῶσιν κατὰ τὴν ὑπερτάτην ὡς ἐν ἀγγέλοις ἀεικίνητον ἴδρυσιν, πολλὰς μὲν καὶ μακαρίας ὀρῶσα καθαρῶς θεωρίας, ἀπλᾶς δὲ καὶ ἀμέσους μαρμαρυγὰς ἐλλαμπομένη, καὶ
15 θείας τροφῆς ἀποπληρουμένη πολλῆς μὲν τῇ πρωτοδότῳ χύσει, μιᾶς δὲ τῇ ἀποικίλτῳ καὶ ἐνοποιῷ τῆς θεαρχικῆς ἐστιάσεως ἐνότητι, πολλῆς δὲ κοινωνίας Θεοῦ καὶ συνεργίας ἠξιωμένη τῇ
πρὸς αὐτὸν ὡς ἐφικτὸν ἀφομοιώσει τῶν καλῶν ἕξεων τε καὶ ἐνεργειῶν, πολλὰ δὲ τῶν θείων ὑπερκειμένως γινώσκουσα καὶ
θεαρχικῆς ἐπιστήμης καὶ γνώσεως ἐν μετουσίᾳ κατὰ τὸ θεμιτὸν
20 γινομένη.

Διὸ καὶ ὕμνους αὐτῆς ἢ θεολογία τοῖς ἐπὶ γῆς παραδέδωκεν, ἐν οἷς ἱερῶς ἀναφαίνεται τὸ τῆς ὑπερτάτης αὐτῆς ἐλλάμπσεως ὑπερέχον. Οἱ μὲν γὰρ αὐτῆς αἰσθητῶς εἰπεῖν «ὡς φωνὴ ὑδάτων πολλῶν» ἀναβοῶσιν «εὐλογημένη ἢ δόξα Κυρίου ἐκ
25 τοῦ τόπου αὐτοῦ», οἱ δὲ τὴν πολυύμνητον ἐκείνην καὶ σεβασμιωτάτην ἀνακράζουσι θεολογίαν « Ἄγιος ἄγιος ἄγιος Κύριος Σαβαώθ, πλήρης πᾶσα ἢ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ». Ταύτας δὲ τὰς ὑπερτάτας τῶν ὑπερουρανίων νόων ὑμνολογίας ἤδη μὲν ἐν τοῖς
Περί τῶν θείων ὕμνων ὡς ἐφικτὸν ἀνεπτύξαμεν καὶ
30 εἴρηται περὶ τούτων ἐν ἐκείνοις ὡς καθ' ἡμᾶς ἰκανῶς, ἀφ' ὧν

τοῦτο· ὅτι ἡ μετάληψις τῆς θεαρχικῆς ἐπιστήμης εἶναι κάθαρσις καὶ φωτισμὸς καὶ τελείωσις, ἀφοῦ κατὰ κάποιον τρόπο καθαρίζει ἀπὸ τὴν ἄγνοια μὲ τὴ γνῶσι τῶν τελειοτέρων μυήσεων πού δίδεται κατὰ τάξι· φωτίζει μὲ τὴν ἴδια θεία γνῶσι μὲ τὴν ὁποία καθαίρει ἐκείνη τὴν οὐσία πού δὲν ἐπώπτευε ἀκόμη ὅσα ἀποκαλύπτονται τώρα διὰ τῆς ὑψηλοτέρας ἐλλάμπσεως· τελειοποιεῖ ἐπίσης μὲ αὐτὸ τὸ φῶς στὴν σταθερὴ ἐπιστήμη τῶν λαμπροτάτων μυήσεων.

4 Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι, ὅσο μπορῶ νὰ γνωρίζω ἐγώ, ἡ πρώτη διακόσμησις τῶν οὐρανίων οὐσιῶν, πού παραστέκεται κυκλικὰ καὶ ἀμέσως γύρω ἀπὸ τὸν Θεό, πού χορεύει ἐνιαίως καὶ ἀσταμάτητα γύρω ἀπὸ τὴν αἰώνια γνῶσι του μέσα στὴν ὑπέρτατη γιὰ τοὺς ἀγγέλους ἀεικίνητη στάσι. Βλέπει καθαρῶς ἀφθονες καὶ μακάριες θεωρίες, ἐλλάμπεται ἀπὸ ἐνωτικὲς καὶ ἄμεσες μαρμαρυγές, χορταίνει μὲ θεία τροφή· εἶναι κατὰ μὲν τὴν πρωτόδοτη ἔκχυσι πολλαπλῆ, κατὰ δὲ τὴν ἀποίκιλη καὶ ἐνοποιὸ ἐνότητα τῆς θεαρχικῆς ἐκστάσεως μία· ἀξιώθηκε ἄφθονη κοινωνία καὶ συνεργία μὲ τὸν Θεό, διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν κατὰ τὸ δυνατό ἀφομοιώσεως τῶν καλῶν ιδιοτήτων καὶ ἐνεργειῶν, γνωρίζει πολλὰ ἀπὸ τὰ θεῖα κατὰ ὑπερβατικὸ τρόπο, μετέχει τῆς θεαρχικῆς ἐπιστήμης καὶ γνώσεως, ὅσο εἶναι θεμιτό.

Γι' αὐτὸ ἡ θεολογία παρέδωσε στοὺς κατοίκους τῆς γῆς ὕμνους αὐτῆς τῆς διακοσμήσεως, στοὺς ὁποίους ἀποκαλύπτεται φανερῶς ἡ ὑπεροχὴ τῆς ὑπερτάτης ἐλλάμπσεώς της. Γιὰ νὰ ἐκφρασθοῦμε πράγματι αἰσθητῶς, ἄλλοι «σὰν φωνὴ πολλῶν ὑδάτων»⁶ βοοῦν «εὐλογημένη ἡ δόξα Κυρίου στὸν τόπο τῆς κατοικίας του»⁷, ἄλλοι δὲ ἀνακράζουν ἐκείνη τὴν πολυύμνητη καὶ σεβασμία θεολογία, «ἅγιος ἅγιος ἅγιος εἶναι ὁ Κύριος Σαββαῶθ, ὅλη ἡ γῆ εἶναι γεμάτη ἀπὸ τὴ δόξα του»⁸. Αὐτὲς τὶς ὑπέρτατες ὑμολογίες τῶν ὑπερουρανίων νόων ἀναπτύξαμε ἤδη στὴν πραγματεία *Περὶ τῶν θείων ὕμνων*, ὅσο ἦταν δυνατό, καὶ ἔχουν λεχθῆ ἐκεῖ ἱκανὰ κατὰ τὶς δυνάμεις μας πράγματα πού ἀρκοῦν

6. Ἀποκ. 19,6.

7. Ἰεζ. 3,12.

8. Ἦσ. 6,3.

εἰς ὑπόμνησιν ἀρκεῖ φάναι τοσοῦτον κατὰ τὸν παρόντα καιρόν, ὅτι τὴν θεολογικὴν ἐπιστήμην ἢ πρώτη διακόσμησις ὡς θεμιτὸν ἐλλαμφθεῖσα πρὸς τὴν θεαρχικῆς ἀγαθότητος, ταύτης ὡς ἀγαθοειδῆς ἱεραρχία καὶ τοῖς μετ' αὐτὴν ἐξῆς μεταδέδωκεν, ἐκεῖνο 5 κατ' ἐπιτομὴν εἰπεῖν ὑφηγουμένη, τὸ τὴν σεβασμίαν αὐτὴν καὶ ὑπερεῦφημον καὶ πανεύφημον θεαρχίαν θεμιτὸν εὐλόγως εἶναι πρὸς τῶν θεοδόχων ὡς ἐφικτὸν γινώσκεισθαι καὶ ὑμνεῖσθαι νόων (οὗτοι γὰρ εἰσιν ὡς θεοειδεῖς οἱ θεῖοι τόποι τῆς θεαρχικῆς, ὡς τὰ Λόγια φησι, καταπαύσεως) καὶ μὴν ὅτι μονάς ἐστι καὶ 10 ἓνας τρισυπόστατος ἄπὸ τῶν ὑπερουρανίων οὐσιῶν ἄχρι τῶν ἐσχάτων τῆς γῆς διεῖσα τὴν ἀγαθωτάτην αὐτῆς ἐπὶ πάντα τὰ ὄντα πρόνοιαν ὡς πάσης οὐσίας ὑπεράρχιος ἀρχὴ καὶ αἰτία καὶ πάντων ὑπερουσιῶς ἀσχέτω συνοχῇ περιδεδραγμένη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

**Περὶ τῶν κυριοτήτων καὶ τῶν δυνάμεων καὶ τῶν ἐξουσιῶν
καὶ περὶ τῆς μέσης αὐτῶν ἱεραρχίας**

1 Μετιτέον δὲ νῦν ἡμῖν ἐπὶ τὴν μέσην τῶν οὐρανίων νόων 15 διακόσμησιν τὰς κυριότητας ἐκεῖνας ὑπερκοσμίους ὀφθαλμοῖς ὡς ἐφικτὸν ἐποπτεύουσι καὶ τὰ ὄντως δυνατὰ θεάματα τῶν θείων ἐξουσιῶν καὶ δυνάμεων. Καὶ γὰρ ἐκάστη τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς οὐσιῶν ἐπωνυμία τὰς θεομιμήτους αὐτῶν ἐμφαίνει τοῦ θεοειδοῦς ιδιότητος.

20 Τῶν μὲν οὖν ἀγίων Κυριοτήτων τὴν ἐκφαντορικὴν ὀνομασίαν οἶμαι δηλοῦν ἀδούλωτόν τινα καὶ πάσης ὑποπεζίας ὑφέσεως ἐλευθέραν ἀναγωγὴν οὐδεμιᾶ τῶν τυραννικῶν ἀνομοιο-

9. Ψαλμ. 80,2 «ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ», Ψαλμ. 99,1. Ἦσ. 66,1.

για να εἰποῦμε πρὸς τὸ παρὸν τοῦτο μόνο, ὅτι ἡ πρώτη διακόσμησις ἐλλαμφθεῖσα, ὅσο εἶναι ἐπιτρεπτό, ἀπὸ τῆ θεαρχικῆ ἀγαθότητα στῆ θεολογικῆ ἐπιστήμη, ὡς ἀγαθοειδῆς ἱεραρχία ἔχει μεταδώσει ἀπὸ αὐτὴν καὶ στοὺς ἔπειτα ἀπὸ αὐτὴν. Διδάσκει λοιπὸν μὲ λίγα λόγια τοῦτο, ὅτι εἶναι εὐλογο καὶ θεμιτὸ αὐτὴ ἡ σεβάσμια καὶ ὑπερέυφημη καὶ πανεύφημη θεαρχία νὰ γνωρίζεται ὅσο εἶναι ἐφικτό καὶ νὰ ὑμνῆται ἀπὸ τοὺς θεοδόχους νόες (διότι οἱ νόες αὐτοὶ ὡς θεοειδεῖς εἶναι οἱ θεῖοι τόποι τῆς θεαρχικῆς ἀναπαύσεως, ὅπως λέγουν τὰ Λόγια⁹): διδάσκει ἐπίσης ὅτι ἡ θεαρχία εἶναι Μονάδα καὶ Ἐνάδα τρισυπόστατη πὺ διαχέει τὴν ἀγαθώτατη πρόνοιά της σ' ὅλα τὰ ὄντα, ἀπὸ τὶς ὑπερουράνιες οὐσίεσ ἕως τὰ ἔσχατα τῆς γῆς, ὡς ὑπεράρχια ἀρχὴ καὶ αἰτία, πὺ ἔχει ὑπερουσίως ὑπεραδράξει τὰ πάντα μὲ ἀσυγκράτητη δύναμι.

ΚΕΦΛΑΙΟ 8

Περὶ τῶν Κυριοτήτων, τῶν Δυνάμεων, τῶν Ἐξουσιῶν καὶ περὶ τῆς μεσαίας ἱεραρχίας των

Ἄς περάσωμε τώρα πρὸς τὴ μεσαία διακόσμησι τῶν οὐρανίων νόων, γὰ νὰ ἐποπτεύσωμε, ὅσο εἶναι ἐφικτό, μὲ ὑπερκοσμίους ὀφθαλμοὺς ἐκεῖνεσ τὶς Κυριότητες καὶ τὰ πράγματι δυνατὰ θεάματα τῶν θείων Ἐξουσιῶν καὶ Δυνάμεων. Διότι καθεμιά ἀπὸ τὶς ἐπωνυμίεσ τῶν ἐπάνω ἀπὸ μᾶς οὐσιῶν φανερώνει τὶς θεομιμητικὲς ιδιότητες τοῦ θεοειδοῦς χαρακτῆρος των.

Τῶν ἀγίων Κυριοτήτων λοιπὸν ἡ ἀποκαλυπτικὴ ὀνομασία νομίζω ὅτι δηλώνει μιὰ ἀναγωγὴ ἀδούλωτη κι' ἐλεύθερη ἀπὸ κάθε πεζὴ χαμέρπεια πὺ δὲν κλίνει πρὸς ὅποιαδήποτε τυραννικὴ ἀνομοιότητα¹ μὲ κανένα ἀπολύτως τρόπο· δηλώνει τὴν ἴδια

1. Εἶναι ἡ ἀναγωγὴ πὺ δὲν ὑπόκειται σὲ καμμιά τυραννία πὺ προκαλεῖται ἀπὸ τὴν ἀνομοιότητα πρὸς τὸν Θεό.

τήτων οὐδενὶ τρόπῳ καθόλου κατακλινομένην, αὐτὴν ἐλευθερο-
 πρεπῶς ὡς ἀμείλικτον κυριότητα πάσης μειωτικῆς δουλοποιίας
 ὑπερκειμένην, ἀνένδοτον ὑφέσει πάση καὶ ἐξηρημένην ἀπάσης
 ἀνομοιότητος, τῆς ὄντως κυριότητος καὶ κυριαρχίας ἀκαταλή-
 5 κτως ἐφιεμένην καὶ πρὸς τὴν αὐτῆς κυρίαν ἀγαθοειδῶς δια-
 πλάττουσαν, πρὸς οὐδὲν τῶν εἰκῆ δοκούντων, ἀλλὰ πρὸς τὸ κυ-
 ρίως ὄν ὀλικῶς ἐπεστραμμένην καὶ κυριαρχικῆς ἀεὶ θεοειδείας
 ἐν μετουσίᾳ κατὰ τὸ δυνατόν αὐτῇ γινομένην· τὴν δὲ τῶν ἁγίων
 Δυνάμεων ἀρρενωπὸν τινα καὶ ἀκατάσειστον ἀνδρείαν εἰς πᾶ-
 10 σας τὰς κατ' αὐτὴν θεοειδεῖς ἐνεργείας, πρὸς μηδενίαν ὑποδο-
 χὴν τῶν ἐνδιδομένων αὐτῇ θεαρχικῶν ἐλλάμψεων ἀδρανῶς
 ἐξασθενοῦσαν, δυνατῶς ἐπὶ τὸ θεομίμητον ἀναγομένην οὐκ
 ἀπολείπουσαν ἑαυτῆς ἀνανδρίᾳ τὴν θεοειδῆ κίνησιν, ἀλλ' ἀρρε-
 πῶς ἀφορῶσαν εἰς τὴν ὑπερούσιον καὶ δυναμοποιὸν δύναμιν
 15 καὶ ταύτης εἰκόνα δυναμοειδῆ κατὰ τὸ ἐφικτὸν γινομένην καὶ
 πρὸς μὲν αὐτὴν ὡς ἀρχιδύναμον δυνατῶς ἐπεστραμμένην, πρὸς
 δὲ τὰ δεύτερα δυναμοδότης καὶ θεοειδῶς προϊοῦσαν· τὴν δὲ
 τῶν ἁγίων Ἐξουσιῶν τὴν ὁμοταγῆ τῶν θείων κυριοτήτων καὶ
 δυνάμεων, τὴν εὐκοσμον καὶ ἀσύμφυρτον περὶ τὰς θείας ὑποδο-
 20 χὰς εὐταξίαν καὶ τὸ τεταγμένον τῆς ὑπερκοσμίου καὶ νοερᾶς
 ἐξουσιότητος οὐ τυραννικῶς ἐπὶ τὰ χεῖρω ταῖς ἐξουσιαστικαῖς
 δυνάμεσιν ἀποκεχρημένης, ἀλλ' ἀκρατήτως ἐπὶ τὰ θεῖα μετ' εὐ-
 ταξίας ἀναγομένης τε καὶ τὰ μετ' αὐτὴν ἀγαθοειδῶς ἀναγούσης,
 καὶ πρὸς τὴν ἐξουσιοποιὸν ἐξουσιάρχίαν ὡς θεμιτὸν ἀφομοιου-
 25 μένης καὶ ταύτην ὡς δυνατόν ἀγγέλοις ἀναλαμβάνουσης ἐν ταῖς
 κατ' αὐτὴν εὐκόσμοις τάξεσι τῆς ἐξουσιαστικῆς δυνάμεως.

Ταύτας οὖν ἔχουσα τὰς θεοειδεῖς ιδιότητας ἢ μέση τῶν
 οὐρανίων νόων διακόσμησις καθαίρεται μὲν καὶ φωτίζεται καὶ
 τελεσιουργεῖται καθ' ὃν εἴρηται τρόπον ὑπὸ τῶν θεαρχικῶν ἐλ-
 30 λάμψεων ἐνδιδομένων αὐτῇ δευτέρως διὰ τῆς πρώτης ἱεραρχι-

τὴν κυριότητα ποὺ ὑπέρκειται ἐλευθεροπρεπῶς καὶ ἀκάμπτως κάθε ταπεινῆς δουλοπρεπείας, ποὺ εἶναι ἀνένδοτη σὲ κάθε ὕφesi καὶ ἀνώτερη ἀπὸ κάθε ἀνομοιότητα, ποὺ ποθεῖ ἀδιάκοπα τὴν πραγματικὴν κυριότητα καὶ κυριαρχία, ποὺ κατὰ τὸ ἐφικτὸ διαπλάττει ἀγαθοειδῶς τὸν ἑαυτὸ τῆς καὶ τὰ ἔπειτα ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τῆς πρὸς τὴν δεσποτικὴν ὁμοιότητα², ποὺ εἶναι στραμμένη ὀλοκληρωτικὰ ὄχι πρὸς κάτι ποὺ ματαίως φαίνεται ὡς κυρίαρχο, ἀλλὰ πρὸς τὸ πραγματικὰ κυρίαρχο, καὶ ποὺ κατὰ τὴ δύναμί τῆς μετέχει τῆς παντοτεινῆς κυριαρχικῆς θεοειδείας. Ἐπειτα ἡ ὀνομασία τῶν ἁγίων Δυνάμεων νομίζω ὅτι δηλώνει μιὰ ἀρρενωπὴ καὶ ἀκλόνητη ἀνδρεία σὲ ὅλες τὶς θεοειδεῖς ἐνέργειες αὐτῆς τῆς τάξεως, ἡ ὁποία δὲν περιέρχεται καθόλου σὲ ἀδράνεια κι' ἐξασθένησι τῆς ἰκανότητός τῆς νὰ ὑπόσχεται τὶς θεαρχικὲς ἐλλάμψεις ποὺ τῆς προσφείρονται, ἡ ὁποία ἀνεβαίνει δυνατὰ πρὸς τὴ θεομιμησία καὶ δὲν ἐγκαταλείπει τὴ θεοειδῆ τῆς κίνησι ἀπὸ ἀνανδρεία, ἀλλ' ἀτενίζει σταθερὰ τὴν ὑπερούσια καὶ δυναμοποιὸ ἰσχὺ καὶ γίνεται, ὅσο εἶναι ἐφικτὸ, δυναμοειδῆς εἰκόνα τῆς· ἡ ὁποία στρέφεται πρὸς αὐτὴν δυνατὰ σὰν ἀρχιδύναμι, ἐνῶ συγχρόνως προχωρεῖ δυναμοδότης καὶ θεοειδῶς. Τέλος ἡ ὀνομασία τῶν ἁγίων Ἐξουσιῶν νομίζω ὅτι δηλώνει τὴν ὁμοταγῆ θέσι αὐτῆς τῆς τάξεως μὲ τὶς θεῖες Κυριότητες καὶ Δυνάμεις, τὴν ἀρμονικὴ καὶ ἀσύγχυτη εὐταξία στὴν ὑποδοχὴ τῶν θείων δώρων καὶ τὸν τακτικὸ χαρακτῆρα τῆς ὑπερκόσμιας καὶ νοερᾶς ἐξουσιότητος, ποὺ δὲν καταχρᾶται τὶς ἐξουσιαστικὲς δυνάμεις τυραννικῶς πρὸς τὸ χειρότερο, ἀλλ' ἀνυψώνεται ἀκράτητα πρὸς τὰ θεῖα μὲ εὐταξία κι' ἀνυψώνει ἀγαθοειδῶς τοὺς κατωτέρους τῆς καὶ ὅσο ἐπιτρέπεται ἀφομοιώνεται πρὸς τὴν ἐξουσιοποιὸ ἐξουσιάρχια καὶ τὴν ἀναλαμβάνει ὅσο εἶναι δυνατό· σὲ ἀγγέλους μέσα στὶς ἀρμονικὲς τάξεις τῆς ἐξουσιαστικῆς δυνάμεως.

Ἐχοντας λοιπὸν αὐτὲς τὶς θεοειδεῖς ιδιότητες ἡ μέση διακόσμησις τῶν οὐρανίων νόων καθαίρεται, φωτίζεται, τελεσιουργεῖται, σύμφωνα μὲ τὰ λεχθέντα ἀπὸ τὶς θεαρχικὲς ἐλλάμψεις, οἱ ὁποῖες ὡς δεύτερης τῆς δίδονται διὰ μέσου τῆς πρώτης

2. Τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὸν Δεσπότη, τὸν Θεό.

κῆς διακοσμήσεως καὶ διὰ μέσης ἐκείνης δευτεροφανῶς διαπορθμευομένων.

2 Ἀμέλει τὴν δι' ἄλλου λεγομένην φοιτᾶν εἰς ἄλλον ἄγγελον ἀκοὴν σύμβολον ποιησόμεθα τῆς πόρρωθεν ἐπιτελουμένης καὶ
5 διὰ τὴν πρόοδον ἀμυδρουμένης εἰς δευτέρωσιν τελειώσεως. Ὡς γὰρ οἱ δεινοὶ περὶ τὰς ἱερᾶς ἡμῶν τελετὰς φασὶ τὰς αὐτοφανεῖς τῶν θεῶν ἀποπληρώσεις τῶν δι' ἑτέρων θεοτικῶν μεθέξεων εἶναι τελειοτέρας, οὕτως, οἶμαι, καὶ τῶν ἀγγελικῶν τάξεων τὴν ἄμεσον μετουσίαν τῶν πρώτως ἐπὶ Θεὸν ἀνατεινομένων ἐναρ-
10 γεστέραν εἶναι τῶν διὰ μεσότητος ἀποτελουμένων. Διὸ καὶ πρὸς τῆς ἡμῶν ἱερατικῆς παραδόσεως τελεστικάι καὶ φωτουργοὶ καὶ καθαρτικάι δυνάμεις οἱ πρῶτοι νόες ὀνομάζονται τῶν ὑφειμένων ὡς δι' αὐτῶν ἐπὶ τὴν πάντων ὑπερούσιον ἀρχὴν ἀναγομένων καὶ τῶν τελεταρχικῶν καθάρσεων καὶ φωτισμῶν καὶ τε-
15 λειώσεων ἐν μετουσίᾳ κατὰ τὸ αὐτοῖς θεμιτὸν γινομένων. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ καθόλου τῇ θεῖᾳ ταξιαρχίᾳ θεοπρεπῶς νενομοθετημένον τὸ διὰ τῶν πρώτων τὰ δεύτερα τῶν θεαρχικῶν μετέχειν ἐλλάμψεων.

Εὐρήσεις δὲ τοῦτο καὶ πολλαχοῦ τοῖς θεολόγοις ἐκπεφασμένον. Ἡνίκα γὰρ ἡ θεία καὶ πατρικὴ φιλανθρωπία τὸν Ἰσραὴλ ἐπιστρεπτικῶς ὑπὲρ τῆς ἱερᾶς αὐτοῦ σωτηρίας παιδεύσασα καὶ τιμωροῖς καὶ ἀτιθάσις ἔθνεσιν εἰς ἐπανόρθωσιν ἐκδεδωκυῖα τῇ παντοῖᾳ τῶν προνοουμένων ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταγωγῇ καὶ τῆς αἰχμαλωσίας ἠφίει καὶ πρὸς τῇ προτέραν ἐπιεικῶς ἐπανῆ-
25 γεν εὐπάθειαν, ὁρᾷ τῶν θεολόγων εἰς ὃ Ζαχαρίας ἓνα τῶν πρώτων, ὡς οἶμαι, καὶ περὶ Θεὸν ἀγγέλων (κοινὸν γάρ, ὡς ἔφην, ἐστὶ πᾶσι τὸ τῆς ἀγγελικῆς ἐπωνυμίας) πρὸς αὐτοῦ Θεοῦ μαθόντα τοὺς περὶ τούτου Παρακλητικούς, ὡς εἴρηται, λόγους, ἕτερον δὲ τῶν ὑφειμένων ἀγγέλων πρὸς ὑπάντησιν τοῦ πρώτου

3. Ζαχ. 1,13-16, ὅτι στὰ ἑβδομήντα ἔτη δοκιμασιῶν θ' ἀποκατασταθῆ ὁ ναός.

ιεραρχικῆς διακοσμήσεως καὶ μὲ μεσάζουσα αὐτήν, τῇ δευτέρῃ, διαπορθμεύοντας πρὸς τὴν παρακάτω δευτεροφανῶς.

Βέβαια τὴν παράδοσιν ποὺ μεταφέρεται προφορικὰ ἀπὸ ἄγγελου σὲ ἄγγελο, τὴν θεωροῦμε σύμβολο τῆς μυσσεως, ἡ ὁποία στὸ ξεκίνημά της εἶναι τελεία, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐκπόρευσίν της πρὸς τὰ ὄντα δευτέρας τάξεως ἀμαυρώνεται. Ὅπως δηλαδὴ λέγουν οἱ ἔμπειροι στὰ θέματα τῶν ἱερῶν μυστηρίων μας, οἱ ἄμεσες φανερώσεις τῶν θείων πραγμάτων εἶναι τελειότερες ἀπὸ τίς θεωτικὲς μεθέξεις ποὺ τελοῦνται διὰ μέσου ἄλλων· ἔτσι νομίζω ὅτι καὶ ἡ ἄμεση μετοχὴ τῶν ἀγγελικῶν τάξεων ποὺ πρῶτες τείνουν πρὸς τὸν Θεὸ εἶναι σαφέστερη ἀπὸ τὴ μέθεξι ἐκείνων ποὺ τελειώνονται διὰ μέσου ἄλλων. Γι' αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἱερατικὴν μας παράδοσιν οἱ πρῶτοι νόες ὀνομάζονται τελειωτικὲς καὶ φωτιστικὲς καὶ καθαρτικὲς δυνάμεις τῶν κατωτέρων ὄντων, διότι δι' αὐτῶν ἀνάγονται οἱ τελευταῖες πρὸς τὴν ὑπερούσια τῶν ὄλων ἀρχὴ καὶ ὅσο τοῦς ἐπιτρέπεται φθάνουν στὴ μετουσίαν τῶν τελεταρχικῶν καθάρσεων, φωτισμῶν καὶ τελειώσεων. Πράγματι γενικὰ ἀπὸ τὴ θείαν ταξιαρχίαν εἶναι θεοπρεπῶς νομοθετημένο τοῦτο, τὸ νὰ μετέχουν τῶν θεαρχικῶν ἐλλάμψεων τὰ δεύτερα διὰ μέσου τῶν πρώτων.

Κι' αὐτὸ θὰ τὸ εὔρησιν διατυπωμένο ἀπὸ τοῦς θεολόγους σὲ πολλὰ μέρη. Ἔτσι, ἀφοῦ ἡ θεία καὶ πατρικὴ φιλανθρωπία ἐπαίδευσέ τὸν Ἰσραήλ, γιὰ νὰ τὸν ὀδηγήσῃ στὸ δρόμο τῆς σωτηρίας του καὶ τὸν παρέδωκε σὲ ἔθνη τιμωρὰ καὶ ἀτίθασα γιὰ διόρθωσιν, ἔπειτα ἀπὸ πλήρη μεταστροφή τῶν ὑποκειμένων στὴν πρόνοια πρὸς τὸ καλύτερο τὸν ἀπήλλαξε ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ ἀπὸ ἀγαθότητα τὸν ἐπανέφερε στὴν προηγούμενη εὐημερία. Τότε ἓνας ἀπὸ τοῦς θεολόγους, ὁ Ζαχαρίας, βλέπει ἓναν ἀπὸ τοῦς πρώτους, ὅπως νομίζω, ἀγγέλους, τοῦς εὕρισκόμενους γύρω ἀπὸ τὸν Θεὸ (διότι ἡ ἀγγελικὴ ὀνομασία εἶναι σὲ ὄλους κοινὴ, ὅπως εἶπα), ὁ ὁποῖος ἐδιδάχθηκε ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Θεὸ τοῦς σχετικὸς μὲ αὐτὰ παρηγορητικὸς λόγους³, καὶ βλέπει ἐπίσης ἓναν ἄλλον κατώτερο ἄγγελο, ποὺ τρέχει γιὰ νὰ συναντήσῃ τὸν πρῶτον, σὰν γιὰ νὰ δεχθῆ καὶ μεταλάβῃ τὴν ἔλλαμ-

προπορευόμενον ὡς πρὸς ἐλλάμψεως ὑποδοχὴν καὶ μετάληψιν, εἶτα πρὸς αὐτοῦ τὴν θείαν βουλήν ὡς πρὸς ἱεράρχου μνούμενον καὶ τὸ μυῆσαι τὸν θεολόγον ἐπιτρεπόμενον ὅτι «κατακάρπως κατοικηθήσεται Ἰερουσαλήμ ἀπὸ πλήθους ἀνθρώπων».

5 Ἔτερος δὲ τῶν θεολόγων, Ἰεζεκιήλ, καὶ πρὸς αὐτῆς φησι τοῦτο πανιέρως νενομοθετηῆσθαι τῆς τοῖς Χερουβιμ ἐπιβεβηκυίας ὑπερενδόξου θεότητος. Τὸν γὰρ Ἰσραήλ, ὡς εἴρηται, πατρικῆ φιλανθρωπία διὰ παιδείας ἐπὶ τὸ κρεῖττον μετάγουσα δικαιοσύνη θεοπρεπεῖ τῶν ὑπευθύνων ἀποκρίνεσθαι τοὺς ἀνευ-
10 θύνους ἐδικαίωσε. Τοῦτο μυεῖται πρῶτος μετὰ τὰ Χερουβιμ ὁ τὴν ὄσφυν σαπφείρω διεζωσμένος, ὃς τὸν ποδήρη κατὰ σύμβολον ἱεραρχικὸν ἐνδεδύκει, τοὺς δὲ λοιποὺς ἀγγέλους, οἱ τοὺς πελέκεις εἶχον, ἡ θεία ταξιαρχία κελεύει πρὸς τοῦ προτέρου μυεῖσθαι τὴν περὶ τούτου θεοκρισίαν. Τῷ μὲν γὰρ ἔφη μέσσην διελ-
15 θεῖν τὴν Ἰερουσαλήμ καὶ δοῦναι σημεῖον εἰς τὰ μέτωπα τῶν ἀνευθύνων ἀνδρῶν, τοῖς ἄλλοις δὲ «πορεύεσθε εἰς τὴν πόλιν ὀπίσω αὐτοῦ καὶ κόπτετε καὶ μὴ φείδεσθε τοῖς ὀφθαλμοῖς ὑμῶν, ἐπὶ δὲ πάντας ἐφ' οὓς ἐστι τὸ σημεῖον μὴ ἐγγίσητε».

Τί ἂν τις εἴποι περὶ τοῦ φήσαντος ἀγγέλου τῷ Δανιήλ
20 «ἐξῆλθεν ὁ λόγος» ἢ περὶ αὐτοῦ τοῦ πρώτου τὸ πῦρ ἐκ μέσου τῶν Χερουβιμ ἀνειληφῶτος ἢ τὸ τούτου περισσότερον εἰς εὐταξίας ἀγγελικῆς ἀπόδειξιν ὅτι τὰ Χερουβιμ ἐμβάλλει τὸ πῦρ εἰς τὰς χεῖρας τοῦ τὴν ἀγίαν στολὴν ἐνδεδυκότος ἢ περὶ τοῦ κεκληκῶτος τὸν θειότατον Γαβριήλ καὶ φήσαντος αὐτῷ «συνέτισον
25 ἐκεῖνον τὴν ὄρασιν» ἢ ὅσα ἄλλα πρὸς τῶν ἱερῶν θεολόγων εἴρηται περὶ τῆς τῶν οὐρανίων ἱεραρχιῶν θεοειδοῦς εὐκοσμίας, πρὸς ἣν ἢ τῆς παρ' ἡμῖν ἱεραρχίας εὐταξία κατὰ τὸ δυνατὸν ἀφομοιουμένη τὴν ἀγγελικὴν εὐπρέπειαν ὡς ἐν εἰκόσιν ἔξει, τυπουμένη δι' αὐτῆς καὶ ἀναγομένη πρὸς τὴν ὑπερούσιον ἀπάσης
30 ἱεραρχίας ταξιαρχίαν;

4. Τὸν προφήτην, Ζαχ. 2,7-8.

4α. Ἰεζ. 10,20.

5. Ἰεζ. 9,4.

6. Δαν. 9,23.

7. Ἰεζ. 10,2.

8. Ἰεζ. 10,7.

ψι, κι' ἔπειτα μνεῖται ἀπὸ αὐτὸν τὴν θεία βουλή σὰν ἀπὸ ἱεράρχη καὶ παίρνει τὴν ἀποστολή νὰ μνήση τὸν θεολόγο⁴, ὅτι «ἡ Ἱερουσαλήμ θὰ κατοικηθῆ ἀφθόνως ἀπὸ πλῆθος ἀνθρώπων».

Ἄλλος πάλι θεολόγος, ὁ Ἰεζεκιήλ, λέγει ὅτι ὁ νόμος τοῦτος ἔχει θεσμοθετηθῆ πανιέρως ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ὑπερένδοξη θεότητα ποὺ εὐρίσκεται ἐπάνω ἀπὸ τὰ Χερουβίμ^{4α}. Διότι, ἀφοῦ, ὅπως ἔχει λεχθῆ, ἡ θεότης ἀπὸ πατρικὴ φιλανθρωπία ὠδήγησε τὸν Ἰσραήλ διὰ τῆς παιδείας πρὸς τὴν καλυτέρα διαγωγή, ὥρισε μὲ θεοπρεπῆ δικαιοσύνη νὰ χωρισθοῦν οἱ ἀθῶοι ἀπὸ τοὺς ἐνόχους. Πρῶτος μετὰ τὰ Χερουβίμ ἐμυήθηκε τοῦτο ὁ ἄγγελος ἐκεῖνος ποὺ εἶναι στὴ μέση ζωσμένος μὲ σάπφειρο, ἐνδυμένος τὸν ποδήρη χιτῶνα σὰν ἱεραρχικὸ σύμβολο, ἐνῶ γιὰ τοὺς ἄλλους ἀγγέλους, ποὺ εἶχαν τὰ πελέκια, ἡ θεία ταξιαρχία παραγγέλλει νὰ μνηθοῦν τὴν περὶ αὐτοῦ θεοκρισία ἀπὸ τὸν προηγούμενο. Διότι στὸν ἕνα εἶπε νὰ περάση διὰ μέσου τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ νὰ σημαδεύση τὰ μέτωπα τῶν ἀθῶων ἀνδρῶν, ἐνῶ στοὺς ἄλλους εἶπε, «πηγαίνετε στὴν πόλι ἀπὸ πίσω του καὶ κατακόβετε, καὶ νὰ μὴ λυποῦνται τὰ μάτια σας, ἀλλὰ νὰ μὴ ἐγγίσετε κανένα ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν τὸ σημεῖο ἐπάνω τους»⁵.

Τί θὰ μπορούσε νὰ εἰπῆ κανεὶς γιὰ τὸν ἄγγελο ποὺ εἶπε στὸ Δανιήλ «ἐβγῆκε λόγος»⁶, ἢ γιὰ ἐκεῖνον ποὺ πρῶτος ἐσήκωσε τὸ πῦρ ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ χέρια⁷ ἢ (κάτι ποὺ ἀποδεικνύει τὴν ἀγγελικὴ εὐταξία περισσότερο ἀπὸ αὐτὸ) γιὰ τὸ ὅτι τὰ Χερουβίμ τοποθετοῦν τὴ φωτιά στὰ χέρια τοῦ ἀγγέλου ποὺ εἶναι ἐνδυμένος τὴν ἀγία στολή⁸ ἢ γιὰ ἐκεῖνον ποὺ ἐκάλεσε τὸν θειότατο Γαβριήλ καὶ τοῦ εἶπε «ἐρμήνευσέ του τὴν ὄρασι»⁹ ἢ γιὰ ὅσα ἄλλα ἔχουν λεχθῆ ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς θεολόγους περὶ τῆς θεοειδοῦς εὐκοσμίας τῶν οὐρανίων ἱεραρχιῶν; Πρὸς τὴν εὐκοσμία αὐτὴν ἀφομοιούμενη κατὰ τὸ δυνατὸ ἢ εὐταξία τῆς δικῆς μας ἱεραρχίας¹⁰, θ' ἀποκτήσῃ τὴν ἀγγελικὴ ὠραιότητα σὰν σὲ εἰκόνες, ἀφοῦ θὰ σφραγίζεται ἀπὸ αὐτὴν καὶ θὰ ἀνάγεται ἀπὸ αὐτὴν πρὸς τὴν ὑπερούσια ταξιαρχία ὅλης τῆς ἱεραρχίας.

9. Δαν. 8, 16.

10. Τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

*Περὶ τῶν Ἀρχῶν καὶ τῶν Ἀρχαγγέλων καὶ τῶν Ἀγγέλων
καὶ περὶ τῆς τελευταίας ἱεραρχίας των*

1 Λοιπὸς ἡμῖν εἰς θεωρίαν ἱερὰν διάκοσμος ὁ τὰς ἀγγελικὰς συγκλείων ἱεραρχίας, ὁ πρὸς τῶν θεοειδῶν ἀρχῶν ἀρχαγγέλων τε καὶ ἀγγέλων διακοσμούμενος. Καὶ πρῶτας μὲν εἶπεῖν ἀναγκαῖον, οἶμαι, κατὰ τὸ ἐμοὶ δυνατὸν τὰς τῶν ἀγίων αὐτῶν ἐπὶ 5 νυμιῶν ἐκφαντορίας.

Ἐκφαίνει γὰρ ἢ μὲν τῶν οὐρανίων ἀρχῶν τὸ θεοειδῶς ἀρχικὸν καὶ ἡγεμονικὸν μετὰ τάξεως ἱερᾶς καὶ ταῖς ἀρχικαῖς πρεπωδεστάτης δυνάμεσι καὶ τὸ πρὸς τὴν ὑπεράρχιον ἀρχὴν αὐτάς τε ὀλικῶς ἐπεστράφθαι καὶ ἐτέρων ἀρχικῶς ἡγεῖσθαι καὶ 10 τὸ πρὸς αὐτὴν ἐκείνην ὡς δυνατὸν ἀποτυποῦσθαι τὴν ἀρχοποιὸν ἀρχὴν ἀναφαίνειν τε τὴν ὑπερούσιον αὐτῆς ταξιαρχίαν τῇ τῶν ἀρχικῶν εὐκόσμιᾳ δυνάμεων.

2 Ἡ δὲ τῶν ἀγίων ἀρχαγγέλων ὁμοταγῆς μὲν ἐστὶ ταῖς οὐρανίαις ἀρχαῖς· ἐστὶ γὰρ αὐτῶν τε καὶ τῶν ἀγγέλων, ὡς ἔφην, ἱε- 15 ραρχία μία καὶ διακόσμησις. Πλὴν ἐπεὶ οὐκ ἔστιν ἱεραρχία μὴ καὶ πρῶτας καὶ μέσας καὶ τελευταίας δυνάμεις ἔχουσα, ἢ τῶν ἀρχαγγέλων ἀγία τάξις κοινωνικῶς τῇ ἱεραρχικῇ μεσότητι τῶν ἄκρων ἀντιλαμβάνεται. Ταῖς τε γὰρ ἀγιωτάταις ἀρχαῖς κοι- νωνεῖ καὶ τοῖς ἀγίοις ἀγγέλοις, ταῖς μὲν ὅτι πρὸς τὴν ὑπερούσιον 20 ἀρχὴν ἀρχικῶς ἐπέστραπται καὶ πρὸς αὐτὴν ὡς ἐφικτὸν ἀποτυ- ποῦται καὶ τοὺς ἀγγέλους ἐνοποιεῖ κατὰ τὰς εὐκόσμους αὐτῆς καὶ τεταγμένας καὶ ἀοράτους ἡγεμονίας, τοῖς δὲ ὅτι καὶ τῆς ὑπο- φητικῆς ἐστὶ τάξεως, τὰς θεαρχικὰς ἐλλάμψεις ἱεραρχικῶς διὰ τῶν πρῶτων δυνάμεων ὑποδεχομένη καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτάς

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

Περὶ τῶν Ἀρχῶν, τῶν Ἀρχαγγέλων καὶ τῶν Ἀγγέλων
καὶ περὶ τῆς τελευταίας ἱεραρχίας των

Ὑπολείπεται νᾶ ἐξετάσωμε ἱερῶς τὸν διάκοσμο ποὺ περικλείει τὶς ἀγγελικὲς ἱεραρχίες καὶ συγκροτεῖται ἀπὸ τὶς θεοειδεῖς οὐσίες τῶν Ἀρχῶν, Ἀρχαγγέλων καὶ Ἀγγέλων. Νομίζω ὅτι εἶναι ἀνάγκη ν' ἀναφέρω πρῶτα κατὰ τὴ δύναμί μου τί σημαίνουν οἱ ἅγιες ἐπωνυμίες των.

Πραγματικᾶ ἡ μὲν ἐπωνυμία τῶν οὐρανίων Ἀρχῶν σημαίνει τὴν θεοειδῆ ἀρχικότητα καὶ ἡγεμονικότητα μαζὶ μὲ τὴν ἱερὴ καὶ ταιριαστὴ στὶς ἀρχικὲς δυνάμεις τάξι· σημαίνει ἐπίσης τὸ νᾶ στρέφονται πλήρως πρὸς τὴν ὑπεράρχια ἀρχή, νᾶ κατευθύνουν ἄλλες δυνάμεις ἀρχικῶς, ν' ἀποτυπώνονται κατὰ τὸ δυνατό πρὸς ἐκείνην τὴν ἀρχοποιὸ ἀρχή καὶ νᾶ φανερώνουν τὴν ὑπερούσια ταξιαρχία τῆς διὰ τῆς εὐκοσμίας τῶν ἀρχικῶν δυνάμεων.

Ἡ δὲ ἐπωνυμία τῶν ἀγίων Ἀρχαγγέλων δηλώνει ὅτι ἡ τάξι των εἶναι ὁμοταγῆς μὲ τὶς οὐράνιες Ἀρχές· διότι, ὅπως εἶπα, αὐτοὶ καὶ οἱ Ἄγγελοι συγκροτοῦν μιᾶ ἱεραρχία καὶ διακόσμησι. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ὑπάρχει ἱεραρχία ποὺ νᾶ μὴ ἔχη καὶ πρῶτες καὶ μέσες καὶ τελευταῖες δυνάμεις, ἡ ἀγία τάξι τῶν Ἀρχαγγέλων μὲ τὴν ἱεραρχικὴ μεσότητα μετέχει ἐξ ἴσου καὶ τῶν δύο ἄκρων. Διότι κοινωνεῖ καὶ μὲ τὶς ἀγιώτατες Ἀρχές καὶ μὲ τοὺς ἀγίους Ἀγγέλους· μὲ τὶς πρῶτες διότι στρέφεται ἀρχικῶς πρὸς τὴν ὑπερούσια Ἀρχή, ἀποτυπώνεται ὅσο εἶναι δυνατό ἀπ' αὐτὴν κι' ἐνοποιεῖ τοὺς ἀγγέλους μὲ τὶς εὐκοσμες καὶ εὐτακτες καὶ ἀόρατες ἡγεμονίες· μὲ τὶς ἄλλες διότι ἀνήκει καὶ στὴν ὑποφητικὴ τάξι, ἀφοῦ ὑποδέχεται ἱεραρχικῶς τὶς θεαρχικὲς ἐλλάμψεις διὰ τῶν πρώτων δυνάμεων, τὶς ἀναγγέλλει ἀγαθοειδῶς

ἀγαθοειδῶς ἀγγέλλουσα καὶ δι' ἀγγέλων ἡμῖν ἀναφαίνουσα κατὰ τὴν ἱερὰν ἐκάστου τῶν θείως ἐλλάμπομένων ἀναλογίαν.

Οἱ γὰρ ἄγγελοι, καθὼς ἤδη προειρήκαμεν, συμπληρωτικῶς ἀποπερατοῦσιν τὰς ὄλας τῶν οὐρανίων νόων διακοσμῆσεις, κατὰ τὸ τελευταῖον ὡς ἐν οὐρανίαις οὐσίαις ἔχοντες τὴν ἀγγελικὴν ἰδιότητα, καὶ μᾶλλον πρὸς ἡμῶν ἄγγελοι παρὰ τοὺς προτέρους οἰκειότερον ὀνομαζόμενοι ὅσω καὶ περὶ τὸ ἐμφανέστερον αὐτοῖς ἐστὶν ἡ ἱεραρχία καὶ μᾶλλον περικόσμιος. Τὴν μὲν γὰρ ὑπερτάτην, ὡς εἴρηται, διακόσμησιν ὡς τῷ κρυφίῳ 10 πρωτοταγῶς πλησιάζουσαν κρυφιοειδῶς οἰητέον ἱεραρχεῖν τῆς δευτέρας, τὴν δὲ δευτέραν ἢ συμπληροῦται πρὸς τῶν ἀγίων κυριοτήτων καὶ δυνάμεων καὶ ἐξουσιῶν, τῆς τῶν ἀρχῶν καὶ ἀρχαγγέλων καὶ ἀγγέλων ἱεραρχίας ἠγεῖσθαι, τῆς πρώτης μὲν ἱεραρχίας ἐκφανέστερον, τῆς δὲ μετ' αὐτὴν κρυφιοειδέστερον, τὴν 15 δὲ τῶν ἀρχῶν καὶ ἀρχαγγέλων καὶ ἀγγέλων ἐκφαντορικὴν διακόσμησιν ταῖς ἀνθρωπίναις ἱεραρχίαις δι' ἀλλήλων ἐπιστατεῖν, ἴν' ἢ κατὰ τάξιν ἢ πρὸς Θεὸν ἀναγωγὴ καὶ ἐπιστροφὴ καὶ κοινωνία καὶ ἔνωσις καὶ μὴν καὶ ἢ παρὰ Θεοῦ πάσαις ταῖς ἱεραρχίαις ἀγαθοπρεπῶς ἐνδιδομένη καὶ κοινωνικῶς ἐπιφοιτῶσα 20 μετ' εὐκοσμίας ἱερωτάτης πρόοδος. Ἐνθεν ἡ θεολογία τὴν καθ' ἡμᾶς ἱεραρχίαν ἀγγέλοις ἀπονενέμηκεν, ἄρχοντα τοῦ Ἰουδαίου λαοῦ τὸν Μιχαὴλ ὀνομάζουσα καὶ ἄλλους ἐθνῶν ἐτέρων. «Ἐστησε» γὰρ ὁ ὑψιστος «ὄρια ἐθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεοῦ».

3 Εἰ δέ τις φαίη, καὶ πῶς ὁ τῶν Ἑβραίων λαὸς ἀνήγετο μόνος ἐπὶ τὰς θεαρχικὰς ἐλλάμψεις, ἀποκριτέον ὅτι μὴ τὰς τῶν ἀγγέλων εὐθείας ἐπιστασίας αἰτιάσασθαι χρὴ τῆς τῶν ἐτέρων ἐθνῶν ἐπὶ τοὺς οὐκ ὄντας θεοὺς ἀποπλανήσεως, ἀλλ' αὐτοὺς ἐκείνους οἰκείαις ροπαῖς ἐκ τῆς ἐπὶ τὸ θεῖον εὐθείας ἀναγωγῆς 30 ἀποπεπτωκότας τῇ φιλαυτίᾳ καὶ αὐθαδεῖᾳ καὶ τῇ τῶν αὐτοῖς

στοὺς ἀγγέλους καὶ τὶς φανερώνει σ' ἐμᾶς διὰ τῶν ἀγγέλων κατὰ τὴν ἱερὴ ἱκανότητα ποὺ ἔχει κάθε ὄν ἐλλαμπόμενο θείως.

Οἱ Ἄγγελοι ὅπως ἤδη προείπαμε, συμπληρώνουν καὶ ὀλοκληρώνουν ὅλες τὶς διακοσμήσεις τῶν οὐρανίων νόων, ἀφοῦ ἀνάμεσα στὶς οὐράνιες οὐσίες εἶναι οἱ τελευταῖοι ποὺ ἔχουν τὴν ἀγγελικὴ ιδιότητα κι' ὀνομάζονται ἀπὸ μᾶς ἄγγελοι πολὺ προσφορώτερα ἀπὸ ὅσο αὐτοὶ ποὺ προηγοῦνται, ἐφ' ὅσον ἡ ἱεραρχία τους εἶναι ἐμφανέστερη καὶ περισσότερο περικόσμια. Πρέπει ἀλήθεια νὰ σκεφθοῦμε ὅτι, ὅπως ἔχει λεχθῆ, ἡ ὑπερτάτη διακόσμησις μὲ τὴν πρωτόταξί της, ἀφοῦ εἶναι κοντὰ στὸ ἀπόκρυφο ἱεραρχεῖ κρυφιδεῖδῶς τὴ δεύτερη, ἐνῶ ἡ δεύτερη ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὶς ἅγιες Κυριότητες, Δυνάμεις, καὶ Ἐξουσίες ἡγεῖται τῆς ἱεραρχίας τῶν Ἀρχῶν, τῶν Ἀρχαγγέλων καὶ τῶν Ἀγγέλων, ἀποκαλυπτικώτερα μὲν ἀπὸ τὴν πρώτη ἱεραρχία, κρυφιώτερα δὲ ἀπὸ αὐτὴν ποὺ τὴν ἀκολουθεῖ τέλος πρέπει νὰ δεχθοῦμε ὅτι ἡ ἀποκαλυπτικὴ διακόσμησις τῶν Ἀρχῶν, τῶν Ἀρχαγγέλων καὶ τῶν Ἀγγέλων ἐπιστατεῖ ἀλληλεγγύως στὶς ἀνθρώπινες ἱεραρχίες, ὥστε νὰ εἶναι εὐτακτὴ ἡ πρὸς τὸν Θεὸ ἀναγωγὴ καὶ ἐπιστροφή, κοινωνία καὶ ἔνωσις, ὅπως ἐπίσης καὶ ἡ ἐκπόρευσις ποὺ χορηγεῖται ἀγαθοπρεπῶς σὲ ὅλες τὶς ἱεραρχίες ἀπὸ τὸν Θεὸ κι' ἐπιφοιτᾷ κοινωνικῶς μὲ ἱερώτατη εὐκοσμία. Γι' αὐτὸ ἡ θεολογία ἔχει ἀπονεύειμει στοὺς ἀγγέλους τὴν φροντίδα γιὰ τὴ δική μας ἱεραρχία, ὀνομάζοντας ἄρχοντα τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων τὸν Μιχαήλ καὶ ἄλλους ἀγγέλους ἄρχοντες ἄλλων λαῶν. Διότι ὁ Ὑψιστος «ὠρίσε τὰ σύνορα ἐθνῶν σύμφωνα μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἀγγέλων»¹.

3 Ἄν εἰπῆ κανεὶς, πῶς μόνο ὁ λαὸς τῶν Ἑβραίων ἀνυψωνόταν στὶς θεαρχικὲς ἐλλάμψεις, μπορούμε ν' ἀποκριθοῦμε ὅτι δὲν χρειάζεται νὰ κατηγορήσωμε τὶς σωστὲς ἐπιστασίες τῶν ἀγγέλων γιὰ τὴν ἀποπλάνησι τῶν ἄλλων ἐθνῶν πρὸς ἀνυπάρκτους θεοὺς, ἀλλὰ τὰ ἴδια ἐκεῖνα τὰ ἔθνη ποὺ μὲ τὶς δικές τους κινήσεις ἐξέπεσαν ἀπὸ τὴν εὐθεῖα ἀναγωγὴ πρὸς τὸ Θεῖο ἀπὸ φιλαυτία καὶ αὐθάδεια, καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάλογη μὲ αὐτὰ τὰ ἐλαττώματα λατρεία ποὺ ἀπένειμαν στὰ πράγματα ποὺ τοὺς ἐφαί-

δοκούντων θεοπρεπῶν ἀναλόγῳ σεβασμιότητι. Τοῦτο δὲ μαρτυρεῖται καὶ αὐτὸς ὁ τῶν Ἑβραίων λαὸς πεπονθέναι. «Ἐπίγνωσιν γὰρ Θεοῦ», φησὶν, «ἀπώσω καὶ ὀπίσω τῆς καρδίας σου ἐπορεύθης». Οὐδὲ γὰρ ἠναγκασμένην ἔχομεν ζωὴν οὐδὲ διὰ τὴν 5 τῶν προνοουμένων αὐτεξουσιότητα τὰ θεῖα φῶτα τῆς προνοητικῆς ἐλλάμπσεως ἀπαμβλύνεται, ἀλλ' ἢ τῶν νοερῶν ὄψεων ἀνομοιότης τὴν ὑπερπλήρη τῆς πατρικῆς ἀγαθότητος φωτοδοσίαν ἢ παντελῶς ἀμέθεκτον ποιεῖ καὶ πρὸς τὴν αὐτῶν ἀντιτυπίαν ἀδιάδοτον ἢ τὰς μετουσίας ποιεῖ διαφόρους, μικρὰς ἢ με- 10 γάλας, ἀμυδρὰς ἢ φανὰς, τῆς μιᾶς καὶ ἀπλῆς καὶ ἀεὶ ὡσαύτως ἐχούσης καὶ ὑπερηπλωμένης πηγαίας ἀκτῖνος. Ἐπεὶ ὅτι γε καὶ τῶν ἐτέρων ἐθνῶν, ἐξ ὧν καὶ ἡμεῖς ἀνενεύσαμεν ἐπὶ τὸ πᾶσιν ἐτοίμως εἰς μετάδοσιν ἀναπεπταμένον τοῦ θεαρχικοῦ φωτὸς ἀπειρόν τε καὶ ἀφθονον πέλαγος, οὐκ ἔκφυλοί τινες ἐπεστάτουν 15 θεοί, μία δὲ πάντων ἀρχὴ καὶ πρὸς ταύτην ἀνῆγον τοὺς ἐπομένους οἱ καθ' ἕκαστον ἔθνος ἱεραρχοῦντες ἄγγελοι, τὸν Μελχισεδὲκ ἐννοητέον ἱεράρχην ὄντα φιλοθεώτατον οὐ τῶν οὐκ ὄντων, ἀλλὰ τοῦ ὄντως ὄντος ὑψίστου Θεοῦ. Καὶ γὰρ οὐχ ἀπλῶς τὸν Μελχισεδὲκ οἱ θεόσοφοι οὐ φιλόθεον μόνον ἀλλὰ καὶ ἱερέα κε- 20 κλήκασιν, ἢ ἵνα τοῖς ἐχέφροσιν ἐναργῶς ἐμφάνωσιν ὅτι μὴ μόνον αὐτὸς ἐπὶ τὸν ὄντως ὄντα Θεὸν ἐπέστραπτο, προσέτι δὲ καὶ ἄλλοις ὡς ἱεράρχης ἠγεῖτο τῆς ἐπὶ τὴν ἀληθῆ καὶ μόνην θεαρχίαν ἀναγωγῆς.

4 Καὶ τοῦτο δὲ τὴν σὴν ἱεραρχικὴν σύνεσιν ὑπομνήσομεν ὅτι 25 καὶ τῷ Φαραῶ πρὸς τοῦ τοῖς Αἰγυπτίοις ἐπιστατοῦντος ἀγγέλου καὶ τῷ τῶν Βαβυλωνίων ἄρχοντι πρὸς τοῦ οἰκείου τὸ τῆς πάντων προνοίας καὶ κυριότητος κηδεμονικὸν καὶ ἐξουσιαστικὸν κατὰ τὰς ὁράσεις διεπορθμεύετο καὶ τοῖς ἔθνεσιν ἐκείνοις οἱ τοῦ ὄντως Θεοῦ θεράποντες ἠγεμόνες καθίσταντο, τῆς τῶν τυ-

2. Ὡσ. 4,6. 5,11. Ἱερ. 7,24.

3. Ὁ συγγραφεὺς φαίνεται νὰ ἐννοῇ ὅτι καὶ ὁ ἴδιος προῆλθε ἀπὸ εἰδωλολατρικὸ παρελθόν.

νονταν θεοπρεπή. Αὐτὸ μαρτυρεῖται ὅτι εἶχε πάθει καὶ ὁ ἴδιος ὁ λαὸς τῶν Ἑβραίων. Διότι, λέγει, «ἀπεμάκρυνες τὴν ἐπίγνωσι τοῦ Θεοῦ κι' ἐπορεύθηκες κατὰ τὴν ἐπιθυμία σου»². Πράγματι ἡ ζωὴ ποὺ διαγύομε δὲν δουλεύει στὴν ἀναγκαιότητα καὶ ἡ αὐτεξουσιότης ἐκείνων ποὺ ὑπόκεινται στὴν πρόνοια δὲν ἀπαμβλύνει τὰ φῶτα τῆς προνοητικῆς ἐλλάμπσεως· ἀπλῶς ἡ ἔλλειψις ἀφομοιώσεως τῶν νοερῶν ὁράσεων ἄλλοτε καθιστᾷ τὴν πλούσια φωτοδοσία τῆς πατρικῆς ἀγαθότητος ἐντελῶς ἀμέθεκτη καὶ ἀμετάδοτη ἐξ αἰτίας τῆς ἀντιστάσεώς των κι' ἄλλοτε διαφοροποιεῖ τὶς μετουσίες, κάμνοντάς τες μικρὲς ἢ μεγάλες, ἀμυδρὲς ἢ λαμπρὲς, ἐνῶ ἡ ἀκτινοβόλος πηγὴ παραμένει ἐνιαία καὶ ἀπλῆ, πάντοτε ταυτισμένη μὲ τὸν ἑαυτὸ της καὶ ὑπερπληρωμένη. Ἐπειδὴ καὶ στὰ ἄλλα ἔθνη, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀναδυθήκαμε κι' ἐμεῖς³, πρὸς τὸ ἄπειρο καὶ εὐρύχωρο πέλαγος τοῦ θεαρχικοῦ φωτὸς ποὺ εἶναι σὲ ὅλους ἐλεύθερο γιὰ μετάδοσι, δὲν ἐπιστατοῦσαν τίποτε ἀλλόκοτοι θεοί, ἀλλ' ὑπῆρχε σὲ ὅλα μιὰ ἀρχὴ καὶ πρὸς αὐτὴν ἀνέβαζαν τοὺς ἐπομένους οἱ ἄγγελοι ποὺ ἱεραρχοῦν σὲ κάθε ἔθνος· γι' αὐτὸ πρέπει νὰ δεχθοῦμε ὅτι ὁ Μελχισεδέκ ἦταν φιλοθεώτατος ἱεράρχης ὄχι τῶν μὴ ὄντων θεῶν ἀλλὰ τοῦ ὄντως ὄντος ὑψίστου Θεοῦ. Διότι οἱ θεόσοφοι δὲν ἐκάλεσαν τυχαίως τὸν Μελχισεδέκ φιλόθεο, ἀλλὰ καὶ ἱερέα⁴· τὸ ἔκαναν γιὰ νὰ φανερώσουν καθαρὰ στοὺς συνετοὺς ὅτι δὲν εἶχε στραφῆ μόνο ὁ ἴδιος προσωπικῶς πρὸς τὸν ὄντως ὄντα Θεό, ἀλλὰ ὡς ἱεράρχης καθωδηγοῦσε καὶ ἄλλους ν' ἀνεβοῦν ἐπάνω στὴν ἀληθινὴ καὶ μοναδικὴ θεαρχία.

4 Θὰ ὑπενθυμίσωμε καὶ τοῦτο τὴν ἱεραρχικὴ σου σύνεσι, ὅτι ἡ κηδεμόνευσις, ὅπως ἐκφράζεται μὲ τὴν πρόνοια τῶν ὄλων, καὶ ἡ ἐξουσιαστικότητα, ὅπως ἐκφράζεται μὲ τὴν κυριαρχία, μεταβιβάσθηκαν κατὰ τὶς ὁράσεις καὶ στὸν Φαραῶ ἀπὸ τὸν ἄγγελο ποὺ ἐπιστατοῦσε στοὺς Αἰγυπτίους καὶ στὸν ἄρχοντα τῶν Βαβυλωνίων ἀπὸ τὸν δικὸ τους ἄγγελο⁵· κι' ἔτσι στὰ ἔθνη ἐκεῖνα ἐγκαταστάθηκαν ὡς ἡγεμόνες οἱ θεράποντες τοῦ ὄντως

4. Γεν. 14,17-20. Ἑβρ. 7,1 ἐέ.

5. Γεν. 41,1-24. Δαν. 2,21 καὶ 4,1 ἐ.

πωθεισῶν ὑπὸ τῶν ἀγγέλων ὀράσεων ἐκφαντορίας τοῖς τῶν
 ἀγγέλων ἐγγὺς ἱεροῖς ἀνδράσι, τῷ Δανιὴλ καὶ τῷ Ἰωσήφ, ἐκ
 Θεοῦ δι' ἀγγέλων ἀποκαλυφθείσης. Μία γὰρ ἐστὶν ἡ πάντων
 ἀρχὴ καὶ πρόνοια, καὶ οὐδαμῶς οἰητέον Ἰουδαίων μὲν ἀποκλη-
 5 ρωτικῶς ἡγεῖσθαι τὴν θεαρχίαν, ἀγγέλους δὲ ἰδίως ἢ ὁμοτίμως
 ἢ ἀντιθέτως ἢ θεοὺς τινὰς ἐτέρους ἐπιστατεῖν τοῖς ἄλλοις ἔθνε-
 σιν, ἀλλὰ καὶ τὸ λόγιον ἐκεῖνο κατὰ τήνδε τὴν ἱερὰν ἔννοιαν
 ἐκπληπτέον οὐχ ὡς μερισαμένου Θεοῦ μεθ' ἐτέρων θεῶν ἢ ἀγγέ-
 λων τὴν καθ' ἡμᾶς ἡγεμονίαν καὶ τῷ Ἰσραὴλ εἰς ἐθνάρχην καὶ
 10 ἐθναγὸν ἀποκληρωθέντος, ἀλλ' ὡς αὐτῆς μὲν τῆς μιᾶς ἀπάντων
 ὑψίστου προνοίας πάντας ἀνθρώπους σωστικῶς ταῖς τῶν οἰ-
 κείων ἀγγέλων ἀνατακτικαῖς χειραγωγίαις διανεμιάσης, μόνου δὲ
 σχεδὸν παρὰ πάντας τοῦ Ἰσραὴλ ἐπὶ τὴν τοῦ ὄντως Κυρίου
 φωτοδοσίαν καὶ ἐπίγνωσιν ἐπιστραφέντος.

15 Ὅθεν ἡ θεολογία τὸ μὲν ἑαυτὸν ἀποκληρῶσαι τὸν Ἰσ-
 ραὴλ ἐπὶ τὴν τοῦ ὄντως Θεοῦ θεραπείαν ἐμφαίνουσα τὸ «ἐγενή-
 θη μερὶς Κυρίου» φησὶν, ἐνδεικνυμένη δὲ τὸ καὶ αὐτὸν ἐν ἴσω
 τοῖς λοιποῖς ἔθνεσιν ἀπονεμηθῆναί τινα τῶν ἀγίων ἀγγέλων εἰς
 τὸ δι' αὐτοῦ τὴν μίαν ἀπάντων ἀρχὴν ἐπιγινῶναι, τὸν Μιχαὴλ
 20 ἔφη τοῦ Ἰουδαίων ἡγεῖσθαι λαοῦ, σαφῶς ἡμᾶς ἐκδιδάσκουσα τὸ
 μίαν εἶναι τῶν ὄλων πρόνοιαν ἀπασῶν τῶν ἀοράτων καὶ ὀρα-
 τῶν δυνάμεων ὑπερουσίως ὑπεριδρυμένην, πάντας δὲ τοὺς καθ'
 ἕκαστον ἔθνος ἐπιστατοῦντας ἀγγέλους ἐπ' αὐτὴν ὡς οἰκείαν
 ἀρχὴν τοὺς ἐπομένους ἐθελουσίως ὄση δύναμις ἀνατείνοντας.

Θεοῦ⁶, ἀφοῦ ἡ φανέρωσις τῶν ὁράσεων ποῦ ἐτυπώθηκαν ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους ἀποκαλύφθηκαν ἀπὸ τὸν Θεὸ δι' ἀγγέλων στοὺς πλησίον τῶν ἀγγέλων ἱερούς ἄνδρες, τὸν Δανιήλ καὶ τὸν Ἰωσήφ. Διότι μιὰ εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ πρόνοια τῶν ὄλων, καὶ δὲν πρέπει καθόλου νὰ νομίσωμε ὅτι ἡ θεαρχία καθοδηγῆ μεροληπτικῶς τοὺς Ἰουδαίους, ἐνῶ στὰ ἄλλα ἔθνη ἐπιστατοῦν ἄγγελοι ποῦ εἶναι ἢ ὁμότιμοί της ἢ ἀντίθετοι, ἢ ἄλλοι θεοί· ἀλλὰ καὶ τὸ λόγιο ἐκεῖνο πρέπει νὰ ἐκλάβωμε κατὰ τούτη τὴν ἱερὴ ἔννοια, ὄχι ὅτι ὁ Θεὸς διαμοιράσθηκε μὲ ἄλλους θεοὺς ἢ ἀγγέλους τὴν ἐπάνω σὲ μᾶς ἡγεμονία κι' αὐτὸς ἀνέλαβε ἀποκλειστικὰ ὡς ἐθνάρχης καὶ ἐθνοδηγὸς τοῦ Ἰσραήλ, ἀλλ' ὅτι αὐτὴ ἡ μιὰ γενικὴ πρόνοια τοῦ Ὑψίστου διένειμε ὄλους τοὺς ἀνθρώπους χάριν τῆς σωτηρίας στὶς ἀνυψωτικὲς καθοδηγήσεις τῶν οἰκείων ἀγγέλων, ἂν καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη μόνος σχεδὸν ὁ Ἰσραήλ ἐστράφηκε πρὸς τὴ φωτοδοσία καὶ ἐπίγνωσι τοῦ ὄντως Κυρίου.

Γι' αὐτὸ ἡ θεολογία, ὅταν φανερώνη ὅτι ὁ Ἰσραήλ ἀφιερώθηκε στὴ θεραπεία τοῦ ὄντως Θεοῦ, λέγει «ἔγινε κλῆρος τοῦ Κυρίου»⁷, ὅταν ὁμως δείχνη ὅτι καὶ αὐτὸς παραδόθηκε ἐξ ἴσου μὲ τὰ ἄλλα ἔθνη σὲ κάποιον ἄγγελο, γιὰ νὰ ἐπιγνώση διὰ μέσου αὐτοῦ τὴ μιὰ ἀρχὴ τῶν ὄλων, εἶπε ὅτι ὁ Μιχαήλ ἦταν ὁδηγητὴς τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων⁸. ἔτσι ἡ θεολογία μᾶς διδάσκει σαφῶς ὅτι μιὰ εἶναι ἡ πρόνοια καὶ εἶναι τοποθετημένη ὑπερουσίως ἐπάνω ἀπὸ ὅλες τὶς ἀόρατες καὶ ὁρατὲς δυνάμεις καὶ ὅτι ὅλοι οἱ ἄγγελοι ποῦ ἐπιστατοῦν ἰδιαιτέρως σὲ κάθε ἔθνος ἀνυψώνουν κατὰ δύναμι πρὸς αὐτὴν σὰν δική τους ἀρχὴ ἐκείνους ποῦ τοὺς ἀκολουθοῦν ἐθελουσίως.

6. Ὁ Ἰωσήφ στὴν Αἴγυπτο καὶ ὁ Δανιήλ στὴν Βαβυλωνία.

7. Δευτ. 32,9.

8. Δαν. 10,13 ἐέ. 12,1.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'

Ἐπανάληψις καὶ συναγωγή τῆς ἀγγελικῆς
εὐταξίας

- 1 Συνῆκται τοίνυν ἡμᾶς ὡς ἡ μὲν πρεσβυτάτη τῶν περὶ Θεὸν νόων διακόσμησις ὑπὸ τῆς τελεταρχικῆς ἐλλάμπσεως ἱεραρχου-
μένη τῷ ἐπ' αὐτὴν ἀμέσως ἀνατείνεσθαι κρυφιωτέρα καὶ φανο-
τέρα τῆς θεαρχίας φωτοδοσίᾳ καθαίρεται καὶ φωτίζεται καὶ τε-
5 λειουργεῖται, κρυφιωτέρα μὲν ὡς νοητοτέρα καὶ μᾶλλον ἀπλωτικῇ καὶ ἐνοποιῶ, φανοτέρα δὲ ὡς πρωτοδότῳ καὶ πρωτοφανεῖ καὶ ὀλικωτέρα καὶ μᾶλλον εἰς αὐτὴν ὡς διειδῆ κε-
χυμένη, πρὸς ταύτης δὲ πάλιν ἀναλόγως ἡ δευτέρα καὶ πρὸς τῆς δευτέρας ἡ τρίτη καὶ πρὸς τῆς τρίτης ἡ καθ' ἡμᾶς ἱεραρχία κατὰ
10 τὸν αὐτὸν τῆς εὐκόσμου ταξιαρχίας θεσμὸν ἐν ἀρμονίᾳ θεία καὶ ἀναλογία πρὸς τὴν ἀπάσης εὐκοσμίας ὑπεράρχιον ἀρχὴν καὶ πε-
ράτως ἱεραρχικῶς ἀνάγεται.
- 2 Ἐκφαντορικοὶ δὲ πάντες εἰσὶ καὶ ἄγγελοι τῶν πρὸ αὐτῶν, οἱ μὲν πρεσβύτατοι Θεοῦ τοῦ κινουῦντος, ἀναλόγως δὲ οἱ λοιποὶ
15 τῶν ἐκ Θεοῦ κεκινημένων. Τοσοῦτον γὰρ ἡ πάντων ὑπερούσιος ἀρμονία τῆς ἐκάστου τῶν λογικῶν τε καὶ νοερῶν ἱερᾶς εὐκο-
σμίας καὶ τεταγμένης ἀναγωγῆς προενόησεν, ὅτι καὶ αὐτὴ τῶν ἱεραρχιῶν ἐκάστη τάξεις ἱεροπρεπεῖς ἔθετο· καὶ πᾶσαν ἱεραρ-
χίαν ὀρῶμεν εἰς πρώτας καὶ μέσας καὶ τελευταίας δυνάμεις διη-
20 ρημένην, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ἐκάστην ἰδικῶς εἰπεῖν διακόσμησιν ταῖς αὐταῖς ἐνθέοις ἀρμονίαις διέκρινε. Διὸ καὶ αὐτοὺς τοὺς θειοτάτους Σεραφίμ οἱ θεολόγοι φασὶν ἕτερον πρὸς τὸν ἕτερον κεκραγέ-
ναί, σαφῶς ἐν τούτῳ, καθάπερ οἶμαι, δηλοῦντες ὅτι

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

Ἐπανάληψις καὶ σύνοψις περὶ τῶν γνωρισμάτων
τῶν ἀγγελικῶν τάξεων

1 Τὸ συμπέρασμα λοιπὸν ποὺ ἔχομε συναγάγει εἶναι ὅτι ἡ μὲν σεβασμιώτερη διακόσμησις ποὺ περιλαμβάνει τοὺς γύρω ἀπὸ τὸ Θεὸ νόες, ιεραρχουμένη ἀπὸ τὴν τελεταρχικὴ ἔλλαμψι, ἀφοῦ τείνει ἀμέσως πρὸς αὐτὴν ἄνω, καθαίρεται, φωτίζεται καὶ τελεσιουργεῖται μὲ τὴν κρυφιώτερη καὶ φωτεινότερη φωτοδοσία τῆς θεαρχίας· μὲ τὴν κρυφιώτερη μὲν διότι εἶναι περισσότερο νοητὴ, ἀπλωτικὴ καὶ ἐνοποιὸς, μὲ τὴ φωτεινότερη δὲ διότι εἶναι πρωτόδοτη καὶ πρωτοφανὴς καὶ συνολικώτερη καὶ εἶναι περισσότερο χυμένη σ' αὐτὴν ὡς διαφανῆ. Ἐπειτα ἔρχεται ἡ δεύτερη ιεραρχία ποὺ ἀνάγεται ἀπὸ αὐτὴν, ιεραρχικῶς κατὰ τὴ δύναμι τῆς πρὸς τὴν ὑπεράρχια ἀρχὴ καὶ τὴν ἀποπεράτωσι κάθε εὐκοσμίας καὶ ἀπὸ τὴ δεύτερη ἢ τρίτη καὶ ἀπὸ τὴν τρίτη ἢ δική μας ιεραρχία κατὰ τὸν ἴδιο θεσμὸ τῆς εὐκοσμῆς ταξιαρχίας μέσα σὲ θεία ἀρμονία καὶ ἀναλογία.

2 Εἶναι ἐπίσης ὅλοι ἀποκαλυπτικοὶ καὶ ἀγγελιοφόροι ἐκείνων ποὺ προηγοῦνται· οἱ μὲν σεβασμιώτεροι ἀποκαλύπτουν τὸν Θεὸ ποὺ τοὺς κινεῖ, οἱ δὲ ἄλλοι ἀποκαλύπτουν τὰ ὄντα ποὺ κινοῦνται ἀπὸ τὸ Θεὸ ἀνάλογα μὲ τὴ δύναμί τους. Διότι τόσο πολὺ ἐπρονόησε ἡ ὑπερούσια τῶν ὄλων ἀρμονία γιὰ τὴν ἱερὴ εὐκοσμία καὶ τὴν εὐτακτὴ ἀναγωγὴ τοῦ καθενὸς ἀπὸ τὰ λογικὰ καὶ νοερὰ ὄντα, ὥστε αὐτὴ ἔθεσε ἱεροπρεπεῖς τάξεις ἀκόμα καὶ μέσα σὲ κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς ιεραρχίες. Ἔτσι βλέπομε κάθε ιεραρχία νὰ εἶναι διηρημένη, ἀλλὰ καὶ κάθε διακόσμησι, γιὰ νὰ ὁμιλήσωμε εἰδικῶς, τὴν ξεχώρισε σύμφωνα μὲ τὶς ἐνθεες ἀρμονίες. Γι' αὐτὸ οἱ θεολόγοι λέγουν ὅτι κι' οἱ ἴδιοι οἱ θειότατοι Σεραφεῖμ κράζουν ὁ ἕνας πρὸς τὸν ἄλλον¹, δηλώνοντας μὲ αὐτὸ

1. Ἦσ. 6,3.

τῶν θεολογικῶν γνώσεων οἱ πρῶτοι τοῖς δευτέροις μεταδιδόσιν.

3 Προσθείην δ' ἂν καὶ τοῦτο οὐκ ἀπεικότως, ὅτι καὶ καθ' ἑαυτὸν ἕκαστος οὐράνιος τε καὶ ἀνθρώπινος νοῦς ἰδικὰς ἔχει
5 καὶ πρῶτας καὶ μέσας καὶ τελευταίας τάξεις τε καὶ δυνάμεις
πρὸς τὰς εἰρημένας τῶν καθ' ἕκαστον ἱεραρχικῶν ἐλλάμψεων
οἰκειάς ἀναγωγὰς ἀναλόγως ἐκφαινομένας, καθ' ἃς ἕκαστος ἐν
μετουσίᾳ γίνεται κατὰ τὸ αὐτῷ θεμιτὸν τε καὶ ἐφικτὸν τῆς ὑπε-
10 λείου τελειώσεως. Ἔστι γὰρ οὐδὲν αὐτοτελὲς ἢ ἀπροσδεὲς κα-
θόλου τελειότητος, εἰ μὴ τὸ ὄντως αὐτοτελὲς καὶ προτέλειον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'

**Διατί πᾶσαι αἱ οὐράνιαι οὐσίαι κατὰ κοινού
δυνάμεις οὐράνιαι καλοῦνται**

1 Τούτων δὲ διωρισμένων ἐκεῖνο ἄξιον ἐννοῆσαι, δι' ἣν αἰ-
τίαν ἀπάσας ὁμοῦ τὰς ἀγγελικὰς οὐσίας δυνάμεις οὐρανίας κα-
λεῖν εἰώθαμεν. Οὐ γὰρ ἔστιν εἰπεῖν ὡς ἐπὶ τῶν ἀγγέλων ὅτι πα-
15 σῶν ἔστιν ἐσχάτη διακόσμησις ἢ τῶν ἀγίων Δυνάμεων καὶ τῆς
μὲν τῶν ἐσχάτων ἀγιοπρεποῦς ἐλλάμψεως αἱ τῶν ὑπερκειμέ-
νων οὐσιῶν διακοσμήσεις μετέχουσιν, αἱ τελευταῖαι δὲ τῶν
πρώτων οὐδαμῶς καὶ τούτου χάριν οὐράνιαι μὲν δυνάμεις
ἅπαντες οἱ θεῖοι νόες ὀνομάζονται, Σεραφίμ δὲ καὶ Θρόνοι καὶ
20 Κυριότητες οὐδαμῶς· ἀμέθεκτοι γὰρ αἱ τελευταῖαι τῶν ὑπερτά-
των εἰσὶν ὀλικῶν ἰδιοτήτων. Οἱ γὰρ ἄγγελοι καὶ πρὸ τῶν ἀγγέ-
λων ἀρχάγγελοι καὶ ἀρχαὶ καὶ ἐξουσίαι μετὰ τὰς δυνάμεις ὑπὸ

σαφῶς, νομίζω, ὅτι οἱ πρῶτοι μεταδίδουν θεολογικὰς γνώσεις στοὺς δευτέρους.

- 3 Ἐὰν μποροῦσα δέ, ὄχι χωρὶς λόγο, νὰ προσθέσω καὶ τοῦτο, ὅτι κάθε οὐράνιος καὶ ἀνθρώπινος νοῦς κατέχει καὶ καθ' ἑαυτὸν ἰδιαίτερες τάξεις καὶ δυνάμεις, πρῶτες καὶ μέσες καὶ τελευταῖες, πὺ ἐκδηλώνονται ἀνάλογα μὲ τὴ δύναμί τους πρὸς τὶς εἰρημένες οἰκεῖες ἀναγωγὰς τῶν ἐπὶ μέρους ἱεραρχικῶν ἐλλάμψεων. Κατὰ τὶς ἀναγωγὰς αὐτὰς ὁ καθένας γίνεται, ὅσο τοῦ εἶναι θεμιτὸ καὶ ἐφικτό, μέτοχος τῆς ὑπεραγνοτάτης καθάρσεως, τοῦ ὑπερπλήρους φωτός, τῆς προτέλειας τελειώσεως. Διότι τίποτε δὲν εἶναι αὐτοτέλειο καὶ ὠλοκληρωμένο παρὰ μόνον τὸ ὄντως αὐτοτέλειο καὶ προτέλειο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11

**Γιατί οἱ οὐράνιες οὐσίαι ὀνομάζονται ὅλες μαζί
οὐράνιες δυνάμεις**

- 1 Ἐφοῦ λοιπὸν καθωρίσθησαν αὐτά, ἀξίζει νὰ ἐξετάσωμε τὴν αἰτία γιὰ τὴν ὁποία συνηθίσαμε ν' ἀποκαλοῦμε οὐράνιες δυνάμεις ὅλες μαζί τὶς ἀγγελικὰς οὐσίαι. Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ εἰποῦμε, ὅπως εἶπαμε στὴν περίπτωσι τῶν ἀγγέλων, ὅτι ἡ ἐσχάτη ἀπὸ ὅλες τὶς διακοσμῆσεις εἶναι ἡ τῶν ἀγίων Δυνάμεων καὶ ὅτι τῆς μὲν ἀγιοπρεποῦς ἐλλάμψεως τῶν ἐσχάτων μετέχουν οἱ διακοσμῆσεις τῶν ὑπερκειμένων οὐσιῶν, οἱ τελευταῖες ὅμως δὲν μετέχουν καθόλου τῆς ἐλλάμψεως τῶν πρώτων, καὶ γι' αὐτὸ ὅλοι οἱ θεῖοι νόες ὀνομάζονται οὐράνιες δυνάμεις, δὲν ὀνομάζονται ὅμως καθόλου Σεραφίμ καὶ Θρόνοι καὶ Κυριότητες· διότι οἱ τελευταῖες οὐσίαι δὲν μετέχουν στὸ σύνολο τῶν ἰδιοτήτων τῶν ὑπερτάτων οὐσιῶν. Καὶ δὲν μποροῦμε νὰ τὸ εἰποῦμε ἐδῶ, διότι οἱ Ἄγγελοι καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς Ἄγγέλους οἱ Ἀρχάγγελοι καὶ οἱ Ἀρχές καὶ οἱ Ἐξουσίαι, ἂν καὶ τοποθετοῦνται ἀπὸ τὴ θε-

τῆς θεολογίας ταπτόμενοι κατὰ κοινοῦ πολλάκις ὑφ' ἡμῶν ὁμοῦ ταῖς ἄλλαις ἀγίαις οὐσίαις οὐράνιαι δυνάμεις ἀποκαλοῦνται.

Φαμέν δὲ ὅτι κοινῶς ἐπὶ πάσαις κεχρημένοι τῇ τῶν οὐρανίων ἐπωνυμίᾳ δυνάμεων οὐ σύγχυσίν τινα τῶν ἐκάστης διακοσμήσεως ιδιοτήτων εἰσάγομεν, ἀλλ' ἐπειδὴ εἰς τρία διήρηνται τῷ κατ' αὐτοὺς ὑπερκοσμίῳ λόγῳ πάντες οἱ θεῖοι νόες, εἰς οὐσίαν καὶ δύναμιν καὶ ἐνέργειαν, ὅταν ἅπαντας ἢ τινὰς αὐτῶν ἀπαρατηρήτως οὐρανίας οὐσίας ἢ οὐρανίας δυνάμεις ἀποκαλωμεν, αὐτοὺς περιφραστικῶς τοὺς περὶ ὧν ὁ λόγος ἐμφαίνειν ἡμᾶς οἰητέον ἐκ τῆς καθ' ἕκαστον αὐτῶν οὐσίας ἢ δυνάμεως, οὐδὲ γὰρ τὴν ὑπερκειμένην ιδιότητα τῶν ἤδη καλῶς ἡμῖν διακεκριμένων ἀγίων δυνάμεων ταῖς ὑφειμέναις ὀλικῶς προσάπτειν οὐσίαις ἐπ' ἀνατροπῇ τῆς ἀσυγχύτου τῶν ἀγγελικῶν διακόσμων ταξιαρχίας. Κατὰ γὰρ τὸν πολλάκις ἡμῖν ὀρθῶς ἀποδοθέντα λόγον αἱ μὲν ὑπερβεβηκυῖαι διακοσμήσεις περισσῶς ἔχουσι καὶ τὰς τῶν ὑφειμένων ἱερὰς ιδιότητας, αἱ δὲ τελευταῖαι τὰς τῶν πρεσβυτέρων ὑπερκειμένας ὀλότητας οὐκ ἔχουσι, μερικῶς εἰς αὐτὰς τῶν πρωτοφανῶν ἐλλάμψεων διὰ τῶν πρώτων ἀναλόγως αὐταῖς διαπορθμευομένων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'

Διατί οἱ κατὰ ἀνθρώπους ἱεράρχαι ἄγγελοι καλοῦνται

Ζητεῖται δὲ καὶ τοῦτο τοῖς τῶν νοητῶν λογίων φιλοθεάμοσιν· εἰ γὰρ ἀμέθεκτα τῶν ὑπερτέρων ὀλοτήτων εἰσὶ τὰ τελευταῖα, δι' ἣν αἰτίαν ὁ καθ' ἡμᾶς ἱεράρχης «ἄγγελος Κυρίου παντοκράτορος» ὑπὸ τῶν Λογίων ὠνόμασται;

Ἔστι δὲ οὐκ ἐναντίος ὁ λόγος, ὡς οἶμαι, τοῖς προδιωρι-

ολογία μετὰ τὶς Δυνάμεις, πολλὰς φορές ἀποκαλοῦνται ἀπὸ μᾶς οὐράνιες δυνάμεις ἀπὸ κοινοῦ μαζὶ μὲ τὶς ἄλλες ἅγιες οὐσίαις.

Ἰσχυρίζομαστε πάντως ὅτι, χρησιμοποιοῦντας κοινῶς γιὰ ὅλες τὶς οὐσίαις τὴν ἐπωνυμία τῶν οὐρανίων δυνάμεων, δὲν προκαλοῦμε καμμιά σύγχυσι τῶν ιδιοτήτων τῆς κάθε διακοσμῆσεως. Ἀλλά, ἐπειδὴ κατὰ τὸν ὑπερκόσμιον λόγον τοὺς ὅλοι οἱ θεῖοι νόες ἔχουν τρεῖς διακεκριμένες ιδιότητες, οὐσία, δύναμι καὶ ἐνέργεια, ὅταν τοὺς ἀποκαλοῦμε ὅλους ἢ μερικοὺς ἀπὸ αὐτοὺς ἀδιακρίτως οὐράνιες οὐσίαις ἢ οὐράνιες δυνάμεις, πρέπει κανεὶς ν' ἀντιληφθῆ ὅτι χαρακτηρίζομε αὐτοὺς γιὰ τοὺς ὁποίους ὀμιλοῦμε περιφραστικῶς ἀπὸ τὴν οὐσία καὶ δύναμι πού διαθέτουν καὶ ὄχι βέβαια ὅτι ἀποδίδομε γενικὰ στὶς κατώτερες οὐσίαις τὴν ἀνώτατην ιδιότητα τῶν ἁγίων δυνάμεων πού ἔχομε ἤδη ὀρίσει σωστά· τοῦτο θ' ἀνέτρεπε τὴν ἀσύγχυτην ταξιαρχία τῶν ἀγγελικῶν διακόσμων. Διότι σύμφωνα μὲ τὸν λόγον πού πολλὰς φορές ἔχομε ἀναπτύξει ὀρθῶς, οἱ μὲν ὑπερκείμενες διακοσμῆσεις ἔχουν τὶς ἱερὰς ιδιότητες καὶ τῶν κατωτέρων μὲ περίσσεια, οἱ δὲ τελευταῖαι δὲν κατέχουν στὸ σύνολον τὶς ὑπερκείμενες ιδιότητες τῶν πρεσβυτέρων, διότι οἱ πρωτογενεῖς ἐλλάμψεις μερικῶς μόνο μεταδίδονται σ' αὐτὰς διὰ τῶν πρώτων ἀνάλογα μὲ τὶς δυνάμεις τοὺς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12

Γιατί οἱ ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους ἱεράρχαι καλοῦνται ἄγγελοι

Ἐκεῖνοι πού ἀγαποῦν τὴν μελέτη τῶν νοητῶν Λογίων ἀντιμετωπίζουν καὶ τὸ ἐξῆς ζήτημα· ἂν πραγματικὰ τὰ τελευταῖα εἶναι ἀμέτοχα τῶν ὑπερτέρων ιδιοτήτων στὴν ὀλότητά τοὺς, γιὰ ποιά αἰτία ὁ δικός μας ἱεράρχης ἔχει ὀνομασθῆ ἀπὸ τὰ Λόγια «ἄγγελος Κυρίου Παντοκράτορος»¹.

Νομίζω ὅτι αὐτὸς ὁ λόγος δὲν εἶναι ἀντίθετος μὲ τοὺς

σμένοις. Φεμὲν γὰρ ὅτι τῆς ὀλικῆς καὶ ὑπερκειμένης τῶν πρεσβυτέρων διακόσμων δυνάμεως ἀποδέουσιν οἱ τελευταῖοι τῆς γὰρ μερικῆς καὶ ἀναλόγου μετέχουσιν οἱ τελευταῖοι κατὰ τὴν μίαν ἀπάντων ἐναρμόνιον καὶ συνδεδεικνὴν κοινωνίαν. Οἶον ἢ 5 τῶν ἀγίων Χερουβὶμ τάξις μετέχει σοφίας καὶ γνώσεως ὑψηλοτέρας, αἱ δὲ τῶν ὑπ' αὐτοὺς οὐσιῶν διακοσμήσεις μετέχουσι μὲν καὶ αὐταὶ σοφίας καὶ γνώσεως, μερικῆς δὲ ὅμως ὡς πρὸς ἐκείνους καὶ ὑφειμένης. Καὶ τὸ μὲν ὅλως ἐν μετουσίᾳ σοφίας εἶναι καὶ γνώσεως κοινόν ἐστι πᾶσι τοῖς θεοειδέσι τῶν νοερῶν, τὸ δὲ 10 προσεχῶς καὶ πρῶτως ἢ δευτέρως καὶ ὑφειμένως οὐκέτι κοινόν, ἀλλ' ὡς ἐκάστῳ πρὸς τῆς οἰκείας ἀναλογίας ὥρισταί. Τοῦτο δὲ καὶ περὶ πάντων τῶν θείων νόων οὐκ ἂν τις ἡμαρτημένως ὀρίσαιτο· καὶ γὰρ ὡσπερ οἱ πρῶτοι περισσῶς ἔχουσι τὰς τῶν ὑφειμένων ἀγιοπρεπεῖς ιδιότητας, οὕτως ἔχουσι οἱ τελευταῖοι 15 τὰς τῶν προτέρων, οὐ μὴν ὁμοίως, ἀλλ' ὑφειμένως. Οὐδὲν οὖν, ὡς οἶμαι, τὸ ἄτοπον, εἰ καὶ τὸν καθ' ἡμᾶς ἱεράρχην ἄγγελον ἢ θεολογία καλεῖ τὸν κατὰ δύνάμιν οἰκείαν μετέχοντα τῆς τῶν ἀγγέλων ὑποφητικῶς ιδιότητος καὶ πρὸς τὴν ἐκφαντορικὴν αὐτῶν ὁμοίωσιν ὡς ἐφικτὸν ἀνθρώποις ἀνατεινόμενον.

3 Εὐρήσεις δὲ ὅτι καὶ θεοὺς ἢ θεολογία καλεῖ τὰς τε οὐρανίας καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς οὐσίας καὶ τοὺς παρ' ἡμῖν φιλοθεωτάτους καὶ ἱερούς, ἀνδρας καίτοι τῆς θεαρχικῆς κρυφιοῦτος ὑπερουσίως ἀπάντων ἐξηρημένης τε καὶ ὑπεριδρυμένης καὶ μηδενὸς αὐτῇ τῶν ὄντων ἐμπερῶς ὀνομάζεσθαι κυρίως καὶ ὀλικῶς δυναμέ- 25 νου. Πλὴν ὅσα τῶν νοερῶν τε καὶ λογικῶν πρὸς τὴν ἔνωσιν αὐτῆς ὅση δύνάμις ὀλικῶς ἐπέστραπται καὶ πρὸς τὰς θείας αὐτῆς ἐλλάμψεις ὡς ἐφικτὸν ἀκαταλήκτως ἀνατείνεται, τῇ κατὰ δύνάμιν, εἰ θέμις εἰπεῖν, θεομιμησίᾳ καὶ τῆς θεϊκῆς ὁμωνυμίας ἠξίω-
ται.

προσδιορισμούς πού έγιναν προηγουμένως. Ἰσχυριζόμαστε βέβαια ὅτι οἱ τελευταῖες ἀπέχουν ἀπὸ τὴν ὀλικὴ καὶ ὑπερτέρα δύναμι τῶν πρεσβυτέρων διακόσμων· διότι οἱ τελευταῖοι μετέχουν τῆς γενικῆς μόνο καὶ ἀνάλογης μὲ τὴ θέσι τους δυνάμεως, σύμφωνα μὲ τὴ μοναδικὴ κοινωνία πού συνδέει τὰ πάντα ἑναρμονίως. Ἔτσι ἡ τάξις τῶν ἁγίων Χερουβὶμ εἶναι μέτοχος ὑψηλότερης σοφίας καὶ γνώσεως, οἱ δὲ διακοσμῆσεις τῶν οὐσιῶν πού εὐρίσκονται κάτω ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι μὲν καὶ αὐτὲς μέτοχες σοφίας καὶ γνώσεως, μερικῆς ὅμως καὶ κατώτερης σὲ σύγκρισίμ' ἐκείνους. Ἐξ ἄλλου κατ' ἀρχὴν ἡ μετουσία σοφίας καὶ γνώσεως εἶναι κοινὴ σὲ ὅλα τὰ θεοειδῆ νοερά ὄντα· ἡ ἰδιαίτερη ὅμως μετοχὴ, μὲ τρόπον συνημμένο ἢ πρῶτο ἢ δεῦτερο ἢ κατώτερο, δὲν εἶναι πλέον κάτι τὸ κοινό, ἀλλὰ πραγματοποιεῖται ὅπως ἔχει ὀρισθῆ γιὰ τὸ καθένα ἀπὸ τὴν ἀνάλογη θέσι του. Τοῦτο θὰ μπορούσε κανεῖς νὰ τὸ δεχθῆ δικαιολογημένα καὶ γιὰ ὅλους τοὺς θεῖους νόες· διότι ὅπως οἱ πρῶτοι ἔχουν τὶς ἁγιοπρεπεῖς ιδιότητες μὲ περίσσεια, ἔτσι οἱ τελευταῖοι ἔχουν τὶς ιδιότητες τῶν προηγουμένων, ἀλλὰ πάντως ὄχι σὲ ὅμοιο βαθμὸ ἀλλὰ σὲ χαμηλότερο. Ὅπως νομίζω λοιπόν, δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ ἄτοπο, πού ἡ θεολογία καλεῖ ἄγγελο καὶ τὸν δικό μας ἱεράρχη, ἀφοῦ μετέχει κατὰ τὴ δυνάμει του τῆς ὑποφητικῆς ιδιότητος τῶν ἀγγέλων καὶ ἀνατείνει πρὸς τὴν ὁμοίωσι μὲ τὴν ἀποκαλυπτικὴ τους ιδιότητα, ὅσο εἶναι ἐφικτὸ σὲ ἀνθρώπους.

3 Θὰ εὔρης ὅτι ἡ θεολογία καλεῖ ἐπίσης καὶ θεοὺς ὄχι μόνο τὶς οὐράνιες οὐσίαις πού εἶναι ἐπάνω ἀπὸ ἐμᾶς, ἀλλὰ καὶ τοὺς φιλοθεωτάτους καὶ ἱεροὺς ἄνδρες πού εὐρίσκονται στὸ χῶρο μας², ἂν καὶ ἡ ἀπόκρυφη θεαρχία εἶναι ἐξηρημένη καὶ ἐγκαθιδριμένη ἐπάνω ἀπὸ ὅλα καὶ κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα δὲν μπορεῖ νὰ φέρη παρεμφερὲς μὲ αὐτὴν ὄνομα κυριολεκτικῶς καὶ δικαιωματικῶς. Ἐν τούτοις ὅσα νοερά καὶ λογικὰ ὄντα ἔχουν στραφῆ ὀλοκληρωτικὰ πρὸς τὴν ἔνωσι αὐτῆ, κατὰ τὴ δυνάμει τους, καὶ ἀνατείνουν ἀδιακόπως πρὸς τὶς θεῖαις ἐλλάμψεις κατὰ τὸ ἐφικτό, αὐτὰ μὲ τὴν κατὰ δύναμι, ἂν ἐπιτρέπεται ἡ ἔκφρασις, θεομιμησία ἔχουν ἀξιοθῆ ν' ἀποκτήσουν τὸ ἴδιο ὄνομα μὲ τὸν Θεό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'

*Διατί ὑπὸ τῶν Σεραφίμ λέγεται καθαρθῆναι ὁ προφήτης
Ἡσαΐας*

- 1 Ἄγε δὴ καὶ τοῦτο κατὰ δύναμιν ἐπισκοπήσωμεν· ὅτου ἔνεκα πρὸς ἓνα τῶν θεολόγων ὁ Σεραφίμ ἀποστέλλεσθαι λέγεται. Καὶ γὰρ ἀπορήσειέ τις ὅτι μὴ τῶν ὑφειμένων τις ἀγγέλων, ἀλλ' αὐτὸς ὁ ταῖς πρεσβυτάταις οὐσίαις ἐνάριθμος ἀποκαθαίρει
5 τὸν ὑποφήτην.
- 2 Τινὲς μὲν οὖν φασιν ὅτι κατὰ τὸν ἤδη προαπαδοθέντα τῆς πάντων τῶν νόων κοινωνίας ὄρον οὐχ ἓνα τῶν περὶ Θεὸν πρωτίστων νόων ὀνομάζει τὸ λόγιον ἐπὶ τὴν τοῦ θεολόγου κάθαρσιν ἐληλυθέναι, τινὰ δὲ τῶν ἡμῖν ἐφεστηκότων ἀγγέλων ὡς
10 ἱερουργὸν τῆς τοῦ προφήτου καθάρσεως τῇ τῶν Σεραφίμ ὀμωνυμία κληθῆναι διὰ τὴν πρηστήριον τῶν εἰρημένων ἀμαρτιῶν ἀναίρεσιν καὶ τὴν τοῦ καθαρθέντος ἐπὶ τὴν θείαν ὑπακοὴν ἀναζωπύρησιν, καὶ τὸ λόγιον ἓνα τῶν Σεραφίμ ἀπλῶς εἰρηκέναι φασὶν οὐ τῶν περὶ Θεὸν ἰδρυμένων, ἀλλὰ τῶν ἡμῖν ἐφεστη-
15 κτιῶν καθαρτικῶν δυνάμεων.
- 3 Ἐτερος δὲ οὐ σφόδρα ἄτοπὸν τινα παρέσχετό μοι τὴν ἀπολογία ὑπὲρ τῆς παρουσίας ἐνστάσεως. Ἔφη γὰρ ὅτι τὴν οἰκείαν καθαρτικὴν ἱεουργίαν ὁ μέγας ἐκεῖνος (ὅστις ποτὲ ἦν ὁ τὴν ὄρασιν διαπλάσας ἄγγελος εἰς τὸ μυῆσαι τὰ θεῖα τὸν θεολό-
20 γον) ἐπὶ Θεὸν καὶ μετὰ Θεὸν ἐπὶ τὴν πρωτουργὸν ἱεραρχίαν ἀνέθηκεν. Καὶ μήποτε ἄρα οὗτος ὁ λόγος ἀληθεύεται; Ἐλεγε γὰρ ὁ τοῦτο φήσας ὡς ἡ θεαρχικὴ δύναμις ἐπὶ πάντα φοιτῶσα χωρεῖ καὶ διὰ πάντων ἀσχέτως διήκει καὶ πᾶσιν αὐθίς ἐστὶν ἀφανῆς οὐ μόνον ὡς πάντων ὑπερουσίως ἐξηρημένη, ἀλλὰ καὶ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 13

Γιατί λέγεται ὅτι ὁ προφήτης Ἡσαΐας ἐκαθάρθηκε ἀπὸ τὰ Σεραφίμ

- 1 Τώρα λοιπὸν ἄς ἐξετάσωμε κατὰ δύναμι: Για ποιό λόγο λέγεται ὅτι σ' ἓναν ἀπὸ τοὺς θεολόγους στέλλεται ὁ Σεραφίμ¹. Κανονικὰ θὰ ἔπρεπε ν' ἀπορήση κανεὶς ποὺ δὲν καθαρίζει τὸν ὑποφήτη ἓνας κατώτερος ἄγγελος, ἀλλὰ αὐτὸς ποὺ ἀνήκει στὶς σεβασμιώτερες οὐσίαις.
- 2 Μερικοὶ λοιπὸν ἰσχυρίζονται ὅτι σύμφωνα μὲ τὸν προαναφερθέντα ὄρο τῆς κοινωνίας ὄλων τῶν νόων στὸ ὄνομα τὸ Λόγιο δὲν ἀναφέρει ὅτι ἦλθε ἓνας ἀπὸ τοὺς γύρω στὸ Θεὸ πρωταρχικοὺς νόες γιὰ τὴν κάθαρσι τοῦ θεολόγου, ἀλλ' ὅτι κάποιος ἀπὸ τοὺς ἐπιστατοῦντας μὲ τὸ ὄνομα τῶν Σεραφίμ, διότι ἀφήρεσε καυστικῶς² τὶς ἀναφερόμενες ἀμαρτίαι καὶ ἀναζωογόνησε τὸν καθαρθέντα γιὰ τὴν ὑπακοή στὸν Θεό, καὶ ἰσχυρίζονται ὅτι τὸ Λόγιο εἶπε ἁπλῶς 'ἓνας' ἀπὸ τοὺς Σεραφίμ, ὄχι ἀπὸ τοὺς εὐρισκομένους γύρω ἀπὸ τὸν Θεὸ Σεραφίμ, ἀλλὰ ἀπὸ τὶς καθαρτικὲς Δυνάμεις ποὺ ἐπιστατοῦν σ' ἐμᾶς.
- 3 Ἕνας ἄλλος μοῦ πρόσφερε γιὰ τὴν παροῦσα ἀπορία μιὰ λύσι ποὺ δὲν εἶναι τόσο ἄτοπη. Εἶπε δηλαδὴ ὅτι τὸ μεγάλο ἐκεῖνο πρόσωπο (ὅποιος κι' ἂν ἦταν ὁ ἄγγελος ποὺ παρήγαγε τὴν ὄρασι γιὰ νὰ μύηση τὸν θεολόγο στὰ θεῖα) ἀπέδωσε τὴν καθαρτικὴν ἱερουργίαν στὸ Θεὸ καὶ μετὰ τὸν Θεὸ στὴν πρωτουργὸν ἱεραρχίαν. Μήπως λοιπὸν αὕτη εἶναι ὁ ἀληθινὸς λόγος; Ἔλεγε λοιπὸν αὐτὸς ποὺ ἰσχυρίσθηκε τοῦτο, ὅτι ἡ θεαρχικὴ δύναμις προχωρεῖ ἐπισκεπτομένη τὰ πάντα, διατρέχει ἀδιακόπως τὰ πάντα καὶ εἶναι καὶ πάλι ἀφανὴς σὲ ὄλους, ὄχι μόνο διότι εἶναι

1. Ἡσ. 6,5-7.

2. Σεραφίμ σημαίνει ἐμπρηστάς, ὅπως ἔχει ἀναφερθῆ προηγουμένως,

ὡς κρυφίως ἐπὶ πάντα διεῖσα τὰς προνοητικὰς αὐτῆς ἐνεργείας. Ἄλλὰ μὴν καὶ πᾶσι τοῖς νοεροῖς ἀναλόγως ἐπιφαίνεται καὶ τὴν οἰκείαν φωτοδοσίαν ἐγχειρίζουσα ταῖς πρεσβυτάταις οὐσίαις δι' αὐτῶν ὡς πρώτων εἰς τὰς ὑποβεβηκυίας αὐτὴν εὐκόσμως δια-
 5 δίδωσι κατὰ τὴν ἐκάστης διακοσμήσεως θεοπτικὴν συμμε-
 τριαν. Ἡ ἵνα σαφέστερον εἶπω καὶ δι' οἰκείων παραδειγμάτων εἰ καὶ ἀποδεόντων Θεοῦ τοῦ πάντων ἐξηρημένου, πλὴν ἡμῖν ἐμ-
 φανεστέρων· ἢ τῆς ἡλιακῆς ἀκτῖνος διάδοσις εἰς πρώτην ὕλην εὐδιαδότως χωρεῖ τὴν πασῶν διειδεστέραν καὶ δι' αὐτῆς ἐμφα-
 10 νέστερον ἀναλάμπει τὰς οἰκείας μαρμαρυγὰς, προσβάλλουσα δὲ ταῖς παχυτέραις ὕλαις ἀμυδροτέραν ἔχει τὴν διαδοτικὴν ἐπιφάνειαν ἐκ τῆς τῶν φωτιζομένων ὑλῶν πρὸς φωτοδοσίας διαπορ-
 θευτικὴν ἔξιν ἀνεπιτηδειότητος καὶ κατὰ σμικρὸν ἐκ τούτου πρὸς τὸ τελείως σχεδὸν ἀδιάδοτον συστέλλεται. Πάλιν ἢ πυρὸς
 15 θερμότης μᾶλλον ἑαυτὴν διαδίδωσιν εἰς τὰ δεκτικώτερα καὶ πρὸς τὴν αὐτῆς ἀφομοίωσιν εὐεικτα καὶ εὐάγωγα, πρὸς δὲ τὰς ἀντιτύπους ἢ ἐναντίας οὐσίας ἢ οὐδὲν ἢ ἀμυδρόν τι τῆς ἐκπυρω-
 τικῆς ἐνεργείας ἵχνος ἀναφαίνεται, καὶ τὸ τούτου γε πλεῖον ὅτι ταῖς μὴ συγγενέσι διὰ τῶν οἰκείως πρὸς αὐτὴν ἐχόντων προσ-
 20 βάλλει, πρῶτον εἰ τύχοι πυρῶδη ποιούσα τὰ πρὸς ἐκπύρωσιν εὐαλλοίωτα, καὶ δι' αὐτῶν ἢ ὕδωρ ἢ ἕτερόν τι τῶν οὐκ εὐκό-
 λως ἐκπυρουμένων ἀναλόγως θερμαίνουσα.

Κατὰ τὸν αὐτὸν οὖν τῆς φυσικῆς εὐταξίας λόγον ὑπερφυ-
 ῶς ἢ πάσης εὐκοσμίας ὁρατῆς καὶ ἀοράτου ταξιαρχία τὴν τῆς
 25 οἰκείας φωτοδοσίας λαμπρότητα πρωτοφανῶς ἐν πανολβίαις χύσεσι ταῖς ὑπερτάταις οὐσίαις ἀναφαίνει καὶ διὰ τούτων αἰ μετ' αὐτὰς οὐσίαι τῆς θείας ἀκτῖνος μετέχουσιν. Αὗται γὰρ ἐπιγνοῦ-
 σαι πρῶται Θεὸν καὶ θείας ἀρετῆς ὑπερκειμένως ἐφιέμεναι, καὶ πρωτουργοὶ γενέσθαι τῆς ὡς ἐφικτὸν θεομιμήτου δυνάμεως καὶ
 30 ἐνεργείας ἠξίωονται καὶ τὰς μετ' αὐτὰς οὐσίας αὐταὶ πρὸς τὸ

ὑπερουσίως ἐξηρμένη ἀπὸ ὅλα, ἀλλὰ καὶ διότι διαχέει σὲ ὅλα ἀποκρύφως τὶς προνοητικὲς τῆς ἐνέργειες. Φανερώνεται ὁμως καὶ σὲ ὅλα τὰ νοερά ὄντα ἀναλόγως πρὸς τὴ θέσι τους καὶ παραδίδοντας τὴ φωτοδοσία τῆς στὶς σεβασμιώτερες οὐσίεις τὴν διαδίδει δι' αὐτῶν ὡς πρώτων στὶς κατώτερες ἀρμονικὰ κατὰ τὴ θεοπτικὴ συμμετρία τῆς καθεμιᾶς τους. Ἡ, γιὰ νὰ ἐκφρασθῶ σαφέστερα καὶ μὲ κατάλληλα παραδείγματα, ἔστω καὶ ἂν αὐτὰ εἶναι μακριὰ ἀπὸ τὸν Θεό, τὸν ἐξηρμένο ἀπὸ ὅλα τὰ πράγματα, ἀλλὰ πάντως εἶναι ἐμφανέστερα σ' ἐμᾶς· ἡ διάδοσις τῆς ἡλιακῆς ἀκτῖνος διέρχεται εὐκόλα τὴν πρώτη ὕλη πού εἶναι διειδέσθη ἀπὸ ὅλες καὶ δι' αὐτῆς στέλλει ἐμφανέστερα τὶς μαρμαρυγές τῆς· ὅταν ὁμως κτυπᾷ σὲ παχύτερες ὕλες ἔχει ἀμυδρότερη τὴ διαδοτικὴ τῆς ἐμφάνισι, ἐξ αἰτίας τῆς ἀνικανότητος τῶν φωτιζομένων ὕλῶν νὰ κατέχουν μεταβιβαστικὴ ἰδιότητα φωτοδοσίας, καὶ γι' αὐτὸ βαθμιαίως συστέλλεται πρὸς τὴν κατάστασι τῆς τελείας σχεδὸν ἀδιαδοσίας. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ἡ θερμότης τοῦ πυρὸς διαδίδεται καλύτερα πρὸς τὰ δεκτικώτερα σώματα, τὰ εὐκόλα πρὸς τὴν ἀφομοίωσί τῆς καὶ εὐάγωγα· ὅταν ὁμως συναντᾷ κακοδόχες καὶ ἐνάντιες οὐσίεις, ἡ πυρωτικὴ τῆς ἐνέργεια δὲν φαίνεται ἀποτελεσματικὴ ἢ παρουσιάζει ἀμυδρὸ ἶχνος, καὶ τὸ ἀκόμη σπουδαιότερο εἶναι ὅτι διὰ τῶν οἰκείων πρὸς αὐτὴν σωμάτων προσβάλλει τὶς μὴ συγγενεῖς οὐσίεις, καθιστώντας πρῶτα πυρώδη τὰ εὐφλεκτα σώματα καὶ δι' αὐτῶν θερμαίνοντας ἀνάλογα μὲ τὴν κατάστασί του ἢ ὕδωρ ἢ κάποιον ἄλλο ἀπὸ τὰ δυσκολόφλεκτα σώματα.

Κατὰ τὴν ἴδια λοιπὸν αἰτία τῆς φυσικῆς εὐταξίας ἡ ταξιαρχία ὅλης τῆς ὄρατῆς καὶ ἀόρατης ἀρμονίας ἐκδηλώνει πρωτογενῆ ἐμφάνισι ὑπερφυῶς τὴν λαμπρότητα τῆς φωτοδοσίας τῆς μὲ πλουσιοπάροχες χύσεις πρὸς τὶς ὑπέρτατες οὐσίεις· καὶ διὰ μέσου αὐτῶν μετέχουν στὴ θεία ἀκτῖνα οἱ ἐπόμενες οὐσίεις. Διότι αὐτές, ἀφοῦ πρῶτες ἐπέγνωσαν τὸ Θεὸ καὶ ποθοῦν σὲ ὑπέρτατο βαθμὸ τὸ Θεό, ἔχουν ἀξιοθῆ νὰ γίνουν, ὅσο εἶναι ἐφικτό, πρωτουργοὶ τῆς δυνάμεως καὶ ἐνεργείας πού ἐπιτυγχάνει τὴ μίμησι τοῦ Θεοῦ, κι' αὐτές ἀνυψώνουν ἀγαθοειδῶς τὶς

ἐφάμιλλον ὄση δύναμις ἀγαθοειδῶς ἀνατείνουσιν, ἀφθόνως αὐ-
 ταῖς μεταδιδούσαι τῆς εἰς αὐτὰς ἐπιφοιτησάσης αἴγλης, καὶ αὐθις
 ἐκεῖναι ταῖς ὑφειμέναις, καὶ καθ' ἐκάστην ἢ πρώτη τῇ μετ' αὐτὴν
 μεταδίδωσι τοῦ δωρουμένου καὶ εἰς πάσας ἀναλόγῳ προνοία
 5 διαφοιτῶντος θείου φωτός.

Ἔστιν οὖν ἅπασι τοῖς φωτιζομένοις ἀρχὴ τοῦ φωτίζεσθαι
 Θεὸς μὲν φύσει καὶ ὄντως καὶ κυρίως ὡς φωτὸς οὐσία καὶ αὐ-
 τοῦ τοῦ εἶναι καὶ ὄρᾶν αἴτιος, θέσει δὲ καὶ θεομιμήτως ἢ κατὰ
 μέρος ὑπερκειμένη τῇ μετ' αὐτὴν ἐκάστη τῶ τὰ θεῖα φῶτα δι'
 10 αὐτῆς εἰς ἐκείνην ἐποχετεύεσθαι. Τὴν οὖν ὑπερτάτην τῶν οὐρα-
 νίων νόων διακόσμησιν αἱ τῶν λοιπῶν ἀπάντων ἀγγέλων οὐ-
 σίαι κατὰ τὸ εἶκος μετὰ Θεὸν ἀρχὴν ἡγοῦνται πάσης ἱεράς θεο-
 γνωσίας τε καὶ θεομιμησίας ὡς δι' ἐκείνων εἰς πάσας καὶ ἡμᾶς
 τῆς θεαρχικῆς ἐλλάμψεως διαδιδομένης. Διὸ καὶ πᾶσαν ἱεράν
 15 καὶ θεομίμητον ἐνέργειαν ἐπὶ Θεὸν μὲν ὡς αἴτιον ἀναφέρουσιν,
 ἐπὶ δὲ τοὺς πρώτους θεοειδεῖς νόας ὡς πρωτουργοὺς τῶν
 θείων καὶ διδασκάλους.

Οὐκοῦν ἢ πρώτη τῶν ἀγίων ἀγγέλων διακόσμησις μᾶλ-
 λον ἀπασῶν ἔχει τὴν ἐμπύριον ἰδιότητα καὶ τὴν κεχυμένην τῆς
 20 θεαρχικῆς σοφίας μετάδοσιν καὶ τὸ γνωστικὸν τῆς ὑπερτάτης
 τῶν θείων ἐλλάμψεων ἐπιστήμης καὶ τὴν θρονίαν ἰδιότητα τὴν
 ἀναπεπταμένην θεοδοχίαν ἐμφαίνουσιν, αἱ δὲ τῶν ὑφειμένων
 οὐσιῶν διακοσμήσεις τῆς ἐμπυρίου, τῆς σοφῆς, τῆς γνωστικῆς,
 τῆς θεοδόχου δυνάμεως μετέχουσι μὲν, ὑφειμένως δὲ καὶ πρὸς
 25 τὰς πρώτας ὄρῶσαι καὶ δι' αὐτῶν ὡς τοῦ θεομιμήτου
 πρωτουργῶς ἠξιωμένων ἐπὶ τὸ τοῦ θεοειδοῦς ἐφικτὸν ἀναγόμε-
 ναι. Τὰς εἰρημένας οὖν ἀγίας ἰδιότητας ὧν ἐν μετουσίᾳ διὰ τῶν
 πρώτων αἱ μετ' αὐτὰς οὐσίαι γεγόνασιν, αὐταῖς ἐκεῖναις μετὰ
 Θεὸν ὡς ἱεράρχαις ἀνατιθέασιν.

4 Ἐλεγεν οὖν ὁ ταῦτα φήσας τὴν μὲν ὄρασιν ἐκείνην ὑποδει-

κατώτερες τους ἄφθονα ἀπὸ τὴν αἴγλη πού τις ἐπισκέφθηκε· κι' ἐκεῖνες πάλι μεταδίδουν στὶς κατώτερες καὶ σὲ κάθε ἐπίπεδο ἡ πρώτη μεταδίδει στὴν ἔπειτα ἀπὸ αὐτὴν τὸ δωρούμενο θεῖο φῶς, τὸ ὁποῖο φθάνει σὲ ὅλες κατὰ πρόνοια ἀνάλογη μὲ τὴ θέσι τους.

Γιὰ ὅλους λοιπὸν τοὺς φωτιζομένους ὁ Θεὸς εἶναι κατὰ φύσιν ἀρχὴ τοῦ φωτισμοῦ, πραγματικὰ καὶ κυριαρχικά, ὡς οὐσία τοῦ φωτὸς καὶ αἴτιος αὐτῆς τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς ὀράσεως· κατὰ θέσι δὲ καὶ κατὰ θεομιμησία ἀρχὴ εἶναι ἡ κάθε φορὰ ὑπερκειμένη οὐσία γιὰ τὴν καθεμιὰ πού ἔρχεται μετὰ ἀπ' αὐτὴν, ἀφοῦ δι' αὐτῆς μεταβιβάζονται τὰ θεῖα φῶτα σ' ἐκείνην. Εὐλόγως λοιπὸν οἱ οὐσίαις ὄλων τῶν ἄλλων ἀγγέλων θεωροῦν τὴν ὑπέρτατη διακόσμησι τῶν οὐρανίων νόων σὰν ἀρχὴ μετὰ τὸ Θεὸ ὅλης τῆς ἱερῆς θεογνωσίας καὶ θεομιμησίας, ἀφοῦ ἡ θεαρχικὴ ἔλλαμψις διὰ μέσου ἐκείνων διαδίδεται σὲ ὅλες τὶς οὐράνιες οὐσίαις, καθὼς καὶ σ' ἐμᾶς τοὺς ἀνθρώπους. Γι' αὐτὸ καὶ κάθε ἱερὴ καὶ θεομίμητη ἐνέργεια τὴν ἀναφέρουν ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος στὸ Θεὸ ὡς αἴτιο καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο στοὺς πρώτους θεοειδεῖς νόες ὡς πρωτουργοὺς καὶ διδασκάλους τῶν θείων.

Ἐπομένως ἡ πρώτη διακόσμησις κατέχει περισσότερο ἀπὸ ὅλες τὶς ἄλλες τὴν ἐμπύρια ιδιότητα καὶ τὴν μερίδα τῆς θεαρχικῆς σοφίας, πού εἶναι χυμένη σ' αὐτὴν, τὴν γνωστικότητα τῆς ὑπέρτατης ἐπιστήμης τῶν θείων ἐλλάμψεων καὶ τὴ θρονικὴ ιδιότητα πού ἐκφράζει τὴν μεγάλη ἰκανότητα τῆς θεοδοχίας. Οἱ διακοσμήσεις τῶν κατωτέρων οὐσιῶν ὅμως μετέχουν βέβαια τῆς ἐμπύριας δυνάμεως, καθὼς καὶ τῆς σοφῆς, τῆς γνωστικῆς, τῆς θεοδόχου, ἀλλὰ σὲ μικρότερο βαθμὸ καὶ μάλιστα ὑπὸ τὸν ὄρο ὅτι ἀντικρῦζουν τὶς πρῶτες καὶ ὅτι δι' αὐτῶν, πού εἶναι ἀξιωμένες πρωταρχικῶς νὰ μιμοῦνται τὸ Θεό, ἀνάγονται πρὸς τὴν ἐπίτευξι τῆς θεοειδείας. Τὶς παραπάνω λοιπὸν ἅγιες ιδιότητες, πού διὰ τῶν πρώτων οὐσιῶν συμμερίσθησαν οἱ μετὰ ἀπὸ αὐτὲς οὐσίαις, τὶς ἀποδίδουν, μετὰ τὸν Θεό, σ' ἐκεῖνες τὶς ἴδιες τὶς ἀνώτερες, ὡς ἱεράρχες.

4 Αὐτὸς λοιπὸν πού ἀνέφερε τὰ προηγούμενα ἔλεγε ὅτι ἡ

χθῆναι τῷ θεολόγῳ δι' ἐνὸς τῶν ἐπιστατούντων ἡμῖν ἀγίων καὶ μακαρίων ἀγγέλων καὶ πρὸς τῆς φωτιστικῆς αὐτοῦ χειραγωγίας ἐπὶ τὴν ἱερὰν ἐκείνην θεωρίαν ἀνατηθῆναι καθ' ἣν ἐώρα τὰς υπερτάτας οὐσίας ὡς ἐν συμβόλοις εἶπειν ὑπὸ Θεὸν καὶ μετὰ
5 Θεοῦ καὶ περὶ Θεὸν ἰδρυμένας καὶ τὴν ἀπάντων καὶ αὐτῶν ὑπερ-
ρρήτως ἐξηρημένην υπεράρχιον ἀκρότητα ἐν μέσῳ τῶν υπερβεβηκτιῶν δυνάμεων υπερίδρυμένην.

Ἐμάνθανεν οὖν τοῖς ὀρωμένοις ὁ θεολόγος ὅτι κατὰ πᾶσαν υπερούσιον υπεροχὴν ἀσυγκρίτως υπερίδρυτο τὸ θεῖον
10 ἀπάσης ὀρατῆς καὶ ἀοράτου δυνάμεως καὶ μὴν ὅτι πάντων ἐστὶν ἐξηρημένον ὡς καθόλου μηδὲ ταῖς πρώταις τῶν ὄντων οὐσίαις ἐμφορές, προσέτι καὶ τὸ πάντων αὐτὸ καὶ ἀρχὴν καὶ αἰτίαν οὐσιοποιὸν εἶναι καὶ τῆς τῶν ὄντων ἀδιαλείπτου μονῆς ἀναλλοίωτον ἰδρυσιν ὑφ' ἧς καὶ τὸ εἶναι καὶ τὸ εὔ εἶναι καὶ
15 ταῖς ταῖς υπερβεβηκτιῶν ἐστὶ δυνάμεσιν.

Εἶτα τὰς αὐτῶν τῶν ἀγιωτάτων Σεραφίμ ἐμνεῖτο θεοειδεῖς δυνάμεις, τῆς μὲν ἱερᾶς αὐτῶν ἐπωνυμίας τὸ ἐμπύριον σημαινούσης περὶ οὗ μικρὸν ὕστερον ἡμεῖς ἐροῦμεν, ὡς ἡμῖν ἐφικτὸν ὑφηγήσασθαι τὰς ἐπὶ τὸ θεοειδὲς τῆς ἐμπυρίου δυνάμε-
20 ως ἀναγωγάς, τῆς δὲ τῶν πτερῶν ἐξαπλῆς ἱεροπλαστίας τὴν ἐπὶ τὸ θεῖον, ἐν πρώτοις, ἐν μέσαις, ἐν τελευταίαις νοήσεσιν, ἀπόλυτον καὶ υπερτάτην ἀνάτασιν. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἀπειρόπουν αὐτῶν καὶ πολυπρόσωπον ὀρῶν ὁ ἱερὸς θεολόγος καὶ τὸ τοῖς πτεροῖς ἀποδιαστέλλεσθαι τὴν ὑπὸ τοὺς πόδας καὶ τὴν ὑπὲρ τὰ
25 πρόσωπα θεωρίαν καὶ τὴν ἐν τοῖς μέσοις πτεροῖς ἀεικινήσιαν πρὸς τὴν νοητὴν τῶν ὀρωμένων ἀνήγετο γνῶσιν, ἐκφαινομένης αὐτῷ τῆς τῶν υπερτάτων νόων πολυπόρου καὶ πολυθεάμονος δυνάμεως καὶ τῆς ἱερᾶς αὐτῶν εὐλαβείας, ἣν ἔχουσιν υπερκοσμίως εἰς τὴν τῶν ὑψηλοτέρων καὶ βαθυτέρων αὐθάδη καὶ

3. Στὸν Ἡσαῖα δηλαδὴ.

4. Ἡσ. 6,1.

μὲν ὄρασις ἐκείνη ὑποδείχθηκε στὸ θεολόγο³ διὰ μέσου ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἀγίους καὶ μακαρίους ἀγγέλους ποὺ ἐπιστατοῦν σ' ἐμᾶς καὶ ὅτι ὁ θεολόγος ἀπὸ τῆ φωτιστικῆ του καθοδήγησι ἀνυψώθηκε πρὸς τὴν ἱερῆ ἐκείνη θεωρία, κατὰ τὴν ὁποία ἔβλεπε τὶς ὑπέρτατες οὐσίες, γιὰ νὰ ἐκφρασθοῦμε συμβολικὰ, νὰ εἶναι ἐδραιωμένες κάτω ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ μαζὶ μὲ τὸν Θεὸ καὶ γύρω ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ τὴν ὑπεράρχια κορυφή, τὴν ὑπεραρρητῶς ἀποχωρισμένη ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα καὶ ἀπὸ αὐτὲς τὶς οὐσίες, νὰ εἶναι ἐδραιωμένη ἀνάμεσα στις ὑπερβατικὲς δυνάμεις.

Ἄπὸ αὐτὴν τὴν ὄρασι λοιπὸν ὁ θεολόγος ἐμάθαινε ὅτι τὸ θεῖο εἶναι ὑπερεδραιωμένο κατὰ μιὰ ὑπερούσια ὑπεροχὴ καὶ ἀσυγκρίτως ἀνώτερη ἀπὸ κάθε ὄρατὴ καὶ ἀόρατὴ δύναμι, καὶ μάλιστα ὅτι εἶναι ἀποχωρισμένο ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα, διότι δὲν εἶναι παρόμοιο οὔτε κἂν μὲ τὶς πρῶτες οὐσίες τῶν ὄντων· ἐμάθαινε ἐπίσης ὅτι τὸ θεῖο εἶναι ἀρχή, αἰτία καὶ ἀναλλοίωτὴ ἐδραίωσις τῆς ἀδιάλειπτῆς σταθερότητος τῶν ὄντων, ἀπὸ τὴν ὁποία προέρχεται τὸ εἶναι καὶ τὸ εἶναι ἀκόμη καὶ αὐτῶν τῶν ἰδίων τῶν ὑπερβατικῶν δυνάμεων.

Ἐπειτα ὁ θεολόγος ἐμυήθηκε στὶς θεοειδεῖς δυνάμεις τῶν ἀγιωτάτων Σεραφεῖμ, τῶν ὁποίων ἡ μὲν ἐπωνυμία σημαίνει τὸ πυρωμένο, γιὰ τὸ ὁποῖο θὰ ὁμιλήσωμε λίγο ἀργότερα ὅταν πρόκειται νὰ ἐρμηνεύσωμε κατὰ τὸ ἐφικτὸ τὶς ἀναβάσεις τῆς ἐμπύριας δυνάμεως πρὸς τὴν θεοείδεια, ἡ δὲ ἐξαπλῆ παράστασις τῶν πτερῶν σημαίνει τὴν ἀπόλυτὴ καὶ ὑπέρτατὴ ἀνάτασι πρὸς τὸ Θεό, γιὰ τὶς πρῶτες, τὶς μεσαῖες, τὶς τελευταῖες νοήσεις. Ἄλλ' ὁ ἱερὸς θεολόγος, βλέποντας ὅτι τὰ Σεραφεῖμ εἶχαν πολυάριθμα πόδια καὶ πρόσωπα, ὅτι ἀπὸ τὰ πτερά τους ἐμποδιζόταν ἡ θέα κάτω ἀπὸ τὰ πόδια καὶ ἐπάνω ἀπὸ τὰ πρόσωπα, καθὼς καὶ ὅτι στὰ μεσαῖα πτερά παρουσιάζουν ἀεικινησία⁴, ἀνυψωνόταν πρὸς τὴν νοητὴ γνῶσι τῶν βλεπομένων· διότι τοῦ ἀποκαλυπτόταν ἡ πολύπυρη καὶ πολυθεάμων δύναμις τῶν ὑπερτάτων νόων καὶ τὸ ἱερὸ δέος, ποὺ αἰσθάνονται ὑπερκοσμῶς γιὰ τὴν αὐθάδη, τὴν θρασεῖα, τὴν ἀνέφικτὴ διερεύνησι τῶν ὑψηλοτέρων καὶ βαθυτέρων μυστηρίων· τοῦ ἀποκαλυπτόταν ἐπίσης ἡ

θρασεῖαν καὶ ἀνέφικτον ἔρευναν, καὶ τῆς ἐν συμμετρίᾳ τῶν θεομιμήτων ἐνεργειῶν ἀκαταλήκτου καὶ ὑψιπετοῦς ἀεικινήσιας.

Ἄλλὰ καὶ τὴν θεαρχικὴν ἐκείνην καὶ πολυτίμητον ὕμνω-
 5 δίαν ἐμυσταγωγεῖτο, τοῦ τυποῦντος τὴν ὄρασιν ἀγγέλου κατὰ
 δύναμιν τῷ θεολόγῳ μεταδιδόντος τῆς οἰκείας ἱερογνωσίας.
 Ἐδίδασκεν οὖν αὐτὸν καὶ τοῦτο, ὅτι κάθαρσις ἐστὶ τοῖς ὀπω-
 σοῦν καθαροῖς ἢ τῆς θεαρχικῆς διαυγοῦς ἀγνότητος, ὡς ἐφι-
 κτόν, μετουσία. Αὕτη δὲ πρὸς αὐτῆς θεαρχίας ἐξηρημέναις αἰ-
 10 τίαις εἰς πάντα τοὺς ἱεροῦς νόας ὑπερουσίῳ κρυφίῳ τητι τελε-
 τουργουμένη, ταῖς περὶ αὐτὴν ὡς ὑπερτάταις δυνάμεσιν ἐκφανε-
 στέρα πῶς ἐστὶ καὶ μᾶλλον ἑαυτὴν ἐκφαίνει καὶ διαδίδωσιν, ἐπὶ
 δὲ τῶν δευτέρων ἢ τῶν ἐσχάτων ἢ τῶν ἡμῶν νοερῶν δυνάμε-
 ων ὡς αὐτῆς ἐκάστη κατὰ τὸ θεοειδὲς διέστηκεν, οὕτω τὴν φα-
 νὴν αὐτῆς ἔλλαμψιν συνάγει πρὸς τὸ τῆς οἰκείας κρυφίῳ τητος
 15 ἐνιαῖον ἀγνωστον. Ἐλλάμπει δὲ τοῖς καθ' ἕκαστον δευτέροις διὰ
 τῶν πρώτων δυνάμεων.

Τοῦτο γοῦν ὁ θεολόγος ἐδιδάσκετο πρὸς τοῦ φωταγω-
 γοῦντος αὐτὸν ἀγγέλου τὸ τὴν κάθαρσιν καὶ πάσας τὰς θεαρχι-
 20 κὰς ἐνεργείας διὰ τῶν πρώτων οὐσιῶν ἀναλαμπούσας εἰς πά-
 σας τὰς λοιπὰς διαδίδοσθαι κατὰ τὴν ἐκάστης πρὸς τὰς θεουρ-
 γικὰς μετουσίας ἀναλογίαν. Διὸ καὶ τὴν ἐμπύρως καθαρτικὴν
 ιδιότητα τοῖς Σεραφίμ εἰκότως μετὰ Θεὸν ἀνατέθεικεν. Οὐδὲν
 οὖν ἄτοπον εἰ καθαίρειν λέγεται τὸν θεολόγον ὁ Σεραφίμ. Ὡς
 γὰρ ὁ Θεὸς καθαίρει πάντα τῷ πάσης καθάρσεως εἶναι αἰτία,
 25 μᾶλλον δὲ (παραπλησίῳ γὰρ χρήσομαι παραδείγματι) καθάπερ
 ὁ καθ' ἡμᾶς ἱεράρχης διὰ τῶν αὐτοῦ λειτουργῶν ἢ ἱερέων κα-
 θαίρων ἢ φωτίζων αὐτὸς λέγεται καθαίρειν καὶ φωτίζειν, τῶν
 δι' αὐτοῦ καθιερωμένων τάξεων ἐπ' αὐτὸν ἀνατιθεισῶν τὰς οἰ-
 κείας ἱερὰς ἐνεργείας, οὕτω καὶ τὴν οἰκείαν καθαρτικὴν ἐπιστή-
 30 μὴν καὶ δύναμιν ὁ τὴν κάθαρσιν τοῦ θεολόγου τελετουργῶν ἄγ-
 γελος ἐπὶ Θεὸν μὲν ὡς αἴτιον, ἐπὶ δὲ τὸν Σεραφίμ ὡς πρωτουρ-

ἀτελείωτη καὶ ὑψιπετῆς ἀεικινησία τῶν ἐνεργειῶν τῆς θεομιμησίας κατὰ τὸ ἀνάλογο μέτρο.

Ἄλλ' ἐπίσης ὁ θεολόγος ἐμυήθηκε σ' ἐκείνην τὴν πολυτίμητη ὑμνωδία πρὸς τὴν θεαρχία, ἀφοῦ ὁ ἄγγελος πρὸς ἐσχημάτιζε τὴν ὄρασι τοῦ μετέδιδε κατὰ δύναμι τὴν ἱερογνωσία του. Τὸν ἐδίδασκε καὶ τοῦτο λοιπὸν, ὅτι γὰρ τοὺς ὀπωσδήποτε καθαρὸς εἶναι ἢ κατὰ τὸ ἐφικτὸ μετουσία τῆς διαυγοῦς ἀγνότητος τῆς θεαρχίας. Αὐτὴ λοιπὸν ἢ κάθαρσις, πρὸς γὰρ ὑπαρβατικές αἰτίες ἐνεργεῖται ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν θεαρχία, σὲ ὅλους τοὺς ἱεροὺς νόες μὲ ὑπερούσια κρυφίότητα, καθιστᾷ τὴν θεαρχία κάπως ἀποκαλυπτικώτερη στὶς γύρω τῆς οὐσίαις, ὡς ὑπέρτατες δυνάμεις· ὥστε νὰ ἀποκαλύπτῃ καὶ νὰ διαδίδῃ τὸν ἑαυτὸ τῆς περισσότερο σ' αὐτές. Ὡς πρὸς τὶς δευτέρες ὅμως ἢ τὶς ἔσχατες, καθὼς καὶ τὶς δικές μας νοερές δυνάμεις, ἢ θεαρχία συστέλλει τὴν φωτεινὴν ἔλλαμψί τῆς πρὸς τὴν ἄγνωστη καὶ κρυφὴ ἐνότητά τῆς ἀνάλογα μὲ τὴν ἀπομάκρυνσι τῆς καθεμιᾶς ἀπὸ τὴν θεοείδεια. Σὲ κάθε ἐπίπεδο λάμπει στὰ δευτέρα διὰ τῶν πρώτων καί, γὰρ νὰ ἐκφρασθοῦμε μὲ συντομία, ἀρχικὰ ὁδηγεῖται ἀπὸ τὸ ἀπόκρυφο πρὸς τὸ φανερὸ διὰ τῶν πρώτων δυνάμεων.

Αὐτὸ λοιπὸν ἐδιδασκόταν ὁ θεολόγος ἀπὸ τὸ διαφωτιστὴ του ἄγγελου, ὅτι δηλαδὴ ἢ κάθαρσις καὶ ὅλες οἱ θεαρχικὲς ἐνέργειαι, πρὸς ἀναλάμπουν διὰ τῶν πρώτων οὐσιῶν, διαδίδονται σ' ὅλες τὶς ἄλλες κατὰ τὸ βαθμὸ πρὸς ἢ καθεμιὰ μετέχει στὶς θεῖαις ἐνέργειαις. Γι' αὐτὸ εὐλόγως ἀπέδωσε τὴν ιδιότητα τῆς διὰ τοῦ πυρὸς καθάρσεως μετὰ τὸ Θεὸ στὰ Σεραφίμ. Τίποτε τὸ ἄτοπο λοιπὸν δὲν ὑπάρχει, στὸ νὰ λέγεται ὅτι τὸν θεολόγο ἐκαθάρισε ὁ Σεραφίμ. Ὅπως δηλαδὴ ὁ Θεὸς καθαρίζει τοὺς πάντες, διότι εἶναι αἰτία κάθε καθάρσεως, μᾶλλον δέ, γὰρ νὰ χρησιμοποίησω παραπλήσιο παράδειγμα, ὅπως ὁ δικός μας ἱεράρχης, ἐνῶ καθαρίζει καὶ φωτίζει διὰ τῶν διακόνων καὶ ἱερέων του, λέγεται ὅτι αὐτὸς καθαρίζει καὶ φωτίζει, ἀφοῦ οἱ τάξεις πρὸς ἱερώθηκαν ἀπὸ αὐτὸν ἀπέδωσαν σ' αὐτὸν τὶς ἐνέργειαις των, ἔτσι κι' ὁ ἄγγελος πρὸς ἐνεργοῦσε τὴν κάθαρσι τοῦ θεολόγου ἀποδίδει τὴν καθαρτικὴ ἐπιστήμη καὶ δύναμι του στὸν Θεὸ ὡς αἴτιο καὶ στὸν

γὸν ἱεράρχην ἀνατίθησιν, ὡς ἄν-τις φαίη μετ' εὐλαβείας ἀγγελικῆς τὸν ὑπ' αὐτοῦ καθαιρόμενον ἐκδιδάσκων ὅτι «τῆς εἰς σὲ πρὸς ἐμοῦ τελετουργουμένης καθάρσεως ἀρχὴ μὲν ἐστὶν ἐξηρημένη καὶ οὐσία καὶ δημιουργὸς καὶ αἴτιος ὁ καὶ τὰς πρῶτας οὐ-
5 σίας καὶ πρὸς τὸ εἶναι παραγαγὼν καὶ τῇ περὶ αὐτὸν ἰδρύσει συνέχων καὶ διατηρῶν ἀτρέπτους τε καὶ ἀμεταπτώτους καὶ αὐ-
τὸς κινῶν ἐπὶ τὰς πρῶτας τῶν οἰκείων προνοητικῶν ἐνεργειῶν μετουσίας (τοῦτο γὰρ ὁ ταῦτά με διδάσκων ἔφη τὴν τοῦ Σεραφίμ ἐμφαίνειν ἀποστολήν), ἱεράρχης δὲ καὶ μετὰ Θεὸν ἡγεμῶν
10 ὁ τῶν πρωτίστων οὐσιῶν διάκοσμος, παρ' οὗ τὸ καθαίρειν ἐγὼ θεοειδῶς ἐμνήθην. Οὗτος οὖν ἐστὶν ὁ δι' ἐμοῦ σε καθαίρων, δι' οὗ τὰς οἰκείας προνοητικὰς ἐνεργείας ἐκ τοῦ κρυφίου καὶ εἰς ἡμᾶς προήγαγεν ἡ πάσης αἰτία καὶ δημιουργὸς καθάρσεως».

Ταῦτα μὲν ἐκεῖνος ἐδίδασκέ με, σοὶ δ' ἐγὼ μεταδίδωμι.
15 Τῆς σῆς δ' ἂν εἶη νοερᾶς καὶ διακριτικῆς ἐπιστήμης ἢ θατέρᾳ τῶν εἰρημένων αἰτιῶν ἀπολυθῆναι τῆς ἀπορίας καὶ ταύτην τιμῆσαι πρὸ τῆς ἐτέρας ὡς τὸ εἰκὸς καὶ εὐλογον καὶ ἴσως τὸ ἀληθὲς ἔχουσαν ἢ παρ' ἑαυτοῦ τι τοῦ ὄντως ἀληθοῦς συγγενέστερον ἐξευρεῖν ἢ παρ' ἐτέρου μαθεῖν, Θεοῦ δηλαδὴ δίδόντος ρῆμα καὶ
20 προξενούντων ἀγγέλων, καὶ τοῖς φιλαγγέλοις ἡμῖν ἀνακαλύψαι διαυγῆ μᾶλλον εἶπερ οἷόν τε εἶη καὶ ἐμοὶ μᾶλλον ἐραστὴν θεωρίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'

Τί σημαίνει ὁ παραδεδομένος ἀγγελικὸς ἀριθμὸς

Καὶ τοῦτο δὲ ἄξιον, ὡς οἶμαι, νοερᾶς ἐπιστασίας, ὅτι τῶν

5. Προφανῶς ὅμως ὁ ἄγγελος ἐδέχθηκε τὴν ἐνέργεια ἀπὸ τὸν Σεραφίμ μετὰ τὴν μεσολάβησι τῶν ἐνδιαμέσων οὐρανίων νόων.

6. Δηλαδὴ ἢ ὅτι αὐτὸς ποὺ ἐνήργησε τὴν κάθαρσι τοῦ Ἡσαΐα ἦταν ἕνας ἄγγελος ποὺ ὠνομάσθηκε Σεραφίμ ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς καθάρσεως (13,2) ἢ ποὺ

Σεραφίμ ὡς πρωτουργὸ ἱεράρχη. Θὰ ἦταν σὰν νὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι μὲ ἀγγελικὴ εὐλάβεια ἐδίδασκε τὸν καθαριζόμενον ἀπὸ αὐτόν. Ἐκείνη ἡ καθάρσεως ποὺ ἐνεργεῖται ἀπὸ ἐμὲ σ' ἐσὲ ἀρχὴ μὲν ἐξηρμένη καὶ οὐσία, δημιουργὸς καὶ αἴτιος, εἶναι αὐτὸς ποὺ παρήγαγε σὲ ὕπαρξι καὶ τὶς πρῶτες οὐσίαις καὶ μὲ τὴν ἐδραΐωσίν τους γύρω του τὶς συνέχει καὶ τὶς διατηρεῖ ἄτρεπτες καὶ ἀμετάπτωτες, κι' αὐτὲς τὶς κινεῖ ἐπάνω στὶς πρῶτες μετουσίαις τῶν προνοητικῶν τοῦ ἐνεργειῶν (διότι ὁ διδάσκαλός μου σ' αὐτὰ τὰ πράγματα μοῦ εἶπε ὅτι τοῦτο σημαίνει ἡ ἀποστολὴ τοῦ Σεραφίμ) ἱεράρχης καὶ καθοδηγητῆς μετὰ τὸν Θεὸ εἶναι ἡ διάκοσμος τῶν πρωτίστων οὐσιῶν ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἐδέχθηκα ἐγὼ θεοειδῶς τὴν καθαρτικὴ ἐνέργεια⁵. Αὐτὸς λοιπόν, ὁ Σεραφίμ, εἶναι ἐκεῖνος ποὺ σὲ καθαρίζει δι' ἐμοῦ καὶ δι' αὐτοῦ ἢ αἰτία καὶ δημιουργὸς ὅλης τῆς καθάρσεως προάγει τὶς προνοητικὲς τῆς ἐνεργειῆς ἀπὸ τὴν κρυφίότητα ἕως ἐμᾶς».

Αὐτὰ μ' ἐδίδαξε ἐκεῖνος κι' αὐτὰ μεταδίδω ἐγὼ σ' ἐσένα. Στὴ νοερά καὶ διακριτικὴ ἐπιστήμη σου τώρα ἀνήκει ἡ φροντίδα νὰ λύσης τὴ δυσκολία, παίρνοντας ὡς βάσι μιὰ ἀπὸ τὶς παραπάνω δυὸ προτάσεις⁶, τὴν ὁποία θὰ προτιμήσης ἀπὸ τὴν ἄλλη μὲ τὴν ἰδέα ὅτι εἶναι πιθανὴ καὶ εὐλογη, καὶ ἴσως ἀληθινή, ἢ πρῶτα εὐρίσκοντας μόνος σου κάποια ἐξήγησι ποὺ εἶναι πλησιέστερη πρὸς τὴν ἀλήθεια ἢ μαθαίνοντας ἀπὸ κάποιον ἄλλον, ἐφ' ὅσον βέβαια δώση ὁ Θεὸς λόγο καὶ εἰ ἄγγελοι μεσιτεύσουν, καὶ ἀποκαλύπτοντας σ' ἐμᾶς τοὺς φιλαγγέλους μιὰ διαυγέστερη, ἂν εἶναι δυνατό, καὶ σὲ μένα προσωπικῶς ἐρασιμώτερη θεωρία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 14

Τί σημαίνει ὁ παραδεδομένος ἀριθμὸς τῶν ἀγγέλων

Καὶ τοῦτο ἐπίσης πιστεύω ὅτι εἶναι ἄξιο τῆς νοεράς μας

ἀνέφερε τὴν ἐνέργειά του στὸν ἱεράρχη τοῦ Σεραφίμ (13,3).

Λογίων ἢ περὶ τῶν ἀγγέλων παράδοσις χιλίας χιλιάδας εἶναι φησι καὶ μυριάδας μυρίας, τοὺς παρ' ἡμῖν ἀκροτάτους τῶν ἀριθμῶν εἰς ἑαυτοὺς ἐπανακυκλοῦσα καὶ πολλαπλασιάζουσα καὶ διὰ τούτων ἐναργῶς ἐμφαίνουσα τὰς ἡμῖν ἀναριθμήτους τῶν οὐρανίων οὐσιῶν διατάξεις. Πολλαὶ γάρ εἰσιν αἱ μακάριαι στρατιαὶ τῶν ὑπερκοσμίων νόων τὴν ἀσθενῆ καὶ συνεσταλμένην ὑπερβεβηκυῖαι τῶν καθ' ἡμᾶς ὑλαίων ἀριθμῶν συμμετρίαν καὶ πρὸς μόνης γνωστικῶς ὀριζόμεναι τῆς κατ' αὐτὰς ὑπερκοσμίου καὶ οὐρανίας νοήσεως καὶ ἐπιστήμης, τῆς πανολβίως αὐ-
10 ταῖς δωρουμένης ὑπὸ τῆς θεαρχικῆς ἀπειρογνώστου σοφοποιίας, τῆς πάντων ὁμοῦ τῶν ὄντων ὑπερουσίως οὔσης ἀρχῆς καὶ αἰτίας οὐσιοποιῦ καὶ συνεκτικῆς δυνάμεως καὶ περιεκτικῆς ἀποπερατώσεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'

*Τίνες αἱ μορφωτικαὶ τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων εἰκόνες
καὶ τὰ ἐξῆς*

1 Φέρε δὴ λοιπὸν ἀναπαύοντες ἡμῶν, εἰ δοκεῖ, τὸ νοερὸν
15 ὄμμα τῆς περὶ τὰς ἐνικὰς καὶ ὑψηλὰς θεωρίας ἀγγελοπρεποῦς συντονίας ἐπὶ τὸ διαιρετὸν καὶ πολυμερὲς πλάτος τῆς πολυειδοῦς τῶν ἀγγελικῶν μορφοποιῶν ποικιλίας καταβάντες πάλιν ἀπ' αὐτῶν ὡς ἀπ' εἰκόνων ἐπὶ τὴν ἀπλότητα τῶν οὐρανίων νόων ἀναλυτικῶς ἀνακάμπωμεν.

20 Ἔστω δέ σοι προδιεγνωσμένον ὡς αἱ τῶν ἱεροτύπων εἰκόνων ἀνακαθάρσεις τὰς αὐτὰς ἔσθ' ὅτε τῶν οὐρανίων οὐσιῶν διακοσμήσεις ἱεραρχούσας ἐμφαίνουσι καὶ αὐθις ἱεραρχουμένας

μελέτης, ὅτι ἡ παράδοσις τῶν Λογίων περὶ τῶν ἀγγέλων λέγει ὅτι αὐτοὶ εἶναι χίλιες χιλιάδες καὶ μύριες μυριάδες¹, ἀνακυκλώντας καὶ πολλαπλασιάζοντας μὲ τὸν ἑαυτὸ τους τοὺς μεγαλύτερους ἀριθμούς πού εἶναι στὴ χρῆσι μας καὶ φανερώνοντας δι' αὐτῶν τοὺς ἀναριθμήτους ἀπὸ ἐμᾶς σχηματισμούς τῶν οὐρανίων οὐσιῶν. Διότι οἱ μακάριες στρατιᾶς τῶν ὑπερκοσμίων νόων εἶναι πολλές, ὑπερβαίνουν τὴν ἀσθενικὴ καὶ συνεσταλμένη τάξι τῶν δικῶν μας ὑλικῶν ἀριθμῶν καὶ μόνο ἀπὸ τὴν ἀντάξιά τους ὑπερκόσμια καὶ οὐράνια ἐπιστήμη ὀρίζονται γνωστικῶς, ἢ ὁποία προσφέρεται σ' αὐτὲς πλουσίως ἀπὸ τὴ θεαρχικὴ ἀπειρόγνωστη σοφοποιΐα, πού εἶναι ὑπερουσίως οὐσιοποιὸς ἀρχὴ καὶ αἰτία, συνεκτικὴ δύναμις καὶ περιεκτικὴ ὀλοκλήρωσις ὄλων μαζὶ τῶν ὄντων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 15

**Ποιές εἶναι οἱ παραστατικὲς εἰκόνες τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων
καὶ τὰ ὑπόλοιπα**

Ἐμπρὸς λοιπόν, γιὰ ν' ἀναπαύσωμε, ἂν θέλῃς, τὰ νοερὰ μάτια μας ἀπὸ τὴν ἀγγελοπρεπῆ ἐμμονὴ στὶς ἐναδικὲς καὶ ὑψηλὲς θεωρίες, ἄς κατεβοῦμε στὸ διαιρετὸ καὶ πολυμερὲς πεδίο, ὅπου εὐρίσκεται ἡ πολυειδὴς ποικιλία τῶν ἀγγελικῶν παραστάσεων· κι' ἔπειτα ἄς ἐπανακάμψωμε πάλι ἀπ' αὐτὲς σὰν εἰκόνες ἀναλυτικῶς πρὸς τὴν ἀπλότητα τῶν οὐρανίων νόων¹.

Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζῃς ἀπὸ πρὶν ὅτι οἱ ἐρμηνεῖες τῶν ἱεροτύπων εἰκόνων μερικὲς φορὲς παρουσιάζουν τὶς διακοσμῆσεις τῶν οὐρανίων ὄντων νὰ ἱεραρχοῦν καὶ ταυτοχρόνως νὰ ἱεραρχοῦνται, πλησιάζουν μάλιστα καὶ τὶς τελευταῖες δυνάμεις,

1. Εἶναι ἡ κυκλικὴ κίνησις· ἀπὸ τὶς ὑψηλὲς θεωρίες τῆς Ἐνάδος καὶ τῶν ἀπλῶν νόων πρὸς τὴν πολυμέρεια τῶν ἀγγελικῶν παραστάσεων καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πάλι ἱστροφικῶς πρὸς τὴν ἀπλότητα.

τε τὰς πρώτας καὶ τὰς αὐτάς, ὡς εἴρηται, πρώτας τε καὶ μέσας καὶ τελευταίας ἐχούσας δυνάμεις, οὐδενὸς ἀτόπου λόγου παρεισαγομένου κατὰ τὸν τοιόνδε τῶν ἀναπτύξεων τρόπον. Εἰ μὲν γὰρ ἱεραρχεῖσθαι τινὰς ὑπὸ τῶν προτέρων ἐλέγομεν, εἶτα τῶν 5 αὐτῶν ἱεραρχούσας καὶ τὰς προτέρας αὐθις ἱεραρχούσας τῶν τελευταίων ἱεραρχεῖσθαι πρὸς αὐτῶν ἐκείνων τῶν ἱεραρχουμένων, ὄντως ἀτοπία τὸ πρᾶγμα καὶ συγχύσεως πολλῆς ἀνάμεστον· εἰ δὲ τὰς αὐτάς ἱεραρχεῖν τε καὶ ἱεραρχεῖσθαι λέγομεν, οὐκέτι δὲ τῶν αὐτῶν ἢ πρὸς τῶν αὐτῶν, ἀλλ' αὐτὴν ἐκάστην ἱε- 10 ραρχεῖσθαι μὲν ὑπὸ τῶν προτέρων, ἱεραρχεῖν δὲ τῶν τελευταίων, οὐκ ἀπεικότως ἂν τις φαίη τὰς ἐν τοῖς λογίοις ἱεροπλάστους μορφώσεις τὰς αὐτάς ἔσθ' ὅτε δύνασθαι καὶ πρώταις καὶ μέσαις καὶ τελευταίαις δυνάμεσιν οἰκείως καὶ ἀληθῶς περιτεθῆναι. Καὶ τὸ πρὸς τὸ ἄναντες οὖν ἐπιστρεπτικῶς ἀνατείνεσθαι 15 καὶ τὸ περὶ ἑαυτὰς ἀρρεπῶς εἰλεῖσθαι τῶν οἰκείων οὔσας φρουρητικὰς δυνάμεων καὶ τὸ τῇ περὶ τὰ δεύτερα κοινωνικῇ προόδῳ τῆς προνοητικῆς αὐτάς ἐν μεθέξει δυνάμεως εἶναι πάσαις ἀψευδῶς ἀρμόσει ταῖς οὐρανίαις οὐσίαις, εἰ καὶ ταῖς μὲν ὑπερκειμένως καὶ ὀλικῶς, ὡς πολλάκις εἴρηται, ταῖς δὲ μερι- 20 κῶς καὶ ὑφειμένως.

2 Ἄρκτεον δὲ τοῦ λόγου καὶ ζητητέον ἐν πρώτῃ τῶν τύπων ἀνακαθάρσει δι' ἣν αἰτίαν ἡ θεολογία σχεδὸν παρὰ πάντα εὐρίσκεται τιμῶσα τὴν ἐμπύριον ἱερογραφίαν. Εὐρήσεις γοῦν αὐτὴν οὐ μόνον τροχοὺς πυρώδεις διαπλάττουσαν ἀλλὰ καὶ ζῶα πεπυ- 25 ρωμένα καὶ ἄνδρας ὡς πῦρ ἐξαστράπτοντας, καὶ περὶ αὐτάς τὰς οὐρανίους οὐσίας σωροὺς ἀνθράκων πυρὸς περιτιθεῖσαν καὶ ποταμοὺς ἀσχέτω ροίζῳ πυριφλεγέθοντας. Ἄλλὰ καὶ τοὺς θρόνους φησὶ πυρίους εἶναι καὶ αὐτοὺς δὲ τοὺς ὑπερτάτους Σεραφίμ ἐμπρηστάς ὄντας ἐκ τῆς ἐπωνυμίας ἐμφαίνει καὶ τὴν πυρὸς ιδιό-

2. Σ' αὐτὸ τὸ χωρίο ἡ λέξις «ἱεραρχῶ», ποὺ ἐπαναλαμβάνεται συνεχῶς, σημαίνει καθοδηγῶ, κατευθύνω.

χωρίς νὰ παρεισάγεται κανένας παραλογισμὸς μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο². Ἐν βέβαια ἐλέγαμε ὅτι κάποιες διακοσμήσεις ἱεραρχοῦνται ἀπὸ τὶς προηγούμενες κι' ἔπειτα ὅτι αὐτὲς ἱεραρχοῦν τὶς προηγούμενες, καθὼς ἐπίσης ὅτι οἱ προηγούμενες διακοσμήσεις ποὺ ἱεραρχοῦν τὶς τελευταῖες ἱεραρχοῦνται ἀπὸ ἐκεῖνες τὶς ἴδιες τὶς ἱεραρχούμενες, τὸ πρᾶγμα θὰ ἦταν ἀληθινὰ ἄτοπο καὶ θὰ προκαλοῦσε μεγάλη σύγχυσι. Ἐν ὅμως δεχώμαστε ὅτι οἱ ἴδιες διακοσμήσεις ἱεραρχοῦν καὶ ἱεραρχοῦνται, ὄχι πάντως τὶς ἴδιες ἢ ἀπὸ τὶς ἴδιες, ἀλλ' ὅτι ἡ καθεμιὰ ἱεραρχεῖται μὲν ἀπὸ τὶς προηγούμενες, ἱεραρχεῖ δὲ τὶς ἐπόμενες, δὲν θὰ ἦταν παράλογο νὰ εἰπῆ κανεὶς ὅτι οἱ ἱερόπλαστες παραστάσεις τῶν Λογίων μερικὲς φορές μποροῦν ν' ἀποδοθοῦν καταλλήλως καὶ ἀληθῶς τόσο στὶς πρῶτες ὅσο καὶ στὶς μέσες καὶ στὶς τελευταῖες δυνάμεις. Οἱ ιδιότητες λοιπὸν νὰ τείνουν πρὸς τὰ ὕψη μὲ μιὰ ἐπιστροφικὴ κίνησι, νὰ περιελίσσονται γύρω στοὺς ἑαυτοὺς των, διατηρώντας τὶς δυνάμεις μὲ μιὰ πορεία ἐπικοινωνίας μὲ τὶς κατώτερες οὐσίες, αὐτὰ ἀρμόζουν σὲ ὅλες τὶς οὐράνιες οὐσίες, ἂν καί, ὅπως πολλὰς φορές ἔχει λεχθῆ, σὲ μερικὲς ἀπ' αὐτὲς ἀρμόζουν ὑπερκειμένως καὶ ὀλοκληρωτικῶς, σὲ ἄλλες μερικῶς καὶ ὑφειμένως.

- 2 Ἀρχίζοντας τὸ θέμα πρέπει νὰ ἐξετάσωμε, σὲ μιὰ πρώτη διασάφησι τῶν εἰκόνων, γιὰ ποιά αἰτία ἡ θεολογία προτιμᾷ τὰ ἐμπύρια ἱερὰ σύμβολα σὲ βάρος ὄλων σχεδὸν τῶν ἄλλων. Θὰ τὴν εὕρης λοιπὸν νὰ παριστάνη ὄχι μόνον πυρῶδεις τροχοὺς³, ἀλλὰ καὶ ζῶα πυρωμένα⁴ καὶ ἄνδρες ποὺ ἐξαστράπτουν σὰν πῦρ⁵, νὰ τοποθετῆ σωροὺς ἀνθράκων πυρὸς γύρω ἀπὸ τὰ οὐράνια ὄντα⁶ καὶ νὰ παρουσιάζη ποταμοὺς φλογισμένους μὲ ἀσυγκράτητη ὄρμη. Ἄλλ' ἐπίσης ἰσχυρίζεται ὅτι οἱ θρόνοι εἶναι πύρινοι καὶ φανερώνει ὅτι οἱ ὑπέρτατοι Σεραφίμ εἶναι ἐμπρησταί, ὅπως δηλώνει καὶ ἡ ἐπωνυμία τους, τοὺς ἀπονέμει τὴν ιδιότητα

3. Δαν. 7,9.

4. Ἰεζ. 1,14.

5. Ψαλμ. 18,9.

6. Ἰεζ. 10,2.

τητα καὶ ἐνέργειαν αὐτοῖς ἀπονέμει καὶ ὄλως ἄνω καὶ κάτω τὴν ἐμπύριον τιμᾶ ἐκκρίτως τυποπλαστίαν.

Τὸ μὲν οὖν πυρῶδες ἐμφαίνειν, οἶομαι, τὸ τῶν οὐρανίων νόων θεοιδέστατον. Οἱ γὰρ ἱεροὶ θεολόγοι τὴν ὑπερούσιον καὶ 5 ἀμόρφωτον οὐσίαν ἐν πυρὶ πολλαχῆ διαγράφουσιν ὡς ἔχοντι πολλὰς τῆς θεαρχικῆς, εἰ θέμις εἰπεῖν, ιδιότητος ὡς ἐν ὄρατοῖς εἰκόνας. Τὸ γὰρ αἰσθητὸν πῦρ ἔστι μὲν, ὡς εἰπεῖν, ἐν πᾶσι καὶ διὰ πάντων ἀμιγῶς φοιτᾶ καὶ ἐξήρηται πάντων, καὶ παμφαῆς ὄν ἅμα καὶ ὡς κρύφιον, ἄγνωστον αὐτὸ καθ' αὐτὸ μὴ προκειμένης 10 ὕλης εἰς ἣν ἀναφάνη τὴν οἰκείαν ἐνέργειαν, ἄσχετόν τε καὶ ἀθεώρητον, αὐτοκρατητικὸν ἀπάντων καὶ τὰ ἐν οἷς ἂν ἐγγένηται πρὸς τὴν οἰκείαν ἄγον ἐνέργειαν, ἀλλοιωτικὸν, μεταδοτικὸν ἑαυτοῦ πᾶσι τοῖς ὅπως οὖν πλησιάζουσιν, ἀνανεωτικὸν τῆ ζωπύρῳ θερμότητι, φωτιστικὸν ταῖς ἀπερικαλύπτους ἐλλάμψε- 15 σιν, ἀκράτητον, ἀμιγές, διακριτικὸν, ἀναλλοίωτον, ἀνώφορον, ὀξύπορον, ὑψηλόν, οὐδεμιᾶς ἀνεχόμενον ὑποπεζίας ὑφέσεως, ἀεικίνητον, ταυτοκίνητον, κινητικὸν ἐτέρων, περιληπτικὸν, ἀπερίληπτον, ἀπροσδεές ἐτέρου, λανθανόντως αὐξητικὸν ἑαυτοῦ καὶ πρὸς τὰς ὑποδεχομένας ὕλας ἐκφαῖνον τὴν ἑαυτοῦ μεγαλειό- 20 τητα, δραστήριον, δυνατόν, ἅπασι παρὸν ἀοράτως, ἀμελούμενον οὐκ εἶναι δοκοῦν, τῆ τρίψει δὲ καθάπερ τινὶ ζητήσῃ συμφυῶς καὶ οἰκείως ἐξαιφνης ἀναφαινόμενον καὶ αὐθις ἀκαταλήπτως ἀφιπτάμενον, ἀμείωτον ἐν πάσαις ταῖς πανολβίαις ἑαυτοῦ μεταδόσεσι. Καὶ πολλὰς ἂν τις εὔροι τοῦ πυρὸς ιδιότητας οἰκείας ὡς 25 ἐν αἰσθηταῖς εἰκόσι θεαρχικῆς ἐνεργείας. Τοῦτο γοῦν εἰδότες οἱ θεόσοφοι τὰς οὐρανίας οὐσίας ἐκ πυρὸς διαπλάττουσιν, ἐμφαίνοντες αὐτῶν τὸ θεοειδὲς καὶ ὡς ἐφικτὸν θεομίμητον.

3 Ἄλλὰ καὶ ἀνθρωπομόρφους αὐτοὺς ἀναγράφουσι διὰ τὸ νοερὸν καὶ τὸ πρὸς τὸ ἄνακτες ἔχειν τὰς ὀπτικάς δυνάμεις καὶ 30 τὸ τοῦ σχήματος εὐθὺ καὶ ὄρθιον καὶ τὸ κατὰ φύσιν ἀρχι-

καὶ ἐνέργεια τοῦ πυρός καὶ γενικῶς τιμᾶ ἐξαιρετικᾶ σ' ὅλα τὰ πεδία τὴν ἐμπύρια εἰκονοπλαστία.

Νομίζω λοιπὸν ὅτι τὸ πυρῶδες ἀποκαλύπτει τὸν θεοειδέστατο χαρακτῆρα τῶν οὐρανίων ὄντων. Πράγματι οἱ ἱεροὶ θεολόγοι περιγράφουν τὴν ὑπερούσια καὶ ἀδιαμόρφωτη οὐσία μὲ πῦρ κατὰ πολλοὺς τρόπους, ἐπειδὴ τὸ πῦρ διαθέτει πολλές εἰκόνες τῆς θεαρχικῆς ιδιότητος κατὰ κάποιον τρόπο ὁρατές, ἂν ἐπιτρέπεται ἡ ἔκφρασις. Τὸ αἰσθητὸ πῦρ, θὰ ἐλέγαμε, εἶναι παραγματικᾶ σὲ ὅλα καὶ διήκει διὰ μέσου ὄλων ἄμιγῶς καὶ ὑπέρεκειται ὄλων, ἀφοῦ εἶναι παμφώτεινο καὶ συγχρόνως ἀπόκρυφο, ἄγνωστο αὐτὸ καθ' ἑαυτό, ὅταν δὲν ὑπάρχη διαθέσιμη ὕλη στὴν ὁποία ν' ἀσκῆ τὴν ἐνέργειά του· εἶναι ἀσυγκράτητο καὶ ἀθεώρητο, κυριαρχεῖ σὲ ὅλα καὶ ὀδηγεῖ πρὸς τὴν ἐνέργειά του ὅλα τὰ ὑλικά στὰ ὁποῖα ἐπέρχεται· ἀλλοιώνει καὶ μεταδίδει ἀπὸ τὸν ἑαυτό του σὲ ὅσα τὸ πλησιάζουν κατὰ ὁποιοδήποτε τρόπο, ἀνανεώνει μὲ τὴ ζωοδοτικὴ του θερμῆ, φωτίζει μὲ τὶς ἀπερικάλυπτες ἐλλάμψεις του· εἶναι ἀκράτητο, ἄμικτο, διακριτικὸ, ἀναλλοίωτο, ἀνωφερικὸ, ὀξύπορο, ὑψηλὸ καὶ δὲν ἀνέχεται καμμιὰ χαμερπῆ ὕφεσι· εἶναι ἀεικίνητο, χωρὶς καμμιὰ ἀνάγκη ἄλλων πραγμάτων· αὐτοαυξάνεται ἀποκρῦφως καὶ ἀποκαλύπτει τὴν μεγαλειότητά του στὶς ὕλες πού τὸ δέχονται· εἶναι δραστήριο, δυνατό, παρὸν ἀοράτως σὲ ὅλα· ὅταν παραμελῆται, φαίνεται νὰ μὴ ὑπάρχη, ἀλλὰ μὲ τὴν προστριβὴ ξαναφαίνεται ξαφνικά, ὅπως ταιριάζει στὴ φύσι του, κι' ἀπομακρύνεται πάλι ἀκαταλήπτως, χωρὶς νὰ μειώνωνται ὅλες οἱ πλούσιες ἐνέργειές του. Θὰ μπορούσε βέβαια νὰ εὔρη κανεῖς καὶ πολλές ἄλλες ιδιότητες τοῦ πυρός πού μὲ αἰσθητὲς εἰκόνες παρουσιάζουν οἰκειότητα πρὸς τὴ θεαρχικὴ ἐνέργεια. Γνωρίζοντας λοιπὸν οἱ θεόσοφοι τὸ πρᾶγμα τοῦτο, παριστάνουν τὶς οὐράνιες οὐσίες μὲ εἰκόνες πυρός, δείχνοντας κατὰ τὸ ἐφικτὸ τὴ θεοείδεια καὶ τὴ θεομιμησία αὐτῶν τῶν οὐσιῶν.

3 Ἄλλὰ τὶς περιγράφουν ἐπίσης καὶ ὡς ἀνθρωπόμορφες, ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι ὁ ἄνθρωπος διαθέτει νοερὴ δύναμι, ἔχει τὶς ὀπτικές δυνάμεις πρὸς τὰ ἄνω καὶ τὸ παράστημα εὐθὺ καὶ ὄρθιο· εἶ-

κὸν καὶ ἡγεμονικὸν καὶ τὸ κατ' αἴσθησιν μὲν ἐλάχιστον
ὡς πρὸς τὰς λοιπὰς τῶν ἀλόγων ζώων δυνάμεις, κρατητι-
κὸν δὲ πάντων τῆ τοῦ νοῦ κατὰ περιουσίαν δυνάμει καὶ τῆ κατὰ
λογικὴν ἐπιστήμην ἐπικρατεία καὶ κατὰ τὸ φύσει τῆς ψυχῆς
5 ἀδούλωτον καὶ ἀκράτητον. Ἔστι δὲ καὶ καθ' ἕκαστον, ὡς οἶ-
μαι, τῆς σωματικῆς ἡμῶν πολυμερείας εἰκόνας ἐναρμονίους
ἐξευρεῖν τῶν οὐρανίων δυνάμεων φάσκοντας.

Τὰς μὲν ὀπτικὰς ἐμφαίνειν δυνάμεις τὴν πρὸς τὰ θεῖα
φῶτα διειδεδεστάτην ἀνάνευσιν καὶ αὖθις τὴν ἀπαλὴν καὶ ὑγρὰν
10 καὶ οὐκ ἀντίτυπον, ἀλλ' ὀξυκίνητον καὶ καθαρὰν καὶ ἀναπεπτα-
μένην ἀπαθῶς ὑποδοχὴν τῶν θεαρχικῶν ἐλλάμψεων,

τὰς δὲ τῶν ὄσφραντῶν διακριτικὰς δυνάμεις τὸ τῆς ὑπὲρ
νοῦν εὐώδους διαδόσεως, ὡς ἐφικτόν, ἀντιληπτικὸν καὶ τῶν μὴ
τοιούτων ἐν ἐπιστήμῃ διακριτικὸν καὶ ὀλικῶς ἀποφευκτικόν,

15 τὰς δὲ τῶν ὠτων δυνάμεις τὸ μετοχικὸν καὶ γνωστικῶς
ὑποδεκτικὸν τῆς θεαρχικῆς ἐπιπνοίας,

τὰς δὲ γευστικὰς τὴν τῶν νοητῶν τροφῶν ἀποπλήρωσιν
καὶ τὸ τῶν θείων καὶ τροφίμων ὀχετῶν ὑποδεκτικόν,

τὰς ἀπτικὰς δὲ τὸ τοῦ προσφουῶς ἢ τοῦ βλάπτοντος ἐν
20 ἐπιστήμῃ διαγνωστικόν,

τὰ βλέφαρα δὲ καὶ τὰς ὀφρύας τὸ τῶν θεοπτικῶν νοήσε-
ων φρουρητικόν,

τὴν ἡβῶσαν δὲ καὶ νεανικὴν ἡλικίαν τὸ τῆς ἐπακμαζού-
σης αἰὲ ζωτικῆς δυνάμεως,

25 τοὺς ὀδόντας δὲ τὸ διαιρετικὸν τῆς ἐνδιδομένης τροφίμου
τελειότητος· ἐκάστη γὰρ οὐσία νοερὰ τὴν δωρουμένην αὐτῇ
πρὸς τῆς θειοτέρας ἐνοειδῆ νόησιν προνοητικῇ δυνάμει διαιρεῖ
καὶ πληθύνει πρὸς τὴν τῆς καταδεεστέρας ἀναγωγικὴν ἀναλο-
γίαν,

7. «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ ὁμοίωσιν καὶ ἀρχέ-
τωσαν ...πάσης τῆς γῆς», Γεν. 1,26.

ναι κατὰ τὴ φύσι κυριαρχικὸς καὶ ἡγεμονικός⁷, ὡς πρὸς μὲν τὸ αἰσθητὸ πεδίο ἐλάχιστος σὲ σύγκρισι μὲ τὰ ἄλογα ζῶα ποὺ διαθέτουν ἄλλες ιδιότητες, ἐπικρατέστερος ὅμως ὄλων κατὰ τὴν ὑπεροχὴ τῆς νοερᾶς δυνάμεως, κατὰ τὴν ἀνωτερότητα τῆς λογικῆς γνώσεως καὶ κατὰ τὸν ἀδούλωτο καὶ ἀήττητο χαρακτήρα τῆς ψυχῆς. Εἶναι δὲ δυνατό, ὅπως νομίζω, ν' ἀνεύρωμε εἰκόνες ποὺ ταιριάζουν στὶς οὐράνιες δυνάμεις καὶ στὰ ἐπὶ μέρους πολυάριθμα μέλη τοῦ σώματός μας. Μποροῦμε λοιπὸν νὰ εἰποῦμε ὅτι:

οἱ ὀπτικὲς δυνάμεις δηλώνουν τὴν πρὸς τὰ θεῖα σαφέστατη ἐνατένισι τῶν οὐρανίων οὐσιῶν, καθὼς ἐπίσης τὴν ἀπαλή, ἀλλὰ συγχρόνως γρηγοροκίνητη, καθαρὴ καὶ ἀνοικτὴ χωρὶς πάθος ὑποδοχὴ τῶν θεαρχικῶν ἐλλάμψεων·

οἱ διακριτικὲς δυνάμεις τῶν ὀσφρήσεων δηλώνουν τὴν εὐώδη ἐνέργεια ποὺ ξεπερνᾷ τὸ νοῦ, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τὴ γνωστικὴ διάκρισι τῶν μὴ εὐωδῶν ἐνεργειῶν καὶ τὴν ὀλοκληρωτικὴ ἀποφυγὴ τους·

οἱ ἀκουστικὲς δυνάμεις δηλώνουν τὴν ἰκανότητα νὰ μετέχουν καὶ νὰ ὑποδέχωνται μὲ γνῶσι τὴ θεαρχικὴ ἔμπνευσι·

οἱ γευστικὲς δυνάμεις δηλώνουν τὸ χόρτασμα μὲ πνευματικὲς τροφές καὶ τὴν ἰκανότητα νὰ ποτισθοῦν διὰ μέσου τῶν θείων ὀχετῶν·

οἱ ἀπτικὲς δυνάμεις δηλώνουν τὴν ἐπιστημονικὴ διαγνωστικὴ τοῦ ὠφελίμου καὶ τοῦ βλαπτικοῦ·

τὰ βλέφαρα καὶ τὰ φρύδια δηλώνουν τὴν ἰκανότητα νὰ περιφρουροῦν τὶς θεοπτικὲς νοήσεις·

ἡ ἐφηβικὴ καὶ νεανικὴ ἡλικία δηλώνουν τὴ σταθερὴ ἀκμαιοσύνη τῆς ζωτικῆς δυνάμεως·

τὰ δόντια δηλώνουν τὴν ἰκανότητα νὰ κατανέμη τὴν προσφερομένη τροφή γιὰ τὴν τελειότητα· διότι κάθε νοερὰ οὐσία διαιρεῖ μὲ τὴν προνοητικὴ τῆς δυνάμι τὴν ἐνοειδῆ νόησι ποὺ τῆς προσφέρεται ἀπὸ τὴ θειότερη οὐσία καὶ τὴν πληθύνει, ὥστε ν' ἀνυψώσῃ τὴν κατώτερη οὐσία κατὰ τὴν ἀναλογία τῆς δυνάμεώς της·

τοὺς ὤμους δὲ καὶ τὰς ὠλένας καὶ αὐθις τὰς χεῖρας τὸ ποιητικὸν καὶ ἐνεργητικὸν καὶ δραστήριον,

τὸν δ' αὖ καρδίαν σύμβολον εἶναι τῆς θεοειδοῦς ζωῆς τῆς τὴν οἰκείαν ζωτικὴν δύναμιν ἀγαθοειδῶς εἰς τὰ προνοούμενα
5 διασπειρούσης,

τὰ στέρνα δὲ αὐθις ἐμφαίνειν τὸ ἀδάμαστον καὶ τὸ φρουρητικὸν ὡς ἐπὶ τῆς ὑποκειμένης καρδίας τῆς ζωοποιουῦ διαδόσεως,

τὰ δὲ νῶτα τὸ συνεκτικὸν τῶν ζωογόνων ἀπασῶν δυνά-
10 μεων,

τοὺς πόδας δὲ τὸ κινητικὸν καὶ ὄξυ καὶ ἐντρεχὲς τῆς ἐπὶ τὰ θεῖα πορευτικῆς ἀεικινήσιος· διὸ καὶ ὑποπτέρους ἢ θεολογία τοὺς τῶν ἀγίων νόων ἐσχημάτισε πόδας· τὸ γὰρ πτερωτὸν ἐμφαίνει τὴν ἀναγωγικὴν ὀξύτητα καὶ τὸ οὐράνιον καὶ τὸ πρὸς τὸ
15 ἄναντες ὀδοποιητικὸν καὶ τὸ παντὸς χαμαιζήλου διὰ τὸ ἀνώφορον ἐξηρημένον,

ἢ δὲ τῶν πτερῶν ἐλαφρία τὸ κατὰ μηδὲν πρόσγειον, ἀλλ' ὄλον ἀμιγῶς καὶ ἀβαρῶς ἐπὶ τὸ ὑψηλὸν ἀναγόμενον,

τὸ δὲ γυμνὸν καὶ ἀνυπόδετον τὸ ἄφետον καὶ εὐλυτον καὶ
20 ἄσχετον καὶ καθαρεῦον τῆς τῶν ἐκτὸς προσθήκης καὶ τὸ πρὸς τὴν ἀπλότητα τὴν θεῖαν ὡς ἐφικτὸν ἀφομοιωτικόν.

4 Ἄλλ' ἐπειδὴ αὐθις ἢ ἀπλῆ καὶ «πολυποίκιλος σοφία» καὶ τοὺς ἀσκεπεῖς ἀμφιέννυσι καὶ σκεῦη τινὰ δίδωσι περιφέρειν αὐτοῖς, φέρε καὶ τὰ τῶν οὐρανίων νόων ἱερὰ περιβλήματα καὶ ὄρ-
25 γανα κατὰ τὸ ἡμῖν δυνατὸν ἀναπτύξωμεν.

Τὴν μὲν γὰρ φανῆν ἐσθῆτα καὶ τὴν πυρώδη σημαίνειν, οἶομαι, τὸ θεοειδὲς κατὰ τὴν πυρὸς εἰκόνα καὶ τὸ φωτιστικὸν διὰ τὰς ἐν οὐρανῷ λήξεις, ὅπου τὸ φῶς καὶ τὸ καθόλου νοητῶς ἐλλάμπον ἢ νοερῶς ἐλλάμπόμενον, τὴν δὲ ἱερατικὴν τὸ πρὸς

8. Ἐφ. 3,10.

9. Λουκᾶ 24,4 «ἄνδρες δύο ἐπέστησαν αὐταῖς ἐν ἐσθῆτι ἀστραπούση».

οἱ ὤμοι καὶ οἱ βραχίονες, καθὼς ἐπίσης καὶ τὰ χέρια, δηλώνουν τὴν ποιητικὴ, ἐνεργητικὴ καὶ δραστικὴ δύναμι·

ἡ καρδιά πάλι εἶναι σύμβολο τῆς θεοειδοῦς ζωῆς ποῦ διασπείρει ἀγαθοειδῶς τὴ ζωτικὴ τῆς δύναμι πρὸς τὰ ὄντα ποῦ ὑπόκεινται στὴν πρόνοιά της·

τὸ στῆθος ἐπίσης φανερῶνει τὸ ἀνίκητο καὶ τὴν ἰκανότητα νὰ περιφρουρῇ τὴ ζωτικὴ δύναμι σὰν ἡ καρδιά ποῦ εὐρίσκεται πίσω ἀπ' αὐτὸ·

τὰ νῶτα δηλώνουν τὴν συγκέντρωσι ὄλων τῶν ζωογόνων δυνάμεων·

τὰ πόδια δηλώνουν τὴν κινητικότητα, τὴν ταχύτητα καὶ τὴν βιασύνη σὲ μιὰ ἀεικίνητη πορεία πρὸς τὰ θεῖα· γι' αὐτὸ ἡ θεολογία ἐσχημάτισε τὰ πόδια τῶν ἁγίων νόων πτερωτά, διότι τὸ πτερωτὸ συμβολίζει τὴν ταχύτητα ἀνυψώσεως πρὸς τὰ οὐράνια, τὴ διάνοιξι πορείας πρὸς τὰ ἄνω καὶ τὸ ξεπέρασμα κάθε χαμέρπειας κατὰ τὴν ἀνηφοριά·

ἡ ἐλαφρότης τῶν πτερῶν φανερῶνει τὴν ἔλλειψι γεώδους διαθέσεως, τὴν ὀλοκληρωτικὴ ὁρμὴ πρὸς τὸ ὕψος,

τὸ δὲ γυμνὸ καὶ ἀνυπόδετο φανερῶνει τὴν ἐλευθερία καὶ εὐκινησία, τὴν ἀνεξαρτησία καὶ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ κάθε ἐξωτερικὴ ἐπιβάρυνσι, καὶ τὴν κατὰ τὸ ἐφικτὸ ἀφομοιωτικὴτητα πρὸς τὴ θεία ἀπλότητα.

4 Ἀλλά, ἐπειδὴ πάλι ἡ ἀπλῆ καὶ πολυποίκιλη σοφία⁸ ἐνδύει καὶ τὴν γυμνότητα καὶ τοὺς δίνει μερικὰ σκεύη νὰ τὰ περιφέρουν, πρέπει κατὰ τὴ δύναμί μας νὰ ἐξηγήσωμε ἐπίσης καὶ τὰ ἱερά ἐνδύματα καὶ ὄργανα τῶν οὐρανίων νόων.

Τὸ μὲν λαμπρὸ καὶ πυρῶδες φόρεμα⁹ νομίζω ὅτι σημαίνει τὸ θεοειδὲς ποῦ ἐξεικονίζει τὸ πῦρ καὶ τὴ φωτιστικὴ δύναμι ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὴ διαμονή τους στὸν οὐρανὸ, ὅπου εὐρίσκεται τὸ φῶς καὶ γενικῶς τὸ νοητῶς ἐλλάμπον καὶ νοερῶς ἐλλαμπόμενον· ἡ δὲ ἱερατικὴ στολὴ¹⁰ σημαίνει τὴν ἰκανότητα

10. Δαν. 10,5 «καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ (=ἄγγελος) ἐνδεδυμένος βαδδίν», ποῦ ὁ Χρυσόστομος ἐρμηνεύει «τουτέστι στολὴν ἱεράν», *Περὶ Ἀκαταλήπτου* 3,4.

τὰ θεῖα καὶ μυστικὰ θεάματα προσαγωγικὸν καὶ τὸ τῆς ὄλης
ζωῆς ἀφιερωμένον,

τὰς δὲ ζώνας τὸ τῶν γονίμων αὐτῶν δυνάμεων φρουρητι-
κὸν καὶ τὸ τὴν συναγωγὸν αὐτῶν ἔξιν εἰς ἑαυτὴν ἐνιαίως συνε-
5 στράφθαι καὶ κύκλω μετ' εὐκοσμίας τῇ ἀμεταπτώτῳ ταυτότητι
περὶ ἑαυτὴν συνελίσσεσθαι,

5 τὰς δὲ αὖ ράβδους τὸ βασιλικὸν καὶ ἡγεμονικὸν καὶ εὐθέα
τὰ πάντα περαιῖνον,

τὰ δὲ δόρατα καὶ τοὺς πελέκεις τὸ τῶν ἀνομοίων διαιρετι-
10 κὸν καὶ τὸ τῶν διακριτικῶν δυνάμεων ὄξυ καὶ ἐνεργὲς καὶ δρα-
στήριον,

τὰ δὲ γεωμετρικὰ καὶ τεκτονικὰ σκευὴ τὸ θεμελιωτικὸν
καὶ οἰκοδομητικὸν καὶ τελειωτικὸν καὶ ὅσα ἄλλα τῆς ἀναγωγῆς
καὶ ἐπιστρεπτικῆς ἐστὶ τῶν δευτέρων προνοίας.

15 Ἔστι δὲ ὅτε καὶ τῶν εἰς ἡμᾶς θεοκρισιῶν ἐστὶ σύμβολα
τὰ πλαττόμενα τῶν ἀγίων ἀγγέλων ὄργανα, τῶν μὲν δηλούντων
ἐπανορθωτικὴν παιδεῖαν ἢ τιμωρὸν δικαιοσύνην, τῶν δὲ περι-
στάσεως ἐλευθερίαν ἢ παιδείας τέλος ἢ προτέρας εὐπαθείας
ἐπανάληψιν ἢ προσσθήκην ἐτέρων δωρεῶν, μικρῶν ἢ μεγά-
20 λων, αἰσθητῶν ἢ νοητῶν. Καὶ ὅλως οὐκ ἂν ἀπορήσειεν ὁ διο-
ρατικὸς νοῦς οἰκείως ἀρμόσαι τοῖς ἀφανέσι τὰ φαινόμενα.

6 Τὸ δὲ καὶ ἀνέμους αὐτοὺς ὀνομάζεσθαι τὴν ὄξειαν αὐτῶν
ἐμφαίνει καὶ ἐπὶ πάντα σχεδὸν ἀχρόνως διήκουσαν πτῆσιν καὶ
τὴν ἄνωθεν ἐπὶ τὰ κάτω καὶ αὐθις ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὸ ἄναν-
25 τες διαπορθμευτικὴν κίνησιν τὴν ἀνατείνουσαν μὲν τὰ δεύτερα
πρὸς τὸ ὑπέρτερον ὕψος, κινουῦσαν δὲ τὰ πρῶτα πρὸς κοινω-
κὴν καὶ προνοητικὴν τῶν ὑφειμένων πρόοδον. Εἴποι δ' ἂν τις
τὴν τοῦ ἀερίου πνεύματος ἀνεμιαίαν ἐπωνυμίαν καὶ τὸ θεοειδὲς
τῶν οὐρανίων νόων ἐμφαίνειν. Ἐχει γὰρ καὶ τοῦτο θεαρχικῆς
30 ἐνεργείας εἰκόνα καὶ τύπον (ὡς ἐν τῇ Συμβολικῇ Θεο-

προσαγωγῆς πρὸς τὰ θεῖα καὶ μυστικά θεάματα καὶ τὴν ἀφιέρωσι ὅλης τῆς ζωῆς·

οἱ ζῶνες σημαίνουν τὴν ἰκανότητα τῶν γονίμων δυνάμεων τοὺς καὶ τῆς συστροφῆς τῆς συναγωγικῆς τοὺς ιδιότητος γύρω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τῆς ἐνωτικῶς καὶ τὴν κυκλικὴ συνέλιξι αὐτῆς τῆς ἔξεως γύρω στὸν ἑαυτὸ τῆς μὲ ἀρμονία σὲ μιὰ ἀμετάπτωτη ταυτότητα·

5 οἱ ράβδοι πάλι δηλώνουν τὴ βασιλικὴ καὶ ἡγεμονικὴ ἰκανότητα, πὸ ὀλοκληρῶνει τὰ πάντα εὐθέως·

τὰ δόρατα καὶ τὰ πελέκια δηλώνουν τὴν ἰκανότητά τοὺς νὰ διαιροῦν τὰ ἀνόμοια, τὴν ταχύτητα, τὴν ἐνεργητικότητα καὶ τὴν δραστηριότητα τῶν διακριτικῶν δυνάμεων·

τὰ δὲ γεωμετρικὰ καὶ τεκτονικὰ σκεύη δηλώνουν τὴ θεμελιωτικὴ, οἰκοδομητικὴ καὶ τελειωτικὴ ιδιότητά τοὺς, καὶ ὅσα ἄλλα ἀσκοῦν τὴν ἀναγωγικὴ καὶ διορθωτικὴ πρόνοια ἐπὶ τῶν κατωτέρων.

Μερικὲς φορὲς τὰ παραστατικὰ ὄργανα τῶν ἀγίων ἀγγέλων εἶναι σύμβολα τῶν γιὰ χάρι μας θεοκρισιῶν· μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ δηλώνουν τὴν ἐπανορθωτικὴ παιδεία ἢ τὴν τιμωρητικὴ δικαιοσύνη, ἄλλα δηλώνουν τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ δυσχερῆ κατάστασι ἢ τὸ τέλος τῆς παιδεύσεως ἢ τὴν ἐπανάληψι προηγουμένης εὐημερίας ἢ τὴν προσφορὰ νέων δωρεῶν, μικρῶν ἢ μεγάλων, αἰσθητῶν ἢ νοητῶν. Καὶ γενικῶς ἕνας διορατικὸς νοῦς δὲν θὰ δυσκολευόταν νὰ προσαρμόσῃ κατὰ τρόπο ταιριαστὸ τὰ φαινόμενα στὰ ἀφανῆ.

6 Τὸ ὅτι δὲ οἱ οὐράνιοι νόες ὀνομάζονται καὶ ἄνεμοι δηλώνει τὴν γρήγορη πτῆσι τοὺς πὸ διαχέεται ἀκαριαίως σὲ ὅλα σχεδὸν τὰ πράγματα καὶ τὴ διαπορθμευτικὴ κίνησι ἀπὸ ἐπάνω πρὸς τὰ κάτω καὶ πάλι ἀπὸ κάτω πρὸς τὰ ἐπάνω, ἢ ὅποια τὰ μὲν δεύτερα κατευθύνει πρὸς τὸ ὑπέρτερο ὕψος, τὰ δὲ πρῶτα κινεῖ στὴν κοινωνικὴ καὶ προνοητικὴ πορεία πρὸς τὰ κατώτερα. Θὰ μπορούσε νὰ εἰπῆ κανεὶς ὅτι ἡ ἀνεμώδης ἐπωνυμία τοῦ ἀερίου πνεύματος φανερώνει καὶ τὸ θεοειδὲς τῶν οὐρανίων νόων. Διότι καὶ αὐτὴ ἡ ἐπωνυμία περικλείει εἰκόνα καὶ τύπο

λογίᾳ κατὰ τὴν τετράστοιχον ἀνακάθαρσιν ἡμῖν διὰ πλειόνων ἀποδέδεικται) κατὰ τὸ τῆς φύσεως κινητικὸν καὶ ζωογόνον καὶ τὴν ὀξεῖαν καὶ ἀκράτητον χώρησιν καὶ τὴν ἄγνωστον ἡμῖν καὶ ἀόρατον κρυφίότητα τῶν κινητικῶν ἀρχῶν καὶ ἀποπερα-
5 τώσεων. «Οὐ γὰρ οἶδας», φησί, «πόθεν ἔρχεται καὶ ποῦ ὑπάγει».

Ἄλλὰ καὶ νεφέλης αὐτοῖς ιδέαν ἢ θεολογία περιπλάττει σημαίνουσα διὰ τούτου τοὺς ἱεροὺς νόας τοῦ μὲν κρυφίου φωτὸς ὑπερκοσμίως ἀποπληρουμένους, τὴν πρωτοφανῆ δὲ φωτοφά-
10 νειαν ἀνεκπομπεύτως εἰσδεχομένους καὶ ταύτην ἀφθόνως εἰς τὰ δεύτερα δευτεροφανῶς καὶ ἀναλόγως διαπορθμεύοντας, καὶ μὴν ὅτι τὸ γόνιμον αὐτοῖς καὶ ζωοποιὸν καὶ αὐξητικὸν καὶ τελειωτικὸν ἐνυπάρχει κατὰ τὴν νοητὴν ὀμβροτοκίαν τὴν τὸν ἐκδόχιον κόλπον πιαλέοις ὑετοῖς ἐπὶ ζωτικὰς ὠδῖνας ἐκκαλουμένην.

7 Εἰ δὲ καὶ χαλκοῦ καὶ ἠλέκτρον καὶ λίθων πολυχρωμάτων εἶδος ἢ θεολογία ταῖς οὐρανίαις οὐσίαις περιτίθησι, τὸ μὲν ἠλεκτρον ὡς χρυσοειδὲς ἅμα καὶ ἀργυροειδὲς ἐμφαίνει τὴν ἄσηπτον ὡς ἐν χρυσῷ καὶ ἀδάπανον καὶ ἀμείωτον καὶ ἄχραντον διαύγειαν καὶ τὴν φανῆν ὡς ἐν ἀργύρῳ καὶ φωτοειδῆ καὶ οὐρανίαν
20 αἶγλην, τῷ δὲ χαλκῷ κατὰ τοὺς ἀποδοθέντας λόγους ἢ τὸ πυρῶδες ἢ τὸ χρυσοειδὲς ἅμα καὶ ἀργυροειδὲς ἀπονεμητέον, τὰς δὲ τῶν λίθων πολυχρωμάτους ιδέας ἐμφαίνειν οἰητέον ἢ ὡς λευκὰς τὸ φωτοειδὲς ἢ ὡς ἐρυθρὰς τὸ πυρῶδες ἢ ὡς ξανθὰς τὸ χρυσοειδὲς ἢ ὡς χλοερὰς τὸ νεανικὸν καὶ ἀκμαῖον.

25 Καὶ καθ' ἕκαστον εἶδος εὐρήσεις ἀναγωγικὴν τῶν τυπωτικῶν εἰκόνων ἀνακάθαρσιν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ταῦτα κατὰ δύναμιν ἡμῖν ἀρκούντως εἰρῆσθαι νομίζω, μετιτέον ἐπὶ τὴν ἱερὰν ἀνάπτυξιν τῆς τῶν οὐρανίων νόων ἱεροτύπου θηρομορφίας.

11. Ἰω. 3,8.

12. Ἰεζ. 10,4. Ἀποκ. 10,1, «καὶ εἶδον ἄλλον ἄγγελον... περιβεβλημένον νεφέλην».

(ὅπως ἔχομε ἀναπτύξει ἐκτενέστερα στὴ Συμβολικὴ θεολογία ἐρμηνεύοντας τὰ τέσσερα στοιχεῖα) μὲ τὴ φυσικὴ ιδιότητα τῆς ζωογόνου κινήσεως, μὲ τὴ γρήγορη καὶ ἀσυγκράτητη πορεία, μὲ τὴν ἄγνωστη σ' ἐμᾶς καὶ ἀόρατη κρυφιότητα τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν τερμάτων τῆς κινήσεώς του. Διότι, λέγει, «δὲν γνωρίζετε ἀπὸ ποῦ ἔρχεται καὶ ποῦ πηγαίνει»¹¹.

Ἄλλὰ ἡ θεολογία παριστάνει γύρω τους κι' ἓνα εἶδος νεφέλης¹², γιὰ νὰ δηλώσῃ μὲ αὐτὸ ὅτι οἱ ἱεροὶ νόες εἶναι γεμᾶτοι κρύφιο ὑπερκόσμιο φῶς, ὅτι εἰσδέχονται τὴν πρωτόφαντη φωτοφάνεια χωρὶς ἀλαζονεία καὶ τὴ διοχετεύουν πλούσια πρὸς τοὺς δευτέρους νόες δευτερογενῶς καὶ ἀναλόγως μὲ τὶς δυνάμεις τους, καὶ μάλιστα ὅτι ἐνυπάρχει σ' αὐτοὺς ἡ γονιμότης ποῦ ζωογονεῖ, αὐξάνει καὶ τελειώνει τὰ ὄντα, σὰν ἓνα εἶδος νοητῆς βροχοτοκίας ποῦ μὲ τοὺς πλουσίους ὑετοὺς καλεῖ τὸν κόλπο ποῦ τοὺς δέχεται σὲ ζωοδοτικὲς ὠδῖνες.

7 Ἄν δὲ ἡ θεολογία ἀποδίδει στὶς οὐράνιες οὐσίες καὶ εἶδος χαλκοῦ καὶ ἠλέκτρον καὶ λίθων πολυχρῶμων¹³, τὸ μὲν ἠλεκτρο, ὡς χρυσοειδὲς καὶ ἀργυροειδὲς συγχρόνως, δηλώνει τὴν ἀφθαρτὴ καὶ ἀδαπάνητη διαύγεια, τὴν ἀμείωτη καὶ ἀνέγγικτη, ὅπως τοῦ χρυσοῦ, καθὼς καὶ τὴν λαμπερὴ καὶ φωτοειδῆ καὶ οὐράνια αἴγλη, ὅπως τοῦ ἀργύρου· ὁ χαλκὸς πάλι γιὰ τοὺς λόγους ποῦ εἶπαμε ἤδη¹⁴, ἀνταποκρίνεται στὸ πυρῶδες ἢ στὸ χρυσοειδὲς, καθὼς καὶ τὸ ἀργυροειδὲς· οἱ δὲ πολύχρωμες ὄψεις τῶν λίθων δηλώνουν, νομίζομε, τὸ φωτοειδὲς οἱ λευκὲς, τὸ πυρῶδες οἱ ἐρυθρὲς, τὸ χρυσοειδὲς οἱ ξανθὲς, τὸ νεανικὸ καὶ ἀκμαῖο οἱ πράσινες.

Καὶ γιὰ κάθε εἶδος θὰ εὕρης ἀναγωγικὴ ἐξήγησι τῶν συμβολικῶν εἰκόνων. Ἄλλ' ἐπειδὴ νομίζω ὅτι ἀρκετὰ εἶναι αὐτὰ ποῦ κατὰ δύναμι ἔχομε εἰπεῖ, πρέπει νὰ μεταβοῦμε στὴν ἱερὰ ἐξήγησι τῆς θηριομορφικῆς ἱερᾶς παραστάσεως τῶν οὐρανίων νόων.

13. Ἰεζ. 8,2. 40,3. Ἀποκ. 21,18.

14. Πιθανῶς στὴ Συμβολικὴ Θεολογία

8 Καὶ τὴν μὲν λέοντος μορφὴν ἐμφαίνειν οἰητέον τὸ ἡγεμονικὸν καὶ ρωμαλέον καὶ ἀδάμαστον καὶ τὸ πρὸς τὴν κρυφίότητα τῆς ἀφθέγμονος θεαρχίας ὅση δύναμις ἀφομοιωτικὸν τῇ τῶν νοερῶν ἰχνῶν περικαλύψει καὶ τῇ μυστικῶς ἀνεκπομπεύτῳ περυστολῇ τῆς κατὰ θείαν ἔλλαμψιν ἐπ' αὐτὴν ἀνατατικῆς πορείας,

τὴν δὲ τοῦ βοῶς τὸ ἰσχυρὸν καὶ ἀκμαῖον καὶ τοὺς νοερούς αὐλακας ἀνευρῦνον εἰς ὑποδοχὴν τῶν οὐρανίων καὶ γονιμοποιῶν ὄμβρων, καὶ τὰ κέρατα τὸ φρουρητικὸν καὶ ἀκράτητον,

τὴν δὲ τοῦ ἀετοῦ τὸ βασιλικὸν καὶ ὑψίφορον καὶ ταχυπε-
10 τὲς καὶ τὸ πρὸς τὴν δυναμοποιὸν τροφήν ὄξυ καὶ νῆφον καὶ ἐν-
τρεχὲς καὶ εὐμήχανον καὶ τὸ πρὸς τὴν ἄφθονον καὶ πολύφωτον ἀκτῖνα τῆς θεαρχικῆς ἡλιοβολίας ἐν ταῖς τῶν ὀπτικῶν δυνάμε-
ων εὐρώστοις ἀνατάσεσιν ἀνεμποδίστως κατ' εὐθὺ καὶ ἀκλινῶς
θεωρητικόν,

15 τὴν δὲ τῶν ἵππων τὸ εὐπειθὲς καὶ εὐήνιον, καὶ λευκῶν μὲν ὄντων τὸ λαμπρὸν καὶ ὡς μάλιστα τοῦ θείου φωτὸς συγγενές, κυανῶν δὲ ὄντων τὸ κρύφιον, ἐρυθρῶν δὲ τὸ πυρῶδες καὶ δραστήριον, συμμίκτων δὲ πρὸς λευκοῦ καὶ μέλανος τὸ τῇ δια-
πορθμευτικῇ δυνάμει τῶν ἄκρων συνδετικὸν καὶ τὰ πρῶτα τοῖς
20 δευτέροις καὶ τὰ δεύτερα τοῖς πρώτοις ἐπιστρεπτικῶς ἢ προ-
νοητικῶς συνάπτον.

Ἄλλ' εἰ μὴ τῆς τοῦ λόγου κατεστοχαζόμεθα συμμετρίας, καὶ τὰς κατὰ μέρος τῶν εἰρημένων ζώων ιδιότητας καὶ πάσας τὰς σωματικὰς αὐτῶν διαπλάσεις ἐφηρμόσαμεν ἂν οὐκ ἀπεικό-
25 τως ταῖς οὐρανίαις δυνάμεσι κατὰ τὰς ἀνομοίους ὁμοιότητας, τὸ μὲν θυμοειδὲς αὐτῶν εἰς τὴν νοερὰν ἀνδρείαν ἧς ἐστὶν ἔσχατον ὁ θυμὸς ἀπῆχημα, τὴν δὲ αὖ ἐπιθυμίαν εἰς τὸν θεῖον ἔρωτα, καὶ συλλήβδην εἰπεῖν πάσας τὰς τῶν ἀλόγων ζώων αἰσθήσεις τε

15. Ἰεζ. 1,10. Ἀποκ. 4,7.

16. Ὁ λέγων δὲν ἀφήνει ἰχνη κατὰ τὴν πορεία του.

17. Ἰεζ. 10,2.

Πρέπει λοιπόν να δεχθούμε ότι ή μορφή του λέοντος¹⁵ δηλώνει την ιδιότητα του ήγεμονικού, τον ρωμαλέο και αδάμαστο χαρακτήρα, καθώς και τη δύναμι της άφομοιώσεως προς την άφατη κρυφίότητα της θεαρχίας με την περικάλυψι των ίχνων της νοήσεως των και με τη μετριόφρονα μυστική περιστολή της προς τη θεαρχία άνοδικής πορείας¹⁶ που εξασφαλίζει τη θεία έλλαμψι·

ότι ή μορφή του βοός¹⁷ δηλώνει την ισχύ και την άκμαιότητα που διευρύνει τα νοερά αυλάκια για να υποδεχθούν τους γονιμοποιούς όμβρους από τον ουρανό, ενῶ τα κέρατά τους φανερώνουν τη δύναμι της φρουρήσεως και του άηττήτου·

ότι ή μορφή του άετου δηλώνει τη βασιλική ιδιότητα, την τάσι προς τα ύψη και το γρήγορο πέταμα, καθώς και τη γρηγοράδα κι' έπαγρύπνησι, την προθυμία και έξυπνάδα στην άνεύρεσι δυναμωτικής τροφής, την ικανότητα της άνεμπόδιστης κατ' εϋθειαν και χωρίς παρέκκλισι θεωρίας προς την πλούσια και πολύφωτη άκτίνα της θεαρχικής ήλιοβολίας με τις εϋρωστες ανατάσεις των όπτικων δυνάμεων·

ότι ή μορφή των ίππων δηλώνει την εύπειθεια και προσήνεια, και, όταν είναι λευκοί τη λάμψι και τη συγγένεια προς το θεϊο φῶς, όταν είναι γαλάζιοι την κρυφίότητα, όταν είναι έρυθροί την πυρώδη ιδιότητα και τη δραστηριότητα, όταν τέλος είναι παρδαλοί με έναλλαγή λευκού και μαύρου την ικανότητα να συνδέουν τα άκρα με την διαπορθμευτική ιδιότητα που συνάπτει τα πρώτα με τα δεύτερα και τα δεύτερα με τα πρώτα, είτε δια της έπιστροφής των είτε δια της προνοίας¹⁸.

Άλλά, αν δέν προσέχαμε τη συμμετρία του λόγου, θα έξηγούσαμε και τις επί μέρους ιδιότητες των αναφερομένων ζώων και όλα τα στοιχεΐα της σωματικής των διαπλάσεως με τρόπο που να ταιριάζη στις ουράνιες δυνάμεις σύμφωνα με την έννοια των άνομοίων συμβόλων. Θα αναφέρομε λοιπόν την θυμοειδή ικανότητά τους στη νοερή άνδρεία της όποίας τελευταϊο άπήχημα είναι ο θυμός, την έπιθυμία στον θεϊο έρωτα και γενικῶς

18. Για τα χρώματα των ίππων βλ. Ζαχ. 4,8. 6,2 έ. Άποκ. 6,3-7.

καὶ πολυμερείας εἰς τὰς αὐλοὺς τῶν οὐρανίων οὐσιῶν νοήσεις καὶ ἐνοειδεῖς δυνάμεις ἀνάγοντες. Ἄρκεῖ δὲ τοῖς ἐχέφροσιν οὐ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ μιᾶς ἀπεμφαινούσης εἰκόνοσ ἀνακάθαρσις εἰς τὴν τῶν παραπλησίων ὁμοιότροπον διασάφησιν.

9 Ἐπισκεπτέον δὲ καὶ τὸ ποταμοὺς εἰρῆσθαι καὶ τροχοὺς καὶ ἄρματα συνημμένα ταῖς οὐρανίαις οὐσίαις. Οἱ μὲν γὰρ ἐμπύριοι ποταμοὶ σημαίνουσι τοὺς θεαρχικοὺς ὄχετοὺς ἄφθονον αὐταῖς καὶ ἀνέκλειπτον ἐπίρροϊαν χορηγοῦντας καὶ ζωοποιῶν θρεπτικοὺς γονιμότητος, τὰ δὲ ἄρματα τὴν συζευκτικὴν τῶν ὁμοταγῶν
10 κοινωνίαν, οἱ δὲ τροχοὶ πτερωτοὶ μὲν ὄντες, ἐπὶ δὲ τὰ πρόσθεν ἀνεπιστρόφως καὶ ἀκλινῶς πορευόμενοι τὴν κατ' εὐθεΐαν καὶ ὀρθιον ὁδὸν τῆς πορευτικῆς αὐτῶν ἐνεργείας δύναμιν, ἐπὶ τὸν αὐτὸν ἀκλινῆ καὶ ἰθύτομον οἶμον ἀπάσης αὐτῶν τῆς νοερᾶς τροχιᾶς ὑπερκοσμίως ἰθυνομένης.

15 Ἔστι δὲ καὶ κατ' ἄλλην ἀναγωγὴν ἀνακαθᾶραι τὴν τῶν νοερῶν τροχῶν εἰκονογραφίαν. Ἐπεκλήθη γὰρ αὐτοῖς, ὡς φησιν ὁ θεολόγος, Γελγέλ· ἐμφαίνει δὲ τοῦτο καθ' ἐβραϊκὴν φωνὴν ἀνακυλισμοὺς καὶ ἀνακαλύψεις. Οἱ γὰρ ἐμπύριοι καὶ θεοειδεῖς τροχοὶ τοὺς μὲν ἀνακυλισμοὺς ἔχουσι τῆ περὶ τὸ ταῦτὸν
20 ἀγαθὸν ἀεικινήτῳ κινήσει, τὰς ἀνακαλύψεις δὲ τῆ τῶν κρυφίων ἐκφαντορία καὶ τῆ τῶν περιπεζίων ἀναγωγῆ καὶ τῆ τῶν ὑψηλῶν ἐλλάμψεων εἰς τὰ ὑφειμένα καταγωγικῆ διαπορθμεύσει.

Λοιπὸν ἡμῖν εἰς διασάφησιν ὁ περὶ τῆς χαρᾶς τῶν οὐρανίων διακοσμήσεων λόγος. Καὶ γὰρ ἄδεκτοι παντελῶς εἰσι τῆς
25 καθ' ἡμᾶς ἐμπαθοῦς ἡδονῆς, συγχαίρειν δὲ Θεῶ λέγονται τῆ τῶν ἀπολωλότων εὐρέσει κατὰ τὴν θεοειδῆ ραστώνην καὶ τὴν ἐπὶ τῆ προνοία καὶ σωτηρία τῶν ἐπὶ Θεὸν ἐπιστρεφομένων ἀγαθοειδῆ καὶ ἄφθονον εὐφροσύνην καὶ τὴν εὐπάθειαν ἐκείνην τὴν ἄρρητον, ἧς ἐν μεθέξει πολλάκις γεγόνασι καὶ ἄνδρες ἱεροὶ κατὰ τὰς θεουργοῦς τῶν θείων ἐλλάμψεων ἐπιφοιτήσεις.

ὄλες μαζί τις αἰσθήσεις καὶ τὰ πολυμερῆ ὄργανα τῶν ἀλόγων ζώων στὶς ἄυλες νοήσεις καὶ ἐνοειδεῖς δυνάμεις τῶν οὐρανίων οὐσιῶν. Γιὰ τοὺς ἐχέφρονες ὅμως ἀρκοῦν ὄχι ἀπλῶς αὐτά, ἀλλὰ καὶ μόνο μιᾶς ἄτοπης εἰκόνας ἢ ἐξήγησις γιὰ τὴν κατ' ἀναλογία διασάφησι ὄλων τῶν παραπλησίων εἰκόνων.

Πρέπει δὲ νὰ ἐξετάσωμε καὶ τὸ λόγο γιὰ τὸν ὁποῖο ἀναφέρονται ποταμοὶ καὶ τροχοὶ καὶ ἄρματα συνδεδεμένα μὲ τις οὐράνιες οὐσίεις¹⁹. Οἱ πύρινοι ποταμοὶ σημαίνουν τοὺς θεαρχικοὺς αὐλακες ποὺ χορηγοῦν ἄφθονη καὶ ἀδιάκοπη ροὴ σ' αὐτὲς τις οὐσίεις καὶ τις τρέφουν μὲ ζωοποιὸ γονιμότητα· τὰ ἄρματα σημαίνουν τὴν κοινωνία ποὺ συνδέει μεταξὺ τους τὰ ὁμοταγῆ ὄντα, οἱ δὲ τροχοί, ποὺ σὰν πτερωτοὶ προχωροῦν χωρὶς ἐπιστροφή καὶ παρέκκλισι, δηλώνουν τὴ δύναμι τῆς πορευτικῆς τῶν ἐνεργείας ἐπάνω στὴν εὐθεῖα καὶ ὄρθια ὁδὸ, καθὼς ὅλη ἡ νοερά τροχιά τους κατευθύνει στὸν ἀκλινῆ καὶ ἴσιο δρόμο.

Μποροῦμε ὅμως νὰ ἐξηγήσαμε τὴν παράστασι τῶν νοερῶν τροχῶν καὶ μὲ ἄλλη ἀναγωγή. Πράγματι, ὅπως λέγει ὁ θεολόγος, τοὺς ἔδωσαν τὸ ὄνομα Γελγέλ²⁰, ποὺ στὴν ἐβραϊκὴ γλῶσσα σημαίνει ἀναकुλισμὸς καὶ ἀνακαλύψεις. Οἱ πύρινοι καὶ θεοειδεῖς τροχοὶ ἔχουν τοὺς ἀναकुλισμοὺς μὲ τὴν ἀεικίνητη κίνησί τους γύρω ἀπὸ τὸ ταυτὸ Ἄγαθόν, τις δὲ ἀνακαλύψεις τις ἔχουν μὲ τὴ φανέρωσι τῶν κρυφίων, τὴν ἀνύψωσι τῶν πεζῶν καὶ μὲ τὴν καθοδικὴ διαπόρθμευσι τῶν ὑψηλῶν ἐλλάμψεων πρὸς τὰ κατώτερα ὄντα.

Ἐπολείπεται νὰ διασαφήσωμε τὸ θέμα περὶ τῆς χαρᾶς τῶν οὐρανίων διακοσμῆσεων²¹. Διότι, ἐνῶ εἶναι ἐντελῶς ξένες πρὸς τὴν ἐμπαθῆ ἡδονὴ ποὺ ταιριάζει σ' ἐμᾶς, λέγεται ὅτι χαίρονται μαζί μὲ τὸν Θεόν, ὅταν ἀνευρίσκονται τὰ ἀπολωλότα· αἰσθάνονται ἐκεῖνη τὴ θεοειδῆ εὐτυχία, τὴν ἀγαθοειδῆ καὶ ἄφθονη εὐφροσύνη γιὰ τὴν λόγῳ προνοίας σωτηρία τῶν ἐπιστρεφόντων στὸ Θεὸ κι' ἐκεῖνη τὴν ἄρρητη μακαριότητα, τῆς ὁποίας τὴ μέθεξι ἐδοκίμωσαν καὶ ἱεροὶ ἄνδρες, χάρις στὶς θεουργικὲς ἐπιφοιτήσεις τῶν θείων ἐλλάμψεων.

20. Ἰεζ. 10,2.

21. Λουκᾶ 15,10.

Τοσαῦτά μοι καὶ περὶ τῶν ἱερῶν ἀναπλάσεων εἰρήσθω, τῆς μὲν ἀκριβοῦς αὐτῶν ἐκφαντορίας ἀπολειπόμενα, συντελοῦντα δέ, ὡς οἶμαι, πρὸς τὸ μὴ ταπεινῶς ἡμᾶς ἐναπομεῖναι ταῖς τυπωτικαῖς φαντασίαις.

5 Εἰ δὲ καὶ τοῦτο φαίης, ὡς οὐ πάντων ἐξῆς τῶν ἀγγελικῶν ἐν τοῖς λογίοις δυνάμεων ἢ ἐνεργειῶν ἢ εἰκόνων ἐποίησάμεθα μνήμην, ἀποκρινόμεθα ἀληθές, ὅτι τῶν μὲν τὴν ὑπερκόσμιον ἐπιστήμην ἠγνοήσαμεν καὶ μᾶλλον ἐπ' αὐτοῖς ἡμεῖς ἐτέρου του φωταγωγοῦντος δεόμεθα, τὰ δὲ ὡς τοῖς εἰρημένοις ὁμοδύναμα
10 παραλελοίπαμεν, τῆς τε συμμετρίας τοῦ λόγου προνενοηκότες καὶ τὴν ὑπὲρ ἡμᾶς κρυφίότητα σιγῇ τιμήσαντες.

Ἄρκετὰ εἶναι αὐτὰ πού εἶπα περὶ τῶν ἱερῶν παραστάσεων. Ἄν καὶ ὑπολείπονται πολὺ ἀπὸ τὴν ἀκριβῆ τους παρουσίας, νομίζω ὅτι συντελοῦν, ὥστε νὰ μὴ παραμείνωμε ταπεινῶς στὸ ἐπίπεδο τῶν φανταστικῶν τύπων.

Ἄν δὲ ἰσχυρισθῆς καὶ τοῦτο, ὅτι δὲν ἐμνημονεύσαμε συστηματικὰ ὅλες τίς ἀγγελικῆς δυνάμεις ἢ ἐνέργειες ἢ παραστάσεις, πού ἀναφέρονται στὰ Λόγια, θὰ ὁμολογήσωμε τὴν ἀλήθεια, πού εἶναι ὅτι ἄλλα μὲν τὰ παραλείψαμε διότι ἀγνοοῦσαμε τὴν ὑπερκόσμια γνῶσι τους καὶ γι' αὐτὸ μᾶλλον ἐμεῖς ἐχρειαζόμαστε κάποιον ἄλλο διαφωτιστὴ γι' αὐτές· καὶ ἄλλα τὰ παραλείψαμε σὰν ὁμοδύναμα μὲ τὰ λεχθέντα, φροντίζοντας συγχρόνως ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ διατηρήσωμε τὴν συμμετρίαν τοῦ λόγου, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ τιμήσωμε μὲ τὴν σιγὴν τὴν κρυφίότητα πού ξεπερνᾷ τὸ νοῦ μας.

ΠΕΡΙ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΕΡΑΡΧΙΑΣ

ΠΕΡΙ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΕΡΑΡΧΙΑΣ
ΠΡΟΣ
ΤΜΟΘΕΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

*Τίς ἡ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας παράδοσις
καὶ τίς ὁ ταύτης σκοπὸς*

1 *Ὅτι μὲν ἡ καθ' ἡμᾶς ἱεραρχία, παίδων ἱερῶν ἱερώτατε,
τῆς ἐνθέου καὶ θείας ἐστὶ καὶ θεουργικῆς ἐπιστήμης καὶ ἐνεργείας καὶ τελειώσεως, ἐκ τῶν ὑπερκοσμίων καὶ ἱερωτάτων ἡμᾶς ἀποδειῖξαι Λογίων χρῆ τοῖς τῆς ἱερᾶς μυσταγωγίας τὴν τε-
5 λετὴν ἐξ ἱεραρχικῶν μυστηρίων καὶ παραδόσεων τετελεσμένοις. Ἄλλ' ὄρα ὅπως οὐκ ἐξορχήσῃ τὰ ἅγια τῶν ἀγίων, εὐλαβηθήσῃ δέ, καὶ τὰ τοῦ κρυφίου Θεοῦ ταῖς νοεραῖς καὶ ἀοράτοις γνώσεσι τιμήσεις, ἀμέθεκτα μὲν αὐτὰ καὶ ἄχραντα τοῖς ἀτελέστοις διατηρῶν, ἱεροῖς δὲ μόνοις τῶν ἱερῶν μεθ' ἱερᾶς ἐλλάμ-
10 ψεως ἱεροπρεπῶς κοινωνῶν.*

Οὕτω γάρ, ὡς ἡ θεολογία τοῖς θιασώταις ἡμῖν παραδέδωκε, καὶ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς, ὁ θεαρχικώτατος νοῦς καὶ ὑπερούσιος, ἡ πάσης ἱεραρχίας, ἀγιαστείας τε καὶ θεουργίας ἀρχὴ καὶ

1. Σύμφωνα μὲ τίς εἰδήσεις τοῦ βιβλίου τῶν Πράξεων ὁ τιμόθεος ἦταν

ΠΕΡΙ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΕΡΑΡΧΙΑΣ
ΠΡΟΣ
ΤΙΜΟΘΕΟ ΕΠΙΣΚΟΠΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Ποιά είναι ἡ ὑπόθεσις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας
καὶ ποιός ὁ σκοπός της

1 Ὅτι ἡ δική μας ἱεραρχία, ἱερώτατε τῶν ἱερῶν παιδιῶν¹, εἶναι θεσμός τῆς ἔνθεης, τῆς θείας, τῆς θεουργικῆς ἐπιστήμης καὶ ἐνέργειας καὶ τελειώσεως, αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ ἀποδείξωμε μὲ βάσι τὰ ὑπερκόσμια καὶ ἱερώτατα Λόγια σ' ἐκείνους πού μὲ τὰ ἱερὰ μυστήρια καὶ τὶς παραδόσεις ἔχουν μνηθῆ τὴν τελετὴ τῆς ἱερῆς μυσταγωγίας. Ἀλλὰ πρόσεχε νὰ μὴ θεατρίσης τὰ ἅγια τῶν ἀγίων· νὰ σεβασθῆς καὶ νὰ τιμήσης τὰ ἀπόκρυφα τοῦ Θεοῦ μὲ νοερὰς καὶ ἀόρατες γνώσεις, κρατώντας τὰ ἀπλησίαστα καὶ ἄθικτα ἀπὸ τοὺς ἀμυήτους· καὶ μόνο στοὺς ἱερεῖς νὰ κοινοποιῆς ἱεροπρεπῶς τὰ ἱερὰ μὲ ἱερὴ ἔλλαμψι.

Διότι, σύμφωνα μὲ ὅσα ἐδίδαξε ἡ θεολογία ἐμᾶς τοὺς θιασῶτες της, ἔτσι καὶ ὁ Ἰησοῦς ὁ ἴδιος, ὁ θεαρχικώτατος καὶ ὑπερούσιος νοῦς, ἡ ἀρχὴ καὶ οὐσία κάθε ἱεραρχίας, κάθε ἀγιασμοῦ νεαρὸς ὅταν ἀκολούθησε τὸν Παῦλο. Τὴν ἴδια περίπου ἐποχὴ ὁ Διονύσιος, ὡς μέλος τοῦ Ἀρείου Πάγου, πρέπει νὰ ἦταν σημαντικὰ μεγαλύτερης ἡλικίας. Ἔτσι ἐξηγεῖται ἡ προσφώνησις «παῖς», παιδί, μαθητής.

οὐσία, καὶ θεαρχικωτάτη δύναμις, ταῖς τε μακαρίαις καὶ ἡμῶν κρείττοσιν οὐσίαις ἐμφανέστερον ἅμα καὶ νοερώτερον ἐλλάμπει καὶ πρὸς τὸ οἰκεῖον αὐτὰς ἀφομοιοῖ κατὰ δύναμιν φῶς· ἡμῶν τε τῷ πρὸς αὐτὸν ἀνατεινομένῳ καὶ ἡμᾶς ἀνατείνονται τῶν καλῶν
 5 ἔρωτι, συμπτύσσει τὰς πολλὰς ἑτερότητας, καὶ εἰς ἐνοειδῆ καὶ θεϊαν ἀποτελειώσας ζωὴν, ἔξιν τε καὶ ἐνέργειαν, ἱεροπρεπῆ δωρεῖται τῆς θείας ἱερωσύνης τὴν δύναμιν· ἐξ ἧς ἐπὶ τὴν ἀγίαν ἐρχόμενοι τῆς ἱερατείας ἐνέργειαν, ἐγγυτέρῳ μὲν αὐτοῖ γενόμεθα τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς οὐσιῶν τῇ κατὰ δύναμιν ἀφομοιώσει τοῦ μονί-
 10 μου τε καὶ ἀνεξαλλάκτου τῆς αὐτῶν ἱερᾶς ἰδρύσεως, καὶ ταύτη πρὸς τὴν μακαρίαν Ἰησοῦ καὶ θεαρχικὴν αὐγὴν ἀναβλέψαντες, ὅσα τε ἰδεῖν ἐφικτὸν ἐποπτεύσαντες ἱερῶς, καὶ τῆς τῶν θεαμάτων γνώσεως ἐλλαμφθέντες τὴν μυστικὴν ἐπιστήμην, ἀφιερω-
 μένοι καὶ ἀφιερωταί, φωτοειδεῖς καὶ θεουργικοί, τετελεσμένοι
 15 καὶ τελεσιουργοὶ γενέσθαι δυνησόμεθα.

2 Τίς μὲν οὖν ἢ τῶν ἀγγέλων ἐστὶ καὶ ἀρχαγγέλων ἱεραρχία, καὶ τῶν ὑπερκοσμίων ἀρχῶν τε καὶ ἐξουσιῶν καὶ δυνάμεων, καὶ κυριοτήτων τε καὶ θείων θρόνων ἢ τῶν ὁμοταγῶν τοῖς θρόνοις οὐσιῶν, ἃς ἡ θεολογία προσεχῶς καὶ ἀεὶ περὶ Θεόν τε
 20 εἶναι καὶ μετὰ Θεοῦ παραδίδωσι, Χερουβὶμ αὐτὰς Ἑβραίων φωνῆ καὶ Σεραφὶμ ὀνομάζουσα, ταῖς τῶν διακόσμων αὐτῶν καὶ ἱεραρχιῶν ἀγίαις τάξεσι καὶ διαιρέσεσι περιτυγχάνων, εὐρήσεις ἐν τούτοις ἡμῶν, οὐκ ἐπαξίως μὲν, ὡς ἐφικτὸν δὲ καὶ ὡς ἡ θεολογία τῶν ἱερωτάτων Γραφῶν ὑφηγήσατο, τὴν κατ' αὐτοὺς ἱε-
 25 ραρχίαν ἀνυμνηκότων. Τοσοῦτον δὲ ὁμῶς εἰπεῖν ἀναγκαῖον, ὡς ἐκείνη τε καὶ πᾶσα ἢ νῦν ὑμνουμένη παρ' ἡμῶν ἱεραρχία, μίαν ἔχει καὶ τὴν αὐτὴν διὰ πάσης τῆς ἱεραρχικῆς πραγματείας τὴν δύναμιν, αὐτόν τε τὸν ἱεράρχην, ὡς ἡ κατ' αὐτὸν οὐσία καὶ ἀνα-
 λογία καὶ τάξις ἔχει, τελεσθῆναι κατὰ τὰ θεῖα καὶ θεωθῆναι καὶ
 30 τοῖς ὑποβεβηκόσι μεταδοῦναι, κατ' ἀξίαν ἐκάστῳ τῆς ἐγγινομέ-

2. Ἡ ἱεραρχικὴ πορεία ἀκολουθεῖται σὲ ὅλη τὴ γραμμὴ· οἱ μύστες γίνονται μυσταγωγοὶ γιὰ τοὺς κατωτέρους.

καὶ κάθε θεουργίας, ἡ θεαρχικωτάτη δύναμις, ἐλλάμπει ἐμφανέστερα καὶ συγχρόνως νοερώτερα τὶς μακάριες καὶ ἀνώτερες ἀπὸ μᾶς οὐσίες καὶ τὶς ἀφομοιώνει κατὰ δύναμι πρὸς τὸ φῶς του. Ὅσο γιὰ μᾶς, μὲ τὸν ἔρωτα τῶν καλῶν, πού καὶ ὁ ἴδιος ἀνατείνεται κι' ἐμᾶς ἀνατείνει πρὸς αὐτόν, συμπύσσει τὶς πολλῆς μας ἑτερότητες καί, ἀφοῦ μᾶς τελειώση σὲ μιὰ ἐνοειδῆ καὶ θεία ζωὴ καὶ ἔξι καὶ ἐνέργεια, μᾶς δωρίζει τὴν ἱεροπρεπῆ δύναμι τῆς θείας ἱερωσύνης. Ἐρχόμενοι ἔπειτα στὴν ἀγία ἐνέργεια τῆς ἱερατείας, φθάνομε πλησιέστερα πρὸς τὶς οὐσίες πού εἶναι ἐπάνω ἀπὸ ἐμᾶς μὲ τὴν κατὰ τὸ δυνατὸ ἀφομοίωσι τοῦ σταθεροῦ καὶ ἀμεταβλήτου χαρακτῆρος τῆς ἱερῆς ἐδραιώσεώς των· καὶ ἀπὸ ἐκεῖ, ἀφοῦ ἀτενίσωμε πρὸς τὴν μακαρία καὶ θεαρχικὴ αὐγὴ τοῦ Ἰησοῦ, ἀφοῦ ἐποπτεύσωμε εὐλαβῶς ὅσα εἶναι ἐφικτὸ νὰ ἰδοῦμε καὶ ἀφοῦ ἐλλαμφθοῦμε τῇ μυστικῇ ἐπιστήμῃ τῆς γνώσεως τῶν θεαμάτων, θὰ μπορέσωμε νὰ γίνωμε ἀφιερωμένοι καὶ ἀφιερωταί, φωτοειδεῖς καὶ θεουργικοί, μύστες καὶ μυσταγωγοί².

Τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἱεραρχία τῶν ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων, ὑπερκοσμίων ἀρχῶν καὶ ἐξουσιῶν καὶ δυνάμεων, κυριοτήτων καὶ θείων θρόνων ἢ τῶν ὁμοταγῶν μὲ τοὺς θρόνους οὐσιῶν, πού ἡ θεολογία διδάσκει ὅτι εἶναι συνημμένως καὶ πάντοτε γύρω ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ κατὰ τὴν ἐβραϊκὴ γλῶσσα ὀνομάζει Χερουβὶμ καὶ Σεραφίμ, αὐτὰ θὰ τᾶ εὔρησ ἂν ἀνοίξης τὴν πραγματεία πού ἐγράψαμε γιὰ τὶς ἅγιες τάξεις καὶ διαιρέσεις τῶν διακόσμων καὶ ἱεραρχιῶν τους. Θὰ ἰδῆς σ' αὐτὴν τὴν πραγματεία ὅτι ἀνυμνήσαμε τὴν ἱεραρχία αὐτῶν τῶν τάξεων, ὄχι βέβαια ἐπαξίως ἀλλὰ ὅσο ἦταν ἐφικτὸ καὶ ὅπως τὸ ἐδίδαξε ἡ θεολογία τῶν ἱερωτάτων Γραφῶν. Εἶναι ὁμως ἀναγκαῖο νὰ εἰποῦμε τοῦτο· ὅτι τόσο ἐκείνη ἡ οὐράνια ἱεραρχία, ὅσο καὶ αὐτὴ πού ὑμνοῦμε τώρα, ἡ ἐκκλησιαστικὴ, κατέχουν μιὰ καὶ τὴν αὐτὴ δύναμι σ' ὅλες τὶς ἱεραρχικὲς λειτουργίες τους· ὅτι κάθε ἱεράρχης μπορεῖ ὁ ἴδιος, σύμφωνα μὲ τὴν οὐσία, τὴν ἀναλογία καὶ τὴν τάξι του, νὰ μνηθῆ στὰ θεῖα μυστήρια καὶ νὰ θεωθῆ, ἀλλὰ καὶ νὰ μεταδώση στοὺς ὑποδεεστέρους του τὴ θέωσι πού πραγματοποιεῖται σ' αὐτόν ἀπὸ τὸν Θεό, κατὰ τὴν ἀξία τοῦ καθενός, οἱ δὲ ὑποδεέστεροι μποροῦν ν'

νης αὐτῷ θεόθεν ἱεραῶς θεώσεως, τοὺς τε ὑποβεβηκότας ἔπε-
σθαι μὲν τοῖς κρείττοσιν, ἀνατείνειν δὲ τοὺς ἥττους ἐπὶ τὰ πρό-
σω, τοὺς δὲ καὶ πρεῖναι καὶ ὡς δυνατὸν ἑτέροις ἡγεῖσθαι· καὶ
διὰ ταύτης τῆς ἐνθέου καὶ ἱεραρχικῆς ἀρμονίας τοῦ ὄντος καλοῦ
5 καὶ σοφοῦ καὶ ἀγαθοῦ μετέχειν ἕκαστον ὅση δύναμις.

Ἄλλ' αἱ μὲν ὑπὲρ ἡμᾶς οὐσίαι καὶ τάξεις, ὧν ἤδη μνήμην
ἱερὰν ἐποίησάμην, ἀσώματοί τε εἰσὶ, καὶ νοητὴ καὶ ὑπερκόσμιός
ἐστὶν ἢ κατ' αὐτὰς ἱεραρχία· τὴν καθ' ἡμᾶς δὲ ὁρῶμεν ἀναλό-
γως ἡμῖν αὐτοῖς τῇ τῶν αἰσθητῶν συμβόλων ποικιλίᾳ πληθυ-
10 μένην, ὑφ' ὧν ἱεραρχικῶς ἐπὶ τὴν ἐνοειδῆ θεώσιν ἐν συμμετρίᾳ
τῇ καθ' ἡμᾶς ἀναγόμεθα, Θεόν τε καὶ θείαν ἀρετὴν. Αἱ μὲν, ὡς
νόες, νοοῦσι κατὰ τὸ αὐταῖς θεμιτόν, ἡμεῖς δὲ αἰσθηταῖς εἰκόσιν
ἐπὶ τὰς θείας, ὡς δυνατόν, ἀναγόμεθα θεωρίας. Ἀληθῶς τε εἴ-
πεῖν, ἐν μὲν ἐστὶν, οὐ πάντες οἱ ἐνοειδεῖς ἐφίενται, μετέχουσι δὲ
15 οὐχ ἐνιαίως ταύτου τε καὶ ἐνὸς ὄντος, ἀλλ' ὡς ἑκάστῳ τὰ θεῖα
ζυγὰ διανέμει κατ' ἀξίαν τὴν ἀποκλήρωσιν.

Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ἡμῖν ἐν τῇ Περὶ νοητῶν τε καὶ
αἰσθητῶν πραγματεία διεξοδικώτερον εἴρηται· νῦν
δὲ τὴν καθ' ἡμᾶς ἱεραρχίαν ἀρχὴν τε αὐτῆς καὶ οὐσίαν ὡς οἶόν
20 τε, εἰπεῖν πειράσομαι, τὴν πασῶν ἱεραρχιῶν ἀρχὴν τε καὶ τε-
λείωσιν, Ἰησοῦν ἐπικαλεσάμενος.

3 Ἔστι μὲν ἱεραρχία πᾶσα, κατὰ τὸ σεπτὸν τῆς ἡμῶν παρα-
δόσεως, ὁ πᾶς τῶν ὑποκειμένων ἱερῶν λόγος, ἢ καθολικωτάτη
τῶν τῆσδε τυχόν ἱεραρχίας ἢ τῆσδε ἱερῶν συγκεφαλαίωσις. Ἡ
25 καθ' ἡμᾶς οὖν ἱεραρχία λέγεται καὶ ἐστὶν ἢ περιεκτικὴ τῶν κατ'
αὐτὴν ἀπάντων ἱερῶν πραγματεία, καθὼς ἦν ὁ θεῖος ἱεράρχης τε-
λούμενος, ἀπάντων ἕξει τῶν κατ' αὐτὸν ἱερωτάτων τὴν μέθεξιν,

3. Ἡ κοινὴ δύναμις τῶν δύο ἱεραρχιῶν εἶναι ὁ καθένας νὰ μετέχη τοῦ ὄντως καλοῦ κατὰ τὴ θέσι καὶ τὴ δύναμί του καὶ νὰ μεταδίδη ἀπὸ αὐτὸ στοὺς κατωτέρους του, ἀπὸ τὸν ἱεράρχη ἕως τὸ τελευταῖο μέλος του.

ἀκολουθοῦν τοὺς ἀνωτέρους καὶ ν' ἀνατείνουν τοὺς κατωτέρους πρὸς τὰ ἐμπρός, αὐτοὶ δὲ μὲ τὴ σειρά τους νὰ προχωροῦν καὶ νὰ καθοδηγοῦν ἄλλους κατὰ δύναμι. Μέσα σ' αὐτὴν τὴν ἔνθεη καὶ ἱεραρχικὴ ἄρμονία ὁ καθένας μπορεῖ νὰ μετέχη κατὰ τὶς ἰκανότητές του σ' αὐτὸν ποὺ εἶναι ὄντως καλὸς καὶ σοφὸς καὶ ἀγαθός³.

Ἄλλὰ οἱ ἐπάνω ἀπὸ μᾶς εὐρισκόμενες οὐσίες καὶ τάξεις, τὶς ὁποῖες ἐμνημόνευσα ἤδη εὐλαβῶς, εἶναι ἀσώματες καὶ ἡ ἱεραρχία τους εἶναι ἱερὴ καὶ ὑπερκόσμια. Ἀντιθέτως τὴν ἀνθρώπινη ἱεραρχία τὴ βλέπουμε σύμφωνα μὲ τὴ φύσι μας νὰ πληθύνεται μὲ τὴν ποικιλία τῶν αἰσθητῶν συμβόλων, μὲ τὴ βοήθεια τῶν ὁποίων κατὰ τὴν ἰκανότητά μας ἀνυψωνόμαστε ἱεραρχικῶς πρὸς τὴν ἐνοειδῆ θέωσι⁴, πρὸς τὸν Θεὸ καὶ τὴ θεία ἀρετῆ. Ἐκεῖνες οἱ οὐράνιες οὐσίες, σὰν νόες ποὺ εἶναι, ἀντιλαμβάνονται τὰ θεῖα νοερῶς κατὰ τὸ θεμιτὸ σ' αὐτές· ἐμεῖς ὅμως ἀνυψωνόμαστε πρὸς τὶς θεῖες θεωρίες κατὰ τὶς δυνάμεις μας μὲ τὶς αἰσθητὲς εἰκόνες. Γιὰ νὰ εἰποῦμε τὴν ἀλήθεια, ἓνα εἶναι τὸ ἀγαθὸ ποὺ ποθοῦν ὅλοι οἱ ἐνοειδεῖς, δὲν μετέχουν ὅμως σ' αὐτὰ ὅλοι ἐνιαίως, ἂν καὶ εἶναι ἓνα καὶ τὸ αὐτό, ἀλλὰ μετέχουν σύμφωνα μὲ τὰ μερίδια ποὺ διανέμει στὸν καθένα ἡ θεία ζυγαριὰ κατὰ τὴν ἀξία του.

Αὐτὰ τὰ πράγματα ὅμως τὰ ἀναπτύξαμε ἀναλυτικώτερα στὴν πραγματεία *Περὶ νοητῶν καὶ αἰσθητῶν*. Στὴν παροῦσα ὅμως εὐκαιρία θὰ ἀσχοληθῶ μὲ τὴ δική μας ἱεραρχία, ἐκθέτοντας κατὰ τὸ δυνατὸ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἀρχὴ καὶ τὴν οὐσία της, ἀφοῦ ἐπικαλεσθῶ τὴν ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος ὅλων τῶν ἱεραρχιῶν, δηλαδὴ τὸν Ἰησοῦ.

- 3 Κατὰ τὴ σεπτῆ μας παράδοσι ὀλικὴ ἱεραρχία εἶναι τὸ σύνολο τῶν ἱερῶν πραγμάτων ποὺ ὑπόκεινται σ' αὐτὴν, εἶναι ἡ καθολικὴ συγκεφαλαίωσις τῶν ἱερῶν πραγμάτων τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης ἱεραρχίας. Ἐπομένως ἡ δική μας ἱεραρχία λέγεται καὶ εἶναι ὁ θεσμὸς ποὺ περιέχει ὅλα τὰ ἱερὰ πράγματα τὰ ὁποῖα ἀνήκουν στὸ χῶρο της. Σ' αὐτὸν τὸ θεσμὸ ὁ θεῖος ἱεράρχης, ἀφοῦ καθαγιασθῆ, ἀποκτᾶ τὴ μέθεξι ὅλων τῶν ἱερωτάτων ἐνεργειῶν

4. Ὅσο ἀνυψώνεται κανεὶς, τόσο φθάνει πρὸς τὸ ἐνιαῖο, ὅσο κατεβαίνει, τόσο πληθύνεται μὲ τὰ αἰσθητά.

ὡς ἱεραρχίας ἐπώνυμος. Ὡς γὰρ ἱεραρχίαν ὁ φήσας, ἀπάντων ὁμοῦ συλλήβδην ἔφη τὴν τῶν ἱερῶν διακόσμησιν, οὕτως ἱεράρχην ὁ λέγων δηλοῖ τὸν ἔνθεόν τε καὶ θεῖον ἄνδρα, τὸν πάσης ἱερᾶς ἐπιστήμονα γνώσεως, ἐν ᾧ καὶ καθαρῶς ἢ κατ' αὐτὸν ἱεραρχία πᾶσα τελεῖται καὶ γινώσκεται. Ταύτης ἀρχὴ τῆς ἱεραρχίας ἢ πηγὴ τῆς ζωῆς, ἢ οὐσία τῆς ἀγαθότητος, ἢ μία τῶν ὄντων αἰτία Τριάς, ἐξ ἧς καὶ τὸ εἶναι καὶ τὸ εἶναι τοῖς οὐσι δι' ἀγαθότητα. Ταύτη δὲ τῇ πάντων ἐπέκεινα θεαρχικωτάτη μακαριότητι, τῇ τρισσῇ τῇ μονάδι τῇ ὄντως οὐσῃ, κατὰ τὸ ἡμῖν μὲν 10 ἀνέφικτον, αὐτῇ δὲ ἐπιστητόν, θέλημα μὲν ἐστὶν ἢ λογικὴ σωτηρία τῶν καθ' ἡμᾶς τε καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς οὐσιῶν· ἢ δὲ οὐχ ἑτέρως γενέσθαι δύναται, μὴ θεουμένων τῶν σωζομένων. Ἡ δὲ θέωσις ἐστὶν ἢ πρὸς Θεόν, ὡς ἐφικτόν, ἀφομοίωσις τε καὶ ἔνωσις. Ἀπάσης δὲ τοῦτο κοινὸν ἱεραρχίας τὸ πέρας, ἢ πρὸς Θεόν 15 τε καὶ τὰ θεῖα προσεχῆς ἀγάπησις, ἐνθέως τε καὶ ἐνιαίως ἱερουργημένη, καὶ πρό γε τούτου τῶν ἐναντίων ἢ παντελῆς καὶ ἀνεπίστροφος ἀποφοίτησις, ἢ γνῶσις τῶν ὄντων ἢ ὄντα ἐστίν, ἢ τῆς ἱερᾶς ἀληθείας ὄρασις τε καὶ ἐπιστήμη, ἢ τῆς ἐνοειδοῦς τελειώσεως ἔνθεος μέθεξις, αὐτοῦ τοῦ ἐνὸς ὡς ἐφικτόν, ἢ τῆς 20 ἐποψίας ἐστίασις, τρέφουσα νοητῶς καὶ θεοῦσα πάντα τὸν εἰς αὐτὴν ἀνατεινόμενον.

4 Λέγομεν τοίνυν, ὡς ἢ θεαρχικὴ μακαριότης, ἢ φύσει Θεότης, ἢ ἀρχὴ τῆς θεώσεως, ἐξ ἧς τὸ θεοῦσθαι τοῖς θεουμένοις, ἀγαθότητι θεῖα τὴν ἱεραρχίαν ἐπὶ σωτηρίᾳ καὶ θεώσει πάντων 25 τῶν λογικῶν τε καὶ νοερῶν οὐσιῶν ἐδωρήσατο. Καὶ ταῖς μὲν ὑπερκοσμίοις καὶ μακαρίοις λήξεσιν, ἀλλότερόν τε καὶ νοερώτερον (οὐ γὰρ ἐξωθεν αὐτὰς ὁ Θεὸς ἐπὶ τὰ θεῖα κινεῖ, νοητῶς δὲ καὶ ἔνδοθεν, ἐλλαμπομένων αὐτῶν ἐν αὐγῇ καθαρᾷ καὶ ἀῦλω τὴν θειοτάτην βούλησιν), ἡμῖν δὲ τὸ ἐκεῖναις ἐνιαίως τε καὶ συνεπτυγμένως δωρηθέν, ἐκ τῶν θεοπαραδότων Λογίων, ὡς ἡμῖν

5. Ὡς φορεὺς τῆς ὄλης ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας φέρει τὸ ὄνομά της,

πὸ τοῦ ἀνήκουν ὡς ἐπώνυμος τῆς ἱεραρχίας⁵. Διότι, ὅπως ὁποῖος ἀναφέρει τὴ λέξι ἱεραρχία δηλώνει τὴ διακόσμησι ὄλων μαζί τῶν ἱερῶν πραγμάτων, ἔτσι ὁποῖος ἀναφέρει τὴ λέξι ἱεράρχης δηλώνει ἓνα ἔνθεο καὶ θεῖο ἄνδρα, ἐπιστήμονα ὄλης τῆς ἱεράς γνώσεως, στὸν ὁποῖο τελειώνεται καὶ γνωρίζεται καθαρὰ ὄλη ἡ ἱεραρχία του. Ἀρχὴ αὐτῆς τῆς ἱεραρχίας εἶναι ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, ἡ οὐσία τῆς ἀγαθότητος, ἡ μοναδικὴ αἰτία τῶν ὄντων, ἡ Τριάς ἀπὸ τὴν ὁποία λόγῳ ἀγαθότητος μεταδίδεται στὰ ὄντα τὸ εἶναι καὶ τὸ εὖ εἶναι. Σὲ τούτην δὲ τὴν ἐπέκεινα τῶν ὄλων θεαρχικώτατη μακαριότητα, τὴν τριάδα, τὴν μονάδα, τὴν πραγματικὰ ὑπάρχουσα, κατὰ τρόπο πὸ σὲ μᾶς εἶναι ἀκατάληπτος, σ' αὐτὴν δὲ γνωστός, θέλημα εἶναι ἡ σωτηρία τῶν λογικῶν οὐσιῶν, τῶν δικῶν μας καὶ τῶν ἐπάνω ἀπὸ μᾶς· κι' ἡ σωτηρία δὲν μπορεῖ νὰ πραγματοποιηθῆ χωρὶς νὰ θεωθοῦν οἱ σωζόμενοι. Ἡ δὲ θέωσις εἶναι ἡ πρὸς τὸν Θεὸ κατὰ τὸ ἐφικτὸ ἀφομοίωσις καὶ ἔνωσις. Ὁ κοινὸς δὲ σκοπὸς κάθε ἱεραρχίας εἶναι τοῦτος, ἡ ἐπίμονη ἀγάπησις πρὸς τὸν Θεὸ καὶ πρὸς τὰ θεῖα, πὸ ἱεουργεῖται κατὰ τρόπο ἔνθεο καὶ ἐνιαῖο, καὶ πρὶν ἀπ' αὐτὴν ἡ πλήρης καὶ ἀνεπίστροφη ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τὰ ἀντίθετα, ἡ γνῶσις τῶν ὄντων κατὰ τὴ φύσι τους, ἡ θέα καὶ ἐπιστήμη τῆς ἱεράς ἀληθείας, ἡ ἔνθεη μέθεξις τῆς ἐνοειδοῦς τελειώσεως, ἡ ἐστίασις μὲ τὴν ἐποπτεία τοῦ ἴδιου τοῦ Ἐνός, ὅσο εἶναι ἐφικτό, πὸ τρέφει νοητῶς καὶ θεώνει ὁποῖον ἀνατείνεται πρὸς αὐτὴν.

- 4 Λέγομε λοιπὸν ὅτι ἡ θεαρχικὴ μακαριότης, ἡ φύσει θεότης, ἡ ἀρχὴ τῆς θεώσεως, ἀπὸ τὴν ὁποία προέρχεται ἡ θέωσις στοὺς θεουμένους, ἐδώρισε τὴν ἱεραρχία ἀπὸ θεῖα ἀγαθότητα γιὰ τὴ σωτηρία καὶ θέωσι ὄλων τῶν λογικῶν καὶ νοερῶν οὐσιῶν. Καὶ στίς μὲν ὑπερκόσμιες καὶ μακάριες τάξεις τὴν ἐδώρισε αὐλότερα καὶ νοερώτερα (διότι αὐτὲς ὁ Θεὸς δὲν τις κινεῖ ἀπ' ἔξω πρὸς τὰ θεῖα, ἀλλὰ νοητῶς καὶ ἀπὸ μέσα, ὥστε νὰ ἐλλάμπωνται μὲ καθαρὴ καὶ αὐλὴ αὐγὴ γιὰ τὴν ἀνάπτυξι τῆς θειοτάτης βουλήσεως), σ' ἐμᾶς ὅμως αὐτὰ πὸ ἐδόθησαν σ' ἐκεῖνες μὲ τρόπο ἐνιαῖο καὶ συνεπτυγμένο ἔχουν δωρηθῆ ἀπὸ τὰ θεοπαράδοτα

ἐφικτόν, ἐν ποικιλίᾳ καὶ πλήθει διαιρετῶν συμβόλων δεδώρηται. Οὐσία γὰρ τῆς καθ' ἡμᾶς ἱεραρχίας ἐστὶ τὰ θεοπαράδοτα Λόγια. Σεπτότατα δὲ λόγια ταῦτά φαμεν, ὅσα πρὸς τῶν ἐνθέων ἡμῶν ἱεροτελεστῶν ἐν ἀγιογράφοις ἡμῖν καὶ θεολογικαῖς δεδώρηται δέλτοις· καὶ μὴν ὅσα πρὸς τῶν αὐτῶν ἱερῶν ἀνδρῶν ἀύλοτέρᾳ μνήσει καὶ γείτονί πως ἤδη τῆς οὐρανίας ἱεραρχίας, ἐκ νοῦς εἰς νοῦν διὰ μέσου λόγου, σωματικοῦ μὲν, ἀύλοτέρου δὲ ὁμως, γραφῆς ἐκτός, οἱ καθηγεμόνες ἡμῶν ἐμυήθησαν, οὐδὲ ταῦτα τῶν ἐνθέων ἱεραρχῶν εἰς τὸ τῆς ἱερουργίας κοινὸν ἀπα-
 10 ρακαλύπτους νοήσεσιν, ἀλλ' ἐν συμβόλοις ἱεροῖς, παραδεδωκότων· ἐστὶ γὰρ οὐ πᾶς ἱερός, «οὐδὲ πάντων», ὡς τὰ Λόγια φησιν, «ἢ γνῶσις».

5 Ἀναγκαῖως οὖν οἱ πρῶτοι τῆς καθ' ἡμᾶς ἱεραρχίας καθηγεμόνες, ἐκ τῆς ὑπερουσίου θεαρχίας αὐτοῖ τε ἀναπλησθέντες
 15 τοῦ ἱεροῦ δώρου καὶ εἰς τὸ ἐξῆς αὐτὸ προαγαγεῖν ὑπὸ τῆς θεαρχικῆς ἀγαθότητος ἀπεσταλμένοι, καὶ αὐτοὶ δὲ ἀφθόνως ἐρῶντες ὡς θεῖοι τῆς τῶν μετ' αὐτοὺς ἀναγωγῆς καὶ θεώσεως, αἰσθηταῖς εἰκόσι τὰ ὑπερουράνια καὶ ποικιλίᾳ καὶ πλήθει τὸ συνεπτυγμένον καὶ ἐν ἀνθρωπίνοις τε τὰ θεῖα καὶ ἐνύλοις τὰ αὔλα καὶ
 20 τοῖς καθ' ἡμᾶς τὰ ὑπερούσια, ταῖς ἐγγράφοις τε αὐτῶν καὶ ἀγράφοις μνήσεσι, κατὰ τοὺς ἱεροὺς ἡμῖν ἔδοσαν θεσμοὺς οὐ τῶν ἀνιέρων ἔνεκα μόνον, οἷς οὐδὲ τῶν συμβόλων ἄπτεσθαι θεμιτόν, ἀλλ' ὅτι καὶ συμβολικὴ τίς ἐστίν, ὅπερ ἔφην, ἀναλόγως ἡμῖν αὐτοῖς ἢ καθ' ἡμᾶς ἱεραρχία, δεομένη τῶν αἰσθητῶν εἰς
 25 τὴν ἐξ αὐτῶν ἐπὶ τὰ νοητὰ θειοτέραν ἡμῶν ἀναγωγήν. Ἀνακεκαλυμμένοι δὲ ὁμως εἰσὶν οἱ τῶν συμβόλων λόγοι τοῖς θείοις ἱεροτελεσταῖς, οὓς οὐ θεμιτὸν ἐξάγειν εἰς τοὺς ἔτι τελειομένους, εἰδότας ὡς οἱ τῶν ἱερῶν θεοπαραδότως νομοθέται, ταῖς τῶν διακόσμων εὐσταθέσι καὶ ἀσυμφύρτοις τάξεσι καὶ ταῖς τοῦ
 30 ἐκάστῳ κατ' ἀξίαν προσήκοντος ἀναλόγοις καὶ ἱεραῖς ἀπονεμή-

6. «Διαιρετὰ σύμβολα», εἶναι ἐκεῖνα πού μᾶς παρουσιάζει ἡ Γραφή κατὰ

Λόγια, κατὰ τὸ ἐφικτό, μὲ ποικιλία καὶ πλῆθος διαιρετῶν συμβόλων⁶. Διότι οὐσία τῆς δικῆς μας ιεραρχίας εἶναι τὰ θεοπαράδοτα Λόγια. Σεπτότατα δὲ λόγια θεωροῦμε αὐτὰ πού μᾶς ἐδόθησαν σὲ ἀγιόγραφα καὶ θεολογικὰ βιβλία ἀπὸ τοὺς ἐνθέους μυσταγωγούς μας· ἀλλὰ ἐπίσης θεωροῦμε σεπτὰ καὶ ὅσα οἱ καθοδηγηταί μας ἐμυήθησαν ἀπὸ τοὺς ἴδιους ἱερούς ἄνδρες μ' ἓνα τρόπο αὐλότερο καὶ κάπως συγγενῆ μὲ τὴν οὐράνια ιεραρχία, ἀπὸ νοῦ σὲ νοῦ διὰ μέσου τοῦ λόγου, σωματικοῦ μὲν ἀλλὰ αὐλότερου χωρὶς γραφή· κι' οὔτε αὐτὰ οἱ ἐνθεοὶ ἱεράρχες δὲν τὰ παρέδωσαν στὴν κοινὴ ἱεουργία μὲ γυμνές ἔννοιες, ἀλλὰ μὲ ἱερὰ σύμβολα· διότι, ὅπως βεβαιώνουν τὰ Λόγια, δὲν εἶναι ὁ καθένας ἱερός καὶ «δὲν ἀνήκει σὲ ὅλους ἢ γνῶσις»⁷.

Ἀναγκαίως λοιπὸν οἱ πρῶτοι ὁδηγοὶ τῆς ιεραρχίας μας, οἱ Ἀπόστολοι, ἀφοῦ ἐπληρώθηκαν οἱ ἴδιοι μὲ τὸ ἱερὸ δῶρο ἀπὸ τὴν ὑπερούσια θεαρχία καὶ στὴ συνέχεια ἐστάλθηκαν ἀπὸ τὴ θεαρχικὴ ἀγαθότητα νὰ τὸ διαδώσουν πρὸς τὰ ἔξω, ὡς θεῖοι οἱ ἴδιοι καὶ γεμᾶτοι πόθο γιὰ τὴν ἀναγωγή καὶ θέωσι τῶν κατωτέρων τους, κατὰ τὰ ἱερὰ θέσμια μᾶς παρέδωσαν διὰ τῶν ἐγγράφων καὶ ἀγράφων διδαχῶν τους τὰ ὑπερουράνια μὲ αἰσθητὲς εἰκόνες, τὰ συνεπτυγμένα μὲ ποικιλία καὶ μὲ πληθώρα, τὰ θεῖα μὲ ἀνθρώπινα, τὰ αὐτὰ μὲ ὑλικά καὶ τὰ ὑπερούσια μὲ ἐγκόσμια. Καὶ τὰ παρέδωσαν ἔτσι ὄχι μόνο γιὰ χάρι τῶν ἀνιέρων ἀνθρώπων πού δὲν εἶναι θεμιτὸ οὔτε νὰ ἐγγίξουν τὰ σύμβολα, ἀλλ' ἐπίσης καὶ γιὰ τὸ λόγο ὅτι ἡ δικὴ μας ιεραρχία εἶναι καὶ συμβολικὴ, ἀνάλογη μὲ τὴ φύσι μας, κι' ἔχει ἀνάγκη τὰ αἰσθητὰ γιὰ νὰ ἐπιτύχη ἀπὸ αὐτὰ τὴν ἀνύψωσί μας πρὸς τὰ νοητὰ σὲ θεϊότερο ἐπίπεδο. Βέβαια οἱ ἔννοιες τῶν συμβόλων εἶναι φανερὲς στοὺς θεῖους ἱεροτελεστάς, ἀλλὰ δὲν εἶναι θεμιτὸ νὰ τὶς παρουσιάζουν σ' ἐκείνους πού εἶναι ἀκόμη στὸ δρόμο τοῦ καθαγιασμοῦ· διότι γνωρίζουν ὅτι οἱ νομοθέτες τῶν θεοπαραδότων ἱερῶν ἐντολῶν ἔχουν ὀργανώσει τὴν ιεραρχία κατὰ σταθερὲς καὶ ἀμιγεῖς τάξεις τῶν διακόσμων κι' ἔχουν ὀρίσει ἱερὲς χορηγίες ἀνάλογες μὲ τὴν ἀξία τοῦ καθενός.

ποικίλους τρόπους.

7. Α' Κορ. 8,7.

σεσι, τὴν ἱεραρχίαν διετάξαντο. Διὸ καὶ ταῖς σαῖς ἱεραῖς ὁμολογίαις πεισθεῖς (ἀναμνηῆσαι γὰρ αὐτῶν εὐαγές), ὡς ἀπάσης μὲν ὑπερκειμένης ἱεραρχικῆς ἱερολογίας, οὐ μεταδώσεις ἑτέρῳ, παρὰ τοὺς ὁμοταγεῖς σοι θεοειδεῖς ἱεροτελεστάς, αὐτοὺς τε πεί-
 5 σεις ὁμολογήσαι κατὰ θεσμόν ἱεραρχικόν, καθαρῶν μὲν καθαρῶς ἐφάπτεσθαι, κοινωνεῖν δὲ μόνοις τῶν θεουργικῶν τοῖς θείοις, καὶ τῶν τελείων τοῖς τελειωτικοῖς, ἀγίοις τε τῶν παναγεστάτων, ἄλλων τε ἱεραρχικῶν σοι καὶ τούτου μεταδέδωκα τοῦ ἐνθέου δώρου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

α'. Περὶ τῶν ἐν τῷ φωτισματι τελουμένων

1 Εἴρηται τοίνυν ἡμῖν ἱερῶς, ὡς οὗτός ἐστι τῆς καθ' ἡμᾶς ἱεραρχίας σκοπός, ἢ πρὸς Θεὸν ἡμῶν, ὡς ἐφικτόν, ἀφομοίωσις τε καὶ ἔνωσις. Ταύτης δέ, ὡς τὰ θεῖα διδάσκει Λόγια, ταῖς τῶν σεβασμιωτάτων ἐντολῶν ἀγαπήσεσι καὶ ἱεουργίαις μόνως τευξόμεθα. «Τηρήσει» γάρ, φησὶν, «ὁ ἀγαπῶν με τὸν λόγον μου
 15 καὶ ὁ Πατὴρ μου ἀγαπήσει αὐτόν, καὶ πρὸς αὐτόν ἐλευσόμεθα καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν». Τίς οὖν ἐστὶν ἀρχὴ τῆς τῶν σεπτοτάτων ἱεουργίας ἐντολῶν; Ἡ πρὸς τὴν τῶν ἄλλων ἱερολογιῶν καὶ ἱεουργιῶν ὑποδοχὴν ἐπιτηδειότατα μορφοῦσα τὰς ψυχικὰς ἡμῶν ἔξεις, ἢ πρὸς τὴν τῆς ὑπερουρανίας λήξεως ἀνα-
 20 γωγὴν ἡμῶν ὁδοποίησις, ἢ τῆς ἱερᾶς καὶ θειοτάτης ἡμῶν ἀναγεννήσεως παράδοσις. Ὡς γὰρ ὁ κλεινὸς ἡμῶν ἔφη καθηγεμῶν, ἢ κατὰ νοῦν μὲν ἐπὶ τὰ θεῖα πρωτίστη κίνησις ἢ ἀγάπησις ἐστὶ τοῦ Θεοῦ· τῆς δὲ ἱερᾶς ἀγαπήσεως ἢ πρὸς τὴν ἱεουργίαν τῶν

8. Ὑποτίθεται ὅτι ὁ Τιμόθεος χειροτονήθηκε ὡς ἱεράρχης ἀπὸ τὸν Διονύσιου.

Ἐπειδὴ ὅμως οἱ ἱερεῖς ὁμολογίεις σου μὲ ἔπεισαν (διότι εἶναι δίκαιο νὰ τὸ ὑπενθυμίσω ἐδῶ⁸, ὅτι δὲν θὰ μεταδώσης σὲ ἄλλον ὅλη τὴν ἱερολογία πού ἱεραρχικὰ ἀνήκει σὲ ἀνώτερα ἐπίπεδα, παρὰ μόνο στοὺς ὁμοταγεῖς σου θεοειδεῖς ἱεροτελεστὰς καὶ ὅτι θὰ τοὺς πείσης καὶ αὐτοὺς νὰ ὑποσχεθοῦν σύμφωνα μὲ τὸν ἱεραρχικὸ θεσμὸ ὅτι θὰ ἐγγίζουν τὰ καθαρὰ πράγματα καθαρῶς καὶ θὰ μεταδίδουν τὰ θεουργικὰ μυστήρια στοὺς θεῖους, τὰ τελειωτικὰ μόνο στοὺς τελείους, τὰ παναγέστατα μόνο στοὺς ἀγίους· γι' αὐτὸ ἐκτὸς ἀπὸ ἄλλα ἱεραρχικὰ γνωρίσματα σοῦ μετέδωσα καὶ τοῦτο τὸ ἔνθεο δῶρο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

1. Περὶ τῶν τελουμένων κατὰ τὸ βάπτισμα

Εἶπαμε λοιπὸν εὐλαβῶς ὅτι τοῦτος εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ἱεραρχίας μας, ἡ ἀφομοίωσις καὶ ἔνωσις μας μὲ τὸ Θεό, ὅσο εἶναι ἐφικτό. Κι' αὐτὴν, ὅπως διδάσκουν τὰ θεῖα Λόγια, θὰ τὴν ἐπιτύχωμε μόνο μὲ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἱερὴ ἐκτέλεσι τῶν σεβασμίων ἐντολῶν. Διότι, λέγει, «αὐτὸς πού μὲ ἀγαπᾷ θὰ ἐφαρμόσῃ τὸν λόγο μου κι' ὁ Πατήρ μου θὰ τὸν ἀγαπήσῃ, καὶ θὰ ἔλθωμε πρὸς αὐτὸν καὶ θὰ κατοικήσωμε σ' αὐτόν»¹. Ποιὰ λοιπὸν εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς ἱεραρχίας ἐκτελέσεως τῶν σεπτῶν ἐντολῶν; Εἶναι αὐτὴ πού μορφώνει τὴν ψυχικὴν μας ἔξοδον, ὥστε νὰ τὴν καταστήσῃ ἐπιτήδειον νὰ ὑποδέχωνται τὴν ἄλλαν ἱερολογία καὶ ἱεροουργίαν, ἡ ὁδοποίησις γὰρ τὴν ἀνύψωσί μας πρὸς τὸν ὑπερουράνιον χῶρον, ἡ παράδοσις τῆς ἱεραρχίας καὶ θεῖας ἀναγεννήσεώς μας. Διότι, ὅπως εἶπε ὁ ἑνδοξὸς καθηγητὴς μας², ἡ πρωταρχικὴ κίνησις τοῦ νοῦ μας πρὸς τὸ θεῖον εἶναι ἡ ἀγάπησις τοῦ Θεοῦ· τῆς δὲ ἱεραρχίας ἀγαπήσεως ἡ ἀρχικὴ πορεία πρὸς τὴν ἱερὴ ἐκτέλεσι τῶν θεῶν ἐντολῶν εἶναι

1. Ἰω. 14,23.

2. Ἐννοεῖται ὁ Ἱερόθεος ἐκφραζόμενος βάσει τοῦ Ματθ. 22,36 ἔ.

θείων ἐντολῶν ἀρχικωτάτη πρόοδος ἢ τοῦ εἶναι θείως ἡμᾶς ἀρρητοτάτη δημιουργία.

2 Εἰ γὰρ τὸ εἶναι θείως ἐστὶν ἢ θεία γέννησις, οὐ μὴ ποτέ τι γνοίη τῶν θεοπαραδότων, οὔτε μὴν ἐνεργήσειεν, ὁ μὴδὲ τὸ
5 ὑπάρχειν ἐνθέως ἐσχηκῶς. Ἦ οὐχὶ καὶ ἡμῖν, ἀνθρωπίνως φαιμέν, ὑπάρξαι δεῖ πρῶτον, εἶτα ἐνεργῆσαι τὰ καθ' ἡμᾶς, ὡς τοῦ μηδαμῶς ὄντος, οὐδὲ κίνησιν, ἀλλ' οὐδὲ ὑπαρξιν ἔχοντος, τοῦ δέ πως ὄντος, ἐκεῖνα μόνον ἐνεργοῦντος ἢ πάσχοντος ἐν οἷς εἶναι πέφυκεν; Ἀλλὰ τοῦτο μὲν, ὡς οἶμαι, σαφές. Ἐξῆς δὲ τὰ θεῖα
10 τῆς θεογενεσίας ἐποπτεύσωμεν σύμβολα. Καί μοι μηδεὶς ἀτέλεστος ἐπὶ τὴν θεάν ἰέτω· καὶ γὰρ οὐδὲ ταῖς ἡλιοτεύκτοις αὐγαῖς ἐν ἀσθενέσι κόραις ἀντωπεῖν ἀκίνδυνον, οὐδὲ τοῖς ὑπὲρ ἡμᾶς ἐγχειρεῖν ἀβλαβές, εἴπερ ἀληθῆς ἢ κατὰ νόμον ἱεραρχία, τὸν μὲν Ὀζιαν, ὅτι τοῖς ὑπὲρ αὐτὸν ἱεροῖς, τὸν δὲ Ναδάβ καὶ Ἀβιούδ, ὅτι
15 τοῖς οἰκείοις ἀνιέρως ἀπεχρήσαντο.

β'. Μυστήριον φωτίσματος

1 Ὁ μὲν ἱεράρχης, ἐκάστοτε τῇ πρὸς Θεὸν ἀφομοιώσει ἅπαντας ἀνθρώπους θέλων σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, ἀνακηρύττει πᾶσι τὰ ὄντως εὐαγγέλια, Θεὸν ἴλεω· τοῖς ἐπὶ γῆς ἐξ οἰκείας ὄντα καὶ φυσικῆς ἀγαθότητος, αὐτὸν ὡς
20 ἡμᾶς ἀφικέσθαι διὰ φιλανθρωπίαν ἀξιῶσαντα καὶ τῇ πρὸς αὐτὸν ἐνώσει δίκην πυρὸς ἀφομοιῶσαι τὰ ἐνωθέντα, κατὰ τὴν αὐτῶν πρὸς θεώσιν ἐπιτηδειότητα. « Ὅσοι γὰρ ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεῦου-

3. Διὰ τῆς ἀναδημιουργίας στὸ βάπτισμα.

4. Β' Παραλ. 26,16-21.

5. Ἄρ. 16,1 ἐέ.

ἡ ἄρρητη ἐνέργεια πού ἀποβλέπει στό νά ὑπάρχωμε κατὰ τρόπο θεῖο.

- 2 Ἐάν πραγματικά τὸ ὑπάρχειν θείως εἶναι ἡ θεία γέννησις³, αὐτὸς πού δὲν ἀπέκτησε οὔτε τὴν ἔνθεη ὕπαρξι δὲν θὰ μπορέση ποτὲ νά γνωρίση κάτι ἀπὸ τὰ θεοπαράδοτα μυστικά οὔτε νά ἐνεργήσῃ κάτι ἀπὸ αὐτά. Ἡ μήπως κι' ἐμεῖς (ὁμιλοῦμε κατὰ τ' ἀνθρώπινα) δὲν πρέπει πρῶτα νά ὑπάρξωμε κι' ἔπειτα νά ἐνεργήσωμε τὰ ἀνθρώπινα, ἀφοῦ ἐκεῖνο πού δὲν ὑπάρχει κατὰ κανένα τρόπο δὲν ἔχει οὔτε κίνησι οὔτε ὕπαρξι, ἐκεῖνο δὲ πού ὑπάρχει κατὰ κάποιον τρόπο ἐνεργεῖ ἢ πάσχει μόνο ὅσα ἀνήκουν στὴ φύσι του; Ἄλλ' αὐτό, ὅπως νομίζω, εἶναι σαφές. Στὴ συνέχεια ἄς ἐποπτεύσωμε τὰ θεῖα σύμβολα τῆς θεογνωσίας. Κανείς ὅμως ἀμύητος ἄς μὴ προχωρήσῃ στὴ θεά· διότι οὔτε τίς ἡλιακὲς ἀκτῖνες ν' ἀνακηρύξωμε μὲ ἀσθενικὲς κόρες εἶναι ἀκίνδυνο οὔτε τὰ ὑπερβαίνοντα τὸ νοῦ μας νά ἐπιχειροῦμε εἶναι ἀβλαβές, ἂν εἶναι ἀληθινὴ ἡ μωσαϊκὴ ἱεραρχία ἡ ὁποία ἀποστράφηκε τὸν μὲν Ὅζια διότι προσέβαλε τὰ ἱερά⁴, τὸν δὲ Κορὲ διότι οἰκειοποιήθηκε τὰ ἱερά πού δὲν τοῦ ἀνῆκαν⁵, καὶ τοὺς Ναδάβ καὶ Ἀβιουδ διότι ἐχρησιμοποίησαν ἀνιέρως τὰ δῶρα τους⁶.

2. Μυστήριον φωτισματος

- 1 Ὁ μὲν ἱεράρχης, θέλοντας πάντοτε νά σωθοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι μὲ τὴν πρὸς τὸν Θεὸ ἀφομοίωσι, καὶ νά φθάσουν στὴν ἐπίγνωσι τῆς ἀληθείας, κηρύττει σὲ ὅλους τὰ ἀληθινὰ εὐαγγέλια· ὅτι δηλαδὴ ὁ Θεός, πού εἶναι ἐλεήμων ἀπέναντι στοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ φυσικὴ του ἀγαθότητα, ἀξίωσε ἀπὸ φιλανθρωπία νά φθάσῃ ὁ ἴδιος ἕως ἐμᾶς καὶ διὰ τῆς ἐνώσεως πρὸς αὐτὸν ν' ἀφομοιῶσῃ τὰ ἐνωθέντα σὰν μὲ φωτιὰ ἀνάλογα μὲ τὴν ἰκανότητά τους γιὰ τὴν θέωσι. «Πραγματικά σὲ ὅσους τὸν ἐδέχθησαν, ἐφ' ὅσον πιστεύουν στό ὄνομά του, τοὺς ἔδωσε τὸ δικαίωμα νά γί-

6. Λευϊτ. 10,1 ἔ.

σιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ· οἱ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκός, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν».

2 Ὁ τούτων ἀγαπήσας τῶν ὄντως ὑπερκοσμίων τὴν ἱερὰν μετουσίαν, ἐλθὼν ἐπὶ τινα τῶν μεμνημένων, πείθει μὲν αὐτὸν
5 ἠγήσασθαι αὐτοῦ τῆς ἐπὶ τὸν ἱεράρχην ὁδοῦ, αὐτὸς δὲ ὀλικῶς ἐπακολουθήσειν ἐπαγγέλλεται τοῖς παραδοθησομένοις, καὶ ἀξιοῖ τῆς τε προσαγωγῆς αὐτοῦ καὶ συμπάσης τῆς ἐπὶ τὸ ἐξῆς ζωῆς τὴν ἐπιστάσιαν ἀναδέξασθαι. Τὸν δέ, τῆς μὲν ἐκείνου σωτηρίας ἱερῶς ἐρῶντα, πρὸς δὲ τὸ τοῦ πράγματος ὕψος ἀντιμετροῦντα
10 τὸ ἀνθρώπινον, φρίκη μὲν ἄφνω καὶ ἀμηχανία περιίσταται· τελευτῶν δὲ ὁμῶς, ποιήσειν τὸ αἰτηθὲν ἀγαθοειδῶς ὠμολόγησε, καὶ παραλαβὼν αὐτὸν ἄγει πρὸς τὸν τῆς ἱεραρχίας ἐπώνυμον.

3 Ὁ δὲ μετ' εὐφροσύνης, ὡς τὸ ἐπ' ὤμων πρόβατον, εἰσδεξάμενος τοῖν ἀνδροῖν, ἐσέφθη πρῶτα καὶ ὕμνεῖ διὰ νοερᾶς εὐχα-
15 ριστίας καὶ σωματοειδοῦς προσκυνήσεως τὴν μίαν ἀγαθοεργέτιν ἀρχήν, ὑφ' ἧς τὰ καλούμενα καλεῖται καὶ τὰ σωζόμενα σώζεται.

4 Ἐἶτα πᾶσαν ἱερὰν διακόσμησιν, ἐπὶ συνεργίᾳ μὲν καὶ συνε-
ορτάσει τῆς τάνδρὸς σωτηρίας, εὐχαριστία δὲ τῆς θείας ἀγαθό-
20 τητος, εἰς τὸν ἱερὸν χῶρον συναγαγὼν, ἐν ἀρχῇ μὲν ὕμνον τινὰ τοῖς Λογίοις ἐγκείμενον ἅμα πᾶσι τοῖς τῆς Ἐκκλησίας πληρώμασιν ἱερολογεῖ· καὶ μετὰ τοῦτο τὴν ἱερὰν ἀσπασάμενος τράπεζαν, πρὸς τὸν ἄνδρα παρόντα πρόεισι, καὶ πυνθάνεται παρ' αὐτοῦ τί βουλόμενος ἦκοι.

5 Τοῦ δὲ θεοφιλῶς αἰτιασαμένου, κατὰ τὴν τοῦ ἀναδόχου παράδοσιν, τὴν ἀθεότητα, τὴν ἀγνωσίαν τοῦ ὄντως καλοῦ, τὴν τῆς ἐνθέου ζωῆς ἀνενεργεσίαν, ἀξιοῦντός τε διὰ τῆς ἱερᾶς αὐτοῦ μεσιτείας Θεοῦ καὶ τῶν θείων τυχεῖν, μαρτύρεται μὲν αὐτῷ τὴν ὀφειλομένην ὀλικὴν γενέσθαι προσέλευσιν, ὡς παντελείῳ καὶ

7. Ἰω. 1,12 ἐ.

8. Αὕτῃ ἡ διαδικασία εἶναι φυσικὰ κάπως ἰδεατὴ καὶ ἀναφέρεται στὸ βάπτισμα ἐνηλίκων.

νουν παιδιά τοῦ Θεοῦ. Διότι αὐτοὶ δὲν ἐγεννήθηκαν ἀπὸ γυναικεῖα αἵματα οὔτε ἀπὸ σαρκικὴ ἐπιθυμία, ἀλλ' ἀπὸ τὸν Θεό»⁷.

2 Ὅποιος ἀγάπησε τὴν ἱερὴ μέθεξι τούτων τῶν πραγματικῶν ὑπερκοσμίων ἀγαθῶν, ἀφοῦ ἔλθη σὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς μνημένους⁸, τὸν παρακαλεῖ νὰ τὸν ὀδηγήσῃ στὸ δρόμο πρὸς τὸν ἱεράρχη, ὑπόσχεται δὲ ὅτι θ' ἀκολουθήσῃ ὀλοκληρωτικῶς ὅσα παραλάβῃ καὶ τοῦ ζητεῖ νὰ ἀναδεχθῆ ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ τὸν προσαγάγῃ στὸν ἱεράρχη κι' ἀφ' ἑτέρου νὰ ἐπιστατῆ στὸ ἐξῆς γιὰ ὅλη τοῦ τῆ ζωῆ. Αὐτὸς ὅμως, πὺ ἀγαπᾷ μὲν ἱερῶς τὴν σωτηρία ἐκείνου, ἀλλὰ πρὸς τὸ ὕψος τοῦ πράγματος ἀντιπαραβάλλει τὴν ἀνθρώπινη ἀσθένεια, καταλαμβάνεται ξαφνικῶς ἀπὸ φρίκη κι' ἀμηχανία. Στὸ τέλος ὅμως ὑπόσχεται ὅτι θὰ ἐκτελέσῃ τὸ αἶτημα ἀγαθοειθῶς, τὸν παραλαμβάνει καὶ τὸν ὀδηγεῖ πρὸς τὸν ἱεράρχη.

3 Ὁ ἱεράρχης, ἀφοῦ δεχθῆ μὲ εὐφροσύνη τοὺς δύο ἄνδρες, σὰν πρόβατο ἐπάνω στοὺς ὤμους, πρῶτα εὐχεται καὶ ὑμνεῖ μὲ νοερὴ εὐχαριστία καὶ σωματοειδῆ προσκύνῃσι τὴν μιὰ ἀγαθοεργὸ ἀρχή, ἢ ὁποῖα τὰ ὀνομαζόμενα ὀνομάζει καὶ τὰ σωζόμενα σῶζει.

4 Ἐπειτα συνάγει στὸν ἱερὸ χῶρο ὅλη τὴν ἱερὰ διακόσμησι⁹, ὥστε νὰ συνεργήσουν καὶ συνεορτάσουν γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνδρὸς καὶ νὰ εὐχαριστήσουν τὴ θεία ἀγαθότητα. Στὴν ἀρχὴ ἐκφέρει μαζί μὲ ὄλο τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας ἕναν ὕμνο πὺ ἀπαντᾶται στὰ Λόγια^{9α}· κι' ἔπειτα ἀπὸ αὐτό, ἀφοῦ ἀσπασθῆ τὴν ἱερὰ τράπεζα, προχωρεῖ πρὸς τὸν ἄνδρα πὺ παρίσταται ἐκεῖ καὶ τὸν ἐρωτᾷ γιὰ νὰ μάθῃ, τί πρᾶγμα ἦλθε νὰ ζητήσῃ.

5 Ἀφοῦ δὲ αὐτὸς κατὰ τὴ σύστασι τοῦ ἀναδόχου κατηγορήσῃ τὴν ἀθεότητα, τὴν ἀγνωσία τοῦ πράγματι καλοῦ, τὴν ἀδράνεια γιὰ τὴν ἐνθέη ζωῆ, καὶ ζητήσῃ μὲ τὴν ἱερὴ μεσιτεία τοῦ ἱεράρχη νὰ ἐπιτύχῃ τὸ Θεὸ καὶ τὰ θεῖα, ὁ ἱεράρχης τοῦ ὑπενθυμίζει ὅτι ὀφείλει νὰ πραγματοποιήσῃ ὀλοκληρωτικὴ προσέλευσι, ὅπως ἀρμόζει στὸν παντέλειο καὶ ἄμωμο Θεό· κι' ἀφοῦ τὸν διδά-

9. Συγκεντρώνει ὄλο τὸν κλῆρο καὶ τὸ λαὸ σὲ σύναξι.

9α. Ἐννοεῖ κάποιον σχετικὸ στίχο τῆς Γραφῆς κατ' ἐπιλογὴ τοῦ ἱεράρχη.

ἀμώμω ὄντι Θεῷ· καὶ τὴν ἔνθεον αὐτῷ πολιτείαν ὑφηγησάμενος καὶ προσερωτήσας εἰ οὕτω πολιτεύσαιτο, μετὰ τὴν ὁμολογίαν ἐπιτίθησιν αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ τὴν χεῖρα, καὶ σφραγισάμενος ἀπογράψασθαι κελεύει τοῖς ἱερεῦσι τὸν ἄνδρα καὶ τὸν ἀνάδοχον.

6 Τῶν δὲ ἀπογραψαμένων, εὐχὴν ἱερὰν ποιεῖται· καὶ ταύτην ἀπάσης αὐτῷ τῆς Ἐκκλησίας συμπληρωσάσης, ὑπολύει μὲν αὐτὸν καὶ ἀπαμφιέννυσι διὰ τῶν λειτουργῶν. Εἶτα στήσας ἐπὶ δυσμαῖς προσέχοντα καὶ τὰς χεῖρας ἀπωθοῦντα πρὸς τὴν αὐτὴν ἀπεστραμμένας χώραν, ἐμφυσησάσαι μὲν αὐτῷ τρις διακελεύεται
10 τῷ Σατανᾷ, καὶ προσέτι τὰ τῆς ἀποταγῆς ὁμολογήσαι καὶ τρις αὐτῷ τὴν ἀποταγὴν μαρτυρόμενος, ὁμολογήσαντα τρις τοῦτο, μετὰγει πρὸς ἔω καὶ πρὸς οὐρανὸν ἀναβλέψαντα καὶ τὰς χεῖρας ἀνατείναντα, κελεύει συντάξασθαι τῷ Χριστῷ καὶ πάσαις ταῖς θεοπαραδότοις ἱερολογίαις.

7 Τοῦ δὲ καὶ τοῦτο πεπονηκότος, μαρτύρεται πάλιν αὐτῷ τρις τὴν ὁμολογίαν· καὶ πάλιν αὐτοῦ τρις ὁμολογήσαντος ἐπευξάμενος εὐλογεῖ καὶ χειροθετεῖ. Καὶ τελείως ἀπαμφιεσάντων αὐτὸν τῶν λειτουργῶν, κομίζουσι μὲν οἱ ἱερεῖς τὸ τῆς χρίσεως ἅγιον ἔλαιον, ὃ δὲ τῆς χρίσεως διὰ τοῦ σφραγίσει τρις ἀπαρξά-
20 μενος, τὸ λοιπὸν τοῖς ἱερεῦσι τὸν ἄνδρα χρῖσαι πανσώμως παραδούς, αὐτὸς ἐπὶ τὴν μητέρα τῆς υἰοθεσίας ἔρχεται, καὶ τὸ ταύτης ὕδωρ ταῖς ἱεραῖς ἐπικλήσεσι καθαγιάσας καὶ τρισὶ τοῦ παναγεστάτου μύρου σταυροειδέσι χύσει τελειώσας αὐτὸ καὶ ταῖς τοῦ μύρου πανιέροις ἐπιβολαῖς ἰσαρίθμως τὸ ἱερὸν τῆς τῶν θεο-
25 λήπτων προφητῶν ἐπιπνοίας μελώδημα συνεπιφθεγξάμενος, κελεύει τὸν ἄνδρα προσκομισθῆναι· καὶ τινος ἱερέως ἐκ τῆς ἀπρογραφῆς αὐτόν τε καὶ τὸν ἀνάδοχον ἀνακηρύξαντος, ὃ μὲν ὑπὸ τῶν ἱερέων ἐπὶ τοῦ ὕδατος ἄγεται, πρὸς τὴν τοῦ ἱεράρχου χεῖρα πρὸς αὐτῶν χειραγωγούμενος. Ὁ δὲ ἱεράρχης ἄνωθεν
30 ἔστηκώς, ἀναβοησάντων πάλιν ἐπὶ τοῦ ἱεράρχου κατὰ τὸ ὕδωρ

10. Βλ. ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, Προκατήχησις 1.

10α. «Ἱερο-λογία» εἶναι ἡ ἱερὴ διδασχὴ. «Ἱερο-ουργία» εἶναι ἡ ἱερὴ τελετὴ.

ξη τὴν ἔνθεη διαγωγή καὶ τὸν ἐρωτήσῃ ἂν ἔτσι πρόκειται νὰ πολιτευθῆ, μετὰ τὴν ὁμολογία του ἐπιθέτει στὴν κεφαλὴ του τὴν χεῖρα, καὶ ἀφοῦ τὸν σφραγίσῃ παραγγέλλει στοὺς ἱερεῖς νὰ ἐγγράψουν στὰ βιβλία τὸν ἄνδρα καὶ τὸν ἀνάδοχο¹⁰.

6 Ὅταν αὐτοὶ τὸν ἐγγράψουν ἐκφωνεῖ ἱερὴ εὐχή· κι' ἀφοῦ τὴν ἐπαναλάβῃ μαζί του καὶ ὅλη ἡ Ἐκκλησία, τὸν ξυπολύνει καὶ τὸν ἐκδύει διὰ τῶν λειτουργῶν. Ἐπειτα, ἀφοῦ τὸν στήσῃ νὰ κυττάξῃ πρὸς τὴ Δύσι καὶ νὰ ἀπωθῆ τὰ χέρια του στραμμένα πρὸς τὴν ἴδια κατεύθυνσι, τὸν διατάσσει νὰ φυσήσῃ τρεῖς φορές κατὰ τοῦ Σατανᾶ, κι' ἐπίσης νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἀποταγή, κι' ἀφοῦ τὸν καλέσῃ τρεῖς φορές νὰ βεβαιώσῃ τὴν ἀποταγή κι' ἐκεῖνος τὸ ὁμολογήσῃ τρεῖς φορές, τὸν στρέφει πρὸς τὴν Ἀνατολή καί, ἐνῶ αὐτὸς βλέπει ἐπάνω πρὸς τὸν οὐρανὸ καὶ ἀνατείνει τὰ χέρια, τὸν διατάσσει νὰ συνταχθῆ μὲ τὸν Χριστὸ καὶ μὲ ὅλες τὶς θεοπαράδοτες ἱερολογίες^{10α}.

7 Ὅταν δὲ ἐκεῖνος πράξῃ καὶ τοῦτο, τὸν καλεῖ πάλι νὰ βεβαιώσῃ τρεῖς φορές τὴν ὁμολογία, κι' ἀφοῦ πάλι ἐκεῖνος ὁμολογήσῃ τρεῖς φορές, αὐτὸς ἐπευχόμενος τὸν εὐλογεῖ καὶ τὸν χειροθετεῖ. Κι' ἐνῶ οἱ λειτουργοὶ τὸν ἀπεκδύουν τελείως καὶ οἱ ἱερεῖς προσκομίζουν τὸ ἅγιο ἔλαιο τῆς χρίσεως, ὁ ἀρχιερεὺς, ἀφοῦ ἀρχίσῃ τὴ χρίσι μὲ τὸ τριπλὸ σφράγισμα κι' ἔπειτα παραδώσῃ τὸν ἄνδρα στοὺς ἱερεῖς γιὰ νὰ τὸν χρίσουν σὲ ὅλο τὸ σῶμα, ἔρχεται στὴ μητέρα τῆς υἰοθεσίας, τὴν κολυμβήθρα, καθαγιάζει τὸ ὕδωρ τῆς μὲ τὶς ἱερὲς ἐπικλήσεις, τὸ τελειώνει μὲ τὶς τρεῖς σταυροειδεῖς χύσεις τοῦ ἁγίου μύρου. Κι' ἀφοῦ κατὰ τὶς πανίερες ρίψεις τοῦ μύρου ἐκφωνήσῃ ἰσάριθμες φορές τὸ ἱερὸ μελώδημα τῆς ἐμπνεύσεως τῶν θεολήπτων προφητῶν¹¹, διατάσσει νὰ προσαχθῆ ὁ βαπτιζόμενος. Ὅταν δὲ ἓνας ἱερεὺς φωνάξῃ καὶ αὐτὸν καὶ τὸν ἀνάδοχο ἀπὸ τὸ χῶρο τῆς ἐγγραφῆς, αὐτὸς μὲν ὀδηγεῖται ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς πρὸς τὸ ὕδωρ, χειραγωγούμενος ἀπ' αὐτοὺς πρὸς τὸ χέρι τοῦ ἱεράρχη. Ὁ δὲ ἱεράρχης, ποὺ στέκεται ἀπὸ ἐπάνω, ἀφοῦ οἱ ἱερεῖς ἐκφωνήσουν πάλι τὸ ὄνομα τοῦ βαπτιζομένου ἐνώπιον

11. Εἶναι ἡ πρότασις «Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων», καὶ τὸ «ἀλληλουῖα».

τὸ ὄνομα τοῦ τελουμένου τῶν ἱερέων, τρεῖς μὲν αὐτὸν ὁ ἱεράρχης βαπτίζει, ταῖς τρισὶ τοῦ τελουμένου καταδύσεσι καὶ ἀναδύσεσι τὴν τρισσὴν τῆς θείας μακαριότητος ἐπιβοήσας ὑπόστασιν. Πα-
 5 ἀραλαβόντες δὲ αὐτὸν οἱ ἱερεῖς, ἐγχειρίζουσι τῷ τῆς προσαγωγῆς ἀναδόχῳ τε καὶ ἡγεμόνι· καὶ σὺν αὐτῷ περιβαλόντες ἐσθῆτα τῷ
 τελουμένῳ κατάλληλον, ἐπὶ τὸν ἱεράρχην αὐθις ἄγουσιν· ὁ δὲ
 τῷ θεουργικωτάτῳ μύρῳ τὸν ἄνδρα σφραγισάμενος, μέτοχον ἀποφαίνει λοιπὸν τῆς ἱεροτελεστικωτάτης εὐχαριστίας.

8 Ταῦτα δὲ τελέσας ἀπὸ τῆς ἐπὶ τὰ δεύτερα προόδου πάλιν
 10 ἐπὶ τὴν τῶν πρώτων ἀνατείνεται θεωρίαν, ὡς κατὰ μηδένα καιρὸν ἢ τρόπον ἐπ' ἄλλοτρίῳ τινὶ παρὰ τὰ οἰκεῖα τρεπόμενος, ἀλλ' ἀπὸ θείων εἰς θεῖα προσεχῶς καὶ ἀεὶ τῷ θεαρχικῷ Πνεύματι μεταταπτόμενος.

γ'. Θεωρία

1 Αὕτη μὲν οὖν, ὡς ἐν συμβόλοις ἢ τῆς ἱερᾶς τελετῆς θεογε-
 15 νεσίας, οὐδὲν ἀπρεπὲς ἢ ἀνίερον, οὐδὲ τῶν αἰσθητῶν ἔχουσα εἰκόνων, ἀλλ' ἀξιοθέου θεωρίας αἰνίγματα φυσικοῖς καὶ ἀθρωποπρεπέσιν ἐσόπτροις εἰκονιζόμενα. Τί γὰρ ἂν φανείη διαμαρτάνουσα, καὶ τοῦ θειοτέρου λόγου τῶν τελουμένων σεσιγημένου, πειθοῖ καὶ θεορρημοσύνη τὴν τοῦ προσιόντος εὐζωΐαν ἱερῶς
 20 διαπραγματευομένη καὶ τὴν ἀπάσης ὁμοῦ κακίας δι' ἐναρέτου καὶ θείας ζωῆς ἀποκάθαρσιν τῇ δι' ὕδατος φυσικῆς καθάρσει σωματικώτερον αὐτῷ διαγγέλλουσα; Αὕτῃ δ' οὖν, εἰ καὶ μηδέν τι θειότερον εἶχεν ἢ τῶν τελουμένων συμβολικὴ παράδοσις, οὐκ ἀνίερος ἦν, ὡς οἶμαι, διδασκαλίαν μὲν εὐθέτου ζωῆς εἰσηγουμέ-

12. Τῆς ἁγίας Τριάδος. Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

τοῦ ιεράρχη δίπλα στὸ ὕδωρ, τὸν βαπτίζει τρεῖς φορές ἐπικαλούμενος κατὰ τὶς τρεῖς καταδύσεις καὶ ἀναδύσεις τῶν βαπτιζομένου τὴν τριπλῆ ὑπόστασι τῆς θείας μακαριότητος¹². Τότε παραλαμβάνοντάς τον οἱ ἱερεῖς, τὸν παραδίδουν στὸν ἀνάδοχο καθοδηγητὴ τῆς προσαγωγῆς· ἐνδύουν μαζί του τὸν βαπτιζόμενο μὲ κατάλληλο φόρεμα καὶ τὸν ὀδηγοῦν πάλι στὸν ιεράρχη· κι' αὐτός, ἀφοῦ τὸν σφραγίσῃ μὲ τὸ θεουργικώτατο μύρο, τὸν ἀνακηρύσσει μέτοχο τῆς ἱεροτελεστικῆς εὐχαριστίας.

Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὲς τὶς τελετές, ποὺ πραγματοποιεῖ ὁ ιεράρχης μὲ τὴν ἔξοδό του πρὸς πραγματικότητες δεύτερης κατηγορίας, ἀναιτείνεται πάλι πρὸς τὴ θεωρία τῶν πρώτων πραγματικότητων, ὥστε κατὰ κανένα χρόνο καὶ τρόπο νὰ μὴ ἐκτρέπεται ἀπὸ τὰ οἰκεῖα του ἔργα, ἀλλὰ συνεχῶς καὶ πάντοτε νὰ μετατάσσεται ἀπὸ θεῖα σὲ θεῖα μὲ τὴν ἔμπνευσι τοῦ θεαρχικοῦ Πνεύματος.

3. Θεωρία

Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι μέσα σὲ σύμβολα ἢ τελετὴ τῆς ἱερῆς θεογενεσίας. Δὲν ἔχει τίποτε τὸ ἀπρεπὲς καὶ ἀνίερο, οὔτε ὅταν συνδέεται μὲ τὶς αἰσθητὲς εἰκόνες, ἀλλὰ περικλείει αἰνίγματα ἀξιοθέης θεωρίας ποὺ εἰκονίζονται σὲ φυσικὰ καὶ ἀνθρωποπρεπῆ ἔσοπτρα¹³. Πραγματικὰ κατὰ τί θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθῆ ἄστοχη αὐτὴ ἢ τελετὴ, ἔστω καὶ ἂν παρασιωπηθῆ ὁ θειότερος λόγος τῶν τελουμένων, ἐπειδὴ ἐπιχειρεῖ ἱερῶς τὴν εὐημερία τοῦ προσερχομένου μὲ πειθῶ καὶ θεηγορία καὶ ἐξαγγέλλει τὴν ἀποκάθαρσι ὄλης μαζί τῆς κακίας δι' ἐναρέτου καὶ θείας ζωῆς μὲ τὸν σωματικώτερο συμβολισμό τῆς φυσικῆς καθάρσεως δι' ὕδατος; Αὐτὴ λοιπὸν ἢ συμβολικὴ παράδοσις τῶν τελουμένων, ἀκόμη κι' ἂν δὲν εἶχε τίποτε θειότερο, δὲν θὰ ἦταν ἀνίερη, ὅπως νομίζω, ἐφ' ὅσον προσφέρει διδαχὴ γιὰ τὴν εὐσεβῆ ζωὴ καὶ ὑπαινίσσει-

13. Τὰ αἰσθητὰ σημεῖα τοῦ μυστηρίου τοῦ βαπτίσματος εἶναι αἰνίγματα ἀξιοθέης θεωρίας· εἶναι ἐκτυπώματα καὶ εἰκόνες ἀφανῶν πραγματικότητων.

νη, τὴν παντελῆ δὲ τῆς ἐν κακίᾳ πολιτείας ἀποκάθαρσιν ὀλικῶς τῷ σώματι καθαιρομένῳ φυσικῶς δι' ὕδατος αἰνισσομένη.

2 Ἄλλ' ἔστω μὲν αὕτη τοῖς ἀτελέσιν εἰσαγωγικὴ ψυχαγωγία, τὰ τε ἱεραρχικὰ καὶ ἐνοειδῆ τῆς πληθύος, ὡς θέμις, ἀποδιαστέλ-
5 λουσα, καὶ συμμετροῦσα ταῖς κατὰ μέρος τάξεσιν τὴν ἐναρμό-
νιον ἀναγωγὴν· ἡμεῖς δέ, ἀναβάσεσιν ἱεραῖς ἐπὶ τὰς τῶν τελο-
μένων ἀρχὰς ἀναβλέψαντες καὶ ταύτας ἱερῶς μνηθέντες, ἐπι-
γνωσόμεθα τίνων εἰσὶ χαρακτήρων τὰ ἐκτυπώματα καὶ τίνων
ἀφανῶν αἱ εἰκόνες. Ἔστι γάρ, ὡς ἐν τῇ Π ε ρ ῖ ν ο η τ ῶ ν τ ε
10 κ α ἰ α ἰ σ θ η τ ῶ ν πραγματεία σαφῶς διηγόρευται, τὰ μὲν
αἰσθητῶς ἱερά τῶν νοητῶν ἀπεικονίσματα, καὶ ἐπ' αὐτὰ χειρα-
γωγία καὶ ὁδός, τὰ δὲ νοητά, τῶν κατ' αἴσθησιν ἱεραρχικῶν
ἀρχῆ καὶ ἐπιστήμη.

3 Λέγωμεν τοίνυν, ὡς ἔστιν ἡ τῆς θείας μακαριότητος ἀγα-
15 θότης αἰεὶ κατὰ ταῦτα καὶ ὡσαύτως ἔχουσα τὰς τοῦ οἰκείου
φωτὸς ἀγαθοεργέτιδας ἄκτινας ἐπὶ πάσας ἀφθόνως ἀπλουσα
τὰς νοεράς ὕψεις. Εἴτ' οὖν ἀποσταίῃ τοῦ νοητοῦ φωτὸς ἡ τῶν
νοερῶν ἀθθαίρετος ἀντεξουσιότης, κακίας ἔρωτι συμμύσασα
τὰς φυσικῶς ἐνεσπαρμένας αὐτῇ πρὸς τὸ φωτίζεσθαι δυνάμεις,
20 ἀπήρηται τοῦ παρόντος αὐτῇ φωτός, οὐκ ἀποστάντος, ἀλλ'
ἐπιλάμποντος αὐτῇ μωπαζούση καὶ ἀποστρεφομένη προστρέ-
χοντος ἀγαθοειδῶς, εἴτε τοῦ μετρίως αὐτῇ δοθέντος ὀρατοῦ
τοῦς ὄρους ὑπερπηδήσοι καὶ πρὸς τὰς ὑπὲρ τὴν κατ' αὐτὴν ὄψιν
ἀγὰς ἀντωπῆσαι τολμηρῶς ἐπιχειρήσοι, τὸ μὲν φῶς ἐνεργήσει
25 παρὰ τὸ φωτὸς οὐδέν, αὐτὴ δέ, τοῖς τελείοις ἀτελῶς ἐπιβάλλου-
σα, τῶν μὲν ἀνοικείων οὐκ ἂν ἐφίκοιτο, τοῦ μετρίου δὲ ἀκό-
σμως ὑπερφρονοῦσα δι' ἑαυτὴν ἀποτεύξεται. Πλήν, ὅπερ ἔφην,
ἀγαθουργικῶς αἰεὶ ταῖς νοεραῖς ὕψεσι τὸ θεῖον ἠπλωται φῶς·

14. Ὑποτίθεται ὅτι ἡ πραγματεία αὕτη ἐγράφηκε πρὶν ἀπὸ τὴν Περὶ Ἐκ-
κλησιαστικῆς Ἱεραρχίας.

ται τὴν τελεία ἀποκάθαρσι τῆς πονηρῆς διαγωγῆς μετὰ τὴν ὀλικὴ φυσικὴ κάθαρσι τοῦ σώματος διὰ τοῦ ὕδατος.

Ἐὰν εἶναι πάντως αὐτὴ ἡ τελετὴ σὰν εἰσαγωγικὴ ψυχαγωγία γιὰ τοὺς ἀτελεῖς, ποὺ ξεχωρίζει, ὅπως εἶναι θεμιτό, τὰ ἱεραρχικὰ καὶ ἐνοειδῆ μυστήρια, ἀπὸ τὰ ἀνήκοντα στὸ πλῆθος καὶ καταμερίζει στίς ἐπὶ μέρους τάξεις τὸ ταιριαστό τους ἐπίπεδο ἀνυψώσεως. Ἐμεῖς ὅμως, ἀφοῦ κυττάξωμε ἐπάνω πρὸς τὶς ἀρχὰς τῶν τελουμένων μετὰ ἱερὰ ἀναβάσεις καὶ μνηθοῦμε σ' αὐτὰς ἱερῶς, θὰ γνωρίσωμε καλὰ ποιῶν χαρακτήρων ἐκτυπώματα εἶναι αὐτὰ καὶ ποιῶν ἀφανῶν προτύπων εἰκόνες εἶναι αὐτὰς. Διότι, ὅπως ἔχει σαφῶς ἐκτεθῆ στὴν πραγματεία μας *Περὶ νοητῶν καὶ αἰσθητῶν*¹⁴, τὰ μὲν ἱερὰ σύμβολα εἶναι αἰσθητὰ ἀπεικονίσματα τῶν νοητῶν καὶ ἀποτελοῦν χειραγωγία καὶ ὁδὸ πρὸς αὐτὰ· τὰ δὲ νοητὰ εἶναι ἀρχὴ καὶ ἐπιστήμη τῶν κατ' αἴσθησι ἱεραρχικῶν μυστηρίων.

Ἐὰν βεβαιώσωμε λοιπὸν ὅτι ἡ ἀγαθότης τῆς θείας μακαριότητος εὐρίσκεται πάντοτε κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως, καὶ ἀπλώνει ἀφθόνως τὶς εὐεργετικὰς ἀκτῖνες τοῦ φωτός της πρὸς ὅλες τὶς νοερὰς ὄψεις. Ἡ ἀνεξάρτητη λοιπὸν αὐτεξουσιότης τῶν νοερῶν ὄντων, ἂν ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὸ νοητὸ φῶς, κλείνοντάς ἀπὸ συμπάθεια πρὸς τὴν κακίαν τὶς δυνάμεις ποὺ ἔχει σπαρμένες μέσα της γιὰ νὰ φωτίζεται, ἀποσπᾶται ἀπὸ τὸ φῶς ποὺ εὐρίσκεται μέσα της· βέβαια τὸ φῶς δὲν ἀπομακρύνεται, ἀλλὰ τῆς φέγγει, ἐνῶ αὐτὴ μυωπάζει, καὶ προστρέχει σ' αὐτὴν μετὰ ἀγαθότητα, ἐνῶ αὐτὴ τὸ ἀποστρέφεται. Ἐὰν πάλι ἡ αὐτεξουσιότης ὑπερπηδῆσῃ τὰ ὅρια τῆς ὀρατότητος ποὺ τῆς ἐδόθη κατὰ τὰ μέτρα της καὶ μετὰ θράσος ἐπιχειρήσῃ ν' ἀντικρῦσῃ τὶς αὐγὰς ποὺ ξεπερνοῦν τὴν ὀπτικὴν τῆς ἰκανότητα, τότε τὸ μὲν φῶς δὲν θὰ ἐνεργήσῃ τίποτε ἄλλο ἐκτὸς τῶν ἀρμοδιοτήτων του, αὐτὴ δὲ ἡ αὐτεξουσιότης, ἐπιχειρώντας μετὰ ἀτελεῖ τὸν τρόπον τὰ τέλεια, ὅχι μόνον δὲν πρόκειται νὰ ἐπιτύχῃ πράγματα ποὺ τῆς εἶναι ξένα, ἀλλὰ ἀπὸ κακὴ ὑπεροψία θ' ἀστοχήσῃ καὶ σὲ πράγματα ποὺ εἶναι μέσα στίς δυνατότητές της. Ὅπως εἶπα πάντως, τὸ θεῖο φῶς εἶναι πάντοτε ἀπλωμένο εὐεργετικῶς στίς νοερὰς ὄψεις κι' ἀνήκει σ' αὐτὰς ἢ ἀρμοδιό-

ἔνεστί τε αὐταῖς ἀντιλαβέσθαι παρόντος αὐτοῦ καὶ αἰεὶ πρὸς θεο-
 οπρεπῆ τῶν οἰκείων μετάδοσιν ὄντος ἐτοιμοτάτου. Πρὸς ταύτην
 ὁ θεῖος ἱεράρχης ἀποτυποῦται τὴν μίμησιν, τὰς φωτοειδεῖς αὐ-
 τοῦ τῆς ἐνθέου διδασκαλίας αὐγὰς ἀφθόνως ἐπὶ πάντας ἄπλων
 5 καὶ τὸν προσιόντα φωτίσαι θεομιμήτως ἐτοιμότητος ὦν, οὐ
 φθόνω, οὐδὲ ἀνιέρω τῆς προτέρας ἀποστασίας ἢ ἀμετρίας μῆνι-
 δι χρώμενος, ἀλλ' ἐνθέως αἰεὶ τοῖς προσιούσι ταῖς αὐτοῦ φωτα-
 γωγίαις ἱεραρχικῶς ἐλλάμπων ἐν εὐκοσμίᾳ καὶ τάξει, καὶ ἀνα-
 λογία τῆς ἐκάστου πρὸς τὰ ἱερά συμμετρίας.

4 Ἄλλ' ἐπεὶπερ εὐταξίας ἐστὶν ἀρχὴ τὸ Θεῖον ἱεράς, καθ' ἣν
 ἑαυτῶν ἐπιγνώμονες οἱ ἱεροὶ νόες ὁ πρὸς τὸ οἰκεῖον τῆς φύσεως
 ὄρατὸν ἀνατρέχων, ἐν ἀρχῇ μὲν ὅστις ποτέ ἐστίν, αὐτὸς ὄψεται,
 καὶ τοῦτο λήψεται πρῶτον ἐκ τῆς πρὸς τὸ φῶς ἀνανεύσεως ἱε-
 ρὸν δῶρον· ὁ δὲ τὰ οἰκεῖα καλῶς ἀπροσπαθέσιν ὀφθαλμοῖς ἐπι-
 15 σκοπήσας, τῶν ἀλαμπῶν μὲν ἀποφοιτήσῃ τῆς ἀγνωσίας μυ-
 χῶν, τῆς Θεοῦ δὲ τελειοτάτης ἐνώσεως καὶ μεθέξεως ἀτελῆς
 ὦν, αὐτὸς οὐκ αὐτόθεν ἐπιθυμήσει, κατὰ βραχὺ δὲ διὰ τῶν αὐ-
 τοῦ πρώτων ἐπὶ τὰ ἔτι πρότερα, καὶ δι' ἐκείνων ἐπὶ τὰ πρώτι-
 στα, καὶ τελειωθεὶς ἐπὶ τὴν ἀκρότητα τὴν θεαρχικὴν ἐν τάξει
 20 καὶ ἱερώς ἀναχθήσεται. Ταύτης ἐστὶ τῆς εὐκόσμου καὶ ἱεράς τά-
 ξεως εἰκὼν ἢ τοῦ προσιόντος αἰδῶς καὶ τῶν καθ' ἑαυτὸν ἐπι-
 γνωμοσύνη, τῆς ἐπὶ τὸν ἱεράρχην ὁδοῦ τὸν ἀνάδοχον ἔχουσα κα-
 θηγεμόνα. Τὸν δ' οὕτως ἀναγόμενον ἢ θεία μακαριότης εἰς τὴν
 ἑαυτῆς μετουσίαν εἰσδέχεται καὶ τοῦ οἰκείου φωτός, ὥσπερ τι-
 25 νὸς αὐτῷ σημείου μεταδίδωσιν, ἔνθεον ἀποτελοῦσα καὶ κοινω-
 νὸν τῆς τῶν ἐνθέων ἀποκληρώσεως καὶ ἱεράς κατατάξεως· ὦν
 ἐστὶ σύμβολον ἱερὸν ἢ τοῦ ἱεράρχου τῷ προσιόντι δωρουμένη
 σφραγὶς καὶ τῶν ἱερέων ἢ σωτηριώδης ἀπογραφὴ, τοῖς σωζο-
 μένοις αὐτὸν ἐγκαταλέγουσα καὶ μνημοσύνοις ἱεροῖς ἀνατιθεῖσα
 30 πρὸς αὐτῷ καὶ τὸν ἀνάδοχον, ὡς τῆς ζωοποιοῦ πρὸς ἀλήθειαν
 πορείας τὸν μὲν ἐραστὴν ἀληθῆ καὶ συνοπαδὸν ἡγεμόνος ἐνθέ-

14α. Ἡ μῆσις βέβαια δὲν θά γίνη ἀποκλειστικὰ ἀπὸ τὸν ἀνάδοχο.

της ν' ἀντιληφθοῦν ὅτι τὸ φῶς εἶναι παρὸν ἐκεῖ καὶ πάντοτε ἔτοιμο γιὰ τὴν θεοπρεπῆ μετάδοσι τῶν οἰκείων ἀγαθῶν. Αὐτὸ τὸ πρότυπο μιμεῖται καὶ ὁ θεῖος ιεράρχης πού ἀπλώνει σὲ ὅλους ἀφθόνως τὶς φωτοειδεῖς αὐγὰς τῆς ἔνθεης διδασκαλίας του κι' εἶναι ἐτοιμότερος νὰ φωτίσῃ θεομιμήτως τὸν προσερχόμενο, χωρὶς νὰ αἰσθάνεται φθόνο ἢ ἀνίερη ὀργὴ γιὰ τὴν προηγούμενη ἀποστασία ἢ ἀκράτεια· ἐλλάμπει εὐθέως τοὺς προσερχομένους σ' αὐτὸν μὲ τὶς ιεραρχικὰς φωταγωγίαις του, κατὰ τὴν ἀρμονία καὶ τάξι καὶ ἀνάλογα μὲ τὴν ἰκανότητα τοῦ καθενὸς νὰ δεχθῆ τὰ ἱερὰ μυστήρια.

Ἄλλὰ, ἐπειδὴ τὸ θεῖο εἶναι ἀρχὴ μιᾶς ἱερῆς εὐταξίας πού ἐπιτρέπει στοὺς ἱεροὺς νόες νὰ ἐπιγινώσκουν ἑαυτοὺς, ὅποιος ἀνατρέχει πρὸς τὸ ἐγγενὲς φῶς τῆς φύσεώς του, ἀρχικῶς μὲν θὰ ἰδῆ ποιὸς ἀκριβῶς εἶναι ὁ ἴδιος, κι' αὐτὸ εἶναι τὸ πρῶτο ἱερὸ δῶρο, πού θὰ πάρῃ ἀπὸ τὴν ἀνάνευσι πρὸς τὸ φῶς. Ὅποιος πάλι ἐπισκοπήσῃ τὰ δικά του καλῶς μὲ ἀπαθεῖς ὀφθαλμοὺς, θ' ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τοὺς σκοτεινοὺς μυχοὺς τῆς ἀγνωσίας· ἐπειδὴ ὅμως εἶναι ἀτελής, δὲν θὰ ἐπιθυμήσῃ ἀμέσως μόνος του τὴν τελεία ἔνωσι καὶ μέθεξι τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ θὰ ὀδηγηθῆ βαθμιαίως διὰ τῶν ἀνωτέρων τοῦ πρὸς τὰ ἀκόμη ὑψηλότερα ἐπίπεδα καὶ δι' αὐτῶν πρὸς τὰ ἐντελῶς πρῶτα, καὶ ἀφοῦ τελειωθῆ, θὰ ἀνυψωθῆ μὲ ἱερὴ τάξι στὴ θεαρχικὴ κορυφή^{14α}. Αὐτῆς τῆς εὐκοσμῆς καὶ ἱερῆς τάξεως εἰκὼν εἶναι ἡ εὐλάβεια τοῦ προσερχομένου καὶ ἡ ἐπίγνωσις τῆς καταστάσεως του, πού σὰν ὀδηγὸ στὸ δρόμο πρὸς τὸν ιεράρχη ἔχει τὸν ἀνάδοχο. Τὸν μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ἀνυψούμενο δέχεται στῆ μετουσία της ἡ θεία μακαριότης καὶ τοῦ μεταδίδει ἀπὸ τὸ φῶς της, σὰν σῆμα ἀναγνωρίσεως, καθιστῶντας τὸν ἔνθεο καὶ κοινωνὸ τῆς μερίδος τῶν ἐνθέων καὶ τῆς παρατάξεως τῶν ἀγίων. Αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἱερὸ σύμβολο εἶναι ἡ σφραγίδα τοῦ ιεράρχη πού δωρίζεται στὸν προσερχόμενο καὶ ἡ σωτηριώδης ἐγγραφή του ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς, πού τὸν συγκαταλέγει στὴ χορεία τῶν σωζομένων καὶ ἀναγράφει σὲ ἱερὸς ἀναμνηστικὸς δέλτους αὐτὸν καὶ τὸν ἀνάδοχο, αὐτὸν μὲν ὡς ἀληθινὸ ἐραστή τῆς ζωοποιοῦ πορείας πρὸς τὴν ἀλήθεια καὶ συνοδοιπόρο

ου, τὸν δὲ ἀπλανῆ ταῖς θεοπαραδότοις ἠγήσεσι τοῦ ἐπομένου χειραγωγόν.

5 Ἄλλ' οὐκ ἔνεστι τῶν ἄκρως ἐναντίων ἅμα μετέχειν, οὐδὲ τὸν κοινωνίαν τινὰ πρὸς τὸ ἐν ἐσχηκότα, μεριστὰς ἔχειν ζωάς, 5 εἰ τῆς τοῦ ἐνὸς ἀντέχεται βεβαίαις μεθέξεως, ἀλλ' ἄσχετον εἶναι καὶ ἀκατάτακτον ἐν πάσαις ταῖς τοῦ ἐνοειδοῦς διαιρέσεσιν· ὅπερ ἢ τῶν συμβόλων παράδοσις ἱερῶς αἰνισσομένη, τὸν προσιόντα τὴν οἶον προτέραν ζωὴν ἀπεκδύσασα καὶ μέχρι τῶν κατ' ἐκείνην ἐσχάτων σχέσεων ἀπολύσασα, γυμνὸν καὶ ἀνυπόδετον 10 ἴστησι πρὸς δυσμὰς ἀφορῶντα καὶ τῇ τῶν χειρῶν ἀπώσει τὰς τῆς ἀλαμποῦς κακίας ἀναινόμενον κοινωνίας καὶ τὴν ἐγγενομένην αὐτῷ τῆς ἀνομοιότητος ἕξιν ὥσπερ ἐκπνέοντα καὶ τὰς ὀλικᾶς ὁμολογήσαντα πρὸς τὸ τοῦ θεοειδοῦς ἐναντίον ἀποταγὰς. Οὕτω παντελῶς ἄσχετον αὐτὸν καὶ ἀκοινωνήτον γεγονότα πρὸς 15 ἔω μετάγει, τὴν ἐν τῷ θείῳ φωτὶ στάσιν τε καὶ ἀνάνευσιν ἔσσεσθαι καθαρῶς ἐν τῇ παντελεῖ τῆς κακίας ἀποφοιτήσει διαγγέλλουσα καὶ τὰς ἱεράς αὐτοῦ τῆς πρὸς τὸ ἐν ὀλικῆς συννεύσεως ὁμολογίας ἐνοειδοῦς γενομένου φιλαλήθως ἀποδεχομένη.

Ἄλλ' ἔστι που δῆλον, ὡς οἶμαι, τοῖς τῶν ἱεραρχικῶν ἐπι- 20 στῆμοσιν, ὅτι ταῖς διηνεκέσιν ἐν συντονίᾳ πρὸς τὸ ἐν ἀνατάσεσι καὶ ταῖς τῶν ἐναντίων ὀλικαῖς νεκρώσεσι καὶ ἀνυπαρξίαις, τὸ ἀναλλοίωτον ἴσχει τὰ νεορὰ τῆς θεοειδοῦς ἕξεως. Οὐ γὰρ ἀναχωρῆσαι χρὴ μόνον ἀπὸ κακίας ἀπάσης, ἀλλὰ καὶ ἀρρενωπῶς ἀμάλλακτον εἶναι, ἀφόβητον αἰεὶ πρὸς τὴν ἐπ' αὐτὴν ὀλέθριον 25 ὕφεσιν, οὐδὲ τοῦ ἱεροῦ τῆς ἀληθείας ἔρωτος ἐν καταλήξει ποτὲ γενέσθαι, προσεχῶς δὲ αἰωνίως ἐπ' αὐτὴν, ὄση δύναμις, ἀνατείνεσθαι, τὴν ἐπὶ τὰ τελειότερα τῆς θεαρχίας ἀναγωγὴν ἱερῶς αἰεὶ διαπραγματευόμενον.

6 Ὅρας δὲ τὰς τούτων ἀκριβεῖς εἰκόνας ἐν τοῖς ἱεραρχικῶς

15. Ἐννοεῖται ἡ ἀνομοιότης πρὸς τὸν θεῖο χαρακτήρα.

16. Ὑποκείμενο εἶναι ἡ παράδοσις, γι' αὐτὸ οἱ μετοχῆς εἶναι σὲ θηλυκό. Ἐννοεῖται φυσικὰ ὁ διδάσκαλος, ὁ ἱεράρχης.

ένος ένθεου όδηγοῦ, τόν δέ ἄλλον ὡς ἀπλάνευτο χειραγωγὸ τοῦ ὁπαδοῦ μὲ τίς θεοπαράδοτες καθοδηγήσεις.

Ἄλλὰ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ μετέχη κανεῖς συγχρόνως τῶν ἄκρως ἀντιθέτων καταστάσεων, κι' ἐκεῖνος πού ἔχει ἀποκτήσει κοινωνία πρὸς τὸ Ἔνα δὲν μπορεῖ νὰ ἔχη διχασμένη ζωή, ἂν βέβαια ἐπιθυμῇ νὰ διατηρῇ τὴ μέθεξι τοῦ Ἐνός· αὐτὸς λοιπὸν πρέπει νὰ εἶναι ἄσχετος καὶ ξένος πρὸς ὅλες τίς διασπάσεις τοῦ ἐνοειδοῦς. Αὐτὸ ὑπαινίσσεται ἱερῶς ἢ παράδοσις τῶν συμβόλων, πού, ἀφοῦ ἐκδύση τὸν προσερχόμενο ἀπὸ τὴν προηγούμενη ζωὴ σὰν νὰ ἦταν φόρεμα καὶ τὸν ἀπαλλάξῃ κι' ἀπὸ τίς τελευταῖες ἀκόμη σχέσεις ἐκείνης τῆς ζωῆς, τὸν στήνει γυμνὸ καὶ ἀνυπόδετο νὰ βλέπῃ πρὸς τὰ δυτικά, ν' ἀπορρίπτῃ τὴν κοινωνία πρὸς τὴ σκοτεινὴ κακία μὲ τὴν ἀπώθησι τῶν χειρῶν, νὰ ἐκπνέῃ κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ μέσα του τὸν χαρακτῆρα τῆς ἀνομοιοῦτητος¹⁵ πού ἀναπτύχθηκε σ' αὐτὸν καὶ νὰ διακηρύσῃ τελεία ἀποταγὴ τοῦ ἀντιθέτου πρὸς τὴ θεοείδεια. Ἔτσι, ἀφοῦ γίνεῖ ἐντελῶς ἄσχετος καὶ ἐλεύθερος ἀπὸ τὸν προηγούμενο βίον, τὸν στρέφει πρὸς τὴν ἀνατολή, γιὰ νὰ τοῦ δείξῃ ὅτι μὲ τὴν πλήρη ἀπομάκρυνσί του ἀπὸ τὴν κακία θὰ εἶναι καθαρὴ ἢ τοποθέτησις καὶ ἡ στροφή του πρὸς τὸ θεῖο φῶς καὶ γιὰ νὰ ἀποδεχθῇ¹⁶ ὡς ἀληθινὲς τίς ἱερὲς ὁμολογίες του περὶ ὀλοκληρωτικῆς προσκολλήσεως στὸ Ἔνα, ὁπότε θὰ γίνῃ πραγματικὰ ἐνοειδής.

Ἄλλὰ, νομίζω, εἶναι φανερὸ σὲ ὅσους εἶναι γνῶστες τῶν μυστηρίων τῆς ἱεραρχίας ὅτι τὰ νοερὰ ὄντα ἀποκτοῦν ἀναλλοίωτο τὸν θεοειδῆ χαρακτῆρα, ἐφ' ὅσον ἀνατείνουν μὲ συνεχῆ ἔντασι πρὸς τὸ Ἔνα καὶ ἐφ' ὅσον νεκρώνουν καὶ ἀφανίζουν πλήρως τὸ ἀντίθετο. Διότι δὲν ἀρκεῖ μόνο ν' ἀναχωρήσῃ κανεῖς ἀπὸ κάθε κακία, ἀλλὰ χρειάζεται καὶ νὰ μείνῃ ἀρρενωπῶς σκληραγωγημένος, πάντοτε ἀφοβὸς ἐμπρὸς στὴν ὀλέθρια πτώσι πρὸς αὐτήν, καὶ νὰ μὴ χάσῃ ποτὲ τὸν ἱερὸ ἔρωτα τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ ν' ἀνατείνεται πρὸς αὐτήν συνεχῶς καὶ αἰωνίως, μὲ ὅλη τὴ δύναμι προσπαθώντας πάντοτε ν' ἀνυψωθῇ πρὸς τίς τελειότερες ιδιότητες τῆς θεαρχίας.

Ἄλλωστε βλέπετε τίς ἀκριβεῖς εἰκόνες τούτων τῶν ἀλη-

τελουμένοις· ὁ μὲν γὰρ θεοειδῆς ἱεράρχης ἀπάρχεται τῆς ἱερᾶς ἀλοιφῆς, οἱ δὲ ἱερεῖς ὑπ' αὐτῷ τελοῦσι τὴν τῆς χρίσεως ἱερουργίαν, ἐπὶ τοὺς ἱεροὺς ἐν τύπῳ τὸν τελούμενον ἀγῶνας ἐκκαλούμενοι, καθ' οὗς ὑπ' ἀθλοθέτῃ Χριστῷ γινόμενος, ἐπειδὴ ὡς 5 Θεός ἐστι τῆς ἀθλοθεσίας δημιουργός, ὡς σοφὸς δὲ τοὺς νόμους αὐτῆς τέθεικεν, εἰργάσατο δὲ ὡς καλὸς εὐπρεπῆ τοῖς νικῶσι τὰ ἔπαθλα, καὶ τὸ ἔτι θειότερον, ἐπέιπερ ὡς ἀγαθὸς ἐν τοῖς ἀθληταῖς ἐγεγόνει, μετ' αὐτῶν ἱερῶς ὑπὲρ τῆς αὐτῶν ἐλευθερίας καὶ νίκης πρὸς τὸ τοῦ θανάτου καὶ τῆς φθορᾶς ἀγωνιζόμενος κρᾶ- 10 τος, τοῖς μὲν ἀγῶσιν ὡς θείοις ὁ τελούμενος ἐπιβῆσεται χαίρων, ἐμμενεῖ δὲ ταῖς τοῦ σοφοῦ νομοθεσίαις, καὶ κατ' αὐτὰς ἀπαρβάτως ἀγωνιεῖται, πρὸς τὴν τῶν καλῶν ἐπάθλων ἐλπίδα βεβαίως ἔχων, ὑπ' ἀγαθῷ τῆς ἀθλοθεσίας Κυρίῳ καὶ ἡγεμόνι ταττόμενος· ἐπιβὰς δὲ τοῖς θείοις ἴχνεσι τοῦ ἀθλητῶν πρώτου 15 δι' ἀγαθότητα, ταῖς θεομιμήτοις ἀθλῆσεσι τὰς πρὸς θεῶσιν ἐναντίας αὐτῷ καταπαλαίσας ἐνεργείας τε καὶ ὑπάρξεις, συναποθνήσκει Χριστῷ, μυστικῶς εἰπεῖν, τῇ ἀμαρτίᾳ κατὰ τὸ βάπτισμα.

7 Καί μοι συνετῶς ἐννόει τὰ ἱερά μεθ' ὄσης οἰκειότητος ἔχει 20 τὰ σύμβολα. Καὶ γὰρ ἐπειδὴ θάνατός ἐστιν ἐφ' ἡμῶν οὐ τῆς οὐσίας ἀνυπαρξία, κατὰ τὸ δόξαν ἑτέροις, ἀλλ' ἢ τῶν ἠνωμένων διάκρισις, εἰς τὸ ἡμῖν ἀφανὲς ἄγουσα, τὴν ψυχὴν μὲν ὡς ἐν στερρήσει σώματος ἀειδῆ γιγνομένην, τὸ σῶμα δὲ ὡς ἐν γῆ καλυπτόμενον ἢ καθ' ἑτέραν τινὰ τῶν σωματοειδῶν ἀλλοιώσεων 25 ἐκ τῆς κατ' ἄνθρωπον ἰδέας ἀφανιζόμενον, οἰκείως ἢ δι' ὕδατος ὀλικὴ κάλυψις εἰς τὴν τοῦ θανάτου καὶ τοῦ τῆς ταφῆς ἀειδοῦς εἰκόνα παρείληπται. Τὸν οὖν ἱερῶς βαπτιζόμενον ἢ συμβολικὴ διδασκαλία μυσταγωγεῖ ταῖς ἐν τῷ ὕδατι τρισὶ καταδύσεσι καὶ ἀναδύσεσι τὸν θεαρχικὸν τῆς τριημερονύκτου ταφῆς Ἰησοῦ τοῦ

17. Ὅλη αὐτὴ ἡ παράγραφος παρουσιάζει τὸν χριστιανικὸ βίον σὰν στάδιο ἀγώνων.

θειῶν στὰ ἱεραρχικῶς τελούμενα. Πράγματι ὁ θεοσεβῆς ἱεράρχης ἀρχίζει τὸ ἱερὸ ἄλειμμα¹⁷, ἐνῶ οἱ κάτω ἀπὸ τὶς διαταγὰς ἱερεῖς ἀποτελεῖν τὴν ἱερουργία τοῦ χρίσματος καλώντας τὸν μυσούμενο συμβολικῶς σὲ ἱερούς ἀγῶνες, κατὰ τοὺς ὁποίους θὰ ταχθῆ στὴ δικαιοδοσία τοῦ Χριστοῦ. Κι' ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς ὡς Θεὸς εἶναι ὁ δημιουργὸς τῆς ἀθλοθεσίας, ὡς σοφὸς ἔθεσε τοὺς νόμους τῆς, ὡς καλὸς ἔκαμε ὥραϊα τὰ πρὸς τοὺς ἀθλητὰς ἔπαθλα, καί, τὸ ἀκόμη θειότερο, ἐπειδὴ ὡς ἀγαθὸς εὕρισκόνταν μέσα στοὺς ἀθλητὰς, ἀγωνιζόμενος μαζί τους ἱερῶς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς νίκης των πρὸς τὸ κράτος τοῦ θανάτου καὶ τῆς φθορᾶς, μυσούμενος θὰ ἐπιδοθῆ χαρούμενα στοὺς ἀγῶνες ποὺ ἔχουν θεῖο χαρακτῆρα, θὰ τηρῆ σταθερὰ τοὺς κανόνες τοῦ σοφοῦ καὶ θ' ἀγωνισθῆ μὲ αὐτοὺς χωρὶς νὰ τοὺς παραβιάσῃ, κρατώντας βεβαία τὴν ἐλπίδα γιὰ τὰ καλὰ ἔπαθλα, τασσόμενος κάτω ἀπὸ τὶς διαταγὰς τοῦ καλοῦ Κυρίου καὶ ἀρχηγοῦ τῆς ἀθλοθεσίας. Καί, ἀφοῦ βαδίσῃ ἐπάνω στὰ θεῖα ἴχνη αὐτοῦ ποὺ ἀπὸ ἀγαθότητα ἔγινε ὁ πρῶτος ἀθλητῆς καὶ μὲ τὶς θεομίμητες ἀθλήσεις κατανικήσῃ τὶς ἐνέργειες καὶ ὑπάρξεις ποὺ εἶναι ἀντίθετες πρὸς τὴν θέωσίν του, ἀποθνήσκει μαζί μὲ τὸ Χριστὸ¹⁸ γιὰ τὴν ἁμαρτία κατὰ τὸ βάπτισμα μὲ τρόπο μυστηριακό.

7 Καὶ σκέψου μὲ σύνεσι, παρακαλῶ, πόσο κατάλληλα ἐκφράζονται τὰ ἱερά μυστήρια σ' αὐτὰ τὰ σύμβολα. Δηλαδή, ἐπειδὴ γιὰ μᾶς ὁ θάνατος δὲν εἶναι ἐξαφάνισις τῆς ὑπάρξεως, ὅπως νομίζουν ἄλλοι, ἀλλὰ ὁ χωρισμὸς τῶν δύο ἠνωμένων στοιχείων ποὺ γίνονται ἀόρατα σὲ μᾶς, ἢ μὲν ψυχὴ καθὼς γίνεται ἄμορφη λόγῳ στερήσεως τοῦ σώματος, τὸ δὲ σῶμα καθὼς σκεπάζεται στὴ γῆ ἢ ἐξαφανίζεται ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην θεά λόγῳ ἄλλης ἀλλοιώσεως τῶν σωματικῶν στοιχείων, εὐλόγως ἔχει καθιερωθῆ ἡ ὀλικὴ διὰ τοῦ ὕδατος κάλυψις τοῦ σώματος ὡς κατάλληλη εἰκόνα τῆς ἀμορφίας ποὺ προκαλεῖται ἀπὸ τὸ θάνατο καὶ τὴν ταφή. Ἡ συμβολικὴ λοιπὸν διδασκαλία μὲ τὶς τρεῖς καταδύσεις καὶ ἀναδύσεις μυσταγωγεῖ τὸν ἱερῶς βαπτιζόμενο νὰ μιμηθῆ τὸν θεαρχικὸ θάνατο μὲ τὴν τριημερόνυκτη ταφή τοῦ ζωοδότη Ἰησοῦ,

ζωοδότου μιμεῖσθαι θάνατον, ὡς ἐφικτὸν ἀνδράσι τὸ θεομίμητον, ἐν ᾧ, κατὰ τὴν τοῦ λογίου μυστηριώδη καὶ κρυφίαν παράδοσιν, οὐδὲν εὔρηκεν ὁ τοῦ κόσμου ἄρχων.

8 Ἐξῆς δὲ φωτοειδεῖς ἐσθῆτας ἐπιβάλλουσι τῷ τελουμένῳ·
5 τῇ γὰρ ἀνδρική καὶ θεοειδεῖ τῶν ἐναντίων ἀπαθεία, καὶ τῇ πρὸς τὸ ἓν ἐν συντονία συννεύσει, τὸ ἄκοσμον κοσμεῖται καὶ τὸ ἀνείδεον εἰδοποιεῖται, τῇ φωτοειδεῖ καθόλου ζωῇ λαμπρυνόμενον. Ἡ δὲ τοῦ μύρου τελειωτικὴ κρίσις εὐώδη ποιεῖ τὸν τετελεσμένον· ἢ γὰρ ἱερὰ τῆς θεογενεσίας τελείωσις ἐνοῖ τὰ τελεσθέντα
10 τῷ θεαρχικῷ Πνεύματι. Τὴν δὲ νοητῶς εὐώδοποιὸν καὶ τελεσιουργὸν ἐπιφοίτησιν, ἀρρητοτάτην οὔσαν, ἐπιγινῶναι νοερῶς παρήμι τοῖς ἠξιωμένοις τῆς κατὰ τὸν νοῦν τοῦ θείου Πνεύματος ἱερᾶς καὶ θεουργοῦ κοινωνίας. Ἐν τέλει δὲ πάντων ὁ ἱεράρχης ἐπὶ τὴν ἱερωτάτην εὐχαριστίαν καλεῖ τὸν τετελεσμένον, καὶ
15 τῆς τῶν τελεστικῶν μυστηρίων αὐτῷ μεταδίδωσι κοινωνίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

α'. Περὶ τῶν ἐν τῇ συνάξει τελουμένων

1 Ἄλλ' εὔγε, ὅτι ταύτης ἐμνήσθημεν, ἣν οὐ θεμιτὸν ἐμοὶ παραδραμόντι, τῶν ἱεραρχικῶν τι πρὸ ταύτης ἕτερον ὑμῆσαι· καὶ γὰρ ἐστὶ, κατὰ τὸν κλεινὸν ἡμῶν καθηγεμόνα, τελετῶν τελετή, καὶ χρὴ πρὸ τῶν ἄλλων αὐτὴν ἱερογραφικῶς ἐκθέμενον ἐκ τῆς
20 ἐνθέου κατὰ τὰ Λόγια καὶ ἱεραρχικῆς ἐπιστήμης ἐπὶ τὴν ἱερὰν αὐτῆς ἀναχθῆναι τῷ θεαρχικῷ Πνεύματι θεωρίαν.

2 Καὶ πρῶτόν γε τοῦτο ἱερῶς ἐποπτεύσωμεν, ὅπου δὴ ἕνεκα τὸ κοινὸν καὶ ταῖς ἄλλαις ἱεραρχικαῖς τελεταῖς ἐκκρίτως αὐτῇ

ὅσο εἶναι ἐφικτὴ στοὺς ἀνθρώπους ἡ θεομιμησία· στὸν ὁποῖο κατὰ τὴ μυστηριώδη καὶ κρυφία πράδοσι τοῦ Λογίου δὲν εὐρῆκε τίποτε ὁ ἄρχοντας αὐτοῦ τοῦ κόσμου¹⁹.

8 Ἐπειτα ἐνδύουν τὸν βαπτιζόμενο μὲ φωτοειδῆ φορέματα· διότι μὲ τὴν ἀνδρική καὶ θεοειδῆ ἀπάθεια ἀπέναντι στὰ ἐνάντια κακὰ καὶ μὲ τὴν ἔντονη συνάφεια πρὸς τὸ Ἔνα κοσμεῖται τὸ ἄκοσμο καὶ μορφοποιεῖται τὸ ἄμορφο, καθὼς λαμπρύνεται μὲ τὴ φωτοειδῆ γενικὰ ζωῆ. Ἡ δὲ τελειωτικὴ χρῆσις τοῦ μύρου καθιστᾷ τὸν μούμενο εὐώδη, διότι ἡ ἱερὴ τελείωσις τῆς θεογενεσίας ἐνώνει τοὺς τελεσθέντας μὲ τὸ θεαρχικὸ Πνεῦμα. Τὴν δὲ ἐπιφοίτησι, τὴν νοητῶς εὐωδοποιὸ καὶ τελεσιουργό, ὡς ἐντελῶς ἀνέκφραστη, ἀφήνω νὰ τὴν γνωρίσουν νοερῶς ἐκεῖνοι ποὺ ἀξιώθηκαν τῆς κατὰ τὸν νοῦ ἱερῆς καὶ θεουργοῦ κοινωνίας τοῦ θείου Πνεύματος. Τελευταῖα ἀπὸ ὅλα ὁ ἱεράρχης προσκαλεῖ τὸν βαπτισθέντα στὴν ἱερὴ εὐχαριστία καὶ τοῦ μεταδίδει τὴν κοινωνία τῶν τελειοποιητικῶν μυστηρίων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

1. Περὶ τῶν τελουμένων κατὰ τὴν εὐχαριστιακὴ σύναξι

1 Ἀλλὰ εὖγε ποὺ ἐμνημονεύσαμε τὴν εὐχαριστία, διότι δὲν θὰ ἦταν θεμιτό, παρατρέχοντας αὐτὴν νὰ ὑμνήσω κάποιο ἄλλο ἱεραρχικὸ ἔργο. Κατὰ τὸν ἔνδοξο καθηγητὴ μας¹ αὐτὴ εἶναι τελετῶν τελετὴ καὶ πρέπει πρὶν ἀπὸ τίς ἄλλες τελετὲς νὰ ἐκθέσω τὰ σχετικὰ μὲ αὐτὴν ἱερογραφικῶς σύμφωνα μὲ τὴν ἔνθεη κατὰ τὰ Λόγια καὶ ἱεραρχικὴ ἐπιστήμη, ὥστε ἔπειτα μὲ τὴ βοήθεια τοῦ ἱεραρχικοῦ Πνεύματος νὰ φθάσω στὴν ἱερὴ θεωρία της.

2. Καὶ πρῶτα ὡς ἐποπτεύσωμεν εὐλαβῶς τοῦτο· γιὰ ποιό λόγο ὁ,τι εἶναι κοινὸ καὶ στίς ἄλλες ἱεραρχικὲς τελετὲς σ' αὐ-

1. Κι' ἐδῶ πάλι ἐννοεῖται ὁ Ἱερόθεος.

παρὰ τὰς λοιπὰς ἀνατέθειται, καὶ ἐνιαίως ἀνηγόρευται κοινω-
 νία τε καὶ σύναξις, ἐκάστης ἱεροτελεστικῆς πραγματείας καὶ τὰς με-
 ριστὰς ἡμῶν ζωὰς εἰς ἐνοειδῆ θέωσιν συναγωγῆς καὶ τῆ τῶν
 διαιρετῶν θεοειδεῖ συμπτύξει τὴν πρὸς τὸ ἐν κοινω-
 νίαν καὶ
 5 ἔνωσιν δωρουμένης. Φαμὲν δέ, ὅτι ταῖς τῶν ἄλλων ἱεραρχικῶν
 συμβόλων μεθέξεσιν, ἢ τελείωσις ἐκ τῶν ταύτης θεαρχικῶν
 καὶ τελειωτικῶν ἐστὶ δωρεῶν. Οὐ γὰρ ἔνεστι σχεδόν τινα τελε-
 σθῆναι τελετὴν ἱεραρχικὴν, μὴ τῆς θειοτάτης εὐχαριστίας ἐν κε-
 φαλαίῳ τῶν καθ' ἕκαστα τελουμένων τὴν ἐπὶ τὸ ἐν τοῦ τελε-
 10 σθέντος ἱερουργούσης συναγωγῆν καὶ τῆ θεοπαραδότῳ δωρεᾷ
 τῶν τελειωτικῶν μυστηρίων τελεσιουργούσης αὐτοῦ τὴν πρὸς
 Θεὸν κοινω-
 νίαν. Εἰ τοίνυν ἐκάστη τῶν ἱεραρχικῶν τελετῶν,
 ἀτελῆς μένουσα, τὴν πρὸς τὸ ἐν ἡμῶν κοινω-
 νίαν καὶ σύναξιν οὐ
 τελεσιουργήσει καὶ τὸ εἶναι τελετὴ διὰ τὸ ἀτέλεστον ἀφηρημένη,
 15 τὸ δὲ τέλος ἀπάσης καὶ τὸ κεφάλαιον ἢ τῶν θεαρχικῶν μυστη-
 ρίων τῷ τελουμένῳ μετάδοσις, εἰκότως ἢ ἱεραρχικὴ σύνεσις
 ἐπωνυμίαν αὐτῇ κυρίαν ἐκ τῆς τῶν πραγμάτων ἀληθείας ἐφεῦ-
 ρεν.

Οὕτω δὴ καὶ τὴν ἱερὰν τῆς θεογενεσίας τελετὴν, ἐπειδὴ
 20 πρῶτου φωτὸς μεταδίδωσι καὶ πασῶν ἐστὶν ἀρχὴ τῶν θείων
 φωταγωγιῶν, ἐκ τοῦ τελουμένου τὴν ἀληθῆ τοῦ φωτίσματος
 ἐπωνυμίαν ὑμνοῦμεν. Εἰ γὰρ καὶ πᾶσι κοινὸν τοῖς ἱεραρχικοῖς
 τὸ φωτὸς ἱεροῦ μεταδιδόναι τοῖς τελουμένοις, ἀλλ' αὕτη τὸ
 πρῶτως ἰδεῖν ἐδωρήσατό μοι καὶ διὰ τοῦ ταύτης ἀρχικωτάτου
 25 φωτὸς ἐπὶ τὴν τῶν ἄλλων ἱερῶν ἐποψίαν φωταγωγοῦμαι.

Ταῦτα δὲ εἰπόντες, ἀνασκεψῶμεθα καὶ κατίδωμεν ἱεραρ-
 χικῶς τὴν καθ' ἕκαστον ἀκριβῆ τῆς ἀγιωτάτης τελετῆς ἱερουρ-
 γίαν καὶ θεωρίαν.

τὴν ἀποδίδεται κατ' ἐξοχὴν ἐπάνω ἀπὸ τὶς ἄλλες κι' αὐτὴ ἰδιαιτέρως ὀνομάζεται κοινωνία καὶ σύναξις, ἐνῶ κάθε ἱεροτελεστική ἀκολουθία συνάγει τὶς διεσπασμένες² ζωές μας σὲ ἐνοειδῆ θέωσι καὶ μὲ τὴ θεοειδῆ σύμπτυξι τῶν διαιρετῶν δωρίζει τὴν πρὸς τὸ ἓνα κοινωνία καὶ ἔνωσι. Ἰσχυρίζομαστε λοιπὸν ὅτι στὶς μεθέξεις τῶν ἄλλων ἱεραρχικῶν συμβόλων ἡ τελείωσις ἐξασφαλίζεται ἀπὸ αὐτῆς τῆς τελετῆς τὶς θεαρχικὲς καὶ τελειωτικὲς δωρεές. Καμμιά σχεδὸν ἱεραρχικὴ τελετὴ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ τελειωθῆ χωρὶς τὴ θειοτάτη εὐχαριστία, ποῦ σὰν τὸ κορυφωμα τῶν ἐπὶ μέρος τελετῶν πραγματοποιεῖ τὴν ὁδήγησι τοῦ ὁμοιουμένου πρὸς τὸ Ἔνα καὶ μὲ τὴ θεοπαράδοτη δωρεὰ τῶν τελειωτικῶν μυστηρίων τελεσιουργεῖ τὴν κοινωνία του μὲ τὸν Θεό. Ἀφοῦ λοιπὸν κάθε ἄλλη ἱεραρχικὴ τελετὴ, μένοντας ἀτελής, δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιτύχη τὴν κοινωνία καὶ σύναξί μας πρὸς τὸ Ἔνα καὶ λόγῳ τοῦ ἀτελέστου θὰ ἔπρεπε νὰ στερηθῆ καὶ τῆς ιδιότητος τῆς τελετῆς, τὸ δὲ τέλος καὶ τὸ κορυφωμα ὅλων τῶν τελετῶν εἶναι ἡ μετάδοσις τῶν θεαρχικῶν μυστηρίων στὸν μυσούμενο, εἶναι εὐλόγο ὅτι ἡ ἱεραρχικὴ σύνεσις εὐρῆκε γι' αὐτὴν μιὰ κυριολεκτικὴ ἐπωνυμία ποῦ ἀνταποκρίνεται στὴν ἀληθινὴ τῆς ἐνέργεια: σύναξι.

Αὐτὸ ἄλλωστε πράττομε καὶ στὴν ἱερὴ τελετὴ τῆς θεογενεσίας³· ἐπειδὴ μεταδίδει τὸ πρῶτο φῶς κι' εἶναι ἀρχὴ ὅλων τῶν θείων φωταγωγιῶν, ἀπὸ τὸ τελούμενο τὴν ὑμνοῦμε μὲ τὴν ἀληθινὴ ἐπωνυμία τοῦ φωτίσματος. Ἄν καὶ πραγματικὰ σὲ ὅλες τὶς ἱεραρχικὲς τελετὲς εἶναι κοινὸ τὸ νὰ μεταδίδουν ἱερὸ φῶς στοὺς μυσούμενους, αὐτὴ ἐδῶ ὅμως μοῦ ἐδώρισε τὴν πρώτη θέα καὶ διὰ τοῦ ἀρχικοῦ φωτὸς αὐτῆς φωταγωγοῦμαι πρὸς τὴν ἐποψία τῶν ἄλλων ἱερῶν μυστηρίων.

Ἐπειτα ἀπὸ αὐτά, ἃς ἐξετάσωμε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ κι' ἃς παρατηρήσωμε ἱεραρχικῶς στὶς λεπτομέρειές τῆς τὴν ἀκριβῆ ἱερούργια καὶ τὴ θεωρία τῆς ἀγιωτάτης τελετῆς.

2. Διεσπασμένες, χωριστές.

3. Τοῦ βαπτίσματος.

β'. Μυστήριον συνάξεως, εἴτουν κοινωνίας

1 Ὁ μὲν ἱεράρχης, εὐχὴν ἱερὰν ἐπὶ τοῦ θεοῦ θυσιαστηρίου
 τελέσας, ἐξ αὐτοῦ τοῦ θυμιᾶν ἀρξάμενος ἐπὶ πᾶσαν ἔρχεται τὴν
 τοῦ ἱεροῦ χώρου περιοχὴν· ἀναλύσας δὲ πάλιν ἐπὶ τὸ θεῖον θυ-
 5 σιαστήριον, ἀπάρχεται τῆς ἱερᾶς τῶν ψαλμῶν μελωδίας, συν-
 αδούσης αὐτῷ τὴν ψαλμικὴν ἱερολογίαν ἀπάσης τῆς ἐκκλησια-
 στικῆς διακοσμήσεως. Ἐξῆς δὲ διὰ τῶν λειτουργῶν ἢ τῶν
 ἀγιογράφων δέλτων ἀνάγνωσις ἀκολουθῶς γίνεται· καὶ μετὰ
 ταύτας ἔξω γίνονται τῆς ἱερᾶς περιοχῆς οἱ κατηχούμενοι καὶ
 πρὸς αὐτοῖς οἱ ἐνεργούμενοι καὶ οἱ ἐν μετανοίᾳ ὄντες, μένουσι δὲ
 10 οἱ τῆς τῶν θεῶν ἐποψίας καὶ κοινωνίας ἄξιοι.

2 Τῶν λειτουργῶν δὲ οἱ μὲν ἐστᾶσι παρὰ τὰς τοῦ ἱεροῦ πύ-
 λας συγκεκλεισμένας, οἱ δὲ ἄλλο τι τῶν τῆς οἰκείας τάξεως
 ἐνεργοῦσιν. Οἱ δὲ τῆς λειτουργικῆς διακοσμήσεως ἔκκριτοι σὺν
 τοῖς ἱερεῦσιν ἐπὶ τοῦ θεοῦ θυσιαστηρίου προτιθέασιν τὸν ἱερὸν
 15 ἄρτον καὶ τὸ τῆς εὐλογίας ποτήριον, προομολογηθείσης ὑπὸ
 παντὸς τοῦ τῆς ἐκκλησίας πληρώματος τῆς καθολικῆς ὑμνολο-
 γίας. Πρὸς οἷς ὁ θεῖος ἱεράρχης εὐχὴν ἱερὰν τελεῖ καὶ τὴν ἀγίαν
 εἰρήνην ἅπασιν διαγγέλλει· καὶ ἀσπασαμένων ἀλλήλους ἀπάν-
 των ἢ μυστικῆ τῶν ἱερῶν πτυχῶν ἀνάρρησις ἐπιτελεῖται. Καί,
 20 νιψαμένων τὰς χεῖρας ὕδατι τοῦ ἱεράρχου καὶ τῶν ἱερέων, ὁ μὲν
 ἱεράρχης ἐν μέσῳ τοῦ θεοῦ θυσιαστηρίου καθίσταται, περιε-
 στᾶσι δὲ μόνοι μετὰ τῶν ἱερέων οἱ τῶν λειτουργῶν ἔκκριτοι.
 Καὶ τὰς ἱερὰς θεουργίας ὁ ἱεράρχης ὑμνήσας, ἱεουργεῖ τὰ θειό-
 τата καὶ ὑπ' ὄψιν ἄγει τὰ ὑμνημένα διὰ τῶν ἱερῶς προκειμένων

3α. Τῶν περικοπῶν τοῦ εὐαγγελίου καὶ τῶν ἐπιστολῶν.

4. Θὰ ἐπαναλάβωμε ὅτι λειτουργοὶ εἶναι οἱ διάκονοι, ἐδῶ ὁμως συμπερι-
 λαμβάνονται σ' αὐτοὺς καὶ οἱ ὑποδιάκονοι καὶ οἱ θυρωροί. Διάκονοι ἐδῶ εἶναι
 οἱ ἔκκριτοι λειτουργοί.

2. Τὸ μυστήριον τῆς συνάξεως, δηλαδή τῆς κοινωνίας

1 Ἀφοῦ ἀναπέμψη ἱερὴ εὐχὴ ὁ ἱεράρχης ἐπὶ τοῦ θείου θυσιαστηρίου, ἀρχίζοντας νὰ θυμιάζη ἀπ' αὐτὸ ἔρχεται σὲ ὄλο τὸν περίγυρο τοῦ ἱεροῦ χώρου· κι' ὅταν ἐπιστρέψῃ πάλι στὸ θεῖο θυσιαστήριον, ἀρχίζει τὴν ἱερὴ μελώδησι τῶν ψαλμῶν, ἐνῶ μαζὶ μὲ αὐτὸν συμπάλλει τὴν ὕμνολογία ὅλη ἢ ἐκκλησιαστικὴ διακόσμησις. Ἐπειτα γίνεται ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἁγίων δέλτων^{3α} κατὰ σειρά ἀπὸ τοὺς λειτουργοὺς καὶ μετὰ τὴν ἀνάγνωσι ἐξέρχονται ἀπὸ τὴν ἱερὴν περιοχὴ οἱ κατηχούμενοι καὶ μαζὶ μὲ αὐτοὺς οἱ ἐνεργούμενοι καὶ οἱ εὐρισκόμενοι σὲ μετάνοια, ἐνῶ μέσα μένουν ὅσοι εἶναι ἄξιοι τῆς ἐποψίας καὶ κοινωνίας τῶν θείων μυστηρίων.

2 Ἀπὸ τοὺς λειτουργοὺς⁴ ἄλλοι μὲν στέκονται δίπλα στὶς πύλες τοῦ ἱεροῦ, ποὺ εἶναι κλεισμένες, οἱ ἄλλοι ἐκτελοῦν κάποιον ἄλλο ἔργο ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἀρμόζουν στὴν τάξι τους· οἱ δὲ πρόκριτοι τῆς λειτουργικῆς διακοσμήσεως τοποθετοῦν τὸν ἱερὸ ἄρτο καὶ τὸ ποτήριον τῆς θείας εὐλογίας ἐπάνω στὸ θεῖο θυσιαστήριον, ἀφοῦ ἀπαγγελθῆ πρωτύτερα ἡ ὁμολογία τῆς πίστεως⁵ ἀπὸ ὄλο τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπάνω σ' αὐτὰ ὁ ἱεράρχης ἀναπέμπει ἱερὴ εὐχὴ καὶ διαγγέλλει σὲ ὄλους τὴν ἁγία εἰρήνη· καί, ἀφοῦ ὄλοι ἀσπασθοῦν ἀλλήλους, γίνεται ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἱερῶν διπτύχων. Ἀφοῦ δὲ ὁ ἱεράρχης καὶ οἱ ἱερεῖς νίψουν τὰ χέρια τους μὲ ὕδωρ, ὁ μὲν ἱεράρχης στέκεται στὸ μέσο τοῦ ἱεροῦ θυσιαστηρίου, τὸν περιβάλλουν δὲ μαζὶ μὲ τοὺς ἱερεῖς μόνον οἱ πρόκριτοι λειτουργοί. Καὶ ὁ ἱεράρχης, ἀφοῦ διηγηθῆ τὰ ἀποτελέσματα τῶν θείων ἐνεργειῶν ἱεουργεῖ τὰ θειότατα μυστήρια καὶ τὰ παρουσιάζει καθαγιασμένα στὴ θεὰ τῶν παρόντων διὰ τῶν ἱερῶς προσκειμένων συμβόλων· κι' ἀφοῦ ἔτσι

5. Ἡ ἐδῶ καλουμένη «καθολικὴ ὕμνολογία» εἶναι τὸ σύμβολο τῆς πίστεως ποὺ εἶχε εἰσαχθῆ στὴ λειτουργία στὰ τέλη τοῦ 5ου αἰῶνος.

συμβόλων· καὶ τὰς δωρεὰς τῶν θεουργιῶν ὑποδείξας, εἰς κοινω-
 νωνίαν αὐτῶν ἱερὰν αὐτός τε ἔρχεται καὶ τοὺς ἄλλους προτρέ-
 πεται. Μετασχὼν δὲ καὶ μεταδοὺς τῆς θεαρχικῆς κοινωνίας, εἰς
 εὐχαριστίαν ἱερὰν καταλήγει, τῶν πολλῶν μὲν εἰς μόνα τὰ θεῖα
 5 σύμβολα παρακυψάντων, αὐτοῦ δὲ ἀεὶ τῷ θεαρχικῷ Πνεύματι
 πρὸς τὰς ἀγίας τῶν τελουμένων ἀρχὰς ἐν μακαρίοις καὶ νοητοῖς
 θεάμασιν ἱεραρχικῶς ἐν καθαρότητι τῆς θεοειδοῦς ἕξεως ἀνα-
 γομένου.

γ'. Θεωρία

1 Δεῦρο δὴ οὖν, ὧ παῖ καλέ, μετὰ τὰς εἰκόνας ἐν τάξει καὶ ἱε-
 10 ρῶς ἐπὶ τὴν θεοειδῆ τῶν ἀρχετύπων ἀλήθειαν, ἐκεῖνο τοῖς ἔτι
 τελειουμένοις εἰς ἑναρμόνιον αὐτῶν ψυχαγωγίαν εἰπὼν, ὡς
 οὐδὲ τῶν συμβόλων ἡ ποικίλη καὶ ἱερὰ σύνθεσις ἀνόνητος αὐ-
 τοῖς ὑπάρχει καὶ μέχρι τῶν ἐκτὸς φαινομένη μόνον. Αἱ μὲν ἱε-
 ρώταται τῶν Λογίων ᾠδαὶ καὶ ἀναγνώσεις διδακαλίαν αὐτοῖς
 15 ἑναρέτου ζωῆς ὑφηγοῦνται, καὶ πρό γε τούτου τὴν παντελεῆ τῆς
 φθοροποιῦ κακίας ἀποκάθαρσιν, ἡ δὲ θειοτάτη τοῦ ἐνὸς καὶ
 ταύτου καὶ ἄρτου καὶ ποτηρίου κοινὴ καὶ εἰρηναία μετάδοσις
 ὁμοτροπίαν αὐτοῖς ἔνθεον ὡς ὁμοτρόφοις νομοθετεῖ, καὶ τοῦ
 θειοτάτου δείπνου καὶ ἀρχισυμβόλου τῶν τελουμένων εἰς
 20 μνήμην ἱερὰν ἄγει· καθ' ὃ καὶ αὐτὸς ὁ τῶν συμβόλων δημιουργ-
 γὸς ἀποκληροῖ δικαιοτάτα τὸν οὐχ ὀσίως αὐτῷ καὶ ὁμοτρόπως
 τὰ ἱερὰ συνδειπνήσαντα, διδάσκων εὐαγῶς τε ἄμα καὶ θεοπρε-
 πῶς, ὡς ἡ καθ' ἕξιν ἀληθῆς ἐπὶ τὰ θεῖα προσέλευσις τὴν πρὸς
 τὸ ὁμοιον αὐτῶν κοινωνίαν τοῖς προσιούσι χαρίζεται.

2 Ταῦτα μὲν οὖν, ὡς ἔφην, ἐπὶ τὰ τῶν ἀδύτων προπύλαια

δείξη τις δωρεές τῶν θεϊκῶν ἐνεργειῶν ἔρχεται ὁ ἴδιος σὲ κοινωνία τους καὶ προτρέπει τοὺς ἄλλους νὰ προσέλθουν σ' αὐτήν. Ἄφοῦ δὲ μετάσχη καὶ μεταδώση τὴ θεαρχικὴ κοινωνία, καταλήγει στὴν ἱερὴ εὐχαριστία. Ἔτσι, ἐνῶ οἱ πολλοὶ μόνο τὰ θεῖα σύμβολα παρατήρησαν, αὐτὸς ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὸ θεαρχικὸ Πνεῦμα ἀνυψώνεται πάντοτε ἱεραρχικῶς πρὸς τις ἅγιες ἀρχές τῶν τελουμένων μὲ τὴ βοήθεια τῶν μακαρίων καὶ νοητῶν θεαμάτων καὶ τῆς καθαρότητος τῆς θεοειδοῦς ἑξεῶς του.

3. Θεωρία

1 Ἐμπρὸς λοιπὸν τώρα, καλέ μου υἱέ, ἔπειτα ἀπὸ αὐτὲς τις εἰκόνες ἃς μεταβοῦμε μὲ τάξι καὶ ἱερότητα πρὸς τὴ θεοειδῆ ἀλήθεια τῶν ἀρχετύπων, ἀφοῦ εἰπῶ σ' αὐτοὺς ποὺ εὐρίσκονται ἀκόμη στὸ δρόμο τῆς τελειώσεως γιὰ κατάλληλη διδασχὴ τους, ὅτι δὲν εἶναι ἀνωφελὴς γι' αὐτοὺς οὔτε ἡ ποικίλη καὶ σύνθετη ὑπόστασις τῶν ἱερῶν συμβόλων, ἔστω καὶ ἂν μόνο ἐξωτερικῶς φαίνεται. Ἔτσι οἱ ἱερώτατες ὡδὲς τῶν Λογίων καὶ τὰ ἀναγνώσματα παραδίδουν σ' αὐτοὺς τὴ διδασκαλία τῆς ἐνάρετης ζωῆς καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὸ τὴν πλήρη ἀποκάθαρσι ἀπὸ τὴ φθοροποιὸ κακία. Ἐξ ἄλλου ἡ κοινὴ καὶ εἰρηνικὴ θεῖα μετάδοσις ἀπὸ τὸν ἕνα καὶ τὸν ἴδιο ἄρτο καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιο ποτήριον προσδιορίζει γι' αὐτοὺς τὴν ἱερὴ μνήμη τοῦ θειοτάτου δεῖπνου καὶ ἀρχισυμβόλου τῶν μυστηριακῶν τελετῶν⁶. Κατὰ τὸ δεῖπνον τοῦτο ὁ δημιουργὸς τῶν συμβόλων δικαιοτάτα ἀποκλήρωσε τὸν ἄνθρωπον ποὺ συνεδείπνησε μαζί του στὴν ἱερὴ ἐστίασι ὄχι ὁσίως καὶ ὁμοτρόπως^{6α}, διδάσκοντας ἀγίως καὶ θεοπρεπῶς ὅτι ἡ ἐνσυνείδητη προσέλευσις στὰ θεῖα χαρίζει τὴν κοινωνία πρὸς τὸ ὁμοίό τους.

2 Ἄς ἀφήσωμε ὅμως, ὅπως εἶπα, αὐτὰ ποὺ εἶναι καλῶς

6. Ἀρχισύμβολο τῶν τελουμένων εἶναι ὁ μυστικὸς δεῖπνος τοῦ Κυρίου.

6α. Τὸν Ἰούδα τὸν Ἰσκαριῶτη.

καλῶς διαγεγραμμένα τοῖς ἀτελέσιν ἔτι πρὸς θεωρίαν αὐτάρκη καταλείποντες, εἰσέλθωμεν ἀπὸ τῶν αἰτιατῶν εἰς τὰ αἷτια κατὰ τὴν ἱερὰν ἡμῶν σύναξιν καὶ τὴν εὐπρεπῆ τῶν νοητῶν, Ἰησοῦ φωταγωγοῦντος, ὁψόμεθα θεωρίαν, τὸ μακάριον ἀποστίλβουσαν ἐμφανῶς τῶν ἀρχετύπων κάλλος. Ἀλλά, ὧ θειοτάτη καὶ ἱερὰ τελετή, τὰ περικείμενά σοι συμβολικῶς ἀμφιέσματα τῶν αἰνιγμάτων ἀποκαλυψαμένη, τηλαυγῶς ἡμῖν ἀναδείχθητι καὶ τὰς νοερὰς ἡμῶν ὄψεις ἐνιαίου καὶ ἀπερικαλύπτου φωτὸς ἀποπλήρωσον.

3 Δεῖ δὴ ἡμᾶς ἐντὸς παρεῖναι τῶν πανιέρων, οἶομαι, τὸ νοητὸν τοῦ πρώτου τῶν ἀγαλμάτων ἀπογυμνώσαντας, εἰς τὸ θεοειδὲς αὐτοῦ κάλλος ἐνατενίσαι καὶ τὸν ἱεράρχην ἐνθέως ἰδεῖν ἀπὸ τοῦ θείου θυσιαστηρίου μέχρι τῶν ἐσχάτων τοῦ ἱεροῦ μετ' εὐοσμίας ἰόντα καὶ πάλιν ἐπ' αὐτῷ τελειωτικῶς ἀποκαθιστάμενον.
15 Ἡ τε γὰρ ὑπὲρ πάντα θεαρχικὴ μακαριότης, εἰ καὶ ἀγαθότητι θεία πρόεισιν εἰς τὴν τῶν μετεχόντων αὐτῆς ἱερὰν κοινωνίαν, ἀλλ' οὐκ ἔξω τῆς κατ' οὐσίαν ἀκινήτου στάσεως καὶ ἰδρύσεως γίνεταί, καὶ πᾶσι δὲ τοῖς θεοειδέσιν ἀναλόγως ἐλλάμπει, περὶ ἑαυτὴν ὄντως οὔσα καὶ τῆς οἰκείας ὄλως οὐ παρακινουμένη
20 ταυτότητος.

Ὡσαύτως ἡ θεία τῆς συνάξεως τελετή, κἄν, ἐνιαίαν καὶ ἀπλῆν ἔχουσα καὶ συνεπτυγμένην ἀρχὴν, εἰς τὴν ἱερὰν ποικιλίαν τῶν συμβόλων φιλανθρώπως πληθύνηται καὶ μέχρι πάσης χωρεῖ τῆς θεαρχικῆς εἰκονογραφίας, ἀλλ' ἐνοειδῶς ἐκ τούτων
25 αὐθις εἰς τὴν οἰκείαν μονάδα συνάγεται καὶ ἐνοποιεῖ τοὺς ἐπ' αὐτὴν ἱερῶς ἀναγομένους. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὴ θεοειδῆ τρόπον ὁ θεῖος ἱεράρχης, εἰ καὶ τὴν ἐνιαίαν αὐτοῦ τῆς ἱεραρχίας ἐπιστήμην ἀγαθοειδῶς εἰς τοὺς ὑποβεβηκότας κατάγει, τοῖς τῶν ἱερῶν αἰνιγμάτων πλήθεσι χρώμενος, ἀλλ' αὐθις, ὡς ἀπόλυτος
30 καὶ τοῖς ἥττοσιν ἀκατάσχετος, εἰς τὴν οἰκείαν ἀρχὴν ἀμειώτως

7. Ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ συμβολικὰ ἀποτελέσματα στὰ νοητὰ αἷτια.

γραμμένα ἐπάνω στά προπύλαια τῶν ἀδύτων γι' αὐτοὺς πού εἶναι ἀτελεῖς ἀκόμη γιὰ τὴν αὐτάρκη θεωρία. Κι' ἐμεῖς ἄς εἰσέλθωμε κατὰ τὴν ἱερὴ μας σύναξι ἀπὸ τὰ αἰτιατὰ στά αἴτια⁷ καὶ μετὴ φωταγωγία τοῦ Ἰησοῦ ἄς δοκιμάσωμε τὴν ὠραία θεωρία τῶν νοητῶν, πού ἄκτινοβολεῖ λαμπερὰ τὸ μακάριο κάλλος τῶν ἀρχετύπων. Ἀλλά, ὦ θειοτάτη καὶ ἱερὴ τελετή, ἀποκαλύπτοντας τὰ ἐνδύματα τῶν αἰνιγμάτων πού σὲ περιβάλλουν συμβολικῶς, ἐμφανίσου σ' ἐμᾶς λαμπρῶς καὶ γέμισε τίς νοερὲς ὄψεις μας μ' ἐνιαῖο καὶ ἀπερικάλυπτο φῶς.

3 Πρέπει λοιπόν, νομίζω, νὰ εἰσέλθωμε μέσα στά πανίερα, ὥστε, ἀφοῦ ἀπογυμνώσωμε τὸ νοητὸ στοιχεῖο τοῦ πρώτου ἀγάλματος⁸, ν' ἀτενίσωμε στὸ θεοειδὲς κάλλος του καὶ νὰ ἰδοῦμε τὸν ἱεράρχη νὰ προχωρῇ ἐνθέως, ξεκινώντας ἀπὸ τὸ θεῖο θυσιαστήριο, μὲ εὐωδία ἕως τὰ τελευταῖα σημεῖα τοῦ ἱεροῦ καὶ τέλος νὰ ἐπανέρχεται πάλι σ' αὐτό. Διότι ἢ ἐπάνω ἀπὸ ὅλα θεαρχικὴ μακαριότης, ἂν καὶ ἀπὸ θεία ἀγαθότητα προχωρεῖ γιὰ νὰ δοθῇ σὰν ἱερὴ κοινωνία σ' αὐτοὺς πού τὴν δέχονται, δὲν ἐξέρχεται ἀπὸ τὴν κατὰ τὴν οὐσία στάσι καὶ ἐδραίωσί της· καὶ ἐξ ἄλλου, ἐνῶ ἐλλάμπει σὲ ὅλους τοὺς θεοειδεῖς σύμφωνα μετὴν προσληπτικὴ τους ἰκανότητα, εὐρίσκεται γύρω στὸν ἑαυτὸ της καὶ δὲν μετακινεῖται καθόλου ἀπὸ τὴν ταυτότητά της.

Παρομοίως καὶ ἡ τελετὴ τῆς συνάξεως, ἂν καὶ ἀπὸ ἐνιαία καὶ ἀπλῆ καὶ συνεπτυγμένη ἀρχὴ πληθύνεται φιλανθρώπως σὲ μιὰ ἱερὴ ποικιλία συμβόλων καὶ φθάνει ἕως ὀλόκληρη τῆ θεαρχικὴ εἰκονογραφία, ἔπειτα συνάγεται ἀπὸ αὐτὰ ἐνοειδῶς πάλι στὴ μονάδα της κι' ἐνοποιεῖ τοὺς ἀναγομένους πρὸς αὐτὴν εὐλαβῶς. Κατὰ τὸν ἴδιο λοιπὸν θεοειδῆ τρόπο ὁ θεῖος ἱεράρχης, ἂν καὶ ἀγαθοειδῶς μεταβιβάζει πρὸς τοὺς ὑφισταμένους του τὴν ἐνιαία ἐπιστήμη τῆς ἱεραρχίας του, χρησιμοποιώντας γι' αὐτὸν τὸ σκοπὸ τὰ πλήθη τῶν ἱερῶν αἰνιγμάτων, ὅμως πάλι σὰν ἐλεύθερος καὶ ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τὰ κατώτερα πράγματα πού εἶναι, ἐπανέρχεται στὴν ἀφετηρία του χωρὶς καμμιά μείωσι καί,

8. Μέσα στὸ ἱερὸ τῶν ἀρχαίων ναῶν, στὸ σηκό, ὑπῆρχε τὸ ἄγαλμα τῆς θεότητος.

ἀποκαθίσταται, καὶ τὴν εἰς τὸ ἐν αὐτοῦ νοερὰν ποιησάμενος εἴσοδον, ὁρᾷ καθαρῶς τοὺς τῶν τελουμένων ἐνοειδεῖς λόγους, τῆς ἐπὶ τὰ δεύτερα φιλανθρώπου προόδου τὸ πέρασ τὴν εἰς τὰ πρῶτα θειοτέραν ἐπιστροφὴν ποιούμενος.

4 Ἡ δὲ τῶν ψαλμῶν ἱερολογία συνουσιωμένη πᾶσι σχεδὸν τοῖς ἱεραρχικοῖς μυστηρίοις, οὐκ ἔμελλεν ἀπηρτηῆσθαι τοῦ πάντων ἱεραρχικωτάτου· πᾶσα μὲν γὰρ ἱερὰ καὶ ἀγιόγραφος δέλτος, ἢ τὴν ἐκ Θεοῦτῶν ὄντων γεννητὴν ὑπαρξίν τε καὶ διακόσμησιν, ἢ τὴν νομικὴν ἱεραρχίαν καὶ πολιτείαν, ἢ τῶν τοῦ θεοῦ λαοῦ
10 κληροδοσιῶν διανεμήσεις καὶ κατασχέσεις, ἢ κριτῶν ἱερῶν ἢ βασιλέων σοφῶν ἢ ἱερέων ἐνθέων σύνεσιν, ἢ παλαιῶν ἀνδρῶν ἐν ποικιλίᾳ καὶ πλήθει τῶν ἀνιώντων ἀκατάσειστον ἐν καρτερίᾳ φιλοσοφίαν, ἢ τῶν πρακτέων σοφὰς ὑποθήκας, ἢ θείων ἐρώτων ἕσματα καὶ ἐνθέους εἰκόνας, ἢ τῶν ἐσομένων τὰς ὑπο-
15 φητικὰς προαναρρήσεις, ἢ τὰς ἀνδρικὰς Ἰησοῦ θεουργίας, ἢ τὰς τῶν αὐτοῦ μαθητῶν θεοπαραδότους καὶ θεομιμήτους πολιτείας καὶ ἱερὰς διδασκαλίας, ἢ τὴν κρυφίαν καὶ μυστικὴν ἐποψίαν τοῦ τῶν μαθητῶν ἀγαπητοῦ καὶ θεσπεσίου, ἢ τὴν ὑπερκόσμιον Ἰησοῦ θεολογίαν τοῖς πρὸς θέωσιν ἐπιτηδεύοις ὑφηγήσατο, καὶ
20 ταῖς ἱεραῖς τῶν τελετῶν καὶ θεοειδέσιν ἀναγωγαῖς συνερρίζωσεν. Ἡ δὲ τῶν θείων ᾠδῶν ἱερογραφία, σκοπὸν ἔχουσα τὰς θεολογίας τε καὶ θεουργίας ἀπάσας ὑμνῆσαι καὶ τὰς τῶν θείων ἀνδρῶν ἱερολογίας τε καὶ ἱερουργίας αἰνέσαι, καθολικὴν ποιεῖται τῶν θείων ᾠδῆν καὶ ἀφήγησιν, πρὸς πάσης ἱεραρχικῆς τε-

9. Ἡ Γένεσις.

10. Ἐξοδος, Δευτερονόμιον,

11. Ἀριθμοί, Ἰησοῦς Ναυῆ.

12. Κριταί.

13. Βιβλία Βασιλειῶν καὶ Παραλειπομένων.

14. Ἔσδρας, Νεεμίας.

15. Ἰώβ.

16. Σοφιολογικά Βιβλία.

17. Ἄσμα Ἀσμάτων.

ἀφοῦ εἰσέλθη στὸ Ἔνα νοερῶς, βλέπει καθαρὰ τοὺς ἐνοειδεῖς λόγους τῶν τελουμένων. Ἔτσι τὸ τέλος τῆς φιλάνθρωπης πορείας του πρὸς τὰ δεύτερα τὸ καθιστᾷ σημεῖο θειότερης ἐπιστροφῆς πρὸς τὰ πρῶτα.

4 Ἡ δὲ ἀπαγγελία τῶν ψαλμῶν, ἀφοῦ εἶναι ἐντεταγμένη σὲ ὅλα σχεδὸν τὰ ἱεραχικὰ μυστήρια, δὲν ἐπρόκειτο ν' ἀπουσιάση ἀπὸ τὸ ἱεραρχικώτερο μυστήριο. Διότι ὅλη ἡ ἱερὴ καὶ ἀγιόγραφη βίβλος διδάσκει σ' αὐτοὺς πὺ εἶναι ἱκανοὶ γιὰ θέωσι τὴν γένεσι καὶ διακόσμησι τῶν ὄντων ἀπὸ τὸ Θεό⁹, ἢ τὴ νομικὴ μωσαϊκὴ ἱεραρχία καὶ πολιτεία¹⁰ ἢ τὶς διανομὲς τῶν κληροδοσιῶν στὸν θεῖο λαὸ καὶ τὶς καταλήψεις των ἀπ' αὐτὸν¹¹ ἢ τὴ σύνεσι ἱερῶν κριτῶν¹², σοφῶν βασιλέων¹³, ἐνθέων ἱερέων¹⁴, ἢ τὴν ἀδιατάρακτη καὶ φιλοσοφημένη καρτερία παλαιῶν ἀνδρῶν πὺ περιέπεσαν σὲ ποικίλες καὶ πολυάριθμες θλίψεις¹⁵ ἢ σοφὲς ὑποθῆκες περὶ τῆς διαγωγῆς¹⁶ ἢ ἄσματα καὶ ἐνθεες εἰκόνες θείων ἐρώτων¹⁷ ἢ προφητικὲς ἀναγγελίες περὶ μελλοντικῶν γεγονότων¹⁸, ἢ τὶς ἀνθρώπινες καὶ τὶς θεῖες ἐνέργειες τοῦ Ἰησοῦ¹⁹ ἢ τὶς θεοπαράδοτες καὶ θεομίμητες πολιτεῖες²⁰ καὶ τὶς ἱερὲς διδασκαλίες τῶν μαθητῶν του²¹, ἢ τὴν κρυφὴ καὶ μυστικὴ ἐποψία τοῦ ἀγαπητοῦ καὶ θεσπεσίου τῶν μαθητῶν²² ἢ τὴν ὑπερκόσμια θεολογία τοῦ Ἰησοῦ²³ καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ συνερρίζωσε μὲ τὶς ἱερὲς καὶ θεοειδεῖς ἀναγωγὲς τῶν τελετῶν. Ἰδιαιτέρως δὲ ἡ ἱερογραφία τῶν θείων ὠδῶν²⁴, πὺ ἔχει σκοπὸ νὰ ὑμνήση ὅλους τοὺς λόγους καὶ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ αἰνέση τὶς ἱερὲς ρήσεις καὶ ἐνέργειες τῶν θείων ἀνδρῶν, παρουσιάζει μιὰ καθολικὴ ἐξύμνησι καὶ ἀφήγησι περὶ τῶν θείων πραγμάτων πὺ σ' ἐκείνους πὺ τὸν χησιμοποιοῦν εὐθέως προκαλεῖ ἐπιτηδειότη-

18. Προφητεῖες.

19. Συνοπτικὰ εὐαγγέλια.

20. Πράξεις Ἀποστόλων.

21. Ἐπιστολὲς Ἀποστόλων.

22. Ἀποκάλυψις.

23. Εὐαγγέλιο Ἰωάννη.

24. Οἱ Ψαλμοί.

λετῆς ὑποδοχὴν καὶ μετάδοσιν, ἔξιν οἰκείαν ἐμποιοῦσα τοῖς ἐν-
θέως αὐτὴν ἱερολογοῦσιν.

5 Ὅταν οὖν ἡ περιεκτικὴ τῶν πανιέρων ὑμνολογία τὰς ψυ-
χικὰς ἡμῶν ἔξεις ἐναρμονίως διαθῆ πρὸς τὰ μικρὸν ὕστερον ἱε-
5 ρουργηθησόμενα, καὶ τῇ τῶν θείων ὠδῶν ὁμοφωνία τὴν πρὸς
τὰ θεῖα καὶ ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους ὁμοφροσύνην, ὡς μιᾷ καὶ
ὁμολόγῳ τῶν ἱερῶν χορείᾳ, νομοθετήσῃ, τὰ συντετμημένα καὶ
συνεσκιασμένα μᾶλλον ἐν τῇ νοερᾷ τῶν ψαλμῶν ἱερολογία διὰ
10 ταῖς ἱερωτάταις τῶν ἀγιογράφων συντάξεων ἀναγνώσεσιν. Ἐν
ταύταις ὁ βλέπων ἱερῶς ὄψεται τὴν ἐνοειδῆ καὶ μίαν ἔμπνευσιν,
ὡς ὑφ' ἐνὸς τοῦ θεαρχικοῦ Πνεύματος κεκινημένην. Ὅθεν εἰ-
κότως ἐν κόσμῳ μετὰ τὴν ἀρχαιοτέραν παράδοσιν ἢ καινῇ Δια-
θήκῃ κηρύσσεται, τῆς ἐνθέου καὶ ἱεραρχικῆς τάξεως ἐκεῖνο, οἷ-
15 μαι, δηλούσης, ὡς ἡ μὲν ἔφη τὰς ἐσομένας Ἰησοῦ θεουργίας, ἡ
δὲ ἐτέλεσε, καὶ ὡς ἐκείνη μὲν ἐν εἰκόσι τὴν ἀλήθειαν ἔγραψεν,
αὕτη δὲ παροῦσαν ὑπέδειξε· τῶν γὰρ ἐκείνης προαναρρήσεων ἢ
κατὰ ταύτην τελεσιουργία τὴν ἀλήθειαν ἐπιστώσατο, καὶ ἔστι
τῆς θεολογίας ἢ θεουργίας συγκεφαλαίωσις.

6 Τούτων οἱ μὲν ἀπεριστάλιπκτοι καθόλου τῶν ἱερῶν τελε-
τῶν οὐδὲ τὰς εἰκόνας ὀρῶσιν, ἀναιδῶς ἀπειπάμενοι τὴν
σωτηριώδη τῆς θεογενεσίας μύησιν, καὶ τοῖς Λογίοις ὀλεθρίως
ἀντιφθεγξάμενοι τό, «ὁδοῦς σου εἰδέναί οὐ βούλομαι». Τοὺς δὲ
κατηχουμένους ἐνεργουμένους τε καὶ τοὺς ἐν μετανοίᾳ ὄντας ὁ
25 τῆς ἀγίας ἱεραρχίας θεσμὸς ἐφήσιν μὲν ἐπακοῦσαι τῆς ψαλμικῆς
ἱερολογίας καὶ τῆς ἐνθέου τῶν πανιέρων Γραφῶν ἀναγνώσεως·
εἰς δὲ τὰς ἐξῆς ἱεουργίας καὶ θεωρίας οὐ συγκαλεῖται τούτους,
ἀλλὰ τοὺς τελείους τῶν τελεσιουργῶν ὀφθαλμούς. Ἔστι γὰρ ἡ

25. Ἐδῶ ὁ ὄρος θεολογία ἔχει τὴν ἐννοια τοῦ προεξαγγελτικοῦ προφητι-
κοῦ λόγου περὶ ἐλευσεως τοῦ Θεοῦ. Ὁ ὄρος θεουργία ἔχει τὴν ἐννοια τῆς πρα-
γματοποιήσεως αὐτοῦ τοῦ λόγου μετὰ τὴν ἐνανθρώπησι. Ἔτσι ἡ Παλαιὰ Διαθήκη
εἶναι θεολογία, ἡ Καινὴ εἶναι θεουργία.

τα, ὥστε νὰ ὑποδεχθοῦν καὶ μεταδώσουν κάθε ιεραρχικὴ τελετή.

5 Ὅταν λοιπὸν ἡ ὑμνολογία, ὡς περιεκτικὴ τῶν πανιέρων πραγμάτων, διαθέσῃ τὶς ψυχικὲς τῆς ἕξεις ἀρμονικὰ πρὸς ἐκεῖνα ποὺ θὰ ἱερουργηθοῦν λίγο ἀργότερα καὶ μὲ τὴν ὁμοφωνία τῶν θείων ᾠδῶν ἐπιβάλλῃ τὴν ὁμοιοφροσύνη μας πρὸς τὰ θεῖα, πρὸς τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ πρὸς ἀλλήλους, σὰν ἐνιαία καὶ ὁμολογη χορωδία ἱερῶν ἀνδρῶν, τότε τὰ περιλαμβανόμενα στὴ νεορὴ ὑμνολογία τῶν ψαλμῶν κάπως συντετμημένα καὶ συνεσκιασμένα διευρύνονται μὲ τὰ ἱερώτατα ἀναγνώσματα τῶν ἀγιογραφικῶν κειμένων ποὺ περιέχουν περισσότερες καὶ σαφέστερες εἰκόνες καὶ διδαχές. Ὅποιος παρατηρεῖ σ' αὐτὰ εὐλαβῶς, θὰ διακρίνῃ τὴν ἐνοειδῆ καὶ μοναδικὴ ἔμπνευσι ποὺ κινεῖται ἀπὸ τὸ ἓνα θεαρχικὸ Πνεῦμα. Εὐλόγως λοιπὸν μετὰ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη κηρύσσεται μὲ τὴ σειρά τῆς ἡ Καινῆ Διαθήκης· καὶ νομίζω ὅτι αὐτὴ ἡ ἐνθεη καὶ ιεραρχικὴ τάξις δηλώνει τοῦτο· ὅτι ἐκείνη μὲν ἀνήγγειλε τὶς μελλοντικὲς θεῖες ἐνέργειες τοῦ Ἰησοῦ, αὐτὴ δὲ τὶς περιγράφει ἐκτελούμενες, ὅτι ἐκείνη μὲν ἐζωγράφησε τὴν ἀλήθεια μὲ εἰκόνες, αὐτὴ δὲ τὴν ἔδειξε παρούσα· διότι τῶν προαναγγελιῶν ἐκείνης τὴν ἀλήθεια ἐπεβεβαίωσε ἡ πραγματοποίησις κατ' αὐτήν, κι' ἔτσι ἡ θεουργία εἶναι συγκεφαλαίωσις τῆς θεολογίας²⁵.

6 Ὅσοι δὲν ἔχουν ἀκούσει καθόλου τὶς σάλπιγγες τῶν ἱερῶν τελετῶν, οἱ ἀκατήχητοι, δὲν βλέπουν οὔτε κἂν τὶς ἐκόνες, ἐπειδὴ ἀρνήθηκαν ἀναιδῶς τὴ διδαχὴ περὶ τῆς θεογενεσίας καὶ ἀντεῖπαν ὀλεθρίως πρὸς τὰ Λόγια τό, «δὲν θέλω νὰ γνωρίζω τοὺς δρόμους σου»²⁶. Στοὺς κατηχουμένους, στοὺς ἐνεργουμένους καὶ στοὺς εὐρισκομένους σὲ μετάνοια ὁ κανὼν τῆς ἀγίας ιεραρχίας ἐπιτρέπει ν' ἀκούσουν τὴν ἱερὰ ψαλμωδία καὶ τὴν ἐνθεη ἀνάγνωσι τῶν πανιέρων Γραφῶν· δὲν τοὺς συγκαλεῖ ὁμως στὶς ἐπόμενες ἱεουργίες καὶ θεωρίες, ἀλλὰ σ' αὐτὲς καλεῖ μόνο τοὺς τελείους ὀφθαλμοὺς τῶν μυημένων. Διότι ἡ θεοειδῆς ἱε-

26. Ἰωβ 21,14.

θεοειδῆς ἱεραρχία δικαιοσύνης ἱερᾶς ἀνάπλεως καὶ τὸ κατ' ἀξίαν ἐκάστω σωτηρίως ἀπονέμει, τὴν ἐναρμόνιον ἐκάστου τῶν θείων μέθεξιν ἐν συμμετρίᾳ καὶ ἀναλογίᾳ κατὰ καιρὸν ἱερῶς δωρουμένη.

5 Ἡ μὲν οὖν ἐσχάτη τοῖς κατηχομένοις ἀπονενέμηται τάξις· εἰσὶ γὰρ ἀμέθεκτοι καὶ ἀμύητοι παντὸς ἱεραρχικοῦ τελεστηρίου, μηδὲ τὴν κατὰ θεϊαν ἀπότεξιν ἐνθεον ἐσχηκότες ὕπαρξιν, ἀλλ' ἔτι πρὸς τῶν πατρικῶν λογίων μαιευόμενοι καὶ ζωοποιοῖς μορφώμασι διαπλαττόμενοι πρὸς τὴν ἐκ θεογενεσίας ἀρχίζων
10 καὶ ἀρχίφωτον καὶ μακαρίαν προαγωγὴν. Ὡσπερ οὖν, εἰ ἀτέλεστα καὶ ἀμόρφωτα προεκπέσοι τὰ κατὰ σάρκα βρέφη τῆς οἰκείας μαιεύσεως, ὡς ἀμβλωθρίδια καὶ ἐκτρώματα, τὴν ἀγέννητον καὶ ἄζωον καὶ ἀφώτιστον ἐπὶ γῆς ἀόπτωσιν ἔξει καὶ οὐκ ἂν τις εὐφρονῶν εἴποι, πρὸς τὸ φαινόμενον ἀποσκοπῶν, ἐπὶ τὸ
15 φῶς αὐτὰ προαχθῆναι, τοῦ κατὰ γαστέρα σκότους ἀπαλλαγέντα (φαίη γὰρ ἂν ἢ τῶν σωμάτων ἐπιστημονικὴ προστάτις ἰατρικὴ τὸ φῶς ἐνεργεῖν εἰς τὰ δεκτικὰ τοῦ φωτός)· οὕτω καὶ τῶν ἱερῶν ἢ πάνσοφος ἐπιστήμη πρῶτα μὲν αὐτοὺς τῇ τῶν μορφωτικῶν καὶ ζωοποιῶν Λογίων εἰσαγωγικῇ τροφῇ μαιεύεται, τελεσφο-
20 ρήσασα δὲ τὴν πρὸς θεογενεσίαν αὐτῶν ὑπόστασιν, ἐνδίδωσι σωτηρίως αὐτοῖς ἐν τάξει τὴν πρὸς τὰ φωτοειδῆ καὶ τελεσιουργικὰ κοινωνίαν, νῦν δὲ ὡς ἀτελέστων ἀποδιαστέλλει τὰ τέλεια, τῆς τε εὐκοσμίας τῶν ἱερῶν προμηθουμένη καὶ τῆς τῶν κατη-
χουμένων ἐν θεοειδεῖ τῶν ἱεραρχικῶν τάξει μαιεύσεως καὶ
25 ζωῆς.

7 Ἡ δὲ τῶν ἐνεργουμένων πληθὺς ἀνίερων μὲν καὶ αὐτῆ, δευτέρα δὲ πρὸς τὸ ἄνω τῆς τῶν κατηχομένων ἐστὶν ἐσχατιᾶς. Οὐδὲ γὰρ ἴσον, ὡς οἶμαι, τοῦ παντελῶς ἀμυήτου καὶ τῶν θείων τελετῶν ἄκρως ἀκοινωνήτου τὸ μετουσίαν τινὰ τῶν ἱερωτάτων
30 ἐσχηκὸς τελεστηρίων, ἔτι δὲ ταῖς ἐναντίαις ἢ θέλξεσιν ἢ ταραχαῖς ἐνεσχημένον, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτοὺς ἢ τῶν πανιέρων θεὰ καὶ κοινωνία συστέλλεται, καὶ μάλα γε εἰκότως. Εἰ γὰρ ἐστὶν

ραρχία εἶναι γεμάτη ἱερὴ δικαιοσύνη καὶ ἀπονέμει στὸν καθένα κατὰ τὴν ἀξία του γιὰ χάρι τῆς σωτηρίας, δωρίζοντας ἱερῶς τὴν ἀρμονικὴ μέθεξι κάθε θείου πράγματος στὸν καιρὸ του μὲ συμμετρία καὶ ἀναλογία.

Ἡ τελευταία λοιπὸν τάξις ἔχει δοθῆ στὸς κατηχουμένους, διότι αὐτοὶ εἶναι ἀμέτοχοι καὶ ἀμύητοι σὲ κάθε ἱεραρχικὴ τελετὴ καὶ δὲν ἔχουν κἂν τὴν ἔνθετη ὕπαρξι πού προσφέρει ἡ θεία γέννησις μέσα τους, ἀλλὰ κυφοροῦνται ἀκόμη μὲ τὰ πατρικὰ Λόγια καὶ διαπλάσσονται σὲ ζωοποιῆς μορφές γιὰ μιὰ ἀρχίζωη, ἀρχίφωτη καὶ μακάρια προέλευσι ἀπὸ τὴ θεογενεσία. Ὅπως λοιπὸν τὰ σαρκικὰ βρέφη, ἂν πέσουν πρὶν ἀπὸ τὴ γέννα τους ἀτελῆ κι ἀδιαμόρφωτα, ὡς ἀμβλώματα καὶ ἐκτρώματα, εὐρίσκουν μιὰ ἀγέννητη καὶ ἄζωη καὶ ἀφώτιστη πτῶσι ἐπὶ τῆς γῆς καὶ κανεὶς μυαλωμένος δὲν θὰ μποροῦσε νὰ εἰπῆ, παρατηρώντας τὰ φαινόμενα, ὅτι θὰ βγοῦν στὸ φῶς ἀπαλλασσόμενα ἀπὸ τὸ σκοτάδι τῆς κοιλιᾶς (διότι ἡ ἐπιστημονικὴ προστάτις τῶν σωμάτων ἱατρικὴ θὰ ἔλεγε ὅτι τὸ φῶς ἐνεργεῖ στὰ δεκτικὰ τοῦ φωτός). ἔτσι καὶ ἡ πάνσοφη ἐπιστήμη τῶν ἀγίων πρῶτα τοὺς μαιεύει μὲ τὴν προκαταρκτικὴ τροφή τῶν διαμορφωτικῶν καὶ ζωοποιῶν Λογίων, ὅταν δὲ καταστήσῃ τὴν ὑπόστασί τους κατάλληλη γιὰ τὴ θεογενεσία, τοὺς προσφέρει σωτηριωδῶς τὴν κοινωνία μὲ τὶς φωτοειδεῖς καὶ τελεσιουργές ἀλήθειες. Τώρα ὅμως διαχωρίζει τὰ τέλεια ἀπὸ τὰ ἀτελῆ, λαμβάνοντας πρόνοια ἀφ' ἑνὸς μὲν γιὰ τὴν εὐκοσμία τῶν ἱερῶν μυστηρίων, ἀφ' ἑτέρου δὲ γιὰ τὴν μαίευσι καὶ ζωὴ τῶν κατηχουμένων κατὰ τὴν θεοειδῆ τάξι τῶν ἱεραρχικῶν θεσμῶν.

7 Τὸ πλῆθος τῶν ἐνεργουμένων, ἂν καὶ ἐπίσης ἀνίερο, εἶναι δεῦτερο πρὸς τὰ ἄνω ἀπὸ τὸ τελευταῖο σημεῖο τῶν κατηχουμένων. Διότι, ὅπως νομίζω, ἐκεῖνος πού ἐδοκίμασε κάποια μετουσία τῶν ἱερωτάτων τελετῶν, ἂν καὶ εἶναι ἀκόμη ἐμπλεγμένος στὶς ἀντίθετες πρὸς αὐτὲς θελκτικότητες ἢ ταραχές, δὲν εἶναι στὸ ἴδιο ἐπίπεδο μὲ τὸν ἐντελῶς ἀμύητο καὶ ἀκοινωνῆτο τῶν θείων τελετῶν, ἀλλὰ καὶ γι' αὐτοὺς ἐπίσης εἶναι ἀπαγορευμένη ἡ θέα καὶ κοινωνία τῶν θείων μυστηρίων, καὶ πολὺ εὐλόγως.

ἀληθές, ὡς ὁ καθόλου θεῖος ἀνὴρ, ὁ τῶν θείων ἄξιος κοινωνός, ὁ πρὸς τὸ τοῦ κατ' αὐτὸν θεοειδοῦς ἄκρον ἐν παντελέσι καὶ τελειωτικαῖς θεώσεσιν ἀνηγμένος, οὐδὲ τὰ σαρκὸς ἐνεργήσει παρὰ τὴν κατὰ φύσιν ἀναγκαιότητα, καὶ τοῦτο εἰ τύχοι παρέργως, ναὸς δὲ ἅμα καὶ ὀπαδὸς ἐν τῇ κατ' αὐτὸν ἀκροτάτῃ θεώσει τοῦ θεαρχικοῦ Πνεύματος ἔσται, τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ἐνιδρύων· οὐκ ἂν ὁ τοιοῦτός ποτε πρὸς τῶν ἐναντίων ἐνεργηθεῖ φαντασιῶν ἢ δειμάτων, γελάσεται δὲ αὐτὰ καὶ προσιόντα καταπαλαίσει καὶ ἐκδιώξεται καὶ δράσει μᾶλλον ἢ πείσεται καὶ πρὸς τῷ 10 τῆς οἰκείας ἔξεως ἀπαθεῖ καὶ ἀνενδότη καὶ ἑτέροις ἰατρὸς ὀφθήσεται τῶν τοιούτων ἐνεργημάτων.

Οἶμαι δὲ ἐγὼ πρὸς τούτῳ, μᾶλλον δὲ οἶδα σαφῶς, ὡς ἡ τῶν ἱεραρχικῶν ἀμιγεστάτῃ διάκρισις πρὸ τούτων οἶδεν ἐνεργουμένους ἐναγεστάτην ἐνέργειαν, ὅσοι, τῆς θεοειδοῦς ἀποστάν- 15 τες ζωῆς, ὁμόφρονές τε καὶ ὁμότροποι τοῖς ὀλεθρίοις γίνονται δαίμοσι, τὰ μὲν ὄντως ὄντα καὶ ἀθανάτως κτητὰ καὶ αἰωνίως ἡδέα δι' ἐσχάτην καὶ ἑαυτοῖς ὀλέθριον ἀνοησίαν ἀποστρεφόμενοι, τὴν πρόσυλον δὲ καὶ πολυπαθεστάτην ἄλλοίωσιν καὶ τὰς ὄλλυμένας καὶ φθοροποιούς ἡδονὰς καὶ τὴν ἀβέβαιον ἐν τοῖς 20 ἄλλοτριῖσι, οὐκ οὔσαν, ἀλλὰ δοκοῦσαν, εὐπάθειαν ἐπιθυμοῦντες καὶ ἐνεργοῦντες. Πρῶτοι δ' οὖν οὔτοι καὶ κυριώτερον ἐκείνων ὑπὸ τῆς τοῦ λειτουργοῦ διακριτικῆς φωνῆς ἀφοριζέσθωσαν· οὐ γὰρ θεμιτὸν αὐτοῖς ἑτέρου τινὸς ἱεροῦ μετασχεῖν ἢ τῆς τῶν Λογίων ἐπιστρεπτικῆς ἐπὶ τὰ κρείττω διδασκαλίας.

25 Εἰ γὰρ ἡ τῶν θείων ὑπερκόσμιος ἱεουργία καὶ τοὺς ἐν μετανοίᾳ, καίτοι πρὸς αὐτὴν ἤδη γεγονότας, ἀποκηρύττεται, τὸν μὴ παντελῶς ἱερώτατον οὐ προσιεμένη, προσφωνεῖ δὲ καὶ τοῦτο πανάγνως, ὅτι «καὶ τοῖς κατὰ τι πρὸς τὸ τοῦ θεοειδοῦς ἄκρον ἀτελῶς ἐξασθενοῦσιν ἀθέατός εἰμι καὶ ἀκοινώνητος» (ἀποσοβεῖ

26α. Κλασικὴ ρῆσις τῶν Καππαδοκῶν. Προέρχεται ἀπὸ τὸν Πλάτωνα, Γοργίας 510B.

Ἐάν πραγματικὰ εἶναι ἀληθινὸ ὅτι ὁ ἐντελῶς θεῖος ἄνθρωπος, ὁ ἄξιος κοινωνὸς τῶν θείων πραγμάτων, ὁ ἐξυψωμένος πρὸς τὸ ἄκρον τῆς θεοειδείας του μὲ τις πλήρεις καὶ ὀλοκληρωτικὲς θεώσεις, δὲν πρόκειται οὔτε τὰ σαρκικὰ νὰ ἐνεργήσῃ παρὰ τὴν κατὰ φύσιν ἀναγκαιότητα, κί' ἂν αὐτὸ συμβῆ, θὰ εἶναι παρέργως, θὰ εἶναι δὲ συγχρόνως ναὸς καὶ ὀπαδὸς τοῦ θεαρχικοῦ Πεύματος κατὰ τὴν κορυφαία θέωσί του, ἐγκαθιστώντας τὸ ὅμοιο στὸ ὅμοιο^{26α}. αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος δὲν πρόκειται ποτὲ νὰ ἐνεργηθῇ ἀπὸ τὰ ἐχθρικὰ φαντάσματα καὶ φόβητρα, ἀλλὰ θὰ τὰ περιγελάσῃ καί, ὅταν πλησιάσουν, θὰ τὰ κατανικήσῃ καὶ θὰ τὰ ἐκδιώξῃ, θὰ ἐνεργήσῃ μᾶλλον παρὰ θὰ πάθῃ ἀπὸ αὐτὰ καί, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀπάθεια καὶ τὸ ἀνυποχώρητο τῆς δικῆς του ἐπιτηδειότητος, θὰ φανῆ καὶ σ' ἄλλους ἰατρὸς γιὰ ἐνεργήματα αὐτοῦ τοῦ εἶδους.

Ἐκτὸς τούτου ἐγὼ νομίζω, μᾶλλον δὲ γνωρίζω σαφῶς, ὅτι ἡ γνήσια διακριτικὴ ἰκανότης τῶν ἱεραρχικῶν ἀνδρῶν θεωρεῖ ὅτι πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς ἐνεργοῦνται κατὰ τὸν ἀνοσιώτερο τρόπο ὅσοι, ἀπομακρυνόμενοι ἀπὸ τῆ θεοειδῆ ζωῆ, γίνονται ὁμόφρονες καὶ ὁμότροποι μὲ τοὺς ὀλεθρίους δαίμονες, ἀποστρέφονται τὰ ὄντως ὄντα ποὺ εἶναι ἀθανάτως κλητὰ καὶ αἰωνίως εὐχάριστα ἀπὸ ἐσχάτη καὶ ὀλέθρια γι' αὐτοὺς ἀνοησία, καὶ τέλος στρέφουν τις ἐπιθυμίες καὶ τις ἐνέργειές τους πρὸς τὰ εὐμετάβλητα καὶ πολυπαθῆ ὑλικά πράγματα, πρὸς τις καταστροφικὲς καὶ φθοροποιὲς ἡδονές, πρὸς τὴν ἀβέβαιη ἀπόλαυσι ξένων πραγμάτων, ἡ ὁποία φαινομενικῶς μόνο ὑπάρχει. Αὐτοὶ λοιπὸν πρῶτοι καὶ δικαιότερα ἀπὸ ἐκείνους πρέπει ν' ἀποχωρισθῶν μὲ τὴ διαχωριστικὴ φωνὴ τοῦ λειτουργοῦ· διότι αὐτοὶ δὲν εἶναι ἐπιτρεπτό νὰ μετάσχουν σὲ ἄλλο μέρος τοῦ ἱεροῦ μυστηρίου πλὴν τῆς διορθωτικῆς πρὸς τὰ καλύτερα διδασκαλίας ποὺ προσφέρει ἡ ἀνάγνωσις τῶν λογίων.

Πραγματικά, ἂν ἡ ὑπερκόσμια ἱεουργία τῶν θείων μυστηρίων ἀποκλείῃ κί' ἐκείνους ποὺ εὐρίσκονται σὲ μετάνοια, μὲ ὄλο ποὺ ἔφθασαν ἤδη πρὸς αὐτήν, ἐπειδὴ δὲν ἀποδέχεται παρὰ μόνο ὅσους εἶναι ἐντελῶς ἅγιοι, καὶ μάλιστα ἐκφωνεῖ πανάγως ὅτι «εἶμαι ἀθέατος καὶ ἀκοινώνητος καὶ σ' ἐκείνους ποὺ

γὰρ ἢ κατὰ πᾶν ἀμιγεστάτη φωνὴ καὶ τοὺς μὴ δυναμένους συν-
 δεθῆναι τοῖς τῶν θειοτάτων ἀξίως κοινωνοῖς), πολλῶ γε μᾶλ-
 λον ἢ τῶν ἐμπαθῶς ἐνεργουμένων πληθὺς ἀνίερος ἔσται καὶ
 πάσης ἀλλοτρία τῆς τῶν ἱερῶν ἐποψίας καὶ κοινωνίας.

5 Ἐπεὶ δὲ τοῦ θεοῦ γεγόνασιν ἔξω ναοῦ καὶ τῆς ὑπερκειμέ-
 νης αὐτοῦς ἱερουργίας οἱ τῶν τελετῶν ἀμύητοι καὶ ἀτέλεστοι
 καὶ πρὸς αὐτοῖς οἱ τῆς ἱερᾶς ἀποστάται ζωῆς, ἐπομένως τε τού-
 τοις οἱ πρὸς τὰ τῶν ἐναντίων δείματά τε καὶ φάσματα δι' ἀναν-
 δρίαν εὐπαθεῖς, ὡς οὐκ ἀφικόμενοι διὰ τῆς πρὸς τὰ θεῖα συντό-
 10 νου καὶ ἀνενδότου συννεύσεως ἐπὶ τὸ τῆς θεοειδοῦς ἔξεως ἀκί-
 νητον καὶ δραστήριον, εἶτα πρὸς αὐτοῖς οἱ τῆς ἐναντίας μὲν ἀπο-
 στάντες ζωῆς, οὕτω δὲ καὶ τῶν φαντασιῶν αὐτῆς ἔξει καὶ ἔρω-
 τι θεῖω καὶ ἀμιγεῖ καθαρθέντες, καὶ μετ' αὐτοῦς οἱ μὴ καθάπαξ
 ἐνοειδεῖς, καί, νομικῶς εἰπεῖν, ἄμωμοι καὶ ἀλώβητοι παντελῶς,
 15 οἱ πανίεροι τῶν πανιέρων ἱερουργοὶ καὶ φιλοθεάμονες, τὴν
 ἀγιωτάτην τελετὴν ἀγιοπρεπῶς ἐποπτεύοντες, ὕμνοῦσιν ὕμνο-
 λογία καθολικῇ τὴν ἀγαθουργὸν καὶ ἀγαθοδότιν ἀρχὴν, ὑφ' ἧς αἰ-
 σωτηριώδεις ἡμῖν ἀνεδείχθησαν τελεταί, τὴν ἱερὰν τῶν τελου-
 μένων θέωσιν ἱερουργοῦσαι.

20 Τὸν ὕμνον δὲ τοῦτον οἱ μὲν ὁμολογίαν καλοῦσιν, οἱ δὲ
 τῆς θρησκείας τὸ σύμβολον, ἄλλοι δέ, ὡς οἶμαι, θειότερον ἱε-
 ραρχικὴν εὐχαριστίαν, ὡς περιεκτικὴν τῶν εἰς ἡμᾶς θεόθεν ἀφι-
 κομένων ἱερῶν δώρων· δοκεῖ γάρ μοι τῶν ὕμνουμένων ἀπα-
 σῶν θεουργιῶν ἢ πραγματεία περὶ ἡμᾶς γεγονέαι, τὴν μὲν οὐ-
 25 σίαν ἡμῶν καὶ ζωὴν ἀγαθοειδῶς ὑποστήσασα καὶ ἀρχετύποις
 κάλλεσι τὸ θεοειδὲς ἡμῶν μορφώσασα καὶ θειοτέρας ἔξεως καὶ
 ἀναγωγῆς ἐν μετουσίᾳ καταστήσασα, κατιδοῦσα δὲ τὴν ἐξ
 ἀπροσεξίας ἐγγενομένην ἡμῖν ἐρημίαν τῶν θείων δωρεῶν ἐπι-

27. Στὸ σημεῖο τοῦτο ὁ Διονύσιος ἀναφέρεται στὴν εὐχὴ τῆς ἀναφορᾶς, στὴν καθ' αὐτὸ εὐχαριστία, ἃν καὶ χρησιμοποιοεῖ τοὺς ὄρους ὁμολογία, σύμβολο, ὕμνο. Ἴσως ἐννοεῖ μαζὶ τὴν ἐνότητα συμβόλου καὶ εὐχαριστίας.

λόγω κάποιας ἀτελείας ἀδυνατοῦν νὰ φθάσουν στήν κορυφή τῆς θεοειδείας» (διότι ἡ καθ' ὅλα καθαρώτατη φωνή ἐμποδίζει ἀκόμη κι' ἐκείνους πού δὲν μποροῦν νὰ συνδεθοῦν μὲ τοὺς ἐπαξιούς κοινωνοὺς τῶν θειοτάτων μυστηρίων), πολὺ περισσότερο ἀνίερο θὰ εἶναι τὸ πλῆθος τῶν ἐμπαθῶς ἐνεργουμένων καὶ ξένο πρὸς κάθε ἐποψία καὶ κοινωνία τῶν ιεροτάτων μυστηρίων.

Ἔτσι ἐξέρχονται ἀπὸ τὸ ναὸ καὶ ἀπὸ τὴν ἱερουργία πού ξεπερνᾷ τὴν ἀξία τους οἱ ἀμύητοι καὶ οἱ ἀκαθαγίαστοι, μαζὶ μὲ αὐτοὺς οἱ ἀποστάτες τῆς ἱερῆς ζωῆς, ἔπειτα ἀπὸ αὐτοὺς ἐκεῖνοι πού ἀπὸ ἀνανδρία ἀρέσκονται στὰ φάσματα καὶ στὰ φαντάσματα τῶν ἐναντίων, διότι δὲν ἔφθασαν στήν κατάστασι μονιμότητος καὶ δραστηριοποιήσεως τῆς θεοειδοῦς ἕξεως διὰ τῆς ἔντονης καὶ ἀνένδοτης συναιρέσεως πρὸς τὰ θεῖα· ἔπειτα ἐκτὸς ἀπὸ αὐτοὺς ἐξέρχονται ἐκεῖνοι πού, ἐνῶ ἔχουν ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὴν ἐνάντια ζωή, δὲν ἐκαθαρίσθησαν ὅμως ἀπὸ τὶς φαντασίες τῆς μὲ τὴ βοήθεια τῆς ἕξεως, καθὼς καὶ τοῦ θείου καὶ ἁγίου ἔρωτος, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς ὅσοι δὲν εἶναι ὀλοκληρωτικὰ ἐνοειδεῖς καί, γιὰ νὰ ὀμιλήσωμε μὲ τὴ γλῶσσα τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου, ὅσοι δὲν εἶναι ἄμωμοι καὶ ἀλώβητοι. Τότε ἀκριβῶς οἱ πανίεροι καὶ φιλοθεάμονες ἱεουργεῖ τῶν πανιέρων μυστηρίων, ἐποπτεύοντας ἀγιοπρεπῶς τὴν ἀγιώτατη τελετή, ὕμνοῦν μὲ τὴν καθολικὴ ὕμνολογία τὴν ἀγαθουργή καὶ ἀγαθοδότιδα ἀρχή, ἀπὸ τὴν ὁποία ἐθεσμοθετήθηκαν γιὰ μᾶς οἱ σωτηριώδεις αὐτὲς τελετές, οἱ ὁποῖες ἐπιτελοῦν τὴν ἱερὴ θέωσι αὐτῶν πού μετέχουν σ' αὐτὲς.

Τοῦτον τὸν ὕμνο μερικοὶ τὸν καλοῦν ὁμολογία, ἄλλοι σύμβολο τῆς θρησκείας, ἄλλοι δέ, θειότερα κατὰ τὴν ἄποψί μου, ἱεραρχικὴ εὐχαριστία²⁷, διότι ἀνακεφαλαιώνει τὰ ἱερὰ δῶρα πού φθάνουν σ' ἐμᾶς ἀπὸ τὸν Θεό. Νομίζω πράγματι ὅτι ἡ ἐνέργεια ὅλων τῶν ἐξυμνουμένων θεουργιῶν ἐμᾶς εἶχε ἀντικείμενο· διότι αὐτὴ συνέστησε τὴν οὐσία καὶ ζωὴ μας ἀγαθοειδῶς, ἐμόρφωσε τὸν θεοειδῆ χαρακτῆρα μας μὲ ἀρχέτυπα κάλλη καὶ τὸν κατέστησε μέτοχο θειότερης ἰκανότητος καὶ ἀναγωγῆς· ὅταν δὲ παρατήρησε τὴ στέρησι τῶν θείων δωρεῶν πού μᾶς

σκευαστοῖς ἡμᾶς ἀγαθοῖς εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀνακαλέσασθαι καὶ τῇ παντελεῖ τῶν ἡμετέρων προσλήψει τὴν τελειοτάτην τῶν οἰκείων μετάδοσιν ἀγαθουργῆσαι καὶ ταύτῃ κοινωνίαν ἡμῖν Θεοῦ καὶ τῶν θείων δωρήσασθαι.

8 Οὕτω δὲ τῆς θεαρχικῆς φιλανθρωπίας ἱερῶς ὑμνηθείσης, ἐγκεκαλυμμένος μὲν ὁ θεῖος ἄρτος προτίθεται καὶ τὸ τῆς εὐλογίας ποτήριον· ὁ δὲ θειότατος ἀσπασμὸς ἱερουργεῖται καὶ τῶν ἀγιογράφων πτυχῶν ἢ μυστικῆ καὶ ὑπερκόσμιος ἀνάρρησις. Οὐ γὰρ ἔνεστι πρὸς τὸ ἐν συνάγεσθαι καὶ τῆς τοῦ ἐνὸς μετέχειν εἰ-
10 ρηναίας ἐνώσεως τοὺς πρὸς ἑαυτοὺς διηρημένους. Εἰ γάρ, ὑπὸ τῆς τοῦ ἐνὸς θεωρίας καὶ γνώσεως ἐλλαμπόμενοι, πρὸς τὴν ἐνοειδῆ καὶ θείαν συναγωγὴν ἐνοποιηθῶμεν, οὐκ ἂν ἐπὶ τὰς μεριστὰς ἀνασχοίμεθα καταπίπτειν ἐπιθυμίας, ἐξ ὧν αἱ πρόσυλοι δημιουργοῦνται καὶ ἐμπαθεῖς πρὸς τὸ κατὰ φύσιν ὁμοειδὲς ἀπέ-
15 χθελαι. Ταύτην οὖν, ὡς οἶμαι, τὴν ἐνοειδῆ καὶ ἀδιαίρετον ζωὴν ἢ τῆς εἰρήνης ἱερουργία νομοθετεῖ, τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ἐνιδρύουσα καὶ τῶν μεριστῶν ἀποδιαστέλλουσα τὰ θεῖα καὶ ἐνιαῖα θεάματα.

9 Τῶν δὲ ἱερῶν πτυχῶν ἢ μετὰ τὴν εἰρήνην ἀνάρρησις ἀνα-
20 κηρύττει τοὺς ὁσίως βεβιωκότας καὶ πρὸς ἐναρέτου ζωῆς τελείωσιν ἀμεταστάτως ἀφικομένους, ἡμᾶς μὲν ἐπὶ τὴν δι' ὁμοιότητος αὐτῶν μακαριστὴν ἔξιν καὶ θεοειδῆ λῆξιν προτρέπουσα καὶ χειραγωγοῦσα, τοὺς δὲ ὡς ζῶντας ἀνακηρύττουσα καί, ὡς ἢ θεολογία φησὶν, οὐ νεκρωθέντας, ἀλλὰ εἰς θειοτάτην ζωὴν ἐκ
25 θανάτου μεταφοιτήσαντας. Σκόπει δέ, ὅτι καὶ μνημοσύνοις ἱεροῖς ἀνατίθενται, τῆς θείας μνήμης οὐκ ἀνθρωπικῶς ἐν τῇ τοῦ μνημονικοῦ φαντασίᾳ δηλουμένης, ἀλλ' ὡς ἂν τις φαίη θεοπρεπῶς, κατὰ τὴν ἐν Θεῷ τῶν τετελεσμένων θεοειδῶν τιμίαν καὶ ἀμετάστατον γνώσιν. «Ἔγνω» γάρ, ἔφη τὰ Λόγια, «τοὺς ὄντας
30 αὐτοῦ», καί, «Τίμιος ἐναντίον Κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων ἀ-

28. Ἰω. 5,24.

29. Β' Τιμ. 2,19.

30. Ψαλμ. 115,15.

συνέβηκε ἀπὸ ἀπροσεξία, μᾶς ἀνακάλεσε στὴν ἀρχαία κατάστασί μας μὲ ἀνανεωτικὰ ἀγαθὰ, ἐνήργησε τὴν τελεία μετάδοσι τῶν συστατικῶν τῆς σ' ἐμᾶς ἀφοῦ ἐπῆρε πλήρως τὰ δικά μας καὶ μὲ τὴν μετάδοσι αὐτὴ μᾶς ἐδῶρισε τὴν κοινωνία πρὸς τὸν Θεὸ καὶ πρὸς τὰ θεῖα.

8 Ἀφοῦ λοιπὸν ὑμνηθῆ ἱερῶς μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ἢ θεαρχικὴ φιλανθρωπία, προτίθεται ὁ θεῖος ἄρτος σκεπασμένος καὶ τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας· τότε τελεῖται ὁ θεῖος ἀσπασμὸς καὶ ἡ μυστικὴ καὶ ὑπερκόσμια ἀνάγνωσις τῶν ἀγίων διπτύχων· διότι ὅσοι εἶναι μεταξύ των διηρημένοι δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ συναχθοῦν πρὸς τὸ Ἐνα. Ἄν ἀντιθέτως ἐλλαμπόμενοι ἀπὸ τὴν θεωρία καὶ τὴν γνῶσι τοῦ Ἐνός, ἐνοποιηθοῦμε σὲ μιὰ ἐνοειδῆ καὶ θεῖα συναγωγή, δὲν θὰ μᾶς συμβῆ νὰ πέσωμε πιά στὶς διεσπασμένες ἐπιθυμίες, ἀπὸ τίς ὁποῖες δημιουργοῦνται οἱ ὑλιστικὲς καὶ ἐμπαθεῖς ἀπέχθειες πρὸς τὰ ὁμοειδῆ κατὰ τὴ φύσι ὄντα. Αὐτὴν λοιπὸν, ὅπως νομίζω, τὴν ἐνοειδῆ καὶ ἀδιαίρετη ζωὴ καθιερώνει ὁ εἰρηνικὸς ἀσπασμὸς, ἐδράζοντας τὸ ὅμοιο στὸ ὅμοιο καὶ ἀποχωρίζοντας τὰ θεῖα καὶ ἐνιαῖα θεάματα ἀπὸ τὰ μεριστά.

9 Ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἱερῶν διπτύχων, ποῦ γίνεται μετὰ τὸν ἀσπασμὸ τῆς εἰρήνης, ἀνακηρύσσει αὐτοὺς ποὺ ἔζησαν ὀσίως· κι' ἔφθασαν ἀνεπίστροφα στὴν τελείωσι τῆς ἐνάρετης ζωῆς· προτρέπει καὶ χειραγωγεῖ ἐμᾶς τοὺς ζωντανοὺς πρὸς τὴν μακαριστὴ μέθεξι καὶ τὴν θεοειδῆ κατάληξι, ἐκείνους δὲ τοὺς ἀνακηρύσσει σὰν ζωντανούς, διότι, ὅπως λέγει ἡ θεολογία, δὲν ἐνεκρώθησαν ἀλλὰ μετατέθηκαν ἀπὸ τὸ θάνατο στὴ ζωὴ²⁸. Πρόσεξε ὅμως ὅτι αὐτὰ τὰ ὀνόματα ἀναγράφονται σὲ ἀναμνηστικὰ δίπτυχα, ὄχι διότι ἡ μνήμη τοῦ Θεοῦ χρειάζεται, κατὰ τὸν ἀνθρώπινο τρόπο, νὰ καταφύγη στὶς ὑπομνηστικὲς εἰκόνες, ἀλλὰ, ὅπως θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ εἰπῆ θεοπρεπῶς, διότι χρειάζεται νὰ δηλωθῆ ὅτι ὁ Θεὸς τιμᾷ καὶ γνωρίζει ἄριστα αὐτοὺς ποὺ ἔγιναν τελείως θεοειδεῖς. Διότι τὰ Λόγια εἶπαν «ὁ Κύριος γνωρίζει τοὺς δικούς του»²⁹ καὶ «πολύτιμος εἶναι ἐνώπιον τοῦ Κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὀσίων του»³⁰, ὅπου ἡ ἔκφρασις θάνατος τῶν

τουῦ», τοῦ θανάτου τῶν ὀσίων ἀντὶ τῆς ἐν ὀσιότητι τελειώσεως εἰρημένου. Καὶ τοῦτο δὲ ἱερῶς ἐννόησον, ὡς, ἐπιτεθέντων τῶ θείῳ θυσιαστηρίῳ τῶν σεβασμίων συμβόλων, δι' ὧν ὁ Χριστὸς σημαίνεται καὶ μετέχεται, πάρεστιν ἀδιαστάτως ἢ τῶν 5 ἀγίων ἀπογραφή, τὸ συνεζευγμένον αὐτῶν ἀδιαιρέτως ἐμφαίνουσα τῆς πρὸς αὐτὸν ὑπερκοσμίου καὶ ἱερᾶς ἐνώσεως.

10 Τούτων δὲ καθ' ὃν εἴρηται θεσμὸν ἱερουργηθέντων, ἐστὼς ἐπίπροσθεν τῶν ἀγιωτάτων συμβόλων ὕδατι τὰς χεῖρας ὁ ἱεράρχης νίπεται μετὰ τοῦ σεμνοῦ τῶν ἱερέων τάγματος. Ὅτι 10 μὲν οὖν, ὡς τὰ Λόγια φησιν, ὁ λελουμένος οὐ δεῖται τινος ἐτέρας εἰ μὴ τῆς τῶν ἄκρων, εἴτουν ἐσχάτων ἑαυτοῦ νίψεως, δι' ἧς ἀκροτάτης καθάρσεως, ἐν πανάγνω τοῦ θεοειδοῦς ἔξει καὶ πρὸς τὰ δευτέρα προῖὼν ἀγαθοειδῶς, ἄσχετος ἔσται καὶ ἀπόλυτος, ὡς καθάπαξ ἐνοειδῆς, καὶ πρὸς τὸ ἐν αὐθις ἐνιαίως ἐπιστρεφό- 15 μενος, ἄχραντον ποιήσεται καὶ ἀκηλίδωτον τὴν ἐπιστροφὴν, ὡς τοῦ θεοειδοῦς ἀποσώζων τὸ πλήρες καὶ ὀλόκληρον.

Ὁ μὲν ἱερὸς λουτήρ, ὡς εἰρήκαμεν, ἐν τῇ κατὰ νόμον ἦν ἱεραρχία· νῦν δὲ τοῦ ἱεράρχου καὶ τῶν ἱερέων ἢ τῶν χειρῶν ἀποκάθαρσις αὐτὸν ὑπαινίσσεται. Τοὺς γὰρ ἐπὶ τὴν παναγεστά- 20 τὴν ἰόντας ἱερουργίαν ἀποκεκαθάρθαι δεῖ καὶ τὰς ἐσχάτας τῆς ψυχῆς φαντασίας καὶ δι' ὁμοιότητος αὐτῇ κατὰ τὸ δυνατὸν προσ- ἵεναι· φανοτέρας γὰρ οὕτω τὰς θεοφανείας περιουγασθήσονται, τῶν ὑπερκοσμίων μαρμαρυγῶν εἰς τὴν τῶν ὁμοιοειδῶν ἐσόπτρων, ἀγλαΐαν, ὀλικώτερον καὶ διαυγέστερον ἐφιέντων διέναί 25 τὴν οἰκείαν αἴγλην. Ἡ δὲ τοῦ ἱεράρχου καὶ τῶν ἱερέων ἄχρι τῶν ἄκρων, εἴτουν ἐσχάτων, ἀπόνιψις ἐπίπροσθεν γίνεται τῶν ἀγιωτάτων συμβόλων, ὡς ἐπὶ Χριστοῦ τοῦ πάσας ἐφορῶντος ἡμῶν τὰς κρυφιοτάτας ἐννοίας καὶ τῆς ἀκροτάτης καθάρσεως ἐν τοῖς αὐτοῦ πανεπισκόποις ἀκριβασμοῖς καὶ ταῖς δικαιοτά-

31. Βλ. Ἰω. 13,10.

32. Ἐμφανίζεται συνεχῶς σ' αὐτῇ τῇ συνάφεια τὸ κλασικὸ ἀξίωμα «τῶ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον».

όσιων χρησιμοποιεῖται ἀντὶ τῆς τελειώσεως σὲ ὀσιότητα. Πρέπει δὲ νὰ ἐννοήσης ἱερῶς καὶ τοῦτο, ὅτι ἡ ἀναγγελία τῶν ὀνομάτων τῶν ἁγίων γίνεται χωρὶς καθυστέρησι μόνις τοποθετηθῶν ἐπάνω στὸ ἱερὸ θυσιαστήριον τὰ σεβάσματα σύμβολα, διὰ τῶν ὁποίων σημαίνεται καὶ μετέχεται ὁ Χριστός, πρᾶγμα ποὺ δείχνει τὴν ἀδιάσπαστη σύζευξί τους σὲ μιὰ ἱερὴ ἔνωσι μὲ αὐτόν.

10 Ἀφοῦ δὲ τελεσθῶν αὐτὲς οἱ πράξεις σύμφωνα μὲ τὶς διατάξεις ποὺ ἔχουν ὀρισθῆ, ὁ ἱεράρχης στέκεται ἐμπρὸς στὰ ἁγιώτατα σύμβολα καὶ νίπτει τὰ χέρια του μὲ ὕδωρ μαζὶ μὲ τὸ σεβάσιμο τάγμα τῶν ἱερέων. Ὁ λουσμένος δέ, ὅπως λέγουν τὰ Λόγια³¹, δὲν χρειάζεται καμμιά ἄλλη νῆσι παρὰ μόνο τῶν ἄκρων, δηλαδὴ τῶν τελευταίων του· χάρι σ' αὐτὴν τὴν ἀκρότατη κάθαρσι, ἐφωδιασμένος μὲ τὴν πάναγνη ἔξι τῆς θεοειδείας, θὰ προχωρῆ ἀγαθοειδῶς πρὸς τὰ δεῦτερα καθήκοντα, ἐλεύθερος καὶ ἀπόλυτος, ὡς τελείως ἐνοειδής· κι' ἐπιστρέφοντας πάλι πρὸς τὸ Ἕνα ἐνιαίως, θὰ ἔχη τὴν ἐπιστροφή του ἄχραντη καὶ ἀκηλίδωτη, ἐφ' ὅσον διασώζει τὴν θεοειδεῖα πλήρη κι' ὀλόκληρη.

Ὁ ἱερὸς λουτῆρ ἀνῆκε, ὅπως εἶπαμε, στὴ μωσαϊκὴ νομικὴ ἱεραρχία· αὐτὸν ὑπαινίσσεται τώρα τὸ καθάρισμα τῶν χειρῶν τοῦ ἱεράρχη καὶ τῶν ἱερέων. Διότι ὅσοι προσέρχονται στὴν τέλεσι τῆς πάναγνης ἱεουργίας πρέπει νὰ ἔχουν καθαρθῆ καὶ ἀπὸ τὶς τελευταῖες φαντασίαι τῆς ψυχῆς καὶ νὰ προσέρχωνται στὴν ἱεουργία μὲ ὁμοία πρὸς τὴν καθαρότητα τῆς ἱεουργίας διάθεσι. Ἔτσι θὰ περιουγασθῶν λαμπρότερα ἀπὸ τὶς θεοφάνειαι, διότι οἱ ὑπερκόσμιαι μαρμαρυγὲς ἐπιτρέπουν νὰ περάσῃ ἡ αἴγλη τους ὀλικώτερα καὶ διαυγέστερα στὴν ἀγλαΐα τῶν ὁμοειδῶν ἐσόπτρων³². Ἡ δὲ ἀπόνιψις τοῦ ἱεράρχη καὶ τῶν ἱερέων μέχρι τῶν ἄκρων, δηλαδὴ τῶν ἐσχάτων, γίνεται ἐμπρὸς στὰ ἁγιώτατα σύμβολα, διότι καὶ ἡ ἀκροτάτη κάθαρσις ὀρίζεται ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ἐφορᾷ ὅλες τὶς κρυφιώτατες ἐννοιας διὰ τῶν παντεποπτικῶν παρατηρήσεων καὶ τῶν δικαιοτάτων καὶ ἀδεκάστων κρίσεων. Ἔτσι ὁ ἱεράρχης ἐνώνεται μὲ τὰ θεῖα καί, ἀφοῦ

ταις καὶ ἀδεκάστοις κρίνεσιν ὀριζομένης. Οὕτω τοῖς θείοις ὁ ἱεράρχης ἐνοῦται καὶ τὰς ἱεράς θεουργίας ὑμνήσας, ἱερουργεῖ τὰ θειότατα καὶ ὑπ' ὄψιν ἄγει τὰ ὑμνημένα.

11 Τίνας μὲν εἶναι τὰς εἰς ἡμᾶς θεουργίας φαμέν, ἐξῆς ἀφηγη-
5 τέον ὄση δύναμις· οὐ γὰρ ἀπάσας ὑμνεῖν ἱκανὸς ἐγώ, μή τί γε σαφῶς εἰδέναι καὶ ἑτέρους μυσταγωγεῖν, ὅσα δὲ πρὸς τῶν ἐνθέων ἱεραρχῶν ἀκολούθως τοῖς Λογίοις ὑμνεῖται καὶ ἱερουργεῖται, ταῦτα, ὡς ἡμῖν ἐφικτόν, ἐροῦμεν, τὴν ἱεραρχικὴν ἐπίπνοϊαν ἀρωγὸν ἐπικαλεσάμενοι.

10 Τὴν ἀνθρωπεῖαν φύσιν, ἀρχῆθεν ἀπὸ τῶν θείων ἀγαθῶν ἀνοήτως ἐξολισθήσασαν, ἢ πολυπαθεστάτη ζωὴ διαδέχεται καὶ τὸ τοῦ φθοροποιοῦ θανάτου πέρας. Ἀκολούθως γὰρ ἢ τῆς ὄντως ἀγαθότητος ὀλέθριος ἀποστασία καὶ τῆς ἱεραῆς ἐν παραδείσῳ θεσμοθεσίας ὑπερβασία, τὸν ἐξοιστρήσαντα τοῦ ζωο-
15 ποιοῦ ζυγοῦ, ταῖς οἰκείαις ροπαῖς καὶ θελκτικαῖς τοῦ ἐναντίου καὶ δυσμενέσιν ἀπάταις, τοῖς ἐναντίοις τῶν θείων ἀγαθῶν παραδέδωκεν ἔνθεν ἐλειενῶς ἀντὶ μὲν αἰωνίου τὸ θνητὸν ἀντηλλάξατο, τὴν δὲ οἰκείαν ἀρχὴν ἐν φθαρτικαῖς ἐσχηκυῖα γενέσεσιν ἐπὶ τὸ τῆς ἀρχῆς κατάλληλον εἰκότως ἤγε τὸ πέρας· ἀλλὰ καὶ
20 τῆς θείας καὶ ἀναγώγου ζωῆς ἐθελουσίως ἀποπεσοῦσα, πρὸς τὴν ἐναντίαν ἐσχατιὰν ἠνέχθη, τὴν πολυπαθεστάτην ἀλλοίωσιν. Πλανωμένη δὲ καὶ τῆς εὐθείας ὁδοῦ τῆς ἐπὶ τὸν ὄντως ὄντα Θεὸν ἐκτετραμμένη καὶ ταῖς ὀλεθρίαῖς καὶ κακεργέτισιν ὑποταττομένη πληθύσιν, ἐλάνθανεν οὐ θεοῦς οὐδὲ φίλους, ἀλλὰ δυ-
25 σμενεῖς θεραπεύουσα· τῶν δὲ ἀφειδῶς αὐτῇ κατὰ τὸ οἰκεῖον ἀνηλεῆς ἀποκεχρημένων, εἰς ἀνυπαρξίας οἰκτρῶς ἐμπεπτῶκει καὶ ἀπωλείας κίνδυνον.

Ἡ δὲ τῆς θεαρχικῆς ἀγαθότητος ἀπειροτάτη φιλανθρωπία καὶ τὴν αὐτουργὸν ἡμῶν ἀγαθοπρεπῶς οὐκ ἀπηνήνατο πρό-
30 νοϊαν, ἀλλὰ ἐν ἀληθεῖ μεθέξει τῶν καθ' ἡμᾶς γενομένη πάντων

ὕμνηση τις ἱερὲς καὶ θεῖες ἐνέργειες, ἱεουργεῖ τὰ θεϊότατα μυστήρια καὶ φέρει στὴ ἐποπτεία τῶν παρόντων τὰ εὐλογημένα ἀπὸ αὐτόν.

Πρέπει νὰ ἐξηγήσωμε κατὰ δύναμι στὴ συνέχεια, ποιὲς ἐννοοῦμε λέγοντας θεουργίες πού μᾶς ἀφοροῦν. Δὲν εἶμαι βέβαια ἰκανὸς νὰ τις ὑμνήσω ὅλες, δὲν τις γνωρίζω κἂν σαφῶς, ὥστε νὰ μπορέσω νὰ μυσταγωγῆσω καὶ ἄλλους· ἀλλὰ, ἀφοῦ ἐπικαλεσθοῦμε σὰν ἀρωγὸ τὴν ἱεραρχικὴ ἔμπνευσι, θὰ ἀναφέρωμε κατὰ τὸ ἐφικτὸ ὅσες θεουργίες ὑμνοῦνται καὶ ἱεουργοῦνται ἀπὸ τοὺς ἐνθέους ἱεράρχες, σύμφωνα μὲ τὰ Λόγια.

Τὴν ἀνθρώπινη φύσι, πού ἀνοήτως ἐξέπεσε στὴν ἀρχὴ ἀπὸ τὰ θεῖα ἀγαθὰ, διαδέχεται ἡ πολυπαθεστάτη ζωὴ καὶ τὸ τέλος τοῦ φθοροποιοῦ θανάτου. Ἦταν πολὺ εὐλογο ὅτι ἡ ὀλέθρια ἀποστασία τοῦ προπάτορος ἀπὸ τὴν ὄντως ἀγαθότητα, ἡ παράβασις τῆς ἱερῆς νομοθεσίας στὸν παράδεισο, τὸν παρέδωσε, ἀφοῦ ἐξέφυγε ἀπὸ τὸν ζωντανὸ ζυγὸ, ἐξ αἰτίας τῶν δικῶν του ροπῶν ἀφ' ἐνός, τῶν θελκτικῶν καὶ κακοήθων ἀπατῶν τοῦ ἀντιπάλου ἀφ' ἑτέρου, στὰ ἀντίθετα τῶν θείων ἀγαθῶν. Γι' αὐτὸ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἔφθασε στὸ ἐλεεινὸ σημεῖο ν' ἀνταλλάξῃ τὸ αἰώνιο μὲ τὸ θνητὸ καί, ἀφοῦ εἶχε λάβει τὴν ἀρχὴ της μὲ φαρτικὴ γένεσι, εὐλόγως ἔφθασε σὲ τέλος ἀνάλογο μὲ τὴν ἀρχή. Καί, κάτι χειρότερο· ἀφοῦ ἐξέπεσε ἐθελουσίως ἀπὸ τὴ θεία καὶ ἀναγωγικὴ πρὸς τὰ ὑψηλὰ ζωὴ ὠδηγήθηκε ἕως τὴν ἀντίθετη ἄκρη, στὴν πολυπαθέστατη ἀλλοίωσι. Πλανωμένη καὶ ξεστρατισμένη ἀπὸ τὴν εὐθεῖα ὁδὸ πού ὀδηγεῖ στὸν ἀληθινὸ Θεό, καὶ ὑποτασσομένη στὰ ὀλέθρια καὶ κακοεργὰ πλήθη τῶν δαιμόνων, χωρὶς νὰ τὸ ἀντιληφθῆ ἐλάτρευσε ἀντιπάλους, ὄχι θεοὺς ἢ φίλους· ἐπειδὴ δὲ αὐτοὶ τὴν κακομεταχειρίσθησαν ἀλύπητα μὲ τὴ σκληρότητά τους, περιέπεσε οἰκτρῶς σὲ κίνδυνο ἀνυπαρξίας καὶ ἀπωλείας.

Ἡ ἄπειρη ὁμως φιλανθρωπία τῆς θεαρχικῆς ἀγαθότητος, μὲ τὸν ἀγαθοπρεπῆ τρόπο της, δὲν ἀποποιήθηκε τὴν προσωπικὴ γιὰ μᾶς πρόνοια, ἀλλὰ, ἀφοῦ ἐγινε ἀληθινὰ μέτοχος ὄλων τῶν στοιχείων τῆς φύσεώς μας, πλὴν τῆς ἁμαρτίας³³, κι' ἐνώθη-

ἀναμαρτήτως καὶ πρὸς τὸ ταπεινὸν ἡμῶν ἐνοποιηθεῖσα, μετὰ
 τῆς τῶν οἰκείων ἀσυγχύτου καὶ ἀλωβήτου παντελῶς ἕξεως, τὴν
 πρὸς αὐτὴν ἡμῖν κοινωνίαν ἀνέδειξε μετόχους καλῶν· τῆς μὲν
 ἀποστατικῆς πληθύος, ὡς ἡ κρυφία παράδοσις ἔχει, τὸ καθ'
 5 ἡμῶν καταλύσασα κράτος οὐ κατὰ δύναμιν, ὡς ὑπερισχύουσα,
 κατὰ δὲ τὸ μυστικῶς ἡμῖν παραδοθὲν λόγιον, ἐν κρίσει καὶ δι-
 καιοσύνῃ, τὰ καθ' ἡμᾶς δὲ πρὸς τὸναντίον ἅπαν ἀγαθουργῶς
 μετασκευάσασα· τὸ μὲν γὰρ κατὰ νοῦν ἡμῶν ἀλαμπὲς ἐνέπλη-
 σεν ὀλβίου καὶ θειοτάτου φωτὸς καὶ τοῖς θεοειδέσιν ἐκόσμησε
 10 τὸ ἀνείδεον κάλλεσι, τὸ δὲ τῆς ψυχῆς οἰκητήριον ἐν παντελεῖ
 σωτηρίᾳ τῆς ὅσον οὐπω καταπεσούσης ἡμῶν οὐσίας ἐναγεστά-
 των παθῶν καὶ φθοροποιῶν μολυσμῶν ἠλευθέρωσεν, ἀναγω-
 γὴν ἡμῖν ὑπερκόσμιον δείξασα καὶ πολιτείαν ἔνθεον ἐν ταῖς
 πρὸς αὐτὴν ἡμῶν ἱεραῖς κατὰ τὸ δυνατὸν ἀφομοιώσει.
 12 Τὸ θεομίμητον δὲ πῶς ἂν ἡμῖν ἐτέρως ἐγγένοιτο, μὴ τῆς
 τῶν ἱερωτάτων θεουργιῶν μνήμης ἀνανευμένης ἀεὶ ταῖς ἱεραρ-
 χικαῖς ἱερολογίαις τε καὶ ἱερουργίαις; Τοῦτο οὖν ποιοῦμεν, ὡς
 τὰ Λόγια φησιν, εἰς τὴν αὐτῆς ἀνάμνησιν. Ἐνθεν ὁ θεῖος ἱεράρ-
 χης, ἐπὶ τοῦ θείου θυσιαστηρίου καταστάς, ὕμνεῖ τὰς εἰρημένας
 20 ἱερὰς θεουργίας Ἰησοῦ, τῆς θειοτάτης ἡμῶν προνοίας, ἃς ἐπὶ
 σωτηρίᾳ τοῦ γένους ἡμῶν εὐδοκίᾳ τοῦ παναγεστάτου Πατρὸς ἐν
 Πνεύματι ἀγίῳ, κατὰ τὸ λόγιον, ἐτελείωσεν. Ὑμνήσας δὲ καὶ
 τὴν σεβασμίαν αὐτῶν καὶ νοητὴν θεωρίαν ἐν νοεροῖς ὀφθαλμοῖς
 ἐποπτεύσας, ἐπὶ τὴν συμβολικὴν αὐτῶν ἱερουργίαν ἔρχεται, καὶ
 25 τοῦτο θεοπαραδότως· ὅθεν εὐλαβῶς τε ἅμα καὶ ἱεραρχικῶς
 μετὰ τοὺς ἱεροὺς τῶν θεουργιῶν ὕμνους ὑπὲρ τῆς ὑπὲρ αὐτὸν ἱε-
 ρουργίας ἀπολογεῖται, πρότερον ἱερῶς πρὸς αὐτὸν ἀναβοῶν,

34. Στὸ πρωτότυπο χρησιμοποιεῖται ἡ λέξις «πληθὺς», διότι ὡς ξένη πρὸς τὸ ἕνα εἶναι πληθυντική.

35. Ψαλμ. 97,2.

36. Ἱερολογίαι εἶναι οἱ ἱεροὶ λόγοι, οἱ ὕμνοι· ἱερουργίαι εἶναι οἱ ἱερὲς πράξεις καὶ τελεταί. Οἱ εὐχῆς εἶναι καὶ τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο.

κε μὲ τὴν ταπεινὴ μας ὑπόστασι, μαζί μὲ τὴν ἐντελῶς ἀδιατάρακτη καὶ ἀκέραιη κατοχὴ τῶν δικῶν τῆς στοιχείων, μᾶς ἐχορήγησε σὰν ὁμογενεῖς πλέον τὴν πρὸς αὐτὴν κοινωνία καὶ μᾶς ἀνέδειξε μετόχους τοῦ κάλλους τῆς. Κατέλυσε προηγουμένως τὴν σὲ βάρος μας κυριαρχία τῶν ἀποστατικῶν δυνάμεων³⁴, ὅπως λέγει ἡ κρυφὴ ἀποκάλυψις, ὄχι διὰ δυναμικῆς ἐπιβολῆς, ἀλλὰ μὲ κρίσι καὶ δικαιοσύνη, σύμφωνα μὲ τὸ λόγιο ποῦ μᾶς παραδόθηκε μυστικῶς³⁵, μετεσκεύασε δὲ τὴν κατάστασί μας εὐεργετικὰ πρὸς τὴν ἐντελῶς ἀντίστροφη κατεύθυνσι. Διότι ἐγέμισε τὴν σκοτεινιά τοῦ νοῦ μας μὲ πλούσιο καὶ θεῖο φῶς, ἐστόλισε τὴν ὁμορφιά του μὲ τὰ θεοειδῆ κάλλη· ἀπελευθέρωσε τὸ κατοικητήριον τῆς ψυχῆς σῶμα ἀπὸ τὰ ἀνόσια πάθη καὶ τοὺς φθοροποιοὺς μολυσμούς, ἀφοῦ ἔσωσε ὀλοτελῶς τὴν οὐσία μας ποῦ εἶχε καταπέσει σχεδὸν τελείως. Μᾶς ἔδειξε τὸ δρόμο τῆς ὑπερκόσμιας ἀναγωγῆς καὶ τὴν ἔνθεη πολιτεία τοῦ βίου, γιὰ νὰ φθάσωμε κατὰ τὸ δυνατὸ σὲ ἱερὴ ἐξομοίωσι μὲ αὐτὴν.

- 12 Πῶς ἀλλοιῶς θὰ μπορούσαμε ν' ἀποκτήσωμε τὴν ἱκανότητα τῆς θεομιμησίας, ἂν ἡ μνήμη τῶν ἱερῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ δὲν ἀνανεωνόταν παντοτεινὰ μὲ τὶς ἱεραρχικὲς ἱερολογίες καὶ ἱερουργίες;³⁶ Ὅπως λέγουν τὰ Λόγια, τοῦτο τὸ πράττομε σὲ ἀνάμνησι τῆς θεουργίας³⁷. Γι' αὐτὸ ὁ θεῖος ἱεράρχης, ἰστάμενος στὸ θεῖο θυσιαστήριον, ὑμνεῖ τὶς μνημονευόμενες ἱερὲς εὐεργεσίες τοῦ Ἰησοῦ, τῆς θειοτάτης προνοίας μας, τὶς ὁποῖες ἐνήργησε γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ γένους μας, μ' εὐδοκία τοῦ παναγίου Πατρὸς καὶ τῆ συνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος, κατὰ τὸ λόγιο. Ἀφοῦ δὲ τὶς ὑμνήσῃ καὶ ἐποπτεύσῃ μὲ νοεροὺς ὀφθαλμοὺς τὴ σεβασμία καὶ νοητὴ θεωρία τους ἔρχεται στὴ συμβολικὴ ἱερουργία τους³⁸, σύμφωνα μὲ τὴ θεία θεσμοθεσία. Γι' αὐτὸ εὐλαβῶς καὶ ἱεραρχικῶς μετὰ τοὺς ἱεροὺς ὕμνους τῶν θεουργιῶν ἀπολογεῖται γιὰ τὴν τέλεσι τῆς ἐπάνω ἀπὸ τὶς δυνάμεις τοῦ ἱερουργίας, ἀφοῦ προηγουμένως ἀναβοῆσῃ πρὸς αὐτόν, «Σὺ εἶ-

37. Λουκᾶ 22,19.

38. Τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ ποτηρίου.

«σὺ εἶπας, 'τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν'». Εἶτα τῆς θεομιμήτου ταύτης ἱερουργίας ἄξιος αἰτήσας γενέσθαι καὶ τῇ πρὸς αὐτὸν Χριστὸν ἀφομοιώσει τὰ θεῖα τελέσαι καὶ διαδοῦναι πανάγνωσ καὶ τοὺς τῶν ἱερῶν μεθέξοντας ἱεροπρεπῶς μετασχεῖν, ἱερουργεῖ τὰ θειότατα καὶ ὑπ' ὄψιν ἄγει τὰ ὑμνημένα διὰ τῶν ἱερῶς προκειμένων συμβόλων· τὸν γὰρ ἐγκεκαλυμμένον καὶ ἀδιαίρετον ἄρτον ἀνακαλύψας καὶ εἰς πολλὰ διελὼν καὶ τὸ ἐνιαῖον τοῦ ποτηρίου πᾶσι καταμερίσας, συμβολικῶς τὴν ἐνότητα πληθύνει καὶ διανέμει, παναγεστάτην ἐν τούτοις ἱερουργίαν
 10 τελῶν. Τὸ γὰρ ἐν καὶ ἀπλοῦν καὶ κρύφιον Ἰησοῦ τοῦ θεαρχικωτάτου Λόγου τῇ καθ' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσει πρὸς τὸ σύνθετόν τε καὶ ὀρατὸν ἀναλλοιώτως ἀγαθότητι καὶ φιλανθρωπία προελήλυθε καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἡμῶν ἐνοπιὸν κοινωνίαν ἀγαθουργῶς διεπραγματεύσατο, τὰ καθ' ἡμᾶς ταπεινὰ τοῖς θειοτάτοις αὐτοῦ
 15 κατ' ἄκρον ἐνώσας, εἶπερ καὶ ἡμεῖς ὡς μέλη σώματι συναρμολογηθῶμεν αὐτῷ, κατὰ τὸ ταῦτόν τῆς ἀλωβήτου καὶ θείας ζωῆς, καὶ μὴ τοῖς φθοροποιοῖς πάθεσι κατανεκρωθέντες ἀνάρμοστοι καὶ ἀκόλλητοι καὶ ἄσύζωοι γενώμεθα πρὸς τὰ θεῖα μέλη καὶ ὑγιέστατα χρῆ γὰρ ἡμᾶς, εἰ τῆς πρὸς αὐτὸν ἐφιέμεθα κοινω-
 20 νίας, εἰς τὴν θειοτάτην αὐτοῦ κατὰ σάρκα ζωὴν ἀποσκοπεῦσαι καὶ τῇ πρὸς αὐτὴν ἀφομοιώσει τῆς ἱεραῆς ἀναμαρτησίας εἰς τὴν θεοειδῆ καὶ ἀλώβητον ἔξιν ἀναδραμεῖν· οὕτω γὰρ ἐναρμονίως ἡμῖν τὴν πρὸς τὸ ὅμοιον κοινωνίαν δωρήσεται.

13 Ταῦτα τοῖς ἱερῶς δρωμένοις ὁ ἱεράρχης ἐμφαίνει, τὰ μὲν
 25 ἐγκεκαλυμμένα δῶρα πρὸς τὸ ἐμφανὲς ἄγων, τὸ δὲ ἐνιαῖον αὐτῶν εἰς πολλὰ διαιρῶν καὶ τῇ τῶν διανεμομένων πρὸς τὰ ἐν οἷς γίγνεται κατ' ἄκρον ἐνώσει κοινωνοὺς αὐτῶν ἀποτελῶν τοὺς μετέχοντας. Διαγράφει γὰρ ἐν τούτοις αἰσθητῶς, ὑπ' ὄψιν ἄγων Ἰησοῦν τὸν Χριστόν, τὴν νοητὴν ἡμῶν ὡς ἐν εἰκόσι ζωὴν, ἐκ
 30 τοῦ κατὰ τὸ Θεῖον κρυφίου, τῇ παντελεῖ καὶ ἀσυγχύτῳ καθ'

πες, 'κάμετε τοῦτο στήν ἀνάμνησί μου'»³⁹. Ἐπειτα, ἀφοῦ ζητήση νά γίνη ἄξιος αὐτῆς τῆς θεομίμητης ἱερουργίας καί διὰ τῆς πρὸς τὸν ἴδιο τὸ Χριστὸ ἐξομοιώσεως νά γίνη ἄξιος νά τελέση τὰ θεῖα μυστήρια καί νά τὰ διαδώσῃ πανάγνωσ καί ὅσοι πρόκειται νά μετάσχουν στὰ ἱερὰ νά τὸ πράξουν ἱεροπρεπῶς, ἱερουργεῖ τὰ θεϊότατα μυστήρια καί παρουσιάζει ἐνώπιον ὄλων τὰ καθαγιασμένα στοιχεῖα διὰ τῶν προκειμένων ἱερῶν συμβόλων· διότι ἀποκαλύπτοντας τὸν σκεπασμένο ἀδιαίρετο ἄρτο καί διαιρώντας τὸν σὲ πολλὰ μέρη καί μοιράζοντας σὲ ὄλους τὸ ἐνιαῖο ποτήριο, ἀφοῦ ἐτέλεσε μὲ αὐτὰ τὴν ἀγιωτάτη ἱερουργία, πληθαίνει καί διανέμει συμβολικῶς τὴν ἐνότητα. Πράγματι τὸ ἓνα καί ἀπλὸ καί κρύφιο τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ θεαρχικωτάτου Λόγου, διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεώς του κατὰ τὸν δικὸν μας τύπο, προχώρησε ἀναλλοιώτως πρὸς τὸ σύνθετο καί τὸ ὄρατὸ ἀπὸ ἀγαθότητα κι' ἐπραγματοποίησε εὐεργετικῶς τὴν πρὸς αὐτὸν ἐνωτικὴν μίας κοινωνία, ἐνώνοντας τὰ ταπεινά μας στοιχεῖα μὲ τὰ δικά του κορυφαῖα, ἂν βέβαια συναρμοσθοῦμε μὲ αὐτὸν ὡς μέλη σ' ἓνα σῶμα⁴⁰ σὲ μιὰ ταυτότητα ἁμωμῆς καί θείας ζωῆς, ἂν δὲν γίνωμε, νεκρωμένοι ἀπὸ τὰ φθοροποιὰ πάθη, ἀνάρμοστοι καί ἀκόλλητοι καί ἀσύζωοι πρὸς τὰ θεῖα καί ὑγιῆ μέλη. Διότι, ἂν ἐπιθυμοῦμε τὴν πρὸς αὐτὸν κοινωνία, πρέπει ν' ἀτενίσωμε τὴ θεία κατὰ σάρκα ζωὴ του καί διὰ τῆς ὁμοιώσεως πρὸς αὐτὴν ν' ἀνατρέξωμε πρὸς τὴν θεοειδῆ καί ἁμωμῆ ἔξι τῆς ἱερῆς ἀναμαρτησίας· διότι ἔτσι θὰ μᾶς χορηγήσῃ τὴν ἀρμονικὴν κοινωνία πρὸς τὸ ὅμοιο.

- 13 Αὐτὰ τὰ πράγματα ἀποκαλύπτει ὁ ἱεράρχης μὲ τὴν τέλεσι τῆς ἱερῆς λειτουργίας, ὅταν φανερώνη τὰ καλυμμένα δῶρα, ὅταν διαιρῇ τὴν ἐνότητά τους σὲ πολλὰ καί ὅταν, μὲ τὴν τελεία ἔνωσι τῶν διαδιδομένων στοιχείων πρὸς ἐκείνους στοὺς ὁποίους προσφέρονται, καθιστᾷ κοινωνούς τῆς τοὺς μετόχους. Διότι, φέροντας μὲ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα στὴ θεὰ τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ, περιγράφει αἰσθητῶς τὴ νοητὴ μας ζωὴ σὰν μὲ εἰκόνες· παρουσιάζει τὸν Χριστὸ νά ἐξέρχεται ἀπὸ τὴν κρυφιοτητα τοῦ Θεοῦ, νά μορφοποιῆται ἀπὸ φιλανθρωπία, νά ἔρχεται σὲ μιὰ

ἡμᾶς ἐνανθρωπήσει φιλανθρωπῶς ἐξ ἡμῶν εἰδοποιούμενον καὶ πρὸς τὸ μεριστὸν ἡμῶν ἀναλλοιώτως ἐκ τοῦ κατὰ φύσιν ἑνὸς προϊόντα καὶ διὰ τῆς ἀγαθουργοῦ ταύτης φιλανθρωπίας εἰς μετουσίαν ἑαυτοῦ καὶ τῶν οἰκείων ἀγαθῶν καλοῦντα τὸ ἀνθρώ-
5 πειον φῶλον, εἴπερ ἐνωθῶμεν αὐτοῦ τῇ θειοτάτῃ ζωῇ τῇ πρὸς αὐτὴν ἡμῶν κατὰ δύναμιν ἀφομοιώσει καὶ ταύτῃ πρὸς ἀλήθειαν κοινωνοὶ Θεοῦ καὶ τῶν θείων ἀποτελεσθησόμεθα.

14 Μετασχὼν δὲ καὶ μεταδοὺς τῆς θεαρχικῆς κοινωνίας, εἰς εὐχαριστίαν ἱερᾶν καταλήγει μετὰ παντὸς τοῦ τῆς Ἐκκλησίας
10 ἱεροῦ πληρώματος. Ἡ μετοχὴ γὰρ τῆς μεταδόσεως ἡγεῖται καὶ τῆς μυστικῆς διανεμήσεως ἢ τῶν μυστηρίων μετάληψις· αὕτη γὰρ ἢ καθολικὴ τῶν θείων εὐκοσμία καὶ τάξις, πρῶτον ἐν μετουσίᾳ γενέσθαι καὶ ἀποπληρώσει τὸν ἱερὸν καθηγεμόνα τῶν
15 μεταδοῦναι. Διὸ καὶ ταῖς ἐνθέοις διδασκαλίαις οἱ τολμηρῶς ἀποκεχρημένοι πρὸς τῆς κατ' αὐτὰς πολιτείας καὶ ἕξεως ἀνίεροι καὶ ἔκφυτοι πάντῃ τῆς ἱερᾶς εἰσι θεσμοθεσίας. Ὡς γὰρ ἐπὶ τῶν ἡλιακῶν μαρμαρυγῶν αἱ λεπτότεραι καὶ διειδέστεραι τῶν οὐ-
σιῶν, πρῶται τῆς εἰσρεούσης αἴγλης ἀποπληροῦμεναι, τὸ κατὰ
20 πᾶν ἑαυτῶν ὑπερχεόμενον φῶς εἰς τὰ μετ' αὐτὰς ἡλιοειδῶς μετοχετεύουσιν· οὕτω καὶ θείου φωτὸς οὐ τολμητέον ἑτέροις ἡγήσασθαι τὸν μὴ κατὰ πᾶσαν ἕξιν αὐτοῦ γεγονότα θεοειδέ-
στατον καὶ πρὸς τῆς θείας ἐπιπνοίας καὶ κρίσεως ἄρμοστην ἀναδεδειγμένον.

15 Ἐν τούτοις ἢ πᾶσα τῶν ἱερῶν διακόσμησις, ἱεραρχικῶς συναχθεῖσα καὶ τοῖς θειοτάτοις κοινωνήσασα, μετ' εὐχαριστίας ἱερᾶς καταλήγει, τὰς τῶν θεουργιῶν ἀναλόγως ἐπιγνοῦσα καὶ ὑμνήσασα χάριτας. Ὡστε οἱ τῶν θείων ἀμέτοχοι καὶ ἀγνώτες οὐκ ἂν εἰς εὐχαριστίαν ἀφίκοιντο, καίτοι κατ' οἰκείαν φύσιν
30 ἀξίων οὐσῶν εὐχαριστεῖσθαι τῶν θειοτάτων δωρεῶν. Ἀλλά, ὅπερ ἔφην, οὐδὲ προσβλέψαι ποτὲ τοῖς θείοις δώροις ἐκ τῆς ἐπὶ

πλήρη καὶ ἀσύγχυτη ἐνανθρώπησι κατὰ τὸν δικό μας τύπο, νὰ προβαίνη ἀναλλοιώτως ἀπὸ τὸ κατὰ φύσιν ἕνα πρὸς τὴν διασπαστικότητά μας· καὶ δι' αὐτῆς τῆς εὐεργετικῆς φιλανθρωπίας νὰ καλῆ τὸ ἀνθρώπινο γένος σὲ μετουσία ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἀγαθῶν του, ἂν φυσικὰ ἐνωθοῦμε μὲ τὴ θεία ζωὴ του, διὰ τῆς ἐξομοιώσεώς μας πρὸς αὐτὴν καὶ δι' αὐτῆς καταστοῦμε ἀληθινὰ κοινωνοὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν θείων μυστηρίων.

14 Ἔτσι ὁ ἱεράρχης, ἀφοῦ μετάσχη καὶ μεταδώσῃ τὴ θεαρχικὴ κοινωνία, καταλήγει σὲ ἱερὴ εὐχαριστία μαζὶ μὲ ὅλο τὸ ἱερὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας. Διότι ἡ μετοχὴ προηγεῖται τῆς μεταδόσεως καὶ ἡ μετάληψις προηγεῖται τῆς μυστικῆς διανομῆς τῶν μυστηρίων. Πραγματικὰ αὐτὴ εἶναι ἡ καθολικὴ εὐκοσμία καὶ τάξις τῶν θείων μυστηρίων· ὁ ἱερεὺς προϊστάμενος νὰ μετάσχη καὶ νὰ χορτάσῃ πρῶτος τῶν ἀγαθῶν ποὺ θὰ δωρηθοῦν δι' αὐτοῦ ἀπὸ τὸν Θεὸ στους ἄλλους, κι' ἔπειτα νὰ μεταδώσῃ ἀπὸ αὐτοὺς σὲ ἄλλους. Γι' αὐτὸ ὅσοι ἀποτολμοῦν νὰ διδάξουν τὰ ἔνθεα διδάγματα, πρὶν τὰ ἐφαρμόσουν οἱ ἴδιοι σταθερῶς, εἶναι ἐντελῶς ἀνίεροι καὶ ξένοι πρὸς τὴν ἱερὴ θεσμοθεσία. Ὅπως δηλαδὴ στὴν περίπτωσι τῶν ἡλιακῶν μαρμαρυγῶν οἱ λεπτότερες καὶ διεισδέστερες οὐσίαι, ἐπειδὴ γεμίζουν πρῶτες ἀπὸ τὴν εἰσρέουσα αἴγλη μετοχετεύουν ἡλιοειδῶς στὶς ἐπόμενες οὐσίαι τὸ φῶς ποὺ τὶς πλημμυρίζει ὑπερεκχειλιστικά, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο δὲν πρέπει νὰ τολμήσῃ νὰ προηγηθῇ ἄλλων στὸ θεῖο φῶς ὅποιος δὲν ἔχει καταστῆ θεοειδῆς μὲ ὅλη του τὴ διάθεσι καὶ δὲν ἔχει ἀναδειχθῆ ἀρμοστής ἀπὸ τὴ θεία πνοὴ καὶ κρίσι.

15 Ἔτσι ἡ ὅλη διακόσμησις τῶν ἱερῶν προσώπων, ἀφοῦ συνάχθηκε ἱεραρχικῶς κι' ἐκοινώνησε τῶν θείων μυστηρίων, καταλήγει μὲ μιὰ ἱερὴ εὐχαριστία, ὅπου ἀναγνωρίζει καὶ ὑμνεῖ κατὰ τὴ δύναμί της τὶς χάριτες τῶν θείων ἐνεργειῶν. Ὡστε οἱ ἀμέτοχοι καὶ ἀδαεῖς τῶν θείων μυστηρίων δὲν θὰ μπορούσαν νὰ φθάσουν σ' εὐχαριστία, ἔστω καὶ ἂν οἱ θειότατες δωρεές εἶναι ἀπὸ φυσικοῦ τους ἄξιες νὰ ὑμνοῦνται. Αὐτοί, ὅπως εἶπα, ἐπειδὴ λόγω τῆς ροπῆς των πρὸς τὰ χειρότερα δὲν θέλησαν οὔτε νὰ κυττάξουν ποτὲ τὰ θεῖα δῶρα, διέμειναν ἀχάριστοι ἀπέναντι

τὰ χεῖρω νεύσεως ἐθελήσαντες, ἀχάριστοι πρὸς τὰς ἀπείρους τῶν θεουργιῶν διαμεμενήκασι χάριτας. «Γεύσασθε», φησὶ τὰ Λόγια, «καὶ ἴδετε»· τῇ γὰρ ἱερᾷ τῶν θείων μυήσει τὰς μεγαλοδώρας αὐτῶν οἱ μούμενοι χάριτας ἐπιγνώσκονται καὶ θειότατον αὐτῶν ὕψος καὶ μέγεθος ἐν μεθέξει πανιέρως ἐποπτεύοντες 5 τὰς ὑπερουρανίας εὐχαρίστως ὑμνήσουσι τῆς θεαρχίας ἀγαθουργίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

α'. Περὶ τῶν ἐν τῷ μύρῳ τελουμένων καὶ τῶν ἐν αὐτῷ τελειουμένων

1 Τοσαῦτα τῆς ἀγιωτάτης συνάξεώς ἐστι καὶ οὕτω καλὰ τὰ νοητὰ θεάματα τὴν πρὸς τὸ ἐν ἡμῶν, ὡς πολλάκις εἰρήκαμεν, ἱεραρχικῶς ἱερούργοῦντα κοινωνίαν καὶ σύναξιν. Ἄλλ' ἔστιν ταύτης ὁμοταγῆς ἑτέρα τελεσιουργία· μύρου τελετὴν αὐτὴν οἱ καθη-
10 γεμόνες ἡμῶν ὀνομάζουσι. Τὰ μέρη τοίνυν αὐτῆς ἐν τάξει κατὰ τὰς ἱεράς εἰκόνας ἐπισκοπήσαντες, οὕτω πρὸς τὸ ἐν αὐτῆς διὰ τῶν μερῶν ἱεραρχικαῖς θεωρίαις ἀναχθησόμεθα.

β'. Μυστήριον τελετῆς μύρου

Κατὰ τὸν αὐτὸν τῆς συνάξεως τρόπον, αἱ τῶν ἀτελειώτων ἀπολύονται τάξεις, προηγησαμένων δηλαδὴ τῆς τε ἱεραρχι-
15 κῆς ἐπὶ πᾶν τὸ ἱερόν εὐόσμου περιαγωγῆς καὶ τῆς ψαλμικῆς ἱερολογίας καὶ τῆς τῶν θειοτάτων Λογίων ἀναγνώσεως. Εἶτα τὸ μύρον ὁ ἱεράρχης λαβὼν ἐπιτίθησι τῷ θείῳ θυσιαστηρίῳ, περι-

στις ἄπειρες χάριτες τῶν θείων ἐνεργειῶν. «Γευθῆτε καὶ ἴδετε», λέγουν τὰ Λόγια⁴¹. Διότι ὅσοι μυοῦνται μὲ τὴν ἱερὴ μύησι στὰ θεῖα θὰ γνωρίσουν τὶς μεγαλόδωρες χάριτές των· ὅσοι ἐποπεύουν πανιέρως τὸ θειότατο ὕψος καὶ μέγεθός των μετέχοντας σ' αὐτές, θὰ ὑμνήσουν μὲ εὐχαριστίες τὶς ὑπερουράνιες ἐνεργεσίες τῆς θεαρχίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

1. Περὶ τῶν πράξεων ποὺ τελοῦνται καὶ τῶν προσώπων ποὺ ἀγιάζονται στὸ μυστήριον τοῦ μύρου

Τόσα καὶ τόσο καλὰ εἶναι τὰ νοητὰ θεάματα τῆς ἀγιωτάτης εὐχαριστιακῆς συνάξεως, πού, ὅπως πολλές φορές εἶπαμε, ἐπιτελοῦν ἱεραρχικῶς τὴν πρὸς τὸ ἕνα κοινωνία καὶ σύναξί μας. Ἄλλὰ ὑπάρχει καὶ κάποια ἄλλη ὁμοταγῆς μὲ αὐτὴν τελεσιουργία, τὴν ὁποία οἱ καθοδηγηταί μας ὀνομάζουν τελετὴ τοῦ μύρου. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐπισκοπήσωμε τὰ μέρη κι' αὐτῆς στὴ σειρά, κατὰ τὶς ἱερές της εἰκόνες, τότε θ' ἀνεβοῦμε ἀπὸ τὰ μέρη πρὸς τὴν ἐνότητά της μὲ ἱεραρχικὲς θεωρίες.

2. Τὸ Μυστήριον τῆς τελετῆς τοῦ μύρου

Κατὰ τὸν ἴδιο μὲ τὴ σὺναξι τρόπο ἀπολύονται καὶ σ' αὐτὴ τὴν τελετὴ οἱ τάξεις τῶν ἀτελῶν, ἀφοῦ προηγηθοῦν ὁ ἱεραρχικὸς περίγυρος σὲ ὄλο τὸ ἱερὸ μὲ τὸ εὐοσμο θυμίαμα, ἡ ψαλμικὴ ἱερολογία καὶ ἡ ἀνάγνωσις τῶν θείων Λογίων. Ἐπειτα ὁ ἱεράρχης παίρνει τὸ μῦρον καὶ τὸ τοποθετεῖ ἐπάνω στὸ θεῖο θυσιαστήριον, σκεπασμένο μὲ δώδεκα ἱερὰ ριπίδια σὰν πτέρυγες, ἐνῶ ὄλοι οἱ παριστάμενοι ἀναβοοῦν μὲ ἀγιωτάτη φωνὴ τὸ ἱερὸ

κεκαλυμμένον ὑπὸ δυοκαίδεκα πτέρυξιν ἱεραῖς, ἀναβοώντων ἀπάντων ἀγιωτάτῃ φωνῇ τὸ ἱερόν τῆς τῶν θεολήπτων προφητῶν ἐπιπνοίας μελώδημα· καὶ τὴν ἐπ' αὐτῷ τελουμένην εὐχὴν ἀποπληρώσας, ἐν ταῖς ἀγιωτάταις τῶν ἀφιερουμένων τελεταῖς
5 αὐτῷ χρῆται πρὸς πᾶσαν σχεδὸν ἱεραρχικὴν τελεσιουργίαν.

γ'. Θεωρία

1 Ἡ μὲν οὖν εἰσαγωγικὴ τῆς τελειωτικῆς ταύτης ἱερουργίας ἀναγωγὴ διὰ τῶν κατὰ τὸ θεῖον μύρον ἱερῶς δρωμένων ἐκεῖνο, οἶμαι, δηλοῖ, τὸ περικεκαλύφθαι τῶν ὁσίων ἀνδρῶν τὸ κατὰ νοῦν ἱερόν καὶ εὐῶδες· ἥτις ἐνθέως ἐγκελεύεται τοῖς ἱεροῖς ἀν-
10 δράσι, μὴ φαινομένας ἔχειν ἐπὶ δόξῃ κενῇ τὰς κατ' ἀρετὴν τοῦ κρυφίου Θεοῦ καλὰς καὶ εὐῶδεις ἀφομοιώσεις. Ἄχραντοι γάρ εἰσιν αἱ τοῦ Θεοῦ κρύφια καὶ ὑπὲρ νοῦν εὐῶδεις εὐπρέπειαι, καὶ νοητῶς ἐμφαίνονται μόνοις τοῖς νοεροῖς, ὁμοειδεῖς ἔχειν ἐθέλουσαι τὰς κατ' ἀρετὴν ἐν ψυχαῖς ἀπαραφθάρτους εἰκόνας.
15 Τὸ γὰρ τῆς θεοειδοῦς ἀρετῆς ἀπαράγραπτον εὖ μεμιμημένον ἄγαλμα, πρὸς ἐκεῖνο τὸ νοητὸν καὶ εὐῶδες ἀφορῶν κάλλος, οὕτως ἑαυτὸ τυποῖ καὶ διαπλάττει πρὸς τὸ κάλλιστον μίμημα. Καὶ καθάπερ ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν εἰκόνων, εἰ πρὸς τὸ ἀρχέτυπον εἶδος ὁ γραφεὺς ἀκλινῶς εἰσορᾷ, πρὸς μηδὲν ἄλλο τῶν ὁρατῶν
20 ἀνθελκόμενος ἢ κατὰ τι μεριζόμενος, αὐτὸν ἐκεῖνον, ὅστις ἐστί, τὸν γραφόμενον (εἰ θέμις εἰπεῖν) διπλασιάσει καὶ δείξει τὸ ἀληθὲς ἐν τῷ ὁμοιώματι καὶ τὸ ἀρχέτυπον ἐν τῇ εἰκόνι καὶ ἐκάτερον ἐν ἐκατέρῳ παρὰ τὸ τῆς οὐσίας διάφορον· οὕτω τοῖς φιλοκάλοις ἐν νῶ γραφεῦσιν ἢ πρὸς τὸ εὐῶδες καὶ κρύφιον κάλλος
25 ἀτενῆς καὶ ἀπαρέγκλιτος θεωρία τὸ ἀπλανὲς δωρήσεται καὶ θεοειδέστατον ἴνδαλμα. Εἰκότως οὖν πρὸς τὴν ὑπερουσίως εὐῶδη

μελώδημα πού ἐμπνεύσθησαν οἱ θεόληπτοι προφήτες¹. Καὶ ὅταν ὁ ἱεράρχης ὀλοκληρώσῃ τὴν γι' αὐτό, τὸ μύρο, καθωρισμένη καθαγιαστικὴ εὐχή, τὸ χρησιμοποιεῖ στὶς ἀγιώτατες τελετὲς τῶν πρὸς ἀφιέρωσι προσώπων καὶ πραγμάτων, γιὰ κάθε σχεδὸν ἱεραρχικὴ τελεσιουργία.

3. Θεωρία

Ἡ πνευματικὴ λοιπὸν διδασκαλία αὐτῆς τῆς τελειωτικῆς ἱερουργίας, πού συνάγεται ἀπὸ τὶς ἱεροτελεστίες τοῦ θείου μύρου δηλώνει, νομίζω, τοῦτο, ὅτι ἡ ἱερότης καὶ εὐωδία τοῦ νοῦ τῶν ὁσίων ἀνδρῶν εἶναι περικαλυμμένη. Πραγματικὰ αὐτὴ παραγγέλλει ἐνθέως στοὺς ἱεροὺς ἄνδρες νὰ μὴ ἐμφανίζουσι ἀπὸ κενοδοξία τὶς κατὰ τὴν ἀρετὴ καλὲς καὶ εὐώδεις ἐξομοιώσεις μὲ τὸν κρύφιο Θεό. Διότι οἱ κρυφὲς καὶ ὑπεράνω τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ εὐώδεις ὠραιότητες τοῦ Θεοῦ εἶναι ἄχραντες καὶ μόνο στοὺς νοεροὺς ἐμφανίζονται νοητῶς, θέλοντας νὰ ἔχουσι ὁμοειδεῖς τὶς ἄφθορες εἰκόνες μέσα στὴν ψυχὴ. Διότι τὸ ἀπερίγραπτο καὶ καλομίμητο ἄγαλμα τῆς θεοειδοῦς ἀρετῆς, ὅταν ἀτενίζῃ πρὸς τὸ νοητὸ καὶ εὐῶδες ἐκεῖνο κάλλος, τότε ἀποτυπώνεται καὶ διαπλάσσεται κατὰ τὸ κάλλιστο πρότυπο. Κι' ὅπως συμβαίνει μὲ τὶς αἰσθητὲς εἰκόνες, ἂν ὁ ζωγράφος κυττάζῃ σταθερὰ πρὸς τὴν ἀρχέτυπη μορφή, χωρὶς νὰ ἔλκεται ἀπὸ τίποτε ἄλλο ὄρατό οὔτε νὰ διασπᾶται κατὰ κάποιον τρόπο, θὰ διπλασιάσῃ (ἂν ἐπιτρέπεται ἡ ἔκφρασις) τὸν εἰκονιζόμενον, ὅποιος κι' ἂν εἶναι, καὶ θὰ παρουσιάσῃ στὸ ὁμοίωμα τὴν ἀληθινὴν μορφή καὶ στὴν εἰκόνα τὸ ἀρχέτυπο, θὰ παρουσιάσῃ τὸ ἓνα ὅμοιο μὲ τὸ ἄλλο παρὰ τὴν διαφορὰ τῆς οὐσίας· ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ τοὺς φιλοκάλους ζωγράφους τῆς νοήσεως· ἢ ἀτενῆς καὶ σταθερῆς θέα πρὸς τὸ εὐῶδες καὶ κρύφιο κάλλος θὰ δωρίσῃ τὸ ἀπλάνευτο καὶ θεοειδὲς ἄγαλμα. Εὐλόγως λοιπὸν οἱ θεῖοι ζωγράφοι,

1. Τὸ ἀλληλούϊα.

καὶ νοητὴν εὐπρέπειαν οἱ θεῖοι γραφεῖς τὸ νοερὸν ἑαυτῶν ἀμεταστρέπτως εἰδοποιοῦντες, οὐδεμίαν δρῶσι τῶν ἐν αὐτοῖς θεομιμήτων ἀρετῶν εἰς τὸ θεαθῆναι, κατὰ τὸ λόγιον, τοῖς ἀνθρώποις· ἀλλ' ἱερῶς ἐποπτεύουσιν, ὡς ἐν εἰκόνι, τῷ θείῳ μύρω τὰ 5 τῆς Ἐκκλησίας ἱερώτατα περικεκαλυμμένα· διὸ καὶ αὐτοί, τὸ κατ' ἀρετὴν ἱερὸν καὶ θεοειδέστατον εἶσω τοῦ θεομιμήτου καὶ θεογράφου νοὸς ἱερῶς περικαλύπτοντες, πρὸς μόνην ἀποβλέπουσι τὴν ἀρχέτυπον νόησιν· οὐδὲ γὰρ ἀθέατοι μόνον εἰσὶ τοῖς ἀνομοίοις, ἀλλ' οὐδ' αὐτοὶ πρὸς τὴν ἐκείνων καθέλκονται θεάν.

10 Ὅθεν ἑαυτοῖς ἀκολούθως, οὐδὲ τῶν δοκούντων εἰκῆ καλῶν καὶ δικαίων, ἀλλὰ τῶν ὄντως ὄντων ἐρῶσιν, οὐδὲ πρὸς δόξαν ὀρῶσι τὴν ὑπὸ πλήθους ἀλόγως μακαριζομένην, ἀλλὰ τὸ καλὸν ἢ χειρὸν ἐφ' ἑαυτοῦ θεομιμήτως κρίναντες ἀγάλματα θεῖα τῆς θεαρχικωτάτης εἰσὶν εὐωδίας, ἣτις ἐφ' ἑαυτῆς τὸ ἀληθῶς εὐῶ- 15 δες ἔχουσα πρὸς τὸ τοῖς πολλοῖς ἀνομοίως δοκοῦν οὐκ ἐπιστρέφεται, ταῖς ἀληθέσιν αὐτῆς εἰκόσιν ἐντυποῦσα τὸ ἀνυπόκριτον.

2 Φέρε δὴ λοιπόν, ἐπειδὴ τὴν ἐκτὸς εὐπρέπειαν ἐθεασάμεθα τῆς ὄλης καλῆς ἱερουργίας, εἰς τὸ θεϊότερον αὐτῆς ἀποβλέψωμεν κάλλος, αὐτὴν ἐφ' ἑαυτῆς ἀποκαλυψαμένην τὰ παραπετά- 20 σματα θεώμενοι τὴν μακαρίαν ἀποστίλβουσαν ἐμφανῶς αἴγλην καὶ τῆς ἀπερικαλύπτου τοῖς νοεροῖς ἀποπληροῦσαν ἡμᾶς εὐωδίας. Οὐδὲ γὰρ ἡ φαινομένη τοῦ μύρου τελεσιουργία τοῖς περὶ τὸν ἱεράρχην ἐστὶν ἀκοινώνητος ἢ ἀθέατος, ἀλλὰ τούναντίον ἄχρις αὐτῶν διῆκουσα καὶ ἰστώσα τὴν ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς θεω- 25 ρίαν ὑπ' αὐτῶν ἱερῶς περικαλύπτεται καὶ τῆς πληθύος ἱεραρχικῶς ἀποδιαστέλλεται. Τοῖς γὰρ ἐνθέοις ἀνδράσιν ἢ τῶν πανιέρων ἀκτίς ὡς συγγενέσι τοῦ νοητοῦ φωτός, καθαρῶς καὶ ἀμέσως ἐλλάμπουσα καὶ τὰς νοεράς αὐτῶν ἀντιλήψεις ἀπερικαλύπτως εὐωδιάζουσα, πρὸς τὸ ὑφειμένον οὐκέτι ὁμοίως πρόεισιν,

ὅταν μορφοποιοῦν τὸ νοῦ τους ἀμετάστροφα πρὸς τὴν ὑπερουσίως εὐώδη καὶ νοητὴ ὠραιότητα, δὲν ἀσκοῦν καμμιὰ ἀπὸ τὶς θεομίμητες ἀρετές τους πρὸς τὸ θεαθῆναι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, κατὰ τὸ λόγιον², ἀλλὰ ἐποπτεύουν εὐλαβῶς, σὰν μέσα σὲ εἰκόνα, τὰ ἱερώτατα μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας περικαλυμμένα στὸ θεῖο μύρο. Γιὰ τὸν λόγο τοῦτον καὶ οἱ ἴδιοι, περικαλύπτοντας μέσα στὸ θεομίμητο καὶ θεόγραπτο νοῦ ὅ,τι εἶναι κατὰ τὴν ἀρετὴν ἱερὸ καὶ θεοειδές, ἀτενίζουν πρὸς τὴν ἀρχέτυπη μόνο νόησι· διότι ὄχι μόνο αὐτοὶ εἶναι ἀθέατοι ἀπὸ ἐκείνους πού ἔμειναν ἀνόμοιοι πρὸς τὸν Θεό, ἀλλ' οὔτε οἱ ἴδιοι δὲν κατέρχονται πρὸς τὴν θεὰ ἐκείνων. Γι' αὐτό, συνεπεῖς πρὸς τοὺς ἑαυτοὺς των, οὔτε τὰ φαινομενικῶς καὶ τυχαίως καλὰ καὶ δίκαια ποθοῦν, ἀλλὰ τὰ πράγματι καλὰ καὶ δίκαια, οὔτε στὴν ἀλόγως μακαριζομένη ἀπὸ τὸ πλῆθος δόξα ἀποβλέπουν· ἀλλὰ κρίνοντας κατὰ μίμησι τοῦ Θεοῦ τὸ καλὸ ἢ τὸ κακὸ καθ' ἑαυτό, εἶναι ἀληθινὰ θεῖα ἀγάλματα τῆς θεαρχικωτάτης ἐκείνης εὐωδίας, ἢ ὁποῖα, ἐπειδὴ ἔχει μέσα της τὸ ἀληθινὸ ἄρωμα, δὲν στρέφει τὴν προσοχὴ της πρὸς τὶς παραποιήσεις πού ἐπικρατοῦν στοὺς πολλούς, ἀλλὰ ἐντυπώνει τὴν ἀλήθεια στὶς ἀληθινές της εἰκόνες.

2 Τώρα λοιπὸν ἀφοῦ παρατηρήσαμε τὴν ἐξωτερικὴ εὐπρέπεια τῆς ὄλης αὐτῆς καλῆς ἱερουργίας, ἃς ἀποβλέψωμε στὸ θεϊότερο κάλλος της· ἃς τὴν ἀτενίσωμε αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν μὲ σηκωμένα τὰ παραπετάσματα ν' ἀκτινοβολῇ φανερά τὴ μακαρία αἴγλη καὶ νὰ μᾶς γεμίζη μὲ τὴν ἀνοικτὴ γιὰ τοὺς νοερούς εὐωδία. Διότι ἡ φαινομένη τελεσιουργία τοῦ μύρου δὲν εἶναι ἀκοινώνητη ἢ ἀθέατη στοὺς γύρω ἀπὸ τὸν ἱεράρχη βοηθούς του, ἀλλ' ἀντίθετα φθάνει ἕως αὐτοὺς καὶ στήνει ἐμπρὸς στὰ μάτια τους τὴ θεωρία, πού ξεπερνᾷ τὶς ἰκανότητες τῶν πολλῶν καὶ γι' αὐτὸ σκεπάζεται ἀπὸ αὐτοὺς εὐλαβῶς καὶ ἀποχωρίζεται ἀπὸ τὸ πλῆθος κατὰ τὴν τάξι τῆς ἱεραρχίας. Διότι ἡ ἀκτὶς τῶν πανιέρων πραγμάτων, ἐνῶ ἐλλάμπει καθαρῶς καὶ ἀμέσως τοὺς πανιέρους ἄνδρες ὡς συγγενεῖς τοῦ νοητοῦ φωτὸς κι' εὐωδιάζει ἀνεμπόδιστα τὶς νοερὲς ἀντιλήψεις των, δὲν προχωρεῖ μὲ ὁμοιοτρόπο πρὸς ἐκείνους πού εὐρίσκονται σὲ χαμηλότερο ἐπίπεδο,

ἀλλ' ὑπ' αὐτῶν, ὡς κρυφίων τοῦ νοητοῦ θεωρῶν, ἀνεκπομπεύ-
τως εἰς τὸ τοῖς ἀνομοίοις ἄχραντον, ὑπὸ πτερωτοῖς αἰνίγμασι
συγκαλύπτεται· δι' ὧν ἱερῶν αἰνιγμάτων αἱ τῶν ὑποβεβηκότων
εἰκόσμοι τάξεις ἀνάγονται πρὸς τὴν κατ' αὐτὰς ἱερὰν ἀναλο-
5 γίαν.

3 Ἔστι δὴ οὖν, ὅπερ ἔφην, ἡ νῦν ὑμνουμένη παρ' ἡμῶν ἱερὰ
τελετουργία τῆς τελειωτικῆς τῶν ἱεραρχικῶν τάξεως καὶ δυνά-
μεως· διὸ καὶ ταύτην οἱ θεῖοι καθηγεμόνες ἡμῶν, ὡς ὁμοταγῆ
καὶ ταυτουργὸν τῷ τῆς συνάξεως ἱερῷ τελεστηρίῳ, ταῖς αὐταῖς
10 εἰκόσιν ὡς τὰ πολλὰ καὶ μυστικαῖς διακοσμήσεσι καὶ ἱερολο-
γίαις διετάξαντο. Καὶ τὸν μὲν ἱεράρχην ὡσαύτως ὄψη τὴν ἀπὸ
τοῦ θειοτέρου τόπου καλὴν εὐωδίαν εἰς τὰ ἐξῆς ἱερὰ προφέρον-
τα καὶ τῇ πρὸς τὸ ταῦτὸν ἀναλύσει διδάσκοντα τῶν θείων τὴν
μετουσίαν ἐν ἅπασιν μὲν γίνεσθαι κατ' ἀξίαν τοῖς ἱεροῖς, ἀμείω-
15 τον δὲ εἶναι καὶ ἀκίνητον πάντη καὶ εἴσω τῆς κατὰ θείαν ἴδρυ-
σιν ιδιότητος ἀπαραλλάκτως ἐστηκυῖαν.

Ἐπίσης δὲ πάλιν αἱ τῶν Λογίων ὥδαι καὶ ἀναγνώσεις,
τοὺς μὲν ἀτελέστους μαιεύονται πρὸς ζωηφόρον υἰοθεσίαν, ἐπι-
στροφὴν δὲ ἱερὰν ποιοῦνται τῶν ἐναγῶς ἐνεργουμένων, ἀφαι-
20 ροῦσι δὲ τὴν ἐναντίαν πτοίαν καὶ θέλξιν ἐκ τῶν ἀνάνδρως ἐνερ-
γουμένων, τὸ τῆς θεοειδοῦς ἕξεως καὶ δυνάμεως ἀκρότατον
ἀναλόγως αὐτοῖς ὑποδεικνῦσαι· καθ' ἣν ἐκδειματώσουσι μᾶλ-
λον αὐτοὶ τὰς ἐναντίας δυνάμεις καὶ τῆς ἐτέρων ἰατρείας προ-
στήσονται, τὸ θεομιμήτως ἀκίνητον μὲν ἐκ τῶν οἰκείων καλῶν,
25 πρὸς δὲ τὰς ἐναντίας πτοίας δραστήριον οὐκ ἔχοντες μόνον,
ἀλλὰ καὶ δωρούμενοι· τοῖς δὲ εἰς νοῦν ἱερὸν ἐκ τῶν χειρόνων
μεταφοιτήσασιν ἕξιν ἱερὰν ἐντίθενται πρὸς τὸ μὴ αὖθις ὑπὸ κα-

3. Τὰ μυστικὰ τῆς τελεσιουργίας τοῦ μύρου φθάνουν καὶ στοὺς παρακά-
τω ἀπὸ τὸν ἱεράρχη ἱερωμένους, πού εἶναι κι' αὐτοὶ θεωροὶ τοῦ νοητοῦ φωτὸς,
ἀλλ' ἀπ' αὐτοὺς σκεπάζονται μὲ αἰνίγματα. Μὲ τὰ αἰνίγματα ἀνάγονται πρὸς τὰ
ἄνω οἱ κατώτεροι.

ἀλλὰ συγκαλύπτεται ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἄνδρες, σὰν κρυφίους θεωροὺς τοῦ νοητοῦ³, μὲ πτερωτὰ αἰνίγματα, ὥστε νὰ μὴ ἐπιδεικνύεται καὶ μιανθῇ ἀπὸ τοὺς ἀνομοίους. Μὲ αὐτὰ τὰ ἱερὰ αἰνίγματα ἀνάγονται οἱ εὐκοσμες τάξεις τῶν κατωτέρων πρὸς τὴν θεὰ πὺ ἀναλογεῖ στὴν ἰκανότητά τους.

3 Ὅπως εἶπα λοιπόν, ἡ ὑμνουμένη τῶρα ἀπὸ μᾶς ἱερὴ τελετουργία ἀνήκει στὴν τελετουργικὴ τάξι καὶ δύναμι τῶν ἱεραρχικῶν λειτουργιῶν. Γι' αὐτὸ οἱ θεῖοι καθοδηγηταί μας, ὡς ὁμοταγῆ καὶ ταυτενεργῆ μὲ τὸ ἱερὸ μυστήριον τῆς εὐχαριστιακῆς συνάξεως, καθώρισαν γι' αὐτὴν τὶς ἴδιες κατὰ τὸ πλεῖστον εἰκόνες, μυστικὲς πράξεις καὶ ἱερολογίαι. Θὰ ἰδῆς κι' ἐδῶ τὸν ἱεράρχην νὰ φέρῃ τὴν καλὴ εὐωδία ἀπὸ τὸν θειότερον τόπον⁴ στὰ ἐπόμενα ἱερὰ μέρη τοῦ ναοῦ καὶ μὲ τὴν ἐπιστροφή του στὸν ἴδιον τόπον νὰ διδάσκῃ, ὅτι ἡ μετουσία τῶν θείων ἔρχεται μὲν σὲ ὅλους τοὺς ἁγίους κατὰ τὴν ἀξία τους, ἀλλὰ μένει ἀπαράλλακτα μέσα στὴν ταυτότητά της, ἐπάνω στὴ θεία ἐδραίωσί της.

Κατὰ τὸν ἴδιον πάλι τρόπο οἱ ὠδὲς καὶ τὰ ἀναγνώσματα τῶν Λογιῶν τοὺς μὲν ἀτελεῖς ἐκμαγεύουν ὥστε νὰ φθάσουν σὲ ζωηφόρον υἰοθεσίαν, τοὺς ἐνεργουμένους ἀπὸ ἀνόσια πάθη ἐπαναφέρουν ἱεροπρεπῶς στὴ σωστὴ θέσιν, ἀπὸ τοὺς ἀνάνδρους ἐνεργουμένους ἀφαιροῦν τὴ φοβία καὶ τὴ μαγείαν πὺ τοὺς ὑποβάλλουν οἱ δαίμονες, ὑποδεικνύοντας σ' αὐτοὺς κατὰ τὴν ἀναλογία τους τὴν ἔκτασιν τῆς θεοειδοῦς ἔξεως καὶ δυνάμεως· μὲ αὐτὴν τὴ δύναμιν αὐτοὶ μᾶλλον θὰ ἐκφοβίσουν τὶς ἐναντίας δυνάμεις καὶ θ' ἀναλάβουν τὴ θεραπείαν ἄλλων· διότι ὄχι μόνον ἔχουν τὴ θεομίμητη ἀμετακινήσιαν ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ τους καὶ τὴν ἀγωνιστικότητα κατὰ τῶν φοβήτρων τῶν ἐναντίων⁵, ἀλλὰ καὶ τὴ δωρίζουν σὲ ἄλλους ἀνθρώπους. Ἐπίσης στοὺς ἐπιστρέφοντας ἀπὸ τὴν ἁμαρτία στὴ σωφροσύνη μεταδίδουν ἱερὴ ἔξι, γιὰ νὰ μὴ κυριευθοῦν πάλιν ἀπὸ τὴν κακίαν· τοὺς ὑστεροῦντας σὲ ἁγιό-

4. Ἐννοεῖται τὸ θυσιαστήριον, ἀπὸ ὅπου ὁ ἱεράρχης ξεκινᾷ μὲ τὸ θυμίαμα.

5. Ἐννοοῦνται τὰ φόβητρα τῶν δαιμονικῶν δυνάμεων πὺ προκαλοῦν τὶς ταραχὰς στοὺς δαιμονιζομένους.

κίας ἀλῶναι· τοὺς δὲ πρὸς τὸ εἶναι πανάγνους ἐνδεεῖς τελέως ἀποκαθαίρουσι· τοὺς δὲ ἱεροὺς ἄγουσιν ἐπὶ τὰς θείας εἰκόνας καὶ ἐποψίας αὐτῶν καὶ κοινωνίας· ἐστιῶσι δὲ τοὺς πανιέρους ἐν μακαρίοις καὶ νοητοῖς θεάμασιν ἀποπληροῦσαι τὸ ἐνοειδὲς αὐ-
5 τῶν τοῦ ἐνὸς καὶ ἐνοποιοῦσαι.

4 Τί δέ; Οὐχὶ καὶ τὰς μὴ πάντα καθαρὰς, ὧν ἤδη μνήμην ἐποιησάμεθα, τάξεις, ἀμιγῶς ἀπολύει, κατὰ τὸν αὐτὸν τῆς συνά-
ξεως τρόπον, ἢ παροῦσα νῦν ἱερὰ τελετουργία, μόνοις ἐν εἰκόσιν ὀρωμένη τοῖς ἱεροῖς, καὶ πρὸς μόνων ἀμέσως τῶν πανιέρων
10 ἱεραρχικαῖς ἀναγωγαῖς ἐποπτευομένη καὶ ἱερουργομένη; Ταῦτα μὲν οὖν ἤδη πολλάκις ἡμῖν εἰρημένα περιττόν ἐστιν, ὡς οἶμαι, τοῖς αὐτοῖς ἐπανακυκλεῖν λόγοις, καὶ μὴ πρὸς τὰ ἐξῆς μεταβῆ-
ναι, τὸν ἱεράρχην ἐνθέως ὀρῶντας ὑπὸ δυοκαίδεκα πτέρυξι πε-
ρικεκαλυμμένον ἔχοντα τὸ θεῖον μύρον καὶ τὴν παναγεστάτην
15 ἐπ' αὐτῷ τελείωσιν ἱερουργοῦντα.

Λέγωμεν τοίνυν, ὡς ἢ τοῦ μύρου σύνθεσις συναγωγή τίς ἐστιν εὐπνόων ὑλῶν ἐν ἑαυτῇ πλουσίως ἔχουσα ποιότητος εὐό-
σμους, ἧς οἱ μετασχόντες εὐωδιάζονται, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ ποσοῦ τῆς ἐγγενομένης αὐτοῖς τοῦ εὐώδους μεθέξεως. Πεπεί-
20 σμεθα δὲ εἶναι τὸν θεαρχικώτατον Ἰησοῦν ὑπερουσίως εὐώδη, νοηταῖς διαδόσεσι τὸ νοερὸν ἡμῶν ἀποπληροῦντα θείας ἡδονῆς. Εἰ γὰρ ἢ τῶν αἰσθητῶν εὐωδῶν ἀντίληψις εὐπαθεῖν ποιεῖ καὶ τρέφει σὺν ἡδονῇ πολλῇ τὸ τῶν ὀσφραντῶν ἡμῶν διακριτικόν, εἴπερ ἀβλαβὲς τε εἶη καὶ πρὸς τὸ εὐῶδες ἐν συμμετρίᾳ κατάλ-
25 ληλον, ἀναλόγως ἂν τις φαίη καὶ τὰς νοερὰς ἡμῶν δυνάμεις πρὸς τὰ θεουργικὰ μέτρα καὶ τὴν κατάλληλον τοῦ νοὸς πρὸς τὸ Θεῖον ἐπιστροφὴν, ἐν ἀντιλήψει τῆς θεαρχικῆς εὐωδίας γίνεσθαι καὶ εὐπαθείας ἱερᾶς πληροῦσθαι καὶ θειοτάτης τροφῆς. Οὐκοῦν ἢ τοῦ μύρου συμβολικὴ σύνθεσις, ὡς ἐν μορφώσει τῶν ἀμορ-

τητα καθαρίζουν τελείως· τοὺς ἁγίους ὀδηγοῦν στὶς θεῖες εἰκό-
νες⁶, γαὶ νὰ τὶς ἐποπτεύσουν καὶ νὰ ζήσουν σὲ κοινωνία μὲ αὐ-
τές· κι' αὐτοὺς ποὺ ἔφθασαν σὲ τελεία ἀγιότητα τοὺς τρέφουν
μὲ μακάρια καὶ νοητὰ θεάματα, γεμίζοντας τὸν ἔνοειδῆ χαρα-
κτῆρα τους μὲ τὸ Ἔνα καὶ ἐνοποιώντας τους.

Ἐξ ἄλλου τί συμβαίνει μὲ τὶς τάξεις ποὺ δὲν εἶναι ἐντελῶς
καθαρές καὶ ποὺ τὶς ἀναφέραμε προηγουμένως; Δὲν τὶς ἀπολύει
ἔξω ἀπὸ τὴν συνάθροισι καὶ ἡ παροῦσα ἱερὴ τελετουργία, κατὰ
τὸν ἴδιο μὲ τὴ σὺναξι τρόπο; Δὲν εἶναι ἀλήθεια ὅτι κι' αὐτὴ ἡ
τελετουργία θεωρεῖται ἀπὸ μόνους τοὺς ἁγίους, καὶ μάλιστα σὲ
εἰκόνες, ὅτι ἀπὸ μόνους τοὺς τελείως ἁγίους ἐποπτεύεται ἀμέ-
σως καὶ ἱεουργεῖται κατὰ τὶς ἱεραρχικὲς τελετουργίες ποὺ ἐξυ-
ψώνουν πνευματικῶς; Ἐπειδὴ ὅμως αὐτὰ τὰ εἶπαμε πολλὰ φο-
ρές, νομίζω ὅτι εἶναι περιττὸ νὰ τὰ ἐπαναλαμβάνωμε μὲ τὰ ἴδια
λόγια καὶ νὰ μὴ προχωρήσωμε στὴ συνέχεια, καθὼς μάλιστα
βλέπομε τὸν ἱεράρχη νὰ ἔχη τὸ θεῖο μύρο ἐνθέως σκεπασμένο
μὲ δώδεκα πτερύγια καὶ νὰ ἱεουργῇ ἐπάνω σ' αὐτὸ τὸν πανάγιο
καθαγιασμό.

Ἄς εἰποῦμε λοιπὸν ὅτι ἡ σύνθεσις τοῦ μύρου εἶναι συλ-
λογὴ εὐπνῶων ὑλῶν ποὺ ἔχει μέσα τῆς πλουσίως εὖοσμες ποιό-
τητες· ὅσοι μετέχουν σ' αὐτὴν εὐωδιάζονται κατὰ τὴν ἀναλογία
τῆς ποσότητος τῆς εὐωδιαστικῆς μεθέξεως ποὺ μεταδίδεται σ'
αὐτούς. Εἴμαστε δὲ πεπεισμένοι ὅτι ὁ θεαρχικώτατος Ἰησοῦς
εἶναι ὑπερουσίως εὐώδης καὶ γεμίζει τὸ νοῦ μας θεία ἡδονὴ μὲ
τὶς νοητὲς διαδόσεις. Διότι, ἂν ἡ ἀντίληψις τῶν αἰσθητῶς εὐω-
δῶν πραγμάτων μᾶς εὐχαριστῇ καὶ τρέφη μὲ πολλὴ ἡδονὴ τὴν
ὄσφρησί μας, ὅταν εἶναι ὑγιῆς καὶ κατάλληλη νὰ δεχθῇ τὴν εὐ-
ωδία, κατ' ἀναλογία θὰ μπορούσε νὰ εἰπῇ κανεὶς ὅτι καὶ οἱ νο-
ερεὲς δυνάμεις μας, ὅταν δὲν παρουσιάζουν φθορὰ ποὺ ὀδηγεῖ
στὴν πτῶσι πρὸς τὸ κακό, ὅταν διατηροῦν τὴ φυσικὴ ρώμη τῆς
διακριτικῆς μας ἰκανότητος, κατὰ τὸν θεουργικὸ τρόπο καὶ τὴν
κατάλληλη στροφὴ τοῦ νοῦ πρὸς τὸ Θεῖο, ἀντιλαμβάνονται τὴν
θεαρχικὴ εὐωδία καὶ χορταίνουν ἀπὸ ἱερὴ εὐτυχία καὶ θεία τρο-
φή. Ἐπομένως ἡ συμβολικὴ σύνθεσις τοῦ μύρου, σὰν νὰ μορ-

φώτων, αὐτὸν ἡμῖν ὑπογράφει τὸν Ἰησοῦν πηγαῖον ὄντα τῶν
 θείων εὐωδῶν ἀντιλήψεων ὄλβον, ἀναλογίαις θεαρχικαῖς εἰς τὰ
 θεοειδέστατα τῶν νοερῶν ἀναδιδόντα τοὺς θειοτάτους ἀτμούς,
 ἐφ' οἷς οἱ νόες εὐπαθῶς ἠδόμενοι καὶ τῶν ἱερῶν ἀντιλήψεων
 5 ἀποπληρούμενοι, τροφῇ νοητῇ χρῶνται, τῇ πρὸς τὸ νοερὸν αὐ-
 τῶν εἰσδύσει τῶν κατὰ θείαν μέθεξιν εὐωδῶν διαδόσεων.

5 Ἔστι δέ, ὡς οἶμαι, δῆλον, ὅτι ταῖς ὑπὲρ ἡμᾶς οὐσίαις, ὡς
 θειοτέραις, ἢ τῆς πηγαίας εὐωδίας ἀνάδοσις ἐγγυτέρα πῶς ἐστι
 καὶ μᾶλλον ἑαυτὴν ἐκφαίνει καὶ διαδίδωσιν, εἰς τὸ διειδέστατον
 10 αὐτῶν καὶ εὐεκτικὸν τῆς κατὰ νοῦν ἀντιληπτικῆς δυνάμεως
 ἀφθόνως ὑπερβλύζουσα καὶ πολυπλασίως εἰσδυομένη· πρὸς δὲ
 τὰ τῶν νοερῶν ὑφειμένα καὶ μὴ ὡσαύτως δεκτικά, τὴν ὑπερτά-
 την ἀχράντως ἀποκρύψασα θεὰν καὶ μέθεξιν, ἀναλόγοις τῶν
 μετεχόντων ἀτμοῖς ἐν συμμετρίᾳ θεαρχικῇ διαδίδεται. Τῶν
 15 ὑπὲρ ἡμᾶς οὖν ἀγίων οὐσιῶν ἢ τόσον ὑπερκειμένη τῶν Σεραφίμ
 τάξις ἐν τῇ τῶν πτερύγων δυοκαιδεκάδι σημαίνεται, περὶ τὸν
 Ἰησοῦν ἐστῶσα καὶ ἰδρυμένη, τοῖς μακαριωτάτοις αὐτοῦ θεάμα-
 σιν, ὡς θεμίτον, ἐπιβάλλουσα καὶ τῆς νοητῆς διαδόσεως ἱερῶς
 ἐν πανάγνοις ὑποδοχαῖς ἀποπληρουμένη καὶ τὴν πολυύμνητον,
 20 αἰσθητῶς εἰπεῖν, ἀσιγήτοις στόμασιν ἀνακράζουσα θεολογίαν· ἢ
 γὰρ ἱερά τῶν ὑπερκοσμίων νόων γνῶσις ἀκάματός τέ ἐστι καὶ
 ἀκατάληκτον ἔχει τὸν θεῖον ἔρωτα, κακίας τε ἅμα πάσης ὑπέρ-
 κεται καὶ λήθης· ὅθεν, ὡς οἶμαι, τὸ τῆς ἀσιγήτου κραυγῆς
 ὑπαινίσσεται τὴν αἰώνιον αὐτῶν καὶ ἀμετάστατον ἐν συντονίᾳ
 25 πάσῃ καὶ εὐχαριστίᾳ τῶν θείων ἐπιστήμην καὶ νόησιν.

6 Τὰς μὲν οὖν ἀσωμάτους τῶν Σεραφίμ ιδιότητας, ἐν τοῖς
 Λογίοις αἰσθηταῖς εἰκόσι τῶν νοητῶν ἐκφαντορικαῖς ἱερῶς ἀνα-
 γεγραμμένας, ἐν τοῖς διακόσμοις τῶν ὑπερουρανίων ἱεραρχιῶν,
 ὡς οἶμαι, καλῶς ἐθεασάμεθα καὶ τοῖς σοῖς νεοροῖς ὀφθαλμοῖς

7. Ὡς πηγαία χαρακτηρίζεται, διότι πηγάζει ἀπὸ τῆ θεότητα, τὴν πηγὴν
 κάθε ἀγαθοῦ.

φώνη τὸν ἀμόρφωτο, μᾶς περιγράφει τὸν ἴδιο τὸν Ἰησοῦ πὺ εἶναι πλουσία πηγὴ τῶν θείων εὐωδιῶν, πὺ ἀναδίδει τοὺς θειοτάτους ἀτμοὺς στὰ θεοειδέστερα ἀπὸ τὰ ἱερά ὄντα μὲ θεαρχικὲς ἀναλογίες. Ἐμπρὸς σ' αὐτοὺς τοὺς ἀτμοὺς οἱ νόες, αἰσθανόμενοι εὐχάριστη ἡδονὴ καὶ χορτασμένοι ἀπὸ τὶς ἱερὲς προσλήψεις, χρησιμοποιοῦν νοητὴ τροφὴ μὲ τὴ διεΐσδυσι τῶν εὐωδῶν διαδόσεων στὸ νοερὸ τῆς ψυχῆς των κατὰ τὸ βαθμὸ τῆς θείας των μεθέξεως.

5 Εἶναι, ὅπως νομίζω, φανερὸ ὅτι ἡ ἀνάδοσις τῆς πηγαίας εὐωδίας⁷ στὶς ἐπάνω ἀπὸ μᾶς οὐσίες, ὡς θειότερες εἶναι πλησιέστερη καὶ φανερώνει καὶ διαδίδει ἐαυτὴν περισσότερο, ὑπερβλύζοντας ἀφθόνως καὶ διεΐσδύοντας πολλαπλασίως στὸν διαυγῆ καὶ δεκτικὸ χαρακτῆρα τῆς ἀντιληπτικῆς δυνάμεως τοῦ νοῦ των. Στὰ διαυγῆ ὁμως νοερά ὄντα, πὺ δὲν εἶναι στὸν ἴδιο μ' ἐκεῖνα βαθμὸ δεκτικά, ἡ ἀνάδοσις τῆς εὐωδίας, ἀποκρύβοντας ἀχράντως τὴν ὑπέρτατη θεὰ καὶ μέθεξι, διαδίδεται κατὰ θεαρχικὴ συμμετρία ἀνάλογα μὲ τοὺς ἀτμοὺς τῶν μετεχόντων. Μὲ τὴν δωδεκάδα λοιπὸν τῶν πτερύγων σημαίνεται ἡ τάξις τῶν Σεραφίμ πὺ ὑπέρκειται τόσο πολὺ τῶν ἀγίων οὐσιῶν, οἱ ὁποῖες εὐρίσκονται ἐπάνω ἀπὸ μᾶς. Στέκεται καὶ ἐδράζεται γύρω ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ, ἀντικρύζοντας ὅσο εἶναι θεμιτὸ τὰ μακάρια θεάματά του, γεμίζοντας νοερῶς μὲ τὴ νοητὴ διάδοσι πάναγνα δοχεῖα καί, γιὰ νὰ ἐκφρασθοῦμε αἰσθητῶς, ἀνακράζοντας τὸν πολυῦμνητο αἶνο τοῦ Θεοῦ μὲ ἀσίγαστα στόματα. Διότι ἡ ἱερὴ γνῶσις τῶν ὑπερκοσμίων νόων εἶναι ἀκούραστη κι' ἔχει ἀκατάπαυστο τὸν θεῖο ἔρωτα καὶ συγχρόνως ὑπέρκειται κάθε κακίας καὶ λήθης. Γι' αὐτό, νομίζω, ἡ ἀσίγαστη κραυγὴ τους ὑπαινίσσεται τὴν αἰώνια καὶ ἀμετάβλητη περὶ τῶν θείων γνῶσι καὶ νόησί τους, μέσα σὲ ἔντονη ἐπιμέλεια καὶ εὐχαριστία.

Τὶς ἀσώματες ιδιότητες τῶν Σεραφίμ βέβαια, ὅπως περιγράφονται ἱερῶς στὰ Λόγια μὲ αἰσθητὲς εἰκόνες πὺ ἀποκαλύπτουν τὸ νοητὸ χαρακτῆρα τους, νομίζω ὅτι καλὰ τὶς ἐξετάσαμε στὴν πραγματεία *Περὶ οὐρανίας ἱεραρχίας* καὶ τὶς ἐθέσαμε ἐνώ-

ὕπεδειζαμεν· ὁμως, ἐπειδὴ καὶ νῦν οἱ τὸν ἱεράρχην ἱερῶς περιε-
στῶτες αὐτὴν ἡμῖν ἐκείνην ἀποτυποῦσι τὴν ὑπερτάτην διακό-
σμησιν ἐν ἐπιτομῇ, καὶ νῦν ἀῦλοτάταις ὄψεσι τὴν θεοειδεστάτην
αὐτῶν ἀγλαΐαν ὀψόμεθα.

7 Τὸ μὲν οὖν ἀπειροπρόσωπον αὐτῶν καὶ πολὺπουν ἐκφαν-
τορικόν ἐστιν, ὡς οἶμαι, τῆς πολυθεάμονος αὐτῶν εἰς τὰς θειο-
τάτας ἐλλάμψεις ιδιότητος καὶ τῆς ἀεικινήτου καὶ πολυπόρου
τῶν θεῶν ἀγαθῶν νοήσεως· τὴν δὲ τῶν πτερῶν, ὡς τὰ Λογία
φησιν, ἐξαπλῆν θέσιν, οὐκ ἀριθμὸν ἱερὸν ἐμφαίνειν οἶομαι, κατὰ
10 τὸ δόξαν ἑτέροις, ἀλλ' ὅτι τῆς περὶ Θεὸν ὑπερτάτης οὐσίας καὶ
τάξεως ἀναγωγικὰ καὶ ἀπόλυτα παντελῶς ἐστι καὶ ὑπερκόσμια
τὰ πρῶτα καὶ μέσα καὶ τελευταῖα τῶν νοερῶν αὐτῆς καὶ θεοει-
δῶν δυνάμεων. Ὅθεν ἡ τῶν Λογίων ἱερωτάτη σοφία, τὴν τῶν
πτερῶν διάπλασιν ἱερογραφοῦσα, περὶ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ μέσα
15 καὶ τοὺς πόδας αὐτῶν ἐντίθησι τὰ πτερά, τὸ καθόλου πτερωτὸν
αὐτῶν αἰνισσομένη καὶ παντοδαπὸν τῆς ἐπὶ τὸ ὄντως ὄν ἀνα-
γωγικῆς δυνάμεως.

8 Εἰ δὲ τὰ πρόσωπα καὶ τοὺς πόδας καλύπτουσι καὶ μόνοις
πέτονται μέσοις πτεροῖς, ἐννόησον ἱερῶς, ὅτι τοσοῦτον ἐξήρη-
20 μένη τῶν ὑπερτάτων οὐσιῶν ἡ τάξις εὐλαβῆς ἐστι περὶ τὰ τῶν
νοήσεων αὐτῆς ὑψηλότερα καὶ βαθύτερα, καὶ μέσοις πτεροῖς ἐν
συμμετρίᾳ πρὸς θεοπτίαν ἀνάγεται, τοῖς θείοις ζυγοῖς ὑποτιθεῖ-
σα τὴν οἰκείαν ζωὴν καὶ πρὸς αὐτῶν ἱερῶς εὐθετουμένη πρὸς
τὴν ἑαυτῆς ἐπιγνωμοσύνην.

9 Τὸ δὲ τοῖς Λογίοις εἰρημένον, ὡς ἐκέκραγον ἕτερος πρὸς
τὸν ἕτερον, ἐκεῖνο, οἶμαι, δηλοῦν, ὅτι τῶν θεοπτικῶν αὐτῶν
νοήσεων ἀλλήλοις ἀφθόνως μεταδιδόασιν. Καὶ τοῦτο δὲ ἱεραῖς
ἀξιόσωμεν μνήμης, ὡς ἡ τῶν Λογίων ἐβραία φωνὴ κατ' ἐμφα-
τικὴν ἐπωνυμίαν καλεῖ τὰς ἀγιωτάτας τῶν Σεραφίμ οὐσίας, ἐκ
30 τοῦ κατὰ θεῖαν καὶ ἀεικίνητον ζωὴν διαπύρου καὶ ὑπερζέοντος.

8. Κυρίως στὸν Ἡσ. 6,1 ἐ.

9. Βλ. Οὐράνια Ἱεραρχία 13,4.

πιον τῶν νοερῶν ὀφθαλμῶν σου. Ἐπειδὴ ὁμως καὶ τώρα οἱ ἱε-
ρῶς ἰστάμενοι γύρω ἀπὸ τὸν ἱεράρχη μᾶς ἀναπαριστοῦν ἐπιτό-
μως ἐκείνη τὴν ὑπέρτατη διακόσμησι, θὰ θεωρήσωμε καὶ τώρα
μὲ ἄλλα μάτια τὴ θεοειδέστατη λάμψι τους.

7 Τὸ νὰ παρουσιάζονται σὰν ἀπειροπρόσωπα καὶ πολύποδα
τὰ Σεραφίμ εἶναι, νομίζω, ἀποκαλυπτικὸ τῆς πολυθέωρης ἱκα-
νότητός των στὶς θεῖες ἐλλάμψεις καὶ τῆς ἀεικίνητης καὶ πολύ-
πορης δυνάμεώς των νὰ κατανοοῦν τὰ θεῖα ἀγαθὰ. Οἱ ἕξι πτέρυ-
γες ποὺ ἀναφέρουν τὰ Λόγια⁸ δὲν νομίζω ὅτι ἀντιστοιχοῦν σ'
ἓναν ἱερὸ ἀριθμὸ, ὅπως φρονοῦν μερικοὶ ἄλλοι, ἀλλὰ δηλώνουν
ὅτι οἱ πρῶτες, οἱ μεσαῖες καὶ οἱ τελευταῖες νοερῆς καὶ θεοειδεῖς
δυνάμεις τῆς ὑπερτάτης οὐσίας καὶ τάξεως ποὺ εὐρίσκεται
γύρω ἀπὸ τὸν Θεὸ εἶναι ἀναγωγικῆς κι' ἐντελῶς ἐλεύθερες καὶ
ὑπερκόσμιες. Γι' αὐτὸ ἡ ἱερωτάτη σοφία τῶν Λογίων, ὅταν πε-
ριγράφη τὴ διάπλασι τῶν πτερῶν, τὰ τοποθετεῖ γύρω στὰ πρό-
σωπα καὶ στὴ μέση καὶ στὰ πόδια τους, ὑπαινισσομένη ὅτι εἶ-
ναι πτερωτὰ σ' ὅλη τὴν ἔκτασι καὶ ὅτι διαθέτουν παντοειδῆ
ἀναγωγικὴ δύναμι πρὸς τὸ ὄντως ὄν.

8 Ἄν καλύπτουν τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πόδια μὲ τὰ ἀντίστοιχα
περὰ καὶ πετοῦν μὲ τὰ μεσαῖα, ἀπὸ αὐτὸ πρέπει νὰ κατανοήσης
ὅτι εὐσεβῶς ἢ τόσο ὑπερκειμένη τάξις ἀνάμεσα στὶς ὑπέρτατες
οὐσίαις τρέφει εὐλάβεια πρὸς τὰ ὑψηλότερα καὶ τὰ βαθύτερα
ἀπὸ ὅσο οἱ νοήσεις της φθάνουν, ἐνῶ μὲ τὰ μεσαῖα περὰ ἀνά-
γεται συμμέτρως πρὸς τὴν θεοπτία, ὑποβάλλοντας τὴ ζωὴ της
στὴ θεία ζυγαριὰ κι' ἀφήνοντας νὰ προάγεται ἀπὸ αὐτὴν πρὸς
τὴν ἐπίγνωσι τῶν ἱκανοτήτων της⁹.

9 Τὸ λεγόμενον στὰ Λόγια ὅτι οἱ Σεραφίμ «ἔκραζαν ὁ ἓνας
πρὸς τὸν ἄλλον»¹⁰, νομίζω ὅτι δηλώνει τοῦτο· ὅτι μεταδίδουν
τις θεοπτικές των νοήσεις πρὸς ἀλλήλους ἀφθόνως. Θεωροῦμε
δὲ καὶ τοῦτο ἀξιοσημεῖωτο ἱερῶς, ὅτι ἡ ἑβραϊκὴ γλῶσσα τῶν
Λογίων καλεῖ αὐτὲς τὶς ἀγιώτατες οὐσίαις μὲ τὴ χαρακτηριστικὴ
ἐπωνυμία Σεραφίμ ἀπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ διαπύρου καὶ ὑπερξέ-
οντος ποὺ τοὺς δίνει ἡ θεία καὶ ἀεικίνητη ζωὴ.

10. Ἦσ. 6,3.

10 Εἶπερ οὖν, ὡς οἱ τὰ Ἑβραίων ἀφερμηνεύσαντές φασιν, οἱ
 θειότατοι σεραφίμ 'ἐμπρησταὶ' καὶ 'θερμαίνοντες' ὑπὸ τῆς θεο-
 λογίας ὠνομάσθησαν, ἐκφαντορικῶ τῆς οὐσιώδους αὐτῶν ἐξε-
 5 ὡς ὀνόματι, τοῦ θείου μύρου κατὰ συμβολικὴν εἰκονογραφίαν
 ἀνακινήτικα ἔχουσι δυνάμεις εἰς ἐκφάνσιν αὐτὸ καὶ δραστικω-
 τέρων ἀτμῶν διάδοσιν ἐκκαλουμένας. Ἡ γὰρ ὑπὲρ νοῦν εὐώδης
 οὐσία πρὸς τῶν διαπύρων καὶ καθαρωτάτων νόων εἰς ἐκφάν-
 σιν ἀνακινεῖσθαι φιλεῖ, καὶ τὰς θειοτάτας αὐτῆς ἐπιπνοίας ἐν
 πανολβίαις διαδόσεσιν δωρεῖται τοῖς οὕτως αὐτὴν ὑπερκοσμίως
 10 ἐκκαλουμένοις. Οὐκοῦν ἡ θειοτάτη τῶν ὑπερουρανίων οὐσιῶν
 τάξις, οὐκ ἠγγόηκε τὸν θεαρχικώτατον Ἰησοῦν εἰς τὸ ἀγιάζε-
 σθαι κατεληλυθότα· νοεῖ δὲ αὐτὸν ἱερῶς ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ἑαυ-
 τὸν ὑφέντα διὰ θείαν καὶ ἄρρητον ἀγαθότητα καὶ πρὸς τοῦ Πα-
 τρὸς ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ Πνεύματος ἀνθρωποπρεπῶς ἀγιαζόμενον
 15 ὀρώσα, τὴν οἰκείαν οἶδεν ἀρχὴν ἐν οἷς ἂν θεαρχικῶς δρᾶ, τὸ
 κατ' οὐσίαν ἀναλλοίωτον ἔχουσαν. Ὅθεν ἡ τῶν ἱερῶν συμβό-
 λων παράδοσις ἀγιαζομένῳ τῷ θείῳ μύρῳ τοὺς Σεραφίμ παρί-
 στησιν, ἀπαράλλακτον εἰδυῖα καὶ διαγράφουσα τὸν Χριστὸν ἐν
 τῇ καθ' ἡμᾶς ὀλικῇ πρὸς ἀλήθειαν ἐνανθρωπήσει· καὶ προσέτι
 20 τὸ θειότερον, ὅτι τῷ θείῳ μύρῳ χρῆται πρὸς παντὸς ἱεροῦ τελε-
 σιουργίαν, ἐναργῶς ὑποδεικνύουσα, κατὰ τὸ Λόγιον, ἀγιάζοντα
 τὸν ἀγιαζόμενον, ὡς αἰεὶ ταῦτὸν ὄντα ἑαυτῷ κατὰ πᾶσαν τὴν θε-
 αρχικὴν ἀγαθουργίαν. Διὸ καὶ τῆς ἱερᾶς θεογενεσίας ἡ τελε-
 σιουργὸς δωρεὰ καὶ χάρις, ἐν ταῖς τοῦ μύρου τελεῖται θειοτάταις
 25 τελειώσεσιν. Ὅθεν, ὡς οἶμαι, καὶ τῷ καθαρτικῷ βαπτιστηρίῳ
 τὸ μύρον ἐν σταυροειδέσι βολαῖς ἐπιχέων ὁ ἱεράρχης, ὑπ' ὄψιν
 ἄγει τοῖς θεωρητικοῖς ὀφθαλμοῖς, ἄχρι καὶ αὐτοῦ θανάτου διὰ
 σταυροῦ τὸν Ἰησοῦν ὑπὲρ τῆς ἡμῶν θεογενεσίας καταδύόμενον
 καὶ αὐτῇ τῇ θείᾳ καὶ ἀκρατήτῳ καθόδῳ τοὺς εἰς τὸν θάνατον

10 Ἄν λοιπὸν, ὅπως λέγουν οἱ ἐρμηνευταὶ τῶν ἐβραϊκῶν ὀνομάτων, οἱ θεϊότατοι Σεραφίμ ὀνομάσθησαν ἀπὸ τῆ θεολογία ἐμπρησταὶ καὶ θερμασταί, μὲ ὄνομα δηλαδὴ ἀποκαλυπτικὸ τῆς οὐσιώδους ἕξεως των, κατὰ τῆ συμβολικῆ εἰκονογραφία ἔχουν δυνάμεις ἀνακινητικές, τοῦ θείου μύρου ποὺ τὸ προκαλοῦν νὰ φανερωθῆ καὶ διαδοθῆ μὲ δραστικωτέρους ἀτμούς. Διότι ἡ ἐπάνω ἀπὸ τῆ νόησι εὐρισκομένη εὐώδης οὐσία ἀρέσκειται ν' ἀνακινῆται ἀπὸ διαπύρους καὶ καθαρωτάτους νόες γιὰ νὰ ἀποκαλυφθῆ, καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ τὴν προκαλοῦν τόσο ὑπερκοσμίως δωρίζει τις θεῖες πνοές της μὲ πλούσιες δωρεές. Ἐπομένως ἡ θεία τάξις τῶν ὑπερουρανίων οὐσιῶν δὲν μπορούσε ν' ἀγαπήσῃ τὸν θεαρχικώτατο Ἰησοῦ ὅταν κατέβηκε γιὰ νὰ μᾶς καθαγιάσῃ· ἀντιθέτως ἀντιλαμβάνεται ἱερῶς ὅτι ἀπὸ θεία καὶ ἄρρητη ἀγαθότητα κατέβηκε στὸ χῶρο μας μὲ τὴν ἐνανθρώπησι καὶ βλέποντάς τον ν' ἀγιάζεται ἀνθρωποπρεπῶς ἀπὸ τὸν Πατέρα, τὸν Ἐαυτὸ του καὶ τὸ Πνεῦμα, γνωρίζει ὅτι ἡ ἀρχὴ του σὲ ὅλα ὅσα ἐνεργεῖ θεαρχικῶς διατηρεῖ τὸ κατ' οὐσίαν ἀναλλοίωτο. Γι' αὐτὸ ἡ παράδοσις τῶν ἱερῶν συμβόλων, ὅταν ἀγιάζεται τὸ θεῖο μύρο, παριστάνει ἐπάνω του τοὺς Σεραφίμ, ἀναγνωρίζοντας καὶ δηλώνοντας μὲ αὐτὸ ὅτι ὁ Χριστὸς παραμένει τελείως ἀναλλοίωτος κατὰ τὴν πλήρη καὶ ἀληθινὴ ἐνανθρώπησί του μὲ τὴ πρόσληψι τῆς φύσεώς μας. Καὶ τὸ ἀκόμη θεϊότερο εἶναι ὅτι χρησιμοποιεῖ τὸ θεῖο μύρο γιὰ τὸν ἀγιασμὸ κάθε ἱεροῦ πράγματος, ὑποδεικνύοντας σαφῶς κατὰ τὸ λόγιον ὅτι ὁ ἀγιαζόμενος ἀγιάζει¹¹, διότι εἶναι πάντοτε ταυτὸς μὲ τὸν ἑαυτὸ του κατὰ τὴν ἀνάπτυξι ὅλης τῆς θεαρχικῆς ἀγαθουργίας του. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἀγιαστικὴ δωρεὰ καὶ χάρις τῆς ἱερῆς θεογενεσίας¹² τελειώνεται μὲ τὴν τέλεσι τοῦ θείου μύρου. Ἔτσι, νομίζω, ἐξηγεῖται ὅτι ὁ ἱεράρχης ἐπιχέοντας στὸ καθαρτικὸ βαπτιστήριον μύρο μὲ σταυροειδεῖς βολές, δείχνει στοὺς θεωρητικοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Ἰησοῦ νὰ καταδύεται γιὰ χάρι τῆς θεογενεσίας μας ἕως καὶ τὸν σταυρικὸ θάνατον ἀκόμη καὶ μὲ αὐτὴ τῆ θεία καὶ ἀνίκητη κάθοδο ν' ἀνασύρῃ ἀγαθοπρεπῶς τοὺς βαπτιζομέ-

12. Τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος ποὺ προκαλεῖ τὴν ἀναγέννησι.

αὐτοῦ κατὰ τὸ κρύφιον λόγιον βαπτίζομένους ἐκ τῆς τοῦ φθοροποιοῦ θανάτου παλαιᾶς καταπόσεως ἀγαθοπρεπῶς ἀνασπῶντα καὶ ἀνακαινίζοντα πρὸς ἔνθεον καὶ αἰώνιον ὕπαρξιν.

11 Ἀλλὰ μὴν καὶ αὐτῶ τῶ τελεσθέντι τὴν ἱερωτάτην τῆς θεο-
5 γενεσίας τελετὴν τὴν τοῦ θεαρχικοῦ Πνεύματος ἐπιφοίτησιν ἢ τοῦ μύρου δωρεῖται τελειωτικὴ κρίσις ὑποτυπούσης, ὡς οἶμαι, τῆς ἱερᾶς τῶν συμβόλων εἰκονογραφίας, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ δι' ἡμᾶς ἀνθρωποπρεπῶς τῶ θεαρχικῶ Πνεύματι καθαγιασθέντος, ἀναλλοιώτῳ τῆς οὐσιώδους θεότητος ἔξει, τὸ θειότατον Πνευ-
10 μα χορηγούμενον.

12 Καὶ τοῦτο δὲ ἱεραρχικῶς ἐννόησον, ὅτι καὶ τοῦ θείου θυ-
σιαστηρίου τὴν ἱερὰν τελείωσιν ἢ τῶν ἀγιωτάτων τελετῶν θε-
σμοθεσία ταῖς τοῦ ἱερωτάτου μύρου τελεσιουργεῖ παναγέσιν ἐπι-
χύσεσιν. Ἔστι δὲ ὑπερουράνιος καὶ ὑπερούσιος ἢ θεωρία, πά-
15 σης τῆς θεουργικῆς ἡμῶν ἀγιασθείας ἀρχὴ καὶ οὐσία καὶ τελε-
σιουργὸς δύναμις. Εἴ γάρ ἐστι τὸ θειότατον ἡμῶν θυσιαστήριον Ἰησοῦς, ἢ θεαρχικὴ τῶν θείων νόων ἀφιέρωσις, ἐν ᾧ κατὰ τὸ λόγιον ἀφιερούμενοι καὶ μυστικῶς ὀλοκαυτούμενοι τὴν προσα-
γωγὴν ἔχομεν, ὑπερκοσμίοις ὀφθαλμοῖς ἐποπτεύσωμεν αὐτὸ τὸ
20 θειότατον θυσιαστήριον (ἐν ᾧ τὰ τελούμενα τελεῖται καὶ ἀγιάζε-
ται) πρὸς αὐτοῦ τοῦ θειοτάτου μύρου τελούμενον· ἀγιάζει γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν ἑαυτὸν ὁ παναγιώτατος Ἰησοῦς καὶ πάσης ἡμᾶς ἀγιασθείας ἀποπληροῖ, τῶν ἐπ' αὐτῶ τελουμένων οἰκονομικῶς εἰς ἡμᾶς ὡς θεογεννήτους λοιπὸν ἀγαθουργικῶς διαβαινόντων.
25 Ὅθεν, ὡς οἶμαι, κατὰ νοῦν ἱεραρχικὸν θεοπαραδότως οἱ θεῖοι τῆς καθ' ἡμᾶς ἱεραρχίας καθηγεμόνες τὴν πάνσεμνον ταύτην ἱε-
ρουργίαν μύρου τελετὴν ἐκ τοῦ τελουμένου πραγματικῶς ὀνομά-
ζουσιν, ὡς ἂν τις φαίη Θεοῦ τελετὴν, ἑκατέρῳ νῶ τὴν θείαν αὐ-
τῆς τελεσιουργίαν ὑμνοῦντες. Ἔστι γὰρ αὐτοῦ τελετὴ καὶ τὸ δι'

13. Ρωμ. 6,3.

14. Ἀπὸ τὸν ἐνανθρωπήσαντα Υἱὸ τοῦ Θεοῦ.

νους στὸ θάνατό του, κατὰ τὸ κρύφιο λόγιο, ἀπὸ τὴν κατάπαυσι τοῦ φθοροποιοῦ θανάτου, καὶ νὰ τοὺς ἀνακαινίζῃ πρὸς τὴν ἔνθεη καὶ αἰώνια ὑπαρξί¹³.

11 Ἄλλ' ἐπίσης ἡ τελειωτικὴ κρίσις τοῦ μύρου χαρίζει τὴν ἐπιφοίτησι τοῦ θεαρχικοῦ Πνεύματος καὶ σ' αὐτὸν ποὺ ἐμυήθηκε ἤδη στὴν ἱερὴ τελετὴ τῆς θεογενεσίας, διότι, ὅπως νομίζω, ἡ ἱερὴ εἰκονογραφία τῶν συμβόλων σημαίνει ὅτι τὸ θειότατο Πνεῦμα χορηγεῖται ἀπὸ αὐτὸν ποὺ γιὰ χάρι μας καθαγιάσθηκε μὲ τὸ θεαρχικὸ Πνεῦμα ἀνθρωποπρεπῶς¹⁴, ἐνῶ διατηρεῖ ἀκόμη τὴν ἔξι τῆς οὐσιώδους θεότητος.

12 Πρέπει δὲ νὰ ἐννοήσῃς ἱεροπρεπῶς καὶ τοῦτο· ὅτι καὶ τοῦ θείου θυσιαστηρίου τὴν καθαγίασι τελεσιουργεῖ ἡ θεσμοθεσία τῶν ἁγίων τελετῶν μὲ τὶς πάναγνες ἐπιχύσεις τοῦ ἱεροῦ μύρου. Εἶναι δὲ ὑπερουράνια καὶ ὑπερούσια αὐτὴ ἡ θεωρία, ἀρχὴ καὶ οὐσία καὶ τελεσιουργὸς δύναμις ὅλου τοῦ θεαρχικοῦ ἁγιασμοῦ μας. Διότι, ἀφοῦ τὸ θειότατο θυσιαστήριό μας εἶναι ὁ Ἰησοῦς, τὸ θεαρχικὸ καθαγιαστήριον τῶν θείων νόων, στὸν ὁποῖο κατὰ τὸ λόγιο ἀφιερούμενοι καὶ θυσιαζόμενοι¹⁵ ἔχομε τὴν προσαγωγή¹⁶, ἃς ἐποπτεύσωμε μὲ ὑπερκοσμίους ὀφθαλμοὺς αὐτὸ τὸ θειότατο θυσιαστήριον (στὸ ὁποῖο τὰ τελούμενα τελειώνονται καὶ ἁγιάζονται) ποὺ τελειώνεται ἀπὸ τοῦτο τὸ θειότατο μύρο. Πραγματικὰ ὁ παναγιώτατος Ἰησοῦς ἁγιάζει τὸν ἑαυτό του γιὰ μᾶς καὶ μᾶς γεμίζει κάθε ἁγιασμό, διότι τὰ τελούμενα σ' αὐτὸ οἰκονομικῶς ἀπὸ ἀγαθότητα διαβαίνουν σ' ἐμᾶς ὡς θεογεννήτους. Γι' αὐτό, ὅπως νομίζω, οἱ θεῖοι καθοδηγηταὶ τῆς δικῆς μας ἱεραρχίας μὲ θεοπαράδοτη ἱεραρχικὴ σκέψι ὀνομάζουν τὴν πανσέβαστη αὐτὴ ἱεουργία «τελετὴ μύρου» ἀπὸ τὸ πραγματικὰ τελούμενο, σὰν νὰ ἔλεγε κανεὶς «τελετὴ Θεοῦ», ἐγκωμιάζοντας τὴ θεία τελεσιουργία της καὶ μὲ τὴ μιὰ ἔννοια καὶ μὲ τὴν ἄλλη. Διότι δικὴ του τελετὴ εἶναι καὶ τὸ ν' ἁγιάζεται ὁ ἴδιος γιὰ μᾶς

15. Ψαλμ. 50,22.

16. Ἐφ. 3,12.

ἡμᾶς ἀνθρωποπρεπῶς ἀγιάζεσθαι καὶ τὸ θεουργικῶς ἅπαντα τελεῖν καὶ ἀγιάζειν τὰ τελούμενα. Τὸ δὲ ἱερὸν τῆς τῶν θεολήπτων προφητῶν ἐπιπνοίας μελώδημά φασιν οἱ τὰ Ἑβραίων εἰδότες, τὸ αἶνος Θεοῦ δηλοῦν, ἢ τὸ «αἰνεῖτε τὸν Κύριον». Ἀπάσης οὖν ἱερᾶς θεοφανείας καὶ θεουργίας ἐν τῇ ποικίλῃ συνθέσει τῶν ἱεραρχικῶν συμβόλων ἱερογραφουμένης, οὐκ ἀνάρμοστόν ἐστι μεμνηῆσθαι τῆς θεοκινήτου τῶν προφητῶν ὑμνολογίας· διδάσκει γὰρ εὐαγῶς τε ἅμα καὶ ἱεροπρεπῶς αἰνῶν ἱερῶν ἀξίας εἶναι τὰς θεαρχικὰς ἀγαθουργίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

α'. Περὶ τῶν ἱερατικῶν τάξεων τελειώσεων

1 Αὕτη μὲν ἡ θειοτάτη τοῦ μύρου τελετουργία.

Καιρὸς δ' ἂν εἴη μετὰ τὰς θείας ἱεουργίας, αὐτὰς ἐκθέσθαι τὰς ἱερατικὰς τάξεις τε καὶ ἀποκληρώσεις, δυνάμεις τε αὐτῶν καὶ ἐνεργείας καὶ τελειώσεις, καὶ τὴν ὑπ' αὐτὰς τριάδα τῶν ὑποβεβηκνικῶν τάξεων, ὅπως ἂν ἀποδειχθεῖη τῆς καθ' ἡμᾶς ἱεραρχίας ἢ διακόσμησις, τὸ μὲν ἄτακτον καὶ ἀκόσμητον καὶ συμπεφορημένον ἀμιγῶς ἀποδιαστέλλουσα καὶ ἀποκληροῦσα, τὸ κόσμιον δὲ καὶ τεταγμένον καὶ εὐσταθὲς ἐν ταῖς κατ' αὐτὴν ἀναφαίνουσα τῶν ἱερῶν τάξεων ἀναλογίαις. Καὶ τὴν μὲν ἀπάσης ἱεραρχίας τριαδικὴν διαίρεσιν ἐν ταῖς ἤδη παρ' ἡμῶν ὑμνημέναις ἱεραρχίαις, ὡς οἴμαι, καλῶς ἐξεθέμεθα, φήσαντες ὡς ἡ καθ' ἡμᾶς ἱερὰ παράδοσις ἔχει πᾶσαν ἱεραρχικὴν πραγματείαν εἰς τὰς θειοτάτας τελετὰς διαιρεῖσθαι, καὶ τοὺς ἐνθέους αὐτῶν

17. Τὸ «ἀλληλούϊα», ποῦ σημαίνει «αἰνεῖτε τὸν Κύριον».

1. Μὲ τὴ λέξι «τελειώσεις» ἐννοεῖ ἐδῶ προφανῶς τὶς χειροτονίες τῶν κληρικῶν.

ἀνθρωποπρεπῶς καὶ τὸ νὰ τελῆ τὰ πάντα θεουργικῶς καὶ ν' ἀγιάζη τὰ τελούμενα. Τὸ δὲ ἱερὸ μελώδημα ποὺ ἐμπνεύσθησαν οἱ θεόληπτοι προφῆτες¹⁷, ὅσοι γνωρίζουν τὰ ἑβραϊκὰ λέγουν ὅτι δηλώνει τὸν αἶνο τοῦ Θεοῦ ἢ τὸ «αἰνεῖτε τὸν Κύριο». Ἀφοῦ λοιπὸν ὅλες οἱ θεοφάνειες καὶ θεουργίες περιγράφονται μὲ τὴν ποικίλη σύνθεσι τῶν ἱεραρχικῶν συμβόλων, δὲν εἶναι ἀνάρμοστο ποὺ ἐμνημονεύσαμε τὴ θεοκίνητη ὑμνολογία τῶν προφητῶν· διότι διδάσκει μὲ ἀγιότητα καὶ συγχρόνως μὲ ἱεροπρέπεια ὅτι οἱ θεαρχικὲς ἐνέργειες εἶναι ἄξιες ἱερῶν αἰνῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

1. Περὶ τελειώσεως τῶν ἱερατικῶν τάξεων

Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι ἡ θειοτάτη τελετουργία τοῦ μύρου.

Εἶναι τώρα καιρὸς, μετὰ τις θεῖες ἱεουργίες, νὰ ἐκθέσωμε τις ἱερατικὲς τάξεις καθ' ἑαυτὲς καὶ τὰ καθήκοντά των· τις δυνάμεις, τις ἐνέργειες καὶ τις τελειώσεις των¹, καθὼς ἐπίσης καὶ τὴν τριάδα τῶν κατωτέρων τάξεων ποὺ ἔρχεται κάτω ἀπὸ τις ἱερατικὲς τάξεις²· γιὰ ν' ἀποδειχθῆ ἔτσι ὅτι ἡ διακόσμησις τῆς ἱεραρχίας μας ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀποχωρίζει καὶ ἀποκληρώνει σαφῶς τὴν ἀταξία καὶ ἀκοσμία καὶ σύγχυσι, ἀφ' ἑτέρου δὲ στὶς σχέσεις τῶν ἱερῶν τῆς τάξεων παρουσιάζει τὴν κοσμιότητα, τὴν εὐταξία καὶ τὴν εὐστάθεια. Καὶ τὴν μὲν τριαδικὴν διαίρεσι τῆς ὅλης γενικῶς ἱεραρχίας νομίζω ὅτι τὴν ἐκθέσαμε καλῶς στοὺς ὕμνους ποὺ ἤδη ἀφιερῶσαμε στὶς ἱεραρχίες³, ὅπου εἶπαμε ὅτι ἡ ἱερὴ μας παράδοσις φέρει κάθε ἱεραρχία νὰ διαιρῆται σὲ τρία πράγματα· στὶς ἱερὲς τελετές, στοὺς ἐνθέους γνῶστες

2. Ἐννοεῖ τὴν τριάδα τῶν τελουμένων· δηλαδὴ καθαιρομένων, πιστῶν, μοναχῶν.

3. Ἐννοεῖ τὴν ἐκθεσι ποὺ περιέχεται στὸ πρῶτο κεφάλαιο τῆς παρούσας πραγματείας.

ἐπιστήμονας καὶ μύστας, καὶ τοὺς ὑπ' αὐτῶν ἱερῶς τελουμένους.

2 Οὐκοῦν ἢ μὲν ἀγιωτάτη τῶν ὑπερουρανίων οὐσιῶν ἱεραρχία τελετὴν μὲν ἔχει τὴν κατὰ δύναμιν οἰκείαν Θεοῦ καὶ τῶν
5 θείων ἀυλοτάτην νόησιν καὶ τὴν τοῦ θεοειδοῦς ὀλόκληρον καί, ὡς ἐφεκτόν, θεομίμητον ἔξιν, φωταγωγὸς δὲ καὶ πρὸς τὴν ἱερὰν ταύτην τελείωσιν ἡγεμόνας τὰς περὶ Θεὸν πρωτίστας οὐσίας· αὗται γὰρ εἰς τὰς ὑποβεβηκυίας ἱερὰς τάξεις ἀγαθοειδῶς καὶ ἀναλόγως διαπορθμεύουσι τὰς δωρουμένας αὐταῖς ἀεὶ θε-
10 ουργικὰς γνώσεις ὑπὸ τῆς αὐτοτελοῦς καὶ σοφοποιοῦ τῶν θείων νόων θεαρχίας. Αἱ δὲ τῶν πρώτων οὐσιῶν ὑφειμέναι διακοσμήσεις, ὡς δι' ἐκείνων ἱερῶς ἀναγόμεναι πρὸς τὴν θεουργὸν τῆς θεαρχίας ἔλαμψιν, αἱ τελούμεναι τάξεις εἰσὶ τε καὶ ἀληθῶς ὀνομάζονται.

15 Μετ' ἐκείνην δὲ τὴν οὐρανίαν καὶ ὑπερκόσμιον ἱεραρχίαν, εἰς τὰ καθ' ἡμᾶς ἀγαθουργικῶς ἢ θεαρχία τὰς ἱερωτάτας αὐτῆς δωρεὰς προφέρουσα, νηπίοις μὲν οὖσι, κατὰ τὸ λόγιον, ἐδωρήσατο τὴν κατὰ νόμον ἱεραρχίαν, ἀμυδραῖς τῶν ἀληθῶν εἰκόσι καὶ πορρωτάτοις τῶν ἀρχετύπων ἀπεικονίσμασι καὶ δυσθεω-
20 ρήτοις αἰνίγμασι καὶ τύποις οὐκ εὐδιάκριτον ἔχουσι τὴν ἐγκεκαλυμμένην αὐτοῖς θεωρίαν, ἀνάλογον φῶς ὡς ἀσθενέσιν ὄψεσιν ἀβλαβῶς ἐπιλάμψασα. Ταύτη δὲ τῇ κατὰ νόμον ἱεραρχίᾳ, τελετὴ μὲν ἢ πρὸς τὴν πνευματικὴν λατρείαν ἀναγωγὴ, χειραγωγοὶ δὲ πρὸς ταύτην οἱ τὴν ἀγίαν ἐκείνην σκηνὴν ὑπὸ Μωσέως ἱε-
25 ρῶς μνηθέντες, τοῦ πρώτου τῶν κατὰ νόμον ἱεραρχῶν μύστου καὶ ἡγεμόνος, πρὸς ἣν ἱερὰν σκηνὴν εἰσαγωγικῶς ἱερογραφῶν τὴν κατὰ νόμον ἱεραρχίαν εἰκόνα τύπου δειχθέντος αὐτῷ κατὰ τὸ Σιναῖον ὄρος ἐκάλει πάντα τὰ κατὰ τὸν νόμον ἱεουργούμενα, τελούμενοι δὲ οἱ πρὸς τῶν νομικῶν συμβόλων ἀναλόγως ἐπὶ
30 τελεωτέραν μύησιν ἀναγόμενοι.

4. Γαλ.4,24.

5. Ἐξ. 25,40.

καὶ μύστες τῶν τελετῶν καὶ στοὺς ἱερῶς μυουμένους ἀπὸ αὐτούς.

2 Λοιπὸν ἡ μὲν ἀγιωτάτη ἱεραρχία τῶν ὑπερουρανίων οὐσιῶν ὡς τελετὴ ἔχει τὴν κατὰ τὴ δύναμί τους ἄυλη κατανόησι τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν θείων μυστηρίων καὶ τὴ θεομίμητη ἔξι τῆς θεοειδείας ὀλόκληρη κατὰ τὸ ἐφικτό, φωταγωγούς δὲ καὶ ὀδηγητὰς πρὸς αὐτὴν τὴν ἱερὴ τελείωσι, τὶς οὐσίες ποὺ εἶναι πρῶτες γύρω ἀπὸ τὸν Θεό· διότι αὐτὲς οἱ οὐσίες μεταφέρουν στὶς κατώτερες ἱερὲς τάξεις ἀγαθοειδῶς καὶ ἀναλόγως πρὸς τὶς ἰκανότητές τους τὶς γνώσεις τῶν θείων ἐνεργειῶν ποὺ χορηγοῦνται σ' αὐτὲς ἀπὸ τὴν Θεαρχία, τὴν αὐτοτελῆ καὶ σοφοποιὸ τῶν θείων ὄντων. Οἱ διακοσμήσεις ποὺ εἶναι παρακάτω ἀπὸ τὶς πρῶτες οὐσίες, ἀφοῦ πρὸς τὴ θεουργὸ ἔλλαμψι τῆς ἱεραρχίας ἀνάγονται ἱερῶς διὰ μέσου ἐκείνων, εἶναι οἱ τάξεις τῶν μυουμένων καὶ πραγματικὰ ἔτσι ὀνομάζονται.

Ἐπειτα ἀπὸ ἐκείνη τὴν οὐράνια καὶ ὑπερκόσμια ἱεραρχία, ἡ Θεαρχία, μεταφέροντας ἀγαθουργικῶς τὶς ἱερὲς δωρεές της στὸ δικό μας χῶρο, ὅταν ἡμαστέ ἀκόμη νήπιοι σύμφωνα μὲ τὸ λόγιό⁴, μᾶς ἐδῶρισε τὴν μωσαϊκὴ νομικὴ ἱεραρχία, ἡ ὁποία ἐμφανίζει τὴν ἀλήθεια μὲ ἀμυδρὲς εἰκόνες, τὰ ἀρχέτυπα μὲ μακρινὰ ἀπεικονίσματα καὶ μὲ δυσθεώρητα αἰνίγματα καὶ τύπους, ποὺ ἔχουν μέσα τους κρυμμένη τὴν ἀλήθεια κι' ὄχι εὐδιάκριτη· ἐπιλάμπει δηλαδὴ ἡ θεαρχία τὸ ἀνάλογο φῶς στὶς ἀσθενεῖς μας ὄψεις, γιὰ νὰ μὴ ὑποστοῦν βλάβη. Σ' αὐτὴν τὴν κατὰ τὸ μωσαϊκὸ νόμο ἱεραρχία τελετὴ μὲν εἶναι ἡ ἀναγωγὴ πρὸς τὴν πνευματικὴ λατρεία, χειραγωγοὶ εἶναι οἱ ἱερῶς μνηθέντες τὴν ἀγία ἐκείνη σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου ἀπὸ τὸν Μωϋσῆ, τὸν πρῶτο μύστη καὶ ἡγέτη ἀνάμεσα στοὺς νομικοὺς ἱεράρχες. Αὐτός, περιγράφοντας τὴ μωσαϊκὴ ἱεραρχία διδακτικῶς, γιὰ νὰ μὴση σ' αὐτὴν τὴν ἱερὴ σκηνὴ, ἐκάλεσε ὅλα ὅσα ἱεουργοῦνται σύμφωνα μὲ τὸ νόμο εἰκόνα τοῦ τύπου ποὺ τοῦ ἐδείχθηκε στὸ Σιναῖο ὄρος⁵. Τελούμενοι δὲ σ' αὐτὴν εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ κατὰ τὴν ἰκανότητά τους ἀνάγονται ἀπὸ τὰ μωσαϊκὰ σύμβολα πρὸς τὴν τελειότερη μύση.

Τὴν τελειότεραν δὲ μύησιν ἢ θεολογία τὴν καθ' ἡμᾶς ἱε-
 ραρχίαν φησίν, ἀποπλήρωσιν αὐτὴν ἐκείνης ἀποκαλοῦσα καὶ ἱε-
 ρᾶν λῆξιν. Ἔστι δὲ καὶ οὐρανία καὶ νομικὴ κοινωνικῶς τῇ με-
 σότητι τῶν ἄκρων ἀντιλαμβανομένη, τῇ μὲν κοινωνοῦσα ταῖς
 5 νοεραῖς θεωρίαις, τῇ δὲ ὅτι καὶ συμβόλοις αἰσθητοῖς ποικίλλε-
 ται καὶ δι' αὐτῶν ἱερῶς ἐπὶ τὸ Θεῖον ἀνάγεται. Τὸ τρισσὸν δὲ
 ὡσαύτως ἔχει τῆς ἱεραρχικῆς διαιρέσεως, εἰς τὰς ἀγιωτάτας
 τῶν τελετῶν ἱερουργίας διαιρουμένη, καὶ τοὺς θεοειδεῖς τῶν ἱε-
 ρῶν ὑπηρέτας καὶ τοὺς ὑπ' αὐτῶν ἀναλόγως ἐπὶ τὰ ἱερά προσα-
 10 γομένους. Ἐκάστη δὲ τῶν τριῶν τῆς καθ' ἡμᾶς ἱεραρχίας διαι-
 ρέσεως, ἀκολουθῶς τῇ τε νομικῇ καὶ τῇ θειοτέρᾳ τῶν καθ'
 ἡμᾶς ἱεραρχίᾳ, πρώτη καὶ μέση καὶ τελευταία τάττεται δυνάμει,
 τῆς τε ἱεροπρεποῦς ἀναλογίας προμυθουμένη καὶ τῆς ἀπάντων
 εὐκόσμου καὶ κατὰ τάξιν ἑναρμονίου καὶ συνδεδετικῆς κοινωνίας.

3 Ἡ μὲν οὖν ἀγιωτάτη τῶν τελετῶν ἱερουργία πρώτην μὲν
 ἔχει θεοειδῆ δύναμιν τὴν ἱεράν τῶν ἀτελέστων κάθαρσιν, μέσην
 δὲ τὴν τῶν καθαρθέντων φωτιστικὴν μύησιν, ἐσχάτην δὲ καὶ
 τῶν προτέρων συγκεφαλαιωτικὴν τὴν τῶν μυηθέντων ἐν ἐπι-
 στήμῃ τῶν οἰκείων μυήσεων τελείωσιν.

20 Ἡ δὲ τῶν ἱερουργῶν διακόσμησις ἐν μὲν τῇ δυνάμει τῇ
 πρώτη διὰ τῶν τελετῶν ἀποκαθαίρει τοὺς ἀτελέστους, ἐν τῇ
 μέσῃ δὲ φωταγωγεῖ τοὺς καθαρθέντας, ἐν ἐσχάτῃ δὲ καὶ ἀκρο-
 τάτῃ τῶν ἱερουργῶν δυνάμεων ἀποτελειοῖ τοὺς τῷ θεῷ φωτὶ
 κεκοινωνηκότας ἐν ταῖς τῶν θεωρηθεισῶν ἐλλάμψεων ἐπιστη-
 25 μονικαῖς τελειώσεσιν.

Ἡ δὲ τῶν τελουμένων δύναμις ἢ πρώτη μὲν ἔστιν ἢ κα-
 θαιρομένη, μέση δὲ μετὰ τὴν κάθαρσιν ἢ φωτιζομένη καὶ τινῶν
 ἱερῶν θεωρητικὴ, τελευταία δὲ καὶ θειοτέρα τῶν ἄλλων ἢ τῶν
 ἱερῶν φωτισμῶν, ὧν ἐγεγόνει θεωρός, ἐλλάμπομένη τὴν τε-
 30 λειωτικὴν ἐπιστήμην.

Τελειότερη δὲ μύησι λέγει ἡ θεολογία τὴ δική μας ἱεραρχία, ἀποκαλώντας τὴν συμπλήρωσι καὶ κατάληξι ἐκείνης⁶. Εἶναι δὲ ἡ ἱεραρχία μας ἐπίσης καὶ οὐρανία καὶ μωσαϊκή, διότι μὲ τὴν μεσότητά της περιλαμβάνει τὰ ἄκρα, καθὼς πρὸς τὴ μιὰ ἐπικοινωνεῖ μὲ τὶς νοερὰς θεωρίες, πρὸς τὴν ἄλλη μὲ τὴν ποικιλία τῶν αἰσθητῶν συμβόλων, διὰ μέσου τῶν ὁποίων ἀνάγεται ἱερῶς πρὸς τὸ Θεῖο. Ἐξ ἄλλου διαθέτει τὴν τριπλότητα τῆς ἱεραρχικῆς διαιρέσεως, καθὼς διαιρεῖται στὶς ἀγιώτατες ἱερουργίες τῶν τελετῶν, στοὺς θοειδεῖς ὑπηρέτες τῶν ἱερῶν καὶ στοὺς προσαγομένους ἀπὸ αὐτοὺς πρὸς τὰ ἱερὰ μυστήρια ἀνάλογα μὲ τὴν ἰκανότητά τους. Ἡ κάθε μιὰ πάλι ἀπὸ τῆ σὲ τρεῖς μερίδες διαίρεσι τῆς ἱεραρχίας μας, σύμφωνα ἀφ' ἑνὸς μὲν μὲ τὴ μωσαϊκὴ ἀφ' ἑτέρου δὲ μὲ τὴ θειότερη ἀπὸ τὴ δική μας ἱεραρχία, τοποθετεῖται κατὰ τὴ δύναμί της πρώτη καὶ μέση καὶ τελευταία, διότι προνοεῖ τόσο γιὰ τὴν ἱεροπρεπῆ ἀναλογία, ὅσο καὶ γιὰ τὴν εὐκοσμη καὶ ἑναρμόνια καὶ συνδεκτικὴ ὄλων τῶν στοιχείων κοινωνία.

3 Ἐπομένως ἡ ἀγιωτάτη τελετουργία τῶν μυστηρίων ἔχει ὡς πρώτη δύναμι τὴν ἱερὴ κάθαρσι τῶν ἀμυήτων, ὡς μέση τὴ φωτιστικὴ μύησι, ὡς τελευταία δὲ καὶ συγκεφαλαιωτικὴ τῶν προηγουμένων, τὴν τελείωσι τῶν μνηθέντων μὲ τὴ γνῶσι τῶν ἀντιστοιχῶν μυστηρίων.

Ἡ διακόσμησις τῶν ἱερουργῶν μὲ τὴν πρώτη της δύναμι καθαρίζει διὰ τῶν τελετῶν τοὺς ἀμυήτους, μὲ τὴ μέση φωταγωγεῖ τοὺς καθαρισμένους, μὲ τὴν τελευταία καὶ ἀκραία ἀποτελειώνει τοὺς μετασχόντας στὸ θεῖο φῶς στὴν τέλεια γνῶσι τῶν ἐλλάμψεων ποὺ ἐδέχθησαν.

Τέλος τῶν μωυμένων δυνάμεις εἶναι, πρώτη μὲν ἡ καθαιρομένη, μέση ἢ μετὰ τὴν κάθαρσι φωτιζομένη, τελευταία δὲ καὶ θειότερη ἀπὸ τὶς ἄλλες ἢ ἐλλαμπόμενη τὴν τελειωτικὴ γνῶσι τῶν ἱερῶν φωτισμῶν ποὺ ἐθεώρησε.

6. Βλ. Ματθ. 5,17, «οὐκ ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι».

Τῆς μὲν οὖν ἀγίας τῶν τελετῶν ἱερουργίας ἡ τρισσὴ δύναμις ὕμνηται, τῆς μὲν ἱερᾶς θεογενεσίας ἐκ τῶν Λογίων ἀποδειχθείσης καθάρσεως καὶ φωτιστικῆς ἐλλάμπσεως· τῆς συνάξεως δὲ καὶ τῆς τοῦ μύρου τελετῆς, τελειωτικῆς τῶν θεουργιῶν 5 γνώσεως καὶ ἐπιστήμης, δι' ἧς ἱερῶς ἢ πρὸς τὴν θεαρχίαν ἐνοποιὸς ἀναγωγὴ καὶ μακαριωτάτη κοινωνία τελεσιουργεῖται. Νῦν δὲ τὴν ἱερατικὴν διακόσμησιν ἐξῆς ἀφηγητέον, εἰς καθαρτικὴν καὶ φωτιστικὴν καὶ τελειωτικὴν εὐταξίαν διαιρουμένην.

4 Θεσμὸς μὲν οὗτός ἐστι τῆς θεαρχίας ὁ πανίερος, τὸ διὰ 10 τῶν πρώτων τὰ δεύτερα πρὸς τὸ θεϊότατον αὐτῆς ἀνάγεσθαι φέγγος. Ἦ οὐχὶ καὶ τὰς αἰσθητὰς τῶν στοιχείων οὐσίας ὀρῶμεν εἰς τὰ μᾶλλον αὐταῖς·συγγενέστερα πρῶτον ἰούσας καὶ δι' ἐκείνων ἐφ' ἕτερα τὴν οἰκείαν διούσας ἐνέργειαν; Εἰκότως οὖν ἢ πάσης ἀοράτου καὶ ὀρατῆς εὐκοσμίας ἀρχὴ καὶ ἴδρυσις, εἰς 15 τοὺς θεοειδεστέρους πρῶτους ἐνδίδωσι τὰς θεουργικὰς ἀκτῖνας ἰέναι καὶ δι' ἐκείνων, ὡς διειδεστέρων νόων καὶ πρὸς μετοχὴν φωτὸς καὶ μετάδοσιν οἰκείως ἐχόντων, εἰς τοὺς ὑφειμένους ἀναλόγως αὐτοῖς ἐλλάμπει καὶ ἐπιφαίνεται. Τούτων οὖν ἐστι τῶν πρῶτων θεοπτικῶν τὸ τοῖς δευτέροις ἀφθόνως ἐν συμμε- 20 τρία τῇ κατ' αὐτοὺς ὑποδεῖξαι τὰ πρὸς αὐτῶν ἱερῶς ἐποπτευθέντα θεῖα θεάματα· καὶ τὸ μυῆσαι τὰ ἱεραρχικὰ τῶν μετ' ἐπιστήμης τελειωτικῆς τὰ θεῖα τῆς κατ' αὐτοὺς ἱεραρχίας ἅπαντα καλῶς μυηθέντων καὶ τὴν τελεσιουργὸν τοῦ μυῆσαι δύνάμιν προσειληφότων· καὶ τὸ μεταδοῦναι κατ' ἀξίαν τὰ ἱερά τῶν ἐπι- 25 στημονικῶς καὶ ὀλοκλήρως μετασχόντων τῆς ἱερατικῆς τελειώσεως.

5 Οὐκοῦν ἢ θεῖα τῶν ἱεραρχῶν τάξις πρῶτη μὲν ἐστι τῶν θεοπτικῶν τάξεων, ἀκροτάτη δὲ καὶ ἐσχάτη πάλιν ἢ αὐτή, καὶ

7. Τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος.

8. Ἦ θεῖα εὐχαριστία.

Ἡ τριπλῆ λοιπὸν δύναμις τῆς ἁγίας ἱερουργίας τῶν τελετῶν ἔχει ὑμνηθῆ παραπάνω. Ἡ ἱερὴ θεογενεσία⁷ ἀποδείχθηκε ἀπὸ τὰ Λόγια κάθαρσις καὶ φωτιστικὴ ἔλλαμψις, ἡ δὲ σύναξις⁸, καθὼς καὶ ἡ τελετὴ τοῦ μύρου, ἀποδείχθηκε τελειωτικὴ γνῶσις καὶ ἐπιστήμη τῶν θεουργιῶν, διὰ τῆς ὁποίας ἐπιτελεῖται ἡ ἐνοποιὸς ἀνύψωσις καὶ ἡ μακαρία κοινωνία πρὸς τὴ Θεαρχία. Στὴ συνέχεια τώρα πρέπει νὰ περιγράψω τὴν ἱερατικὴ διακόσμησι, διαιρουμένη σὲ καθαρτικὴ, φωτιστικὴ καὶ τελειωτικὴ εὐταξία.

4 Πανίερος θεσμὸς τῆς ἱεραρχίας εἶναι τοῦτο· τὸ ν' ἀνάγωνται διὰ τῶν πρώτων τὰ δεύτερα πρὸς τὸ θειότατο φέγγος τῆς⁹. Μήπως δὲν βλέπομε καὶ τὶς αἰσθητὲς οὐσίαι τῶν αἰσθητῶν στοιχείων νὰ προχωροῦν πρῶτα στὰ συγγενέστερα πρὸς αὐτὲς κι' ἔπειτα δι' ἐκείνων νὰ διαβιβάζουν τὴν ἐνέργειά τους πρὸς ἄλλα; Εὐλόγως λοιπὸν ἡ ἀρχὴ καὶ ἔδρα κάθε εὐκοσμίας ἀόρατης καὶ ὀρατῆς ἀφήνει τὶς θεουργικὲς ἀκτῖνες νὰ πηγαίνουν πρῶτα πρὸς τοὺς θεοειδεστέρους καὶ διὰ μέσου ἐκείνων, ὡς διαυγεστέρων νόων καὶ ἐπιτηδειοτέρων γιὰ μετοχὴ καὶ μετάδοσι φωτός, ἐλλάμπει καὶ ἐμφανίζεται στοὺς κατωτέρους κατὰ τὴν ἰκανότητά τους. Τούτων λοιπὸν, τῶν πρώτων θεοπτικῶν, ἔργο εἶναι νὰ ὑποδεικνύουν ἀφθόνως τὰ ἀπὸ αὐτοὺς ἱερῶς ἐποπτευθέντα θεάματα στοὺς δευτέρους κατὰ τὴν σύμμετρη ἰκανότητά τους· τὸ νὰ μῆσουν τὰ ἱεραρχικὰ μυστικὰ εἶναι ἔργο ἐκείνων ποὺ ἐμυήθησαν ὅλα τὰ θεῖα μυστήρια τῆς ἱεραρχίας τους καλῶς καὶ μὲ τελεία ἐπιστήμη καὶ ἀπέκτησαν τὴν τελεσιουργὸ δύναμη τῆς μυσσεως· τὸ νὰ μεταδώσουν τέλος τὰ ἱερὰ ἀξίως ἔργο εἶναι αὐτῶν ποὺ ἔλαβαν μέρος στὴν ἱερατικὴ τελείωσι ἐπιστημονικῶς καὶ ὀλοκληρωτικῶς.

5 Ἔτσι λοιπὸν ἡ θεία τάξις τῶν ἱεραρχῶν εἶναι πρώτη τῶν θεοπτικῶν τάξεων, ἐπίσης δὲ ἡ ἴδια εἶναι κορυφαία καὶ τελευταία, διότι σ' αὐτὴν τελειώνει καὶ ὀλοκληρῶνεται ὅλη ἡ διακό-

9. Ἐπαναλαμβάνεται κι' ἐδῶ ἡ ἴδια διαδικασία ποὺ παρατηρεῖται στὴν οὐράνια ἱεραρχία.

γὰρ εἰς αὐτὴν ἀποτελευτᾶ καὶ ἀποπληροῦται πᾶσα τῆς καθ' ἡμᾶς ἱεραρχίας ἢ διακόσμησις. Ὡς γὰρ ἅπασαν ἱεραρχίαν ὀρῶμεν εἰς τὸν Ἰησοῦν ἀποπεραιουμένην, οὕτως ἐκάστην εἰς τὸν οἰκεῖον ἔνθεον ἱεράρχην. Ἡ δὲ τῆς ἱεραρχικῆς τάξεως δύναμις ἐν 5 πάσαις χωρεῖ ταῖς ἱεραῖς ὀλότησι καὶ διὰ πασῶν τῶν ἱερῶν τάξεων ἐνεργεῖ τὰ τῆς οἰκείας ἱεραρχίας μυστήρια· ἐκκρίτως δὲ αὐτῇ παρὰ τὰς λοιπὰς τάξεις εἰς αὐτουργίαν ὁ θεῖος θεσμὸς ἀπονενέμηκε τὰς θειοτέρας ἱερουργίας· αὗται δὲ εἰσιν αἱ τελεσιουργοὶ τῆς θερχικῆς δυνάμεως εἰκόνες, ἀποτελειοῦσαι πάντα 10 τὰ θειότατα σύμβολα καὶ πάσας τὰς ἱεράς διακοσμήσεις. Εἰ γὰρ καὶ πρὸς τῶν ἱερέων τελοῦνταιί τινα τῶν σεβασμίων συμβόλων, ἀλλ' οὐ ποτε τὴν ἱεράν θεογενεσίαν ὁ ἱερεὺς ἐνεργήσει τοῦ θειοτάτου μύρου χωρὶς, οὐδὲ τὰ τῆς θείας κοινωνίας τελέσει μυστήρια μὴ τῶν θειοτάτῳ θυσιαστηρίῳ τῶν κοινωνικῶν ἐπιτεθέντων 15 τῶν συμβόλων· ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸς ἱερεὺς ἔσται μὴ πρὸς τῶν ἱεραρχικῶν τελειώσεων εἰς τοῦτο κεκληρωμένος. Ὅθεν ἡ θεία θεσμοθεσία τὴν τῶν ἱερατικῶν τάξεων ἀγιαστείαν καὶ τὴν τοῦ θεοῦ μύρου τελείωσιν καὶ τὴν ἱεράν τοῦ θυσιαστηρίου τελετουργίαν ταῖς τῶν ἐνθέων ἱεραρχῶν τελεσιουργοῖς δυνάμεσιν 20 ἐνιαίως ἀπεκλήρωσεν.

6 Ἔστιν οὖν ἡ ἱεραρχικὴ τάξις, ἢ τῆς τελειωτικῆς δυνάμεως ἀναπεπλησμένη, τὰ τελεσιουργὰ τῆς ἱεραρχίας ἐκκρίτως τελετουργοῦσα καὶ τὰς ἐπιστήμας τῶν ἱερῶν ἐκφαντορικῶς μυοῦσα καὶ ἐκδιδάσκουσα τὰς ἀναλόγους αὐτῶν καὶ ἱεράς ἕξεις τε καὶ 25 δυνάμεις. Ἡ δὲ τῶν ἱερέων φωταγωγικὴ τάξις ἐπὶ τὰς θείας τῶν τελετῶν ἐποψίας χειραγωγεῖ τοὺς τελουμένους ὑπὸ τῆ τῶν ἐνθέων ἱεραρχῶν τάξει, καὶ μετ' αὐτῆς ἱερουργοῦσα τὰς οἰκείας ἱερουργίας ἐν οἷς μὲν αὐτὴ δρᾷ τὰς θεουργίας ὑποδεικνύουσα διὰ

10. Ἡ ἱεραρχία ὡς σύνολο, οὐράνια καὶ ἐκκλησιαστικὴ, ἀρχίζει καὶ τελειώνει μὲ τὸν Ἰησοῦ. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱεραρχία ἀποπερατώνεται ἐπίσης στὸν ἱεράρχην.

σησεις τῆς ιεραρχίας μας. Ὅπως δηλαδή τὴν ὀλικὴν ιεραρχία τὴ βλέπομε νὰ ἀποπερατώνεται στὸν Ἰησοῦ, ἔτσι κάθε ιεραρχία χωριστὰ τὴ βλέπομε νὰ ἀποπερατώνεται στὸν ἔνθεο ιεράρχη τῆς¹⁰. Ἡ δὲ δύναμις τῆς ιεραρχικῆς τάξεως προχωρεῖ σὲ ὄλες τὶς ἱερὲς ὀλότητες καὶ ἐνεργεῖ διὰ μέσου ὄλων τῶν ἱερῶν τάξεων τὰ μυστήρια τῆς ιεραρχικῆς τῆς θέσεως· διότι σ' αὐτήν, ἐξοχώτερα ἀπὸ τὶς ἄλλες τάξεις, ἔχει ἀπονεύει ὁ θεῖος νόμος τὶς θειότερες ἱερουργίες γιὰ αὐτοπρόσωπη ἐπιτέλεσι. Κι' εἶναι αὐτὲς οἱ τελεσιουργεὲς εἰκόνες τῆς θεαρχικῆς δυνάμεως, ποὺ ἀποτελειώνουν ὄλα τὰ θεῖα σύμβολα καὶ ὄλες τὶς ἱερὲς διακοσμήσεις¹¹. Διότι, ἂν καὶ μερικὰ ἀπὸ τὰ σεβάσματα μυστήρια τελοῦνται ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς, ἀλλὰ ποτὲ ὁ ἱερεὺς δὲν μπορεῖ νὰ ἐνεργήσῃ τὴν ἱερὴ θεογενεσία χωρὶς τὸ θεῖο μύρο οὔτε νὰ τελέσῃ τὰ μυστήρια τῆς κοινωνίας· ἀλλ' οὔτε ἱερεὺς δὲν θὰ ὑπάρξῃ ἂν δὲν χειροτονηθῇ γι' αὐτὸ ἀπὸ τὶς ιεραρχικὲς ἐνέργειες. Γι' αὐτὸ ἡ θεῖα θεσμοθεσία ἀνέθεσε ἀποκλειστικῶς στὶς τελεσιουργοὺς δυνάμεις τῶν ἐνθέων ιεραρχῶν τὸν ἁγιασμὸ τῶν ἱερῶν τάξεων, τὴν καθαγίασι τοῦ θεοῦ μύρου καὶ τὴν ἱερὴν τελετουργία καθιερώσεως τοῦ θυσιαστηρίου.

6 Ἡ ιεραρχικὴ λοιπὸν τάξις εἶναι ἐκείνη ποὺ κατέχει πλήρως τὴν τελειωτικὴν δύναμι ποὺ ἐπιτελεῖ κατ' ἀποκλειστικότητα τὶς τελεσιουργεὲς πράξεις τῆς ιεραρχίας, ποὺ μεταδίδει ἐρμηνευτικῶς τὶς ἐπιστῆμες τῶν ἱερῶν μυστηρίων, ποὺ διδάσκει στοὺς μουμένους τὶς ἀνάλογες μὲ τὴν δεκτικότητά τους ἱερὲς ἔξεις καὶ δυνάμεις. Ἡ δὲ φωταγωγικὴ τάξις τῶν ἱερέων χειραγωγεῖ τοὺς μουμένους στὶς θεῖες ἐποψίες τῶν μυστηρίων ὑπὸ τὶς διαταγὰς τῆς τάξεως τῶν ἐνθέων ιεραρχῶν καὶ μαζί τους ἱερουργοῦν τὰ ἔργα ποὺ τοὺς ἀνήκουν· στὶς ἱεροτελεστίες ποὺ εἶναι τῆς ἀρμοδιότητός της δηλώνει τὶς θεῖες ἐνέργειες μὲ τὰ ἱερὰ σύμβολα καὶ καθιστᾷ τοὺς προσερχομένους θεωρητικοὺς καὶ κοινωνοὺς τῶν ὀσίων τελετῶν, ἀλλὰ ἐκείνους ποὺ ἐπιθυ-

11. Ἡ τάξις τῶν ιεραρχῶν (ἐπισκόπων) εἶναι ἡ πηγὴ ἁγιασμοῦ στὴν ἐκκλησιαστικὴν ιεραρχία.

τῶν ἱερωτάτων συμβόλων καὶ θεωρητικοὺς τοὺς προσιόντας
 ἀποτελοῦσα καὶ τῶν ὀσίων τελετῶν κοινωνούς, εἰς τὸν ἱεράρ-
 χην δὲ ἀναπέμπουσα τοὺς τῆς ἐπιστήμης τῶν θεωρηθεισῶν ἱε-
 ρουργιῶν ἐφιεμένους. Ἡ δὲ τῶν λειτουργῶν τάξις, ἢ καθαρτικὴ
 5 καὶ τῶν ἀνομοίων διακριτικὴ, πρὸ τῆς ἐπὶ τὰς τῶν ἱερέων ἱε-
 ρουργίας προσαγωγῆς ἀποκαθαίρει τοὺς προσιόντας, ἀμιγεῖς
 αὐτοὺς ἀποτελοῦσα τῶν ἐναντίων καὶ πρὸς ἱεραρχικὴν ἐπο-
 ψίαν καὶ κοινωνίαν ἐπιτηδείους. Ὅθεν ἐπὶ τῆς ἱεραῆς θεογενε-
 σίας οἱ λειτουργοὶ τὸν προσιόντα τῆς παλαιᾶς ἀπογυμνοῦσιν
 10 ἐσθῆτος, ἔτι μὴν καὶ ὑπολύουσι, καὶ πρὸς δυσμᾶς εἰς ἀποταγὴν
 ἰστῶσι καὶ αὐθις πρὸς ἕω μετάγουσι (τῆς καθαρτικῆς γὰρ εἰσι
 τάξεως καὶ δυνάμεως) ἀποβάλλειν ὀλικῶς ἐγκελευόμενοι τοῖς
 προσιοῦσι τὰς τῆς προτέρας ζωῆς ἀμφιέσεις καὶ τὸ τοῦ προτέ-
 ρου βίου σκοτεινὸν ὑποδεικνύντες, καὶ ἐκδιδάσκοντες αὐτούς,
 15 ἀποταξαμένους τοῖς ἀλαμπέσιν, ἐπὶ τὰ φωτιστικὰ μεταταχθῆ-
 ναι. Καθαρτικὴ τοίνυν ἐστὶν ἢ λειτουργικὴ διακόσμησις, ἐπὶ τὰς
 φανὰς τῶν ἱερέων ἱεραρχίας ἀνάγουσα τοὺς κεκαθαρμένους
 καὶ τοὺς ἀτελέστους ἀποκαθαίρουσα καὶ μαιευομένη ταῖς κα-
 θαρτικαῖς τῶν Λογίων ἐλλάμψεσι καὶ διδασκαλίαις καὶ προσέτι
 20 τοὺς ἀνιέρους τῶν ἱερέων ἀμιγῶς ἀποδιαστέλλουσα· διὸ καὶ
 ταῖς ἱεραῖς αὐτὴν ἐφίστησι πύλαις ἢ ἱεραρχικὴ θεσμοθεσία, τὴν
 πρὸς τὰ ἱερά τῶν προσιόντων εἴσοδον ἐν ταῖς παντελέσι καθάρ-
 σεσιν αἰνισσομένη καὶ τὴν ἐπὶ τὰς ἱεραῆς αὐτῶν ἐποψίας καὶ κοι-
 νωνίας προσαγωγὴν ταῖς καθαρτικαῖς δυνάμεσιν ἐγχειρίζουσα
 25 καὶ διὰ τούτων αὐτοὺς ἀκηλιδῶτους εἰσδεχομένη.

7 Δέδικται τοίνυν ἡμῖν ἢ μὲν τῶν ἱεραρχῶν τάξις τελειωτικὴ
 καὶ τελεσιουργός, ἢ δὲ τῶν ἱερέων φωτιστικὴ καὶ φωταγωγός,
 ἢ δὲ τῶν λειτουργῶν καθαρτικὴ καὶ διακριτικὴ· δηλαδὴ τῆς ἱε-
 ραρχικῆς τάξεως, οὐ τελεσιουργεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ φωτίζειν
 30 ἅμα καὶ καθαίρειν ἐπισταμένης καὶ τῆς τῶν ἱερέων δυνάμεως
 ἐχούσης ἐν ἑαυτῇ μετὰ τῆς φωτιστικῆς καὶ τὴν καθαρτικὴν ἐπι-

μοῦν τὴν ἐπιστήμη τῶν ἱερουργιῶν τις ὁποῖες ἐπώπτευσαν τοὺς παραπέμπει στὸν ἱεράρχη. Ἡ δὲ τάξις τῶν λειτουργῶν, ποὺ εἶναι καθαρτικὴ καὶ διακριτικὴ τῶν ἀνομοίων πρὸς τὸ θεῖο, πρὶν ἀπὸ τὴν προσαγωγή τους πρὸς τις ἱεουργίες τῶν ἱερέων καθαρίζει τοὺς προσερχομένους, καθιστώντας τους ἁγίους ἀπὸ τὰ ἀντίθετα κι' ἐπιτηδεῖους γιὰ τὴν ἱεουργικὴ ἐποψία καὶ κοινωνία. Γι' αὐτὸ κατὰ τὴν ἱερὴ θεογενεσία οἱ λειτουργοὶ ἀπογυμνῶνουν τὸν προσερχόμενον ἀπὸ τὸ παλαιὸ ἔνδυμα καὶ τὸν ὑπολύουν, τὸν στήνουν πρὸς τὴ δύσι γιὰ τὴν ἀποταγή καὶ πάλι τὸν μεταστρέφουν πρὸς τὴν ἀνατολή (διότι ἀνήκουν στὴν καθαρτικὴ τάξι καὶ δύναμι), παραγγέλλοντας στοὺς προσερχομένους νὰ ἀποβάλλουν ὀλικά τις ἀμφιέσεις τῆς προηγουμένης ζωῆς, ὑποδεικνύοντας τὸ σκοτάδι τοῦ προηγουμένου βίου καὶ διδάσκοντάς τους ν' ἀποτάξουν τὰ σκοτεινά καὶ νὰ μεταταχθοῦν στὰ φωτεινά. Καθαρτικὴ λοιπὸν εἶναι ἡ λειτουργικὴ διακόσμησις, διότι ἀνυψώνει τοὺς καθαρισμένους στὶς λαμπρὲς ἱεουργίες τῶν ἱερέων, καθαρίζει καὶ μαιεύει τοὺς ἀμυήτους μὲ τις καθαρτικὲς ἐλλάμψεις καὶ διδασκαλίες τῶν Ἁγίων κι' ἐπίσης διαχωρίζει τελείως τοὺς ἀνιέρους ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς, γιὰ νὰ μὴ βεβηλῶνται οἱ τελευταῖοι. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἱεραρχικὴ θεσμοθεσία τοποθετεῖ αὐτὴ τὴ διακόσμησι στὶς ἱερὲς πύλες¹², ὑπαινισσομένη τὴν πρὸς τὰ ἱερὰ εἴσοδο τῶν προσερχομένων, γιὰ νὰ παραδοθοῦν στὶς τέλειες καθάρσεις, εἰσάγοντάς τους μὲ τις καθαρτικὲς δυνάμεις στὶς ἱερὲς τους ἐποψίες καὶ κοινωνίες καὶ δεχομένη αὐτοὺς διὰ μέσου τούτων ἀκηλιδώτους. — *τελεσιουργός*

7 Ἀπεδείξαμε λοιπὸν ὅτι ἡ μὲν τάξις τῶν ἱεραρχῶν εἶναι τελειωτικὴ καὶ ~~γενεσιουργός~~, ἡ τάξις τῶν ἱερέων εἶναι φωτιστικὴ καὶ φωταγωγός καὶ ἡ τάξις τῶν λειτουργῶν εἶναι καθαρτικὴ καὶ διακριτικὴ, μὲ τὴν ἔννοια ὅτι ἡ ἱεραρχικὴ τάξις γνωρίζει ὄχι μόνον νὰ τελεσιουργῇ ἀλλὰ καὶ νὰ φωτίζη καὶ νὰ καθαίρη συγχρόνως καὶ ὅτι ἡ δύναμις τῶν ἱερέων ἔχει μέσα της μαζί μὲ τὴ

12. Στὴν τάξι τῶν λειτουργῶν (διακόνων) τοποθετοῦνται καὶ οἱ φύλακες τῶν πυλῶν ἐδῶ.

στήμην. Αἱ μὲν γὰρ ἤττους ἐπὶ τὰ κρείττω μεταπηδᾶν ἀδυνατοῦσι, πρὸς τὸ μηδὲ θεμιτὸν αὐταῖς εἶναι πρὸς τοιαύτην ἐγχειρεῖν ἀλαζονείαν· αἱ δὲ θειότεραι δυνάμεις μετὰ τῶν οἰκείων καὶ τὰς ὑφειμένας τῆς αὐτῶν τελειότητος ἱεράς ἐπιστήμας γινώσκουσιν.

5 Ὅμως ἐπειδὴ θείων εἰσὶν ἐνεργειῶν εἰκόνες αἱ ἱερατικαὶ διακοσμήσεις τῆς εὐκόσμου καὶ ἀσυγχύτου τῶν θείων ἐνεργειῶν τάξεως, ἐν ἑαυταῖς δεικνῦσαι τὰς τεταγμένας ἐλλάμψεις εἰς τὰς πρῶτας καὶ μέσας καὶ τελευταίας ἱεράς ἐνεργείας καὶ τάξεις, ἐν διακρίσεσιν ἱεραρχικαῖς ἐτάχθησαν, ἐμφαίνουσαι, καθάπερ

10 ἔφην, ἐν ἑαυταῖς τῶν θείων ἐνεργειῶν τὸ τεταγμένον καὶ ἀσύμφυρτον. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ θεαρχία τοὺς ἐν οἷς ἂν ἐγγένηται νόας ἀποκαθαίρει πρῶτον, εἶτα φωτίζει καὶ φωτισθέντας ἀποτελειοῖ πρὸς θεοειδῆ τελεσιουργίαν, εἰκότως ἡ ἱεραρχία τῶν θείων εἰκόνων εἰς διακεκριμένας ἑαυτὴν διαιρεῖ τάξεις τε καὶ δυνάμεις,

15 ἑναργῶς ὑποδεικνῦσα τὰς θεαρχικὰς ἐνεργείας ἐν παναγεστάταις καὶ ἀμιγέσι τάξεσιν εὐσταθῶς καὶ ἀσυγχύτως ἐστηκυίας.

Ἄλλ' ἐπειδὴ τὰς ἱερατικὰς τάξεις τε καὶ ἀποκληρώσεις, δυνάμεις τε αὐτῶν καὶ ἐνεργείας εἰρήκαμεν, ὡς ἡμῖν ἐφικτόν, καὶ τὰς ἱερωτάτας αὐτῶν, ὡς οἰοί τέ ἐσμεν, ἐποπτεύσωμεν

20 λειώσεις.

β. Μυστήριον ἱερατικῶν τελειώσεων

Ὁ μὲν ἱεράρχης, ἐπὶ τὴν ἱεραρχικὴν τελείωσιν προσαγόμενος, ἄμφω τῷ πόδε κλίνας ἐπίπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, ἐπὶ κεφαλῆς ἔχει τὰ θεοπαράδοτα Λόγια καὶ τὴν ἱεραρχικὴν χεῖρα καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ πρὸς τοῦ τελοῦντος αὐτὸ ἱεράρχου ταῖς

25 παναγεστάταις ἐπικλήσεσιν ἀποτελειοῦται.

Ὁ δὲ ἱερεύς, ἄμφω τῷ πόδε κλίνας ἐπίπροσθεν τοῦ θείου

13. Λόγια ἐδῶ δηλώνουν εἰδικῶς τὸ εὐαγγέλιο.

φωτιστική και τὴν καθαρτικὴ ἐπιστῆμη. Βέβαια οἱ κατώτερες τάξεις ἀδυνατοῦν νὰ μεταπηδήσουν πρὸς τὰ ἀνώτερα, λόγω τοῦ ὅτι δὲν εἶναι οὔτε κἂν θεμιτὸ νὰ ἐπιχειρήσουν τέτοια ἀλαζονεία· οἱ θειότερες ὁμως δυνάμεις ἐκτὸς ἀπὸ τὶς δικές τους γνωρίζουν καὶ τὶς ἱερὲς ἐπιστῆμες τῶν τάξεων ποὺ εὐρίσκονται παρακάτω ἀπὸ αὐτὲς σὲ τελειότητα. Ἐπειδὴ ὁμως οἱ ἱερατικὲς διακοσμῆσεις εἶναι εἰκόνες τῆς ἀρμονικῆς καὶ ἀσύγχυτης τάξεως τῶν θείων ἐνεργειῶν, ἀφοῦ δείχνουν μέσα τους ἐλλάμψεις ποὺ ἀντιστοιχοῦν στὶς πρῶτες καὶ μεσαῖες καὶ τελευταῖες ἱερὲς ἐνέργειες καὶ τάξεις, γι' αὐτὸ ἐτάχθηκαν κατὰ ἱεραρχικὲς διακρίσεις πού, ὅπως εἶπα, φανερώνουν μέσα τους τὴν εὐταξία καὶ τὸ ἀσύγχυτο τῶν θείων ἐνεργειῶν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ θεαρχία τοὺς νόες, στοὺς ὁποίους εἰσέρχεται, πρῶτα τοὺς καθαρίζει, ἔπειτα τοὺς φωτίζει καί, ἀφοῦ φωτισθοῦν, τοὺς τελειώνει μὲ τὴ θεοειδῆ τελεσιουργία, εὐλόγως ἡ ἱεραρχία ποὺ περιλαμβάνει τὶς θεῖες εἰκόνες διαιρεῖται σὲ ξεχωριστὲς τάξεις καὶ δυνάμεις, γιὰ ν' ἀποκαλύψῃ καθαρὰ ὅτι οἱ θεαρχικὲς ἐνέργειες παραμένουν σταθερὲς καὶ ἀσύγχυτες μέσα σὲ πάναγνες καὶ ἄμικτες τάξεις.

Ἄλλά, ἀφοῦ περιγράψαμε, ὅσο εἶναι ἐφικτό, τὶς ἱερατικὲς τάξεις καὶ τὶς λειτουργίες τους, τὶς δυνάμεις καὶ τὶς ἐνέργειές τους, ἃς ἐποπτεύσωμε τώρα, ὅσο μποροῦμε καὶ τὶς ἱερώτατες τελειώσεις των.

2. Μυστήριον τῶν ἱερατικῶν καθαγιασμῶν

Ὁ ὑποψήφιος ἱεράρχης, ὅταν προσέρχεται γιὰ νὰ χειροτονηθῇ σ' αὐτὸν τὸ βαθμὸ, κλίνει καὶ τὰ δυὸ πόδια ἐμπρὸς στὸ θυσιαστήριον, ἔχει ἐπάνω στὴν κεφαλὴ τὰ θεοπαράδοτα λόγια¹³ καὶ τὸ ἱεραρχικὸ χέρι καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο τελειώνεται ἀπὸ τὸν χειροτονητὴ ἱεράρχη μὲ τὶς πανάγιες ἐπικλήσεις.

Ὁ ἱερεὺς κλίνει καὶ τὰ δυὸ πόδια ἐμπρὸς στὸ θεῖο θυσια-

θυσιαστηρίου, ἐπὶ κεφαλῆς ἔχει τὴν ἱεραρχικὴν δεξιάν, καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ πρὸς τοῦ τελοῦντος αὐτὸν ἱεράρχου ταῖς ἱεροποιῖς ἐπικλήσεσιν ἀγιάζεται.

Ὁ δὲ λειτουργός, ἓνα τοῖν ποδοῖν κλίνας ἐπίπροσθεν τοῦ
5 θεῖου θυσιαστηρίου, ἐπὶ κεφαλῆς ἔχει τὴν τοῦ τελοῦντος αὐτὸν ἱεράρχου δεξιάν, τελειούμενος ὑπ' αὐτοῦ ταῖς τῶν λειτουργῶν τελεστικαῖς ἐπικλήσεσιν.

Ἐκάστῳ δὲ αὐτῶν ἡ σταυροειδῆς ἐνσημαίνεται πρὸς τοῦ
τελοῦντος ἱεράρχου σφραγὶς καὶ καθ' ἕκαστον ἀνάρρησις ἱερὰ
10 γίνεταί καὶ τελειωτικὸς ἀσπασμός, ἀσπαζομένου παντὸς ἱερα-
τικοῦ παρόντος ἀνδρὸς καὶ τοῦ τελέσαντος ἱεράρχου τὸν πρὸς τι
τῶν εἰρημένων ἱερατικῶν ταγμάτων ἀποτελεσθέντα.

γ. Θεωρία

1 Κοινὰ μὲν ἔστι τοῖς ἱεράρχαις τε καὶ ἱερεῦσι καὶ λειτουργοῖς ἐν ταῖς ἱερατικαῖς αὐτῶν τελειώσεσιν ἢ πρὸς τὸ θεῖον θυ-
15 σιαστήριον προσαγωγή καὶ ὑπόπτωσις, ἢ τῆς ἱεραρχικῆς χειρὸς ἐπίθεσις, ἢ σταυροειδῆς σφραγὶς, ἢ ἀνάρρησις, ὁ τελειωτικὸς ἀσπασμός· ἐξαιρέτα δὲ καὶ ἔκκριτα τοῖς ἱεράρχαις μὲν ἢ τῶν Λογίων ἐπὶ κεφαλῆς ἐπίθεσις, οὐκ ἐχόντων τοῦτο τῶν ὑφειμένων ταγμάτων, τοῖς δὲ ἱερεῦσιν, ἢ ἀμφοῖν τοῖν ποδοῖν κλίσις,
20 οὐκ ἐχούσης τοῦτο τῆς τῶν λειτουργῶν τελειώσεως, οἱ λειτουργοί, καθὼς εἴρηται, τὸν ἓνα κλίνουσι τοῖν ποδοῖν μόνον.

2 Ἡ μὲν οὖν ἐπὶ τὸ θεῖον θυσιαστήριον προσαγωγή καὶ ὑπόπτωσις αἰνίσσεται πᾶσι τοῖς ἱερατικῶς τελουμένοις ὑποτιθέναί καθόλου τῷ τελετάρχη Θεῷ τὴν οἰκείαν ζωὴν καὶ τὴν ἑαυτῶν
25 νοερὰν ὀλότητα πάναγνον αὐτῷ καὶ καθιερωμένην προσαγαγεῖν καὶ ὁμοειδῆ καί, ὡς δυνατόν, ἀξίαν οὔσαν τοῦ θεαρχικοῦ καὶ

στήριο, ἔχει ἐπάνω στήν κεφαλὴ τὸ δεξιὸν ἱεραρχικὸν χεῖρι, καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο καθαγιάζεται ἀπὸ τὸν χειροτονητὴν τοῦ ἱεράρχου μὲ ἱεροποιῆς ἐπικλήσεις.

Ὁ δὲ λειτουργὸς κλίνει ἓνα ἀπὸ τὰ πόδια τοῦ ἐμπρὸς στὸ θεῖο θυσιαστήριον, ἔχει ἐπάνω στήν κεφαλὴ τὸ δεξιὸν χεῖρι τοῦ χειροτονητοῦ τοῦ ἱεράρχου, καὶ ἔτσι χειροτονεῖται ἀπὸ αὐτὸν μὲ τελεστικὰς ἐπικλήσεις ποὺ εἶναι ὠρισμένες γιὰ τοὺς λειτουργοὺς.

Στὸν καθένα τοὺς ἐπιτίθεται ἀπὸ τὸν χειροτονητὴν ἱεράρχου ἢ σταυροειδὴς σφραγίδα καὶ στὸν καθένα τελεῖται ἱερὴ ἀνακήρυξις καὶ τελειωτικὸς ἀσπασμὸς, κατὰ τὸν ὅποιο ὅλοι οἱ παρόντες ἱερατικοὶ ἄνδρες καὶ ὁ χειροτονητὴς ἱεράρχης ἀσπάζονται τὸν χειροτονηθέντα σὲ κάποιο ἀπὸ τὰ ἀναφερθέντα ἱερατικὰ τάγματα.

3. Θεωρία

Κοινὰ γιὰ ὅλους στοιχεῖα, ἱεράρχες, ἱερεῖς, λειτουργοὺς, κατὰ τὴν χειροτονίαν τοὺς εἶναι ἢ προσαγωγή στὸ θεῖο θυσιαστήριον καὶ ἢ γονυκλισία, ἢ ἐπίθεσις τῆς ἱεραρχικῆς χειρός, ἢ σταυροειδὴς σφράγισις, ἢ ἀνακήρυξις, ὁ τελειωτικὸς ἀσπασμὸς. Ἰδιαίτερα δὲ καὶ διακεκριμένα στοιχεῖα εἶναι στοὺς μὲν ἱεράρχες ἢ ἐπίθεσις τῶν Λογίων ἐπάνω στήν κεφαλὴν, πρᾶγμα ποὺ δὲν ἔχουν τὰ κατώτερα τάγματα, στοὺς ἱερεῖς δὲ εἶναι ἢ κλίσις καὶ τῶν δύο ποδιῶν, πρᾶγμα ποὺ δὲν ἔχει ἢ χειροτονία τῶν λειτουργῶν, διότι, ὅπως εἶπαμε, οἱ λειτουργοὶ κλίνουν μόνο τὸ ἓνα τοὺς πόδι.

Λοιπὸν ἢ προσαγωγή στὸ θεῖο θυσιαστήριον ὑποδεικνύει σὲ ὅλους τοὺς χειροτονουμένους νὰ ὑποβάλλουν τὴν ζωὴν τοὺς στὸν τελετάρχην Θεὸν καὶ νὰ προσαγάγουν σ' αὐτὸν τὴν νοερὰν τους ἀκεραιότητα πάντα γνη καὶ ἁγιασμένη, ὁμοειδῆ μὲ τὴν δικήν του καί, ὅσο εἶναι δυνατό, ἄξια τοῦ θεαρχικοῦ καὶ παναγίου θύ-

παναγεστάτου καὶ ἱερείου καὶ θυσιαστηρίου τοῦ καθιεροῦντος ἱερατικῶς τοὺς θεοειδεῖς νόας.

3 Ἡ δὲ τῆς ἱεραρχικῆς χειρὸς ἐπίθεσις ὁμοῦ μὲν ἐμφαίνει τὴν τελεταρχικὴν σκέπην, ὑφ' ἧς ὡς παῖδες ἱεροὶ περιέπονται πα-
5 τρικῶς, αὐτοῖς μὲν ἕξιν καὶ δύναμιν ἱερατικὴν δωρουμένης, τὰς ἐναντίας δὲ αὐτῶν δυνάμεις ἀπορραπιζούσης, διδάσκει δὲ ἅμα καὶ πᾶσας τελεῖν τὰς ἱερατικὰς ἐνεργείας, ὡς ὑπὸ Θεῶ πρᾶτ-
τοντας τοὺς τελεσθέντας καὶ τῶν οἰκείων ἐνεργειῶν αὐτὸ ἔχον-
τας ἐν παντὶ καθηγεμόνα.

4 Ἡ δὲ σταυροειδῆς σφραγὶς τὴν ἀπασῶν ὁμοῦ τῶν σαρκικῶν ὀρέξεων ἀνενεργησίαν καὶ τὴν θεομίμητον ζωὴν, ἀφορῶ-
σαν ἀκλινῶς εἰς τὴν ἀνδρικὴν Ἰησοῦ θειοτάτην ζωὴν, ἄχρι σταυροῦ καὶ θανάτου μετὰ θεαρχικῆς ἀναμαρτησίας ἐληλυθό-
τος, καὶ τοὺς οὕτω ζῶντας ὡς ὁμοιοειδεῖς ἐνσημαίνοντος τῇ
15 σταυροειδεῖ τῆς οἰκείας ἀναμαρτησίας εἰκόνι.

5 Τὴν ἱερὰν δὲ τῶν τελειώσεων καὶ τῶν τελουμένων ἀνάρ-
ρησιν ὁ ἱεράρχης ἀναβοᾷ, τοῦ μυστηρίου δηλοῦντος, ὡς ὁ φιλό-
θεος ἱεροτελεστής ἐκφαντορικός ἐστι τῆς θεαρχικῆς ἐκλογῆς,
οὐκ αὐτὸς ἰδίᾳ χάριτι τοὺς τελουμένους ἐπὶ τὴν ἱερατικὴν ἄγων
20 τελείωσιν, ἀλλ' ὑπὸ Θεοῦ κινούμενος εἰς πᾶσας τὰς ἱεραρχικὰς
ἀγιασθείας. Οὕτω ὁ Μωσῆς ὁ νομικῶς ἱεροτελεστής, οὐδὲ ἀδελφὸν ὄντα τὸν Ἀαρὼν εἰς ἱερατικὴν τελείωσιν ἄγει καὶ φιλό-
θεον αὐτὸν εἶναι καὶ ἱερατικὸν οἰόμενος, ἄχρις οὗ θεόθεν εἰς
τοῦτο κινηθεῖς, ὑπὸ τελετάρχη Θεῶ, τὴν ἱερατικὴν τελείωσιν ἱε-
25 ραρχικῶς ἐτελεσιούργησεν. Ἀλλὰ καὶ ὁ θεαρχικὸς ἡμῶν καὶ
πρῶτος ἱεροτελεστής (ἐγεγόνει γὰρ καὶ τοῦτο δι' ἡμᾶς ὁ φιλαν-
θρωπότατος Ἰησοῦς) οὐχ ἑαυτὸν ἐδόξασεν, ὡς τὰ Λόγια φησιν,
ἀλλ' ὁ λαλήσας πρὸς αὐτὸν· «σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν
τάξιν Μελχισεδέκ». Διὸ καὶ αὐτὸς ἐπὶ τὴν ἱερατικὴν τελείωσιν
30 ἄγων τοὺς μαθητάς, καίπερ ὑπάρχων ὡς Θεὸς τελετάρχης,

14. Θῦμα (ἱερεῖο) καὶ θυσιαστήριο εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστός.

ματος και θυσιαστηρίου, πού καθιερώνει στο ιερατικό αξίωμα τους θεοειδείς νόες¹⁴.

3 Ἡ ἐπίθεσις τοῦ ἱεραρχικοῦ χεριοῦ, ἀφ' ἑνὸς μὲν σημαίνει τὴν τελεταρχικὴ σκέπη, κάτω ἀπὸ τὴν ὁποία οἱ μούμενοι προφυλάσσονται πατρικῶς σὰν ἱερὰ παιδιὰ, ἀφοῦ σ' αὐτοὺς μὲν δωρίζει ἱερατικὴ ἔξι καὶ δύναμι, τὶς δὲ ἐναντιες σ' αὐτοὺς δυνάμεις ἀπομακρύνει, ἀφ' ἑτέρου δὲ διδάσκει τοὺς χειροτονουμένους νὰ τελοῦν ὅλες τὶς ἱερατικὲς πράξεις μὲ τὴν πεποίθησι ὅτι διατελοῦν ὑπὸ τῆ σκέπη τοῦ Θεοῦ κι' αὐτὸν ἔχουν καθοδηγητὴ σὲ ὅλες τὶς ἐνέργειές των.

4 Ἡ σταυροειδὴς σφράγισις δηλώνει τὴν κατάπαυσι ὅλων μαζὶ τῶν σαρκικῶν ὀρέξεων καὶ τῆ θεομίμητη ζωὴ, πού ἀτενίζει σταθερὰ στὴ θεανδρικὴ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ, πού ἔφθασε μέχρι σταυροῦ καὶ θανάτου μὲ θεαρχικὴ ἀναμαρτησία καὶ πού τοὺς ζῶντες μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο σημαδεύει ὡς ὁμοειδεῖς μὲ τὴ σταυροειδῆ εἰκόνα τῆς ἀναμαρτησίας του.

5 Τὴν ἱερὴ ἀνακήρυξι τῶν χειροτονιῶν καὶ τῶν χειροτονουμένων ἐκφέρει ὁ ἱεράρχης, διότι τὸ μυστήριον τοῦτο δηλώνει ὅτι ὁ φιλόθεος ἱεροτελεστής εἶναι ἐρμηνευτὴς τῆς θεαρχικῆς ἐκλογῆς, πού ὀδηγεῖ τοὺς χειροτονουμένους πρὸς τὴν ἱερατικὴ τελείωσι ὅχι μὲ τὴ δική του χάρι ἀλλὰ μὲ τὴν παρακίνησι ἀπὸ τὸν Θεὸ σὲ ὅλες τὶς ἱεραρχικὲς τελετουργίες. Ἐτσι ὁ Μωϋσῆς, ὁ νομικὸς ἱεροτελεστής, δὲν ὠδήγησε οὔτε τὸν ἴδιον τὸν Ἀαρὼν σὲ ἱερατικὴ προσαγωγή, ἂν καὶ ἦταν ἀδελφὸς του καί, ὅπως ἐνήστευε, ἦταν φιλόθεος καὶ ἱερατικός, ἕως ὅτου ἐτελεσιούργησε ἱεραρικῶς τὴν ἱερατικὴ καθαγίασι μὲ παρακίνησι ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ μὲ τελετάρχη τὸν Θεό. Ἀλλὰ καὶ ὁ θεαρχικὸς καὶ πρῶτος ἱεροτελεστής μας (διότι ὁ φιλανθρωπότατος Ἰησοῦς ἔγινε κι' αὐτὸ γιὰ μᾶς) δὲν ἐδόξασε αὐτὸς τὸν ἑαυτό του, ὅπως λέγουν τὰ Λόγια, ἀλλὰ τὸν ἐδόξασε ἐκεῖνος πού τοῦ εἶπε, «Σὺ εἶσαι ἱερεὺς γιὰ τοὺς αἰῶνες κατὰ τὴν τάξι τοῦ Μελχισεδέκ»¹⁵. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἴδιος, ὀδηγώντας τοὺς μαθητὰς στὴν ἱερατικὴ καθαγίασι, ἂν καὶ ἦταν τελετάρχης ὡς Θεός, ὅμως ἀνέθεσε ἱε-

15. Ἐβρ. 5,6. Ψαλμ. 109,4.

ὁμως ἐπὶ τὸν παναγέστατον αὐτοῦ Πατέρα καὶ τὸ θεαρχικὸν Πνεῦμα τὴν τελεταρχικὴν ἀνατίθησιν ἱερχικῶς τελεσιουργίαν, παραγγέλλων τοῖς μαθηταῖς, ὡς τὰ Λόγια φησιν, «ἀπὸ Ἱεροσολύμων μὴ χωρίζεσθαι, ἀλλὰ περιμένειν τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πα-
 5 τρός, ἣν ἤκούσατέ μου, ὅτι ὑμεῖς βαπτισθήσεσθε ἐν Πνεύματι ἁγίῳ». Καὶ μὴν καὶ αὐτὸς ὁ τῶν μαθητῶν κορυφαῖος, μετὰ τῆς ὁμοταγοῦς αὐτῷ καὶ ἱεραρχικῆς δεκάδος, εἰς τὴν τοῦ δυοκαιδεκάτου τῶν μαθητῶν ἐληλυθῶς ἱερατικὴν τελείωσιν, ἐπὶ τῇ θεαρχίᾳ τὴν ἐκλογὴν εὐλαβῶς καταλέλοιπεν, «ἀνάδειξον», φήσας,
 10 «ὃν ἐξελέξω», καὶ τὸν ὑπὸ τοῦ θεοῦ κλήρου θειωδῶς ἀναδεδειγμένον εἰς τὸν τῆς ἁγίας δυοκαιδεκάδος ἱεραρχικὸν ἀριθμὸν εἰσεδέξατο. Περὶ δὲ τοῦ θεοῦ κλήρου τοῦ τῷ Μαθθίᾳ θειωδῶς ἐπιπεσόντος ἕτεροι μὲν ἄλλα εἰρήκασιν οὐκ εὐαγῶς, ὡς οἶμαι, τὴν ἐμὴν δὲ καὶ αὐτὸς ἔννοιαν ἐρῶ. Δοκεῖ γάρ μοι τὰ Λόγια
 15 κλήρον ὀνομάσαι θεαρχικόν τι δῶρον, ὑποδηλοῦν ἐκείνῳ τῷ ἱεραρχικῷ χορῷ τὸν ὑπὸ τῆς θείας ἐκλογῆς ἀναδεδειγμένον· πλὴν γε ὅτι τὸν θεῖον ἱεράρχην οὐκ αὐτοκινήτως χρῆ τὰς ἱερατικὰς ποιεῖσθαι τελεσιουργίας, ἀλλ' ὑπὸ Θεοῦ κινουῦντι ταύτας ἱεραρχικῶς καὶ οὐρανίως τελεσιουργεῖν.

6 Ὁ δὲ πρὸς τῷ τέλει τῆς ἱερατικῆς τελειώσεως ἀσπασμὸς ἱερὰν ἔμφασιν ἔχει. Πάντες γὰρ ὅσοι πάρεισι τῶν ἱερατικῶν ὄντες τάξεων, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ τελέσας ἱεράρχης, ἀσπάζονται τὸν τετελεσμένον. Ὅταν γὰρ ἱερατικαῖς ἔξεσι καὶ δυνάμεσι, καὶ θείᾳ κλήσει καὶ ἀγιασθείᾳ, πρὸς ἱερατικὴν τελεσιουργίαν ἀφίκτηται
 25 νοῦς ἱερός, ἐραστὸς ἐστὶ ταῖς ὁμοταγέσι καὶ ἱερωτάταις τάξεσιν, εἰς τὸ θεοειδέστατον ἀνηγμένος κάλλος, ἐρῶν τῶν ὁμοειδῶν νόων, καὶ πρὸς αὐτῶν ἱερῶς ἀντερῶμενος. Ἐνθεν ὁ πρὸς ἀλλήλους ἱερατικὸς ἀσπασμὸς ἱερούργεῖται, τὴν τῶν ὁμοειδῶν νόων ἱερὰν κιονωνίαν ὑποδηλῶν καὶ τὴν ἐπ' ἀλλήλοις ἐραστὴν
 30 εὐφροσύνην, ὡς ὀλοκλήρως ἀποσώζουσαν ἱερατικῇ μορφώσει τὸ θεοειδέστατον κάλλος.

ραρχικῶς τὴν τελεταρχικὴ καθαγίασι στὸν παναγιώτατο Πατέρα του καὶ στὸ θεαρχικὸ Πνεῦμα, παραγγέλλοντας στοὺς μαθητάς, ὅπως λέγουν τὰ Λόγια, «να μὴ ἀπομακρυνθῆτε ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἀλλὰ νὰ περιμένετε τὴν ἐπαγγελία τοῦ Πατρός, τὴν ὁποία ἀκούσατε ἀπὸ μένα, ὅτι σεῖς θὰ βαπτισθῆτε μὲ ἅγιο Πνεῦμα¹⁶. Μάλιστα καὶ ὁ ἴδιος ὁ κορυφαῖος μαθητὴς μαζί μὲ τὴν ὁμοταγῆ του ἱεραρχικὴ δεκάδα, ὅταν ἔφθασε στὸν ἱερατικὸ καθαγιασμό τοῦ δωδεκάτου μαθητοῦ, ἀνέθεσε εὐλαβῶς στὴ θεαρχία τὴν ἐκλογή, λέγοντας, «ἀνάδειξε ὅποιον ἐξέλεξες»¹⁷ κι' ὑποδέχθηκε στὸν ἱεραρχικὸ ἀριθμὸ τῆς ἁγίας δωδεκάδος τὸν θειωδῶς ἀναδειχθέντα ἀπὸ τὸν θεῖο κλῆρο. Περὶ τοῦ θεῖου κλήρου ποὺ ἔπεσε θειωδῶς στὸ Μαθθία ἄλλοι εἶπαν ἄλλα πράγματα, ὄχι σωστὰ κατὰ τὴ γνώμη μου, θὰ εἰπῶ ὅμως κι' ἐγὼ τὴν ἀποψὶ μου. Νομίζω πραγματικὰ ὅτι τὰ Λόγια ὠνόμασαν κλῆρο ἓνα θεαρχικὸ δῶρο ποὺ ὑπεδήλωνε σ' ἐκεῖνον τὸν ἱεραρχικὸ ὄμιλο τὸν ἀναδεικνύμενο ἀπὸ τὴ θεία ἐκλογή· καὶ διδάσκουν ὅτι ὁ θεῖος ἱεράρχης δὲν πρέπει νὰ πραγματοποιῆ αὐτοβούλως τὶς ἱερατικὲς χειροτονίες, ἀλλὰ νὰ τὶς τελεσιουργεῖ ἱεραρχικῶς καὶ οὐρανίως μὲ τὴν παρακίνηση τοῦ Θεοῦ.

6 Ὁ ἱερός ἀσπασμὸς κατὰ τὸ τέλος τῆς ἱερατικῆς χειροτονίας ἔχει ἱερὴ σημασία. Ὅλοι δηλαδὴ οἱ παριστάμενοι ποὺ ἀνήκουν στὶς ἱερατικὲς τάξεις, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ χειροτονητὴς ἱεράρχης, ἀσπάζονται τὸν χειροτονηθέντα. Διότι, ὅταν ἓνας ἱερός νοῦς μὲ τὰ προσόντα καὶ τὶς δυνάμεις ποὺ ταιριάζουν στὴν ἱερωσύνη, μὲ τὴ θεία κλῆσι καὶ μὲ τὸν ἁγιασμό, φθάση στὴν ἱερατικὴ τελεσιουργία, εἶναι ἐραστὸς στὶς ὁμοταγεῖς καὶ ἱερώτατες τάξεις, ἀφοῦ ἀνέβηκε στὸ θεοειδέστατο κάλλος· ἀγαπᾷ τοὺς ὁμοειδεῖς κι' ἀνταγαπᾶται ἀπὸ αὐτοὺς ἱερώς. Γι' αὐτὸ τελεῖται ὁ πρὸς ἀλλήλους ἱερός ἀσπασμὸς, ποὺ ὑποδηλώνει τὴν ἱερὴ κοινωνία τῶν ὁμοειδῶν νόων καὶ τὴν εὐφροσύνη ἀπὸ τὴν μεταξύ τους ἀγάπη, διότι αὐτὴ διασώζει πλήρως τὸ θεοειδέστατο κάλλος στὴν ἱερατικὴ μὀρφωσι.

16. Πράξ. 1,4.

17. Πράξ. 1,24.

7 Ταῦτα μὲν οὖν, ὡς ἔφην, ἐστὶ τὰ κοινὰ τῆς ὅλης ἱερατικῆς
 τελειώσεως. Ὁ δὲ ἱεράρχης ἔκκριτον ἔχει τὴν τῶν Λογίων ἐπὶ
 κεφαλῆς ἱερωτάτην ἐπίθεσιν. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ τελειωτικὴ τῆς πά-
 σης ἱερατείας δύναμις καὶ ἐπιστήμη τοῖς ἐνθέοις ἱεράρχαις ὑπὸ
 5 τῆς θεαρχικῆς δωρεῖται καὶ τελεταρχικῆς ἀγαθότητος, εἰκότως
 ἐπὶ τῶν ἱεραρχικῶν κεφαλῶν ἐπιτίθεται τὰ θεοπαράδοτα Λό-
 για, τὰ περιεκτικῶς καὶ ἐπιστημονικῶς ἐκφαντορικὰ πάσης θε-
 ολογίας, θεουργίας, θεοφανείας, ἱερολογίας, ἱερουργίας, ἐνὶ
 λόγῳ πάντων τῶν θείων καὶ ἱερῶν ἔργων τε καὶ λόγων τῶν
 10 ὑπὸ τῆς ἀγαθουργοῦ θεαρχίας τῇ καθ' ἡμᾶς ἱεραρχία δεδωρημέ-
 νων, ὡς τοῦ θεοειδοῦς ἱεράρχου, πάσης μὲν ἱεραρχικῆς δυνάμε-
 ως ὀλοκλήρως μεθέξοντος, πασῶν δὲ τῶν ἱεραρχικῶν ἱερολο-
 γιῶν τε καὶ ἱερουργιῶν τὴν ἀληθῆ καὶ θεοπαράδοτον ἐπιστή-
 μην, οὐκ ἐλλαμφθησομένου μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις ἀναλογίαις
 15 ἱεραρχικαῖς μεταδώσοντος καὶ τελεσιουργήσοντος ἐν θειοτάταις
 γνώσεσι καὶ ἀκροτάταις ἀναγωγαῖς ἱεραρχικῶς ἅπαντα τὰ τῆς
 ὅλης ἱεραρχίας τελεστικώτατα. Τοῖς δὲ ἱερεῦσι τοῖν δυοῖν πο-
 δοῖν ἡ κλίσις ἔκκριτόν ἐστι παρὰ τὴν λειτουργικὴν διακόσμησιν,
 ὡς τὸν ἕνα κλινούσης ἐκείνης, καὶ τούτῳ τῷ ἱεραρχικῷ σχήμα-
 20 τι τελειουμένης.

8 Ἡ μὲν οὖν κλίσις ἐμφαίνει τὴν ὑποκειμένην προσαγωγήν,
 τοῦ προσάγοντος ὑποτιθέντος Θεῷ τὸν ἱερῶς προσαγόμενον.
 Ἐπειδὴ δέ, ὡς πολλάκις εἰρήκαμεν, αἱ τρεῖς τῶν ἱεροτελεστῶν
 διακοσμήσεις διὰ τῶν τριῶν ἀγιωτάτων τελετῶν καὶ δυνάμεων
 25 ἐφ'esτᾶσι ταῖς τρισὶ τῶν τελουμένων τάξεσι καὶ τὴν ὑπὸ τὰ θεῖα
 ζυγὰ σωστικὴν αὐτῶν ἱερουργοῦσι προσαγωγήν, εἰκότως ἡ λει-
 τουργικὴ τάξις, ὡς μόνον καθαρτικὴ, τὴν μίαν ἱερουργεῖ τῶν
 καθαιρομένων προσαγωγήν ὑπὸ τὸ θεῖον αὐτὴν ὑποτιθεῖσα θυ-
 σιαστήριον, ὡς ἐν αὐτῷ τῶν καθαιρομένων νόων ὑπερκοσμίως
 30 ἱερουμένων. Οἱ δὲ ἱερεῖς ἄμφω τῷ πόδε κλίνουσιν, ὡς τῶν ὑπ'
 αὐτῶν ἱερῶς προσαγομένων οὐ μόνον κεκαθαυμένων, ἀλλὰ καὶ

7 Αὐτὰ λοιπόν, ὅπως εἶπα, εἶναι τὰ κοινὰ τοῦ συνόλου τῶν ἱερατικῶν χειροτονιῶν. Ὁ δὲ ἱεράρχης ἰδιαίτερο ἔχει τὴν ἱερωτάτη τοποθέτησι τῶν Λογίων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ τελειωτικὴ δύναμις καὶ ἐπιστήμη παραχωρεῖται στοὺς ἐνθέους ἱεράρχες ἀπὸ τῆ θεαρχικῆ καὶ τελεταρχικῆ ἀγαθότητα, σωστὰ ἐπιτίθενται στὶς ἱεραρχικὰς κεφαλὰς τὰ θεοπαράδοτα Λόγια, πού περιέχουν καὶ ἐκφράζουν γνωστικῶς ὅλη τὴ θεολογία, θεουργία, θεοφάνεια, ἱερολογία, ἱερούργια, μ' ἓνα λόγο ἐκφράζουν ὅλα τὰ θεῖα καὶ ἱερά ἔργα καὶ λόγια πού ἔχουν δωρηθῆ ἀπὸ τὴν ἀγαθουργὴ θεαρχία στὴν ἱεραρχία μας. Πράγματι ὁ θεοειδὴς ἱεράρχης θὰ μετάσχη πλήρως ὅλης τῆς ἱεραρχικῆς δυνάμεως, ἐπίσης δὲ ὄχι μόνο θὰ ἐλλαμφοθῆ τὴν ἀληθινὴ καὶ θεοπαράδοτη ἐπιστήμη ὅλων τῶν ἱεραρχικῶν ἱερολογιῶν καὶ ἱερούργιῶν, ἀλλὰ καὶ θὰ μεταδώσῃ σὲ ἄλλους ἀπὸ αὐτὴν κατὰ τὴ θέσι τους στὴν ἱεραρχία καὶ θὰ τελεσιουργήσῃ ἱεραρχικῶς ὅλα τὰ μυστήρια τοῦ συνόλου τῆς ἱεραρχίας, ἐφωδιασμένος μὲ θειότατες γνώσεις καὶ μὲ ἀποτελεσματικὰς ἀναγωγὰς. Στὸς δὲ ἱερεῖς ἰδιαίτερο εἶναι ἡ κλίσις τῶν δύο ποδιῶν, σὲ σύγκρισι μὲ τὴ λειτουργικὴ διακόσμησι, ἡ ὁποία κλίνει μόνο τὸ ἓνα πόδι καὶ μὲ αὐτὸ τὸ σχῆμα χειροτονεῖται ἀπὸ τὸν ἱεράρχη.

8 Ἡ γονυκλισία λοιπόν φανερῶνει τὴν ὑποτακτικὴν προσαγωγή, κατὰ τὴν ὁποία ὁ προσάγων ὑποτάσσει στὸ Θεὸ τὸν ἱερῶς προσαγόμενο. Ὅπως πολλὰς φορές εἶπαμε, οἱ τρεῖς διακοσμήσεις τῶν ἱεροτελεστικῶν διὰ τῶν τριῶν ἀγίων τελετῶν καὶ δυνάμεων ἐπιστατοῦν στὶς τρεῖς τάξεις τῶν ἀγιαζομένων καὶ ἐκτελοῦν τὴν προσαγωγή τους κάτω ἀπὸ τὸν θεῖο ζυγόν. Εὐλόγως λοιπόν ἡ λειτουργικὴ τάξις¹⁸, ὡς καθαρτικὴ μόνο, ἐκτελεῖ τὴν προσαγωγή μιᾶς μόνο τάξεως, τῶν καθαιρομένων, φέροντάς τους κάτω ἀπὸ τὸ θεῖο θυσιαστήριον, διότι σ' αὐτὸ καθιερώνονται ὑπερκοσμῶς οἱ καθαιρόμενοι νόες. Οἱ ἱερεῖς κλίνουν καὶ τὰ δύο πόδια, ἀφοῦ οἱ ἱερῶς προσαγόμενοι ἀπὸ αὐτοὺς δὲν

18. Ἡ διακονικὴ τάξις δηλαδὴ.

ταῖς φανοτάταις αὐτῶν ἱερουργίαις ἀναγωγικῶς ἀποκεκαθαρμένης ζωῆς εἰς θεωρητικὴν ἔξιν καὶ δύναμιν ἱερουργικῶς ἀποτελεσθέντων. Ὁ δὲ ἱεράρχης, ἄμφω τῷ πόδε κλίνων, ἐπὶ κεφαλῆς ἔχει τὰ θεοῦ ἀράδοτα Λόγια, τοὺς ὑπὸ τῆς λειτουργικῆς δυνάμεως ἐκκεκαθαρμένους καὶ πρὸς τῆς ἱερουργοῦ πεφωτισμένους πρὸς τὴν τῶν ἐποπτευθέντων ὑπ' αὐτῶν ἱερῶν ἀναλόγως αὐτοῖς ἐπιστήμην ἱεραρχικῶς ἄγων καὶ δι' αὐτῆς ἀποτελειῶν τοὺς προσαγομένους εἰς τὴν κατ' αὐτοὺς ὀλόκληρον ἀφιέρωσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

α'. Περὶ τῶν τελουμένων τάξεων

1 Αὗται μὲν αἱ ἱερατικάι τάξεις τε καὶ ἀποκληρώσεις, δυνά-
10 μεις τε αὐτῶν καὶ ἐνέργειαι καὶ τελειώσεις· τὴν δὲ ὑπ' αὐτὰς
τριάδα τῶν τελουμένων τάξεων ἐξῆς ἀφηγητέον.

Λέγομεν τοίνυν, ὅτι καθαιρόμεναι μὲν εἰσι τάξεις αἱ τῶν ἱερουργιῶν καὶ τελετουργιῶν ἀποδιαστελλόμεναι πληθύες, ὧν ἤδη μνημὴν ἐποιησάμεθα· τῆς μὲν, ὡς ἔτι πρὸς τῶν λειτουργῶν
15 τοῖς μαιευτικοῖς λογίοις πρὸς ζωτικὴν ἀπότεξιν μορφουμένης τε καὶ διαπλαττομένης· τῆς δέ, ὡς ἔτι πρὸς τὴν ἱεράν, ἧς ἀπέστη ζωῆς ἀνακικλησκομένης τῇ τῶν ἀγαθῶν Λογίων ἐπιτρεπτικῇ διδασκαλίᾳ· τῆς δέ, ὡς ἔτι πρὸς τῶν ἐναντίων ποιῶν ἀνάνδρως ἐκδειματουμένης καὶ πρὸς τῶν δυναμοποιῶν λογίων

19. Εἶναι οἱ φωτιζόμενοι.

1. Ὅπως τρεῖς εἶναι οἱ ἱερατικὲς τάξεις, τρεῖς εἶναι καὶ οἱ ἀγιαζόμενες τάξεις.

εἶναι μόνο καθαρμένοι, ἀλλὰ μὲ τις λαμπρὲς ἀναγωγικὲς ἱε-
 ρουργίες των ἀπὸ τὴν καθαρμένη ζωὴ ἔχουν ἀποτελειωθῆ ἱε-
 ρουργικῶς σὲ θεωρητικὴ ἔξι καὶ δύναμι¹⁹. Τέλος ὁ ἱεράρχης,
 κλίνοντας καὶ τὰ δυὸ πόδια, ἔχει ἐπάνω στὴν κεφαλὴ του τὰ θε-
 οπαράδοτα Λόγια, διότι ὁδηγεῖ τοὺς ἀπὸ τὴ λειτουργικὴ δύναμι
 καθαρμένους καὶ τοὺς ἀπὸ τὴν ἱερουργικὴ φωτισμένους πρὸς τὴ
 γνῶσι τῶν ἐποπτευθέντων ἀπὸ αὐτοὺς μυστηρίων ἀνάλογα μὲ
 τὴν ἰκανότητά τους καὶ διὰ μέσου τῆς γνώσεως ἀποτελειώνει
 τοὺς προσαγομένους σὲ μιὰ ὀλοκληρωτικὴ καθαγίασι πού ται-
 ριάζει στὴ φύσι τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

1. Περὶ τῶν ἀγιαζομένων τάξεων

1 Αὐτὲς εἶναι οἱ ἱερατικὲς τάξις καὶ ὑπηρεσίες, καθὼς καὶ
 οἱ δυνάμεις, οἱ ἐνέργειες, οἱ τελετουργίες των. Στὴ συνέχεια
 ἐδῶ πρέπει νὰ περιγράψωμε τὴν τριάδα τῶν ἀγιαζομένων ταξε-
 ων¹.

Λέγομε λοιπὸν ὅτι καθαιρόμενες τάξεις εἶναι οἱ ὁμάδες
 πού ἀποκλείονται ἀπὸ τις ἱεουργίες καὶ τελετουργίες², τις
 ὁποῖες ἐρμηνεύσαμε ἤδη. Ἡ μιὰ ἀποχωρίζεται διότι εὐρίσκεται
 ἀκόμη στὸ στάδιο τῆς μορφώσεως καὶ διαπλάσεως ἀπὸ τοὺς
 λειτουργοὺς μὲ τὰ μαιευτικὰ Λόγια πού ἀποβλέπουν στὴ ζωτι-
 κὴ γέννησι· ἡ ἄλλη διότι ξαναεπιστρέφει πρὸς τὴν ἱερὴ ζωὴ,
 ἀπὸ τὴν ὁποία ἀπομακρύνθηκε, μὲ τὴν οἰκοδομικὴ διδασκαλία
 τῶν ἀγαθῶν Λογίων· ἡ ἄλλη διότι, ἐπειδὴ ἀκόμη ἐπηρεάζεται
 ἄνανδρα ἀπὸ τις φοβίες ἐνώπιον τῶν δαιμονικῶν ἀντιπάλων,
 εὐρίσκεται στὴν κατάστασι ἰσχυροποιήσεως μὲ τὰ δυναμοποιὰ

2. Πρώτη εἶναι ἡ τάξις τῶν καθαιρομένων πού περιλαμβάνει τρεῖς ὁμά-
 δες βασικῶς μὲ κάποιες ὑποδιαίρεσεις· κατηχουμένους, μετανοοῦντες, ἐνοχλου-
 μένους.

ἐπιρρωννυμένης· τῆς δέ, ὡς ἔτι πρὸς τὰς ἱεράς ἐνεργείας ἐκ τῶν χειρόνων μεταγομένης· τῆς δέ, ὡς μεταχθείσης μὲν, οὐπω δὲ τὸ πανάγνως ἀνεπίστροφον ἐν θειοτέραις ἔξεσι καὶ ἀσαλεύτοις ἐσχηκυίας. Αὗται γάρ εἰσιν αἱ καθαιρόμεναι τάξεις ὑπὸ τῆς λει-
5 τουργικῆς μαιεύσεως καὶ καθαρτικῆς δυνάμεως· ταύτας οἱ λει-
τουργοὶ ταῖς ἱεραῖς αὐτῶν δυνάμεσι τελεσιουργοῦσι πρὸς τὸ τε-
λέως ἐκκαθαρθείσας αὐτὰς εἰς τὴν φωτιστικὴν τῶν φανοτάτων
ἱεουργιῶν θεωρίαν τε καὶ κοινωνίαν μεταχθῆναι.

2 Μέση δὲ τάξις ἐστὶν ἡ θεωρητικὴ καὶ τινῶν ἱερῶν ἀναλό-
10 γως ἐν καθαρότητι πάσῃ κοινωνός, ἡ τοῖς ἱερεῦσιν εἰς τὸ φωτί-
ζειν αὐτὴν ἀπονεμηθεῖσα. Καὶ γὰρ ἐστὶν, ὡς οἶμαι, δῆλον, ὡς ἡ
καθαρθεῖσα πάσης ἀνιέρου κηλίδος καὶ πάναγνον ἐσχηκυῖα τὴν
τοῦ οἰκείου νοδὸς ἀκίνητον ἴδρυσιν, ἐπὶ τὴν θεωρητικὴν ἔξιν καὶ
δύναμιν ἱεουργικῶς μετάγεται καὶ κοινωνεῖ τοῖς κατ' αὐτὴν
15 θειοτάτοις συμβόλοις, ἐν ταῖς θεωρίαις αὐτῶν καὶ κοινωνίαις
ἀπάσης ἱεράς εὐφροσύνης ἀποπληρουμένη καὶ πρὸς τὸν θεῖον
τῆς ἐπιστήμης αὐτῶν ἔρωτα ταῖς ἀναγωγικαῖς αὐτῶν δυνάμεσιν
ἀναλόγως ἀναπτερουμένη. Ταύτην ἐγὼ φημι τὴν τοῦ ἱεροῦ λαοῦ
τάξιν, ὡς διὰ πάσης ἐληλυθυῖαν καθάρσεως καὶ τῆς ἱεράς τῶν
20 φανοτάτων τελετῶν ἐποψίας καὶ κοινωνίας, ὡς θεμιτόν, ἤξιω-
μένην.

3 Ἡ δὲ τῶν τελουμένων ἀπασῶν ὑψηλοτέρα τάξις ἡ τῶν
μοναχῶν ἐστὶν ἱερά διακόσμησις, πᾶσαν μὲν ἀποκεκαθαρμένη
κάθαρσιν, ὀλικῆ δυνάμει καὶ παντελεῖ τῶν οἰκείων ἐνεργειῶν
25 ἀγνόητι, πάσης δέ, ὄσης θεμιτόν αὐτῇ θεωρεῖν, ἱεουργίας ἐν
νοερᾷ θεωρίᾳ καὶ κοινωνίᾳ γεγεννημένη καὶ ταῖς τῶν ἱεραρχῶν
τελειωτικαῖς δυνάμεσιν ἐγχειριζομένη καὶ ταῖς ἐνθέοις αὐτῶν
ἐλλάμψεσι καὶ ἱεραρχικαῖς παραδόσεσιν ἐκδιδασκομένη τὰς
ἐποπτευθείσας τῶν κατ' αὐτὴν ἱερῶν τελετῶν ἱεουργίας καὶ
30 πρὸς τῆς ἱεράς αὐτῶν ἐπιστήμης ἀναλόγως εἰς τελειοτάτην ἀνα-

3. Εἶναι ἡ τάξις τῶν πιστῶν, τοῦ ἱεροῦ λαοῦ.

Λόγια· ἢ ἄλλη, διότι ἀκόμη μεταφέρεται πρὸς τὶς ἱερὲς ἐνέργειες ἀπὸ τὰ διεστραμμένα ἔργα· ἢ ἄλλη, διότι, ἂν καὶ μεταστράφηκε, δὲν ἔχει σταθεροποιηθῆ ἀκόμη πανάγως στὶς θεῖες καὶ ἀσάλευτες ἕξεις. Αὐτὲς εἶναι οἱ τάξεις πού καθαίρονται μὲ τὴν λειτουργικὴ μαίευσι καὶ τὴν καθαρτικὴ δύναμι· αὐτὲς τελεσιουργοῦν οἱ λειτουργοὶ μὲ τὶς ἱερὲς δυνάμεις των, ὥστε, ἀφοῦ καθαρθοῦν τελείως, νὰ μεταχθοῦν στὴ φωτιστικὴ θεωρία καὶ κοινωνία τῶν λαμπρῶν μυστηρίων.

2 Μέση τάξις εἶναι ἡ θεωρητικὴ³ πού περιλαμβάνει τοὺς κοινωνοὺς μερικῶν μυστηρίων κατὰ τὸ μέτρο τῆς δυνάμεώς των κι' ἔχει παραχωρηθῆ γιὰ φωτισμὸ στοὺς ἱερεῖς. Διότι εἶναι, νομίζω, φανερὸ ὅτι ἡ τάξις πού ἐκαθαρίσθηκε ἀπὸ κάθε ἀνίερη κηλῖδα κι' ἀπέκτησε ἀκίνητη ἔδρα γιὰ τὸ νοῦ της μεταφέρεται ἱερουργικῶς στὴ θεωρητικὴ ἔξι καὶ δύναμι καὶ κοινωνεῖ τῶν θεῶν συμβόλων της· χορταίνει ὅλη τὴν ἱερὴ εὐφροσύνη μὲ τὶς θεωρίες καὶ κοινωνίες τῶν συμβόλων καὶ ἀναπτερόνεται πρὸς τὸν θεῖο ἔρωτα τῆς ἐπιστήμης ἀνάλογα μὲ τὶς ἀναγωγικὲς δυνάμεις τῶν μελῶν της. Ἐννοῶ μὲ αὐτὰ τὴν τάξι τοῦ ἱεροῦ λαοῦ, πού ἐπέρασε ἀπὸ ὅλη τὴν πορεία τῆς καθάρσεως καί, κατὰ τὸ θεμιτό, ἀξιῶθηκε τῆς ἱερῆς ἐποψίας καὶ κοινωνίας τῶν λαμπρῶν τελετῶν.

3 Ἡ ὑψηλότερη ἀπὸ ὅλες τὶς ἀγιαζόμενες τάξεις εἶναι ἡ ἱερὴ διακόσμησις τῶν μοναχῶν⁴, πού ἔχει ὑποστῆ ὅλη τὴν κάθαρσι μὲ ὠλοκληρωμένη δύναμι καὶ πλήρη ἀγιότητα τῶν ἐνεργειῶν της. Ἐχει φθάσει, ὅσο τῆς ἐπιτρέπεται, σὲ πλήρη θεωρία καὶ κοινωνία κάθε μυστηρίου. Ὑποκειμένη στὶς τελειωτικὲς δυνάμεις τῶν ἱεραρχῶν, διδάσκεται μὲ τὶς ἔνθεες ἐλλάμψεις καὶ ἱεραρχικὲς παραδόσεις τὶς ἱερουργίες τῶν ἱερῶν μυστηρίων πού ἐπώπτευσε κατὰ δύναμι καὶ ἀνυψώνεται ἀπὸ τὴν ἱερὴ ἐπιστήμη

4. Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ὑψηλότερη τάξι τῶν ἀγιαζομένων ὀνομάζει τῶν μοναχῶν. Ἄλλοῦ συνήθως, ὅπως καὶ λίγο παρακάτω, τοὺς μοναχοὺς ὀνομάζει θεραπευτάς, ὅπως ὁ Εὐσέβιος ἀποκαλεῖ ὁμάδα Χριστιανῶν (*Ἐκκλ. ἱστορία* 2,16, 2-17) καὶ ὁ Φίλων ὁμάδα Ἰουδαίων (*Περὶ βίου θεωρητικοῦ* 21-90) στὴν Αἴγυπτο.

γομένη τελείωσιν. Ἐνθεν οἱ θεῖοι καθηγεμόνες ἡμῶν ἐπωνυ-
 μιῶν αὐτοὺς ἱερῶν ἠξίωσαν, οἱ μὲν θεραπευτάς, οἱ δὲ μοναχοὺς
 ὀνομάζοντες, ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ καθαρᾶς ὑπηρεσίας καὶ θερα-
 πείας καὶ τῆς ἀμερίστου καὶ ἐνιαίας ζωῆς, ὡς ἐνοποιούσης αὐ-
 5 τοὺς ἐν ταῖς τῶν διαιρετῶν ἱεραῖς συμπτύξεσιν εἰς θεοειδῆ μο-
 νάδα καὶ φιλόθεον τελείωσιν· διὸ καὶ τελεστικὴν αὐτοῖς ἐδώρη-
 σατο χάριν ἢ ἱερὰ θεσμοθεσία καὶ τινος αὐτοὺς ἠξίωσεν ἀφιε-
 ρωτικῆς ἐπικλήσεως, οὐχ ἱεραρχικῆς (ἐκείνη γὰρ ἐπὶ μόναις γί-
 γνεται ταῖς ἱερατικαῖς τάξεσιν), ἀλλ' ἱερουργικῆς ὑπὸ τῶν ὁσίων
 10 ἱερέων τῇ ἱεραρχικῇ τελετουργίᾳ δευτέρως ἱερουργομένης.

β'. Μυστήριον μοναχικῆς τελειώσεως

Ὁ μὲν ἱερεὺς ἔστηκεν ἐπίπροσθεν τοῦ θείου θυσιαστη-
 ρίου, τὴν μοναχικὴν ἐπικλήσιν ἱερολογῶν. Ὁ δὲ τελούμενος
 ὀπίσω τοῦ ἱερέως ἔστηκεν, οὐκ ἄμφω τῷ πόδε κλίνων, οὐχ ἓνα
 τοῖν ποδοῖν, οὐκ ἐπὶ κεφαλῆς ἔχων τὰ θεοπαράδοτα Λόγια, μό-
 15 νον δὲ τῷ ἱερεῖ παρεστῶς ἱερολογοῦντι τὴν ἐπ' αὐτῷ μυστικὴν
 ἐπικλήσιν. Τελέσας δὲ αὐτὴν ὁ ἱερεὺς, ἐπὶ τὸν τελούμενον ἐλ-
 θὼν, ἐπερωτᾷ πρῶτον αὐτόν, εἰ πάσαις ἀποτάσσεται ταῖς διαι-
 ρεταῖς οὐ μόνον ζωαῖς, ἀλλὰ καὶ φαντασίαις. Εἶτα τὴν τελειοτά-
 την αὐτῷ ζωὴν ὑφηγεῖται, μαρτυρούμενος, ὅτι χρὴ τῆς μέσης
 20 αὐτόν ὑπερανεστηκέναι. Ταῦτα δὲ πάντα τοῦ τελουμένου προσε-
 χῶς ὁμολογήσαντος, τῷ σταυροειδεῖ τύπῳ σφραγισάμενος αὐ-
 τὸν ὁ ἱερεὺς, ἀποκείρει, τὴν τρισσὴν τῆς θείας μακαριότητος
 ἐπιβοήσας ὑπόστασιν, καὶ τὴν ἐσθῆτα πᾶσαν ἀπαμφιέσας, ἐτέ-
 ραν ἀμφιέννυσι, καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἱερῶν ἀνδρῶν, ὅσοι πά-
 25 ρεισιν, ἀσπασάμενος, αὐτόν κοινωνὸν ἀποτελεῖ τῶν θεαρχικῶν
 μυστηρίων.

5. Εἶναι ἓνας συμβολισμὸς παρόμοιος πρὸς τὸν τοῦ βαπτίσματος.

τους στην ολοκληρωτική τελείωσι. Για τὸ λόγο τοῦτο οἱ θεῖοι καθοδηγηταί μας τοὺς ἀξίωσαν ἱερῶν ἐπωνυμιῶν· ἄλλοι τοὺς ὀνομάζουν θεραπευτὰς καὶ ἄλλοι μοναχοὺς, ἀπὸ τὴν καθαρὴ ὑπηρεσία καὶ θεραπεία πὺ προσφέρουν στὸ Θεό, καὶ ἀπὸ τὴν ἀμέριστη καὶ μοναδικὴ ζωὴ, ἡ ὁποία τοὺς ἐνοποιεῖ σὲ μιὰ θεοειδῆ μονάδα καὶ σὲ μιὰ φιλόθεη τελείωσι μὲ τὴν ἱερὴ σύμπτυξι τῶν διεσπασμένων πραγμάτων. Γι' αὐτὸ ἡ ἱερὴ θεσμοθεσία τοὺς ἐδώρισε τελεστικὴ χάρι καὶ τοὺς ἀξίωσε κάποιας καθαγιαστικῆς ἐπικλήσεως, ὄχι ἱεραρχικῆς (διότι ἐκείνη τελεῖται μόνο ἐπάνω στὶς ἱερατικὲς τάξεις), ἀλλὰ ἱεουργικῆς, γινομένης ἀπὸ τοὺς ὀσίους ἱερεῖς σὲ δεῦτερο βαθμὸ κατὰ τὴν ἱεραρχικὴ τελετουργία.

2. Μυστήριον μοναχικῆς τελειώσεως

Ὁ μὲν ἱερεὺς στέκεται ἐμπρὸς στὸ θεῖο θυσιαστήριον, ἐκφέροντας τὴν εὐχὴ πὺ ἀρμόζει στοὺς μοναχοὺς. Ὁ δὲ μούμενος στέκεται πίσω ἀπὸ τὸν ἱερέα, χωρὶς νὰ κλίνη οὔτε τὰ δυὸ πόδια οὔτε τὸ ἕνα καὶ χωρὶς νὰ ἔχη στὴν κεφαλὴ τὰ θεοπαράδοτα Λόγια, ἀλλὰ παριστάμενος μόνο δίπλα στὸν ἱερέα πὺ ἐκφέρει τὴ μυστικὴ γι' αὐτὸν ἐπικλήσι. Ἀφοῦ δὲ ὁ ἱερεὺς ἀποτελειώση τὴν εὐχὴ, ἔρχεται πρὸς τὸν μούμενον καὶ πρῶτα τὸν ἐρωτᾷ ἂν ἀπαρνήται ὅλα τὰ διεσπασμένα στοιχεῖα τῆς ζωῆς κι' ὅλες τὶς φαντασίαις. Ἐπειτα τὸν διδάσκει τοὺς κανόνες τῆς τέλειαις ζωῆς, διαβεβαιώνοντάς τον δημοσίαι ὅτι πρέπει νὰ ὑπερβῆ τὴ μέση τάξι. Ἀφοῦ δὲ ὁ μούμενος τὰ ὁμολογήση ὅλα αὐτά, ὁ ἱερεὺς τὸν σφραγίζει μὲ τὸν σταυροειδῆ τρόπο, τὸν κουρεύει ἐπικαλούμενος τὴν τριαδικὴ ὑπόστασι τῆς θείας μακαριότητος· ἔπειτα τὸν ἐκδύει ὅλη τὴν ἐνδυμασία του καὶ τὸν ἐνδύει ἄλλην⁵, καὶ τέλος, ἀφοῦ τὸν ἀσπασθῆ μὲ ὄλους τοὺς ἄλλους ἱερούς ἄνδρες πὺ εἶναι παρόντες, τὸν καθιστᾷ κοινωτᾷ τῶν θεαρχικῶν μυστηρίων.

γ'. Θεωρία

- 1 Τὸ μηδένα τοῖν ποδοῖν κλίνειν, μηδ' ἐπὶ κεφαλῆς ἔχειν τὰ θεοπαράδοτα Λόγια, παρεστάναι δὲ τῷ ἱερεῖ τὴν ἐπίκλησιν ἱερολογοῦντι, δηλοῖ τὴν μοναχικὴν τάξιν οὐκ εἶναι προσαγωγικὴν ἐτέρων, ἀλλ' ἐφ' ἑαυτῆς ἐστῶσαν ἐν μοναδικῇ καὶ ἱερᾷ στάσει, 5 ταῖς ἱερατικαῖς ἐπομένῃν τάξεσι, καὶ πρὸς αὐτῶν, ὡς ὀπαδόν, ἐπὶ τὴν θείαν τῶν κατ' αὐτὴν ἱερῶν ἐπιστήμην εὐπειθῶς ἀναγομένην.
- 2 Ἡ δὲ τῶν μεριστῶν οὐ μόνον ζωῶν, ἀλλὰ μὴν καὶ φαντασιῶν ἀποταγή, τὴν τελειοτάτην ἐμφαίνει τῶν μοναχῶν φιλοσοφίαν, ἐν ἐπιστήμῃ τῶν ἐνοποιῶν ἐντολῶν ἐνεργουμένην. Ἔστι γάρ, ὡς ἔφην, οὐ τῆς μέσης τῶν τελουμένων τάξεως, ἀλλὰ τῆς πασῶν ὑψηλοτέρας. Διὸ καὶ πολλὰ τῶν πρὸς τῆς μέσης τάξεως ἀκατακρίτως ἐνεργουμένων ἀπειρήται τρόπῳ παντὶ τοῖς ἐνιαίοις μοναχοῖς, ὡς πρὸς τὸ ἔν αὐτῶν ὀφειλόντων ἐνοποιεῖ- 15 σθαι καὶ πρὸς ἱερὰν μονάδα συνάγεσθαι καὶ πρὸς τὴν ἱερατικὴν, ὡς θεμιτόν, ἀπομορφοῦσθαι ζωὴν, ὡς τὸ συγγενὲς αὐτῆς ἔχουσαν ἐν πολλοῖς καὶ μᾶλλον αὐτῇ παρὰ τὰς λοιπὰς τῶν τελουμένων τάξεις πλησιάζουσαν.
- 3 Ἡ δὲ τοῦ σταυροειδοῦς τύπου σφραγίς, ὡς ἤδη παρ' ἡμῶν 20 εἴρηται, δηλοῖ τὴν πασῶν ὁμοῦ τῶν σαρκικῶν ὀρέξεων ἀνεργησίαν. Ἡ δὲ τῶν τριχῶν ἀπόκαρσις ἐμφαίνει τὴν καθαρὰν καὶ ἀσχημάτιστον ζωὴν οὐκ ἐπιπλάστοις σχήμασι τὸ κατὰ νοῦν δουσιδὲς ἐπιθετικῶς καλλωπίζουσαν, ἀλλ' αὐτὴν ἐφ' ἑαυτῆς οὐκ ἀνθρωπικοῖς κάλλεσιν, ἀλλ' ἐνιαίοις καὶ μοναχικοῖς εἰς τὸ θεο- 25 εἰδέστατον ἀναγομένην.

3. Θεωρία

- 1 Τὸ ὅτι ὁ μοναχὸς δὲν κλίνει κανένα πόδι οὔτε ἔχει στὴν κεφαλὴ τὰ θεοπαράδοτα Λόγια, παραστέκεται μάλιστα δίπλα στὸν ἱερέα καθὼς ἐκφέρει τὴν ἐπίκλησι, δηλώνει ὅτι ἡ μοναχικὴ τάξις δὲν ἔχει ἀποστολὴ νὰ κατευθύνῃ ἄλλες τάξεις, ἀλλὰ μένει ἀφ' ἑαυτῆς σὲ μοναχικὴ καὶ ἱερὴ κατάστασι, ὑπακούει στὶς ἱερατικὰς τάξεις καὶ ἀνάγεται ἀπὸ αὐτὰς ὡς εὐπειθὴς ὁπαδὸς στὴ θεία ἐπιστήμη τῶν ἱερῶν μυστηρίων ποὺ εἶναι ἐπιτρεπτὰ στὴ σειρά της.
- 2 Ἡ δὲ ἀποταγὴ τῶν μεριστῶν στοιχείων τῆς ζωῆς, καθὼς καὶ τῶν φαντασιῶν, φανερώνει τὴν τελειοτάτη φιλοσοφία τῶν μοναχῶν, ἡ ὁποία ἀσκεῖται μὲ τὴ γνῶσι τῶν ἐντολῶν ποὺ ἐνοποιοῦν. Διότι, ὅπως εἶπα, αὐτὸς ὁ τρόπος ζωῆς δὲν ἀνήκει στὴ μέση τάξι τῶν μουμένων, ἀλλὰ στὴν ὑψηλότερη ἀπὸ ὅλες. Γι' αὐτὸ καὶ πολλὰ ἀπὸ ὅσα πράττουν τὰ μέλη τῆς μέσης τάξεως ἀκατακρίτως, ἀπαγορεύονται μὲ κάθε τρόπο στοὺς ἐνιαίους μοναχοὺς· διότι τὰ μέλη αὐτῆς τῆς τάξεως ὀφείλουν νὰ ἐνοποιηθοῦν πρὸς τὸ Ἕνα, νὰ συναχθοῦν πρὸς τὴ μονάδα καί, ὅσο εἶναι θεμιτό, νὰ συμμορφωθοῦν πρὸς τὴν ἱερατικὴν, ἀφοῦ μὲ αὐτὴν συγγενεῦει ἡ τάξις τους σὲ πολλὰ σημεῖα καὶ σ' αὐτὴν πλησιάζει περισσότερο ἀπὸ ὅσο οἱ ἄλλες μυσούμενες τάξεις.
- 3 Ἡ σφράγισις κατὰ τὸν σταυροειδῆ τύπο, ὅπως εἶπαμε ἤδη, δηλώνει τὴν ἀνενεργησία ὅλων μαζὶ τῶν σαρκικῶν ὀρέξεων. Τὸ κούρευμα τῶν τριχῶν φανερώνει τὴν καθαρὴ καὶ ἀσημάτιστη ζωὴ, ποὺ δὲν καλλωπίζει τὴν ἀσημημοσύνη τοῦ νοῦ μὲ τὴν ἐπίθεσι ἐπιπλάστων σχημάτων, ἀλλ' ἀνυψώνει ἑαυτὴν πρὸς τὴν θεοεῖδεια μὲ ἐνιαῖα καὶ μοναχικὰ κάλλη⁶, ὄχι μὲ ἀνθρώπινα.

6. Τὰ ἐνιαῖα κάλλη ἀνήκουν στὴν Ἐνάδα, τὸ μοναχικὸ στὴ Μονάδα. Εἶναι λοιπὸν θεῖα.

4 Ἡ δὲ τῆς προτέρας ἐσθῆτος ἀποβολὴ καὶ τῆς ἐτέρας λῆψις τὴν ἀπὸ μέσης ἱεράς ζωῆς ἐπὶ τῆς τελειότεραν μετάταξιν ἐμφαίνει, καθάπερ ἐπὶ τῆς ἱεράς θεογενεσίας ἢ τῆς ἐσθῆτος ἀμειψις ἐδήλου τὴν ἀπὸ καθαιρομένης ζωῆς εἰς θεωρητικὴν καὶ φωτι-
5 στικὴν ἔξιν ἀναγωγὴν. Εἰ δὲ καὶ νῦν ὁ ἱερεὺς τε καὶ πάντες ὅσοι πάρεισιν ἱεροὶ τὸν τετελεσμένον ἀσπάζονται, τὴν ἱεράν τῶν θεοειδῶν ἐννόησον κοινωνίαν, ἀγαπητικῶς ἐν εὐφροσνῇ θεία συνηδομένων ἀλλήλοις.

5 Ἐν τέλει δὲ πάντων ὁ ἱερεὺς ἐπὶ τὴν θεαρχικὴν κοινωνίαν
10 καλεῖ τὸν τετελεσμένον, ἐμφαίνων ἱερωῶς, ὡς ὁ τελεσθεὶς, εἶπερ ἀληθῶς ἐπὶ τὴν μοναχικὴν ἀφίκοιτο καὶ ἐνιαίαν ἀγωγὴν, οὐ θεωρητικὸς μόνον ἔσται τῶν κατ' αὐτὸν ἱερωῶν, οὐδὲ κατὰ μέσην τάξιν ἐπὶ τὴν κοινωνίαν ἤξει τῶν ἱερωτάτων συμβόλων, ἀλλὰ μετὰ θείας τῶν ὑπ' αὐτοῦ μετεχομένων ἱερωῶν γνώσεως ἐτέρω
15 τρόπῳ παρὰ τὸν ἱερόν λαὸν ἐπὶ τὴν μετάληψιν ἤξει τῆς θεαρχικῆς κοινωνίας. Διὸ καὶ ταῖς ἱερατικαῖς τάξεσιν, ἐν ταῖς ἱεροτελεστικαῖς αὐτῶν ἀγιαστείαις, ἐν τέλει τῶν ἱερωτάτων αὐτῶν ἀφιερώσεων ἢ τῆς ἀγιωτάτης εὐχαριστίας κοινωνία μεταδίδεται πρὸς τοῦ τελέσαντος αὐτὰς ἱεράρχου· οὐ μόνον ὅτι τῶν θε-
20 αρχικῶν μυστηρίων ἢ μετάληψις ἐκάστης ἱεραρχικῆς μεθέξεώς ἐστι τὸ κεφάλαιον, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτῆς τῆς κοινωνικῆς καὶ θειοτάτης δωρεᾶς ἀναλόγως αὐταῖς καθ' ἐκάστην αἱ ἱεραὶ πᾶσαι τάξεις μετέχουσι πρὸς τὴν οἰκείαν αὐτῶν τῆς θεώσεως ἀναγωγὴν καὶ τελείωσιν.

25 Συνῆκται τοίνυν ἡμῖν, ὡς αἱ μὲν ἅγαι τελεταὶ κάθαρσις εἰσι καὶ φωτισμὸς καὶ τελείωσις. Οἱ δὲ λειτουργοὶ καθαρτικὴ τάξις, οἱ δὲ ἱερεῖς φωτιστικὴ, τελεστικὴ δὲ οἱ θεοειδεῖς ἱεράρχαι. Καθαιρομένη δὲ τάξις ἢ τῆς ἱεράς ἐποψίας καὶ κοινωνίας ἀμέτοχος, ὡς ἔτι καθαιρομένη, θεωρητικὴ δὲ τάξις ὁ ἱερός

4 Ἡ ἀποβολή τῆς προηγούμενης ἐνδυμασίας καὶ ἡ πρόσληψις τῆς νέας φανερώνει τὴ μετὰταξι ἀπὸ τῆ μέση ἱερῆ ζωὴ πρὸς τὴν τελειότερη· ὅπως στὴν περίπτωσι τοῦ ἱεροῦ βαπτίσματος ἡ ἀλλαγὴ τῆς ἐνδυμασίας ἐδήλωνε τὴν ἀναγωγὴ ἀπὸ τὴν καθαιρομένη ζωὴ στὴ θεωρητικὴ καὶ φωτιστικὴ ἔξι. Ἄν δὲ καὶ τώρα ἀσπάζονται τὸν μούμενο οἱ ἱερεῖς καὶ ὅλοι οἱ ἅγιοι ποὺ εἶναι παρόντες, πρέπει ἀπὸ αὐτὸ νὰ ἐννοήσης πόσο ἱερῆ εἶναι ἡ κοινωνία μεταξὺ τῶν θεοειδῶν ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τῆ μεταξύ τους ἀγάπη αἰσθάνονται μαζί ἡδονὴ μέσα σὲ μιὰ κατάστασι θείας εὐφροσύνης.

5 Στὸ τέλος ὅλης τῆς τελετῆς ὁ ἱερεὺς καλεῖ τὸν μνηθέντα νὰ μετὰσχη στὴ θεαρχικὴ κοινωνία, φανερώνοντας ἔτσι ἱερῶς ὅτι, ἂν αὐτὸς ἔφθασε πραγματικὰ στὴ μοναχικὴ καὶ ἐνιαία ἀγωγὴ, δὲν θὰ εἶναι μόνο θεωρὸς τῶν ἱερῶν μυστηρίων ποὺ ἀνήκουν στὴ σειρά του, οὔτε θὰ φθάσῃ στὴν κοινωνία τῶν ἱερωτῶν συμβόλων κατὰ τὸν τρόπο τῆς μεσαίας μόνο τάξεως, ἀλλὰ θὰ φθάσῃ στὴ μετὰληψι τῆς θεαρχικῆς κοινωνίας τῶν μετεχομένων ἀπὸ αὐτὸν μυστηρίων⁷. Γι' αὐτὸ στίς ἱερατικὲς τάξεις ἡ κοινωνία τῆς ἀγίας εὐχαριστίας μεταδίδεται ἀπὸ τὸν χειροτονητὴ τους ἱεράρχη στὸ τέλος τῶν ἀκολουθιῶν τοῦ καθαγιασμοῦ τους. Κι' αὐτὸ ὄχι μόνο διότι ἡ μετὰληψις τῶν θεαρχικῶν μυστηρίων εἶναι τὸ κορύφωμα κάθε ἱεραρχικῆς μεθέξεως, ἀλλὰ καὶ διότι αὐτοῦ τοῦ δώρου τῆς θειοτάτης κοινωνίας μετέχουν κατὰ τὸ μέτρο τῆς ἰκανότητός των ὅλες οἱ ἱερὲς τάξεις στὴ σειρά, γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ἀντίστοιχη προαγωγὴ καὶ τελείωσι τῆς θεώσεώς των.

Ἄς συμπεράνωμε λοιπὸν ὅτι οἱ μὲν ἅγιες τελετὲς εἶναι κάθαρσις, φωτισμός, τελείωσις· οἱ λειτουργοὶ ἀποτελοῦν τὴν καθαρτικὴ τάξι, οἱ ἱερεῖς τὴ φωτιστικὴ, οἱ θεοειδεῖς ἱεράρχες τὴν τελεστικὴ. Καθαιρομένη τάξις εἶναι ἡ ἀμέτοχη τῆς ἱερῆς ἐποψίας καὶ κοινωνίας, ἀκριβῶς διότι εἶναι ἀκόμη ὑπὸ κάθαρσι, θεωρητικὴ τάξις εἶναι ὁ λαός, τελεία δὲ τάξις εἶναι ἡ τῶν

7. Αὐστηρῶς ἱεραρχικὸς ὁ Διονύσιος δὲν ἀποδίδει στοὺς μοναχοὺς ὑπερβολικὲς πνευματικὲς ιδιότητες. Εἶναι ἀπλῶς στὴν κορυφὴ τῶν ἀγιαζομένων.

λαός, τετελεσμένη δὲ τάξις ἢ τῶν ἐνιαίων μοναχῶν. Οὕτω γὰρ ἢ καθ' ἡμᾶς ἱεραρχία, ταῖς θεοπαραδότοις τάξεσιν ἱερῶς εὐφθετουμένη, ταῖς οὐρανίαις ἱεραρχίαις ὁμοειδῆς ἐστὶ τοὺς θεομιμητοὺς αὐτῆς ὡς ἐν ἀνδράσιν ἀποσώζουσα καὶ θεοειδεῖς χαρακτη-

5 ρας.
 6 Ἄλλ' ἐρεῖς, ὅτι ταῖς οὐρανίαις ἱεραρχίαις ἐλλείπουσι πάντως αἱ καθαιρόμεναι τάξεις· οὐ γὰρ θεμιτόν, οὐδὲ ἀληθὲς εἰπεῖν, ὡς ἔστι τις οὐρανία διακόσμησις ἐναγῆς. Ἐγὼ δέ, ὅτι μὲν ἀλώβητοι παντελῶς εἰσὶ καὶ τὸ πάναγνον ὑπερκοσμῶς ἔχουσιν,
 10 ὁμολογήσασθαι πάντως, εἰ μὴ παντελῶς ἀποπέσοιμι τοῦ ἱερωτάτου νοός. Εἰ γὰρ τις αὐτῶν ὑπὸ κακίας ἐάλω, τῆς μὲν οὐρανίας καὶ ἀμιγοῦς ἀποπεπτῶκει τῶν θείων νόων ἀρμονίας, εἰς τὴν ἀλαμπῆ δὲ τῶν ἀποστατικῶν πληθύνων ἐφέρετο πτώσιν. Ἄλλ' ἔστιν εἰπεῖν ἱερῶς ἐπὶ τῆς οὐρανίας ἱεραρχίας, ὅτι κάθαρσις ἐστὶ
 15 ταῖς ὑφειμέναις οὐσίαις ἢ παρὰ Θεοῦ τῶν τέως ἀγνοουμένων ἔλλαμψις, ἐπὶ τελειοτέραν αὐτὰς ἐπιστήμην ἄγουσα τῶν θεαρχικῶν γνώσεων καὶ τῆς ἀγνοίας ὧν οὐπω τὴν ἐπιστήμην εἶχον οἷον ἀποκαθαίρουσα, διὰ τῶν πρώτων καὶ θειοτέρων οὐσιῶν ἀναγομένης εἰς τὰς ὑπερτέρας τῶν θεοπτιῶν καὶ φανοτέρας
 20 μαρμαρυγᾶς· οὕτω καὶ φωτιζόμεναι τάξεις εἰσὶ καὶ τελούμεναι, καὶ καθαρτικαὶ καὶ φωτιστικαὶ καὶ τελεστικαὶ κατὰ τὴν οὐρανίαν ἱεραρχίαν, ὡς τῶν ὑπερτάτων καὶ θειοτέρων οὐσιῶν, τὰς ὑφειμένης ἱερᾶς καὶ οὐρανίας διακοσμήσεις ἀγνοίας μὲν ἀπάσης ἀποκαθαίρουσῶν, ἐν τάξεσι καὶ ἀναλογίαις τῶν οὐρανίων ἱε-
 25 ραρχιῶν, πληρουσῶν δὲ αὐτὰς τῶν θειοτάτων ἐλλάμψεων καὶ τελειουσῶν ἐν τῇ παναγεστάτῃ τῶν θεαρχικῶν νοήσεων ἐπιστήμῃ. Καὶ γὰρ ἤδη πρὸς ἡμῶν εἴρηται καὶ τοῖς Λογίοις θειῶδῶς διηγόρευται, τὸ μὴ ταῦτάς εἶναι πάσας τὰς οὐρανίας διακοσμήσεις ἐν πάσαις ταῖς ἱεραῖς τῶν θεοπτικῶν ἐλλάμψεων ἐπι-

έναδικῶν μοναχῶν. Διότι ἔτσι ἡ ἱεραρχία μας, ρυθμισμένη ἱεραρχῶς κατὰ τὸ σύστημα τῶν θεοπαραδότων τάξεων, εἶναι ὁμοειδῆς μὲ τις οὐράνιες ἱεραρχίες καὶ διατηρεῖ τοὺς θεομιμήτους καὶ θεοειδεῖς χαρακτῆρες των, ὅσο εἶναι δυνατὸ σὲ ἄνθρώπους.

6 Θὰ εἰπῆς βέβαια ὅτι ἀπὸ τις οὐράνιες ἱεραρχίες ἀπουσιάζουν ἐντελῶς οἱ καθαιρόμενες τάξεις· διότι δὲν εἶναι θεμιτὸ οὔτε σωστὸ νὰ εἰποῦμε ὅτι ὑπάρχει κάποια οὐράνια διακοσμήσεις, πού νὰ εἶναι βέβηλη. Ἐγὼ πάντως, ἂν δὲν ἔχω ξεπέσει τελείως ἀπὸ τὸν ἱερὸ νοῦ, θὰ ὁμολογήσω ὅπωςδῆποτε ὅτι εἶναι ἐντελῶς ἀκέραιες καὶ ἔχουν ὑπερκόσμια ἀγνότητα. Ἐάν πραγματικὰ κάποιος νοῦς καταλαμβάνεται ἀπὸ κακία θὰ εἶχε ξεπέσει ἀπὸ τὴν οὐράνια καὶ ἀγνή ἀρμονία τῶν θείων νόων καὶ θὰ εἶχε ὀδηγηθῆ στὴ σκοτεινὴ πτῶσι τοῦ πλήθους τῶν ἀποστατῶν. Ἐν τούτοις ὁμως γιὰ τὴν οὐράνια ἱεραρχία μπορούμε νὰ εἰποῦμε ὅτι καθαρσις γιὰ τις ὑφιστάμενες οὐσίες εἶναι ἢ ἀπὸ τὸν Θεὸ ἔλλαμψις τῶν ἀγνοουμένων πρωτύτερα πραγμάτων, πού τις ὀδηγεῖ σὲ τελειότερη ἐπιστήμη τῶν θεαρχικῶν γνώσεων καὶ κατὰ κάποιον τρόπο τις ἀποκαθαίρει ἀπὸ τὴν ἄγνοια πραγμάτων πού δὲν κατεῖχαν ἀκόμη καλά, ὅποτε διὰ τῶν πρώτων καὶ θειοτέρων οὐσιῶν ἀνάγονται στὶς ὑψηλότερες καὶ φωτεινότερες μαρμαρυγὲς τῶν θεοπτῶν. Ἐτσι στὴν οὐράνια ἱεραρχία ὑπάρχουν καὶ φωτιζόμενες καὶ μουύμενες τάξεις⁸, καὶ καθαρτικὲς καὶ φωτιστικὲς καὶ τελεστικὲς, ἐφ' ὅσον οἱ ὑπέρτατες καὶ θειότατες οὐσίες ἀποκαθαίρουν ἀπὸ κάθε ἄγνοια τις κατώτερες ἱερὲς καὶ οὐράνιες διακοσμήσεις, σύμφωνα μὲ τις τάξεις καὶ τις ἀναλογικὲς ἰκανότητες τῶν οὐρανίων ἱεραρχιῶν, τις γεμίζουν μὲ τις θειότατες ἐλλάμψεις καὶ τις τελειώνουν μὲ τὴν πάναγνη ἐπιστήμη τῶν θεαρχικῶν νοήσεων. Διότι κι' ἐμεῖς εἶπαμε ἤδη καὶ τὰ Λόγια ἐξήγγειλαν θεοειδῶς, ὅτι δὲν εἶναι ταυτὲς ὅλες οἱ οὐράνιες διακοσμήσεις οὔτε ἴσες σὲ ὅλες τις ἱερὲς ἐπιστήμες τῶν θεαρχικῶν ἐλλάμψεων· ἀλλὰ ὅτι ἐλλάμπονται τις λαμπερὲς

8. Σύμφωνα ὁμως μὲ τὰ προηγούμενα, δὲν ὑπάρχουν καθαιρόμενες τάξεις, ἐφ' ὅσον ὅλοι οἱ ἄγγελοι εἶναι καθαροί.

στήμαις· ἀλλ' ἐκ Θεοῦ μὲν ἀμέσως τὰς πρώτας, δι' ἐκείνων δὲ πάλιν ἐκ Θεοῦ τὰς ὑφειμένας, ἀναλόγως αὐταῖς ἐλλάμπεσθαι τὰς φανοτάτας τῆς θεαρχικῆς ἀκτῖνος αὐγάς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

Περὶ τῶν ἐπὶ τοῖς κεκοιμημένοις τελουμένων

1 Τούτων δὲ διωρισμένων, ἀναγκαῖον εἶπεῖν, ὡς οἶμαι, καὶ
5 τὰ πρὸς ἡμῶν ἱερῶς ἐπὶ τῶν κεκοιμημένων τελούμενα. Καὶ γὰρ οὐδὲ τοῦτο κοινόν ἐστι τοῖς ἱεροῖς τε καὶ ἀνιέροις, ἀλλ' ὥσπερ ἄλλοῖον εἶδος ἐστι τῆς ἐκατέρων ζωῆς, οὕτω καὶ πρὸς θάνατον ἰόντες, οἱ μὲν ἱερὰν ἐσχηκότες ζωὴν, εἰς τὰς ἀληθεῖς ἐπαγγελίας τῆς θεαρχίας ἀποσκοποῦντες, ὡς τὴν ἀλήθειαν αὐτῶν ἐν τῇ
10 καθ' αὐτὴν ἀναστάσει τεθεαμένοι, μετὰ βεβαίας καὶ ἀληθοῦς ἐλπίδος ἐν εὐφροσύνῃ θείᾳ πρὸς τὸ τοῦ θανάτου πέρας ἴασιν, ὡς ἐπὶ τέλος ἱερῶν ἀγώνων, ἐν παντελεῖ καὶ ἀτελευτήτῳ ζωῇ καὶ σωτηρίᾳ τὰ κατ' αὐτοὺς ἔσεσθαι πάντως εἰδότες διὰ τῆς ἐσομένης αὐτῶν ὀλικῆς ἀναστάσεως. Αἱ μὲν γὰρ ἱερὰι ψυχαὶ πρὸς τὴν
15 ἐπὶ τὰ χεῖρω κατὰ τὸν τῆδε βίον δυνάμεναι καταπίπτειν τροπήν, ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ τὴν ἐπὶ τὸ ἄτρεπτον ἔξουσι θεοειδεστάτην μετὰταξιν. Τὰ δὲ καθαρὰ τῶν ἱερῶν ψυχῶν ὁμόζυγα καὶ ὁμοπόρευτα σώματα, συναπογραφέντα καὶ συναθλήσαντα κατὰ τοὺς θεῖους αὐτῶν ἰδρῶτας, ἐν τῇ τῶν ψυχῶν ἀτρέπτῳ κατὰ
20 τὴν θεῖαν ζωὴν ἰδρῦσει συναπολήψεται τὴν οἰκείαν ἀνάστασιν· ἐνωθέντα γὰρ αἷς ἦνωντο κατὰ τὸν τῆδε βίον ἱεραῖς ψυχαῖς, ὡς μέλη Χριστοῦ γεγονότα, τὴν θεοειδῆ καὶ ἄφθαρτον ἀθάνατόν τε καὶ μακαρίαν ἀπολήψεται λῆξιν. Ἐν τούτοις μὲν οὖν ἢ τῶν ἱε-

αὐγὲς τῆς θεαρχικῆς ἀκτῖνος οἱ μὲν πρῶτες ἀμέσως ἀπὸ τὸν Θεό, οἱ δὲ κατώτερες πάλι ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλὰ διὰ μέσου ἐκείνων καὶ ἀναλόγως μὲ τὴν ἰκανότητά τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

1. Περὶ τῶν τελουμένων στοὺς κεκοιμημένους

Ἄφοῦ καθωρίσθησαν τοῦτα, νομίζω ὅτι εἶναι ἀναγκαῖο νὰ εἰποῦμε καὶ γιὰ ὅσα τελοῦμε ἱερῶς στοὺς κεκοιμημένους. Διότι οὔτε αὐτὸ δὲν εἶναι κοινὸ ἀνάμεσα στοὺς ἱερούς καὶ στοὺς ἀνιέρους¹, ἀλλ' ὅπως τὸ εἶδος τῆς ζωῆς τοῦ καθενὸς ἀπὸ τοὺς δυὸ εἶναι διαφορετικόν, ἔτσι εἶναι καὶ ὅταν πηγαίνουν στὸ θάνατο· ἐκεῖνοι ποὺ ἀπέκτησαν ἱερὴ ζωὴ, οἱ Χριστιανοί, προσέχοντας στὶς ἀληθινὲς ἐπαγγελίαις τῆς θεαρχίας, ἐφ' ὅσον εἶδαν τὴν ἐπαλήθευσί τους στὴν ἀνάστασί της, βαδίζουν μὲ βεβαία καὶ ἀληθινὴ ἐλπίδα μέσα σὲ θεία εὐφροσύνη πρὸς τὸ τέλος τοῦ θανάτου, σὰν τὸ τέρμα ἱερῶν ἀγώνων, διότι γνωρίζουν ὅτι μὲ τὴν μελλοντικὴ ὀλικὴ ἀνάστασί τους ὁ βίος τους θὰ εὐρίσκεται ὅπωςδήποτε μέσα σὲ τελεία καὶ ἀτελείωτη ζωὴ καὶ σωτηρία. Διότι οἱ μὲν ἱερὲς ψυχές, ποὺ κατὰ τὸν παρόντα βίον μποροῦν νὰ καταπέσουν στὴν πορεία πρὸς τὸ κακόν, κατὰ τὴν παλιγγενεσία θ' ἀποκτήσουν τὴ θεοειδέστατη μετὰταξι πρὸς τὸν ἄτρεπτο βίον. Τὰ δὲ καθαρὰ σώματα, τὰ ὁμόζυγα καὶ ὁμοπόρευτα μὲ τὶς ἱερὲς ψυχές, ἀφοῦ συνεστρατολογήθησαν καὶ συνάθλησαν, θὰ λάβουν, γιὰ τοὺς θείους ἰδρωῖτες των καὶ κατὰ τὴν ὥρα τῆς ἄτρεπτης ἐδραιώσεως τῆς ψυχῆς ἐπάνω στὴ θεία ζωὴ, μαζί μὲ αὐτὴν τὴ δική τους ἀνάστασι. Διότι, ἀφοῦ ἐνωθοῦν μὲ τὶς ἱερὲς ψυχές, τὶς συνημμένες μαζί τους σ' αὐτὸν τὸ βίον, ὡς μέλη τοῦ Χριστοῦ ποὺ ἔγιναν, θὰ λάβουν τὸ θεοειδὲς καὶ ἄφθαρτο, τὸ ἀθάνατο καὶ μακάριο τέλος. Τέτοια λοιπὸν εἶναι ἡ κοίμησις

1. Δὲν εἶναι δηλαδὴ κοινὸ στοὺς μνημένους καὶ τοὺς ἀμυήτους· μὲ ἄλλα λόγια στοὺς Χριστιανούς καὶ τοὺς εἰδωλολάτρες.

ρῶν ἐστὶ κοίμησις, ἐν εὐφροσύνῃ καὶ ἀσαλεύτοις ἐλπίσιν εἰς τὸ τῶν θεῶν ἀγώνων ἀφικνουμένη πέρας.

2 Τῶν δὲ ἀνιέρων οἱ μὲν εἰς ἀνυπαρξίαν ἀλόγως οἴονται χωρεῖν, οἱ δὲ τὴν σωματικὴν εἰσάπαξ ἀπορρήγνυσθαι τῶν οἰ-
5 κείων ψυχῶν συζυγίαν, ὡς ἀνάρμοστον αὐταῖς ἐν θεοειδεῖ ζωῇ καὶ μακαρίαις λήξεσιν, οὐκ ἐννοήσαντες οὐδὲ ἱκανῶς ἐπι-
στῆμη θεία μνηθέντες ἀρχθεῖσαν ἤδη τὴν καθ' ἡμᾶς ἐν Χριστῷ θεοειδεστάτην ζωὴν. Ἄλλοι δὲ σωμάτων ἄλλων ἀπονέμουσι
ταῖς ψυχαῖς συζυγίας, ἀδικοῦντες τὸ ἐπ' αὐτοῖς, ὡς οἶμαι, τὰ
10 συμπονήσαντα ταῖς θεαῖς ψυχαῖς καὶ τῶν ἱερῶν ἀντιδόσεων οὐκ εὐαγῶς ἀποστεροῦντες τὰ πρὸς τὸ πέρας ἐλθόντα τῶν θειο-
τάτων δρόμων. Ἄλλοι δέ, οὐκ οἶδ' ὅπως ἐπὶ προσύλους ἐν-
νοίας ἀποκλιθέντες, εἰρήκασιν ὁμοειδῆ τοῦ τῆδε βίου τὴν τοῖς
ὀσίοις ἐπηγγελμένην ἀγιωτάτην καὶ μακαριστὴν λῆξιν καὶ τρο-
15 φὰς οἰκείας ἀλλοιωτῷ βίῳ τοῖς ἰσαγγέλοις ἀθεμίτως ἀνέγρα-
ψαν.

Ἄλλ' οὐκ ἀποπεσεῖται τις ποτε τῶν ἱερωτάτων ἀνδρῶν εἰς τὰς τοιάσδε πλανήσεις· ἀλλ' ὅλους αὐτοὺς ἀπολήψεσθαι τὴν
χριστοειδῆ λῆξιν εἰδότες, ὅταν ἐπὶ τὸ πέρας ἔλθωσι τοῦ τῆδε
20 βίου, τὴν εἰς ἀφθαρσίαν αὐτῶν ὁδόν, ὡς ἐγγυτέραν ἤδη γεγενη-
μένην, ἐμφανέστερον ὁρῶσι καὶ τὰς δωρεὰς τῆς θεαρχίας ὑμνοῦσι καὶ θείας ἡδονῆς ἀποπληροῦνται, τὴν ἐπὶ τὰ χεῖρω τρο-
πὴν οὐκέτι δεδοικότες, ἀλλ' εὖ εἰδότες ὅτι τὰ κτηθέντα καλὰ βε-
βαίως καὶ αἰωνίως ἔξουσιν. Οἱ δὲ μολυσμῶν ἀνάπλεοι καὶ
25 ἀνιέρων κηλίδων, εἴπερ ἱερᾶς τινος τετυχήκασιν μνήσεως, αὐτοὶ
δὲ ταύτην ἐκ τοῦ οἰκείου νοὸς ὀλεθρίως ἀπορραπίσαντες ἐπὶ τὰς
φθοροποιοὺς ἠύτομόλησαν ἐπιθυμίας, ὅταν ἐπὶ τὸ τέλος ἔρχων-
ται τῆς ἐνθάδε ζωῆς, οὐκ ἔτι ὁμοίως αὐτοῖς εὐκαταφρόνητος
φανεῖται τῶν Λογίων ἢ θεία θεσμοθεσία, τὰς ὄλλυμένας δὲ τῶν

2. Συμπεριλαμβάνονται σ' αὐτοὺς Ἑθνικοὶ λόγοι, Γνωστικοὶ καὶ Μανι-
χαῖοι.

τῶν ἱερῶν ἀνθρώπων, ὅταν φθάνουν στο τέλος τῶν θείων ἀγῶνων με εὐφροσύνη καὶ ἀσάλευτες ἐλπίδες.

2 Ἀπὸ τοὺς ἀνιέρους ἀνθρώπους² ἄλλοι νομίζουν ὅτι οἱ νεκροὶ μεταβαίνουν στὴν ἀνυπαρξία, ἄλλοι νομίζουν ὅτι διασπᾶται ὀριστικῶς ἡ συζυγία τῶν ψυχῶν με τὰ σώματά τους, ὡς ἀνάρμοστα σ' αὐτὲς κατὰ τὴ θεοειδῆ τους ζωὴ καὶ τὴ μακάρια ἀνάπαυσί τους, ἐπειδὴ δὲν ἐκατάλαβαν οὔτε ἐδιδάχθησαν ἐπαρκῶς διὰ τῆς θείας ἐπιστήμης ὅτι ἄρχισε ἤδη ἡ θεοειδεστάτη ἐν Χριστῷ ζωὴ μας. Ἄλλοι ἀποδίδουν στὶς ψυχὲς συζυγίες ἄλλων σωμάτων, ἀδικώντας, νομίζω, ἐκεῖνα ποὺ συνεκοπίασαν μαζί με τὶς θεῖες ψυχὲς καὶ ἀποστερώντας κακῶς ἀπὸ τὶς ἱερὲς ἀνταμοιβὲς ἐκεῖνα ποὺ ἔφθασαν ἕως τὸ τέλος τῶν θείων δρόμων. Ἄλλοι ἀποκλίνοντας σὲ ὑλιστικὲς ἀντιλήψεις, δὲν ξέρω πῶς, ἐχαρακτήρισαν ὡς ὁμοειδῆ με τὸν ἐδῶ βίον τὴν ἐπηγγελμένην στοὺς ὁσίους ἀγία καὶ μακαριστὴ κληρονομία καὶ ἀνέγραψαν ἀνεπιτρέπτως γιὰ τοὺς ἰσαγγέλους τροφὲς ποὺ ταιριάζουν στο φθαρτὸ βίον³.

Ἄλλὰ κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἱερωτάτους ἄνδρες δὲν θὰ περιπέσει ποτὲ σὲ τέτοιες πλάνες. Γνωρίζοντας ὅλοι τους ὅτι θὰ λάβουν τὴ χριστοειδῆ ἀνάπαυσι, ὅταν φθάσουν στο τέλος τοῦ βίου τούτου, βλέπουν καθαρώτερα τὸ δρόμο τους πρὸς τὴν ἀφθαρσία, ἀφοῦ ἤδη ὁ δρόμος ἤλθε πλησιέστερα, καὶ ὑμνοῦν τὶς δωρεὲς τῆς θεαρχίας καὶ χορταίνονται με θεία ἡδονή· δὲν φοβοῦνται πλέον τὴν πρὸς τὸ κακὸ στροφή, ἀλλὰ γνωρίζουν καλὰ ὅτι θὰ κατέχουν ἀσφαλῶς καὶ αἰωνίως τὰ ἀποκτηθέντα ἀγαθὰ. Οἱ γεμᾶτοι μολυσμοὺς καὶ ἀνόσιες κηλίδες ὅμως, ἂν βέβαια ἔτυχε νὰ λάβουν ἱερὴ μύησι καὶ τὴν ἀπέρριψαν οἱ ἴδιοι ὀλεθρίως ἀπὸ τὸ νοῦ τους καὶ αὐτομόλησαν πρὸς τὶς φθοροποιὲς ἐπιθυμίες, ὅταν φθάνουν στο τέλος τῆς ἐδῶ ζωῆς, δὲν θὰ τοὺς φανῆ πλέον ὅσο πρὶν εὐκαταφρόνητη ἡ θεία θεσμοθεσία τῶν Λογίων· ἀλλά, ἀφοῦ ἐπισκοπήσουν με διαφορετικὰ μάτια τὶς

3. Ἐννοεῖ προφανῶς τοὺς χιλιαστὰς ποὺ περιγράφει ὁ Παπίας.

οἰκείων παθῶν ἡδονὰς ἑτέροις ὀφθαλμοῖς ἐπισκοπήσαντες καὶ τὴν ἱερὰν ζωὴν, ἧς ἀνοήτως ἐκπεπτώκασι, μακαρίσαντες, ἔλεεινῶς καὶ ἀβουλήτως ἀποσχίζονται τοῦ τῆδε βίου, πρὸς μηδεμίαν ἱερὰν ἐλπίδα χειραγωγούμενοι διὰ τὴν χειρίστην ζωὴν.

3 Τούτων δὲ οὐδενὸς γιγνομένου κατὰ τὰς κοιμήσεις τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν, αὐτὸς μὲν ὁ πρὸς τὸ πέρας ἐρχόμενος τῶν οἰκείων ἀγώνων εὐφροσύνης ἱερᾶς ἀποπληροῦται καὶ σὺν ἡδονῇ πολλῇ πρὸς τὴν ὁδὸν ἐπιβαίνει τῆς ἱερᾶς παλιγγενεσίας. Οἱ δὲ τοῦ κοιμηθέντος οἰκεῖοι, κατὰ τὴν θεῖαν οἰκειότητα καὶ ὁμοτροπίαν,
10 αὐτόν τε, ὅστις ἐστί, μακαρίζουσι, πρὸς τὸ νικηφόρον εὐκταίως ἀφικόμενον τέλος, καὶ τῷ τῆς νίκης αἰτίῳ χαριστηρίους ᾠδὰς ἀναπέμπουσι, προσέτι καὶ αὐτοὺς ἀφικέσθαι πρὸς τὴν ὁμοίαν εὐχόμενοι λῆξιν· λαβόντες δὲ αὐτόν, ἐπὶ τὸν ἱεράρχην ἄγουσιν, ὡς ἐπὶ στεφάνων ἱερῶν δόσιν· ὁ δὲ ἀσμένως ὑποδέχεται καὶ τε-
15 λεῖ τὰ κατὰ θεσμὸν ἱερὸν ἐπὶ τοῖς ὁσίως κεκοιμημένοις τελούμενα.

β'. Μυστήριον ἐπὶ τῶν ἱερῶς κεκοιμημένων

Συναγαγὼν ὁ θεῖος ἱεράρχης τὸν ἱερὸν χορόν, εἰ μὲν ἱερατικῆς ἐγεγόνει τάξεως ὁ κεκοιμημένος, ἐπίπροσθεν τοῦ θείου θυσιαστηρίου κατακλίνας αὐτόν, ἀπάρχεται τῆς πρὸς Θεὸν εὐ-
20 χῆς καὶ εὐχαριστίας· εἰ δὲ τοῖς εὐαγέσι μοναχοῖς ἢ τῷ ἱερῷ λαῷ κατετέτακτο, παρὰ τὸ τίμιον ἱερατεῖον αὐτόν κατακλίνει πρὸ τῆς ἱερατικῆς εἰσελεύσεως. Εἶτα τελεῖ τὴν πρὸς Θεὸν εὐχαριστήριον εὐχὴν ὁ ἱεράρχης· ἐξῆς δὲ οἱ λειτουργοὶ τὰς ἐν τοῖς θείοις Λογίοις ἐμφερομένας ἀψευδεῖς ἐπαγγελίας περὶ τῆς ἱερᾶς ἡμῶν
25 ἀναστάσεως ἀναγνόντες, ἱερῶς ᾄδουσι τὰς ὁμολόγους καὶ ταυτοδυνάμους τῶν ψαλμικῶν λογίων ᾠδὰς. Εἶτα τῶν λειτουργῶν

καταστρεπτικὲς ἡδονὲς τῶν παθῶν τους καὶ μακαρίσουν τὴν ἱερὴ ζωὴ ἀπὸ τὴν ὁποία ἀνοήτως ἐξέπεσαν, ἀπέρχονται ἀπὸ τὸν ἐδῶ βίῳ ἐλεεινῶς καὶ ἀθελήτως, χωρὶς ἐξ αἰτίας τῆς κακῆς ζωῆς των νὰ ὀδηγοῦνται σὲ καμμιά ἱερὴ ἐλπίδα.

Ἐπειδὴ ὅμως τίποτε τέτοιο δὲν συμβαίνει κατὰ τὴν κοίμησι τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν, αὐτὸς ποὺ φθάνει στὸ τέλος τῶν ἀγώνων του χορταίνει ἱερὴ εὐφροσύνη καὶ μὲ πολλὴ ἡδονὴ εἰσέρχεται στὸ δρόμο τῆς ἱερῆς παλιγγενεσίας. Οἱ οἰκειοὶ τοῦ κοιμηθέντος, κατὰ τὴ θεία οἰκειότητα καὶ ὁμοτροπία, καὶ αὐτὸν τὸν μακαρίζουν ὅποιος κι' ἂν εἶναι, ἀφοῦ ἔφθασε κατ' εὐχὴν στὸ νικηφόρο τέλος, καὶ πρὸς τὸν αἴτιο τῆς νίκης ἀναπέμπουν εὐχαριστήριες ὠδές, εὐχόμενοι ἐπὶ πλεον νὰ φθάσουν κι' αὐτοὶ σὲ παρόμοιο τέρμα. Κι' ἀφοῦ τὸν παραλάβουν, τὸν μεταφέρουν πρὸς τὸν ἱεράρχη, σὰν γιὰ νὰ τοῦ δώσῃ ἱεροῦς στεφάνους· ἐκεῖνος δὲ τὸν ὑποδέχεται μὲ χαρὰ καὶ τελεῖ τὰ κατὰ τὸν ἱερὸ νόμο καθιερωμένα γιὰ τοὺς ὀσίως κεκοιμημένους.

2. Μυστήριον ἐπὶ τῶν ἱερῶς κεκοιμημένων

Ὁ θεῖος ἱεράρχης συναθροίζει τὸν ἱερὸ χορό. Καὶ ἂν μὲν ὁ κεκοιμημένος ἀνήκει εἰς τὴν ἱερατικὴν τάξιν, ἀφοῦ τὸν κατακλίνει ἔμπρὸς στὸ θεῖο θυσιαστήριον, ἀρχίζει τὴν πρὸς τὸ Θεὸ εὐχὴν κι' εὐχαριστία· ἐὰν δὲν ἀνῆκε εἰς τοὺς ὀσίους μοναχοὺς ἢ εἰς τὸν ἱερὸ λαόν, τὸν κατακλίνει κοντὰ στὸ θεῖο ἱερατεῖον ἔμπρὸς εἰς τὴν ἱερατικὴν εἴσοδον. Ἐπειτα ὁ ἱεράρχης τελεῖ τὴν πρὸς τὸ Θεὸ εὐχαριστήρια εὐχὴ⁴. Στὴ συνέχεια οἱ λειτουργοὶ, ἀφοῦ ἀναγνώσουν τὶς περιεχόμενες εἰς τὰ θεῖα Λόγια ἀδιάψευστες ἐπαγγελίες περὶ τῆς ἱερῆς ἀναστάσεώς μας, ψάλλουν ἱερῶς τὶς ὠδές τῶν ψαλμῶν ποὺ εἶναι ὁμόλογες καὶ ταυτοδύναμες μὲ τὶς ἐπαγγελίες. Ἐπειτα ὁ πρῶτος λειτουργὸς⁵ ἀπολύει τοὺς κατηχομένους,

4. Ἴσως ἐννοεῖ ὅτι τελεῖ τὸ «εὐλογητός».

5. Δηλαδὴ ὁ ἀρχιδιάκονος.

ὁ πρῶτος ἀπολύει τοὺς κατηχουμένους καὶ ἀνακηρύττει τοὺς ἤδη κεκοιμημένους ἀγίους, μεθ' ὧν ἀξιοῖ τὸν ἄρτι τελειωθέντα τῆς ὁμοταγοῦς ἀναρρήσεως καὶ προτρέπεται πάντας αἰτῆσαι τὴν ἐν Χριστῷ μακαρίαν τελείωσιν. Εἶτα προσελθὼν ὁ θεῖος ἱεράρχης εὐχὴν ἱερωτάτην ἐπ' αὐτῷ ποιεῖται, καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν αὐτός τε ὁ ἱεράρχης ἀσπάζεται τὸν κεκοιμημένον καὶ μετ' αὐτὸν οἱ παρόντες ἅπαντες. Ἀσπασαμένων δὲ πάντων, ἐπιχέει τῷ κεκοιμημένῳ τὸ ἔλαιον ὁ ἱεράρχης καί, τὴν ὑπὲρ πάντων εὐχὴν ἱεράν ποιησάμενος, ἀποτίθησιν ἐν οἴκῳ τιμίῳ τὸ σῶμα μεθ' ἑτέρων 10 ὁμοταγῶν ἱερῶν σωμάτων.

γ'. Θεωρία

1 Ταῦτα μὲν εἶπερ ἴδοιεν ἢ ἀκούσαιεν οἱ ἀνίεροί πρὸς ἡμῶν τελούμενα, πλατὺ γελάσουσιν, ὡς οἶμαι, καὶ τῆς πλανήσεως ἡμᾶς ἐλεήσουσιν. Οὐ δεῖ δὲ πρὸς τοῦτο θαυμάζειν· «ἐὰν γὰρ μὴ πιστεύσωσιν», ὡς τὰ Λόγια φησιν, «οὐδὲ μὴ συνήσουσιν».

15 Ἡμεῖς δὲ τὰ νοητὰ τῶν τελουμένων ἐποπτεύσαντες, Ἰησοῦ φωταγωγοῦντος, εἶπωμεν, ὡς οὐκ ἀλόγως ὁ ἱεράρχης ἐπὶ τὸν ὁμοταγῆ χῶρον εἰσάγει καὶ ἐπιτίθησι τὸν κεκοιμημένον· ἐμφαίνει γὰρ ἱερώς, ὡς κατ' ἐκείνας ἔσονται πάντες ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ τὰς ἀποκληρώσεις, καθ' ἃς ἐνθάδε τὴν οἰκείαν ζωὴν ἀπε- 20 κλήρωσαν. Οἶον, εἰ θεοειδῆ τις ἔσχεν ἐνθάδε καὶ ἱερωτάτην ζωὴν, ὡς ἀνδρὶ τὸ θεομίμητον ἐφικτόν, ἐν θείαις ἔσται κατὰ τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα καὶ μακαρίαις λήξεσιν· εἰ δὲ τῆς κατ' ἄκρον θεοειδοῦς ὑφειμένην, ἱεράν δὲ ὁμῶς, ὁμοειδεῖς καὶ οὗτος ἀπολήψεται τὰς ἱεράς ἀμοιβάς. Ὑπὲρ ταύτης τῆς θείας δικαιοσύνης ὁ 25 ἱεράρχης εὐχαριστήσας, εὐχὴν ἱεράν ποιεῖται καὶ τὴν σεβασμίαν ὑμνεῖ θεαρχίαν, ὡς καθαιρετικὴν μὲν τοῦ κατὰ πάντων ἡμῶν

μνημονεύει τοὺς ἤδη κεκοιμημένους ἀγίους, μαζί μὲ τοὺς ὁποίους ἀξιώνει ὁμοταγοῦς μνείας καὶ τὸν τώρα τελειωθέντα καὶ προτρέπει τοὺς πάντες νὰ ζητήσουν τὴν ἐν Χριστῷ μακαρία τελείωσι. Ἐπειτα, προσερχόμενος ὁ θεῖος ιεράρχης, τελεῖ ἐπάνω του ἱερὴ εὐχὴ καὶ μετὰ τὴν εὐχὴ ἀσπάζονται τὸν κεκοιμημένο ὁ ἴδιος ὁ ιεράρχης καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸν ὅλοι οἱ παριστάμενοι. Ἀφοῦ δὲ τὸν ἀσπασθοῦν ὅλοι, ὁ ιεράρχης χύνει τὸ ἔλαιο στὸν κεκοιμημένο καὶ ἀφοῦ ἀναπέμψῃ τὴν ὑπὲρ τῶν πάντων ἱερὴ εὐχὴ, ἀποθέτει τὸ σῶμα του σὲ τίμιον οἶκον μαζί μὲ ἄλλα ὁμοταγῆ ἱερὰ σώματα.

3. Θεωρία

Ἄν οἱ ἀνίεροὶ ἴδουν κι' ἀκούσουν νὰ τελοῦμε αὐτὰ τὰ πράγματα θὰ καγχάσουν, ὅπως νομίζω, καὶ θὰ μᾶς οἰκτείρουν γιὰ τὴν πλάνη. Καὶ δὲν πρέπει ν' ἀπορήσωμε γι' αὐτό. Διότι, ὅπως λέγουν τὰ Λόγια, «ἂν δὲν πιστεύσουν, οὔτε θὰ καταλάβουν»⁶. Ἐμᾶς ὅμως, πού μὲ τὴ φωταγώγησι τοῦ Χριστοῦ ἐπωπεύσαμε τὶς νοητὲς τελετὲς, θὰ εἰποῦμε ὅτι ὁ ιεράρχης δὲν εἰσάγει καὶ δὲν τοποθετεῖ παραλόγως τὸν κεκοιμημένο ἐπάνω στὸν ὁμοταγῆ τόπον· διότι φανερώνει ἱερῶς ὅτι κατὰ τὴν παλιγγενεσία ὅλοι θὰ λάβουν ἐκεῖνες τὶς θέσεις, στὶς ὁποῖες διήγαγον τὴν ἐδῶ ζωὴ τους. Δηλαδή γιὰ παράδειγμα, ἂν κανεὶς εἶχε ἐδῶ θεοειδῆ καὶ ἱερὴ ζωὴ, ὅσο εἶναι σὲ ἄνθρωπο ἐφικτὴ ἢ θεομιμησία, κατὰ τὸ μέλλοντα αἰῶνα θὰ εὐρεθῆ σὲ θεῖες καὶ μακάριες θέσεις· ἂν πάλι εἶχε τὴν κατώτερη τῆς ἄκρως θεοειδοῦς ζωῆς, ἀλλὰ πάντως ἱερή, κι' αὐτὸς θ' ἀπολαύσῃ ὁμοειδεῖς ἱερὲς ἀμοιβές. Ἀφοῦ εὐχαριστήσῃ γιὰ τὴ θεία αὐτὴ δικαιοσύνη ὁ ιεράρχης, ἔπειτα ἀπευθύνει τὴν ἱερὴ εὐχὴ καὶ ὕμνεῖ τὴ σεβάσμιαν θεαρχίαν, διότι προκαλεῖ τὴν καθαίρεσιν τῆς ἐναντίον ὅλων μας

6. Ἦσ. 7,9.

ἀδίκου καὶ τυραννικοῦ κράτους, μεταγωγὸν δὲ ἡμῶν ἐπὶ τὰ οἰκεῖα δικαιοτάτα κρίματα.

2 Αἱ δὲ τῶν θεαρχικῶν ἐπαγγελιῶν ὥδαι καὶ ἀναγνώσεις ἐκφαντορικαὶ μὲν εἰσι τῶν μακαριωτάτων λήξεων, εἰς ἃς οἱ 5 θείαν ἐσχηκότες τελείωσιν αἰωνίως καταταχθήσονται, τοῦ δὲ κοιμηθέντος ἱερῶς ἀποδεκτικάι, τῶν ἔτι δὲ ζώντων προτρεπτικάι πρὸς τὴν ὁμοίαν τελείωσιν.

3 Σκόπει δέ, ὅτι νῦν οὐ πᾶσαι κατὰ τὸ σῦνηθες αἱ καθαιρόμεναι τάξεις ἀπολύονται, μόνοι δὲ τῶν ἱερῶν ἐκβάλλονται 10 χώρων οἱ κατηχούμενοι· καὶ γὰρ αὕτη μὲν ἀμύητός ἐστι καθόλου πάσης ἱερᾶς τελετῆς καὶ πρὸς οὐδέν, οὐ μικρὸν οὐ μέγα, τῶν ἱερῶς τελουμένων ἐποπτεύειν αὐτῇ θεμιτόν, ὡς οὐδὲ τῆς τῶν ἱερῶν ὀπτικῆς δυνάμεως μετασχούση, διὰ τῆς ἀρχιφώτου καὶ φωτοδότιδος θεογενεσίας. Αἱ δὲ λοιπαὶ τῶν καθαιρομένων 15 τάξεις ἐν μυῆσει μὲν ἤδη γεγόνασιν ἱερᾶς παραδόσεως, ἀνοήτως δὲ πρὸς τὰ χεῖρω παλινδρομήσασαι, δέον ἐπὶ τὰ πρόσω τὴν οἰκείαν ἀναγωγὴν ἀποτελειῶσαι, τῶν θεαρχικῶν μὲν, ὡς ἐν συμβόλοις ἱεροῖς, ἐποπιῶν καὶ κοινωνιῶν εὐλόγως ἀποδιαστέλλονται· βλαβήσονται γάρ, ἀνιέρως αὐτῶν μετέχουσαι, καὶ πρὸς 20 πλείονα τῶν θείων καὶ ἑαυτῶν ἐλεύσονται περιφρόνησιν. Οὐκ ἀπεικότως δὲ πάρεισιν ἐπὶ τοῖς νῦν τελουμένοις, ἐναργῶς ἐκδιδασκόμεναι καὶ ὀρῶσαι τὴν τοῦ καθ' ἡμᾶς ἀδειλίαν θανάτου καὶ τὰ τῶν ἀγίων γέρα πρὸς τῶν ἀληθῶν Λογίων ὑμνούμενα καὶ τὰς ἠπειλημένας ἔσεσθαι τοῖς κατ' αὐτὰς ἀνιέροις ἀτελευτήτους 25 ἀνίας· ἔσται γὰρ αὐταῖς ἴσως ὄφελος, ὀρώσαις τὸν ἱερῶς τετελειωμένον ὑπὸ τῆς λειτουργικῆς ἀναρρήσεως, ὡς κοινωνὸν ὄντως ὄντα τῶν ἀπ' αἰῶνος ἀγίων, ἱερῶς ἀνακηρυττόμενον· καὶ τάχα καὶ αὐταὶ πρὸς τὴν ὁμοίαν ἔφεσιν ἤξουσι καὶ πρὸς τῆς λειτουργικῆς ἐπιστήμης ἐκδιδαχθήσονται μακαρίαν ἀληθῶς εἶναι 30 τὴν ἐν Χριστῷ τελείωσιν.

7. Δὲν εἶναι γνωστὸ ποιοὶ ὕμνοι καὶ ποιά ἀναγνώσματα ἐχρησιμοποιοῦν-

ἄδικης καὶ τυραννικῆς δυνάμεως, ἐνῶ ἐμᾶς μᾶς μεταφέρει στὰ δίκαια κρίματά του.

2 Οἱ ὡδὲς καὶ ἀναγνώσεις⁷ τῶν θεαρχικῶν ἐπαγγελιῶν ἀποκαλύπτουν τὶς μακάριες θέσεις, στὶς ὁποῖες θὰ καταταχθοῦν αἰωνίως ὅσοι ἀπέκτησαν τὴ θεία τελείωσι, μαρτυροῦν τὴν ἀποδοχὴ αὐτοῦ ποὺ ἐκοιμήθηκε τώρα ἱερῶς καὶ προτρέπουν τοὺς ζωντανοὺς νὰ ἀποβλέπουν σὲ παρόμοια τελείωσι.

3 Καὶ πρόσεξε, ὅτι τώρα δὲν ἀπολύονται, ὅπως συνήθως, ὅλες οἱ καθαιρόμενες τάξεις, ἀλλὰ μόνο οἱ κατηχούμενοι ἐκβάλλονται ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς χώρους· διότι αὐτῶν ἡ τάξις εἶναι ἀμύητη σὲ ὁποιαδήποτε ἱερὴ τελετὴ καὶ δὲν τῆς ἐπιτρέπεται νὰ ἐποπτεύσῃ σὲ καμμιά ἱεροτελεστία, εἴτε μικρὴ εἴτε μεγάλη, ἐφ' ὅσον δὲν μετέσχε οὔτε τῆς ὀπτικῆς δυνάμεως τῶν ἱερῶν μυστηρίων διὰ τῆς ἀρχίφωτης καὶ φωτοδότιδος θεογενεσίας. Οἱ ἄλλες τάξεις τῶν καθαιρομένων ἔχουν βέβαια μνηθῆ ἤδη στὰ ἱερῶς παραδοθέντα μυστήρια, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπέστρεψαν ἀνοήτως πρὸς τὸ κακό, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ὀλοκληρώσουν τὴν πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἀνοδική τους πορεία, εὐλόγως ἀποκλείονται ἀπὸ τὶς θεαρχικὲς ἐπαφὲς καὶ κοινωνίες, ποὺ ἀποκαλύπτονται μὲ τὰ ἱερά σύμβολα· διότι, ἂν μετάσχουν σ' αὐτὲς ἀνιέρως θὰ ζημιωθοῦν καὶ θὰ φθάσουν σὲ μεγαλύτερη περιφρόνησι τῶν θείων καὶ τῶν ἑαυτῶν τους. Σωστὰ ὅμως παρίστανται στὴν παροῦσα τελετὴ, ὅπου διδάσκονται καθαρὰ καὶ βλέπουν τὴν ἀφοβία ποὺ δεικνύομε ἐμεῖς πρὸς τὸν θάνατο, τὰ βραβεῖα τῶν ἀγίων ποὺ ἐξυμνοῦνται ἀπὸ τὰ ἀληθινὰ Λόγια καὶ τὰ ἀτελεύτητα δεινὰ ποὺ φέρονται σὰν ἀπειλὴ στοὺς ἀνιέρους κατὰ τὴ διαγωγὴ. Διότι πιθανῶς αὐτὲς οἱ τάξεις θὰ ὠφεληθοῦν βλέποντας τὸν ἱερῶς τελειωθέντα νὰ μνημονεύεται ἱερῶς μὲ τὴ λειτουργικὴ ἐκφώνησι ὡς κοινωνὸς τῶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες ἀγίων· κι' ἴσως θὰ ὀδηγηθοῦν κι' αὐτὲς πρὸς τὴν παρομοία ἔφεσι καὶ θὰ διδαχθοῦν ἀπὸ τὴ λειτουργικὴ ἐπιστήμη^{7α} ὅτι ἡ ἐν Χριστῶ τελείωσις εἶναι πράγματι μακαρία.

ταν τὴν ἐποχὴ τοῦ Διονυσίου κατὰ τὴ νεκρώσιμη ἀκολουθία.

7α. Τὴν ἐπιστήμη τῶν λειτουργῶν, τῶν διακόνων.

- 4 Εἶτα προσελθὼν ὁ θεῖος ἱεράρχης, εὐχὴν ἱερὰν ἐπὶ τῷ κεκοιμημένῳ ποιεῖται· καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν, αὐτὸς τε ὁ ἱεράρχης αὐτὸν ἀσπάζεται καὶ ἐξῆς οἱ παρόντες ἅπαντες. Ἡ μὲν οὖν εὐχὴ τῆς θεαρχικῆς ἀγαθότητος δεῖται, πάντα μὲν ἀφεῖναι τὰ δι' ἀν-
- 5 θρωπίνην ἀσθένειαν ἡμαρτημένα τῷ κεκοιμημένῳ, κατατάξαι δὲ αὐτὸν ἐν φωτὶ καὶ χώρῃ ζώντων, εἰς κόλπους Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, ἐν τόπῳ οὗ ἀπέδρα ὀδύνη καὶ λύπη καὶ στεναγμός.
- 5 Ταῦτα μὲν οὖν, ὡς οἶμαι, δῆλα τὰ τῶν ἀγίων μακαριώτατα 10 γέρατα. Τί γὰρ ἂν γένοιτο τῆς παντελῶς ἀλύπου καὶ φωτιστικῆς ἀθανασίας ἰσόρροπον, εἰ καὶ τὰ μάλιστα ταῖς ἡμῶν ἀναλόγοις σημασίαις αἱ παντὸς ὑψηλότεραι νοδὸς ἐπαγγελίαι σημαινόμεναι, τῆς πραγματικῆς αὐτῶν ἀληθείας ἀποδεούσας ἔχουσι τὰς ὀνομασίας; Ἀληθὲς γὰρ εἶναι τὸ λόγιον οἰητέον, «ὅτι ὀφθαλμὸς οὐκ
- 15 εἶδεν καὶ οὐκ ἤκουσεν καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν». Κόλποι δὲ εἰσιν, ὡς οἶμαι, τῶν μακαρίων πατριαρχῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἀγίων ἀπάντων αἱ θειόταται καὶ μακαρισταὶ λήξεις, αἱ τοὺς θεοειδεῖς ὑποδεχόμεναι πάντας εἰς τὴν ἐν αὐταῖς ἀγήρῳ καὶ μακαριωτά-
- 20 την τελείωσιν.
- 6 Φαίης δ' ἂν ἴσως, ταῦτα μὲν ὀρθῶς εἰρήσθαι παρ' ἡμῶν, ἀπορεῖν δέ, ὅτου ἔνεκα τῆς θεαρχικῆς ἀγαθότητος ὁ ἱεράρχης δεῖται, τῶν ἡμαρτημένων αἰτῶν τῷ κεκοιμημένῳ τὴν ἄφεισιν καὶ τὴν τοῖς θεοειδέσιν ὁμοταγῆ καὶ φανοτάτην ἀποκλήρωσιν.
- 25 Εἰ γὰρ ἀμοιβὰς ἀπολήψεται πᾶς ὑπὸ τῆς θείας δικαιοσύνης, ὧν ἐν τῇ παρουσίᾳ ζωῆ χρηστῶν ἢ ἐτέρων ἔδρασεν, ἐτέλεσε δὲ τὰς κατὰ τὸν τῆδε βίον οἰκείας ἐνεργείας ὁ κεκοιμημένος, πρὸς τίνος ἱεραρχικῆς εὐχῆς ἐφ' ἐτέραν λῆξιν μεταταχθήσεται παρὰ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ καὶ τῆς ἐνθάδε ζωῆς ἀμοιβαίαν; Ἐγὼ δέ, ὅτι μὲν

4 Ἐπειτα ὁ θεῖος ἱεράρχης προσεύχεται καὶ ἀναπέμπει εὐχὴ γιὰ τὸν κεκοιμημένο, καὶ μετὰ τὴν εὐχὴ τὸν ἀσπάζονται πρῶτα ὁ ἱεράρχης κι' ἔπειτα ὅλοι οἱ παριστάμενοι μὲ τὴ σειρά. Ἡ εὐχὴ λοιπὸν παρακαλεῖ τὴ θεαρχικὴ ἀγαθότητα ν' ἀφήσῃ ὅλα τὰ ἀμαρτήματα ποὺ ἀπὸ ἀνθρώπινη ἀδυναμία διέπραξε ὁ κεκοιμημένος καὶ νὰ τὸν κατατάξῃ μέσα στὸ φῶς καὶ στὴ χώρα τῶν ζώντων, στοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τοῦ Ἰακώβ, σὲ τόπο ὅπου ἀπουσιάζει ὀδύνη, λύπη καὶ στεναγμός.

5 Νομίζω λοιπὸν ὅτι εἶναι φανερό, πόσο μακάρια εἶναι αὐτὰ τὰ βραβεῖα τῶν ἀγίων. Διότι τί θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ἰσόρροπο μὲ τὴν ἐντελῶς ἄλυπη καὶ ὀλόφωτη ἀθανασία, ἂν καὶ οἱ ἀνώτερες ἀπὸ κάθε νοῦ ἐπαγγελίες, ἐκφραζόμενες μὲ ὄρους ἀναλόγους πρὸς τὶς δικές μας ἔννοιες, ἔχουν τὶς ὀνομασίες κατώτερες ἀπὸ τὴν πραγματικὴ τους ἀλήθεια; Διότι πρέπει νὰ θεωρήσωμε ἀληθινὸ τὸ λόγιο τοῦτο· «ὅτι ὀφθαλμὸς δὲν εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν ἄκουσε καὶ σὲ καρδιὰ ἀνθρώπου δὲν ἀνέβηκαν, ὅσα ἐτοίμασε ὁ Θεὸς σ' αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγαποῦν»⁸. Κόλπος τῶν ἀγίων πατριαρχῶν καὶ ὄλων τῶν ἄλλων ἀγίων εἶναι⁹, ὅπως νομίζω, οἱ θεῖες καὶ μακαριστὲς θέσεις ποὺ ὑποδέχονται ὅλους τοὺς θεοειδεῖς στὴν ἀγέραστη καὶ μακαρία τελείωσι ποὺ ἐξασφαλίζουν.

6 Θὰ μπορούσες ἴσως νὰ εἰπῆς, ὅτι αὐτὰ μὲν τὰ εἶπαμε σωστά, ἀλλὰ ὅμως ἀπορεῖς, γιὰ ποιό λόγο εὐχεται ὁ ἱεράρχης στὴ θεαρχικὴ ἀγαθότητα, ζητώντας τὴν ἄφεσι τῶν ἀμαρτιῶν τοῦ κεκοιμημένου καὶ τὴ χορήγησι σ' αὐτὸν λαμπρῆς κληρονομίας, ἀνάλογης μὲ τὴν τῶν θεοειδῶν. Ἄν πραγματικὰ λάβουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη τὶς ἀμοιβές ποὺ ἀναλογοῦν σὲ ὅσα ἔπραξαν κατὰ τὴν παροῦσα ζωὴ, εἴτε καλὰ εἴτε κακά, ὁ δὲ κεκοιμημένος ἐπετέλεσε τὰ ἔργα σ' αὐτὸν τὸ βίο μὲ τὸ δικό του τρόπο, μὲ ποιά ἱεραρχικὴ εὐχὴ θὰ μπορούσε νὰ μεταταχθῆ σὲ ἄλλη θέσι καὶ ὄχι σ' ἐκείνη ποὺ εἶναι ἰσάξιά του καὶ ἀντίστοιχη μὲ τὴν ἐδῶ ζωὴ; Ὅτι βέβαια ὁ καθένας θὰ ἔχη ἀντίστοιχη μὲ τὶς πράξεις του ἀνταπόδοσι, τὸ γνωρίζω καλὰ μὲ βάσι τὰ Λό-

8. Α' Κορ. 2,9.

9. Α' Κορ. 16,22.

ἀμοιβαίαν ἔξει τὴν ἀποκλήρωσιν ἕκαστος, εὖ οἶδα τοῖς Λογίοις ἀκολουθῶν· ἀπέκλεισε γάρ, φησὶν, ὁ Κύριος κατ' αὐτοῦ, καὶ «κομίζεται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθὸν εἴτε κακόν». Ὅτι δὲ καὶ τῶν δικαίων αἱ προσευχαὶ 5 κατὰ τὸν τῆδε βίον, μῆτι γε μετὰ θάνατον, εἰς τοὺς ἀξίους ἱερῶν εὐχῶν ἐνεργοῦσι μόνον, αἱ τῶν Λογίων ἡμᾶς ἐκδιδάσκουσιν ἀληθεῖς παραδόσεις. Ἦ τί πρὸς τοῦ Σαμουὴλ ὁ Σαοὺλ ἀπώνατο; Τί δὲ τὸν τῶν Ἑβραίων λαὸν ὤνησεν ἢ προφητικὴ προσευχή; Καὶ γὰρ ὡς εἴ τις, ἡλίου τὰ οἰκειᾶ δωρουμένου φωτὸς τοῖς 10 ἀβλαβέσιν ὀφθαλμοῖς, ἐν μετουσίᾳ τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς αἰτεῖ γενέσθαι, τὰς οἰκειᾶς ὄψεις ἐξαφανίζων· οὕτω πρὸς ἀδυνάτους ἠρτηται καὶ περιττὰς ἐλπίδας, ὁ τὰς τῶν ἀγίων ἐξαιτῶν προσευχάς, καὶ τὰς κατὰ φύσιν αὐτῶν ἱερὰς ἐνεργείας ἐλαύνων, ἀπροσεξία τῶν θείων δώρων καὶ τῶν φανοτάτων καὶ ἀγαθοδο- 15 τίδων ἐντολῶν ἀποφοιτήσῃ. Φημὶ δέ, τοῖς Λογίοις ἐπόμενος, ὡς ὠφέλιμοι πάνπαν εἰσὶν ἐν τῷδε τῷ βίῳ τῶν ἀγίων αἱ προσευχαί, κατὰ τόνδε τὸν τρόπον· εἴ τις, ἱερῶν ἐφιέμενος δῶρων καὶ πρὸς μετοχὴν αὐτῶν ἔξιν ἱερὰν ἔχων, ὡς τῆς οἰκειᾶς ἐπιγνώμων βραχύτητος, ἐλθὼν ἐπὶ τινα τῶν ὀσίων ἀνδρῶν ἀξιῶ- 20 σειεν αὐτὸν οἱ γενέσθαι συλλήπτορα καὶ συνικέτην, ὠφεληθήσεται πάντως ἐκ τούτου τὴν πάσης ὑπερκειμένην ὠφέλειαν· ἐπιτεύξεται γὰρ ὧν αἰτεῖ θειοτάτων δῶρων, ἀποδεχομένης αὐτὸν τῆς θεαρχικῆς ἀγαθότητος, τῆς τε οἰκειᾶς εὐλαβοῦς ἐπιγνωμοσύνης καὶ τῆς ἐπὶ τοῖς ὀσίοις αἰδοῦς καὶ τῆς τῶν αἰτηθειῶν 25 ἱερῶν αἰτήσεων ἐπαινετῆς ἐφέσεως, καὶ καταλλήλου καὶ θεοειδοῦς ἔξεως.

Ἔστι γὰρ καὶ τοῦτο τοῖς θεαρχικοῖς κρίμασι νενομοθετημένον, τὸ τὰ θεῖα δῶρα τοῖς ἀξίοις τοῦ μετασχεῖν ἐν τάξει θεοπρεπεστάτη δωρεῖσθαι διὰ τῶν ἀγίων τοῦ μεταδοῦναι. Ταύτην 30 οὖν εἴ τις ἀτιμάσειε τὴν ἱερὰν εὐκοσμίαν καὶ πρὸς ἀθλίαν οἴησιν

για. Διότι, λέγει, ὁ Κύριος ἀπεφάσισε σχετικῶς με αὐτὸν καὶ «ὁ καθένας θὰ λάβῃ τὰ ἀντίστοιχα πρὸς ἐκεῖνα ποὺ ἔπραξε διὰ τοῦ σώματος, εἴτε ἀγαθὰ εἴτε κακὰ εἶναι αὐτά»¹⁰. Ὅτι δὲ καὶ τῶν δικαίων οἱ προσευχῆς κατὰ τὸν ἐδῶ βίον, ὄχι βέβαια μετὰ τὸ θάνατο, ἐνεργοῦν μόνο στοὺς ἀξιούς τῶν ἱερῶν εὐχῶν, μᾶς διδάσκουν οἱ ἀληθινὲς παραδόσεις τῶν Λογίων^{10α}. Τί ἐκέρδισε ὁ Σαοὺλ ἀπὸ τὸν Σαμουήλ¹¹; Τί ὠφέλησε τὸν λαὸ τῶν Ἑβραίων ἢ προφητικὴ προσευχή¹²; Πραγματικά, ὅπως ἂν ζητῆ νὰ μετάσχη τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς κάποιος ποὺ ἔχει κατεστραμμένα τὰ μάτια του, ἐνῶ ὁ ἥλιος προσφέρει τὰ δῶρα του μόνο στοῦς ὑγιεῖς ὀφθαλμούς, ἔτσι κι' αὐτὸς ποὺ ζητεῖ τις προσευχῆς τῶν ἁγίων, ἐνῶ ἀποκρούει τις φυσικὲς τους ἱερὲς ἐνέργειες με τὴν παραμέλησι τῶν θείων δώρων καὶ τὴν ἀπόρριψι τῶν λαμπρῶν καὶ εὐεργετικῶν ἐντολῶν, στηρίζεται σὲ ἀδύνατες καὶ ὑπερβολικὲς ἐλπίδες. Λέγω δέ, ἀκολουθώντας τὰ Λόγια, κατὰ τὰ ὁποῖα οἱ προσευχῆς τῶν ἁγίων εἶναι πολὺ ὠφέλιμες στὸν παρόντα βίον¹³ κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπο· ἂν κάποιος ποὺ ἐπιθυμεῖ ἱερὰ δῶρα κι' ἔχει ἱερὴ διάθεσι νὰ μετάσχη σ' αὐτά, ὥστε ν' ἀντιλαμβάνεται τὴ μικρότητά του, ἔλθῃ σ' ἕναν ὄσιο καὶ τοῦ ζητήσῃ νὰ τοῦ γίνῃ βοηθὸς καὶ συνευχέτης, θὰ ὠφεληθῆ ἀπὸ αὐτὸ ὅπωςδὴποτε τὴ μεγαλύτερη δυνατὴ ὠφέλεια. Καὶ τοῦτο, διότι θὰ ἐπιτύχῃ τὰ θεῖα δῶρα ποὺ ζητεῖ, ἀφοῦ ἡ θεαρχικὴ ἀγαθότης θὰ τὸν ἀποδεχθῆ γιὰ τὴν εὐλαβῆ ἐπίγνωσί του, γιὰ τὸ σεβασμὸ πρὸς τοὺς ὀσίους, γιὰ τὴν ἐπαινετὴ ἔφεσι πρὸς τις ἱερὲς αἰτήσεις ποὺ ἀπηύθυνε καὶ γιὰ τὴν κατάλληλη καὶ θεοειδῆ διάθεσι.

Διότι εἶναι καὶ τοῦτο νομοθετημένο στὰ θεαρχικὰ κρίματα, τὸ νὰ δωρίζωνται τὰ θεῖα δῶρα σ' αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἄξιοι νὰ τ' ἀποκτήσουν με θεοπρεπῆ τάξι διὰ μέσου τῶν ἀξίων νὰ τὰ μεταδώσουν. Ἄν λοιπὸν παραβιάσῃ κανεὶς αὐτὴν τὴν ἱερὴ εὐτα-

10α. Ἰακ. 5,14.

11. Βλ. Α' Βασ. 11,15 κ.ἄ.

12. Στὰ σχόλιά τους ὁ Μάξιμος ἀναφέρει τὸν Μωϋσῆ, ὁ Παχυμέρης τὸν Ἰερεμία.

13. Ἰακ. 5,16.

έλληλυθῶς ἱκανὸν ἑαυτὸν οἰηθεῖη πρὸς τὴν θεαρχικὴν ὁμιλίαν καὶ τῶν ὀσίων ὑπερφρονήσοι, καὶ μὴν, εἰ τὰς αἰτήσεις ἀναξίας τε Θεοῦ καὶ μὴ ἱερὰς αἰτήσεις, καὶ τὴν ἔφεσιν τῶν θείων εἰ μὴ σύντονον ἔχοι καὶ ἑαυτῷ κατάλληλον, ἀποτεύξεται δι' ἑαυτὸν 5 τῆς ἀνεπιστήμονος αἰτήσεως. Περὶ δὲ τῆς εἰρημένης εὐχῆς, ἣν ὁ ἱεράρχης ἐπεύχεται τῷ κεκοιμημένῳ, τὴν εἰς ἡμᾶς ἐλθοῦσαν ἐκ τῶν ἐνθέων ἡμῶν καθηγεμόνων παράδοσιν εἰπεῖν ἀναγκαῖον.

7 Ὁ θεῖος ἱεράρχης ἐκφαντορικός ἐστίν, ὡς τὰ Λόγια φησι, τῶν θεαρχικῶν δικαιωμάτων· ἄγγελος γὰρ Κυρίου παντοκρά-
10 τοτος Θεοῦ ἐστίν. Μεμάθηκεν οὖν ἐκ τῶν θεοπαραδότων Λογίων, ὅτι τοῖς ὀσίως βιώσασιν ἢ φανοτάτη καὶ θεία ζωὴ κατ' ἀξίαν ὑπὸ τῶν δικαιωμάτων ζυγῶν ἀντιδίδοται, παρορώσης ἀγαθότητι τῆς θεαρχικῆς φιλανθρωπίας τὰς ἐγγενομένας αὐτοῖς ἐξ ἀνθρωπίνης ἀσθενείας κηλίδας· ἐπεὶπερ οὐδεὶς, ὡς τὰ Λόγια
15 φησι, καθαρὸς ἀπὸ ρύπου. Ταῦτα μὲν οὖν ὁ ἱεράρχης οἶδεν ἐπηγγελμένα πρὸς τῶν ἀληθῶν Λογίων· αἰτεῖ δὲ αὐτὰ γενέσθαι καὶ δωρηθῆναι τοῖς ὀσίως βιώσασιν τὰς ἱερὰς ἀντιδόσεις, ἅμα μὲν ἐπὶ τὸ θεομίμητον ἀγαθοειδῶς ἐκτυπούμενος καὶ τὰς ἐτέρων δωρεὰς ὡς οἰκείας ἐξαιτῶν χάριτας· ἅμα δὲ καὶ τὰς ἀψευ-
20 δεῖς ἐπαγγελίας εἰδῶς ἐσομένας καὶ τοῖς παροῦσιν ἐκφαντορικῶς ἐμφαίνων, ὅτι τὰ παρ' αὐτοῦ κατὰ θεσμὸν ἱερὸν ἐξαιτούμενα πάντως ἔσται τοῖς κατὰ θείαν ζωὴν τετελειωμένοις. Οὐ γὰρ ἂν ὁ ἱεράρχης, ὁ τῆς θεαρχικῆς δικαιώσεως ὑποφήτης, ἐζήτει ποτὲ τὰ μὴ τῷ Θεῷ προσφιλέστατα καὶ πρὸς αὐτοῦ δοθήσεσθαι
25 θειωδῶς ἐπηγγελμένα. Διὸ τοῖς ἀνιέροις οὐκ ἐπεύχεται ταῦτα κεκοιμημένοις, οὐ μόνον ὅτι τῆς ὑποφητικῆς ἐν τούτῳ παρατραπήσεται τάξεως καὶ τι τῶν ἱεραρχικῶν ἀβασίως τολμήσει, μὴ πρὸς τοῦ τελετάρχου κεκινημένος, ἀλλ' ὅτι καὶ τῆς ἐναγοῦς εὐχῆς ἀποτεύξεται, πρὸς τοῦ δικαίου λογίου καὶ αὐτὸς οὐκ ἀπει-

14. «Ἀκατάλληλη» ἔφεσι εἶναι ἐκείνη πού δὲν ταιριάζει στὴ θέσι τοῦ καθενὸς μέσα στὴν ἱεραρχία.

ξία και από άθλία άλαζονεία θεωρήση τὸν ἑαυτό του ἰκανὸ γιὰ τὴ θεαρχικὴ κοινωνία καὶ περιφρονήση τοὺς ὀσίους, καὶ μάλιστα ἂν ἀπευθύνῃ ἀνάξιες τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνίερες αἰτήσεις, κι' ἂν ἔχη ἄτονη καὶ ἀκατάλληλη γιὰ τὸν ἑαυτό του ἔφεσι τῶν θείων¹⁴, θ' ἀποτύχη ἐξ αἰτίας τῆς ἀσύνητης αἰτήσεως. Εἶναι ἐξ ἄλλου ἀναγκαῖο νὰ μνημονεύσωμε τὴν παράδοσι πού μᾶς ἦλθε ἀπὸ τοὺς ἐνθέους ὀδηγητάς μας περὶ τῆς εὐχῆς πού, ὅπως ἀναφέραμε, εὐχεται ὁ ἱεράρχης ἐπὶ τοῦ κεκοιμημένου.

Ὁ θεῖος ἱεράρχης, ὅπως λέγουν τὰ Λόγια, εἶναι ἐρμηνευτῆς τῶν θεαρχικῶν δικαιωμάτων, διότι εἶναι ἄγγελος τοῦ Κυρίου παντοκράτορος Θεοῦ¹⁵. Αὐτὸς λοιπὸν ἔχει μάθει ἀπὸ τὰ θεοπαράδοτα Λόγια, ὅτι στοὺς ὀσίως ζήσαντας ἢ ἔνδοξη καὶ θεία ζωὴ ἀνταποδίδεται ἀπὸ τὴ δικαιοτάτη ζυγαριὰ κατὰ τὴν ἀξία τους, ἀφοῦ ἡ θεαρχικὴ φιλανθρωπία ἀπὸ ἀγαθότητα παραβλέπει τὶς κηλίδες πού προκλήθηκαν σ' αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένεια, διότι, ὅπως λέγουν τὰ Λόγια, κανένας δὲν εἶναι καθαρὸς ἀπὸ ρύπο¹⁶. Αὐτὰ λοιπὸν γνωρίζει ὁ ἱεράρχης ὅτι ἔχουν ἐπαγγελθῆ τὰ ἀληθινὰ Λόγια, ζητεῖ δὲ νὰ γίνουν αὐτὰ καὶ νὰ δοθοῦν στοὺς ὀσίως ζήσαντας οἱ ἱερεῖς ἀνταμοιβές· ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος μὲ ἀγαθοειδῆ θεομμησία ζητεῖ δωρεές γι' ἄλλους σὰν δικές του χάρες καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο γνωρίζει ὅτι οἱ ἀδιάψευστες ἐπαγγελίαι θὰ πραγματοποιηθοῦν καὶ διακηρύσσει στοὺς παρισταμένους ἀποκαλυπτικῶς ὅτι τὰ ζητούμενα ἀπὸ αὐτὸν κατὰ τὸν ἱερὸ νόμο θὰ δοθοῦν ὅπωςδῆποτε σ' ἐκείνους πού τελειώνονται σύμφωνα μὲ τὴ θεία ζωὴ. Διότι ὁ ἱεράρχης, ὁ ἐρμηνευτῆς τῆς θεαρχικῆς δικαιώσεως, ποτὲ δὲν θὰ ἐζητοῦσε πράγματα πού δὲν εἶναι προσφιλῆ στὸ Θεὸ καὶ πού δὲν ἔχουν ἐπαγγελθῆ ἀπὸ αὐτὸν θειωδῶς ὅτι θὰ δοθοῦν. Γι' αὐτὸ στοὺς ἀνιέρως κεκοιμημένους δὲν εὐχεται αὐτὰ τὰ πράγματα, ὄχι μόνο διότι ἄλλοιῶς θὰ παρεκτραπῆ ἀπὸ τὴν ὑποφητικὴ τάξι καὶ θὰ προβάλλῃ ἀυθαδῶς ἓνα ἀπὸ τὰ ἱεραρχικὰ καθήκοντα, ἀφοῦ δὲν θὰ κινῆται ἀπὸ τὸν τελετάρχη, ἀλλὰ καὶ διότι θ' ἀποτύχη στὴν

15. Ζαχ. 2,8.

16. Βλ. Ἰωβ 14,2.

κότως ἀκούων· «αἰτεῖτε, καὶ οὐ λαμβάνετε, διότι κακῶς αἰτεῖτε». Οὐκοῦν ὁ θεῖος ἱεράρχης ἐξαιτεῖ τὰ θειωδῶς ἐπηγγελμένα καὶ φίλα Θεῷ καὶ πάντως δωρηθησόμενα, καὶ τὸ τῆς οἰκείας ἀγαθοειδοῦς ἕξεως ἐπιδεικνὺς τῷ φιλαγάθῳ Θεῷ καὶ τοῖς πα-
5 ροῦσιν ἐκφαντορικῶς ἐμφαίνων τὰ τοῖς ὁσίοις ἐσόμενα δῶρα.

Οὕτω καὶ τὰς ἀφοριστικὰς ἔχουσιν οἱ ἱεράρχαι δυνάμεις, ὡς ἐκφαντορικοὶ τῶν θείων δικαιωμάτων, οὐχ ὡς ταῖς αὐτῶν ἀλόγοις ὀρμαῖς τῆς πανσόφου θεαρχίας, εὐφήμως εἰπεῖν, ὑπηρετικῶς ἐπομένης, ἀλλ' ὡς αὐτῶν ὑποφητικῶς ὑποκινουῦντι τῷ
10 τελεταρχικῷ Πνεύματι τοὺς κεκριμένους Θεῷ κατ' ἀξίαν ἀφοριζόντων. «Λάβετε» γάρ, φησί, «τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἂν τινων ἀφῆτε τὰς ἀμαρτίας, ἀφίενται· ἂν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται». Καὶ τῷ τὰς θείας ἀποκαλύψεις τοῦ παναγεστάτου Πατρὸς ἐλλαμπομένῳ τὰ Λόγια φησιν· «ὁ ἐὰν δήσης ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δε-
15 δεμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ ὁ ἐὰν λύσης ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς»· ὡς ἐκείνου καὶ παντὸς τοῦ κατ' αὐτὸν ἱεράρχου, κατὰ τὰς ἐν αὐτῷ γενομένας τῶν πατρικῶν δικαιωμάτων ἀποκαλύψεις, ἐκφαντορικῶς καὶ διαπορθμευτικῶς τοὺς τε θεοφιλεῖς προσιεμένου καὶ τοὺς ἀθέους ἀποκληροῦντος.
20 Καὶ τὴν ἱεράν γὰρ ἐκείνην θεολογίαν, ὡς τὰ Λόγια φησιν, οὐκ αὐτοκινήτως, οὐδὲ σαρκὸς καὶ αἵματος ἀποκαλυψάντων, ἀλλ' ὑπὸ Θεοῦ νοητῶς αὐτὸν τὰ θεῖα μύησαντος ἀπεφθέγγετο. Τοὺς μὲν οὖν ἐνθέους ἱεράρχας οὕτω καὶ τοῖς ἀφορισμοῖς καὶ πάσαις ταῖς ἱεραρχικαῖς δυνάμεσι χρηστέον, ὅπως ἂν ἡ τελετάρχης αὐ-
25 τοὺς θεαρχία κινήσοι· τοὺς δὲ ἄλλους οὕτω τοῖς ἱεράρχαις, ἐν οἷς ἂν δρῶσιν ἱεραρχικῶς, προσεκτέον, ὡς ὑπὸ Θεοῦ κεκινημένους. «Ὁ ἀθετῶν γὰρ ὑμᾶς», φησὶν, «ἐμὲ ἀθετεῖ».

17. Ἰακ. 4,3.

18. Ἰω. 20,22.

19. Ματθ. 16,19. Ἐλλαμπόμενος εἶναι ἐδῶ ὁ ἀπόστολος Πέτρος κατ' ἀρχήν.

εὐχή του τὴν ἀνόσια, ἀκούοντας κι' αὐτὸς εὐλόγως τὸ δίκαιο λόγιο, «ζητεῖτε καὶ δὲν λαμβάνετε, διότι κακῶς ζητεῖτε»¹⁷. Ὁ θεῖος λοιπὸν ιεράρχης ζητεῖ τὰ θειωδῶς ἐπηγγελμένα καὶ ἀγαπητὰ στὸ Θεό, πὺ ὅπως δὴποτε πρόκειται νὰ δωρηθοῦν. Ἔτσι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπιδεικνύει στὸν φιλάγαθο Θεὸ τὴν ἀγαθοειδῆ του ἔξι, ἀφ' ἑτέρου δὲ διακηρύσσει ἀποκαλυπτικῶς στοὺς παρισταμένους τὰ δῶρα πὺ θὰ δοθοῦν στοὺς ὀσίους.

Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο οἱ ιεράρχες ἔχουν καὶ τὶς ἀφοριστικὲς ἀρμοδιότητες, ὡς ἐκφραστὰ τῆς θείας δικαιοσύνης, ὄχι διότι, γιὰ νὰ ἐκφρασθῶ εὐλαβῶς, ἡ πάνσοφη θεαρχία ἀκολουθεῖ τὶς ἄλογες ὀρμές τους, ἀλλὰ διότι αὐτοὶ μὲ τὴν προφητικὴ ὑποκίνηση τοῦ τελεταρχικοῦ Πνεύματος ἀφορίζουν κατ' ἀξίαν τοὺς καταδικασμένους ἀπὸ τὸν Θεό. Διότι, λέγει, «λάβετε τὸ ἅγιο Πνεῦμα· ὅποιον ἀφήσετε τὶς ἀμαρτίες, θ' ἀφεθοῦν· ὅποιον τὶς κρατῆσετε, θὰ κρατηθοῦν»¹⁸. Καὶ γιὰ τὸν ἐλλαμπόμενο τὶς θεῖες ἀποκαλύψεις τοῦ παναγίου Πατρὸς τὰ Λόγια λέγουν «ὄ,τι δέσης ἐπάνω στὴ γῆ, θὰ εἶναι δεμένο στοὺς οὐρανοὺς καὶ ὄ,τι λύσης ἐπάνω στὴ γῆ, θὰ εἶναι λυμένο στοὺς οὐρανοὺς»¹⁹. Διότι ἐκεῖνος μὲν, ὁ Πέτρος, ὅπως καὶ κάθε ιεράρχης πὺ ἀκολουθεῖ τὸ παράδειγμά του, σύμφωνα με τὶς ἀποκαλύψεις τῆς πατρικῆς δικαιοσύνης πὺ τοῦ ἔγιναν ἀποδέχεται ἀποκαλυπτικῶς καὶ μεταβιβαστικῶς τοὺς θεοφιλεῖς καὶ ἀποκληρώνει τοὺς ἀθέους. Καί, ὅπως λέγουν τὰ Λόγια, διεκήρυξε τὴν ἱερὴ ἐκείνη θεολογία²⁰, ὄχι αὐτοβούλως οὔτε μὲ ἀποκάλυψη σαρκὸς καὶ αἵματος ἀλλὰ ἔπειτα ἀπὸ μῆσι στὰ θεῖα ἀπὸ τὸν Θεό. Οἱ ἔνθεοι λοιπὸν ιεράρχες πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦν καὶ τοὺς ἀφορισμοὺς καὶ ὄλες τὶς ἱεραρχικὲς ὑπηρεσίες ἔτσι ἀκριβῶς, ὅπως τοὺς κινεῖ ἡ τελετάρχης θεαρχία· οἱ δὲ ἄλλοι πρέπει νὰ ὑπακούουν στοὺς ιεράρχες, ὅταν ἐνεργοῦν ἱεραρχικῶς, ἔτσι ἀκριβῶς σὰν νὰ κινοῦνται ἀπὸ τὸν Θεό. Διότι, λέγει, «ἐκεῖνος πὺ ἀθετεῖ ἐσᾶς, ἀθετεῖ ἐμένα»²¹.

20. «Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος», Ματθ. 16,16.

21. Λουκᾶ 10,16.

8 Ἄλλ' ἐπανεέλθωμεν εἰς τὰ τῆς εἰρημένης εὐχῆς ἀκόλουθα. Τελέσας γὰρ αὐτὴν ὁ ἱεράρχης, αὐτός τε ἀσπάζεται τὸν κεκοιμημένον, καὶ ἐξῆς οἱ παρόντες ἅπαντες· ἡδὺς γάρ ἐστι καὶ τίμιος ἅπασιν τοῖς θεοειδέσιν ὁ κατὰ θείαν ζωὴν τετελειωμένος. Μετὰ
5 δὲ τὸν ἀσπασμὸν ἐπιχέει τῷ κεκοιμημένῳ τὸ ἔλαιον ὁ ἱεράρχης. Μέμνησο δέ, ὅτι κατὰ τὴν ἱερὰν θεογενεσίαν πρὸ τοῦ θειοτάτου βαπτίσματος πρώτη μέθεξις ἱεροῦ συμβόλου δωρεῖται τῷ τελουμένῳ, μετὰ τὴν ὀλικὴν τῆς προτέρας ἐσθῆτος ἀπαμφίαισιν, τὸ τῆς χρίσεως ἔλαιον· ἐν τέλει δὲ νῦν ἀπάντων ἐπὶ τῷ κεκοι-
10 μημένῳ τὸ ἔλαιον ἐπιχέεται. Καὶ τότε μὲν ἢ τοῦ ἐλαίου χρίσις ἐπὶ τοὺς ἱεροὺς ἀγῶνας ἐκάλει τὸν τελούμενον· νῦν δὲ τὸ ἐπιχεόμενον ἔλαιον ἐμφαίνει κατὰ τοὺς αὐτοὺς ἱεροὺς ἀγῶνας ἀθλήσαντα καὶ τελειωθέντα τὸν κεκοιμημένον.

9 Ταῦτα τελέσας ὁ ἱεράρχης, ἀποτίθησιν ἐν οἴκῳ τιμίῳ τὸ
15 σῶμα μεθ' ἐτέρων ὁμοταγῶν ἱερῶν σωμάτων. Εἰ γὰρ ἐν ψυχῇ καὶ σώματι τὴν θεοφιλῆ ζωὴν ὁ κεκοιμημένος ἐβίω, τίμιον ἔσται μετὰ τῆς ὀσίας ψυχῆς καὶ τὸ συναθλήσαν αὐτῇ σῶμα κατὰ τοὺς ἱεροὺς ἰδρῶτας. Ἐνθεν ἢ θεία δικαιοσύνη μετὰ τοῦ σφετέρου σώματος αὐτῇ δωρεῖται τὰς ἀμοιβαίας λήξεις, ὡς
20 ὁμοπορεύτῳ καὶ συμμετόχῳ τῆς ὀσίας ἢ τῆς ἐναντίας ζωῆς. Διὸ καὶ τῶν ἱερῶν ἢ θεία θεσμοθεσία τὰς θεαρχικὰς κοινωνίας ἀμφοῖν δωρεῖται· τῇ ψυχῇ μὲν ἐν καθαρᾷ θεωρίᾳ καὶ ἐν ἐπιστήμῃ τῶν τελουμένων· τῷ σώματι δὲ κατὰ τὸ θειότατον ὡς ἐν εἰκόνι μύρον καὶ τὰ τῆς θεαρχικῆς κοινωνίας ἱερώτατα σύμβολα, τὸν
25 ὄλον ἄνθρωπον ἀγιάζουσα καὶ τὴν ὀλικὴν αὐτοῦ σωτηρίαν ἱερουργοῦσα καὶ τελειοτάτην αὐτοῦ τὴν ἀνάστασιν ἔσεσθαι διαγγέλλουσα ταῖς καθολικαῖς ἀγιστεῖαις.

22. Τίμιος οἶκος εἶναι ὁ ἠθικᾶ πολῦτιμος τάφος στὸν οἰκεῖο κατὰ τάξι χῶρο.

8 Ἄλλὰ ἄς ἐπανεέλθωμε στὴ συνέχεια τῆς εὐχῆς ποῦ ἀναφέραμε. Μόλις τὴν τελειώση ὁ ἱεράρχης ἀσπάζονται τὸν νεκρὸ κι' αὐτὸς καὶ ὄλοι οἱ παριστάμενοι· διότι αὐτὸς ποῦ ἐτελειώθηκε στὴ θεία ζωὴ εἶναι γλυκὺς καὶ ἀξιοτίμητος γιὰ ὄλους τοὺς θεοειδεῖς. Μετὰ τὸν ἀσπασμὸ ὁ ἱεράρχης χύνει τὸ ἔλαιο ἐπάνω στὸν κεκοιμημένο. Θυμήσου δὲ ὅτι κατὰ τὴν ἱερὴ θεογενεσία, πρὶν ἀπὸ τὸ θεῖο βάπτισμα, ὡς πρώτη μέθεξις τοῦ ἱεροῦ συμβόλου δωρίζεται στὸν μουῦμενο, μετὰ τὴν ὀλικὴ ἔκδυσι τοῦ προηγουμένου φορέματος, τὸ ἔλαιο τῆς χρίσεως· τώρα στὸ τέλος χύνεται ἔλαιο ἐπάνω στὸν κεκοιμημένο. Καὶ τότε μὲν ἡ χρῖσις τοῦ ἐλαίου ἐκαλοῦσε τὸν μουῦμενο σὲ ἱεροὺς ἀγῶνες· τώρα δὲ τὸ ἐπιχεόμενο ἔλαιο φανερώνει ὅτι ὁ κεκοιμημένος ἄθλησε κι' ἐτελειώθηκε κατὰ τοὺς ἱεροὺς αὐτοὺς ἀγῶνες.

9 Ἄφοῦ συμπληρώσει αὐτὲς τὶς τελετὲς ὁ ἱεράρχης, ἀποθέτει τὸ σῶμα σὲ τίμιο οἶκο²² μαζί μὲ ἄλλα ὁμοταγῆ ἱερὰ σώματα. Διότι, ἂν ὁ κεκοιμημένος ἔζησε τὴ θεοφιλῆ ζωὴ μὲ ψυχὴ καὶ σῶμα, τίμιο θὰ εἶναι μαζί μὲ τὴν ὁσία ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα ποῦ συνάθλησε μὲ αὐτὴν κατὰ τοὺς ἱεροὺς ἰδρωῖτες. Γι' αὐτὸ ἡ θεία δικαιοσύνη τῆς προσφέρει τὶς ἀντίστοιχες ἀμοιβὲς μαζί μὲ τὸ σῶμα ὡς συνοδοιπόρο καὶ συμμετοχο τῆς ὁσίας ζωῆς ἢ ἀντιθέτως τῆς ἀσεβοῦς ζωῆς. Ἔτσι ἡ θεία θεσμοθεσία τῶν ἱερῶν πραγμάτων προσφέρει καὶ στὰ δύο τὴν θεαρχικὴ κοινωνία· στὴν ψυχὴ μὲν μὲ τὴν καθαρὴ θεωρία καὶ μὲ τὴν ἐπίγνωσι τῶν τελουμένων, στὸ σῶμα δὲ μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ θεοῦ μύρου καὶ μὲ τὰ ἱερὰ σύμβολα τῆς θεαρχικῆς κοινωνίας²³. Ἀγιάζει λοιπὸν ὀλόκληρο τὸν ἄνθρωπο, ἱεουργεῖ τὴν ὀλικὴ σωτηρία του κι' ἐξαγγέλλει μὲ τὶς γενικὲς ἱεροτελεστιῆς ὅτι θὰ πραγματοποιηθῆ ἡ τελεία ἀνάστασίς του.

23. Ὁ κατὰ τὴν ταφὴν ραντισμὸς τοῦ σώματος μὲ μῦρον (ἔλαιον), οἶνον καὶ χοῦν.

< ΔΙΑΣΑΦΗΣΕΙΣ >

10 Τὰς δὲ τελεστικὰς ἐπικλήσεις οὐ θεμιτὸν ἐν γραφαῖς ἀφερ-
 μνηνεύειν, οὐδὲ τὸ μυστικὸν αὐτῶν ἢ τὰς ἐπ' αὐταῖς ἐνεργουμέ-
 νας ἐκ Θεοῦ δυνάμεις ἐκ τοῦ κρυφίου πρὸς τὸ κοινὸν ἐξάγειν·
 ἀλλ' ὡς ἡ καθ' ἡμᾶς ἱερὰ παράδοσις ἔχει, ταῖς ἀνεκπομπεύτοις
 5 μῆσεσιν αὐτὰς ἐκμαθῶν καὶ πρὸς θειοτέραν ἕξιν καὶ ἀναγωγὴν
 ἔρωτι θείῳ καὶ ἐνεργείαις ἱεραῖς ἀποτελεσθεῖς ὑπὸ τῆς τελεταρ-
 χικῆς ἐλλάμπσεως ἀναχθήσῃ πρὸς τὴν ὑπερτάτην αὐτῶν ἐπιστή-
 μην.

11 Τὸ δὲ καὶ παῖδας, οὔπω τὰ θεῖα συνιέναι δυναμένους, τῆς
 10 ἱερᾶς μετόχους γίνεσθαι θεογενεσίας, καὶ τῶν ἱερωτάτων τῆς
 θεαρχικῆς κοινωνίας συμβόλων, δοκεῖ μὲν, ὡς φῆς, τοῖς ἀνιέ-
 ροις εὐλόγου γέλωτος ἄξιον, εἰ τοὺς ἀκοῦσαι μὴ δυναμένους ἐκ-
 διδάσκουσιν οἱ ἱεράρχαι τὰ θεῖα καὶ τοῖς μὴ νοοῦσιν εἰκῆ παρα-
 διδόασι τὰς ἱερὰς παραδόσεις· καὶ τὸ ἔτι γελοϊότερον, ὡς ὑπὲρ
 15 αὐτῶν ἕτεροι τὰς ἀποταγὰς φασὶ καὶ τὰς ἱερὰς ὁμολογίας.

Δεῖ δὲ τὴν σὴν ἱεραρχικὴν σύνεσιν μὴ χαλεπαίνειν ἐπὶ τοῖς
 πεπλανημένοις, ἀλλ' εὐλαβῶς τε ἅμα καὶ τῆς αὐτῶν φωταγω-
 γίας χάριν ἀγαπητικῶς ἀπολογεῖσθαι πρὸς τὰς ὑπ' αὐτῶν προ-
 φερομένας ἐνστάσεις προτιθέντα, καὶ τοῦτο κατὰ θεσμὸν ἱερόν,
 20 ὡς οὐκ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς γνώσει πάντα τὰ θεῖα περιγράφεται,
 πολλὰ δὲ τῶν ὑφ' ἡμῶν ἀγνοουμένων αἰτίας ἔχει θεοπρεπεῖς,
 ἡμῖν μὲν ἠγνοημένας, ἐπιστητὰς δὲ ταῖς ἡμῶν κρεῖττοσι τάξεσι,
 πολλὰ δὲ καὶ τὰς ὑπερτάτας οὐσίας λέληθε καὶ πρὸς μόνης
 ἀκριβῶς ἔγνωσται τῆς πανσόφου καὶ σοφοποιοῦ θεαρχίας.
 25 Πλὴν γε, ὅτι καὶ περὶ τούτου ταῦτά φαμεν, ἄπερ οἱ θεοειδεῖς

< ΔΙΑΣΑΦΗΣΕΙΣ >

- 10 Τίς ἐπικλήσεις τῆς χειροτονίας δὲν εἶναι θεμιτὸ νὰ τίς ἐξηγοῦμε ἐγγράφως καὶ νὰ κοινοποιοῦμε στὰ πλήθη τῆ μυστικῆ σημασία τους ἢ τίς κρυφές δυνάμεις ποὺ ἐνεργοῦνται σ' αὐτές ἀπὸ τὸν Θεό· ἀλλά, ὅπως διδάσκει ἡ ἱερὴ μας παράδοσις, θὰ ἀνυψωθῆς ἀπὸ τὴν τελεταρχικὴ ἔλλαμψι πρὸς τὴν ὑπέρτατη ἐπίγνωσί τους, ἀφοῦ τίς μάθης μὲ ἀκοινοποίητες μῆσεις καὶ τελειωθῆς σὲ μιὰ θειότερη ἔξι καὶ ἀγωγή μὲ τὸν θεῖο ἔρωτα καὶ τίς ἱερές ἐνέργειες.
- 11 Τὸ ὅτι δὲ γίνονται μέτοχοι τῆς ἱερῆς θεογενεσίας καὶ τῶν ἱερῶν συμβόλων τῆς θεαρχικῆς κοινωνίας καὶ τὰ παιδιά, ποὺ δὲν μποροῦν ἀκόμη νὰ καταλάβουν τὰ θεῖα μυστήρια²⁴, ὅπως λέγεις, φαίνεται στοὺς ἀσεβεῖς ἄξιο εὐλόγου γέλωτος, ἐφ' ὅσον ἔτσι οἱ ἱεράρχες διδάσκουν τὰ θεῖα μυστήρια σ' ἐκείνους ποὺ δὲν μποροῦν ν' ἀκούσουν καὶ παραδίδουν τίς ἱερές παραδόσεις μάταια σ' αὐτοὺς ποὺ δὲν καταλαβαίνουν. Καὶ τὸ ἀκόμη γελειότερο εἶναι ὅτι ἄλλα πρόσωπα ἐκφέρουν γιὰ χάρι αὐτῶν τίς ἀποταγές καὶ τίς ἱερές ὁμολογίες.

Ἡ ἱεραρχικὴ σου σύνεσις ὅμως δὲν πρέπει νὰ δυσανασχετῆ γιὰ τοὺς πλανωμένους, ἀλλὰ νὰ ἀπολογῆται μὲ εὐλάβεια καὶ συγχρόνως μὲ ἀγάπη χάριν τῆς διαφωτίσεώς τους ἀπαντώντας στίς ἐκφερόμενες ἀπὸ αὐτοὺς ἐνστάσεις, καὶ μάλιστα σύμφωνα μὲ τὸν ἱερὸ νόμο, ὅτι ἡ γνῶσις μας δὲν καλύπτει τὸ σύνολο τῶν θείων μυστηρίων· ὅτι πολλὰ ἄγνωστα πράγματα ἔχουν θεοπρεπεῖς αἰτίες, ποὺ εἶναι ἄγνωστες σ' ἐμᾶς, ἀλλὰ γνωστὲς στίς ἀνώτερες ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τάξεις· ἐπίσης δὲ πολλὰ ξεφεύγουν ἀκόμη καὶ τίς ὑπέρτατες οὐσίες καὶ γνωρίζονται ἀκριβῶς μόνο ἀπὸ τὴν πάνσοφη καὶ σοφοποιὸ θεαρχία. Ἄλλ' ὅμως ἐμεῖς

24. Εἶναι τὸ πρόβλημα τοῦ νηπιοβαπτισμοῦ καὶ τῆς νηπιοκοινωνίας.

ἡμῶν ἱεροτελεσταί, πρὸς τῆς ἀρχαίας μνηθέντες παραδόσεως, εἰς ἡμᾶς προήγαγον.

Φασὶ γάρ, ὅπερ ἐστὶ καὶ ἀληθές, ὅτι, κατὰ θεσμόν ἱερὸν ἀναγόμενα τὰ βρέφη, πρὸς ἕξιν ἱερὰν ἤξουσι, πάσης ἀποτελού-
 5 μενα πλάνης καὶ ἀνιέρου ζωῆς ἀπείρατα. Τοῦτο τοῖς θείοις ἡμῶν καθηγεμόσιν εἰς νοῦν ἐληλυθός, ἔδοξεν εἰσδέχεσθαι τὰ βρέφη κατὰ τόνδε τὸν ἱερὸν τρόπον, ὥστε τοὺς φυσικοὺς τοῦ
 προσαγομένου παιδὸς γονέας παραδιδόναι τὸν παῖδά τιτι τῶν
 μεμνημένων ἀγαθῶ τὰ θεῖα παιδαγωγῶ καὶ τὸ λοιπὸν ὑπ' αὐτῶ
 10 τὸν παῖδα τελειῖν, ὡς ὑπὸ θείῳ πατρὶ καὶ σωτηρίας ἱερᾶς ἀνα-
 δόχῳ. Τοῦτον οὖν ὁ ἱεράρχης ὁμολογοῦντα κατὰ τὴν ἱερὰν ἀνά-
 γειν τὸν παῖδα ζωὴν, ἀπαιτεῖ τὰς ἀποταγὰς ὁμολογήσαι καὶ τὰς
 ἱερᾶς ὁμολογίας, οὐχ, ὡς ἂν ἐκεῖνοι γελῶντες φαῖεν, ἄλλον ἀντ'
 ἄλλου τὰ θεῖα μυῶν· οὐδὲ γὰρ τοῦτό φησιν, ὡς ὑπὲρ τοῦ παιδὸς
 15 ἐγὼ τὰς ἀποταγὰς ἢ τὰς ἱερὰς ὁμολογίας ποιοῦμαι, ἀλλ' ὅτι ὁ
 παῖς ἀποτάσσεται καὶ συντάσσεται· τοῦτ' ἐστίν, ὁμολογῶ τὸν
 παῖδα πείσειν, εἰς νοῦν ἱερὸν ἰόντα ταῖς ἐμαῖς ἐνθέοις ἀναγω-
 γαῖς, ἀποτάξασθαι μὲν ὀλικῶς τοῖς ἐναντίοις, ὁμολογήσαι δὲ καὶ
 ἐνεργῆσαι τὰς θείας ὁμολογίας.

20 Οὐδὲν οὖν, ὡς οἶμαι, τὸ ἄτοπον, εἰ κατὰ θεῖαν ὁ παῖς ἀνα-
 γωγὴν ἀνάγεται, καθηγεμόνα καὶ ἀνάδοχον ἱερὸν ἔχων, ἕξιν
 αὐτῶ τῶν θείων ἐμποιοῦντα καὶ φυλάττοντα τῶν ἐναντίων
 ἀπείρατον. Μεταδίδωσι δὲ τῶ παιδί τῶν ἱερῶν συμβόλων ὁ ἱε-
 ράρχης, ὅπως ἐν αὐτοῖς ἀνατραφεῖ καὶ μηδὲ σχοίῃ ζωὴν ἐτέ-
 25 ραν, εἰ μὴ τὴν τὰ θεῖα θεωροῦσαν ἀεὶ καὶ κοινωνὸν αὐτῶν ἐν
 προκοπαῖς ἱεραῖς γιγνομένην, ἕξιν τε ἱερὰν ἐν τούτοις ἴσχουσαν,
 ἀναγομένην τε ἱεροπρεπῶς ὑπὸ τοῦ θεοειδοῦς ἀναδόχου.

θά εἰπούμε καὶ γι' αὐτὰ ὅσα μᾶς μετέδωσαν οἱ θεοειδεῖς ἱεροτε-
λεσταί μας πὺ τὰ ἐμυήθησαν ἀπὸ τὴν ἀρχαία παράδοσι.

Λέγουν λοιπὸν κάτι πὺ εἶναι ἀληθινό, ὅτι τὰ βρέφη, ἂν
διαπαιδαγωγηθοῦν κατὰ τὸν ἱερὸ νόμο, θὰ φθάσουν στὴν ἱερὴ
ἔξι, καθιστάμενα ἐλεύθερα ἀπὸ κάθε πλάνη καὶ ἀνίερη διαγω-
γή. Ἄφοῦ οἱ θεῖοι ὀδηγηταί μας κατενόησαν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα,
ἔκριναν σωστὸ νὰ δέχωνται τὰ βρέφη κατὰ τὸν ἱερὸ τοῦτον
τρόπο, ὥστε οἱ φυσικοὶ γονεῖς τοῦ προσαγομένου παιδιοῦ νὰ τὸ
παραδίδουν σὲ κάποιον ἀγαθὸ παιδαγωγὸ πὺ εἶναι μνημένος
στὰ θεῖα καὶ στὸ ἐξῆς τὸ παιδί νὰ εἶναι ὑπὸ τὴν καθοδήγησι αὐ-
τοῦ τοῦ πνευματικοῦ πατέρα καὶ ἀναδόχου τῆς σωτηρίας του.
Ἄπὸ αὐτὸν λοιπὸν ἀπαιτεῖ ὁ ἱεράρχης νὰ ἐκφέρη τίς ἀποταγές
καὶ τίς ἱερές ὁμολογίες, ὑποσχόμενος ὅτι θὰ διαπαιδαγωγήσῃ
τὸ παιδί κατὰ τὰ παραγγέλματα τῆς ἱερῆς ζωῆς. Ὁ ἱεράρχης
δὲν μνεῖ ἄλλον ἀντ' ἄλλου στὰ θεῖα μυστήρια, ὅπως θὰ ἔλεγαν
ἐκεῖνοι περιπαικτικὰ· ἄλλωστε ὁ ἀνάδοχος δὲν λέγει τοῦτο, ὅτι
ἀντὶ γιὰ τὸ παιδί κάνω ἐγὼ τίς ἀποταγές ἢ τίς ἱερές ὁμολογίες,
ἀλλὰ λέγει ὅτι τὸ παιδί ἀποτάσσεται καὶ συντάσσεται· λέγει
δηλαδή, «ὁμολογῶ ὅτι θὰ πείσω τὸ παιδί, ὅταν μὲ τίς ἐνθεες
συμβουλές μου φθάσῃ σὲ ἱερὸ νοῦ ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ ἀπαρνηθῇ
τελείως τὰ ἐνάντια, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ὁμολογήσῃ καὶ νὰ πρα-
γματοποιήσῃ τίς θεῖες ὁμολογίες».

Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν τίποτε τὸ ἄτοπο, ὅπως νομίζω, στὸ ἂν
τὸ παιδί ἀνατρέφεται σύμφωνα μὲ τὴ θεῖα ἀγωγή, ἔχοντας ἱερὸ
ὀδηγητὴ καὶ ἀνάδοχο πὺ τοῦ δημιουργεῖ τὴν ἔξι τῶν θείων
πραγμάτων καὶ τὸ φύλάσσει ἐλεύθερο ἀπὸ τὰ ἐνάντια. Μεταδί-
δει δὲ ὁ ἱεράρχης στὸ παιδί σύμβολα μὲ τὸ σκοπὸ ν' ἀνατραφῇ
σ' αὐτὰ καὶ νὰ μὴν ἔχη ἄλλη ζωὴ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὴν, ἢ ὅποια θε-
ωρεῖ τὰ θεῖα μυστήρια, γίνεται κοινωνὸς τῶν θείων μὲ τίς ἱερές
προκοπές, ἀποκτᾶ σ' αὐτὰ ἱερὴ ἔξι καὶ καθοδηγεῖται ἱεροπρε-
πῶς ἀπὸ τὸν θεοειδῆ ἀνάδοχο.

⟨ ΕΠΙΛΟΓΟΣ ⟩

Ταῦτα, ὦ παῖ, καὶ οὕτω καλὰ τῆς καθ' ἡμᾶς ἱεραρχίας
 ὥπται μοι τᾶ ἐνοειδῆ θεάματα, πρὸς ἄλλων δὲ ἴσως ὀπτικωτέ-
 ρων νόων οὐ ταῦτα μόνον ἐθεωρήθη, φανότερα δὲ πολλῶ καὶ
 θεοειδέστερα. Καὶ σοὶ δέ, ὡς οἶμαι, πάντως ἐλλάμπει τηλαυγέ-
 5 στερα κάλλη καὶ θειότερα, τοῖς εἰρημένοις ἐπαναβαθμοῖς
 χρωμένῳ πρὸς ὑπερτέραν ἀκτῖνα. Μετάδος οὖν, ὦ φίλε, καὶ αὐ-
 τὸς ἐμοὶ τελειότερας ἐλλάμπσεως καὶ δεῖξον ἐμοῖς ὀφθαλμοῖς
 ἅπερ ἂν ἰδεῖν δυνηθείης εὐπρεπέστερα κάλλη καὶ ἐνοειδέστερα·
 θαρρῶ γάρ, ὅτι τοῖς εἰρημένοις ἐγὼ τοὺς ἐναποκειμένους ἐν σοὶ
 10 τοῦ θεοῦ πυρὸς ἀνασκαλεύσω σπινθῆρας.

< ΕΠΙΛΟΓΟΣ >

Τόσο πολλά, υιέ μου, καὶ τόσο καλὰ εἶναι τὰ ἐνοειδῆ θεάματα τῆς ἱεραρχίας μας, τὰ ὅποια ἐγὼ ἐθεώρησα. Ἴσως ὅμως ἄλλοι ὀπτικώτεροι νόες, ὄχι μόνο αὐτὰ ἐθεώρησαν, ἀλλὰ καὶ ἄλλα πολὺ λαμπρότερα καὶ θεοειδέστερα. Νομίζω δὲ ὅτι καὶ σένα θὰ σὲ ἐλλάμπουν ὅπωςδῆποτε διαυγέστερα καὶ θειότερα κάλλη, ἂν χρησιμοποιοῦσης τὶς ἀναγωγικὲς μεθόδους πού σ' ἐδίδαξα γιὰ νὰ φθάσης στὴν ἀνώτερη ἀκτῖνα. Μετάδωσε λοιπὸν, ὦ φίλε, καὶ σὺ σ' ἐμένα τελειότερη ἔλλαμψι καὶ δεῖξε στὰ μάτια μου ὅσα κάλλη μπορέσης νὰ ἰδῆς εὐπρεπέστερα καὶ θεοειδέστερα. Διότι ἐλπίζω ὅτι μὲ ὅσα εἶπα ἐγὼ θὰ ἀνασκαλεύσω καὶ τοὺς ὑπολοίπους σπινθῆρες τοῦ θείου πυρὸς πού εὐρίσκονται μέσα σου.

ΠΕΡΙ
ΜΥΣΤΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΕΡΙ
ΜΥΣΤΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΡΟΣ ΤΙΜΟΘΕΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

Τίς ὁ θεῖος γνόφος

1 Τριάς ὑπερούσιε καὶ ὑπέρθεε καὶ ὑπεράγαθε τῆς Χριστιανῶν ἔφορε θεοσοφίας, ἴθυνον ἡμᾶς ἐπὶ τὴν τῶν μυστικῶν Λογίων ὑπεράγνωστον καὶ ὑπερφαῆ καὶ ἀκροτάτην κορυφήν, ἔνθα τὰ ἀπλᾶ καὶ ἀπόλυτα καὶ ἄτρεπτα τῆς θεολογίας μυστήρια κατὰ
5 τὸν ὑπέρφωτον ἐγκεκάλυπται τῆς κρυφιομύστου σιγῆς γνόφον, ἐν τῷ σκοτεινοτάτῳ τὸ ὑπερφανέστατον ὑπερλάμποντα καὶ ἐν τῷ πάμπαν ἀναφεῖ καὶ ἀοράτῳ τῶν ὑπερκάλων ἀγλαϊῶν ὑπερπληροῦντα τὸς ἀνομμάτους νόας.

Ἐμοὶ μὲν οὖν ταῦτα ηὔχθω. Σὺ δέ, ὦ φίλε Τιμόθεε, τῇ
10 περὶ τὰ μυστικὰ θεάματα συντόνῳ διατριβῇ καὶ τὰς αἰσθήσεις ἀπόλειπε καὶ τὰς νοερὰς ἐνεργείας, καὶ πάντα αἰσθητὰ καὶ νοητά, καὶ πάντα οὐκ ὄντα καὶ ὄντα, καὶ πρὸς τὴν ἔνωσιν, ὡς ἐφικτόν, ἀγνώστως ἀνατάθητι τοῦ ὑπὲρ πᾶσαν οὐσίαν καὶ γνῶσιν· τῇ γὰρ ἑαυτοῦ καὶ πάντων ἀσχέτῳ καὶ ἀπολύτῳ καθαρῶς ἐκ-

ΠΕΡΙ
ΜΥΣΤΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΤΙΜΟΘΕΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Ποιός είναι ο θεϊός γνώφος

Τριάς υπερούσια και υπέρθεη και υπεράγαθη, πού έφορεύεις έπί τής θεοσοφίας τών Χριστιανών, όδήγησέ μας στήν υπεράγνωστη και υπερφώτεινη και άκρότατη κορυφή τών μυστικών Λογίων· όδήγησέ μας εκεί όπου είναι σκεπασμένα τά άπλά και άπόλυτα και άμετάβλητα μυστήρια τής θεολογίας, στον υπέρφωτο γνώφο τής κρυφιόμυστης σιγής πού μέ τó βαθύ του σκοτάδι υπερέλαμπει υπερφανεστάτα και, μένοντας άνέγγικτος κι' άόρατος, γεμίζει μέ υπέρκαλη λάμψη τούς τυφλωμένους νόες.

Αυτή τήν προσευχή είχα νά αναπέμψω έγώ. Έσύ δέ, άγαπητέ Τιμόθεε, άσχολήσου έντονα μέ τά μυστικά θεάματα· άφησε τις αισθήσεις και τις νοερές έέργειες, όλα τά αισθητά και τά νοητά, όλα τά μη όντα και τά όντα, και όσο είναι έφικτό άνυψώσου για νά ένωθής κατά τρόπο άκατάληπτο μέ αυτόν πού είναι έπάνω άπό κάθε ούσία και κάθε γνώσι. Διότι, όταν έλθης σε έκστασι, πού θα σε έλευθερώση τελείως άπό τόν έαυτό σου και άπό όλα τά πράγματα, όταν αφαιρέσης τά πάντα και άπαλλαγής

στάσει πρὸς τὴν ὑπερούσιον τοῦ θεοῦ σκότους ἀκτῖνα, πάντα ἀφελῶν καὶ ἐκ πάντων ἀπολυθείς, ἀναχθήσῃ.

2 Τούτων δὲ ὄρα, ὅπως μηδεὶς τῶν ἀμυήτων ἐπακούσῃ· τούτους δὲ φημι τοὺς ἐν τοῖς οὐσίς ἐνισχημένους καὶ οὐδὲν ὑπὲρ
5 τὰ ὄντα ὑπερουσίως εἶναι φανταζομένους, ἀλλ' οἰομένους εἶδέναι τῇ καθ' αὐτοὺς γνώσει τὸν θέμενον σκότος ἀποκρυφὴν αὐτοῦ. Εἰ δὲ ὑπὲρ τούτους εἰσὶν αἱ θεῖαι μυσταγωγίαι, τί ἂν τις φαίῃ περὶ τῶν μᾶλλον ἀμύστων, ὅσοι τὴν πάντων ὑπερκειμένην αἰτίαν καὶ ἐκ τῶν ἐν τοῖς οὐσίς ἐσχάτων χαρακτηρίζουσιν καὶ
10 οὐδὲν αὐτὴν ὑπερέχειν φασὶ τῶν πλαττομένων αὐτοῖς ἀθέων καὶ πολυειδῶν μορφωμάτων, δέον ἐπ' αὐτῇ καὶ πάσας τὰς τῶν ὄντων τιθέναι καὶ καταφάσκειν θέσεις, ὡς πάντων αἰτία, καὶ πάσας αὐτὰς κυριώτερον ἀποφάσκειν, ὡς ὑπὲρ πάντα ὑπερούσιον, καὶ μὴ οἶεσθαι τὰς ἀποφάσεις ἀντικειμένας εἶναι ταῖς καταφά-
15 σεσιν, ἀλλὰ πολὺ πρότερον αὐτὴν ὑπὲρ τὰς στερήσεις εἶναι τὴν ὑπὲρ πᾶσαν καὶ ἀφαίρεσιν καὶ θέσιν;

3 Οὕτω γοῦν ὁ θεῖος Βαρθολομαῖός φησι, καὶ πολλὴν τὴν θεολογίαν εἶναι καὶ ἐλαχίστην, καὶ τὸ Εὐαγγέλιον πλατὸν καὶ μέγα, καὶ αὐθις συντετμημένον· ἐμοὶ δοκεῖ ἐκεῖνο ὑπερφυῶς ἐν-
20 νοήσας, ὅτι καὶ πολύλογός ἐστιν ἡ ἀγαθὴ πάντων αἰτία, καὶ βραχύλεκτος ἅμα καὶ ἄλογος, ὡς οὔτε λόγον οὔτε νόησιν ἔχουσα, διὰ τὸ πάντων αὐτὴν ὑπερουσίως ὑπερκειμένην εἶναι καὶ μόνοις ἀπερικαλύπτως καὶ ἀληθῶς ἐκφαινομένην τοῖς καὶ τὰ ἐναγῆ πάντα καὶ τὰ καθαρὰ διαβαίνοσι καὶ πᾶσαν πασῶν
25 ἀγίων ἀκροτήτων ἀνάβασιν ὑπερβαίνουσι καὶ πάντα θεῖα φῶτα καὶ ἤχους καὶ λόγους οὐρανίους ἀπολιμπάνουσι καὶ εἰς τὸν γνό-

1. Ψαλμ. 17, 12.

2. Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο «ἀμυήτους» ὀνομάζει τοὺς ἀσχολουμένους μὲ τὰ ὑλικά, ἔστω κι' ἂν εἶναι Χριστιανοί, ἀμύστους τοὺς εἰδωλολάτρες.

ἀπὸ τὰ πάντα, θὰ ἀναχθῆς στὴν ὑπερούσια ἀκτῖνα τοῦ θεοῦ σκότους.

2 Πρόσεχε ὅμως νὰ μὴ ἀκούσῃ κανένας ἀμύητος αὐτὰ τὰ μυστικά. Κι' ἐννοῶ μὲ τὸν ὄρο 'ἀμύητοι' ἐκείνους ποὺ εἶναι ἐμπεπλεγμένοι στὰ αἰσθητὰ ὄντα καὶ δὲν φαντάζονται ὅτι ὑπάρχει κάτι ὑπερούσιο ἐπάνω ἀπὸ τὰ ὄντα, ἀλλὰ νομίζουν ὅτι μὲ τὴ γνωστικὴ τους ἰκανότητα μποροῦν νὰ γνωρίσουν αὐτὸν ποὺ ἔχει ὀρίσει τὸ σκότος κρυψῶνα του¹. Ἄν τώρα οἱ θεῖες μυσταγωγίες εἶναι ἐπάνω ἀπὸ τὶς δυνάμεις τῶν ἀμυήτων, τί θὰ ἔλεγε κανεὶς γιὰ τοὺς περισσότερο ἀμύστους², οἱ ὁποῖοι τὴν ὑπερκειμένη αἰτία τῶν ὅλων χαρακτηρίζουν μὲ βάσι τὰ χαμηλότερα ὄντα, κι' ἰσχυρίζονται ὅτι δὲν ὑπερέχει καθόλου ἀπὸ τὰ ἀθεϊστικὰ καὶ πολύμορφα εἰδῶλα ποὺ αὐτοὶ κατασκευάζουν; Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι πρέπει ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ν' ἀποδίδωμε σ' αὐτὴν καταφατικὰ ὅλες τὶς θέσεις τῶν ὄντων, σὰν αἰτία τῶν ὅλων, κι' ἀπὸ τὸ ἄλλο σωστότερα νὰ τὶς ἀποφάσκωμε ὅλες, μὲ τὴν πεποίθησι ὅτι ὑπερβαίνει τὰ πάντα, καὶ νὰ μὴ νομίζωμε ὅτι οἱ ἀποφάσεις ἀντίκεινται στὶς καταφάσεις, ἀλλὰ νὰ νομίζωμε ὅτι αὐτὴ πολὺ πρωτύτερα ὑπερβαίνει τὶς στερήσεις, διότι εὐρίσκεται ἐπάνω ἀπὸ κάθε ἀφαίρεσι καὶ θέσι³.

3 Μὲ αὐτὴν τὴν ἔννοια λοιπὸν λέγει ὁ θεῖος Βαρθολομαῖος ὅτι ἡ θεολογία εἶναι καὶ πολλὴ καὶ ἐλαχίστη, καὶ ὅτι τὸ εὐαγγέλιο εἶναι ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος πλατὺ καὶ μεγάλο καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο συντετριμμένο. Ἐμένα μοῦ φαίνεται ὅτι μὲ αὐτὰ τὰ λόγια ἐννοοῦσε ὑπερφυῶς τοῦτο· ὅτι ἡ ἀγαθὴ αἰτία τῶν πάντων εἶναι πολὺλογη καὶ συγχρόνως βραχύλογη καὶ ἄφωνη, ἀφοῦ δὲν ἔχει οὔτε λόγο οὔτε νόησι, διότι ὑπέρκειται τῶν ὅλων ὑπερουσίως καὶ ἀποκαλύπτεται φανερά κι' ἀληθινὰ μόνο σ' ἐκείνους ποὺ ξεπερνοῦν ὅλα τὰ ἀνόσια καὶ τὰ καθαρὰ πράγματα, ποὺ ὑπερβαίνουν κάθε ὕψωμα ὅλων τῶν ἀγίων κορυφῶν, ποὺ ἐγκαταλείπουν πίσω τους ὅλα τὰ θεῖα φῶτα, ὅλους τοὺς οὐρανίους ἤχους

3. Στὴ σκέψι τοῦ Διονυσίου κινοῦνται πάντοτε τὰ δύο ζεύγη: ἀποφάσεις ἀφαιρέσεις ἀρνήσεις, καταφάσεις θέσεις ἀποδοχές. Εἶναι ἀντίθετα καὶ συγχρόνως σύμφωνα στὸ θεῖο.

φον εἰσδουμένοις, οὐ ὄντως ἐστίν, ὡς τὰ Λόγια φησιν, ὁ πάντων ἐπέκεινα.

Καὶ γὰρ οὐχ ἀπλῶς ὁ θεῖος Μωϋσῆς ἀποκαθαρθῆναι πρῶτον αὐτὸς κελεύεται καὶ αὖθις τῶν μὴ τοιούτων ἀφορισθῆ-
5 ναι· καὶ μετὰ πᾶσαν ἀποκάθαρσιν ἀκούει τῶν πολυφώνων σαλ-
πίγγων καὶ ὄρᾳ φῶτα πολλά, καθαρὰς ἀπαστράπτοντα καὶ πο-
λυχύτους ἀκτῖνας· εἶτα τῶν πολλῶν ἀφώρισται καὶ μετὰ τῶν
ἐκκρίτων ἱερέων ἐπὶ τὴν ἀκρότητα τῶν θείων ἀναβάσεων φθά-
νει. Κάν τούτοις αὐτῷ μὲν οὐ συγγίνεται τῷ Θεῷ, θεωρεῖ δὲ
10 οὐκ αὐτὸν (ἀθέατος γάρ), ἀλλὰ τὸν τόπον οὗ ἐστὶ.

Τοῦτο δὲ οἶμαι σημαίνειν τὸ τὰ θεϊότατα καὶ ἀκρότατα
τῶν ὀρωμένων καὶ νοουμένων ὑποθετικούς τινας εἶναι λόγους
τῶν ὑποβεβλημένων τῷ πάντα ὑπερέχοντι, δι' ὧν ἢ ὑπὲρ πᾶ-
σαν ἐπίνοϊαν αὐτοῦ παρουσία δείκνυνται, ταῖς νοηταῖς ἀκρότησι
15 τῶν ἀγιωτάτων αὐτοῦ τόπων ἐπιβατεύουσα. Καὶ τότε καὶ αὐ-
τῶν ἀπολύεται τῶν ὀρωμένων καὶ τῶν ὀρώντων, καὶ εἰς τὸν
γνόφον τῆς ἀγνωσίας εἰσδύνει τὸ ὄντως μυστικόν, καθ' ὃν ἀπο-
μύει πάσας τὰς γνωστικὰς ἀντιλήψεις καὶ ἐν τῷ πάμπαν ἀναφεῖ
καὶ ἀοράτῳ γίγνεται, πᾶς ὧν τοῦ πάντων ἐπέκεινα, καὶ οὐδενὸς
20 οὔτε ἑαυτοῦ οὔτε ἑτέρου, τῷ παντελῶς δὲ ἀγνώστῳ τῇ πάσης
γνώσεως ἀνενεργησίᾳ κατὰ τὸ κρεῖττον ἐνούμενος καὶ τῷ
μηδὲν γινώσκειν ὑπὲρ νοῦν γινώσκων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

**Πῶς δεῖ καὶ ἐνοῦσθαι καὶ ὕμνους ἀνατιθέναι
τῷ πάντων αἰτίῳ καὶ ὑπὲρ πάντα**

Κατὰ τοῦτον ἡμεῖς γενέσθαι τὸν ὑπέρφωτον εὐχόμεθα

καὶ λόγους, γιὰ νὰ εἰσδύσουν στὸν γνόφο, ὅπου πραγματικὰ εὐρίσκεται ὁ ἐπέκεινα τῶν πάντων, ὅπως λέγουν τὰ Λόγια.

Πραγματικὰ ὁ θεῖος Μωϋσῆς⁴ δὲν παίρνει ἀπλῶς τὴν ἐντολὴ νὰ καθαρθῆ πρῶτα ὁ ἴδιος κι' ἔπειτα νὰ χωρισθῆ ἀπὸ τοὺς ἀκαθάρτους· ἀλλὰ ἔπειτα ἀπὸ τὴν τελεία κάθαρσι ἀκούει τὶς πολύφωνες σάλπιγγες, βλέπει πολλὰ φῶτα ποὺ στέλλουν ἀστραπτερές καὶ πολύχυτες ἀκτίνες. Ὑστερα χωρίζεται ἀπὸ τοὺς πολλοὺς καὶ μαζί μὲ τοὺς ἐγκρίτους ἱερεῖς φθάνει στὴν κορυφὴ τῶν θείων ἀναβάσεων. Κι' ἐν τούτοις ἐκεῖ δὲν συναντᾶται μὲ τὸν ἴδιο τὸ Θεὸ καὶ δὲν βλέπει αὐτὸν (διότι αὐτὸς εἶναι ἀθέατος), ἀλλὰ τὸν τόπο ὅπου εὐρίσκεται αὐτός.

Τοῦτο νομίζω ὅτι σημαίνει ὅτι τὰ θεῖα καὶ κορυφαῖα ἀπὸ τὰ ὄραματα καὶ τὰ νοήματα εἶναι σπερματικοὶ λόγοι τῶν πραγμάτων ποὺ εἶναι ὑποτεταγμένα στὸν ὑπέρτατο ὄλων, μὲ τοὺς ὁποίους φανερώνεται ἢ ἐπάνω ἀπὸ κάθε κατάληψι παρουσία τῶν ποὺ ἐπιβαίνει στὶς νοητὲς κορυφῆς τῶν ἀγιωτάτων τόπων του. Τότε ὁ Μωϋσῆς ἀποδεσμεύεται καὶ ἀπὸ τὰ ὀρώμενα καὶ ἀπὸ τοὺς ὀρῶντας, καὶ εἰσδύει μέσα στὸ γνόφο τῆς ἀγνωσίας, τὸν πραγματικὰ μυστικόν, ὅπου ἀποκλείει ὅλες τὶς γνωστικὲς ἀντιλήψεις καὶ φθάνει στὸ ἐντελῶς ἀνέγγικτο καὶ ἀόρατο, παραδίδεται ὀλόκληρος στὸν ἐπέκεινα ὄλων, καὶ δὲν ἀνήκει οὔτε στὸν ἑαυτό του οὔτε σὲ κανένα ἄλλον· καί, κατόπιν τῆς ἀνενεργησίας κάθε γνώσεως, ἐνωμένος σὲ ἀνώτερο ἐπίπεδο μὲ τὸν ἐντελῶς ἀγνωστο, μὲ τὸ νὰ μὴ γνωρίζῃ τίποτε γνωρίζει πέρα ἀπὸ κάθε νόησι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

**Πῶς πρέπει νὰ ἐνωθοῦμε καὶ ν' ἀναπέμψωμε
ὑμνοὺς στὸν αἴτιο τῶν ὄλων τὸν ἐπάνω ἀπὸ ὅλα**

Σ' αὐτὸν τὸν ὑπέρφωτο γνόφο εὐχόμεσθε κι' ἐμεῖς νὰ

γνόφον, καὶ δι' ἀβλεψίας καὶ ἀγνωσίας ἰδεῖν καὶ γνῶναι τὸ ὑπὲρ
 θεάν καὶ γνῶσιν αὐτῶ τῶ μὴ ἰδεῖν μηδὲ γνῶναι (τοῦτο γὰρ ἐστὶ
 τὸ ὄντως ἰδεῖν καὶ γνῶναι), καὶ τὸν ὑπερούσιον ὑπερουσίως
 ὑμνήσαι διὰ τῆς πάντων τῶν ὄντων ἀφαιρέσεως, ὡσπερ οἱ αὐ-
 5 τοφυῆς ἀγαλμα ποιοῦντες, ἐξαιροῦντες πάντα τὰ ἐπιπροσθοῦντα
 τῇ καθαρᾷ τοῦ κρυφίου θεᾶ κωλύματα καὶ αὐτὸ ἐφ' ἑαυτοῦ τῇ
 ἀφαιρέσει μόνῃ τὸ ἀποκεκρυμμένον ἀναφαίνοντες κάλλος.

Χρῆ δέ, ὡς οἶμαι, τὰς ἀφαιρέσεις ἐναντίως ταῖς θέσεσιν
 ὑμνήσαι· καὶ γὰρ ἐκεῖνας μὲν, ἀπὸ τῶν πρωτίστων ἀρχόμενοι
 10 καὶ διὰ μέσων ἐπὶ τὰ ἔσχατα κατιόντες, ἐτίθεμεν· ἐνταῦθα δέ,
 ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἐπὶ τὰ ἀρχικώτατα τὰς ἐπαναβάσεις ποιούμε-
 νοι, τὰ πάντα ἀφαιροῦμεν, ἵνα ἀπερικαλύπτως γνῶμεν ἐκεῖνην
 τὴν ἀγνωσίαν, τὴν ὑπὸ πάντων τῶν γνωστῶν ἐν πᾶσι τοῖς οὔσι
 περικεκαλυμμένην, καὶ τὸν ὑπερούσιον ἐκεῖνον ἴδωμεν γνόφον,
 15 τὸν ὑπὸ παντὸς τοῦ ἐν τοῖς οὔσι φωτὸς ἀποκρυπτόμενον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Τίνες αἱ καταφατικαὶ θεολογίαι, τίνες αἱ ἀποφατικαὶ

Ἐν μὲν οὖν ταῖς Θεολογικαῖς Ὑποτυπώσεσι
 τὰ κυριώτατα τῆς καταφατικῆς θεολογίας ὑμνήσαμεν πῶς ἡ
 θεία καὶ ἀγαθὴ φύσις ἐνικὴ λέγεται, πῶς τριαδική· τίς ἡ κατ'
 αὐτὴν λεγομένη πατρότης τε καὶ υἰότης· τί βούλεται δηλοῦν ἡ
 20 τοῦ Πνεύματος θεολογία· πῶς ἐκ τοῦ ἀδλου καὶ ἀμεροῦς ἀγαθοῦ

1. Ἐννοεῖται γλυπτό, ὄχι ζωγραφιστό.

φθάσωμε, ὥστε διὰ μέσου τῆς ἀβλεψίας καὶ τῆς ἀγνωσίας νὰ ἰδοῦμε καὶ νὰ γνωρίσωμε αὐτὸν ποὺ εἶναι ἐπάνω ἀπὸ κάθε θεά καὶ γνῶσι, ἀκριβῶς μὲ τὸ μὴ ἰδεῖν καὶ μὲ τὸ μὴ γνῶναι (διότι τοῦτο εἶναι ἡ πραγματικὴ θεά καὶ γνῶσις), καὶ νὰ ὑμνήσωμε τὸν ὑπερούσιο ὑπερουσίως διὰ τῆς ἀφαιρέσεως ὅλων τῶν ὄντων, σὰν αὐτοὺς ποὺ κατασκευάζουν ἓνα φυσικὸ ἄγαλμα¹. αὐτοὶ ἀφαιροῦν ὅλα τὰ πρόσθετα ὑλικά τοῦ ἀγάλματος ποὺ ἐμποδίζουν τὴν καθαρὴν θεά τῆς κρυμμένης μορφῆς καὶ μὲ μόνη αὐτὴ τὴν ἀφαίρεσι ἐπιτρέπουν νὰ φανῇ καθαρὸ τὸ ἀπόκρυφο κάλλος.

Πρέπει δέ, ὅπως νομίζω, νὰ ὑμνήσωμε τὶς ἀφαιρέσεις κατὰ τρόπο ἀντίστροφο πρὸς τὶς θέσεις. Πράγματι ἐκεῖνες μὲν, τὶς θέσεις, τὶς ἐθέταμε², ξεκινῶντας ἀπὸ τὰ πρῶτα καὶ κατεβαίνοντας διὰ τῶν μεσαίων πρὸς τὰ τελευταῖα· ἐδῶ ὁμως ἀφαιροῦμε τὰ πάντα, πραγματοποιώντας τὶς ἀναβάσεις ἀπὸ τὰ τελευταῖα πρὸς τὰ ἀρχικώτερα, γιὰ νὰ γνωρίσωμε ἀκάλυπτη ἐκεῖνη τὴν ἀγνωσία ποὺ περικαλύπτεται ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν γνώσεων ποὺ εὐρίσκονται σὲ ὅλα στὰ αἰσθητὰ ὄντα, καὶ γιὰ νὰ ἰδοῦμε ἐκεῖνον τὸν ὑπερούσιο γνόφο ποὺ ἀποκρύπτεται ἀπὸ ὅλο τὸ φῶς ποὺ εὐρίσκεται στὰ αἰσθητὰ ὄντα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Ποιές εἶναι οἱ καταφατικὲς θεολογίαι καὶ ποιές οἱ ἀποφατικὲς

Στὶς Θεολογικὲς ὑποτυπώσεις ὑμνήσαμε τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς καταφατικῆς θεολογίας· πῶς δηλαδὴ ἡ θεία καὶ ἀγαθὴ φύσις λέγεται ἐνικὴ καὶ πῶς τριαδική· τί σημαίνει ἡ πατρότης καὶ ἡ υἰότητα στὴ θεία φύσι· τί θέλει νὰ δηλώσῃ ἡ θεολογία τοῦ Πνεύματος· πῶς ἀπὸ τὸ ἄυλο καὶ ἀμερές ἀγαθὸ ἐφύ-

2. Στὴν πραγματεία *Περὶ θείων ὀνομάτων*, ποὺ εἶναι ἀφιερωμένη στὰ καταφατικὰ ἢ θετικὰ ὀνόματα τοῦ Θεοῦ.

τὰ ἐγκάρδια τῆς ἀγαθότητος ἐξέφυ φῶτα καὶ τῆς ἐν αὐτῷ καὶ ἐν ἑαυτοῖς καὶ ἐν ἀλλήλοις συναϊδίου τῆ ἀναβλαστήσει μονῆς ἀπο-
 μεμένηκεν ἀνεκφοίτητα· πῶς ὁ ὑπερούσιος Ἰησοῦς ἀνθρωπο-
 φυϊκαῖς ἀληθείαις οὐσίωται· καὶ ὅσα ἄλλα πρὸς τῶν Λογίων
 5 ἐκπεφασμένα κατὰ τὰς Θεολογικὰς Ὑποτυπώσεις
 ὑμνεῖται.

Ἐν δὲ τῷ Περὶ Θείων ὀνομάτων, πῶς ἀγαθὸς
 ὀνομάζεται, πῶς ὦν, πῶς ζωὴ καὶ σοφία καὶ δύναμις, καὶ ὅσα
 ἄλλα τῆς νοητῆς ἐστι θεωνυμίας.

10 Ἐν δὲ τῇ Συμβολικῇ Θεολογίᾳ, τίνες αἱ ἀπὸ
 τῶν αἰσθητῶν ἐπὶ τὰ θεῖα μετωνυμίας, τίνες αἱ θεῖαι μο-
 ρφαί, τίνα τὰ θεῖα σχήματα καὶ μέρη καὶ ὄργανα, τίνες
 οἱ θεῖοι τόποι καὶ κόσμοι, τίνες οἱ θυμοί, τίνες αἱ λῦπαι καὶ αἱ
 μήνιδες, τίνες αἱ μέθαι καὶ αἱ κραιπάλαι, τίνες οἱ ὄρκοι καὶ τίνες
 15 αἱ ἀραί, τίνες οἱ ὕπνοι καὶ τίνες αἱ ἐγρηγόρσεις, καὶ ὅσαι ἄλλαι
 τῆς συμβολικῆς εἰσι θεοτυπίας ἱερόπλαστοι μορφώσεις.

Καὶ σὲ οἶομαι συνεωρακένοι, πῶς πολυλογώτερα μᾶλλον
 ἐστι τὰ ἔσχατα τῶν πρώτων· καὶ γὰρ ἐχρῆν τὰς Θεολογι-
 κὰς Ὑποτυπώσεις, καὶ τὴν τῶν Θείων ὀνομά-
 20 τῶν ἀνάπτυξιν βραχυλογωτέραν εἶναι τῆς Συμβολικῆς
 Θεολογίας. Ἐπεὶπερ ὄσῳ πρὸς τὸ ἀναντες ἀνανεύομεν, το-
 σοῦτον οἱ λόγοι ταῖς συνόψεσι τῶν νοητῶν περιστέλλονται· κα-
 θάπερ καὶ νῦν εἰς τὸν ὑπὲρ νοῦν εἰσδύνοντες γνόφον, οὐ βραχυ-
 λογίαν, ἀλλ' ἀλογίαν παντελῆ καὶ ἀνοησίαν εὐρήσομεν. Κακεῖ
 25 μὲν ἀπὸ τοῦ ἄνω πρὸς τὰ ἔσχατα κατιῶν ὁ λόγος, κατὰ τὸ πο-
 σὸν τῆς καθόδου, πρὸς ἀνάλογον πλῆθος ηὔρυνετο· νῦν δέ, ἀπὸ
 τῶν κάτω πρὸς τὸ ὑπερκείμενον ἀνιῶν, κατὰ τὸ μέτρον τῆς

τρωσαν τὰ ἐγκάρδια φῶτα τῆς ἀγαθότητος¹ καὶ παρὰ τὴν ἀναβλάστησί τους παρέμειναν καὶ τὰ δυὸ ἀχώριστα ἀπὸ τὴν συναΐδια μονὴ μέσα σ' αὐτόν, τὸ καθένα μέσα στὸν ἑαυτό του καὶ τὸ ἓνα μέσα στὸ ἄλλο· πῶς ὁ ὑπερούσιος Ἰησοῦς ἔχει οὐσιωθῆ ἀληθινὰ μὲ τὴν ἀνθρωπίνη φύσι· καὶ ὅσα ἄλλα ὑμνοῦνται στὶς Θεολογικὲς ὑποτυπώσεις σύμφωνα μὲ τὶς ἀποκαλύψεις τῶν Λογίων.

Στὴν πραγματεία *Περὶ θείων ὀνομάτων* ὑμνήσαμε, πῶς ὁ Θεὸς ὀνομάζεται ἀγαθός, ὢν, ζωὴ καὶ σοφία καὶ δύναμις, καὶ ὅσα ἄλλα ἀνήκουν στὴ νοητὴ θεωνυμία.

Τέλος στὴ *Συμβολικὴ θεολογία* ἐξεθέσαμε, ποιὲς εἶναι οἱ μετωνυμίες ποὺ μεταφέρονται ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ εἰς τὰ θεῖα, τί σημαίνουν οἱ θεῖες μορφές, τί εἶναι τὰ θεῖα σχήματα καὶ μέρη καὶ ὄργανα, τί εἶναι οἱ θεῖοι τόποι καὶ κόσμοι, τί εἶναι οἱ θυμοί, τί εἶναι οἱ λύπες κι' οἱ ὀργές, τί εἶναι οἱ μέθες καὶ οἱ κραιπάλες, τί εἶναι οἱ κατάρεις, τί εἶναι οἱ ὕπνοι καὶ τί οἱ ἐγρηγόρσεις καὶ ὅσα ἄλλα ἱερόπλαστα ὁμοιώματα παριστάνουν συμβολικῶς τὸ θεῖο.

Καὶ νομίζω ὅτι θὰ ἔχης ἀντιληφθῆ, πῶς εἶναι πολυλογώτερα τὰ τελευταῖα ἀπὸ τὰ πρῶτα· διότι ἡ ἀνάπτυξις ἔπρεπε τῶν Θεολογικῶν ὑποτυπώσεων καὶ τῶν *Θείων ὀνομάτων* νὰ εἶναι βραχυλογώτερη ἀπὸ τὴν *Συμβολικὴ Θεολογία*. Πράγματι, ὅσο κυττάζομε πρὸς τὰ ἄνω, τόσο συστέλλονται οἱ λόγοι μας, διότι τὰ νοητὰ ἐμφανίζονται μὲ συνοπτικώτερο τρόπο. Ἔτσι φυσικὰ καὶ τώρα, εἰσδύοντας στὸν γνόφο ποὺ εἶναι ἐπάνω, θὰ εὐροῦμε ὄχι ἀπλῶς βραχυλογία, ἀλλὰ ἀ-λογία καὶ ἀ-νοησία. Κι' ἐκεῖ μὲν ὁ λόγος μας, κατεβαίνοντας ἀπὸ τὰ ἄνω πρὸς τὰ τελευταῖα, αὐξανόταν σὲ ὄγκο ἀνάλογο μὲ τὸ μέτρο τῆς καθόδου. Τώρα ὁμῶς ὁ λόγος ἀνεβαίνοντας ἀπὸ κάτω πρὸς τὰ ὑπερκείμενα, συστέλλεται κατὰ τὴν ἀναλογία τῆς ἀνόδου καὶ μετὰ τὴν ὀλοκλή-

1. Δηλαδή ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα.

άνόδου συστέλλεται, καὶ μετὰ πᾶσαν ἄνοδον ὄλος ἄφωνος ἔσται καὶ ὄλος ἐνωθήσεται τῷ ἀφθέκτῳ.

Διὰ τί δὲ ὄλως, φῆς, ἀπὸ τοῦ πρωτίστου θέμενοι τὰς θείας θέσεις, ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἀρχόμεθα τῆς θείας ἀφαιρέσεως; Ὅτι 5 τὸ ὑπὲρ πᾶσαν τιθέντας θέσιν ἀπὸ τοῦ μᾶλλον αὐτῷ συγγενεστέρου τὴν ὑποθετικὴν κατάφασιν ἐχρῆν τιθέναι, τὸ δὲ ὑπὲρ πᾶσαν ἀφαιρέσιν ἀφαιροῦντας ἀπὸ τῶν μᾶλλον αὐτοῦ διεστηκότων ἀφαιρεῖν. Ἡ οὐχὶ μᾶλλον ἔστι ζωὴ καὶ ἀγαθότης ἢ ἀήρ καὶ λίθος; καὶ μᾶλλον οὐ κραιπαλᾶ καὶ οὐ μηνιᾶ, ἢ οὐ λέγεται οὐδὲ 10 νοεῖται;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

**Ὅτι οὐδὲν τῶν αἰσθητῶν ὁ παντὸς αἰσθητοῦ
καθ' ὑπεροχὴν αἴτιος**

Λέγομεν οὖν, ὡς ἡ πάντων αἰτία, ὑπὲρ πάντα οὔσα, οὔτε ἀνούσιός ἐστιν οὔτε ἄζωος οὔτε ἄλογος οὔτε ἄνους, οὐδὲ σῶμά ἐστιν οὔτε σχῆμα οὔτε εἶδος, οὔτε ποιότητα ἢ ποσότητα ἢ ὄγκον ἔχει· οὐδὲ ἐν τόπῳ ἐστὶν οὔτε ὀραταί οὔτε ἐπαφὴν αἰσθητὴν 15 ἔχει, οὐδὲ αἰσθάνεται οὔτε αἰσθητὴ ἐστὶν· οὐδὲ ἀταξίαν ἔχει καὶ ταραχὴν, ὑπὸ παθῶν ὑλικῶν ἐνοχλουμένη, οὔτε ἀδύναμός ἐστιν, αἰσθητοῖς ὑποκειμένη συμπτώμασιν, οὔτε ἐν ἐνδείᾳ ἐστὶ φωτός· οὐδὲ ἀλλοίωσιν ἢ φθορὰν ἢ μερισμὸν ἢ στέρησιν ἢ ρεῦσιν, οὔτε ἄλλο τι τῶν αἰσθητῶν, οὔτε ἐστὶν οὔτε ἔχει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

ἽΟτι οὐδὲν τῶν νοητῶν ὁ παντὸς νοητοῦ
καθ' ὑπεροχὴν αἴτιος

Αὐθις δὲ ἀνιόντες λέγομεν, ὡς οὔτε ψυχὴ ἐστίν οὔτε νοῦς, οὔτε νόησις, οὐδὲ λέγεται οὔτε νοεῖται· οὔτε ἀριθμὸς ἐστίν οὔτε οὔτε νόησις οὐδὲ λέγεται οὔτε νοεῖται· οὔτε ἀριθμὸς ἐστίν οὔτε τάξις οὔτε μέγεθος οὔτε σμικρότης οὔτε ἰσότης οὔτε ἀνισότης
5 οὔτε ὁμοιότης ἢ ἀνομοιότης· οὔτε ἔστηκεν οὔτε κινεῖται οὔτε ἡσυχίαν ἄγει, οὔτε ἔχει δύναμιν οὔτε δύναμις ἐστίν οὔτε φῶς, οὔτε ζῆ οὔτε ζωὴ ἐστίν, οὐδὲ οὐσία ἐστίν οὔτε αἰὼν οὔτε χρόνος· οὐδὲ ἐπαφὴ ἐστίν αὐτῆς νοητῆ, οὔτε ἐπιστήμη οὔτε ἀλήθειά ἐστίν, οὐδὲ βασιλεία οὔτε σοφία· οὐδὲ ἐν οὐδὲ ἐνότης, οὐδὲ θεό-
10 τῆς ἢ ἀγαθότης, οὐδὲ πνεῦμά ἐστίν ὡς ἡμᾶς εἰδέναί· οὔτε υἰότης οὔτε πατρότης, οὐδὲ ἄλλο τι τῶν ἡμῖν ἢ ἄλλω τινὶ τῶν ὄντων συνεγνωσμένων· οὐδέ τι τῶν οὐκ ὄντων οὐδέ τι τῶν ὄντων ἐστίν, οὐδὲ τὰ ὄντα αὐτὴν γινώσκει ἢ αὐτὴ ἐστίν, οὐδὲ αὐτὴ γινώσκει τὰ ὄντα ἢ ὄντα ἐστίν· οὐδὲ λόγος αὐτῆς ἐστίν οὔτε ὄνομα
15 οὔτε γνῶσις, οὐδὲ σκότος ἐστίν οὐδὲ φῶς, οὔτε πλάνη οὔτε ἀλήθεια· οὐδέ ἐστίν αὐτῆς καθόλου θέσις, οὔτε ἀφαιρέσις, ἀλλὰ τῶν μετ' αὐτὴν τὰς θέσεις καὶ ἀφαιρέσεις ποιοῦντες αὐτὴν οὔτε τίθεμεν οὔτε ἀφαιροῦμεν· ἐπεὶ καὶ ὑπὲρ πᾶσαν θέσιν ἐστίν ἢ παντε-
λῆς καὶ ἐνιαία τῶν πάντων αἰτία καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ἀφαιρέσιν ἢ
20 ὑπεροχὴ τοῦ πάντων ἀπλῶς ἀπολελυμένου καὶ ἐπέκεινα τῶν ὄλων.

1. «Ἐπαφὴ αὐτῆς νοητῆ». Τὸ θηλυκὸ ὀφείλεται στὸ ὅτι ἐναλλάσσονται οἱ χαρακτηρισμοὶ τοῦ Θεοῦ: αἴτιος, αἰτία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Ἔστι ὁ ὑπεροχικὰ αἴτιος παντὸς νοητοῦ
δὲν εἶναι τίποτε νοητὸ

Ἄνεβαίνοντας ἀκόμη περισσότερο λέγομε ὅτι ὁ αἴτιος τῶν πάντων δὲν εἶναι οὔτε ψυχὴ οὔτε νοῦς, ὅτι δὲν ἔχει οὔτε φαντασία ἢ γνώμη ἢ λόγος ἢ νόησι· οὔτε λόγος εἶναι οὔτε νόησις, οὔτε λέγεται οὔτε νοεῖται· οὔτε ἀριθμὸς εἶναι οὔτε τάξις, οὔτε μέγεθος οὔτε μικρότης, οὔτε ἰσότης οὔτε ἀνισότης, οὔτε ὁμοιότης ἢ ἀνομοιότης· οὔτε στέκεται οὔτε κινεῖται οὔτε ἡσυχάζει, οὔτε δύναμις ἔχει οὔτε δύναμις εἶναι οὔτε φῶς, οὔτε ζῆ οὔτε ζωὴ εἶναι, οὔτε οὐσία εἶναι οὔτε αἰὼν οὔτε χρόνος· οὔτε ὑφίσταται νοητὴ ἐπαφὴ μαζί του¹, οὔτε ἐπιστήμη οὔτε ἀλήθεια εἶναι, οὔτε βασιλεία οὔτε σοφία· οὔτε ἓνα εἶναι οὔτε ἐνότης, οὔτε θεότης ἢ ἀγαθότης, οὔτε πνεῦμα εἶναι κατὰ τὰ μέτρα τῆς γνωστικῆς ἰκανότητός μας, οὔτε υἰότης οὔτε πατρότης οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ γνωστὰ σ' ἐμᾶς ἢ σὲ κάποιο ἄλλο ὄν· δὲν εἶναι κάποιο ἀπὸ τὰ μὴ ὄντα οὔτε κάποιο ἀπὸ τὰ ὄντα, οὔτε τὰ ὄντα γνωρίζουν αὐτὴν καθ' ἑαυτήν οὔτε αὐτὴ γνωρίζει τὰ ὄντα καθ' ἑαυτὰ· οὔτε λόγος ὑπάρχει γι' αὐτὴ οὔτε ὄνομα οὔτε γνῶσις, οὔτε σκότος εἶναι οὔτε φῶς, οὔτε πλάνη οὔτε ἀλήθεια· οὔτε θέσις τῆς ὑπάρχει καθόλου οὔτε ἀφαιρέσεις², ἀλλὰ ἀκόμη καὶ ὅταν δεχώμαστε τίς θέσεις καὶ τίς ἀφαιρέσεις τῶν πραγμάτων ποὺ εἶναι παρακάτω ἀπὸ αὐτήν, αὐτὴν τὴν ἴδια οὔτε τὴ θέτομε οὔτε τὴν ἀφαιροῦμε· διότι ἡ τελεία καὶ ἐνιαία αἰτία τῶν πάντων εἶναι ἐπάνω ἀπὸ κάθε θέσι καὶ ἡ ὑπεροχὴ ἐκείνου ποὺ εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ ὅλα γενικῶς τὰ πράγματα κι' εὐρίσκεται ἐπέκεινα τῶν ὄλων εἶναι ἐπάνω ἀπὸ κάθε ἀφαίρεσι.

2. Δὲν ὑπάρχει οὔτε θέσις οὔτε ἀφαιρέσεις οὔτε ἀπόφασις.

ΟΙ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α'

ΓΑΪΩ: ΘΕΡΑΠΕΥΤΗ:

Τὸ σκότος ἀφανὲς γίνεται τῷ φωτί, καὶ μᾶλλον τῷ
πολλῷ φωτί· τὴν ἀγνωσίαν ἀφανίζουσιν αἱ γνώσεις, καὶ μᾶλλον
αἱ πολλαὶ γνώσεις. Ταῦτα ὑπεροχικῶς, ἀλλὰ μὴ κατὰ στέρησιν
ἐκλαβῶν, ἀπόφησον ὑπεραλήθως, ὅτι λανθάνει τοὺς ἔχοντας ὄν
5 φῶς καὶ ὄντων γνώσιν ἢ κατὰ Θεὸν ἀγνωσία, καὶ τὸ ὑπερκεί-
μενον αὐτοῦ σκότος καὶ καλύπτεται παντὶ φωτὶ καὶ ἀποκρύπτε-
ται πᾶσαν γνώσιν. Καὶ εἴ τις ἰδὼν Θεόν, συνῆκεν ὃ εἶδεν, οὐκ
αὐτὸν ἐώρακεν, ἀλλὰ τι τῶν αὐτοῦ, τῶν ὄντων καὶ γινωσκομέ-
νων. Αὐτὸς δὲ ὑπὲρ νοῦν καὶ ὑπὲρ οὐσίαν ὑπεριδρυμένος, αὐτῷ
10 τῷ καθόλου μὴ γινώσκεσθαι, μηδὲ εἶναι, καὶ ἔστιν ὑπερουσίως
καὶ ὑπὲρ νοῦν γινώσκεται. Καὶ ἢ κατὰ τὸ κρεῖττον παντελῆς
ἀγνωσία γνώσις ἐστὶ τοῦ ὑπὲρ πάντα τὰ γινωσκόμενα.

1. Ὁ κατὰ τὴν ὀρολογία τοῦ Διονυσίου θεραπευτῆς ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν μοναχό.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 1

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΘΕΡΑΠΕΥΤΗ ΓΑΪΟ¹

Τὸ σκότος ἀφανίζεται ἀπὸ τὸ φῶς, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸ πολὺ φῶς· ἡ ἀγνωσία ἀφανίζεται ἀπὸ τὶς γνώσεις, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὶς πολλὰς γνώσεις. Ἀφοῦ ἐκλάβης αὐτοὺς τοὺς ὅρους ὄχι μὲ τὴν ἔννοια τῆς στέρησεως ἀλλὰ τῆς ὑπεροχῆς², διακήρυξε μὲ βεβαιότητα ὅτι ἡ κατὰ Θεὸν ἀγνωσία διαφεύγει ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔχουν αἰσθητὸ φῶς καὶ γνῶσι τῶν αἰσθητῶν ὄντων, καὶ τὸ ὑπερβατικὸ τοῦ φῶς, ἀφ' ἑνὸς μὲν καλύπτεται γιὰ ὄλο τὸ φῶς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀποκρύπτει ὅλη τὴ γνῶσι. Ὅποιος λοιπόν, βλέποντας τὸν Θεό, κατάλαβε τί εἶδε, αὐτὸς δὲν εἶδε τὸν Θεό, ἀλλὰ κάτι ἀπὸ τὰ δικά του τὰ ὄντα καὶ γινωσκόμενα³. Αὐτὸς ὅμως ὁ ἴδιος, ὁ Θεός, ἐδραιωμένος ἐπάνω ἀπὸ νοῦ καὶ οὐσία, μὲ τὸ ὅτι δὲν γνωρίζεται καθόλου καὶ δὲν ὑφίσταται, μὲ αὐτὸ ἀκριβῶς ὑφίσταται ὑπερουσίως καὶ γνωρίζεται ὑπὲρ νοῦν. Καὶ ἡ τελεία ἀγνωσία, μὲ τὴν ὑψηλότερη σημασία τῆς λέξεως, συνιστᾷ τὴν γνῶσι ἀτοῦ ποὺ εὐρίσκεται ἐπάνω ἀπὸ ὅλα τὰ γνωριζόμενα.

2. Κατὰ τὴν κοινὴ ἔννοια, τὸ σκότος ὀφείλεται σὲ στέρησι φωτὸς καὶ ἡ ἀγνωσία σὲ στέρησι γνώσεως. Ὑπεροχικὰ ὅμως, στὸ Θεό, τὸ σκότος ὀφείλεται στὸ ἀφθονο φῶς καὶ ἡ ἀγνωσία στὸ πλῆθος γνώσεων.

3. Βλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ, *Εἰς τὸν Βίον Μωυσέως*, PG 44,377A, «ἐν τούτῳ ἰδεῖν, ἐν τῷ μὴ ἰδεῖν».

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β'

ΤΩ ΑΥΤΩ ΓΑΪΩ ΘΕΡΑΠΕΥΤΗ

Πῶς ὁ πάντων ἐπέκεινα καὶ ὑπὲρ θεαρχίαν ἐστὶ καὶ ὑπὲρ
 ἀγαθαρχίαν; Εἰ θεότητα καὶ ἀγαθότητα νοήσαις αὐτὸ τὸ χρῆμα
 τοῦ ἀγαθοποιοῦ καὶ θεοποιοῦ δώρου, καὶ τὸ ἀμίμητον μίμημα
 τοῦ ὑπερθέου καὶ ὑπεραγάθου, καθ' ὃ θεούμεθα καὶ ἀγαθυνόμε-
 5 θα. Καὶ γὰρ εἰ τοῦτο ἀρχὴ γίνεται τοῦ θεοῦσθαι καὶ ἀγαθύνεσθαι
 τοῖς θεουμένοις καὶ ἀγαθυνομένοις, ὁ πάσης ἀρχῆς ὑπεράρχιος,
 καὶ τῆς οὕτω λεγομένης θεότητος καὶ ἀγαθότητος, ὡς θεαρχίας
 καὶ ἀγαθαρχίας, ἐστὶν ἐπέκεινα, καθ' ὅσον ὁ ἀμίμητος καὶ ἄσχε-
 10 καὶ τῶν μιμησέων καὶ σχέσεων, καὶ τῶν μιμουμένων
 καὶ τῶν μετεχόντων.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 2

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΔΙΟ ΘΕΡΑΠΕΥΤΗ ΓΑΪΟ

Τὸ ἐρώτημα εἶναι· μπορεί κανεὶς νὰ δεχθῆ ὅτι αὐτὸς ποὺ εἶναι ἐπέκεινα πάντων εἶναι ἐπίσης ἐπάνω ἀπὸ τὴ θεαρχία καὶ τὴν ἀγαθαρχία; Εἶναι, ἂν ὡς θεότητα καὶ ἀγαθότητα ἐννοήσης τὴν ὑπόστασι τοῦ ἀγαθοποιοῦ καὶ θεοποιοῦ δώρου καὶ τὸ ἀμίμητο μίμημα τοῦ ὑπερθέου καὶ ὑπεραγάθου ὄντος¹, μὲ τὸ ὁποῖο ἐπιτυγχάνομε τὴ θέωσι καὶ τὴν ἀγάθυσί μας. Διότι, ἂν αὐτὸ τὸ δῶρο γίνεται ἀρχὴ γιὰ τὴ θέωσι καὶ τὴν ἀγάθυσι τῶν θεουμένων καὶ ἀγαθουμένων, τότε ὁ εὐρισκόμενος ἐπάνω ἀπὸ κάθε ἀρχὴ εἶναι ἐπέκεινα καὶ τῆς μὲ αὐτὴν τὴν ἔννοια λεγομένης θεότητος καὶ ἀγαθότητος, ὡς θεαρχίας καὶ ἀγαθαρχίας, ὅπως ὁ ἀμίμητος καὶ ἀκατάληπτος ὑπερέχει τῶν μιμήσεων καὶ καταλήψεων, καθὼς καὶ τῶν μιμουμένων καὶ τῶν μετεχόντων.

1. Μὲ αὐτὴν τὴν ἔννοια θεότης καὶ ἀγαθότης εἶναι ἡ θεοποιὸς ἐνέργεια καὶ χάρις τοῦ Θεοῦ, ὄχι ὁ ἴδιος ὁ Θεός. Ἐπομένως μπορεί νὰ λεχθῆ ὅτι ὁ Θεός εἶναι ἐπάνω ἀπὸ τὴ θεαρχία καὶ τὴν ἀγαθαρχία σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Γ'

ΤΩΙ ΑΥΤΩΙ ΓΑΪΩΙ

Ἐξαίφνης ἐστὶ τὸ παρ' ἐλπίδα, καὶ ἐκ τοῦ οἶον τέως ἀφανοῦς εἰς τὸ ἐμφανὲς ἐξαγόμενον. Ἐπὶ δὲ τῆς κατὰ Χριστὸν φιλανθρωπίας, καὶ τοῦτο οἶμαι τὴν θεολογίαν αἰνίττεσθαι, τὸ ἐκ τοῦ κρυφίου τὸν ὑπερούσιον εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἐμφάνειαν ἀνθρωπικῶς οὐσιωθέντα προεληλυθέναι. Κρύφιος δὲ ἐστὶ καὶ μετὰ τὴν ἔκφανσιν, ἥ, ἵνα τὸ θειότερον εἶπω, καὶ ἐν τῇ ἐκφάνσει· καὶ τοῦτο γὰρ Ἰησοῦ κέκρυπται καὶ οὐδενὶ λόγῳ οὔτε νῦν τὸ κατ' αὐτὸν ἐξῆκται μυστήριον, ἀλλὰ καὶ λεγόμενον ἄρρητον μένει, καὶ νοούμενον ἄγνωστον.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 3

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΔΙΟ ΘΕΡΑΠΕΥΤΗ ΓΑΪΟ

Ἐξαφνικὰ¹ σημαίνει τὸ ἀπροσδόκητο, αὐτὸ ποῦ ἔρχεται στὸ φῶς σὰν ἀπὸ τὴν ἀφάνεια. Στὴν περίπτωσι δὲ τῆς οἰκονομίας τοῦ Χριστοῦ, νομίζω ὅτι ἡ θεολογία ὑπαινίσσεται καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ ὑπερούσιος προῆλθε ἀπὸ τὸ ἀπόκρυφο μυστήριον πρὸς τὴν ἐπὶ τῆς γῆς ἐπιφάνειά του, ἀφοῦ προσέλαβε ἀνθρωπίνη ὑπόστασι. Εἶναι ὅμως ὁ Χριστὸς κρύφιος καὶ μετὰ τὴ φανέρωσι ἤ, γιὰ νὰ ἐκφρασθῶ θειότερα, καὶ μέσα στὴ φανέρωσι. Διότι τοῦτο τὸ μυστήριον τοῦ Ἰησοῦ εἶναι κρυμμένο καὶ δὲν ἐκφράζεται μὲ κανένα λόγο καὶ καμμιά νόησι, ἀλλὰ καὶ προφερόμενο μένει ἄρρητο καὶ νοούμενο μένει ἄγνωστο.

1. Ὁ Γάϊος ἐρώτησε γιὰ τὴν ἔννοια τοῦ ἐξαφνικοῦ, πιθανῶς σὲ κάποιο χριστολογικὸ χωρίο, ὅπως π.χ. Ματ. 3,1. Λουκᾶ 2,13.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Δ'

ΤΩΙ ΑΥΤΩΙ ΓΑΪΩΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΗΙ

Πῶς, φής, Ἰησοῦς ὁ πάντων ἐπέκεινα, πᾶσιν ἐστὶν ἀνθρώποις οὐσιωδῶς συντεταγμένος; Οὐ γὰρ ὡς αἴτιος ἀνθρώπων ἐνθάδε λέγεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ὡς αὐτὸς κατ' οὐσίαν ὄλην ἀληθῶς ἄνθρωπος ὢν. Ἡμεῖς δὲ τὸν Ἰησοῦν οὐκ ἀνθρωπικῶς
 5 ἀφορίζομεν· οὐδὲ γὰρ ἄνθρωπος μόνον (οὐδὲ ὑπερούσιος ἦν ἄνθρωπος μόνον), ἀλλ' ἄνθρωπος ἀληθῶς ὁ διαφερόντως φιλάνθρωπος, ὑπὲρ ἀνθρώπους καὶ κατὰ ἀνθρώπους ἐκ τῆς τῶν ἀνθρώπων οὐσίας ὁ ὑπερούσιος οὐσιωμένος. Ἔστι δὲ οὐδὲν ἤττον ὑπερουσιότητος ὑπερπλήρης ὁ αἰεὶ ὑπερούσιος, ἀμέλει τῇ
 10 ταύτης περιουσίᾳ· καὶ εἰς οὐσίαν ἀληθῶς ἐλθὼν, ὑπὲρ οὐσίαν οὐσιώθη, καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον ἐνήργει τὰ ἀνθρώπου.

Καὶ δηλοῖ παρθένος ὑπερφυῶς κύουσα, καὶ ὕδωρ ἄστατον, ὑλικῶν καὶ γεηρῶν ποδῶν ἀνέχον βάρος, καὶ μὴ ὑπεῖκον, ἀλλ' ὑπερφυεῖ δυνάμει πρὸς τὸ ἀδιάχυτον συνιστάμενον. Τί ἂν
 15 τις τὰ λοιπά, πάμπολλα ὄντα, διέλθοι, δι' ὧν ὁ θεῖως ὄρῳν, ὑπὲρ νοῦν γινώσεται καὶ τὰ ἐπὶ τῇ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Ἰησοῦ καταφασκόμενα, δύνανται ὑπεροχικῆς ἀποφάσεως ἔχοντα; Καὶ γάρ, ἵνα συνελόντες εἴπωμεν, οὐδὲ ἄνθρωπος ἦν, οὐχ ὡς μὴ ἄνθρωπος, ἀλλ' ὡς ἐξ ἀνθρώπων ἀνθρώπων ἐπέκεινα καὶ ὑπὲρ ἄν-
 20 θρωπον ἀληθῶς ἄνθρωπος γεγωνός. Καὶ τὸ λοιπόν, οὐ κατὰ Θεὸν τὰ θεῖα δράσας, οὐ τὰ ἀνθρώπεια κατὰ ἄνθρωπον, ἀλλ' ἀνδρωθέντος Θεοῦ καινὴν τινὰ τὴν θεανδρικὴν ἐνέργειαν ἡμῖν πεπολιτευμένος.

1. Ματθ. 14,24.

2. Ὅσα καταφάσκονται στὴν ἐνανθρώπησι εἶναι τὰ θετικὰ στοιχεῖα τοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ. Κι' αὐτὰ ὁμοῦς ἔχουν μέσα τους κάποια μυστικὴ καὶ ἄγνωστη δύναμι. Ἔτσι ὡς πρὸς τὸ σημεῖο αὐτὸ γίνονται ἀποφατικά.

3. Οἱ ἐνέργειες τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἦσαν ἠνωμένες σὲ μιὰ θεανδρικὴ ἐνέργεια.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 4

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΔΙΟ ΘΕΡΑΠΕΥΤΗ ΓΑΙΟ

Ἐρώτησες· Πῶς μπορεῖ ὁ Ἰησοῦς, πού εὐρίσκεται ἐπέκεινα πάντων, νὰ εἶναι κατὰ τὴν οὐσία συντεταγμένος μὲ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους; Πρέπει ὅμως νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψι ὅτι ἐδῶ δὲν λέγεται ἀνθρωπος σὰν αἷτιος τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ σὰν αὐτὸς ὁ ἴδιος ἀνθρωπος κατὰ τὴν οὐσία του ὀλοκληρωτικᾶ καὶ ἀληθινᾶ. Βέβαια ἐμεῖς δὲν ὀρίζομε τὸν Ἰησοῦ ἀποκλειστικᾶ κατὰ τὴν ἀνθρώπινη ὑπόστασι· διότι δὲν εἶναι μόνο ἀνθρωπος (ἄλλωστε δὲν θὰ ἦταν οὔτε ὑπερούσιος, ἂν ἦταν μόνο ἀνθρωπος), ἀλλ' εἶναι ἀληθινᾶ ἀνθρωπος ὁ κατ' ἐξοχὴν φιλόανθρωπος, ὁ ὑπερούσιος πού οὐσιώθηκε μὲ τὴν ἀνθρώπινη ὑπόστασι ἐπάνω ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ κατὰ τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ παρ' ὄλα αὐτὰ εἶναι ὑπερπλήρης ὑπερουσιότητος ὁ πάντοτε ὑπερούσιος, καὶ μάλιστα μὲ ἀφθονία ὑπερουσιότητος· καὶ μὲ ὄλο πού πραγματικᾶ ἦλθε μέσα σὲ ἀνθρώπινη οὐσία, οὐσιώθηκε ἐπάνω ἀπὸ οὐσία καὶ ἐνεργοῦσε τὰ ἀνθρώπινα ἐπάνω ἀπὸ ἀνθρωπο.

Κι' αὐτὸ τὸ ἀποδεικνύει πρῶτα ἡ Παρθένος πού γεννᾶ ὑπερφυῶς κι' ἔπειτα τὸ ἄστατο ὕδωρ πού κρατεῖ τὸ βάρος τῶν ὕλικῶν καὶ γηίνων ποδιῶν, καὶ δὲν ὑποχωρεῖ, ἀλλὰ μὲ ὑπερφυσικὴ δύναμι πῆζει καὶ γίνεται ἀδιάχυτο¹.

Γιὰ ποιό λόγο ν' ἀπαριθμῆση κανεὶς τ' ἄλλα πού εἶναι πάμπολλα; Ἐκεῖνος πού παρατηρεῖ αὐτὰ τὰ φαινόμενα μὲ θεῖα μάτια, θὰ γνωρίση μὲ τρόπο πού ὑπερβαίνει τὸ νοῦ ὅτι καὶ ὄσα καταφάσκονται σχετικᾶ μὲ τὴν ἐνανθρώπησι τοῦ Ἰησοῦ ἔχουν ἰσχὺ ὑπεροχικῆς ἀποφάσεως². Διότι, γιὰ νὰ συνοψίσωμε, ὁ Ἰησοῦς δὲν ἦταν κᾶν ἀνθρωπος, ὄχι ὡς μὴ ἀνθρωπος, ἀλλὰ ὡς γενόμενος ἀληθινᾶ ἀνθρωπος ἀπὸ ἀνθρώπους πέρα ἀπὸ ἀνθρώπους κι' ἐπάνω ἀπὸ ἀνθρωπο. Κι' ἐπομένως δὲν ἐπετέλεσε κατὰ Θεὸν τὰ θεῖα οὔτε κατὰ ἀνθρωπο τὰ ἀνθρώπινα, ἀλλὰ ἐπέδειξε μὲ τρόπο θαυμαστὸ τῆ θεανδρική ἐνέργεια τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ ζώντας μαζί μας³.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ε'

ΔΩΡΟΘΕΩΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΙ

Ὁ θεῖος γνώφος ἐστὶ τὸ ἀπρόσιτον φῶς, ἐν ᾧ κατοικεῖν ὁ Θεὸς λέγεται. Καὶ ἀοράτω γε ὄντι διὰ τὴν ὑπερέχουσαν φανότητα καὶ ἀπροσίτω τῷ αὐτῷ διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς ὑπερουσίου φωτοχυσίας, ἐν τούτῳ γίγνεται πᾶς ὁ Θεὸν γνῶναι καὶ ἰδεῖν
 5 ἀξιούμενος, αὐτῷ τῷ μὴ ὄρᾶν μηδὲ γινώσκειν ἀληθῶς ἐν τῷ ὑπὲρ ὄρασιν καὶ γνῶσιν γιγνόμενος, τοῦτο αὐτὸ γιννώσκων, ὅτι μετὰ πάντα ἐστὶ τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰ νοητὰ καὶ προφητικῶς ἐρῶν· «ἐθαυμαστώθη ἡ γνῶσίς σου ἐξ ἐμοῦ, ἐκραταιώθη, οὐ μὴ δύνωμαι πρὸς αὐτήν».

10 Ὡσπερ οὖν καὶ ὁ θεῖος Παῦλος ἐγνωκένας τὸν Θεὸν λέγεται, γνοὺς αὐτὸν ὑπὲρ πᾶσαν ὄντα νόησιν καὶ γνῶσιν· διὸ καὶ ἀνεξιχνιάστους εἶναι τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ, φησί, καὶ ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ καὶ ἀνεκδιηγήτους τὰς δωρεὰς αὐτοῦ, καὶ τὴν εἰρήνην αὐτοῦ ὑπερέχουσαν πάντα νοῦν, ὡς εὐρηκῶς τὸν ὑπὲρ
 15 πάντα καὶ τοῦτο ὑπὲρ νόησιν ἐγνωκῶς, ὅτι πάντων ἐστὶν ἐπέκεινα πάντων αἴτιος ὢν.

1. Ἐπαναλαμβάνομε ὅτι κατὰ τὸ λεξιλόγιον τοῦ Διονυσίου λειτουργὸς εἶναι ὁ διάκονος.

2. Α' Τιμ. 6,16.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 5

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟ¹ ΔΩΡΟΘΕΟ

Ὁ θεῖος γνώφος εἶναι τὸ ἀπρόσιτο φῶς στὸ ὁποῖο λέγεται ὅτι κατοικεῖ ὁ Θεός². Κι' ἐνῶ ἀπὸ τὴν ὑπεροχικὴ λαμπρότητα εἶναι ἀόρατος καὶ ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴ ὑπερούσια φωτοχυσία εἶναι ἐπίσης ἀπρόσιτος, φθάνει σ' αὐτὴ ὅποιος ἀξιῶνεται νὰ γνωρίση καὶ νὰ ἰδῆ τὸν Θεό· μὲ τὸ ὅτι ἀκριβῶς δὲν βλέπει οὔτε γνωρίζει³ ἔρχεται ἀληθινὰ σ' αὐτὸν ποῦ εἶναι ἐπάνω ἀπὸ ὄρασι καὶ γνῶσι, γνωρίζοντας τοῦτο σαφῶς, ὅτι εἶναι πέρα ἀπὸ ὅλα τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰ νοητὰ, καὶ λέγοντας μαζὶ μὲ τὸν προφήτη· «εἶναι ἀξιοθαύμαστη γιὰ μένα ἢ κατάληψίς σου, εἶναι ὑψηλή, δὲν μπορῶ νὰ τὴν φθάσω»⁴.

Ἔτσι λοιπὸν λέγεται ὅτι ἐγνώρισε τὸν Θεὸ κι' ὁ θεῖος Παῦλος, ὅταν ἀντιλήφθηκε ὅτι εἶναι ἐπάνω ἀπὸ κάθε νόησι καὶ γνῶσι. Γι' αὐτὸ λέγει ὅτι οἱ δρόμοι του εἶναι ἀνεξιχνίαστοι καὶ τὰ κρίματά του ἀνεξερεύνητα, οἱ δωρεές του ἀνεκδιήγητες⁵ κι' ἡ εἰρήνη του ἀνώτερη ἀπὸ κάθε νοῦ⁶, μὲ τὴν πεποίθησι ὅτι εὗρηκε τὸν εὕρισκόμενο ἐπάνω ἀπὸ ὅλα κι' ἀντιλήφθηκε τοῦτο ἐπάνω ἀπὸ τὴ νόησι, ὅτι εἶναι ἐπέκεινα τῶν πάντων, διότι εἶναι αἷτιος τῶν πάντων.

3. Βλ. Ἐπιστολὴ 1.

4. Ψαλμ. 138,6.

5. Ρωμ. 11,33.

6. Φιλ. 4,7.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤ'

ΣΩΣΙΠΑΤΡΩΙ ΙΕΡΕΙ

Μὴ τοῦτο οἴου νίκην, ἱερὲ Σωσίπατρε, τὸ εἰς θρησκείαν ἢ δόξαν ὑβρίσαι, μὴ ἀγαθὴν φαινομένην· οὐδὲ γὰρ οὐδ' εἰ κεκριμένως αὐτὴν ἐξελέγξεις, ἤδη τὰ Σωσιπάτρου καλά· δυνατὸν γὰρ καὶ σὲ καὶ ἄλλους ἐν πολλοῖς τοῖς ψεύδεσι καὶ φαινομένοις, ἐν 5 ὄν καὶ κρύφιον τὸ ἀληθὲς λανθάνειν. Οὐδὲ γάρ, εἴ τι μὴ ἐρυθρόν, ἤδη λευκόν· οὐδέ, εἴ τις μὴ ἵππος, ἐξ ἀνάγκης ἄνθρωπος.

Οὕτω δὲ ποιήσεις, ἐμοὶ πειθόμενος· ἀφέξῃ μὲν τοῦ καθ' ἑτέρων λέγειν, ὑπὲρ ἀληθείας δὲ οὕτως ἐρεῖς, ὡς πάντη εἶναι ἀνεξέλεγκτα τὰ λεγόμενα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 6

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΕΡΕΑ ΣΩΣΙΠΑΤΡΟ

Μὴ θεωρήσης τοῦτο νίκη, ἱερεῖ Σωσίπατρε, τὸ νὰ ὑβρίζης μιὰ θρησκεία ἢ μιὰ δοξασία ποῦ δὲν σοῦ φαίνεται ἀγαθή. Ἀκόμη κι' ἂν τὴν καταδικάσης δίκαια, πάλι αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι ἡ θρησκεία τοῦ Σωσιπάτρου εἶναι ἤδη σωστή. Διότι εἶναι δυνατὸ ἡ ἀλήθεια, ποῦ εἶναι μιὰ καὶ κρυφία, νὰ διαφεύγη κι' ἐσένα καὶ ἄλλους κάτω ἀπὸ τὰ ψεῦδη ποῦ εἶναι πολλὰ καὶ φαίνονται σωστά. Ἄλλωστε, ἂν κάτι δὲν εἶναι ἐρυθρὸ, δὲν εἶναι κατ' ἀνάγκη λευκὸ, κι' ἂν κάτι δὲν εἶναι ἵππος, δὲν εἶναι κατ' ἀνάγκη ἄνθρωπος.

Ὡς ἐξῆς λοιπὸν θὰ συμπεριφερθῆς, ἂν θέλῃς νὰ με ἀκούσης. Ν' ἀποφύγῃς νὰ ὁμιλῆς ἐναντίον ἄλλων¹, ὑπὲρ τῆς ἀληθείας δὲ νὰ ὁμιλῆς κατὰ τέτοιον τρόπο, ὥστε τὰ λεγόμενά σου νὰ μὴμποροῦν καθόλου ν' ἀναιρεθοῦν.

1. Τίτ. 3,9.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ζ'

ΠΟΛΥΚΑΡΠΩΙ ΙΕΡΑΡΧΗΙ

1 Ἐγὼ μὲν οὐκ οἶδα πρὸς Ἑλληνας ἢ πρὸς ἑτέρους εἰπὼν, ἀρκεῖν οἰόμενος ἀγαθοῖς ἀνδράσιν, εἰ τὸ ἀληθές αὐτὸ ἐφ' ἑαυτοῦ δυνήσονται καὶ γνῶναι καὶ εἰπεῖν, ἧ ὄντως ἔχει. Τούτου γάρ, ὅτι ποτέ ἐστι, κατὰ νόμον ἀληθείας ὀρθῶς ἀποδεικνυμένου καὶ 5 ἀκραιφνοῦς ἐστηκότος, πᾶν τὸ ἑτέρως ἔχον καὶ τὴν ἀλήθειαν προσποιούμενον ἐξελεγχθήσεται καὶ ἕτερον ὄν τοῦ ὄντως ὄντος καὶ ἀνόμοιον καὶ δοκοῦν ἐκεῖνο μᾶλλον ἢ ὄν. Περιττὸν οὖν ἐστι, τὸν ἀληθείας ἐκφάντορα πρὸς τούτους ἢ ἐκείνους διαμάχεσθαι· λέγει γὰρ ἕκαστος αὐτὸς ἔχειν τὸ νόμισμα τὸ βασιλικόν, καὶ 10 ἴσως γε ἔχει τι μορίου τινὸς τοῦ ἀληθοῦς ἀπατηλὸν εἶδωλον· καὶ εἰ τοῦτον ἐλέγξεις, ὁ ἕτερος καὶ αὐθις ὁ ἄλλος περὶ τοῦ αὐτοῦ φιλονεικήσει. Τοῦ δ' ἀληθοῦς αὐτοῦ τεθέντος ὀρθῶς λόγου καὶ πρὸς τῶν ἄλλων πάντων ἀνεξελέγκτου μείναντος, πᾶν τὸ μὴ οὕτω κατὰ πάντα ἔχον, αὐτὸ ἐφ' ἑαυτοῦ τῇ ἀητιότητι στάσει τοῦ 15 ὄντως ἀληθοῦς καταβάλλεται. Τοῦτο μὲν οὖν, ὡς οἶμαι, καλῶς ἐγνωκῶς, οὐκ ἔσπευσα πρὸς Ἑλληνας ἢ πρὸς ἑτέρους εἰπεῖν· ἀλλ' ἰκανόν μοι, καὶ τοῦτο Θεὸς δοίη, περὶ ἀληθείας εἰδέναί πρῶτον, ἔπειτα εἰδῶτα ὡς χρὴ λέγειν.

2 Σὺ δὲ φῆς λαιδῶρεῖσθαί μοι τὸν σοφιστὴν Ἀπολλοφάνη καὶ 20 πατρολοίαν ἀποκαλεῖν, ὡς τοῖς Ἑλλήνων ἐπὶ τοὺς Ἑλληνας οὐχ ὀσίως χρωμένῳ. Καίτοι πρὸς αὐτὸν ἡμᾶς ἦν ἀληθέστερον

1. Προφανῶς ἐννοεῖται ὁ ἐπίσκοπος Σμύρνης, ἂν καὶ τὰ χρονολογικὰ δεδομένα δὲν εἶναι τόσο εὐνοϊκὰ γι' αὐτό.

2. Πρόσωπο πλαστὸ προφανῶς, πού πάντως ἐκπροσωπεῖ πλῆθος Ἐθνικῶν, οἱ ὅποιοι ἐνεργοῦσαν μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Πολλοὶ ἀπολογηταὶ τοῦ 2ου καὶ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 7

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΕΡΑΡΧΗ ΠΟΛΥΚΑΡΠΙΟ¹

1 Ἐγὼ δὲν γνωρίζω νὰ ὠμίλησα ποτὲ ἐναντίον Ἐθνικῶν ἢ ἄλλων προσώπων, διότι νομίζω ὅτι ἄρκετὸ εἶναι γιὰ τοὺς καλοπροαίρετους ἀνθρώπους νὰ μποροῦσαν νὰ γνωρίσουν καὶ νὰ ἐκφράσουν τὴν ἀλήθεια καθ' ἑαυτὴν θετικά. Διότι ἀπὸ τὴ στιγμὴ πού ἀλήθεια ἀποδειχθῆ ὀρθή, μὲ σωστὰ ἐπιχειρήματα, καὶ πιστοποιηθῆ ὡς γνησία, κάθε ἄλλη πρότασις πού εἶναι ξένη πρὸς αὐτὴν θὰ ἐξελεγχθῆ ὅτι προσποιεῖται τὴν ἀλήθεια κι' εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ τὸ ὄντως ὄν καὶ ἀνόμοιο, πλαστὸ μᾶλλον παρὰ αὐθεντικὸ. Εἶναι λοιπὸν ὁ ἐρμηνευτὴς τῆς ἀλήθειας νὰ λογομαχῆ μὲ τούτους ἢ μ' ἐκείνους· διότι ὁ καθένας ἰσχυρίζεται ὅτι κατέχει τὸ γνήσιο βασιλικὸ νόμισμα, κι' ἴσως ἔχει ἓνα ἀπατηλὸ εἶδωλο κάποιου μορίου τοῦ ἀληθινοῦ· κι' ἂν ἐλέγξης αὐτόν, τότε θὰ φιλονεικήσῃ γιὰ τὸ ἴδιο πρᾶγμα ὁ ἄλλος κι' ἔπειτα ἀπ' αὐτόν ὁ τρίτος. Ὅταν ὅμως ὁ ἀληθινὸς λόγος κατοχυρωθῆ σωστὰ καὶ μείνῃ ἀνεξέλεγκτος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους, κάθε πρᾶγμα πού δὲν συμφωνεῖ τελείως μὲ αὐτόν, καταρρίπτεται ἀπὸ μόνου του ἐμπρὸς στὴν ἀκλόνητη παρουσία τοῦ αὐθεντικῶς ἀληθινοῦ. Ἐγὼ λοιπὸν, ἐπειδὴ γνωρίζω καλὰ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ὅπως νομίζω, δὲν ἔσπευσα νὰ διαλεχθῶ μὲ Ἐθνικοὺς καὶ μὲ ἄλλους· ἀλλὰ μοῦ εἶναι ἄρκετό, καὶ εἴθε νὰ τὸ δώσῃ ὁ Θεὸς αὐτό, πρῶτα νὰ γνωρίσω τὴν ἀλήθεια κι' ἀφοῦ τὴν γνωρίσω νὰ ὁμιλῶ ὅπως πρέπει.

2 Ἐσὺ ὅμως λέγεις ὅτι ὁ σοφιστὴς Ἀπολλοφάνης² μὲ λοιδορεῖ καὶ μὲ ἀποκαλεῖ πατροκτόνο, μὲ τὴν σκέψι ὅτι χρησιμοποιοῦ τὰ λόγια τῶν Ἐθνικῶν ἀνεπιτρέπτως. Θὰ ἦταν ἐν τούτοις

¹3ου αἰῶνος ἀπευθύνονται σὲ παρόμοια πρόσωπα (Διόγνητο, Αὐτόλυκο, Δημητριάδου κλπ.).

εἰπεῖν, ὡς Ἑλληνες τοῖς θείοις οὐχ ὀσίως ἐπὶ τὰ θεῖα χρῶνται, διὰ τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ τὸ θεῖον ἐκβάλλειν πειρώμενοι σέβας. Καὶ οὐ τὴν τῶν πολλῶν ἔγωγέ φημι δόξαν, τοῖς τῶν ποιητῶν προσύλως καὶ ἐμπαθῶς ἐναπομενόντων καὶ τῇ κτίσει παρὰ τὸν
5 κτίσαντα λατρευόντων, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς Ἀπολλοφάνης οὐχ ὀσίως τοῖς θείοις ἐπὶ τὰ θεῖα χρῆται· τῇ γὰρ τῶν ὄντων γνώσει, καλῶς λεγομένη πρὸς αὐτοῦ φιλοσοφία καὶ πρὸς τοῦ θείου Παύλου σοφία Θεοῦ κεκλημένη, πρὸς τὸ αἴτιον καὶ αὐτῶν τῶν ὄντων καὶ τῆς γνώσεως αὐτῶν ἐχρῆν ἀνάγεσθαι τοὺς ἀληθεῖς
10 φιλοσόφους.

Καὶ ἵνα μὴ τὴν τῶν ἄλλων ἢ τὴν αὐτοῦ παρὰ τὸ δοκοῦν ἐξελέγχοιμι δόξαν, ἔδει συνιδεῖν Ἀπολλοφάνη, σοφὸν ὄντα, μὴ ἂν ἄλλως ποτὲ δυνηθῆναι τῆς οὐρανίας τι παρατραπῆναι τάξεως καὶ κινήσεως, εἰ μὴ τὸν τοῦ εἶναι αὐτὴν καὶ συνοχέα καὶ αἴ-
15 τιον ἔσχεν εἰς τοῦτο κινουῦντα, τὸν ποιοῦντα τὰ πάντα καὶ μετασκευάζοντα, κατὰ τὸν ἱερὸν λόγον. Πῶς οὖν οὐ σέβει τὸν ἐγνωσμένον ἡμῖν κάκ τούτου καὶ ὄντως ὄντα τῶν ὄλων Θεόν, ἀγάμενος αὐτὸν τῆς παναιτίου καὶ ὑπεραρρήτου δυνάμεως; ὅταν ἥλιος ὑπ' αὐτοῦ καὶ σελήνη, κατὰ δύναμιν καὶ στάσιν ὑπερφουε-
20 στάτην, ἅμα τῷ παντὶ πρὸς τὸ πάντη ἀκίνητον ὀρίζονται καὶ εἰς μέτρον ἡμέρας ὄλης ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἐστᾶσι τὰ πάντα σημείων, ἢ τὸ τούτου γε πλεῖον, εἴπερ, τῶν ὄλων καὶ τῶν κρειττόνων καὶ περιεχόντων οὕτω φερομένων, οὐ συμπεριήγετο τὰ περιεχόμενα; Καὶ ὅταν ἄλλη τις ἡμέρα κατὰ συνέχειαν σχεδὸν τριπλασιάζηται, καὶ ἐν εἴκοσι ταῖς πάσαις ὥραις ἢ τὸ πᾶν τοσοῦτου χρόνου φοράς ἐναντίας ἀναποδίζη καὶ ἐπαναστρέφη ταῖς οὕτως ἄγαν ὑπερφουεστάταις ἀντιπεριαγωγαῖς, ἢ ὁ ἥλιος ἐν ἰδίῳ δρόμῳ

3. Α' Κορ. 2,7.

4. Δαν. 2,21, «καὶ αὐτὸς ἀλλοιοῖ καιροὺς καὶ χρόνους».

ἀληθινώτερο νὰ ἐλέγαμε ἐμεῖς πρὸς αὐτὸν ὅτι οἱ Ἐθνικοὶ εἶναι ποὺ δὲν χρησιμοποιοῦν ὁσίως τὰ θεῖα περὶ τῶν θείων, ἀφοῦ φροντίζουν νὰ ἐκβάλουν τὸ θεῖο σέβας διὰ τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ. Καὶ δὲν ἐννοῶ βέβαια τὴ γνώμη τοῦ πλήθους, τῶν πολλῶν ποὺ εἶναι προσκολλημένοι ὑλοφρόνως καὶ ἐμπαθῶς στοὺς μύθους τῶν ποιητῶν καὶ λατρεύουν τὴν κτίσι ἀντὶ τοῦ κτίστη ἐννοῶ καὶ τὸν ἴδιο τὸν Ἀπολλοφάνη προσωπικὰ ποὺ δὲν χρησιμοποιεῖ ὁσίως τὰ θεῖα ἐπὶ τῶν θείων. Διότι οἱ ἀληθινοὶ φιλόσοφοι ἔπρεπε ν' ἀνάγωνται πρὸς τὸν αἴτιο καὶ αὐτῶν τῶν ὄντων καὶ τῆς γνώσεως αὐτῶν μὲ τὴ βοήθεια τῆς γνώσεως τῶν ὄντων, τὴν ὁποία καλῶς λέγει αὐτὸς φιλοσοφία καὶ ὁ θεῖος Παῦλος σοφία τοῦ Θεοῦ³.

Ἄλλὰ, γιὰ νὰ μὴ ἐξελέγχω τὴν ἄποψι ἄλλων ἢ τοῦ ἴδιου τοῦ Ἀπολλοφάνη, παρὰ τὶς ἀρχές μου, λέγω τοῦτο· ἔπρεπε ὁ Ἀπολλοφάνης, ἀφοῦ εἶναι σοφός, ν' ἀντιλαμβάνεται, ὅτι δὲν μπορεῖ κάτι νὰ παρεκτραπῆ ποτὲ ἀπὸ τὴν οὐράνια τάξι καὶ κίνησι, ἂν δὲν τὸ κινῆ σ' αὐτὸ ὁ συντηρητῆς καὶ αἴτιος τῆς ὑπάρξεως της⁴, αὐτὸν ποὺ κατὰ τὸν ἱερὸ λόγον κατασκευάζει καὶ μετασκευάζει τὰ πάντα. Πῶς λοιπὸν δὲν σέβεται αὐτὸν ποὺ τὸν γνωρίζομε καὶ ἀπὸ τοῦτο καὶ ποὺ εἶναι πραγματικὰ ὁ Θεὸς τῶν ὄλων, καὶ πῶς δὲν τὸν θαυμάζει γιὰ τὴν παναίτια καὶ ὑπεράρρητη δύναμί του; Ἀπὸ αὐτὸν τὸν Θεὸ παίρνουν ὁ ἥλιος κι' ἡ σελήνη τὸν ὀρισμὸ νὰ τεθοῦν σὲ πλήρη ἀκίνησία μαζὶ μὲ τὸ σύμπαν, μὲ μιὰ θαυμαστὴ δύναμι στάσι, κι' ἔτσι κατὰ τὴ διάρκεια ὀλόκληρης ἡμέρας τὰ πάντα στέκονται ἐπάνω στὰ ἴδια σημεῖα τοῦ διαστήματος⁵· καὶ τὸ θαυμαστότερο ἀπὸ αὐτὸ εἶναι ὅτι, ἐνῶ ὄλες οἱ ἀνώτερες σφαῖρες ποὺ περιέχουν τὶς ἄλλες ἐκινουῦνταν, τὰ περιεχόμενα σώματα δὲν συμπαρασύρονταν. Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ μιὰ ἄλλη ἡμέρα τριπλασιάζεται σχεδὸν κατὰ συνέχεια, σὲ τρόπο ὥστε ἐπὶ εἴκοσι ὀλόκληρες ὥρες ἢ τὸ σύμπαν ὀπισθοδρομεῖ μὲ ἀντίθετες φορὲς καὶ ξαναεπιστρέφει μὲ αὐτὲς τὶς ὑπερφυέστατες διακινήσεις, ἢ ὁ ἥλιος στὸ δικό του δρόμο

5. Ἰησοῦς Ναυῆ 10,13 «καὶ ἔστη ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη ἐν στάσει... ὡς τέλος ἡμέρας μιᾶς».

τὴν πεντάτροπον αὐτοῦ κίνησιν ἐν ὥραις δέκα συνελών, ἀναλυτικῶς αὐθις ὄλην αὐτὴν ἐν ταῖς ἐτέραις δέκα καινὴν τινα τρίβων ὁδὸν ἀναποδίζη; Τοῦτο δὴ τὸ καὶ Βαβυλωνίους εἰκότως ἐκπλήξαν, καὶ μάχης ἐκτὸς τῷ Ἐζεκίᾳ καθυποτάξαν, ὡς ἂν ἰσοθέω 5 τινὶ καὶ ὑπερέχοντι τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ οὐ δῆπου φημὶ τὰς ἐν Αἰγύπτῳ μεγαλοουργίας, ἢ ἄλλας τινὰς ἀλλαχοῦ θεοσημείας γεγενημένας, ἀλλὰ τὰ κοινὰ καὶ οὐράνια, καὶ ἐν τῷ παντὶ καὶ πᾶσι θριαμβευθέντα.

Φησὶ δὲ πάντως Ἀπολλοφάνης, οὐκ εἶναι ταῦτα ἀληθῆ. 10 Μάλιστα μὲν οὖν τοῦτο ταῖς Περσῶν ἱερατικαῖς ἐμφέρεται φήμαις, καὶ εἰσέτι μάγοι τὰ μνημόσυνα τοῦ τριπλασίου Μίθρου τελοῦσιν. Ἄλλ' ἐξέστω αὐτῷ τούτοις διὰ τὴν ἄγνοιαν ἢ τὴν ἀπειρίαν ἀπιστεῖν. Εἶπε δὲ αὐτῷ· Τί λέγεις περὶ τῆς ἐν τῷ σωτηρίῳ σταυρῷ γεγонуίας ἐκλείψεως; ἀμφοτέρω γὰρ τότε, 15 κατὰ Ἡλιούπολιν ἅμα παρόντε τε καὶ συνεστῶτε, παραδόξως τῷ ἡλίῳ τὴν σελήνην ἐμπίπτουσαν ἐωρῶμεν (οὐ γὰρ ἦν συνόδου καιρός)· αὐθις τε αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἐνάτης ὥρας ἄχρι τῆς ἐσπέρας εἰς τὸ τοῦ ἡλίου διάμετρον ὑπερφυῶς ἀντικαταστᾶσαν. Ἀνάμνησον δέ τι καὶ ἕτερον αὐτόν· οἶδε γάρ, ὅτι καὶ τὴν ἔμπτω- 20 σιν αὐτὴν ἐξ ἀνατολῶν ἐωράκαμεν ἀρξαμένην, καὶ μέχρι τοῦ ἡλιακοῦ πέρατος ἐλθοῦσαν, εἶτα ἀναποδίσασαν καὶ αὐθις, οὐκ ἐκ τοῦ αὐτοῦ καὶ τὴν ἔμπτωσιν καὶ τὴν ἀνακάθαρσιν, ἀλλ' ἐκ τοῦ κατὰ διάμετρον ἐναντίου γεγενημένην. Τοσαῦτά ἐστι τοῦ τότε καιροῦ τὰ ὑπερφυῆ καὶ μόνῳ Χριστῷ τῷ παναιτίῳ δυνατά, 25 τῷ ποιοῦντι μεγάλα καὶ ἐξαίσια, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς.

6. Τὴν κίνησι κατὰ τις τέσσαρις ἐποχὲς μὲ ἐπὶ πλέον τὴ θαυματουργικὴ κίνησι.

7. Δ' Βασ. 20,9, «πορεύεται ἡ σκιά δέκα βαθμούς, ἐὰν ἐπιστρέψη δέκα βαθμούς».

συστέλλει τὴν πεντάτροπη⁶ κίνησί του σὲ δέκα ὥρες κι' ἔπειτα πάλι τὴν ἐπαναφέρει ὅλην αὐτὴν σὲ ἄλλες δέκα ὥρες, ἀνοίγοντας ἓνα νέο δρόμο⁷. αὐτὸ δὲ ἦταν πού εὐλόγως ἐξέπληξε τοὺς Βαβυλωνίους καὶ τοὺς καθυπέταξε στὸν Ἐζεκία χωρὶς μάχη, σὰν ἰσόθεο καὶ ὑπεράνθρωπο. Καὶ δὲν ἀναφέρω βέβαια τὰ μεγαλουργήματα στὴν Αἴγυπτο ἢ τὰ θεῖα σημεῖα πού ἔγιναν ἀλλοῦ, ἀλλὰ ἀναφέρω τὰ οὐράνια πού εἶναι κοινὰ καὶ ἐθαυμάσθηκαν σ' ὅλον τὸν κόσμον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους⁸.

Ἄλλὰ βέβαια ὁ Ἀπολλοφάνης ἰσχυρίζεται ὅτι δὲν εἶναι ἀληθινά. Καὶ ὁμως τοῦτο φέρεται κατ' ἐξοχὴν στὰ ἱερατικά Λόγια τῶν Περσῶν, οἱ δὲ μάγοι τελοῦν ἀκόμη καὶ σήμερα τὰ μνημόσυνα τοῦ τριπλασίου Μίθρα⁹. Ἄλλ' ἔστω, ἄς τοῦ ἐπιτραπῆ νὰ ἀπιστῆ σ' αὐτὰ ἀπὸ ἄγνοια καὶ ἀπειρία. Εἶπέ του ὁμως· τί λέγεις γιὰ τὴν ἔκλειψι τοῦ ἡλίου πού συνέβηκε τὴν ὥρα τῆς σταυρώσεως τοῦ Σωτῆρος; Διότι τότε ἤμασταν κι' οἱ δυὸ παρόντες στὴν Ἡλιούπολι¹⁰ κι' εὐρισκόμασταν μαζί· ἐβλέπαμε λοιπὸν παραδόξως τὴ σελήνη νὰ ἐμπίπτῃ στὸν ἥλιο, ἐνῶ δὲν ἦταν καιρὸς συνόδου, ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἐνάτη ὥρα ἕως τὴν ἑσπέρα νὰ ὑποκαθίσταται ὑπερφυῶς στὴ διάμετρο τοῦ ἡλίου¹¹. Ὑπενθύμισέ του δὲ καὶ κάτι ἄλλο. Γνωρίζει καλὰ ὅτι εἶδαμε αὐτὴν τὴ συσκότισι ν' ἀρχίζῃ ἀπὸ τὴ ἀνατολὴ καὶ νὰ φθάνῃ ἕως τὸ ἡλιακὸ τέρμα, κι' ἔπειτα νὰ ξαναγυρίζῃ, ὥστε τὸ καθάρισμα δὲν ἔγινε ἀπὸ τὸ ἴδιο σημεῖο τῆς συσκοτίσεως, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἐκ διαμέτρου ἀντίθετο. Αὐτὰ εἶναι τὰ ὑπερφυῆ γεγονότα πού εἶναι δυνατὰ μόνο στὸ Χριστό, τὸν παναίτιο, ὁ ὁποῖος ἐνεργεῖ ἀναρίθμητα μεγάλα καὶ ἐξαίσια θαύματα.

8. Ἐδῶ ἐννοεῖται ἰδιαιτέρως ἡ ἔκλειψις κατὰ τὴ σταύρωσι. Ἐξυπακούεται ὁμως καὶ τὸ ἄστρο τῆς Βηθλεέμ.

9. Ὁ Μίθρας ἦταν Θεὸς τοῦ ἡλίου ἢ ὁ ἴδιος ὁ Ἥλιος. Ὁ τριπλάσιος Μίθρας ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὶς δύο μορφές τῶν δαδοφόρων καὶ τὸν ταυροκτόνο.

10. Προφανῶς ὡς ἐπισκέπτῃς.

11. Ματθ. 27,45.

3 Ταῦτα, εἰ σοι θεμιτόν, εἶπέ, καί, εἰ δυνατόν, Ἀπολλόφανες, ἐξέλεγγε καὶ πρὸς ἐμὲ τὸν τότε καὶ συμπαρόντα σοι καὶ συνεωρακότα καὶ συνανακρίναντα πάντα καὶ συναγάμενον.

Ἀμέλει καὶ μαντείας τότε, οὐκ οἶδ' ὄθεν, ὁ Ἀπολλοφάνης
5 ἀπάρχεται, καὶ πρὸς ἐμέ, ὡσπερ τὰ γιγνόμενα συμβάλλων, ἔφη·
. Ταῦτα, ὦ καλὲ Διονύσιε, θείων ἀμοιβαὶ πραγμάτων.

Τοσαῦτα ὡς κατ' ἐπιστολὴν ἡμῖν εἰρήσθω. Σὺ δὲ ἰκανὸς
καὶ τὰ ἐλλείποντα προσαναπληρῶσαι καὶ προσαγαγεῖν τελέως
τῷ Θεῷ τὸν ἄνδρα, σοφὸν καὶ πολλὰ ὄντα καὶ ἴσως ὀκ ἀπα-
10 ξιώσοντα πραέως μαθεῖν τὴν ὑπέρσοφον τῆς θρησκείας ἡμῶν
ἀλήθειαν.

3 Αὐτὰ εἶπέ στόν Ἀπολλοφάνη, ἄν σοῦ εἶναι ἐπιτρεπτό. Καί σύ, Ἀπολλοφάνη, ἄν μπορῆς ἀντίκρουσέ τα καί πρός ἐμένα πού τότε ἤμουν μαζί σου καί τὰ εἶδα μαζί σου καί τὰ συζήτησα μαζί σου καί τὰ ἐθαύμασα μαζί σου.

Μάλιστα ὁ Ἀπολλοφάνης ἄρχισε τότε καί μαντεῖες, δέν ξέρω ἀπό πού παρακινουόμενος, καί συζητώντας μαζί μου εἶπε· «αὐτά, ἀγαπητέ Διονύσιε, εἶναι προμηνύματα θείων.

Αὐτὰ εἶναι πού ἔπρεπε νά εἰπῶ μέ μιὰ ἐπιστολή. Ἐσὺ δὲ εἶσαι ἰκανὸς νά συμπληρώσης τὶς ἐλλείψεις καί νά προσαγάγης τὸν ἄνδρα τελείως κοντὰ στό Θεό, πού σάν σοφὸς πού εἶναι ἀπὸ πολλὰς ἐπόψεις ἴσως δέν θ' ἀπαξιώσει νά μάθη ταπεινῶς τὴν ὑπέρσοφον ἀλήθεια τῆς θρησκείας μας.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Η'

ΔΗΜΟΦΙΛΩι ΘΕΡΑΠΕΥΤΗι

Περὶ ἰδιοπραγίας καὶ χρηστότητος

- 1 Αἱ τῶν Ἑβραίων ἱστορίαι φασίν, ὧ γενναῖε Δημόφιλε, καὶ τὸν ἱερὸν ἐκεῖνον Μωσέα διὰ τὴν πολλὴν πραότητα τῆς θεοφανεΐας ἤξιωμένον. Καὶ εἴ ποτε αὐτὸν ἔξω τῆς θείας ὄψεως ἀναγράφουσιν, οὐ πρὸς τῆς πραότητος ἐκβάλλουσι τοῦ Θεοῦ. Λέγουσι δέ, ὅτι λίαν ἀπαυθαδιαζομένῳ καὶ ἀντιτείνοντι ταῖς θείαις
5 βουλαῖς ὠργίσθη θυμῷ Κύριος. Ὅταν δὲ αὐτὸν ἀνακήρυκτον ποιῶσι ταῖς θεοκρίτοις ἀξίαις, ἐκ τῆς προύχουσης τάγαθοῦ θεομιμησίας ἀνακηρύττεται· καὶ γὰρ ἦν πρᾶος σφόδρα, καὶ ὑπὲρ τούτου λέγεται θεράπων Θεοῦ καὶ εἰς θεοπτεΐαν ἀπάντων προφητῶν ἀξιώτερος.
- 10 Ἄλλὰ καὶ ὅτε πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν Ἀαρὼν ἰταμοὶ τινες ὑπὲρ ἀρχιερωσύνης καὶ ἐθναρχίας ἐφιλονεΐκουν, ὑπερεῖχε μὲν ἀπάσης φιλοτιμίας καὶ φιλαρχίας, καὶ παρεχώρει τῷ θεοκρίτῳ τὴν τοῦ λαοῦ προστασίαν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐπισυνέστησαν αὐτῷ καὶ περὶ τῶν προτέρων ὄνειδίζοντες ἠπείλουν, καὶ ἤδη σχεδὸν
15 ἐπήεσαν, ἐπεβοᾶτο μὲν ὁ πρᾶος τὸν ἀγαθὸν εἰς σωτηρίαν, ἐπαρρησιάζετο δὲ λίαν ἐπιεικῶς, ὅτι πάντων εἶη κακῶν τοῖς ἀρχομένοις ἀναίτιος· ἤδει γάρ, ὅτι χρῆ τὸν ὁμιλοῦντα Θεῷ τάγαθῷ πρὸς τὸ ὅτι μάλιστα ὁμοιότατον, ὡς ἐφικτόν, ἀποτετυπῶσθαι καὶ ἑαυτῷ συνειδέναί τὰς ἀγαθοφιλεῖς ἐργατείας.

1. Ἄρ. 12,3.

2. Ἐξ. 4,4.

3. Ἄρ. 12,7.

4. Ἄρ. 16,1 ἐέ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 8

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΘΕΡΑΠΕΥΤΗ ΔΗΜΟΦΙΛΟ

Περὶ αὐτενεργείας καὶ χρηστότητος

Οἱ ἱστορίες τῶν Ἑβραίων, γενναῖε Δημόφιλε, λέγουν ὅτι τῆς θεοφάνειας ἀξιώθηκε καὶ ὁ ἱερός ἐκεῖνος Μωϋσῆς ἀπὸ τὴν πολλή του πραότητα¹. Κι' ἂν καμμιά φορὰ διηγοῦνται ὅτι ἀποτυγχάνει τῆ θεία ὄψι, ἐπισημαίνουν ὅτι πρὶν χάσῃ τὸν Θεὸ ἔχασε τὴν πραότητα. Λέγουν μάλιστα οἱ ἱστορίες ὅτι, ὅταν αὐθάδιαζε πολὺ καὶ ἀντέτεινε στὶς θεῖες βουλές², ὁ Κύριος ὠργίζοταν ἐναντίον του. Ὅταν ὁμως περιγράφουν πῶς ἀνακηρύχθηκε ἄξιος δωρεῶν ἀπὸ τῆ θεία κρίσι, δείχνουν ὅτι ἡ ἀνακήρυξις ὀφείλεται στὸ γεγονός ὅτι ἐπεδείκνυε ἐξοχώτερη μίμησι τῆς θείας ἀγαθότητος. Διότι, ἦταν πολὺ πρᾶος καὶ γι' αὐτὸ λέγεται θεράπων τοῦ Θεοῦ καὶ θεωρεῖται ἀξιώτερος ἀπὸ ὄλους τοὺς προφῆτες στὴ θεοπτία³.

Ἄλλὰ καὶ ὅταν μερικοὶ αὐθάδεις ἐφιλονεικοῦσαν μὲ αὐτὸν καὶ τὸν Ἄαρὼν γιὰ τὸ ἀξίωμα τῆς ἀρχιερωσύνης καὶ τῆς ἐθναρχίας, αὐτὸς ἔμενε ἀνώτερος ἀπὸ κάθε φιλοδοξία καὶ φιλαρχία κι' ἦταν ἔτοιμος νὰ παραχωρήσῃ τὴν ἡγεσία τοῦ λαοῦ σὲ ὅποιον θὰ ἐκρινόταν ἀπὸ τὸν Θεὸ ἄξιος⁴. Ὅταν δὲ αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι συγκεντρώθηκαν γύρω του στασιαστικὰ καὶ τὸν ἀπειλοῦσαν ὀνειδίζοντάς τον γιὰ τὴν προηγούμενη τακτικὴ του, καὶ σχεδὸν εἶχαν ἤδη ἐπιτεθῆ ἑναντίον του, αὐτὸς ὁ πρᾶος ἐπικαλοῦνταν τὸν ἀγαθὸ Θεὸ γιὰ τὴ σωτηρία καὶ διαβεβαίωνε μὲ μετριοπάθεια ὅτι εἶναι ἀναίτιος γιὰ ὅλα τὰ κακὰ πού εὑρῆκαν τοὺς ὑπηκόους του. Διότι ἐγνώριζε ὅτι αὐτὸς πού συναναστρέφεται μὲ τὸν Θεὸ πρέπει νὰ ἔχη ἀποτυπωθῆ κατὰ τὸν ὁμοιότερο δυνατὸ τρόπο πρὸς τὸ ἀγαθὸ καὶ νὰ ἔχη τὴ συνείδησι ὅτι οἱ πράξεις του στηρίζονται στὴν ἀγάπη τοῦ ἀγαθοῦ.

Τί δὲ τὸν θεοπάτορα Δαυῖδ ἐποίει θεοφιλή; Καὶ γὰρ ἀγαθὸν ὄντα καὶ περὶ ἐχθροὺς ἀγαθὸν εὔρηκα, φησὶν ὁ ὑπεράγαθος καὶ φιλάγαθος, ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου. Καίτοι καὶ θεσμὸς ἀγαθὸς ἐδεδώρητο καὶ ὑποζυγίων ἐχθροῦ προνοεῖν. Καὶ Ἰὼβ
 5 ὡς ἀκακίας ἐχόμενος ἐδικαιοῦτο. Καὶ Ἰωσήφ τοὺς ἐπιβούλους ἀδελφοὺς οὐκ ἠμύνετο, καὶ Ἄβελ ἀπλῶς καὶ ἀνυπόπτως συνεπορεύετο τῷ ἀδελφοκτόνῳ. Καὶ πάντα ἡ θεολογία τοὺς ἀγαθὸς ἀνακηρύττει μὴ προενοοῦντας τὰ κακά, μὴ προποιοῦντας, ἀλλὰ μηδὲ πρὸ τῆς ἄλλων κακίας ἐκ τάγαθοῦ μεταποιουμέ-
 10 νους, τούναντίον δὲ θεοειδῶς καὶ τοὺς κακοὺς ἀγαθύνοντας καὶ ἐφαπλοῦντας καὶ ἐπ' αὐτοὺς τὴν πολλὴν ἀγαθότητα καὶ πρὸς τὸ ὅμοιον ἐπεικῶς ἐκκαλουμένους.

Ἄλλ' ἐπὶ τὸ ἄναντες ἀνανεύσωμεν, οὐκ ἀνδρῶν ἱερῶν ἐπεικειίας, οὐ φιλανθρώπων ἀγγέλων ἀγαθότητος ἐξαγγέλλον-
 15 τες, ἐλεούντων ἔθνη καὶ ὑπερδεομένων αὐτῶν ἀγαθοῦ καὶ ταῖς ὀλεθρίαις καὶ κακεργέτισιν ἐπιτιμώντων πληθύσι καὶ ἀχθομένων μὲν ἐπὶ κακοῖς, εὐφραινομένων δὲ τῇ σωτηρίᾳ τῶν εἰς τὰ ἀγαθὰ μετακαλουμένων, οὐδ' ὅσα ἄλλα περὶ τῶν ἀγαθοεργῶν ἀγγέλων ἡ θεολογία παραδίδωσιν· ἀλλὰ τοῦ ὄντως ἀγαθοῦ καὶ
 20 ὑπεραγάθου Χριστοῦ τὰς ἀγαθοποιοὺς ἀκτῖνας ἐν ἡσυχίᾳ παραδεχόμενοι, πρὸς αὐτῶν ἐπὶ τὰς θείας ἀγαθουργίας αὐτοῦ φωταγωγηθῶμεν. Ἄρα γὰρ οὐκ ἔστιν ἀφάτου καὶ ὑπὲρ νόησιν ἀγαθότητος, ὅτι τὰ μὴ ὄντα εἶναι ποιεῖ καὶ ὅτι πάντα αὐτὰ πρὸς τὸ εἶναι παρήγαγε καὶ πάντα βούλεται ἀεὶ γενέσθαι παραπλήσια
 25 αὐτῷ καὶ κοινωνικὰ τῶν αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐκάστων ἐπιτηδειότητα; Τί δέ, ὅτι καὶ τῶν ἀποφοιτώντων ἐρωτικῶς ἔχεται καὶ φιλονεικεῖ καὶ δεῖται μὴ ἀπαξιωθῆναι τῶν ἐρωμένων, καὶ θρυ-

5. Ψαλμ. 88,21.

6. Ἐξ. 23,4.

7. Ἰὼβ 1,8. 42,7.

8. Γεν. 50,20.

9. Γεν. 9,8.

10. Ἀποκ. κ. 7 ἔ.

11. Ζαχ. 1,12.

12. Ζαχ. 3,2.

Ἐπειτα, τί εἶναι ἐκεῖνο πού κατέστησε θεοφιλή τὸν θεοπάτορα Δαβίδ; Διότι ὁ ὑπεράγαθος καὶ φιλάγαθος Θεὸς λέγει γι' αὐτόν, «εὐρῆκα ἄνθρωπο, ὅπως τὸν ἤθελε ἡ καρδιά μου»⁵, ἐπειδὴ ἦταν ἀγαθὸς καὶ μάλιστα, ἀγαθὸς πρὸς τοὺς ἐχθρούς. Καὶ ὅμως εἶχε δοθῆ νόμος πού προέβλεπε νὰ φροντίζουν ἀκόμη καὶ γιὰ τὰ ὑποζύγια τοῦ ἐχθροῦ⁶. Καὶ ὁ Ἰὼβ ἐδικαιώθηκε διότι ἦταν ἄκακος⁷. Ὁ Ἰωσήφ δὲν ἐκδικήθηκε τοὺς ἀδελφοὺς πού τὸν εἶχαν προδώσει⁸, κι' ὁ Ἄβελ συμπορευόταν μὲ τὸν μελλοντικὸ ἀδελφοκτόνο ἀπονήρευτα καὶ ἀνύποπτα⁹. Ὅλους γενικὰ τοὺς ἀγαθοὺς ἡ θεολογία τοὺς τιμᾷ, διότι δὲν προμελετοῦν οὔτε διαπράττουν τὰ κακά, ἀλλ' οὔτε μετακινοῦνται ἀπὸ τὸ ἀγαθὸ ἐνώπιον τῆς κακίας ἄλλων· τὸ ἀντίθετο μάλιστα ἀγαθύνουν καὶ τοὺς κακοὺς θεοειδῶς, ἀπλώνουν καὶ πάνω σ' αὐτοὺς τὴν πολλή τους ἀγαθότητα καὶ τοὺς προσκαλοῦν μὲ καλωσύνη πρὸς τὴν ὁμοίωσι.

Ἄλλ' ἅς κυττάξωμε πρὸς τὰ ἐπάνω, ὄχι γιὰ νὰ ἐξαγγείλωμε τὴν καλωσύνη ἱερῶν ἀνδρῶν καὶ τὴν ἀγαθότητα φιλανθρωπῶν ἀγγέλων¹⁰, οἱ πρᾶοι ἐλεοῦν ἔθνη καὶ προσεύχονται ὑπὲρ αὐτῶν στὸν ἀγαθὸ Θεό¹¹, ἐπιτιμοῦν τὰ ὀλέθρια καὶ κακοήθη δαιμονικὰ πλήθη¹² καὶ στενοχωροῦνται γιὰ τὰ κακά, εὐφραίνονται δὲ γιὰ τὴ σωτηρία ἐκείνων πού ἐπιστρέφουν στὰ ἀγαθὰ¹³, οὔτε ὅλα τὰ ἄλλα πού διδάσκει ἡ θεολογία περὶ τῶν ἀγαθοεργῶν ἀγγέλων¹⁴· ἀλλὰ γιὰ νὰ δεχθοῦμε τίς ἀγαθοποιῆς ἀκτῖνες τοῦ ἀληθινὰ ἀγαθοῦ καὶ ὑπεραγάθου Χριστοῦ μὲ ἡσυχὴ διάθεσι, ὥστε δι' αὐτῶν νὰ φωταγωγηθοῦμε πρὸς τίς θεῖες καὶ ἀγαθῆς ἐνέργειές του. Ἐραγε δὲν εἶναι δεῖγμα τῆς ἄφατης καὶ ἀκατάληπτης ἀγαθότητος, ὅτι κάνει τὰ μὴ ὄντα νὰ ὑπάρχουν, ὅτι παρήγαγε ὅλα αὐτὰ σὲ ὑπαρξί καὶ ὅτι θέλει πάντοτε νὰ γίνουν ὅλα παραπλήσια μὲ αὐτόν καὶ μέτοχα τῶν χαρίτων του τὸ καθἕνα κατὰ τὴν ἰκανότητά του; Καὶ τί εἶναι, ὅταν συμπεριφέρεται ἐρωτικῶς πρὸς ἐκείνους πού ἀπομακρύνονται ἀπὸ αὐτόν, καὶ τοὺς παρακαλῆ ἀγωνιωδῶς νὰ μὴ θεωρηθῆ ἀνάξιος ἀπὸ τοὺς

13. Λουκᾶ 15,4.

14. Τωβίτ 8 καὶ 9.

πτομένων αὐτῶν καὶ εἰκῆ κατεγκαλούντων ἀνέχεται καὶ αὐτὸς ἀπολογεῖται καὶ μᾶλλον ἐπαγγέλλεται θεραπεύσειν, καὶ ἔτι αὐτοῖς ἀπέχουσιν, ὅμως προσιούσι πρῶστρέχει καὶ ὑπαντᾷ, καὶ ὄλος ὄλους περιφῶς ἀσπάζεται, καὶ οὐκ ἐγκαλεῖ περὶ τῶν προ-
5 τέρων, ἀλλὰ ἀγαπᾷ τὰ παρόντα καὶ ἑορτὴν ἄγει καὶ συγκαλεῖται τοὺς φίλους, δηλαδὴ τοὺς ἀγαθοὺς, ἵνα ἧ πάντων εὐφραινόμενων ἢ κατοικία;

Δημόφιλος δέ, καὶ εἴ τις ἄλλος ἀγαθοῖς ἀπεχθάνεται, καὶ λίαν ἐνδίκως ἐπιτιμᾶται καὶ ἐκδιδάσκεται τὰ καλὰ καὶ ἀγαθύνε-
10 ται. Πῶς γὰρ οὐκ ἔδει, φησί, τὸν ἀγαθὸν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀπολωλότων εὐφραίνεσθαι καὶ ζωῆ τῶν τεθνατωμένων; Ἀμέλει καὶ ἐπ' ὤμων αἶρει τὸ μόλις ἀπὸ πλάνης ἐπιστραφέν, καὶ τοὺς ἀγαθοὺς ἀγγέλους εἰς εὐφροσύνην ἐγείρει καὶ χρηστότατός ἐστιν ἐπὶ τοὺς ἀχαρίστους, «καὶ ἀνατέλλει τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἐπὶ πονη-
15 ροὺς καὶ ἀγαθοὺς», καὶ αὐτὴν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν ἀποφευγόντων.

Σὺ δέ, ὡς τὰ γράμματά σοι δηλοῖ, καὶ προσπεσόντα τῷ ἱερεῖ, τὸν ὡς φῆς ἀσεβῆ καὶ ἀμαρτωλόν, οὐκ οἶδ' ὅπως καθ' ἑαυτοῦ παρὼν ἀπελάκτισας· εἶτα, ὁ μὲν ἐδεῖτο καὶ ὠμολόγει
20 πρὸς ἰατροῖαν κακῶν ἐληλυθέναι, σὺ δὲ οὐκ ἔφριξας, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀγαθὸν ἱερέα μετὰ θράσους προεπηλάκιζες, ἐλεητὸν εἶναι μετανοοῦντα καὶ τὸν ἀσεβῆ δικαιοῶσαντα· καὶ τέλος, ἔξιθι', ἔφης τῷ ἱερεῖ, μετὰ τῶν ὁμοίων καὶ εἰσεπήδησας, οὐκ ὄντος θεμιτοῦ, πρὸς τὰ ἄδυστα καὶ τὰ ἅγια τῶν ἀγίων συνέστειλας, καὶ γράφεις
25 ἡμῖν, ὅτι 'μέλλοντα διαφθαρῆναι τὰ ἱερὰ προνοητικῶς ἀπέσωσα καὶ ἔτι ἄχραντα διαφυλάττω'.

15. Βλ. π.χ. τὴν παραβολὴ τοῦ Ἀσώτου, Λουκᾶ 15,11 ἐέ.

16. Λουκᾶ 15,31.

17. Λουκᾶ 15,5.

18. Ματθ. 5,45.

ἀγαπημένους του, κι' ἐνῶ ἐκεῖνοι ἀκολασταίνουν καὶ τὸν κατηγοροῦν χωρὶς λόγο, αὐτὸς ἀπολογῆται καὶ ὑπόσχεται ἐπιμονώτερα ὅτι θὰ τοὺς φροντίσῃ ὅσο εἶναι ἀκόμη μακριά, ἀλλ' ὅμως ὅταν προσέρχονται, τρέχει σὲ προϋπάντησί τους, τοὺς ἀσπάζεται ἀγκαλιάζοντάς τους ὀλόκληρους, καὶ ἀντὶ νὰ τοὺς κατηγορῇ γιὰ τὴν προηγούμενη συμπεριφορά, ἐκδηλώνει τὴν ἀγάπη του γιὰ τὴν παρούσα διαγωγή τους, ὀργανώνει ἑορτὴ ὅπου συγκαλεῖ τοὺς φίλους, δηλαδή τοὺς ἀγαθοὺς, ὥστε αὐτὸς νὰ εἶναι ἡ κατοικία ὄλων τῶν εὐφραينوμένων;¹⁵

Ὁ Δημόφιλος ὅμως, καὶ ὅποιος ἄλλος ἀπεχθάνεται τοὺς ἀγαθοὺς, δικαίως ἐπιτιμᾶται ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ διδάσκεται τὰ ἀγαθὰ καὶ παιδεύεται. Διότι, λέγει, πῶς δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ εὐφραίνεται ὁ ἀγαθὸς Θεὸς γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἀπολωλῶτων καὶ γιὰ τὴ ζωὴ τῶν τεθνεώτων¹⁶; Μάλιστα φέρει στοὺς ὤμους του τὸ πρόβατο πὸ μόνις ἐπέστρεψε ἀπὸ τὴν περιπλάνησι καὶ διεγείρει τοὺς ἀγαθοὺς ἀγγέλους νὰ μετάσχουν στὴν εὐφροσύνη¹⁷, εἶναι χρηστότατος πρὸς τοὺς ἀχαρίστους, ἀνατέλλει τὸν ἥλιο ἐπάνω σὲ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς¹⁸ καὶ προσφέρει τὴν ψυχὴ του ὑπὲρ τῶν ἀπομακρυνομένων ἀπὸ αὐτόν¹⁹.

Ἐσὺ ὅμως, ὅπως φανερώνει τὸ γράμμα σου, ἀκόμη καὶ ὅταν ὁ ἀσεβὴς καὶ ἁμαρτωλός, ὅπως τὸν λέγεις, ἔπεσε παρουσία σου στὰ πόδια τοῦ ἱερέως, τὸν ἐκλώτισες, ἐνεργώντας ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ σου μὲ μιὰ σκέψι πὸ δὲν μπορῶ νὰ τὴν ἐξηγήσω. Ἐπειτα, ἐνῶ ἐκεῖνος παρακαλοῦσε καὶ μ' ἐξομολόγησι διαβεβαίωνε ὅτι εἶχε ἔλθει γιὰ θεραπεία τῶν κακῶν, ἐσὺ δὲν ἔφριξες, ἀλλ' ἐπροπηλάκισες μὲ θρασύτητα καὶ τὸν ἀγαθὸ ἱερέα, πὸ ἐλέησε κι' ἐδικαίωσε τὸν ἀσεβῆ ἔπειτα ἀπὸ τὴ μετάνοιά του. Τέλος εἶπες στὸν ἱερέα, «ἔβγα ἔξω», εἰσπήδησες στὰ ἄδυτα μαζί μὲ τοὺς ὁμοίους σου, πρᾶγμα ἀνεπίτρεπτο, κι' ἄρπαξες τὰ ἅγια τῶν ἁγίων· καὶ μᾶς γράφεις ὅτι, «ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ διαφθαροῦν τὰ ἱερά, τὰ περιέσωσα προνοητικῶς καὶ ἀκόμη τὰ διατηρῶ ἄχραντα».

Νῦν οὖν ἄκουε τῶν ἡμετέρων. Οὐ θεμιτὸν ἱερέα πρὸς τῶν
 ὑπὲρ σὲ λειτουργῶν ἢ τῶν ὁμοταγῶν σοι θεραπευτῶν εὐθύνε-
 σθαι, κἂν ἀσεβεῖν εἰς τὰ θεῖα δοκῇ, κἂν ἄλλο τι τῶν ἀπειρημέ-
 νων ἐξελέγχοιτο δράσας. Εἰ γὰρ ἀκοσμία καὶ ἀταξία τῶν θειο-
 5 τάτων ἐστὶ καὶ ὄρων καὶ θεσμῶν ἔκβασις, οὐκ ἔχει λόγον ὑπὲρ
 Θεοῦ τὴν θεοπαράδοτον ἀνατρέπεσθαι τάξιν. Οὐ γὰρ ἐφ' ἑαυτὸν
 ὁ Θεὸς ἐμερίσθη· πῶς γὰρ σταθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ; Καὶ εἰ
 τοῦ Θεοῦ ἐστὶν, ὡς τὰ Λόγια φησιν, ἡ κρίσις, οἱ δὲ ἱερεῖς ἄγγε-
 λοι καὶ ὑποφῆται μετὰ τοὺς ἱεράρχας εἰσὶ τῶν θείων κριμάτων,
 10 πρὸς αὐτῶν τὰ θεῖα προσηκόντως σοι διὰ μέσων τῶν λειτουρ-
 γῶν, ὅταν ἦ καιρὸς, ἐκδιδάσκου, δι' ὧν καὶ τὸ εἶναι θεραπευτῆς
 ἠξιώθης. Ἡ οὐχὶ καὶ τὰ ἱερά σύμβολα τοῦτο βοᾷ; Καὶ γὰρ οὐχ
 ἀπλῶς ἀπάντων μὲν ἐξήρηται τὰ ἅγια τῶν ἁγίων· πλησιάζει δὲ
 μᾶλλον αὐτοῖς ὁ τῶν ἱεροτελεστῶν διάκοσμος, εἶτα τῶν ἱερέων
 15 ἢ διακόσμησις, ἐπομένως δὲ τούτοις ἢ τῶν λειτουργῶν· τοῖς δὲ
 τεταγμένοις θεραπευταῖς αἱ πύλαι τῶν ἀδύτων εἰσὶν ἀφωρισμέ-
 ναι, καθ' ἃς καὶ τελοῦνται καὶ παρεστᾶσιν, οὐ πρὸς φυλακὴν
 αὐτῶν, ἀλλὰ πρὸς τάξιν καὶ ἐπίγνωσιν ἑαυτῶν, μᾶλλον τῷ λαῷ
 παρὰ τοὺς ἱερατικοὺς πλησιάζοντες. Ὅθεν ἢ τῶν ἱερῶν ἁγία
 20 ταξιαρχία μεταλαμβάνειν αὐτοὺς ἱεροθετεῖ τῶν θείων, ἑτέροις
 δηλαδὴ τοῖς ἐνδοτέροις αὐτῶν τὴν μετάδοσιν ἐγχειρήσασα· καὶ
 γὰρ οἱ περὶ τὸ θεῖον συμβολικῶς αἰεὶ παρεστηκότες θυσιαστή-
 ριον, ὁρῶσι καὶ ἀκούουσι τὰ θεῖα τηλαυγῶς αὐτοῖς ἀνακαλυ-
πτόμενα καὶ προϊόντες ἀγαθοειδῶς ἐπὶ τὰ ἔξω τῶν θείων πα-
 25 ραπετασμάτων, τοῖς ὑπηκόοις θεραπευταῖς καὶ τῷ ἱερῷ λαῷ

20. Οἱ λειτουργοὶ καὶ οἱ θεραπευταί, δηλαδὴ οἱ διάκονοι καὶ οἱ μοναχοί, δὲν δικαιοῦνται νὰ κρίνουν ἓνα ἱερέα, ποῦ εἶναι ἀνώτερός τους.

21. Ματθ. 12,25.

22. Ἦσ. 30,18. Ρωμ. 2,16.

23. Μαλ. 2,7.

24. Ἱεροτελεσταὶ εἶναι οἱ χειροτονηταὶ τῶν ἱερέων, οἱ ἱεράρχαι.

Τώρα λοιπόν ἄκουσε τὴν γνώμη μας. Δὲν εἶναι ἐπιτρεπτό νὰ τιμωρῆται ἓνας ἱερεὺς ἀπὸ τοὺς λειτουργοὺς, πού εἶναι ἀνώτεροί σου, ἢ ἀπὸ τοὺς ὁμοταγεῖς μὲ σένα θεραπευτὰς,²⁰ ἀκόμη κι' ἂν φαίνεται ν' ἀσεβῆ πρὸς τὰ θεῖα, ἀκόμη κι' ἂν ἀποδειχθῆ ὅτι διέπραξε κάποια ἄλλη ἀπαγορευμένη πράξι. Ἐὰν πράγματι ἡ δυσαρμονία καὶ ἀταξία εἶναι παραβίασις τῶν θειοτάτων ὀρισμῶν καὶ θεσμῶν, δὲν ἔχει καμμιά δικαιολογία ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἢ ἀνατροπὴ τῆς θεοπαράδοτης τάξεως. Ὁ Θεὸς δὲν ἐμερίσθηκε μὲ τὸν ἑαυτό του· διότι ἄλλοιῶς πῶς θὰ μπορούσε νὰ σταθῆ ἡ βασιλεία του;²¹ Κι' ἂν ἡ κρίσις ἀνήκει στὸ Θεό, ὅπως λέγουν τὰ Λόγια²², οἱ δὲ ἱερεῖς εἶναι ἄγγελοι καὶ ἐρμηνευταὶ τῶν θείων κριμάτων μετὰ τοὺς ἱεράρχες²³, ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς ἀκριβῶς πρέπει νὰ διδάσκεσαι κατὰ τὸν προσήκοντα τρόπο τὰ θεῖα, ὅταν εἶναι ὁ καιρὸς, διὰ μέσου τῶν θεραπευτῶν, διὰ τῶν ὁποίων ἀξιώθηκες νὰ γίνης θεραπευτῆς. Ἢ μήπως τοῦτο δὲν εἶναι πού ἐξαγγέλλουν καὶ τὰ ἱερὰ σύμβολα; Πράγματι τὰ ἅγια τῶν ἁγίων δὲν εἶναι ἀποκλεισμένα ἀπὸ ὅλους γενικῶς· ἀλλὰ σ' αὐτὰ πλησιάζει περισσότερο ὁ διάκοσμος τῶν ἱεροτελεστῶν²⁴, ἔπειτα ἡ διακόσμησις τῶν ἱερέων καὶ μετὰ ἀπ' αὐτοὺς τῶν λειτουργῶν. Γιὰ τοὺς θεραπευτὰς ὅμως κανονικὰ εἶναι καθωρισμένες οἱ πύλες τῶν ἀδύτων, ἔμπρὸς στίς ὁποῖες καὶ χειροθετοῦνται καὶ παραστέκουν, ὄχι γιὰ νὰ τίς φυλάττουν, ἀλλὰ γιὰ νὰ εἶναι ἐγκατεστημένοι στὴν οἰκεία θέσι καὶ νὰ ἔχουν ἐπίγνωσι ἑαυτῶν, ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι πλησιάζουν περισσότερο στὸ λαὸ παρά πρὸς τοὺς ἱερατικούς. Γι' αὐτὸ ἡ ἁγία ταξιαρχία²⁵ ἔχει ἱεροθετήσει οἱ θεραπευταὶ νὰ μεταλαμβάνουν τὰ θεῖα ἀφοῦ αὐτὰ μεταδοθοῦν πρῶτα σὲ ἄλλους, δηλαδὴ στοὺς ἐσωτερικώτερους ἀπὸ αὐτούς. Διότι ἐκεῖνοι πού παρίστανται πάντοτε γύρω ἀπὸ τὸ θεῖο θυσιαστήριον, κατὰ τρόπο συμβολικόν, βλέπουν καὶ ἀκούουν καθαρὰ τὰ θεῖα μυστήρια, καθῶς τοὺς ἀποκαλύπτονται, καὶ προχωρώντας ἀγαθοειδῶς πρὸς τὰ ἔξω ἀπὸ τὰ θεῖα παραπετάσματα ἀποκαλύπτουν τὰ ἱερὰ αὐτὰ μυστήρια στοὺς κα-

25. Ἡ ἀρχὴ τῆς τελετουργικῆς.

καὶ ταῖς καθαιρομέναις τάξεσιν ἐκφαίνουσι κατ' ἀξίαν τὰ ἱερά, τὰ καλῶς ἄχραντα διαφυλαχθέντα, μέχρις ὅτε, τυραννικῶς αὐτοῖς ἐπεισηδήσας, ἐκπομπευθῆναί σοι τὰ ἅγια τῶν ἁγίων ἠνάγκασας οὐκ ἐθέλοντα. Καὶ ἔχειν φῆς τὰ ἱερά καὶ διαφυλάττειν, καίτοι οὔτε εἶδες οὔτε ἤκουσας οὔτε ἔχεις τι τῶν προσηκόντων τοῖς ἱερεῦσιν, ὡσπερ οὐδὲ τὴν ἀλήθειαν τῶν Λογίων ἔγνωκας, ἐκάστης ἡμέρας αὐτὰ λογομαχῶν ἐπὶ καταστροφῇ τῶν ἀκούοντων.

Καὶ εἰ μὲν ἐθναρχία τις ἐνεχείρησεν οὐ προστεταγμένον αὐτῷ παρὰ βασιλέως, ἐνδίκως ἐτιμωρεῖτο. Καὶ εἰ τὸν ἄρχοντα δικαιούντά τινα ἢ καταδικάζοντα, παρεστῶς τις τῶν ὑπ' αὐτῷ ταττομένων, ἐπανακρίνειν ἐτόλμησεν (οὔπω γὰρ φημι προφηλακίζειν), ἅμα καὶ τῆς ἀρχῆς ἐκβάλλειν ἔδοξε. Σὺ δέ, ἄνθρωπε, οὔτω τολμηρὸς εἶ κατὰ τοῦ πράου καὶ ἀγαθοῦ, καὶ τῆς ἱεραρχικῆς αὐτοῦ θεσμοθεσίας.

Καὶ τὰτα ἐχρῆν εἰπεῖν, ὅταν, ὑπὲρ ἀξίαν τις ἐγχειρῶν, ὁμῶς εἰκότα πράττειν ἐδόκει· καὶ γὰρ οὐδὲ τοῦτο ἐφικτὸν οὐδενί. Τί γὰρ ἄτοπον Ὀζίας ἐποίει, θυμιῶν τῷ Θεῷ; Τί δὲ ὁ Σαοὺλ θύων; Τί δὲ οἱ τυραννικοὶ δαίμονες, ἀληθῶς θεολογοῦντες τὸν Ἰησοῦν; Ἀλλ' ἐκκήρυκτος τῇ θεολογίᾳ πᾶς ὁ ἀλλοτριοεπίσκοπος, καὶ ἕκαστος ἐν τῇ τάξει τῆς λειτουργίας αὐτοῦ ἔσται, καὶ μόνος ὁ ἀρχιερεὺς εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων εἰσελεύσεται, καὶ ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ, καὶ τοῦτο ἐν πάσῃ τῇ κατὰ νόμον ἱεραρχικῇ καθαρότητι. Καὶ οἱ ἱερεῖς περιστέλλουσι τὰ ἅγια καὶ οἱ λευῖται οὐ μὴ ἄψονται τῶν ἁγίων, ἵνα μὴ ἀποθάνωσι. Καὶ ὠργίσθη θυμῷ Κύριος ἐπὶ τῇ προπετείᾳ Ὀζία, καὶ Μαριὰμ λεπροῦται, τῷ νομο-

26. Β' Παραλ. 26,16 ἐέ.

27. Α' Βασ. 13,10. 15,12.

28. Μάρκ. 3,11.

29. Τὸ κείμενο ἔχει «ἀλλοτριοεπίσκοπο».

30. Α' Κορ. 14,40.

31. Λευϊτ. 16,2. Ἐβρ. 9,7.

32. Ἀρ. 4,15 · 20.

33. Β' Παραλ. 26,19.

τωτέρους κατὰ τὴν ἀξία τους, δηλαδή στοὺς θεραπευτάς, στὸν ἱερὸ λαὸ καὶ στὶς τάξεις ποὺ εὐρίσκονται στὸ στάδιο τῆς καθάρσεως. Τὰ μυστήρια διαφυλάχθηκαν ἄχραντα ἀποτελεσματικῶς, μέχρις ὅτου εἰσπήδησες ἐσὺ βιαίως μέσα καὶ ἀνάγκασες τὰ ἅγια τῶν ἁγίων νὰ διαπομπευθοῦν ἀπὸ σένα χωρὶς νὰ τὸ θέλουν. Κι' ἐσὺ ἰσχυρίζεσαι ὅτι ἔχεις τὰ ἱερὰ καὶ τὰ διαφυλάττεις, μ' ὄλο ποὺ οὔτε εἶδες οὔτε ἄκουσες οὔτε διαθέτεις κάποιο ἀπὸ τὰ προσήκοντα στοὺς ἱερεῖς, ὅπως οὔτε τῶν Λογίων τὴν ἀλήθεια ἐγνώρισες, ἀφοῦ καθημερινῶς λογομαχεῖς γι' αὐτὰ πρὸς καταστροφή τῶν ἀκροατῶν σου.

Ἄν κάποιος ἄνθρωπος ἄρπαζε μιὰ τοπικὴ διοίκησι, χωρὶς πρόσταγμα τοῦ βασιλέως, θὰ ἐτιμωρεῖτο κατὰ τοὺς νόμους. Ἄν ἐπίσης ὁ ἄρχοντας διατύπωνε γιὰ κάποιον κατηγορούμενο ἀπόφασι ἀθωωτικὴ ἢ καταδικαστικὴ, κι' ἓνας ἀπὸ τοὺς ὑφισταμένους του, παρῶν στὸ δικαστήριον, ἐτολμοῦσε νὰ ζητήσῃ ἀναθεώρησι τῆς ἀποφάσεως (δὲν λέγω νὰ προπηλακίσῃ, ὅπως ἐσύ), θὰ ἐφαινόταν σὰν νὰ τὸν ἀπεμάκρυνε κιόλας ἀπὸ τὴν ἐξουσία. Ἐσὺ ὅμως, ἄνθρωπε, δείχνεις ἐναντίον τοῦ πράου καὶ ἀγαθοῦ Θεοῦ τέτοια τόλμη, καθὼς καὶ ἐναντίον τῆς ἱεραρχικῆς θεσμοθεσίας του.

Κι' αὐτὰ χρειαζόταν νὰ λεχθοῦν στὴν περίπτωσι ποὺ κάποιος ἐπιχειρεῖ πράγματα ἐπάνω ἀπὸ τὸ ἀξιώμά του, ἀλλὰ πάντως φαίνεται κατ' ἀρχὴν νὰ ἐνεργῇ σωστά· διότι οὔτε αὐτὸ δὲν εἶναι ἐπιτρεπτό σὲ κανένα. Παραδείγματος χάριν τί ἄτοπο ἔπραττε ὁ Ὁζίας ποὺ πρόσφερε θυσία;²⁶ Τί ἄτοπο ἔπραττε ὁ Σατανᾶς ποὺ πρόσφερε θυσία;²⁷ Τί κακὸ ἔκαμαν οἱ τυραννικοὶ δαίμονες ποὺ σωστά ἀναγνώριζαν τὴ θεότητα τοῦ Ἰησοῦ²⁸; Ἄλλ' ὅμως ἡ θεολογία ἀποκηρῦσσει κάθε σφετεριστή²⁹. Ὁ καθένας πρέπει νὰ μένη μέσα στὰ ὅρια τῆς δικαιοδοσίας του³⁰, καὶ μόνο ὁ ἀρχιερεὺς θὰ μπορῇ νὰ εἰσέρχεται στὰ ἅγια τῶν ἁγίων, καὶ μάλιστα μιὰ φορὰ τὸ χρόνο³¹, κι' αὐτὸ μὲ ὅλη τὴν ὀριζόμενὴ ἀπὸ τὸ νόμο καθαρότητα. Οἱ ἱερεῖς περικαλύπτουν τὰ ἅγια καὶ οἱ Λευῖτες δὲν ἐγγίζουσιν τὰ ἅγια, γιὰ νὰ μὴ ἀποθάνουν³². Ὁ Κύριος ὠργίσθηκε πολὺ γιὰ τὴν αὐθάδεια τοῦ Ὁζία³³ καὶ ἡ Μα-

θέτη θεσμοθετεῖν ἐγχειρήσασα· καὶ ἐπὶ τοὺς Σκευᾶ υἱοὺς ἐφή-
 λατο τὰ δαιμόνια. Καί, «οὐκ ἀπέστειλλον αὐτούς», ἔφη, «καὶ αὐ-
 τοὶ ἔτρεχον», καί, «οὐκ ἐλάλουν πρὸς αὐτούς, καὶ αὐτοὶ προε-
 φήτευον», καί, «ὁ ἀσεβής, ὁ θύων μοι μόσχον, ὡς ὁ ἀποκτεί-
 5 νων κύνα». Καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν οὐκ ἀνέχεται τῶν παρανόμων ἢ
 παντελῆς τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνη· λεγόντων δὲ αὐτῶν, «ἐπὶ τῷ
 ὀνόματί σου δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν», «οὐκ οἶδα ὑμᾶς»,
 ἀποκρίνεται, «πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ πάντες οἱ ἐργάται τῆς ἀνο-
 μίας». Ὡστε οὐ θεμιτόν, ὡς τὰ ἱερά Λόγια φησιν, οὐδὲ τὰ δί-
 10 καια μὴ κατ' ἀξίαν διώκειν. Προσέχειν δὲ ἕκαστον ἑαυτῷ χρῆ,
 καὶ μὴ τὰ ὑψηλότερα καὶ βαθύτερα ἐννοεῖν, διανοεῖσθαι δὲ
 μόνα τὰ κατ' ἀξίαν αὐτῷ προστεταγμένα.

2 Τί οὖν, φῆς; Οὐ χρῆ τοὺς ἱερέας ἀσεβοῦντας ἢ ἄλλο τι τῶν
 ἀτόπων ἐξελεγχομένους εὐθύνεσθαι, μόνοις δὲ ἐξέσται τοῖς
 15 καυχωμένοις ἐν νόμῳ διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν Θεὸν
 ἀτιμάζειν; Καὶ πῶς οἱ ἱερεῖς ἐκφάντορές εἰσι τοῦ Θεοῦ; πῶς γὰρ
 ἐξαγγελοῦσι τῷ λαῷ τὰς θείας ἀρετάς, οὐκ ἐγνωκότες αὐτῶν
 τὴν δύναμιν; ἢ πῶς φωτιοῦσιν οἱ ἐσκοτισμένοι; πῶς δὲ τοῦ
 θείου μεταδώσουσι Πνεύματος, οὔτε εἰ ἔστι Πνεῦμα ἅγιον ἔξει
 20 καὶ ἀληθεία πεπιστευκότες; |

Ἐγὼ δὲ ἀπολογήσομαί σοι πρὸς ταῦτα· καὶ γὰρ οὐκ
 ἐχθρὸς ὁ Δημόφιλος, οὐδὲ ἀνέξομαί σε πλεονεκτηθῆναι τῷ Σα-
 τανᾶ· καὶ γὰρ ἐκάστη τῶν περὶ Θεὸν διακόσμησις θεοειδέστερα
 τῆς μᾶλλον ἀφεστηκυίας ἐστί, καὶ φωτεινότερα ἅμα καὶ φωτι-
 25 στικῶτερα τὰ μᾶλλον τῷ ἀληθεῖ φωτὶ πλησιέστερα. Καὶ μὴ το-
 πικῶς ἐκλάβοις, ἀλλὰ κατὰ τὴν θεοδόχον ἐπιτηδειότητα, τὸν

34. Ἄρ. 12,10.

35. Πράξ. 19,14.

36. Ἱερ. 23,21.

37. Ἦσ. 66,3.

38. Ματθ. 7,23.

39. Α' Βασ. 15,22 ἐ.

40. Ρωμ. 11,20. 12,3.

ριάμ ἐλεπρώθηκε διότι ἐπεχείρησε νὰ καθοδηγήσῃ τὸν νομοθέτη³⁴· καὶ τὰ δαιμόνια ἐπετέθηκαν ἐναντίον τῶν υἱῶν τοῦ Σκευᾶ³⁵. Καὶ λέγει, «δὲν τοὺς ἀπέστειλα ἐγώ, ἀλλ' αὐτοὶ ἔτρεχαν· δὲν τοὺς ὠμιλοῦσα, ἀλλ' αὐτοὶ ἐπροφήτευσαν»³⁶, καὶ «ὁ ἀσεβῆς ποὺ μοῦ θυσιάζει μοσχάρι εἶναι σὰν αὐτὸν ποὺ φονεύει σκύλο»³⁷. Καὶ γενικὰ ἡ τελεία δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ δὲν δέχεται τοὺς παρανόμους· ὅταν δὲ αὐτοὶ ἰσχυρίζονται, «στὸ ὄνομά σου ἐτελέσαμε πολλὰ θαύματα», αὐτὸς ἀποκρίνεται, «δὲν σᾶς γνωρίζω, φύγετε ἀπὸ κοντά μου ὅλοι οἱ ἐργάτες τῆς ἀνομίας»³⁸. Ὡστε, ὅπως λέγουν τὰ Λόγια, δὲν εἶναι ἐπιτρεπτὸ οὔτε τὰ δίκαια νὰ ἐπιδιώκωμε, ὅταν τοῦτο δὲν εἶναι σύμφωνο μὲ τὸ ἀξίωμα ποὺ κατέχομε³⁹. Πρέπει ὁ καθένας νὰ προσέχη τὸν ἑαυτό του καὶ νὰ μὴ ἐπιθυμῇ τὰ ὑψηλότερα καὶ βαθύτερα, ἀλλὰ νὰ σκέπτεται μόνο τὰ ὠρισμένα σ' αὐτὸν κατὰ τὸ ἀξίωμά του ἔργα⁴⁰.

Τί λέγεις λοιπόν; Θὰ μπορούσε νὰ ἐρωτήσῃ. Δὲν πρέπει νὰ παιδεύωνται οἱ ἱερεῖς ποὺ ἀσεβοῦν ἢ διαπράττουν κάτι τὸ ἄτοπο, καὶ μόνο αὐτοὶ ποὺ καυχῶνται γιὰ τὸν νόμο μπορούν ν' ἀτιμάζουν τὸν Θεὸ διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου⁴¹; Καὶ πῶς τότε μπορούν οἱ ἱερεῖς νὰ εἶναι ἐρμηνευταὶ τοῦ Θεοῦ; Πῶς μπορούν νὰ ἐξαγγείλουν στὸ λαὸ τις θεῖες ἀρετές, χωρὶς νὰ γνωρίζουν τὴ δύναμί τους; ἢ πῶς μπορούν νὰ φωτίσουν οἱ σκοτισμένοι; πῶς μπορούν νὰ μεταδώσουν τὸ θεῖο Πνεῦμα, ἂν δὲν ἔχουν πιστεύσει εἴτε κατὰ διάθεσι εἴτε κατὰ ἀλήθεια ὅτι ὑπάρχει Πνεῦμα ἅγιο;⁴²

Ἐγὼ θὰ σοῦ ἀπαντήσω σ' αὐτά. Διότι ὁ Δημόφιλος δὲν εἶναι ἐχθρὸς καὶ δὲν θὰ ἐπιτρέψω νὰ κυριαρχηθῇ ἀπὸ τὸν Σατανᾶ. Πραγματικὰ κάθε διακόσμησις ἀπὸ ἐκεῖνες ποὺ εὐρίσκονται γύρω ἀπὸ τὸν Θεὸ εἶναι θεοειδέστερη ἀπὸ ἐκείνη ποὺ εἶναι ἢ περισσότερο ἀπομακρυσμένη ἀπὸ αὐτόν· ἐπομένως αὐτὲς ποὺ εἶναι πλησιέστερα πρὸς τὸ ἀληθινὸ φῶς εἶναι φωτεινότερες καὶ συγχρόνως φωτιστικώτερες. Νὰ μὴ ἐκλάβῃς τὸ πλησίασμα το-

41. Ρωμ. 2,23.

42. Πράξ. 19,2.

πλησιασμόν. Εἰ τοίνυν ἡ τῶν ἱερέων διακόσμησις ἐστὶν ἡ φωτιστική, παντελῶς ἀποπέπτωκε τῆς ἱερατικῆς τάξεως καὶ δυνάμεως ὁ μὴ φωτιστικός· ἢ πού γε μᾶλλον ὁ ἀφώτιστος. Καὶ τολμηρὸς ἔμοιγε δοκεῖ τοῖς τε ἱερατικοῖς ὁ τοιοῦτος ἐγχειρῶν, καὶ
 5 οὐ δέδοικεν οὐδὲ αἰσχύνεται τὰ θεῖα παρὰ τὴν ἀξίαν διώκων καὶ οἰόμενος Θεὸν ἀγνοεῖν, ἅπερ αὐτὸς ἑαυτῷ συνέγνωκε καὶ ἀπατᾶν νομίζει τὸν ψευδωνύμως ὑπ' αὐτοῦ Πατέρα καλούμενον
 καὶ τολμᾷ τὰς ἐναγεῖς αὐτοῦ δυσφημίας (οὐ γὰρ εἶπομι προσευχὰς) ἐπὶ τὰ θεῖα σύμβολα χριστοειδῶς ἐπιλέγειν. Οὐκ ἔστιν οὐ-
 10 τος ἱερεύς, οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ δυσμενῆς, δόλιος, ἐμπαίκτης ἑαυτοῦ, καὶ λύκος ἐπὶ τὸν θεῖον λαὸν τῷ κωδίῳ καθωπλισμένος.

3 Ἄλλ' οὐ Δημοφίλῳ ταῦτα θεμιτὸν εὐθύνειν. Εἰ γὰρ ἡ θεολογία δικαίως τὰ δίκαια κελεύει μεταδιώκειν (δίκαια δέ ἐστι μεταδιώκειν, ὅταν ἀπονέμειν ἐθέλοι τις ἐκάστῳ τὰ κατ' ἀξίαν),
 15 δικαίως τοῦτο πᾶσι μεταδιωκτέον, οὐ παρὰ τὴν ἑαυτῶν ἀξίαν ἢ τάξιν· ἐπεὶ καὶ ἀγγέλοις δίκαιον ἀπονέμεσθαι τὰ κατ' ἀξίαν καὶ ἀφορίζεσθαι, πλὴν οὐ πρὸς ἡμῶν, ὧς Δημόφιλε, δι' αὐτῶν δὲ ἡμῖν ἐκ Θεοῦ καὶ αὐτοῖς διὰ τῶν ἔτι προύχόντων ἀγγέλων. Καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, ἐν πᾶσι τοῖς οὖσι διὰ τῶν πρώτων τοῖς δευτέροις
 20 ἀπονέμεται τὰ κατ' ἀξίαν ὑπὸ τῆς πάντων εὐτάκτου καὶ δικαιοτάτης προνοίας. Οἱ μὲν οὖν καὶ ἄλλων ἐπάρχειν ὑπὸ Θεοῦ ταχθέντες ἀπονείμωσι μεθ' ἑαυτοῦς καὶ τοῖς ὑπηκόοις τὰ κατ' ἀξίαν. Δημόφιλος δὲ λόγῳ καὶ θυμῷ καὶ ἐπιθυμίᾳ τὰ κατ' ἀξίαν ἀφορίζετω, καὶ μὴ ἀδικεῖτω τὴν ἑαυτοῦ τάξιν, ἀλλ' ἐπαρχέτω
 25 τῶν ὑφεμένων ὁ ὑπερκειμένος λόγος. Εἰ γὰρ ἐπ' ἀγορᾶς ἰδόντες οἰκέτην δεσπότη καὶ πρεσβυτέρῳ νεώτερον, ἢ καὶ υἱὸν πα-

43. Ματθ. 7,15.

44. Δευτ. 16,20.

πικῶς ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπιτηδειότητα τῆς ὑποδοχῆς τοῦ θείου. Ἐὰν λοιπὸν ἡ διακόσμησις τῶν ἱερέων εἶναι ἡ φωτιστικὴ, ὅποιος δὲν εἶναι φωτιστικὸς ἔχει ἐκπέσει ἀπὸ τὴν ἱερατικὴν τάξιν καὶ δύναμι· πολὺ περισσότερον βέβαια ὁ ἀφώτιστος. Κι' ἐγὼ τουλάχιστον νομίζω ὅτι τέτοιος ἄνθρωπος εἶναι ὑβριστής, ἂν ἰδιοποιῆται ἱερατικὰ καθήκοντα, καὶ δὲν φοβῆται οὔτε ἐντρέπεται νὰ ἐπιδιώκῃ ἀναξίως τὰ θεῖα καὶ νὰ νομίζῃ ὅτι ὁ Θεὸς ἀγνοεῖ ὅσα αὐτὸς ὁ ἴδιος συναισθάνεται γιὰ τὸν ἑαυτοῦ· καὶ νομίζει ὅτι ἐξαπατᾷ τὸν ψευδωνύμως ἀποκαλούμενον ἀπὸ αὐτὸν Πατέρα καὶ τολμᾷ ν' ἀπαγγέλλῃ τις ἀνόσιες βλασφημίες του (διότι δὲν πρόκειται νὰ τις εἰπῶ προσευχῆς) ἐπάνω στὰ θεῖα σύμβολα χριστοειδῶς. Δὲν εἶναι ἱερεὺς αὐτός, ὄχι· εἶναι ἐχθρός, ἀπατεῶν, ἐμπαίκτης ἑαυτοῦ, λύκος μὲ δέρμα προβάτων ὠπλισμένος ἐναντίον τοῦ θείου λαοῦ⁴³.

Ἄλλ' ὅμως δὲν εἶναι δικαίωμα τοῦ Δημοφίλου νὰ τὰ κανονίσῃ αὐτά. Διότι, ἂν ἡ θεολογία παραγγέλλῃ νὰ ἐπιδιώκωμε τὰ δίκαια δικαίως⁴⁴ (ἐπιδιώκει δὲ κάποιος τὰ δίκαια, ὅταν θέλῃ ν' ἀπονεύμῃ στὸν καθένα τὰ ἀξία του), τοῦτο πρέπει νὰ ἐπιδιώκεται ἀπὸ ὅλους δικαίως, ὄχι ἔξω ἀπὸ τὸ ἀξίωμα ἢ τὴν τάξιν τους. Καὶ στοὺς ἀγγέλους εἶναι δίκαιο ν' ἀπονέμονται καὶ νὰ ὀρίζονται οἱ ἀρμοδιότητες ποὺ ταιριάζουν στὴν ἀξία τους, ὅμως ὄχι ἀπὸ μᾶς, Δημόφιλε. Ἀντιθέτως πρέπει ν' ἀπονέμονται δι' αὐτῶν σ' ἐμᾶς ἀπὸ τὸν Θεό, σ' αὐτοὺς δὲ διὰ τῶν ἀκόμῃ ἐξοχωτέρων ἀγγέλων. Καὶ γιὰ νὰ τὰ εἰποῦμε ἀπλούστερα, σὲ ὅλα τὰ ὄντα τὰ ταιριαστὰ δῶρα ἀπονέμονται ἀπὸ τὴν εὐτακτὴ καὶ δικαιοτάτη πρόνοια τῶν ὅλων διὰ τῶν πρώτων στὰ δεύτερα. Ὅσοι λοιπὸν ἔχουν ταχθῆ ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ εἶναι προϊστάμενοι ἄλλων, ἃς ἀπονεύμουν ἔπειτα ἀπὸ τοὺς ἑαυτοὺς τους τις κατ' ἀξίαν ἀρμοδιότητες καὶ στοὺς ὑπηκόους των. Ἐτσι καὶ ὁ Δημόφιλος πρέπει νὰ ταξινομήσῃ τὸν λόγο καὶ τὸ θυμὸ καὶ τὴν ἐπιθυμία του κατὰ τὴν ἀξία τους καὶ νὰ μὴ παραβιάζῃ τὴν τάξιν τῶν λειτουργιῶν του, ἀλλὰ στίς κατώτερες νὰ προΐσταται ὁ λόγος ποὺ εἶναι ἀνώτερος. Ἐὰν πραγματικὰ συνέβαινε νὰ ἰδοῦμε στὴν ἀγορὰ ἓνα δοῦλο νὰ λοιδορεῖ τὸν κύριό του, ἓνα νεώτερο νὰ

τρί διαλοιδουρούμενον ἅμα καὶ ἐπιόντα καὶ πληγὰς ἐπιτιθέντα, καὶ ἀσεβεῖν ἐδοκοῦμεν, εἰ μὴ τοῖς κρείττοσιν ἐπιδραμόντες ἐβοηθήσαμεν, καίτοι γε ἴσως ἐκεῖνοι προηδίκηντο, πῶς οὐκ αἰσχυνθησόμεθα παρορῶντες ὑπὸ θυμοῦ καὶ ἐπιθυμίας ἀδικούμε-
 5 νον λόγον καὶ τῆς ἐκ Θεοῦ δοθείσης ἀρχῆς ἐκβαλλόμενον καὶ ἐν ἑαυτοῖς ἀσεβῆ καὶ ἄδικον ἀταξίαν καὶ στάσιν καὶ ἀκοσμίαν ἐγείροντες; Εἰκότως ὁ μακάριος ἡμῶν ἐκ Θεοῦ νομοθέτης οὐκ ἀξιοῖ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ προΐστασθαι τὸν μὴ τοῦ ἰδίου οἴκου καλῶς ἤδη προεστηκότα· καὶ γὰρ ὁ τάξας ἑαυτὸν καὶ ἕτε-
 10 ρον τάξει, καὶ ὁ ἕτερον καὶ οἶκον, καὶ ὁ οἶκον καὶ πόλιν, καὶ ὁ πόλιν καὶ ἔθνος· καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, ὡς τὰ Λόγια φησιν, ὁ ἐν ὀλίγῳ πιστὸς καὶ ἐν πολλῷ πιστός ἐστι, καὶ ὁ ἐν ὀλίγῳ ἄπιστος καὶ ἐν πολλῷ ἄπιστός ἐστιν.

4 Αὐτὸς μὲν οὖν ἐπιθυμία καὶ θυμῷ καὶ λόγῳ τὰ κατ' ἀξίαν
 15 ἀφόριζε, σοὶ δὲ οἱ θεῖοι λειτουργοὶ καὶ τούτοις οἱ ἱερεῖς, ἱεράρχαι δὲ τοῖς ἱερεῦσι καὶ τοῖς ἱεράρχαις οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ τῶν ἀποστόλων διάδοχοι. Καὶ εἴ πού τις ἐν ἐκείνοις τοῦ προσήκοντος ἀποσφαλεῖη, παρὰ τῶν ὁμοταγῶν ἀγίων ἐπανορθωθήσεται, καὶ
~~οὐ περιστραφήσεται τάξις ἐπὶ τάξιν,~~ ἀλλ' ἕκαστος ἐν τῇ τάξει
 20 αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ λειτουργίᾳ αὐτοῦ ἔσται. Τοσαῦτά σοι παρ' ἡμῶν ὑπὲρ τοῦ εἰδέναί καὶ δρᾶν τὰ ἑαυτοῦ.

Περὶ δὲ τῆς εἰς τὸν ἄνδρα τόν, ὡς φῆς, ἀσεβῆ καὶ ἀλιτήριον ἀπανθρωπίας, οὐκ οἶδ' ὅπως κλαύσομαι τὸ σύντριμμα τοῦ ἀγαπητοῦ μου· τίνος γὰρ οἷη θεραπευτῆς ὑφ' ἡμῶν ταχθῆναι;
 25 καὶ γάρ, εἰ μὴ τοῦ ἀγαθοῦ, πάντως τοῦ καὶ ἡμῶν, ἀνάγκη σε εἶναι καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς θεραπείας ὅλης ἀλλότριον καὶ ὥρα σοὶ καὶ Θεὸν ζητῆσαι καὶ ἱερέας ἐτέρους καὶ παρ' ἐκείνοις θηριωθῆναι μᾶλλον ἢ τελεσθῆναι καὶ εἶναι τῆς φίλης ἀπανθρωπίας

45. Ὁ Παῦλος, Α' Τιμ. 3,3.

46. Λουκᾶ 16,10.

47. Ὑποτίθεται ὅτι ὁ Δημόφιλος εἶχε χειροθετηθῆ θεραπευτῆς (μοναχός) ἀπὸ τὸν Διονύσιου.

λοιδορῆ πρεσβύτερό του ἢ κι' ἓνα υἱὸ νὰ λοιδορῆ τὸν πατέρα του, συγχρόνως δὲ νὰ ἐπιτίθεται καὶ νὰ τοῦ προξενῆ πληγές, θὰ ἐφαινόταν ὅτι ἀσεβοῦμε, ἂν δὲν προστρέχαμε σὲ βοήθεια τῶν ἀνωτέρων, ἔστω κι' ἂν ἴσως ἐκεῖνοι εἶχαν προαδικηθῆ ἀπὸ αὐτούς. Πῶς λοιπὸν δὲν θὰ ἐντραποῦμε, ὅταν παραβλέπουμε τὸν λόγο ν' ἀδικῆται ἀπὸ τὸ θυμὸ καὶ τὴν ἐπιθυμία καὶ νὰ ἐκβάλλεται ἀπὸ τὴν ἐξουσία πού τοῦ ἔδωσε ὁ Θεός, καὶ προκαλοῦμε ἔτσι ἀνάμεσά μας μὲ τρόπο ἀσεβῆ καὶ ἄδικο ἀταξία καὶ στάσι καὶ δυσαρμονία; Εὐλόγως ὁ μακάριος κατ' ἀντίθεσι ἀπὸ τὸν Θεὸ νομοθέτης μας δὲν ἐπιτρέπει νὰ προΐσταται τῆς Ἐκκλησίας, αὐτὸς πού δὲν ἔχει διευθετήσῃ ἤδη καλὰ τὸν δικό του οἶκο⁴⁵. διότι ὅποιος ἔχει τακτοποιήσῃ τὸν ἑαυτό του μπορεῖ νὰ τακτοποιήσῃ καὶ ἓναν ἄλλο, ὅποιος ἔχει τακτοποιήσῃ ἓναν ἄλλο μπορεῖ κι' ἓναν οἶκο, ὅποιος ἔχει τακτοποιήσῃ ἓναν οἶκο μπορεῖ καὶ μιὰ πόλι καὶ ὅποιος ἔχει τακτοποιήσῃ μιὰ πόλι μπορεῖ καὶ μιὰ χώρα· καὶ γενικῶς, ὅπως λέγουν τὰ Λόγια, ὅποιος εἶναι πιστὸς στὰ λίγα θὰ εἶναι πιστὸς καὶ στὰ πολλά, καὶ ὅποιος εἶναι ἄπιστος στὰ λίγα θὰ εἶναι ἄπιστος καὶ στὰ πολλά⁴⁶.

Ἐπομένως ἐσὺ μὲν ὄριζε ἀξιολογικὰ τὰ καθήκοντα στὴν ἐπιθυμία, στὸν θυμὸ καὶ στὸ λόγο· σ' ἐσένα δὲ πρέπει νὰ τὰ ὀρίζουν οἱ θεῖοι λειτουργοί, σ' αὐτοὺς οἱ ἱερεῖς, οἱ δὲ ἱεράρχες στοὺς ἱερεῖς καὶ στοὺς ἱεράρχες οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ διάδοχοι τῶν ἀποστόλων. Κι' ἂν κανεῖς ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς σφάλῃ στὸ καθῆκον του, θὰ διορθωθῆ ἀπὸ τοὺς ὁμοταγεῖς τοῦ ἀγίου καὶ δὲν θὰ στραφῆ τάξι ἐναντίον τάξεως, ἀλλ' ὁ καθένας θὰ εἶναι στὴν τάξι καὶ στὴ λειτουργία του. Ἀρκετὲς εἶναι αὐτὲς οἱ ὁδηγίαι μας, γιὰ νὰ γνωρίζῃς καὶ ἐνεργῆς τὰ καθήκοντά σου.

Γιὰ τὴν ἀπάνθρωπη ὅμως διαγωγή σου πρὸς τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον, τόν, ὅπως λέγεις, ἀσεβῆ καὶ ἀλιτῆριο, δὲν ξέρω πῶς νὰ κλαύσω τὴν πτώσι τοῦ ἀγαπητοῦ μου. Διότι τίνος θεραπευτὴ νομίζεις ὅτι σ' ἐτάξαμε⁴⁷; Ἄν ὄχι τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ, πού πάντως εἶναι καὶ ἰδικός μας, τότε εἶσαι κατ' ἀνάγκη ξένος καὶ ἀπὸ ὅλη τὴ λατρεία μας, καὶ εἶναι ὥρα νὰ ζητήσῃς καὶ Θεὸν ἄλλο καὶ ἱερεῖς ἄλλους, ὥστε ἀπὸ ἐκείνους ν' ἀποθηριωθῆς μᾶλλον παρὰ

ἀμείλικτον ὑπηρετήν. Ἐὰρ γὰρ ἡμεῖς αὐτοὶ πρὸς τὸ πάντη ἅγιον ἀποτετελέσμεθα καὶ οὐ δεόμεθα τῆς θείας ἐφ' ἑαυτοῖς φιλανθρωπίας; ἢ τὴν διπλῆν ἀμαρτίαν, ὡς τὰ Λόγια φησι, κατὰ τοὺς ἀσεβεῖς ἀμαρτάνομεν, οὐκ εἰδότες ἐν τίνι προσκόπτομεν, ἀλλὰ
5 καὶ δικαιοῦντες ἑαυτοὺς καὶ οἰόμενοι βλέπειν, ἀληθῶς δὲ οὐ βλέποντες;

Ἐξέστη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ τούτῳ καὶ ἔφριξα ἐγὼ καὶ διαπιστῶ ἑμαυτῷ. Καὶ εἰ μὴ τοῖς σοῖς ἐνέτυχον, ὡς οὐκ ὄφελον, εὖ ἴσθι, γράμμασιν, οὐκ ἂν ἔπεισαν, εἶπερ ἄλλοι μὲ τινες περὶ σοῦ
10 πείθειν ἠξίουσαν, ὅτι Δημόφιλος οἶεται τὸν ἀγαθὸν ἐπὶ πάντα Θεὸν οὐκ εἶναι καὶ φιλόανθρωπον, οὔτε ἑαυτὸν δεῖσθαι τοῦ ἐλεοῦντος ἢ σώζοντος· ἀλλὰ καὶ τοὺς ἱερεῖς ἀποχειροτονεῖ τοὺς ἠξιωμένους ἀγαθότητι φέρειν τὰ ἀγνοήματα τοῦ λαοῦ καὶ ἰλάσκεσθαι ὡς εὖ εἰδότας, ὅτι καὶ αὐτοὶ περίκεινται ἀσθένειαν.

15 Ἄλλ' ὁ θεαρχικὸς ἱεροτελεστής ἐτέραν πεπόρευται· καὶ ταῦτα τῶν ἀμαρτωλῶν, ὡς τὰ ἱερὰ Λόγια φησιν, ἀφωρισμένος, καὶ τῆς εἰς ἑαυτὸν ἀγάπης ἀπόδειξιν ποιεῖται τὴν τῶν προβάτων ἐπιεικεστάτην ποιμαντικὴν· καὶ πονηρὸν μὲν ἀποκαλεῖ τὸν μὴ ἀφέντα τῷ συνοικέτῃ τὴν ὀφειλὴν, μήτε μερικῶς μεταδόντα τῆς
20 δωρηθείσης αὐτῷ παμπόλλης ἀγαθότητος, δικαιοῖ δὲ τῶν οἰκείων ἀπολαβεῖν αὐτόν, ὅπερ ἀναγκαῖον εὐλαβηθῆναι καὶ ἐμὲ καὶ Δημόφιλον. Καὶ γὰρ καὶ τοῖς εἰς αὐτὸν ἀσεβοῦσιν ἐν αὐτῷ τῷ πάσχειν ἄφεσιν προάγει παρὰ τοῦ Πατρὸς, ἐπιτιμᾷ δὲ καὶ τοῖς μαθηταῖς, ὅτι καὶ ἀσεβείας ἀνηλεῶς ἠξίωσαν κρῖναι τοὺς
25 ἐκδεδιωκότας αὐτὸν Σαμαρείτας. Τοῦτο δὴ τὸ μυριόλεκτόν σου τῆς θρασείας ἐπιστολῆς, ἄνω γὰρ καὶ κάτω θρυλλεῖς, ὡς οὐχ

48. Ἱερ. 2,13.

49. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός.

50. Ἐβρ. 7,26.

51. Ἰω. 10,14. 21,15 ἐέ.

52. Ματθ. 18,32-34.

53. Λουκᾶ 23,34.

νά τελειωθῆς καὶ νά γίνης ὁ ἀμείλικτος ὑπηρέτης τῆς ἀγαπητῆς σου ἀπανθρωπίας. Ἔρα γε ἔχομε φθάσει ἐμεῖς οἱ ἴδιοι στήν πλήρη ἀγιότητα καὶ δὲν χρειαζόμαστε γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας τῆ θεία φιλανθρωπία; Ἡ μήπως ἀμαρτάνομε τῆ διπλῆ ἀμαρτία, ὅπως λέγουν τὰ Λόγια⁴⁸, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἀσεβῶν, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀγνοῶντας ποιὸν Θεὸν ὑβρίζομε, ἀφ' ἐτέρου δὲ δικαίωνοντας τὸν ἑαυτὸ μας καὶ νομίζοντας ὅτι βλέπομε, ἀλλὰ στήν πραγματικότητα μὴ βλέποντας;

Ἐξέστη γι' αὐτὴν τὴν κατάστασι ὁ οὐρανὸς κι' ἔφριξα ἐγὼ καὶ δυσπιστῶ στὸν ἑαυτὸ μου. Κι' ἂν δὲν ἔπαιρνα τὸ γράμμα σου, πού, μάθε το καλά, εἶθε ποτὲ νά μὴ τὸ διάβαζα, δὲν θὰ μπορούσαν νά μὲ πείσουν ἄλλοι, πού ἴσως θὰ ἐπεδίωκαν νά μὲ πείσουν γι' αὐτό, ὅτι δηλαδὴ ὁ Δημόφιλος νομίζει ὅτι ὁ σὲ ὅλα ἀγαθὸς Θεὸς δὲν εἶναι καὶ φιλάνθρωπος καὶ ὅτι αὐτὸς ὁ ἴδιος δὲν χρειάζεται Θεὸν πού θὰ τὸν ἐλέησῃ καὶ θὰ τὸν σώσῃ· ἀλλ' ὅτι ἐπίσης ἀποχειροτονεῖ καὶ τοὺς ἱερεῖς, αὐτοὺς πού εἶναι ἀξιωμένοι νά βαστάζουν μὲ ἀγαθότητα τὰ ἀγνοήματα τοῦ λαοῦ καὶ νά τὰ καθαρίζουν, γνωρίζοντας καλά ὅτι κι' αὐτοὶ εἶναι περιβεβλημένοι μὲ ἀσθένεια.

Ἄλλὰ ὁ θεαρχικὸς ἱεροτελεστής⁴⁹ ἔχει ἀκολουθήσει ἄλλο δρόμο, καὶ μάλιστα, ὅπως λέγουν τὰ ἱερά Λόγια⁵⁰, ἐνῶ εἶναι ἀποχωρισμένος τῶν ἀμαρτωλῶν, καὶ ὡς ἀπόδειξι τῆς ἀγάπης πρὸς αὐτὸν θεωρεῖ τὴν χρηστὴ διαποίμανσι τῶν προβάτων⁵¹. ἀποκαλεῖ πονηρόν ἐκεῖνον τὸ δοῦλο, πού δὲν ἄφησε τὴν ὀφειλὴ τοῦ συνδούλου οὔτε μετέδωσε μέρος ἀπὸ τὴν πάμπολλη ἀγαθότητα πού τοῦ δωρήθηκε, καὶ τὸν κρίνει ἄξιον νά ὑποστῇ τὴν τύχη πού τοῦ ἀρμόζει⁵², πρᾶγμα πού πρέπει νά φοβώμαστε κι' ἐγὼ καὶ ὁ Δημόφιλος. Ἄλλωστε καὶ γιὰ τοὺς ἀσεβοῦντας ἀπέναντί του τὴν ὄρα τοῦ πάθους ζητεῖ ἄφῃ ἀπὸ τὸν Πατέρα⁵³, ἐπιτιμᾷ δὲ καὶ τοὺς μαθητὰς πού τοῦ ἐζήτησαν νά κρίνῃ σκληρὰ τοὺς Σαμαρεῖτες πού τὸν εἶχαν διώξει ὡς ἀσεβεῖς⁵⁴. Ἐκεῖνο πού ἐπαναλαμβάνεις ἐπιμόνως στή θρασεῖα ἐπιστολῆ σου εἶναι ὅτι, μὲ τὴν πρᾶξι σου δὲν ἐκδικήθηκες τὸν ἑαυτὸ σου

54. Λουκᾶ 9,54 ἐ.

ἑαυτόν, ἀλλὰ τὸν Θεὸν ἐξεδίκησας· διὰ κακίας, εἶπέ μοι, τὸν ἀγαθόν;

5 Ἔπαγε· «οὐκ ἔχομεν ἀρχιερέα μὴ δυνάμενον συμπαθῆσαι ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν», ἀλλὰ καὶ ἄκακός ἐστιν, ἐλεήμων. «Οὐκ 5 ἐρίσει οὐδὲ κραυγάσει», καὶ αὐτὸς πραῦς «καὶ αὐτὸς ἰλασμός ἐστι περὶ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν». Ὡστε οὐκ ἀποδεξόμεθά σου τὰς ἀζηλώτους ὀρμάς, οὐδ' εἰ μυριάκις ἀναλάβοις τὸν Φινεὲς καὶ τὸν Ἥλιαν· ταῦτα γὰρ ἀκούοντα τὸν Ἰησοῦν οὐκ ἤρεσκον οἱ τοῦ πραέος τότε καὶ ἀγαθοῦ πνεύματος ἀμέτοχοι μαθηταί. Καὶ 10 γὰρ καὶ ὁ θειότατος ἡμῶν ἱεροθέτης ἐν πραότητι διδάσκει τοὺς ἀντιδιατιθεμένους τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Θεοῦ· διδάσκεσθαι γάρ, οὐ τιμωρεῖσθαι χρὴ τοὺς ἀγνοοῦντας, ὥσπερ καὶ τυφλοὺς οὐ κολάζομεν, ἀλλὰ καὶ χειραγωγοῦμεν. Σὺ δὲ καὶ ἀνανεύειν ἐπὶ τὸ φῶς ἀρχομένῳ τάνδρῳ κατὰ τῆς κόρρης διδοὺς ἀντώθεις, καὶ μετὰ 15 πολλῆς αἰδοῦς προσιόντα θρασέως ἀπελάκτιζες (τοῦτο δὴ τὸ πολλῆς φρίκης ἄξιον!), ὃν ὁ Χριστός, ἀγαθὸς ὢν, ἐπὶ τὰ ὄρη πλανώμενον ἐπιζητεῖ, καὶ ἀποφεύγοντα, προσκαλεῖται, καὶ εὐρεθέντα μόλις ἐπὶ τῶν ὤμων αἶρει.

Μή, παρακαλῶ, μὴ κακῶς οὕτω περὶ ἑαυτῶν βουλευώ- 20 μεθα, μηδὲ εἰς ἑαυτοὺς ὠθῶμεν τὸ ξίφος. Οἱ μὲν γὰρ ἀδικεῖν τινας, ἢ τούναντίον εὐεργετεῖν ἐπιχειροῦντες, ἐκείνους μὲν οὐ πάντως ἔδρασαν ἄπερ ἠθέλησαν, ἑαυτοῖς δὲ κακαίαν ἢ ἀγαθότητα συνοικήσαντες, ἢ θείων ἀρετῶν ἢ ἀτιθάσσων ἔμπλεοι παθῶν ἔσονται. Καὶ οὗτοι μὲν ἀγγέλων ἀγαθῶν ὄπαδοὶ καὶ ξυνοδοπό- 25 ροι, καὶ ἐνθάδε καὶ ἐκεῖ σὺν πάσῃ εἰρήνῃ καὶ ἐλευθερίᾳ πάντων κακῶν, εἰς τὸν αἰεὶ ὄντα αἰῶνα τὰς μακαριωτάτας ἀποκληρῶσονται λήξεις καὶ μετὰ Θεοῦ αἰεὶ ἔσονται, τὸ πάντων ἀγαθῶν μέγιστον· οὗτοι δὲ ἀποπεσοῦνται τῆς θείας ἅμα καὶ τῆς ἑαυτῶν

55. Ἐβρ. 4,15.

56. Ματθ. 12,19.

57. Α' Ἰω. 2,2.

58. Λουκᾶ 9,54.

59. Α' Τιμ. 1,5 ἐ.

60. Λουκᾶ 15,5.

ἀλλὰ τὸν Θεό. Εἶπέ μου, εἶναι δυνατὸ μὲ τὴν κακία νὰ ἐκδικηθῆς τὸν ἀγαθὸ Θεό;

“Απαγε! «Δὲν ἔχομε ἀρχιερέα πού νὰ μὴ μπορῆ νὰ συμπαθήσῃ τὶς ἀσθένειές μας»⁵⁵, ἀλλὰ καὶ εἶναι ἄκακος, ἐλεῆμων· «δὲν ἐρίζει οὔτε κραυγάζει»⁵⁶. εἶναι πρᾶος αὐτός, «αὐτὸς εἶναι ἰλασμός γιὰ τὶς ἀμαρτίες μας»⁵⁷. “Ὡστε δὲν θὰ ἐπιδοκιμάσωμε τὶς παραφορές σου, πού εἶναι ξένες πρὸς τὸν γνήσιο ζῆλο, οὔτε κι’ ἂν ἐπικαλεσθῆς χιλιάδες φορὲς τὸν Φινεὲς καὶ τὸν Ἴλῖα. Διότι, καθὼς ἄκουε ὁ Ἰησοῦς σχετικὰ μὲ αὐτούς, δὲν τοῦ ἄρεσαν οἱ μαθηταὶ του πού ἦσαν τότε ἀμέτοχοι τοῦ πράου καὶ ἀγαθοῦ πνεύματος⁵⁸. Πραγματικᾶ ὁ θεῖος ἱεροθέτης μας διδάσκει μὲ πραότητα αὐτούς πού ἀντικρούουν τὴ διδασκαλία τοῦ Θεοῦ⁵⁹, διότι οἱ ἀγνοοῦντες πρέπει νὰ διδάσκωνται, ὄχι νὰ τιμωροῦνται, ὅπως καὶ τοὺς τυφλοὺς δὲν τοὺς τιμωροῦμε ἀλλὰ τοὺς καθοδηγοῦμε. Ἐσὺ ἀντιθέτως, ἀκόμη καὶ ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ἄρχιζε νὰ ὑψώνῃ τὸ βλέμμα του ἐπάνω πρὸς τὸ φῶς, τὸν ἀπώθησες πρὸς τὰ πίσω μὲ ραπίσματα στὸν κρόταφο, καὶ ὅταν ἐρχόταν πρὸς ἐσὲ μὲ σεβασμὸ τὸν ἐλάκτισες μὲ θράσος (κι’ αὐτὸ εἶναι τὸ ἄξιο πολλῆς φρίκης!), αὐτὸν πού ὁ Χριστός, ὡς ἀγαθός, τὸν ἀναζητεῖ ὅταν περιπλανᾶται ἐπάνω στὰ ὄρη, τὸν προσκαλεῖ ὅταν ἀπομακρύνεται, τὸν σηκώνει στοὺς ὤμους ὅταν εὐρεθῆ⁶⁰.

Μή, παρακαλῶ· νὰ μὴ κάμωμε τέτοιες ἐπιβουλές ἐναντίον ἐαυτῶν· νὰ μὴ βυθίζωμε τὸ ξίφος στὸ σῶμα μας. “Ὅσοι ἐπιχειροῦν ν’ ἀδικήσουν ἢ ἀντιθέτως νὰ εὐεργετήσουν ἄλλους ἀνθρώπους, μπορεῖ σ’ αὐτούς νὰ μὴ πράξουν ὅπωςδὴποτε ὅσα ἠθέλησαν, ἀλλά, ἐγκαθιστώντας μέσα τους τὴν κακία ἢ τὴν ἀγαθότητα, θὰ εἶναι γεμᾶτοι ἢ θεῖες ἀρετὲς ἢ ἀτίθασσα πάθη. Καὶ οἱ μὲν πρῶτοι, ὅπαδοὶ καὶ συνοδοιπόροι ἀγαθῶν ἀγγέλων, κι’ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ μὲ ὅλη τὴν εἰρήνη καὶ τὴν ἐλευθερία ἀπὸ ὅλα τὰ κακά, θὰ κληρονομήσουν τὴ μακαρία ἀνάπαυσι καὶ θὰ κατοικήσουν μαζὶ μὲ τὸν Θεὸ στὸν παντοτινὸ αἰῶνα, πρᾶγμα πού εἶναι τὸ μεγαλύτερο ὄλων τῶν ἀγαθῶν· οἱ δὲ ἄλλοι θὰ ἐκπέσουν καὶ ἀπὸ τὴ θεία καὶ ἀπὸ τὴ δική τους εἰρήνη, καὶ θὰ εἶναι τόσο ἐδῶ ὅσο

εἰρήνης, καὶ ἐνθάδε καὶ μετὰ θάνατον ἅμα τοῖς ἀνημέροις δαίμοσιν ἔσονται. Οὐ δὴ ἔνεκα ἡμῖν ἢ πολλὴ σπουδὴ μετὰ Θεοῦ τοῦ ἀγαθοῦ γενέσθαι καὶ εἶναι σὺν Κυρίῳ πάντοτε καὶ μὴ τοῖς κακοῖς ἐκ τοῦ δικαιοῦ συναφορισθῆναι τὰ κατ' ἀξίαν ἐξ ἑαυτῶν ὑπομένοντας, ὅπερ ἐγὼ πάντων μάλιστα φοβοῦμαι καὶ εὐχομαι εἶναι πάντων κακῶν ἀμέτοχος. Καὶ εἰ βούλει, καὶ θείας ὁράσεως ἀγίου τινὸς ἀνδρὸς ἐπιμνησθήσομαι· καὶ μὴ γελάσης, ἀλήθειαν γὰρ ἐρῶ.

6 Γενόμενόν μέ ποτε κατὰ τὴν Κρήτην, ὁ ἱερὸς ἐξεναγώγησε
10 Κάρπος, ἀνὴρ, καὶ εἴ τις ἄλλος, διὰ πολλὴν καθαρότητα νοῦ πρὸς θεοπτίαν ἐπιτηδειότατος. Καὶ γοῦν οὐδὲ ταῖς ἀγίαις τῶν μυστηρίων τελεταῖς ἐνεχειρεῖ, μὴ πρότερον αὐτῷ κατὰ τὰς προτελείους εὐχὰς ἱερᾶς καὶ εὐμενοῦς ὁράσεως ἐπιφαινομένης. Ἔλεγεν οὖν, ὅτι λελυπηκότας αὐτόν ποτε τῶν ἀπίστων τινός, ἢ
15 λύπη δὲ ἦν, ὅτι τῆς ἐκκλησίας ἐκεῖνός τινα πρὸς τὸ ἄθεον ἀπεπλάνησεν, ἔτι τῶν ἰλαρίων ἡμερῶν αὐτῷ τελουμένων, δέον ἀμφοτέρων ἀγαθοπρεπῶς ὑπερεύξασθαι, καὶ Θεὸν σωτῆρα συλλήπτορα λαβόντα, τὸν μὲν ἐπιστρέψαι, τὸν δὲ ἀγαθότητι νικῆσαι, καὶ μὴ διαλιπεῖν νουθετοῦντα διὰ βίου παντός, ἄχρις οὐ τὸ
20 σήμερον, καὶ οὕτως ἐπὶ τὴν θείαν αὐτοῦς ἀγαγεῖν γνῶσιν, ὡς ἂν ἤδη καὶ τῶν ἀμφισβητησίμων αὐτοῖς κρινομένων καὶ τῶν ἀλόγως θρασυνομένων ἐννόμῳ δίκῃ σωφρονεῖν ἀναγκαζομένων. Ἄλλ' ἐν ἑαυτῷ μὴ πρότερον τοῦτο παθῶν, οὐκ οἶδ' ὅπως τότε, πολλὴν τινα τὴν δυσμένειαν καὶ τὴν πικρίαν ἐντήξας, ἐκοιμήθη
25 μὲν οὕτω κακῶς ἔχων (ἐσπέρα γὰρ ἦν), περὶ δὲ μέσας νύκτας (εἰώθει γὰρ εἰ τόνδε τὸν καιρὸν αὐτὸς ἐφ' ἑαυτοῦ πρὸς τοὺς θείους ὕμνους ἐγρηγορέναι) διανίσταται μὲν, οὐδὲ τῶν ὕπνων αὐτῶν, πολλῶν γε ὄντων καὶ ἀεὶ ἐγκοπτομένων, ἔξω ταραχῆς

61. Ὁ Κάρπος, καταγόμενος πιθανῶς ἀπὸ τὴν Τρωάδα, ἦταν μαθητὴς καὶ συνεργάτης τοῦ Παύλου. Βλ. Β' Τιμ. 4,13.

62. Ἰλάρια ἦταν ἑορτὴ τελουμένη κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους μετὰ τὴν ἑαρινὴ ἰσημερία. Ὑπῆρχαν ἐπίσης καὶ ἰδιωτικὲς ἰλάριες ἡμέρες, ὅπως οἱ γαμή-

καὶ ἐκεῖ μαζί μὲ τοὺς ἀνημέρους δαίμονες. Γι' αὐτὸν τὸν λόγο τόσο πολὺ φροντίζομε ἐμεῖς νὰ εὕρισκώμαστε μαζί μὲ τὸν ἀγαθὸ Θεό, νὰ εἶμαστε πάντοτε μαζί μὲ τὸν Κύριο καὶ νὰ μὴ ξεχωρισθοῦμε μὲ τὴ μερίδα τοῦ κακοῦ ἀπὸ τὸν κριτὴ, γιὰ νὰ ὑποστοῦμε ὅσα εἶναι ἀντάξια τῆς διαγωγῆς μας· πράγμα πού ἐγὼ φοβοῦμαι περισσότερο ἀπὸ ὅλα, κι' εὐχομαι νὰ εἶμαι ἀμέτοχος ὄλων τῶν κακῶν. Ἄν θέλῃς, θὰ ἀναφέρω τὴ θεία ὄρασι κάποιου ἀγίου ἀνδρός· καὶ νὰ μὴ γελάσης, διότι θὰ εἰπῶ τὴν ἀλήθεια.

6 Ὅταν κάποτε εὐρέθηκα στὴν Κρήτη, μ' ἐξεναγώγησε ὁ ἱερός Κάρπος⁶¹, ἄνθρωπος περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον ἱκανὸς στὴ θεοπτία λόγῳ τῆς πολλῆς καθαρότητος τοῦ νοῦ. Καὶ μάλιστα δὲν ἐπιχειροῦσε τὴν τέλεσι τῶν ἱερῶν μυστηρίων, ἂν προηγουμένως, κατὰ τίς προπαρασκευαστικὰς εὐχὰς, δὲν τοῦ παρουσιαζόταν κάποια εὐχάριστη ἱερὴ ὄρασι. Ἐλεγε λοιπὸν ὅτι, ὅταν κάποτε τὸν εἶχε λυπήσει ἓνας ἄπιστος, ἦταν δὲ ἡ λύπη ὅτι ἐκεῖνος ἀπεπλάνησε κάποιον ὁπαδὸ τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸ ἄθεο δόγμα, ὅταν ἀκόμη ἐτελοῦνταν οἱ ἰλάριες ἡμέρες του⁶². Ἐπρεπε νὰ εὐχηθῆ ἀγαθοπρεπῶς καὶ γιὰ τοὺς δύο καί, ἀφοῦ λάβῃ βοηθὸ τὸ Θεὸ Σωτῆρα, τὸν μὲν ἓνα νὰ ἐπαναφέρῃ στὴν πίστι, τὸν δὲ ἄλλον νὰ κερδίσῃ μὲ τὴν ἀγαθότητα, καὶ νὰ μὴ σταματήσῃ νὰ τὸν νουθετῆ σὲ ὅλον τὸν βίον, ὅσο φθάνει ἡ σημερινὴ κατάστασις, κι' ἔτσι νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ στὴ θεία γνῶσι, ἀφοῦ πλέον καὶ οἱ ἀμφισβητήσεις των κριθοῦν καὶ ἀπὸ τίς παράλογες θρασυτήτες των ἀναγκασθοῦν μὲ νόμιμη κρίσι νὰ σωφρονήσουν. Ἄλλ' ἀγνοῶ πῶς ἀκριβῶς συνέβηκε κάτι πού δὲν εἶχε ξανασυμβῆ προηγουμένως. Ἀφοῦ ἐδοκίμασε ἄφθονη στενοχωρία καὶ πικρία, ἐκοιμήθηκε σ' αὐτὴν τὴν ἄσχημη κατάστασι (διότι ἦταν βράδυ), τὰ μεσάνοικτα ἐσηκώθηκε (διότι συνήθιζε νὰ ξυπνᾷ αὐτὴ τὴν ὥρα μόνος του γιὰ τὴν τέλεσι τῶν θείων ὕμνων), χωρὶς κἄν ν' ἀπολαύσῃ ἀτάραχα οὔτε τὸν ὕπνον πού ἦταν διακεκομμένος σὲ μιὰ ὀλόκληρη σειρὰ ὕπνων. Καθὼς ὅμως ἦταν ὀρθιος γιὰ τὴν τέλεσι τῆς θείας προσευχῆς, αἰσθα-

λιες. Ἐδῶ ἐννοεῖται ἡ ἐβδομάδα μετὰ τὴ βάπτισι, ἡ διακαινήσιμη.

παραπολαύσας, ἐστὼς δὲ ὁμῶς εἰς τὴν θεῖαν ὁμιλίαν οὐκ εὐα-
γῶς ἠνιάτο καὶ ἐδυσχέραινε, οὐκ εἶναι δίκαιον λέγων, εἰ ζῶεν
ἄνδρες ἄθεοι καὶ διαστρέφοντες τὰς ὁδοὺς Κυρίου τὰς εὐθείας.

Καὶ ταῦτα λέγων ἐδεῖτο τοῦ Θεοῦ πραστῆρὶ τινι τὰς ἀμ-
5 φοτέρων εἰσάπαξ ἀνηλεῶς ἀποπαῦσαι ζωάς. Ταῦτα δὲ εἰπὼν,
ἔλεγε δόξαι ἰδεῖν ἄφνω τὸν οἶκον, ἐν ᾧ περ εἰστήκει, διαδονη-
θέντα πρότερον καὶ ἐκ τῆς ὀροφῆς εἰς δύο μέσον διαιρεθέντα
καὶ τινὰ πυρὰν πολύφωτον ἐπίπροσθεν αὐτοῦ καὶ ταύτην (ἐδό-
κει γὰρ λοιπὸν ὕπαιθρος ὁ τόπος) ἐκ τοῦ οὐρανίου χώρου μέχρις
10 αὐτοῦ καταφερομένην· τὸν δὲ οὐρανὸν αὐτὸν ἀναπεπταμένον καὶ
ἐπὶ τῷ νώτῳ τοῦ οὐρανοῦ τὸν Ἰησοῦν, ἀπείρων ἀνθρωποειδῶς
αὐτῷ παρεστηκότων ἀγγέλων. Καὶ ταῦτα μὲν ἄνωθεν ὀρᾶσθαι,
καὶ αὐτὸν θαυμάζειν. Κάτω δὲ κύψας ὁ Κάρπος, ἰδεῖν ἔφη καὶ
τοῦδαφος αὐτὸ πρὸς ἀχανές τι χάσμα καὶ σκοτεινὸν διερρηγμέ-
15 νον καὶ τοὺς μὲν ἄνδρας ἐκείνους, οἷς ἐπηρᾶτο, πρὸ αὐτοῦ κατὰ
τὸ στόμιον ἐστηκέναι τοῦ χάσματος ὑποτρόμους, ἐλεεινούς,
ὅσον οὐπω καταφερομένους ὑπὸ τῆς τῶν οἰκείων ποδῶν ἀστα-
σίας, κάτωθεν δὲ ἀπὸ τοῦ χάσματος ὄφεις ἀνέρπειν καὶ περὶ
τοὺς πόδας αὐτῶν ὑποκινουμένους, ποτὲ μὲν ἀποσύρειν, ἐπανε-
20 λουμένους ἅμα καὶ ἐπιβαροῦντας καὶ ἐπανελέκοντας, ποτὲ δὲ
τοῖς ὁδοῦσιν ἢ τοῖς οὐραίοις ὑποτύφοντας ἢ ὑπογαργαλίζοντας,
καὶ διὰ παντὸς εἰς τὸ ἀχανές ἐμβαλεῖν μηχανωμένους, εἶναι δὲ
καὶ ἄνδρας τινὰς ἐν μέσῳ τοῖς ὄφεσι, κατὰ τῶν ἀνδρῶν συνε-
πιτιθεμένους, διαδονοῦντας ἅμα καὶ ὑπωθοῦντας καὶ κατα-
25 παίοντας· ἐδόκουν δὲ εἶναι πρὸς τὸ πέσεῖν ἐκεῖνοι, τὰ μὲν ἄκον-
τες, τὰ δὲ ἐκόντες, ὑπὸ τοῦ κακοῦ κατ' ὀλίγον βιαζόμενοι ἅμα
καὶ πειθόμενοι.

Ἔλεγε δὲ ὁ Κάρπος, ἑαυτὸν ἠδεσθαι κάτω βλέποντα,
τῶν ἄνω δὲ ἀμελεῖν· δυσχεραίνειν δὲ καὶ ὀλιγωρεῖν, ὅτι μὴ πε-
30 πτώκασιν ἤδη, καὶ τῷ πράγματι πολλάκις ἐπιθέμενον καὶ ἀδυ-
νατήσαντα, καὶ ἀχθесθῆναι καὶ ἐπαράσασθαι. Καὶ ἀνανεύσαντα

νόταν λύπη καὶ στενοχώρια ἀνευλαβῆ, κι' ἔλεγε ὅτι δὲν εἶναι δίκαιο νὰ ζοῦν ἄνθρωποι ἄθεοι ποὺ διαστρέφουν τοὺς εὐθεῖς δρόμους τοῦ Κυρίου.

Καὶ λέγοντας αὐτά, παρακαλοῦσε τὸν Θεὸ νὰ δώσῃ ἓνα ἀνηλεὲς τέλος στὴ ζωὴ καὶ τῶν δύο ἀπίστων μαζί μ' ἓνα κεραυνό. Μόλις δὲ εἶπε αὐτά, ἔλεγε ὅτι τοῦ ἐφάνηκε ὅτι εἶδε ξαφνικὰ τὸν οἶκο στὸν ὁποῖο ἐστεκόταν νὰ σχίζεται μὲ δόνησι στὰ δύο ἀπὸ τὴν ὀροφὴ καὶ νὰ ἐμφανίζεται ἐμπρὸς του μιὰ ὑπέρλαμπρη φωτιὰ ποὺ κατέβαινε, ἀφοῦ ὁ τόπος τοῦ ἐφαινόταν πιά σὰν ὑπαίθριος, ἀπὸ τὸν οὐράνιο χῶρο ἕως αὐτόν. Τὸν ἴδιο τὸν οὐρανὸ τὸν εἶδε ἀνοικτὸ καὶ στὴ ράχι τοῦ οὐρανοῦ εἶδε τὸν Ἰησοῦ, ἐνῶ ἄπειροι ἀνθρωποειδεῖς ἄγγελοι παραστέκονταν δίπλα του. Αὐτὰ ἦσαν τὰ πράγματα πού, ὅπως ἔλεγε, ἔβλεπε ὁ Κάρπος πρὸς τὰ ἄνω κι' ἐθαύμαζε. Ὅταν δὲ ἔσκυψε κάτω, εἶπε ὅτι εἶδε ρηγματισμένο καὶ τὸ ἴδιο τὸ ἔδαφος μ' ἓνα ἀχανὲς καὶ σκοτεινὸ χάσμα. Εἶδε ἐκείνους τοὺς ἄνδρες, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐνωχλεῖτο, νὰ στέκονται ἐμπρὸς του στὸ στόμιο τοῦ χάσματος, ἔντρομοι κι' ἐλεεινοί, κι' ἔτοιμοι νὰ καταρρεύσουν ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ ἀπὸ τὴν ἀστάθεια τῶν ποδιῶν τους. Κάτω δὲ ἀπὸ τὸ χάσμα εἶδε φίδια νὰ ἔρπουν καί, κινούμενα γύρω στὰ πόδια τους, ἄλλοτε νὰ τοὺς παρασύρουν συστρεφόμενα καὶ συγχρόνως πιέζοντας καὶ ξανατραβώντας τους, κι' ἄλλοτε ὑποκαίοντας καὶ γαργαλίζοντας τους μὲ τὴν οὐρὰ ἢ μὲ τὰ δόντια καὶ μὲ κάθε τρόπο προσπαθώντας νὰ τοὺς βάλουν μέσα στὸ ἀχανές. Κι' εἶδε ἐπίσης ἀνάμεσα στὰ φίδια μερικοὺς ἄνδρες νὰ ἐπιτίθενται μαζί τους ἐναντίον τῶν δύο ἐκείνων ἀνδρῶν, νὰ τοὺς τaráσσουν, νὰ τοὺς ὠθοῦν καὶ συγχρόνως νὰ τοὺς κτυποῦν· ἐφαίνονταν μάλιστα ἐκεῖνοι ἔτοιμοι νὰ πέσουν, ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ἀκουσίως κι' ἀπὸ τὸ ἄλλο ἐκουσίως, ἀφοῦ ἐξαναγκάζονταν βαθμιαίως ἀπὸ τὸ κακὸ καὶ συγχρόνως ἐλκυόταν ἀπὸ τὶς ὁμορφιές του.

Ἐλεγε δὲ ὁ Κάρπος ὅτι εὐχαριστιόταν βλέποντας τὰ κάτω κι' ἀδιαφοροῦσε γιὰ τὰ ἄνω· κι' ὅτι ἐστενοχωριόταν κι' ἀδημονοῦσε ποὺ δὲν εἶχαν πέσει ἀκόμη καί, ὅτι ἀφοῦ πολλὰ φορὲς ἔλαβε μέρος στὴν προσπάθεια τῆς πτώσεώς των κι' ἀπέ-

μόλις ἰδεῖν μὲν αὖθις τὸν οὐρανόν, ὥσπερ καὶ πρότερον ἔωρά-
 κει, τὸν δὲ Ἰησοῦν, ἐλεῆσαντα τὸ γινόμενον, ἐξαναστῆναι τοῦ
 ὑπερουρανίου θρόνου, καὶ ἕως αὐτῶν καταβάντα καὶ χεῖρα ἀγα-
 θὴν ὀρέγειν, καὶ τοὺς ἀγγέλους αὐτῶ συνεπιλαμβανομένους ἄλ-
 5 λον ἄλλοθεν ἀντέχεσθαι τοῖν ἀνδροῖν καὶ εἰπεῖν τῷ Κάρπῳ τὸν
 Ἰησοῦν· τῆς χειρὸς ἤδη προτεταμένης, πεῖε κατ' ἐμοῦ λοιπόν·
 ἔτοιμος γάρ εἰμι καὶ αὖθις ὑπὲρ ἀνθρώπων ἀνασωζομένων πα-
 θεῖν, καὶ προσφιλές μοι τοῦτο, μὴ ἄλλων ἀμαρτανόντων ἀν-
 θρώπων. Πλὴν ὄρα εἰ καλῶς ἔχει σοι τὴν ἐν τῷ χάσματι καὶ
 10 μετὰ τῶν ὄψεων μονὴν ἀνταλλάξασθαι τῆς μετὰ Θεοῦ καὶ τῶν
 ἀγαθῶν καὶ φιλανθρώπων ἀγγέλων.

Ταῦτά ἐστιν ἃ ἐγὼ ἀκηκοὼς πιστεύω ἀληθῆ εἶναι.

τυχε, ἀγανάκτησε καὶ καταράσθηκε. Ὅταν τέλος ἐσήκωσε τὰ βλέμματά του πρὸς τὰ ἄνω, εἶδε πάλι τὸν οὐρανὸν, ὅπως τὸν εἶχε ἰδεῖ καὶ προηγουμένως, καὶ τὸν Ἰησοῦν, γεμᾶτο ἔλεος γιὰ τὰ γινόμενα, νὰ σηκώνεται ἀπὸ τὸν ὑπερουράνιο θρόνον, νὰ κατεβαί- νη ἕως αὐτοῦς τοὺς ἄνδρες, νὰ προσφέρῃ χέρι βοήθειας, καὶ τοὺς ἀγγέλους σὲ συνεργασία μαζί του νὰ κρατοῦν τὸν καθένα ἀπὸ τοὺς δυὸ ἄνδρες, ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ὁ καθένας. Ἔλεγε ἐπί- σης ὁ Κάρπος ὅτι ὁ Ἰησοῦς τοῦ εἶπε· τώρα ἄπλωσε τὸ χέρι καὶ κτύπα ἔμένα· διότι εἶμαι ἕτοιμος νὰ πάθω καὶ πάλι γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων κι' αὐτό, γιὰ νὰ μὴ ἀμαρτήσουν ἄλλοι ἄνθρωποι. Ὅμως πρόσεχε, μήπως δικαίως ἀλλάξῃς τὴν παρα- μονὴ στὸ χάσμα μαζί μὲ τὰ φίδια ἀντὶ τῆς μαζί μὲ τὸ Θεὸ καὶ τοὺς ἀγαθοὺς καὶ φιλανθρώπους ἀγγέλους παραμονῆς.

Αὐτὰ εἶναι ὅσα ἄκουσα ἐγὼ καὶ πιστεύω ὅτι εἶναι ἀληθι- νά.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Θ'

ΤΙΤΩΙ ΙΕΡΑΡΧΗ

Ἐρωτήσαντι δι' ἐπιστολῆς, τίς ὁ τῆς σοφίας οἶκος,
τίς ὁ κρατήρ, καὶ τίνα τὰ βρώματα αὐτῆς
καὶ τὰ πόματα

1 Ὁ μὲν ἱερός Τιμόθεος, ὃ καλὲ Τίτε, οὐκ οἶδα εἴ τινος τῶν
διεγνωσμένων μοι θεολογικῶν συμβόλων ἀπελήλυθεν ἀνήκοος·
ἀλλ' ἐν τῇ Συμβολικῇ θεολογίᾳ διηυκρινησάμεθα
πάσας αὐτῶ τὰς τῶν λογίων περὶ Θεοῦ δοκούσας εἶναι τοῖς
5 πολλοῖς τερατολογίας. Καὶ γὰρ ἀτοπίαν δεινὴν ἐναπομόργνυται
ταῖς ἀτελέσι τῶν ψυχῶν, ὅποταν οἱ τῆς ἀπορρήτου σοφίας πα-
τέρες διὰ δὴ τινων κρυφίων καὶ ἀποτετολμημένων αἰνιγμάτων
ἐκφαίνωσι τὴν θείαν καὶ μυστικὴν καὶ ἄβατον τοῖς βεβήλοις
ἀλήθειαν. Διὸ καὶ ἀπιστοῦμεν οἱ πολλοὶ τοῖς περὶ τῶν θείων μυ-
10 στηρίων λόγοις· θεώμεθα γὰρ μόνον αὐτὰ διὰ τῶν προσπεφυ-
κότων αὐτοῖς αἰσθητῶν συμβόλων. Δεῖ δὲ καὶ ἀποδύντας αὐτὰ
ἐφ' ἑαυτῶν γυμνὰ καὶ καθαρὰ γενόμενα ἰδεῖν· οὕτω γὰρ ἂν θεώ-
μενοι σεφθείημεν πηγὴν ζωῆς εἰς ἑαυτὴν χεομένην καὶ ἐφ' ἑαυ-
τῆς ἐστῶσαν ὄρωντες, καὶ μίαν τινὰ δύναμιν, ἀπλῆν, αὐτοκίνη-
15 τον, αὐτοενέργητον, ἑαυτὴν οὐκ ἀπολείπουσαν, ἀλλὰ γνώσιν
πασῶν γνώσεων ὑπάρχουσαν καὶ ἀεὶ δι' ἑαυτῆς ἑαυτὴν θεωμέ-
νην.

Χρῆναι γοῦν αὐτῶ τε καὶ ἄλλοις παρ' ἡμῶν φήθημεν, ὡς
οἶόν τε ἦν, ἀναπτυχθῆναι τὰ παντοδαπὰ μορφώματα τῆς περὶ
20 Θεοῦ συμβολικῆς ἱεροπλαστίας· τὰ γὰρ ἐκτὸς αὐτῆς ὀπόσης
ἀναπέπλησται τῆς ἀπιθάνου καὶ πλασματώδους τερατείας; Οἶον

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 9

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΕΡΑΡΧΗ ΤΙΤΟ

ποῦ ἐρώτησε μ' ἐπιστολή, ποιός εἶναι ὁ οἶκος τῆς σοφίας
 ποιός εἶναι ὁ κρατῆρ καὶ ποιὰ εἶναι τὰ βρώματα
 καὶ τὰ πόματά της

Ἄγαπητέ Τίτε, δὲν γνωρίζω, ἂν ὁ ἱερός Τιμόθεος ἀναχώρησε χωρὶς ν' ἀκούση κανένα ἀπὸ τὰ θεολογικᾶ σύμβολα ποῦ ἐξήγησα. Ἄλλὰ στὴ Συμβολικὴ Θεολογία τοῦ διευκρινήσαμε ὅλες τὶς περὶ Θεοῦ διατυπώσεις τῶν Λογίων ποῦ στὰ πλήθη φαίνονται σὰν τερατολογίες. Διότι, ὅταν οἱ πατέρες τῆς ἀπόρητης σοφίας φανερώνουν τὴν θεία, τὴ μυστικὴ, τὴν ἀπρόσιτη στοὺς βεβήλους ἀλήθεια μὲ ἀπόκρυφα καὶ τολμηρὰ αἰνίγματα, ἀποτυπώνουν στὶς ἀτελεῖς ψυχές ἓνα φοβερὸ παραλογισμό. Γι' αὐτὸ κι' ἐμεῖς οἱ πολλοὶ ἀπιστοῦμε στὴν ἀποκάλυψη περὶ θείων μυστηρίων, διότι τὰ βλέπομε μόνο διὰ μέσου τῶν αἰσθητῶν συμβόλων ποῦ εἶναι συνημμένα μὲ αὐτά. Εἶναι ἀπαραίτητο νὰ τὰ ἰδοῦμε καὶ καθ' ἑαυτά, γυμνὰ καὶ καθαρὰ, ἀφοῦ τὰ ἐκδύσωμε, διότι, ἂν τὰ παρατηρήσωμε ἔτσι, θὰ μπορέσωμε νὰ λατρεύσωμε τὴν πηγὴ τῆς ζωῆς, βλέποντάς την νὰ χύνεται στὸν ἑαυτό της καὶ νὰ παραμένῃ στὸν ἑαυτό της· θὰ μπορέσωμε νὰ λατρεύσωμε μιὰ δύναμι ἀπλῆ, αὐτοκίνητη, αὐτοενέργητη, ποῦ δὲν ἐγκαταλείπει ἑαυτήν, ἀλλ' εἶναι γνῶσις ὅλων τῶν γνώσεων καὶ θεωρεῖ τὸν ἑαυτό της πάντοτε διὰ τοῦ ἑαυτοῦ της.

Ἐνομίσαμε λοιπὸν ὅτι ἔπρεπε ν' ἀναπτύξωμε καὶ σ' αὐτὸν καὶ σ' ἄλλους, ὅσο εἶναι δυνατό, τὶς παντοειδεῖς παραστάσεις τῆς συμβολικῆς ἱεροπλαστίας. Διότι μὲ πόσο ἀπίστευτη καὶ πλασματικὴ τερατεία δὲν εἶναι γεμᾶτα τὰ ἐξωτερικὰ σημεῖα αὐτῆς τῆς ἱεροπλαστίας; Γιὰ παράδειγμα, αὐτὴ ἡ βιβλικὴ ἱερο-

ἐπὶ μὲν τῆς ὑπερουσίου θεογονίας, γαστέρα Θεοῦ σωματικῶς Θεὸν γεννῶσαν ἀναπλαττούσης καὶ λόγον εἰς ἀέρα προχεόμενον ἀπὸ καρδίας ἀνδρικήης ἐξερευγομένης αὐτὸν καὶ πνεῦμα ἐκπνεόμενον ἀπὸ στόματος ἀναγραφούσης καὶ κόλπους θεογονικοὺς 5 ἐναγκαλιζομένους Θεοῦ Υἱὸν σωματοπρεπῶς ἡμῖν ἐξυμνούσης ἢ φυσικῶς ταῦτα διαπλαττούσης καὶ δένδρα τινὰ καὶ βλαστοὺς καὶ ἄνθη καὶ ρίζας προβαλλομένης ἢ πηγὰς ὑδάτων ἀναβλυσούσας ἢ ἀπαυγασμάτων προαγωγικὰς φωτογονίας ἢ ἄλλας τινὰς ὑπερουσίων θεολογιῶν ἐκφαντορικὰς ἱερογραφίας· ἐπὶ δὲ 10 τῶν νοητῶν τοῦ Θεοῦ προνοιῶν ἢ δωρεῶν ἢ ἐκφάνσεων ἢ δυνάμεων ἢ ἰδιοτήτων ἢ λήξεων ἢ μονῶν ἢ προόδων ἢ διακρίσεων ἢ ἐνώσεων, ἀνδροπλαστίαν τῷ Θεῷ καὶ θηρίων καὶ ζώων ἄλλων καὶ φυτῶν καὶ λίθων ποικιλομορφίαν περιπλαττούσης, καὶ κόσμους αὐτῷ γυναικίους ἢ βαρβαρικὰς ὀπλοποιίας περι- 15 τιθείσης, καὶ κεραμίαν καὶ χωνευτήριον, ὡς ἂν βαναύσῳ τινί, προτιθείσης, καὶ ἵππους αὐτῷ καὶ ἄρματα καὶ θρόνους ὑποστρωννύσης, καὶ δαῖτάς τινὰς ὄψοποιητικὰς ἐπισκευαζούσης, καὶ πεπωκότα καὶ μεθύοντα καὶ ὑπνώττοντα καὶ κραιπαλῶντα διαπλαττούσης.

20 Τί ἂν τις εἴποι τὰς ὀργάς, τὰς λύπας, τοὺς παντοδαποὺς ὄρκους, τὰς μεταμελείας, τὰς ἀράς, τὰς μῆνιδας, τὰ πολυειδῆ καὶ λοξὰ τῆς ἀμαρτίας τῶν ἐπαγγελιῶν σοφίσματα; τὴν ἐν τῇ Γενέσει γιγαντομαχίαν, καθ' ἣν ἐπιβουλεύειν ἐκ φόβου λέγεται τοῖς δυνατοῖς ἐκεῖνοις ἀνδράσι, καὶ ταῦτα τὴν οἰκοδομήν, οὐκ 25 ἐπ' ἀδικίᾳ τινῶν ἐτέρων, ἀλλ' ὑπὲρ σωτηρίας τῆς ἑαυτῶν μεμηχανημένοις, καὶ τὸ συμβούλιον ἐκεῖνο τὸ κατ' οὐρανὸν ἐπὶ δόλῳ καὶ ἀπάτῃ τοῦ Ἀχαὰβ σκευαζόμενον; καὶ τὰς τῶν ἁσμάτων προσύλους καὶ ἐταιρικὰς πολυπαθείας, καὶ ὅσα ἄλλα τῆς πάντα τολμώσης ἐστὶ θεοπλαστίας ἱερὰ συνθήματα φαινόμενα 30 τῶν κρυφίων προβεβλημένα καὶ πεπληθυσμένα, καὶ μεριστὰ τῶν ἐνιαίων καὶ ἀμερίστων, καὶ τυπωτικὰ καὶ πολύμορφα τῶν

1. Ψαλμ. 109,3.

2. Ψαλμ. 44,1.

3. Ψαλμ. 32,6.

4. Γεν. 6,4 ἐ. 11,5 ἐ.

5. Γ' Βασ. 22,19 ἐ.

6. Ἄσμα κ.4 καὶ 5.

πλαστία κατὰ μὲν τὴν ὑπερούσια θεογονία παρουσιάζει τὴν κοιλιὰ τοῦ Θεοῦ νὰ γεννᾷ σωματικῶς τὸν Θεὸ¹ καὶ ἀναγράφει τὸν Λόγο νὰ ἐκφέρεται στὸν ἀέρα ἀπὸ ἀνδρική καρδιά² καὶ Πνεῦμα νὰ ἐκπνέεται ἀπὸ τὸ στόμα³. Μᾶς ἐξυμνεῖ σωματοπρεπῶς τοὺς θεογονικοὺς κόλπους πού ἐναγκαλίζονται τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ. Διαπλάσσει φυσικῶς καὶ προβάλλει δένδρα καὶ βλαστοὺς καὶ ἄνθη καὶ ρίζες ἢ πηγές ὑδάτων πού ἀναβλύζουν ἢ φωτογονίες πού παράγουν ἀπαυγάσματα ἢ ἄλλες ἀποκαλυπτικὲς ἱερὲς παραστάσεις ὑπερουσίων θεολογικῶν ἐννοιῶν. Ἐπειτα στὴν περὶπτωσι τῶν νοητῶν προνοιῶν τοῦ Θεοῦ ἢ δωρεῶν, τῶν ἐκφάνσεων ἢ δυνάμεων, τῶν ἰδιοτήτων ἢ στάσεων, τῶν μονῶν ἢ προόδων, τῶν διακρίσεων ἢ ἐνώσεων, χρησιμοποιεῖ γιὰ τὸν Θεὸ ποικίλες μορφὲς ἀνθρώπου, θηρίων καὶ ἄλλων ζώων, φυτῶν καὶ λίθων, καὶ τὸν ἐνδύει μὲ γυναικεῖες στολὲς καὶ βαρβαρικὲς πανοπλίες, τοῦ ἀποδίδει ἔργα κεραμοουργίας καὶ χωνευτήρια, σὰν χειρώνακτα τεχνίτη, τοῦ στρώνει ἵππους καὶ ἄρματα καὶ θρόνους· τοῦ παρασκευάζει συμπόσια μὲ φαγητά, καὶ τὸν παρουσιάζει πιωμένον καὶ μεθυσμένον, κοιμισμένον καὶ σὲ κραιπάλη.

Τί θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ εἰπῆ γιὰ τὶς ὀργές, τὶς λύπες, τοὺς παντοειδεῖς ὄρκους, τὶς μετάνοιες, τὶς κατάρεις, τοὺς θυμούς, τὰ πολυειδῆ καὶ λοξὰ σοφίσματα γιὰ τὴν ματαίωσι τῶν ὑποσχέσεών του; Τί θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ εἰπῆ γιὰ τὴ γιγαντομαχία τοῦ βιβλίου τῆς Γενέσεως κατὰ τὴν ὁποία λέγεται ὅτι ὁ Θεὸς ἐπιβουλεύεται τοὺς δυνατοὺς ἐκεῖνους ἄνδρες ἀπὸ φόβο, ἂν καὶ τὴν οἰκοδομὴ ἐκείνη τὴν κατασκεύασαν ὄχι γιὰ ν' ἀδικήσουν ἄλλους, ἀλλὰ γιὰ τὴ δική τους σωτηρία⁴, καὶ γιὰ τὸ συμβούλιο ἐκεῖνο στοὺς οὐρανοὺς πού συγκροτήθηκε γιὰ παραπάνησι κι' ἐξαπάτησι τοῦ Ἀχαάβ⁵; Τί θὰ μπορούσε νὰ εἰπῆ κανεὶς γιὰ τὰ αἰσθησιακὰ καὶ πορνικὰ ἐκεῖνα πάθη τοῦ Ἄσματος τῶν Ἀσμάτων⁶ καὶ γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα ἱερὰ σύμβολα, πού ἢ παράτολμη θεοεικονογραφία προβάλλει πολυειδῶς ὡς φανερώματα τῶν ἀποκρύφων, μερίσματα τῶν ἐνιαίων καὶ ἀμερίστων, τυπώματα καὶ πολυμορφώματα τῶν ἀμορφώτων καὶ ἀτυπώτων,

ἀμορφώτων καὶ ἀτυπώτων, ὧν εἴ τις ἰδεῖν δυνηθεῖη τὴν ἐντὸς ἀποκεκρυμμένην εὐπρέπειαν, εὐρήσει μυστικὰ καὶ θεοειδῆ πάντα καὶ πολλοῦ τοῦ θεολογικοῦ φωτὸς ἀναπεπλησμένα;

Μὴ γὰρ οἴώμεθα τὰ φαινόμενα τῶν συνθημάτων ὑπὲρ 5 ἑαυτῶν ἀναπεπλάσθαι, προβεβλῆσθαι δὲ τῆς ἀπορρήτου καὶ ἀθεάτου τοῖς πολλοῖς ἐπιστήμης, ὡς μὴ τοῖς βεβήλοις εὐχείρωτα εἶναι τὰ πανίερα· μόνοις δὲ ἀνακαλύπτεσθαι τοῖς τῆς ὀσιότητος γνησίοις ἐρασταῖς, ὡς πᾶσαν τὴν παιδαριώδη φαντασίαν ἐπὶ τῶν ἱερῶν συμβόλων ἀποσκευαζομένοις καὶ ἱκανοῖς διαβαίνειν 10 ἀπλότητι νοῦ καὶ θεωρητικῆς δυνάμεως ἐπιτηδειότητι πρὸς τὴν ἀπλῆν καὶ ὑπερφυῆ καὶ ὑπεριδρυμένην τῶν συμβόλων ἀλήθειαν.

Ἄλλως τε καὶ τοῦτο ἐννοῆσαι χρή, τὸ διττὴν εἶναι τὴν τῶν θεολόγων παράδοσιν, τὴν μὲν ἀπόρρητον καὶ μυστικὴν, τὴν 15 δὲ ἐμφανῆ καὶ γνωριμωτέραν, καὶ τὴν μὲν συμβολικὴν καὶ τελεστικὴν, τὴν δὲ φιλόσοφον καὶ ἀποδεικτικὴν· καὶ συμπέλεκται τῷ ρητῷ τὸ ἄρρητον, καὶ τὸ μὲν πείθει καὶ καταδειτῶν λεγομένων τὴν ἀλήθειαν, τὸ δὲ δρᾶ καὶ ἐνιδρύει τῷ Θεῷ ταῖς ἀδιδάκτοις μυσταγωγίαις.

20 Καὶ μὴν οὐδὲ κατὰ τὰς τῶν ἁγιωτάτων μυστηρίων τελετάς, οἱ τῆς καθ' ἡμᾶς ἢ τῆς νομικῆς παραδόσεως ἱερομύσται, τῶν θεοπρεπῶν ἀπέσχοντο συμβόλων, ἀλλὰ καὶ τοὺς πανιερωτάτους ἀγγέλους δι' αἰνιγμάτων τὰ θεῖα μυστικῶς προάγοντας ὀρῶμεν, καὶ αὐτὸν Ἰησοῦν ἐν παραβολαῖς θεολογοῦντα καὶ τὰ 25 θεουργὰ μυστήρια παραδιδόντα διὰ τυπικῆς τραπεζώσεως. Καὶ γὰρ ἦν εἰκός, οὐ μόνον ἄχραντα τοῖς πολλοῖς ἀποσεσῶσθαι τὰ ἄγια τῶν ἀγίων, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν ἀμεριστον ἅμα καὶ μεριστὴν ὑπάρχουσαν, οἰκείως ἑαυτῇ τὰς θείας ἐλλάμπεσθαι γνώσεις, καὶ τὸ μὲν ἀπαθὲς τῆς ψυχῆς εἰς τὰ 30 ἀπλᾶ καὶ ἐνδότατα τῶν θεοειδῶν ἀγαλμάτων ἀφορίσαι θεάματα, τὸ παθητικὸν δὲ αὐτῆς συμφυῶς θεραπεύειν ἅμα καὶ ἀνατεῖ-

7. Αὐτὸς ὁ θαυμάσιος ὀρισμὸς περὶ τῆς θεολογίας, τοῦ λόγου περὶ Θεοῦ, εἶναι ἀπὸ τὰ ὠραιότερα χωρία τοῦ Διονυσίου.

καὶ ποὺ ἂν κανεῖς μπορέση νὰ ἰδῆ τὴν μέσα τους κρυμμένη ὁμορφιά, θὰ τὰ εὔρη ὅλα μυστικά καὶ θεοειδῆ, γεμᾶτα ἄφθονο θεολογικὸ φῶς;

Πραγματικὰ δὲν πρέπει νὰ νομίζωμε ὅτι οἱ συμβολικὲς παραστάσεις διαπλάσσονται ἀφ' ἑαυτῶν, ἀλλ' ὅτι προβάλλονται ἀπὸ ἀπόρρητη καὶ ἀθέατη γιὰ τοὺς πολλοὺς ἐπιστήμη, ὥστε νὰ μὴ εἶναι εὐπρόσιτα στοὺς βεβήλους τὰ πανίερα μυστήρια, παρὰ ν' ἀνακαλύπτωνται ἀπὸ τοὺς γνησίους μόνο ἐραστὰς τῆς ὀσιότητος, διότι μόνο αὐτοὶ μποροῦν ν' ἀφαιρέσουν ὅλη τὴν παιδαριώδη φαντασία ἀπὸ τὰ ἱερά σύμβολα κι' εἶναι ἱκανοὶ μὲ τὴν ἀπλότητα τοῦ νοῦ καὶ τὴν ἐπιτηδειότητα τῆς θεωρητικῆς δυνάμεως νὰ διαβαίνουν πρὸς τὴν ἀπλῆ, τὴν ὑπερφυῆ, τὴν ὑπερβατικὴ ἀλήθεια τῶν συμβόλων.

Κατὰ τὰ ἄλλα πρέπει νὰ καταλάβωμε καὶ τοῦτο⁷, ὅτι ἡ θεολογία εἶναι διττὴ· ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ἀπόρρητη καὶ μυστικὴ, ἀπὸ τὸ ἄλλο φανερὴ καὶ γνώριμη· ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος συμβολικὴ καὶ τελεστικὴ, ἀπὸ τὸ ἄλλο φιλοσοφικὴ καὶ ἀποδεικτικὴ· κι' ἔτσι συμπλέκεται μὲ τὸ ρητὸ τὸ ἄρρητο, καὶ τὸ μὲν ἓνα πείθει καὶ σφικτοδένει τὴν ἀλήθεια τῶν λόγων, τὸ δὲ ἄλλο δρᾶ καὶ ἐδραιώνει μὲ τὶς ἀδίδακτες μυσταγωγίαις.

Γι' αὐτὸ τὸ λόγο οἱ ἱερομύστες, τόσο τῆς ἰδικῆς μας ὅσο καὶ τῆς μωσαϊκῆς παραδόσεως, δὲν παραιτήθηκαν ἀπὸ τὴν χρησιμοποίησι τῶν θεοπρεπῶν συμβόλων οὔτε κατὰ τὴν τέλεσι τῶν ἱερῶν μυστηρίων. Ἔτσι βλέπομε τοὺς πανιερωτάτους ἀγγέλους νὰ χρησιμοποιοῦν αἰνίγματα γιὰ τὴν προαγωγή τῶν θείων μυστηρίων καὶ τὸν ἴδιο τὸν Ἰησοῦ νὰ διδάσκη τὴ θεολογία μὲ παραβολὰς καὶ νὰ παραδίδη τὰ θεουργικὰ μυστήρια μὲ συμβολικὴ τράπεζα. Διότι ἦταν εὐλογο ὅτι ἔπρεπε ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ ἅγια τῶν ἀγίων νὰ διασωθοῦν ἄχραντα ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἀνθρωπίνη ζωὴ, ποὺ στήν οὐσία της εἶναι συγχρόνως ἀμέριστη καὶ μεριστή, νὰ ἐλλάμπεται μὲ τὶς θεῖες γνώσεις κατὰ τρόπο ποὺ τῆς ταιριάζει. Ἔτσι τὸ μὲν ἀπαθὲς μέρος τῆς ψυχῆς προορίζεται νὰ ἐπιτυχῶναι τὰ ἀπλᾶ καὶ ἐσώτερα θεάματα τῶν θεοειδῶν ἀγαλμάτων, τὸ δὲ παθητικὸ μέρος της νὰ ὑπη-

νειν ἐπὶ τὰ θειότατα τοῖς προμεμηχανημένοις τῶν τυπικῶν συμβόλων ἀναπλασμοῖς, ὡς συγγενῆ τὰ τοιαῦτα πέφυκε παραπετάσματα, καὶ δηλοῦσιν ὅσοι καὶ προκαλυμμάτων ἐκτὸς θεολογίας σαφοῦς ἀκηκοότες, ἐν ἑαυτοῖς ἀναπλάττουσι τύπον τινὰ πρὸς
5 τὴν νόησιν αὐτοὺς τῆς εἰρημένης θεολογίας χειραγωγοῦντα.

2 Καὶ αὐτὴ δὲ τοῦ φαινομένου παντὸς ἢ κοσμοουργία τῶν ἀοράτων τοῦ Θεοῦ προβέβληται, καθάπερ φησὶ Παῦλός τε καὶ ὁ ἀληθὴς λόγος. Διὸ καὶ οἱ θεολόγοι τὸ μὲν πολιτικῶς καὶ ἐννόμως ἐπισκοποῦσι, τὰ δὲ καθαρτικῶς καὶ ἀχράντως, καὶ τὰ μὲν
10 ἀνθρωπικῶς καὶ μέσως, τὰ δὲ ὑπερκοσμίως καὶ τελεσιουργικῶς. Καὶ τοτὲ μὲν ἀπὸ τῶν νόμων τῶν φαινομένων, τοτὲ δὲ ἀπὸ τῶν ἀφανῶν θεσμῶν κατὰ τὸ προσῆκον τοῖς ὑποκειμένοις ἱεροῖς πράγμασι καὶ νοῖς καὶ ψυχαῖς· οὐ γὰρ ἱστορίαν ψιλὴν, ἀλλὰ ζωτικὴν ἔχει τελείωσιν ὁ προκειμένος αὐτοῖς ἅπας τε καὶ
15 διὰ πάντων λόγος.

Χρὴ τοίνυν καὶ ἡμᾶς, ἀντὶ τῆς δημώδους περὶ αὐτῶν ὑπολήψεως, εἴσω τῶν ἱερῶν συμβόλων ἱεροπρεπῶς διαβαίνειν καὶ μηδὲ ἀτιμάζειν αὐτά, τῶν θείων ὄντα χαρακτήρων ἔκγονα καὶ ἄποτυπώματα, καὶ εἰκόνας ἐμφανεῖς τῶν ἀπορρήτων καὶ ὑπερ-
20 φυῶν θεαμάτων. Καὶ γὰρ οὐ μόνον τὰ ὑπερούσια φῶτα καὶ τὰ νοητά, καὶ ἀπλῶς τὰ θεῖα, τοῖς τυπωτικοῖς διαποικίλλεται συμβόλοις, ὡς πῦρ ὁ ὑπερούσιος Θεὸς λεγόμενος καὶ τὰ νοητά τοῦ Θεοῦ Λόγια πεπυρωμένα, προσέτι δὲ καὶ τῶν νοητῶν ἅμα καὶ νοερῶν ἀγγέλων οἱ θεοειδεῖς διάκοσμοι ποικίλαις μορφαῖς δια-
25 γράφονται καὶ πολυειδέσι καὶ ἐμπυρίοις σχηματισμοῖς. Καὶ ἄλλως τὴν αὐτὴν τοῦ πυρὸς εἰκόνα κατὰ τοῦ ὑπὲρ νόησιν Θεοῦ λεγομένην ἐκλαβεῖν, ἄλλως δὲ κατὰ τῶν νοητῶν αὐτοῦ προνοιῶν

8. Ρωμ. 1,20.

9. Δευτ. 4,12 ἐ.

10. Ψαλμ. 17,31.

ρετῆ, ὅπως εἶναι σ' αὐτὴν συμφυῆς καὶ συγχρόνως ν' ἀνυψῶνῃ πρὸς τὰ θειότατα πράγματα διὰ μέσου τῶν καλοσχεδιασμένων παραστάσεων τῶν τυπικῶν συμβόλων, διότι αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὰ παραπετάσματα τοῦ εἶναι οἰκεῖα. Κι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα τὸ ἀποδεικνύει τὸ παράδειγμα ἐκείνων πού, ἐνῶ ἄκουσαν καθαρὴ θεολογικὴ διδασκαλία χωρὶς παραπετάσματα, ἀναπλάττουν μέσα τους κάποιον συμβολικὸ τύπο πού τοὺς χειραγωγεῖ πρὸς τὴν κατανόησι τῆς θεολογίας πού ἄκουσαν.ν

2 Ὅπως λέγουν ὁ ἀπόστολος Παῦλος καὶ ὁ ἀληθινὸς λόγος τὸ ὄλο ἔργο τῆς δημιουργίας τοῦ ὄρατοῦ σύμπαντος φανερῶναι τὰ ἀόρατα τοῦ Θεοῦ⁸. Γι' αὐτὸ οἱ θεολόγοι, ἄλλα θέματα τὰ ἐξετάζουν ἀπὸ κοινωνικὴ καὶ νομικὴ ἄποψι, ἄλλα ἀπὸ ἄποψι καθαρότητος καὶ γνησιότητος, ἄλλα ἀπὸ ἄποψι ἀνθρώπινῃ καὶ μεσαία, ἄλλα ἀπὸ ἄποψι ὑπερκόσμια καὶ τελειωτικῆ· ἄλλοτε μὲν στηρίζονται στοὺς φανεροὺς νόμους, ἄλλοτε δὲ στοὺς ἀφανεῖς θεσμούς, ὅπως ταιριάζει στὰ ὑποκείμενα ἱερὰ πράγματα πού ἐξετάζονται, στοὺς ἱεροὺς νόες καὶ στὶς ψυχὲς πρὸς τίς ὁποῖες ἀπευθύνονται. Διότι ὁ προβαλλόμενος ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς θεολόγους λόγος, στὸ σύνολο καὶ στὰ ἐπὶ μέρους δὲν περιέχει ξηρὴ ἱστορικὴ διήγησι, ἀλλὰ ζωτικὴ τελείωσι.

Πρέπει λοιπὸν κι' ἐμεῖς, παραμερίζοντας τὴ δημῶδη γι' αὐτὰ ἀντίληψι, νὰ περάσωμε ἱεροπρεπῶς στὴν καρδιὰ τῶν ἱερῶν συμβόλων καὶ νὰ μὴ τὰ ὑποτιμοῦμε, διότι εἶναι γεννήματα καὶ ἀποτυπώματα τῶν θείων χαρακτήρων, ἐμφανεῖς εἰκόνες τῶν ἀπορρήτων καὶ ὑπερφυῶν θεαμάτων. Διότι δὲν εἶναι μόνο τὰ ὑπερούσια καὶ νοητὰ φῶτα, μὲ ἄλλα λόγια τὰ θεῖα φῶτα, πού παριστάνονται ποικιλοτρόπως μὲ συμβολικὰ σχήματα, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ὅταν λέγωνται ὁ ὑπερούσιος Θεὸς πῦρ⁹ καὶ τὰ νοητὰ λόγια τοῦ Θεοῦ πυρωμένα¹⁰, ἀλλ' ἐπίσης εἶναι καὶ οἱ θεοειδεῖς διάκοσμοι τῶν νοητῶν καὶ νοερῶν συγχρόνως ἀγγέλων πού παριστάνονται μὲ ποικίλες μορφές καὶ μὲ ποικίλους πυροειδεῖς σχηματισμούς. Ἐν τούτοις ὅμως, ἀλλοιῶς πρέπει νὰ ἐκλάβωμε τὴν εἰκόνα τοῦ πυρὸς ὅταν ἀναφέρεται στὸν ὑπεράνω νοήσεως Θεόν, ἀλλοιῶς ὅταν ἀναφέρεται στὶς νοητὲς πρόνοιες

ἢ λόγων καὶ ἄλλως ἐπὶ τῶν ἀγγέλων, καὶ τὴν μὲν κατ' αἰτίαν, τὴν δὲ καθ' ὑπαρξιν, τὴν δὲ κατὰ μέθεξιν, καὶ ἄλλα ἄλλως, ὡς ἢ κατ' αὐτὰ θεωρία καὶ ἐπιστημονικὴ διάταξις ὀροθετεῖ· καὶ μὴ ὡς ἔτυχε τὰ ἱερὰ σύμβολα συμφύρειν, ἀλλὰ προσηκόντως αὐτὰ
5 ταῖς αἰτίαις ἢ ταῖς ὑπάρξεσιν ἢ ταῖς δυνάμεσιν ἢ ταῖς τάξεσιν ἢ ταῖς ἀξίαις ἀναπτύσσειν, ὧν καὶ ἔστιν ἐκφαντορικὰ συνθήματα.

Καὶ ὅπως μὴ πέρα τοῦ δέοντος ἐπιστέλλοιμεν, ἐπ' αὐτὴν ἤδη τὴν προτεθεῖσαν ὑφ' ὑμῶν ζήτησιν ἰτέον. Καὶ λέγομεν, ὅτι πᾶσα τροφή τελεσιουργός ἐστι τῶν τρεφομένων, τὴν ἀτέλειαν
10 αὐτῶν καὶ τὴν ἔνδειαν ἀποπληροῦσα καὶ τὸ ἀσθενὲς θεραπεύουσα καὶ τὴν ζωὴν αὐτῶν φρουροῦσα καὶ ἀναθάλλειν ποιοῦσα καὶ ἀνανεάζουσα καὶ ζωτικὴν αὐτοῖς εὐπάθειαν δωρουμένη καὶ ἀπλῶς τοῦ ἀνιῶντος καὶ τοῦ ἀτελοῦς ἐλάτεια καὶ τῆς εὐφροσύνης αὐτῶν καὶ τῆς τελειότητος χορηγός.

3 Καλῶς οὖν ἢ ὑπέρσοφος καὶ ἀγαθὴ σοφία πρὸς τῶν Λογίων ὑμνεῖται, κρατῆρα μυστικὸν ἰστῶσα καὶ τὸ ἱερὸν αὐτοῦ πόμα προχέουσα, μᾶλλον δὲ πρὸ τούτων τὰς στερεὰς τροφὰς προτιθεῖσα, καὶ μετὰ ὑψηλοῦ κηρύγματος αὐτὴ τῶν δεομένων αὐτῆς ἀγαθοπρεπῶς ἐφιεμένη. Διττὴν οὖν τὴν τροφήν ἢ θεῖα σο-
20 φία προτίθησι, τὴν μὲν στερεὰν καὶ μόνιμον, τὴν δὲ ὑγρὰν καὶ προχεομένην· καὶ ἐπὶ κρατῆρι χορηγεῖ τὰς προνοητικὰς αὐτῆς ἀγαθότητας. Ὁ μὲν οὖν κρατῆρ, περιφερὴς ὧν καὶ ἀναπεπταμένος, σύμβολον ἔστω τῆς ἀνηπλωμένης ἅμα καὶ ἐπὶ πάντα περιπορευομένης ἀνάρχου καὶ ἀτελευτήτου τῶν ὄλων προνοίας.
25 Πλὴν ἐπειδὴ καὶ ἐπὶ πάντα προιοῦσα, μένει ἐν ἑαυτῇ καὶ ἔστηκεν ἐν ἀκινήτῳ ταυτότητι καὶ παντελῶς ἀνεκφοιτήτῳ ἑαυτῆς ἰδρυμένη, μονίμως καὶ ἀραρότως αὐτός τε ὁ κρατῆρ ἔστηκεν.

Οἰκοδομοῦσα δὲ καὶ ἡ σοφία οἶκον ἑαυτῇ λέγεται καὶ ἐν αὐτῷ καὶ τὰς στερεὰς τροφὰς καὶ τὰ πόματα καὶ τὸν κρατῆρα
30 προτιθεμένη, ὡς εἶναι τοῖς τὰ θεῖα θεοπρεπῶς συμβάλλουσι δῆλον, ὅτι καὶ πρόνοια παντελής ἐστὶν ὁ τοῦ εἶναι καὶ τοῦ εὔ εἶναι τὰ πάντα αἴτιος καὶ ἐπὶ πάντα πρόεισι καὶ ἐν τῷ παντὶ γίγνε-

11. Παροιμ. 9,2 ἐέ.

12. Παροιμ. 9,1.

καὶ στοὺς νοητοὺς λόγους του, κι' ἀλλοιῶς ὅταν ἀναφέρεται στοὺς ἀγγέλους· τὴν πρώτη περίπτωσι κατὰ τὴν αἰτία, τὴν δευτέρα κατὰ τὴν ὑπαρξί, τὴν τρίτη κατὰ τὴ μέθεξι, καὶ στίς ἄλλες περιπτώσεις ἀλλοιῶς, ὅπως ὀρίζει ἡ σχετικὴ μὲ αὐτὰ θεωρία καὶ ἐπιστημονικὴ τάξις. Δὲν πρέπει λοιπὸν ν' ἀνακατεῦωμε ὅπως τύχη τὰ ἱερὰ σύμβολα, ἀλλὰ νὰ τὰ ἀποδίδωμε ταιριαστὰ στίς αἰτίες, στίς ὑπάρξεις, στίς δυνάμεις, στίς τάξεις, στίς ἀξίες, τῶν ὁποίων εἶναι ἀποκαλυπτικὰ σημεῖα.

Ἄλλὰ γιὰ νὰ μὴ δώσωμε μεγάλη ἔκτασι στὴν ἐπιστολή, ἄς περάσωμε τώρα στὸ θέμα ποὺ ἐθέσατε. Καὶ λέγομε ὅτι κάθε τροφή τελειοποιεῖ τὸν τρεφόμενο, διότι ἀναπληρώνει τὴν ἀτέλεια καὶ τὴν ἀνάγκη τους καὶ θεραπεύει τὴν ἀσθένεια, φρουρεῖ τὴ ζωὴ τους, τὴν κάνει νὰ ἀναθάλλη καὶ τὴν ξανανεώνει, τοὺς χαρίζει τὴ ζωτικὴ εὐρωστία, μὲ λίγα λόγια ἀπομακρύνει τὴ θλίψη καὶ τὴν ἀτέλεια, καὶ τοὺς χορηγεῖ τὴν εὐφροσύνη καὶ τὴν τελειότητα.

3 Σωστὰ λοιπὸν ὑμνεῖται ἀπὸ τὰ Λόγια ἡ ὑπέρσοφη καὶ ἀγαθὴ σοφία, ὅτι στήνει ἓνα μυστικὸ κρατῆρα καὶ χύνει ἀπ' αὐτὸν τὸ ἱερὸ ποτό, ἀφοῦ προηγουμένως παραθέσῃ τίς στερεές τροφές, καὶ προσκαλεῖ ἀγαθοπρεπῶς μὲ δυνατὴ φωνὴ αὐτοὺς ποὺ τὴν ἔχουν ἀνάγκη¹¹. Διπλῆ λοιπὸν τροφή παραθέτει ἡ θεία σοφία, μιὰ στερεὰ καὶ σταθερὴ, μιὰ ὑγρὴ καὶ ρευστὴ· καὶ χορηγεῖ μὲ τὸν κρατῆρα τίς προνοητικὲς ἀγαθότητές της. Ὁ κρατήρας λοιπὸν, σὰν στρογγυλὸς καὶ ἀνοικτὸς ποὺ εἶναι, πρέπει νὰ εἶναι σύμβολο τῆς ἀναρχῆς καὶ ἀτελεῦτητης προνοίας τῶν ὄλων, ποὺ διαπλώνεται καὶ διαπερᾶ τὰ πάντα. Ἡ πρόνοια, καὶ ὅταν προχωρῇ πρὸς τὰ πάντα, διαμένει στὸν ἑαυτὸ της καὶ στέκεται ἐδραία ἐπάνω στὴν ἀκίνητη καὶ ἐντελῶς ἀκοινώνητη ταυτότητά της, ὅπως ὁ κρατήρας μένει σταθερὸς καὶ ἀκίνητος.

Λέγεται δὲ ὅτι καὶ ἡ σοφία οἰκοδόμησε γιὰ τὸν ἑαυτὸ της οἶκο¹², καὶ ἀποθήκευσε σ' αὐτὸν τίς στερεές τροφές καὶ τὰ ποτὰ καὶ τὸν κρατῆρα. Σ' αὐτοὺς λοιπὸν ποὺ ἐρμηνεύουν τὰ θεῖα θεοπρεπῶς εἶναι φανερὸ ὅτι ὁ αἴτιος τοῦ εἶναι καὶ τοῦ εἶναι τὰ πάντα εἶναι ἡ τελεία πρόνοια ποὺ προχωρεῖ στὰ πάντα, φθάνει

ται καὶ περιέχει τὰ πάντα· καὶ αὐθις ὁ αὐτὸς ἐν τῷ αὐτῷ καθ' ὑπεροχὴν οὐδὲν ἐν οὐδενὶ κατ' οὐδέν ἐστιν, ἀλλ' ἐξήρηται τῶν ὄλων, αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ ταύτῳ καὶ αἰδίως ὢν καὶ ἐστηκῶς καὶ μένων, καὶ αἰεὶ κατὰ ταῦτα καὶ ὡσαύτως ἔχων, καὶ οὐδαμῶς
 5 ἔξω αὐτοῦ γιγνόμενος, οὐδὲ τῆς οἰκείας ἔδρας καὶ ἀκινήτου μονῆς καὶ ἐστίας ἀπολειπόμενος· ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τὰς ὄλας καὶ παντελεῖς προνοίας ἀγαθουργῶν, καὶ προῖων ἐπὶ πάντα καὶ μένων ἐφ' ἑαυτοῦ, καὶ ἐστῶς αἰεὶ καὶ κινούμενος, καὶ οὔτε ἐστῶς οὔτε κινούμενος, ἀλλ' ὡς ἂν τις φαίη τὰς προνοητικὰς ἐνεργείας
 10 ἐν τῇ μονιμότητι καὶ τὴν μονὴν ἐν τῷ προνοεῖν συμφυῶς ἅμα καὶ ὑπερφυῶς ἔχων.

4 Ἄλλὰ τίς ἢ στερεὰ τροφή, καὶ τίς ἢ ὑγρὰ; ταύτας γὰρ ἢ ἀγαθὴ σοφία δωρεῖσθαι ἅμα καὶ προνοεῖν ὑμνεῖται. Τὴν μὲν οὖν στερεὰν τροφήν, σύνθημα φέρειν οἶομαι τῆς νοεράς καὶ μονίμου
 15 τελειότητος καὶ ταυτότητος, καθ' ἣν τὰ θεῖα κατὰ ἐστῶσαν καὶ δυνατὴν καὶ ἐνιαίαν καὶ ἀδιαίρετον ἄγνωσιν μετέχεται πρὸς τῶν νοερῶν αἰσθητηρίων ἐκείνων, οἷς ὁ θειότατος Παῦλος ἐκ τῆς σοφίας εἰληφῶς, τῆς ὄντως στερεᾶς τροφῆς μεταδίδωσι.

Τὴν δὲ ὑγρὰν, τῆς διαχυτικῆς ἅμα καὶ ἐπὶ πάντα προΐεναι
 20 σπενδούσης ἐπιρροῆς καὶ ἔτι διὰ ποικίλων καὶ πολλῶν καὶ μεριστῶν ἐπὶ τὴν ἀπλὴν καὶ ἀτρεμῆ θεγνωσίαν τοὺς τρεφομένους οἰκείως αὐτοῖς ἀγαθότητι χειραγωγούσης. Διὸ καὶ δρόσῳ καὶ ὕδατι τὰ θεῖα καὶ νοητὰ λόγια τὴν ζωηγόνον αὐτῶν ὡς ἐν ὕδατι δύναμιν, καὶ αὐξητικὴν ὡς ἐν γάλακτι καὶ ἀναζωτικὴν ὡς ἐν
 25 οἴνῳ καὶ καθαρτικὴν ἅμα καὶ φρουρητικὴν ὡς ἐν μέλιτι.

Ταῦτα γὰρ ἢ θεία σοφία δωρεῖται τοῖς προσιούσιν ἀφθόνων αὐτοῖς καὶ ἀνακλείπτων εὐωχιῶν ἐπίρροιαν χορηγοῦσα καὶ

στό πᾶν καὶ περιέχει τὰ πάντα. Ὁ ἴδιος ὁμως πάλι δὲν εἶναι καθ' ἑαυτὸν τίποτε σὲ τίποτε κατὰ τίποτε, ἀλλ' εἶναι ἀποχωρισμένος ἀπὸ ὅλα· εἶναι καὶ στέκεται καὶ μένει ὁ ἴδιος στὸν ἑαυτό του ταυτῶς καὶ αἰδίως, εὐρίσκεται πάντοτε στὴν ἴδια ταυτότητα, χωρὶς νὰ ἐξέρχεται ἀπὸ τὸν ἑαυτό του ἢ ν' ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν ἔδρα καὶ τὴν ἀκίνητη μονὴ καὶ ἐστία του· ἀλλ' ἐκτελεῖ καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἔδρα ὅλες τὶς τελειωτικὲς προνοητικὲς ἐνέργειές του, προχωρώντας πρὸς ὅλα καὶ συγχρόνως μένοντας στὸν ἑαυτό του, ἰστάμενος πάντοτε καὶ συγχρόνως κινούμενος, μήτε ἰστάμενος μήτε κινούμενος· ἀλλὰ, ὅπως θὰ μπορούσε νὰ εἰπῆ κανεὶς, ἔχει κατὰ ἓνα τρόπο φυσικὸ καὶ ὑπερφυσικὸ μαζὶ τὴν ἰκανότητα νὰ ἀσκῆ τὶς προνοητικὲς ἐνέργειές του μέσα στὴν μονιμότητα καὶ νὰ διατηρῆ τὴν μονὴ του κατὰ τὴν ἄσκησιν τῆς προνοίας.

4 Ποιὰ ὁμως εἶναι ἡ στερεὰ τροφή καὶ ποιὰ ἡ ὑγρὴ; Διότι ἡ ἀγαθὴ σοφία αὐτὲς χορηγεῖ καὶ γι' αὐτὲς προνοεῖ, ὅπως ὑμνεῖται. Νομίζω λοιπὸν ὅτι ἡ στερεὰ τροφή συμβολίζει τὴν τελεία ταυτότητα τῆς νοερᾶς καὶ μόνιμης δυνάμεως, κατὰ τὴν ὁποία τὰ θεῖα μυστήρια μετέχονται μὲ μιὰ γνῶσιν σταθερὴ καὶ δυνατὴ, ἐνιαία καὶ ἀδιαίρετη, ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ νοερὰ αἰσθητήρια, στὰ ὁποία ὁ θεϊότατος Παῦλος μεταδίδει τὴν πραγματικὰ στερεὰ τροφή πού ἐπῆρε ἀπὸ τὴ σοφία¹³.

Ἡ δὲ ὑγρὴ τροφή συμβολίζει τὴν ἄφθονη ροὴ πού σπεύδει νὰ διαχυθῆ πρὸς ὅλα τὰ ὄντα καὶ πού ἐπίσης διὰ μέσου ποικίλων, πολλαπλῶν καὶ διασπαστῶν ἀντικειμένων χειραγωγεῖ τοὺς τρεφομένους μὲ ἀγαθότητα πρὸς τὴν ἀπλῆ καὶ σταθερὴ θεογνωσία κατὰ τὴν ἰκανότητά τους. Γι' αὐτὸ τὰ θεῖα καὶ νοητὰ Λόγια παρομοιάζονται μὲ δρόσο καὶ ὕδωρ, μὲ γάλα καὶ οἶνο καὶ μέλι· μὲ ὕδωρ ἐξ αἰτίας τῆς ζωογόνου δυνάμεώς των, μὲ γάλα ἐξ αἰτίας τῆς αὐξητικῆς, μὲ οἶνο ἐξ αἰτίας τῆς ἀναζωογονητικῆς, μὲ μέλι ἐξ αἰτίας τῆς καθαρτικῆς καὶ συντηρητικῆς συγχρόνως.

Αὐτὰ εἶναι τὰ δῶρα πού προσφέρει ἡ θεία σοφία σ' αὐτοὺς πού ἔρχονται κοντά της, χορηγώντας τοὺς ἄφθονες καὶ

ὑπερβλύζουσα. Τοῦτο δὴ τὸ ἀληθῶς εὐωχεῖν, καὶ διὰ ταῦτα ζωοποιὸς ἅμα καὶ κουροτρόφος, καὶ ἀνανεωτικὴ καὶ τελεσιουργὸς ὑμνουμένη.

5 Κατὰ ταύτην δὲ τὴν ἱερὰν τῆς εὐωχίας ἀνάπτωξιν καὶ αὐτὸς
5 ὁ πάντων ἀγαθῶν αἴτιος Θεὸς μεθύειν λέγεται, διὰ τὴν ὑπερ-
πλήρη καὶ ὑπὲρ νόησιν τῆς εὐωχίας ἢ, κυριώτερον εἰπεῖν, εὐε-
ξίας τοῦ Θεοῦ παντελεῖ καὶ ἄφατον ἀμετρίαν. Ὡς γὰρ ἐφ' ἡμῶν
κατὰ τὸ χειρόν ἢ μέθη καὶ ἀσύμμετρος ἀποπλήρωσις ἐστὶ, καὶ
νοῦ καὶ φρενῶν ἔκστασις, οὕτω κατὰ τὸ κρεῖττον ἐπὶ Θεοῦ τὴν
10 μέθην οὐκ ἄλλο τι χρὴ διανοεῖσθαι παρὰ τὴν ὑπερπλήρη κατ'
αἰτίαν προσοῦσαν ἐν αὐτῷ πάντων τῶν ἀγαθῶν ἀμετρίαν.
Ἄλλὰ καὶ τὴν ἐπακολουθοῦσαν τῇ μέθῃ τοῦ φρονεῖν ἔκστασιν,
τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπὲρ νόησιν οἰητέον, καθ' ἣν ἐξήρη-
ται τοῦ νοεῖν ὑπὲρ τὸ νοεῖν ὦν, καὶ ὑπὲρ τὸ νοεῖσθαι καὶ ὑπὲρ
15 αὐτὸ τὸ εἶναι. Καὶ ἀπλῶς ἀπάντων ὅσα ἐστὶν ἀγαθὰ μεμεθυσμέ-
νος ἅμα καὶ ἐξεστηκῶς ἐστὶν ὁ Θεός, ὡς πάντων αὐτῶν ἅμα
καὶ ὑπερπλήρης ὦν ἀμετρίας πάσης ὑπερβολὴ καὶ αὐθις ἕξω
καὶ ἐπέκεινα τῶν ὄλων ἀνωκισμένος.

Ἄπὸ δὴ τούτων ὀρμώμενοι καὶ τὰ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ
20 Θεοῦ τῶν ὁσίων συμπόσια κατὰ τὸν αὐτὸν ἐκκληψόμεθα τρόπον·
παρελθὼν γὰρ φησιν, αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἀνακλινεῖ αὐτοὺς καὶ
αὐτὸς διακονήσει αὐτοῖς· ἐμφαίνει δὲ ταῦτα κοινήν τινα καὶ ὁμο-
νοητικὴν τῶν ἀγίων ἐπὶ τοῖς θείοις ἀγαθοῖς κοινωνίαν καὶ Ἐκ-
κλησίαν πρωτοτόκων ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς καὶ πνεύ-
25 ματα δικαίων πᾶσιν ἀγαθοῖς τετελειωμένα, καὶ πάντων ἀγαθῶν
ἀποπεπλησμένα. Καὶ τὴν ἀνάκλισιν ἀνάπαυλαν οἰόμεθα τῶν
πολλῶν πόνων καὶ ζῶν ἀπῆμονα καὶ πολιτείαν ἔνθεον ἐν
φωτὶ καὶ χώρᾳ ζώντων, ἀπάσης εὐπαθείας ἱερᾶς ἀναπεπλησμέ-
νην, καὶ παντοδαπῶν καὶ μακαρίων ἀγαθῶν ἄφθονον χορηγίαν,

14. Παροιμ. 9,5 · 11.

15. Λουκᾶ 12,37.

16. Ἐβρ. 12,23.

ἀδιάκοπες εὐωχίες πού ὑπερεκχειλίζει. Αὐτὸ πραγματικὰ εἶναι ἡ ἀληθινὴ εὐτυχία, καὶ γι' αὐτὰ τὰ δῶρα ἡ θεία σοφία ὑμνεῖται ὡς ζωοποιὸς καὶ συγχρόνως κουροτρόφος, ὡς ἀνανεωτικὴ καὶ τελειωτικῆ¹⁴.

5 Ὑπ' αὐτὴν δὲ τὴν ἱερὴ ἔννοια τῆς εὐωχίας λέγεται ὅτι μεθύει κι' αὐτὸς ὁ αἴτιος ὄλων τῶν ἀγαθῶν Θεός, γιὰ νὰ ἐπισημανθῆ ἡ ὑπερπλήρης καὶ ὑπεράνω τοῦ νοῦ, ἡ τελεία καὶ ἄφατη μεγαλωσύνη τῆς εὐωχίας ἢ, κυριολεκτικώτερα, τῆς εὐεξίας τοῦ Θεοῦ. Διότι, ὅπως στὴ δική μας περίπτωσι ἡ μέθη εἶναι χορτασμός ἀσύμμετρος καὶ ἔκστασις νοῦ καὶ φρενῶν πρὸς τὸ χειρότερο, ἔτσι στὴν περίπτωσι τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ καλῦτερο δὲν πρέπει νὰ θεωροῦμε τὴ μέθη σὰν τίποτε ἄλλο παρὰ σὰν τὴν ὑπερπλήρη ἀφθονία ὄλων τῶν ἀγαθῶν πού ἐνυπάρχει σ' αὐτὸν κατὰ τὴν αἰτία. Ἀλλὰ καὶ τὴν ἔκστασι τῶν φρενῶν, πού ἀκολουθεῖ τὴ μέθη, πρέπει νὰ θεωρήσωμε σὰν τὴν ὑπὲρ νόησι ὑπεροχὴ τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὴν ὁποία ὑπερβαίνει κάθε νοῦ, ἀφοῦ εἶναι ἐπάνω ἀπὸ τὸ νοεῖν, ἐπάνω ἀπὸ τὸ νοεῖσθαι κι' ἐπάνω ἀπὸ τὸ εἶναι ἀκόμη. Καὶ γενικῶς ὁ Θεὸς εἶναι μεθυσμένος ἀπὸ ὅλα ὅσα εἶναι ἀγαθὰ καὶ συγχρόνως ἐκστασιασμένος, διότι ὡς μεγαλειώδης σὲ ὑπέρτατο βαθμὸ εἶναι συγχρόνως ὑπερπλήρης ὄλων αὐτῶν τῶν ἀγαθῶν καὶ ἐδραιωμένος ἔξω καὶ πέρα ἀπὸ ὅλα.

Ξεκινώντας λοιπὸν ἀπὸ αὐτὰ θὰ ἐκλάβωμε κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ τὰ συμπόσια τῶν ὁσίων στὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Πράγματι λέγει ὅτι θὰ περάσῃ ὁ ἴδιος ὁ βασιλεὺς, θὰ τοὺς ταξιθετήσῃ καὶ θὰ τοὺς ὑπηρετήσῃ¹⁵. Σημαίνουν δὲ αὐτὰ τὴν κοινὴ καὶ ὁμονοοῦσα κοινωνία θείων ἀγαθῶν ἀνάμεσα στοὺς ἁγίους, τὴν Ἐκκλησίαν πρωτοτόκων πού εἶναι ἐγγεγραμμένοι στοὺς οὐρανούς, τὰ πνεύματα τῶν δικαίων πού εἶναι τελειωμένα μὲ ὅλα τὰ ἀγαθὰ καὶ χορτασμένα ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ¹⁶. Καὶ τὴν ἀνάκλησι τῶν προσκεκλημένων στὸ δεῖπνο πρέπει νὰ τὴ θεωροῦμε ὡς ἀνάπαυσι ἀπὸ τοὺς πολλοὺς κόπους, σὰν ζωὴ ἀπαθῆ καὶ σὰν ἔνθεη διαβίωσι μέσα στὸ φῶς καὶ στὴ χώρα τῶν ζωντανῶν, γεμάτη μὲ ὅλη τὴν ἱερὴ εὐημερία, σὰν ἄφθονη χορηγία ἀγαθῶν πού φέρουν τὴ μακαριότητα· ἐκεῖ ὅπου οἱ δίκαιοι χορταίνουσι καθε

καθ' ἣν εὐφροσύνης ἀπάσης ἀναπίμπλονται, τούτου δὴ τοῦ εὐφραίνοντος Ἰησοῦ καὶ ἀνακλίνοντος αὐτοὺς καὶ διακονοῦντος, καὶ τὴν αἰωνίαν ἀνάπαυλαν δωρουμένου, καὶ τὴν ἀποπλήρωσιν τῶν καλῶν διανέμοντος ἅμα καὶ ἐπιρρέοντος.

6 Ἐπιζητήσεις δέ, εὖ οἶδα, καὶ τὸν εὐφημούμενον ὕπνον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἐγρήγορσιν ἀναπτυχθῆναι· καὶ ὅταν φῶμεν θεῖον ὕπνον εἶναι τὸ ἐξηρημένον τοῦ Θεοῦ καὶ ἀκοινώνητον ἀπὸ τῶν προνοουμένων, ἐγρήγορσιν δὲ τὴν εἰς τὸ προνοεῖν αὐτοῦ τῶν παιδείας ἢ σωτηρίας δεομένων προσοχὴν, ἐπ' ἄλλα θεολογικὰ
 10 σύμβολα μετελεύση. Διὸ καὶ περιττὸν οἰηθέντες εἶναι τό, τὰ αὐτὰ τοῖς αὐτοῖς ἐπανακυκλοῦντας, ἕτερα δοκεῖν λέγειν, ἅμα δὲ καὶ ὑμῖν εἰς τὰ καλὰ πείθεσθαι συνεγνωκότες, τὰ μὲν τῆς ἐπιστολῆς ἄχρι τῶν εἰρημένων ἀποπαύομεν, ἐκτεθεικότες, ὡς οἶμαι, καὶ περιττὰ τῶν ἐν τοῖς ὑμετέροις γράμμασιν ἐπωφλημέ-
 15 νων. Αὐτὴν δὲ ὄλην ἡμῶν τὴν **Σ υ μ β ο λ ι κ ῆ ν Θ ε ο λ ο γ ί α ν** ἀποστέλλομεν, καθ' ἣν εὐρήσεις μετὰ τοῦ τῆς σοφίας οἴκου καὶ τοὺς στύλους τοὺς ἐπτὰ διηυκρινημένους καὶ τὴν στερεὰν αὐτῆς τροφὴν εἰς θύματα καὶ ἄρτους διηρημένην· καὶ τίς ἢ τοῦ οἴνου κρᾶσις, αὐθίς τε, τίς ἢ ἀπὸ τῆς μέθης τοῦ Θεοῦ κραιπάλη.
 20 Καὶ αὐτὰ δὲ τὰ νῦν εἰρημένα διεξοδικώτερον ἐν αὐτῇ διήρθρωται. Καὶ ἔστιν, ὡς οἶμαι, πασῶν τῶν συμβολικῶν θεολογιῶν εὐρέτις ἀγαθή, καὶ συμβαίνουσα ταῖς τῶν Λογίων ἱεραῖς παραδόσεσι καὶ ἀληθείαις.

εὐφροσύνη, ἐνῶ ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς τοὺς εὐφραίνει, τοὺς τοποθετεῖ στὸ τραπέζι καὶ τοὺς ὑπηρετεῖ, τοὺς δωρίζει τὴν αἰώνια ἀνάπαυσι καὶ συγχρόνως τοὺς διαμοιράζει καὶ τοὺς διαχέει τὴν πληρότητα τῶν καλῶν.

Γνωρίζω καλὰ ὅτι θὰ ζητήσης νὰ σοῦ ἐξηγηθῇ καὶ ὁ περίφημος ὕπνος τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἐγρήγορσις. Κι' ὅταν ἐξηγήσωμε ὅτι θεῖος ὕπνος εἶναι ὁ ἀφηρημένος καὶ ἀκοινώνητος χαρακτήρ τῆς φύσεως τοῦ Θεοῦ γιὰ τὰ ὄντα πού δέχονται τὴν πρόνοιάν του, ἐγρήγορση δὲ εἶναι ἡ προθυμία του στὸ νὰ προνοῇ γιὰ ὅσους ἔχουν ἀνάγκη παιδείας καὶ σωτηρίας, τότε θὰ περάσης σὲ ἄλλα θεολογικὰ σύμβολα. Γι' αὐτό, ἐπειδὴ νομίζομε ὅτι εἶναι περιττὸ νὰ ἐπαναλαμβάνωμε συνεχῶς τὰ ἴδια πράγματα, ἐνῶ φαίνεται σὰν νὰ λέγωμε νέα, συγχρόνως δέ, ἐπειδὴ ἔχομε τὴν συνείδησι ὅτι ἱκανοποιήσαμε τὸ αἴτημά σας γιὰ τὰ καλά, τερματίζομε τὴν ἐπιστολή σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, ἀφοῦ, ὅπως νομίζω, ἔχομε ἐκθέσει περισσότερα ἀπὸ ὅσα ἐχρεωστούσαμε μὲ βᾶσι τὸ γράμμα σας. Σᾶς ἀποστέλλομε ὅμως ὀλόκληρη τὴ *Συμβολικὴ Θεολογία*, στὴν ὁποία θὰ εὕρης ἀποσαφήνισι μαζὶ μὲ τὸν οἶκο τῆς σοφίας καὶ περὶ τῶν ἐπτὰ στύλων καὶ τῆς στερεᾶς τροφῆς τῆς διηρημένης σὲ κρέατα καὶ ἄρτους· περὶ τοῦ ποιά εἶναι ἡ κρᾶσις τοῦ οἴνου καὶ ἐπίσης περὶ τοῦ ποιά εἶναι ἡ κραιπάλη μέθης τοῦ Θεοῦ. Κι' αὐτὰ δὲ πού ἔχουν ἐκτεθῇ ἐδῶ εἶναι σ' ἐκείνη τὴν πραγματεία ἀνεπτυγμένα διεξοδικώτερα. Καὶ νομίζω ὅτι αὐτὴ ἡ πραγματεία εἶναι καλὴ ἐρμηνεύτρια ὅλων τῶν συμβολικῶν θεολογιῶν καὶ συμφωνεῖ μὲ τις ἱερὲς παραδόσεις καὶ τις ἀλήθειες τῶν Λογίων.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ι'

ΙΩΑΝΝΗι ΘΕΟΛΟΓΩι, ΑΠΟΣΤΟΛΩι ΚΑΙ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗι,
ΠΕΡΙΟΡΙΣΘΕΝΤΙ ΚΑΤΑ ΠΑΤΜΟΝ ΤΗΝ ΝΗΣΟΝ

Προσαγορεύω σὲ τὴν ἱερὰν ψυχὴν, ἠγαπημένε, καὶ ἔστι μοι τοῦτο πρὸς σὲ παρὰ τοὺς πολλοὺς ἰδιαίτερον. Χαῖρε, ἀληθῶς ἠγαπημένε, τῷ ὄντως ἐραστῷ καὶ ἐφειτῷ καὶ ἀγαπητῷ λίαν ἠγαπημένε.

5 Τί θαυμαστόν, εἰ Χριστὸς ἀληθεύει, καὶ τοὺς μαθητὰς οἱ ἄδικοι τῶν πόλεων ἐξελαύνουσιν, αὐτοὶ τὰ κατ' ἀξίαν ἑαυτοῖς ἀπονέμοντες, καὶ τῶν ἀγίων οἱ ἐναγεῖς ἀποδιαστελλόμενοι καὶ ἀποφοιτῶντες; Ἀληθῶς ἐμφανεῖς εἰκόνες εἰσὶ τὰ ὄρατὰ τῶν ἀοράτων· οὐδὲ γὰρ ἐν τοῖς αἰῶσι τοῖς ἐπερχομένοις αἴτιος ἔσται
10 τῶν ἐξ αὐτοῦ δικαίων ἀφορισμῶν ὁ Θεός, ἀλλ' οἱ τοῦ Θεοῦ παντελῶς ἑαυτοὺς ἀφορίσαντες· ὥσπερ καὶ θατέρους ὀρῶμεν ἐντεῦθεν ἤδη μετὰ τοῦ Θεοῦ γιγνομένους, ἐπειδὴ ἀληθείας ὄντες ἐρασταί, τῆς προσπαθείας μὲν ἀναχωροῦσι τῶν ὑλικῶν, ἐν πάσῃ δὲ πάντων κακῶν ἐλευθερίᾳ καὶ ἔρωτι θείῳ τῶν ἀγαθῶν
15 ἀπάντων εἰρήνην ἀγαπῶσι καὶ τὸν ἀγιασμὸν καὶ τῆς παρούσης ζωῆς ἀπάρχονται τῆς μελλούσης ἀγγελοπρεπῶς ἐν μέσῳ ἀνθρώπων ἐμπολιτευόμενοι, ζῆν ἀπαθείᾳ πάσῃ καὶ θεωνομίᾳ καὶ ἀγαθότητι καὶ τοῖς ἄλλοις ἀγαθοῖς.

Ἐμᾶς μὲν οὖν, οὐκ ἂν ποτε οὕτω μανείην, ὡς ἠγήσασθαι
20 τι πάσχειν, ἀλλὰ καὶ τὰ σώματος πάθη κατὰ μόνον τὸ κρίνειν αὐτὰ διαισθάνεσθαι πιστεύω. Τοὺς δὲ ἀδικοῦντας ὑμᾶς καὶ πε-

1. Ὑποτίθεται ὅτι ἡ ἐπιστολὴ ἐγράφηκε γύρω στὰ 98 μ.Χ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 10

ΣΤΟΝ ΙΩΑΝΝΗ ΘΕΟΛΟΓΟ, ΑΠΟΣΤΟΛΟ ΚΑΙ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗ
ΠΕΡΙΩΡΙΣΜΕΝΟ ΣΤΗ ΝΗΣΟ ΠΑΤΜΟ¹

Χαιρετίζω ἐσὲ τὴν ἱερὴ ψυχὴ, ἀγαπημένε· κι' αὐτὴ ἢ πρᾶξις μου εἶναι οἰκειότερη πρὸς σὲ παρά πρὸς ὄλους τοὺς ἄλλους. Χαῖρε, ἀληθινὰ ἀγαπημένε, στὸν ὄντως ἐραστὸν καὶ ἐφετὸν καὶ ἀγαπητὸν² πολυαγαπημένε.

Τί θαυμαστὸ εἶναι ποὺ ὁ Χριστὸς βγαίνει ἀληθινός, ἀφοῦ οἱ ἄδικοι ἐκδιώκουν τοὺς μαθητὰς ἀπὸ τῆς πόλεις, ἐπιβάλλοντας οἱ ἴδιοι στοὺς ἑαυτοὺς τῶν τὴν ἄξια τιμωρία, ἀποχωριζόμενοι καὶ ἀπομακρυνόμενοι ἀπὸ τοὺς ἀγίους οἱ ἐγκληματίες; Πράγματι τὰ ὄρατὰ εἶναι φανερὲς εἰκόνες τῶν ἀοράτων. Διότι στοὺς αἰῶνες τοῦ μέλλοντος δὲν θὰ εἶναι αἴτιος ὁ Θεὸς τοῦ δικαίου ἀποχωρισμοῦ τῶν πονηρῶν ἀπὸ αὐτόν, ἀλλ' ἐκεῖνοι ποὺ διαχωρίζουν ἐντελῶς ἑαυτοὺς ἀπὸ τὸν Θεό· ὅπως ἀντιστρόφως βλέπομε ἄλλους νὰ συνδέωνται ἤδη ἀπὸ ἐδῶ κάτω μὲ τὸν Θεό, ἐπειδὴ σὰν ἐρασταὶ τῆς ἀληθείας παραιτοῦνται τῆς συμπαθείας πρὸς τὰ ὑλικά πράγματα, ἀπαλλαγμένοι δὲ ἀπὸ ὅλα τὰ κακὰ καὶ γεμᾶτοι ἔρωτα πρὸς ὅλα τὰ θεῖα ἀγαθὰ, ἀγαποῦν τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἁγιότητα, κι' ἀρχίζουν ἀπὸ τὴν παροῦσα ζωὴ τὴν μέλλουσα, ζώντας ἀγγελοπρεπῶς ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους, μέσα σὲ μιὰ κατάστασι ἀπαθείας, χριστωνυμίας, ἀγαθότητος καὶ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν.

Δὲν θὰ ἤμουν βέβαια ποτὲ τόσο ἀνόητος νὰ νομίζω ὅτι πάσχετε κάτι ἐσεῖς ἀπὸ τῆς διώξεως, ἀλλὰ πιστεύω ὅτι καὶ τοῦ σώματος τὰ πάθη τὰ διαισθάνεσθε τόσο ὅσο χρειάζεται γιὰ νὰ

2. Στὸν Ἰησοῦ Χριστό.

ριορίζειν οϊόμενους οὐκ ὀρθῶς τοῦ Εὐαγγελίου τὸν ἥλιον ἐνδίκως αἰτιώμενος, εὐχομαι τούτων ἀφεμένους, ὧν ἐφ' ἑαυτοὺς δρῶσιν, ἐπὶ τάγαθὸν τραπέσθαι καὶ πρὸς ἑαυτοὺς ὑμᾶς ἐφελκύσασθαι καὶ μεταλαβεῖν τοῦ φωτός. Ἡμᾶς δὲ οὐδὲ τούναντίον ἀποστερήσει τῆς Ἰωάννου παμφοῦς ἀκτῖνος, νῦν μὲν ἐντευξομένους τῇ μνήμῃ καὶ ἀνανεῶσει τῆς σῆς ἀληθοῦς θεολογίας, μικρὸν δὲ ὕστερον (ἐρῶ γάρ, εἰ καὶ τολμηρόν), ὑμῖν αὐτοῖς ἐνωθησομένους. Ἀξιόπιστος δὲ πάντως εἰμί, τὰ προεγνωσμένα σοι ἐκ Θεοῦ καὶ μαθῶν καὶ λέγων, ὅτι καὶ τῆς ἐν Πάτμῳ φυλακῆς ἀφεθήσῃ, καὶ εἰς τὴν Ἀσιάτιδα γῆν ἐπανήξεις καὶ δράσεις ἐκεῖ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ μιμήματα καὶ τοῖς μετὰ σὲ παραδώσεις.

τὰ δοκιμάζετε. Για ἐκείνους δὲ ποὺ σᾶς ἀδικοῦν καὶ νομίζουν ἐσφαλμένως ὅτι μποροῦν νὰ περιορίσουν τὸν εὐαγγελικὸ ἥλιο, ἂν καὶ τοὺς κατηγορῶ δικαίως, εὐχομαι ν' ἀφήσουν ὅσα ἐνεργοῦν σὲ βάρος αὐτῶν τῶν ἰδίων καὶ νὰ στραφοῦν πρὸς τὸ ἀγαθὸ, νὰ τραβήξουν ἐσᾶς κοντά τους καὶ νὰ μεταλάβουν ἀπὸ τὸ φῶς. Ἐμᾶς πάντως δὲν πρόκειται οὔτε τὸ ἀντίθετο νὰ μᾶς ἀποστερήσει τὴν ὀλόλαμπρη ἀκτίνα τοῦ Ἰωάννη, καθὼς τώρα μὲν θὰ ἐπιδιδώμαστε στὴ μνήμη καὶ στὴν ἀνανέωσι τῆς ἀληθινῆς σου θεολογίας, κι' ὕστερα ἀπὸ λίγο (διότι, ἂν καὶ τολμηρό, θὰ τὸ εἰπῶ) θὰ ἐνωθοῦμε μὲ σᾶς τοὺς ἴδιους. Εἶμαι πάντως ἀξιόπιστος ὅταν δηλώνω ὅτι ἔμαθα τὰ προεγνωσμένα γιὰ σὲ ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ σοῦ τὰ γνωστοποιῶ, ὅτι καὶ ἀπὸ τῆ φυλακῆ στὴν Πάτμο θὰ ἐλευθερωθῆς καὶ στὴν ἀσκητικὴ γῆ θὰ ἐπανέλθῃς καὶ θὰ ἐνεργήσῃς ἐκεῖ μιμήματα τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ καὶ θὰ τὰ παραδώσῃς στοὺς ἔπειτα ἀπὸ σέ.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οί ἀριθμοὶ παραπέμπουν κατὰ σειράν γιὰ μὲν τὰ χωρία τῆς Γραφῆς στὸ κεφάλαιο, τὸ στίχο καὶ τῇ σελίδα πού βρίσκονται, ἐνῶ γιὰ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα στὴ σελίδα ἀπλῶς πού βρίσκονται.

1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

	Γένεσις		14	62. 152	
		4	4	312	
1	3	98	6	3	46
	14	98	19	10ἑἑ.	480
	16	96	23	4	514
	26	320	25	—	162
	31	162. 244		40	162. 416
6	4ἑ.	540	33	20	258.
9	8	514			
11	5ἑ.	540		Ἄριθμοὶ	
14	17-20	290			
18	3	204	11	28	220
32	29	56	12	10	522
	1-24	290	16	1ἑἑ.	348
20	514				
	Ἔξοδος			Λευϊτικὸν	
			10	1ἑ.	348
3	2	248	11	44	220
	2ἑἑ	260	16	2	520

	Δευτερονόμιον			19.	520
1	42έ.	544		19έέ.	520
16	20	524			
32	8	288		Τωβίτ	
	9	292			
	Ἰησοῦς Ναυῆ		8	—	514
			9	—	514
10	13	506		Κριταὶ	
	Βασιλειῶν Α'		13	18	56
11	15	460		Ψαλμοὶ	
12	3	512			
	7	512	17	12	150. 478
13	10	520		0113	544
15	12	520	18	19	316
	22έ.	522	21	7	248
16	1έ.	512	23	7	158. 204
				10	180. 274
	Βασιλειῶν Β'		32	6	540
			33	9	396
	26	114	44	1	540
2	11	330	49	1	218
			50	22	412
	Βασιλειῶν Γ'		80	2	278
			81	6	220. 300
19	12	192	88	21	514
22	19έ.	540	99	1	278
			101	28	64. 192
	Βασιλειῶν Δ'		103	24	178
				29	166
20	9	508		30	64
			109	3	540
	Παραλειπομένων Β'			4	430
			115	15	384
26	16-21	348	138	6	500

	8έε.	178		Ζαχαρίας	
42	10	62			
46	5	170. 192.	1	12	514
				13-16	282
	Ίωβ		2	7-8	284
				8	462
1	8	514	3	2	514
14	2	462	4	8	462
21	14	376			
42	7	514		Μαλαχίας	
	Παροιμιαί		2	7	298. 518
			3	1	496
4	6	112		20	248
	8	112			
8	22έ.	178		Ήσαϊας	
9	1	546			
	2έε.	546	6	1	308
	5	550		1έ.	408
	11	550		3	276.294.408
				5-7	302
	Ἑΰσµα ἀσµάτων		7	9	454
			9	6	462
1	3	248	13	2	312
4	-	540	28	16	248
5	-	540	40	25	192
			63	1	274
	Σοφία Σολοµῶντος		66	1	278
				3	522
6	1	178			
	2	112			
	Ἔωση			Ἱερειµίας	
4	6	290	2	13	248. 528
5	11	290	7	24	290
	14	248	23	21	522

	47	146	16	15	64
15	4	514	17	10	64
	5	516. 530	20	22	464
	10	330	21	15έέ.	528
	11	516			
	11έέ.	516		Πράξεις	
16	10	526			
20	36	52	1	4	432
22	19	390. 392		23	208
	43	262		24	432
23	34	528	7	53	258
24	4	322	10	3	258
			13	6-12	184
	Ἰωάννης		17	27έ.	20
				34	15. 19. 20
1	1	178	19	2	522
	12έ.	350		14	522
	18	46. 258			
	19	232		Ρωμαίους	
3	8	326			
	20	174	1	18-20	146
4	16	116		20	100. 544
5	4	176	2	16	518
	21	64		23	522
	24	384	6	3	412
6	3	64	7	3	112
	64	64	8	30	162
7	38	248	11	20	522
10	11	516		33	46.178.500
	14	528		36	64.108.232
12	30	64	12	3	522
	27	130			
13	10	386		Κορινθίους Α'	
14	23	346			
	30	364	1	25	170
15	15	262	2	4	44
	26	64		7	506

	9	458	4	7	500
	11	46			
3	9	252		Κολοσσαεῖς	
8	5	82			
	7	240. 344	2	3	172
11	12	64		20	362
12	27	392			
14	40	520		Θεσσαλονικεῖς Α'	
15	28	58			
16	22	458	4	17	52

Κορινθίους Β'

Τιμόθεον Α'

2	17	64	1	5έ.	530
5	10	460		17	154
	Γαλάτας		2	5	222
			3	3	526
			6	15	218
2	20	114		16	258. 500
3	19	258		20	60
4	24	416			

Τιμόθεον Β'

Ἐφεσίους

			2	13	184
1	5	162		19	384
	21	58	4	13	532
	23	222			
2	14έέ.	214		Τίτον	
3	10	322			
	12	412	3	9	502
	15	50			
4	13	178		Ἐβραίους	

Φιλιπησίους

			2	2	260
				11	410
2	7	78	4	12	195

	13	194		Ἰωάννου Γ'	
	15	388. 530			
5	6	430	-	8	254
	14	548			
7	1 ἐξ.	290		Ἰούδα	
	26	528			
9	7	520	-	6	134
12	23	550			
				Ἀποκάλυψις	
	Ἰακώβου		1	4	64
1	17	232		8	64
4	3	464	4	7	328
5	14	460		8	160
	16	460	6	3-7	328
			7	-	514
	Ἰωάννου Α'		10	1	326
			11	7	160
2	2	530	19	6	276
4	12	258	21	18	326

2. Εὐρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

- Α
- Ἄαρὼν 430. 512.
 Ἄβελ 514.
 Ἄβιουδ 348.
 Ἄβραὰμ 458.
 ἀγαθαρχία 82. 94. 494.
 ἀγαθὸν 128. 130. 132. 138. 142.
 144. 146. 148. 150. 152. 228.
 330. 526.
 ἀγαθότης 56. 68. 70. 72. 88. 92. 94.
 96. 98. 110. 114. 124. 132.
 148. 150. 162. 166. 190. 204.
 278. 342. 348. 350. 362. 388.
 392. 410. 4458. 460. 462. 484.
 486. 494. 514. 528. 532. 546.
 548. 554.
 ἀγαθότης ἀπειροδύναμος τῆς θεαρ-
 χικῆς ἀσθενείας 88.
 ἀγαθότης θεαρχικὴ 344. 388. 458.
 ἀγαθότης θεαρχικὴ καὶ τελεταρχι-
 κὴ 434.
 ἀγαθότης κρυφία 94.
 ἀγαθότης οὐσιοποιὸς 50.
 ἀγαθότης προνοητικὴ 146. 290.
 ἀγαθότης συνοχικὴ 50.
 ἀγαθότης ὑπεράγνωστος καὶ ὑπερ-
 φαῆς 54.
 ἀγαθότης ὑπερφαῆς καὶ ὑπερώνυ-
 μος 60.
 ἀγαθότης ὑπερώνυμος 58.
- ἀγαθουργία 262. 274. 396. 514.
 ἀγαθουργία θεαρχικὴ 414.
 ἀγαθωνυμία 82. 90.
 ἀγαθωνυμία ἐκφαντορικὴ 82.
 ἀγάπη 112. 116. 528.
 ἀγάπησις 342. 346.
 ἄγγελος 132. 158. 164. 174. 214.
 226. 234. 250. 258. 260. 262.
 264. 268. 272. 276. 282. 284.
 286. 288. 292. 294. 296. 298.
 300. 302. 306. 308. 310. 312.
 324. 338. 514. 516. 524. 530.
 536. 542. 544. 546.
 ἄγγελος μεγάλης βουλῆς 262.
 Ἄγια τῶν ἀγίων 248. 218. 220.
 518. 520. 542.
 Ἄγιος ἀγίων 58.
 ἀγιασμὸς 58. 554.
 ἀγιαστεία 336. 412. 422. 430. 466.
 ἀγιότης 218.
 ἀγλαΐα θεωτικὴ 252.
 ἀγνοήματα 528.
 ἄγνοια 178.
 ἀγνότης 254. 272. 438.
 ἀγνωσία 44. 68. 176. 196. 350. 358.
 480. 482. 492.
 ἀδειλία 458.
 ἀδικία 148. 188. 540.
 ἀδυναμία 136.
 ἀεικινήσια 164. 166. 182. 268. 308.
 310. 322.

- ἀεικινησία ἀγγελικὴ 164.
 ἀθανασία 158. 164. 166. 188.
 ἀθεότης 350.
 ἀθλοθεσία 362.
 Αἰγύπτιος, -οι, 290.
 Αἴγυπτος 262. 506.
 αἵματα παρθενικά 76.
 αἰτία πάνσοφος 172.
 αἰτία πηγαία καὶ ἀνέκλειπτος 64.
 αἰχμαλωσία 282.
 αἰῶν 154.
 ἀκακία 514.
 ἀκόλαστος, -οι 126.
 ἀκοσμία 190.
 ἀκρίβεια ἐνωτικὴ 208.
 ἀκτὶς ἀρχίφωτος καὶ θεαρχικὴ 252.
 ἀκτὶς ὑπερούσιος 54.
 ἀλαζονεία 426.
 ἀλήθεια 44. 46. 50. 52. 56. 58. 62.
 66. 90. 114. 170. 172. 178.
 180. 186. 228. 240. 242. 244.
 258. 348. 358. 484. 486. 502.
 504. 510. 520. 522. 532. 538.
 542. 554.
 ἀλήθεια ἱερὰ 342.
 ἀληθογνωσία 180.
 ἀληθότης θεία 180.
 ἀλλοίωσις 146. 200. 206. 486.
 ἀλλοτριπραγία 190.
 ἀλογία 4. 244.
 ἄμαρτία 146. 148. 302. 362. 464.
 528. 530. 540.
 ἄμαρτωλός, -οι 516. 528.
 ἀμεθεξία 72.
 ἀμερία ὑπερφυῆς 50.
 ἀμετρία 46.
 ἀμορφία ἀσχημάτιστος 46.
 ἀναγέννησις 346.
 ἀνάγκη ἑτεροκίνητος 188.
 ἀναζωπύρησις 302.
 ἀναισθησία 246.
 ἀνακάθαρσις 326. 508.
 ἀνακυλισμὸς 330.
 ἀναμαρτησία 430.
 ἀναμαρτησία θεαρχικὴ 430.
 ἀνάπλασις ἐκφαντικὴ 250.
 ἀνάπλασις ἱερὰ 332.
 ἀναρμοστία 220.
 ἀνάστασις 52. 448. 452. 466.
 ἀνάστασις ὀλικὴ 448.
 ἀνδρεία ἀρρενωπὸς καὶ ἀκκατάσει-
 στος 280.
 ἀνδροπλαστία 540.
 ἀνενέργησις 430.
 ἀνισότης 190. 192. 220.
 ἀνοησία 46.
 ἀνομία 522.
 ἀνομοίτης 240. 252. 360. 280. 486.
 ἀνομοιότητες τυραννικαὶ 278.
 ἀνυπαρξία 362. 450.
 ἀξίαι θεόκριτοι 514.
 ἀπάθεια 270. 364. 554.
 ἀπανθρωπία 526.
 ἀπάτη 388. 540.
 ἀπαύγασμα 540.
 ἀπειρία 56. 164.
 ἀπέχθεια 384.
 ἀπλότης 50.
 ἀποκάθαρσις 354. 370. 386. 480.
 ἀπόκαρσις τριχῶν 442.
 ἀποκλήρωσις 436. 458. 460.
 Ἀπολλοφάνης 504. 506. 508. 510.
 ἀπολύτρωσις 58. 180. 190.
 ἀπόπauσις 54.
 ἀποπλήρωσις 414. 418.
 ἀπόπτωσις 136. 138. 146. 148. 190.

- απόστολος, -οι 526.
 αποταγή 352. 360. 442. 468. 470.
 απώλεια 388.
 ἀρὰ 484.
 ἀρετή 122. 142. 146. 188. 272. 304.
 398. 400. 522. 530.
 ἀρετή ἀγγελική 188.
 ἀρετή θεία 340.
 ἀργάγγελοι 268. 296.
 ἀρχαί 268. 296.
 ἀρχαί οὐράνιοι 286.
 ἀρχετυπία αὐλός 246.
 ἀρχέτυπον 96.
 ἀρμονία 50. 134. 158. 178. 184.
 208. 294. 446.
 ἀρμονία ἔνθεος 50.
 ἀρμονία ἱεραρχική 340.
 ἀρμονία ὑπερούσιος 294.
 ἄρτος θεῖος 384.
 ἄρτος ἱερὸς 368.
 ἀρχὴ ἀγαθοεργέτις 350.
 ἀρχὴ ἀρχοποιὸς 286.
 ἀρχὴ ὑπεράρχιος 50.
 ἀρχὴ ὑπεράρχιος πάσης οὐσίας
 278. 286.
 ἀρχὴ ὑπερούσιος 216. 282.
 ἀρχίθεος 80.
 ἀσπασμὸς 384. 432. 466.
 ἀσπασμὸς ἱερατικὸς 432.
 ἀσπασμὸς τελειωτικὸς 428.
 ἀσυμετρία 220.
 ἀσφάλεια παγκρατορική 184.
 ἀταξία 190.
 ἀτέλεια 136.
 ἀτευξία 134. 214.
 αὐθάδεια 288.
 αὐλία 270.
 αὐλία νοητὴ 76.
 αὐτεξουσιότης 290. 350.
 αὐτοαγαθότης 62. 216. 218.
 αὐτοδύναμις 214.
 αὐτοεῖναι 214. 216.
 αὐτοειρήνη 130. 208.
 αὐτοένωσις 156.
 αὐτοζωή 76. 154. 14. 166. 214.
 216.
 αὐτοζώωσις 216.
 αὐτοθεότης 216.
 αὐτοθέωσις 216.
 αὐτόκακον 124. 128.
 αὐτοκάλλος 216.
 αὐτομετοχὴ 156. 220.
 αὐτοομοιότης 154. 156.
 αὐτοουσίωσις 216.
 αὐτοσοφία 154. 168. 214.
 αὐτόταξις 156.
 αὐτοφθορὰ 124.
 αὐτόφως 76.
 ἀφαίρεσις θεία 486.
 ἀφαίρεσις ὑπεροχική 66.
 ἀφθαρσία 450.
 ἀφιέρωσις θεαρχική τῶν θεῶν
 νόων 412.
 ἀφομοίωσις 252. 342. 346. 348.
 398.
 Ἄχααβ 540.

B

- Βαβυλώνιος, -οι 506.
 βάπτισμα 362. 466.
 βαπτιστήριον καθαρτικὸν 410.
 Βαρθολομαῖος 478.
 βασιλεία 206. 218. 488. 518. 550.
 Βασιλεὺς τῆς δόξης 274.
 Βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων 218.

βούλησις 144. 148.

Γ

Γαβριήλ 260. 284.

Γελγέλ 330.

γιγαντομαχία 540.

γνόφος 4776. 480. 482. 484. 500.

γνόφος ἀναφῆς καὶ ἀόρατος 174.

γνώσις 54. 75. 90. 146. 148. 162.

172. 174. 176. 226. 260. 268.

296. 300. 342. 344. 476. 478.

486. 492. 500. 506. 532. 538.

542.

γνώσις ἄληστος 148.

γνώσις ἄυλος 272.

γνώσις θεαρχικὴ 446.

γνώσις θεία 276.

γνώσις Θεολογικὴ 296.

γνώσις θεουργικὴ 274. 416.

γνώσις θεωνυμικὴ 56.

γνώσις οὐσιώδης 54.

γονιμότης εἰρηνικὴ 210.

γονιμότης ὑπερούσιος 50.

Γραφή 338. 376.

Δ

δαιμόνιον, -α 522.

δαίμων, -ες 132. 134. 136. 138.

144. 146. 520.

Δανιήλ 284. 292.

Δαβὶδ 514.

Δημόφιλος 512. 516. 522. 524. 528.

διακοσμήσις 48. 186. 220. 252.

264. 266. 276. 278. 280. 286.

288. 294. 296. 298. 300. 306.

314. 330. 342. 350. 372. 394.

406. 414. 418. 422. 434. 438.

446. 522. 524.

διακοσμήσεις ἐκφαντορικαὶ 288.

διακοσμήσεις ἱεραρχικαὶ 282.

διακοσμήσεις ἱερατικά 426.

διακόσμησις λειτουργικὴ 424. 434.

διακόσμησις οὐρανία 25 64. 446.

διακόσμησις φωτιστικὴ 524.

διανέμησις μυστικὴ 394.

δικαιοσύνη 58. 180. 186. 188. 190.

192. 202. 248. 268. 274. 376.

458. 466. 522.

δικαιοσύνη θεία 190.

δικαιοσύνη σωστικὴ 46.

δικαιοσύνη τιμωρὸς 324.

δικαιώματα θεαρχικὰ 462.

δικαίωσις θεαρχικὴ 462.

δίκη ἔννομος 532.

Διονύσιος 510.

δόλος 540.

δόξα 276. 502. 506.

δουλοποιΐα 280.

δύναμις 134. 182. 298. 338. 414.

426. 436. 438. 484. 540.

δυνάμεις ἐρωτικά 118.

δυνάμεις καθαρτικά 302. 438.

δυνάμεις λειτουργικά 436.

δυνάμεις οὐράνιοι 298.

δυνάμεις ὑπερουράνιοι 76.

δυνάμεις ὑπερούσιοι 184. 186.

δύναμις ζωοποιὸς 256.

δύναμις θεαρχικὴ 338.

δύναμις θεοειδῆς 418.

δύναμις Θεομίμητος 304.

δύναμις τελειωτικὴ τῆς πάσης ἱερατείας 434.

δύναμις τελειωτικὴ τῶν ἱεραρχῶν 438.

δύναμις τελεσιουργός 412.
 δυναμωυμία 180.
 δυσμορφία 244.
 δυσφημία 524.
 δῶρα ἀγαθοπρεπῆ 64.
 δῶρα θεῖα 394.
 δωρεὰ ἀγαθοποιὸς καὶ θεοποιὸς
 216.
 δωρεὰ θεῖα 382.

Ε

Ἑβραῖος, -οἱ 268. 288. 290. 338.
 410. 460. 512.
 ἐγρήγορισις 484. 552.
 Ἑζεκίας 506.
 ἐθνάρχης 512. 520.
 εἰδοποιῖα ὑπεροχικὴ 96.
 εἰκόνες ἱερότυποι 240.
 εἰκονογραφία 238. 240. 250. 330.
 410. 412.
 εἰκονογραφία θεαρχικὴ 370.
 εἰκὼν τῆς θεαρχικῆς ὠραιότητος
 252.
 εἰρηναρχία 208.
 εἰρήνη 206. 208. 210. 212. 368.
 384. 500. 530. 532. 554.
 εἰρήνη ἀρχισυνάγωγος 206.
 εἰρήνη θεῖα 208. 210.
 ἐκθέωσις 196. 220.
 Ἑκκλησία 350. 352. 400. 526. 532.
 550.
 ἐκλογή θεαρχικὴ 430.
 ἔκστασις 550.
 ἔκφανσις 68.
 ἐκφαντορία 66. 114. 234. 240. 242.
 248. 250. 258. 260. 264. 266.
 270. 286. 292. 330. 332.

ἐκφαντορία θεαρχικὴ 248.
 ἐκφαντορία θεῖα 66. 114.
 ἐλευθερία 362. 530. 554.
 ἐλευθερία περιστάσεως 324.
 ἔλλαμψις 258. 264. 266. 268. 274
 276. 280. 282. 284. 298. 300
 306. 328. 330. 408. 416. 418
 426. 438. 446. 468. 472.
 ἐλλάμψεις ἀγιοπρεπεῖς 296.
 ἐλλάμψεις θεαρχικαὶ 258. 282. 286
 288. 306. 320.
 ἐλλάμψεις θεοπτικαὶ 446.
 ἐλλάμψεις ἱεραρχικαὶ 296.
 ἐλλάμψεις προνοητικαὶ 290.
 ἐλλάμψεις τελεταρχικαὶ 294. 468.
 470.
 ἐλλάμψεις φωτιστικαὶ 420.
 Ἑλληγν,-ες 504. 506.
 ἐλπίς 448. 450. 452.
 Ἑλύμας 184.
 ἐμφέρεια θεαρχικὴ 258.
 ἐνανθρώπησις 394. 410.
 ἐνὰς τριαδικὴ 54.
 ἐνέργεια 134. 146. 298. 310. 414.
 436. 438.
 ἐνέργεια ἐμπυρωτικὴ 304.
 ἐνέργεια θεανδρικὴ 498.
 ἐνέργεια ἱερά καὶ θεομίμητος 306.
 310.
 ἐνέργεια νοερά 54. 476.
 ἐνέργεια προνοητικὴ 312.
 ἐνότης 50. 224.
 ἐνότης ἐναρχία 68.
 ἔνωσις 56. 68. 70. 78. 158. 208.
 210. 212. 288. 342. 346. 358.
 386. 476.
 ἔνωσις ἀγγελοπρεπῆς 54.
 ἔνωσις ἀσύγχυτος 208.

- ἔνωσις ἀφθεγκτος 70.
 ἔνωσις εἰρηνική 210.
 ἔνωσις θεία καὶ διακρίσις 68.
 ἔνωσις ὑπερηρμένη 70.
 ἔνωσις ὑπὲρ νοῦν 52.
 ἔνωσις ὑπερούσιος 70. 162.
 ἕξις 138. 360. 390. 438.
 ἕξις θεοειδῆς 360. 402.
 ἕξις θεομίμητος 416.
 ἕξις θεωρητική 436.
 ἕξις θεωρητική καὶ φωτιστική 444.
 ἕξις ἱερατική 432.
 ἕξις οὐσιώδης 94.
 Ἐξουσίαι 280. 296. 338.
 ἐξουσιарχία ἐξουσιοποιὸς 280.
 ἐξουσιότης 280.
 ἐπιγνωμοσύνη 358. 408. 460.
 ἐπίγνωσις 290. 292. 342. 518.
 ἐπιείκεια 514.
 ἐπίθεσις (χειρῶν) 434.
 ἐπιθυμία 328. 384. 524. 526.
 ἐπιθυμία ἄλογος 126.
 ἐπιθυμία ἄνους 136.
 ἐπὶ κλήσις 440. 442.
 ἐπὶ κλήσεις τελεστικάι 428.
 ἐπὶ κλήσις ἀφιερωτική 440.
 ἐπὶ κλήσις μοναχική 440.
 ἐπὶ κλήσις μυστική 440.
 ἐπίπνοια 410.
 ἐπίπνοια κρυφία 248.
 ἐπιτηδειότης οὐσιώδης καὶ ἐκτική
 56.
 ἐπιφοίτησις 330.
 ἐπιφοίτησις θεαρχική 270.
 ἐπωνυμία 224. 286.
 ἐπωνυμίαι ἐκφανοτρικάι 266.
 ἔρις 212.
 ἔρωσ 48. 110. 112. 114. 116. 118. 204. 258. 338. 360. 406. 438.
 ἔρωσ ἀγαθοεργὸς τῶν ὄντων 110.
 ἔρωσ θεῖος 110. 114. 116. 246. 328. 382. 468. 554.
 ἐστίασις θεαρχική 276.
 ἐσχατιὰ ἀνθρωπίνη 60.
 ἕτεροίωσις 200.
 Εὐαγγέλιον 478. 556.
 εὐεξία 550.
 εὐθημοσύνη 184.
 εὐκοσμία θεοειδῆς 284.
 εὐκοσμία ἱερὰ 460.
 εὐκοσμία φωτοειδῆς καὶ καλλοποιὸς 250.
 εὐλάβεια 48. 82. 90. 312.
 εὐπάθεια 282. 324. 330. 380. 404. 550.
 εὐπρέπεια 398. 400. 542.
 εὐπρέπεια ἀγγελική 284.
 εὐπρέπεια θεαρχική 270.
 εὐπρέπεια ἱερὰ 50.
 εὐπρέπεια καλλοποιὸς 246.
 εὐταξία 186. 212. 266. 280. 284. 358. 420.
 εὐταξία καθαρτική, φωτιστική καὶ τελειωτική 420.
 εὐφροσύνη 350. 432. 438. 444. 448. 450. 452. 516. 546.
 εὐφροσύνη ἀγαθοειδῆς καὶ ἀφθονος 330.
 εὐχαριστία 350. 354. 366. 370. 382. 394.
 εὐχή εὐχαριστήριος 452.
 ἔφεσις 146.
 εὐωδία θεαρχική 404.

- ζῆλος 116. 292. 294. 310. 328. 344. 360.
ζωή 58. 128. 150. 152. 158. 216. 396. 420. 422. 426. 432. 448.
242. 388. 450. 456. 464. 468. 494.
ζωή αἰώνιος 164. θεαρχία ἀγαθουργὸς 434.
ζωή ἀμέριστος καὶ ἐνιαία 440. θεαρχία πάνσοφος καὶ σοφοποιὸς
468.
ζωή ἀτελεύτητος 448. θεαρχία ὑπερούσιος 242. 256.
ζωή ἄφθεγκτος 168. θέλημα 350.
ζωή δαιμονία 166. θεογενεσία 348. 354. 366. 376.
378. 410. 412. 420. 424. 444.
ζωή ζώντων 50. 466. 468.
ζωή θεία 166. θεογνωσία 90. 180. 306. 548.
ζωή θεία καὶ ἀνάγωγος 388. θεογονία ὑπερούσιος 70. 538.
ζωή θεοειδεστάτη 450. θεοδοχία 306.
ζωή θειοτάτη 394. θεοειδεία 280.
ζωή θεοφιλῆς 466. θεοειδεία ἀγαθότυπος 132.
ζωή ἱερωτάτη 456. θεοειδεία θεομίμητος 270.
ζωή τελειοτάτη 440. θεοκρισία 284. 324.
ζωή ὑπέρζωος καὶ ζωαρχικὴ 168. θεολογία 46. 62. 70. 76. 86. 162.
ζωή φανοτάτη καὶ θεία 462. 198. 220. 224. 244. 258. 260.
266. 276. 288. 292. 298. 300.
316. 322. 326. 338. 372. 376.
384. 406. 410. 418. 434. 464.
476. 478. 496. 518. 524. 544.
H θεολογία ἱερωτικὴ 112.
ἡδονὴ 450. 452. θεολογία συμβολικὴ 60. 100. 228.
484.
ἡδονὴ ἐμπαθῆς 330. θεολογία ὑπερκόσμιος 372.
ἡδονὴ ἐπίκαιρος 188. θεολογία ὑπερούσιος 70.
ἡδονὴ θεία 404. 450. θεολογικαὶ ὑποτυπώσεις 44. 54.
Ἡλίας 530. θεομαχία 60.
ἥλιος δικαιοσύνης 348. θεομμησία 300. 306. 512.
Ἡλιούπολις 508. θεοπλαστία 76. 262. 540.
ἡμέραι ἰλάριοι 532. θεοπτία 532.
Θ θεωρημοσύνη 354.
θάνατος 92. 362. 364. 384. 386. Θεὸς 44. 52. 58. 60. 64. 74. 80. 82.
410. 430. 448. 458. 460. 532. 100. 126. 130. 132. 142. 148.
152. 154. 170. 172. 174. 176.

178. 182. 184. 186. 192. 194. 196. 198. 200. 202. 204. 206. 214. 216. 218. 220. 224. 228. 252. 258. 260. 262. 266. 268. 272. 276. 282. 288. 290. 292. 294. 302. 304. 346. 348. 350. 352. 358. 362. 366. 374. 388. 398. 408. 412. 414. 416. 430. 434. 440. 448. 452. 462. 464. 468. 492. 500. 5004. 506. 510. 512. 518. 520. 522. 524. 526. 530. 532. 534. 538. 540. 544. 550. 552. 554.
- θεός αποπλανήσεως 288.
 Θεός πολυώνυμος 202.
 θεοσοφία 66. 476.
 θεότης 44. 46. 54. 62. 64. 66. 68. 72. 78. 92. 96. 216. 224. 256. 284. 344. 412. 488. 494.
 θεότης ἄκλητος καὶ ἀκατανόμαστος 62.
 θεότης ἐναρχικὴ καὶ ἐνοποιὸς 98.
 θεότης θεογόνος 64. 74.
 θεότης κρυφία 44.
 θεότης πηγαία 74.
 θεότης ὑπέρθεος 68.
 θεότης ὑπερούσιος 54. 70.
 θεότης ὑπερούσιος καὶ κρυφία 46.
 θεοτυπία 484.
 θεωργία 64. 72. 74. 262. 272. 336. 368. 370. 372. 376. 382. 388. 390. 394. 414. 420.
 θεωργία ἀγαθοπρεπῆς 72.
 θεοφάνεια 48. 52. 56. 258. 260. 268. 414. 434. 512.
 θεοφάνεια συμβολικὴ 56.
 θεραπευτής, -αῖ 440.
 θερμαίνοντες 268.
- θεσμοθεσία 260. 262. 388. 394. 412. 422. 424. 440. 450. 466. 520.
 θεωνυμία 66. 82. 102. 150. 180. 192. 196. 198. 202. 484. 554.
 θεωνυμία ἀγαθουργικὴ 62. 82.
 θεωνυμία ἀσώματος 196.
 θεωνυμία ἐρωτικὴ 112.
 θεωρία 366. 370. 412.
 θεωρία ἀπαθῆς 246.
 θεωρία ἱερογραφικὴ 272.
 θεωρία πάναγνος 52.
 θεωρία φωτιστικὴ τῶν φανοτάτων ἱερουργιῶν 438.
 θέωσις 74. 76. 80. 184. 236. 272. 344. 348. 366. 374. 380. 382. 444.
 θέωσις ἐνοειδῆς 340.
 θέωσις ἱερᾶ 340.
 θηριομορφία 248.
 θηρομορφία 326.
 θρησκεία 382. 502. 510.
 Θρόνοι 296. 338.
 θρόνος ὑπερουράνιος 536.
 θυμὸς 126. 136. 138. 196. 212. 244. 328. 512. 520. 526. 484. 526.
 θυσιαστήριον 368. 386. 390. 396. 412. 422. 426. 428. 430. 434. 440. 452. 518.
- I
- ἱεράρχης 438. 444. 452. 456. 458. 462. 464. 526.
 ἱεραρχία 234. 236. 250. 252. 254. 256. 260. 266. 268. 270. 274. 278. 284. 286. 288. 294. 338. 340. 342. 344. 346. 348. 350.

370. 376. 378. 386. 406. 412. Ἰησοῦς Χριστὸς 82. 224. 392.
 414. 416. 418. 420. 422. 424. ἰλασμὸς 530.
 426. 434. 444. 446. 472. Ἰουδαία 262.
 ἱεραρχία ἀγγελικὴ 264. Ἰουδαῖος 288. 292.
 ἱεραρχία ἀνθρωπίνη 288. Ἰουστὸς 208.
 ἱεραρχία οὐρανία καὶ ὑπερκόσμιος Ἰσαὰκ 458.
 416. ἰσότης 486.
 ἱεραρχία οὐράνιος 234. 236. 284. Ἰσραὴλ 282. 284. 292.
 344. 416. 446. Ἰωάννης, εὐαγγελιστῆς, 556.
 ἱεραρχία πρωτουργὸς 302. Ἰὼβ 514.
 ἱεραρχία τῶν θείων εἰκόνων 426. Ἰωσήφ 262. 292. 514.
 ἱεραρχία ὑπερουράνιος 406.
 ἱερατεία 338. Κ
 ἱερεὺς 438. 440. 442. 444. 520. 524.
 526. κάθαρσις 254. 276. 282. 296. 302.
 ἱερογνωσία 88. 310. 310. 312. 356. 386. 6418. 420.
 ἱερογραφία 238. 242. 316. 374. 438. 446.
 Ἰερόθεος 78. 82. 84. 90. 118. κάθαρσις ὑπεραγιωτάτη 296.
 ἱερολογία 88. 346. 374. 376. 396. κακία 122. 138. 140. 142. 354. 356.
 402. 434. 360. 370. 404. 406. 446. 514.
 ἱερολογίαι ἱεραρχικαὶ 434. 530.
 ἱερομύστης 68. 88. κακία φθοροποιὸς 370.
 ἱεροπλαστία 238. 244. 248. 308. 308. 122. 128. 130. 132. 134. 136.
 538. 138. 142. 144. 146.
 ἱερόπλαστος, -οὶ 484. καλλονὴ θεία 246.
 ἱεουργία 346. 362. 366. 374. 376. κάλλος 102. 112. 138. 186. 272.
 380. 382. 384. 390. 392. 396. 370. 400. 472. 482.
 3983. 400. 412. 418. 422. 434. κάλλος θεοειδὲς 370.
 436. 438. κάλλος θεοειδέστατον 432.
 ἱεουργία καθαρτικὴ 302. κάλλος θεοπρεπὲς 250.
 Ἰερουσαλήμ 284. 432. Κάρπος 532. 534. 536.
 ἱερωσύνη 338. κατάπαυσις θεαρχικὴ 278.
 Ἰησοῦς 50. 68. 74. 76. 78. 82. 214. κατάποσις 412.
 2224. 232. 236. 260. 262. 272. κατηχούμενοι 454. 456.
 336. 340. 362. 372. 374. 376. κένωσις ἄφθεγκτος 78.
 390. 392. 404. 406. 410. 412. Κλήμης, φιλόσοφος, 162.
 422. 430. 454. 484. 496. 498. 4 κοινωνία 276.
 520. 530. 534. 536. 542. 552. κοινωνία θεαρχικὴ 394. 444. 468.

κοινωνία θεουργός 364.
 κοσμουργία 544.
 κραιπάλη 484. 552.
 Κρήτη 532.
 κρίμα, -τα 518.
 κρίματα θεαρχικά 460.
 κρίσις 274. 388. 518.
 κρυφιότης 250. 332.
 κρυφιότης θεαρχική 258.
 κρυφιότης ὑπερούσιος 74.
 κυριαρχία 280.
 Κύριος 52. 58. 64. 82. 218. 224.
 274. 276. 298. 362. 384. 414.
 460. 512. 520. 532. 534.
 Κύριος τῶν κυρίων 218.
 κυριότης 280. 290. 338.
 Κυριότητες 278. 296.

Λ

λατρεία πνευματική 416.
 λειτουργία 520.
 λειτουργός, -οι 424. 4218.
 λήθη 406.
 λῆξις ἄφθατος, ἀθάνατός τε καὶ
 μακαρία 448.
 λῆξις ἱερά 418.
 λῆξις μακαρία 454.
 λῆξις μακαριστή 450.
 λῆξις χριστοειδής 450.
 λόγια ἐκφαντορικά 240. 242.
 Λόγια θεοπαράδοτα 426. 434. 436.
 440. 442. 462.
 Λόγια μυστικά 476.
 Λόγος 58. 64. 178.
 λόγος ἀληθείας 62.
 Λόγος θεαρχικός 64.
 λόγος θεοτελής 64.

Λόγος Θεοῦ 74.
 Λόγος ὑπερούσιος 72.
 λύπη 458. 484. 532. 542.

Μ

μαίευσις 378.
 μαίευσις λειτουργική 438.
 μακαριότης 254.
 μανία 86.
 Μαριάμ 260. 372. 440. 520.
 μαρμαρυγή 276. 446.
 μαρμαρυγή θεία 66.
 μαρμαρυγή φανοτάτη 52.
 Ματθίας 432.
 μεγαλουργία 508.
 μέθεξις 70. 100. 126. 132. 330. 358.
 360. 366. 378. 38.406. 444.
 466. 546.
 μέθεξις ἔνθεος 342.
 μέθεξις θεοτική 282.
 μέθη 484. 550. 552.
 Μελχισεδέκ 290. 430.
 μερισμός 486.
 μετάδοσις 394.
 μετάδοσις θεαρχική 258.
 μετάδοσις σοφοποιός 270.
 μεταδότις ἀγαθή 50.
 μετάληψις 394.
 μεταμέλεια 540.
 μεταμόρφωσις θειοτάτη 52.
 μετάνοια 368. 376. 380.
 μετάταξις θεοειδεστάτη 448.
 μετοχή 74, 156.
 μετουσία 80. 94. 126. 138. 208.
 236. 258. 264. 276. 280. 282.
 296. 306. 310. 350. 358. 378.
 382. 394. 402.

μετουσία θεουργική 310.
 μήνις 484. 542.
 Μίθρας 508.
 μίμησις 200. 254.
 μίμησις θειοτάτη 52.
 μίμησις υπερκόσμιος 234.
 Μιχαήλ 288. 292.
 μνημόσυνα 508.
 μονάς θεοειδής 50.
 μοναχός, -οὶ 438. 440. 442. 444.
 μονιμότης υπερράρητος καὶ υπερά-
 γνωστος 68.
 μορφοποιΐα 242. 250. 256.
 μορφοποιΐα ἀνομοία 242.
 μύησις 416. 418. 450. 456. 466.
 μύησις φωτιστική 418.
 μύρον 364. 396. 398. 400. 404. 410.
 412. 420. 422. 466.
 μυσταγωγία 336. 478. 542.
 μυστήρια θεαρχικά 440. 444.
 μυστήρια θεουργᾶ 542.
 μυστήρια ιεραρχικά 336.
 μυστήρια τελειωτικά 366.
 μυστήρια υπερκόσμια 258.
 μυστήριον, -α 2523. 260. 262. 266.
 366. 374. 394. 422. 476. 496.
 532. 538. 542.
 μυστήριον θεῖον 132.
 μύστης 60.
 μωρία 170.
 Μωσῆς 98. 260. 416. 430. 478.
 512.

N

Νηδᾶβ 348.
 νόες 430.

νόες ὑπερουράνιοι 52.
 νοῆσεις θεαρχικαὶ 446.
 νομοθεσία 362.
 νόμος 522.

O

ὀδύνη 458.
 Ὁζίας 348. 520.
 οἴησις 460.
 ὀλότης θεαρχικὴ 82.
 ὁμοιότης 488.
 ὁμοιότης ἀνόμοιος 244. 246. 248.
 ὁμοιότης θεία 198.
 ὁμολογία 382. 470.
 ὁμόνοια 206.
 ὁμοίωσις 198. 260.
 ὁμοίωσις θεουργικὴ 272.
 ὁμοφροσύνη 376.
 ὁμωνυμία 302.
 ὀνόματα θεῖα 44. 54.
 ὀράσεις κρύφια μυστηρίων ὑπερ-
 κοσμίων 258.
 ὀργή 542.
 ὀρέξεις σαρκικαὶ 430. 442.
 ὄρκος 484. 540.
 ὀρμαὶ ἀζήλωτοι 530.
 ὀρμὴ ἐμπαθῆς 244.
 Ὁρος Σιναῖον 416.
 ὀσιότης 46.
 οὐρανοπορία 96.
 οὐσία 56. 78. 80. 134. 150. 216.
 224. 242. 298. 416.
 οὐσία ὄντων 50.
 οὐσία οὐράνιος 298. 300.
 οὐσιαρχία θεαρχικὴ 150.
 οὐσία ὑπερούσιος 46.

ούσιωνυμία θεολογική 150.

Π

πάθος, -ῆ 452. 530. 554.

παιδεία 284. 552.

παιδεία ἐπανορθωτική 324.

παλαιὸς τῶν ἡμερῶν 206.

παλιγγενεσία 448. 452. 454.

παράδεισος 388.

παράδοσις ἱεραρχική 250. 438.

παράδοσις ἱερά 414.

παράδοσις κρυφία 52. 330.

παράνοια 168.

παράνομος, -οι

παρατροπή 134. 146. 148.

παρυπόστασις 144.

Πατὴρ 64. 68. 70. 72. 74. 76. 82.
214. 224. 232. 234. 262. 390.

346. 410. 430. 464. 524. 528.

Πάτμος 518.

πατρολοΐας 504.

πατριὰ θεία 74. 76.

πατριαρχία 74.

πατρότης 76. 488.

Παῦλος 86. 114. 184. 500. 544.
540.

περικόσμιοσ 58.

περιφρόνησις 456.

Πέσρης, -αι 508.

Πέτρος 88.

πίστις 78. 146. 178. 180.

πλάνη 100. 170. 180. 268. 470. 488.

Πνεῦμα 62. 64. 68. 74. 354. 364.
370. 380. 410. 412. 482. 522.

Πνεῦμα ἅγιον 390. 432. 464. 522.

Πνεῦμα θεαρχικόν 76. 432.

Πνεῦμα τῆς ἀληθείας 64.

πολιτεία ἔνθεος 390.

πολυμέρεια 330.

πολυπάθεια 540.

ποτήριον εὐλογίας 368. 384.

πραότης 45112. 530.

πρόοδος 68. 80. 82. 150. 540.

πρόοδοι ἀγαθοπρεπεῖς 82.

πρόοδοι ἀγαθοπρεπεῖς τῆς θεαρχίας 80.

πρόνοια 58. 60. 82. 92. 106. 114.
144. 148. 212. 216. 218. 220.

234. 256. 278. 290. 292. 306.

324. 330. 388. 390. 410. 524.

540. 544. 546. 548.

πρόνοια ἀγαθαρχική τῆς θεαρχίας
56.

πρόνοια εὐτακτος καὶ δικαιοσύνη
524.

πρόνοια θεία 146.

πρόνοιαι παντελεῖς ἢ μερικαὶ 60.

προπέτεια 520.

προσευχὴ 460. 524.

προσευχὴ προφητική 460.

πρωτότοκος, -οι 550.

προφήτης 60. 62.

Ρ

ραστῶνη θεοειδῆς 330.

ρεῦσις 486.

Σ

Σαβαώθ 276.

Σαμαρείτης, -αι 528.

Σαμουήλ 460.

- Σαοὺλ 460. 520.
 Σατανᾶς 352. 522.
 Σεραφίμ 266. 268. 270. 294. 448.
 296.302. 308. 310. 312. 316. Σωσίπατρος 502.
 338. 406. 410. σωτηρία 58. 180. 190. 196. 282.
 Σίμων, ὁ μάγος, 168. 330. 342. 350. 390. 448. 466.
 σκαιότης 86. 470. 512. 514. 516. 540. 552.
 Σκευᾶς 522. σωφροσύνη 46.
 σκοτοποιῖα 270.
 Σοφία 112. Τ
 σοφία 44. 58. 96. 150. 152. 158. ταξιαρχία 298. 598.
 168. 172. 178. 240. 268. 270. ταξιαρχία εὐκοσμος 294.
 300. 408. 484. 506. 548. ταξιαρχία θεία 284.
 σοφία ἀπόρρητος 538. ταξιαρχία ὑπερούσιος 260.
 σοφία αὐτοτελής καὶ προτέλειος 256. τάξις θεοτικῶν 420.
 256. τάξις θεωρητικῆ 444.
 σοφία θεαρχικῆ 306. τάξις ἱεραρχικῆ 422.
 σοφία θεία 174. 548. τάξις ἱεραρχῶν 420. 422.
 σοφία ὑπέρσοφος 172. 180. τάξις ἱεραρχῶν τελειωτικῆ καὶ τε-
 σοφοποιῖα θεαρχικῆ ἀπειρόγνω- λεσιουργός 424.
 στος 314. τάξις ἱερατικῆ 426. 432. 436. 442.
 σταυρός 410. 430. 508. 444. 452. 524.
 στεναγμός 458. τάξις ἱερέων φωτιστικῆ καὶ φωτα-
 στέρησις 486. γωγός 424.
 Στοιχειώσεις θεολικαὶ 76. 84. τάξις ἱερέων φωταγωγικῆ 422.
 σύγκρασις 106. τάξις ἱερῶν 422.
 σύμβολα θεολογικὰ 538. τάξις καθαιρομένη 444.
 σύμβολα ἱερά 470. 544. τάξις καθαρτικῆ 424. 444. 446.
 σύμβολα ἱεραρχικὰ 414. τάξις λειτουργῶν 424.
 σύμβολα σεβάσματα 386. 422. τάξις τελεστικῆ 444. 446.
 συμμετρία 134. τάξις τελελεσμένη 444.
 συμμετρία θεοπτικῆ 304. τάξις τῶν λειτουργῶν καθαρτικῆ
 σύμπνοια 178. καὶ διακριτικῆ 424.
 συμφυῖα 206. 210. τάξις τῶν μοναχῶν 438. 442.
 συνεργία 276. τάξις φωτιζομένη 446.
 σφραγίς 428. 442. τάξις φωτιστικῆ 444. 446.
 σφραγίς σταυροειδῆς 428. 430.

- ταφή 362.
 τερατολογία 538.
 τελειότης 136. 138. 146. 254. 296.
 426.
 τελειότης ἀγγελική 94.
 τελείωσις 58. 252. 254. 266. 268.
 276. 282. 340. 342. 364. 366.
 384. 386. 404. 412. 414. 416.
 418. 420. 422. 426. 420. 422.
 426. 428. 430. 436. 440. 444.
 454. 456. 458. 544.
 τελείωσις ἐπιστημονική 418.
 τελειώσεις ἱερατικάι 428. 434.
 τελείωσις ἱεραρχική 422. 426.
 τελείωσις ἱερατική 420. 430. 432.
 τελείωσις μακαρία 454.
 τελείωσις προτέλειος 296.
 τελείωσις φιλόθεος 440.
 τελεσιουργία 274. 376. 396. 398.
 400. 402. 404. 410. 422. 426.
 432.
 τελεσιουργία ἱερατική 432.
 τελεταρχία 50. 236. 252. 266. 274.
 τελετουργία 436. 440.
 Τιμόθεος 60. 476. 538.
 Τίτος 538.
 Τριάς 82. 342.
 Τριάς ἀγαθαρχική καὶ ὑπεράγαθος
 82.
 Τριάς ὑπερούσιος 158.
 τροπή 200.
 τυποπλαστία 318.

Υ

- υἰαρχία 74.
 υἰοθεσία 352. 402.

- Υἱὸς 64. 68. 70. 76. 540.
 υἰότης 74. 76. 488.
 ὕμνολογία 50. 240.
 ὕμνολογία ἱερὰ 48.
 ὕμνοι ἐρωτικοὶ 116. 118.
 ὕπαρξις θεαρχική 62. 92.
 ὕπαρξις ὑπερούσιος 68.
 ὑπεράγαθος 66. 68.
 ὑπεραγαθότης 56.
 ὑπεράρχιος 216.
 ὑπερβασία 388.
 ὑπέρζωος 66.
 ὑπέρθεος 66. 68. 80.
 ὑπερθεότης 226.
 ὑπερίδρυσις κρυφία καὶ ἀνεκφοίτη-
 τος 68.
 ὑπερκόσμιος 58.
 ὑπερούσιος 44. 46. 58. 66. 78.
 ὑπερουράνιος 58.
 ὑπερουσιότης 44. 68. 498.
 ὑπέρσοφος 66.
 ὑπερύπαρξις 56.
 ὕπνος θεῖος 552.
 ὑπόπτωσις 428.
 ὑπόστασις 50. 216.
 ὑπόστασις θεαρχική 70. 82.
 ὑποτύποσις ἐναρχική 70.
 Ὑποτυπώσεις θεολογικαὶ 44. 54.
 62. 66. 74. 214. 482. 484.

Φ

- φαντασία προπετής 136.
 φαντασία τυπωτική 332.
 Φαραὼ 290.
 φθόνος 358.
 φθορὰ 92. 124. 128. 134. 206. 362.

486.
 φιλανθρωπία 52. 68. 78. 166. 228. 260. 282. 284. 348. 388. 392. 394. 462. 496. 498. 528.
 φιλανθρωπία εἰρηνόχυτος 214.
 φιλανθρωπία θεαρχική 384. 462.
 φιλαρχία 512.
 φιλαυτία 288.
 φιλία 130.
 φιλοσοφία 66. 90. 374. 442. 506.
 Φινεές 530.
 φόβος 540.
 φρίκη 530.
 φρουρὰ ἀρχική καὶ τελειωτική καὶ συνεκτική 58.
 φυσιολογία ὑπερφυῆς Ἰησοῦ 76.
 φῶς 58. 74. 212.
 φῶς ἀίδιον 254.
 φῶς ἀπρόσιτον 110. 500.
 φῶς ἀφανές 132.
 φῶς θεῖον 254. 306. 394. 418. 478.
 φῶς κρύφιον 326.
 φῶς θεολογικὸν 542.
 φῶς δλβιον καὶ θειότατον 390.
 φῶς παμφαές 170.
 φῶς πατρικὸν 232.
 φῶς ὑπέρθρον 54.
 φῶς ὑπερπλήρες 296.
 φῶτα θεαρχικά 48. 52. 290.
 φῶτα θεοειδῆ καὶ ὑπερουράνια 70.
 φῶτα ὑπερούσια 74.
 φωταγωγία 94. 266. 468.
 φώτισμα 366.
 φωτισμὸς 276. 282. 366. 444. 418.
 φωτογονία 540.
 φωτοδοσία 52. 80. 234. 264. 270. 290. 292. 294. 304.
 φωτοφάνεια 48. 232. 262. 326.
 φωτοχυσία 100. 500.
 φωτονυμία 100.
- X
- Χαμαίζηλος 114.
 χάρις 260.
 χειραγωγία 66.
 χειραγωγία ἀνατατική 50.
 Χερουβὶμ 266. 268. 270. 284. 300. 338.
 χρῖσις 352. 362. 364. 466.
 χρῖσις τελειωτική 412.
 Χριστιανός, —οὶ 180. 476.
 Χριστὸς 82. 224. 250. 352. 362. 386. 392. 410. 448. 450. 454. 496. 508. 514. 530. 554.
 χρόνος 154. 206.
 χύσις καλλοποιὸς 216.
- Ψ
- ψεῦδος 148. 502.
 ψυχὴ 58. 70. 86. 94. 100. 106. 108. 110. 122. 124. 136. 138. 142. 144. 158. 166. 168. 172. 196. 208. 244. 320. 362. 386. 390. 398. 448. 450. 466. 488. 516. 538. 542. 554.
 ψυχαγωγία 356. 370.
- Ω
- ὠφέλεια 146. 460.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7-40
ΤΑ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ	7-13
1. Τὰ σωζόμενα ἔργα	7-11
2. Τὰ μὴ σωζόμενα ἔργα	11-13
Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ	13-21
ΘΕΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ	23-40
1. Ἐπιδιώξεις τοῦ Διονυσίου	23-24
2. Ἀρχές λειτουργίας τοῦ παντός	24-25
3. Ὁ Θεός	26-28
4. Τὸ Σύμπαν	28-32
5. Ἡ προσέγγις τοῦ Θεοῦ	33-36
6. Ἐπίδρασις	36-37
Η ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ	39-40
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	41-42
ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ	43-557

ΠΕΡΙ ΘΕΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

Ποιός ὁ σκοπὸς τῆς πραγματείας καὶ ποιά ἡ παράδοσις
περὶ τῶν θείων ὀνομάτων	44-62

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

Περὶ ἠνωμένης καὶ διακεκριμένης θεολογίας καὶ περὶ
τοῦ ποιά εἶναι ἡ θεία ἔνωσις καὶ διάκρισις	62-82

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

Ποιά εἶναι ἡ δύναμις τῆς προσευχῆς καὶ περὶ τοῦ
μακαρίου Ἱεροθέου καὶ περὶ τῆς εὐλαβείας καὶ τῆς
θεολογικῆς συγγραφῆς του 82-90

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄

Περὶ ἀγαθοῦ, φωτός, καλοῦ, ἔρωτος, ἐκστάσεως, ζήλου
καὶ περὶ τοῦ ὅτι τὸ κακὸν δὲν εἶναι οὔτε ὄν οὔτε ἀπὸ
τὸ ὄν οὔτε μέσα στὰ ὄντα 90-119
(ΠΕΡΙ ΚΑΚΟΥ) 120-148

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄

Περὶ ὄντος καὶ περὶ παραδειγμάτων 149-164

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ΄

Περὶ ζωῆς 164-168

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ΄

Περὶ Σοφίας, Νοῦ, Λόγου, Ἀληθείας, Πίστεως 168-180

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η΄

Περὶ δυνάμεως, δικαιοσύνης, σωτηρίας, ἀπολυτρώσεως,
καθὼς καὶ περὶ ἀνισότητος 180-192

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Θ΄

Περὶ μεγάλου, μικροῦ, ταυτοῦ, ἄλλου, ὁμοίου, ἀνομοίου
στάσεως, κινήσεως, ἰσότητος 192-202

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι΄

Περὶ παντοκράτορος καὶ παλαιοῦ ἡμερῶν καθὼς καὶ
περὶ αἰῶνος καὶ χρόνου 202-206

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΑ΄

Περὶ εἰρήνης καὶ περὶ τῆς σημασίας τοῦ αὐτοεἶναι, τῆς
αὐτοζωῆς, τῆς αὐτοδυνάμεως καὶ τῶν ὁμοίων 206-217

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΒ΄

Περὶ Ἀγίου τῶν ἀγίων, Βασιλέως τῶν βασιλέων,
Κυρίου τῶν κυρίων, Θεοῦ τῶν θεῶν 218-220

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΓ'

Περὶ τοῦ τελείου καὶ τοῦ ἐνὸς 220-229

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΟΥΡΑΝΙΑΣ ΙΕΡΑΡΧΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

Περὶ τοῦ ὅτι κάθε ἔλλαμψις ποὺ ἀπὸ ἀγαθότητα προχωρεῖ
πρὸς τὰ ἀντικείμενα προνοίας, μένει ἐνιαία, ἀλλὰ καὶ
ἐνοποιεῖ τὰ ἐλλαμπόμενα 232-236

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

Περὶ τοῦ ὅτι τὰ θεῖα καὶ οὐράνια μυστήρια μποροῦν ν' ἀπο-
καλυφθοῦν καταλλήλως καὶ μὲ τὰ ἀνόμοια σύμβολα 236-250

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

Τί εἶναι ἱεραρχία καὶ ποιὰ ἢ ὠφέλεια ἀπὸ τὴν ἱεραρχία 250-254

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

Τί σημαίνει ἡ ἐπωνυμία τῶν ἀγγέλων 256-262

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'

Διατί πᾶσαι αἱ οὐράνιαι οὐσίαι κατὰ κοινουῦ ἄγγελοι
λέγονται 262-265

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'

Ποιὰ εἶναι ἡ πρώτη διακόσμησις τῶν οὐρανίων οὐσιῶν 266-268

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ'

Περὶ τῶν Σεραφίμ, τῶν Χερουβίμ, τῶν Θρόνων καὶ
περὶ τῆς πρώτης ἱεραρχίας των 268-278

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η'

Περὶ τῶν Κυριοτήτων, τῶν Δυνάμεων, τῶν Ἐξουσιῶν
καὶ περὶ τῆς μεσαίας ἱεραρχίας των 278-285

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Θ'

Περὶ τῶν Ἀρχῶν, τῶν Ἀρχαγγέλων καὶ τῶν Ἀγγέλων
καὶ περὶ τῆς τελευταίας ἱεραρχίας των 286-293

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι΄

Ἐπανάληψις καὶ σύνοψις περὶ τῶν γνωρισμάτων
τῶν ἀγγελικῶν τάξεων	294–296

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΑ΄

Γιατί οἱ οὐράνιες οὐσίαι ὀνομάζονται ὅλες μαζὶ
οὐράνιες δυνάμεις	296–298

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΒ΄

Γιατί οἱ ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους ἱεράρχες καλοῦνται
ἄγγελοι	298–301

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΓ΄

Γιατί λέγεται ὅτι ὁ προφήτης Ἡσαΐας ἐκαθάρθηκε
ἀπὸ τὰ Σεραφίμ	302–312

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΔ΄

Τί σημαίνει ὁ παραδεδομένος ἀριθμὸς τῶν ἀγγέλων	312–314

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΕ΄

Ποιές εἶναι οἱ παραστατικὲς εἰκόνες τῶν ἀγγελικῶν
δυνάμεων καὶ τὰ ὑπόλοιπα	314–333

ΠΕΡΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΕΡΑΡΧΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

Ποιά εἶναι ἡ ὑπόθεσις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας
καὶ ποιὸς ὁ σκοπὸς τῆς	336–346

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

1. Περὶ τῶν τελουμένων κατὰ τὸ βάπτισμα	346–348
2. Μυστήριον φωτίσματος	348–354
3. Θεωρία	354–364

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

1. Περὶ τῶν τελουμένων κατὰ τὴν εὐχαριστιακὴν σύναξιν	364–367
2. Τὸ μυστήριον τῆς συνάξεως, δηλαδὴ τῆς κοινωνίας	368–370
3. Θεωρία	370–396

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄

1. Περί τῶν πράξεων ποὺ τελοῦνται καὶ τῶν προσώπων
ποὺ ἀγιάζονται στὸ μυστήριο τοῦ μύρου	396–397
2. Τὸ μυστήριο τῆς τελετῆς τοῦ μύρου	396–398
3. Θεωρία	398–414

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄

1. Περί τελειώσεως τῶν ἱερατικῶν τάξεων	414–426
2. Μυστήριον τῶν ἱερατικῶν καθαγιασμῶν	426–428
3. Θεωρία	428–436

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ΄

1. Περί τῶν ἀγιαζομένων τάξεων	436–440
2. Μυστήριον μοναχικῆς τελειώσεως	440–441
3. Θεωρία	442–448

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ΄

1. Περί τῶν τελομένων στοὺς κεκοιμημένους	448–452
2. Μυστήριον ἐπὶ τῶν ἱερῶς κεκοιμημένων	452–454
3. Θεωρία	454–467
(ΔΙΑΣΑΦΗΣΕΙΣ)	468–471
(ΕΠΙΛΟΓΟΣ)	472–473

ΠΕΡΙ ΜΥΣΤΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

Ποιός εἶναι ὁ θεῖος γνώφος	476–480

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

Πῶς πρέπει νὰ ἐνωθοῦμε καὶ ν’ ἀναπέμψωμε ὕμνους
στὸν αἴτιον τῶν ὅλων τὸν ἐπάνων ἀπὸ ὅλα	480–482

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

Ποιές εἶναι οἱ ἀποφατικὲς θεολογίαι καὶ ποιές
οἱ ἀποφατικὲς	482–486

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄

Ὅτι ὁ ὑπεροχικὰ αἴτιος παντὸς αἰσθητοῦ δὲν εἶναι
τίποτε αἰσθητὸ	486–487

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄

᾽Οτι ὁ ὑπεροχικὰ αἴτιος παντὸς νοητοῦ δὲν εἶναι
τίποτε νοητὸ	488–489

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α΄, ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΘΕΡΑΠΕΥΤΗ ΓΑΪΟ	492–493
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β΄, ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΔΙΟ ΘΕΡΑΠΕΥΤΗ ΓΑΪΟ	494–495
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Γ΄, ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΔΙΟ ΘΕΡΑΠΕΥΤΗ ΓΑΪΟ	496–497
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Δ΄, ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΔΙΟ ΘΕΡΑΠΕΥΤΗ ΓΑΪΟ	498–499
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ε΄, ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟ ΔΩΡΟΘΕΟ	500–501
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤ΄, ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΕΡΕΑ ΣΩΣΙΠΑΤΡΟ	502–503
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ζ΄, ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΕΡΑΡΧΗ ΠΟΛΥΚΑΡΠΟ	504–511
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Η΄, ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΘΕΡΑΠΕΥΤΗ ΔΗΜΟΦΙΛΟ	512–537
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Θ΄, ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΕΡΑΡΧΗ ΤΙΤΟ	538–553
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ι΄, ΣΤΟΝ ΙΩΑΝΝΗ ΘΕΟΛΟΓΟ, ΑΠΟΣΤΟΛΟ ΚΑΙ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗ, ΠΕΡΙΩΡΙΣΜΕΝΟ ΣΤΗ ΝΗΣΟ ΠΑΤΜΟ	554–557

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς	559–565
2. Εὐρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	566–580

ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ ΕΡΓΑ

Α' ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

- 1ος Ἐπιστολές.
- 2ος Ἐπιστολές.
- 3ος Ἐπιστολές.
- 4ος Ὀμιλίες στὴν Ἑξαήμερο.
- 5ος Ὀμιλίες σὲ Ψαλμούς.
- 6ος Ὀμιλίες ἠθικὲς καὶ πρακτικὲς.
- 7ος Ὀμιλ. δογματικὲς, περιστατικὲς, ἐγκωμιαστικὲς, παιδ/κ
- 8ος Ἀσκητικὰ (Ὅροι κατὰ πλάτος).
- 9ος Ἀσκητικὰ (Ὅροι κατ' ἐπιτομήν).
- 10ος Δογματικὰ ἔργα.

Β' ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

- 1ος Ἀπολογητικὰ (Κατὰ εἰδώλων, Περὶ ἐνανθρωπήσεως).
- 2ος Δογματικὰ Α' (Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Α-Β).
- 3ος Δογματικὰ Β' (Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Γ-Δ).
- 4ος Δογματικὰ Γ'.
- 5ος Ἑρμηνευτικὰ Α'.
- 6ος Ἑρμηνευτικὰ Β' (Ἐξήγησις στοὺς Ψαλμούς).
- 7ος Ἑρμηνευτικὰ Γ' (Ἐξήγησις στοὺς Ψαλμούς).
- 8ος Ἱστορικοδογματικὰ Α'.
- 9ος Ἱστορικοδογματικὰ Β', ἐπανεκδίδεται.
- 10ος Ἱστορικοδογματικὰ Γ' ».
- 11ος Ἀσκητικὰ.
- 12ος Διάφορα ἀμφιβαλλόμενα ἔργα.

Γ' ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

- Τόμος 1ος Προσωπικές Σχέσεις και Ἐκκλ/κή Διακονία Α'.
- » 2ος Προσωπικές Σχέσεις και Ἐκκλ/κή Διακονία Β'.
- » 3ος Ἀπολογητικά ἔργα.
- » 4ος Δογματικά ἔργα.
- » 5ος Ὁμιλίες.
- » 6ος Ἐγκωμιαστικοὶ καὶ Ἐπιτάφιοι Λόγοι.
- » 7ος Ἐπιστολές (Α' - ΣΜΔ').
- » 8ος Ὁ Χριστὸς Πάσχων, καὶ Ἔπη δογματικά.
- » 9ος Ἔπη Ἠθικά.
- » 10ος Ἔπη Ἱστορικά Α'.
- » 11ος Ἔπη εἰς Ἐτέρους. Ἐπιγράμματα.

Δ' ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

- Τόμος 1ος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Α' - Γ').
- » 2ος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Δ' - ΣΤ').
- » 3ος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Ζ' - Ι').
- » 4ος Στὸ Μ. Κων/νο Τρακονταετηρικὸς, Στὸ Βίο Μ. Κων/νου, Λόγος Μ. Κων/νου στὸ Σύλλογο τῶν ἀγίων.

Ε' ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ.

- Τόμος 1ος Δογματικά Α' (Ἔκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως)

ΣΤ' ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

- Τόμος 1ος Διάλογος Παλλαδίου - Περὶ τῆς ἀσαφείας τῶν προφητειῶν - Σύνοψις Παλαιᾶς Διαθήκης.
- » 2ος Ὁμιλίες στὴ Γένεσι (Α' - ΚΓ').
- » 3ος Ὁμιλίες στὴ Γένεσι (ΚΔ' - ΜΑ').
- » 4ος Ὁμιλίες στὴ Γένεσι (ΜΒ' - ΞΔ').
- » 5ος Ὁμιλίες στὴ Γένεσι (Γ' - ΙΒ'), στοὺς Ψαλμοὺς (ΜΑ' - ΜΓ').
- » 6ος Ὁμιλίες στοὺς Ψαλμοὺς (ΜΔ' - ΡΚΓ').
- » 7ος Ὁμιλίες στοὺς Ψαλμοὺς (ΡΚΔ' - ΡΝ') καὶ Ὁμιλίες στὸν Δαυὶδ καὶ τὸν Σαούλ.
- » 8ος Ὁμιλίες στὴ Γένεσι Α' - Θ', Ὑπόμνημα στὸν Ἡσαΐα καὶ Ὑπόμνημα στὸν Δανιήλ (Κεφ. Ι' - ΙΓ').

- » 9ος Ὑπόμνημα στὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιο (Ὁμιλ. Α΄-Κ΄).
- » 10ος Ὑπόμνημα στὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιο (Ὁμιλ. ΚΑ΄-ΜΗ΄).
- » 11ος Ὑπόμνημα στὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιο (Ὁμιλ. ΜΘ΄-ΟΕ΄).
- » 12ος α) Ὑπόμνημα στὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγ. (Ὁμιλ. ΟΣΤ΄-ΛΑ΄).
β) Ὑπόμνημα στὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγ. (Ὁμιλ. Α΄-ΙΘ΄).
- » 13ος Ὑπόμνημα στὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιο (Ὁμιλ. Κ΄-ΝΔ΄).
- » 14ος Ὑπόμνημα στὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιο (Ὁμιλ. ΝΕ΄-ΠΗ΄).
- » 15ος Ὑπόμνημα στὶς Πράξεις (Ὁμιλ. Α΄-ΚΓ΄).
- » 16α΄ Ὑπόμνημα στὶς Πράξεις (Ὁμιλ. ΚΔ΄-ΜΔ΄).
- » 16β΄ Ὑπόμνημα στὶς Πράξεις (Ὁμιλ. ΜΕ΄-Ν΄), στὴν Πρὸς Ρωμαίους (Ὁμιλ. Α΄-Ι΄).
- » 17ος Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ρωμαίους (Ὁμιλ. ΙΑ΄-ΛΓ΄).
- » 18ος Ὑπόμνημα στὴν Α΄ Πρὸς Κορινθίους (Ὁμιλ. Α΄-ΚΑ΄).
- » 18α΄ Ὑπόμνημα στὴν Α΄ Πρὸς Κορινθίους (Ὁμιλ. ΚΒ΄-ΜΔ΄), καὶ Β΄ Πρὸς Κορινθίους (Ὁμιλ. Α΄-ΙΑ΄)
- » 19ος Ὑπόμνημα στὴν Β΄ Πρὸς Κορινθίους (Ὁμιλ. ΙΑ΄-Λ΄).
- » 20ος Ὑπόμνημα στὴν Β΄ Πρὸς Κορινθίους (Ὁμιλ. ΚΕ΄-Λ΄) καὶ στὴν Πρὸς Ἐφεσίους (Ὁμιλ. Α΄-ΙΑ).
- » 21ος Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ἐφεσίους (Ὁμιλ. ΙΒ΄-ΚΔ΄) καὶ στὴν Πρὸς Φιλιππησίους (Ὁμιλ. Α΄-ΙΒ΄).
- » 22ος Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Φιλιππησίους (Ὁμιλ. ΙΓ΄-ΙΕ΄), στὴν Πρὸς Κολοσσαεῖς καὶ στὴν Πρὸς Θεσσαλονικεῖς Α΄.
- » 28ος Ποιμαντικὰ καὶ Ἀσκητικὰ Α΄.
- » 29ος Ἀσκητικὰ Β΄.
- » 31ος Ὁμιλ. κατηχητικὲς καὶ ἠθικὲς Β΄ - Ὁμιλ. Περιστατικὲς Α΄.
- » 32ος Ὁμιλίες Περιστατικὲς Β΄.
- » 33ος Ὁμιλίες Περιστατικὲς Γ΄.
- » 35ος Ὁμιλίες δογματικὲς.
- » 36ος Ὁμιλίες ἑορταστικὲς - ἐγκωμιαστικὲς.

Ζ΄ ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

- Τόμος 1ος Δογματικὰ Α΄ (Πῶς τρία πρόσωπα λέγοντες - Κατὰ εἰμαρμένης - Διάλογος περὶ ψυχῆς καὶ ἀναστάσεως, καὶ Λόγος Κατηχητικὸς Μέγας).

Η' ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

Βίος Γρηγορίου Παλαμᾶ ὑπὸ Φιλοθέου Κοκκίνου.

- Τόμος 1ος Λόγοι ἀποδεικτικοὶ δύο Περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος - Ἐπιστολὲς πρὸς Ἀκίνδυνον Α', Β', Γ', - Ἐπιστολὲς πρὸς Βαρλαάμ Α', Β'.
- » 2ος Ὑπὲρ τῶν ἱερῶς ἠσυχάζοντων Λόγοι Α' - Γ'.
- » 3ος Πραγματεῖες δογματικὲς καὶ ὁμολογιακὲς.
- » 4ος Ἐπιστολὲς.
- » 9ος Ὁμιλίαι Α'-Κ'.
- » 10ος Ὁμιλίαι ΚΑ'-ΜΒ'.
- » 11ος Ὁμιλίαι ΜΒ'-ΞΓ'.

Θ' ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ

- Τόμος 1ος Ἀποφθέγματα Γερόντων.
- » 7ος Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου, 50 Πνευματικὲς Ὁμιλίαι.
- » 12ος Ἀββᾶ Ἡσαΐα, Λόγοι Ἀσκητικοὶ - ἀββᾶ Ζωσιμᾶ, Κεφάλαια ὠφέλιμα - ἀββᾶ Δωροθέου, Πραγματεῖαι καὶ Ἐπιστολὲς.
- » 14ος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητὴς, Μυσταγωγία - Τὰ 400 Κεφάλαια Περὶ Ἀγάπης - Λόγος Ἀσκητικὸς - Τὰ 200 Κεφάλαια Περὶ Θεολογίας.
- » 19Α' Συμεὼν ὁ Νεὸς Θεολόγος, Βίος Συμεὼν ὑπὸ Νικήτα Στηθάτου, Κεφάλαια - Εὐχαριστίαι - Διάλογος μετὰ Σχολαστικοῦ.
- » 22ος Νικολάου Καβάσιλα, Ἑρμηνεία στὴ Θεία Λειτουργία - Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ Ζωῆς.

Ι' ΤΑ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

ΙΑ' ΑΠΟΛΟΓΗΤΑΙ

- Τόμος 1ος Ἰουστίνος, Ἀπολογίαι Α' καὶ Β' - Λόγος Περὶ Ἀναστάσεως - Διάλογος Πρὸς Τρύφωνα.
- » 2ος Τατιανός, Πρὸς Ἑλληνας - Ἀθηναγόρας, Πρεσβεία Χριστιανῶν καὶ Περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν - Θεόφιλος Ἀντιοχείας, Πρὸς Αὐτόλυκον Βιβλία Α-Γ - Ἐπιστολὴ πρὸς Διόγνητον.

Φωτοστοιχειοθεσία: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΕΛΕΥΘ. ΜΕΡΕΤΑΚΗ
Άρμενοπούλου 30 – Τηλ. 200 621 – Θεσσαλονίκη

Έκτύπωση Ήφσσετ: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΦΩΤΗ ΠΑΛΑΙΟΧΩΡΙΝΟΥ
Κατσιμίδου 30 – Τηλ. 928 592 – Θεσσαλονίκη

Βιβλιοδεσία: Αφοι ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ
Λαχανᾶ 17 – Τηλ. 839 414 – Θεσσαλονίκη
